

1774

1774

1774

1774

1774

RVPERTI AB
BATHS MONASTERII

TVITIENSIS, E REGIONE AGRIP

pinæ Coloniae in Rheni ripa siti, ordinis S. Bene

dicti, viri, & vitæ sanctimonia, & sacrarū

literarum peritia præclari, Com

mentariorum, in Euange

lium Iohannis,

Libri. XIII.

COLONIAE, IMPENSIS ARNOLDI
BIRCKMAN, ANNO M. D. XLI.

INDEX IN EVANGELIVM IOHANNIS.

A Braham quærit vxorem filio. 70
 Abraham duos habuit filios. 44
 Adam cum Abraham comparatur. 194
 Adam priuauit nos mansionibus cæli. 248
 Adoratores veri non sunt extra ecclesiam. 83
 Adorandus pater spiritu 82. & 83
 Adultera p̄figurauit ecclesiam de gentibus. 166
 Aemulatio discipulorum Iohannis. 68
 Aetas Christi, viuo adhuc Iohan. Bapt. 87
 Aetates mundi quinque ante Christi aduentū. 97
 Agnus typicus. 238
 Alienigenæ celeres ad credendum. 90
 Amare animam suam. 231.
 Andreas magnus. 33
 Angeli apostolos designant. 302
 Angelus nō potest humanā naturā assumere. 66
 Angeli boni quomodo possunt peccare. 104
 Anima hominis terra dicitur. 161
 Arbitrium liberum negare, hæreticum est. 52
 Angelus q̄ in piscinā descendit, qd̄ significet. 96
 Antichristus. 169
 Apostoli sunt equi & quadrigæ saluationis. 278
 Apostoli sunt rationales cæli. 245
 Apostoli quare clausis foribus simul erant. 305
 Apostoli lux mundi. 276
 Apostoli quomodo sint vnum. 282
 Apostoli quomodo fratres Iesu. 304
 Arbitrium liberum. 235
 Architrīclīnus 41. & 45
 Argumentum Iudæorum vitiosum. 168
 Argumentatio ex quinque partibus cōstat. 112
 Argumenta theorica etiam in sacris literis. 111.
 Arrius quomodo lapsus. 11.
 Aqua minimum in baptismo. 17
 Aqua in vinū cōmutatū, qd̄ significet. 43. & 44
 Aqua vinum factum, quale miraculum. 38
 Aqua, vinum & sanguis, quomodo differant. 131.
 Aqua viua, gratia spiritus sancti. 78. & 79
 Aqua quomodo abluit peccata. 59
 Ascensio domini gaudium habuit. 268
 Asellus sup̄ quē sedit Ch̄s, quid significet. 229
 Astutia Iudæorum. 165
 Audacia turbæ Iudaicæ de petendo rege. 124
Baptismus discipulorum Christi. 67
 Baptismi virtus post Christi resurrectionem. 54
 Baptismus Ch̄i añ eius passionē, q̄lis. 66. & 67
 Baptismus passionis & martyrii. 298
 Baptismus Christi duplex. 25
 Baptizatus à renato differt. 57
 Baptismus est vnctio. 22
 Baptismus duplicem habet virtutem 23
 Baptismus hæreticorum speciem solum pietatis habet. 25
 Baptismus per rubrū mare designatus. 298
 Baptismus Ch̄i diuersus à baptismo Iohannis. 21
 Beatitudo est, videre dei claritatem 282
 Blasphemia pharisæorum in spiritum sanctum. 53

Cæcus à natiuitate, gentes p̄figurauit. 19.
 Cæcus cuius rei figura sit. 201.
 Cæna in domo Simonis leprosi 228
 Cæsaris retributio condigna. 238
 Calix passionem mortis designat. 238
 Calumnia de contrarietate Euangelistarū. 239
 Canes Iudæi. 157
 Capharnaum. 46
 Captiuitas sub peccato. 179
 Caro, item anima pro toto homine quandoq̄ p̄ponitur. 9
 Caro non prodest quicq̄ p̄sertim exanimis. 147
 Casus primorum parentum. 8
 Causa quare Iohannes scripsit Euangelium. 1
 Caiphas spiritum habuit mendacij. 213
 Certamen inter Iudæos & Samaritanos. 81.
 Charitas blanditur & s̄ruit. 264
 Charitas est vera scientia. 124
 Chiliarchi qui fuerint. 28
 Christus vir & agnus masculus
 Christus filius dei natura, non adoptione. Ibid.
 Christus deus & homo. 29
 Christus non habet duas personas. Ibid.
 Christus nomen officij Ibidem.
 Christus quale verbum est 31
 Christum sequi. 31
 Christum multi falso sequuntur, sola fide. 32
 Christus quomodo dicitur & est hæres. 116.
 Christus pax nostra. 304
 Christus brachium domini 287
 Christus quare debet sepeliri. 296
 Christus tria habuit nomina. 291
 Ch̄s per humanitatē cessit Iohāni Bapt. 78
 Christus quando publice p̄dicare cœpit. 46
 Christus secundum carnem non genuit. 56
 Christus quare in specie horulani cōparuit. 203
 Christus petra & lapis sub capite Iacob. 34
 Christus aliter à deo est, q̄ nos 139
 Christus est sacerdos, sacrificiū & templū. 280.
 Christus non accusator, sed iudex. 177
 Ch̄s à quatuor necessitatibus nos liberauit. 126
 Christus lucerna est Iudæis inuisa. 102
 Ch̄i respōsio eūclis regibus reprehensibilis. 290
 Christus quare sordes abluit. 298
 Ch̄s sacerdos sc̄dm ordinē Melchisedech. 144
 Christus & spiritus à quibus fugiunt. 124
 Christus fecit quod Moses facere nō potuit. 13
 Christus cognoscitur ex scripturis. 100
 Christus verus deus probatur 51
 Christus maior Mose & omnibus prophetis. 169
 Christus quomodo ascendit, & nō ascendit. 158
 Christus à patre traditus est pro nobis. 203
 Christus aliter lux erat, aliter Iohannes 7
 Christiani qd̄ amplius habēt q̄ antiqui p̄ses. 23
 Christus quomodo recipitur. 8
 Christus feliciter natus. 74
 Christus deus & homo 1. & 40
 Christus pastor bonus essentialiter 106
 Christus quare tempus suæ mortis elegit 149
 Christus quare sexta feria pati voluit. 203
 Christus ostendit se deum esse. 61.
 Christus secundū carnē post Iohannē venit. 11

Christus quare iuit per Samariam. 76
 Christus vt homo euangelizauit. 24
 Ch̄s q̄ exiuit de manib⁹ Iudæorum, qd̄ significet. 215
 Christus solus idoneus fuit ad agendam pro nobis penitentiam. 22
 Ch̄s à suis reiectus, & à gentibus receptus. 46
 Christus cur ad tempus abiit in Effrem. 214
 Christus à deo processit 266
 Christus nemini adulatus est. 190
 Christus ad ægros descendit. 39
 Christus quomodo nos lauit. 241
 Christus quare vendi debuit. 242
 Christus est cibus viuorum & mortuorum. 134
 Christus de p̄scientia traditus 174
 Christus suum mandatum perficiens, dat nobis exemplum. 246
 Ch̄s quare se sape filiū hominis appellat. 60
 Christus tricentesimo anno edidit miracula. 45
 Christiani quomodo s̄nt 9
 Christus cur gratias agebat patri 221
 Cibus qui perit impedit à Christo. 128
 Cibus Christi, vt faceret voluntatem patris. 87
 Circuncisio quid causæ & vtilitatis habeat. 55
 Circuncisio. 157
 Circuncisio cur post passum Christū desijt. 55
 Clamor Christi de credendo in se. 236
 Claritas Christi duplex. 281
 Clarificatio Christi per passionem. 245
 Claritas credentium in cœlis futura. 281
 Claritas Christi non potuit abscondi. 116
 Clarificationes p̄cipue in Christo duæ 232
 Cognoscere à scire differt. 249
 Collybistæ qui s̄nt. 48
 Communio patris & filij 169
 Concilium malignantium. 222
 Coniugium Adæ & Eux 43
 Confessio fidelium. 196
 Continentia patrum. 44
 Cophini duodecim quid designent. 123
 Corona & chlamys quid designent. 290
 Corpus dñi indigne manducantes, qui s̄nt. 135
 Corpus Christi in cruce & in altari est vnū. 135
 Corpus Christi ex virgine verum, & non phantasticum. 10
 Creaturæ apud deum sicut gutta situla. 74
 Credere in deum quomodo. 129
 Credere quid sit. 92
 Credere in nomine dei, quid sit. 8
 Crucis mensuræ quatuor. 293
 Crucis mysterium. Ibidem.
 Crux Christi quomodo nobis portanda, Ibidem.
 Crux dæmones fugat. 62
 Crux tribunal Christo fuit. 293
 Cura pro sepeliendis mortuis. 296
 Curiosa perscrutatio. 288
 Curiositas Iudæorum in cibis. 85
Dæmones quomodo obsidēt hominē. 66
 Defensio Christi artificiosa 169
 Desperatio penitentis in hæreticis. 258
 Deus omnia quomodo simul creauerit. 41.
 Deus vita animæ. 219
 Deus solus trahit hominem. 136
 Deus quid rogandus. 259
 Deus est, erit, & venturus. 172
 Deus Iudæos irritauit. 159
 Deus ad nos quomodo conuertitur. 52
 Deus per similitudines rerum nobis mysteria aperuit. 86
 Deus pater & filius non tenent lege sabbati. 104
 Deus est pater Iesu. 103
 Deus vere spiritus est. 83
 Diabolus cur princeps mundi dicitur 256
 Diaboli odium contra filium. 108
 Diabolus semper mendacium loquitur, etiam si conueniat quod dicit. 186
 Diabolus à semetipso loquitur 156
 Diabolus pater Iudæorum. 181.
 Diabolus mendax est, & pater eius. 186
 Dies nouissimus festiuitatis Iudæorum quid designet. 160
 Dies sabbati magnus 297
 Dies festus Iudæorum. 96
 Differentia inter Marthæ & Mariæ ministrum. 225
 Differentia inter duos fremitus Christi. 220
 Dilectio Christi erga nos 261
 Dilectio sine iustitia non est. 65
 Dilectio patris & filij, est spiritus sanctus 282
 Dilectio quid. 261
 Dilectio in opere consistit. 253. & 254
 Discipulatus Christi in dilectione consistit. 246
 Disputatio Christi artificiosa. 184
 Discipuli q̄q̄ regnū terrenū desiderauerūt. 230
 Discipulos occidi non expediebat. 284
 Dissensio hæreticorum cōfert fidei catholicæ. 163
 Distributio operum Trinitatis. 110
 Diuinitas Christi, forma non formata 14
 Dona sancti spiritus. 161.
 Dona spiritus varia. 26. & 27
Ecclēsia in spiritu sancto columba. 28
 Ecclesia hæreticos detestatur Ibidem.
 Ecclesia similis arcæ Noe. 32
 Ecclesia ex Christi latere formata. Ibid.
 Ecclesia quomodo dicitur corpus Christi. 142
 Ecclesia quousq̄ tolerabit malos. 244
 Ecclesia felix ex gentibus. 80
 Ecclesia mater Iesu. 42
 Ecclesia triumphans. 266
 Ecclesia primitiua per mulierem designata. 85
 Ecclesia post passionem cœpit ordinari. 163
 Ecclesia est mulier quæ parit, &c. 271
 Ecclesiæ status p̄figuratus per Mariam Magdalenam & Martham. 217
 Egestio defodienda in terra, quid significet. 231
 Electi de hoc mundo non s̄nt. 172
 Eloquentia etiam in diuinis eloquijs. 20
 Eloquentia magis apparet in rebus humanis q̄ diuinis. 112
 Eloquium æternæ sapientiæ artificiosum. 102
 Encarnatio. 210
 Ep̄i ante passionē Ch̄i non fuerūt apostoli. 162
 Error Iudæorum duplex. 106
 Esse substantium deo proprium. 173
 Esse ex deo, quid. 188

Euangelium lege perfectius.	23	Gloria patris & filij æqualis.	192
Euangelistæ omnes quare narrat negationem Petri.	247	Glorificatio Christi p obedientiam mortis.	191
Euangelistæ quo ad literam discrepant	30	Glorificare seipsum debet nemo.	8
Euangelistæ quō in concordiam redigendi.	31.	Gloriandū non est de sanctitate parentum	194
Euangelium Iohannis, margarita preciosa	1	Gratia Iudæos prælegit.	99
Eucharistiæ tractatus ubi inchoetur.	128	Grabhatum, apostoli sunt & doctores.	99
Excusationes peccatorum malæ	264	Granū mortuū multū fructū assert.	231, & 239
Exhortatio ad compatiendum Christo.	163	Græci errant de processione spiritus.	14
Expostulatio in pharisæos	253	Gratia & veritas per legem facta	20
Expostulatio contra Iudæos.	216	Gratia confertur vita æterna, non merito.	20
Exurgam diluculo, quomodo intelligatur.	300	Gratia linguarum & prophetiæ tam bonis malis data est.	23
Exultare ad horam de regno temporali.	114	Gratia pro gratia accepta.	12
F abula Manichæorum.	3	Gratis iuravit deus patribus	Ibidem
Facta Christi.	239	H abitus mysticus in Christo.	Ibidem
Festum dedicationis templi.	210	Habitus summi pontificis.	29
Fides Abrahæ	64	Hæretici rebaptizantes.	258
Fideles ex gentibus liberi.	98	Hæretici plantaria mortis.	28
Fides perhibetur esse duplex.	118	Hæretici corui sunt.	184
Fides Abrahæ absq; præiis signis.	93	Hæretici rationibus vincendi.	149
Fides gentium ex auditu.	94	Hæretici negant corpus Christi in sacramen- to esse.	2
Fides cum baptismo aperit regnum dei.	56	Hæretici quibus sagittis configendi.	294
Fidelium ordines sunt tres.	309	Hæreticorum temeritas circa tunicam dñi.	60
Filius dei peccare non potest.	112	Hæresis Nestoriana refutatur.	288
Filius dei vnicus, differt ab adoptiuo.	144	Herodes vulpes erat	259
Filius solus, altissimo similis.	107	Hæreditas nostra versa ad alienos.	290
Filij Abrahæ diuersi.	183	Harundo in manu Christi, quid significet.	176
Filius manet in domo in æternum.	179	Heli heli lamasaptani	82
Filio datum est omne iudicium.	106	Hieroboan in adorando peccatum.	83
Filius hominis eo ascendit vnde venit.	146	Holocausta deus permittit, non iussit.	37
Filius eiusdem substantiæ cū patre, 103, &	106	Homo similis factus iumento	2
Filius non est conuertibilis.	104	Homo recens Christianorum deus.	5
Filius facit omnia quæ pater	Ibid.	Homo optima pars eorum quæ facta sunt.	58
Filij dolebunt mortem patris.	245	Homo nescit an amore an odio dignus sit.	5
Filius quos vult, viuificat	106	Homusiani exultabunt.	77
Filius hominis quomō primus fuit in celo.	147	Hora sexta mundi ætas.	219
Filius, dei imago.	4	Homusiani catholici.	190
Filius quomodo honorificandus.	108	Honorare deum, & inhonorare filium, contraria.	107
Filius non potest à se facere quicquam.	103	Honor patrum, in honore filiorum.	230
Filia Sion.	229	Humilitas gentilium.	46
Fletus erit risu prior.	150	Humilitas fecit Christum descendere ad peccatores.	37
Flumina aquæ viæ ad gentes deriuata.	161.	Humilitas Christi.	288
Flumina duo spiritus sancti.	162	Hypocrisis pharisæorum.	298
Fons vitæ, Christus est.	167	I esus quomodo habuit peccata.	283
Formatio hominis quanto tempore in vtero fir.	50	Iesus cur intrauit in horrum.	284
Frates Iesu, eius propinqui.	150	Iesus Iudæis absconditus, gentes illumi- nauit.	194
Fremitus Christi.	219	Iesus crescit, Iohannes minuitur.	78
Fur, hæreticus.	260	Iesus quomodo à deo derelictus.	176
G allicinium quid significet post trinam Pe- tri negationem.	247	Iesus fatigatus ex itinere.	77
Gaudium nostrum in tribulatione	206	Iesus quomodo abiit & abscondit se.	234
Gaudium plenum.	273	Iesus quare interrogabat de doctrina sua.	286
Gazophylacium.	171	Iesus quare primum ad Annam ductus.	Ibidem
Genealogia Christi secundū repromissionē.	214	Iesus cur prostravit inimicos.	100
Gigas geminæ substantiæ.	2	Iesus quare in sabbatis curabat.	31.
Gentes filium dei maxime receperunt.	8	Iesus varie ambulauit.	285
Gentiles facilius conuertuntur q Iudæi.	78	Iesus cur processit obuiam cohorti	149
Gentiles non spernendæ ab apostolis.	84	Iesus non declinauit à Iudæa causa metus.	65
Gentiles & Iudæi currebant simul.	300	Ignorantia affectata non excusat.	
Gentiles & Iudæi viuificandi.	106		
Gladius & arcus peccatorum.	283		

Iesus cur non respondit	289, & 292.	Iudæi ob pertinaciam male audiunt	90
Imagines rerum in anima	4.	Iudæi quare Chm Samaritanum dixerint	89
Immutatio vultus Dauid.	145.	Iudæi testimonium de Iesu respuunt	168.
Incessus Lazari mirus.	221.	Iudæi à fide patrum degeneres	93
Incredulitas Iudæorum.	95.	Iudæi cæci & surdi	115
Infirmi nates nobis oriuntur ex tribus causis	101	Iudæi refelluntur, eo quod non ferunt nostram simulachra.	62
Infirmas Chfi instanti morte.	232.	Iudæi cur dispersi.	65.
Ingratitudo primi hominis	129.	Iudas Thaddæus.	254
Inimicitia inter deum & homines.	255.	Iudas nebulo teterrimus	226
Insufflatio Christi, qualis fit	305	Iudas quare in Apostolum à Christo sum- prus.	148.
Insidia Iudæorum contra Iesum.	181.	Iudas cunctis hominibus nequior	289
Intentio Pilati mala	294.	Iudas non interfuit sacre communioni corpo- ris Christi.	244.
Intrare per ostium quid	202.	Iudas filius perditionis.	242.
Iohannes quod stabat, quid significet	31.	Iudas apostolis admixtus.	177.
Iohannes Baptista singulariter à deo missus.	6.	Iudas non penitentia, sed iracundia carboni- bus combustus est.	244.
Iohannes cur vocatus.	6.	Iudas proditor filius perditionis	278
Iohannes contemptor inanis gloriæ.	69.	Iudas multos habet sibi similes	148
Iohannes non erat Chrus, sed purus homo.	69.	Iudas sacre communioni interfuit.	149.
Iohannes Bapt. quomodo Iesum nesciebat.	14.	Iudicium facere, ad filium attinet	111.
Iohannes à Christo illuminatus	7.	Iudicium Christi, iustum	202
Iohannes pro cunctis fidelibus scripsit	311.	Iudicium dei non flebitur humano affectu.	112.
Iohannes recte aquila dicitur.	1.	Iudicium triplicem habet significationem.	237.
Iohannes Euangelista præcipue dictus	239.	Iustitia.	269.
Iohannes per speculum in ænigmate vidit	1.	Iustitia in duo dilectionis præcepta diuidi- tur.	260.
Iohannes quare aquila dicitur.	95	Iustificatio Abrahæ per fidem	55.
Iohannes designat Iudæos	300	Languentes sub porticibus	96.
Iohannes fide dignissimus.	243.	Languidus quem populum designet	97
Iohannes rigidum animum contra vanam glo- riam habuit.	15.	Lapis super quem dormiuit Iacob	36.
Iohannes quomodo est Helias, & non est	15.	Lapis per angelum sublatus.	300.
Iohannes quomodo propheta	16.	Laus maxima verbi.	5.
Iohannes quomodo sancte in deserto vixerit	17.	Lazarus excitatur.	220, & 221.
Ioseph à Iudæis non potuit reprehendi	299	Lazarus excitatus, quid significet	222
Iohannes quō agnouit Iesum ad se venientē.	19	Legati pacis Christi & Apostoli	305
Iohannes Bap. diuina inspiratione p̄dicauit.	14	Lex de Messia venturo.	84.
Ioseph non est pater Chfi naturalis	49.	Lex iudicij à Christo obseruata	167
Ioseph quomodo pater Iesu dicitur	35.	Lex de vero propheta cognoscendo.	215.
Iudæi maxime seipos interficiunt	Ibidem	Lex peccatum ostendebat, non tollebat.	22.
Iudæa cui perat Pilatus, quarta pars regni	68	Liberatio à Pharaone, quid.	19.
Iudæi & hæretici differunt	5.	Lignum vitis ad nihil vtile	258.
Iudæi non veri Moysi discipuli	117	Lignum scientiæ boni & mali	108
Iudæi credent in Antichristum.	116.	Lingua dispersitæ, cur super Apostolos, & su- per Christum, cur columba apparuerit	26
Iudæi quid de Messia credebant	53	Lucerna Iudæi: extincta.	285.
Iudæi frustra quærebant delere nomen Iesu mortui.	171.	Lucas ordinem variat ab alijs	149
Iudæi inexcusabiles, ob Iohannis testimoni- um.	5, & 19	Lucrum animarum, deo charissimum	209
Iudæi homicidium & sacrilegium commise- runt.	293.	Lutherani & Pigardi confunduntur	133
Iudæi magis rei quàm gentes	115	Lux mundi à Iudæis extingui non potuit	168
Iudæi inexcusabiles de perfidia	15.	Lux rationis in tenebris malæ conscientie etiã lucet.	5.
Iudæi quare ad Iohannem miserunt	15.	Lux in homine duplex.	5.
Iudæi quomodo de Messia opinabantur	15, & 64	Lux diuinæ cognitionis.	70
Iudæorum sabbata odit deus	99	M agi quando habuerunt reuelatio- nem.	214.
Iudæorum sensus fuit & est terrenus	136.	Magister noster vnus est Christus	59.
Iudæi & gētilis vnus in Chro populus.	280.	Magistri in Israel superciliosi.	Ibidem.
Iudæi quomodo oppressi	289	Maiestas verbi.	3.
Iudæi filij Abraham secundū carnem, non pro- missionem.	31.	Maledictus omnis qui pendet in ligno.	296.
Iudæi cur signa quærebant	49.		
Iudæi irruentes in patria contra Iesum	91		

Mali oderunt diem.	65.	Nicodemus adhuc timidus	164.
Manere in sermone Chfi, quid sit	177.	Nihil ad patrem venit nisi per filium	277.
Manere in tenebris, quid	236.	Nos vino inebriatus	43.
Manichæi curiosa perscrutatione inciderunt in errorem.	187.	Nos cythara & organum sumus	41.
Mandatum dei, vita æterna.	237.	Nouitij in fide, leniter tractandi	101.
Mandatum nouum Christi.	246.	Numerus, 46. in hac voce Adam designat corpus ecclesiæ	51.
Mandata omnia in dilectione	261.	Nuptiæ spirituales inter deum & hoïem	48.
Manducatio corporis dñi, fit dupliciter	135.	Nuptiæ in Chana Galilææ	39.
Māducare corpus & sanguinē Chfi, qd sit	142.	Obedientia Christi in forma serui	21.
Manna non præstabat mundo vitam	136.	O cto beatitudines sunt, septem dona spiritus sancti	27.
Manna non liberauit à morte	140. & 141.	Oculi septem spiritus domini	97.
Maria quomodo sit mater Iohannis	295.	Odisse animam suam quid sit	230.
Maria omnium Chfi discipulorū mater	295.	Odiū Iudæorū non excusat ignorantia	167.
Manfuctudo Christi.	189.	Odiū veritatis excæcauit Iudæos	204.
Maria Magdalena.	216.	Oculi Christi duo.	205.
Mare rubrum diuisum, quid significet	165.	Odiū mundi non erit perpetuum	263.
Mare Galilææ multa habet nomina	119.	Odiū diaboli antiquum contra filium dei.	187.
Mausolæum Ioseph	77.	Opera quibus abstinendum	87.
Mediator inter deum & hoïem Chfs est	272.	Opera nostra bona, sunt cibus Christi	195.
Meditatio de passione Christi.	175.	Opera Christi donec dies est.	158. & 177.
Meditatio Christi sedēdo	120.	Opinio Iudæorum de Christo	40.
Mendacium custodientium militum.	301.	Opus dei præferendum patri & matri	197.
Mercenarius	207.	Opus trifariam diuiditur.	Ibidem.
Merita sanctorum male negantur	248.	Opus dei semper licitum	178.
Messis spiritalis duplex	88.	Oratio Christi cui congruit	115.
Messis spiritalis curam de terrena excludit.	111.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Miracula in quibus rebus non debeant fieri	222.	Orationis quatuor partes.	261.
Miseria natiuitatis humanæ	73.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Misericordia	167.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Moderatio Chfi in sermone	184.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Moyfes mysticus	33.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Moyfes quomodo signa fecerit	41.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mors Christi fructificatiua	230.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mors in cruce apra, ad Chfi exaltationem	63.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mulier Samaritana aquam hauriens, quid significet.	77.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mulieres ex Bethania venerunt.	299.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mūdus oīa mysteria Chfi capere non potest	315.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mulier quæ parit	271.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mundus pro genere humano ponitur	64.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mundus cur odio habuerit apostolos	278.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mundus non accipit paraclerum.	252.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Murmuratio summum peccatum.	137.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium incarnationis: etiam Iohan. Bapti. impenetrabile.	18.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium spirituale in corporalibus operibus Christi.	42.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium numeri trecentorū octo annorū.	97.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium in actibus Iesu	91.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mystica expositio passionis Chfi.	120.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium sextæ & septimæ horæ.	95.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium curationis cæci.	195. & 196.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium de duobus hircis	290.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium auris amputatæ	284.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium horæ decimæ.	33.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium virgæ in colubrum versæ	209.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium tabularum contractarum	118.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Mysterium ex factō Christi.	100.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Athanael in lege peritus	35.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Natiuitas hoīs carnalis duplex	54.	Oratio Christi & nostra differt	277.
Nemo est sicut deus.	143.	Oratio Christi & nostra differt	277.

Pater & filius quomodo omnia cooperant.	104.	Prophetia etiam de præteritis est	30.
Patres quomodo deum vidisse legunt	139.	Prophetia occulta cordis inspicere	81.
Patres antiqui in cruce Christi primum baptizati sunt.	23.	Prophetæ de seipsis testificati sunt	168.
Patri & filio omnia fere communia	107.	Proverbum quid	204.
Patria ingrata Christo	84.	Pueri cuiusdam præfiguratio.	121.
Pauperibus Christus pepercit	48.	Pugna inter carnem & spiritum.	57.
Pax vobis, noua fuit salutatio	503.	Purificationes Iudæorū multiplices.	41.
Pax duplex est.	255.	Væstiones de voluntate & prudentia dei.	3.
Pax vera, remissio peccatorum	305.	Q uæstio de bibendo calice à filiis Zebædæi.	319.
Peccatum originale	269.	Quid figurata locutio.	131.
Peccator, seruus peccati	179.	Abies Iudæorū in Iesum	102.
Peccatum Adæ sacrificij non debebat	134.	Rabbi quid	52.
Peccatores omnes erant ante passionē dñi.	248.	Reatus Iudæorum	201.
Peccatum originale	54.	Recitatio testamenti.	238.
Pedes apostolorū quare à domino loti	240.	Reconciliatio nostra cum deo in lege præfigurata gratia est.	13.
Pendere in ligno, quomodo intelligat	295.	Reconciliatio confert grām spūs sancti	28.
Persona spiritus sancti	265.	Redargutio Iudæorum	190.
Perueritas Iudæorum.	198.	Romana ecclesia	25.
Perueritas Iudæorum summa.	187.	Remissio peccatorum non dabatur ante passionem.	67.
Petrus & Iatro in morte Chfi baptizati	287.	Remissio peccatorū quanta res sit	24.
Petrus cæteris ardentior in amore	246.	Remissio peccatorum, & dona gratiæ differunt.	23.
Petrus in quo loco confidentior fuit	312.	Remissio peccatorū ex baptismo	24.
Petrus maior Andrea.	33.	Regnum dei nemini præcluditur ob donum scientiæ.	36.
Petrus præ alijs à Christo honoratus	34.	Regulus qui Chm adijt	92. & 94.
Petrus gerit typum gentilium	300.	Reparatio humani generis ab æterno præuisa.	4.
Petrus traxit solus rete ad terram	309.	Repromissio ad tres præcipue facta.	214.
Petrus bonam habuit voluntatem, sed imbecilles humeros	246.	Responsio simplicij contra hæreticos.	204.
Petrus, eminus Christus negauit	286.	Responsum pium Chfi de pauperibus	227.
Petrus primus apostolorum	240.	Responsio Christi de diuinitate irreprehensibilis coram præside.	212.
Petrus quando mendax	247.	Resurrectio duplex, prima & secunda.	111.
Pharisæi inflati scientia	16.	Resurrectio neminem excludet	111.
Pharisæi clerici Iudæorum	201.	Resurrectio prima quæ sit.	302.
Pharisæi fures & latrones.	202.	Reuelatio magis facta	214.
Pharisæorum fastus ac liuor	155.	Rex Israel quid.	228.
Philosophi filij noctis	3.	Rex nobilis Christus.	151.
Philosophia inanis mundi disciplinæ	77.	Abbatum	157.
Pilatus dissimulator callidus	287.	Sabbatum cum lege simul ablatum	98.
Pilatus eiusdē voluntatis fuit cū Iudæis	290.	Sacerdotes recte seruiunt domino	128.
Pilatus exilio dānatus, seipsum interfecit	292.	Sacerdotes quæ excogitauerant lucra	48.
Piscina & agnorū triplex ordo	312.	Sacerdotium Annæ & Cayphæ venale	202.
Piscina gemino lacu	96.	Sacerdos libertatis minister	180.
Piscina quem receperit	98.	Sacerdos ante passionem Chfs fuit	162.
Piscina Iudæorū quid designet	97.	Sacramentum cur & vnde dicat	142.
Pontifices moderni comparantur Petro frigidō, & Christum neganti	286.	Sacrificium verum non in vitulis	86.
Pœnitentia	216.	Sacrificia veteræ sanctiora q̄ manna.	132.
Potestas remittendi peccata, quādo data	305.	Salus quomodo ad gentes puenit	97.
Potestas omnis carnis	276.	Salus paruulorum	75.
Præcepta charitatis duo p Chm impleta.	208.	Salus per fidem filij dei	Ibidem.
Prædestinatio.	51.	Samaritani quid de deo credebant	53.
Prælati ecclesiæ multi Iudæ similes	226.	Samaritani per Chm consolati.	81.
Præmium sequentis Chm	231.	Samaritani à Iudæis vitabāt ob duas causas.	76.
Præsentia dei non est causa peccandi.	32.	Samuel occultabat vnctionem Dauid	22.
Præsentia dei an voluntati nræ vim inferat	239.	Sanguis & aqua quare simul profluxerint de latere Christi.	298.
Præsentia omnia in diuinitate	193.		
Principes insaniebant à viro	288.		
Prophetæ omnes à deo missi	6. & 7.		
Prophetia minor grā baptismi	24.		
Prophetæ omnes & patriarchæ de plenitudine Christi acceperunt	11. & 12.		

Sanctificari in veritate quid sit.	279.
Sacti nō hnt aliqd impassibile sicut Chrus	86
Sanctificare quid sit	279
Satanas nō debet scire Chri primū aduētū	22
Scala quam vidit Iacob	36
Segnopeia octo durabat diebus.	149
Schismata periculosa animabus	211
Seculum præsens dicitur dies	194
Sem & Iaphet Catholici	49
Sententia Christi irreprehensibilis	167.
Septem dona spiritus sancti in nobis	27
Septenario numero ecclesia figuratur	308
Sepulchri dominici situs	303
Sermo dei iudicat	237
Sequi Christum quid.	231
Sermo dei ad quos factus est	214.
Sermo de dilectione.	251
Sermo Christi veritas est.	279
Sermo dei viuus & efficac.	257
Seruus in scripturis quid	262
Serpentis morsus, peccata sunt	61.
Serpens æneus, figura Christi	61.
Seruus peccati, non semper filius diaboli	185.
Seruus non manet in domo inæternum.	179
Simon quare Petrus vocatus	34
Simoniaci mystice è templo eijciuntur	48
Sola filij persona mediator dei & hominū	281
Sola fides non sufficit.	143
Sol super bonos & malos oritur	5.
Soluere corrigiam calciamenti.	18
Spes Pilati & Herodis frustrata.	294
Spūs sanctus interpres verborū Chri.	241
Spiritus à patre processit	266
Spiritus sanctus verus deus	28
Spiritus sanctus quare spirat vbi vult	58
Spūs sc̄tus quare in specie colūbæ apparuit	26
Spūs sc̄tus sup neminē vt sup Chm̄ visus est.	26
Spiritus ab utroque procedit.	306
Spiritus sanctus maximū in baptismo.	17
Spiritus est deus.	83.
Spūs sanctus quomodo in Christo, & quomodo in nobis maneat.	27.
Spiritus dupliciter in discipulos missus est.	269
Studium Iudæ proditoris	270
Sudarium Christi quid designet	302
Substantia dei & verbi vna	2
Superbia à deo vindicatur	170
Subuersio mēsaḡ in tēplo, diuinitatis ididū.	47
Superstitio Iudæorum in cibis	85
Superbia Iudæos excæcauit	235
Syloa fons &c.	198
Syllogismus Iudæorum fallax	165
Sychar, quæ & Sychem.	77
Synagoga Iudæorum.	267
Synagoga duplex	301.
Abulæ legis duæ	260
T emplum Hierosolymitanum, quàm diu extructum.	50.
Tempestas tribulationum præfigurata	125
Tempus miserendi quando venit	98
Tentatio pharisæorum.	199
Tentatio terminum habet à deo	247

Tenebræ apud inferos	214
Tenebræ erant in mentibus discipulorū.	301.
Terror extremi iudicij	111
Thomas vt cæteri fuit incredulus	306
Testimonia resurrectionis duo	307.
Testimonium Iohannis quantum	6
Testimonium legis de Christo euident	116
Testimonium quomodo accipitur à Chro	113
Testimonium Christi quantum	72
Testimonium Christi mirabile.	252
Testimonium Christi examinandum ab effectu	113
Testes duo contra Iudæos	117
Testes Christi duo	16
Testimonia Christi de seipso.	133
Timor seruilis.	237
Titulus crucis corrumpi non potuit	234
Titulus crucis quomodo conscriptus, & quare tribus linguis	254
Transitus Chri ad gentes præfiguratus.	160
Triplex ordo ad iudicium futurum.	109
Tria sunt Iudæis ablata.	252
Turba in Christum credit	159
Turba palmas tum ferebat.	213
Turba duplex	218
V erba Christi quantam habuerint viciniam	147.
Verbum dei viuua omnium rerum imago.	4
Verbum dei apud deum & in mundo simul	7
Verbum non est verum in carnem	9
Verbum vt in patre & carne rotum	9
Verbum totum hominem assumpsit	8
Verbum quomodo apud deum erat	147
Verba Christi, spiritus & vita sunt.	10
Verbum omnia subiit, præter peccatum	6
Verbum æterna sapientia	6
Verba singula ponderanda	107
Veritas.	14
Veritas non est tacenda	294
Vestimenta Christi non erant vilia	112
Vetus testamentum insufficiens.	248
Via ad patrem, Christus est.	54
Via difficilis ad regnum dei.	54
Victimæ carnales cur ad tempus concessæ	118
Victoria Christi in disputatione	110
Vinum consecratione fit sanguis	296
Vinea Zodomorum Iudæi	19
Virgines sacræ non debent interesse nuptijs.	18
Virga Aaron	37. & 38
Virginitas coniugio præfertur.	216
Visio Esaiæ	218
Vita duplex	219
Vita animæ deus	217
Vitis quid significet	260
Vita actiua & contemplatiua in dilectione	254
Vuguentum nardi pisticæ	216
Vngere caput & pedes quid.	218
Vnio catholica	209
Vocare oues nominatim	137
Voluntatem propriam facere, quid sit	35
Vox spiritus sancti, id est, Christus	304
Vulnera Christi quare in eo permanserunt.	304

¶ F I N I S .

RVPERTI ABBATIS

TVITIEN. IN EVANGELIVM IOHANNIS PROLOGVS.

Discipulus quē diligebat Iesus, qui & recubuit in cœna super pectus eius, vix eidem dilectori suo testimonium perhibet in euangelio suo quod sit Christus filius dei, id est, quod non tantum homo in fine seculi natus ex utero virginis, sed ante omnia secula deus ex deo patre generatus sit. Et omnis quidem diuina scriptura diuinitus inspirata testimonium perhibet huic veritati, sed huius maxime hoc propositum esse, tam causa quæ & ipse textus operis manifeste defendit. Causa videlicet, quia misso illo in exilium à Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorum persecutor extitit, irruerant in ecclesiam hæretici, quasi in destituta pastore ore ouilia lupi, Marcion, Cherinthus & Ebion, cæteri que Antichristi, qui Christum fuisse negantes à Mariâ simplicitate euangelicæ fidei, peruersa maculauerunt doctrina. Et inde compulsus ab omnibus pene tunc Asiæ episcopis, & indicto omnibus ieiunio, dominum precatus, ac sancti spiritus gratia inebriatus, hoc euangelium scripsit, quo omnes hæreticorum tenebras patefacta subito veritatis luce dispulit. Textus vero operis, quia videlicet talis omnino est, qualis legitimi postulat ordo testimonij. Nam ascito seculo teste alio, non minus idoneo scilicet Iohanne Baptista, vt sint testes duo. Non enim minus quæ in ore duorum testium stabit omne verbum. Ascito ergo Iohanne, qui venit in testimonium vt testimonium perhiberet de lumine, dicta tamen illius quæ sua frequenter appellat testimonium vt de semetipso in fine omnium: Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius. Testis itaque filij dei singularis hic est atque precipuus, qui in publico cœli & terræ auditorio cum ageretur non tam de terminis aut legibus regni, quæ de ipsis natalibus regis nostri, testibus alijs defessis, & à clamore contradicentium violentè oppressis, repente in medium prosiliuit, & magno vocis euangelicæ tonitru, verbique choruscantis fulmine, omne conciliū vanitatis, cunctaque ecclesiâ malignantium vbiq; terrarum perterruit ac dissipauit: aperte protestans de illo, quod filius vnicus & consubstantialis, ac per hoc hæres legitimus patris æterni sit. Nostræ autem, id est, pupilloꝝ omnium, quos ille hæreticos suos testamento æterno per suum sanguinem conscripsit, nostræ nimis spei, quæ periclitabatur, tantis aduersariorū derogationibus testimonium hoc magnifice suffragatur. Quid enim? Quomodo ratum erit testamentum quo cœlesti nobis hæreditatē legauit, si legitimus ipse possessor cœli non fuit? Quomodo autem cœli eius possessio fuit, si ipse de cœlo non venit, sed à Mariâ initium sumpsit? Opportune ergo nostræ (vt dictum est) spei fides hic testis subuenit, dum ingenui testatoris antiqua iura proloquens, non solum cœli, sed & omnia quæ sunt, eius esse, imo omnia per ipsum facta, & sine ipso nihil factum esse diffinit. Nobis igitur, qui testes filij dei scripturas testamur, & in via testimoniorum eius delectamur, sicut in omnibus diuitijs nobis omnibus hoc precipue testimonium scrutandum, & in toto corde exquirendum est, hoc tota anima concupiscendum, atque super auxilium & topazion diligendum est. Nam si euangelici negotiatores sumus, & bonas margaritas querimus, ecce vna pretiosa margarita inuenta est. Vbi enim vlla, quæ maioris pretij sit reperiri potest? Hanc animarum verus amator deus, dilectæ Iohannis animæ pro monimento dilectionis precipue fixit in pectore, vt verbum, quod Maria virgo sola protulit in carne, ipsum huius sociæ virginitas præ omnibus sanctis viuua mortalibus promeret voce. Danda ergo sunt omnia, vt hæc sola margarita comparari queat, omnesque carnalium sordes affertum ab oculis cordis abstergenda sunt eis, quæ in schola Christi venerabilibus studet litteris vt hæc aliquatenus valeat aquilam prosequi, quæ cordis munditia iuuat, vt claritatē solis æterni plus cæteris diuinæ visionis animalibus irreuerberata possit mentis acie contemplari. Nam de eo, qui per munditiarum viam ad veram tendit sapientiā, loquitur dominus per Esaiam: Iste in excel sis habitabit, munimenta faxorū sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longe. Imo quod ad rem euidentius attinet, hic, sicut ad h. Iob, alijs quidem verbis, sed eodem sensu dictum est, ad preceptum domini eleuabitur vt aquila, in arduis ponet nidum suum, in petris manet, & in pruptis silicibus comoratur, atque inaccessis rupibus, inde contempletur escam, oculi eius de longe prospiciunt. Et quidem hæc omnia Iohannes huius verbi ac sempiterni principij contemplator excelsus magnifice assecutus est, quia videlicet eleuatus est vt aliqua, apertus intendens oculos in diuinitatis radios, & in arduis posuit nidum suum, id est, æterni huius euangelij sui munimentum in petris mansit, id est, in soliditate veritatis, atque inde contempletus est escam, scilicet illam, quæ & attin gere meruit, huius verbi sempiterni gloriā. Attamen sicut supra dictum est, oculi eius cernent terram de longe, ita & hic, inquit, oculi eius de longe prospiciunt, quia videlicet sic quoque eleuata

A

nata hæc aquila, necdū per speciem, sed per speculū in ænigmatē videt deū. Nunc em̄, inquit, filij dei sumus, sed nondū apparuit quid erimus. Licet autē pulli eius lambant sanguinem, id est, auditores eius cognito tantū crucifixi dñi cruore fatientur, eo q̄ diuinitatis ac cana percipere nequeant; non tamen omnino iure reprehēditur, q̄ tanta aquilæ volatū aliquid tenus prospicere conamur. Nā & pulli idcirco in nido suo aluntur, vt post matrem suā quandoq; ad eandē euolent escam. Igitur alta mysteria, q̄ in hoc splendore euangelij velut grandis aquila, peruolauit magnus doctor Augustinus, nos eadē quidē via, sed non omnino eisdē vestigijs subsequi enitemur: nā ille quidē alta montiū peruolat cacumina, nos interdum & circa radices imas occupabimur. Ille præcellæ arboris superiora queq; poma carpere festinat, nos terræ quoq; proximos, quos paruulis reliquit, attingere conabimur euāgelicæ literæ ramusculos, vt q̄a grandioribus in alta mysteriose explanatione satisfactū est, nunc paruus, id est, nostri similibus continuatio quoq; literæ subueniat.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIUM IOHANNIS COMMENTARIORVM LIB. I.

Anima Iohannis per verbū im̄ pregnata. Psal. 84 Psal. 44

In principio erat verbū. Ecce veritas, quæ de terra orta est, carnem de virgine assumens, vt nos à diabolo liberaret, eadē de virginali Iohannis anima generatur, vocē corporeā induēs, vt pro nobis contra omnē hæreticā prauitatē dimicet. Qui em̄ de corde suo verbū bonū cruciat in vterū virginis, vt deus inuisibilis, visibilis & verus homo fieret: ipse castis cōplexibus suis ascitam dilecti Iohannis animā eodem verbo impregnauit, vt verbū inefabile per vocē literarū eius audibile & intelligibile procederet. Ait ergo: In principio erat verbū. Itaq; non recentē adoramus dominū, sicut Cheriathus, Marcion atq; Ebion cæteriq; Antichristi mentiti sunt: falsū quippe est quod dixerunt, ante Mariam nō extitisse Christū. Christus em̄, qui nunc homo est in fine seculorū, in principio & ante secula erat verbū. Non erat totū quod nunc est, scilicet caro & verbū, sed erat tantummodo verbū. Nunc geminæ gigas substantiæ duplicisq; operationis vna persona est: in principio autē vnus substantiæ vnusq; operationis verbū erat. Christus igitur ante Mariā erat, quia in principio verbū erat. Verbū autē hic non pueriliter, id est, iuxta etymologiā nominis, accipietur, sed sicut apud Donatū pueri accepimus verbū dici, eo q̄ verberato aere plectroq; linguæ formetur. Nam verbū eiusmodi per aerem sonando transit: verbū autē, quod in principio scilicet ante ipsum aerem & ante oīa quæ facta sunt erat, manet in ætēnū. Hoc etenim verbū ratio perpetua est, sapientia sempiterna est, intellectus incomprehensibilis est, veritas incommutabilis est. Cum autē apud nos, tam de articulata voce q̄ de tacito animi cōsilio verbū æquiuoce prædicatur: cur non ipsa ratio sempiterna recte verbū dicat: vnde nobis inest rationalitas, id est, vniuersa quæ nobis suppetit verba faciendū facultas? Nolite ergo pueri effici sensibus, inquit Apostolus, q̄a verbū, etiā non aerem, id est, verberato aere formatū, verbū, inquit, etiā non affectiuum, vt verba nostra sunt, aut substantiale, inquam, Christus in principio erat verbū. Vbi autē erat hoc verbū? Quis erat locus eius? Nescit homo pretiū eius, sicut per b. Iob dicitur. Reuelate autē spiritu, paulatim cognoscit, per ea quæ sequunt, & primū per id, quod quasi locus eius, vbi iam tunc in principio fuerit, ostenditur, cū subditur: Et verbū erat apud deum. Ecce sagittæ domini istæ sunt, quæ in luce imus, hæc fulguris eius hasta est, cuius in splendore gradimur sicut ei per prophetā dictū est: In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Nam eius sententiæ sagitta quā primū iecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diuersis quidē blasphemijs, sed pari spiritu malignitatis, Christū ante Mariam, sicut iam dictū est, fuisse negabant. Hæc autē sequenti, Patripassianos percussit: qui trinitatem abnegantes, patrē & filium & spiritum sanctū, vnā tantum, nō tres esse personas asserabant. Ait em̄ euidenter: Et verbū erat apud deum. Vt de personis non dubites, dum alterā audis esse vel fuisse apud alterā. Magnificæ huius verbi dignitatem insinuat dicendo, erat apud deū. Nam apud deū erat, qd est, nisi in magno erat honore, in summa dignitate, in magna dilectione. Erat apud deū, sed nō quemadmodū apud diuitē aurum suum. Nam apud diuitem aurum est in arca, non in ipsius substantia misera atq; vitiosa, fortassis & leprosa, Erat autē apud deum, quomodo apud sapientē sapientia, apud fortem fortitudo. Nam

Quale verbū est Christus,

Esai. 40

1. Cor. 14 als, ac

Iob. 17

Abacuc. 3

Quo verbum erat apud deū,

Iob. 12

Nam & per b. Iob dicitur: Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Aug. diuitis in marsupio eius. Verbū dei in corde eius, Vere ergo verbū erat apud deū. Nam vero sicut personas distinguit dicendo: Et verbū erat apud deū sic e contra substantiam coniungit subdendo, Et deus erat verbū. Substantiam quippe breuiter vnā esse testatus est in duabus personis, dei & verbi sui, quod ægreferant Sabelliani, moleste accipiunt Arriani. Nā illi quidē id est, Sabelliani, mallent vt dixisset dei & verbi sui, sicut vnā substantiā, sic vnā eandemq; esse personā. Isti autē, id est, Arriani, sicut duas personas, ita nihilominus duas ac diuersas vellent eū expressisse substantias. Solum em̄ patrē esse deū vel creatorē, filium vero creaturam esse volunt, licet magnā atq; excellentē. Sed veritas p̄sentis testimonij, tanq̄ vox fulgurantis tonitruī, verberat vtrinq; terrā, id est, vtrarūq; partiū cauteriatā, æque cōfundit conscientiā. Exultet igitur Homousiani, id est, confessores cōsubstantialitatis, neq; cōfundentes personas, neq; substantiā separantes: scilicet duas quidē personas, sed vnā patris & verbi substantiā cū tanti testis suffragatione confitentes: Deus em̄, inquit, erat verbū. Protinus vna sentētia per pulchre cōplectitur cūcta, quæ in tribus iam dictis expressit propositionibus. Hoc, inquit, erat in principio apud deū. Quid tandē prouenit ex eo, q̄ verbum erat apud deum? Vel cur nō maluit euāgelista dicere, erat in deo verbum, sed ait, imo & secundo repetiuit, erat apud deū. Hæc em̄ positiuicula significat magnū aliqd se intendere negotiū. Nam & nos quoties ita loquentes dicimus, personā aliquam apud aliam esse personā, in eo proprietatis locutionis est, si significare velimus certū aliquid in teresse negotiū. Quid ergo inter vtrinq; mediante vtriusq; bonitate conuenit. Sequitur: Omnia per ipsum facta sunt. Hoc plane propter vtriusq; bonitatē, quæ est spūs sanctus, effectū est. Nam si quæras, quis omnia fecerit? respondebit, deus. Si quæras, per quē ecce habes, per ipm̄ scilicet verbū. Si interrogas, quare? respondetur, quia bonus est. Et hæc tota trinitas est. Omnia, inquit, per ipm̄ facta sunt. Quanta laudē, quanta veneratio ne dignū est hoc verbū, per quod omnia facta sunt. Bencuoli spectatores leuant oculos cordis & corporis ad pulchritudinē eorū, quæ facta sunt visibilibus & inuisibilibus, & attente considerantes corde & ore conclamant, magnū atq; pulchrū esse artificis dei ingenium, quod non est aliud nisi hoc verbū, per quod tanta, tam pulchra facta sunt. Per ipm̄ em̄ omnia facta sunt. Nā & alia scriptura testatur: quia ipse dixit & facta sunt, ipse madauit & creata sunt, scilicet ea quæ ad laudē creatoris inuitabant: omnes angeli eius, oēs virtutes eius, sol & luna, stellæ & lumē, cœli cœlorū, & omnia quæ in eis sunt, terra & omnia quæ in ea sunt, mare & omnia quæ in eo sunt. Dixit ipse, vt alia q̄q; scriptura testis est, fiat lux, & facta est lux. Dixit, fiat firmamentū, & factum est. Dixit & de singulis cæterorū, fiat, & facta sunt: per verbū ergo facta sunt, quia dicendo facta sunt. Dicendo autē non elementari sono vel voce corporea, deus enim spūs est, sed eo modo loquēdi, quo anima tua, quicunq; es homo, quā ille fecit ad imaginē suam, tacitam quum libet format loquelam. Attende quicunq; filius lucis es, & sicut telas araneæ: ea cōtemne, quæ filij noctis, id est, philosophi huius seculi somniant. Dixerunt em̄ materiam ex qua cuncta fierent, quam etiā appellauerūt Hylē, non à deo creatā, sed deo fuisse cōsempiternā: qua deus sit vsus, vt artifex ligno vitur, dū mundū istum conderet sibi cōæternū. Qui etiā formulas fuisse finxerunt, quas dicunt ideas: quibus intendens, ad eas cuncta faceret imitationem. Hæc ergo cōtemne verbi æterni cultor & agnitor: quia nō sic habet veritas, sed omnia p̄ ipm̄ facta sunt, & in hoc principio, id est, in hoc verbo, creauit deus cœlū & terrā, & oīa quæ in eis sunt. Igitur ab eo quod infirmū est dei, à natiuitate carnis, ab angustijs p̄sepis, ab omni cōditione mortalitatis, leua sursum oculos mentis supra Mariā, quæ & ipsa sine du bio per ipsum inter omnia facta est: & ex eo q̄ omnia per ipsum facta sunt, antiquitatē Christi, maiestātē verbi dei, fideliter æstima, quisquis nondū audita vel intellecta veritate tanti testis Christū ante Mariā non extitisse suspicabaris. Qui quanta intentione dixerit, oīa per ipm̄ facta sunt, acri repetitione protinus inculcat, cū subiungit: Et sine ipso factū est nihil. Nihil, inquit, sine ipso factū est, nulla natura, nulla substantia, nulla omnino quamlibet mala. Nulla em̄ mala per naturā, nulla mala nisi per accidentē malitiam, nam & diabolus per vitiū quidē malus est, sed substantia eius per naturam mala non est. Explosa ergo est fabula Manichæorū de malo principio vel de tota nescio qua gēte tenebrarum: quæ (sicut iā dictū est) omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Sequitur: Quod factū est in ipso vita erat. Adhuc nihilominus molesti veritatis interpellatores vrgerē solēt, maxime hi, qui mundū deo cōæternū, vt iam dictū est, fuisse suspicatos, & dicere: Cur noua deo voluntas incidit? Cur nouū consiliū inijt? Nā si post infinitas æternitatis suæ moras, fecit quandoq; mundū, noua voluntas est, nouūq; consiliū, factisq; hoc euidentis est mutabilitatis eius indicij. Item si constat, ante Mariā extitisse Christū, & omnia per ipsum facta sunt, vnde noua voluntas, vt post tot annorū millia veniret

Iob. 12 Vna substantia dei & verbi,

2. Timo. 4 Homousiani,

Cur potius ait, apud deum, quam in deo,

Psal. 32. 148

Gene. 1.

Filij noctis philosophi

Fabula Manichæorū,

Dux quæstiones de voluntate & prudentia dei,

III, RVPERTI IN IOHANNEM CAP. I.

ad reparacionē hominum? Imo si cū faceret mūdum, & formaret protoplastum, saluum voluit esse genus humanū, cur nō prouidit vel pręcauit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam atq; quidē mutabilitatis, alterum imprudentia potest argui. Has quoq; partes contentiois aduersę, veritas vndiq; oculata, tanq; renascentia succidit hydrę caput subiuugēdo, sicut sapientię maiestātē decet, tranquille ac breuiter, Quod factū est, in ipso vita erat. Sensus iste est: Quicquid factū est antequā fieret, in ipso erat pręscientia, quę videlicet pręscientia non est aliud q̄ vita. Diuinitati nanq; non est aliud viuere, aliud scire, nec aliud est in deo viuens sapientia, q̄ sapiens vita. Aliter autem est in anima. Nam v̄t uir quidem substātiāliter, sapit autem accidētiāliter: deus vero tam uiuit q̄ sapit substātiāliter. Nihil em̄ accidētiū in diuinitatē cadere potest. Igitur vita, id est, uitalis omniū quę facturus erat iam in ipso erat à principio scientia. Verū est, probabile est, necessariū est. Nā vnde hoc habet anima rationalis, vt cū fabrilē vel architectonica quippiam cōponendum est structura, prius totū illud apud se intus videat in arte, q̄ foris exhibeat in opere? Si em̄ arcem vel amplę domus fabricā struere velit, eius apud se prius versat imaginē, iamq; mens & cogitatio talis est, qualis postmodū materialis situs operis visendus est. Recte ergo dicas, quā quod faciendū est, iam in mēte artificis vita est? Vnde quę lo hoc habet anima rationalis, nisi quia creauit deus hominē ad imaginē suam, ad imaginē dei creauit illum? Imago autē dei, splendorq; vt ait Apostolus, & figura substātię eius est hoc verbū, hic filius de deo deus, figura videlicet per similitudinē dictus, quia pater cum hoc verbo sic vnus est deus, sicut aurū vel ebur & imago regis in eo sigillum vnū esse dinoscitur. Nec vero secundū exteriorē hominem, sicut Humaniformiū suspicati sunt, sed secundū interiorē nos hac figura signati sumus, vnde & rationalis, id est, doctrinę vel disciplinę perceptibiles, sumus. Si ergo tā pulchra sunt rationis liniamēta in ea q̄ formata est anima, q̄ clara, q̄ certa est ipsa ratio diuina, q̄ non est formata, sed ipsa forma? Si adeo uita ceter artus suę cōpos est ymbra, nōne multo magis in proposito vel opere suo prouida & cōstans est ipsa veritas? Plane incomparabiliter cōstātiū atq; perfectius omniū quę faciendā erāt, in hoc verbo uiuebat ordo vel natura. Nec solū nouerat ab initio, q̄ vel qualiter omnia cōderet, suoq; statu singula disponderet, sed etiam quędā perditā qualiter ad suā gloriā recuperaret. Iude est q̄ suū certum seruat omnis natura cursum, nihilq; sic sub iole nouum, quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit pręceptū, semel & si multa omnia creauit, q̄ uiuit in æternū. Sic omnino insuperabilis manet altitudo diuini cōsiliū qd̄ habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios uocauit, iustificauit, & magnificauit q̄ quos ante secula pręsciuit & prędestinauit, neq; tanquam pręuentus aut circumuentus à diabolo, nouū aliquid excogitauit, quando hoc verbū misit incarnari, sed sic pręfinitū est, sic omnino, quia pulchrū & speciosum erat, ante patrem complacitū est vt inter inimicitias aduersantis diaboli semp̄ in melius salutē nostrę prospiciens vsq; ad summū suę dispositionis beneficētia diuina perueniret. Quid ergo impotētia vel temeritatis deū arguis hęc hęc temeritas? Quod factū est, hic subdistingue, ac deinde sub infer: in ipso, scilicet verbo, vita erat. Vel certe, vt iam secundū scripturā aliam loquar: quod factū est, spectabilis atq; deliciosus coram sapientię suę deo ludus erat. Sic em̄ dicit ipsa, quę est hoc dei verbū, sapientia: Dominus possedit me ab initio viarū suarū, antequā quicq; faceret à principio, & ab æterno ordinata sum. Et post pauca: Et delectabar, inquit, per singulos dies ludens corā eo omni tempore: ludens in orbe terrarū: Et delectatio meę esse cū filiis hominū. Ludus iste ineffabilis est diuinę bonitatis iucunditas, quā iam creator anteq̄ quicquam faceret, delectabatur in verbo suo, in sapientia sua. Magna sunt hęc, alta sunt hęc. Et hęc quidē sensuum maiestas, mortalium oculos, velut claritas solis, reuerberat. At tamen eorundē similitudo nonnulla, tanquā solis imago, quę perspicui possit in aqua, nostrę naturę subrutilar. Verbi gratia: Ecce musicus instrumenta quę libet ex arte cōponit, certisq; ac sibimet cognitis dimēsa numeris, vocū interualla discernit: in flatu, vel pulsu concitatu sonū inanimatę rei rationem sibi insitam, imitari cōpellit. Quid ergo? Nonne anteq̄ instrumenta componeret, aderat ludens in mente & voce eius musica, ludens in diuersitate vel distinctione modorū, & delitię eius in multorū suauitate cantuū? Vna fuerat, vna nihilominus & nūc est musica, nihilq; crescit aut se multiplicat, quālibet multas ad canendū voluptas cantoris cōportet citharas. In hoc (vt dictū est) nonnulla similitudo est. Nā quid sumus nos, nisi magni musici, dei quędā instrumenta? Vnde & in citharis & in organis, quę profecto corda & corpora nostrā sunt, dominū laudare iubemur. Ipse quoq; dñs noster, musicum dei patris maxime instrumentum est: cui dicitur idem pater, dū secundū corpus in sepulchro iacet: Exurge gloria mea, exurge psalteriū & cithara. Imo totus mūdus diuinę laudis instrumentū est, licet solus homo vel angelus laudē dei decantare sciat, sicut in citharis sola chorda, sed non sine ligno modū cantilenę personarū

Quod factū est in ipso vita erat. Vita scilicet.

Imagines rerum in anima.

Hebręo.

Eccles. 1. Ecc. 18. Roma. 8. 9.

Verbum, æterna sapiētia. Proverb. 8.

Similitudo ex arte musici.

Psal. 130.

Psal. 72.

COMMENTARIORVM LIB. I.

personarū. Igitur quemadmodū natura musicę in anima musici vita est, quā instrumento ars imitata est, sic totius mundi cōpositio, qui (vt dictū est) diuinę laudis instrumentū est, priusquā fieret, in hoc verbo, vita erat, de qua & subdit: Et vita erat lux hominū. Hęc, inquit, vita, quę erat hoc verbū per qd̄ omnia facta sunt, hęc ratio sempiterna lux est hominū: scilicet optimę partis omniū quę facta sunt: quā videlicet solam in hoc visibili mūdō illuminat humanā naturā: id est, cum super omnia quę facta sunt, luceat: suam ipsius imaginē in sola exprimit hominis anima. Omnium em̄ quę facta sunt, alia quidem sunt, vt lapides: alia & sunt & viuunt, vt arbores: alia vero sunt & viuunt & sentiunt, vt pecora. Homo autē post angelam solus in hoc honore est positus, q̄ ad quærendum & inueniendum creatorem suum factus est idoneus. Ergo q̄ ait, vita hęc erat, vel est lux hominum, tale est, ac si diceret: rationalitatis lucē soli impertita est naturę hominū. Quod cum ita sit, potuit dicere sic: & vita erat angelorū pariter & hominū. Vtranq; enim naturam, scilicet angelicam, pariter & humanā, splendidę rationis nobilitas illustrauit: quā exinde percipimus, q̄ (vt supra dictum est) fecit deus hominem ad imaginē & similitudinē suam. Verū non angelis, sed solis hominibus euangelium scribitur, nec enim propter angelos, sed propter hoīes tantū venit Christus, quem qui non receperunt, in hoc maxime euangelio, & in cæteris apostolorū dictis arguuntur, arguente per illos sancto spū, iuxta qd̄ de illo loquēs ipse Christus: Ille, inquit, arguet mundū de peccato, quia nō crediderūt in me. Bene ergo dictū est nunc, lux hominū tantum: nam de angelis ad præsens nō pertinet negotium. Et lux hominū vniuersaliter dictū est: id est, bonorum pariter & malorum: quia videlicet æque tam boni q̄ mali in hoc lucent, q̄ rationales sunt. Nam licet homo malus peccando obtenebretur, fiatq; noctis atq; tenebrę filius: non tamen ea, quā pecora pcellit, rationis luce priuatur. Est alia lux quę per malitię tenebras potuit vel potest amitti: scilicet gloria similitudinē dei. Fecit em̄ deus hominē, non solū ad imaginē, sed ad similitudinē suam. Ad imaginē videlicet, in eo q̄ rationalem & æternam: Ad similitudinē vero, in eo q̄ suę bonitatis imitatore fecit eum. Et hanc quidem similitudinē dei lucē tunc amittit, quando peccando creatoris imitationē deserit. Illa autem, quā habet ex imagine dei, rationis claritate lucere nō desinit. Et per illā redarguitur à deo, qui etiā in hoc solē suū facit oriri super bonos & malos: quod rationis luce nec bonos priuat nec malos, lux igitur hominū est etiam malorū, propter quod inexcusabiles sunt. Vnde & sequit: Et lux in tenebris lucet, & tenebrę eā non cōprehenderunt. Lux, inquit, scilicet discretio supradictę rationis, lucet in tenebris, id est, in cōscientia illoꝝ, qui male agendo tenebrę facti sunt. Nā vt de Iudæis taceam, qui cū rationis luce lucernam quorū habuerūt sacrę scripturę: de gentilibus, eiusmodi lucē non habentibus, dicit Apostolus: Quia quod notum est dei, manifestū est in illis, Deus em̄ illis reuelauit. Inuisibilia em̄ eius à creatura mundi, per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur. Lux ergo rationis est, q̄ lucet in quamlibet profundis peccatorū tenebris. Sed lucem hanc in seipsis lucentem, cū tenebrę essent, ipsi non comprehenderunt: quia videlicet cū cognouissent deū, non sicut deū glorificauerunt, aut gratias egerunt. Amplius autē rei sunt Iudæi: quia cum tam naturalis rationis iudicio q̄ sacrę legis testimonio lucem veram possent agnoscere præsenterent, magis obtenebrati sunt, & nō cognouerunt eā. Clauserunt quippe oculos suos ne viderēt, & aures suas cōpresserūt ne audirent, & omnino intelligere noluerūt vt bene agerent. Ecce signū cui contradicebatur, quātis fragoribus intonantis veritatis defenditur? Quid spūs immundi contra hiscere possunt ab interioribus hęceticorum prorepentes in modū ranarū? Veruntamen alij supersunt hostes, & contradictores huius signi, scilicet Iudæi, qui tanq; sub alto cælo positi non terrentur: quia non audiunt fragorem huius tonitruū. Nam hęcetici quidē quasi de suo cælo fulminantur, dum sequaces apostolorum se esse simulantes (aliter enim nō audirentur, nisi apostolici esse putarentur) simulatē ergo apostolicā se tenere vel proferre doctrinā, tānt apostoli testimonio desuper vt aduersarij feriuntur. At vero Iudæi tanq; sub alto climate sunt, quia Christi apostolos nō recipiunt, & propterea nihil ad eos pertinet, nihil eos mouet, q̄ tantam gloriā dei nostrū annunciat firmamentū. Quid ergo? Nunquid excusabiles erunt? Nunquid non audierunt, vel se audisse dissimulare potuerūt? Imo primi audierunt, nō vndecunq; sed ex ore eius quę nec abscondere nec refellere vllatenus possunt. Audierunt quippe per Iohannē Baptistā, quę omnes sciunt esse prophetam, cuius nō ex hominibus, sed de cælo fuisse testimoniu, negare ipsi nequeunt. Celebratū est em̄ & ab ipsoꝝ historiographis nomē meritūq; Iohānis, miraculū natiuitatis & sanctitas vitę mirabilis, dignitas prędicationis, vel autoritas baptismatis, testimoniu quoq; quod Christo perhibuit, & causa mortis. Qui ipse quidem nihil scripsit, sed cū tantus esset, vt Christus potuisset æstimari, quid dixerit, quę digito ostēderit, totus orbis audiuit, & hic sonus eius in omnē terrā exiuit. Hunc ergo te

Cur hic nō dicitur, Vita lux angelorum & hominum.

Iohan. 16.

Duplex lux in homine.

1. Thessa. 5.

Math. 5. Rom. 1.

Psal. 118. Roma. 1.

Esaie 6. Acto. 28. Psal. 33. Luc. 2.

Differētia inter iudeos & hęceticos.

Psal. 118.

Math. 23. Luc. 20.

Vide Iose. de anti. li. 12. ca. 10. Iohan. 1. Duo testes idonei.

Deuter. 17
Iohan. 1

Verbum
erat, Iohan
nestius.

Psal. 101

Quantū lo
hānis Bap.
testimoniū
Math. 11.
Marc. 1.
Malach. 3

Iohan. 10,
Psal. 81

Iob. 9
3. Reg. 2
Iohan. 1

Luc. 1.
Cur nomē
eius erat Io
hannes.

Iohan. 1.
Math. 11.

Iudaei Iohā
hānis testi
moniū ne
gare non
possunt.
2. Cor. 3
Luc. 20

Math. 13

frem tam idoneū hic dilectus Christo Iohannes assumit secū, vt in ore duorum testium legitime stet hoc fidei verbū, dignē frequens praestetur auditoriū, tam propter testium vitam, q̄ propter testimoniorum constantiam: cum quibus hunc assumit, alternatim positurus, nunc sua, nunc illius verba Christo testimoniu perhibētis, hoc modo, ostendens ante oia quis vel qualis fuerit. L Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohānes. I Proin de cū de verbi æternitate loquēs, euāgelista dixerit, erat & erat: nunc fuit homo dicit, de- tortra in præteritū perfectū tēpus dictiuncula. Nam quia verbi esse nec cepit nec desit: huius aut hominis Iohannis, vt pote defuncti iam, esse præterit, tam diu quippe recte ho- mo esse dicitur, q̄ diu caro est cum anima rationali, prudēter ergo & proprie, de illo erat, de hoc dictū est, fuit: Etenim celi peribunt, tu autē permanes, inquit Psalmista, & omnes sicut vestimentū veterascent, & sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui nō deficient. Fuit ergo, inquit, homo missus à deo, cui nomē erat Iohannes. Singula verba quasi statim ponderāda sunt, q̄ videlicet de thesauris sapiē- tiæ prodeūt, cuius dicta tunc grauioris ponderis habētur, quādo superuacue prolata non vidētur, p̄sertim in tanto tamq̄ præcipuo negotio, vbi maxime semetipsam maiestas ve- ritatis agnoscere debet, ne effluere dignetur verbis inaniter cadētibus. Cum autē sic dici potuisset: Venit Iohānes in testimoniu, superflue videtur sic protelatus: Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohannes: Hic venit in testimoniu. Si quidē & alij prophetae homi- nes fuerunt, & omnes à deo missi sunt, & noīe Iohannis multi homines æquiuocati sunt. Diligētius ergo pensanda sunt, q̄ non exili elocutione, sed grandi declamatione prola- ta sunt. Videlicet tali in loco vel causa sic nominatus homo fuit, multū suspiciendus, longe dissimilis hoīb. multis, vt pote quo maior inter natos mulierū nemo surrexit, adeo ma- gnus, vt longe ante per prophetā angelus dictus sit. Hic est em̄, inquit dominus, de quo scriptū est: Ecce mitto angelum meū qui præparabit viam antefaciem meā. Homo igitur excellens & inclutus, ore rotundo plenaq̄ euāgelij voce in omniū cōtentione homi- nū merito pronuntiāndus. Missus inquit à deo. Et propheta omnes à deo missi sunt. Nā si à deo missi nō sunt, à semetipsis venerūt. Et si à semetipsis venerūt & à semetipsis locuti sunt, lures sunt & latrones. Sed absit hoc à p̄conibus veritatis, absit ab his ad quos factus est sermo dei: de q̄bus spūs sanctus, ego, inquit, dixi, dii estis, & filij excelsi omnes. Igitur & sancti prophetae oēs à deo missi sunt, quia cū verbo dei omnes venerūt. Quid ergo di- gnū habet singulari tantæ enunciationis præconio, q̄ fuit hic homo missus à deo? Mul- tum per omnē modū. Primum quidem, quia dies aliorum, quæ missi sunt velociore cur- sore fuerunt. Quia videlicet cū sit cursoris officiu vel tantillum expectare, donec videat qd nunciet eis ad quos recursum est, illi prius hinc per viā vniuersæ carnis recurrerūt, q̄ præstolatum dñi videre mererentur aduentum. Hic autem eo tempore missus est quo il- lū videre posset, ita vt eundē viuens viuētibus digito ostenderet: mortuus mortuis apud inferos paulo post affatus nunciaret. Deinde sic missus est, vt supra naturam veniret, na- tus ex vtero senectutis & sterili, quod nō naturæ vsus, sed solius dei est opus, vt nascens in nascendo præueniret, prædicatur prædicādo præcurreret, baptizaturū baptizando præiret, moriturū moriendo præcederet. Singulariter ergo missus est, cui nusq̄ subsistere, nusq̄ diuertere, nullum vacauit cū seculo sermonē habere, non domū, non agrum posside- re, nec affines agnoscere: sed vrgēte sermone dñi, vrgēte negotio mittētis pariter & sub- sequētis, nudus & expeditus currere habebat ante faciē eius, velut qui ad hoc solū factus erat & natus, vt pararet corā eo vias eius. Et huic nomē erat Iohannes: Non ab homini- bus, neq̄ p̄ hominē, sed à deo per ipsius archangelū, non casu, sed certā ob causam, nomē illi erat Iohannes. Certā plane ob causam, q̄ videlicet totius p̄dicationis eius summa fuit, dñi gratia. Quid em̄ prædicauit, nisi carnalem legē abolitam & spiritualem exortam esse gratiā: Nam vsq̄ ad ipsum lex, quæ per Moysen data est, à diebus aut ipsius gratia quæ p̄ Iesum Christū facta est. Et ex quo autorē eiusdē gratiæ p̄nto monstrauit indice, p̄ eam dē gratiā regnū celoy vim patitur, & violenti diripiunt illud. Hoc aut, scilicet dñi gra- tiā, nomē Iohānis interpretatū sonat. Igitur causa manifesta, causa digna ē, propter quā illi nomē erat Iohānes. Sed Iudæus hoc ignorat, q̄ videlicet alia sunt hæc, qualia vela- men, qd est positū super cor eius, admittere recusat. Veruntamē alia multa præsto sunt, & superius ex parte dicta sunt, q̄bus arguētibus testimoniu eius vel baptismū de celo suis se negare nequeūt. Igitur demonstrato tanto hoc hoīe tanq̄ in cōspectu cōcilij, imo in me- dio turbay, vel in seditiōe cōcitati aduersus Christū Iudæi populi, cōstāter edicit. Hic venit in testimoniu, vt testimoniu perhiberet de lumine, vt omnes crederēt per illū. Hic (inquit) tā magnus, tā expectabilis ad hoc venit, ad hoc factus vel natus est, ad hoc positus in sublimi, vt ab oībus visus, à cunctis auditus, testimoniu perhiberet de lumine, videlicet aduersus tenebras, quæ (vt supra dictū est) lucētē in semetipsis lucē noluerunt cōprehē- dere.

dere, dicentes: Nonne hic est filius fabri? quō ergo nunc dicit, quia de celo descēdit? Ad- uersus eos iste testimonium phibere venit, q̄ is ipse esset lux hominum, q̄ esset vnigenitus dei filius, p̄ quem omnia facta sunt. Et quidē propheta omnes de hoc eodē lumine te- stimonium phibuerunt, sed differt atq̄ p̄cellit huius testimonium, in eo maxime q̄ illi ve- turum esse testati sunt, hic iam aduenisse testificans, digito quoq̄ ne de p̄sona eius dubita- retur, p̄sentem ostendit, dicens: Ecce agnus dei. Hic erat quē dixi. Quo autem indige- bat lux hoīm, vel quod sibi prospiciebat emolumentum, vt in conuenticulis nostris tan- topere sibi prouideret, tam magni p̄conij testimonium? Vt omnes (inquit) crederēt p̄ eum subaudis, q̄ ipse & non alius ipse idem Iesus Mariæ filius, & Ioseph, vt putabat, esset à prin- cipio dei verbū, verbum deus, lumen æternū. Hæc ergo erat intentio charitatis eius, quæ non quærebat ea quæ sua, sed quæ nostra sunt. Hoc lux illa intendebat, vt oēs crederemus credendo accederemus ad eum, & illuminaremur, gratulamur & grās agimus pro tam benigna diuinitatis beneuolētia. Non autē q̄ pax lucret lux ipsa, idcirco testimoniis in- digebat: imo non lucis ipsius, sed oculoy culpa erat, q̄ per semetipm agnosci non pote- rat. Lippientes em̄, imo & p̄uē cæcati erant oculi hoīm ex puluere terrenæ cupiditatis, & idcirco lux vera, quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendebat. Eius ergo impa- tientes, sese auerterant, & quasi dorsum ad solis ortū dederant. Iohannē aut, velut mon- tem, solis eiusdē radijs illustratū tolerabilius aspiciēbat. Hic placebat eis mons magnus de coro lumine vestitus, & intm̄ delectabat eos, vt putarent qd ipse esset Christus. Contra quam illoy opinionē mox subdit: Non erat ille lux, sed vt testimonium phiberet de lu- mine. Cur em̄ lux esse denegat, nisi quia lux idem Christus esse putabatur? Sed non erat lux. Non (inquit) erat lux vera, non erat lux illuminans, non erat ipa lucis substantia. Erat aut talis lux, qualis & apostoli, q̄bus dictum est: Vos estis lux mundi, lux, s. aliunde susce- pta, lux non essentiali bono, sed accidentalī dono. Sed Christus qualis lux erat? Erat (inquit) lux vera. Lux erat vera, i. eius lucis, qua lucebat & Iohannes, efficiens causa. Nam sequitur: Quæ illuminat omnem hoīem venientē in hunc mundum. Illuminat (inquit) omnem venientem in hunc mundum, s. illustratione illa quam in Adam omnes hoīes p̄di- derunt. Quadam em̄ luce, s. luce rationis, quam habent ex eo quod ad imaginem dei fa- cti sunt, omnes hoīes illuminati veniunt. Quadam autem illustratione, s. cognitionis diuinæ, quam habere debuerant ex eo, quod nihilominus ad similitudinem dei factus est homo, priuati nascunt in hunc mundum. Sed non omnes hoīes, non omnes omnino filij Adam, istam diuinæ lucis consequunt grām. Multi enim ab illa sunt iuste relictī, & erra- uerunt à via veritatis, & sol iustitiæ non ortus est eis. Igit quod dictum est, illuminat oēm hoīem venientem in hunc mundum, idem est ac si dixisset: Lux vera Christus erat, sine qua nemo illuminat omnīū hominum venientium in hunc mundum: qui vtiq̄ ex pater- na p̄uaricatione omnes obtenebrati veniunt. Sciēdum autē quia p̄ propriam opationem spūs sancti fit, quod illuminant homines, vt sancti sint ad similitudinē dei, q̄ profecto q̄ rationales sunt conditi ad imaginē dei, proprium est filij, qui est (vt ait Apostolus) imago dei inuisibilia. Veruntā & hoc ipm, quod spūs sanctus aduenit ad illuminandam mentem hominis eiusdē filij gratia fit, qui eundē spm̄ sanctum dare venit, sicut ipse de seipso enun- tiat: Ignē veni mittere in terrā, & qd volo nisi vt ardeat? Lux ergo vera solus Chrīs, q̄ (vt dictum est) vtroq̄ modo illuminat omnem hominē venientē in hunc mundū. Si autē omnē hominē, vtiq̄ & Iohannē. Sed hoc dictum est quia lux ista Christus, lux vera dei verbum, priusq̄ in testam carnis nostræ deueniret, erat apud deū. Quomodo ergo (inquit) & ante Iohannē illuminabat oēm hoīem, tam longe à deo factum, tam longe venientem in huius mundi exilium? Nam forte de Iohannē non mireris, quia q̄ illuminatus est, iam lux ista in mundum uenerat, iam tēplo suo, s. virginali vtero sese infuderat, forte & uerū dicas, q̄ descendēs magna illius lucis substantia, simul & Iohannē in matris vtero ra- diauerat, & lent cōcussu illam, cui gaudētes applaudimus, infantis exultationem fecerat. Illud quæris, quomodo prius cum adhuc esset apud deum, illuminabat omnem hoīem venientem in hunc mundum? sed hoc te non moueat: imo audi quod sequitur: In mun- dus erat. Et apud deum erat, & in mundo erat. Verbum quippe deus erat, deus autem omnīū creator, & in patre non est: quia ubiq̄ est. Verbum ergo deus, q̄ incircūscriptū lumē est, quia ubiq̄ est, & apud deū erat, & in mundo erat. Quid autē mirum, q̄ & in mū- do erat? Audi quod maius est. Sequit em̄: Et mundus p̄ ipm factus est. Mundum ergo implet vt regat, regit vt implet, quē & implendo circundat, & circundando implet, & sustinēdo transcendit: & transcendēdo sustinet. Igitur repugnantia non sunt ea, quæ di- cta sunt, s. quod hoc verbum, hæc vera lux, & erat apud deum, & illuminabat omnē ho- minē venientem in hunc mundū, quia videlicet cū ubiq̄ sit, & apud deū erat, & in mundo erat, iam uero qd doloris, qd habet conuersionis, quod cū dixisset, & mundus per ipm factus

Luc. 1.
Iohan. 6
Marc. 6
Mat. 23
Iohānis
phetae
Iohan. 1
Luc. 3
1. Cor. 13

Cur dicit
Nō erat il
le lux

Math. 9

Vna illumi
natio ch̄i
& spūs sc̄i
Coloss. 1

Lucas

Iohā. 3. q̄ 2
Ch̄o diu
minatus

Verbū dei
s̄ p̄ deū
& i mūdo,
quia ubiq̄

VIII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. I.

factus est, protinus adiunxit: L & mundus eum nō cognouit. O cæcitas, d ingratitudo. Ingrati namq; primi hoies clauerant, dum se aperire putabant, oculos suos promittente mendaci patre diabolo, q; si transgredereēt mādatum, aperireēt oculi eorū, fierent q; sicut dñi, scientes bonum & malum, i. haberent, quōd solius dei est, sciētiam vniuersorum. At vero econtra cæcati sunt, suamq; cæcitatē posteris suis hæreditariam dereliquerunt: vt p cæcitatē eum non viderēt, qui in mundo erat, & p quem mundus factus est, cuius sciētiz eorū quari procaciter affectauerant, & p ingratitudinē eum nec de tantillo, quantum ex opibus illum cognoscere poterant, sicut deum glorificarēt, aut grās agerent. Quod ergo ait, & mundus eū non cognouit. Exclamatio dolentis est. Amplius autē & hoc qd sequitur: L in propria venit, & sui eum non receperunt. L in propria namq; venit, s. in hunc mundum, qui p ipm factus est, vel in eo, q; ap̄hendit semen Abrahæ, de quo propagatus peculiaris illi fuerat populus Israel. Ap̄hendens enī semen Abrahæ, i. assumens carnem de femine Abrahæ, in propria venit, dum in gente illa cōuersatus est cum hoibus, quam si bi magnis in propriam hæreditatē adquisierat beneficijs. ¶ Venit autē non localiter, de us quippe est: vnde & constat qd ubiq; est. Venit sane non de loco ad locum transendo, sed qui erat inuisibilis, visibilem se exhibendo. Nam in mundo erat p diuinitatē, cuius est esse vlt manere: venit autē in mundum p humanitatem, cuius est ire, & de loco ad locum transire. L Et sui (inquit) eum non receperunt. ¶ Parum est, non receperunt, insup & occiderunt. Nam qui sunt hi sui, nisi maligni illi & male pdendi agricolæ qbus ipse suam locauerat vineam? ¶ Aptius namq; sic accipit, in propria venit, vt vineam illam intelligas, de qua scriptum est p prophetam: Vineam enī dñi exercituum domus Israel est, quam iuxta P salmistam de Aegypto traustulit, eiecitq; gentes, & plantauit eam. Cui sepe circum dedit, qd videlicet vrbes muratas, vel angelorū p̄sidia p̄stitit, fodit in ea torcular, & turrim ædificauit, i. altare & decus templi, in ea sola gēte habuit. ¶ Cum ergo ad hanc vineam suam missus est, dicente patrefamilias: Verebunt filium meum, in propria venit, sed mali agricolæ, mali operarij legis, non receperunt eum, imo eiecerunt eū extra ciuitatē & occiderunt animosius & nequius quā seruos eius, id est, iustos & prophetas occiderunt. L Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestātē filios dei fieri, his q; credunt in nomine eius. ¶ Vniuersali quidē enuntiatione dixit, sui eū non receperunt, sed non vniuersaliter dixit, aut dicere debuit: nemo suorū recepit eum. Nam aliqui suorū, licet pauci, receperunt eū. Et quod maiori grā dignum est, cum scirent se quoq; sibi eiciēdos esse propter eum, tñ receperunt eum. Maxime autē de genē, quam nesciebat, de populo quē non cognouerat, s. de vniuersitate gentium innumeri ad eū conflauerūt extra vineam suā proiectum, & suo sanguine cruētatum, qui & subiectis humeris deuote impositum ad suum translulere diuersorium. Quotquot ergo (inquit) receperunt eum, quotquot exierunt ad eum extra portam passam, quotquot de gētibus, quæ illum non cognouerant, ad eū cucurrerunt, & impropertū eius portare non erubuerunt, dedit eis magnam potestātē, i. ciuitatem potestātē, s. posse filios dei fieri, cum prius dei fuissent inimici. Talem ille potestatem dedit ijs, qui receperunt eum. ¶ Quid sit autē recipere eum, ne nimis laxè accipiatur, diffinit euidētius, adiungēdo: L His qui credunt in nomine eius. ¶ Ac sic dicat, non tēto inducentibus, aut cibum apponentibus, potumq; miscētibus, & sic solummodo recipiētibus ista potestas datur, vt filij dei efficiant. Nam talia Iudas quoq; exhibere, & diabolus esse potuit. Siquidē hoc modo caro sola reficit, Christus autē non tñ caro, sed & verbum est, & maxime ex eo qd dei verbum est, prædictam potestātē dare potest. His ergo q; sic receperunt eum, quō recipiēdum est dei verbum dedit potestātē, filios dei fieri, i. qui credunt in noie eius. ¶ Credere namq; est semē dei verbum cum amore susceptum, impropertū gnata mēte portare, qd tantæ virtutis atq; p̄tatis est, vt aīa substantiā in suū vigore transfereat, de hoibus deos, de filijs iræ filios græ faciat, fiatq; vt in loco, vbi dicebat, non plebs mea vos, ibi vocent filij dei. L Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. ¶ Non ergo gloriēt quis, q; ex sanctis parentibus carnaliter generatus sit, videlicet quō gloriari solent Iudæi, q; semē Abrahæ sint. Non enī, q; illis vel illis parentibus carnaliter quis natus sit, idcirco magis aut minus computat inter filios dei. ¶ Quod maxime patet in duobus geminis Iacob & Esau. Nam cum ex eisdem sanguinibus, id est, ex commixtione eiusdē patris, eiusdē matris generati sint, cū nati sint ex voluntate eiusdē carnis, id est, fœminæ, carnē namq; Euangelista pro fœmina posuit, iuxta illud: Hoc nunc os ossibus meis, & caro de carne mea. Et ex voluntate eiusdē viri, videlicet sancti & p̄iarchæ magni. Cū ergo ex eisdē sctis parētibus ambo nati sint, non tamē idcirco ambo prædestinati, vel vocati sunt in numerum filiorū dei, sed Iacob dilexi, Esau autē odio habui, dicit dominus. ¶ Itē, ex sanguinibus Christianorū parentū quamlibet fidelium & iustorū, qui nascuntur filij, nascendo accipere non possunt, vt sint Christiano

Ingratius de casu primorum parentum Gene. 3
In propria venit ad semē .i. Abrahæ Hebr. 2. 2
Quo venit
Matth. 21
Vinea dñi domus Israel
Esai. 54
Plal. 79
Mali agricolæ illius vineæ
Matth. 21
Lucæ. 20
Gentes eū maxime receperunt
Plal. 17
Roma. 10.
Hebræ. 13
Ephes. 2
Quomodo recipitur
Quid ē credere in nomine eius,
Plal. 8
Ephes. 2
Osee 1
Roma. 9
Nō gloriā dñi de sanguinibus & sanctitate parentum
Matth. 3
Caro pro fœmina
Gene. 2
Malach. 1
Roma. 9

COMMENTARIORVM LIBER I.

Christiani quamlibet nascant (vt dictum est) ex parentibus Christianissimis, q; videlicet parētes non ex eo, q; Chriani sint, sed ex eo carnaliter generant, q; hoies sunt, i. non per Chri gratiā, sed per carnis naturam, atq; ideo non in Christo generant, sed in Adam. ¶ Igitur non minus hi qui ex circūcisione, q; qui ex sp̄tuo, non minus qui ex iustis, q; qui ex iniustis parentibus nati sunt, opus habent ad catholicam proficisci ecclesiam, cuius p ministerium renascant secundum nouum Adam, p quem & verum patrem deum continent: quia videlicet prius ex qualiumcunq; parentum sanguinibus pullulando nascebant secundum veterem Adam, p quem & p̄uaticationis principem, diabolum continebant. ¶ Igitur, vt in extrema conclusione ad superiora recurrat oratio, is qui (vt dictum est) illuminat omnem hoīem venientem in hunc mundum, qui sese recipientibus, talem dedit potestatem, vt filij dei fiant, is ipse erat lux vera, Iohannes autem in cuius minorationem hæc dicta sunt, quia tantus erat, vt putaret esse lux vera, testimonium ad quod venit, de hoc eodē lumine, a quo & ipse illuminatus est, phibeat. Ad hoc enim illum hic Euangelista Iohānes (vt supra dictum est) ascit, vt ram suo, q; illius testimonio lucē veram possit defendere, aduersus tenebras, quæ noluerūt illam comprehendere. Prosequit ergo de verbo quod cœperat, dicens: L Et verbum caro factum est. ¶ Vt audiat Cherintus & ceteri Antichristi qd coniunctio & quæ hic ponit, sibi velit continuandum est sic: Dixi superioribus in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, & omnia p ipm facta sunt. Ad idem regressus, post q; alium testem ascit: Et verbū caro factum est. Ergo audiant pupilli, audiant posthumi, generosam antiquitatem patris sui. Audiant & sciant, quia p Chrm omnia facta sunt, & quia p ipm factus est mundus, q; mundi origine tanto iunior dicebat, vt ante Mariam fuisse negaret ab hæreticis & Iudæis, nobilitati filiorū invidentibus. ¶ Cum autem audimus, quia verbum caro factum est, non idem esse quis arbitret, ac si dictum esset, verbum in carnem versum est. Nam hic sensus hæreticus est, hæc expositio à fide aliena est. Non enī verbum in carnem versum est, sed assumēdo carnē carnalibus condescendere dignatū est. Et sic dictum est verbū, quod erat apud deum, caro factum est. Quō tu quoq; dum loqueris, recte dicere potes, verbum, quod erat in anima mea, vocale factū est. Quō ergo voce tua proficiscente de ore tuo ad aures alienas idipm verbum tuum in corde tuo pmanet, quod p auditum in alterius quoq; mentē profectum est: sic & verbi carnē visibili ad publicos aspectus prodeunte, verbum ipm in corde patris totum pmanet, quod totum nihilominus p eandem carnem ad nos transfusum est. ¶ Ita verbum idem totum in patre, totum in carne, attingens à fine vsq; ad finem, idem à corde patris, vltra vel supra quem nihil est, quasi trames aquæ immēse de fluuio trans vniuersos angelorū ordines descendens ad carnem nostrā, vltra vel infra quā propter p̄m in sepulchro putrescētē, abiectius nihil est. ¶ Illud quoq; non p̄teritūdm q; hic cum nomine vel substantia carnis anima quoq; rationalis omnino debet intelligi. Nō enī sicut Apollinaristæ hæretici suspicati sunt, verbū dei sine anima carnē assumpsit, ¶ Venit quippe saluum facere quod perierat, totus autem homo perierat. Totus reuera, id est, & in corpore, & in anima. Nam in corpore mortalis, & in anima iam mortuus, & in vtroq; æternaliter erat damnatus. Vt ergo totum saluaret verbum, totum nihilominus hominem, i. carnem & animam rationalem assumpsit. Alioquin, si solam carnē sine anima verbum deus suscepisset, vbi radicem suam fixisset? Solus quippe rōnalis spūs carum ea participant, non nisi mente vident, non nisi anima complectunt. Multo magis ergo verbum vniuersum, quando carnem suscepit, congruum sibi exceptorium, id est, animam rationabilem non omisit. Absit suspitio hæc à corde, absit ab ore omnium in verbo incarnato spem habentium. In anima quippe maxime scriptura illa facta est à deo patre lociter scribentis. Inscripta namq; est veræ & integræ hominis naturæ veræ & p̄fecta verbi huius natura, id est, coniuncta in vnitatē psonæ absq; confusione vtriusq; substantiæ. ¶ Sic sic effectum est præclarum illud electrum, humani generis pretium atq; ornamentū in quo & diuinitatis aurum nihil de suo fulgore pdidit, & humanitatis argentum augmentum sui decoris obtinuit. ¶ Igitur quod ait: Verbum caro factum est, idem est, ac si dixisset, deus homo factus est, more .i. eo, qui in scripturis vnitus est. Solet enī nomine carnis interdundum totus homo significari, vt ibi: Et videbit omnis caro salutare dei, sicut econtra, p animam totus homo significatur, sicut scriptum est: Descendit Iacob in Aegyptū in annabus septuagintaquinque. ¶ Ergo deus homo factus est: L & habitauit in nobis. ¶ In nobis plane per omnia, vtpote de suis inuisibilibus ad nostra visibilia profectus. Primū in vera natura nostræ carnis, in cunctis humanæ naturæ legibus, habitauit in nobis. Nam hoc solummodo excepto, quod puerpera non secundum morem vniuersæ carnis ex virili

Ex christiano nō gnatur christiano .i. filius dei Renascēdo Christiani fiunt
Epilogus
Verbū caro factum est
Verbū nō est versum in carnem
Verbū & i p̄se & i carne totum, Sap. 8
Caro hic eīa aīa eō phendit
Lucæ. 19
Verbū, totū cū hominē assumpsit
Plal. 44
Electū ex auro diuitiis & argēto humanitatis
Et caro & aīa p toto hoīe q̄ntq; ponit
Lucæ. 3
Acton. 7
De hō factū ē habitauit in nobis

semine conceptum hoīem & didit, nec partu violata est, sed virgo ante partum, virgo per
 māsit, & post partū, hoc sane excepto, toto ordine suo vera hoīs natura cucurrit. Quod
 si ludæus vel detestandus calūniator Manichæus, dicēdo, si virgo peperit phātalima fuit
 consequens est, vt primos hoīm parentes, s. Adam & Euam, qā carnalibus caruere patri
 bus, non veros, sed phantasticos fuisse hoīes arbitrent. Longius quippe est, ā natura nobis
 vītata formari hoīem de terra, q̄ concipi de fœmina. Mirabilis est, plāsmari virum de
 inanimata & insensibili materia, q̄ generari virum sine viro de animata & sensibili, imo
 & rōnali substantia. Illud q̄dem mirabilis, hoc autē est venerabilis, illud diuinā ē potē
 tia, hoc opus potentia, pariter & grā. ¶ Lam q̄dam omnino abhorrent, q̄ sanctus lan-
 ctōr de potuisse pati credit, vt fœmineis clauderet visceribus. ¶ Sed (q̄so) num sciunt ipsi
 modum sui horrois? Est em̄ horror, alius qui ā rōne, alius qui ā sensu proficiscit. Si q̄-
 dem ā rōne est, q̄ vitium in comparatiōe virtutis phorrescimus, cum tamen secundum
 sensum magis interdum vitio q̄ virtute delectemur. A sensu autem est, q̄ serpentem ma-
 gis abhorremus tangere q̄ lapidem, cum tamen secundum rōnem animatum & sensibile
 corpus serpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter p̄feramus. Quoniam ergo mo-
 do fœminea phorrent viscera, sensu an rōne? Sensu utiq; non rōne, quia videlicet ratio
 nullam substantiam vel naturam nihil omnino eorum quæ fecit deus, potest abhorre-
 re. ¶ Deus autē vel verbum eius, cum sit ipsa ratio, nullis nostris sensibus afficit, nullam omni-
 no creaturam vel naturam, quam procul dubio nemo alius quam ipse fecit, sed solum na-
 turæ vitium auersat & odit. Multo magis ergo, q̄ in corrupta viscera virginis, non abhor-
 ruerit, fideliter & p̄te credere expedit. ¶ Habitauit igit in nobis verbum deus, & in illo
 fœmineæ sacreto naturæ, de quo nos non sine p̄ctō processimus singuli, nouem mensi-
 bus absq; peccati contagione hospitatus est. Inde tanq; sponsus de thalamo suo proce-
 dens, & in sole ponens tabernaculum suum, habitauit in nobis, tenera vt infans circūda-
 tus carne, & vagitus emittēs infantia, factus sub lege, subditusq; Ioseph & Mariæ, circū-
 cisus & tanq; p̄ctōr legali hostia mundatus, passus famē & fraudes tentatoris p̄ferens, p̄e-
 cutiones quoq; hoīm sustinens, & contristatus vsq; ad morem, de loco ad locū fugiēs, ad
 extremū autem factus obediēs vsq; ad mortē. Sed hæc humilitas infirmitatis quem ad fi-
 nem tandem puenit? Sequit: ¶ Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti ā p̄re. ¶
 Gloriam (inquit) eius vidimus, quam & idcirco attestari possumus, qā vidimus, & ab eo
 signo videre cepimus, quo aquas in vinum conuertit, ad nuptias inuitatus. Hoc em̄ fecit
 initium signorū: coram discipulis suis, & manifestauit gloriam suam. Deinde vidimus ex
 cos oculos illuminantem, lepram tactu suo fugantem, febres depellentem, putres mortuo-
 os suscitantem, linguam constriatam, & surdas aures referantem, sup vndas ambulantē,
 vētos sedantē, fluxū sanguinis constringentē, & multa milia de paucis panibus saturantē.
 Vidimus & transmūtata faciei eius, reuelandam ipsis angelorū choris, gloriam. Vidimus
 ad extremū, quod maximū & gloriosissimū est, ā mortuis resurgentem, vidimus in mani-
 bus & pedibus eius fixuram clauorū, vidimus (inquam) & inspeximus, palpauimus & ma-
 nus nostræ contrectauerunt latus eius confixum, manducauimus cum illo & bibi-
 mus, & in cælum gloriose ascendentem vidimus, & promissum ab illo paracletum, sp̄m
 sanctum accepimus. ¶ Hanc gloriam eius vidimus, gloriam quasi vnigeniti ā patre, s̄
 est, tantam gloriam, quāta nullus omnium dei filiorū glorificari dignus habitus est. Nam
 cæteri filij dei omnes adoptati sunt, hic genitus, imo vnigenitus est. Cæteri sunt omnes fi-
 lij per grām, hic vnus & solus p naturam. Iure ergo hic speciosus forma p̄re filijs hoīm,
 differentē p̄re filijs oībus habet, quam vidimus gloriam. Supremam tandem huius capi-
 tuli audiamus conclusionem, Quam gloriosum illum vidistis? ¶ Plenum (inquit) gratiæ
 & veritatis. ¶ O magnum p̄coniū, magnū & fidele testimoniū, Quæ rebas cuiusmodi esset
 illa vnigeniti gloria? Aurum est, aurum v̄rū, dignū nostræ captiuitatis p̄riū. Hō istē diues
 & nobilis de thesauro altissimi produnt, corpusculum eius sacculus est auri pretiosi, tene
 illum dum rescinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo est talentum gra-
 tiæ & veritatis: Quam plenus autem sit Christus gratiæ & veritatis, vel quanti eadem gra-
 tia & veritas sit ponderis, hic idem euangelica Iohannis subsequenti, mox Iohannis Bap-
 tistæ testimonio declarabit, vbi dicitur est, gratia & veritas per Iesum Christum facta
 est. Nam sicut in proœmio dictum est, hi duo testes in hoc euangelio loquuntur, nec tam
 historice paries textitur, quam testimoniorum turris inexpugnabis erigitur. Ait ergo
 Iohannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, dicens: Hic est quem dixi, qui post
 me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat. ¶ Iohannes Baptista, qui sicut de
 illo testatur veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus vestitus erat, s̄ frater for-
 titer in alto monte positus, vbi amplissime parebat magnis & crebris venti vehemen-
 teris incurSIONibus, nec frangendus aduersis, nec flexus laudibus suis. Non enim dele-
 ctatus

Verum nō phātalima corp⁹ Chrii ex virgine

Duplex horror vñ a sensu, ali⁹ a rōne

Nō horru it v̄bū v̄gi nis vterū.

Verbū cap-
 ro factū oīa
 hūana p̄er
 p̄ctm subijt
 Plal. 18
 Galat. 4
 Lucæ 2
 Mat. 4
 Lucæ 4
 Mat. 26
 Iohan. 7
 Phillip. 2
 Glia mīra-
 culorū Chrii
 Iohan. 2
 Mat. 20
 Luc. 17
 Mat. 8
 Iohā. 11
 Mat. 12
 Iohan. 6
 Mat. 9
 Luc. 9
 Mat. 14
 Iohan. 6
 Mat. 17
 Luc. 24
 Mat. 16
 Iohan. 20
 Iohan. 1
 Ioh. 21
 Mar. vltio
 Acto. 12

Euāg. Ioh. testimonio rōm turris Mat. 11 Io. Ba. imo bilis famē contēptor

status famæ magnitudine, maiorem se q̄ est estimari patitur, ipm esse Chm existiman-
 tibus turbis, quem solum nunc euangelista dixit plenum grā & veritatis. At ille q̄dem gra-
 tia minister erat, sed fons plenæ grā non erat. Verax quidem ac fidelis erat, sed ipsa veri-
 tas non erat. Quod si veller, & gauderet videri quod non erat, neq; grā particeps, neq;
 veritatis cōfors extitisset. Stans ergo, fortiter (vt dictum est) radicibus firmis, nihilq; mo-
 tus inanimibus ventis, tanq; cedrus Libani, totam popularē auram magno clamore relidit,
 & dicit: Hic est quem dixi: Qui post me vēturus est, an me factus est, qā prior me erat. ¶
 Vt p̄ testimonium Iohannis maxime confirmet Euangelista, hoc quod nouissime dixit,
 plenum grā & veritatis, Idcirco hæc p̄ anticipationem intulit. Nam post modum narra-
 turus est, q̄ vel vbi Iohannes dixerit ea, quæ se de illo dixisse nunc asserit. Hic (inquit) q̄
 medius vestrum stetit, quem vos nesciebatis, hic homo ipse est, quē dixi vobis. s. in Betha-
 nia trans Iordanem, vbi eram ego baptizans, quādo misistis sacerdotes & Leuitas, vt in-
 terrogaretis me, tu qs es? Tunc em̄ confessus sum, qā nō sum ego Christus, & dixi de hoc,
 qui medius vestrum stetit. Qui post me venturus est, ante me factus est, &c. ¶ Post Io-
 hannem venisse dñm secundum carnem in hunc mundum, nulli dubium est, quippe cu-
 ius conceptio dñi cam annuntiationem, & nihilominus natiuitas sex mensibus dñi p̄re-
 cesserat natiuitatem. Ergo q̄ ait Iohannes de illo, ante me factus est, ad carnis facturam,
 quam verbum assumpsit, referri non p̄t, quia sicut iam dictum est, vix illa carne calcare
 se diuinitas cœperat, & illic p̄co eius exultrauit clausus, tanquam gestiens materni vteri
 fores erumpere, & illum mox post se venturum nuntiare. ¶ Hoc sciens Arrius, hostis fi-
 dei, inimicus grā & veritatis, dictum hoc ab ore Iohannis p̄eripit: vt pote qui insidias
 in abscondito quasi leo in spelunca sua, insidias vt rapiat pauperem, & trahendo ad se, scin-
 dat Chrii populū. Dei namq; filium facturā esse contendit, & ideo dictum hoc, ante me
 factus est, in defensionem suæ p̄fidia festinus inuadit. Sed vere furore cœcus qd sequatur
 non attendit. Nam iuxta sensum eius subuersum, quē locum habet ratio, quæ subiecta est
 qā prior me erat: ¶ Lamq; vt manifestius fiat, q̄ inconuenienter, imo violenter istam hæc
 detorqueat, interim cum sensu eius Iohannem p̄cunctari libet. Quare ante te creatus est
 ille, d Iohannes? quia prior me erat, inquit: Quæ est hæc ratio? Ideo creatus est ante te,
 quia erat prior te? An idcirco clamas, & de ipso testimonium phibes, vt iuxta Arriū crea-
 turam illum esse annunties, & tam concinnā rōnem propositioni tuæ subicias? Vane er-
 go impius furit, q̄ tam fragili ramusculo innixus, tam profundum p̄cipitiū subter se non
 metuit. ¶ Nam si Iohannes iuxta sensum eundē, quo dixit, ante me factus est, p̄senti vel
 futuro tpe vti voluisset, dixisset, an me sit, vel an me fiet. Idē est em̄, ante me factus est, ac si
 dixisset, maior me effectus est, qā videlicet eodē sensu hoc dictum est, me oportet minui
 illum autē crescere, vel illud quod in figura eius dixit Daniel de lapide, q̄ abscisus de monte
 sine manibus, statuam comminuerat. Lapis etenim Christus, qui cōparatione Iohannis par-
 uus videbat, & sup Iohannē, & sup omnes eiusmodi montes magnus factus est. Igit qui
 post me (inquit) venturus est, qui post me vobis p̄dicaturus, vosq; post me in spū sancto
 baptizaturus est, ante me factus est, ante me posius, maiorq; me effectus est, me minora-
 to, creuit, me comite rex magnus incedit. ¶ Et hoc iure, qā prior me erat. Prior me lon-
 gerim, sed inde prior me erat, qā apud deum erat, qā deus erat. Nam si vis scire, qā tanto
 prior me erat, audi euidētius. Et de plenitudine eius oēs nos accepimus. ¶ Omnes oīno. s.
 quicunq; illuminandi in hunc mundum venimus omnes propheta, vniuersi patriarchæ,
 omnes omnino quicunq; missi sumus, quicunq; donum aliquod de sursum accepimus.
 Ecce quomodo sibi consonant maxime tubæ duum testamentorū, hic Iohannes p̄cipuus
 euangelistæ, & ille alius Iohannes maximus prophetæ. Ecce quō sese duo Cherubin
 mutuo respiciunt veris vultibus in propitiatorium, hic in noui test amēti capite, ille cō-
 sistens velut in extremo veteris instrumenti margine: hic Euangelista & Apostolus, ille
 patriarchæ atq; prophetæ nouissimus. Veris quippe vultibus in propitiatorium, i. in-
 tentis animis ad phibendum Christo testimonium, qui est propitiatio peccatorū nostrorū,
 mutuo sese respiciunt, qā videlicet idē sentiunt, cōsona dicunt. ¶ Namq; hic ait: In
 principio erat. Ille subiicit: Prior me erat. Hic dicit: Erat lux vera quæ illuminat omnem
 hoīem venientē in hunc mundū. Ille autē, & de plenitudine eius nos oēs accepimus. Hic
 plenum grā & veritatis. Ille autē grā & veritas p̄ Iesum Christum facta est, inquit. Er-
 go (vt dictum est) mutuo sese respiciunt, & facies eorum similes sunt, ita vt ex alterius vi-
 sione prom̄ptum sit, & altere agnoscere. ¶ Igit quod hic supra dixit, in principio erat,
 idē est, quod ille nunc ait: prior me erat, magna & decēti grauitate contentus sic dixisse,
 cū & ipse dicere potuisset: In principio erat. Sufficit enim hoc modicū mediocri enun-
 tiatio

Testimoniū Ioh. Bapt.

Chrii scdm carnē p̄. Io. hanc venie Luc. 1

Insidias Arrii ex hoc dñi do. oh. Ba. p̄st. Ante me factus est Plal. 9

Nō q̄drat a d sensum Arrii ratioq; textus

An me scdm est. i. maior me effectus Iohan. 3 Danie. 2

Quia prior me erat

Oēs p̄phete & p̄rari ege de Chrii plenitudine accepit. Iacobi. 1 Duo Iohā nes sicut dñi o Cherubin Exod. 37 Hebr. 9. 1. Iohan. 2. Cōsona v̄ trisq; cessi monia Chrii an Io. hā. B. p. 80 an Mariā.

tiationis flabellum, ad abigendas muscas hereticorum, qui Christum fuisse negant ante Mariæ partum vel conceptum. Proposito namque à Iohanne Baptista sic dicente: Prior me erat, assumit protinus conscientia fere omnia Iudæa. Sed tuus exortus, illius exortu, totis sex mensibus prior erat. Concludit uniuersa Christianitas, Ergo Christus, eodē exortu suo quo secundum carnē exortus est, vel eodē conceptu quo conceptus est, prior erat. Sufficit igitur aduersus sordes hereticas dixisse Iohannem, prior me erat, quia si ante Iohannem extitit, ab utero Mariæ Christus initium existendi non habuit. Quod si re altior enuntiatio delectat, & in hoc tanquam cœlesti modulamine iuuat magis acutas quam graues audire chordas, ecce altior rem quædam sed modi eiusdem chordam hic præcentor veritatis eodem digito percutit.

De plenitudine eius nos omnes accepimus

Luc. 4
Iohan. 1
Oes prophete priores & reges ab eo acceperunt, Ioh. 4
Moses quoque ab eo accepit, Iohan. 9
Exod. 7
Plal. 138
Plal. 77
Exod. 32
Iohan. 1. 8.
Christus est uerbum & sermo ad prophetas Plal. 81

Gratia pro gratia

Hebræo. 7

Lucrosa gratia commutatio.

Lex gratia hic dicitur

Deuter. 9
Gene. 17
Exod. 33

Gratia est debita pro iuramento & promissione
Gene. 12. 17
Gratia euangeli

Et de plenitudine eius (inquit) nos omnes accepimus. Hoc profecto altius sonat. Nam si omnes impleuit, & omnibus procul dubio prior erat, sed quod est illud, quod de plenitudine eius omnes accepimus? Vtique, ut cetera nunc omittam, totum illud ab ipso accepimus, unde uobis mirandi apparemus, unde precipue ego Iohannes videor magnus, quod sum ex utero senilis & sterili comitantibus prodigijs progenitus, quod sum lucerna ardens & lucens, ita ut in lumine meo uos exultare uolueritis, dicentes: Magnus hic est; Christus hic est. Ita nos omnes ab illo accepimus, singuli iuxta beneplacitum eius, ut alij ex nobis prophetali spiritu digni alij patriarche magni, alij reges electi inuēti sint, fide preclari, iustitia insignes, longanimes in spe obediētes in preceptis, creduli in promissionibus, futuri quoque preceptis, uerbo potentes, miraculis effulgentes, Plenus quippe erat, ut nunc est gratia & ueritatis. Unde & eiusdem gratia diuidua nobis fluente de semetipso uiuo fonte profudit. Non enim sic plenus erat infusionsibus aliunde petitis, sed sicut fons ex proprijs uenis erat, imo est plenus aqua in uita æternâ saluatis. Ne ergo dicatis, Moyse locutus est deus; hic autem nescimus unde sit. Moyse enim & ipse utpote unus ex nobis de plenitudine huius, hoc accepit, ut constitueret deus Pharaonis, ut eodē Pharaone superato tota que Aegypto cæsa plagis diuersis, tandē diuideret mare rubrum in diuisiones, & educeret Israel per medium eius, & acciperet panem de celo, & aquam de petra interrupta in eremo, & hic est illa manus dñi, cuius digito conscripta legem ille accepit in tabulis lapideis, & de hoc eodem ille scripsit, Ne ergo dicatis illi, quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? quia uidelicet, antequam Abraham fieri, hic erat, imo est. Nam hic ipse uerbum dñi est, quod ad Abraham uel ad omnes sanctos prophetas factum est. Omnino uniuersi nos, quibus dicit spiritus sanctus, Ego dixi dñi estis, & filij excelsi omnes, de plenitudine eius accepimus hoc ipsum quod dñi uocamur: quia uidelicet ex eo dicti sumus dñi, quod factus est ad nos sermo dei. Hic autem ipse sermo dei est.

Ex ipso igitur (ut dictum est) accepimus hoc ipsum quod dñi dicti sumus. Sequitur: Et gratiam pro gratia quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Oportet hæc quæ dicta sunt, sic intelligi, ut quæ maxime currat expositio cum presenti intentione Iohannis clamantis, & de Christo testimonium phibentis. Nam potest quædam & sic accipi, Accepimus gratiam pro gratia, scilicet gratiam æternæ salutis, pro gratia fidei presentis, ad quam nos gratis, id est, nullis nostris precedentibus meritis, per prædicatores suos ipse uocauit, & gratuita peccatorum remissione iustificauit, sed ut dictum est, ad præsentem Iohannis intentionem, propius accedendum est. Est autem hæc eius intentio, ut & sibi & omnibus sanctis, ipsi quoque legislatori Moyse dominum Iesum præferat, omnibusque aduentum eius necessarium fuisse ostendat, eo quod lex, quæ per Moysen data fuerat, neminem eorum ad perfectum adduxerat. Ait ergo: Et gratiam accepimus pro gratia, ac si dicat: Antequam ueniret per corporalem præsentiam, de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam, eo per carnem apparente, pro eadē gratia accepimus gratiam. Accepimus autem meliorem gratiam pro bona gratia, quia uidelicet bona quædam gratia legis, sed quia nihil ad perfectum adduxit, hic ueniens adiuuantem dat gratiam euangelij, siquidem commutatio lucrosa, uelut si quis iubeatur omittere argentum, ut accipiat aurum, saltim idem aurum quamuis limpidissimum, ut uinum bibat optimum. Legem autem gratiam hic recte uocari, facile comprobari potest. Dicit enim gratia, quod sit gratis data. Gratis autem, id est, nullis præcedentibus meritis, datam esse legem uel cuncta dei beneficia populo priori testatur Moyses cum dicit: Scito igitur quod non propter iustitias tuas dederit tibi dominus deus tuus terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ ceruicis populus sis. Sed dicit alijs, Tam erat debitum: quia iurauerat deus patribus ipsorum, quod daret illis terram fluentem lac & mel, iustumque erat ut uerbum suum uel iurandum quod iurauerat, impleteret. Querimus ad hæc, utrum hoc ipsum, quod iurauit, gratis an ex debito iurauerit? & procul dubio fatendum, quia non ex debito, sed gratis iurauit, gratis promisit. Gratis omnino Abraham cæterisque patribus apparuit, uel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem iuste priuauerat gloria paradisi, nihilque debens cunctis hominibus, utpote patris abiudicati filijs, iuste faciem suam absconderat ab eis. Hæc est ergo anterior gratia, quæ & simpliciter gratia dicitur, sequens autem euangeli

gelij gratia, non simpliciter gratia, sed gratia & ueritas nominatur. Hanc autem scilicet gratiam & ueritatem commutatam esse pro gratia Moisaicæ legis, testatur ipse Iohannes qui hæc dicit. Nam cum promississet, & gratiam pro gratia, protinus adiunxit exponens quid dixerit: Quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Et si quæras, in quo gratia & ueritas Iesu magis proficit quam lex Moysi, protinus subdit: Deum nemo uidit unquam. Ecce imperfectio legis, quia uidelicet nemo unquam per illam ad uisionem dei rediit, quæ in peccato Adæ totum genus humanum perdidit. Moxque sequitur: Unigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Ecce perfectio gratia & ueritatis, deum enim filius enarrauit, utpote plenus (sicut iam dictum est) gratia & ueritatis: quia per suum sanguinem aditum aperiendo deum hominibus manifestauit. Igitur in eo quod dictum est, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Sensus hic rite procedit secundum intentionem Iohannis clamantis & testimonium de Christo perhibentis, quia uidelicet multum ad cognoscendam eius plenitudinem proficit, scire quod acceperit ab illo populus eius primo gratiam, id est, legis & prophetarum scientiam, per quam haberet ueritatis notitiam, gratis sibi datam: ac deinde gratiam pro eadē gratia, id est, ueritatem pro figura, rem pro umbra, spiritum pro litera. Sic enim gratia & ueritas per Iesum Christum facta est, gratia uidelicet, quia cum essemus inimici, cum essemus, inquam, ipsi quoque Iudæi, sicut Apostolus testatur, natura filij iræ sicut & cæteri, reconciliati sumus deo: per mortem filij sui, scilicet eiusdem Iesu Christi. Nullo modo namque melius hic accipimus gratiam, quæ ut intelligamus nostram cum deo reconciliationem per Christum factam. Hæc autem gratia uel reconciliationis in legis cærimonijs. Verbi causa, in immolatione paschalis agni, cæteri quoque eiusmodi figurabatur tantum, non etiam conferbatur: quia uidelicet quæuis iusti uel sancti patres, omnes ubi dormierat apud inferos, licet in magna securitate & beata spe, detinebant. Neque per uillam paterna præuicationis, impediabantur. Unde & subditum est: Deum nemo uidit unquam. In passione uero Christi paries ille solutus est, quia peccati chirographum cruore eius deletum est. Qui & ueniens, inquit Apostolus, euangelizauit pacem his qui longe & his qui prope erant, id est, Iudæis qui per priorē legis gratiam, propinqui, & gentibus qui per ueritatis ignorantiam ab eo fuerant nimium longinqui. Unde postquam dixit: Deum nemo uidit unquam, protinus adiecit, unigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit: Qui est in sinu patris: O quanta celsitudine, quanto decore patre rursus contingit, filium testificans, præfens columna ueritatis dixit supra, quia prior me erat, nunc de eodē repetens qui est in sinu patris, inquit, Hæc ita omnino dicta sunt, ac si dixisset, quomodo de suo dixit euangelista: In principio erat & apud deum erat. Non fatiatur oculus visu & auris auditu. Oculum uidelicet eius, qui iuxta Esaiam cernit terram de longe, et auris eius qui cum Iezechiele audit interiorius ab animalibus sanctis sonum alarum quasi sonum sublimis dei. Hunc ergo sonum tam sublimem attento quæso discernamus auditu, quia non frustra sic dixit, qui est in sinu patris, cum dicere potuisset, qui est apud patrem. Non enim nihil habet momenti dictio huiusmodi, imo per maximum reddit audienti splendorē diuinæ pulchritudinis, præsertim in hoc fortissimo themate quo in summo negotio legis & gratia quædam sit comparatio siue oppositio, non sicut boni & mali, sed sicut perfecti & imperfecti, uidelicet, ubi dictum est, quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc supremo clamore uelit insinuare præco gratia & ueritatis. Quæ res hæc unde haberet Iesus Christus, ut faceret quod facere non potuit Moyses, quia de causa solus esset electus de tot millibus, qui gratia & ueritate inter deum & homines restitueret, id est, inimicitias solueret, pacemque reformaret. Ecce respondeat tibi quia ipse est in sinu patris. Quid est in sinu patris? In summa diligentia, in cura & custodia diligentissima est dei presentis. Ad quod uidelicet ut peccatum illud inuenire non possit, quod omnes homines inuenit ab initio seculi, quod omnes omnino animas persequens, inuenit foris & comprehendit unquamque in mensuris suis. Foris inuenit sunt, quia uidelicet proiecti sunt, testante Esaiâ, & dormierunt in capite omnium uia: sicut bestia illaqueata. Quomodo ergo possent abiectos in gratiam reducere proiecti, soluere uinctos illaqueatos? Propter quod paulo superius cum dixisset idem propheta: Consurge Hierusalem quæ bibisti de manu dñi calicem iræ eius, subsequutus adiunxit: Non est qui suscitaret eam ex omnibus filijs quos genuit, & non est qui apprehenderat de sinu gratia dei, cum peccato primæ puaricatoris nati, & insuper actualibus peccatis nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni & iusti. Hic autem foras non abiit, foris non stetit, foris non sedit, quando regionem nostram introuit. Adam nesciuit, serpens ignorauit. Eua nec delectata est, nec doluit, sed solus pater deus uirginis conscientis fuit. Qui mirum modo filium hunc, & in uterum eius misit, & in sinu suo continuit, quem & nunc & semper

gelij etiam ueritas est, Euangelij perfectio lege.

Eph. 2

Exod. 12. Eph. 2. Per Christum reconciliatio nostra.

Coloss. 2. Eph. 2.

Esa. 33. Ezech. 10

Christus fecit quod Moyses facere non potuit. Coloss. 1.

Esa. 71.

Ala, sustens etc

Gratia & veritas per Iesum facta est. Psal. 44

Psal 81

Diuinitas Christi forma, non formata.

Testis Iohannes Baptista contra Arianos. Math. 13

Diuina inspiratione venit Iohannes Baptista dicere. Luc. 3

Quo Iohannes Baptista nesciebat Iesum.

per tanta custodit cura, tanta cōsuet diligentia, vt tentator diabolus, nulla vnquā intrin-
niat eius vestigia, ignoret vnde veniat, nesciat quo vadat. Quia ergo sic est in sinu patris,
quia peccatū non fecit, nec aliunde contraxit, idcirco ad reconciliandos homines voluit
patris eiusdē assistere venit, idcirco gratia & veritas per eū facta est (sicut supra dictū est)
idcirco deum, quē nemo vidit vnquam, enarrauit, id est, reuelauit, videndum hominibus
reddidit: hinc est illud in psalmo, q̄ idem pater, dum dicit, opera sua regi huic, dum lin-
gua sua, id est, sancti spūs potentia, veluti calamo scribæ velociter scribentis, hoc verbum
suū, hanc sapientiam suā, potētiamq̄ vniuersam, humanæ naturæ inscribit, alloquitur eū
sic: Speciosus forma præ filiis hominū, diffusa est gratia in labijs tuis. ¶ Speciosus nāq̄ for-
ma est præ filiis hominū: quia videlicet non solū homo, sed & natura deus est. Nam & fi-
lij hominū sunt quidē aliqui per adoptionem dñi, sicut supra dictū est ex testimonio psal-
mi dicentis: Ego dixi, dñi estis, & filij excelsi omnes. Hic autē solus per naturā deus est. So-
lus patri cōsubstantialis filius est. ¶ Cuius diuinitas hic proprie signatur hoc nomine qd
est forma, diuinitas nāq̄ forma est, forma vtiq̄ non formata, quia videlicet creata vel
facta nō est substantia dei, ac per hoc (vt dictū est) conitatur, quia nō formata, sed tantū for-
ma est, formata quippe dicuntur & sunt ea quæ cōstant ex materia simul & forma. Verbi
gratia, vt homo formatus dicitur, quia conitatur ex corpore & anima, ipsam quoq̄ corpus
solū, conitans ex terra simul & dei plasmatura, vel etiā statua aliqua, conitans ex materia
lapidea vel ærea & artificis sculptura. Deus autē ex nulla cōstat materia, propter quod sem-
per est idem quod est, non permutatur nullisq̄ subiacet accidentibus. Quapropter diu-
nitas non formata (vt dictū est) sed tantum forma est. Vnde Iesu Christi diuinitas pro-
prie signatur per hoc, quod dictum est: Speciosus forma præ filiis hominum, ac si diceret-
tur: Ex eo qd deus es, speciosus & gloriosus es præ cunctis hominibus, quia puri sunt ho-
mines. ¶ Igitur dicturus, diffusa est gratia in labijs tuis, re cte p̄misit, speciosus forma præ fi-
liis hominū, quod idē est, ac si dicat Iohannes euāgelista: Idcirco plenus est gratia & ve-
ritatis, quia in principio erat verbū, & deus erat verbū. Vel sic dicat Iohānes Baptista: Id-
circo gratia & veritas per illū facta est, quia prior me erat, vel quia in sinu patris est. L. Et hoc
testimoniū Iohannis quādo miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eū,
vt interrogarent eū, tu quis es? Hoc, inquit, est testimoniū Iohannis qd dixi, quod nunc
perhibet, quod nunc clamat aduersus omnes Antichristos, qui ante Mariā Christū fuisse
negant, imo & perhibebit & clamabit, q̄ diu bonis piscibus mali pisces permixti, conabū-
tur rumpere retia fidei. Hoc verū est eius testimoniū. Quod quando vel qua causa cō-
monitus perhibuerit, iam dicam. ¶ Multum enim attinet ad rem, scire tempus & causam,
præsertim, cū exinde possit dinosci utrū ex hominibus an de cœlo testimoniū eius sit,
id est, ea quæ de Christo testatus est, utrū ex coniectura humana, an ex prophetia spiritu
percepit. Hoc ergo dico, quia testimoniū hoc quod prædictū est, tunc elocutus est, quan-
do miserūt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eū, vt interrogarent eum: Tu
quis es? Videlicet recens à deserto venerat, vbi vitā eremiticam, imo anachoreticam duxe-
rat, adeo secretam & hominibus incognitam, vt quando venit Christus, aut Helias, aut
vnus ex antiquis prophetis, ex occultis & soli deo cognitis locis apparuisse putaretur.
Quod nimirum palam suffragatur veritati, scilicet qd non ex hominibus, vt prædictū est,
sed de cœlo testimoniū eius fuerit. ¶ Non enim fama Iesu excitus venerat, quippe qui
adhuc inter homines occultus degens, nihil famosum operabatur, neq̄ ab illo per visibi-
lem aliquem nunciū fuerat euocatus, sed sicut Lucas refert, inuisibili diuinitatis inspira-
tione iussus erat, vt veniret prædicare & baptizare. Ait enim: Anno decimo imperij Ty-
berij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, & reli-
cætera vsq̄, factū est verbū domini super Iohannem Zachariæ filium in deserto, & reli-
qua. ¶ Itaq̄ nesciebat adhuc dominum Iesum secundum hominem, donec vidit eum ve-
nientem ad se inter turbas, vt baptizaretur ab eo in Iordane, & tunc reuelante eodē spi-
ritu, quo super eum factum fuerat verbū domini, cognouit illum proprium esse templum
eiusdem verbi domini, ante cuius faciem mittebatur, vt pararet vias eius. Vnde & post
aliqua dicturus est: Et ego nesciebam eum, sed qui misit me in aqua baptizare, ille misit
dixit: Super quē videris spiritum dei descendentem, sicut columbam, & manentem in eo,
hic est qui baptizat in spiritu sancto. Non enim nesciebat venisse Christum, cum ob hoc
vtiq̄ à deserto illum expulisset spiritus, vt veniens prædicando, & baptizando, insuper
& moriendo, suæ coram illo præcursoris officio fungeretur. Neq̄ ignorabat virtutem
vel maiestatem eius, cum & minoris gradus propheta non ignorauerint, imo & non mi-
nora quā euāgelium scriptis quoq̄ suis, ipsi Iohanni non incognitis, de Christo pro-
testati sint. Sed secundum hominem nesciebat illum, vt dictum est, id est, cuius figu-
ræ vel habitus esset, aut vbi vel quibus cum hominibus habitaret. Tanto ergo
& omni

& omni acceptione dignius est testimoniū, quāto ab omni humano fauore purū, vel con-
iecturali p̄sumptione constat esse liberrimū. ¶ Igitur non ab re, vt iam dictū est, testimo-
nij posito tempore vel causa, nunc ipsa verba restant, eo qd ad idem testimoniū peruen-
tum est ordine, differenda. Nouerant Iudæi ex lege & prophetis, magnū regem Christū
esse venturū, nec defecturū regem vel principem de Iuda, priusquam veniret ipse qui mit-
tendus erat. Si em̄ dixerat pater ipsoꝝ Iacobi: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de
femore eius, donec veniat qui mittendus est. Iam vero sub oculis suis ea videbāt, scilicet
ablato esse sceptrū de Iuda, ducemq̄ de femore eius, p̄sertim cum in regno diuiso ac
dilacerato, quatuor alienigenæ per partes singulas principarent. ¶ Igitur facile persuade-
ri poterant, vt crederent venisse Christū, ad omnē sonum arrecti semper, ac suspecti, no-
uumq̄ aliquid audire cupidi, vt pote iuxta carnalē opinionē suā habituri auream, ac gem-
matā Hierusalem, & seculū carnale, regnūq̄ victoriosum, ita vt iuxta prophetam capi-
entes essent eos, qui se cœperāt, scilicet Romanos, quoz̄ sub ditione erāt. Hoc statim ad
prædicationē Iohannis facile suspicari poterant, intantum vt ipsum esse Christū æstima-
rent. ¶ Veruntamen carnalem illorum spem non parum offendebat, qd humilitatem pœ-
nitentiæ p̄dicabat, & genimina viperarum, faciendo fructus dignos p̄nitentiæ, fugere à
vêtura ira cōmonebat, & ita omnino regni dei leges, suis vitijs, quibus libet̄er inharrebāt,
contrarias illo p̄dicante fore, audiebāt. ¶ Miserūt, inquit ergo euāgelista, ab Hierosoly-
mis sacerdotes & leuitas ad eū, vt interrogarent eū, tu quis es? Tu, inquit, homo tanti
nominis, qui tanta autoritate nouū baptismi ritum inducis, quem te esse dicis? Nimirū au-
arundo erat, sicut supra dictū est, vt vêtō aduerso posset agitari, & à veritate deflecti, nec
homo mollibus vestitus, vt mensurā suā excedentis famæ suæ præconia, quasi palpantiū
manus, molli assensu exciperet, veluti faciunt hi, qui in domibus regū sunt, quia potestare
habentes gratulantur, qd ab adulatoribus suis benefici vocent̄. ¶ Interrogatus ergo, pro-
tinus excuties hirtas animi fetas, pilis cameloz̄, quibus exterius erat contactus, multo aspe-
riores: Nō sum, inquit, ego Chrs. Verax vtiq̄ veritatis p̄co, cavit sapienter mortifere diu-
ni nominis adulteriū: velut qui cū paranymp̄hū se esse sciret, clanculū ad sponsum venien-
do, sp̄sūm se esse mētiri nollet. Notāda vero diligēter, nō frustra ore apostolico sumpta
huiusce circūlocutionis exornatio, qua dicit sic: L. Et cōfessus est, & nō negauit, & cōfessus
est, quia nō sum ego Christus. ¶ Res quippe, id est, eiusdē quæ in Iohāne est veritatis & hu-
militatis virtus, qd hic narrat, tanta est, vt digne elocutio eius splendentū sententiæ, quasi
quibusdā oculis illustretur, vt attendamus, miremur, & eiusdem imitatione delectemur.
Nihilominus notandū & hoc qd euāgelista enunciationē negatiuam, qua dicit, nō sum
Christus, confessionē esse affirmat, negationē esse negat. Nimirū hoc intēdit, vt hoc maxi-
me loco Iohannē Baptistā quod omnino probabile verum est, Christi confessorē esse sen-
tias. Nam si Christū se esse dixisset, vel ita opinantibus consensisset, eum proculdubio, qui
Christus est, Christū esse negasset. Igitur ex hoc opposito satis constans est, quia dum dicit
pro testimonio Christi nō sum ego Chrs, vno & eodē dicto, Christū cōfessus est: Chrs
istū nō negauit, ac proinde verus hoc loco Christi cōfessor claruit. Itaq̄ fidelis Chrsi testis
digne, ab euāgelio Chrsi testimoniū recepit, pronūciante sic euāgelica veritate, & cōfessus
est & nō negauit: & subaudiatur Christū: quæ profecto negasset, si aliud dixisset, qd dixit, nō
sum ego Chrs. L. Et interrogauerunt eum: Quid ergo Helias es tu? Et dixit: Nō. ¶ Nō,
inquit, iuxta sensum vel opinionē vestrā in persona Helias ille ego sum qui in igneo cur-
ru raptus est in cœlū, futuro tēpore reseruandus: sed sum homo alius, ante annos circiter
xxx. patre veterano & matre sterili eadēq̄ prouecta, progenitus. Sic em̄ distinguēdū est,
quia videlicet sine vlla exceptione Helias se esse negare non poterat. Alioquin contrariū
hoc esset veritati, dicēti de illo ad turbas: Si vultis recipere, Iohānes ipse est Helias. Nunc
autē quomodo non repugnet perspicuum est. Nam qd ait, dominus ipse est Helias, mysti-
cū esse, & egere intelligentia sequēti sermone demonstrat, dicens: Qui habet aures, audiat.
Videlicet in hoc est Helias, qd iuxta aliud euāgelij testimoniū, venerit in spiritu & vir-
tute Helix, & eandē spūs sancti gratiā habuerit vel mensuram. Sed & vitæ austeritas ri-
gorq̄ mētis Helix pares sunt. Ille in eremo, iste in eremo, & uterq̄ zona cingebat pelli-
cea. Ille quō regē Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere cōpulsus est. Iste quia Hero-
dis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncat. Vel idcirco Iohānes Helias voca-
tur, quia sicut (iuxta Malachiam) Helias p̄cessurus est, & venturū indicem nunciaturus: sic
Iohānes in primo aduentu fecerit, & uterq̄, hic rimi, ille secūdi paductus nūcius sit. Itaq̄
mysticū est, qd Iohannes à saluatore Helias dictus est. At illi mysteria non querebant, de
persona tantū Helix requirebant. Igitur contrariū non est sententiæ veritatis qd Helias se
esse denegat, quia proculdubio qd mystico intellectu, vt iam dictū est, verum erat: illorū
sensu,

Cur Iudæi miserunt ad Iohannem Gene. 49

Opinio Iudaeorū de Messia. Esa. 60

Math. 3

Math. 11

Lucæ. 7

Math. 20

Luc. 22

Quo Iohannes est & non est Helias.

4. Reg. 2

Luc. 1

Math. 11

Luc. 1

4. Reg. 1

Math. 3

3. Reg. 9

Math. 14

Malach. 4

Marci. 1

Luc. 3

sensu, q̄ interrogabāt, si diceret: Helias ego sum, falsum erat. L. Propheta es tu? Et respon- dit: Non. Et hoc plane verū est, licet de illo dicat dñs: Quid existis in desertum videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus q̄ prophetam. Iohannes em̄ virtute quidem pro- pheta erat, sed officio propheta nō erat. Quod aut̄ officio propheta nō fuerit, palam fiet ex ipsa diffinitione officij prophetici. Prophetarū officium fuit, verbū domini, anteq̄ caro fieret, carnem assumpturum esse, dictis præsignare, factis præfigurare. Nam & si sunt vel fuerunt plurimi, q̄ diuersis in rebus prophetarū spiritu perdoceri meruerūt: eos tamen so- los ecclesia sancta computat in catalogo prophetarū, qui de summis rebus, id est, de verbū incarnandi mysterijs sancti spūs oraculum mente perceperunt, voce & literis mūdo an- nunciauerunt. Iohannes aut̄ non hoc modo verbo domini obsecutus est: quippe qui non in vmbra futurore, sed in veritate erat p̄sentium: neq; proferebat prophetiū sermonem, cui attendendū esset, tanq̄ lucerna lucētī in caliginoso loco, sed digito p̄tento mōstrabat verū solem exortū eis, qui toti auersi, mortalitatis suæ sequebant̄ occasum, Christi nanq; humanitati pene coæuus aderat: cuius exortū non plus q̄ sex mensibus ipse ortu suo præ- cesserat. Igitur officio propheta nō erat, recteq; hoc denegat requisitus, velut si dicat spūs s̄ paranympus: Nō ego legatus, vt ceteri, xenia tibi vel eulogias à spōso tuo detulisset: id ipse spōsus me architrachinū vel cōsecratalē habēs, ecce te nuptiali die cōuenit. Virtute au- tem, vel gratia propheta, imo plus q̄ propheta erat: quia videlicet p̄sentem prophetarū omniū verticem Christū contingens, ipsius mysteria prophetis omnibus familiaris no- uerat. Sed dicit aliquis: Cur interrogatus, virū esset propheta, cū de officio negauit, de virtute vel gratia reticuit? Videlicet quia cū hi qui interrogabāt ex aduerso considerent, quod & paulo post euāgelista latenter innuit, cū dicit: Et qui missi fuerant, erant ex phari- saeis. Cū ergo iniqua vel insidiosa intentione starent ex aduerso, nō placuit Iohānis habi- tatori spiritui sapientiae, vt illis alio modo respondere dignaret. Tantū ad interrogata re- spondit parcitate irreprehensibili: q̄a videlicet nemo iure reprehendit, q̄ nō respondetur ultra vel aliter q̄ modus inquisitionis exigit. Duo nāq; modi sunt inquisitionis: Vnus, q̄ proprie interrogatio dicitur: quo solo dialectici vtuntur, quo cū aliquid inquiritur, semper aut est aut nō respōderi oportet. Hoc videlicet modo nūc isti aduersarij sunt vsi dicentes: Helias es tu? Propheta es tu? Alius vero modus inquisitionis est, q̄ nihilominus proprie percontatio dicitur: quē dialectici nesciūt, quo cū aliquid inquirunt, multa ac diuersa pro vo- luntate vel sensu respondentis subiiciunt. Quo item isti tandē vtuntur, dicentes: Quis es, vt responsum demus his q̄ miserūt nos? Quid dicis de teipso? Quādiu ergo hi qui si- bi sapiētes & prudētes videbātur, interrogationibus irreuerenter habitaculū tantæ gra- tiæ pulsauerūt, simplici negatiōe iuxta modū inquisitionis (vt par erat) cassati sunt. Vbi ve- ro quomodocūq; ad percontationē descenderūt, dicētes: Quis es, vt responsum demus his q̄ miserūt nos, quid dicis de teipso? Tūc delectis illis sacerdotibus & leuitis, hoc de se- ipso respondit, qd̄ interrogare ipsi nō nossent, quodq; auditū præ altitudine mysterij nul- latenus attingere, ac p̄ hoc pede sui cōtemptus cōculcare nō possent. Ait: Ego vox cla- mantis in deserto, dirigite viam dñi: Sicut dixit Esaias propheta. Eant nūc magistri scri- pturarū, q̄ clauim scientiæ tulerūt, proficētes penes se magisteriū esse legis & prophetarū, eant isti, & suo sensu, si possunt, perspiciant huius lectiōnis suæ sacramentū, aut certe, si nō possunt, humiliter ab ipso solui postulet, à quo sublimiter est propositū. At illi sapiētes vi- deri magis q̄ esse volunt, nescire q̄ discere malunt, nūc maxima, quādo ob hoc missi sunt, quia tales ætimabantur, qui possunt comprehendere omne responsum, & de omnibus quæ dicerentur certū habere iudiciū. Ergo prauē prudentes declinant animo retrorsum, & hoc respōsum dissimulatores callidi, quasi nō audierint, surda aure p̄tereunt. Vnde & rideant paruuli, q̄bus hæc & cetera talia reuelata sunt, abscondita aut̄ à sapiētibus & pru- dentibus, qui humilem spūs altitudinē per superbiam nescientes, deiciunt dum extollun- tur & circa viles literæ sarcinulas occupantur. Ex hoc em̄, q̄ ait Iohānes: ego vox cla- mantis in deserto, ex hoc dicto solis paruulis, id est, humilibus intelligi datur, q̄a cōtem- poralē Christo se esse fatetur. Ac si aperte dicat: Sicut supra dixi, nō sum ego Ch̄s, sed ego ille sum, quē Esaias intentiori audiuit auditu clamantē vobis, vt parētis vias eius, q̄a nūc adest idē dñs, scilicet Christus. Clamo em̄ nunc vobis. Parate viam dñi: q̄a videlicet dico vobis, p̄nitentiā agite, appropinquabit em̄ regnū dei. Cū ergo vox hæc mea tanta sit, vt tanto ante tēpore audierit propheta tātus super custodiā suā, imo sup̄ custodiā dñi, frans totis noctibus, & si aspiciēs à longe vidensq; Christū, me q̄q; vidit & audiuit in spūs, & gaudio attonitus exclamauit, dicēs: Vox clamantis in deserto, parate viam dñi, rectas facite semitas dei nostri. Cū ecce tantus ego sim, vt de me q̄q; sit prophetatū, & hoīes me suspicati sint ipm, quē expectatis, esse Christū: dignū est vt credatis mihi, cum vobis ostendero Christū, sicut em̄ ad hoc sit vox, vt verbū audiatur: sic ego ad hoc factus vel natus

Math. 11. Luc. 7. Ioh. virtus te, nō officio propheta erat.

Iohani.

Math. 11.

Dux spēs inquisitionis, interro gatio, l. & p̄contatio

Math. 7. Inflat scia pharisei.

Math. 11.

Esa. 40

natus sum, vt per ministeriū meū Christus, qui est incarnatum verbum patris, præfens agnoscat. Et quid clamor? Parate viam dñi. In via nanq; est dominus, viam vitæ p̄sentis est ingressus, & qui secundū se semper idem est, secundū nostrā mutabilitatis varietates ad grande opus proficiscitur. In via nunc est: Ecce tanq; sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendā viā. Vnde & quo iturus est? A summo caelo egres- sio eius, & occursum eius vsq; ad summū eius. Nolite obuiare, nolite resistere, nolite offensa ducula ponere. Nā super quē ceciderit, cōminuet eum: Vt illis, quoz scelere in mortē ca- surus est: Dirigite ergo, inquit, viam dñi. At illi surda (vt p̄dictum est) aure clamorē eius p̄tereunt, quasi nihil dixerit, dicūt in conclusione sic: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neq; Helias, neq; propheta? Poterant eadē memoria tenere id qd̄ nouissimū au- dierant, quā & superiora diligenter cōputant, nisi doctrinā mallet inuidere q̄ querere. Quod euāgelista, vt supra dictū est, tacite innuit, cū subiungit: Et qui missi fuerant erant ex phariseis. Ex phariseis, inquit, erāt, videlicet ex eis, qui nō dei, sed suā quærebāt glo- riam, qui clauim scientiæ tulerāt, & nec ipsi introibāt, nec alios intrare sinebāt. Quo vitio nunc Iohāni insitebāt, non solum nō p̄nitentes, sed & alios inuitari ad p̄nitentiā nō ferētes, ac dicētes: Quid ergo baptizas si tu nō es Ch̄s, neq; Helias, neq; propheta? Igitur, vt dictū est, quādo miserūt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, & illi sic eū interrogauerunt, sic percontati sunt, totā expectante synagoga Iudæoz & phariseoz, à quibus missi sunt: tūc perhibuit Iohānes de Christo hoc testimoniū, qd̄ magna ex parte supra scriptū & expositū est. Tūc exaudita est vox clamātis in deserto, imo à de- serto veniētis, vbi solitarius & Helias p̄similis vitā aluerat, qualem decebat esse legitimi & immaculati testis, ne oculi, q̄ visuri erant p̄sentiam veræ lucis, quippiā haurirent de omni quæ in mūdo est concupiscētia carnis: ne digitus, quo p̄tento demonstraturus erat agnū dei, vel manus, quas subitus: & à quibus baptizandū erat caput, reuerēdū potestatis an- gelicis, aliqd̄ tangerēt de omni massa picis coinquinātis, & pulchritudo oris, à quo primū audiendū erat testimoniū græ & veritatis, aliquo modo defloresceret, loquendo aliquid vani aut otiosi sermonis. Tunc illa audita est vox magna, vox p̄clara, à deserto veniētis: imo & illo deserto clamātis, vbi quondā iustitia habitauit, nunc aut̄ homicidæ, q̄s eadē iustitia deserētes se deseruit, quoz ex conuentu erāt hi, quibus (vt supra dictū est) insisten- tibus hoc modo respondit: Ego baptizo in aqua, medius aut̄ vestrū stetit, quē vos nesci- tis. Ego quidē, inquit, nō ab re, nō absq; celesti autoritate, nō veniens à meipso, sed mis- sus à deo, baptizo in aqua: & proinde sum oībus admirationi, & quis sim ego tantopere quæritis, quia nō de medio vestri, nō de cōuersatione cōmuni, sed à deserto veniēs, cū vo- ce p̄dicationis, actū & habitū præfero sanctitatis. Et hæc quidē nonnulla sunt, sed medius veitrū stetit, id est, in frequentia plebis iam dudū ambulauit, in conuictu hominū assuefa- ctus est, & habitatione cōmuni: quem tamen vos nescitis, quē scire expedit, quē querere oportet, quē inuenisse prodest, in quē credere salus est. Ipse est qui post me vēturus est & q̄ ante me factus est. Et cetera q̄ supra exposita sunt, quæ hoc ordine ingressus fide- lis orator elocutus est: auditores magis habēs attentos, q̄ dociles aut beneuolos, curiosita- te, videlicet propria magis attētos q̄ beneuolētia. Et extūc ipse quidē minui, Christus aut̄ Iesus crescere cœpit, sed sic diminuēdo se corā hominibus, tantū creuit corā deo, vt ultra illū crescere nullus potuerit homo. Ego, inquit, baptizo in aqua. Iā in hoc diminutiōis eius magna est humilitas, q̄ cum dixisset, ego baptizo, addidit in aqua: videlicet vt subau- dias id quod paulo post dicturus est: Ille aut̄ in spiritu sancto baptizat. Et quidē Christus quoq; in aqua baptizatus est: hæc est tertia, imo minima baptismi eius substātia. Tres quip- pe sunt q̄ testimoniū dant in baptismo Ch̄s: Spiritus, aqua & sanguis. Hoz, vt dictū est, aqua minimū est, in qua sola baptizabat Iohānes, antequā glorificato Iesu datus esset spi- ritus, imo & antequā lanceato Iesu susus esset sanguis eius. Maximū est spiritus, in quo so- lo peccatorū remissio datur, quam Iohannes dare nō præualēs, baptizando in p̄nitentiā baptismi Christi populū præparabat. Christus em̄ per aquā & sanguinem veniens, non in aqua solum, sed in aqua & sanguine, solus in spiritu baptizat, testificante quō Ch̄s sancto effusam. Sux ergo diminutionis causa hæc ab ipso maioris ac minoris tā longe differēs oppositio facta est. Amplius aut̄ ac manifestius ex eo qd̄ sequitur, semetipsum di- minuit, vt crescat æstimatio magnitudinis Christi. Ait em̄: Ipse est q̄ post me venturus est, q̄ ante me factus est. Hoc superius expositū est, scilicet in eo post Iohāne venire Chri- stū, quia natiuitatē, p̄dicationē, baptismū quoq; & mortē eius, ipse nascendo, prædicā- do, baptizādo quoq; & moriendo secutus sit. Et in hoc ante illū factus est, quod illi pla- tus est. Sed hoc est magnum ac p̄clarū humilitatis speculū, qd̄ subsēcutus ait: Cuius ego non sum dignus vt solū eius corrigiā calcementi. Hoc etenim dicto p̄sentibus qui

Psal. 18. Match. 21. Luc. 20

Luc. 11.

Sāctitas Iohānis in de- serto.

als, ex

Iohan. 3

Iohan. 7

Ioh. minuit seipsum, vt crearet æsti- matio Ch̄s

Solueret corrigiam calceamenti Deuter. 25 Ruth. 4

Iohannes 9 Alia expositio eiusdem

Psalm. 79

Iohannes 1 symmiles.

Eccles. 3

Esa. 52

Matth. 3

Psalm. 108

Acto. 17

Ioh. Bapt. p euangelium orbis notus

Matth. 11

Matth. 21 Matth. 3 Luc. 3

aderant nota similitudine, iuxta qd audire vel capere poterat, cu maxima sui diminutione, Christi comendat excellentiam, & nobis de pectore secunda gratia perpulchre signat illam, qua nunc videmus viduitate vel abiectione synagogae. Mos em apud veteres fuit, vt si quis ea, qua sibi competeret, accipere vxore nollet, ille calceamentu ei solueret, qui ad hac sponsus iure propinquitatis veniret. Cui aut magis competebat, vt vxor esset synagoga q Christo, cuius tota patris hereditas, vel vniuersa qua est ab initio vsq ad finem seculi ecclesia? Quis em patri propinquus magis q filius? Sed hic competentem sibi vxorem ducere recusat, quia quondam deo coniunctam synagogam repudiat. Non ergo putet, eadem synagoga, q a Christo pro vitio suo repudiata, Mosen aut prophetas habeat, videlicet, qa sicut Iohannes de seipso testatur, nemo propinquus Christi dignus est, solvere corrigiam calceamenti eius, id est, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illa remanere, vel eandem saluare potest, qua Christi coniunctione indigna est. Quod tamem aliter intelligi potest. Na quia calceamenta ex mortuis animalibus sunt, incarnatus dominus quasi calceatus apparuit, qa in diuinitate sua morticina nra corruptionis assumpti. Vnde & per prophetam dicit: In Idumaeam extendam calceamentum meum, id est, gentibus innotescam per incarnationis meae mysterium. Sed hoc ipsum incarnationis eius mysterium oculis penetrare non sufficit, inuestigari em nullatenus potest, quomodo corporatur verbum, quomodo summus & viuificator sps intra vterum matris animatur, quomodo is qui initium non habet & existit & concipitur: Iohannes ergo solvere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis eius mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc per prophetam spiritu agnouit. Sed o tu Iohannes, veritatis & gratiae symmiles, nunquid non saltim hoc scire potes, qua ob causam illa corrigia ligata est? Nunquid ignoras, quo vel quali in diuersorio diuinitas calceata est? Nunquid nescis quali ex muliere verbum caro factum est? Ignoras tu caelestis paranympus & sponsi amicus, qd nos paruuli ecclesiae filij non ignoramus? Cur ergo silet de hoc vox clamantis in deserto? Cur non hoc euangelizas, & vocem exaltas? Videlicet, quia tempus nondum est. Tempus em loquendi & tempus tacendi. Tempus haec loquendi tunc erit, cu filius hominis a mortuis resurrexerit. Non ergo abre gemit affectus amantis, & magno desiderio clamantis, sua q imputat indignitati, q tempus non habiturus sit, vt currat cu speciosis pedibus super montes euangelizantis & praedicantis pacem, annunciantis bonum, praedicantis salutem, dicentis: Sion regnabit deus tuus. Hunc affectus eius clamorem vehementem, euangelista Matthaeus alijs verbis non minus exprimit dicens: Qui aut post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Quid em est calceamenta eius portare, nisi pdictum incarnationis eius mysterium palam mundo annunciare? Fecerunt hoc apostoli, quos propheticus beatificans spiritus: Caeli, inquit, enarrant gloriam dei, & opera manu eius annunciat firmamentum. Non sunt loquelae neq sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Et quis sonus? qua verba eorum? In sole, inquit, posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, & caetera. Hoc etenim facientes apostoli, calceamenta eius in Idumaeam, & in omnes alienigenas extensa portauerunt, pro quibus & contumeliam pati & mori digni sunt habiti. Iohannes aut in spiritu prauidet enarrantem illius gloriae tempori, se non esse seruandum, magnus quidem, & nullo minor apostolorum, sed de seipso humiliter sentiens, & gratiam, qua in se est comparatione illorum, qui illam dei gloriam enarranturi sunt, paruam ducens. Scit namq, quia priusquam Christus illa per passionem calceamenta deponat, suisq electis per totum mundum portanda imponat, ipse in angustijs Iudaeae consummatus, & ad inferos descendens, sit vt illuc quoq officium suum peragat praecursionis. Gemit ergo profitens, q calceamenta eius portare vel corrigiam eius solvere indignus sit, id est, mysterium incarnationis Christi gloriosae resurrectionis non mereatur cu beatis annunciare apostolis. Veruntamen non Macheront Galilaeae oppidulum, non carcer Herodis adulteri tantum caput continere potuit, quin per omnem mundum quadrigis emicans euangelicis, cum firmamento caeli enarraret gloriam dei, id est, cu beatis apostolis altisonum ferret testimonium verbo dei, sicut vsq hodie personare non desinit in euangelio eiusdem filij dei, notus & inclytus, maxime ex illo famoso testimonio, qd ei Christus ipse perhibuit, qa nemo inter natos mulierum maior eo surrexit. Haec ipse Bethania facta sunt, trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans. Quia locus qd quaeritur solet in caulis, scilicet celebris an desertus sit is, in quo actum quid vel dictum asseritur: Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans. Ac si dicat: O vos scribae & pharisaei, testimonium hoc, qd de caelo esse, non potestis diffiteri, latere quenquam vestrum non potuit. Na & propinquus erat locus, vt pote tantum quindecim stadiis distans ab Hierosolymis, & tunc nimium celebris, qua videlicet ibi erat Iohannes baptizans, & egrediebatur

tur ad illum (vt alij quoq euangelistae referunt, & vestri non tacent historiographi) omnis regio Iudaeae & Hierosolymitae vniuersa, & baptizabant ab eo, consentientes peccata sua. Excusabiles igit vos esse non finit verbum domini, q trans Iordanem tam prope ad vos accessit, & tali in loco talem p hominem, eo tpe quo misistis ad illum, testimonium perhibuit veritati. Sed vos quidem non credidistis ei, at ille in Bethania, i. domo obedientiae, i. in ecclesia qua est domus Christi, obediens fidei eius, itidem clamare non desinit, vos impietatis accusans, nos in fide Christi suo testimonio corroborans. Interea nemo qui ambigat, Iohannis animam desiderio suspensam, caelo inhærere, & eum, quem intus agnouerat, foris quaerere oculis intentis & animo iugiter orante. Nam spu sancto edoctus, idcirco a deserto venerat, & confluentes ad se turbas excipiens baptizabat: vt eum, qui pccata mundi tolleretur, venientem inter pccatores (quod proculdubio futurum erat) & ipse agnosceret, & caeteris palam ostenderet. Sic enim & ipse paulo post dicturus est. Et ego nesciebam eum, sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Cum ergo staret in excelso speculator, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, & caeli pulsans gemitibus, salutem videre sitiens, vt eam & viuis ostenderet, & mortuis nuntiaret. Altera die vidit eum venientem ad se. Altera (inquit) die, postquam tanto clamore pccato veritati obsecutus est, praemium recipit fides, deuotio remunerata est. Magnum utique recipit praemium, illud, i. quod ipse, qui sanctorum oim corona est & praemium, pro magno repromittit, dicens: Si quis diligit me, diliget a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Quomodo enim Iohannes videns agnouisset eum, nisi aliqua ex parte Iesus manifestaret ei seipsum? Nunquid agnouisset eum, si veniens solam manifestasset ei serui formam, qua oes videbant? Non utiq, quia (sicut iam dictum est) secundum hominis formam, vt Iohannes ipse testatur, nesciebat eum. Vidit igit in forma hominis illam, qua speciosus erat pra filijs hominum, spem & pulchritudinem, vidit mundo corde illam, quam proteclusus fuerat p eum factam esse, gram & veritatem. Vidit illum, & ait: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Hoc plane, quod dilatata mente vidit, hac breui enuntiatione mirabiliter expressit. Suauitatem dei, quam ex corporali pariter & spuali eius aspectu dupliciter delectatus degustauit, nobis protinus degustandam, gratulationis voce refudit. Qui em exultauit infans in gaudio, cum adhuc esset paruus in utero, q in aulam virgineam rex seculorum descendisset: quanto exultauit tripudio iuuenis pdicans, cum idem rex Christus coram alioquedus adesset? Et qui tam digna, qua supra elocutus est, de illo sentire meruit, dum sola mente videns exterioribus illum quaereret oculis, quanto magis vbi illum inuenit dignum aliquid exclamando effari debuit aut potuit? Exclamauit igit, magno concussus impetu sancti sps, & prioribus verbis quasi auro mundo gemam pretiosam supaddidit, du gaudio mentis in voce erumpente, dixit: Ecce agnus dei, q tollit peccata mundi. Cunctis namq superior sermo eius, quasi aureum subfellium rutilat in euangelica Christi quadriga, hoc vero dictum tanq pretiosissimum lapis ad augmentum decoris accedit, q sancta ecclesia certatim rapiens in fronte & in pectore suo pfixum, frequentius cocelebrat in laudibus Christi. Ecce (inquit) agnus dei: Vbi agnum audis, euidetem magni sacramenti aditum inuenis. Notum quippe est, quia p immolationem agni liberatus est ab Aegyptiaca seruitute populus dei, & Pharaonem cum oibus Aegyptiis, quorum duritiam decem plagae non vice cassis omnibus primogenitis, filios quoq Israel p mare rubrum transire fecit, submerso Pharaone cum curribus & equitibus suis. Hanc umbram futurorum, in veritate Christi mox adimpledam, Iohannes propheta & plus q propheta, digito demonstrat: Ecce (inquit) agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, ac si dicat: Non plagae decem praecceptorum, quae p Moysen data sunt, verberauerunt sufficienter vsq ad plenam victoriam spualem Pharaonem, libertatis & vitae nostrae exterminatorum: sed sanguis huius agni, i. hominis innocenti, qui nullum omnino peccatum commisit, agni veri absq macula, quem nec originale, nec aliqd actuale peccatum offuscet, liberos nos ab illo mortis praeposito & principe tenebrarum, transire faciet in illam, quam in primo parente perdidimus, patriam lucis & veram terram repromissionis. Non enim decem praecceptis tanquam in decem plagis resistendo spirituali Pharaoni, neq in carnalibus sacrificijs, potuimus ad pfectum iustificari nos aut patres nostris: hic agnus tollet peccata mundi, quando pendes in cruce, riuo sanguinis & aquae de latere suo profluentis, vniuersam ecclesiam suam emundabit, quanta cunq est vel erit, ab initio vsq ad finem seculi. Hoc intendens hic ipse Iohannes Baptista, secundum alios euangelistas dicebat: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Debebat enim tam ipse q omnes electi baptizari in sanguine Christi, quia videlicet haecenus excubabat foris vniuersa ab origine mundi ecclesia, non admittente summam iustitiae cesura, vt caeleste sanctuarium ingrederet antiq puaricationis delicto menstruata. Vnde dicit vnus ex sanctis illis, sanctus

Marcus

Quo Iohannes agnouit Iesum ad se venientem

Iohannes 14

Lucas 1

Exclamatio Iohannis Baptista

Ecce agnus dei Exodi. 12

Exodi. 14

Ego a te debeo baptizari

Matth. 3 Luc. 3

Esai. 64 & magnus Esaias propheta; Facti sumus vt immundi omnes nos, oēs iustitiæ nostræ sicut pannus menstruatae. ¶ Ergo q̄ ait Iohannes, ego à te debeo baptizari, hoc tam de se q̄ de oibus, quotq̄nt p̄ordinati sunt ad vitã, veraciter sensit. Per solam quippe grã ad regnum cœlorũ reducimur, q̄ nullis opẽ nostrorũ meritis comparare possumus. Nam & Abraham potuit q̄dem p̄ fidem suam vel iustitiã, paterni reatus euadere pœnam: sed nullis meritis illam, qua in primo parente iuste exhæredatus est, potuit redimere gloriã. Res est non meriti, sed grã, magnitudo vel æternitas cœlestis gloriæ. Gratis data est beatis angelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani gñis, gratis oïno, i. p̄ solam Christi gratiam redditur nobis, quicunq̄ per ip̄m nunc reconciliationem accepimus. ¶ Igitur solus & verus hic est agnus dei q̄ tollit peccata mundi. Quo dicto mirabilis p̄co veritatis breuiter vtranq̄ in vna p̄sona subst̄ntiam, s. dei & hominis, ostendit, vtranque id est, passibilem humanitatis impassibilem vero diuinitatis, naturam consitendam exprimit. Nam ex eo quod homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam, & dicitq̄ corpus suum p̄cutientibus, & genas suas vellentibus, vt carnibus eius cibaremur, & lanis eius operiremur, & confixus atq̄ lanceatus est vt sanguine eius postes nostrarũ frontium signarent. Ex eo autẽ, q̄ deus est, q̄ potuit tollere peccata mundi, ascendens ad p̄dam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente resistere antiquo p̄done, tyrãno mortis, & nunc morte superata sedens ad dexterã patris, credẽtium in se potenter peccata dimittit. Bene ergo hic euangelista, cui propositũ est, testimonia cõgerere diuinitatis Christi, dictum hoc nõ omittendum putauit, p̄sertim cum tãti sit splendoris, vt ab hoc esse, i. ab eo q̄ tollit peccata mundi, maxime comprobet id quod superius dictum est, ple num grã & veritatis. Sequitur: ¶ Hic est de quo dixi, q̄ post me venturus est, ante me factus est, q̄a prior me erat. ¶ Ac si dicat: Ne alium suscipiatis in nomine Christi, tanq̄ ip̄e sit Christus, neq̄ seducamini, quando dicent vobis, ecce hic Christus, aut ecce illic: quia hic & nõ alius, hic (inquã) est Christus, de quo dicebam vobis: Hic est qui venit benedictus in nomine dñi: alius cum venerit in nomine suo, videte ne illum suscipiatis. Hic Iesus (vt purã filius Ioseph) Christus est, tpe certo, & p̄afinitis diebus natus in Bethleem, ex semine Dauid, s. quando ablatõ sceptro de Iuda, & duce de scẽmore eius, alienigena Herodes in regno Dauid principabat. ¶ Et ego nesciebam eum, sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. ¶ Nequeo satis ammirari regẽ oim artificem, oim habentem virtutem, omnia prospicientẽ dei sapiã: quõ summis in negotijs non dedignata comitem habere secularẽ eloquentiam, sic vtrã illa veluti ancilla, sic secum illam abducat vt magnitudine sua totam operiat: adeo vt non nisi à diligentissimis internosci queat garrulã huius pedisseque p̄sentia. Ecce em̄ dum sapientes in astutia ip̄orum comprehendere gestit, euidentissime syllogismũ fecit. Supra nanq̄ p̄ hunc Iohannẽ Baptistã, fidelem suã voluntatis interp̄tem proposuerat prouide, de absente Christo dicẽs, quia prior me erat, de plenitudine eius nos omnes accepimus, & grã pro gratia &c. ¶ Concessit auditor omnis populus, imo & libenter accepit, Christũ magnum fore regem, magnum & inclytum ducẽ, habiturum coronam regni in capite suo, & dominaturũ à mari vsq̄ ad mare, & à flumine vsq̄ ad terminos orbis terrarũ. Hæc em̄ vna erat oim snia de Christo, & sic propheta indicauerant de illo. Tanto ergo attentius audierant, & tanto procliuus testificanti Iohanni concesserant, quanto carnalibus subditi affectibus, voluptates corporis & omnium rerum affluentiam, & p̄ oia carnale seculum, Christo regnante, sibi nõ desuturum sperabant. Igitur constante apud auditores tanti p̄conis propositione, veniẽte tandem Iesu inter alios homines ad Iohannẽ, assumit sp̄s sanctus p̄ os eius dicens: Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi: Hic est de quo dixi &c. Ad hæc auditor, qui supra nullatenus cõquiescit, imo quantis potest argumẽtis depugnãdo contradicit: Iesus em̄ homo Galilæus erat, inter eos, vt ceteri hoim, hætenus ambulauerat, tanq̄ in patria sua. Sed profecto verũ est illud, q̄a nemo propheta acceptus in patria sua. ¶ Oportet ergo vt hic, q̄ assum psit, confligat in eadẽ assumptione sua, qd̄ & facit, validis vtens testimonijs, & ad vltimum cõcludens sic: Et ego vidi & testimoniu phibui, quia hic est filius dei. Igitur cũ dixisset, ecce agnus dei, & cetera: protinus ad confirmationem sui sermonis, & confutationem aduersarij, sumptum de cœlo testimonium infert, cum dicit: ¶ Quia vidi sp̄m dei descendente sicut columbam, & manentẽ in eo. ¶ Et vt purũ esse ostendat testimoniu suũ, ab omni humano fauore vel grã, & ego (inquit) nesciebam eum. Ac si apte dicat: Cur me æstimẽs grã vel fauore humano cõductum, hoc illi phibere testimonium? Ego nesciebam eum, quippe q̄ cum in deserto anachoreta essem, nullam ante hac habueram cum illo conuersationem, nullumq̄ colloquiũ. ¶ Sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. ¶ Id est, nõ veni à deserto, eo q̄ scirem eum, sed veni ego idcirco, vt scirẽ eũ. Sed dicis mihi: Vnde vel hoc nosse poteris, q̄ in aqua baptizans inuenires eũ, nisi q̄a sciebas eum?

Qui tollit p̄cã mudi

Esai. 63

Exodi. 12
Gene. 49

Hic est de quo dixi. vobis Christus
Math. 24.
Luc. 17
Math. 21
Luc. 3
Gene. 49

Eloquentia etiã diuini eloq̄s.
Iob. 7

Carnal opio ludæo rũ de regno Christi
Psal. 78

Marc. 13
Luc. 4
Validũ testimonium
Ioh. Bapt de Christo

eum? Ad hæc inquam: ¶ Et ego nesciebam eum, sed q̄ misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Sup̄ quẽ videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentẽ in eo, hic est qui baptizat in sp̄i sancto. ¶ Itaq̄ non voluntate humana, sed autoritate diuina veni in aqua baptizans. Et quõ mitebat Samuel in Bethleem, sciens esse in filijs Isai, quẽ vngeret in regem, sed quis filiorum eius esset nesciẽs, sic & ego veni in Iordanem, Christũ iam venisse sciens, sed in p̄sona quis Christus esset nesciẽs. Et sicut idem Samuel ex occurso faciei Dauid agnouit, erat em̄ rufus & pulcher aspectu, decoratq̄ facie, certior aut factus est, dicente dño: Surge, & unge eum, ip̄e est em̄, sic & veniẽtem hunc ad me, & reuelante sp̄i agnoui, & dixi: Ecce agnus dei, & ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Certior autem factus sum veniẽte sup̄ eum spiritu in specie columbæ. ¶ Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. ¶

Regũ. 18

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM COMMENTARIORVM LIB. II.

Tria sunt quæ hoc loco distincta diligenter consideranda sunt. s. Alio Iohannis baptismũ Iohannis, de quo ip̄e ait, sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Baptismus quoq̄ Christi, de quo ad ip̄m Iohannẽ dictum est: Hic est qui baptizat in sp̄i sancto & columbæ sp̄s, in qua sp̄s sanctus supra dñm descendens, eadem Iohanni ostensus est. Hæc (vt iam dixi) diligẽti consideratione digna sunt, quia videlicet magna sunt & alta, quorũ intellectu si des pascit, spes enutrit, charitas accendit, torusq̄ homo interior, velut matutina lucis infusione serena. ¶ Illud itẽ diuina grã p̄uo lumine, primũ quærimus quæ causa vel in. Etio fuerit vt Iohãnes Christi grã noie signans, officio p̄dicans veniret (vt ip̄e ait) in aqua baptizans. Et quidem causa illa protinus occurrit, q̄ idcirco veniret baptizans in pœniam, vt hoc modo illi viam pararet, qui veniens post ipsum baptizaret in remissionem peccatorum. ¶ Sed nunq̄ adeo necessarium erat baptizare in pœniam, quasi glorificato dño Iesu nemo posset, nisi sit p̄paratus baptismi eius percipere grã. Hoc certe omnino alienum est à fide. Nam econtra pauci admodum de gente illa cui baptismũ pœniæ p̄dicatum est, baptismum Christi consecuti sunt, ad nos autẽ absq̄ baptismo pœniæ tota transmigravit gratia baptismi in remissionem peccatorum. Quid ergo intẽdit sp̄s sanctus, qui prophetas omnes misit, suo quẽq̄ tpe, dum Iohannẽ à deserto expulit, vt iret ad p̄dicandum baptismum pœniæ? Non em̄ sterilis Iudæa valde dignos attulit pœniæ fructus. Nec vero frustrari potuit in hoc factõ quæcũq̄ fuit intẽtio eius, quẽ proculdubio misit sp̄s sanctus cuius instinctu quæcunq̄ cepta sunt, nullo prorsus impedire valente pficiunt. Erigenda est igitur consideratio ab illa exili pœniæ populi, quæ profecto quantulacunq̄ fuerit, nihil dignum attulit tãto molimine vocis clamantis in deserto, dirigite viam dñi. In ip̄o nanq̄ dño nostro cam eandẽ, q̄ quærir, hoc modo inueniet. ¶ Nemo fidelium, q̄ dubitet Christum Iesum idcirco venisse in carne, vt p̄cã mundi tolleret, & in se transferret, iuxta Prophetã dicentẽ, & dñs posuit in eo iniquitates oim nostrũ, & pro nobis dolet, & disciplina pacis ostendit, nõ sentit, fides sancta cõfitef. In ip̄o nanq̄ habitu pœnitẽtis, hunc dei filium prophetã idem, q̄ supra intuens, & ascendit (inquit) sicut virgultũ, & sicut radix de terra sitienti. Non est sp̄s ei, neq̄ decor, & vidimus eũ, & nõ erat aspectus &c. Igitur ad agẽdum pro cuncto mundo pœniam, qua p̄cã cunctorũ expiaret dñm nostrum venisse dubium non est. ¶ At ip̄e iuuenilẽ iam attigerat ætatẽ, & cum sciret se ad hoc venisse, vt tanto pro cunctis (vt dictum est) officio fungeretur, humiliter apud se latebat, expectans in forma serui iu bẽtis patris imperium, videlicet in totũ opus suum non voluntatis propriæ, sed veræ atq̄ p̄fectæ foret obedientiæ. Dandũ quippe nobis in semetip̄o nouerat exemplũ, ne quis nostrum de sanctitate vel scia confidens, p̄ripere audeat munus ecclesiasticũ, maximeq̄ sancti ac venerabilis sacerdotij gradum, q̄ videlicet eiusdem Christi domini peccata mundi tollentis, proprium est ministerium. Vnde Apostolus ait: Nec quisquam sumet sibi honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron. Sic & Christus nõ semetip̄m clarificauit, vt pontifex

Alio Iohannis baptismũ

Match. 8

Esai. 53

Ibidem

Hebr. 5
Psal. 8

Matth. 3

Solus Christus idoneus fuit ad agendam pro nobis poeniam

Matt. 4 Ephe. 1

Psal. 42

Sic Samuel et occulcas bac vnctio ne David.

Baptismus Iohannis quod conculit Luc. 1

Mat. 23

Baptismus Christi solus abluat a peccatis

Quid est baptizare in spiritu sancto Roma. 6 Ephe. 2 1. Petr. 2

Psal. 44

Roma. 7

pontifex fiet, sed qui locutus est ad deum, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ille et go (sicut dictum est) legitimam atque ordinatam suimet expectante promotione, venit Iohannes Baptista predicans in deserto iudaeae, & dicens: Poeniam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Hanc autem Iohannis predicationem huius esse vocationem testatur idem Iohannes Baptista, in hoc Iohannis euangelio dicens, quod manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Igitur causa cur Iohannes venit in aqua baptizare, & predicare baptismum poeniam, non est alia quam haec, ut ille sanctus sanctorum, qui solus erat idoneus ferre poenitentiam pro peccatis omnium electorum aduentum eius ab origine mundi expectantium, hac voce publica vocatus accederet palam ad caeleste sanctuarium, in conspectu dei patris, & sanctorum angelorum, ubi eodem spiritu in columbae super se descenderet, designaret pontifex, quod dudum in Mariam superueniente, idem sanctus & immaculatus homo conceptus est, non aliam habiturus quam offerret hostiam, nisi carnem propriam quam statim quadraginta diebus & quadraginta nocturnis ieiunio, deinde omnibus poeniam modis afflictam, tandem pro peccatis nostris oblaturus erat deo patri hostiam in odorem suauitatis acceptam. Hoc autem totum sic oportebat fieri, quatenus & curiosam diaboli malitiam toramque eiusdem Satanae synagogam consiliu dei pro tempore lateret & de ipso latibulo suo crebris intermicans beneficiis, eius sapientia simplicibus proficeret. Propositum namque erat vtiliter, ut primo aduentu occultus veniret filius dei. Nam secundo idem deus noster manifeste veniet, & non filebit. Bene ergo Iohannes, ex consilio sancti spiritus ministerium suum, quo solus querebat Christus, mittit in turbam, palam vniuersis baptismum predicans, cunctosque baptizans in poeniam ut dum idem pluribus cernit, occasio dissertandi de vno ad praesens subtrahat. Sic profecto Samuel, de quo supra dictum est, missus vngere regem, quem prouiderat sibi dominus in filiis Isai, & timens ne audiret Saul, vitulum tulit de armento ex parte pro dno, veniensque Bethleem admirantibus senioribus, & dicentibus, pacificus ne est ingressus ne David, tuusque Pacificus, inquit: Ad immolandum domino veni. Sanctificamini, & venite mecum ut immolem. Et eduxit eos ad sacrificium. Sic nimis & illic vnctionem electi regis, & hic manifestationem saluatoris, diuina providentia in magna frequentia secretam esse voluit, resque effecta est consule magis quam occulte. Quia videlicet idcirco facta est ut sciret in suo tempore De his, qui baptizabant in Iordane ab eodem Iohanne (ut ait Lucas) peccata sua continentibus, & dignos fructus poeniam facientes, nulli dubium esse debet, quin peccata illos hic in innocentia poenitens, & in poeniam innocens super se tulerit cum peccatis omnibus, qui illum apud inferos expectabant, ita videlicet, ut postmodum per passionem Christi saluarent, quotquot ex eis ab hac vita decederent ante reuelatum eius baptismum, cuius definitio vel regula est baptizari in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Nam quotquot ex eis puenientes ad illam plenitudinem temporis, in quo dictum est, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, non receperunt hoc lauacrum gratiae & veritatis, nihil profuit illis baptizatos fuisse baptismum Iohannis, nec omnino saluare potuit illos poeniam fidei Christi non admixta, Iohannes enim baptizauit in aqua solum poeniam indicens, ea causa vel intentione missus, quae iam pro posse dicta est, non est, non etiam peccatorum remissionem tribuens. Christus autem baptizauit semel quidem in aqua simul & sanguine de latere suo profluente, baptizauit nihilominus, imo & nunc baptizat in spiritu sancto, cum aqua & eiusdem sanguinis sui sacramento, praesentem tribuens peccatorum remissionem, quae extra baptismum eius, postquam regulam eius deprompsit, nulli deinceps tribuit. De quo eius baptismum iam nunc dicendum est, sicut supra propositum est. I. Super quem videris (inquit) spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in eo, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Notandum diligenter, quod cum propria posset eum appellatione designare, & dicere, hic est Christus, vel quod magis est proprium, hic est vnigenitus dei filius, maluit descriptione uti, dicendo, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Primo definiendum est, quid sit baptizari in spiritu sancto, ac deinde dicendum, cur maxime hoc loco dicere voluit, qui baptizat in spiritu sancto. In spiritu sancto baptizari est gratiam accipere spiritus sancti, quae non modo repellendo instantia, atque ita de seruis peccati faciat filios dei, de filiis irae filios gratiae, de ignotis & aduenis genus regale & sacerdotale. Baptismus enim Christi vnctio est regalis & sacerdotalis, quae ipse vnctus praesentibus participibus suis, Christus nuncupat, quod Hebraice Messias, Graece Christus, Latine dicitur vnctus, quae ipse plenarie solus sic vnctus est, ut particulariter vngere alios, & facere possit adoptionis filios, & a se, quod principaliter vnctus est, vnctos, id est, a Christo vocari faciat Christianos, quod designat per hoc, quod dicitur, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc ante Christi aduentum nullatenus effici poterat, quia videlicet lex, quae data fuerat, peccatum ostendere tantum, non etiam auferre valebat. Unde patres antiqui quamlibet iusti ad inferos descendebant, veterem paternam suarum

tionis portantes ignominiam, actualium quoque peccatorum non omnino effugientes ceenum, quoniam aliquam contraheret sordem vel maculam, quam carnibus taurorum aut sanguine hircorum emundari impossibile erat. Hoc erat opprobrium israel, quod exprobrabat iugiter hostis in circuncisus, scilicet diabolus insultans praesentibus antiquis quamlibet iustis & quod dammodo dicens: Quare venistis parati ad bellum, eo quod legis mandato velut arma tenentes, nihil fortiter agerent, nec de se virum dare possent, quod pro cunctis iniret singulare certamen. Frustra namque variis baptismatibus & iustitiis carnis, opprobrium suum deleret conabat, eo quod non haberent sacerdotem, qui spiritum sanctum dare posset, cuius gratia vera & sola peccatorum remissio est. Cum ergo Iohanni signum datur, quo Christum agnoscat, dicit illi: Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Quod idem est, ac si diceret, hic est, qui auferet opprobrium ab israel, videlicet peccatorum remissionem tribuendo, quae non datur oino nisi in spiritu sancto. Et hic baptismus non vnus tantum potentiae, sed duplicis operationis est. Baptizat enim Christus in spiritu sancto, primum (ut dictum est) peccatorum remissionem tribuendo, Baptizat nihilominus & secundo, diuersae ornamenta gratiarum conferendo. De gratia baptismi namque remissionis peccatorum ipsa die qua resurrexit, dicit ipse insufflans discipulis suis, quos utique iam lauerat a peccatis eorum in sanguine suo: Accipite spiritum sanctum, quae se illis dare in remissionem peccatorum testatur ipse, protinus adiungens: Quos remiseritis peccata, remittunt eis: Et quos retinueritis, retenta sunt. De illa vero donorum largitate, qua diuersarum (ut praedictum est) confert ornamenta gratiarum, dicit ipse, Luca referente in Actibus Apostolorum, quia Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Vtrumque datum huius baptismi hic idem Iohannes Baptista apud euangelistas Mattheum & Lucam exprimit, cum dicit: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Baptizat enim nos spiritus sancto, cum in fontem baptismi descendente inuisibili gratia eiusdem spiritus sancti, omnia peccata eorum qui baptizant, dimittit. Baptizat & igni, cum eiusdem sancti spiritus feruore accensos, fortes in amore, & in fide constantes, vel scientia lucentes, & zelo bono calentes efficit. Et in remissione quidem peccatorum nulla diuisio est, sed qualiter atque vniiformiter vna eademque omnibus gratia remissionis adest, deponens omnes iniquitates nostras, & proniciens in profundum maris omnia peccata nostra. In donis autem gratiarum non eadem omnibus quantitas impendit, sed quodammodo diuidit mare rubrum in diuisiones, dum alij datur fides, alij sermo scientiae vel sapientiae, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, &c. quae omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Et in sanctis quidem noui testamenti haec baptizantis dona, haec baptismi gloriosi praesentia videmus insignia, quae nemo illorum antequam in remissionem peccatorum baptizaret perceperit legi, praeter Cornelium, & eos qui cum ipso erant, super quos adhuc loquente Petro cecidit spiritus sanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes deum. Patres autem veteris testamenti nonnulli operationes virtutum & plurimi prophetiam perceperunt, & baptizati non erant in remissionem peccatorum. Certum est enim, quia tunc omnes baptizati sunt, quando mortuus in cruce Christus fluium sanguinis & aquae de suo profudit lanceato latere, in emundationem vniuersae ecclesiae, quantacumque fuerit ab origine mundi usque in ipsam horam mortis suae a primo iustorum, scilicet Abel usque ad latrofluuium, dominum confessus est, regnumque eius futurum credens, eadem celeri confessione mercatus est. Postquam est autem extunc eiusdem baptismi sacramentum, ad primas eiusdem sanctae ecclesiae fores, ut quisquis ecclesiam ingredi cupit, quomodo illa iam baptizata est, & ipse baptizetur siue Gentilis, siue Iudaeus. Cum ergo veteris testamenti patres ascendens in altum dedit hominibus noui testamenti, certa discretione opus est, ut non ignoret Christiana fides, quid nouis amplius quam veteribus, imo quid nouis pariter ac veteribus in Christi baptismum collatum sit. Nam ubi causa postulat, ut de gratia Christi, vel sancti spiritus sermo habeat, fidelem atque catholicum in dictis suis aduersario, haerere facit obiectionibus suis, qui & si non sensu, interdum sermone deficit. Tanta enim per patres antiquos idem deus operatus est, tanta idem spiritus per os sanctorum, qui a seculo sunt prophetarum eius locutus est, ut obloquente aduersario, nouos veteribus conferre, contentiosum, praesertim vero difficultissimum sit, si non animaduerso prius rei puncto, verborum agere circuitum ceperit. Primum ergo dicendum, illam baptismi Christi gloriam, quo sancti apostoli post ascensionem eiusdem domini glorificati sunt, accipiendo diuersae dona gratiarum, maximeque genera linguarum, quae in signum sunt non fidelibus sed infidelibus vel prophetiam, quae maxime veteres sancti claruerunt non eius esse virtutis, ut in eis salus perfecta sit, praesertim cum illa & boni, & mali habere possint. Multi enim (inquit domitius) dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetaui-

Roma. 7 Hebr. 9

1. Reg. 17

Marc. 7

Duplex via Baptizati in spiritu sancto & igni

Iohan. 20

Act. 1 Baptizati in spiritu sancto & igni Mat. 3 Luc. 3

Deus iter remissionem peccatorum & dona gratiarum Psal. 137 1. Cor. 12

Act. 10

Luc. 23

Ephe. 4 Act. 2 Luc. 1

1. Cor. 14 Mat. 7

mus,

Reg. 19. 1. Com. 10 Exodi. 16 Ezo. 37 Nu. 16. 21 Mar. 10 Luc. 9. 10 Ioh. 6 Ioh. 12 Remissio p̄tōꝝ res loge maior q̄ alia charismata Actoꝝ. 2 Ephe. 5 Romā. 6 Iohan. 19 Remissio p̄tōꝝ ex baptisimo, Iohan. 20 Doni pro phetic m̄ n̄ q̄ gr̄a baptisimi Vnctio chr̄i Eia. 61 Luc. 4 Luc. 5 Luc. 4 Ch̄s vt hō accepit of̄ficiū euāgelizādi & sacerdotij sp̄i eius sancti, Phil. 2 Mat. 3 1. Cori. 12 Apoca. 8 Hebr̄o. 2. Plal. 64 Ephe. 5 Q̄to a baptisimo regressus d̄ plen̄ sp̄i Mat. 11 Plal. 44

mus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, & tunc respondebo eis, nō noui vos, recedite à me operari iniquitatis. Et em Saul quoq; propheta, & malus esse potuit. ¶ Nonne filij Israel oēs in Moyse baptizati in nube & in mari, panē quoq; de caelo, & aquā de petra cōsecuti & alijs mirabilibus glorificati, postmodum q̄ plures reprobatī sunt, alij viuentē absorpti, alij à serpētib; consumpti, & alijs multis modis, p̄ter paucissimos oēs in deserto prostrati? ¶ Iam ut ad nouos veniā, quando conuocatis dñs Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutē & potestātē sup̄ omnia dēmonia, & vt languores curarēt, misitq; eos ad p̄dicandam regnū cēlorū, nonne Iudas erat vnus ex illis, quem ipse qui mittebat eum, diabolum ante traditiōē suam nominauit, q̄ nec dñicis loculis fidē exhibere potuit? ¶ Cum ergo non soli boni, sed etiam & mali, h̄mōi charismatum dona potuerint cōsequi, non nos dubios reddat claritas mirabilium, quæ in antiquis facta sunt, non cæcos, vel cæcutientes nos faciat ad considerandam maiestātē nouæ gr̄æ Christi: quia videlicet & horum potentiam, & illud sine quo nihil hæc profunt, s̄ remissionem peccatorū, hic q̄ baptizat in sp̄i sancto, nobis & illis dedit. Et huius quidē muneris, i. operationis virtutum vel ceteroꝝ h̄mōi, de quibus iam supradictum est, huius secundi muneris non inchoatio fuit, sed adiectio largitatis, cum in die Pētecostes discipulos dñi sp̄s sanctus impleuit, sed eius quod maximum opus maximaq; virtus est, baptisimi Christi, i. remissionis peccatorū, inchoatio simul & p̄fectio est mors Christi, qui p̄ spiritum sanctum semetip̄m obtulit in odorē suauitatis, in qua morte baptizamur, sicut Apostolus dicit, quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus, cōsepulti cum illo p̄ baptisimū in mortē, vt quomodo surrexit Christus à mortuis p̄ gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. ¶ Nam in morte sua sanguinem & aquam (vt iam dictum est) de latere suo fundens, lauit vniuersam ecclesiam à peccatis suis, dans viuus & defunctis sp̄i remissionis, sicut mox, vt apparuit illis viuus, ostendit, dicens: Pax vobis: Accipite sp̄i sanctum, quorū remiseritis peccata, remittunt eis. Hoc solum munere baptizati paruuli, morientes transmigrant in regnū dei. ¶ Illo autē cuius in die Pētecostes adiectio fuit, sic potuerunt antiqui patres clarificari, & apud inferos propter originale p̄t̄m derineri, quomodo potuit & Iudas, cum eodē munere fungeret diabolus vocari, & esse fur loculo rum domini, & habere locum in profundissimis inferni, in quē abiret, p̄uariatione pacis filius p̄ditionis. ¶ Ipsum dominum in forma serui dona hæc recepisse, propheta testat, qui hæc in p̄sona eius loquit: Sp̄s domini sup̄ me, propter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Nam hæc de p̄senti vnctiōe sua dicta esse, qua sp̄s sanctus visus est sup̄ eum in specie columbæ, testat & ipse qui (vt Lucas narrat) plenus spiritu sancto regressus ē Iordane, & actus in desertum, & consummata omni tentatione regressus in virtute sp̄s in Galilæam, introiuit in synagogā, & traditus est ei liber Esaię propheta. Quē cum reuoluisset inuenit locum p̄dictū, & cepit dicere ad eos: Quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris. ¶ Nō ergo ea tm̄ causa, vt signū parēt Iohanni, sp̄s sanctus in dominum Iesum descendit, sed vt euangelizandi officio & summi sacerdotij ordine fungeret vnita deo natura hominis. Nam sicut non à seip̄o venit filius dei, sed pater illum misit, vt omnium dñs, formam serui assumere dignaret, sic in eadē serui forma non à seip̄o filius hoīs euangelizandi officium p̄ripuit, sed à sp̄i sancto impositū sibi onus humiliter suscepit. Sic em̄ decebat eum implere omnem iustitiam, vt q̄ obediēter fuerat homo factus, obediēter nihilominus ad p̄dicandum mitteret per eundem sp̄m, qui ceteros mittit, quicunq; salutis ministerium digne sortiunt, vt quidam apostoli, alij prophetae vel euangelistæ in ecclesia ponant. ¶ Tunc ille magnus atq; conspicuus magni consilij angelus, stetit iuxta aram templi, s. vocatus ad sacrum ordinem summi sacerdotij apparente sup̄ caput eius in specie columbæ sp̄i pietatis, vt misericors fieret, & fidelis p̄t̄ifex ad dñm, & repropitiaret delicta populi. Accipite igit dona in hoibus creator omnium deus, ad ministrandum missus, quæ, postmodum ascendēs in altum, & captiuam ducens captiuitatē, mittendis ad idem ministerium daret hoibus, & sic plenus spiritu sancto (vt p̄dictum est) à Iordane regressus est. ¶ Plenus sane, non q̄ tunc primū sp̄m sanctum accepit, quippe qui ab ip̄o humanitatis suæ initio eiusdem spiritus operatione conceptus est. Quid ergo nunc actum est, vnde diceret sp̄i sancto plenus à Iordane regressus? Nimirum plenitudo, quæ in illo iam erat sup̄ficiem, i. vsq; ad ip̄os exteriores actus, sese diffusit, vt inde omnes acciperemus, quō si plenitudo viuæ & indeficientis aquæ, quæ in altissimo puteo sursum ad sup̄ficiem oris ascendat, vt paruis quoq; infantibus hauriēdi, vel bibendi detur facultas. Ita nimirum vsq; ad exteriora se diffusa plenitudo, quam habebat intrinsecus, & diffusa est gr̄a in labijs eius vt audiret in verbis, & videretur in miraculis abundantia eius, qua plenus erat gr̄æ & veritatis. Peccatorū autē remissionem nō accepit, quā (vt supra dictū est) baptizando in spiritu sancto hominibus dedit, quia quod maius est

est, de sp̄i sancto conceptus est, vt peccatū nec originale haberet, nec actuale admitteret. ¶ Sed dicit aliquis: Baptizari quoq; debuit in remissionem peccatorū, non suorum, sed nostrorum, vt illo baptizato fieret peccatorū nostrorum remissio. Hoc plane oportet cōcedi, sed de illo dūtaxat baptisimo suo, de quo ipse iā baptizatus à Iohanne, dicit: Baptismo habeo baptizari, & quō coartor vsq; dum perficiatur. Quod videlicet de passione sua dixit, in qua tota ecclesia, q̄ est corpus eius, baptizari habebat. Alioquin si in Iordane, baptizato illo, facta est peccatorū nostrorū remissio, qd nobis necessaria fuisset eius passio. A nullo ergo homine baptisimū accepit remissionis peccatorū, sed ipse nobis per passionē suam fons remissionis factus est. ¶ Vnde recte sancta Romana ecclesia, nō in die Epiphaniarū, sed in sacrosancta solemnitate Paschali communiter atq; vniuersaliter baptisimi sacramentū celebrare consuevit. Quia videlicet, sicut supra dictum est, quicunq; baptizati sumus in Ch̄o Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Igitur hic est qui baptizat, hic est q̄ dente, naturæ nostræ inopiam, copiosis per spiritū sanctum donis diuinitatis suæ solatur & munerat. Cur autē hoc loco vel tempore tam certū tamq; euidentis de auctoritate baptisimi datū sit iudicium, iam dudū catholicæ ecclesiæ bene cognitum est. ¶ Primo sciendum quia magnus hic homo qui missus est à deo, magnus meritis, & secundū suā magnitudinē magnā habens intrinsecus in corde vocē sancti desiderij, leuabat oculos mentis ad deū, & clamabat fortiter in cælis, orans iugiter, vt videre sibi daretur citius illā quā prope esse sciebat, quamq; in vtero matris saluauerat, consolationē Israel. Non em̄ minus erat desiderij huius desiderio beatissimi senis Simeonis cuius internus clamor & vociferatio grandis, tetigit aures altissimi, vt nō contineret se miseratio dei, responsum dante illi sp̄i sancto, q̄ non esset visurus mortem, nisi prius videret Christū domini. Ergo hic & clamando magnis desiderij vocibus & orando iugiter, hoc à sp̄i sancto obtinuerat, vt respōsum dans illi diceret, super quē videris hoc signū, hic est qui baptizat. ¶ Et huius signi rationem catholicæ (vt p̄dictum est) iam dudū bene nouit ecclesia. Futuros namq; sciebat contra miluos, qui inuicē se rostris laniantes & vnitatem scindentes, dicerent, contra alterum erecti & spiritu proteruo tumētess, a nobis quod datur sanctū est. Hic ab illo ebrioso, ille autē ab illo fornicario baptizatus indignus est. Tu ab illis vel illis baptizatus, inquit Donatus, à nobis, si sapias, rebaptizandus es. ¶ Clamat cōtra hos columba illa, ramū virentis oliuæ semper in ore suo portans, id est, verā pacē & vnitatem semper amans & prædicans, clamat, ecce de summo vertice illius altissimi capitis n̄i & dicit: Hic est qui baptizat ac si dicat: Quid vos o milui rapaces & corui litigiosi baptisimi gratiā tā pertinacibus rostris in tot auctores distrahitis? Vnus est q̄ baptizat, vnus & solus, hic est q̄ sanctificat. Vnus est fons, vnus est riuus baptisimi salutaris, q̄ per qualescunq; canales inluat, hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis sacramēti purificās, emundans, viuificans totū fidelē hominē & sanctificans. Tu forte fontem viuū nesciebas à mortua palude, vel cœnosa cisterna. Ecce sicut dixi tibi, super quē videris spiritū descendente sicut columnam, hic est qui baptizat, sic & nunc dico tibi. Vbi cunq; audieris verbū hoc integre prolatus: Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, ibi est absq; dubio hic ipse, & hic ibidē baptizat. Quid em̄ Paulus? Quid autem Apollus? Quid vero Cephas? Ministri sunt in hoc sacramento Christi, ministri isti sunt, nō auctores: serui, non dñi: canales, non fontes. Vnus em̄ hic est fons, vt p̄dictū est, vnus dominus, vnus autor, qui baptizat quidē in aqua per ministros, baptizat autē tantum per semetip̄sum in spiritu sancto. ¶ Quod si sub sacramento p̄dicti nominis morticinū foetet alicuius hæreticæ putredinis, nec sic tm̄ irrita iudicabitur inuocatio diuini nominis, sed baptismus talis est dūtaxat, qualis qui mortuos fieri potuit, de quibus Apostolus dicit: Habētēs quidē speciem pietatis, virtutem autē eius abnegantes. Nam palmites quidem sunt, sed à vite præcisi. Membra fuerunt viuētis corporis ecclesiæ, sed vita carent, quia p̄cisa sunt à corpore. Specie ergo pietatis cōferre nō potuerunt. ¶ Quapropter hi qui à talibus baptizati sunt, quādo ad catholicā ecclesiam redeunt, non eis repetitur lauacrū carnis, vt perficiatur, sed quod deest inseruntur catholicæ matri, vt per eius reconciliationē sp̄s sancti gratiam percipere mereantur. Nam in illa sola sp̄s sanctus datur, quia videlicet in scissura mentiū deus non est, sed in vnitāte & pace quæ perfectionis vinculū est. ¶ Et hi quidē quasi thoro minus legitimo procreati, tamen reputant filij. Nam ex omni tribu filioꝝ Israel numerati sunt filij deo cogniti, vbi signant serui dei nostri in frontibus suis, scilicet tam ex tribubus Gad & Assur, qui de ancilla nati sunt, q̄ ex tribubus Iuda & Ioseph, qui ex legitimis coniugibus orti sunt. Igitur nulli hominū attribuenda, neq; secundum hominē metienda est baptis-

Christi duplex baptisimus, vnus aquæ, alter passionis, Luc. 12 Ephe. 5 Rom. 6 Luc. 2 Contra hæreticos rebaptizantes Gene. 8 1. Cor. 12 2. Timo. 3 Reconciliatio datur gratia spiritus sancti, Coloss. 3 Apoca. 7 Gene. 39 mi gra

Cur in spe
cie colubæ
visus est
ritu. scilicet
Iohan. 3
Eph. 2
I. Iohan. 4

Sup nemi
ne sicur su
p Christu
visus est
ritu. scilicet
1. Reg. 16
1. Reg. 10
4. Reg. 2

Acton. 2

Iohan. 3
Coloss. 2

Oia dona
spūs sancti
in Christo
simul.
Eia. u.

Spiritus fa
pientie.
Lucæ. 10.

Can. 1
Matth. 4.

Spiritus in
tellectus.
Matth. 13
Gene. 3

Marci. 8
Matth. 7
Spiritus
consilij.
Matth. u

mi gratia, quia solus hic est qui baptizat & in nomine eius solus baptizatur, q̄ solus pro
omnibus nobis est crucifixus, sicut columba de capite eius ostensa testatur. ¶ Quia in spe-
cie cur spūs sanctus apparere voluerit diligenter in quantum ipse aperire dignatur, iam
nunc intuentū est. Spiritus sanctus omnium quæ circa salutem nostram acta vel agenda
sunt, dominus & arbiter, imo & efficiens causa est. Cur enim nisi propter charitatem suā
pater filium misit in hunc mundū, vel ipse filius patri suo nos, cum inimici essemus, recon-
ciliavit per sanguinē suum? Quid autē spiritus sanctus nisi patris & filij charitas est? Hic
igitur spūs sanctus super autorem nostræ salutis apparens, congruum satis gratiæ suæ se-
cundū tempus iudicium præbuit, dum assumptā columbæ speciem, corporaliter huma-
nis ostendit oculis. Columba namq; avis simplex & mitis est. ¶ Et charitas scilicet quidē &
zelatur, sed primo blanditur, ita ut in neminē sæuiat, nisi in eum quē non sectantur blandi-
menta, nunquā in virga venit, nisi ad eos à quibus sua mansuetudo fuerit cōtempa. Vtrum-
q; in Christo sic eadem charitas ordinavit, ut primus aduentus eius ad nos in mansuetu-
dine fieret. Secundus autem in fortitudine zeli futurus sit. Venientem ergo ad nos in spi-
ritu mansuetudinis, recte idem spiritus super ipsum apparens velut avis mansueta desi-
gnavit. ¶ Sciendum autem quia super neminem sanctorum ante Christi aduentum spiri-
tus sanctus apparuit, neq; post eius aduentum super vllum in hac specie visus est. Ante
quidem dona dabat, ut supra dictum est, & eorundem quantitatem siue qualitatem con-
gruentibus nonnunquā signis indicabat velut cum prophetam supradictum misit, ut in
regem vngeret electum suū Dauid, non lenticulam, sicut ad inungendum Saul, sed cor-
nu olei tollere iussit, uidelicet significans doni sui magnitudinē simul & fortitudinem, id
est, throni eius firmitatem & prophetalis gratiæ celsitudinem. Item, cum Heliam in cœ-
lum tollere vellet, quē huius diuini amoris zelum feruentissimū habuisse notū est, ad signi-
ficandā eius boni zeli dignitatem, currus igneus cū equis igneis, quibus tolleretur, missus
est. Sic & in alijs pleriq; sanctorum dona, quæ dabat figuris competentibus exprimebat,
super nullum autem ipse, ut dictum est, ante Christi aduentum apparere visus est. ¶ Post
ipsum vero super apostolos apparens visus est, non quidem ipsa eius substantia, quæ in-
uisibilis est, sed ignis, præsentis eius index, ita tamen, ut ex ipso igne dispartitæ lingue
viderentur, quia videlicet nulli cuncta dabantur, sed pro voluntate eiusdem spiritus sua
cui mensura gratiæ diuidebatur. Super ipsum autem dominum & ipsa sancti spiritus sub-
stantia inuisibilis adest, & quod foris videtur, non pars aut partis signum, sed quiddam to-
tum est atque integrum, quia videlicet hic & solus est, cui non ad mensuram dat deus spi-
ritum, quia in ipso, inquit Apostolus, habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporaliter
in loco cum omnibus membris suis indiuisum est, ita spiritus sancti diuinitas tota cum
omnibus donis suis in Christo præsentialiter adest. ¶ Quam eius plenitudinem propheta
longe ante intuens, ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.
Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus scientiæ
& pietatis, spiritus consilij & fortitudinis, & replebit eum spiritus timoris domini. Hæc
enim sunt cuncta sancti spiritus dona, velut cuncta vnius corporis membra, quorū Chri-
sto nullum deesse testatur, tam prædictum præconium prophetæ, q̄ præsentis integræ at-
q; indiuidua species columbæ. ¶ Etenim sapientiæ spiritus in eo plenarie requieuit, quē
primus homo non habens, imo per superbiam à se repellens, noluit attendere vel subesse
meliori, veramq; lucem relinquens, seq; sibi met lucere confidens, latrones, quasi per no-
ctem incidit, à quibus spoliatus & plagatus semiuiuus relictus est. Hic autem homo secū-
ditus, velut columba residens, iuxta fluentem plenissimam, diuinitati sibi insitæ semper inten-
dit, in cuius liquida maiestate prospiciens, venientem insidiosam accipitrē semper vidit & eua-
dit, dum tentationes eius omnes in deserto sapientiæ responsione cassauit. ¶ Spiritu quoq;
intellectus iste repletus, sciuit, quibus aperiret mysteria regni dei, quibus ve loqueretur in
parabolis. Quo primus homo fraudatus, nō discreuit in statera rōnis, quāto fideliores el-
sent cōminationes dei promissionibus serpētis, cum diceret, eritis sicut dñs. In felle quippe
amaritudinis erat, positumq; sibi esse p̄ceptum, tumens superbiæ spiritu, indigne se rebat.
Hic autē velut columba, omninū eiusmodi felle carēs, & sano cordis palato cuncta discer-
nens, nec dæmones admittebat, cōsistentes ipsum esse filiū dei, nec indignis loquebat my-
sterium dei, imo prohibebat sanctū canibus dari, & margaritas ante porcōs mitti. ¶ Spūs
nihilominus habēs consilij, abscondebat hæc à sapientibus & prudentibus, ut reuelaret ea
paruulis. Quo penitus carēs primus cōtulit sermonē cum aduersario, nec se in humilitate
abscondit ab eo. Hic autē propositū suū omnino secretum habuit à diabolo, ut licet sciret
ret ipsum esse filium dei, nesciret tamen per crucem & passionē eius facturum esse salutē
generis

generis humani. Eodē consilij spiritu euangelizās pauperibus, nec Samaritanos nec gen-
tiles à misericordia repellebat, imo & infirmos eorū curabat, veluti columba, quæ inter-
dū pullos fouet alienos, & eis ab oriente & ab occidente v̄turis, sinū Abrahæ ad recum-
bendū sese aperire promittebat. ¶ Spiritu quoq; fortitudinis incessit, quo relicto, primus
homo victus intēperanter gula succubuit, & seipsum venalē fecit, imo gratis venunda-
tus semetipsum, omni p̄sidio destituit & perdidit. Hic autē velut columba in petris nidifi-
cans, quo serpens accedere non possit, credēs in se tuto p̄sidio collocauit. Verbi gratia,
cū diceret, nemo potest rapere de manu patris mei. ¶ Spiritu sciētia, similiter abundauit,
quā primus homo perdidit, dum plus scire appetiuit, promittēte hoste antiquo, q̄ trans-
gressor p̄cepti factus, habiturus esset scientiam boni & mali: Hic autem aceruum omninū
scripturæ habens penes se, quomodo columba de magno tritici aceruo grana congerit
candidiora, sic de omni scriptura tēpori vel rei cōgruas proferebat sententias, ita ut mirā-
tes dicerent eius aduersarij: Quomodo hic literas scit, cū non didicerit? ¶ Spiritu pietatis
omnino plenus fuit, quo nimis primus homo nudatus erat, q̄ se ipsum & posteros suos
æterna morti addixit, nec post culpam requisitum, animæ suæ condoluit, ut p̄nitentiā
ageret, imo in deū retorfit malū quod perpetravit, dicendo: Mulier, quam dedisti mihi,
dedit mihi, & comedi. Hic autē non solū neminem occidit, velut columba, quæ nihil vi-
uum comedit, verū & eo semper intentus fuit, ut vitā daret mortuis. Nam filius hominis,
inquit, non venit animas perdere, sed saluare. ¶ Spiritus timoris dñi super illum requie-
uit, quē primus homo à se repulit, à prima suggestionē diaboli vsq; ad cōsumationem
peccati. Hic autē, sicut columba pro cantu gemitū habet, ita pro delicijs habuit cum vo-
luntate patris saturari opprobrijs, dicēs per omnia ab initio suæ incarnationis, dicēs prom-
pte non solum verbis, sed & factis: Pater, non mea, sed tua fiat voluntas. ¶ Igitur spūs dñi
qui hætenus in magna sylua generis humani requiem nō inuenerat, tandem super hunc
fiorē requiescit, in quo æterna statione permanens, nullā alicuius vitij repulsam aliquan-
do pertulit. Quā eius requiem & in hoc loco diuinū oraculum non tacuit. Cum enim di-
xisset: super quē videris spiritū descendentem, sicut columbam: protinus adiunxit, & ma-
nentē in eo. Et apud nos quidē & in nobis est, iuxta promissum eiusdem saluatoris nostri,
hic idem spūs, sed longe præstantius, multoq; præsentius in ipso capite nostro manere di-
citur. ¶ Nam apud nos ita quidē manet, & ita in nobis est, ut nunquā desint in ecclesia, q̄
huius gratiam spūs habeant, vel aliquod donum eius, id est, fidem sapientiæ, vel scientiæ
sermonē, interpretationem sermonū, vel discretionem spirituum, & his similia. Rarus au-
tem quisq; est, qui adeo profecerit, ut eius intrinsecus anima vel ad momētum illū huius
spūs cōtactum sentiat, qui per sibilum auræ tenuem significatur in Helia, dicēte: Et post
ignem sibilus auræ tenuis, & ibi dñs. Est enim intimus quidā circumscriptæ veritatis sen-
sus illa significatione expressus, quē sancta mens in contemplatione rapta, subita interdū
illustratione degustare meretur. At ille sic eodē spiritu plenus est, ut in ipso habitet cor-
poraliter, ut supra dictū est, semp mansueti pectoris eius mansione cōtentus, nulloq; vn-
quā carnalium affectionū strepitu inquietatus. ¶ Spirituum supradictorū plenitudinem
quasi prima eructatione nobis ipse refudit, dum primū sermonē, quem post hanc manife-
stationē turbis ad se cōsuetibus habuit, hoc modo incepit: Beati pauperes spiritu, quo-
niam ipsorum est regnum cœlorum, &c. ¶ Hic enim nos ad hoc inuitat & informat, ut si-
mus ad ipsius imitationē, iuxta quendam supernæ dispensationis modum, per timorem
dei humiles, per pietatis studiū mites, per scientiam discreti, per mentis fortitudinē libe-
lestibus loquens, gradus istos descendendo magis q̄ ascendendo numerauit: videlicet sa-
pientiam, intellectū, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Constat em-
proculdubio, quia à timore ad sapientiā ascenditur, non autem à sapientiā ad timorē redi-
tur, quia nimirū perfectam habet scientiā charitatem, initium vero sapientiæ timor dñi.
¶ Dominus autem, quia nos à terrenis ad cœlestia subleuat, eosdē gradus ascendēdo nu-
merat à timore incipiens, qui per paupertatē spiritus intelligit, dicendo: Beati pauperes
spiritu. Deinde pietatem cōmendat, dicendo: Beati mites. Mitescere namq; opus est pie-
tatis, neq; resistere diuinæ scripturæ: siue intellectu, dum aliqua vitia nostra percutit, siue
nō intellectu, quasi nos melius sapere, melius scire possimus. Deinde venit ad tertium
scientiæ gradum, dum dicit: Beati qui lugent. Nam ille timor, quo cogitat de iudicio dei,
& illa pietas, qua nō potest, nisi credere & cedere diuinæ scripturæ, cogit eū seipsum lu-
gere. Vera namq; scientia bonæ spei, hominē, non se iactantē, sed lamentantē facit. Tunc
esse incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā.
Fortitudinis namq; est, animū adeo ab omni mortifera incunditate rerum transeuntium ex-
trahere, ut vacet ei iustitiā esurire ac sitire. Deinde in cōsilio misericordiæ purgat animā

Iohan. 4
Marc. 17
Matth. 8
Spūs forti-
tudinis.

Iohan. 10
Spiritus
scientiæ.

Iohan. 7
Spiritus
pietatis.

Gene. 3.

Luc. 9
Spūs timo-
ris dñi.

Luc. 22

3. Reg. 19

Coloss. 2

Sermo dñi
in monte.

Matth. 5

Duplex or-
do in sepe
donis spūs
sancti.

Psal. 110

Cant. 1.6

1. Cori. 1
Hæretici
nō columba
sed cor
ui sunt.

Sap. 14

Ibidem

Luc. 4

Ecclesia hē
reticos de
testatur.

Chrs tem
pli sancti
spiritus.

Ezech. 47

Apoca. 21

Match. 16

Exod. 12
Chrs filius
dei natura

tumultuantē, & quodāmodo obstreperētē sibi, de appetitu inferiorū conceptis sordibus. Vnde & sequitur: Beati misericordes. Hinc ascendit in sextū gradū intellectus, ubi iā ipsum purgat oculū, quo videri deus potest, in quātū potest ab eis, q̄ huic seculo moriunt, in quātū possunt. De quibus subdit: Beati mūdo corde. In hoc gradu ita purgat oculū cordis, vt veritati nec seipsum p̄ferat, nec proximū quē diligit sicut seipsum. Talis filius ascendit ad sapientia, quæ vltima & septima est, qua pacatus tranquillūq; perfruit. Vnde & subditur: Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabuntur. Octava beatitudo eadem quæ prima est. Dum ergo hæc dicit, is in quo manet & requiescit velut columba spiritus septiformis, hoc nimis intendit, vt eodē spū regenerata ecclesia, talis sit, de qua ipse merito dicat in Canticis: Vna est colūba mea, formosa mea, immaculata mea: vna quippe colūba est, dum ex quamlibet multis hoibus collecta, vnum habēs spiritū, vnanimis est ecclesia, id ipsum dicens, id ipsum sentiens, nec se per sectarū scandala diuidēs. Nam quicūq; alio spū aguntur, corui sunt, corui rapaces, corui litigiosi. Talis fuit Macedonius, q̄ in mēbris colūbæ, id est, ecclesie cōputari indignus, dixit, quia spūs sanctus nō est deus. Hic vere coruus, horribili facie de aquis baptismi, totus niger & sinister euasit: nec eum columba illa, quæ super dām apparuit, donorū suorū aliqua parte respexit, sicut scriptum est: Spiritus em̄ sanctus disciplinae effugiet fictū, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Colūba vero, id est, spūs sanctus de illa māsione sua in qua requiescit satis firmo probat argumētō, q̄ deus sit. Si em̄ deus nō esset, quomodo humano vel angelico spiritui capabilis esset? Creatus nāq; spiritui alieno se infundere nullatenus potest. Valet quidem malignus spūs occultas corporis cauernas irrepere, & hominis animā furis agere: vnde & dicit homo dāmonio plenus esse, ipsam autē substantiam suā illius substantiæ nullatenus potest infundere. Solus namq; creator spūs subtilitate sua capabilis est rationali spiritui, veluti creaturæ suæ: ille autē nullius est capax, nisi diuinæ atq; creatricis substantiæ. Hic autē spiritus repleuit orbem terrarū, & ipsum quoq; repleuit, quem totus nō capit orbis terrarū, sicut supra dictū est, q̄ Iesus plenus spū sancto, regressus est à Iordane. Et ne forte obijciat hæreticus, q̄ carnem eius impleuit, nō mentem, meminisse oportet, quia hic spiritus dñi, spiritus est sapientia & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris dñi. Vbi autē sapientia & intellectus, vbi consiliū vel fortitudo, nisi in mēte inhabitat? Vbi sciētia vel pietas, siue timor dñi, nisi in corde regnat? Igitur hic qui rationali mente capitur, qui omnia scrutatur, spūs deus est. Quapropter & hūc scilicet Macedoniū, & ceteros omnes, quos quot sunt coruini generis, vna colūba, id est, sancta ecclesia, respicit, & eos laniantia detestans oscula, cōmunionē nullam patitur habere cū illis. Pacem amat, pacem amplectitur, vt pote cui colūba prior sanctus spūs ramum attulit oliuæ virentibus solijs, faciendo pacem per Christū, per quem nos deo reconciliauit. Sed iam tribus his quæ p̄posita fuerāt, pro posse explicitis, audiamus qd̄ Iohānes, testis & decertator veritatis, euidentibus roboratus indicijs, ad summum libere proclamet, in spū fortitudinis. Et ego vidi, & testimonij perhibui, quia hic est filius dei. Non, inquit, solam famā audiui, nō ex incertis coniecturis didici: sed ego vidi colūbā venientē de cœlis, ego vidi spiritum dei non sola colūbæ oscula porrigentē, sed totū seipsum huic homini inferentem. Et in hoc templo suo manet, vnde vltra migratus nō est, nusq; inuenitur, nisi in hoc accubitu suo quo in magna quiete māsurus receptus est. Et miro modo sic in hoc tēplo suo manet, vt inde semper egrediat, videlicet ad hoc, vt de huius plenitudine omnes accipiamus, haurientes aquam quæ (iuxta Ezechielē) egreditur de hoc templo à latere dextro, Templum em̄ magnæ ciuitatis, quæ illi ostensa est, templum verū sanctæ ecclesie, hic ipse dominus est, sicut & in Apocalypsi testatur euangelista Iohannes: Et templum nō vidi in ea, dñs enim deus omnipotens templum illius est & agnus. Hoc ergo templum, vt prædictum est, velut colūba ingressus, velut aqua viua mundās & saluas, egredi propheta ostēditur: scilicet, vt (sicut iam dictū est) de plenitudine eius nos omnes accipiamus. Hoc, inquit, vidi & testimonij perhibui, q̄ hic est filius dei. Dicat hoc dignus orator, amicus regis & curiæ cœlestis archisenator nobilis, dicat q̄ a vir iste, q̄ (vt supra dixi) post me venit, hic est filius dei. Nihil em̄ libētius audiūt ciues supernæ vr̄bis, nullū citharæ dū audire malunt pueri probi cantandi dociles, & ad bonū canticū salutare docti. Nam quis manifestius hoc præcentorem fidei, Christū deum, & hominē esse, potuit consiteri? Vbi enim virum post se venientem dixit, hominē post se natum euidenter expressit. Et magnificentius agnum dei vidit, q̄ hominem dixit, videlicet eo respectu, quo de agno typico in lege dictum est: Erat autē agnus absq; macula, masculus anniculus. Agnus nāq; masculus ē hic homo, nulla molitūe resolutus, sed omni virtute constans, solidus atq; perfectus. Virū ergo dicens, veram cū integritate virtutis expressit naturā hominis. Nunc autē testificans quia hic est filius dei, verā nihilominus cōfiteretur in illo naturā diuinitatis, Filiū nāq; alterius naturæ esse, q̄

pater est qui illum genuit, rationabiliter non potest intelligi. Quādo enim homo aliud generat q̄ hominem? Sic & omne animal non aliud q̄ quod ipsum est aliquando generat. Sed nec vlla herbarum semen affert, nisi iuxta genus suum, neq; lignum faciens fructum suū in semine aliquādo excedit speciem. Sic em̄ creator omnium, illa statuit, præceptūq; posuit & non præteribit. Quanto magis ipse creator non aliud q̄ quod est ipse, genuit: id est, deus deū lux lumē, immensus immensum, omnipotens omnipotentē: istum quippe non adopravit, sed genuit: sicut hic ipse Iohānes euidenter exprimit, in eo qd̄ superius ait: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Clarō igitur lumine nobis lucerna hæc ardens & lucēs, lucē veram Christū deū & hominē esse ostendit, quam nō comprehendunt tenebræ, scilicet Manichæus atq; Fotinus, ille verū deum, hic verum hominem esse negans hunc Iesum Christū. Sed rursus cauendū nobis est, hæresis Nestorianæ monstrū biforme, asserētis, sicut duas naturas vel substantias, sic duas nihilominus in Christo cōstitendas esse personas, vt alius filius dei sit, alius vero filius hois. Hoc sane nec ratio, nec ipse cōmunis nostræ locutionis vsus admittit, quod maxime norūt dialectici. Nō est em̄ nomē aliquod speciale aut generale, præter hoc quod generalissimū est, scilicet substantia, quo simul deus homo possint appellari generaliter. Verbi gratia: Quomodo Moses & Aaron duo sunt hoies, & hic bos & ille, vel duo sunt animalia, siue duo sunt animata corpora. Non aliquo sic pariter deus & homo p̄dicari poterūt vno speciali vel generali, nisi tantū eo quod generalissimū est, id est, substantiæ vocabulo. Neq; em̄ de deo vero, æque vt de homine, potest animal prædicari: quia videlicet deus verus, corpus nō est, quapropter nec animatū corpus, aut animal est. Cū ergo masculino genere de Christo deo & homine p̄dicaueris duos, quod subiectū secundū hoc p̄dicatum appones? Desiderat em̄ prædicatū habere subiectū, siue (quod pueri quoq; norunt) semper mobile quærit sui generis, numeri quoq; & casus eiusdē, habere fixum. Et vtiq; non quod diuersas species aut diuersarū indiuidua specierum significet, quod fieri in genere masculino impossibile est. Nam, verbi gratia, hominē & equū, quia diuersarum nomina sunt specierū, vno masculini generis substantiā nomine proferre nō potes. Quapropter de hoie & equo melius dicis hæc duo, q̄ hos duos: quia videlicet equus cum homine personarum non facit numerum, licet pluralitatem faciat substantiæ. Quid ergo subijcies, cum in Christo deo & homine prædicaueris duos? Nunq̄d Christos subijcies? Nepe tale hoc est, ac si de vno equo & fessore eius, duos dicas equites. Christos em̄ non natura, sed officij nomen est. Siquidē Christi, id est, vncti. Faerunt & alij, de quibus ipse ait: Nolite tangere Christos meos: sed hic, in quo habitat plenitudo diuinitatis, vt supra dictū est, præ cōfortibus suis vnctus est. Imo multo magis inæqualia sunt deus & homo q̄ equus & homo. Nā veri dei & hominis hoc solum cōmune est, quod de vtroq; p̄dicatur, substantia: de homine autē & equo, non solū substantia, sed & corpus communiter prædicatur, & animal. Si ergo persona sedentis in equo, sic equi persona absumit, vt cum ipso equus, cui tamen vnitas non est, personarum numerū facere non possit: quanto magis in Christo persona dei, sic hominis persona abforbet vel absumit, vt nequaquā dicantur aut sint duo Christi, siue duo filij, præsertim cū homini deus inseparabiliter vnitus sit. Igitur salua duarū veritate sustantiæ: vnus, id est, vna persona, est Christus vnus, hic est vir siue filius hominis, vnus idēq; hic est filius dei. Cuius specie & pulchritudine delectatus ipse deus pater, dignū illud memoria verbum de cœlo super eū locutus est: Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. Hoc vtiq; a principio non dixit, cū vniuersa conderet, cū cœli fabricam extenderet, vel mari terminū poneret, & oia visibilia siue inuisibilia mirabilis artifex cōponens, suo singula loco, vel ordine distingueret. Et quidē placebāt illi cūcta quæ fecerat, quia erāt valde bona: sed nūquā in omnibus illis seipsum sibi complacuisse insinuat. In hoc autē vno sibi complacuit & dicit: In te mihi complacui, quod longe aliud, q̄ dixisset: tu mihi complacuit. Attendamus ergo quid in Christo factū sit, & videbimus, q̄ vere, pro magnitudine vel qualitate operis, recte pater in illo sibi complacuerit. Videlicet cū oia fecisset deus, nihil omnino simile sibi vel æquale fecerat, nec em̄ fieri poterat, vt increato deo similis vel æqualis forma retur creatura. Non ergo benevolentia creatoris sufficiebat, q̄ ea, quæ fecerat, erāt cuncta valde bona: quia nihil inter omnia sibi simile vel æquale videbat. Sed (vt iā dictū est) tale qd̄ omnino, qualis ipse est, creati nō poterat. Quapropter multitudo creaturę infimæ, vt pote de nihilo facta, partim corruerat, neq; suis viribus vllō mō restaurari valebat. Suggestit igitur ipsa, q̄ nunc apparuit in specie colūbæ, mitis & beneuola patris charitatis, quatenus ipsam virtutē, ipsum verbū, per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale sibi cōdiderat, facturæ suæ vniret, & sic vnū qd̄, cui nihil deesset, in ordine vel natura creaturæ produceret. Quo facto, gratulatur omnipotēs bonitas, & applaudit sibi met dilectio colūbina, omnis inuidentiæ nescia, q̄ ope sua cōpar sibi facta sit humana creatura: dignū laudis esse, q̄

non ad opione. Gene. 10

Plal. 144

Non duæ personæ in Christo.

Chrs nos men officij Plal. 10 Coloff. 2 Plal. 44

Marc. 1 Prover. 3 Gene. 1

C 3 de in-

de iudicans, q̄ inopi naturæ eius, de suæ naturæ diuitijs adeo subuenerit, vt totū regnum patris regere, vniuersam omnino cœli ac terræ rem pub. disponere, & in throno eius do minari, & que, vt ipse deinceps idonea sit, Hoc opus suū adeo collaudat, & in hoc sibi com placet in tantū, vt cuiuscūq; nō cōplacuerit, quicūq; cū laude & gratiæ actione nō aspe xerit eū, velut ingrātū & vere superbū & inuidū, à salute sua, & ab eiusdē Christi filij sui regno repellat. Sed iam narrationis euāgelicę, sequētia videamus. Altera die itē stabat Iohānes, & ex discipulis eius duo. Hoc loco recte quæritur, qualiter hic euāgelista Iohannes cæteris tribus euāgelistis p̄senti narratione nō discrepet. Matthæus enim, statim post ieiuniū dñi & tentationē diaboli, ita subinfert: Cū autē audisset Iesus, q̄ Iohānes tra ditus esset, secessit in Galilæam. Item & Marcus, cōtinuo post eiusdē tentationis narratio nem, postq̄ autē, inquit, traditus est Iohānes, venit Iesus in Galilæam. Hoc istū cōsonanter asseruere videntur, q̄ anteq̄ Iohannes traditus esset, in Galilæam non venerit Iesus. Lucas interim de traditione Iohānis tacet, ita incipiens: Et cōsummata omni tentatione, diabo lus recessit ab illo vsq; ad tēpus, & egressus est Iesus in virtute sp̄s in Galilæam, &c. Hic autē, scilicet euāgelista Iohannes refert, quia nondū tradito Iohāne, veniens in Galilæā, vocauit Philippū & Nathanael, & tertia die inuitatus ad nuptias in Cana Galilææ, de aqua vinū fecit, & manifestauit gloriā suā, & crediderūt in eum discipuli eius. Et post multa di cit sic: Erat autē & Iohannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & veniebant & baptizabantur. Et protinus subinfert: Nondū em̄ missus fuerat in carcerem Iohānes. Quæritur ergo quō non discrepent, quos contrarios esse sibi nemo dice re audeat, nisi qui animæ suæ contrarius est? Et quidē solutio quæstionis nimium difficilia esset, si Christus in Galilæā semel tantū venisset, vel si cunctis euāgelistis singillatim, cum ctos eius actus, cunctos eius egressus vel regressus describere propositū fuisset. Cōstat au tem euāgelica narratione, quia plus q̄ semel dominus noster, salutis nostræ minister, iuit & rediit, & nulli euāgelistæ, cuncta quæ gessit comprehendere, q̄ impossibile esset, propositū fuit. Sed vnumquodq; animalium cœlestium, ante faciem suā graditur, id est, vnusquisq; euāgelistæ de innumerabilibus factis vel dictis eius tantum describere pro posuit, quantum & fidei testificandæ sufficeret, & lectori fastidiū nō asferret. Et Matthæus quidē, & Marcus, Lucas quoq; de primo anno tacuerunt, quo, adhuc p̄dicante Iohāne, miracula quidē fecit Iesus, & seorsum aliquos docuit sed publica prædicatione nō adeo turbis innotescere voluit. Alioquin vnde illa opinio nata fuisset, vt quādo publice p̄dicā do innotuit, Iohannes putaretur surrexisse à mortuis? Sic em̄ in Marco scriptū est: Et au diuit Herodes rex, manifestū enim factū est nomen eius, & dicebat, quia Iohannes Bapti sta surrexit à mortuis, & propterea virtutes operant in illo. Lucas quoq; sic ait: Audiuit autē Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo q̄ diceretur à quibusdā, quia Iohannes surrexit à mortuis. Igitur de primo anno tacuerūt, & à publica p̄dicā tione eius, quā cœpit, postquā traditus est Iohānes, narrationes suas orditi sunt. Quod manifeste ex subsequētib; Matthæi vel Marci animaduertere promptū est. Nā vterq; cū dixisset, venit Iesus in Galilæam, statim apostolor; subiicit vocationē. Lucas vero pau lo tardius. Nā apud illum, ante vocationē apostolor;, Iesus frequēter est in synagogis, & docet sabbatis. In hoc vero euāgelista Iohāne, forte ad suscipienda illa q̄ dicta sunt, scrupulum mouet illud, q̄ antequam traditus esset Iohannes, ad iudicium eiusdem Iohānis, Andreas sequitur Iesum, & adducit ad eū Simonē fratrem suū, & ipse Iesus in Galilæam exiens vocat Philippū, & Philippus adducit Nathanael. Sed amoto omni scrupulo, ce cētius pedē figat ratio: quia profecto nō est hæc ipsa, q̄ citius quidē (vt dictū est) apud Mat thæū & Marcū, tardius autē apud Lucā occurrit, apostolor; vocatio. Nec em̄ cōsequens est, vt quia sequētes eū, venerunt & viderūt vbi maneret, & apud eū manserant die illo, iam perfecti, iamq; apostolico fastigio sublimati sint. Nam tūc quidē cognoscere illū cœ perunt, non autē iam tunc eundē, relictis omnibus, secuti sunt. Oportet ergo primū vt sensum illū ab animo suo lector attentus amoueat, qui fere omnī, euāgelicā scripturam audire incipientiū, animos cōfestim vltro p̄occupat. Nam quia post tentationē supra me moratā in cæteris euāgelistis, statim subiungitur p̄dicationis Christi narratio, sicut lite ra coniungitur, verbi gratia, cū dicit Lucas: Et egressus est Iesus in virtute sp̄s in Galilæam, & venit Nazareth vbi erat nutritus: sic tēporis quoq; vel rē continuatā fuisse sue cessionē, negligētē opinantur. Quod profecto nō ita esse, ex eiusdē Lucæ vicina subiun ctione manifestū est. Dicūt em̄ illi venienti Nazareth vbi fuerat nutritus. Quāta adiuu mus de te facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua. Ante hūc ergo regressum eius in Ga lilæam, à quo cæteri euāgelistæ, p̄missa tentatione, p̄dicationis eius narrationem incipi unt, māserat & signa fecerat in Capharnaum. At vero postq̄ discipuli Iohannē, loquentē audientes, secuti sunt Iesum, imo post miraculū, quo in nuptijs aqua conuersa est in vinū facta

Discrepan cia ad istam hic inter euāgelistas Matth. 4. Marc. 4. Luc. 4. Iohann. 5. Quo concordantia inuenitur. Ezech. 4. Marci. 6. Luc. 7. In euāgelio nō est ipis & res: con sinuatio ea dem; que li tera est. Luc. 4. Ibidem

facta sunt illa signa in Capharnaum. Hoc em̄ fuit initium signor;, quo factō descendit Iesus in Capharnaum. Sic em̄ hic Euāgelista subiungit: Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & discipuli eius. Igitur hoc recte sentiendum est: quia ille regressus Iesu in Galilæam, à quo cæteri incipiunt, ille est quē Iohannes longe inferius cōmemorat, di cens: Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & ba ptizat q̄ Iohannes, quāq; Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliq; ludæam, & abiit itē in Galilæam. Cum autē tam multa miracula eius audire, imo & videre, Petrus & Andreas potuerūt, priusq; de nauicula vocati, eundem redemptorē sequerent omnibus relictis; dictum est tamē à p̄scis doctoribus de his principibus & patribus nostræ fidei, nulla hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de p̄mio æternæ retributionis au dierant, & tamen ad vnum domini præceptum hoc quod possidere videbant, obliiti sunt. Quod nequāq; superioribus dictis debet videri esse contrarium. Nam hoc dictum est, re spectu eius narratiōis, cuius secundū Matthæum talis textus est: velut, q̄ ante vocationē ipsoꝝ nulla doctrinæ eius, vel miraculoꝝ mentio facta sit. Itaq; nihil à cæteris hic euā gelista dissonans, post manifestationē Ch̄i, quæ in baptismo facta est, narrationē suā sic inchoat, imo prosequit ea, quæ cœperat, diuinitatis eius testimonia. Stabat Iohannes & ex discipulis eius duo. Quod stetit Iohannē asserit, iuxta istam q̄dem situm hoīs indi cat stantis, & aliqd, quod officij sui esset, instanter agentis vel dicentis, iuxta altiorē verō sensum, magnā ac semp̄ suspensam eius intentionē insinuat, quæ videlicet ei, quē supra di cto modo cognouerat, dñō nō, nō solum exterius officio suę p̄cursionis deferuebat, sed & interius erecto mentis affectu iugiter astabat. Nā vbi illum baptizauit, & sp̄m sanctū sup eum in specie columbæ descendente vidit statim idem sp̄s expulit eum in desertum & erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Quod hinc Euāgelista, vt cætera multa, omittit, videlicet hoc intendens (vt in initio di ctū est) quatenus testimonia proferat de diuinitate filij dei, atq; ideo, quāsi de magno acer uo eor; quæ dicta vel facta sunt, tantummodo splendidiora colligēs, quæ intentioni vel proposito suo magis idonea cognoscit. Nec vero dubiū est, qn ad reditū dñi nostri idē Iohannes toto affectu tetēderit, vt itē videret eum, quē videre, salus agnoscentis, glo ria p̄dicantis, gaudiū erat demonstrantis. Stabat ergo in altitudine cordis speculator vi tæ & salutis, nuntius redēptionis & pacis, iudex græ & veritatis. Stabat plane altior solis p̄ cursore Lucifero, solē iuititæ prospectans in nube latentē, i. Ch̄m, expectans, in deserto tentationū obiectiones p̄ferentē, veliam victo tentatore, adhuc sese in vmbra humilita tis suæ continētem. Incertum autē est, vtrū antehac à deserto regressum illū Iohannes viderit. Stabant & duo ex discipulis eis cum eo, q̄ videlicet magistrū suū statu mentis imi tabant, & erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed dño parabat ille p̄cursor eius. Et respiciēs Iesum ambulante, dicit: Ecce agnus dei. Notanda diligētē narratiōis se ries, in sup̄ficie q̄dem breuis & lucida, intrinsecus autē (q̄ paruuli necdū attingere p̄ualēt) mysterioꝝ ponderæ grauida. Quid em̄ est ambulans Iesus, nisi mutabilis atq; nostræ particeps factus dei filius? Qui hoibus non ante cognitus, ex eo cognosci atq; diligi cœ pit, ex quo ambulare cœpit, de cruce in sepulchrum, de sepulchro rursum in cœlum. Extunc ille no tum esse cepit & dilectus, sicut eidē in Canticis Canticor; dī: Oleū effusum nomē tuū, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Quid em̄ oleum effusum, nisi verbum de corde patris era tum? Si ergo nostræ animę iam adolescentulæ sunt, iamq; velut in adulta ætate Iohan nis, semp̄ cum discipulis eius firmo gradu stare didicerunt per iudicium ipsius in hoc euā gelio loquentis, agnoscunt Iesum ex eo q̄ ambulat, & sequentes eum tandē perueniunt, eo quo idem ipse per diuinitatē manens in habitat. Quod pulchre nobis innuitur ex pro dei. Secundum naturā hoīs, eum (vt superius dictum est) agnū vocat, quia videlicet sicut p̄ dei immolationē agni Pharao quondā superatus, & seruitus filioꝝ soluta est, quod per ma num Moyſi & Aaron, plagis immisissis perfici non potuerat, sic per passionem Ch̄i prin cepts tenebrar; diabolus victus, & redemptio generis humani facta est, quod per legis an tiquæ præcepta, veterisq; sacerdotij sacrificia perfici non poterat. Et audierunt eū duo discipuli loquentē, & secuti sunt Iesum. Nō soli auditu corpis audierūt sed soli tūc obau dierunt, & testimonium eius receperunt. Ille nanq; vt testis fidelissimus, ea seip̄ per inten tione de illo loquebatur, vt illum potius quā se auditores sui sequerentur, sicq; fieret ad gloriam dei, quod dixerat ipse, me oportet minui, illum autem crescere. Hanc ergo eius intentionem duo discipuli audierunt, & testimonium eius (vt iam dictum est) receperunt dum loquēte illo secuti sunt Iesum. Quando autē quisq; conuersus, dñm Iesumambu lantem (vt prædictum est) mente & p̄ij effectus mobilitate sequi incipit, meditando. s. C 4 & me-

Iohann. 5. Regressus Ch̄i in Galilæam Iohann. 4. Matth. 4. Christus in deserto Luc. 4. Iohannes ex p̄cursorē Christi ex deserto stabat. Oleū effusum nomē tuū. Cantic. 1. Ecce agnū dei Exod. 12. Sequi ch̄m stant.

& memoriter humanitatis eius vestigia tenendo, non continuo conuertit, & faciem suā illi ostendit Iesus. i. maiestatis suae diuinam praesentiam, secundum quam nusquam ambulat, non statim in initio conuersionis sequentibus aperit, quae per faciem intelligitur, sed eundem est, & ea quae de illo ad tempus fuerunt, iamque praeterita sunt, & sine habuerunt. I. quae in carne gessit, vel passus est, tenaci memoria, tam diu ruminanda sunt, donec altissima eius diuinitas sese à sequentibus queri sentiat, & hac vnde excessit quasi post dorsum suū respiciens, occulta inspiratione faciem suā aliqua ex parte ostendat. Nunc enim caelo p̄fidens, magis sentit p̄seuerantiā sequentium fidē, quam olim inter hoies ambulans sentiebat turbam cōprimētē. Sequit̄ ergo: **L** Conuersus Iesus videns eos sequētes, dicit eis: Quid queritis? Et dixerunt: Rabbi, quod dicit̄ interpretatum magister: Vbi habitas? **B** Bene Iesus conuersus esse dicit, quia videlicet, antequā supradictō modo ambularet à summo caelo egressus, totus erat auersus. i. propter p̄ctm̄ hois vniuerso generi humano iratus. Vnde clamat ingemiscens Prophetas: Peccauimus, & tu iratus es, & auertisti faciem tuam. Conuertit autem, dum singulos eum in fide querentiū respicere dignat̄. De qua eius conuersione dicit̄ in Psalmo: Deus tu conuersus viuificabis nos. Item: Conuertere dñe, & eripe animam meam. Conuertit ergo Iesus, & videt eos, q̄ se sequunt̄, dum eos, q̄ incarnationis vel passionis eius fidem confitentur, dignanter intuet̄. ¶ Sed sunt inter eos multi, q̄ sequi illum vident̄, & nesciunt qd̄ querant. i. credunt q̄dem, vt sibi videtur, in illum, sed nesciunt cuius spūs sint, vel quam intentionem habeant, quia confitent̄ inquit Apostolus se nosse deum, factis autem negant, & cum labijs Ch̄m honorent, cor eorum ab ipso longe est. Possunt em̄ & Ch̄m sequi fidei professione, & aliud q̄ Christum querere, imo possunt & in vestimentis ouium incedere, & intrinsecus lupi rapaces esse. Sic Iudas cum ceteris apostolis Ch̄m sequi potuit, & aliud querere, vocari Apostolus & diabolus esse, p̄dicare vel baptizare, & tur̄ dñicoꝝ loculoꝝ sceleratissimus esse. Sic & Simon Magus, potuit baptizari & in felle amaritudinis esse, potuit fidē Ch̄i confiteri, & tamen nullam in sermone hoc partem aut sortem habere. Sic pene quotidie tanti cum electis reprobis ecclesias intrant, vt p̄ multitudinem illoꝝ, valde parua videat̄ quantitas electioꝝ. quō in magno aceruo nisi propius accedas, vix grana parent p̄ multitudinem palearum. ¶ Quia ergo non vno cuncti aio Ch̄m sequunt̄, recte nunc ipse his, qui illū primi sequēbant, dicit: Quid queritis? Quod dictum quoties audimus, nos ipsi ad cor nostrum respicere debemus, nostramq̄ singuli interrogare consciām, vt sciamus qua Ch̄m intentione sequamur. Quod em̄ duobus illis dicit, omnibus dicit: Quod si vere Christum querimus & vbi ipse est, illic & nos esse volumus, tunc desiderium nostrum, & p̄paratio cordis nostri hoc in auribus eius loquit̄: Rabbi (quod dicitur interpretatum magister) vbi habitas? Bene enim dicimus, magistrum illum vocantes, quia de disciplina eius sumus dum reuera deum querimus. ¶ Dicimusq̄ illi, vbi habitas? dum supernā cogitamus patriā, vbi sedet ad p̄ris dextram, clarificatus claritate quā habuit, priusq̄ mundus esset, apud patrem, & peregrinus in hoc seculo cum esset, nō habebat vbi caput suum reclinaret. Hæc recordatus sum (inquit Psalmista) & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsq̄ ad domū dei. Hoc & nos recordari debemus, quicūq̄ confessione fidei Ch̄m sequimur, ne p̄ intentionem vanā remaneamus cum illis, de quibus ipse: Amen dico vobis (inquit) receperunt mercedem suam. Quibus item Psalmista refugiens assimilari, vnam peti (inquit) à domino hæc requiram, vt inhabitē in domo domini oībus diebus vitæ meæ. Hoc aut̄ iugiter petentibus, & hoc modo dicētibz, vbi habitas, fiet aliqñ quod sequitur: **L** Dicit eis Iesus: Venite & videte. Iac deinde subiungitur: **V**enerunt & viderunt vbi maneret. **T**unc em̄ dicit Iesus: Venite & videte, quādo me tem p̄ adiuuantem grām bene meritam, in cōtemplatione subleuat, & celestibus gaudijs ad horam admittit, vt dulcedinem illam gustare p̄ualeat, quā oculus nō vidit, nec auris audiuit, & in cor hois non ascendit. Ita veniunt & vident vbi Iesus maneat, eisq̄ videntibus creatoris habitationē, angusta ē oīs creatura. ¶ Quos vnus (vt ipse ait) raptus est vsq̄ ad tertiū cœlū, raptus est vsq̄ in paradysum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et multi q̄dem sanctoꝝ diuersa gratia gloriam regni, in quo Iesus habitat, p̄gustantes, viderūt. Hic autem tanta grā vocatus est ad vidēdum, vt nesciret vtrum extra corpus sit oīno eductus, an in corpore manens, solummodo p̄ extasim fuerit subleuatus spūs eius (sicut ait ipse) siue in corpore, siue extra corpus, nescio, deus scit. Sane hoc iuxta Iheram p̄tereundū nō est, quod sequit̄: **L** Et apud eū manserunt die illo. **O**pportuna quippe determinatione vsus, dicendo, die illo. Non em̄ tunc relictis omnibus illum secuti sunt, neq̄ extunc semper cum illo manserunt, sed tantum die illo apud eum manserunt, & verba gr̄e quæ procedebant de ore eius, familiariter audire ceperūt. Iesus em̄ nondū tradito Iohanne (vt superius dictū est) neq̄ publice p̄dicabat, neq̄ dereliquēdo patre aut matrem, vel cæ-

Lucæ. 8
Quo conuertitur deus ad nos
Esa. 64
Psal. 84
Psal. 6

Titū. 1
Esa. 29
Matth. 7
Iohan. 6
Iohan. 12
Acto. 8.

Iohan. 17.
Matth. 8.
Psal. 41

Matth. 6
Psal. 26.

Esa. 64
1. Cor. 2
2. Cor. 12

Manserunt apud eum die illo

vel ceteris necessarijs abnegandis, cuiq̄ legit̄ noua de disse p̄cepta. Sed iam spūaliter cepta prosequamur. Et Paulus quidē excellenti magnitudine reuelatiōis audiuit (vt iam dictum est) arcana verba q̄ nō licet homini loqui. Ceteroꝝ autem singuli in sua subleuatur mensura, s. vt alius sapiat̄ vel sciat̄, sermonem accipiat, alius generationis linguæ, alius grām sanitarum, & his similia. Quod cum assecutus quis fuerit, iam idoneus factus est qui & alios inuitet, & p̄dicando Ch̄i faciat sectatores. Quod & in his, de quibus p̄sens euangelium refert pulchre p̄signatum est. Sequit̄ em̄. **L** Hora autem erat quasi decima Andreas autem frater Simonis Petri erat vnus ex duobus, qui audierant ab Iohanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic primo Simonem frēm suum, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Ch̄s. Et adduxit eum ad Iesum. **Q**ui primus audierat, & Iesum secutus fuerat frēm suum postmodum inuenit, & adduxit, iam tunc implens scripturam, quæ p̄ hunc ip̄m Iohannem dictura erat. Qui audit, dicat veni. ¶ Sed cur interpositum est, hora erat quasi decima, vbi Iesus nostræ vocationis carpebat primitias? Videlicet, quia vocatoꝝ salutem non aliquod ipsorum p̄cedens meritum, sed sola vocantis operat̄ grā, & in omnibus omnino ætas non discernit, nec p̄iudicat, congrua significatione dictum est, hora quasi decima. Ipse est enim ille paterfamilias, q̄ exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, & circa tertiam & sextam, q̄ exiit primo mane hora exiit, & fecit similiter, tandemq̄ dixit: Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Hora decima vel vndecima proculdubio prope est iam vespera, quæ humanæ vitæ occasum significat. ¶ Constat vero, q̄a magnus q̄dem Andreas, q̄ venit ad Iesum hora decima, maximus vero in ordine Apostoloꝝ Simon frater eius, q̄ adducit tardius, iam propinquo tempore vespera. Eadem namq̄ die veniunt ad Iesum, primo Andreas cum altero, deinde frater eius Simon, in crastinum vero Philippus & Nathanael, & absq̄ mystica horarum interpositione die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ, Igit̄ qd̄ postea, loquens in parabolis, significaturus erat verbis, iam in suis significat, dum illos, quos magnos esse volebat apostolos, p̄ occultam inspirationē trahens vltima diei parte, i. hora decima vocare incipit. ¶ Est & illud, propter quod magis placeat hunc agnū dei demonstratum, vel agnitum esse hora decima. Agnus quippe, per cuius immolationē cæsa sunt Aegypti primogenita, & filioꝝ Israel soluta est captiuitas, q̄ huius agni typum p̄ferebat, iussus est in domos filioꝝ Israel tolli luna decima, immolandus post quartam decimā lunā sequente vespera, quando luna est plenissima. Decima (vt dixi) luna assumi iussus erat agnus, decima quoq̄ plaga attrita fuerat Aegyptus, decem nihilominus ad verberandum spūalem Pharaonem, postmodum data sunt legis p̄cepta. Cum ergo audimus hunc agnum dei, digito Iohannis esse hora decima demonstratum, hæc oīa nobis vtiliter ad memoriā redeunt, q̄a videlicet hora decima his q̄ intelligere possunt, mysticam innuit esse consonantiā scripturæ. ¶ Nunc em̄ reuera verus agnus ille tollit in domos filioꝝ Israel, quando dicente Iohanne: Ecce agnus dei, incipit illum sequi Israelitæ veri, quos vitæ sic erat, veluti luna decima, s. nondum plena & rotunda, q̄a videlicet lex, sub cuius decem p̄ceptis seruierant, nihil ad perfectum adduxerat. ¶ Et Iohannes q̄dem veluti alter Moyses, discipulos habens, & decem p̄cepta legis optime custodiens, quasi decem plagis Pharaonis, i. diabolo, repugnabat. Sed illo nondū victo, digito demonstrans, dicebat: Ecce agnus dei, subaudi, cuius sanguine cum fuerint nostrarum frontium postes signati, liberandi sumus in manu forti, & submergendus est princeps tenebrarū in aquis baptismi, quo nos ille mixto sanguine suo baptizabit. Hoc igit̄ pertinuit ad euangelicam vt designationē huius agni referens, decimam, quæ tunc erat, non taceret horā. Sed iam in sequentiā videamur. ¶ Andreas q̄ (vt p̄dictum est) vnus erat ex duobus, q̄ audierant à Iohanne, & secuti sunt Iesum, inuenit Simonem fratrem suum. Ecce nos aspicientes à longe per hoc verbum quod dictum est, inuenit, quasi per subuolantem scintillam agnoscimus, magnā in illis fuisse flammam sancti desiderij. Et reuera in illis quos grā p̄ueniens ad tantam p̄destinationem, cum venisse illum audirent à magistro suo Iohanne, testimonium phibete, q̄a vidit p̄dictum est) Iohannes iterū ostenderet eum, cum q̄ secutus Andreas vidisset vbi maneret, proculdubio festinauit, cucurrit, quæsiuit frēm suum, vt q̄ erat socius desiderij, participaret, & gaudij. Querens itaq̄ inuenit fratrem suum Simonē, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod dicitur interpretatum Christus. Inuenimus (inquit) non clamantem, neq̄ contententem, q̄a nec audita est foris in plateis vox eius, sed adhibita lucerna, s. testimonio Iohannis, qui est lucerna ardens & lucens, in humilitatis & silentij latibulo se contententem, inuenimus Messiam. Ille enim agnus absque macula, totusq̄ candidus inter nigros latebat hoc dos nocte ista, in qua peccatorum oculi caligant: Sed lucerna Iohannes tene-

Apoc. 22

Matth. 20

Magnus q̄ de Andreas, sed magis Petrus

Exod. 12

Exod. 10

Hebr. 7

Esa. 42
Matth. 19
Iohan. 9

Messias
Petrus
Chroho
noratus
Luc. 10
Math. 16
Chrs
petra
& lapis sub
capite la-
cob
Gene. 28
Psal. 44
Ela. 62
Eph. 1
Math. 14
Ela. 6
Quo iuent
Iesus Phi-
lippus, sicut
pastor oue
perditam.
Luc. 15
Iohan. 6
Math. 11

tenebras nostras dispulit, eumq; nobis ostendens: Ecce (inquit) agnus dei, quod dicitur interpre-
tatum Christus. Hoc Andreas non dixit, sed euangelista, uerbum Hebraicum uolens ape-
rire, Graecis & Latinis, de suo apposuit. Messias namque Hebraice, Grece, Christus, Latine
dicitur unctus. Intuitus autem Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cephas
quod interpretatur Petrus. Magnum & ineffabile gaudium B. Petro praesignat hoc primu
intuentis & alloquentis eum domini praedicationem. Si enim cunctis apostolis & omnibus san-
ctis gaudendum est in hoc seculo, quod eorum nomina scripta sunt in caelo, quanto ma-
gis huic beatissimo letandum est, qui (ut ita dicam) in capite libri nomen suum inuenit
scriptum. Non enim alique adhuc dominus proprio uocauerat nomine, nec postea queng tam
familiari descripsit inspectione, nec tam amica expressit intentione. Causam autem huius nomi-
nis ex alio secundum Matthaeum cognoscimus euangelij loco. Nam cum dixisset Pe-
trus: Tu es Christus filius dei uiui. Respondens Iesus, dixit: Beatus es Simon Bar Iona, quia
caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Et ego dico tibi, quia tu es
Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Tanquam si queres, cur Petrum illum
nominaret, rationem in humilitate sua pro tempore latentem subdidit: Et super hanc petram aedi-
focabo ecclesiam meam. Claret ergo, quia Christus super seipsum, uidelicet firmam petram, suam
aedificaturus ecclesiam, ubi uidit, imo intuitus est (ut ait Euangelista) id est, diligenter re-
spexit illum, quem primum post se uolebat eiusdem esse fundamentum ecclesiae. Hac de causa Pe-
trum a seipso petra prima denominauit, utpote in quo post seipsum tota constituta erat sa-
brica spiritualis aedificatio. Sed & ex fine praesentis capituli maxime idem sit intelligi. Sic enim
finit: Amen dico uobis, uidebitis caelos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes
supra filium hominis. Quod dum dicit proculdubio mittit nos ad historiam, ubi Iacob
lapide supposito capiti suo uidit in somnis scalam caelos tangentem, & angelos dei ascen-
dentes, & descendentes per eam. Surgensque mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo,
& erexit in titulum, fundens oleum desuper. Ille namque lapis perfusus oleo, ipsum significat un-
ctum spiritu sancto. Unde & singulariter dicit Christus, quia praesertim consortibus suis est unctus. Sed
de hoc plenius paulo post dicendum est. Igitur Simon quod interpretatur obediens, quia pri-
mus petrae illi erat superponendus, super quam ecclesia aedificatur, pulchre mutato nomine
Petrus ab ipsa petra denominatur, per quod significatum est, quia cunctis qui super illud fun-
damentum (quod est Christus) aedificant, iuxta Prophetam uocandum sit nomen nouum,
quod os domini nominauit. In quo nec illud uacat, quod tali loco uel tempore dicitur fili-
us Iohanna, quia uidelicet, sicut nomen illi commutat, sic & carnali patre uel generatione
ad spiritualem transfertur, ut deinceps sit pater eius ille sponsus qui de latere suo sponsam
sibi erat aedificaturus, in qua sicut primus lapis, sic & primus merebatur esse filius. In cra-
stinum noluit exire in Galilaeam, & inuenit Philippum. Ne casu accidisse putes, quod Phi-
lippum inuenit, uoluntatem eius Euangelista praemisit. Nihil enim per casum diuinae proui-
dentiae occurrit, nihil temerarium, nihil fortuitum, cuncta uidentibus oculis eius se ingerit.
Bene ergo dicitur, inuenit Philippum, praemisit, uoluit exire, quod idem est, ac si dixisset
uolens inuenire Philippum, imo uolens de aqua facere uinum, ubi quod facere signum inuenit,
ubi postmodum iuxta Matthaeum primo praedicationis erat, & dicitur, appropinquabit re-
gnum caelorum, uolens omnino prophetiam implere, dicentem: Primo tempore reuelata est ter-
ra Zabulon, & terra Nephthalim, uia maris trans Iordanem Galilaeae gentium, exiit in Ga-
lilaeam, & inuenit Philippum. Inuenit, utpote quem quaesuit. Ipsum enim cum omnibus
sanctis praesciuit & praedestinauit, atque idcirco exiit, ut uocaret tunc, quem ante secula pra-
esciuit & praedestinauit. Inuenit autem non eo modo, quo nos inuenisse dicimur, cum quod
liber uidemus quod antea non uidentes quaerebamus. Sed quomodo dicit pastor bonus, inue-
ni ouem meam quam perierat, quomodo dicit mulier, congratulamini mihi, quia inueni dra-
gam meam quam perideram, quomodo itidem inuenit singulos nostrum, quando ad fidem su-
am nos colligit qui fueramus perditum, eodem modo nunc eodemque potest dicitur esse In-
uenit Philippum. Dixit ei: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et hoc ipsum pra-
escierat, quia mox ut diceret ei: Sequere me, surgeret, & sequendo obediret. Iam enim gratia sua
nescientem praueuerat, & antequam uocem ad aures dirigeret manum suam ad trahendum il-
lum in cor eius miserat. Erat autem Philippus a Bethsaida ciuitate Andree & Petri. Hoc
opus diuinum maxime commedat gratiam, quod de ciuitate peccatrice tres isti uocati sunt,
magni patres iustorum atque crediturum. Bethsaida namque peccatrix erat ciuitas in terra, ut & il-
li dominus, sicut Matthaeus refert, exprobrat, ac dicit: Vae tibi Corozaim, Vae tibi Bethsaida,
quia si in Tyro & Sydone factae fuissent uirtutes, quae factae sunt in uobis, profecto in cilic-
cio & cinere poenitentiam egissent. Cum ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatem & im-
poenitentiam, uae pronuntiat ueritatis iudicium, tanti patres uocari ad gaudium, & ad pacem ueni-
uerfo mundo euangelizandum, eligi meruerunt, cuius opus, cuius est hoc donum nisi gratiae
dei quae

dei quae suos praueueniens & subsequens electos in debitum illis praestat beneficium. Sequitur
L Inuenit Philippus Nathanael. Quarens utique Philippus Nathanael inuenit, ut eum
participem praesentis faceret gaudij, & iuxta nomen suum (Philippus enim interpretatur os lam-
padis) proximum suum illustraret, festinat lumine boni nuntij. Et dicit ei: Quem scripsit Moy-
ses in lege, & prophetae inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth Galilaeae. Ordo uer-
borum est. Iesum filium a Ioseph Nazareth Galilaeae inuenimus ipsum esse, quem scripsit Moyses
in lege & prophetis. Hoc inuenimus, ita esse didicimus, tale tantumque hominem de tam hu-
mili loco, scilicet a Nazareth Galilaeae, lucerna probabiliu testimoniu prodente, exortum agno-
uimus. Opportuna descriptione usus est, quia uidelicet multi uocabulo Iesu nuncupa-
bant, idcirco cum proprio nomine, ipsius ciuitatis quoque nomen posuit, & patris eius, qui
erat Ioseph ut putabat. In quo & uera tenuit legem historiae, quae est, opinionem uulgi pro-
tpe, & loco non omittit. Et mendacij nota non incurrit, patre illum nominando, quod non erat
pater eius carnalis. Si enim hi, qui alienos sibi adoptant filios, non incongrue dicuntur patres eorum,
quos paterno sibi affectu adoptauerunt, quanto magis hic unicus, & singularis domini nutri-
tus, pater eius non inconuenienter dicitur. Natus enim pupillus in hoc seculo, absque carnali patre
dominus, illo beato viro pro patre in oibus usus est, & in illa generatione israhelica, quae per Mattheum
um texit, eidem sancto Ioseph omnis humanae opis indiga humanitatis eius natura tanquam
gradui summae innixa est. Hoc ergo audito, Respondit Nathanael, & dixit: A Nazareth
potest aliquid boni esse? Nathanael, quia legisperitus erat. Unde & Philippus ei nuntiando
praedixerat, quem scripsit Moyses in lege, & prophetae, inuenimus Iesum, scilicet quia de Beth-
leem ciuitate David secundum scripturas, & de semine David, nasciturus esset Christus, du-
bitat uel quaerit, utrum a Nazareth possit aliquid boni esse eiusmodi. Nesciebat enim, neque sibi
fuerat indicatum, uel si quae sciebat, ab eius memoria poterat esse obliteratum, quod in diebus
professionis ascendisset Ioseph a Galilaea in ciuitatem David quae uocatur Bethleem, eo quod
esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnatam.
Et forte hoc sciebat, quod Ioseph uel ipsa quoque Maria, quae in Nazareth habitabat, de Beth-
lehemitico genere, & semine David esset. Et idcirco quomodo libet distinguat, quod ait:
A Nazareth potest aliquid boni esse, siue interrogando, siue affirmando a uero sensu non discre-
pat. Vidit Iesus Nathanael uenientem ad se, & dicit de eo: Ecce uere Israhelita in quo do-
lus non est. Et hic plane Saluator apertis gratia suae uidit oculis, illis nimis oculis, quibus nos
oem, antequam essemus, uidit & praedestinauit. Nec poterat ignorare, quali mente ueniret ad se. si
quod in simplicitate cordis quaereret deum, iuxta quod scriptum est: Quae sunt in corde homi-
num oculi tui uident, & in libro tuo omnes scribentur. Homo uidet in facie, deus autem in
corde. Quam ergo sententiam de illo sine errore scripserat in libro suo, statim protulit, dicens:
Ecce uere Israhelita in quo dolus non est. Dignu utique spectaculo illum esse significat, dicitur
do, ecce, facitque opportunam Israhelitae distinctionem, addedo uere, & in quo dolus non est.
Non enim omnes qui secundum carnem ex Israhel sunt, hi sunt Israhelita, sed hi tantum in quibus do-
lus non est, qui recto corde sunt, & deum uidere sciunt, reputant Israhelita. At ille uultu ala-
cer, & mente alacrior, ut uere Israhelita filius illius, qui cum deo luctatus est. Dicit ei Natha-
nael: Unde me nosti? Quae praedicatione hoc ipsum indicat, quod iuxta ueritatis testimoniu ue-
trum laus ipsorum ex hominibus, an ex deo sit. Hic autem audiens uerum Israhelita se appellari, quod
magna est laudis, magnique pretij. Unde (inquit) me nosti? Subaudis quem haecenus secundum
hoiemo non uidisti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus uocaret, cum esses
sub ficu, uidi te. Hoc est quod quaerebat, scilicet deum ac dei filium, qui secundum diuinitatem ubique
praesens, etiam illos uidet, quibus corporaliter praesens non est. Atque comparatione maiorem, paruam
hoc est, quod illum sub ficu se uidisse testatus est. Vidit enim non solum illum, sed &
omnes electos suos, cum essent sub ficu, uidit misericordiae suae oculis, id est, cum primus
parens illorum factus, mandati transgressor, confutis fici folijs pudenda cogeret. Iam
tunc uidit eos, & miseratus est, iam disponebat misericorditer quo illos ordine a praerua-
ricationis reatu liberaret. Verus ergo Israhelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non
more phariseorum ueritatem sciens impugnabat, sed cognitam simplici corde dilige-
bat, cito ac breuiter satisfactum sibi Christum quaerenti, protinus indicat. Nam sequitur:
Respondit Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israhel. Loco praesenti substi-
tit, & tenetur animus amator fidei, circumspiciens & scire ardens, quo post tam sonora
confessionem filij dei dilectus iste Nathanael deuenit. Nusquam enim comparat, neque in
hoc Euangelista, neque in aliquo ceterorum, nisi quod post dominicam resurrectionem, hic
idem Iohannes euangelista, eiusdem hoc modo facit mentionem. Erant simul Simon Pe-
trus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat a Cana Galilaeae, & duo filij
Zebedaei, & alij ex discipulis eius duo. Et quis non optaret, ut lucerna tantae claritatis ne
quaqua

Quomodo
Ioseph dicitur
pater Iesu,
Luc. 3
Math. 1
Mich. 5
Gene. 40
Luc. 2
Psal. 118
1. Reg. 16
Ecce uere
Israhelita
Roma. 17
Gene. 31
Quo Christus
uidit nos
cum essemus
sub ficu
Gene. 3
Iohan. 21
Math. 3

1. Cori. 1

Propter do
nū sciz ne
mo repellit
a regno dei
Esa. 11
Dan. 12
Acto. 22
Galat. 2

Matth. 16
Psal. 118
Rom. 10.

Per Chrm
inter ange
los & hoies
concordia
Eph. 2

Psal. 103

Gene. 28

Psal. 117
Acto. 4
Cant. 7.

quaquam sub modio lateret, sed supra candelabrum poneret, & oibus qui in domo eccle
fia sunt, luceret. Quis rogo nō cuperet, ut tantus confessor filij dei computaret inter ma
gnos apostolos Chri? Quid em̄ amplius Petrus cōfessus est, q̄ nō solum apostolatum, sed
& prae ceteris clauēs meruit regni cœlorū? ¶ Quærenti hoc forte dicat aliquis: Petrus
piscator erat, Nathanael legisperitus erat. Propositum autē deo fuerat, ut p̄ infirma & cō
temptrabilia mundi fortia confringeret, & p̄ ea quæ stulta fuerant, confunderet sapientes.
Igitur in proposito p̄stēs, piscatoris Petri fidem & cōfessionem nō solum apostolatu, sed
& cœlorū clauibus remunerauit. Nathanaelis autē confessionē, nec apostolico remunera
tam ordine, q̄ a legisperitus erat, inferius dereliquit. ¶ Cum hoc dixerit q̄s, non sic oino
satisfaciet studioso lectori, quia uidelicet spūs sciz, qui vnus est de septem spiritibus dei,
cum sit honorabile donum dei, nullo modo fidei veritatem vel meritiū diminuit. Imo do
cti sanctitas, sanctam rusticitatē præcellit (testante angelo) qui ad Danielē dicit: Quia do
cti fulgebunt sicut splendor firmamēti, & q̄ ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi itellē in
p̄petuas æternitates. Ad summam maxime, & illud repugnat, q̄ Saulum magnæ sciz sa
crariū & (ut ip̄e fatet) ad pedes Gamalielis eruditū, dñs ab apostolica gr̄a nō repulit, sed q̄
operatus Petro in apostolatu circūcisionis, opatus est & huic inter gētes, & creditū est
mihi (inqt) euangelium p̄putij, sicut & Petro circūcisionis. ¶ Quærimus igit, vbi nā iste
deo amabilis Nathanael delituerit, quia (sicut iam dictū est) p̄ter hunc, & alium supra me
moratū locum, in cunctis euangelistis diuersorū nusquā vlla vestigia parent huius no
minis. Rursus autem aspicientes ad duodecim sedes & sedentes, in illis videmus, Bartha
lomæum, Philippo (per quem Nathanael iste vocatus est) vbiq; cohærentem, quē igno
ramus quando vocatus sit, sicut nescimus Nathanael, postq; vocatus est quo deuenerit.
Et sicut hic euangelista Iohannes, qui de Nathanael scripsit, sparim cunctos nominans
apostolos, de Bartholomæi nomine omnino tacuit, sic contra ceteri euangelistæ q̄ vbi
que Bartholomæum Philippo coniungunt, de nomine Nathanael omnino tacerunt.
Constat vero, quia Bartholomæus non hebraicum, sed Syrum nomen est, q̄ Latine d̄
filius suspēdatis aquas. Nathanael autem Hebraicum, & interpretat donum dei. Fortassis er
go hic ip̄e Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, Bartholomæus est, q̄ interpretat filius
suspendentis aquas: q̄ a tertia die cum nuptiæ fierent in illo vico suo Chana Galilææ, fore
te p̄ occasionem eius dñs inuitatus ad nuptias, aquas in vinum cōuertens in admirationē
omnium illas suspenderat. ¶ Sed audiamus quid huic confessori suo filius dei, rex Israel,
vnus idemq; homo, rāderit. ¶ Quia dixi tibi, vidi te sub ficu, credis, maius his videbitis.
Hoc plane de seip̄o sperare potest quisq; fidelis. Cum em̄ parua quæ sentis de verbo dei
fideliter & intentione bona depromit, dignum se exhibet, cui reuelat maiora pater q̄ est
in cœlis, quæ reuelare non p̄t caro & sanguis. Vnde scriptum est in Psalmo: Os meū ape
rui, & atraxi sp̄m. Os nanq; suum aperiens, s. cōfitendo ad salutem, q̄ corde credit ad
iustitiam, sp̄m sanctum attrahit, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum eius impleat
desiderium. ¶ Et dixit illis: Amen dico vobis, videbitis cœlum aptum, & angelos dei de
scendentes & ascendentes sup̄ filium hoīs. ¶ Hoc illis dicto illud quod nesciebant, vidē
dum repromittit, s. p̄ passionē suam cœlum esse aperiēdum, futuramq; angelorū & homi
num cōcordiam, qui prius inter se discordes fuerāt, clauso hominibus cœlo, & subtexto
pariete inimicitiaz; propter originale p̄ctm̄. Non enim fuerat hæcenus ille angelorū &
hominum consensus, ut veniētes sancti angeli exeuntes de corporibus animas beatorū
hoīm, p̄ parentes portas cœli inferrent (ut nunc faciunt) venerantes & adorantes in rege
ac deo suo naturam hoīm, qui sine vehiculo angelorū potēter ascendit in cœlum, ponens
nubem ascensum suum, & ambulans sup̄ pennas ventorū. Hoc plane vidēdum veris pro
mittit Israelitis, ut quod in figura p̄uidit carnalis pater eorū Israel, hoc in semetip̄o reue
ra cōplendum esse pronuntiet. ¶ Iacob nanq; egressus de Bersabee, & pergēs Aran, cum
venisset ad quēdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitu, tulit de lapidibus
qui iacebāt, & supposuit capiti suo, dormiuitq; in eodē loco. Viditq; scalam si antem sup̄
terram, & cacumē illius tangēs cœlum, angelos quoq; dei ascendētes p̄ eam. Iacob ille, q̄
postea dictus est Israel, veros significat Israelitas, qualis iste erat Nathanael, de quo pau
lo ante dixerat dñs: Ecce verus Israelita in quo dolus nō est. ¶ Lapis autem ille, quē ca
piti suo supposuit ut dormiret, hic eundem Christum significat, lapidem angulārē, quē ca
psi Israelitæ reprobauerunt, & edificantes. Hunc enim quicūq; supponit capiti, id est, cor
di suo, dormit securus, quia mundi diuitias contempnit, & ideo passionibus mundi nō per
turbarat, nihil habens in seculo cur gaudeat, cur timeat, cur speret, cur doleat. Secu
ra nanq; mens est, vbi propter Chrm hæc desunt, dicitq; is, qui lapidi Chri sic suppos
suit caput, i. cor suū, ut his passionibus careat. Ego dormio, & cor meum vigilat. ¶ Ecce
runt hoc illi maxime, q̄ tunc audiētes vocem eius, dicentis: Venite ad me omēs, qui labo
ratis

ratis & onerati estis, & ego reficiā vos: relinquētes omnia veniebāt ad eum, & discere ab
ip̄o, quia mitis est & humilis corde, ut in humilitate cordis eius, tanq̄ super solidū lapi
dē dormientes, & animabus suis requie inuenientes, mysteria regni dei scirēt, quæ scire
nō possunt superbi, inter quos semp̄ iurgia sunt, qui ad lites & cōtentiones vigilāt. Hi vi
derunt cœlū apertū clauibus illis, quas p̄cipuo vicario suo Petro dominus tradidit, vi
derunt extinctū flammeum gladiū, qui positus fuerat ad introitum paradisi, & experge
facti repentino sono aduenientis super eos spūs sancti: pauentes & exclamantes annun
ciauerunt nobis. ¶ Qui & illū tollentes lapidē, super quem requieuerant, erexerunt in ti
tulum, ut omnes videremus & crederemus in illū, & spiritali ædificio constructis super
eundē lapidē sanctæ ecclesiaz parietibus, q̄ terribilis est, inquiunt, locus iste, scilicet portis
inferi quæ non proualent aduersus eum. ¶ Non est hic aliud nisi domus dei & porta cœ
li: uidelicet per quam ascendunt & descendunt angeli supra filium hominis, ascendentes
ad diuinitatis eius contemplationē, descendēs autē ad humanitatis vel passionis ipsius ve
nerationē. Per hanc enim solam & vnicam portā descendunt angeli ad ipsum filium ho
minis, deū & regē suum, habitantem per fidem in cordibus nostris, & ascendunt per illos
scalæ gradus, quos moraliter intelligimus diuersos virtutū esse profectus: quibus duo late
ra, scilicet corpus nostrū & anima, insignita sunt, cœlūq; recta via cōtingunt: quo sanctis
angelis suffragātib; qui nobis per mortē Christi amici facti sunt, deportemur. Sequit,
¶ Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est au
tē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. ¶ Gloriā filij dei p̄cedit semp̄ humilitas vnus eiusdē
filij hominis: q̄d agnosci promptū est fere in omnibus, quæ fecit vel pertulit in terris no
stræ salutis volūtariæ intētus operationi. Natus de femina, virgineis lactat vberibus, p̄
nis inuolutus, ab angelis gloria in excelsis deo canētibus collaudat, & in p̄sepis angustia
positus, in latitudine cœli stella fulgenti declarat: ad templū tanq̄ peccator deportatus, a
Simeone lumen verū p̄dicatur: & inter peccatores ad serui sui baptismū veniens, voce pa
tris & spūs sancto visibili specie super illū apparente, sanctus sanctorū, manifestatur: frau
des perfert tentatoris, & mox accedētes angeli ministrāt ei. ¶ Sic & nūc cum hominibus
carnalibus ad nuptias inuitatus, venire nō dedignat, & mox aquā in vinū cōuertēs, deus
verus, elementorū dñs, & naturæ imperator comprobatur. Sic em̄ gloriæ est, miraculum
hoc fecisse, & elementū supra naturæ suæ leges sola voluntate eleuasse, quod vtiq; ad diui
nam eius maiestātē credendā, solum posset sufficere. Sic magnæ & p̄dicandi humilitatis
insigne est, eum, qui absq; viro cōceptus est, & salua matris integritate natus est, ad nu
ptias venisse, quibus virginitas amittitur, & in inferiori gradu coniugatorū tribulatio car
nis acquiritur. Inferioris quippe gradus est quilibet honorabile cōiugiū, & thorus, quan
tumuis immaculatus: altioris autē honoris & gratiæ sacra virginitas, quā pia commendat
humilitatis venustas. ¶ Nō ita contra quosdā hæreticos, qui nuptias detraxerūt, coniugiū
defendimus, ut alijs cōsentientes, virginitati nuptias cōsequemur, aut etiā impudētī teme
ritate p̄feramus. Quis em̄ nesciat, bonū quidē & à deo constitutū esse coniugiū, sed ipsam
vitiatā esse coniugū naturam. ¶ Nam cum homini primo deus vxorem fecisset, in adiuto
riū scilicet propagandæ sobolis, bene dixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete
terrā, & subiicite eā. Eratq; in benedictione sic data generationis facultas, ut absq; omni
iniuria carnis superbientis, & aduersantis spiritui, abiq; omni pruritu libidinis, soli nasce
rentur electi, & ad decimi ordinis restorationē p̄destinati. ¶ At vbi veneno serpētis au
tiguus homo intumuit, deiectus est ab illa potestate suæ carnis, & qui in honore positus fu
erat, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus ē illis. Statim em̄ cōiuges honesti,
qui fuerāt rationalēs cōditi, cōperūt rationaliter cōmoueri, cōpitq; caro cōmouere spi
ritū, ut suis nutibus seruiret, cuius erat cōditio talis, ut ipsa spūs imperio, sicut decebat, ob
temperaret. Vnde semetip̄os erubescētes, folijs fici cōfutus pudēda contexerunt. ¶ Pu
gnat extunc caro cū spiritu, in quolibet sanctis aut iustis coniugibus, & quantumuis san
cte reliquo tēpore viuant, carnemq; spiritui subiiciant, dū sibi copulantur, superior caro
inferior spūs est, totaq; mentis acies sic obruitur, ut deū nequeat meditari, orationi vacari
nō possit. Vnde Paulus cum dixisset secundum indulgentiam, nō secundum imperium:
Nolite fraudare inuicē, statim subdidit: nisi forte ex consensu ad tēpus, ut vacetis oratio
ni. Vitiata ergo, ut prædictū est, coniugum natura, permanet quidem quæ ante peccatū
data est benedictio, dicitis: Crescite & multiplicamini, & replete terrā: sed de bonū hoc im
minuit vitiū, quod per peccatū accessit. Et quod valde dolendum est, illa tribulatio carnis
non deficit in complexibus coniugij, quæ à deo iuste imposta est mulieri, quando dixit
ei: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Multiplices nanq; conceptus de terra
carnis, tanq̄ spinarū & tribulorum densitates, excrescūt super numerū. Et tanti nascun
tur reprobi, ut ad comparationē illorū pauci sint electi. ¶ At vero virginiaz sollicita est,

Match. 11

Match. 16
Gene. 3
Acto. 2

Lapis in ti
tulum erec
tus.

1. Petri. 2
Gene. 28
Math. 16

CAP. II.

Luc. 2
Match. 2
Luc. 2
Match. 3
Luc. 5.
Matth. 4
Luc. 4

1. Cor. 7
Hebr. 13

Virginitas
p̄ferenda
coniugio

Benedictio
coniugij.
Gene. 1

Homo simi
lis factus iu
mento.

Gene. 3
Psal. 48
Roma. 7
Gene. 5
Galat. 7

1. Cor. 7

Gene. 1
Roma. 7
1. Cor. 7
Gene. 5

1. Cor. 7

quomodo placeat deo, & cogitat quæ dñi sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu, quia nō intercurrit caro media inter deū & spiritū eius, sed superior carne spiritus, carnem inferiorē regit, à superiore deo regitur. Non quidē condemnat Apostolus in cōiugatis licentia vsū: sed cōfidenter licentiæ p̄fert illud, quod vtilius probat, de virginibus consiliū. ¶ Igitur humilitatis est dignatio, q̄ homo cœlestis, de virgine natus, terrenis & carnalibus nuptiis interesse non renuit inuitatus. Quod autē de aqua vinum fecit, consequens est post humilitatē gloria semper noua, semper eadē admiratione prædicāda. ¶ Nam licet in vitibus omni anno deus idem eadē potentia, terræ gremio susceptam, in vinū transire faciat aquā, & noster sensus hanc illius comprehendere non possit efficaciam, maxime tamen ad hoc miraculū cuncti laudatores, nostram intendimus mentem, diuinæ laudis audiam. Illo namq; naturali vsu monstratur id, quod omnibus notū est, deū esse omnipotentem: hoc autē nouo miraculo probatur id, quod solis fidelibus creditū est, deum omnipotentem factū esse hominē. ¶ Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficiatur hoc, q̄ aqua vinū fit in vitibus. Primo namq; terræ gremio aqua suscipitur, sine cuius ope nullā posset præstare pinguidinē, vitium siue herbarū vel arborū radicibus. De hinc aeris blanda tēptie prouocat, vt erumpat in palmitibus: simulq; beneficio caloris accedente, frondescit palmes, florescit botrus, & vua paulatim decoquitur. Hic autē vbi cūctus deest ordo naturæ, testatur vinū ex aqua factū, qm̄ hic homo natura ipsa maior est, naturæ dñs est. Sic multo magis illā miramur virgā Aaron quæ fronduit, floresq; protulit, q̄ in amigdala deformati sunt: magis omnino miramur & veneramur, q̄ vniuersas cedrou Libani, cæteraq; ligna reuirescētia, fructusq; aut semen vnūquodq; in genere suo singulis annis vsitato cursu naturæ producētia: nō quia maiora sunt hæc, sed q̄ cū ipso miraculo diuinæ p̄sentia signū, atq; volūtatē eius, & curæ vigilātis super nos euideus p̄stant indicium. Non em̄ miramur tantū, q̄ deus potuerit ex aqua facere vinū, quantum gaudemus, q̄ is, q̄ solus hoc potuit facere, factus homo, triginta annis inter hoīes ambulauerat, degē intra carnis latibulū. Igitur, vt supra dictū est, gloriā filij dei p̄cedit in hoc quoq; facto humilitas eiusdē filij hominis: vt omni ordini ostēdat: in semetipso factis, qd̄ docebat verbis dicens: q̄a sicut omnis, q̄ se exaltat humiliabitur: sic econtra, omnis q̄ se humiliat, exaltabitur. Meritū namq; humilitatis præcedentis, ianua est gloriæ subsequentis. Sed iam ad ipsa lectiōnis euangelicæ verba veniamus. Et primo litera p̄ ordinē inspecta, deinde mysteria requiramus. ¶ Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. ¶ Coniunctio, quæ p̄ponitur, ad superiora diligentē remittit lectōrē, videlicet hoc modo: Altera die stabat Iohannes, &c. In crastinū voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. ¶ Diligenter animaduertere voluit nos euangelista, q̄a nō sine causa, sed certi gr̄a mysterij, dñs noster duob; diebus quosdā discipulos collegit, tertia vero die miraculū fecit: q̄ gloriā suā manifestauit, vt crederēt in eū discipuli eius. Ipse est em̄, q̄ duobus seculi tēporibus, scilicet ante legē & sub lege, paucos de massa p̄ditōrū sanctos hoīes elegit, & tertio tēpore, videlicet sub gratia, in medijs nuptijs hominū vxo res ducentiū & dantiū ad nuptias, suisq; oīno voluptatibus vacantiū, sanctæ ecclesiæ cœlestes nuptias intulit: procedēs ipse tanq; sponsus de thalamo suo, vt filij sp̄uales de illo nascerentur virginali coniugio. Sed hoc posterius dicendū, nunc, vt p̄dictū est, primo hīstoria fundamēta iacienda sunt. ¶ Et erat mater Iesu ibi. ¶ Magnū & cunctis sanctæ ecclesiæ spectandū ordinibus humilitatis exemplum: veruntamē sacris virginibus nō imitandum, q̄ mater Iesu, virgineum dñi templum, illibatum sancti spiritus sacrarium, non aspernata est carnalium interesse celebritati nuptiæ. Non em̄ sacris virginibus hoc imitandum est, quia videlicet tēpus aliud, alia persona, locus alius est. Omnia tēpus habent, dicit Ecclesiastes. Virginib; deo dicatis propositū, qd̄ ardet in mēte, luceat in veste, radiet in ore, vel publica professione, Matris dñi virginitas cūctos hoīes latitabat, quia videlicet diuulgari illam ratio tēporis non sinebat. ¶ Neq; em̄ libera tunc esse poterat virginis professio, vel huiusce exempli prædicationem adhuc Moyses sub velamine suo declamaret, maledictus oīs q̄ non facit semen in Israel. Maluit ergo humiliter præsens cauere scandalum, q̄ futuris virginibus immaturum rigidi propositi præbere exemplū: quo plus attolleret supercilium virginū fatuarū, q̄ instrueret custodiam prudentiam, matribus ceterisq; quæ cunctæ viros nouerant, virgo mater se nullo præferens, matrem vbiq; se profertens, eo q̄ haberet filium, virginis autem suæ tacitum conseruans in corde mysteriū. Nam sicut incongruum, imo impossibile est, tectū domus stabilire, anteq; fundamentum, sic im possibile erat ante susceptā fidem, incarnationis Christi præscribere ordinem, quo sacrae virginis sese à secularibus distinguere debeant. Nunc autē publicū est propositū publice datum, atq; acceptū ē de virginibus consiliū: & idcirco sacrae virginis maius eundo ad nuptias, q̄ talem refugiendo conuentum, facerent ecclesiæ Christi scandalū. ¶ Quapropter

Quæle mira culū, ex aq̄ vinū factū

Vini in vitate gñatio

Num. 17. Virga Aaron

Mysteriū q̄ die tertia nuptiæ factæ sunt

Psalas

Ecclesi. 3

Virginitas melior coniugio, per Ch̄m, non per legem, 2. Cor. 3

1. Cor. 7

pter intus q̄dem habent prudentes virgines, humilitatis vel charitatis oleum, s. non cōtēnēdo, quāuis in inferiori gradu stantē legitimam licentiā nubentiū: foris autē, & maxime ad eandē frequentā nuptiarū, lucentes suas lampades nō efferunt. Vbi em̄ citius vō miseræ vanitatis extingui possunt: Aut vbi properantius in oculis vel auribus suis periclitari queūt, iuxta exēplū Dinæ filia Iacob, quæ idcirco à corruptore inuēta & opp̄ssa est, q̄a leuitate puellari exiuit, vt filias ignotæ regiōis videret. Non em̄ ita securæ esse possunt, sicut illa beata regina cœlorū, quæ virginis thesaurū & hoībus habebat occultum & filij sui forte p̄sidio, sanctorūq; angelorū fida custodia præmunitū. ¶ Vocatus est autē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. ¶ Et hoc proculdubio non temere sp̄ualis propositi viris est imitandū. Nam vbi rō postulat, non solum ad nuptias ire, sed & idolum frequentare irrephensibile est, vbi vero causa idonea est, quæ prohibeat, nō solū cū publicanis & peccatoribus manducare, sed vel fratri aue dicere, indignū est. ¶ Quod nota similitudine discernere promptū est. Quādiu languidus suimet impotēs est, s. phrenesim siue lethargū passus, aut certe paralyti dissolutus, tam diu prudenti & nobili medico laudi est, si ob visitandū ægrū ad locū sibi met indignū accedere, & lectulo paupertatis assidere nō subterfugiat, interrogatusq; imo & ab ægro p̄cussus, opem gratuitā impendat. At vbi sensus mēti, vel sanitas redierit corporis: qd̄ denuo inciderit, siue pituita, siue grauior tussis molesta fuerit: tunc demū suū medicus honorē agnoscens, ad sordidas pauperis ægri tabernas nō descendit, q̄a videlicet nota est domus suā, in qua requiri, vel inueniri possit, iamq; ille ambulare potest, pro seipso loqui nouit. ¶ Ita nimis, cū incarnatus deus in hunc mundum venit, magnus & verus medicus ad magnū ægrōtū iam desperatū, descendit, q̄ non posset ad medicū accedere, nesciret opem eius implorare, imo q̄ cum semiuuius iaceret, sanū se putaret esse. Sicut ergo non expectauit, vt talis in cœlū ascenderet, seipsum deducere: sic postq̄ descendit, non expectauit, vt p̄ctōres venirent, ipsum in synagoga legentē vel in templo docentē audire: sed ipse prior descendebat ad illos, cū publicanis & peccatoribus manducans & bibens, ita vt dicerent pharisæi: Ecce homo vorax & potator vini amicus publicanorū & peccatorū. Sic & eius apostoli fecerunt, vbiq; gentium doctores missi tanq; ad ægros, ignoti venere medici. ¶ At vbi languorē curauerunt, & viuendi præcepta dederūt, longius se ab eis sequestrauerūt, in q̄bus p̄hidē curatis vitia morum renouata sunt, dicente Paulo: Scripsi in ep̄la, nō commiseri fornicarijs, non vtq; fornicarijs huius mundi aut auaris &c. Et paulo post: Si is qui frater nominalis, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruieus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū eiusmodi ne cibum sumere. Igit postquam ad eos q̄ male habebant accessit medicus, & vocando peccatores ad pœniam, sic per fidem curauit eos, vt sciant ipsi vel possint venire ad ecclesiā, iam non est sp̄ualis propositi viris eundem exemplo dñi ad nuptias secularium: sicut eiusdem nihilominus exemplo non est p̄ctōribus & publicanis cōicandum, cum ipsius Apostoli, cū eiusmodi nec cibum sumere, nec aue eis dicere, eodem Christo in se loquente præceperint. ¶ Et non q̄ iuxta Tacianum & Marcianū aliosq; nonnullos hæreticos nuptijs detrahāt, aut fornicationi comparent, sed quia melioris ipsi vōtum propositūq; habentes, bonū hoc post tergum reliquerunt: quod tale est, vt non sine periculo respiciat, q̄a non sine labore relinquat. Sequit; ¶ Et deficiente vino, dixit mater Iesu ad eum: Vinū non habent. ¶ Optat beata dei genitrix coniuuantibus fieri ianua cœlestis beneficij, ne illoꝝ deuotio, q̄ se inuitauerat, fructu suo careret, neve hilaritatem præsentis rei competentem, importuna penuria contristaret. Credēdum namq; est, q̄ pia deuotione dñm Iesum, matremq; eius, ac discipulos inuitauerint: præsertim, cum famam illoꝝ quæ de ipso dici iam ceperant, non ignorare possent. Nam & ex eodē vico erat Nathanael, qui die præcedenti illū agnoscens, dixerat: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Vnde & signanter Euangelista, cū dixisset, nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ, & erat mater Iesu ibi: distincte subdidit Vocatus est autē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. ¶ Vt intelligas, iam impletis nuptijs discumbentium, iam confidētibus conuiujs, consulto factum esse, vt vocaret & Iesus, tanquā homo sanctus, velut propheta magnus, cuius benedictio posteritati nubētium, vel toto cœtui coniuuantium profutura frustra non speraret. Igit beata virgo, vt illoꝝ, qui se inuitauerāt, remuneret deuotionē, sciēs in carne sua quam pepererat, reꝝ omnium creatricem habitare dei virtutem: dicit filio suo, deo suo: Vinum non habet. ¶ Dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. ¶ Hoc duobus modis accipi, & vtroq; modo sensum potest edificare recte credētis. Primū ē, vt hæreticos illos, qui, vt sepe dictū est: Ch̄m ante Mariam fuisse negant, hac quoq; sentētia percuti arbitremur, cōtra quos maxime præsentis euangelij cuncta testimonia conscribunt. Diuinitas q̄ppe, quæ in illo humanitatis suæ templo latebat, & nunc sese ad faciēda miracula, paululum exerebat, veraciter hoc dicere poterat: Quid mihi & tibi est mulier? Quia videlicet iam

Gene. 43

2. Iohann. Exemplū a medico circa infirmos

Christus ad ægros descendit

Matth. 12

1. Cor. 7

2. Iohann. 1

Pia intētio in nuptijs in Chana Galilææ.

Quid mihi & tibi est mulier?

XL. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. II.

tunc in auribus eius hereticorum blasphemiam personabat, quod dicitur erant erga Christi totum initium ex Maria est. Itaque unius eiusdemque personae naturam, utraque duabus his exprimit brevibus sententiis: diuinam scilicet, quod mihi & tibi est mulier. Humanam vero, cum protinus subiungit: Nondum venit hora mea. Nam qui secundum diuinitatem sine tempore & sine matre est: secundum humanitatem, tempora & horas, non fatales secundum Mathematicos, sed quas ipse sibi posuit, habere nascendo & moriendo dignatus est. Cauendum tamen est in hoc error Nestoriani, qui duas in Christo conitendat esse personas arbitratus, vetuit beatam Mariam Theotocion, id est, dei genitricem nominari, dicens: quod non dei, sed hominis mater sit, eo quod humana tantum, non etiam diuina Christi natura ex illa sumpta sit. Sed proculdubio, sicut tenet catholica fides, dei & hominis mater credenda & conitenda est. Quia veraciter in corporeum verbum patris, aure cordis credendo concepit, & de carne sua corporatum ex virgineo ventre peperit. Aliter: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. Non ante hac inuenit matrem suam ignorasse dominus Iesus: sed erat subditus illi, sicut quodam loco Lucas Euangelista testatur, de parentibus eius loquens: Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Nunc autem, ubi miracula facere incipiens ad hoc se parat, ut paulo post per ciuitates & castella circueat, & regnum dei annuntiet, dicit eidem matri suae: Quid mihi & tibi est mulier? Cui simile est illud, quod iuxta alium euangelistam, loquente eo ad turbas, cum dixisset ei quidam: ecce mater tua & fratres tui foris sunt, quare res loqui tibi. Respondens eis ipse dixit: Quare est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse meus, & frater, & soror, & mater est. Itaque fecit ipse prior, quod nobis faciendum praecipit. Non enim alia cuiquam praecipit, quam quae ipse primus opere impleuit, sicut de illo scriptum est: Quae cepit Iesus facere & docere. Praecipit autem ei, quod se diligens esse cupit, ut propter euangelium patrem & matrem relinquat, & renuntiet omnibus quae possidet. Hoc igitur primus ipse fecit, quia descendens a patre, cum diues esset, pro nobis pauper factus est: domum quoque, & matrem, & affines carnis suae deserens, ad euangelizandum pauperibus exiit. Dicit itaque matri suae in initio miraculorum, paulo post successura suae praedicationis functione. Quid mihi & tibi est mulier? Quod utique nec ipse secundum carnem dicit, ut supra dictum est, sed secundum diuinitatem, quae existendi initium ex matre non accepit, cuius omnino praefereendum est curae carnis: nec ab aliquo secundum carnem dicendum est patri, vel matri: sed secundum deum, scilicet ubi opus dei omnia & propria quoque animam negligere exigit. Et hoc modo nullatenus aduersus legem facit, dicentem: Honora patrem & matrem. Nam eadem lex quae hoc dicit, rursus eadem auctoritate vel eodem spiritu loquitur: Qui dixerit patri suo vel matri suae, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt legem tuam, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua o Iacob & legem tuam o Israel. Ponet thymiam in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Magis ergo, ut legem perfecte implet, matrem suam saluo eius honore nesciuit: quia profecto nulla est ex honoratio patris vel matris, dum eis non quaeritur causa, sed solum praefertur honor vel opus dei. Cui videlicet magno ac necessario salutis operi Iesus intentus, nesciuit se matrem suam profiteretur, donec eodem opere perfecto dicat ei: Mulier, ecce filius tuus. Quod videlicet in hora mortis suae dicitur erat. Vnde & cum dixisset, quod mihi & tibi est mulier? protinus addidit: Nondum venit hora mea. Ac si diceret: Ex quo ad baptismum veni, & in desertum exiui, destituta te esse praesentia mea materno affectu suspirasti, nunc habes me in his nuptiis & gaudes quod praesentia mea fruere: sed adhuc tempus imminet, ut magis ac magis te relinquit, non desinam circuire per ciuitates & castella. Cum vita praesentis finiam opus quod ceperam. Ab hac expeditione redeuntem, vulneratum me & morientem recipies. Nunc interim tantum impendet onus caelestium negotiorum, ut non vacet praepedire, quod maternis assistentibus tuis debeam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, sed impositam a patre perfecte obedientiam. Qualem mandati eius necessitas adduxerit, talem me filium tuum in illa hora ostendam tibi. Et haec quae dicta non ad illud respondit quod dixerat mater, vinum non habere: sed ad interni desiderii eius clamorem vehementem in aures suas alte personantem, quia faciem eius ardebat semper videre praesentem. Nam conuiuias, quorum deuotione inuitatus fuerat, non minus quam ipsa suo volebat beneficio laetificare, maxime ob utilitatem illorum, quos hoc viso miraculo nouerat in se credituros esse. Recte ergo sequitur: Dicit mater eius ministris: Quocumque vobis dixerit, facite. Voluntatis eius conscia, & de potentia eius non dubitans, opportuna comonitione ministrorum: aios praeparat: videlicet ne id quod praecipitur erat, amittere reputarent, nondum veram eius experti virtutem. Nam & propinqui eius, cum apostolos eligeret, & nomina quibusdam mutata, imponeret: exierunt, inquit Marcus euangelista, ut tenerent eum, dicentes quia in furore versus est. Itaque sollicita praemonet, ut non dissidentes, aut etiam iridentes, indigni fierent gratia miraculi, sed praepro parentes, viam facerent manifestam gloriae dei.

Dux natu
ra in Chri
sto.

Maria thes
otocos.

Alia expo
sicio dicit
Chri.
Luc. 2.

Matth. 12

Acto. 1.
Matth. 10
Luc. 14
2. Cor. 8.

Exod. 20.
Deuter. 7
Deuter. 33

Iohan. 19
Nondum ve
nit hora
mea.

Marci, 3

COMMENTARIORVM LIB. II.

Erant autem tibi lapideae hydriae sex positae, secundum purificationem Iudaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas. Et dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Purificationes Iudaeorum multiplices erant, aliquae a Moyse, plurimae autem ex traditione pharisaeorum: De quibus & Marcus: Pharisaei enim, inquit, nisi crebro lauent manus suas non manducant, tenentes traditiones seniorum. Et a foro, nisi baptizentur non comedunt. Et alia multa sunt quae tradita sunt illis seruare baptismata calicum, & vrceorum, & aramentorum & lectorum. Ob huiusmodi purificationes, ut aqua esset in promptu, hydriae ponebantur, quae in hac domo nunc lapideae fuisse referuntur: erantque vasa sic appellata, quae essent aquae receptui praeparata. Hydria enim Graece, aqua dicitur Latine. Ceterum abusuue nomen hoc ponitur, ut ibi: Hydria farinae non deficiet, nec lechythus olei minuetur. Quae quantitate fuisse inaequale, euangelista curauit significare in eo, quod ait: capientes singulae metretas binas vel ternas. Metretas dicitur mensuras quaedam, tanquam si diceret, urnas, amphoras, vel si quod huiusmodi. Nomen mensurae est metreta, & a mensura accepit nomen ista mensura. Metron enim dicitur Graeci mensura, unde appellatae sunt metretae. Et impleuerunt eas usque ad summum. Notandum, quod dominus nec de nihilo vinum, quo conuiuias laetificaret, nec de nihilo panem fecit, quo turbas esurientes satiare, nec aliquid omnino in tota sua serie signorum, de non existentibus, fecit: sed vel existentia in maius & melius prouexit, faciendo de aqua vinum, & panes quinque aut septem multiplicando in satietatem multorum: milium vel corrupta in integrum reformat, infirmos curando: vel destituta restituit, mortuos resuscitando. De nihilo autem non operatus est aliquid. Non enim metitur scriptura, quae dicit: Qui viuunt in aeternum creauit omnia simul. Simul quippe omnia, id est, prima regelementa de nihilo creauit: sed ex eisdem elementis diebus operatus rege omnia species, non de nihilo creauit, sed ex eisdem elementis verbi imperio formauit. Et die quidem septimo requieuit ab omni opere quod pararat: scilicet ut nullam deinceps nouam speciem produci iubeat: operatur tamen usque modo, dum easdem gubernat & multiplicat, maximeque humanum genus, quod in melius commutat. Igitur quia & sicut scriptura testatur, semel loquitur deus & secundo ipsum non repetit, vinum daturus incommutabilis dei filius, non de nihilo creauit, sed de competenti elemento fecit, scilicet de aqua, quae singulis annis per vias aradicibus ascendente in vinum conuertitur, praepro quod posuit & non praeteribit. Quod qualiter fecerit, credi potest, inuestigari non potest. Sed profecto mirabilis est aqua de nihilo creasse, quae vinum de aqua fecisse. Mirabilis quippe est, quae libet substantiam, quae non erat, condere, quam substantiam iam existentem quodlibet accidens adiacere. Est autem omnis humor una generaliter substantia, vnicuique elementum, color autem siue sapor rite inter multitudinem ponitur accidentium. Igitur dum aqua de nihilo creauit deus, quia substantiam edidit, fecit mirabilis, eum autem vinum de aqua fecit, humoris substantiam solum accidens adiacendo, eiusdem dei filius fecit quod est venerabilis. Non enim tam est mirabile, ut supra dictum est, quod hoc facere poterit deus, quam quod is qui hoc facere potest, deus erat homo factus. Et dicit eis: Haurite nunc & ferte architriclinum. Architriclinus dicitur is, qui est sponsi amicus: qui sponso vacante, & a cunctis feriato negotiis, nuptiis praestit, res necessarias prouidet, conuiuibusque & vniuersae domui praeminet. Diciturque architriclinus, id est, princeps triclinii, eo quod in triclinio quiescentium sponso & sponsae cosecretalis sit. Triclinium autem dicitur, quasi tertium reclinium, id est, cubiculum intra cubiculum: imo cubiculum intra primum & alterum cubiculum. Huic iubet primo propinari vinum ex aqua factum, ut lucerna tam splendida ac iucundi miraculi non lateret, sed tanquam in fastigio nuptialis conuiuii posita, claritatem suam latius diffunderet, totamque domum serenans, & vniuersos conuiuias laetificans, fide illorum propter quos maxime factum fuerat, alacris accenderet. Quod & factum est. Ut autem gustauit architriclinus aquam vinum factam, & cetera. Vere ergo, ut ait ipse dominus, ecce plus quam Iona hic, & non solum plus quam Iona, aut plus quam Salomon, sed & plus quam Moyses, aut aliquis omnino sanctorum & magnorum hominum. Nam ut taceam, quod quando vel quomodo voluit, natus est: quod quando vel quomodo voluit, mortuus est & resurrexit, & in caelum ascendit, ut interim haec maiora taceam, quis omnium sanctorum, per quos signa & ostenta facta sunt, sola voluntate vel imperio fecit aliquid signum? Moyses namque clamando ad dominum, ita ut diceret illi deus, quid clamas ad me? fecit in Aegypto signa. Clamando ergo, id est, non sua potestate utendo, sed alieno imperio, virga percutiens diuisit aquas, hic autem solo nutu, sola voluntate sedens & tacens, in vinum bonum conuertit illas. Hoc fecit initium signorum Iesus in Chana Galilaeae, & manifestauit gloriam suam. Magnam sane ac praeclearum signorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea choruscatione feriret oculos hominum, ut ad consideranda caeli faciem, attoniti leuarent intuitum, id est, ad consideranda cetera quae facturus erat, ad credendum regni dei aduentum diligentes & attenti spectatores credulorum conuerterent animum. Et hoc, inquit, signo manifestauit gloriam suam, scilicet ut videret illi, & audiremus nos gloriam eius, gloria quasi vniuersi a praefere, audiremus

Marc. 7
3. Reg. 7

Metreta

Non de ni
hilo fecit
Chrius vi
num & pan
&c.
Matth. 14

Ecci. 18
Gene. 2
Iohan. 9

Psal. 148
Mirabilis
est creare
aquam, quae
ex aqua vini
facere.

Architricli
nus

Matth. 11

Exodi. 14

Roma 10
Matth. 7

Discipuli
ei non
dū oia res
liquerant.

XLII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. II.

procul & crederemus ad iustitiam & salutem nostrā. Non em̄ idcirco venerat lucerna ut lateret sub modio, sed ut posita super candelabrū, omnibus q̄ in domo sunt luceret. Sic & nos, ubi fructus dignus est, id est, utilitas animarū, manifestare debemus corā hoīsbus eā quā in nobis est gratiā, ut videāt opa nostra bona, & glorificēt patrē nostrū qui in corālis est. Et crediderūt in eū discipuli eius. ¶ Dicitū est hoc loco, quā crediderūt in eū, sed nō dicitū est, quā relictis omnibus secuti sunt illum. Nondū em̄ Iohānes missus fuerat in carcerem. Ipse autē Iesus antequam Iohannes traditus esset, cursum publicāe prādicacionis ingressus nō est, neq; matre & affinibus relictis circuibat, prādicādo p̄ ciuitates & castella, a qua prādicacione eius ceteri euāgelistā, ut superius dicitū est, suā post baptismū eiū sumūt narrationis exordia. Quapropter nec discipulis suis hoc prāceperat, quod nō nisi prior ipse fecisset, prācipere habebat, scilicet ut relictis omnibus suis, quā nondū illi p̄cedendo ostenderat sequerētur vestigia. ¶ Inter quos & hunc Iohannē euāgelistā relictis nuptiis, ipsius em̄ istas fuisse nuptias, opinio fere omnium est, ipsū dñm qui cepisse arbitramur. Tradūt nāq; historia, quā eū de nuptiis volentem nubere vocauerit, & propterea quē a carnali voluptate retraxerat, potioris amoris sui dulcedine donauit, discipulos ergo iam q̄dem habebat, quos ad eū maxime Iohannis testimoniū dirigebat, quibus ipso Iohanne ceptū cursum per publica ministeria peragentē, priuata miraculorum & doctrinā suā aperiebat initia. Vnde & subditur: Post hāc descendit Capharnaum & mater eius & fratres eius & discipuli eius & ibi māsit non multis diebus. ¶

IN EADEM LECTIONE EXPLANATIO secundum mysteria allegoriae.

Mysteriū spirituale in corporali bus operibus Christi. Iohan. 7

Spirituales nuptiae inter deū & hominem. Psal. 18

Numc. 16

Mater Iesu spiritaliter est ecclesia.

Quatuor personae in nuptiis. Cant. 1. 6 Gala. 4

IN his quae circa salutem nostrā acta sunt diuinis operibus, ita mysticā inesse rationem credimus, sicut in patre, q̄ vsq; modo operatur, filium q̄ & ipse similiter operatur, esse cōfitemur. Et hoc est dignū atq; laudabile catholicorū patrū in venerabilibus literis studium, ut sicut pater aeternus sine filio coaeterno nihil operatur, ita nihil eosq; quae ad salutē hominum siue in lege siue in euāgelio corporaliter acta sunt, a spūali intelligētia vacare patiantur. Hoc autem signorū eius fuit initium, & rara quae facta sunt ab eodē dño, id est, a verbo propter nos incarnato, maiorem stuporē hominibus attulerūt. Igitur quā filium cōfitemur, ut & patrē habeamus, cū ipsius adiutorio, sanctorū quoq; patrum praecunte exēplo, in hoc magno & mirabili opere pulchritudinē speculemur spūritualis intelligētia. ¶ Nuptiae, inq; factae sunt in Chana Galilaeae. Hoc magnū & multū prophetarū praecōnitiū praenuntiātū, atq; patriarcharū factis fuerat praefiguratum, quod naturae diuinae scilicet & humanae cōuenturae essent in vno Christo, esseq; ipse in sole positurus tabernaculū suū, tanq; sponsus procedēs de thalamo suo. Factūq; est in illo virginalis vteri thalamo sponsus sponsae, id est, creator creaturae magna cōiunctus est dignatione, Chana vero zelus, Galilaea trāsmigratio interpretat. Quod loci nomē multū operatur ad sensum spūalem, quā videlicet magno zelo ductus est fortissimus spirituum deum in adulterae diabolū, cū tali modo requirēs suā, quā ille corruperat, creaturā, eidē auxit iusti iudicij poenā, requisitae vero & inuentae creaturae indēbitam suā gratiā reddidit gloriā. Nuptiae ergo factae sunt in Chana Galilaeae. Festum agit diem vniuersa domus, quae est sancta ecclesia, non frustra credens, se totā illi deo cōiunctā, a quo suā credit naturā in veritate carnis assumptā. ¶ Et erat mater Iesu ibi. Mater Iesu adest ubi istae nuptiae celebrantur, quā profecto vera incarnationis Christi fides nō deest omnibus q̄ hāc nuptiarum filij vel cōiuiū dici & esse merentur. Marcion, Cherynthus, Hebion, alijq; heretici, seorsum cōuenticula sua facientes, hāc nuptiarū filij nō fuerūt. Non em̄ ibi erat mater Iesu, quā diuersis q̄dem erroribus, sed eodē malignitatis spū, fidem incarnationis eius a suis cordibus & cōuentibus excluderūt. Illic tantummodo harum caelestium nuptiarum solennitas celebratur, ubi est mater Iesu, id est, ubi est mater ecclesia, videlicet ubi quotidie nubentibus Christo adolescentulabus, vera incarnationis eius fides praedicat. Illic vocatus adest Iesus & discipuli eius, sponsus videlicet & amici eius. ¶ Quatuor itaq; personae sunt istae, quae in Canticis Canticoe de nuptiali loquūtur amore, scilicet adolescentulae quae nuptiae supersunt, vel quae quotidie Christo nubunt, mater ecclesia, quae illas paraturit, donec Christus formetur in eis; Christus ipse & discipuli eius, videlicet sponsus & amici eius. Quid ergo in his corporalibus nuptiis significatum est, quod ad istas spirituales pertineret? Hoc videlicet quod partim factū fuerat, partim autē & futurum erat. ¶ Nam per id quod vinū deficit, significatum est illud quod factū fuerat, scilicet quod beatitudo vel incorruptio, quae humano generi data fuerat peccante primo parente defecerat. Sic vel homo conditus est, ut si vellet posset non peccare, & posset nō mori, quādoq; peruenturus ad hoc qd̄ melius & perfectius est, scilicet nō posse peccare, & nō posse mori. Peccādo au-

COMMENTARIORVM LIBER II.

do autem eo decidit, ut non posset carere peccato, & non posset nō mori. Vinū ergo deficit, quā collatae gratiae beatitudine priuata est miserabilis natura hoīs. ¶ Illud quoq; iam factum fuerat quod signatū est per sex hydrias lapideas aqua impletas. Nam senarius hydriarū numerus perfectus, sanctos patres vniuersos significat, q̄ diuersis tēpibus, i. sex mūdī aetate diuisi, suo quicq; tempore aqua sapientiae salutaris impleti sunt. Mentēs nāq; illoz velut hydriae lapideae fuerūt. s. fide stabiles, ingenio capaces. ¶ Capiebant autem singulae metretas binas vel ternas, quā videlicet cum oim fuerit vna fides, nō omnibus eadem vel aequalis data est sapientiae quantitas. Plus em̄ indicatum est. Verbi gratia: Moyse q̄ Abraham, David quā Moyse. Quod ex ipsis sacrae scripturae verbis patenter ostenditur. Quis em̄ nesciat, quia Abraham cum deo locutus est? Et tamen ad Moysen dñs dicit: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui tuis. Ecce plus Moyse q̄ Abraham innouerat, qui illud de se Moyse indicat, quod se Abraham non indicasse narrabat. Psalmista quoq; cum dixisset, quomodo dilexi legem tuam dñe, tota die meditatio mea, subsecutus adiunxit: Super omnes docentes me intellexi. Et iterum: Super senes intellexi. Qui ergo legem se meditari memorat, & super omnes docentes se, & super seniores se intellexisse testat, quia diuinam sciām plus quā Moyse accepit, manifestat. Ita implet Danielis sentētia dicentis, quia pertransibunt plurimi, & multiplēx erit scientia. Igitur non vna vel aequalis est hydriarum hmoi capacitās, quā diuini nominis trinitatem, vel cetera diuinitatis mysteria non omnes corāquali per ceperūt gratia. Et omnes quidem illa sapientiae salutaris aqua, de plenitudine huius sumpta est, qui dixit nunc: Implete hydrias aqua, sed tamen erat aqua pallens & frigida, neque naturam humanam in pristinum vigorem restituere poterat. Illa nanque Moisaica lex, illa deidona nihil ad perfectum adduxerat, quā peccatorū remissionem, & carnis resurrectionem generi humano conferre non poterat, solamq; occidentē legis literam nō viuificantem spū accipiebant. ¶ Per hoc autē quā aqua in vinum conuersa est, significata est illa quae facta est, imo quae tūc ceperat, per Iesum Christum gratia & veritas. Nostrae quippe naturae corruptionem diuinitatis suae fortitudine induerat, nec multo post passione mortis superata, resurrectionis patriam in semetipso multisq; sanctorū secum resurgentium corporibus dedicaturus erat. Quo facto nunc ascēso caelo desup in subiectas omnes hydrias clarissime rutilat, & in sanctae scripturae aquis imaginem ac virtutem suam vindendam siue degustandam repraesentat. Ita naturae nostrae infirmitate sanata, qui cūq; baptizati spū sancto iam prima resurrectione reuiximus, & in secundam beatam spe transpositi sumus, ipso sensu nobis aperiente, spiritualem in eisdem scripturis rōnem intelligimus. Nunc de ipsis aetate parumper quod ad eiusdem Christi nuptias vel sanctae ecclesiae castitatem pertineat, dicendum est: Ecce in exordium primae aetatis dicitū est: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quā ob rem relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit uxori suae, & erunt duo in carne vna. Hoc manifeste legitimi atq; casti sed tamen carnalis coniugij fidem atq; vnitatem commendat. Veruntamen quā diu non nisi iuxta carnem intelligebat, non nisi aqua, quamlibet haustu dulcis, & ad porādum habilis erat. ¶ At ubi desponsata sibi ecclesia venit ad nuptias, & vox eius intonuit sup aq̄s multas, dicente illo per Apostolū suū, in quo ipse loquebat, factū in hoc magnū est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, aqua in vinum conuersa est. Hoc em̄ audito, sanctae animae spūalium nuptiarū amore feruere ceperunt, alium cogitantes hoīem. s. nouum eum qui secundum deum creatus est, qui quodammodo reliquit patrem suum, dum a patre exiens, & veniens in mundum, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Matrem quoq; suam, s. pharisaicam synagogam, totamq; gentem Iudaicam, & adhæsit uxori suae videlicet electae de gentibus ecclesiae, cum qua iam vnum corpus est caput, & membra sponsus & sponsa, Christus & ecclesia. ¶ Nam sicut non vndecunque, sed de ipsius viri substantia fecit deus Euam, ut maior esset naturalis dilectionis causa. Tulit em̄ vnam de costis eius dormientis, & edificauit eam in mulierē, sic & ecclesiam non vndecunque, sed de lateris sui sanguine & aqua fecit nasci, nec aliunde nisi de carne & sanguine suo eandem pascit, vñ & maior in vitroq; vnius eiusdem carnis vnitās existit. Hoc ergo intellectu, tanquā vino optimo, & sitis extinguitur, & amor accendit, & vsque ad virginē castitatis appetitum plurimi inflammant, ut non solum iuga bouū quae comparauerunt, & viflas quae emerunt, sed & coniugia carnis negligant, quo magis nuptiis caelestibus vacare p̄ualeant. ¶ Secunda aetas inchoat a Noe. De hoc scriptura refert, quā plantauit vineam, bibensq; vinū inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo &c. Et hoc q̄dem secundum literā acceptū, aqua est dulcis, & moribus apta purificandis, ne quis exemplo Cham, paternam cōtemnēs, si quā nouit, infirmitatem, similem illi iuste incurrat maledictionē, sed honore & amore debito cōtegēs, exemplo Sem & Iaphet, dignā hereditet benedictionem.

Eccl. 19

Gene. 12. 13
Exodi. 3. 6

Psal. 118

Dante. 2

Hebr. 7
2. Cor. 3
Aq̄ in vintū conuersa
1. Tim. 3. 15
Matth. 27
Acto. 19
Tit. 2
Luc. 24

Gene. 2

Cōiugium
Christi &
ecclesiae
Psal. 28
2. Cor. 13
Eph. 5
Eph. 4
Iohā. 19
Phil. 2

Gene. 2

Iohan. 19

Luc. 14

Vino iebriatus
Noe
Gene. 9

Aq̄ est lra, vinum sensus spiritalis, Math. 11 Psal. 79 Math. 27 Iohan. 19 Philip. 2 Gene. 9 1. Cor. 1 1. Iohan. 2 Gene. 21 Gene. 16 Abrahæ duo filij Roma. 4 Galat. 4 1. Cor. 13 1. Cor. 10 1. Reg. 7 3. Reg. 7 Cant. 6 2. Cor. 3 Cantic. 7 4. Reg. vit Hier. viii Daniel. 1 Math. 19 Ephe. 1 1. Cor. 7 Aqua sextæ ætatis Iohan. 4 Aq̄ illa in vinu spiritali ceruena Luca. 24

nem. In quibus illud considerandum est, quod cum omnes eodem sinu arca seruauerit super aquas tam longe tamen apud patrem ipsorum distinxit eos multum diuersa morum qualitas. Huius scripturæ autem literalis sensus, velut aqua in vinum, conuertit, dum spiritali intelligentia filijs nuptiarum ita propinat Noe, quod interpretatur requies. scilicet dominus noster, cuius dum iugum super nos tollimus, requiem animabus nostris inuenimus, plantauit vineam videlicet illam, quam de Aegypto transtulit gentem Iudaicam, bibensque ex ea vinum nimis amarum, imo acetum cum felle mixtum, nudatus est in tabernaculo suo, scilicet in similitudinem hominis factus, verè passibilis, habitu & veritate mortis inuentus ut homo. Quam eius infirmitatem despicit Cham, quod interpretatur callidus, id est contentiosus & impatiens promptusque ad rixam hæreticus, & quem ex passionis infirmitate hominem verè intelligit, dedignatur verè deum confiteri. Propter quod, sicut Cham in filio suo Chanaan, sicut & iste in posteritate, id est in anima sua maledicif. At vero catholici viri qui per Sem & Laphet figurati sunt, eandem patris infirmitatē dignis sacramentis venerant, scientes, quia quod stultū est dei, sapientius est hominibus; & quod infirmius est dei, fortius est hominibus, & idcirco in regno patris inclyti fiunt, & in æternis mansionibus dilatant. Sem enim inclytus, Laphet dilatatus interpretatur. Et quidem illi omnes, scilicet hæretici cum istis in eadem arca ecclesiæ, baptismi aquis supernatauerunt, sed ab alienati sunt retrorsum, & à nobis exierunt sed non erant ex nobis. Aetate tertia nascitur Isaac patre veterano, matre diu sterili eademque prouecta, nascitur autem de libera per re promissionem, nato prius Ismaele de ancilla secundum carnem. Hæc diuini operis historica narratio, lymphida & dulcis aqua est, videlicet irrigans legentis animam, & fidei eius per exempla augens incrementum, quia fidei extitit patris Abrahæ, quod non considerauit corpus suum emortuum, cum ferè centū esset annorum, & emortuam vuluam Saræ, credens quia quæcunque promisi deus potens est & facere. Sed hæc sunt (inquit Apostolus) per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo testamenta, vnum quod dem à monte Syna in seruitutem generans, quæ est Agar &c. Igitur autem Apostolo, imo Christo qui in illo loquitur, sicut ipse ait, an experimentum vultis eius quod in me loquitur Christus? autem itaque Christo hæc literalis sensus, aqua in vinum conuersa est, quo inebriata pubescit fides, quam adamat spiritus sanctus, & animarum nuptialis charitas multiplicat. Sic & cætera, quæ illa ætate facta sunt, velut aquæ in vina mutant, dum spiritaliter intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis, ut ait idem Apostolus. Quarta ætate præter facta figuratiua, qualia sunt, victoria Dauid de Goliath, & Hierosolymitani templi constructio mira sapientis regis architectura, præter hæc & alia his similia facta, plura quoque mysticè dicta sunt, quorum pleraque iuxta litteram, talem aquam sapiæ, quæ nec satis liquida, nec habilis sit ad potandum, Verbi gratia, quale est illud in Canticis Canticorum, sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinae & adolescentulæ non est numerus, & filia, quæ secundam litteram accepta castos ecclesiæ mores nullatenus edificat, Accipiunt ergo secundum spiritum, & sit ex aqua vinum bonum, dignum, ut in eisdem Canticis dicit, dilectio ad potandum labijsque ac dentibus eius ad ruminandum. Sic & illud quod cecinit Dauid: Exi thalamum, & cætera cantica Psalmorum, sacra quoque volumina prophetarum, si solâ sequamur litteram, pone in omnibus mortuam & inspidam bibimus aquam, spiritum vero sequentes, viuificantem optimi vini saporem miramur & virtutem. Quinta ætate captiuus populus dei sub rege Babylonis ducit, & electi de filiis captiuitatis in domo eius eunuchi sunt, quibus ob summam vitam continentiam dedit deus sciã & disciplinã in omni libro & sapia, præterque Danieli intelligentia omnium visionum & somniorum. Hæc & cætera in superficie litteræ dulcis aqua præbent poculum, magnoque sunt exemplo, quod per munditiam vitam peruenire quis possit ad honorem sapiæ. Spiritus autem homo illos intelligit præfiguratos eunuchos, qui se (ut ait dominus) castrauerunt propter regnum caelorum, & in præsentem captiuitatem, qua rex confusionis diabolus humanum genus in primis parentibus captiuauit, scientes, quia tempus breue est, & dies mali sunt, illud approbant Apostoli consiliū, ut sine coniugio sint. Talibus enim clarior datur intelligentia secretorum caelestium, verbi gratia, ut Iohanni huic, cuius est hoc euangelium & Apocalypsis, cuius quot verba, tot pene sunt mysteria. Hæc ergo aqua vinum facta est, quo miro modo inebriati, luxuriã obliuiscunt, imo & eunuchizant, ut verè vineæ Christo artius inserant. Sextæ ætatis hydriã per semetipsum impleuit dominus de fonte aquæ salientis in vitam æternam. Et quidem incarnationis eius mysterium, dicta quoque & facta eius priusquam resurrexisset à mortuis, aquam interim quãuis lymphidissimam sapiebant, quia videlicet & passibilis in illo erat nostra natura, & non clare intelligebant ea, quæ dictis aut factis significabat regni dei mysteria. Ut autem resurrexit à mortuis, aqua in vinum conuersa est: quia videlicet æterna incorruptio solidata est nostra, quæ in illo passibilis fuerat, natura, ut idem & in nobis speraremus, & ipse discipulis suis aperuit sensum, ut intelligerent scripturas, & spiritaliter intelligendos recordarent sermones, quos ab illo

carnaliter audierant. Igitur cunctæ salutarium diuisiones aquarum, quæ præteritis generationibus distributæ sunt, simul conferuntur in hoc caelestium conuiuio nuptiarum, & ex aqua facta vino lætantur conuiuare, quia videlicet vinum hoc lætificat cor hominis, & hic calix inebrians quàm præclarus est. Contra in cunctis Iudaeorum atque hæreticorum conuentibus, quia mater Iesu ibi non est, id est, non conuiuatur dominicæ incarnationis fides. Ista aqua vertuntur illis in sanguinem, ut corruptas scripturas corrupti atque corrumpentes bibant & vomant, imo bibant & moriantur, sicut ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. De quorum pena in Apocalypsi iustitia dei laudatur dicentibus: Iustus es domine, qui es, qui eras sanctus, quia hæc iudicasti, quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere, ut digni sunt. Hauriunt nunc (iubente domino) ministri, id est, tractatores scripturarum studio, & exponentes eas spiritaliter, ferunt architrachino, dum non sibi attribuunt, quod intelligunt, sed spiritui sancto. Ipse namque harum nuptiarum architrachinus est, qui & beata virgini superueniens, vteri eius trichinium præparauit, ut in illo diuina natura humane nature vniretur, & singulis animabus opitulatur, ut intra secreta conscientie deo patri copulentur, ut eodem verbo quo virgo felix imprægnata est, & ipse ex eius complexibus secundentur. Ipsi ergo laudi propinandum, & cum eius honore bibendum est hoc vinum bonum, quod seruatum est vsque adhuc, quia prioribus temporibus non est datum, sed nobis in quos fines seculorum deuenerunt. Quo tempore anni vel die factum sit signum istud, autoritate sanctæ ecclesiæ dubitare prohibemur, quæ ipsa die quidem dominus adoratus est à Magis, & qua à Iohanne baptizari voluit, huius quoque signi gloriam celebrare conueuit. Quod si eodem die reuertente anno factum est, imo quia prædictæ autoritati sanctæ ecclesiæ indubitanter concedendum est, cogimur fateri, quia toto anno illo, cuius initio baptizatus est, qui ætatis eius tricesimus annus extitit, absque miraculis taciturnus deguit. Initio namque tricesimi anni sui, videlicet eiusdem anni, die tertio decimo, baptizatus est. Dicit enim Lucas: Ipse autem Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, quod idem est ac si dixisset: Quando baptizatus est Iesus annus tricesimus ætatis eius volui iam cœperat. Vbi vero toto illo anno fuerit, vel quid egerit, incertum est. Nam si exacto quadraginta dierum ieiunio, statim à deserto rediit, & inter homines ambulauit, quomodo Iohannes qui illum caelitus agnouerat, iamque ostenderat venientem ad se, dicens: Ecce agnus dei, quomodo (quæso) lucerna lucens, quæ ad hoc accensa fuerat, ut omnibus illum ostenderet, toto illo anno se continuit, nec suis saltem indicauit discipulis? Claret enim quid eis anno illo non indicauerit, qui nunc primū id est, tertia die ante prædictas nuptias, illo iterum dicentes Ecce agnus dei, gratulantur se inuenisse illum, & dicunt: Inuenimus Messiam &c. Potest itaque recte intelligi, quod & post ieiunium quadraginta dierum aliquantum in deserto perstitit, Matthæo dicente: Reliquit eum tentator, & ecce accesserunt angeli, & ministrabant ei. Marcus quoque videtur expressius indicare moram temporis, dicendo: Eratque cum bestiis, & angeli ministrabant ei. Igitur si à maioribus diligenter obseruatum, nobisque traditum tricesimo primo ætatis sue anno iam inchoato, fecit gloriosum hoc signorum initium, dignum sequacibus suis in hoc quoque prouidens exemplum, ne quis immature virtutes suas in publicum proferat in periculo perniciose vanitatis, cum ipse dominus (cui vanitas nulla vnquam obrepere posset) legitimum tempus, id est, plenam viri ætatem, ad ostendam omnipotentie sue gloriam expectauerit.

Psal. 103 Psal. 22 Exodi. 7 Hier. 23 Psal. 30 Apoc. 16 Luca. 11 1. Cor. 10 Matthe. 3 Matthe. 3 Luca. 4 Christus etiam post cœtationem in deserto moram fecit, Matthe. 4 Marc. 1

XLVI.

FRUPERTI ABBALIS

TVITIENSIS, IN IOHANNEM, COMMENTA RIORVM LIBER TERTIVS.

Vi magno feruntur pelago pauidi nauar, placidam fibimet auram
imprecari fixa celo sydera respiciunt, terrarq; amissa tenent cœ-
lum, sedentesq; ad clauum syderibus currunt. Erratica vero sy-
dera sequi fugiunt, ne aut Syrtis naufragosas incidant, aut in re-
gionis ignotas deuecti, portus optatos nunquā attingant. Idem
nobis, qui scripturæ huius euangelicæ profundum ingressi sumus
agendum est. Et primo placidius nobis ille spiritus implorandus
est, de quo Psalmista: Spiritus (inquit) tuus bonus deducet me in
terram rectam. ¶ Deinde doctores sacri mente ac vigilantibus
oculis tenendi sunt, qui tanq; arcturi nunq; occidentis lucida sy-

dera stabili fide semper fixi steterunt, & lucem fidei fundentes, erroris occasum nescierunt.
¶ Hæreticorum vero lux erratica longe fugienda est. Sunt em̄ (vt Apostolus ait) sydera
errantia quibus procella tenebrarum in æternum conseruata est, & quisquis de errore il-
lorum quippiam sequitur, in nullius scripturæ profundo maius, q̄ in hoc Iohannis euan-
gelio, naufragium patitur. Ipso ergo aspirante, à quo scripturæ fideles vniuersæ conditæ
sunt, felicia sequentes doctrinæ catholicæ sydera, cœpto curramus nauigio, nihil metuen-
tes pyratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, sed æterno demergere consuevit nau-
fragio. Sequitur: Post hæc descendit Capharnaum, ipse & mater eius & fratres eius & di-
scipuli eius, & ibi mansit non multis diebus. Magna moderatiõe dñs noster adhuc post
tantum miraculum, quo aquas in vinum conuertit, paululum subsistit, & præcursorem su-
um Iohannem adhuc prædicantem, vsq; ad debitum finem præire permittit, certo loco
cōmanens, suamq; prædicationem à publicis cōuentibus & à circueundis ciuitatibus vel
castellis suspendens. Hoc iam & superius dictum est, q̄ priusq; Iohannes traditus esset,
ipse publicum suæ prædicationis cursum distulit, intantum vt dum prædicare inceperet
Iohannes putaretur surrexisse à mortuis. Sic toto hoc anno, qui erat ætatis sue. XXXI,
paulatim miraculis seorsum exhibitis, viā & ipse præparat futura suæ prædicationi, post
quem videlicet annum, tradito Iohanne, & ipse prædicare incipit, vnde ceteri euangeli-
stæ exordium fecere suæ narrationis. Decollatus ē autē idem Iohannes. IIII. Calē. Se-
ptemb. eius anni qui est. XXXII. dñi nostri. ¶ Descendit ergo Capharnaum. Hic descē-
sus eius non tā decliue terræ situm q̄ humilitatis ipsius magnam innuit dignationem, q̄
videlicet deus ad homines, sanctus descenderat ad peccatores. Capharnaum namq; ciui-
tas peccatrix erat intantum, vt huic quoq; exprobrauerit ipse postea dicendo: Vx tibi Co-
rozaïm, vx tibi Bethsaida. Ac deinceps: Et tu Capharnaum, nunquid vsq; in cœlum exal-
taberis? vsq; in infernum demergeris. Exprobrat autem ciuitatibus istis idcirco, q̄ in eis
multæ virtutes ab eo factæ fuissent, & non credidissent. Descēdit ergo ipse & mater eius
videlicet quā postmodū, studio prædicationis occupatus, quodāmodo erat nesciturus, in-
tantū, vt iuxta aliū euangelistā dicenti cuidā: Ecce mater tua & fratres tui foris stant que-
rentes, dicat ipse: Quæ est mater mea, & q̄ sunt fratres mei &c. ¶ Fratres eius q̄ cum eo
descēdunt, cognati eius sunt, q̄ videlicet mos hic frequens est in scripturis, vt fratres vo-
cent, maximē in illa gente hi q̄ sunt iuxta carnē propinqui, verbi gratia, fratruales siue cō-
sobrini. ¶ Discipuli quoq; aliqui iam illum sequebant, quos quasi primis doctrinæ cœle-
stis imbuebat elementis, ad eam pfectionē nondū adductos, vt eis iam cuncta relinquere
præcipiendum esset, qd̄ tunc maximē factum est, quando alios de nauibus, alios de diuer-
sis negotijs vocans, tandem fecit, vt præter alios. XII. essent cum illo. Est autem Caphar-
naum ciuitas in Galilæa gentium, sita in finibus Zabulon & Nephthalim, iuxta stagnum
Genezareth. Interpretaturq; Capharnaum villa cōsolatiōis. Quapropter populū gentiū
recte significat, cui pro parte illorū, quibus crux Chrii sultitia visa est, ipse Chrius merito im-
propet, pro parte vero illorū, q̄ eum dei virtutem & dei sapiām credentes receperunt,
relictis Iudæis, cōsolationis suæ grām dat. Quod manifestius secundum Lucam præfi-
guratum est. ¶ Nam cum dixissent illi hoies ciuitatis suæ, quāta audiuimus in te factū in
Capharnaum, fac & hic in patria tua. In veritate dico vobis (inquit) multæ viduæ erāt in
diebus Helix in Israel, & ad nullā illarū missus ē Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulie-
rē viduā. Quibus dictis, cum illi duxissent eum ad sup̄ciliū montis, supra quē ciuitatis illo-
rum erat ædificata, vt eum precipitarent, Iesus autē (inquit euangelista) transiens p̄ mediū illo-
rum ibat, & descēdit Capharnaum ciuitatē Galilææ, ibiq; docebat eos sabbatis. Quē eius
descensum hic euangelista Iohannes post multa commemoraturus est. ¶ Hoc em̄ factū
præfigu-

Legēs scri
pturā, siles
naucis

Psal. 145

Iudas ap̄ta
in sua epla

Chrius post
decollatum
Iohāne pub
lice prædi
care cepit
Lucæ. 9

Descensus
Christi per
humilitatē

Matth. 11

Matth. 12

Matth. 4

1. Cor. 1
Luc. 4
Chrius su-
is reiectus.

COMMENTARIORVM LIBER III.

XLVII.

præfiguratum est, quia sui, s. Iudæi, quorū de carne natus est, ad præcipitium mortis illum
perdituri essent, & propter hoc ipse transitorius ab eis, & ad fidem gentium descensurus
esset, vt ibi fide ecclesie pasceret, sicut & in eo præfigurati fuerat, quod ad nullam vidua-
rum, quæ multæ erant in Israel, missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierē vi-
duam, vel in eo, q̄ cum multi leprosi essent in Israel sub Helix, nemo illorū curatus est,
nisi Naaman Syrus. Non em̄ frustra cum tam terribili iuramento hæc præterita cōmemo-
rauerat illis dicens, in veritate dico vobis. ¶ Ergo post quā vinū de aqua factū est, dñs
Capharnaum descendit, s. in villā cōsolationis, quia postq; resurgendo à mortuis, morta-
litate nostræ aquā in immortalitate suæ vinū transtulit, & dato spū sancto aquaticū lite-
ræ sensum ad spūalem promouit intellectuē Iudæis, ad consolandas gentes transit
Sequitur: Et prope erat pascha Iudæorū, & ascendit Iesus Hierosolymam. ¶ Itaq; non
multis diebus (vt ait Euangelista) mansit in Capharnaum, i. forte non totis diebus trium
mensium. Nam à die, qua constat, vt supra dictum est, factum esse illud signorū initium,
aqua conuersa in vinum, vsq; ad sacram paschæ vesperam, anno illo iuxta lunæ rationē,
octoginta octo, vel secundū veriora cōputatæ exemplaria, tm̄ octoginta dies fuerunt.
¶ Hoc omnino prætercundū non est, quia hic ascensus dñi nostri in Hierosolymam pro-
pter illa, quæ ibi dicta vel facta sunt, inter testimonia diuinitatis, quæ maxime hic euange-
lista colligere solerter intendit, merito scribi debuit. Nam pleriq; arbitrant quidem ma-
ximū esse signorū, q̄ Lazarus suscitatus est, q̄ cæcus ex vtero lumen accepit, q̄ ad Iorda-
nem audita est vox patris, q̄ transfiguratus in monte, gloriam ostendit triumphantis.
Prudentioribus autem inter omnia signa, quæ fecit, hoc videl esse mirabilis, q̄ vnus ho-
mo & illo tempore contemptibilis, & intantum vilis, vt postea crucifigeret, scribis & pha-
risæis contra se sciuentibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnus flagelli ver-
bera, tantam eijcere multitudinem, mensasq; subuertere, & cathedras cōfringere, & talia
facere, quæ infinitis non faceret exercitus. Igneum em̄ quiddam atq; sydereum radiabat
ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Hoc ergo testis filij dei, diuinitatem
testificans eiusdem filij hois, recte ad conuincendos hæreticos non omittere, curauit.
¶ Sed qd̄ sibi vult, quod hic euangelista nunc illum idem fecisse, s. vendentes & ementes
de templo eiecisse asserit, quod secundū alios euangelistas tunc fecit, qn̄ turbis comitanti-
bus & pueris ofanna clamantibus, ad ciuitatem eandē iam passurus aduenit? Nunq; ca-
su vnusquodq; sicut memorie primū occurrit, ita primitus describit: tanq; curandū non
sit de factorū tempore, dummodo constat de re; veritate. Hoc fortasse magis opinari li-
ceret, q̄ secundū intentionē vel propositū suum colligens testimonia diuinitatis Christi,
quia factum hoc insigne magis cæteris extitit, prius scribere dignum duxit. Sed hoc vel
illud opinari, sequens literæ textus non finit. Nam inferius scriptū est: Cū ergo venisset in
Galilæā, exceperunt eū Galilæi, cū oia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo.
¶ Nunq; ceteri euangelistæ in recordatione temporis, quo istud actum est, omnes erra-
uerunt? An casu concorditer omnes idem de eodem tempore falsum opinati sunt? Absit.
An forte propter aliquod mysteriū id, quod primo anno factū est, ipsi ad vltimū transu-
lerunt? Sed hoc textus literæ ipsoꝝ suspicari vetat. Nam secundū Lucā, cum iam passurus
Hierosolymam adueniret, & videns fleuisset super illam, ingressus templū, cepit eijcere
vendentes & ementes, vt videlicet qd̄ futurū prædixerat id ipsum factū suo, illos eijciendo
præsignaret. Marcus autē diem quoq; magis determinat, quo illos eiecit, s. vendentes &
ementes, videlicet, sequenti die, postq; ciuitatē iam passurus ingressus est. ¶ Igit̄ vndiq;
coartamur, vt illud plus q̄ semel factū esse fateamur, qd̄ vendentes & ementes eiecisse de
tēplo narrat. Et reuera fidenter affirmare licet, quod non solū nouissime, qn̄ passurus ascē-
dit, imo latrocinia inuenit, zelatus est, & comedit eū zelus domus dei. ¶ Nec vero frustra hic
Euangelista Iohānes in eo diuersus esse voluit à cæteris, vt qd̄ illi nouissimo, hic primo an-
no factū esse assereret. Nam posset aduersarius hoc dicere, q̄ nō diuinitatis nutu cōstric-
ti vel attoniti scribæ & pharisæi queerint, & lucra sua perire pmiserint, sed metu turbæ, q̄
multæ, partim cū illo venerant, partim venientī cū laudibus & ramis palmæ obuiā exie-
rant. Vt ergo totū quod factū est, diuinitatis eius virtuti indubitanter ascribendū esse scia-
mus, illo quoq; tpe hoc illū fecisse restat, quo parū notus adhuc nulla venerat, turba comi-
tatus. Sed iam euangelij verba p̄scrutemur. ¶ Et inuenit in tēplo vendētes boues & oves
& columbas & numularios sedentes. ¶ Sciendum, q̄ iuxta legis mandata augustissimo in
toto orbe templo dñi, & de cunctis pene regionibus Iudæorū illic populo confluentes
innumerabiles immolabant hostiæ, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum,
pauperibus, ne absq; sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus. ¶ Ac-
cedebat plerunq; vt q̄ de longe venerant non haberent victimas, Excogitauerunt igit̄
tur sa-

4. Reg. 9

Allegoria
de aqua in
vinū versa

Ioh. 11
Iohan. 9
Matth. 3
Matth. 17

Quæstio de
eiecitiōe nū-
mulariorū
& templo
Matth. 24
Marci. 11
Lucæ. 19

Iohan. 4
Aliud tpe
huius factū
sedm̄ tres
euangelistas
Lucæ. 19

Marci. 11

Psal. 68

Deuter. 12

XLVIII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. II.

Deuter. 32

Technam

Ezechi. 22

Esaiæ. 10

Danie. 7

Iesus fleuit super illa Lucæ. 19

Psal. 118 March. 23

Paupibus pepitit Christi

Matth. 20 Esaiæ. 56

Mystice eijciunt tēplo Synoiaci Matth. 10

tur sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia, quibus opus erat, ad sacrificia, vendebant, ut & venderent non habebantibus, & ipsa rursus empta suscipere. Hæc strophæ eorum crebra venditum inopia dissipabat, quæ indigebat sumptibus, & non solum hostias non habebant sed nec unde emerent quædam aues ac vilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios, quæ mutua sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat in lege præceptum, ut nemo usuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum forte perderet, excogitauerunt & aliam tēgnam, ut potius nummularios collybiatas facerent. Cuius verbi proprietate latina lingua non exprimit. Collyba dicunt apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula, verbi gratia, fraxini ciceris, vuarumque passag, & poma diuersi generis. Igitur quia usuras accipere non poterat, collybiatas, quæ pecunia fœneraturi erant, pro usuris accipiebant diuersas species, ut quod in nimio non licebat, in his rebus exigerent, quæ in nimis coemunt: quasi non hoc ipsum Ezechiel predicauerit, dicens: Usura & superabundantiâ non accipietis. Huiusmodi dñs exuens in domo patris sui negotiationem seu latrocinium, ardore spūs concitatus, iuxta quæ scriptum est in sexagesimo octauo Psalmo: Zelus domus tuus comedit me, secit sibi flagellum ex funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit de tēplo. Hoc propter exterioris factum vere magnum & in testimonium veræ & summæ diuinitatis Christi prædicandum, aliud portendit miseris Iudæis vere magnum & miserabile malum, vere dolendum nisi uertito accidisset, cruentæ ciuitatis & prophananti templi excidium, totumque penitus abolendum ab oculis dei præsignat veteris sacrificij ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, in manu sapientis? Quid nisi Romanum præsignat exercitum, durum ad cædendum, forte ad ligandum & captiuandum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: Vae Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea: nunc per seipsum factis proclamatur: Vae magnæ Romani imperij bestie, quæ iuxta Daniele comedit atque commisit & reliqua pedibus coculeauit. Funiculus iræ meæ, lorumque ferrum, & captiuandæ huius gentis vinculum ipsa est. Hoc malum portendit illis infaustum prodigium, quod maxime claret ex euangelio secundum Lucam: Nam (ut ille refert) ingressurus in templum, & facturus hoc signum, prius videns ciuitatem, fleuit super illam, & dixit: Quia si cognouisses & tu, quæ venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo &c. Cum ergo prius illud extremum pronuntiat excidium, & tunc ad efficiendos illos de domo patris sui, factum de funiculis adhibet flagellum, aperte innuit, se factio præsignare ipsum, quod verbo prædixerat malum, quod & secundum naturæ humanæ compassionem deflet, & secundum iustam diuinitatis suæ certitatem exerceat. Et congrue vindicta, quæ plectendi erant, funiculo præfiguratur, nam ipsi longis peccatorum suorum funiculis circumdabantur. Quorum longitudo rursus secundum Mattheum exprimitur. Nam cum dixisset: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occideris & crucigaretis, & ex eis flagellabitur in synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem: statim addidit, longitudinem funium istorum, quibus circumdabantur dicens: Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiz, quem occidistis inter templum & altare Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Igitur in signum atque portentum miserationis, Facto de funiculis flagello, omnes eiecit de templo oues quoque & boues, & nummulariorum effudit, mensasque subuertit. Non curans si sacerdotem latrocinium, populumque deprædantium, lucra perirent. Et his qui columbas vendebant dicit: Auferte ista hinc & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Et hoc valde notandum, quod in medio seruore distractionis, in ipsa flamma zeli ardētis, dum sine cura sacerdotum mercimonia projicit pauperioribus, scilicet his qui columbas vendebant (non enim distulit, sed pauperes eiusmodi auiculas vendere solent) pauperioribus ergo parçit, ut non ex-turbet colubas quas vendebant, quas cum exturbatæ euolassent, ipsi consequi non possent, & aliquantulo damno affecti, auerterent, ac iure deplorarent. Illud quoque non prætereundum, quod cum in alio euangelista de scriptura dicat, proferens testimonium: Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum, hic dicit nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Nam illud dixit scribis & pharisæis, siue sacerdotibus, quæ reuera sub specie diuini cultus, quasi in spelunca latentes, prædam & latrocinium, ut prædictum est, de populo faciebant: Hoc autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciebant quid esset inter dexteram & sinistram suam. Ceterum secundum mystice eijciunt templum scyphos que presbyteros, & diaconos, quæ laicos, & vniuersam turbam, de ecclesia sua: & vniu-crimsinis habet vendentes pariter & ementes. Scriptum est enim: Gratis accepistis, gratis date. Mensas quoque nummulariorum subuertit, id est altaria, videlicet propter auaritiâ sacerdotum nummulariorum mensas appellata. Cathedras quoque vendentium colubas, iuxta Mattheum euertit,

COMMENTARIORVM LIB. III. XLIX.

Cathedræ vendentiū.

1. Cor. 13

Contra Iudæos & Hæreticos, dicitur, lo sephe patrem Christi naturalem Ioh. 1. Luc. 2 Iohan. 7. Luc. 2

Duplex modus, quod de patre loquitur Christus. Iohan. 1. Iohan. 14. in eu. Psal. 68. Luc. 22

Psal. 68 Iudæi, ut ranae cœlestes, te cocelostes.

Cur signa quærebant Iudæi. Exod. 16. Num. 14

Tres quæstiones.

Primus, cur de resurrectione Christus dicitur.

euertit, quod iuxta simplicem intelligentiam accipere absurdum est. Non enim columbæ in cathedris erant, sed in caueis: nec columbarum institores, putandum est sedisse in cathedris. Sed mystice in cathedris magistrorum dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de ecclesiis dictum est, unusquisque & de se intelligat. Dicit enim Apostolus Paulus: Vos estis templum dei, & spūs sanctus habitat in vobis. Non sit in domo peccatoris nostri negotiatio, non venditum ementiumque commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, ut de spelunca latronum, & de domo negotiationis, domum faciat orationis. Quomodo autem Iudæi vel hæretici Hebionitæ, id est, pauperes, videlicet sensu magis quam noie, & ceteri, aduersum quos maxime fulminat hæc secundum Iohannem euangelica veritas: quo modo, quæ so, non audierunt imperiosam vocem dicentis, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis? Audierunt Mariam matrem eius dicentem: Fili, quid fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te: & idcirco prorumpunt, dicentes: Christum ex Ioseph semine esse natum, & non audierunt, quod hic ipse: Nolite, inquit, facere domum patris mei domum negotiationis? Si agni mæfucti mitem balatum non audierunt dicentis: quid est quod me quærebatis, nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempestate & turbine vias suas agentis & omnia terrore aspectus sui subuertentis ac dicentis, domum patris mei nolite facere domum negotiationis. Non enim leue aut paruum est, quod dicendo domum patris, addidit, mei. Altius quippe est, quasi dixisset tantum, domum patris. Hoc fere ubique in verbis eius notandum est, quod cum patrem nominans, addidit meum, de paternitate agit naturæ, qua solus & vnicus filius est, & maxime cum vero patrem nominans, non addidit meum, de paternitate agit gratiæ, quæ nobis communicatur, vel qua fratres eius sumus, & tunc magis humilia de seipso loquitur, ut illud, & fecit mandatum dedit mihi pater, sic facio. Sequitur: Recordati vero sunt discipuli eius, quod scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. I Ex tunc recordati sunt, hoc de illo esse scriptum, ex quo aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas. Recordati sunt ergo de illo fuisse scriptum, quæ viderant impletur: zelus domus tuæ comedit me, quod longe sonorius dictum est, quam si dictum fuisset: Zelus domus tuæ inflammauit, vel accendit me. Infirmas namque humanitatis eius orat in illo psalmo, quæ cum diuinitatem in se habitantem ita contingeret ut inter homines ambulans, hominibus non appareret, repente sic illum commouit zelus patris sui, ut ipsa infirmitas eius quasi non compareret, quæ hactenus hoc agebat, ut diuinitas lateret. Quid enim aliud facere potuisset, si naturæ nostræ infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus dei, dum diuinitatis fulgurantis splendor se exerens, naturam infirmam operuit vel abscondit. Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? Quam diu cœlum detonauit, ranae tacuerunt, quam diu diuinitas fremuit, de illo carnis suæ habitaculo proclamans: auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis: tam diu Iudæi conticescentes, & in palude silentij sui se continentes, contrahiscere nihil ausi sunt. At ubi tonitruum quieuit, rursus prorepentes adhuc tamen quasi iracundo timore, timidique iracundia tremantes & palpitantes, quod signum, inquit, ostendis nobis, quia hæc facis? Iudæi namque signa petunt, non ad dei, sed ad suam gloriam, scilicet in vanitate sitientes illam, qua lactata est antiquitus infantia genitricis illius, miraculoque alimoniam: ut possint nouis & ipsi prodigijs, sicut & patres eorum, superbiles & increduli, & manu mæducare, & in peccatis suis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod signum ostendis nobis? Ac si diceret: Moyses signa & prodigia de cœlo ostendit, & manu de dit patribus nostris: tu si Christus es, sicut Iohanne testificante, vulgo cepit iam dici, quod signum ostēdis? Quid operaris ut credamus quod deus, cuius hæc domus est, pater tuus sit? Hæc illis dicentibus, vere non decebat sapientiã dei, ut illis signa daret, qualia vellent ipsi, nihilque meliores effecti, semp magis ac magis quererent curiositate insatiabili. ait ergo: Solute templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Tria nobis hoc loco differenda sunt. Primum, cur signum quærentibus, cum multa signa fecerit, solam pro signo respondit virtutem suæ resurrectionis. Deinde secundum cur eandem resurrectionem vel mortem suam edixit quædam, sed ab eorum qui signum quærebant, intellectu abscondit. Tertium, cur non qualicumque figura, sed templi nomine vel similitudine uti voluit. Plane ad rem pertinuit, ut illis dicentibus, quod signum ostēdis nobis, quæ hæc facis, illud signum responderit, quod ad discernendam magnitudinem, vel eminentiam eius sufficiens est. Nam idcirco quæstione pulsabatur, quia de templo illos eiecerat domum esse asserens patris sui: & hoc ab ipso quærebat, quo signo credendum esset illi. Hoc ergo si-

L. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. II.

go signū respondere debuit, quod sufficeret ad argumentum eius diuinæ maiestatis: imo q̄ illis exhibitō, cūctos eos de domo patris & regno eius expelleret, simulq; captiuos in omnes gentes disperderet. Vnde em̄ magis veritas diuinitatis eius claruit: vnde magis iustitia dānationis vel dispersionis illorū cōstitutū: nisi ex eo, q̄ crucifixus ab illis resurrexit à mortuis. Moyses nāq; & ceteri sancti omnes mortui sunt, & nemo illorū resurrexit: hic autē crucifixus quidem est ex infirmitate nostra, sed viuit nūc ex virtute dei. Et huic q̄dem, quia factus est obediens vsq; ad mortē, mortem autē crucis, donauit deus nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecteretur, celestiuū, terrestriuū & infernorum. Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo dei eiecti sunt & tanquam oues & boues, quos in templo vendebant & emebant, in prædā & occisionē cūctis gentibus iuste expoſiti sunt. Igitur huic perconctationi illorum recte pro signo respondit Iesus: Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. ¶ Dicis: Cur tanti signi gloriā sic edixit, vt tamen ab his, quibus respondebat, non posset intelligi? Vel si nolebat intelligi, cur non omnino reticuit? Videlicet idcirco non omnino reticuit, sed & hic & multis in locis, aliās obscurius, aliās manifestius p̄signauit, vt hi, qui iam erant vel futuri erant digni reuelatione mysteriorum regni dei, in tēpore suo recordarentur verborū eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequētia dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Vnde & subditur: Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hæc dicebat. Idcirco autem hæc ipsa cum diceret ab ipso, quibus loquebatur, intellectu remouit: quia videlicet, sicut paulo post Euangelista narrat: Ipse Iesus non credebatur semetipsum eis. Tales quippe illos esse nouerat, qualibet ipse mysteria consilij sui credere non habebat. ¶ Si enim his, quibus maxime crediturus erat semetipsum, cum diceret: Ecce ascēdimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigēdum, & tertia die resurget: si, inquam, cum hæc diceret, opportuna moderatōne sensus eorū, vt non intelligerent, tenuit, & vt verbum istud absconditū esset ab eis, quāto magis insidiatoribus suis, quibus nunquam semetipsum crediturus esset, verbum istud abscondere debuit? Et si discipulos suos, nondum spūs sancti gratia reformatos, vt res veteres esse dixit, & ideo vinum nouum nō esse infundendum illis: quanto magis in hæc sepulchra mortuorum, quæ pulchra deforis parebant, intrinsecus autē plena erant putredine, sui puritatē consilij non debebat infundere? Recte igitur illis signa quærentibus & hoc omnipotentis suæ signū, nec omnino reticuit, nec nudo sermone, vt palam intelligerent edixit. ¶ Tertium eorū, quæ proposita sunt, illud est, cur non qualicūq; figura, sed templi nomine vel similitudine, responſionis suæ sensum aperuit. Et quidem hoc dicto inimicos suos errare fecit, quasi in inuio & nō in via: fidelibus autē suis reseruauit ea quæ recordarentur, & tēpore opportuno intelligerēt propositi sui mysteria. Errantes em̄ illi dicūt: Quadraginta & sex annis ædificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quasi vero ille dicēdo soluite templū hoc, digitum intendisset in illos parietes magnos & pulchros, aut deus non in alio q̄ in illo habitaret templo manufacto: cum ecōtra templū illius cōstructor Salomon dixisset: Ergo ne putandum est q̄ vere deus habitet super terram? Si em̄ celū & celi cœloꝝ te capere nō possunt: quāto magis domus hæc, quæ ædificauit tibi? Sed hæc isti surdi inuisus audierāt, q̄ templū illud exterius videbāt: multo magis vero illud attēderāt: q̄ p̄ os eiusdem incarnāda sapiētia de semetipsa dixerat: Sapiētia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, &c. Cum ergo sic in præsentia veritatis errarent, & oculi eorū sole præfente caligarent: Quadraginta, inquiunt, & sex annis ædificatū est templū hoc: nō primam, sed secundam ædificationem significantes. Primus em̄ Salomon templum in maxima regni sui pace decentissimo septem annorum opere perfecit: quod destructum à Chaldæis, post septuaginta annos, ad iussionem Cyri Persæ laxata captiuitate, reædificari cœptū est. Sed filij transmigrationis, opus q̄d principibus Zorobabel & Iesu iubentibus faciebant, propter impugnationē gentium vicinæ, ante quadraginta & sex annos implere nequibērūt. Et hæc quidem hoc modo in verbo veritatis errabant. Nos autē non solum cū discipulis eius scripturæ credimus & sermōni quem dixit Iesus: sed & in errore illorum dicentū, quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, inuitis illis, sensum veritatis extorqueamus. ¶ Hic em̄ numerus nō quidē annoꝝ, sed dieꝝ: perfectioni dominici corporis aptissime congruit. Tradunt em̄ naturalium scriptores reꝝ, formam corporis humani tot dieꝝ spatio perfectā: quia videlicet primis sex à conceptione diebus, lactis habeat similitudinē, sequentibus octo conuertatur in sanguinem, deinde duodecim solida detur, reliquis decem & octo formæ partus ad perfectā lineamenta membrorum, & hinc iam reliquo tēpore vsq; ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem & octo & duodecim & decem & octo: quadraginta & quinque faciūt. Quibus si vnū adiecerimus, id est, ipsum diē, quo discretum per membra corpus incrementum sumere incipit, tot nimirum dies in ædificatione corporis domini, q̄ in fabrica tēpli annos inuenimus. Vnde recte per templum illud manufactū, sacrosanctū ipsius carnem,

1. Cor. 1 Philip. 2

Secunda, cur tã obscure illis respondit.

Nec discipulis mox omnia reuelauit.

Matth. 20 Matth. 26

Matth. 23

Psal. 106

2. Reg. 8

Prouc. 9

3. Reg. 7

4. Reg. vii.

1. Eldra. 1

ibidē. 2. 3

Formatio hois in vtero diebus quadraginta.

12.

COMMENTARIORVM LIB. III.

LI.

carne, quā sumpserat de virgine, figurabat. ¶ Sed & sanctæ ecclesiæ, quæ est corpus eius, & de qua perfidos Iudæos cū flagello iustæ dānationis erat eiecturus: hic idem nihilominus recte cōgruit numerus. Ipsa em̄ de vniuersitate generis humani ex Adā propagati, constructa. Nomen autē Adam quatuor literis quibus scribitur, hunc ipsum numerū, id est, XLVI. efficit, si in computo Græco consideretur. Nam α vnum, δ quatuor, & iterum α vnum, μ quadraginta significat: qui simul fiunt quadraginta sex. ¶ Illud q̄q; sciendum, q̄ eisdē quatuor literis, id est, α δ μ α: quatuor partes orbis designantur, in quas sparsus est Adā in filijs suis, de quibus vniuersitas ecclesiæ colligit. Nā in principijs nominū partium mundi, hæc quatuor leguntur: videlicet ἀρκτός, quod est septentrio, ab α incipit: & ἀρκτός, q̄d est occidēs, à δ, & ἀνατολή, quod est oriēs, ab α μισσημέρα, q̄d est meridies, à μ. ¶ Mystice ergo XL. & VI. annos in adiumentū fidei sumētes detestamur eos, q̄ huic annoꝝ numerū infideliter obiecerūt: quia maledicti sunt, eo q̄ sicut à patriarcha Iacob in typo, Simeon & Leui fuerat prædictū, vasa iniquitatis effecti sunt, q̄ in furore suo occiderūt viꝝ, & in volūtate sua suffoderūt murū. Maxime em̄ hi, q̄ fuerāt de tribu Leui: scilicet scribæ & pharisæi, talem occiderūt viꝝ, tanti templi clauis, & lancea suffoderūt murum. ¶ His ita iam dictis, notāda est diligētē euangelistæ intētio, dicētis: Hoc autē dicebat de templo corporis sui. Cur em̄ hoc tandem intulit, nisi vt hæreticos hoc q̄q; dicto percuterem: Cuius nisi templū dei est? Creaturæ quippe alicui tēplum, nec aliquādo factū, nec vnquam faciendū vel dicendū est. Hic autē proprium templum corpus suū appellat dei filius. Quis em̄, nisi dei filius, nisi verbū incarnatum, loquitur: soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo est, q̄ templū habet: quantūvis ecōtra grunniāt crassæ fures, in suis se paludibus volutantes. Et proculdubio dignius est hoc templū filij dei, templo illo patris sui, de quo dixerat: Nolite facere domū patris mei domū negotiationis. Hoc em̄ templū nō manufactum, iam in æternū dirui non pōt: illud manufactū, habitatorem nō habens deū, dirutū est. Et de hoc tēplo iuxta Ezechielem à latere dextro aqua egressa est, & oēs ad quos peruenit aqua ista salui facti sunt. De illo autē tēplo à scribis & pharisæis sanguis effluere nō cessat, quē sibi imprecari sunt, dicēdo: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Sequitur: Lcū autē esset Hierosolymis in die festo, multi crediderūt in eum, vidētes signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis. Isti credētes in eum credēdo q̄q; errabāt, ita, vt, sicut prædictum est, merito Iesus semetipsum illis nō crederet. Nā credebāt q̄dem, q̄ ipse esset Chrūs, q̄ talia coram ipsis operaretur: sed regnū eius carnaliter æstimātes, humilitatis eius vias vel regni ipsius mysteria percipere nō merebātur. Talium vanitatē spūs sanctus redarguit in psalmo dicēs: Vanū est vobis ante lucē surgere, surgite postquam sederitis. ¶ Nā ante lucē surgere, q̄d omnino vanū est, illi appetūt, q̄ ante tēpus exaltari quærunt, q̄ nō recto ordine ad festiuitatem gloriæ nituntur, id est, q̄ nō prius humiliantur, vt postea merito exaltentur. Sic nēpe isti, q̄ vidētes signa, quæ faciebat dñs noster, credebāt in eū: sic vani volebāt venisse & regnare Christum, vt illo regi ipsi, iuxta carnalem intellectum suum, fortitudinē gentiū comedeliati cum illo, iam de exaltatione sibi immet applaudebant. ¶ Sic & filij Zebedæi, quorū hic vnus ad dexterā & alius ad sinistram sedeamus, iam exaltari volebant, dicentes: Magister, dic, vt ire volebāt, id est, ante Christū exaltari quærēbāt, & alia via, nec seruato ordine, quem ipsa lux disponebat, ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarentur secundum passionē domini, iam sibi loca eligebant vbi sederent, vnus ad dexterā & alius ad sinistram. ¶ Quare autē nō eque his & illis semetipsum abscondit vel credidit? Filijs nāq; Zebedæi statim semetipsum credere incipit, dicendo: potestis bibere calicē quē ego bibiturus sum? ac deinceps paulatim illis arcana cœlestia committit, maximeq; huic Iohanni, cui sempiterni secreta principij, multosq; reuelationum cœlestiuū thesauros ostēdit. Istitis autem qui crediderunt in eum, ipse Iesus, inquit Euangelista, nō credebatur semetipsum. Quare ergo hos & illos tam diuersa sorte distinxit? Sequitur: Lcō q̄ ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, vt quis testimoniū perhiberet de homine. Ipse em̄ sciebat, quid esset in homine. ¶ Firmissima plane ratio, atq; ad satisfaciendum sufficiens ei, qui ab Apostolo didicit, q̄ non dicat figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic. ¶ Primū vero di intentionē, aduersus hæreticos edita est. Quis em̄ nouit omnes homines, nisi scrutās corda & renes deus? Cui nō est opus vt quis testimoniū perhibeat de hoīe, nisi deo cui veraciter dictū est, tu solus nosti corda oīm filiorū hoīm? Quis deniq; scit q̄d sit i homine, nisi deus,

Numerus XLVI. in hac voce Adam designat corpus ecclesiæ. Quatuor partes mundi.

Gene. 46

Chrūs vere deus est, quia habet propriū tēplum

2. Petr. 2

Ezech. 47.

Matth. 27.

Psal. 126

Matth. 20. Marc. 10

Quæstio de prædicatione.

Roma. 9

Psal. 7 Hier. 17.

3. Reg. 8.
1. Reg. 16

Matth. 7.
Roma 8

Haereticū
est negare
lib. arb.
Roma 8

CAP. III.

Nicodemus homo
alij tanquā
non homi-
nes.

1. Cor. 2

Differēter
venerūt ad
Iesum nos-
trē Nicode-
mus & alij
Iudaei.

Matth. 3

Proue. 8

Idem.

Cur poti⁹
Rabbi q̄
magf hic
ponitur.

LII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

deus, de quo nō vane dictū est, homo videt in facie, deus autē inspiciat cor. Igitur hic etiā Euangelista iuxta propositū suum manifeste Christum esse, deū testatus est, dicēdo, eo q̄ nosset omnes. Si autem oēs nouit hoies, utiq; & illos nouerat q̄ crediderunt in eū, signa videntes quae faciebat. Ergo secundū quod eos nouerat, discrete cum illis agere debebat videlicet vt carnalia sapientibus recte spūalia non obijceret, praesertim cum eius consiliū non sit sanctum canibus dare, vel margaritas ante porcos mittere. ¶ Non em̄, quāuis habeat figulus potestatem facere de eodē luto aliud q̄dem vas in honorē, aliud vero in contumeliā, idcirco existimāndus est figulus noster erga nos hac vt libera potestate sine praesente causa iustitiā, videlicet, q̄ idcirco sint multi homines vasa contumeliā, quā noluit illis honorē ostēdere notitiā suā. Nempe potius idcirco nō vult illis honorē suum infundere, q̄ sunt ipsi vasa contumeliā. Et vt manifestius dictum sit, nō idcirco quisque male agit vnde pereat, q̄ deus illum morti p̄destināuit, sed idcirco deus illū morti p̄destināuit qua male acturum p̄sciuit, sicut cōtra haereticos liberum arbitrium negātes copiose disputatū est ab adiutoribus dei. Nam, teste Apostolo, sicut uocationē p̄destinatio dei, sic p̄destinationē eius praescientia p̄cedit. Igitur, q̄d ait Euangelista: Iesus autē non credebat semetipsum eis, eo q̄ ipse nosset oēs, & q̄ opus ei non erat, vt q̄s testimonium perhiberet de homine, ipse em̄ sciebat q̄d esset in homine tale est, ac si dicas de p̄uido quouis homine, noluit vasculis illis vel illis vinū suū infundere, eo q̄ illa sciret ipse cōno oppleta esse, & nō erat illi opus, vt q̄s pro se iret inspicere, ipse enim per semetipsum curauit & potuit introrsum peruidere. Nūc sequentia vidēam⁹ narrationis euāgelicā. ¶ Et erat homo ex pharisaeis Nicodemus nomine, princeps Iudaeorū. Hic venit ad Iesum nocte & dixit ei: Rabbi, scimus, q̄ a deo venisti magister. Nemo em̄ potest hęc signa facere quae tu facis, nisi fuerit deus cū eo. ¶ Hic homo nō tam pro natura q̄ pro ratione dici estimāndus est. Si q̄dem & illi quibus Iesus nō credebat semetipsum, omnis quidem natura homines erant, sed q̄ non rationabiliter querebāt ea quae nesciebāt, quōdāmodo homines non erāt. Hic autē deo fauete in his quae vidit & audiuit rationis ope vasa est, qua sola iuuamur, vt brutis animātibus simus dissimiles. Videns em̄ signa q̄ Iesus faciebat & nō intelligētia quae dicebat, nō in stultā admirationē euāuit, quē admodum illi, qui dixerāt XLVI. annis aedificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud: sed vt rationalis homo p̄parās se ad percipiēda ea quae dei sunt, forti argumētatione constrinxit se, ita proponēs: Rabbi, scimus, quia a deo venisti magister, ac deinde firmissimā rationem subiicit: Nemo em̄ potest hęc signa facere quae tu facis, nisi fuerit deus cū eo. ¶ Quid vero gratiā, quid bonae & p̄dicandae indolis habet, q̄ venit ad eū nō est? O laudabilis lictor, & venerabilis executor, multū dissimilis Iudaeis quorū princeps erat, & pharisaeis ex quibus erat, qui miserūt ad cōprehendēdum illū nocte, ad quē audiēdum ipse venit nocte. Miserūt illi nocte vt comprehenderēt Iesum sine turba: venit hic ipse nocte vt audiret Iesum sine turba, cui Iesus semetipsum non credebat. Illi hora sua male vsi sunt & potestate tenebrarū: hic doctrinā aptum nocturni silentij bene captauit orium. Et illi q̄dem cōprehendēdo & ligādo amiserūt saluatore Christū, hic interrogādo & audiendo inuenit & tenuit Christū dei verbum. Igitur homo hic erat princeps Iudaeorū. Ipsi autē Iudaei geminā erāt viperarū. Erat hic ex pharisaeis secundū nomē suū diuidētibus, & a deo diuisis, sed ab illis exiens, vni adhaesit, vni verbo dei se coniunxit. ¶ Vnde & contigit illud voce sapientiae prolātū beatitudinis p̄coniū: Beatus homo q̄ audit me, & qui vigilat ad fores meas, & obseruat ad postes ostij mei. Hic enim ad fores sapientiae nocte vigilauit totis oculis, non minus animi q̄ corporis nocte vna hic ad fores eius hūano diei clausas vigilauit. An nō sapientiae domus erat illud incarnati verbi corpus, de quo pauloante dixerat Iudaeis eadē sapientia habitatrix eius, soluite templū hoc, & in tribus diebus aedificabo illud: An nō clausae erāt domus vel tēpli huius fores illis maxime irreuerēter pulsantibus ac dicētibus: quadragesimā sex annis aedificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus aedificabis illud: cum & his qui crediderūt in eū clausae essent Euāgelista dicente: Ipse autē Iesus nō credebat semetipsum eis. Sed hic reuenter accedens, remotis imo & dormiētibus illis, quibus secretarium tēpli huius nō decebat aperiri, vigilans & obseruās amica voce pulsauit, & habitatricem facere peccatoris sapientia ad se p̄ apertos oris ac linguae postes euocauit. Beatus ergo est quia & tenebrarū filios, quos forsitan adhuc timebat, effugiens, lucem in nocte quae fuit & inuenit, maximāq; ab ore sapientiae hausit sacramēta nostrae salutis. ¶ Sed iam isto interrogante, respōdentis domini scrutemur verba, nostrisq; faucibus & ori nostro dulcia super mel & sanum experiamur eius eloquia. ¶ Rabbi, inquit, scimus, quia a deo venisti magister. ¶ Poterat sic scribitur Magister, scimus, quia a deo venisti magister. Sed opportuna linguarū varietate vsus ē, non solū pro ornatu dicēdi, verum etiam gratia sensus elucidādi. Sic em̄ melius elucet, q̄ ita di-

COMMENTARIORVM LIBER III.

LIII.

ita dixerit. Scimus, q̄ ad hoc a deo venisti, vt sis magister. Dicitur autē rabbi pro excellētia magisterij, cū in latinū vt cetera verba Hebraica verti poterit, sicut & alia quaedā nō interpretata proferuntur pro excellētia vel dignitate eorū q̄ significatur, vt Alleluia, Amē, & si qua hmōi reperiunt. Et q̄dem iure beatificamus rationabile studiū hois, q̄ deposito supercilio pharisaeorū, ex quibus erat, dñm nostrū adiens, magistrū illū vocauit vera intētionē discēdi, sed hoc deē notam⁹, q̄ necdū illū magistrū simul ac dñm vocare nouit, vt iam illis aquaretur, q̄s approbans ipse: Vos, inquit, vocatis me, magister & dñe, & bene dicitis. Sum etenim. Vt ignoscendū est illi, & expectāda est eius lactens & edentula fides, donec crescat & proficiat, moxq; cōpleat in illo, q̄d scriptū est: Et q̄ appropinquant pedibus eius, accipiet de doctrina eius. Hoc interim gratulamur, q̄d illū pedibus appropinquare videm⁹, dum dicit: Scimus, q̄ a deo venisti magister. Nemo enim potest hęc signa facere, q̄ tu facis, nisi fuerit deus cū eo. ¶ Illi, qui ab hoc eodē magisterio sese elongabant, scilicet pharisaei, ex quibus & hic erat, q̄ dicebāt: In Beelzebub principe demoniorū eijcit daemōnia. Attamē idem q̄d iste idem plane & illi sciebāt, Nam de se & illis ait hic: Scimus quia a deo venisti magister. Idcirco recte arguunt illi verbum dixisse cōtra spiritum sanctum, quod nō remittetur eis neq; in hoc seculo neq; in futuro, q̄a sciētes eū in digito dei eijcere daemōnia, q̄d & Magi in Aegypto coram Pharaone, Moyse signa faciente, scire poterāt. Dixerūt em̄: Digtus dei est hic. Sciētes ergo illū in spū sancto demones eijcere, dicebāt: In Beelzebub principe demoniorū eijcit daemōnia, q̄d idē est ac si dicerēt, quod auditu quoq; nefas est, spūs sanctus Beelzebub est. Ergo q̄a tantū ore cōfessus est, quantū corde intelligere potuit, vidit Iesus, imo & ante vidrat, q̄ semetipsum credere deberet huic, eūq; verae sapientiae, quae ipse est, secretis admisit. Nā sequit: Respondit Iesus & dixit ei: Amen dico tibi, nisi qs natus fuerit denuo, nō potest videre regnum dei. ¶ Amē amen, id est, vere vel fideliter. Et congrua sibi met affirmatione incarnata veritas dicta sua cōfirmat vt somnolentū & de futuro non cauentē excitet, & attentum reddat. ¶ Notandū vero, q̄ cū in ceteris euāgelistis, aliās crebrius, aliās rarius, semp aut simpla hęc affirmatiua dictūncula ponatur, in hoc solo euāgelista saepius & eadem semp duplicata, reperit: Quia videlicet quae ab hoc referunt, maiora & diuina sunt, & idcirco cōcitatōre, id est, geminato, semp affirmationis clamore magis attentū efflagitant auditoris animū. Potest & sic recte intelligi, q̄ amē dictū sit pro ipso noie veritatis, quae est ipse filius dei, iuxta illud in Apocalypsi, hęc dicit amen, testis fidelis & verus, qui est principij creaturā dei, & sic dicat, amē amen dico vobis, vt intelligas eum dixisse, ego veritas, veritatē dico vobis. ¶ Sed iam ipsius verba tāto veritatis firmamētō suffulta, prosequamur. Nisi qs natus fuerit denuo, inquit, nō potest videre regnū dei. Hic iam attenti, quonia non solos sacramentorū ruminare nucleos, sed & literarū vellicare corticē, vobis propositū est. Querimus primū, ad q̄d dñs hoc responderit, q̄a sicut se habet euāgelicā textus literā, respōdendo Nicodemo hęc intulit. At ille quāstionē nullā proposuisse videtur, ad quam de vidēdo regno consequenter responderit Iesus. Quod si ita dixisset, scimus, quia a deo venisti Christus rex, nulla de conueniētia responsonis questio superesset. Igitur nos quoq; nostrae noctem ignorantiae discutientes, & cū hoc Nicodemo in adiutorio veritatis vigilantes, primū ab intentione eiusdē Nicodemi viam quera- mus, ad audiēda quae dicuntur huic magna & profunda mysteria regni dei. Hoc primū nemo qui dubitet Nicodemum nō defuisse multis illis, qui, vt supra dictū est, in die festo crediderūt in eum, vidētes signa quae faciebat. ¶ Quid autem credebāt in eum, nisi quod ipse esset Messias, quē olim expectabant venturū regem magnū, regē victoriosum? Hęc ergo Nicodemi nocte venientis erat intētio, vt ab eo disceret, quando vel quomodo in throno David resideret, & restitueret regnū Israel. Nec vero ab hac intētionē propositio eius dissonare putanda est, dicētis, scimus, quia a deo venisti magister. Deniq; ipsi q̄s qui scripturas a deo nesciebāt, non solū regem, sed & doctore iustitiā Christū fore sperabant. Vnde & loquit ad eum mulier Samaritanā: Scio q̄a Messias venit, q̄ dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis annūtiabit omnia. Quanto magis hic, q̄ erat magister in Israel, sciēter, imo recte hūc, quem esse Messia credebāt, magistrū vocare potuit: Hęc igitur perpendicularibus valde iucunda & admirabilis elucet ista responso, tam cōgrue, q̄ vere reddita, vt eloqui summā decebat sapientiam ore proprio: Amen amē, inquit, dico tibi, nisi qs natus fuerit denuo nō potest videre regnū dei. Quid em̄ amplius admirari poterant viri barbati, iam filijs suis circūfusi, qui se putarent haereditario propter patres regno dei iam idoneos, iamq; cordis auari sinum laxabant, affluxuris (vt putabāt) in illo regno diuitijs, atq; in contemptum omnium gentium robustam ceruicem erigere fuerant parati? Quid amplius poterant admirari, quā id, quod nisi prius nascerentur, nō essent visuri regnū dei? Nōne facilius cōstare poterat apud illos, nullum fore regnum dei, quā

Iohan. 13

Deuter. 33

Blasphē
mīa pharī
saeorū nō spū
ritū sanctū
Matth. 12
Exodi. 18

Cur in Ios
hanc Amē
geminat.

Apoca. 5

Questio de
riso Chri.

Quid de
Messia cre-
debant Iu-
dæi.

Quid Sa-
maritani,
Iohan. 4

aliquē natū posse denuo nasci? Vnde dicit ad eū Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cū sit senex? Nūquid potest in ventre matris suæ iteꝛ introire & nasci? Imo quia senex, quia vetus homo est, inueterauit em̄ inter oēs inimicos suos, idcirco oportet eum denuo nasci, oportet alterari, oportet alia generatione renouari. ¶ At ille terreno sensu cœlestis hominis dicta penetrare nō poterat, idcirco dicebat: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire & nasci? solā enim natiuitatē vel generationē illam attendebat, q̄ ex sanguinibus & ex volūtate carnis, & ex voluntate viri fit, vnde nō nascuntur vt sint filij dei, aut vt videāt homines regnū dei. Verūtamen hoc impossibile vel regno dei inutile, nō illa obijciebat intēctione vel spū, quo illi dixerūt superi⁹, quadraginta & sex annis ædificatum est templū hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? Alioquin nec huic semetipsum crederet Iesus. Pulsabat potius ardore discendi, nō obstrepebat liuore aduersandi. Se potius deficere sensu, quā illū proferre inania arbitrabatur. ¶ Respondit Iesus: Amē amē dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto nō potest introire in regnū dei. ¶ Non, inquit, impossibile est, qd̄ proponit, volentibus introire in regnū dei. Nec em̄ dixi, qd̄ oporteat hoīem in ventrem matris suæ rursus introire & nasci. Alia natiuitas est qua possibile est hoīem, quamlibet senē, denuo nasci. Possibile est nāq; aquā homini adhibere, spiritum sanctum sup̄ aquā inuocare. Inuocatus autē statim adest & familiare sibi elemētum sanctificat, familiare, inquam, nam & in principio ferebatur super aquas. Et omnino impossibile est, inuocationē nominis eius irritam fieri, maxime ad hoc opus sup̄ aquas, cū nomine patris & filij inuocati. Itaq; nō in ventrem matris suæ, sed in fontē gratiæ dei potest homo introire & denuo nasci. Aliās autē & vere in ventrem matris suæ rursus ingreditur, quādo in sinū huius gratiæ vera fide reducitur. Mater em̄ nostra gratia est, mater nostra dei & beatorū omnīū angelorū eius vna concors & dilecta ciuitas est. De cuius vtero tūc male nati & foras proiecti sumus, quādo in primo pariete, de ferta paradisi requie, propter peccatū expulsū in hoc exilium decidimus. ¶ Cuius natiuitatis infelicitatē vir sanctus mystice deplorat dicēs: Periret dies in qua natus sum, & non in qua dictū est, cōceptus est homo. Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero nō statim perij? Cur exceptus genibus? Cur laciat vberibus? &c. His em̄ dictis, quatuor originalis deplangit incrementa peccati, scilicet suggestionē, delectationem, consensum, defensionē, quibus quatuor modis omne peccatū cōsummatur. ¶ Sic ergo nati ad mortē, recte renasci dicimur ad vitam: quādo eiusdē matris nostræ, à qua per peccatū diuisi sumus, videlicet supernæ ecclesiæ, sacramentis per baptismū immergimur. Sic em̄ à tribus sinistra generationis gradibus, ad tres nihilominus dextræ generationis gradus transmigravimus, scilicet à diabolo ad deū, à veteri Adam ad nouum, id est, Christū à propria carnis nostræ progenitoribus ad sacros catholicæ ecclesiæ ministros vel sacerdotes, per quos ascendere incipimus. Igitur cū dixisset Nicodemus: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire, & nasci, recte dñs nō negauit hoc posse fieri, quia videlicet non quidē secundū carnalē illius sensum potest fieri, sed secundū spūalis sacramēti veritatē fieri potest, & fit. ¶ Sciendū autē nō cōfessum hoc dicto cœpisse sacramēti huius celebrari virtutē, sed nec qd̄ diu idē dñs noster deus immortalis homo inter hoīes deguit, nostrā indutis mortalitatē. At vbi resurgēdo ipse à mortuis regnare cœpit, priorq; in regni sui gloriam intrauit, tūc primū cœperūt renasci q̄ viderūt regnū dei, videlicet p̄ baptismū commoriendo & cōresurgendo illi data tūc primum regula baptizandi ab eodē dicēte: Eūtes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spū sancti. Non em̄ vel per baptismū Iohannis, vel per aliquod aliud remediū cuiquam poterat aperiri hic, de q̄ nunc agitur, introitus regni dei, priusquam ipse rex per passionē suā acquireret regnum dei, priusquam per aquam & sanguinem de latere suo profluentē, ipsum cōderet sacramentum baptismi, vniuersam ecclesiam, quæ illum apud inferos expectabat, sicut alio in loco dictū est, eodē sanguine redimens, eademq; aqua abluens in peccatorū remissionē. ¶ Quoniam autē hæc homini circūciso locutus est, & sine vlla exceptione circūcisionis aut præputij dixit vniuersaliter, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto, non potest introire in regnū dei. Res ipsa postulare videtur, vt queramus, imo & querētib; cum Apostolo respondeamus, quid amplius Iudæo, aut quæ fuerit vtilitas circūcisionis? Cōstat em̄, quia cum hæc diceret dominus, nullus adhuc introiret in regnū dei. Ergo dū sine exceptione dixit, nisi quis renatus fuerit, constat qd̄ & illos oportuerat renasci ex aqua & spiritu sancto, qui apud inferos detinebantur, quamlibet fuissent sancti aut iusti, & sicut alio iam loco dictū est, tunc est factū, quando Chrūs in cruce moriens, Adā debitū soluit, vniuersamq; ecclesiā, quæ hæcenus fuerat, regenerauit, vbi mortuus, mirabiliter sanguinē & aquam de latere suo profudit, vnde illa renasceret, sicut dormientis Adā lateri coitam subduxit, vnde Eva fabricaretur. ¶ Igitur de causa vel vtilitate circūcisionis ita differē

af. Renasci Psal. 6.

Iohan. Iohann. 3.

Spiritualis.

Gene. 1.

Peccatum originale. Iob. 3.

Virtus baptismi post resurrectionem Christi. Matth. vi.

Iohan. 19.

Roma. 7. Coloss. 2. Ioh. 19. Gene. 2.

differendū est, vt pariter intelligamus, qd̄ recte extunc cessare debuerit, ex quo moriente Christo in cruce, baptismi sacm̄ conditum, Circūcisionē pro signo iustitiæ fidei datam esse, Paulus apostolus testat, dicens: Dicimus, quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? In circūcisione, an in spū? Non in circūcisione, sed in spū. Et signum accepit circūcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ, vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam, & sit pater circūcisionis &c. ¶ Hoc manifestum est ex serie libri Geneleos, qd̄ Abraham ante circūcisionem iustificatus est per fidem, eadem scriptura dicente: Credit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus dei appellatus est. Hic autē addit Apostolus, quia signo circūcisionis signatus est, dicendo, & signum accepit circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Signatus est quippe tanquam vas iustitiæ, continēs thesaurum fidei, quam deo iam obtulerat in spū promissionis, vt hoc signo testamentū eiusdē promissionis firmaret, & iure teneret debitor qui promiserat deus. Cum em̄ dixisset deus: Circūcideret ex vobis omne masculinum, & circūcideretis carnem præputij vestri, statim addidit, vt sit signum fœderis inter me & vos. Bene ergo Apostolus ait, quia signum accepit circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei. ¶ Quid autē deus promiserat illi, vel quid credendo iustificatus est, vt hoc fidei signum accepit? Hoc vtiq; promiserat deus, & hoc ille crediderat, qd̄ futurū esset semen eius, sicut stellæ cœli, & qd̄ in semine eius benedicerentur omnes gentes terræ. Quæ promissio de benedicendis gentibus, in semine eius, prima & vltima allocutione eius firmata est. Prima namq; apparitione præcipiens illi, vt egredere de terra, & de cognatione sua; Benedicēs (inquit) benedicā tibi) & multiplicabo semē tuū, atq; in te benedicent vniuersæ cognationes terræ. Vltima vero qn̄ filiū suū deo obtulit vocans illum de cœlo, cum interpositione iuramēti benedictionem repromittens, possidebit (inquit) semen tuum portas inimicorum suorum, atq; in semine tuo benedicent omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Vnde & repromissio dicit, quia primo & secundo de benedicendis in semine eius gētib; promissio facta est. ¶ Cum ergo fides Abrahæ, quæ illi ad iustitiam reputata est, in eo fuerit, qd̄ credidit in promissione seminis, & hanc fidē deus signatam eē voluerit, vbi conueniētius, q̄ in ea parte corporis, p̄ quam semē traicitur, signari debuit? Solēt enim irridētes obijcere Iudæi, cum dicimus eis, circūcisionē signum fuisse fidei: Cur (inquiunt) non potius in aure, vel in labijs, siue in alia qualibet nuda corporis parte, q̄ in ea quæ semp̄ operit, positum est hoc signum, vt melius pareret, si vt dicitis, pro signo fidei data est? Attamē hoc ipsi negare nequeunt suæ scripturæ auctoritate cōstricti, qn̄ pro signo fidei, sicut prædictum est à deo data sit, Eis ergo dicimus: Cum circūcisio fidei signū sit, fides autē in seminis promissione fuerit, nonne conueniētius secundum causam in ipso seminis effusorio q̄ in alia qualibet corporis parte poni debuit? Igitur (vt prædictum est) cum auctoritate Apostoli, imo & scripturæ veteris, circūcisio fidei signū est. At vero ipsa fides in promissione seminis est. ¶ Constat ergo, quia circūcisio, eiusdē seminis expectandi professio est, & quisquis circūcidit, semē illud se expectare profitei quod est Christus. Non enim promissio facta est de seminibus, quasi de multis, sed de semine vno scilicet quod est Christus. Quisquis autē se hoc semē profitei vëturum expectare, profecto negat venisse. Igitur quicumq; Christum in carne venisse confitemur, abolita circūcisione, eiusdē Christi domini nostri solo sacramēto indigemus de quo nunc agit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū dei. Qui si circūcidere profitemur, ac p̄ hoc venisse negaremus. ¶ Sed dicit ad hæc Iudæus: Quod deus semel in sempiternū statuit nunq; ipse mutari cōcedit, aut præcipit. Ac quietisimus, immudus æternus. Sic em̄ de illo loquitur ad Abraham: Et statui pactum meū inter me & te, & inter semē tuū post te, in generationes tuas, fœdere sempiterno. Et post pauca: Eritq; pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Igitur non est hic à deo, qui & per semetipsum sabbatum non custodit, & p̄ baptizatos vel baptistas suos sempiternū circūcisionis pactum dissoluit. ¶ Ita Iudæis argumētantibus, illum psalmi versiculū oportuē importunē decantamus, fiat mēsa eorū coram ipsis in laqueū, & in retributiones, & in scandalū. Hoc em̄ in illis isto modo impletur, dū scripturę huius cæterarumq; sacraꝛ mēsa lectio fit eis in laqueū, vt prauē intelligētes illaqueentur, & digna retributione fiat eis, vt scandalizati ad lucē veritatis puenire non sinantur. ¶ Quid em̄? Nunquid hoc scripturæ ista p̄dicat, qd̄ deus circūcidēdi ritū indixerit in æternū? Nascēdi & generādi successio æterna nō erit, & circūcidēdi lex æterna eē poterit? Quid ergo? Ipsa scripturæ verba me quid statuit vt eēt sempiternū? Pactum suum, fœdus suum. Quod est illud fœdus? quod

Roma. 4.

Iustificatio Abrahæ p̄ fidem. Gene. 17. Roma. 4.

Gene. 17.

Roma. 4.

Gene. 17. Gene. 12. Gene. 22.

Circūcisio cur post baptismum Christi sit eēt aut si erit nō debet Galat. 3. Galat. 5.

Gene. 17. Iob. 2.

Solutio qd̄ male intelligunt scripturas psal. 68.

Gene. 17
Pactum eter
nū ē, nō ipa
circūcisio
Roma. 10
Esaia. 46
Cur nos nō
circūcidimur
sicut Christus
Luce. 22
Solutio hu
ius q̄stionis
Roma. 15
Galac. 4
Gene. 15
Marth. 1
Nume. 16
Psal. 28
Ch̄s sc̄dm
carnē neq̄
genuit neq̄
circūcidit
Triplex fe
das dei cū
hōibus
Primū cum
Noe in ar
cu n̄ bium
Gene. 6
Gene. 9
Sc̄dm cum
Abrahā in
circūcisio
Gene. 12
Gene. 17

est illud pactum? Nunquid ipsa circūcisio fœdus est aut pactum? Nō utiq̄, sed est fœderis vel pacti signū. Cum em̄ dixisset deus, circumcidet ex vobis omne masculinū, & circumcidetis carnem præputij vestri, statim addidit, ut sit signum fœderis inter me & vos. Non ergo circūcisio fœdus, sed signum fœderis est. Quantū distat inter testatoris scriptum & ipsius quod impressit sigillum, t̄m distare certum est inter eam quæ ad Abraham facta est feminis, quod est Christus, promissionē & ipsam circūcisionem. Promissio nāq̄ feminis, occurrente alacriter fide Abrahæ, pactū vel fœdus est, circūcisio vero signū fœderis est. Et pactū quidem dixit deus fore sempiternū, cum autem dixisset, ut signum fœderis inter me & vos, non addidit æternū. Tunc em̄ fortasse recte intelligi utriq̄q̄ possit, q̄ circūcisio in æternum exercenda esset, quod t̄m sic impossibile est, sicut generandi vel nascendi successionē æternam esse verum non est. Nunc autem pactum quidem æternum est, quia semen æternum promissum & creditum atq̄ datū est, circūcisio vero, quæ pacti vel fœderis signū est, nec æternaliter exerceri potest, nec iam, post quā illud semen, quod promissum fuerat, venit, exerceri debet. Quærit adhuc cur sancti p̄ses ante aduentū Ch̄i non introibant in regnū dei? Nonne per eandē fidē fuerant iustificati & ipsi? Ad quod respondemus: Cur sacramentis sanctæ ecclesiæ, verbi gr̄a, corporis & sanguinis dñi, cōmunioni, non admittunt catechumini nostris? Nonne corde credunt, & ore consentiunt dē Ch̄i? Videlicet inquis, q̄ nondū sacro fonte sunt regenerati. Ita plane veteres sancti idcirco ab illa cœlesti ecclesia nō debebant in communionē gloriæ & visionis dei recipi, nec fas erat, ut inter candorem innocentie vel charitatis angelicæ reciperent, quales sc̄dm humani generis iustitiæ, quæ oēs, testate Esaia, sic erant, sicut pannus menstruatus, nisi prius lotæ essent sanguinis & aquæ de Ch̄i latere profuētis, inundatione. Adhuc nihilo minus aduersarius Iudæus obiicit: Cum ipse, q̄ vobis baptismū dedit, Ch̄s vester circūcisus sit, qua rōne circūcisionem excluditis, ut non exemplo eius circūcidamini priusquam baptizemini? Cur illud nostræ religionis non admittitis, quod in carne sua Christū vestrum admisisse negare non potestis? Mirum si non & illud obiiciant, cur non & par turum aut duos pullos columbarū offeramus in sacrificium pro paruulis nostris primogenitis, cum & ipse Christus noster huiusmodi hostia secundū legem Moyfi mandatus sit. Verè prædictam obiectionē, & cōm imprudētium hoīm ignorantiam, sanus sermo fidei iam dudum obmutescere fecit. Primo namq̄ dicimus cum Apostolo, Ch̄m ministrū circūcisionis datum propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum, qui & idcirco sub lege factus est, & recte legaliter circūcisus est, ut circūcisus legitimus & inreprehensibilis minister salutis suæ grām prædicaret. Deinde & hoc subiungimus, q̄ a semē quod Abrahæ promissum est, ipse Christus est, semen vnum, propter quod, donec veniret, generationes computatæ sunt, tribus & familiæ, cogitationes ac domus seorsum distinctæ & diligenter obseruatæ sunt, ne cum Christus veniret incertum esset, q̄ de semine Abrahæ, de tribu Iudæ, & de familia Phares, de domo Dauid, cuius fidei nihilominus fuerat repromissus, existeret. At ipse Ch̄s neminē secundū carnē genuit, sed æterna virginitate carnē suam continēs, generatiōes carnis Abrahæ in se vno semine q̄ illi repromissum fuerat, cōsumatas ostendit. Et si rite attēdas, verbū promissionis vltra hoc semen Abrahæ, quod est Ch̄s, nulla genealogia carnis eiusdē Abrahæ protendi iam debet aut supputari: Igitur sicut Ch̄s neminē secundū carnē genuit, ita consequēter neminē sc̄dm carnē circūcidere debuit. Ab eis de q̄bus secundū carnē natus est, recte secundum carnē & circūcisus est, recte nihilominus neminem nostrum secundū carnē circūcidit, quoz neminem secundum carnē genuit. Vbi Christus hares æternus datus est, protinus sicut generatio carnis in illo desuit, sic & circūcisio carnis iure desicit. Alterius, i. spūalis genealogiæ principium ipse, ac proinde alterius quoq̄ sacramēti nobis autor est. Sc̄do nāq̄, imo iā tertio, nobiscū deus in Ch̄o pepigit fœdus. Et nota diligēter fœderis q̄ deus cum hoibus pepigit, fœderis (inquam) eius ternarium nota diligēter incrementum. Primo nāq̄ cum Noe. Secūdo, cum Abraham. Tertio, pepigit cum semine eius, q̄d est Ch̄s. Et secundum rem fidemq̄ singuloz variavit, vel magis ac magis propē fecit in singulis fœderis sui signum. Siquidem Noe, quia dicente deo futuz credidit diluuium, credensq̄ obediuit in fabricando arcam, & fecit omnia quæ cūq̄ præcepit ei deus, accepit signum secundum rem fidemq̄ suam congruum, s. arcum in nubibus cœli positum dicente deo, ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit signū fœderis inter me & inter terram, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum, quia videlicet potissimū de nubibus desuxit ipm q̄d loquēte deo futuz crediderat diluuiū. Abrahā vero quia credens obediuit deo præcipienti, ut egredere de terra & de cognatione sua, & promittenti quod benedicens benediceret, & multiplicaret eum, & quod in semine eius benedicentur omnes gentes, signum accepit fœderis dei, non iam extra se, sicut Noe, qui accepit in

pit in nubibus, sed in semetipso: veruntamē in carne exterius, in ea dūtaxat corpis parte, per quam (vt supra dictum est) semen traducit, congrue .s. quia in feminis promissione non dubitauerat fide confortatus. Ch̄s tandem, quia nō solum fideliter, sed & sciēter seruens (nihil em̄ ignorare poterat) factus est obediens patri vsq̄ ad mortē, mortē autē crucis: accepit, imo & dedit, fœderis æterni signū sempiternū, iam neq̄ extra hoīem, nec in parte hoīs ponendū, sed quo totus hō intus & exterius, visibili factō, pariter & inuisibili virtute regenerat & sanctificat. De quo vt pertractemus, iam ad ipsa lectiōnis euangelicæ verba redeamus. Nisi quis renatus fuerit (inqt) ex aqua & spū sancto, non p̄t introire in regnū dei. Et q̄ verba dei ponderare nouit, & claro intuitu splendorem diuini agnoscit eloquiū, longe circumspectius dictum esse liquet, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū: q̄ si dictum esset, nisi quis fuerit baptizatus. Nam videt quidem id ipsum significare baptizatus, quod renatus ex aqua & spū, verum non nihil differt. Et em̄ baptizatus quidem est oīs qui renatus est ex aqua & spū, sed nō econuerso, oīs qui baptizatus est, ex spiritu quoq̄ renatus est. Quod vt manifestū sit, quærenda est in primis definitio renati. Renatus vero ille est, qui spiritu mentis suæ renouatus est, q̄ veterem hoīem cū actibus eius exuit, & induit nouū, qui sc̄dm deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Sed multi illoz, q̄ baptizant aqua, spū mentis suæ non renouant, non deponentes veteris hominis actus, quis in aqua demersi, nouum se hoīem induere prouident. Prouide ergo veritas loquit, dum maualt dicere, nisi quis fuerit renatus, quā nisi quis fuerit baptizatus. Quapropter vt Simon Magus baptizatus quidē aqua est, sed spiritu sancto baptizatus non est: sanctus em̄ spū disciplina effugit illū fictū, ac proinde baptizatus quidē, sed non renatus dici potest, sic & alij multi baptizant quidē, sed non renascunt, ac proinde malis sc̄ctibus recte comparant, qui vtero quidē concipiunt, sed non viuificant, aut vitam inspiratam protinus amittētes abortiui prouident. Et isti quidem illis quoq̄ assimulantur, qui transito mari rubro in deserto prostrati sunt, & repromissionis terram non introierunt. Illi autē, qui ex aqua & spiritu sancto renati, regnū dei perseueranter introeunt illi similes sunt, q̄ mari rubro, & Iordane quoq̄ transito, terram promissionis, prælioꝝ virtutibus victores obtinuerunt. Illi quoq̄ q̄ ab hæreticis baptizant, baptizati quidē sunt nec eis repetit lauacrū carnis, renati t̄m nequaquā sunt, qui iam mortui prodeunt, sed nec vāq̄ vixerunt. Vnde nec saltē illis sc̄ctibus comparant, qui viuificati in materno vtero moriunt anteq̄ proferant. Qui tamen, si ad vnitatē ecclesiæ reuertant, & per confessionem catholicæ fidei, matri vnicæ ecclesiæ subiiciunt, tunc eo, qui in illa sola est, Christi spū viuificant, & sic inter eos qui ad videndum regnum dei renati sunt, ipsi quoq̄ computant. Tantummodo quasi natalibus differunt ab eis, qui in catholica fide & ecclesia baptizati sunt, sed ad regni eiusdē consortium perueniunt. Quemadmodum Gad & Ahar, Dan & Nephtholim, de ancillis quidem obscurius nati sunt, sed t̄m in diuisione terræ nihilominus æquum distributionis funiculum sortiti sunt. Iam nunc audita propositione, qua, quid necessarium sit ad videndum regnū dei, veritas exposuit: rationē audiamus, quā subintu lit eisdē suo, quē erudiendum suscepit, auditori. Sequit: Quod natum est ex carne, caro est: & q̄d natū est ex spū, spū est. Bonus doctor, cui nō opus est vt quis cum interroget, nō expectauit vt eū Nicodemus interrogaret, quare nemo nisi renatus possit introire in regnum dei, sed vltro subtilē valde subtiliter rationē reddidit. Quod natū est (inqt) ex carne, caro est: & quod natū est ex spū, spū est. Hæc ratio prudentē & acutū auditore desiderat, quia audita hac tanq̄ cœlestis dialectici propositione, protinus eodē spū, quo renatus est, suggerēte, assumat & dicat: Sed omnes hoīes ex carne nati sunt, ex carne peccatrice deū nesciēte, mundū diligēte, post concupiscētias suas eunte. Regnū autē dei totū in spū sancto est, totū in spiritu cōstat & veritate, nihil habet terrenū, nihil admittit caducum, nihil vanū habet aut ineptū. Ante oīa tu qui hæc loqueris, rex atq̄ imperator huius regni dei, ex carne q̄d natus es, sed nō de carne sola: nam de spū sancto ex carne virginea cōceptus & natus es. Proinde tu caro q̄d & vera caro es, q̄ ex carne natus es, sed & spū es, q̄ de spū sancto cōceptus es. Ceteri hoīes t̄m caro sunt, q̄ de sola carne concepti & nati sunt. Cum ita assumpseris tu, quisquis es, concludit ille sic: Ergo inq̄: Non mireris, quia dixi tibi, oportet vos nasci de nouo. Non (inqt) mireris, nam potius mirandū esset, si dixissem hominē nō renatū posse introire in regnū dei. Homo em̄ non renatus, caro est: regnum vero dei spū est. Hæc autē, s. caro & spū contraria sunt, & hæc (inqt) Apostolus) sibi inuicē aduersant. Quoz alter carnis & inuicē aduersantium rixam impacatam, homo nō renatus nō sentit, q̄ videlicet totus caro ē, nihil habēs de spū aduersario carnis. Vbi autē renatus est, & in hac noua generatiōe adolescit, graues experitur pugnas carnis ac spūs, quia condelectatur quidē legi dei secundū interiorem hominem, vi det autem aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captiuum se ducentem

Tertis, cū
Ch̄s in ba
p̄smo
Philip. 2
Differunt
baptizatus
& renatus
Ephē. 4
Acto. 8
Sap. 1
Nume. 14
Iohan. 12
Iohan. 16
Roma. 7
Iohan. 2
Luce. 17
Iohan. 4
Roma. 2
Ch̄s nat⁹
q̄d ex car
ne, sed etiā
de spū sancto ē
Pugna i. ex
carnē & spū
ritum.
Gala. 5
Roma. 8
centem

LVIII. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. III.

centem in lege peccati, quæ est in membris suis, & ingemiscens dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpe mortis huius? Quæ sic iugiter clamant eum liberauerit grã dei, adhuc viuens, iam nõ est in carne, nescit passiones, quæ per carnẽ eius erant operantes, & si quid submurmurancilla superba, protinus à dñã sua rone districte affligit. Cum igitur homo non renatus, ut præ dictum est, caro sit, dei vero regnum spūs sit, caro autem & spiritus contraria sint & sibi inuicem aduersent, non mireris (inquit dñs) quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Magis em̄ mirandum esset, si dixissem hoĩem nõ renatum, qui ex carne natus est, & caro est, posse introire in regnum dei, quod totum spūs, id ẽ, spirituale est.

Difficile introire in regnum dei
Math. 19
Luc. 18

¶ Poterat Nicodemus (utpote rudis & huius natiuitatis grãm non expertus) respondere ad hæc. Quis ergo poterit in regnum dei introire? Sic em̄ & discipuli Iesu, cum dixisset ipse, facilius est camelum per foramen acus transire, quã diuitias habentem introire in regnum cœlog: audientes mirabant dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Quorũ spei fluctuanti statim subueniens, inquit: Apud hoĩes hoc impossibile est, apud deum oĩa possibilisunt. Ita ergo poterat & hic decidere à spe regni dei, putando impossibile esse de spũ sancto renasci. Vnde em̄ possibile esse putaret hominĩ visibili, ut nasceret de spũ inuisibili? Nam & hoc apud hoĩes impossibile est. Igitur quia apud hoĩes quidem hoc impossibile est, apud deum autẽ & hoc & oĩa possibilisunt, protinus adiungit: L. Spūs vbi vult spirat. Quo dicto, grãm simul & potentiã spūs sancti commẽdat. Nam q̄ non debet & vult, grã agit: q̄ vbi vult spirat, oipotentia est. Et reuera nulli hoĩm quicquid debet hic spūs, quia cunctoꝝ pater Adã primus præuaricatus est, & iusta lege, dei regno, de quo nũc agit, exheredatus est. Cumq̄ oĩbus regnum dei iuste clausum fuerit, q̄ quibusdã aperit regenerante hoc spũ, gratuita misericordia, vel misericordis gratiã est: q̄ vero quibusdã non aperit, iustæ vindictæ vel vindicis iustitiæ est: Ait ergo: Spiritus vbi vult spirat. Ac si dicat: Ne dicas in corde tuo, quis ascẽdet in cœlũ, hunc spãm sanctum deducere, ut in illo possimus renasci, & sic in regnum dei introire: ipse em̄ gratis & vltro dignatur & potest aspirare.

Deuter. 30

Quo aqua viuificat a spũ sancto

Eph. 2
1. Petri. 2

1. Cor. 12

Vocẽ eius audis, id est Christum
1. Cor. 19
Eph. 4

¶ Qui mox, ut virtute sua, qua vbi vult spirat, emisit se super aquas, mirificũ agit opus suæ potentiæ, ut elementũ inanimatũ viuificetur, nõ quidem vita animal, sed virtute spiritali, fiatq̄ ianua regni dei, sit thorax cœlestis grã, fiatq̄ venter supernæ matris ecclesiæ. Quod em̄ agunt viscera materna, vt susceptũ semen coalescat & viuificet, hoc agit elementum, hoc superueniente sancto spũ, ut homo natus de massa perditionis & mortis, renascatur in cœtũ viuentiũ & populũ acquisitionis. Et hoc quẽdẽ mō æque cunctis aspirat, æque cunctos regenerat, æqualiter vniuersis remissionẽ peccatoꝝ dat. Deinde vero dona gratiæ non oĩbus æqualia vel eadem dat, sed aspirat singulis quando vult, & quomodo vult & diuidit singulis prout vult, alij dans sermonem sapiẽ, alij genera linguarũ, alij discretiõnem spirituum &c. Quo facto non cessat nouus homo, q̄ renatus est loqui de regno dei, cui renatus est, inuocare patrẽ, à quo regeneratus est, annuntiare verbũ, quo reiectus est, confiteri in spũ sancto, quo renouatus est. Vnde & nunc dñs cum dixisset, spūs vbi vult spirat, statim addidit: L. Et vocẽ eius audis, sed non scis vnde veniat, aut quo vadat. Hoc tunc singulariter Nicodemo dictum est, & indubitanter vere dictum est: Vox enim ista, quam tunc ille audiebat, dicentis: Amen amen dico tibi, nisi q̄ renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ potest introire in regnum dei &c. Vox erat, imo vox est spūs sancti, de quo conceptus est hic homo nouus, homo cœlestis qui hæc loquitur, cuius ad similitudinẽ nos omnes renasci oportet eodem spiritu, vt regnum ipsius videre possimus. Vox plane hæc est spūs sancti, non em̄ carnalia dicit, sed spiritualia non humana, sed diuinatõ nõ terrena loquitur, sed cœlestia. Nescit autem Nicodemus vnde veniat, aut quo vadat: quia videlicet quo ex tempore, quanta plenitudine super hunc per quẽ ista loquitur, idem spiritus requiescat, quale ad regnum, vel quali ordine illũ perducere disponat, penitus ignorat. Non em̄ nouit adhuc quod ex ipso suæ conceptionis initio septiformi spũ hic homo sanctificatus sit, quodq̄ eo peruenturus sit, vt per eundem spãm sanctum, semetipsum offerat deo, pro omni mũdo hostiã viuam, in odorẽ suauitatis, & tali ordine hoc effectu sit, vt ex aqua & eodẽ spũ renati possimus introire in regnũ dei. ¶ Bene ergo huic ait, & nescis peccabat. Veruntamẽ hoc & de singulis sentiendũ est hoĩbus, iuxta rõnem vel mensurã donoꝝ, quæ operat vnus atq̄ idem spiritus diuidens singulis prout vult. Cum em̄ quẽpiã habentẽ aliquid donoꝝ eiusmodi loquentẽ siue prophetantẽ audimus, vocẽ quidẽ spūs audimus, quia spũalia esse quæ dicit, sentimus: sed nescimus vnde veniat aut quo vadat, quia videlicet notũ nobis nõ est, quando vel quomodo is, q̄ loquitur, grãm accepit loquendi mysteria, vel quẽ ad finẽ suæ fructũ processura sit eadẽ, qua nunc videtur donatus esse gratiã. Vnde & protinus subdit: L. Sic est omnis q̄ natus est ex spũ. ¶ Parum autem dictum est, Nam nõ solum is qui audit vocẽ eius, nescit vnde veniat spūs, aut quo vadat verum

Nescis vñ veniat, aut quo vadat,
1. Cor. 12

Nescit hoĩ an amore, vel odio dignus sit.

verum idem ipse qui loquitur, nescit vnde vel quibus ex meritis spiritũ accepit: Nescit & quo vadat, id est, ignorat, vtrũ eternã accepturus sit gratiã pro ista tẽporali gratiã. Nescit em̄ homo finem suum, & omnia in futurũ tẽpus referuntur incerta. Paulus quoq̄ nõ arbitrat se cõprehendisse, & omnino nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit. L. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? ¶ Non vt incredulus, qualiter hæc fieri valeant, inquit: sed certus complenda esse quæ à tãto magistro audiebat (quippe quẽ à deo venisse magistrũ modo cõfessus est) quo ista fieri modo vel ordine possint, sibi postulat exponi. Et quidẽ poterat dñs oĩa quæ dixerat, ab eo loco, quo ait: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, manifestius exponere huic discipulo suo. Verbi gratiã, sic dicẽdo: Hoc corpus meũ templũ illud est, de quo dixi Iudæis: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud, Soluent em̄ illud, nõ quẽdẽ iussu, sed permissu, soluent, inquam, per violentiam passionis & crucis. Tunc lancea, patefaciet latus templi huius & aqua cum sanguine egredietur, & omnes ad quos peruenerit aqua ista, salui fient. Perueniet autẽ & ad mortuos omnes electos inuisibilis virtus eius, videlicet quorum salutis causa & hoc tẽplum corporis mei solui permittitur. ¶ Et hæc aqua cũ sanguine pueniet ad viuos quoq̄ omnes, qui credituri sunt in me. Ego cum in tribus diebus hoc templum excitauero, id est, à mortuis resurrexero, daturus sum huius, de qua nunc loquor, necessariã regenerationis regulã, dicẽdo: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spūs sancti. Cum huius nominis inuocatiõ pueniet ad illos aqua ista, & salui fient. Cum hac em̄ dabitur, tam mortuis q̄ viuis spūs remissionis, vt sicut & in corporeis cogitatiõibus, & corporeis quinq̄ sensibus peccatum admissum est, ita corporeo elemento aquæ & incorporeo spũ emundetur. Aliter em̄ aperiri nõ potest regni dei introitus. Hoc nimis modo sua dicta manifestius illi exponere poterat. Verũ nec huic adeo credebat Iesus semetipsum sciẽs, q̄ nec ipse posset talia portare. Nam de huiusmodi suis quoq̄ apostolis ait: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo. His ergo pro tẽpore suppressis ait: L. Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? ¶ Opportune nõ huius tantũ, sed & omnium scribarũ & pharisæorum, qui sedebant super cathedram Moysi, supercilium decuit: quia videlicet amantes primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi, ipsarum profecto quæ profitebantur magisterium, verum non habebant intellectum scripturarum. ¶ Si em̄ veri magistri essent in Israel, & scripturarum notitiã haberẽt, quomodo hæc ignorarẽt. Quid em̄ aliud legebat, verbi gratiã, & in Ezechiele dicente: Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis spiritum nouum? Quid, rogo, aliud scriptura hæc loquitur, quã idipsum quod nunc ait dominus, oportet vos renasci ex aqua & spũ? Quam vero terram promittit post effusionem aquæ & spiritus, dicens: Et habitabis in terra quam dedi patribus vestris, nisi regnum dei, quod, vt nũc ait, aliter introire nos possemus, nisi sic renati? Idem ergo est, ac si dixisset: Nisi prius effundam super vos aquam mundã, & spiritum meum ponam in medio vestri, nõ habitabis in terra quam dedi patribus vestris: imo non introibitis in regnum dei, quod dederam quondam primis parentibus vestris. Item in Ezechiele, quæ sunt aquæ de tẽplo à latere dextro egredientes, quibus ceteræ aquæ sanantur, & pisces magni creantur, nisi aquæ baptismi, & dona spiritus sancti: quibus de Christi & ecclesiæ eius templo profluentibus, sanantur, & renascuntur omnes populi, vt possint introire in regnum dei? Omitto, q̄ de hac eadem baptismi regeneratione loquens Zacharias: Et erit, inquit, fons domus David patens in ablutionem mensuræ, & cetera talia, quæ sparsim in scripturis inueniuntur: nomen & locum arrogare comprobantur, dicẽte domino: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Quod enim vni dicit, omnibus dicit: Quod idem est, ac si diceret: Tu ignoras hæc & magister es in Israel? ¶ A quorum præsumptione discipulos suos reprimens ait: Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. Vere enim vnus & solus magister noster est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, qui discipulorum suorum sensum per spiritum sanctum aperuit, vt intelligerent scripturas, qui abscondit hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. De cuius magisterij sui veritate protinus subdit: L. Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus, testamur: & testimonium nostrum non accipitis. ¶ Notandum, quod cum supra vel infra singulariter loquitur: Amen amen dico tibi, & cetera, in hoc duntaxat versiculo pluraliter loqui maluit, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & cetera. Videlicet quia testari se profiteretur, & loquelam suam testimonium nuncupat: testimonium autem vnus legitimum non est, sed in ore duorum vel trium testium, stat omne verbum, recte ergo non ait, & quod vidi, hoc testor, & testimonium meum nõ accipitis: sed quod

Ecclesi. 3
Philip. 34

Johan. 2

Johan. 19
Ezechi. 47

Matth. 23

Johan. 16

Matth. 23

Ezechi. 36

Gene. 2
Ezechi. 47

Zachar. 13
Marc. 15

Matth. 23
Coloss. 2
Luc. 24
Matth. 11

Deute. 19
Matth. 11

Iohan. 8
Luc. 11
Hier. 27
Ezech. 13
Testimonium meum non accipitis.
Terrena luxra sensum iudiciorum.
Reuera autem celestia sunt dicta.
Gala. 3
Hier. 17
1. Cor. 15
Math. 24
Luc. 17
Hoc textus est confirmatus hæreticis Nestorianis.
Luc. 1
Eph. 4.
Vnus idemque deus & homo filius.
Cur christus saepe vocatur filius hominis.
Iohan. 3
Psal. 34

LX. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

quod vidimus, hoc testamur, & testimonium nostrum non accipitis, seipsum & patrem intelligi volens, sicut & alibi dicit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Et est sensus. Non, inquit, sicut magistri, scribae & pharisæi, ex quibus es tu, qui tulerunt clauem scientiæ, & nec ipsi introeunt, nec alios introire permittunt: non ita nos ex coniecturali præsumptione, sicut hi qui à semetipsis loquuntur propriam quærentes gloriam & de cordibus suis prophetant. Sed quod scimus & quod vidimus rem certam in veritate existentem, verè scripturarum sensum, quarum profitemur magistrum, loquimur & testamur. Quid enim nescit, quod non videt vna patris & filii diuinitas, in qua consistunt omnia, quæ regit & implet omnia? Illud quoque non prætereundum, quod cum vni loquatur Nicodemo, non singulariter ait, ut in cæteris, & testimonium nostrum non accipitis, sed testimonium nostrum non accipitis, inquit, subaudi, vos scribae & pharisæi, qui in hoc solum vos sapientes & magistros arbitramini, qui vocamini ab hominibus Rabbi, & famæ vestræ detrimentum pati metuens, doctrinam audire, veritati acquiescere dedignamini. Videlicet hoc illi singulariter dicendum non erat, quod ex ipsis quidem erat, sed ex ipsis extens, hunc ut magistrum quia à deo venisset audire desiderabat. Illos autem nolle suum accipere testimonium, argumetando probat, dicens: L Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo, si dixero vobis cælestia credetis? J Ac si dicat: Terrena sunt, templum manufactum solui, & illud in tribus diebus reedificari. Terrena, inquam, sunt, vestro sensu, id est, sic accepta, quia verba sonant exterius, ultra quæ vester non ascendit sensus terrenus. Sed vos ista non creditis, à me tam breui spatii posse fieri: videlicet nescientes, me verbum esse, per quod mundus, & omnia quæ in mundo sunt, in sex diebus condita sunt. Hoc, ut dixi, non creditis, à me tam cito posse fieri, quod licet maiori spatii, id est, quadraginta & sex annis, ab hominibus factum, & idcirco opus terrenum est. Reuera autem cælestia sunt hæc, quia cælestis templum est, quia cælitus ædificatum est, quia non manufactum, sed à deo conditum est. Quomodo ergo, si dixero vobis, vos illud crucifigendo soluetis, & ego in tribus diebus reedificabo resurgendo à mortuis, & extunc incipient homines renasci, resurgendo & ipsi à peccatis suis si hæc & cætera his similia, quæ vere cælestia sunt, dixero vobis, credetis? Sequitur: L Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. J Et hoc, inquit, amen, id est, vere, dico tibi: vel id ipsum quod iam dixi tibi, neminem nisi renatum ex aqua & spiritu sancto posse introire in regnum dei: rursus æquipollenti ratione confirmo tibi, quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Idcirco expedit vniuersis, ut renascendo ex aqua & spiritu induant filium hominis, vel incorporent illi, ut quia ex carne nati sunt, quia caro sunt, & idcirco in cælum ascendere non possunt, leuentur illuc ab eo, qui solus ascendere potest in cælum, & quomodo caput membra sequuntur, & vbi cūque fuerit corpus, illuc & aquilæ congregantur: ita quicumque renascendo ex aqua & spiritu sancto Christum induunt, & Christo incorporantur, vehiculo diuinitatis eius in cælum subleuantur: & cibo visionis eius æterno pascantur. Hoc loco maxime Nestoriana hæresis geminato ictu percutitur: quæ Christum diuidens, alium filium dei, alium volebat esse filium hominis. Quomodo enim filius hominis descendit de cælo cum quando missus est angelus Gabriel ad virginem, & cum voce eius verbum patris interioris eiusdem virginis aurem penetravit, hæc tunc non filius hominis, sed erat tantummodo filius dei? Et quomodo iam tunc erat in cælo, ut diceret: Filius hominis qui est in cælo, cū ista loquens duobus pedibus staret, aut forte complicatus sederet in terra? Quomodo, quæso, & de cælo descendit filius hominis, & in cælo iam erat filius hominis, nisi quia cum homine loquente in terra, deus qui & in cælo & vbiq; est, vna eadēque persona est? Ergo qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vnus idemque filius dei & filius hominis: qui & ex eo ascendere potuit, quia non (ut hæretici blasphemare ausi sunt) ex Maria initium sumpsit, sed de cælo, vbi ante Mariam fuerat, in illam descendit. Hæc autem omnia Nicodemus dicebantur, ut interim clausa, tanquam sub velamine tegerent, quia modus, quo hæc fieri possent, illo etiam quærente, non exprimebatur. Nam reuera nox erat, & ob hoc dicta hæc vel quæcūque similia congeriebantur: ut orto die, id est, clarificato Iesu per resurrectionem & ascensionem ipsius dicta factis, imo dicta & facta scripturis conferrentur, & tunc demum opportune intelligerentur. Hoc sane in gratia labiorum eius venerandum est, quod cū dicere potuisset, nemo ascendit in cælum nisi ego qui sum in cælo, sicut in sequentibus ait: ita exaltari oportet filium hominis, cum dicere potuisset, ita me oportet exaltari. Sic & in cæteris pene omnibus locis familiare est ori eius, appellare se filium hominis. Et quin cum hac appellatione, melius humilitatis suauitatem dicta eius redolent. Quo exēplo docemur nos quoque viciniore iactantiæ voces deuitare. Verè & præter hoc est aliud, quod in hoc nomine filii hominis rememorantes amplius delectemur. Etenim proximum atque fratrem nostrum sese vult intelligi, tam frequentem habens in ore suo appellationem

COMMENTARIORVM LIB. III. LXI.

nem filii hominis: Et proculdubio magis hoc modo sese indicat nobis affinem, quæ si se appellarent tantum hominem. Quod ut indubitater pateat, operæ pretium est respondere his, qui quætere solent, cur deus ob restorationem generis humani, hominem assumens, non de terra plasmavit quem assumeret, ex qua fecerat Adam, sed ex genere eiusdem Adam, ex massa perditam veram sumpsit hominis naturam, de semine Abraham, de stirpe David, de carne vel semine Mariæ, licet virginis? Ad hoc breuiter respondere libet, quia poterat quidem de terra, quem sibi assumeret, plasmare nouum hominem, & esset quidem caro & sanguis, sed non nostra caro, neque noster sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis: homo plane, sed non filius hominis. Quapropter nec tam iusta esset causa nostræ redemptionis, quippe cū non eadem peccatum expiaret caro quæ peccatum admisit, nec tam recte nostra reputaret iustitia vnus hominis, ut pote ignoti, & à genere nostro alieni. Nunc autem misericordia & pax obuiauerunt sibi, quia nos in vno eodemque Christo, & misericorditer diuinitas requisit, & iuste nostra caro reconciliauit, cū idem deus & homo creator, & proximus noster sit. Hoc igitur nobis congrue cognato affectu loquitur in gratia, quæ diffusa est in labijs eius, cum iam crebro, tamque familiariter se appellat filium hominis, ut vni & eidem Christo, tanquam creatori nostro, debitum timorē & honorē exhibeamus, & tanquam proximo occurramus cū fiducia dilectionis? Sequitur: L Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnes qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. J Ecce qualē viam, qualem introitum vni, expectantem regnum dei, & in illo vno omnibus qui expectant, vel quæruunt illud, paulatim saluator ostendit. Dixerat, non nisi renatum posse quæruere regnum dei: renatum autem non vnde cūque, sed ex aqua & spiritu sancto, spirante vbi voluerit, &c. Magna quidem & alta, quæ tamē nondum Nicodemum altius prouexerant, ut plus de illo æstimaret, quæ primo confessus est dicens: Scimus quia à deo venisti magister. Nunc autem, quod se audire non sperabat, audire incipit, scilicet quod hic idem magister, non homo tantum, sed & deus sit, in quæ enim alium, qui in deum credere oportet, imo in quæ, nisi in solum deum credere perniciosum non est? Hic autem qui à deo venit magister, oportere in seipsum credere, manifeste docet: ut omnes (inquit) qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Igitur palam de seipso testatur, quia deus est. Ipse quoque diuinitatis suæ attestacione ppende, quantam humilitatem redoleat, cum sit altissima professio: Sicut exaltauit (inquit) Moyses serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis. Serpentem in figuram sui factum fuisse consentit, imo serpentem fieri se præcepisse testatur in figuram sui. Quis enim hoc & cætera fecit, vel fieri præcepit, nisi deus, nisi verbum dei? Hic autem homo, hic ipse Christus, qui hæc loquitur, verbum domini est, quod ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factum est. Ipse idem ergo, qui fieri mandauit, factum esse testatur in similitudinem sui. Nota hinc historia est: Locutus populus contra Moysen & dominum, quia tædebat eos itinere ac laboribus: Cur (inquit) eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Quam obrem immisit dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum morsus & plagas plurimorum cum clamarent ad Moysen, & ille oraret ad dominum: Fac (inquit dominus) serpentem æneum, & ponet eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuat: quod & factum est. Huius signi sui recordata humilitas, quæ ut nos ad cælum leuaret, semetipsum ad terram deposuit: Sicut exaltauit (inquit) Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Signi ergo eiusdem similitudo, quæ illa nocte Nicodemus prædicta vel commemorata est, nobis in clara die perspicienda nunc est. Et quædam plura sunt, quæ similitudinem exaltationis huius filii hominis perficiunt. Primum, quod contra morsum serpentum, signum datum est: deinde quod non æneum factum est: quarto quod aspicientibus solo visu remedium conferebat. Hæc enim omnia exaltati, quandam similitudinem perficiunt. Morsus enim serpentum, peccata sunt, quibus plagatum est humanum genus, ex quo primum hominem per serpentem decepit diabolus, quo contra signum datum est, scilicet ipse, qui hic de seipso loquitur Christus, de quo dixit Symeon, cum teneret eum in vlnis suis: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Quomodo autem, vel à quibus huius signi contradicendum est? Videlicet maxime à ludæis illi contradicendum est, dicentibus illum esse magum, maleficum, seductorem, & hoc in clamando tam diu perstitit, donec illum in crucem exaltatum, iuxta quod propheta prædixerat, inter sceleratos reputarent. Ergo serpentis similitudo quædam extitit, quia nihil aliud de illo dici vel æstimari volebant, nisi magus est, seductor est. Et ipse quidem talis dici & iudicari potuit, sed quæadmodum serpens ille, forma quidem, imo effigie sola, serpens erat: serpentis autem venenatus non habebatur, ita ipse in similitudine carnis peccati damnatus hominum iudicio, & crucifixus est inter peccatores, aut maleficos, sed peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.

Psal. 84
Psal. 44
Hic ostendit Christus se deum esse, cū in ipso creditur.
Nume. 11
Ibidem
In quatuor consistit similitudo
Luc. 24
Math. 12
Iohan. 7
Esa. 23
Marc. 15
1. Petr. 2
Esa. 53
F
Hoc

LXII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

Maiores in
aeneo lig
neo aut la
pideo ser
pente similis
rudo.

Iohan. 18
Qui pcul
sus aspex
it in eum
viuet

Pfal. 113
Respõto.
Pfal. 2.

Num. 27
Iud. 6
4. Reg. 23

1. Cor. 12

Matth. 27
Amos. 6.

Esa. 49.

als. suo
Pfal. 113
Pfal. 107
Exodi. 3.

Roma. 3
Esa. 43

Pfal. 126

Esa. 9

Hoc idē intelligendum esset, si ligneus aut lapideus serpens factus fuisset. Verū tamē hoc ad mysteriū amplius valet, qđ aeneus fieri iussus est, tum quia, vt tale simulachrum fieret, nō ferro cedēte, sed igni cōstante actū est, tum qđ natura æris valde sonora est, præterea quia diurnū est & rubigine corrūpi difficilime potest. Nā deus homo, nō maritali opere, sed veri ignis cōflatione, id est, sancti spūs operatione cōceptus est: & cum hominibus loquens, non vt veri serpentes, id est, sularrones aut detractores occultæ aliqd̄ dissimulabat, sed tanq̄ sonoz̄ æs clare cōcrepans, publicæ prædicabat, sicut ipse de seipso phibuit. Ego palam loquutus sum mūdo, & in occulto loquutus sum nihil, & caro eius tanq̄ aenea nūla cuiuslibet vitij rubigine solubilis exitit. Ad summum, totius perfectio similitudinis in hoc est, qđ sicut de illo aeneo serpente dictū est: qui percussus aspexerit eū, viuet, ita & hic de filio hominis, vt omnis, inqt, qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam æternā. Hęc similitudo intantū valet apud fidelē populū, desiderantē viuere, abolitis spūsalium morsibus serpētium, vt sicut serpens ille visibiliter pro signo exaltatus est, & corporalibus aspiciēbatur oculis, ita corporaliter qđq̄ ecclesia exaltet signū huius filij hominis, & mēte sequens, atq; explorās absconditū in cælo, corporeis quoq; oculis inhæreat visibili eius signo. Quod iudæi vidētes irascuntur, qđ videlicet atroci cōscientia dissectantur, dum scelus eoz̄ hoc etiā modo maxime publicat, & in nullo terræ angulo latere sinitur. Irascunt ergo, & cōtra nos cātitant: Simulachra gentiū argentū & aurū, opa manūū hominū. Ac deinceps: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes q̄ confidūt in eis. Et qđ d̄ Dauidicum se putant cantare canticū, sed reuera quoties hæc dicūt, secū dum intentionē ipsoz̄ serpētina sibilata sunt. Sibilant aduersus dominū & aduersus Christū eius, contra filium hominis & cōtra signū eius. Sed nō terreant nos, non nos absterreant, neq; auertant oculos nostros, quo minus aspiciamus mēte Christū, & oculis reuerentibus eius signū, vt euadamus morsus serpentiū, per ora ipsoz̄ blasphemia sibilantiū. Simulachra, inquit, gentium argentū & aurū: cōcedimus quia sunt argentum & aurū, id est, sine sensu, sine anima sunt, sicut argentum & aurum. Sed qđ ad nos, imo qđ ad exaltatū, & iure exaltandū, hoc filij hominis signū? Nāqđ impugnat per illud Dauidicum canticū: Absit. Non em̄ est simulachrū gentiū. Simulachra gentiū fuerūt idola Beelphegor, sive Baal & Astaroth, cæteroz̄q; mortuoz̄, quæ patres istoz̄ cōmixti inter gētes adorauerunt, mentientes, quia deos illos esse vel fuisse dixerunt. Item simulachra Iouis & Neptuni, Martis & Mercurij, sive Saturni ac Veneris, cæteroz̄q; idolorum portenta, simulachra gentium fuerunt, tantummodo aurum erant & argentum. Hoc autē exaltatū filij hominis est signum, quod gētes ignorauerūt, quod nesciebamus nos, cum essemus gentes ad simulachra muta prout ducebamur euntes. Hoc vero signum nō est tantummodo aurū & argentū, sed est veritatis signum. Hoc illi balbutiant vipereis infantulis suis, qbus thesaurizauerūt sanguinem Christi, hoc patres categorizent infelicibus puerulis suis, sicut Dauid puritates se habere vasa cātici, & dicāt: Simulachra gentiū argentū & aurū, digitū intēdentes in illos basilicas martyz̄, vbi exaltatū esse sciunt tale filij hominis signū, & dicant illis de hoc signo illud esse præcantatū, vt ab ore paterno perditū filij certatim imbibāt odiū Christi. Nobis autem idē deus, cuius propheta hoc dixit de simulachris gentiū, nobis gētibz̄ deus idē p̄ prophetā dicit de hoc signo Christianoz̄: Ecce ego leuo ad gentes manum meam, & ad populos, dicit dñs, exaltabo signū meū, vultu in terrā demisso adorabūt eū. Cantēt ergo quantum volunt, & sui ipsimet illaqueati cātico teneant dicētes: Similes illis fiant qui faciunt ea, & oēs qui confidūt in eis, sintq; similes vitulo, quē fecerūt in Oreb, & sculpsit quod adorauerūt, qđ vere mēdaciū coluerūt, & mendaciū loquuti sunt, dicentes: Isti sunt dñi tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti. Illis iure similes sunt, videlicet oculos habētes & nō vidētes, aures habētes & nō audientes. Et ne se ab hoc maledictō immunes putēt, & de alijs dictū existimēt, nō illis obijcimus, quæ nō recipiunt, Paulum apostolum dicentē: Scimus quia quæcūq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, potius Esaiam prophetam audiant, per quē loquit deus: Educ foras populū cæcum, & oculos habētem, surdum, & aures ei sunt. Item: Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus nisi seruus? Et surdus nisi ad quē nuncios meos misi? Et ad summum non solum simulachris suis, sed & Barrabæ latroni suo seditioso similes facti sunt, quē elegerūt, crucifigentes regē suū pacificū, iusteq; homicidijs ac seditioibus pe ne consumpti ac dispersi sint. Nos autē signo, qđ adoramus, similes fieri nō recusamus, videlicet, vt sicut habitatores illoz̄ dæmones in aspectu huius signi tremunt & fugiunt, ita cū quisq; nostrū loquit illis inimicis suis in porta, id est, in exitu vitæ p̄sentis, cōfundant & subsistere non valeant, sed auolent longe corui crocitates, p̄nāq; nostrā esurientes, eamq; cōsequi nō valentes, corūq; liberum ascendenti Christianæ aīæ hoc signo insigunt, eam citius derelinquūt. Igitur iuxta aliud qđq; prophetæ oraculū, dicētis: Et leuante signum

COMMENTARIORVM LIBER III. LXIII.

signū ad populos: Ecce dñs auditum fecit ab extremis terræ. Visibiliter quoq; exaltemus hoc signū, sicut exaltauit Moyses serpentē in deserto, vt nō obliuiscatur eius populi, qđ non expedit. Quid irascuntur? Ipsi quoq; ab hoc dispersi sunt in cunctis nationibus, nequando populi Christū obliuiscantur. Dicit em̄ ipse in psalmo: Deus ostēdit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. Sed quid? Disperge illos in virtute tua. Itaq; licet irascantur, & captiuitas ipsoz̄, & huius signi exaltatio vbiq; prædicabit Christū. Et ad hanc exaltationem maxime iuuat scelus illoz̄. Si enim aliter Christū occidissent, nullo modo tam commode potuissent exaltari mortis eius euidēs signum. Si vt aliquādo conati sunt lapidassent, aut de supercilio montis precipitassent, vel aliquo genere mortium, quibus prophetas occiderūt, illum permississent, longe minus euidenter mortis imaginatio proponi potuisset. Nunc autē in qualitate mortis, & mentibus est miraculū audacissimi sceleris eoz̄, & oculis aptū, atq; euidēs propositū imaginationis spectaculum. Vere igitur exaltatus est filius hominis, qđ sic oportuit, vt omnis q̄ credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam æternam. Subiectā rationem cōtra hereticos, quos maxie hic Euāgelista destruens, diuinitatis Christi testimonia cōseribit, audiamus. Præmissa nāq; sententia, qua se exaltari oportere, & in se credendū esse pronūciat, rationem auditor desiderat, quæ & Nicodemo præfere fatissaciat, & hereticoz̄ q̄ futuri erant obstruat. Ait ergo. Sic em̄ deus dilexit mundū, vt filiū suū vnigenitū daret, vt omnis q̄ credit in ipso nō pereat, sed habeat vitam æternam. Vix ex parte cognosci, vt speculum in ænigmatē potest videri nunc ars magistri huius, qui a deo in eo venit maxime, dū insinūare vult, quis ipse, aut vnde natus sit, vel quam ob causam venerit. Cum em̄ dixisset, se exaltari oportere, & in se credendū esse, rationē auditor tacitus expectabat (q̄ in vnū & solū deū credendū esse nō ignorabat, quippe qui princeps iudeoz̄ erat) qua p̄diceretur, vt quid in filium hominis credi oporteat. Nam si credendū in illo est, cōsequitur quia deus est. Hoc ergo conseq̄uebat vt diceret, qđ deus sum, qđ filius dei sum, qđ dei patris vnigenitus sum. Et hoc subiungit, sed cū tāto cōdimēto sapiētiz̄ & humilitatis, vt illum non tā seipsum cōmendare, vel gloriā propriā quærere, quā necessariā audiētium salutem optare manifestū sit: Sic em̄ (inquit) deus dilexit mundū, vt filiū suū vnigenitū daret. Nonne hoc dicēs, rationabiliter ostēdit, idcirco in se filiū hominis credendū esse, quia sit vnigenitus filius dei, patri cōsubstantialis: Idcirco opportune repetit qđ dixerat: Vt omnis q̄ credit in ipso nō pereat, sed habeat vitam æternam. Quātum habet gratiæ & pulchritudinis, qđ dum causa necessaria possit, vt se fateatur esse filiū dei ostentationē declinans, imo declinādo se esse, qđ erat insinūans, ad cōmēdationem dilectionis dei cōfugit dicēs: Sic deus dilexit mundū, cū dicere posset: Tārus ego sum, vt credētem in me totum possim redimere mūdum: tāta (inqt) dilectione deus dilexit mundū, vt pro illo in pretium daret filiū suū vnigenitū. Daret (inquit) id est, traderet, filio nō parcēs vt seruū redimeret. Et qđ dicere audeat illi: quare sic fecisti? Nunqđ recte aduersarius, qđ mundū captiuū tenuit, criminari p̄t, qđ hæc tā misericors dilectio, vel diligēs misericordia, sine iustitia vel absq; veritate sit? Forte superbus angelus cum dicimus: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, audet mouere pennā, & aperire os, & gannire, falsum est, inqens. Nam qđ deus sic dilexit mundū, vt filium suū vnigenitū daret, misericordia sine veritate est, misericordia iniusta est. Cui tā fortiter q̄ fideliter, in suam proteruā, & obscenā faciē resistimus dicētes. Nunquid iustū erat, vt dei dilectio cuiusq; hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noster Abraham (pater em̄ est noster, & omnium credētium suoz̄ illoz̄ q̄ ex circūcisione, sive illoz̄ qui ex præputio sunt) in quo iustificatus est p̄ fidē tradidit homo, erat ex illa massa, q̄ tota in Adā perierat: Ecce hic obrulit deo filiū suū, & nō pepercit vnigenito suo propter deū. Nōne ergo salua iustitia & veritate, deus homini debitor eē voluit, vt & deo propter hoīem filio suo nō parceret, qđ propter deū homo filio suo nō pepercit? Vbi deus accepta tāta iustitiæ causa proclamāt. Per meipm̄ iurauit, qđ fecisti hæc rem, & nō pepercisti vnigenito tuo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuū, & possidebit semē tuam portas inimicoz̄ suoz̄, atq; in te benedicentur oēs gentes terræ. Quis dicere audet: quare sic iurasti? quare apud hominē damnati generis iuramento te obligasti, vt semen illi dare deberes, qđ portas inimicoz̄ suoz̄ possideret, in quo benedicerētur omnes gētes? Nempe & si solius gratiæ, vel misericordiz̄ est, qđ prius illum vocauit, & hoc semen benedictionis promittēs, de Hur Chaldeorum eduxit, hoc sane iam veritatis qđq; & iustitiæ est, qđ in tāta tentatione fideli & emerito, cū interpositiōe iuramētī promissit atq; compleuit. Igitur tā verax q̄ misericors deus, tā cōstanti veritate, q̄ irreprehensibili misericordia sic dilexit mundum, vt filiū suū vnigenitū daret, id est, in altitudinē crucis exaltandū traderet, vt oīs q̄ credit in ipso, videlicet eiusdē patris Abraham fidem eandem firmiter tenēs, non pereat, sed habeat vitam æternā.

Esaia. 63

Pfal. 79

Iohan. 3.
Lucæ. 4.
Matth. 23

1. Cor. 13

Vt oīs qui
credit in ip
so non per
reat.

Roma. 8.
Nō est de
dilectio
ne iustitia.

Roma. 9.
Gene. 17
Gene. 22

Gene. 11.

Gene. 4.
Roma. 4.

Madus ponitur pro gne humano

Carnalis iudiciorum opinio de regno Melix.

Luce. 12

Iohan. 9

Chrs iudicatur & non iudicatur diuersimode

Galat. 3.
Eph. 4.

Gene. 3
Hebr. 7

Iudicatus in massa, iudicabitur & in persona si non credit

¶ Fide nāq; ille filium obtulit cū tentaretur, & vnigenitū offerebat qui suscepit repro-
missiones, ad quē dicitū est, quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrās quia & à mortuis
suscitare potēs est deus. Qui igitur credit in filium dei vnigenitū, qd deus illū dedit, si-
cut promisit, & inter mptū suscitauerit, & principē ac saluatorem exaltauerit, hic eandē
cum illo possidet fidē, eandē consequitur benedictionē, vt nō pereat, sed habeat vitā eter-
nam. ¶ Mundū sane quē dilexit deus, humanum genus accipimus, id est, viuos & mor-
tuos, mortuos scilicet, qui venturū in fide expectauerūt, viuos, q in illū siue ex ludæis si-
ue ex gētibus credituri erāt. Sic em̄ ait absq; distinctione gentilis ac ludæi vniuersaliter,
vt oīs qui credit in ipsum nō pereat, sed habeat vitā æternā. Quod qā Nicodemū vel ex-
teros tūc tēporis auditores mouere poterat, adhuc astruit cōfirmatione subiuncta. L Nō
em̄ misit deus filiū suū in mundū, vt iudicet mundū, sed vt saluetur mundus per ipsum. ¶
Hoc profecto contra carnalem ludæorū opinionē intulit, quibus, vt iam dictum est, ter-
renum regnū & carnale seculum, Christo regnāte sperabatur assuturū, bellis & caedibus
gēnium cruetum, videlicet, vt p occisiones hominū pacificam pararet sibi victoriam, ef-
fentēq; capiētes eos qui se ceperāt. Quo sensu irridēdo expectabāt & quidā hæretici mil-
le annorum fabulam, & auream atq; gemmatam in terris Hierusalē, instauratiōnē tēpli,
hostiarū sanguinem, otium sabbati, circūcisionis iniuriā, nuptias partus, liberorū educa-
tionem, epulaz delicias, & cunctarū gēnium seruitutē, rursūq; bella ac triumphos & sa-
peratorū neces. ¶ Contra hunc, vt dixi, illorū sensum quo talem expectauerāt regē Chri-
stum. Non, inquit, misit deus filium suum in mundum vt iudicet mundū, sed vt saluetur
mundus per ipsum. Non, inquit, misit illum vt iudicet, sed vt iudicetur, nō vt iudicet vel
disponat ea quæ in mundo sunt, sed vt iudicetur, & agat ea quæ salutis æternæ sunt. Vn-
de cuidam dicēti sibi, magister, dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem, respondit
sic: O homo, quis me cōstituit iudicem aut diuisorem super vos? Ceterū in ipsorū potius
iudicium, q veniente Messia mundum iudicare, gētesq; suo subiungere dominio sperabāt
se venisse, alio loco testatur dicēs: In iudicium veni in hunc mundum, vt nō vidētes ve-
deant, & vidētes, cæci fiant. Veruntamen nec ista spūalia sic iudicare tunc venerat, sicut
iudicaturus est in maiestate sua, nec secularia vel carnalia vilo modo iudicare habebat,
sed vt saluaretur mundus per ipsum, iudicandus potius, q iudicaturus erat. Hac itaq; iudi-
cij parte remota, de illo, ad qd venit iudicio, protinus subiungit. L Qui credit in eū, nō iu-
dicabitur, q autem nō credit iā iudicatus est. ¶ Ecce quē non misit deus in mundū vt iu-
dicet mundū, quomodo sedēs, imo iam quasi exaltatus, & pro signo positus, iudicat mā-
dum? Claret proinde, qā nō de omni iudicio dixit, nō misit deus filium suum, vt iudicet
mundum, Nam ecce iudicat, ecce discernit. Qui credit in eum, inqt, nō iudicabitur. Re-
cte, iuste, fideliter. Qui em̄ credit in eū, hoc qd supra dixit, quod præcipuum est,
credit scilicet, qd nisi quis ex aqua & spū sancto renatus sit, nō possit introire in regnum
dei. Hoc ille credit, & credēdo festinat renasci, renatus autem iam alius homo est, iā no-
uus homo est, iam à vetusto patre recessit, & ad nouum accessit, alienatus homo est, alter-
ius semen est. Quare ergo iudicabitur? quare propter Adam moriturus? quare propter
peccatum illius à dei regno exclusus inuenietur? Absit, inqt, non iudicabitur, qui aut non
credit, iā iudicatus est. Vbi? quando? In illo patre suo, in illo peccatore antecessore suo.
Quādo ille peccauit & iudicatus est, quādo tunica pellicea indutus, & à regno dei eiectus
est, tunc & iste iudicatus, & cū illo, cuius in lumbis erat, à regno dei expulsus est. Et qua-
re, inquis, sic expulsus nūc & in æternum foris pmanet? L Quia nō credit, inquit, in no-
mine vnigeniti filij dei. I. i. quia nō credit, qd oporteat eum renasci, secundū vnigenitum
filium dei, vt possit introire in regnū dei. Idcirco is q nō credit, iā iudicatus est, id est, in il-
la dānatione pmanet. Ille autem q credit iudicatus quidē & ipse tunc est, sed nō iudicabi-
tur, id est, in illa dānatione nō retinebit. Diligēter em̄ aduertēdum est, cum em̄ ait, q cre-
dit non iudicabitur, nō hoc negat quin iudicandus sit. Hæc ergo distinctio est: Qui credit
iudicatus quidē est in massa, sed non iudicabitur in propria persona: qui autem non cre-
dit, & tunc iudicatus est in massa, & in futuro iudicabitur in sua persona. Nunc in illū diē
quo is qui credit non iudicabitur, & is qui non credit, in illa qua iudicatus est dānatio-
ne retinebitur, in illum scilicet extremū iudicij diem mente transpositū, iudicē ipsum per-
cunctemur, & huius iudicij causam vel æquitatem ex ore eius audiamus. Ait: L Hoc est
autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras q lu-
cem. ¶ Hoc, inquit, est iudicium, hinc homines inexcusabiles sunt, hinc illorum dāna-
tio iusta est, qā lux venit in mundum, & dilexerūt magis tenebras q lucem. ¶ Si em̄ lux
non venisset hodie cum diceretur eis, ite maledicti in ignem æternum, qui paratus ē dia-
bolo & angelis eius, pater enim vester primus Adā peccauit, qui diaboli consiliū aduer-
sum

sum me audivit, affectans esse similis mei, & vos in illo pariter iudicati estis, qā in lumbis
eius eratis, cum inquā hoc diceretur eis, responderent dicentes: Domine quando primi
parentes nostri apertis oculis nudos se esse cognouerunt, quando lux venit ad eos requi-
rens, & arguēs eos, & dicēs primum Adā: Vbi es? & quis indicauit tibi q eses nudus, nisi
q ex illo de quo præceperam tibi ne comederes, comeditis? nūquid nos culpæ vel defen-
sionis eorū cōfesi fuimus, q necdum nati eramus? Si ad nos lux venisset, & peccata nostra
nobis ostendisset, pœnitētiā egissemus, & mala opera recognoscētes ea reliquissemus.
Hæc fortassis illi hodie dicerēt. Nūc à deo remota est om̄is accusatio, & ab illis sublata est
om̄is excusatio. Venit em̄ lux in mundum, profecuta est homines, mox vt de regno dei
proiecti sunt. Plurima illis accēdit luminaria, vbi post paternam denudatiōnē nati sunt,
& nuditatem suam recognoscētes, & pœnitētiā agētes, vestitum vel ornatum suum re-
cuperarēt. Plurima eiusmodi illis accēdit luminaria & ante legem, & sub lege, scilicet iu-
stos viros, quorum factis, dictis vel scriptis lucētibus, se ipsos viderēt & agnoscerēt, tan-
demq; venit ipsa substantia lucis, paratum illis ostendēs & faciliem introitum regni dei,
sed dilexerunt magis tenebras quā lucem. Quare? Erant enim eorum mala opera. ¶
Quæ fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comestiones, ebrietates, furta,
periuria, falsa testimonia, & his similia. Quibus om̄ibus lux ista inimica est, quæ commit-
ti prohibet, quibus conuenire non potest. Idcirco dum ostendit illis aditū regni dei, dum
præcipit illis ex aqua & spū sancto renasci, & generationem cœlestem ingredi, in qua nō
liceat scortari, vel inebriari, polluere vel pollui, cōcupiscere & rapere vel furari, refugiūt
ab ista luce, se q in tenebras suas recondūt, sicut Adam pater ipsorum & folijs prauæ de-
fensionis pudēda opera cōtegunt, blasphemātes in super ipsam lucem, suasq; defendētes
tenebras, vocātes tenebras lucem, & lucem tenebras. L Omnis em̄ qui male agit odit lu-
cem, & nō venit ad lucem, vt nō arguantur opera eius. ¶ Nō omnis qui male agit (om̄es
enim peccauerunt, & egent gloria dei) sed omnis qui male agit, instāter, studiose, perse-
uerāter, omnis utiq; non qui per ignorātiā vel per infirmitatem peccat, sed q diligēter
diligēter defendit iniquitatem, odit istam lucē, & nō venit ad eam, vt nō arguantur opera
eius, veluti illi, quorum ego lucra dispersi, eiciendo vendētes & ementes de templo. Nā
idcirco lucem istam non recipiunt, idcirco me non audiunt, quia nisi de cupidis & avaris
atq; rapacibus vel adulteris, munifici, largi, atq; operosi fiant, & omnino renascātur, vt
alij sint, dico illis q regnū dei consequi nō possunt. Isti tales videntes me eijcere dæmonia
& scientes q illa in digito dei eijciam, quem Magi quoq; coram Pharaone ex operibus
cognoscere potuerunt, mētiantur & dicūt: In Beelzebub principe dæmoniorū eicit dæ-
monia, quia videlicet oderunt me veram lucem, & q ad me venire nolunt, q lucē præ-
sentem fugiunt, videri volunt ex iudicio rationis facere, nō ex p̄sumptione odij vel inui-
diæ. ¶ Qui aut facit veritatē, venit ad lucem, vt manifestent opera eius, quæ in deo sunt fa-
cta. ¶ Qui facit, inquit, veritatē, id est, qui cum deo sentit, & iudicat aduersus suā quam
vidit iniquitatem, qui condelectatur legi dei secundum interiorem hominem, & videns
aliā legem in membris suis, repugnātem legi mētis suæ, & captiuum se ducētem in le-
ge peccati, q est in mēbris suis, confitetur, clamat, & ingemiscit, q taliter cū deo tribunal
ascendit, & sibi p̄ se displicens, se ipsum iudicat, & alius esse cupit, hic talis venit ad lucem,
quid sit bonum sibi indicātem, & regni dei aditum ostendētem, vt manifestentur opera
eius, p̄ confessionis & veræ pœnitentiæ vocibus, quia in deo sunt facta. In deo utiq; nō
contra deum, non quomodo illorum qui scienter, & per industriā peccāt, & peccata sua
defendūt. Ipsi nāq; vel p̄ ignorantiam, vel per infirmitatem peccauerunt, & peccata sua
cognoscētes doluerunt, fleuerūt, confessi sunt, & salutis suę consiliū receperūt, vt renasce-
rentur ex aqua & spiritu, & regenerationē istam custodientes, regnū dei ingrederētur.
¶ Sane competēti similitudine pro re & tempore vsus est. Nam quādo hæc Nicodemo
dicebat, noctis & tenebrarum tempus erat, q sicuti adulteri & scortatores amāt noctē,
diemq; fugiunt, sic oēs impij præsens seculum diligunt, & futurum oderūt, ac mendacio
proiecti à veritate se abscondūt. Ecce sic ut operosi ac pudici noctem fastidiunt, diēq;
tardum æmulo lumine præueniunt, sic omnes qui ex deo sunt peccata sua oderunt, iu-
stitiamq; esuriunt & sitiunt, præsens seculum fastidientes, consciām vbiq; futuri regni
dei veritatem requirunt. Competenti igitur (vt dictum est) similitudine per compara-
tionem lucis & tenebrarum vsus est, cunctos collaudans, qui quomodo Nicodemus vt
in tempore noctis lucem quærebat veritatis, ita vitæ præsentis obscuritatem sacra scri-
pturæ illustratione solantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoso lo-
co, donec dies illuceat, & Lucifer oriatur in cordibus nostris. ¶ Illos aut improbās, q
vt se de ignorātiā excusent, nolunt intelligere vt bene agant, imo & iuxta prophetā: Dor-
mientes in lectis eburneis, & lasciuientes in stratis suis, non inquietentur, neq; dimidient

Gene. 3.

Lux p̄mis
sit lumina
ria multa.

Galat. 3.

Esaia. 5.

Roma. 11.

Matth. 12
Exodi. 8

Roma. 7
Ingemiscē
tes sub le-
ge peccati.

Boni non
drem, mali
diē oderūt

Psal. 35
Amos. 6

voluptates eorum cominationibus futuri iudicii, praetimore & expectatione, quae superuenient uniuerso orbi. Nunc in fine sermonis huius dominici praeterendum non est, quae quae solet, cur deus pro mundi dilectione, quod supra dictum est, non legatum neque angelum, sed unigenitum suum dederit. Aiunt enim aliqui: Nonne per Michaelem vel Gabrielem archangelum, siue per aliquem principatum ac potestatum, thronorum aut dominationum, diabolum debellare potuisset? Cur consubstantialem filium misit? cur tradidit? cur mortis iniuriam subire voluit? Haec illis dicentibus si non aliquid certum respondeatur, quod cum clario fine constanter comprobetur, non potuisse hominem per creaturam aliquam quamuis fortissimam, a diabolo liberari, nisi per solum unigenitum filium dei, fortasse nimis vitronea dilectio vel gratia dei nimis importuna videbitur eius humilitas vel indignatio filii dei. Et quidem dicimus eis illud apostoli, decebat enim eum per quem omnia, & propter quem omnia, qui multos filios in gloria adduxerat, auctor salutis eorum per passionem consummari, sed non illis est satis. Inlequitur enim & dicunt: Quomodo illum decebat, vel cur decebat, si deo non erat nobis necessaria incarnationis vel mortis ipsius iniuria. Ad hoc multa sunt quae dicantur, sed ei, qui non ex contentione est, qui acquiescit veritati, sufficientia pauca de pluribus. Primo dicendum, non aliter genus humanum, & quia vel iusta redemptione potuisse saluari, nisi is, qui ad redimendum vel ad saluandum propiciator accederet, prius ipsam, quae peccatum admiserat, naturam induisset, ut in ipsa pro cunctis eiusdem naturae reatibus, dignam deo satisfactionem offerret. Hoc autem angelicae naturae omnino impossibile erat, ut scilicet hominis naturam assumeret, ut humana se anima vestiret. Nihil quippe angelicus spiritus humana subtilior est anima, unde nec alter alteri, scilicet angelicus spiritus humano spiritui capabilis est, nec alter alterius est capax. Solus denique deus, spiritus increatus, spiritus incorruptus, cum nullus ipse sit capax, omni rationali spiritui siue angelico siue humano capabilis est. Proinde cum quis diabolico dicitur plenus spiritu, non hoc exiit mandatum est, quod substantiam humanae animae substantiam diabolici spiritus ingressa sit, sed quod in occultas corporis caernas irrepserit, animamque in suis sedibus deprehensam, tartareis diuerberet flagellis, inficiat venenis, vel inflammet incensibus. Quo ergo angelus humana naturam assumeret, qualiter hominis animam, quae non est subtilior, indueret? Praeterea nec angelica natura nostri comparatione, qui terra sumus, aut optimus est, ac proinde quilibet angelus non tanto pretiosior est homine, ut venudatus hereditate aequi ponderare possit. Quid enim est angelus secundum naturam, nisi creatura rationalis & immortalis est. Praeterquam & hominem secundum animam creatura rationalis & immortalis, plane & hominem secundum corporis fabricam possidet, & utroque scilicet corpore & anima, vitam aeternam beatitudine perfrui potest. Et ita cum angelus simplicem habeat, homo duplicem perennis gloriae stola habiturus est. Igitur hoc unum nostrae salutis erat necessarium, ut deus, qui dilexit mundum, non legatum mitteret, sed filium suum daret unigenitum, qui diuina potentia faceret, quod neque legatus, neque angelus facere possit, id est, humanam subtilitate diuinitatis suae penetraret animam, totamque sibi in unam eademque personam coniungeret vel uniret hominis naturam, quam & pro debito ad dignum pretium, utpote quousque angelo longe & incomparabiliter pretiosior, aeterno patri offerret, videlicet electus ex millibus, eo quod caput eius aurum optimum sit, id est, pater eius solus & verus deus sit, & ipse eiusdem patris unigenitus & consubstantialis filius, ac proinde verus deus sit. Nonne ergo hoc decebat illud? Nonne hoc opus vere diuinum est & sufficiens vere diuinitatis argumentum? Nonne hoc opus, non minus clementiae, quam potentiae, capiti eius aureo gloriosum est insigne, quae voluit, & solus potuit nostram assumere naturam, voluit & solus potuit, totum genus nostrum in statera crucis grauissime praeponderando comparare? Vere ergo, ut apostolus ait, decebat eum per quem omnia, & propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat auctor salutis eorum per passionem eorum consummari. Nunc ad euangelicam lectionis seriem redeamus. Post haec venit Iesus in Iudaeam terram, & illic demorabatur cum discipulis suis & baptizabat. Baptismi nomen ubique positum vel nominatum fuerit, tantae magnitudinis est, ut totum auditoris animum confestim impleat, tantumque splendoris, ut proprietate faciei suae vix perspicere nisi ab exercitato inspectore permittat. Si quidem plerumque lecta vel audita narratione haec, quae venit Iesus in Iudaeam terram & discipuli eius, & illic demorabatur & baptizabat, ita maiestate nominis complentur, ut non vacet illis cogitare aut querere, unde primus eiusdem sacramenti virtus aut utilitas exorta sit. His autem qui fidei sacramentis plenius imbuti sunt, dubium non est, quia baptismi Christi virtus vel auctoritas ab ipsius domini nostri Iesu Christi morte & resurrectione initium sumpsit: quando iam mortuus sanguinem & aquam de latere suo lanceatus effudit, Paulo dicente, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, cosepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. De qua re super

Quaestio, cur non angelus, sed filius dei factus est homo

Hebr. 2

1. Timot. 2

Angelus non potest humana naturam assumere in sese

Angelus non est sufficiens redemptio nostra pretium

Cant. 7

Hebr. 2

Qualis baptismus Christiani eius passio nem.

supra in libro secundo plenius dictum est. Cum ergo nunc baptizasse legit Iesus, quomodo vel qua virtute baptizauerit, quae rimus? maxime propter eos, qui discretionem non habentes, & sola nominis huius, id est, baptismi reuerentia praecipati, nullam esse eius requirunt, nisi per lites molestias audire patiunt. Et quidem difficilius quaestioni huius finis inueniret, nisi prouidus Euangelista post aliqua diceret: quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, nunc ex eo dicto facilius quaestioni exitus aperiri quia videlicet cum operata sunt haec, baptizabat & non baptizabat, & utrumque simul esse non possit, liquet profecto, quod Iesum baptizasse hoc loco secundum vulgaram opinionem dixit, quam & rursum ponit, ut destruat vel corrigat, cum dicit: Ut ergo cognouit Iesus, quae audierunt pharisaei, quae Iesus plures discipulos facit quam Iohannes, & baptizabat, quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Haec enim dum dicit, prior sententiam destruit, quae Iesum baptizasse nunc ait, demonstrante in Iudaea cum discipulis eius, famamque hanc per discipulos Iohannis amulantes dispersam fuisse inuuit, maxime Iudaeis inuidentibus, & inuidiam concitantibus, sicut in sequenti bus declarat per quaestionem, quae ex discipulis Iohannis cum Iudaeis facta esse narratur. Discipuli namque Iesu baptizabant, quod ipsi reuera imputandum erat, quae de eius autoritate baptizabant, imo & privilegium supra discipulos Iohannis pro tanti magistri magnitudine non frustra vendicabant, quae Iohannes quidem signum fecit nullum, hic autem tantus erat ut multi crederent in eum, videntes signa quae faciebat. Praeterea, Iohannes huic testimonium perhibebat, tantoque minor illo erat & paulatim minuebatur, ut corrigiam calcamenti eius soluere se indignum sateret. Ipsi ergo Iesu imputandum erat, quod baptizabant discipuli eius, verum non ab inuidentibus vel calumniatoribus, sed a fideliter credentibus, & in magisterio discipulorum digne magistri gloria diligentibus. Verum ut supra querere propositum est, quomodo vel qua virtute discipuli Iesu, vel, si maus, ipse Iesus per illorum ministerium baptizabat? Nunquid eadem regula vel efficacia, quae nunc discipuli eius, imo per discipulos vel ministros suos ipse baptizabat? Non utique eadem regula, quae neque data fuerat eadem regula baptizandi, sine qua nusquam potest agi baptismus Christi, quia non ante, sed post resurrectionem suam tradidit illam, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & spiritus sancti. Non ergo eadem efficacia baptizabant, quae necdum apertum erat (de quo iam superius dictum est) iuvisci templi latus dexteram, ut inde cum sanguine aqua egrediens, iuxta Ezechielem: Omnes aquas sanaret, & virtute illis regenerationis afferret. Non dum erat mare rubrum, id est, huius baptismi sacramentum Christi sanguine sacramentum. Quomodo ergo qui baptizabant per hoc mare, quod nondum erat, transfuse dicuntur? Nondum agnus erat occisus, & iam filii Israel per mare rubrum transfuse putantur? Ut quid postea verus iste agnus occidit, eiusque sanguine postes consecrant, si iam Pharaonis & omnium Aegyptiorum primogenita interierunt, & omnes in mari rubro submersi sunt. I. si hoc baptismum baptizabat discipuli Iesu, quo nunc dum baptizamus, omne peccatum, tam actuale quam originale obruit. Sed dicit aliquis: Idcirco baptizabant discipuli Iesu, ut qui baptizabant, ad futuram Christi redemptionem pertinere mererent. Hoc sane recte concedit, dummodo remissionem peccatorum, quae est ipse spiritus sanctus, neque mortuorum, neque viuorum aliquis ante Christi passionem aliquo baptismo accepisse credat. Unde in eodem hoc Euangelista scriptum legit: Nondum erat spiritus datus, quae Iesus nondum erat glorificatus. Igitur quia secundum auctoritatem euangelicam non habemus, quod discipuli Iesu de precepto vel regula baptizandi quicquam ceperunt, nisi hoc tantum quod nouissime Nicodemo ad se venienti dixerat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei: indubitanter tenendum est, quae non expectata baptizandi traditione vel regula: quippe quae nec interrogare nouerant, nec ullam aliam esse putabant, nisi secundum quam Iohannes baptizabat. I. in poeniam baptizabant & ipsi quomodo ab eodem Iohanne baptizati fuerant. I. absque catechizatione crucis, mortis, vel resurrectionis Christi, absque necessaria distinctione personarum, in nomine patris & filii & spiritus sancti: hoc ipsum quamdiu Iohannes superstit. Nam postquam ille traditus est, & Iesus in praedicationis officium succedens, ut Euangelista Marthaeus, Marcus, & Lucas eum legunt. Nec enim hoc illis ante resurrectionem suam praecipiebat ipse Iesus. Et quidem conuocatis duodecim apostolis, cum daret illis virtutem & potestatem super omnia daemonia, mittens illis ad praedicandum, ite cum & alios mitteret septuaginta duos, nihil de baptizandi ministerio loquebat eis, sed tantum ut praedicarent, dicentes: Poeniam agite, appropinquabit enim regnum dei, quod extunc intra nos est, ex quo per mortem regis nostri dei & hominis Christi, per mortem (inquam) & resurrectionem huius magni regis, princeps mundi huius iudicatus, & foras missus est. Vbi enim toto tempore praedicationis Christi, id est, a traditione Iohannis usque ad passionem eiusdem domini nostri, discipulos eis baptizasse, vel ipsum Iesum hoc illis inuenimus praecipisse? Igitur cum audimus, quia baptizabat Iesus, imo discipuli eius, non ita magnitudine

Quomodo Christus baptizabat & non baptizabat

Baptismus discipulorum Christi Math. 3

Math. viii

Ezech. 47 Iohan. 19

I. Cor. 10 Exodi. 12

Ante passionem non dabatur remissio peccatorum per baptismum Iohan. 7

Math. 4 Marc. 1 Luc. 4 Luc. 10 Luc. 17 Iohan. 10

Terra Iudæa
cui præerat
Pilat⁹, quarta
pars regni.

Iohan. 1

Baptismus
passionis
Lucæ. 12

Zaaha. 3

Matth. 11

Discepta-
tio de bap-
tismo Iohan-
nis & Iesu.

Matth. 20
Luc. 12

Tentat⁹ Ioh-
annes ad
æmulandū
contra Iesū
Matth. 23
Marc. 12

nomini baptismi opprimamur, vt non discernamus rem ipsam, vel faciem eius, talemq; baptismū agi putemus, qualem apostolis à Christo post resurrectionē eius mandatū esse non dubitamus. ¶ Sane Iudæam terram, quo venit, vel vbi demorabatur Iesus & discipuli eius, illam Iudæici regni quartam partē hic appellat Evangelista, quam Pontius Pilatus procurabat, in qua Iesus post illa, quæ Hierosolymis facta vel dicta sunt, demorabatur (vt dictū est) & baptizabat. ¶ Erat autē & Iohannes baptizans in Enon, iuxta Salim, quæ aquæ multæ ibi erant, & veniebāt, & baptizabant. ¶ Enon locus est, in quo & Salim vicus, octavo lapide à Scythopoli, in cāpo qui Salomias dicit. Ibi (inquit) erat & Iohannes baptizans. ¶ Vt quod baptizare cœperit Iohannes, superius iam dictū est, videlicet vt illo baptizante, Christus manifestaret in Israel. Sic em̄ ipse dixit: quia ego nesciebam eū, sed vt manifestet in Israel, propterea venit ego in aqua baptizans. Cur ergo à baptizandi officio non cessabat, quoniam quidē Christus manifestatus erat? ¶ Nondū em̄ (inquit) missus fuerat in carcerem Iohannes. ¶ Opportunius atq; rationabilius cessaret, cum in carcerē missus, baptizandi facultatē amisisset, etiam si vellet, ac proinde neminē tanquam de mutatione sententiæ sollicitum redderet, velut qui populum frustra tanto clamore promouisset, nonnunquā baptismi vsum magis propter vnū hominē, q̄ propter regnū dei, tam cito destiturus inchoasset. Et quidem hoc tēpore opportuno sciendū erat, q̄ propter manifestandū vnum hominē Christum baptizans in aqua venisset, sed tempus tunc loquendi non erat, vt hoc & cetera omnia iam diceret. Baptizabat itaq; & pœniam prædicabat tam diu, donec in carcerem mitteretur. ¶ Quo facto nec discipuli eius, nec Iesus, vel discipuli eius vsquam baptizasse legunt, donec ipse prior baptizaret illo baptismō, de quo ait: Baptismo habeo baptizari, quomodo coartor vsq; dum perficiatur? ¶ Baptizandus namq; erat passione sua, quā & ipse adhuc iuxta prophetam sordida habebat vestimenta. s. membra carnis corruptibilia passibilia, atq; mortalia: quibus ablatis vel depositis per expoliationē mortis, recuperaret eadem per gloriam resurrectionis candida facta. i. impassibilia virtute immortalitatis. ¶ Facta est ergo quæstio ex discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione, & venerūt vsq; ad Iohannē. ¶ Ecce nunc quocq; tantus tamq; vehemens flauit ventus, vt non solū harundo aliqua, sed & adulta iam arbuticula, eius impulsu agitari posse videatur. ¶ Crescente namq; Iesu, & isto iam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat & ipse protestatus) & multati sunt discipuli eius, Iudæis malitiose sollicitantibus & inuidiæ flammā cōcitare volentibus vt testimoniū Iohannis, quod perhibuerat de Iesu, discipuli eius infirmare conarentur, extorquēdo videlicet ab illo sermonē de Iesu, quā priori testimonio dissonare videretur. ¶ Verba gratia: Puta dixisse Iudæos: Ecce habemus duos Baptistas, cuius eorū baptismus melius purificat? Cuius (inquiunt discipuli Iohannis) nisi eius, quæ aquas istas primus inuenit, primusq; mortalibus ostēdit? Baptista noster non ab hoibus, neq; p̄ hominē, sed p̄ verbum dñi cum esset in deserto solitarius baptizare didicit, atq; inde huc veniēs, iuniorē illum (ad quē omnes modo veniunt) vt ceteros ipse baptizauit. ¶ Contra Iudæi: Nonne magister vester (inquiunt) baptismō suo purificationē baptismi illius prætulit, dicens: Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spū sancto & igni? Nonne se indignū dixit soluere corrigiam eius calceamenti? ¶ Itaq; facta quæstione hmōi, venerunt (inquit) ad Iohannem. ¶ Nec mirum rudes eatenus discipulos cōtendisse de purificatione baptismatum, vel dignitate magistrorū, cum & magni apostoli, iam instante passione magistrū, cōtenderint quis eorū videret esse maior in regno cœlorū. ¶ Vsq; ad Iohannem venerunt. Multum instantanter & animose quæstionem ventilauerunt, qui ventosam eiusdem quæstionis machinā vsq; ad turrim illam pduxerūt, quæ fundata erat supra petram altissimam, longe eminentiore, multoq; fortiore harundinibus nostris, quæ huiusmodi vento solent quamlibet in partem leuiter agitari. Nam vt nouerimus, quod vsque ad illum venerint hac intentione, vt eum deuocarent à testimonio Christi, verba ipsa satis euidenter hoc innuunt, quæ fuerūt huiusmodi: ¶ Rabbi, qui erat tecum trans Iordanē, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes currunt ad eum. ¶ Summa eorū quæ ab illis dicta sunt, vel dici potuerunt, ita breuiter expressa est, vt in singulis pene dictiunculis vis insita lateat, quæ promouere potuisset, nisi solidum, prudentē, & bene (vt prædictum est) in veritate fundatum animū offendisset. ¶ Primo, vt sæpe ventus vrens blando susurro præludit, blandiunt, & dicunt Rabbi, quod p̄ nos gaudere sciebāt molles auriculas scribarū & pharisæorū, sicut & dñs: A māt enim (inquit) primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. ¶ Nusquā em̄ præter hunc locum inuenimus eum vocatū esse Rabbi, nec ab ipsis qui quærentes ab illo consiliū salutis dicebant, quod faciemus & nos, nec ab aliquibus in quibuslibet euangelio locis. Quod & si quā dici potuit, & ab Evangelistis, vt supra sum, recte præmissum est, hoc tamē loco nullatenus omitti debuit, ob significandā magnitudinē præsentis adulationis. Hoc itaq; magnifico prænomine præmissum, quo ad cōsensum ipsorum

putaretur posse desecti, vt dño Iesu studeret sese præferri. Qui erat (inquiunt) tecum trans Iordanem &c. ¶ Notandum diligenter quanta arte, quamq; accuratis agit insidias vt Iohannem pœniteat testimoniū, quod dño perhibuit. Duabus namq; præcedentibus propositionibus, duas obliqua accusatione subnectunt, hoc modo: Qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & cui tu testimonium perhibuisti, ecce omnes veniunt ad eum. Qui trans Iordanē tecum erat, scēq; tuis manibus vt minor submiserat, ecce hic in Iudæa super te est, & sua seorsum autoritate baptizat. Et cui tu testimonium perhibuisti, indiscreta humilitate nimium te subiciens illi, & gloriā tuā dans alteri, ecce oēs te neglecto, veniunt ad eum, eumq; baptismū parupendētes, illum iuniorē certatim expetunt. ¶ His & huiusmodi dictis Iudæico liuore concinnatis hoc agebat, vt fidelissimi testis animus à veritate, cui testimonium perhibebat, auerteret, atq; ita baptizantium rupta concordia, baptismi vel pœniæ remedium, facilius quasi rationabiliter contēnni videret. Nam pharisæi & Iudæorum q̄ plurimi spreuerunt consiliū dei, non baptizati baptismō Iohannis: quippe quæ expectabant falsi & fallentes, Messia regnante in regno eius sup̄bire, non de peccatis suis humiliari, vel pœnitentiā agere, gentes vniuersas spoliare, non duas tunicas, aut duplices escas cum gentibus diuidere.

¶ Finis libri tertij.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN IOHANNEM, EVAG. COM-
MENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Via reuera Iohannes lucerna ardens & lucens est, merito nos in lumine eius exultamus, si tamē ipsum lumē eius agnoscimus, quod Iudæi cognoscere noluerunt. Et ideo volentes exultare ad horā id est, temporali terreni regni gaudium ab illo, quē Christum esse existimauerunt, festinantes præripere, cōpetēt exultare non poterunt. Est autē lumen eius, humilis veritas, & vera humilitas, quæ totus in corde & in ore p̄fulgēs, veras sanis gloriæ, & stultis lumē esse videt, tenebras admittere non poterat. ¶ Cum ergo mittunt imo & veniunt Iudæi ad Iohannem, quæstionē (vt prædictū est) de purificatione facientes, & ille testimonium perhibet veritati, bene & laudabiliter in lumine eius exultamus, non ad horam, sed ad verum & integrum diem, non ad tempus, sed ad intemporalem tendentes æternitatem, dum radiantem per os eius libenter amplectimur veritatem. Hoc itaque loco quid responderit, audiamus. ¶ Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. ¶ Ac si diceret: Quid me d̄ fautores importuni tantopere vocatis Rabbi? Quid maiore quā ego sum vocabu indiget, qui solus habet, docetq; hominem scientiam, dat præcepta viuendi, legemq; vitæ ac disciplinæ subiecto sibi impartitur homini. Et hic longe homines excellit, quorum nemo accipere potest quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Omnes enim aliunde acceperunt, singuli de plenitudine alterius donum expectant proprium. ¶ Omnis ergo homo prohibendus est, ne amet vocari ab hominibus Rabbi: quippe cum Moysen nusquā scriptura sacra hoc nomine appellare consueuerit, quia videlicet legem non de suo dedit sed aliunde vt daret ipse accepit. Quapropter nolite me vocare Rabbi, sed vocate me discipulum veritatis, quia profecto cum & ego sim homo, non potuissem quicq; accipere, nisi fuisset mihi datum de cœlo. Nunquid vero nunc primū dico, quod non sim ego deus, sed tantum homo? ¶ Vt os ipsi mihi testimonium perhibebitis, quod dixerim: ego nō sum Christus, sed quia missus sum ante illum. ¶ Quando missus ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, vt interrogaret me, tu quæ es? Confessus sum & non negaui, & confessus sum, quia non sum ego Christus, & dixi: Qui post me venturus ē, ante me factus est &c. Quod ergo nunc ita dixerim: Vos mihi nunc testimonium perhibebitis, in eo quod dicitis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti. Nequaquam ergo nunc primū me purum hominem esse cognoui, quia vos scitis, vos memores estis, & nunc mihi testimonium perhibebitis, quod dixerim: Ego non sum Christus. Quod si dixissem, profecto plus quā hominem me esse affirmassem: quia Christus plus quā homo est, quia non tantum homo, sed & deus & homo est. Quapropter illi soli dicite Rabbi, quia magister vester vnus est Christus.

¶ præferre

Praus intē-
tio Iudæo-
rum

Lucæ. 7

Iohan. 9

Iohannes cō-
temporari-
anis gloriæ

Pf. L. 93
Ecc. 49

1. Cor. 4
Iohan. 1

Exodi. 36

Iohan. 8

Iohannes nō
erat Chris-
tus, sed pu-
rus homo

Matth. 23
Iohan. 1
1. Cor. 4

Iesus est spūs
sūs, deus,
& homo

Psal. 18
Cur Iohan
nes non ap
te dixit Ie
sum esse de
um & ho
minem
Psonisio,

Matth. 10
Prudens re
sponso Ioh
annis

Matth. 3

Psal. 18
Exemplum
de seruo A
brahe, que
rense pōns
sūm filio
Isaac.
Gene. 24

Christus, de quo & dixi, iam & audistis, quia de plenitudine nos oēs accepimus. Illius ita
q; vos mecum estote discipuli: Quid enim habeo qđ non de plenitudine eius acceperim?
Si autē accepi, qđ me gloriari vultis quasi non acceperim? Soli illi gloria est, quia de nullo
accepit, quia plenus est, & nō illi de cœlo datū est, quia cœlum ipsum eius est. Iam nemo
mihi molestus sit, si spiritus potestātē habēs ascēderit sup me, locum meum nō deseram.
Locum (inquam) meum, modulum meum nō excedam. Noui ego locum meum, hunc, s.
quia non sum ego Christus, sed missus sum ante illum. Vultis audire qđ ille, & qđ ego sum?
Vultis nunc istud cognoscere p̄ simile, qđ vobis est bene cognitum? Qui habet spōsam,
sponsus est. Amicus autē sponsi, qui sitat & audit eum, gaudio gaudet propter vocē eius.
Hoc ergo gaudium meū impletū est. Nostis hoc quicūq; aut nuptias egit, aut nuptias
interfuit, quanta spōsi & amici eius distantia sit. Sed cur d Iohannes amice spōsi, nō
ap̄te, sed quasi sub velamine vtrang. s. diuinam & humanam Christi naturam cōmemora
sit? Poterat em̄ sic dici: Qui deus & homo est, ille Christus est. Nam illud qđ dictum est,
qui habet sponsam, sponsus est, nō quidē sic accipimus, ad si dictum fuisset: Non ego qui
purus homo sum vt quisq; v̄m Christus sum, quia deus non sum, sed ille Christus est, qui & an
tequam homo esset deus erat, sed postq; homo factus est, nihilominus scdm suam naturā
deus est, propter assumptam vero hoīs naturam, Christus est: quō quibet sponsus & an
tequam sponsam acciperet vir erat, & postq; accepit illam, nihilominus natura, vel sexu
suo vir est: propter cōiunctum vero sibi sexum scemineum spōsus dicit & est. Nos ergo
sic dictum eē hoc accipimus, & inde Christū esse sponsū cognoscimus, quia non homi
nē tantū, sed deū & hominē eē credimus & confitemur. Nam nisi prius illud crederemus,
hodie illud Dauidicum p̄coniū: Et ipse tanq; sponsus procedēs de thalamo suo, ceterā
q; hōīs testimonia scripturā: nequaquam intelligeremus. At illi necdum credebant, nec
dum sciebant Christū deum eē & hominē. Non sic exspectabant Messiam, vt deū fore cre
derēt, sed hominē, quāuis magnum, tamē hominē tantum. Cur ergo d Iohannes lu
cerna mundi, non saltē discipulis tuis apte prius Christū deū & hominē esse ostēdis, quoq;
tarditatē ipse melius nosti, sed tanq; p̄fectis, & in fide Christi exercitatis mystica & alta pro
loqueris, quorum superficiē vix aduertere possint? Videlicet quia non iam ante passionē
Christi expedit ista p̄dicari. Nec em̄ ratio diuinitatis admittit eundē Christū agnosci, quā
vel quantus sit, & scdm dignitatē suam honorari vel adorari, prius quā pacto qđ a pa
tre iniunctum est seruitio, sed eat ad dexteram maiestatis in excelsis. Hic ordo necessarius
erat nostrā salutis, vt priusq; sibi met exigeret ea quæ dei sunt, ageret ipse, vel pateretur ea
quæ hoīs sunt. Vnde & cum duodecim Apostolis daret virtutē & potestātē sup omnia
dæmonia, & vt languores curarēt, & mitteret eos ad p̄dicandum, non seipsum illis p̄
dicare iubebat, sed hoc tantum vt p̄niam hoīs agerēt, & hoc scirēt, quia appropinqua
ret regnum dei. Itaq; & Iohannes quia quæstionibus pulsabat, & ideo de magnitudi
ne Christi, quæ est diuinitas eius, omnino reticēdum non erat. Rursus vero sui non erat of
ficij, p̄dicare incarnationē eius dē filij dei, sed tantum baptizare & dicere: P̄niam agi
te, appropinquabit em̄ regnum dei, sic testimoniū sui dicta tēperabat vt & veritatē non ta
ceret, & tamē vulgo dijudicandam aut conculcandam non exponeret. Aut ergo: Qui ha
bet sponsam sponsus est. Quod p̄ter hanc, de qua iam dictum est, latētis intrinsecus my
sterij gloriam, quā iuxta Psalmistam: Cœli enaraturi erant, ita vt non essent loquela,
nec sermones, quoq; non audirētur voces eorū, quoq; sonus in omnē terram, & verba in
fines orbis terrarū exitura erant, dicēdo: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanq;
sponsus procedēs de thalamo suo: Exultauit vt gygas ad currendam viam, p̄ter hanc
(inquam) interiorem gloriam, in superficie quoq; vtilitatis habet plurimū, qđ p̄sentes
quoq; edificare, & a sua poterat nimium carnali æmulatione compescere. Siquid em̄
nemo illoq; erat, qui execrandum esse nesciret adulterium, vbi paranympus, sponsū se
esse mētutus, creditæ sibi sponsæ audeat commaculare thalamū. Verbi gratia: Pater Abra
ham seruū suū fidelē esse arbitratus, p̄ deum cœli adiuratum dirigit, vt vxorē accipi
at filio suo Isaac, dans illi quæ secum portet de omnibus bonis suis. Ille Rebeccam ad pu
teum inuētam allocutus, & aquas hauriētē contēplatus, quia speciosa erat, primo armil
las tradēs, & in aures appendēs auribus, animo illius iam bene p̄parato, tandē a pat̄ri
bus illius obtinet, vt fidei suæ credita, dño suo Isaac transmittat. Nunquid iste cum seruus
sit Isaac, si ipsum Isaac se esse mētatur, puellæ pulchritudine delectatus, & dño suo p̄tri
piat eius amplexus, impunitus dimittetur? Nemo vtiq; illoq; erat, qui nesciret execrandū
hoc esse facinus, cuius ob magnitudinē seruilibus p̄næ modis merito puniret. At nunc
qua seruilē cōditionē fidelitatis honore suppressurus ē, idcirco magnus in domo nuptiarū
sponsū dñi sui paranympus stans, & audiēs eum, & gaudio gaudēs propter vocē eius
gratulantis sup industria vel sedulitate sua, qđ condignam sibi puellā adduxerit. Planē
huic

huic simile Iohannes illud asserit, qđ venit ipse in aqua baptizans, parare dño plebē perfe
ctam. Cum em̄ dixisset, qui habet sponsam, sponsus est: amicus autē sponsi, qđ sitat & audit
eum, gaudio gaudet propter vocē eius, conclusit sic. Hoc ergo gaudium meū impletū est.
Quod gaudium? Hoc videlicet, qđ eius qđ habet sponsam, & inde sponsus est, amicus sum,
& qđ ante illū missus sum, & qđ primitiuam discipulorū eius ecclesiam, baptisui mei aquas
hauriētē allocutus, armillis bonorū opere adornaui, & in aures appēdi, dicēdo: Appro
pinquabit regnū dei, & sic vsq; ad vnigenitū filiū dei patris p̄duxit, dicēdo: Ecce agnus dei
cui mox copulabit, matre sua Sara, i. synagoga, mortua p̄ infidelitate, & implebit faciē
orbis semine. Hoc (inquit) gaudium meū est, & hoc impletū est, ita vt alius quid non am
biam. Quid mihi dicitis, tu ipse esto sponsus? Sponsus ille vocē & sit, cui sponsa debetur.
Meū qđpe gaudium impletū est in hoc, qđ sum sponsi amicus: in hoc, qđ sit in triclinio &
audio eum gaudēs propter vocē eius, propter testimonium eius qđ & vos audituri estis, qđ
quo me beatificat, dicēs: Inter natos mulierū nō surrexit maior Iohāne Baptista &c. Cū
ergo hæc diceret Iohannes eis, qđ se supradicta quæstione pulsauerant, & de illo existima
ri volebant ipso authore supra id, qđ ex ipso audiebant & videbant, alij quidē nimium fauen
tes, alij vero malitiose testimonium, qđ dño phibuerat, imitatione vocis eius infirmare,
vel annulare molientes: cum idcirco illis similitudinē de sponso & amico obijceret, nonne se
met ipsos respēdere discipuli eius, qđ magistro nimium fauebant? nonne intra semet ipsos
erubescere ludæi poterant, qui testimoniu eius de Christo, qđ imminuere tētauerant, eō
tra potius augeri videbant? Proinde verus ac dignus sponsi paranympus, integer ami
cus, dignus in æterno cœli triclinio sit coram illo, & audit vocē eius, & gaudio gaudet, qđ
ab illo nō auferet. Digne p̄ omnia hic omnibus paranympis in exemplum proponi
tur, i. omnibus qui sponsa Christi, videlicet sanctæ ecclesie curam atq; regimē fortiunt, vt
nequaquam adulterinis illam oculis contēplentur, & vero sponso eius copulam furentur.
Nam qđ diu catholicam illi fidē p̄dicant, sponsi amici, sponsi vicarij, viri quoq; vocant, &
sunt, quia Christus in eis loquit, & ipsius semē est verbum fidei, qđ per illos suscipit. Vbi autē
quippiam eorū, quæ a fide Christi aliena sunt, auribus eorū inferre molunt, adulteri sunt,
quia non Christus in eis loquit, & velut alieno corpore sponsa commaculat, cum talibus
erorū magistris se summitti patit. Quam eius voluntariam passionē Paulus de p̄ci
pui sponsi huius amicis vnus, magno clamore redarguēs: Nunquid (ait) Paulus pro vo
bis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Dicebant enim illi dissensionē habē
res inter se: ego quidē sum Pauli, ego autē Apollo, ego vero Cœphæ. Et hoc modo non
quidē Paulus aut Cœphæ siue Apollo adulterabant sponsam Christi, erant em̄ fideles eius
ministri, sed pronæ in adulteriū eius animæ conabant amicos sponsi sui ad adulterandum
prouocare. Vex quæcūq; ex parte siue eius, quæ sponsa dicit, siue eorū qđ amici dicunt
adulteriū proueniat fomes, testimonium hoc vex est, & dissolui non pōt. Qui habet spon
sam sponsus est, i. solus ille, qui cum deus esset, humanam sibi naturā vnire dignatus est,
solus ex omnibus ille, & non alius sanctæ ecclesie sponsus est, & quicūq; alius se ingesserit
adulter eē p̄t, spōsus eē non p̄t. Huic ait (quē spōsi huius oēs imitant amici) vero amico sa
tis est, qđ magnū est, qđ plenū gaudium affert, qđ dignus habitus est, stare & audire eū & esse
consciū eorū, quæ cum sponsa gerunt secretorū cœlestium, quid ergo superest? quid de
reliquo faciēdum est? Ait: Illū oportet crescere, me autē minui. Hactenus (inquit) quō Iohan
nes minui
euidētibus oportet certum fieri, qđ non ego Christus, sed ante Christum missus sum, qđ
ille non vt ego homo tantum, sed & deus. Hoc enim mihi minui, & illi crescere est, nō qđ
michi collata mensura decrescat, vel eius immensitas augetur, sed qđ in notitiam vobis ve
niat longe inæqualis vtriusq; quantitas. Alias autē & vere scdm naturam hoīs, quia pau
lo minor est ab angelis, crescere habet, primo signis & prodigijs, deinde ordine mortis,
resurrectionis, & ascensionis, & sic accipere nomē, qđ est super omne nomē, vt in nomine
Iesu omne genua flectat, cœlestiū, terrestriū, & infernorū, & in oēs gētes p̄niam p̄
dicetur, & remissio peccatorū. Sic omnino fieri oportet, sic expedit, sic necessarium est huma
no generi, vt adoretur sedens ad dexteram maiestatis in excelsis. Interim me oportet mi
nui, nec quis confidat in me puro homine, & ponat carnē brachium suum, quod mox fie
ri videbitis, qđ traditus & decollatus, ad inferos descēdam, nihil dignum agens hoc nomi
ne Christi, qđ vos mihi importune imponitis. Quibus pactis tunc demū non solum vobis,
sed & toti mundo decantabit comparatio mei, quem Christū esse putastis, & eius qđ vere
Christus est, contra quē vestris quæstionibus depugnastis, tunc istud sciet & dicet, quan
tum illo, quē filium Ioseph dicitis, minor ego sim quē Zacharias genuit, qđ vos dissimila
tes pro eo, qđ ex deserto incognitus, & iam dudum obliuioni traditus adueni, Christū me
esse arbitremini, qđ de quibusdā secretis & inuisibilibus locis aduenerim. Nec dubita discre
tions

Gaudium lo
haonis imo
pletum.
Matth. 13

Lucæ. 16
Paranymp
phi sunt ca
tholici doct
ores ad
ulteri hæ
retici

1. Cor. 1

Vnus enim
spōsi spōsua;

Quō Iohan
nes minui
tur, & cres
cit Iesus,

Psal. 2
Phil. 2
Lucæ. 14

Hiere. 17

Lucæ. 4
Matth. 13
Lucæ. 4

In oibus le-
sus maior
Iohanne
Ph. 18

Math. 14
Marc. 6

Qui desur-
sum venit,
sup oēs est

Purus hor-
mo de ter-
ra est, & ter-
renus,
1. Cor. 15

Ibidē.

Philip. 2
Alicet Chri-
stus q̄ pro-
phete vidit
1. Reg. 9

† prescium

tionē mea paruitas ab eius magnitudine distinguet. Quē em̄ homo corruptibilis, mutus & loqui nō valens, de carne sua genuit, procul dubio minor dicet, vt ē, eo quē deus incorruptibilis & inuisibilis, eloquēs & oia dicendo faciens de corde suo eructauit. Hęc & cetera vbi palam omni mundo cœperint prædicari, sonantibus cœlis, & gloriam enarrantibus huius filij dei, tūc indubitanter apparebit, q̄ monte quouis cœlū altius sit, q̄ dies nō cōte sub lustris pulchrior sit, q̄ sol lucifero splēdidior sit. ¶ Hoc eius cremētum, ipsa quoq̄ natiuitatis ac passionis eius tēpora, modus quoq̄ & locus passiōis eiusdē pulchre significānt. Non em̄ natus est, vel patit, quibus tēporibus dies minuunt, non vt ego Herodes, aut Pilati infausto natalicio, sed in paschali patitur plenilunio, non ad saltationem vnus puellæ, sed ad clamorā petitionē totius synagogæ, non in abscondito tenebroso carceris, sed sub dio, palam omni cœlo, teste omni mūdo, extra portam ciuitatis, nō decollatus, & capite imminutus, sed patulo ligno exaltatus, & extensus, figura crucis sese orbē quadrū dum ad se trahere protestat. ¶ Qui desursum sup oēs est. ¶ Audiant & hoc, & cetera quæ sequunt, audiant Iudæi, & confusione operiant hæretici, contra quos maxime hoc euāgelium (vt sæpe dictū est) conscribit, qui Ch̄m ex Maria sumpsisse initium, diabolico cōmentati sunt spiritus. ¶ Qui desursum venit (inquit) super omnes est. Dixerat q̄ oporteret illum crescere, rationē subiungit, probans q̄ merito crescat, q̄ merito mundus oīs de illo maiora q̄ de se sentiat. ¶ Cur (inquit) ille crescit, cur tu illo crescēte minueris? Qui desursum venit (ait) propter hoc ipsum, q̄ desursum venit, q̄ non ex traduce in vtero matris satus ē, nec de nihilo, & nō aliūde q̄ de carne virginis prodijt, sed in principio erat verbū & apud deū erat, & deus propter hoc digne sup omnes est, maior oibus est, excellentior omnibus est, non loco, sed dignitate, nondum corpore, sed honore; nondum carnis impassibilitate, sed gr̄a & veritatis plenitudine. Oēs em̄ de deorsum sunt, & ppter hoc ipm q̄ de deorsum sunt, & de deorsum venerunt, de terreno patre, q̄ de terra sumptus est, cuius materia vel initium terra est, & cum gr̄a creatoris cœlum fieri posset, terra factus est, quam serpens comederet, propter hoc iure infra illum oēs sunt, & ille sup omnes est. Vnde & subdit: ¶ Qui est de terra, de terra est, & de terra loquit. ¶ Quid est em̄ esse de terra, nisi existendi initium habuisse de terra, nihil amplius esse quā q̄ sumptū de terrena humani gñis massa? Qui ergo est de terra (inquit) id est, cuius esse cœpit ex terra, de terra ē, id est, terrenus est, quēadmodū & antecessor eius, de quo Apostolus: Primus (inquit) homo de terra terrenus, Terrenus omnino est oīs, q̄ terrenū fundamētum. i. terrenū habet initium, ac proinde de terra loquit, i. terrena sapit, terrenis sensibus inuoluit. ¶ Quid ergo fieri oportet, quomodo illi subuenit? Ait: ¶ Qui de cœlo venit super omnes est, & quod vidit & audiuit hoc testat: ¶ Qui de cœlo venit, & ideo cœlestis est, vt ait idem qui supra Apostolus: Secundus homo de cœlo cœlestis, vnde & sup oēs est, vt ait idem qui supra Apostolus: ¶ Qui de cœlo loquit sciamus, q̄ non nisi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tēdat. i. ad quid dixerit, super omnes est, vel quō aut super quos omnes est. Ait em̄: ¶ Quod vidit & audiuit, hoc testat, videlicet super eos oēs est, qui futuri esse testati sunt regnū dei, qui aperiendū esse hoibus testati sunt introitū regni dei. Hoc autē prophetæ & reges ante testati sunt, hoc patriarchæ & iusti expectantes & prænoscentes, à longe salutauerunt, & de illo potestis coheredibus suis prælocuti sunt. Sed nunquid regnū illud viderūt, nunquid regni illius voces audierunt, & inde huc veniētes, se dētibus in tenebris captiuis, q̄ vincit erāt, visa & audita liberi annuntiauerūt? Nunquid de cœlo venerūt, & nō potius in ista captiuitate, q̄ antea oīno nō erant, nati sunt, & toti de terra exorti sunt? Ergo sup oēs regni dei testes, hic testis idoneus est, q̄ videlicet erat iam anteq̄ huc veniret, & de regno dei de regno suo, hoc in nō exiliū venit. Et cū eēt rex illi regni dei, ppter nos, vt illud nobis testaret & aperiret, in forma serui nasci voluit. Vnde verissime nūc dictū est, & q̄ vidit & audiuit, hoc testat. ¶ Et quidē prophetæ visiones quasdam regni illius videbāt, vnde & vidētes dicti sunt. Sed longe aliud est visiones regni dei figuratiuas & ænigmaticas occultas inspiratiōe videre, aliud ipm regnum vidisse, & inde huc veniēdo, nobis q̄ nunquid ibi fuimus, testari vel annuntiare. Ad qd̄ aut dicit hoc discipulis suis, siue Iudæis, cū q̄bus quæstio facta est de purificatiōe? Ad qd̄ (illis dicētibz: Rabbi, ecce hic baptizat, & oēs veniunt ad eū) hoc dixit, nisi vt discipuli sui pro se æmulari desinerēt, vt Iudæi cōtra veritatē illi insidias machinari desisterēt, & potius ad illū Baptistā vez; submisso capite oēs venirent. Quod q̄a facere frigidū præ inuidia detrectabant, protinus dolendo subiūgit: Et testimonium eius nemo accepit. O cōsiliū malignantiū, synagoga perditā, cœtus sceleratus. Ecce qualē legatum, q̄ legitimū testem, q̄ fidele testimonium non acceperunt. Indignitas rei † præsciuit cor Iohannis alte tetigit, acerbitas sacrilegij mentē tanti dñi consciam percussit, ita vt dolens exclamaret. ¶ Et testimonium eius nemo accepit. Vere em̄ testimonium eius

eius nemo accepit, videlicet q̄ diu inter hoies ambulauit, q̄ diu p̄sentia corporali stans in concione hominū testimonium perhibuit veritati, siue in synagogis Iudæorū, siue in prætorio Pilati. Clamat hoc iniuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus est velut falsus testis. ¶ Sed dicit aliquis: Nemo nō accepit eius testimonium, nā aliqui acceperūt, aliqui in eū crediderūt? Ac quiescimus, nō negamus, aliqui vt cūq̄ crediderūt, quantūuis incerti & infirmi, dum illum esse filium dei cōfessi sunt, testimonium eius acceperūt, verū tamen in illo articulo vel hora necessariæ testificationis, quātū contestari aut subscribere ausi sunt. Nōne oēs relicto eo fugerūt? Nōne p̄cussio pastore oues dispersæ sunt, & solū illum reliquerūt? Igitur q̄ diu hic dñs in forma serui testimonia regni dei declamauit, quis nō solū dictis secundū scripturas, sed etiā mirabilibus factis eadem testimonia confirmauit, testimonium eius nemo accepit. Aut vbi reiectus à cōcilio malignantiū cōtemptus à iudicibus iniquis, & punitus vt falsus testis, resurrexit à mortuis, & ascendens in cœlum, deo patri suo qui illū miserat, ea quæ p̄cussus est retulit, statim adiutor testimonij eius, & defensor idoneus spūs sanctus aduenit, & exinde testimonium eius nemo nō accepit. Tūc cōprobat & agnitus est verus fuisse testis, tūc & exinde creditus est verus esse rex, imo deus verax & vera detulisse iura regni dei. Vnde & subditur: ¶ Qui autē accepit eius testimonium signauit, q̄a deus verax est. ¶ Quis em̄ est ille beatus, q̄ accepit eius testimonium nisi ille filius salutis oīs populis Christianus, sancto spū insignitus p̄ ministroꝝ manus, q̄bus dictū est: Accipietis virtutē supueniētis spūs sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalē, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq̄ ad vltimū terrarū. Nā quicūq̄ illos audiuit, testimonium à superueniēte spū sancto in seipis habētes, & testificādo p̄dicātes, Verbi gratia, cū dicunt: Verbum caro factū est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriā eius, gloriā quā vniuerſi à patre. ¶ Hęc nimis & cetera huiusmodi p̄dicantes, quicūq̄ audiuit & baptizatus est in noīe patris & filij & spūs sancti, ille testimonium eius accepit, & de illo negaret ante faciem Pilati, negaret & punitus vt falsus testis, de illo vt cūq̄ protestatur, quia deus verax est, q̄ vnus & verus cū patre & sancto spū deus est. Hoc protestat, hoc in corde suo signauit, hoc in fronte sua cū signo crucis depinxit, corde credēs ad iustitiā ore cōfiteus ad salutē. Inſipiens Iudæus vel hæreticus (qualis fuit Cherinthus) hęc veritatem soluere nititur, dicēs in corde suo: nō est deus. Sed acceptor testimonij signauit, id est, digna memoria notauit verba testimonioꝝ eius, q̄bus cōst̄ antequam deus verax eēt defenditur. Sic enim in Euangelio suo loquitur, quomodo deus. Vnde & protinus subditur: ¶ Qui est ex deo, verba dei loquitur. ¶ Quid em̄ est verba dei loqui, nisi sic loqui, quomodo licet soli deo loqui? Pene huic simile est in Actibus Apostolorū de Herode, cū digna reprehensione legitur: Cūq̄ sedisset (inquit) indutus veste regali, populus acclamabat, dei vocemini. Verbi gratia: rex in æternum viuēs, semp potēs, immortalis rex, & deus h, & nō dedisset honorem deo, hic aut cum loqueret verba dei, cum emitteret voces dei. Exēpli causa: Anteq̄ Abraham fieret ego sum, & ego & pater vnū sumus, & ego principium qui & loquor vobis, cōprobans q̄a ipse deus verax eēt, nō vt p̄dictus Herodes, q̄ cū virtutū gloria comitabat, cōprobans q̄a ipse deus verax eēt, nō vt p̄dictus Herodes, q̄ cū dei voces sibi acclamatas admisisset, p̄cussusq̄ & putrescēs cōsumeretur vermibus, aut cū gemitur: Ecce deus vester, scilicet falsus, id est, homo nō deus, ait ergo: ¶ Quem em̄ misit traduce transfusus est, sed à deo in hūc mūdum venit, missus est, qui non, vt ego vel propheta oēs, ad hoc natus est vt mitteret, sed ad hoc missus est vt nasceretur, hic verba dei loquit, id est, sic loquitur quomodo deus, & acceptor testimonij eius ex verbis ipsius corde credulo cōcipit, q̄a deus verax est, q̄d ex operibus verba cōsequentibus agnoscere primum est, & eadē verba diuinitatis eius in sacco cordis vel memoria signat, vt quoties deū Israel, parata proferat verba hęc, tanq̄ de petra David, lapides limpidissimos & blasphemā supbia frontem pcutiat, contestās, q̄a dei filius deus verax est. Nō em̄ hic homo gregarius aut plebeius est, nō communi mēsurā filioꝝ Adam, aut iustorū hominū diuina gratia circūscriptus est. Hoc est qd̄ sequit: ¶ Nō em̄ ad mēsuram dat deus spiritū. ¶ Vere nō ad mēsuram, q̄a totus, sicut p̄ integram columbæ speciem mihi demonstratum est, totus plane spūs sanctus cum omnibus donis suis super eum requiescit, quomodo columba super caput eius, ostēdit se mihi cū omnibus membris suis. Non ita cuiq̄ in cunctis millibus, ex q̄bus hic vnus electus est, spūs sanctus datus est. ¶ Nos omnes dānati capitis hoies sola dei clemētia perditioni & morti superstitēs, miseri & egentes, nati infelicitē,

Math. 26
Zacha. 13

Acto. 1

Iohan. 1
Quis testis
monij ei
accepit.

Roma. 10

Psal. 15
Quid est
verba dei
loqui.

Iohan. 2
Iohan. 10

1. Reg. 17

Iohan. 1

Cant. 7

G & à sa.

Matth. 17

Chrūs felis
citer natus

Pater diligis
filium, &
quidem iu-
stissime,
Psal. 77.
Ephes. 5.

Et oia des-
dit in ma-
nu eius.

Danle. 7.

Infinita pa-
tris erga fi-
lium dilec-
tio.

*suo

Oēs creatu-
ræ ad deū
sicut gutta
sunt.

Psal. 146

Matth. 11

& à superno patre extorres, q̄ rodebamus in solitudine squalentes calamitate & miseria, & esse sub sentibus delicias putabamus, nos olim canes muti, & præ inædiā latrare nō va-
lentes, pro magno habemus & nobiscū bene agit, q̄ deus patrū nostrorū deus appellari
dignatus est, nos ipsos cum canibus gregis sui posuit, & relecti de reliquijs eius, aperire
os & latrare valeamus. Cuiq̄ nostrum macræ scientiōlæ, tanq̄ panis filiginei semuncia
projicit, vel prophetice gratiæ quadra diuiditur, & sua singuli mēsurā cōtēti, bene nobiscū
cum actū eē faceret, foris exubamus. ¶ Hic autē homo nobilis, feliciter natus, & anteq̄ in
hac forma nasceret, cœloḡ dñs, & sanctorū angelorū imperator designatus, nulla mēsurā
circūscribitur, neq̄ diuisum aliqd̄ indicat munusculam sancti spūs. Sed q̄d: Breui sentē-
tiola grandē vobis differentiā eius exprimā. Pater diligit filiū, & omnia dedit in manu
eius. ¶ Quis nostrum habuit aures audiendi, & audire meruit hoc q̄d iste magnus preco-
dixit stans à longe, & stans humiliter cedēs maiori, scilicet filio dei in confractiōe cor-
dis sui? Quid em̄ iste dixit cōtemplator viscerū dei patris? Quid dixit, q̄d corde reueren-
dissimo & ore religiosissimo profudit? Pater inquit diligit filiū. ¶ Pater iuste, mijs ne aut
iniustum est, q̄ tu filium diligis? q̄ tu filium tuum dignū honore ducis? Si verē utiq̄ iu-
sticiam loquimur, rectā iudicemus nōs filiū hominū, quōn̄ nemo vnq̄ carnē suā odio
habuit, sed nutrit & fouet eam. Si em̄ carnē suā quisq̄ diligit, & legitimus pater filium
suū carne sua progenitū eodē quo seipsum honore dignū ducit, & hoc nemo reprehē-
dit, quāto rectius suū deus pater in filio suo substantiam diligit, & illū cōsubstantialem sibi
eodē quo seipsum honore dignum ducit? Quid em̄, si corruptibile nostrē mortalitatis
pellem de sinu patris exiens induit? Num ideo minus honorabilis est & ipsi patri, qui ad
hoc illum misit, minus debuit esse amabilis? Nonne potius ipsum hominē, quem suo iussu
induit, ad dextrā suā cōfessum subleuare debuit? ¶ Aut ergo: Pater diligit filium, & omnia
dedit in manu eius. Filium (inquit) qualis nunc est, scilicet seruali forma indutum, cum ipsa
serui forma sic diligit, vt omnia dederit in manus eius, nec vnq̄ iudicaretur sit quēq̄, sed
iudicium omne agere velit per illā serui formā, quā filius suis iussu suo induit. Hoc ip-
sum & Daniel propheta longē ante protestat: Aspicebam (inquit) in visu noctis, & ecce in
nubibus cœli filius hominis venit, & vsq̄ ad antiquum diēq̄ puenit, & in conspectu eius
obtulērunt eū, & datū est ei regnū & honor, & oīs populus, tribus, & linguæ seruiēti-
ent. Quid igit̄ & mulamini & dicitis: Ecce hic baptizat, & oēs veniunt ad eum? Omnes oēs, &
ipsi & ipsi q̄q̄ qui ad eū venire nolūt, in manu eius dati sunt. Cum exaltatus fuerit à terra
oīa trahet ad seipsum. Oēs iudicio suo faciet assistere, oēs q̄dem ad dexteram, hæc dos
autem ad sinistra, & hos q̄ intus, & illos q̄ foris sunt iudicabit: tantū regnū, tantū hono-
rem suū, tantā potestātē, æternā potestātē pater dedit illi. ¶ Nō em̄ ad mensurā pater
diligit filium. Si nouimus quid sit dilectio patris, liquet profecto, q̄a torum cor patris ple-
num est dilectiōe filij, nec superesse potuit angulus aliquis in sinu pectoris immēsi, & in-
circūscripti, vbi à filio secluderet quippiā magnū vel exiguum de vniuerso thesauro pa-
tris. Quid em̄ est dilectio, qua pater filiū, vel filius patre diligit, nisi spūs sanctus patri & fi-
lio cōsubstantialis? Hoc autē supra dictū est, q̄a nō ad mēsuram dat deus spūs. Ergo non ad
mensurā, sed toto corde, tota virtute, tota dilectione, toto spū *scio diligit pater filium.
Quid igit̄ retineret, vel vbi reconderet q̄d nō daret in manu eius? Si parēs thesaurizet
filij carnalibus, quāto magis talis parens tali filio thesaurizasse credēdus est cœlū & tere-
ram, & quicq̄ d̄ in eis cōtinetur. ¶ Quāto vero, vel quales eorū illo sunt isti thesauri? sic
sunt quasi stilla situla, quasi puluis exiguus. Angusti atq̄ inopes mortalium animi adeo
magna hæc æstimāt vt dicāt: Vbi erat, & quomodo se habebat anteq̄ ista faceret deus?
In qua solitudine taciturnus absq̄ vllis diuitijs, & sine cunctis officialibus morabatur.
Hęc ideo cogitamus, q̄a diuitiæ eius solā fecem, id est, creaturā, ab illo in tēpore & loco
conditā, solā præ inopia sensus intuemur. At illi nō magis p̄ creaturæ multitudinē hono-
ris vel diuitiæ cumulus accreuit, nec magis p̄ angelicæ vel humanæ creaturæ diminiu-
tus est ruinā, q̄ si vna stilla plenæ excidat situla. Anteq̄ ista faceret, magnus erat dñs no-
ster, & magna virtus eius, & sapiētiz eius nō erat numerus. ¶ Quid ergo (inquit) tanto
pere à præcone suo magnificatur filius, q̄ omnia dederit pater in manu eius? Quid ipse
filius quodā loco exultat? Omnia inquit mihi tradita sunt à patre meo? Quāta est hic ma-
teria exultatiōis & gloriæ, q̄ sibi dant gētes in hæreditatē ab eo, corā q̄ sunt oēs sicut sitil-
la situla? Sed vere digna ē exultatio vel magnificētia, q̄a non gloria avaritia, sed exultat
beneuolētia, q̄a nō ipsi regnū, sed ipse regno proficit: nō ipse n̄o seruicium sublimat, sed nō
stra seruitus p̄ eius dominū liberat, ipse dū in nobis regnū accipit, inclinat nos dum illi
subijcitur, colli nostri vincula soluit. Igitur quod ait Iohannes: Pater diligit filium,
& oīa dedit in manu eius, id est, ac si dixisset: Nos oēs natura filij iræ suū, hic autē vnica
dilectiōis est filius, & deus pater oīm nr̄m salutē per manū eius operat. Vnde & subditur.

L. Qui

¶ Qui credit in filiū dei, habet vitā æternā, qui autē incredulus est filio, nō videbit vitā, sed
ira dei manet super eum. ¶ Ite igitur oēs Aegyptij, ite oēs ad Ioseph, & dicite illi: Salus
nostra in manu tua est. Hęc em̄ dicit preco, saluatoris mundi. Hęc dicit filij p̄cursor ac-
crescentis, q̄ regium currum eius cū voce præconia præcurrat. Qui credit in filiū dei, ha-
bet vitā æternā: qui autē incredulus est filio, non videbit vitā, sed ira dei manet super eū.
¶ Quid est hoc? Omnes homines in Adam peccauerunt, & ciecti de paradiso dei ad tene-
bras deuoluti sunt, & Aegyptij, id est, tenebrosi facti, ecce fame pereūt, ecce vitā æter-
næ panē non inuenerūt. Sed iam nūc iste dominat in tota terra Aegypti, & q̄ crediderit
in illum, ipse cibabitur pane vitæ & intellectus, & potabit aqua sapiētiz salutaris. Illi ape-
rientur horrea paradisi, quæ clausa erant guloso homini propter morsum ligni vetiti, &
de ligno vitæ comedens vitā æternā habebit. Qui ad illū non ferit, qui in illum nō cre-
diderit, nō videbit vitā, sed ira dei manet super eum. Ite præfinitū est in triclinio trini-
tatis, vbi filius iste natus præceptū obediētē accepit, vt fieret saluator mūdi. Omnis terra
nostra sterilitate percussa est, cuncta humani generis massa spinarū & tribulorū maledi-
ctione damnata est. Quid ergo comedemus nos omnes infelices Aegyptij? Quisquis nō
fuerit cum saluatorem mundi, iuxta edictum magni patris, magni regis dei, qui illum in
currum suū ascendere fecit, nō videbit vitā, sed ira dei manet super eum. Quæ ira dei?
Illa utiq̄, quæ sup̄ præuaricatore patre eius descendit. Nō em̄ ait, ira dei descendit sup̄ eū,
sed ait, ira dei manet sup̄ eum. Olim nāq̄ super oēs hæreditario iure descendit, & nō est
aliud nomē sub cœlo datum hominibus, per q̄d possit amoueri, nisi iste solus & vnicus fi-
lius dei. Qui ergo incredulus est huic, manet sup̄ illū ira dei, quia, vt dictū est, nō nisi per
istū potest amoueri. ¶ Hęc plane salutis aut vitæ conditio recēs nō est: nā & Abraham
pater noster secundū fidem, eodē pacto iustificatus est. Nisi em̄ in promissione seminis
sui, q̄d est Chrūs, credidisset, quod in illo benedicerent oēs gentes, nec iustus nec amicus
dei appellatus fuisset, ac proinde saluus omnino nō esset. Similiter & posteri eius eadem
futuri fide seminis, & eiusdē fidei signo, q̄d erat circūcisio, de quo alias iam dictū est, salui
facti sunt. Nō em̄ & nūc post obolitā circūcisionem, ex nobis, q̄ cruce Christi signamur,
aliqui præter solum Christi nomē sacramētorū omniū ignari sunt, aliqui & ipsū Chri-
sti filij dei nomē p̄ gratis infantia inuocare nesciunt, tamen, quia sup̄ eos inuocatum no-
men eius in illa ætate moriētes salui sunt? Longe em̄ aliud est, doctū non esse, atq̄ incre-
dulum esse. Igitur vniuersaliter sentiamus dicitū, id est, de vniuersitate hominū, antiquo-
rum pariter & nouorū quicunq̄ incredulus est filio, non videbit vitā, sed ira dei manet
super eum. ¶ Hactenus arserit & luxerit lucerna hæc, viarum domini præparatrix, nunc
extinguenda est homicidæ & adulteri Herodis sacrilegiū, deo permittente, q̄a videlicet
lux eius præfenti tēpore oportuna nō est. Expedi em̄, vt antequam Chrūs eiusmodi lu-
ce vbiq̄ publicetur, oculi iudicorū obscurant, & in tenebris insana mēte discurrentes of-
fendat ad istum lapidem offensionis ad petra scandalum, vt cōquassent & cōterant. Igitur
& venerabilis & sponsus amicus secedat iam probatus & emeritus, vt hoc tēpore spūs
noster, deus noster, deus sit absconditus, & de illo tam sublimia nemo loquat. ¶ Nec do-
leat, quod quasi indignus amoueatur à soluēda corrigia calceamētorū eius, id est, quod
nō pertingat ad opportunū tēpus prædicandæ incarnationis eius. Nā & illi qui calcea-
mēta eius in Idumæā extenderunt, id est, q̄ fidē incarnationis eius gentibus prædicauē-
runt, nati erāt mulier. Dixit autē vniuersali enunciatione ipse sponsus, cuius calceamēta
portare desiderabat, q̄a inter natos mulierū non surrexit maior Iohāne Baptista. Nō er-
go doleat, q̄ velut indignus repulsius sit nām vbiq̄q̄ calceamēta ista deportata fuerint,
sanguis quoq̄ eius de carcere & cōiugio Herodis clamabit, & fidē Christi, atq̄ testimo-
nia castitatis magna voce p̄dicabit. Sequitur: ¶ Vt ergo cognouit Iesus, q̄ audierūt pha-
risæi, q̄a Iesus cōplures discipulos facit & baptizat q̄ Iohānes, quanq̄ Iesus nō baptiza-
ret sed discipuli eius, reliquit Iudæā & abiit iterum in Galilæam. ¶ Facit prior ipse Ie-
sus quod docturus est humilitatis magister, & venerando præmonstrat exēplo hoc ip̄m
quod p̄ habitaculū gratiæ suæ Paulū dicturus nobis est, vt simus honore inuicē præue-
nientes. Nā q̄ diu lucerna hæc de qua prædictū est, lucerna clarissima Iohānes ardere &
lucere potuit, vt passi sunt filij tenebrarū, vt staret lucens sup̄ candelabrū suū, tanto illū
honore dignū duxit hic dñs omnium, vt sicut ille non seipsum commēdabat prædica-
tione sua, sed Christū, sic ecōtra Christus Iesus, illo superstitite, nusq̄ poneret in cōspectu
populi magisterij sui cathedrā per publicæ prædicationis officium. Quod si facere vo-
luisset, magna utiq̄ claritate sua famā illius citius obscurasset, sicut sole meridiano lucer-
næ fulgor exiguus operiri solet. Hoc oīno deuitans exēploꝝ bonorū prouisor, nec hoc

Gene. 47

Nemo saluatur, nisi in fide filij dei.

Ecc. 15

Ira dei manet sup̄ eū

Acto. 4

Roma. 9
Galat. 3
Gene. 22.
Roma 4
Gene. 17

Matth. 14

Psal. 8
Roma. 9
1. Petr. 2

Matth. 3
Psal. 79

Matth. 11

CAP. III.

Roma. 12

Iohan. 9

LXXVI. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

saltem passus est, ut propter id, qd sui dicitur discipuli baptizabat, quæstiones auferent, qd iam, ut supra dictum est, fieri ceperat, sed loco & tẽpore cedere dignatus est, ut debito cõ honore Baptista suos, ad consummationẽ cursus sui perueniret. Hoc est quod Euãgelista nũc refert. Vt ergo cognouit Iesus, quia audierũt pharisæi, qd Iesus plures discipulos facit & baptizat, quam Iohãnes, quanq̃ Iesus nõ baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæã, & abiit iteꝝ in Galilæam. ¶ Qui oia nouit antequã fiant, tunc primum istud cognouisse dicit, quãdo quæstio, quæ p̃dicta est, ex discipulis Iohãnis cũ Iudæis facta est. Et re- cte tũc cognouisse dicit, quãdo iam alijs cognoscẽtibus palam fieri debebat, qd falsis in- uidorũ laudibus nõ delectaretur, videlicet eadẽ iudiciũ sui maturitate, qua dæmonũ testi- monia clamãtium, scimus qd sanctus dei es, qd filius dei tu es, audire dedignabai. ¶ Hoc eĩ quod Iesus baptizaret, & plures q̃ Iohãnes discipulos faceret, audierũt pharisæi nõ habẽtes aures audiendi, sed omnino surdi ad audiendum verbũ dei, & cæci ad vidẽdam rectitudinẽ consilij diuini. Ipsi naq̃, vt superius dictũ est, spreuerunt cõsiliũ dei, nõ ba- ptizati baptismõ Iohãnis. Excecauit illos malitia ipsorum, & nescierunt sacramẽta dei. Hoc isti tales audierũt, qd Iesus baptizaret, malitiosa vtiq̃ inuidia, qd discipuli baptiza- bant in magistrũ referẽtes. Nõ eĩ Iesus baptizabat, sed discipuli eius. Quod baptizabat discipuli eius, hoc satis erat occasiõẽ detrahẽdi cõtra magistrũ p̃ripere festinãtibus. Di- cebant ergo: Ecce duos baptistas habemus. Nunq̃d vterq̃ Christus est? Credibilis est, quia neuter. Quid ergo est, nisi erraticus fauor indocti popelli, qd prius Iohãne Christũ esse nobis susurravit, nesciẽtibus & nunc eũdẽ faciata curiositate facti diẽs, istũ nouũ cõse- cratur eadem temeritate vel incertitudine iudicij? Videte nũc quã contentiose agant isti duo viri, vt cõtra se inuicẽ nomina sua magnificẽt in populis. Vter illorũ pertinacius apud turbam istam maledictam, quæ nõ nouit legẽ, nomẽ Christi obtinebit? Vt cognouit Iesus, inq̃t Euãgelista, quia hoc, qd supra dictũ est, audierunt pharisæi, reliquit Iudæã & abiit iteꝝ in Galilæam, non qd dem timẽs illorũ malitiam, sed suo secundũ hominẽ pri- ori cõdens, & tempus suum, qd illo adhuc prædicãte nondum aduenerat, decẽter expo- sitans. ¶ Iteꝝ, inquit, abiit in Galilæam, signãter addidit iteꝝ, quia videlicet dudum illuc abierat, postq̃ baptizatum à Iohãne spũs expulerat in desertum, tunc scilicet quãdo inue- nit Philippũ, & in Chana Galilææ aquas conuertit in uinũ, vt intelligas illũ eius reditũ in Galilæam, à quo cæteri Euãgelistæ incipiunt, nõ primũ sed alterum esse post eius bap- tismũ. ¶ Hunc eius reditum diligenti cõtemplemur intuitu, quia totus figuratiuus est, & illius aquæ riuum, de quo dixerat in Iudæa, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũ sancto nõ potest introire in regnũ dei, illius uia aquæ sumẽ, quæ de tẽplo suo egressura erat, vbi Iudæorũ sacrilegio solueret, sicut ibidem tũc dixerat illis, soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, quo p̃ducturus, quo eius altẽũ deflexurus sit, in his, quæ præ- sens lectio cõmemorat, dictis & factis suis mystice sp̃ngit, ductore & uia eius dispo- sitore digito dei. Quod Euãgelista sic incipit: L Oportebat autẽ eum transire per Samariã. ¶ Quam ob causam? Illam vtiq̃ quæ longe inferius post hũc eius transitũ his v er- bis subiecta est: Ipe eĩ Iesus testimoniũ perhibuit, qd propheta in patria sua honorẽ nõ habet. ¶ Ergo vt vterq̃ cõprobaret hoc testimoniũ suũ, id est, nõ aliam ob causam se apud Iudæos honorem non habere, nisi qd patria sua, cõtribules sui Iudæi erãt, & præ inuidia notum hoĩem contẽnebant, simulq̃ hoc ex opposito, id est, ex eo quod in patria non sua diuinum honorẽ habiturus erat, aliã conuinceret nõ subesse causam nisi cõmune malum superborũ inuidiã, oportebat eũ transire p̃ Samariã. Hoc oportebat, hoc proposito vel cõsilio diuinitatis eius cõgruebat, vt p̃ illos alienigenas iter faceret, & illud qd de nobis q̃ alieni à deo & hospites testamẽtorũ eramus, consiliũ habebat, p̃figuraret. ¶ Samaritanorũ naq̃ à Iudæis inter alienigenas reputabãtur. Samaritanis Iudæi nõ contẽbãtur longã re- tro series, duplex causa dissensionis est: Prima, qd p̃ manũ Hieroboam decẽ tribus à Iudæ & à domo Dauid rescisse fuerãt, & relicto templo dñi, qd Solomon in Hierusalẽ extru- xerat, vitulos aureos, qd fecerat Hieroboam, pro deo coluerant, videlicet in statu regis sui, metuentis, ne si iuxta legẽ ter in anno Hierosolymã ascẽderet, vt in cõspectu domini dei sui apparerent, sollicitati à fratribus suis filijs Iudæ & Benjamin ab illo recederent. ¶ Aliã causa erat, qd cũ easdẽ decẽ tribus captiuasset Salmanassar & cũ reliquijs illarũ de diuersis gẽtibus collectos incolas habitare fecisset, vnaquæq̃ gẽs fabricata est deũ suũ, & ita cõmixtæ cũ gẽtibus reliquã, Israel inimicis suis Iudæis maiorẽ cõtemptus materiã dederãt, vt merito viderent cõtẽptibiles. Sed hoc erat propositũ diuinitatis, vt Iudæis, q̃ sacrosanctũ corpis eius tẽplũ soluturi erãt, vt supradictũ est, propter p̃sidiã relictis, salu- ad alienigenas trãsiret. ¶ Bene ergo oportebat, relinquẽtẽ Iudæã transire p̃ Samariã. Fa- ctis eĩ prius loqui volebat, qd postea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe, cõtes do- cete oēs gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spũs sancti, tam nũc eandẽ

Marc. 1 Luc. 4
Luc. 7 Sap. 3
Iohan. 7
Luc. 4 Iohan. 1. 5
Iohan. 3 Ezech. 47 Iohan. 2
Samaritanorũ naq̃ à Iudæis reputabãtur propter duas causas. 3. Reg. 12
4. Reg. 17
Iohan. 2
Math. 23.

COMMENTARIORVM LIBER III. LXXVII.

mulieri Samaritanæ se petẽdam esse innuit, sub nomine aquæ in vitã eternã salientis. Præsentis ergo lectiõis mysteria, nobis aduenis gẽtibus desiderabilia super auge & lapi- dem pretiosum multũ, & dulciora super mel & fauũ, enucleare conemur, ipso adiuuante cuius intimam sub cortice literæ gratiam veneramur. ¶ Venit ergo in ciuitatem, quæ di- citur Sychar, iuxta prædiũ quod dedit Iacob Ioseph filio suo. ¶ Sychar ipsa est Sychem sed vitiose, vt Sychar legeret error inoleuit, vrbs Samaritanorũ, q̃ nunc Neapolis dicit. Samaria quippe ciuitas regalis erat, q̃ nunc Sebaste nuncupat, sed & omnis regio quæ cir- ca eam fuit, à ciuitate quondã nomẽ accepit. ¶ Illic videlicet in Sychem, dedit Iacob p̃- diũ Ioseph filio suo, qm̃ moriens in Aegypto dixit ei: Dabo tibi partẽ vnã extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Dicendo se eã in arcu & gladio possidisse, arcũ & gladiũ iustitiã vocauit, per quã meruit peregrinus & aduenas, interfe- cto Sychem & Emor propter Dinã suã rapitũ, de periculo liberati. Timuit eĩ (vt in hi- storia legit) ne vicina oppida & castella, ob euersionẽ foederata: vrbs aduersus se cõsur- gerent, & dñs nõ dedit eis vt nocerẽt illi. Vel certe sic intelligendũ: Dabo tibi partẽ vnã, quã emi in fortitudine mea, hoc est in pecunia, quam multo labore & sudore acquisiui. Quod autẽ ait, extra fratres tuos, ostẽdit absq̃ sorte dedisse eã tribui Ioseph. Sigdẽ eodẽ loco sepultus est Ioseph, & Mausolæũ eius ibi hodie cernit. Iuxta p̃diũ illud venit dñs Iesus. ¶ Erat autẽ ibi fons Iacob. ¶ Fons iste, cũ pro raritate fontiu vi iugis aquæ, cuius in illa terra pleriq̃ locis p̃ter cisternas penuria est: tum pro dignitate vel memoria tãti pa- triarchæ insignis & notus erat, p̃sertim vbi inflabatur alter aduersus alterũ, scilicet Iudæo aduersus Samaritanũ, & Iudæo de ciuitate Dauid, tẽploq̃ Solomonis gloriante, Sama- ritanus de priorũ patriarcharũ mansionibus, q̃ illis in locis habitauerãt, sese defendens an- helantẽ solabat in opia. ¶ Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat hic super fontẽ. Hora erat quã sextã. ¶ Hic iam mysteria quæreda sunt. Nam quomodo hic in fonte subiecto relucet solis imago, sic ista dñi Iesu fatigatio vel sessio, fatigationẽ sessionẽq̃ alterã spe- ctat, quã ipse in arcano diuinitatis suæ meditabat cõsilio. ¶ Quã ergo fatigationem sui meditabatur? Iudæis dixerat superius: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus exci- tabo illud. Hoc autẽ dicebat de templo corporis sui. Hoc vtiq̃ futurum erat, & hoc illis fa- cientibus, Iesus ipse ex itinere hũanitatis suæ, vera passione, veris doloribus, & vera mor- te erat fatigãdus. ¶ Deinde ascẽso cœlo venturus erat ad prædiũ, qd dedit Iacob Ioseph filio suo, extra fratres suos. i. relictis Iudæis vêturus erat ad gẽtes, quas deus p̃ in hæredi- tatem daret sibi vero Ioseph, cui typũ noĩe & actibus gessit filius ille accrescẽs Ioseph. ¶ Ad illã hæreditatẽ suã vêturus erat dei filius, & sup̃ huius hæreditatis suæ puteum, id est, magna requie ad dexterã patris sessurus erat, & sup̃ huius hæreditatis suæ puteum, Nam vbi qd stultum est dei sapiẽtius, esse hominibus cõprobauit, & p̃ stultitiam crucis sa- pientes mũdi confudit & subiugauit, hominũq̃ cupiditates timore suo repressit, qd aliud quã sup̃ puteũ sedit? Bene ergo postq̃ Iudæis de tẽplo suo eiectis, dixit: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, relinquẽs Iudæã, super Samaritanorũ sedit pu- teum. Quia postq̃ illos de domo & regno dei expulit, q̃ sceleratissime soluerunt templũ corporis sui, & in agone mortis dicenti: Sitio, potũ obtulerunt fellis & aceti, relinquẽs il- li desertam domum suam, venit vt biberet hĩdem & salutem gentium, & daret illis a- quam viã. ¶ Cum autẽ sic sedet Iesus, hora sexta est, quia videlicet nũc, dum ipse dñs om- nium, ad dexterã patris recidẽs regnat sexta mundi voluitur ætas. Sequitur: ¶ Venit mu- lier Samaritana haurire aquã. ¶ Hoc profecto sitiens & arida gentilitas faciebat. Curre- bat certatim ad illam inanem philosophorũ huius mũdi disciplinã, vt vel secundũ Stoi- cos curiositatem, vel secundũ Epicureos, omnẽ expleret cupiditatẽ, sperans in illis esse viã. ¶ Quid eĩ Socratis vel Platonis academiã, prædicari verã & summã beatitudinis phorum, nisi puteos viuẽtium esse putabãt aquarũ? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquã, tandem aliquãdo inuenit dominũ sedẽtem super puteum, qd philosophos suos diu miratã gentilitas, tandem aliquãdo reluctanter per Apostolos suos audiuit dei sapientiam Christũ. ¶ Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Discipuli autẽ eius abierũt in ciuita- tem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non eĩ contantur Iudæi Samarita- nis. ¶ Non mulier Iesum, sed mulierẽ Iesum prior alloquitur, & dũ ab illa bibere poscit, non se illam, vel vllũ hoĩem cõmunẽ, aut immundũ estimare proficet, cũ vtiq̃ & ipse cau- sam eandẽ ignorare nõ posset, propter quã mulier mirata est, quã & Euãgelista subne- ctens: Non eĩ inquit contantur Iudæi Samaritanis. In quo parua quidem dignationis

Psal. 18
Gene. 48
Gene. 37
Mausolæũ Ioseph.
3. Reg. 8
Gene. 33
Iesus factus est exitus nere. Iohan. 2
Sedes sup̃ puteum.
1. Cor. 11
Iohan. 19
Hora sex- ta.
Mulier gẽtes cõuersas tendas significat.

LXXVIII. RUPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

eius scintilla præluet, sed eius indicio gratiæ eius immensitas, quæ postmodum in cunctis gentibus eadē dignatione diffusa est, præsignata est. Nā quomodo tūc mulierem illā affatu suo præuenit, quæ nullā colloquij vel alicuius cōmunionis copiā haberet in omnij gentium cōtemporibus Iudæis, & illā prior obsecrare dignatus est, q sine eius ope nō solum aquam bibere, sed & totū puteū poterat in vinū conuertere: sic omnium gētium merita, misericordia eius præuenit, quæ alienæ & immūdx reputabatur ab illo peculiari populo dei nimij de suis vel patrū suorū psumente meritis, & obsecrare dignatus est, vt cōmunicaret sibi, maxime dicente Apostolo, q legatione fungebatur pro illo: Obsecramus pro Chro, recōciliamini deo. Quā recōciliationē, dū ab ecclesia de gētibus vltionea vel gratuita legatione petiuit, profecto ab illo bibere poposcit, q salutē eius sities, totis viscerib⁹ charitatis illā reuera in magna siti attraxit. Quod audiētes, illæ scilicet gētes, plus q ista mulier, admirationē & gaudio repletæ sunt: sicut in Actibus apostolorū scriptū est, qa cum legisent apostolorū epistolā, gauciscunt sup cōsolationē, scilicet, qd saluari possent absq circūcisione cæterisq opibus legis, sola Christi fide. Nec illud vacat à mysterio, qd discipuli eius abierant, de qbus & dicit: qa abierūt in ciuitatē, vt cibos emerēt, & solus saluator cū sola peccatrice & alienigena locutus est. Quādo em gētes primū allocuta est gratia Christi, quando angelum suum ad Cornelium misit, apostoli Christi aberūt, neq cū hominibus eiusmodi quicquam de verbo salutis locuti fuerāt: sed extraneos illos arbitrati, solos filios regni, scilicet Iudæos sibi incorporare volētes, quasi circuibant ciuitatē, iuxta Psalmistā: Dispersi ad māducandū, & qa nō erāt saturati, & murmurabāt. Igitur cū illa mulier admirata dixisset: quō tu Iudæus cū sis, poscis à me bibere, q sum mulier Samaritana? Respōdit ergo Iesus & dicit ei: Si scires donū dei, & qd est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Pulchre diuina sapientia humanæ facundiæ dignat nunc vti elegātia, dum ab aqua visibili, cuius ad petitionem se inclinauerat latens in carne maiestas, metaphorā faciēs mulieris mentem paulatim subleuando, ad petendā sancti spūs gratiā leni introductione inuitat. Si scires, inq, donū dei, & quis est q dicit tibi, da mihi bibere. Notāda diligēter series tenorūq verborū. Nō ait, si scires deū, nō solū quippe Samaritani, sed & pleriq gentiliū scire poterāt, vnū eē creatorem deū. Sed ait: Si scires donū dei, qd profecto nō est aliud q spūs sanct⁹, donū patris & filij, quē ante redēptoris aduentum miser iste mundus nō cognouit. Itē non ait, si scires quis dicit tibi, da mihi bibere: quod vtiq illa scire visu & auditu poterat, eūq sedentem sup puteū prætēto digito Samaritanis cōcuiuis suis demonstrare, sed ait: si scires qd est qui dicit tibi, id est, qualis essentia eius est, quātū à cæteris mortalibus differt: qa nō filius hominis tantū, sed & filius dei est, nō homo tantū, sed & deus est. Et est sensus: Si scires patrē & filium & spūs sanctū, si audisses nominis eius euāgelium, tu forsitan crederes in eū, & peteres ab eo donū dei, scilicet aquā viuā, id est, baptizareris, vt p gratiā sancti spūs acciperes remissionē peccatorū. Iam em patrē deū pleriq vtiq sciebant, ipsum aut q nunc hæc loquebat, dei filium & spūs sanctū nesciebāt. Quod in exprobrationē Iudæorū dictū est, à qbus nunc reuersus fuerat, quosq incredulos sciens de tēplo eleceurat, futuz præsignās, qd illis eiectis alienigenas p aquā & spūs sancti regenerationē introduceret in regnū dei, qd postmodū euidēter Nicodemus dixit. Et est huic simile, qd Iudaicis ciuitatibus exprobrās, dicit: Si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes quæ in vobis factæ sunt, olim in cinere & cilicio pœnitentiā egissent. Quod em de hac Samaritana muliere veritas protestat, de idololatriæ vniuersaliter sentientib⁹ gētibus, q vbi euāgelica p̄dicationē audire & scire meruerūt donū dei, & eū, qui in apostolis suis loquebatur eis, Christū filiū dei, pœnitentiā egerūt, & à saluatore Christo donū dei, viuā aquā, scilicet spūs remissionis peccatorū petierūt, & in noie trinitatis baptizati sunt, sicq vna de omnibus gētibus ecclesia facta est, cuius hæc mulier typū gerebat, & cui in psona illius veritas testimoniū phibeat, qd nō p malitiā, vt p̄sda synagoga, sed p ignorantiā peccauerat. At illa mulier, adhuc circa nomē aquæ, quā haurire venerat, carnali sensu oberrās. Dicit ei: Dñe, neq in quo haurias habes, & puteus altus est. Vnde ergo habes aquā viuam? Nungd tu maior es patre nostro Iacob, q dedit nobis puteū & bibit ipse ex eo, & filij eius, & pecora eius? Errabat em mulier hæc in vocabulo aquæ viuæ, nesciēs riuū iugiter fluentē aquæ inuisibilis, & indeficientē gratiā spūs sancti, aquā viuam æquiuoca appellatione nūcupari. Sed libet iam huius oblectionē Iudæorū obiectiomb⁹ cōferre. Super le, soluite, inquiens, templū hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud: illi irreuerēt obiectiōnes, xl. & vi. inquiunt, annis ædificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Tu autem, inquiunt, homo contemptibilis: dicēdo em tu, superbiā & contemptum exprimunt: homo ergo contemptibilis & crucifigend⁹, tu in tribus diebus excita-

z. Cor. 1. 7

Acto. 17

Acto. 10.

Psal. 78.

Si scires donū dei

Ergo est dicit tibi.

Matth. 11

Aqua viuæ gratia spūs sancti.

COMMENTARIORVM LIBER III.

bis illud? Hæc autē non hostili irrisione, sed amica p̄cunctatione, reuerēti compellatione p̄missa: Dñe (inquit) neq in quo haurias, habes, & puteus altus est. Nisi humilem p̄miserit vocē, dñm eum compellens, putarem forte, q tanq homini alieno, vt potē Iudæo, vasculum suū cōmodatura non esset ad hauriēdum aquam. Nunc aut palam est, q nō ip̄a Iudæum contēnebat, sed à Iudæo contēnni metuebat, qa videlicet Iudæi potius euidētē superbiendi materiam habētes, nec vasculis Samaritanorū vt dignabant. Samaritani vero consciæ morem gerentes, & si interdū animosa cōtentione seipos consolabantur, satis illis esset non contēnni, & ab eorū, qui in se confidebant tanq Iudæis veri, cōmunionē non repellere. Rursus illa Samaritana mulier illi Iudæo, s. dñio nostro, nullū aliud vasculum, præter suum, præstare adesse videns: Dñe (inquit) neq in quo haurias, habes, & puteus altus est: tanta. s. altitudine, quantam manu tua attingere non prauales. Altus quippe est quadraginta cubitis, ab ipso latere hominis vsq ad summū digitorū extēns. Nōne ergo longius est à salute supbia Iudæorū, quàm humilis consciētia Samaritanorum? Hic & illic præses iustitiæ veritas, in templo corpis sui residēs, verborumq ac rerum causas in statera appendēs, vnam aquam de eodem templo corpis sui profluentem, Iudæis non creditam, Samaritanis propinare venit, imo cunctæ de gentibus ecclesiæ, quæ (vt sæpe iam dictum est) hæc mulier Samaritana p̄figurauit. Quod illa nondum intelligēs, & à saluatore, quem non cognoscebat, ipsam Samaritanorū aquam Iudaico fastu despiciē existimans: Vnde ergo (inquit) habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, q dedit nobis puteum, & bibit ex eo ipse, & filij eius, & pecora eius? Ac si dicat: Nūquid qualiscūq Iudæus, quātuscūq Hierosolymitanus maiorē, mundior, aut religiosior est patre nostro Iacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille (inquam) nō quiuis alienigena, sed pater noster tam magnus, tam sanctus, tam mundus, & deo charus, hunc nobis dedit puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius. Vnde ergo tu, vel quicūq Iudæus habes aquam, quam in cōtemptū huius aquæ, velut mortuæ, aut immūdx appeller aquā viuam, aut mundam? Notandū, q nō ait, q fodit, sed q dedit nobis puteum, qa videlicet nō legit Iacob illic fodisse puteum, sed tm emisse partē agrī à filijs Emor p̄ris Sychem qd prædium ex veritate veteris historiæ Euangelistæ refert (vt supra dictū est) Iacob dedisse filio suo Ioseph, subiungēs de hoc puteo, erat autē ibi fons Iacob. Omnis em puteus fons, q nō ecouertio ois fons puteus sit. Et qdem Abraham & Isaac certis locis puteos fodisse legunt, quorū etiam plerorq Palestini inuidētis obstruxisse, & pro quibusdam tm̄ contentidisse referunt. Hunc autem puteum, de quo cum Samaritana muliere tanta saluatoris collatio est, nec Iacob, nec patriarchæ quisquam fodisse memorat. Recte ergo nō dicit: qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, fortassis cū ipso prædio pariter à filijs Emor coemptum, sufficere æstimans ad huius aquæ defensionem, qd ille tantus patriarcha biberit, & filij eius, & pecora eius. Ad hæc dñs noster mulieris tarditati condescendēs, qui nouerat se indocitay magisterium suscepisse animay, generalem propositionē aquæ viuæ, cuius nullas esse differentias, aut species illa puidere poterat, ipsam aquam viuam, quā se posse dare dixerat, & illam, quam solam mulier ista nouerat, proprijs differentijs hoc modo determinat. L. Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet itē. Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in æternum. Hæc nancq differentia, sitierum sitire, & in æterno, & nullam sitim extinguere. Quos effectus contrarios in his dñi nostri dictis aduertere promptum est. Nam aqua eiusmodi, quam hæc mulier haurire venerat, s. aqua elemēntaris, nullam omnino sitim extinguit: qa qui biberit ex ea, solo corpe refocillato, cum itē sitiat, inopiam naturæ nō se explicuisse satis euidētē indicat. Aqua autem illa, quā Iesus dat, corporis & animæ sitim æternam funditus extinguit, vt apud inferos non sitiat ardēs, aut ardeat sities, sed eodē, qui hæc loquit, agno duce pergat ad vitæ fontes aquarū, & æternæ beatitudinis hauritū, cunctam corporis & animæ purgans inopiam, non deficiat omni bono in æternum. Vnde subdit: L. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quæ est em hæc aqua viuā, nisi illa, quæ (vt supra dictū est) in baptismo Chri percipit spiritus sancti gratia? Aqua hæc spiritus sanctus est, aqua hæc de aqua viuus est. Aqua hæc in corde dei patris fons vitæ est, in ore dei filij, græ & pacis flumen est in beatiss angelis torrens gloriæ est, in electis hoibus inundatio vitæ est. Quæ à quocūq bibita fuerit, ad matricem suam, æternæ diuinitatis abyssum, resilit, inferno profundior, terra longior, mari latior, & celo altior. Illic (inquam) resilit, inde venit, pariterq bibētis animam etiā si in infernū descēderit, salit do in vitā æternā sustollit: vbi non esuriat, neq sitiat, & nō percutiat eam æstus & sol. Et anteq illuc saliat, fons in bibente sit, & p̄ sinū cordis riuos sapiæ & sciæ diffundens, animæq totum alueum implens, & paulatim in verbo vitæ p̄matū oris prorumpens, hortos vicinos arcaq longe positas affatim irrigat, talis- que anima

Hūilis obiectio mulieris Samaritanæ

Deuter. 33 Gene. 48.

Gene. 22

Sitim extinguere

Apoc. 7

Elia. 7

Descriptio

Elia. 49

Canti. 4

Felix eccle
fia ex gen
tibus cōtra
Incredulos
Iudæos
Matth. 12
Iohā. 3

Psal. 119

Clemēs me
dicus Chrs

Ecclesia ex
gētib⁹ olim
fornicaria,

Confessio
mulieris

Prophetia
etiam de p
teritis est

que anima meretur audire, Fons hortorū, puteus aquarū viuentium. Recte ergo qui hibe-
rit (inquit) ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquarū salientis in vitam æternam.
L Dicit ad eam mulier: Dñe da mihi hanc aquam, vt non sitis, neq; veniam huc haurire.
Beata mulier hæc alienigena, imo beata ecclesia de alienigenis collecta, cuius hæc typum
gestat, merito surrectura in iudicio cū generatiōe mala & adultera, vt condēnet eā: dicit (in-
quit) terrena dixi vobis, & non credidistis, quō si dixerō vobis cœlestia credetis? Tertnū
templi, terrenæ ædificationis similitudine vsus, dixerat: Soluite templū hoc, & ego in tri-
bus diebus suscitabo illud, & illi terrena quæ sola in his verbis intellexerunt, eū posse face-
re non crediderunt. Quomodo credidissent, si cœlestia dixisset, si se cœlestē vitam dare
posse, si se illos ita potare posse dixisset, vt in vitam æternam salirent? Sed hæc mulier cre-
didit, & cōfessa est, & nō negauit, Dixit enim mulier hæc, dicit & nunc mulier magna per
totum orbem dilatata, anhelans & sitiens, sitiens & clamans: Dñe, da mihi hanc aquam.
Credidit ergo, propter qd & sic loquit, ac proinde generatio illa iure (vt præ dictum est)
huius comparatiōe cōdemnatur. Quid tandem restat? Quare tantum bonum differtur?
Qui bonum tam optabile petēdum à se dixit nō rogatus, postulanti simplr quare nō cō-
festim largitur? Audi qd sequit: L Dicit ei Iesus: Vade, voca virum tuum. Respondit ei mu-
lier: Non habeo virum. Ecce quomō mulierem peccatricē, quam seiebat nō habere virū
quam nouerat legitimū nō inisse cōiugium, reuocat ad cor suum, vt videat in testimonio
consciæ suæ quid factō opus sit, quatenus illud donum dei mereat accipere. Poterat di-
cere: Nisi pœniam egeris, & peccata tua confessa fueris, qd peccatrix es, & sic, & sic egisti,
nisi (inquam) pœniam egeris, ego hanc aquam nō dabo tibi, qnia videlicet nō nisi pœni-
tentibus, & peccata sua cōfitentibus, & eadem relinquētibus, hæc sancti spūs grā, hoc do-
num dei tribuit. Hoc dominus dicere poterat, sed vsa est arte sua nostræ salutis opifex
sapia, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamē necessariā salutē eius pec-
catō cōfessionem eliceret. L Vade (inquit) voca virum tuum, & veni huc. Quid illa repu-
taret, nisi ad hoc virum suum debere vocari, ne mulier sine viro suo tanq; vitæ facultatem
pciperet, & hoc à tantæ rei largitore recte p̄sari, qd vir tanti doni particeps esse deberet,
cū quo mulier vnum corpus esset? Et qdem protinus cucurrisset, si haberet quē virū suū lo-
gūtine profiteri posset. Sed qd faceret quæ virum nō habebat, nec tamē virgo nec vidua
erat? Quō iam dignam nō timeret repulsam, quæ tali cōmonitiōe cogebat agnoscere se
mulierē nō legitime nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatē, & cōfessa est dicēs
Non habeo virum. Sufficit ista confessiōis inchoatio vocanti misericordie. Non expecta-
uit, aut exegit vt totū diceret, sed clementie manum porrigēs, p̄cepit pudori, subuenit cō-
scientie fluctuanti. Nam sequit: L Dicit ei Iesus: Bene dixisti, qd nō habeo virum. Quinq;
enī viros habuisti, & nunc quem habes nō est tuus vir, hoc vere dixisti. Hoc illa mulier
bene intellexit, qd vere dixit, bene & vere nunc quoq; ecclesia dicit, qd quemadmodū illa
quinq; viros abusa fuerat, & nunc virū nō habens, aliquem tamē habebat, quē virum suum
nominare nō poterat. Sic ecclesia quōdam cum gētilis esset, qnq; sensibus corporis luxu-
riata, in omni cōcupiscētia carnis & oculorū, quæ in mundo est, tandem ad hoc deuoluta
fuerat, vt p viro suo legitimo, pro factore & amatore aiag; deo, diabolu reciperet & in li-
gno & lapide fornicās cū illo q non erat suus vir, sed naturæ suę hostis, nō amator, sed in-
teremptor, nō sponsus amoris, sed author mortis: homicida non medicus: diabolus, non
deus. Hoc (inquam) vere dixit, hoc dicēdo veritatē locuta est, sicq; semetipam in principio:
pio: accusans, abluta lauacro, & viuam aquam in poculum salutis adeptā est. Igit magister
& dominus, hoc exemplo discipulis suis, huius aquæ viuæ ministris, imitandus, compo-
nenti arte ab ea, quæ viuam aquam postulabat, cōfessionē peccatorū exegit, eamq; ad cō-
scientiam suam reuocauit, dicēdo: Voca virum tuū, & veni huc. Quæ protinus pec-
cata illa nō abscondit, cōfessa est, nec defendit. Nam q; veraciter eadem narranti cōfessa
tiar, q; humili conscientia veritati concedat, respōdendo manifestat. L Domine, vt video
propheta es tu. Quid enim amplius est dicere, verum est, quinq; viros ego habui, aut di-
cere, dñe, vt video propheta es tu. Deniq; in hoc palam est, quam non inuita fateatur, qd
inspectatorem conscientie suæ, domini & prophete honorat nomine, nullam aliam ob-
causam vel experimētum, nisi qd scdm pronūtiatiōis eius veritatē, peccatricē se agnosce-
bat eē. Vna eademq; rñsiōe & de se cōfessa est qd erat, & de illo quod eum esse intelligere
poterat. Minus qdem & longe minus q; ille est cōfessa, sed cōfitendo quantum percepe-
rat, dignam se fecit cui crederet Iesus totum qd erat. Hoc interim p̄tereundū nō est, nō
tm futurorū p̄scientiam, sed & p̄teritorū, ac p̄sentiu oculorū reuelationem recte solere ap-
pellari prophetiam. Mulier ista dominum nihil de futuris prædicētem audierat, sed tantū
de præteritis ac p̄sentibus oculis cordis sui vera dicere illum sentiēs, prophetam esse
pronuntiabat. A deo cōsuetum erat iam tūc, occultorū reuelatiōē prophetiā nuncupari.
¶ Imo

1. Cor. 14

Desideriū
verbi dei in
corde mus
licris est

Fortitan in
verbis dei,
non dubi-
tantis, sed
admirantis

Gene. 30

3. Reg. 9

Psal. 131

3. Reg. 19

4. Reg. 17

Consolatio
Samarita-
nis p Chris-
tum facta

¶ Imo vero cum istæ tres prophetie partes sint, i. de præteritis, de p̄sentibus, & de fu-
turis, ea plurimū valet ad cōprobationē prophetici spūs, qua p̄sentialiter quis ita con-
uenit, vt occulta cordis eius manifestent. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur,
quin in prophetante solus deus loquat, præter quem corda hominum puidere nemo po-
test alius. Quod Apostolus commendans ait: Si omnes prophetent, intret autē quis infide-
lis vel idiota cōuincit ab omnibus, dijudicat ab oibus, occulta cordis eius manifesta sunt,
& ita cadens in faciem adoratur deum, pronuntians qd verē deus sit in vobis. Ita plane mu-
lier hæc, vbi foris audiuit ab homine, qd de seipsa nouerat intus, securē pronūtiabat, qd ve-
re in hoie illo esset deus, & indubitātē dixit: Dñe, vt video, propheta es tu. ¶ Deinde sci-
entia & hoc, qd prophete p figurat & tropologias loqui cōsueuissent, carnalem amouit in-
tellectum ad eius dictis, nec eo sensu quo prius, vltra viuam aquam ab illo petiuit, potius
doctrinam veritatis ab eo quærere intendit, tanq; à propheta, tanq; ab eo, q nō de corde
suo loquendo, cōtentiōibus inaniter efferret, sed p quem (sicut experimēto didicerat) lo-
queretur deus. Nam p̄ter sitim corporis, ob quam ueniebat haurire aquam, habebat quan-
dam aliam sitim, scilicet iudicēdi verbum dei, quam optime nouerat ipse ad aquator meti-
um, q loquebat ei. Nunq; enim sola peccata eius nouerat, & desiderium animæ eius, do-
cilem q; humilitatē cordis eius nō nouerat. Vt quid ergo dixerat ei? Si scires donū dei, &
quis est q tibi loquit, tu forsitan petisses ab eo, & dedisses tibi aquam viuam? ¶ Nunq; in
incerto locutus est? An qd dixit forsitan petisses, dubitasse putāndus est? Nō utiq; in sermōe
omnia scientis, vniuersa videntis, forsitan dubitantis significat incertitudinē, sed affirmā-
tis admirationē, sicut & illic: Si crederetis (inquit) Moysi, crederetis forsitan & mihi. Nam
& illic duritiā vel incredulitatē Iudæorū, & hic in eorundē exprobrationē, facilitatem ad
credendum mirat alienigenarū. In hac ergo muliere sitim quoq; præuiderat audiēdi ver-
bum dei, cui videlicet siti suæ protinus satisfieri deposcit vbi prophetam illum esse cōpe-
rit. Nam dicit ei: Patres nostri in mōte hoc adorauerunt. Et vos dicitis, qd Hierosoly-
mis est locus vbi oportet adorare. Ac si diceret: Dñe, qm vt video propheta es tu, iā vero
à diebus multis propheta non est visus in Israel, loquere nobis, ex ore dñi, da nobis consu-
lentibus te responsum iustitie in sermone dñi. ¶ Ecce vetus longumq; certamē. Vos Iu-
dæi non contumini nobis Samaritanis, & ideirco nō contumini nobis, qui non adoramus
in Hierosolyms. Dicitis enim, quia tm in Hierosolyms adorare oportet, & hoc vobis
dicētibus patrum nostrorū repugnat autoritas, quæ non leuiter cōtemnit. Nam patres
nostri in mōte hoc adorauerunt, & sine dubio abique Hierosolyms in tēplo Salomonis
deum placauerunt, quem in mōte hoc adorauerunt. Hic erecto altari pater noster Iacob
inuocauit sup illud fortissimū deum Israel, postq; reuersus est de Mesopotamia Syriæ, &
habitauit hic iuxta hoc oppidū, emitq; partē agri huius in qua fixerat tabernaculum à si-
liā Emor patris Syche cētum agnis. In ergo dñe, qm propheta es, qd dicis? Hanc pro-
ponēdo quæstionē mulier sapiēs iam profecto aquam viuam petebat, magniq; desiderij
capacē sculam, inclinata sup marginē fontis æterni, ad hauriēdum immergebat, plus in-
uentura ad viuētis, quā adhuc ipsa posset æstimare. ¶ Verū in hac ipsa sui inquisitiōe, nō
totum dicit, nō totum proponit. Dicendo enim illud, vnde locus ille poterat esse venera-
bilis, videlicet qd patres nostri (inquit) in mōte hoc adorauerunt, diffusiōis vel segregatio-
nis causas reticuit. Quia videlicet qd Hieroboam & decē tribus cum eo, vt recederēt à lu-
da & à domo David, cui dñs iure iurando dixerat: De fructu vētris tui ponam sup sedem
tuam, vitulos aureos fecerant, & adorantes dixerūt, Hi sunt dii tui Israel, q te duxerunt
de terra Aegypti. Quod factum esse in eadē ciuitate Sychar, quam & Hieroboam reg disti-
cauit, historia libri regum narrat. Præterea commixta fuerant (vt superius dictum est) in-
ter gentes, quas Salmanassar rex Assyriorum, transfatis decem tribubus, reliquīs earum
cohabitare fecerat, & vnaquaq; gente fabricante deum suum, didicerant opa eorū, & ob
hoc maiorem Iudæis cōtemptoribus suis causam vel materiam cōtemptus præbuerunt.
Hæc (inquam) causas ista mulier in proposita quæstione reticuit. At illa proprie culpe ma-
culas satis humiliter cōfessa fuerat. Non ergo vitio, sed laudi potius illi est, q cōmunem
gentis suæ ignominiam, satis omnibus notam, prædicare non properauit. Dñs autē tu-
dex æquitatis postulatus, ita respondit: L Mulier, crede mihi, quia veniēt dies, qn neq; in
hoc mōte, neq; in Hierosolyms adorabitis patrem. Veneranda & in timore sancto au-
diēda sunt dicta hæc verbi incarnati, de sancto corporis sui templo suauissime insonantis, &
breui quidem, sed graui elocutione veram atq; se dignam de adoranda diuinitate sniam
proferentis. ¶ Et Samaritanos qdem in præterita cōtentione inferiores fuisse Iudæis,
rationabiliter astringit, sed eosdē rursus in eo cōsolat, q omnem de locorum suorum præ-
rogatiua cōtrouersiam mox esse tolerandā indicat veris adoratoribus dei. Culus cōsolati-
ōis qd dicta tā in principio q in fine distribuēs, mira arte diuidit illas in medio collocās
oram-

Mulier cre
de mihi
Iohan, 4

Adorabit
patrem
Lucę, 10

Pfal. 112
Malac, 1
Math, 24

3. Regu, 12

Deuter. 12,
Gene. 49

Pfal. 131

2. Cor, 6

Adorabi
tis patrem
in spiritu &
veritate
Roma 8
Iohan, 14

Ibidem
1. Cor, 12
Roma, 8

LXXXII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

oratiunculę suę particulas, qbus Samaritanos absq; scientia deum adorare, dicēdo: satis optime pcutit. Nam & anteq; diceret: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus qđ scimus, quia salus ex ludęis est, repetiuit & profecutus est qđ p̄ miserat, dicens: Sed venit hora & nunc est, qđ veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate &c. Adeo beneuolentiam auditoris iufirmi magna dignatiōe retinere curauit. ¶ Nūc singula verba gr̄a de ore eius emanantia p̄ tractanda sunt. Mulier, crede mihi, tibi (inqt) d̄ mulier diciturus sum qđ viris necdū dixi, tibi crediturus sum, qđ nō credidi meipm̄ ludęis scribisq; ac pharisęis siue sacerdotibus adorantibus, imo latrociniatibus in illo magno & pulchro tēplo dei, & qđ illis factō t̄m̄ p̄signaui, eiiciens illos cū flagello de domo patris mei, vobis autē aperiēdum esse necdū credidi, tibi nunc dico, tibi d̄ mulier credo, tuę fidei committo, tu t̄m̄ crede mihi nunc interim tanq; propheta, qđm̄ prophetam me esse dixisti, mihi (inquam) crede, & necdū dico vt credas in me, qđ futurę est, qđ aliquid de me qđ supra prophetam, imo supra omnem gradū vel dignitatē sit, incipies sentire. ¶ Hoc mihi crede, quia veniēt dies & in proximo sunt, quos patres vestri qui in monte hoc adorauerūt, multi quoq; propheta & reges, qđ in Hierosolymis adorauerūt & non viderūt, vestri autē beati oculi paulo post videbunt, qđ vos, qđ nunc vt alieni à tēplo dei despiciimini, vos inquam & omnes quicūq; de quibuscūq; gentibus ad vitam p̄destinati estis, adorabitis deū, inuocantes patrem, eum. s. cōfitendo, & adorando pariter filium, cuius pater est, per cuius adorationem fiet, vt deus pater eius vester quoq; sit pater. Ita inquam adorabitis patrem, nō in mōte hoc, neq; in Hierosolymis, sed in omni loco d̄nationis eius, qđ videlicet nō t̄m̄ in hoc, aut solū in Hierosolymis, sed à solis ortu vsq; ad occāsum, magnū & horribile erit nomē eius in gētib; In Hierosolymis autē, qđ nunc celebris est orōnis locus, lapis sup lapidē nō relinquet, qđ nō destruat. ¶ Quam exultatō poterat mulier pro favore suę gētis, existimans qđ autoritate tanti hōis, quem prophetam esse credebatur, nihilo p̄ferret montē Samarie sancta ciuitas Dauid, tēplum qđ Salomonis, Quod tamen de futuro vegeerat, de p̄terito t̄m̄ futurum nō erat. Quapropter humilianda erat de peccato, qđ in Samaria magis abundauerat, ne inepte letaret de sup abundanti gr̄a. Sequitur ergo: Vos adoratis qđ nescitis, nos adoramus qđ scimus, qđ salus ex ludęis est. ¶ Ac si dicat: Vos Samaritanū qđ à domo Dauid, & à tēplo dei recessistis, & in monte Samarie cōfisi estis, nō inde iustificati estis, qđ patres vestri in monte adorauerunt, sed inde coinquati, qđ Hierobō vrbē istā hoc Sychē in monte edificans, vitulos aureos fecit hic, & dixit: Isti sunt d̄i tui Israel, qđ te eduxerūt de terra Aegypti: Vos (inquam) qđ propter cultū vitulorū à tēplo dei recessistis, adoratis qđ nescitis, dum dicitis adorātes, & qđ dicatis nescientes, isti sunt d̄i tui Israel. ¶ Nos ludęi qđ regi nostro Dauid adhęsimus, & deū patrē nostrorū in loco quē elegit adoramus, nō nescientes qđ dicamus, sed optime scientes, qđ salus ex ludęis est, qđ de tribu Iuda & de semine Dauid saluator repromissus est; & hoc scientes, & ob hoc eidē Dauid adhęretes, deū qđ qui iurauit ei, dicēs: De fructu vētr̄is tui ponam sup te dem tuam, in tēplo qđ filius eius edificauit, adorantes, vniq; adoramus qđ scimus, ad hoc reseruati ipsi Dauid, vt ex nobis salus, quę illi repromissa est, oriret. Sed hæc eni in hac cōtentione adorauerimus. Veniēt dies, qđ neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem. Hoc est qđ subsecutus repetiuit. ¶ Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. ¶ Iam venit hora & nunc est, venit & nunc est tempus acceptabile, dies salutis, qđ veri adoratores, veri inquam. i. nō quid adorent nesciētes, sed veram adorandi sciētiā habentes, adorabunt patrem nō in monte hoc, neq; in Hierosolymis (vt p̄dictū est) sed in spū & veritate. ¶ Quid dulcius quid hæc veri adoratoris diffinitione pulchrius? Adorabitis (inqt) patrem, spū adoptionis filiorum ab ipso percipientes, & in filij eius vnigeniti membra veniētes. Patre enim in spiritu adorare quid est, nisi spiritum adoptionis filiorū accepisse, in quo clamamus: Abba pater. Quid est adorare patrem in veritate, nisi in n̄lio eius manēdo (qui dicit: Ego sum veritas) patre inuocare? Idem ergo est, ac si dixisset: Veri adoratores manifesta ac necessaria diffinitione personarum adorabunt vnum deum, patrem, & filium, & spiritum sanctū. ¶ Cur hoc loco spū veritati p̄posuit, nec dixit: Adorabunt patrem in veritate & spiritu, sed dixit in spiritu & veritate? Videlicet, quia sicut nemo venit ad patre nisi per filium, ita filium nemo agnoscat, nisi per spū sanctum. Nemo enim potest dicere d̄s Iesus, nisi in spiritu sancto. Ipsa quoq; vera adoratio, propria sancti spūs operatio est. Nam qđ oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Proinde opus est vt homo per p̄ueniētē gratiā accipiat spiritum sanctum, per quem agnoscat & confiteatur dominum Iesum in carne venisse, qđ est recta via per filium ad patrem venire. Bene ergo nō dixit: Adorabunt patrem in veritate & spū, sed in spiritu & veritate. Ceterę vbiq; inuocauit hoc nomen recto ordine & euangelica tradi-

COMMENTARIORVM LIBER III. LXXXIII.

traditione, primo cōtinuati pater & filius, & deinde tertia persona spūs sanctus, eo videlicet respectu, qđ ab vtroq; .i. à patre & filio procedit spiritus sanctus. Sequitur: Nā & pater tales quærit, qui adorent eum. ¶ Crede mihi (inqt) qđ iā illa hora venit, & sic patrem adorabunt veri adoratores. ¶ Nam ecce nunc in p̄sentia; tales quærit pater, qđ adorent eum, quærit accensa lucerna, quærit diligenter domo euerfa. Ecce lumē diuinitatis suę posuit in testa carnis humanę, & à sanctuario suo incipiens, domū suā euertit, falsos adoratores eiiciens, qđ domū suā, quę domus orōnis est, facere speluncā latronū, & exinde quærit p̄ totum mūdū veros adoratores qui adorent eū, non in carne, sed in spiritu, non in latrocinio, sed in veritate. Euerfet templum & ciuitas Hierosolymorū, nō stabunt luci & delubra gentilium, diuident contra se familię populorū, rumpentur fœdera cognatorū, duo in tres, & tres in duos separabunt, filia aduersus matrē, & nurus aduersus socrum, & sic omnimoda cōmōtione domo euerfa, tales procul dubio pater inueniet qui adorent eū. ¶ Non tales factos inueniet qđ adorent eū, sed inueniet in lucis & in delubris idolorū, quos tales faciat, vt adorēt eum. Nam idololatrias inueniet rapaces, ebriosos, & inuicarios, ceterisq; vitijs obfessos, sed abluet eos, sed sanctificabit eos in spū suo & in veritate sua. Non cōgregabo (inqt) cōuenticula eorū de sanguinibus, nec memor ero nominū eorū p̄ labia mea. Idololatrię siue fornicarij nominabunt, sed vocabit eos nomine alio, in quo qđ benedictus est, benedicet sup terram. Dicis: Quare tales pater quærit adoratores? quare neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabimus patre? Audi quod sequitur: Spūs est deus, & eos qđ adorant eum, in spū & veritate oportet adorare. ¶ Quamuis ita recte possit accipi, spūs sanctus est deus, videlicet vt spūs subiectum, & deus sit p̄dicatū, tamen hoc loco deus subiectum, & spūs intelligitur p̄dicatū, nec aliud eū dixit spiritus est deus, quā si dixisset, deus est spiritus, quomodo & ibi, & deus erat verbum, non aliud sine dubio intelligimus, qđ si dixisset: & verbum erat deus. Nunc enim nō id agit aduersus spūs sancti blasphematores, & idcirco falsos atq; impios dei patris adoratores, vt propria sancti spūs persona deus esse defendat, sed agit aduersus carnales & sanguinolentos adoratores, qđ deus verus quem si legitime adorare iactitant, nō sit caro, sed spūs, & ideo non manducandis taurorū carnibus, aut epotando hircorū sanguine delectat, imo non in loco quærendis, sed in spū sancto adorandis, & in veritatis cōfessione sit inuocandus. Hoc ergo astruit qđ deus spiritus est. ¶ Vere enim spūs est, non solū corpore loco conclusif, neq; (vt humaniformi putant) Humanorū similitudine membrorū distinctimatur. Spūs enim omnium spirituum fortissimus, omniumq; spirituum, quorū vti que creator ipse est subtilissimus, nullius capax, capabilis autem p̄ subtilitate suę naturæ rationalibus. i. tam angelicis qđ humanis spiritibus. ¶ Et hoc æqualiter de tota trinitate sentiendū est, quia p̄fecto tam pater & filius qđ spūs sanctus, spūs est, nec idcirco tercia diuinitatis vice persona spūs sanctus dicit, qđ sola persona hæc sit spūs, sed qđ procedit ab vtroq;. à patre & filio, idcirco nomen hoc ab vtroq; sortit, vt dicat spiritus sanctus. Nam (vt p̄dictum est) & pater spiritus, & filius spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus est. Atq; inde mutuato vel composito nomine spūs sanctus dicitur est. ¶ Igitur quia deus spiritus est, & eos (inquit) qui adorant, in spiritu & veritate oportet adorare. i. in spiritu adoptionis filiorū clamare: Abba pater, in filij confessione honorare patrem, vt supra dictum est. Oportet enim os in confessione veritatis aperire, & spū attrahere atq; in illo excerebret canem, & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. ¶ Siue ludęus, siue Samaritanus, vel quilibet schismaticus, p̄cedens se ab vnitare spūs, quia nō est verbum veritatis in corde eius & in ore eius, i. quia non credit corde ad iustitiā, qđ est adorare patrem in spū, & nō confitetur ore ad salutem, quod est adorare eundem in veritate, ludęus inquit, siue hæreticus æque vt paganus, nullatenus inter veros patris adoratores reputant. ¶ Cum ergo (inquit) deus à patribus nostris in carnibus & sanguine holocaustorū aut victimarū se adorari voluit, nūc in spū & veritate maualt adorari, cur tunc alios vel diuersos qđ nunc quæruit, aut nūc alios qđ tūc adoratores requirit? Ad hæc inquit: Permisit qđ deus sed nō iussit deus in eiusmodi sacrificijs se adorari, p̄misit inquam nō p̄cepit: pertulit nō voluit. Respexit interdū oblata, non quæruit offerreda, iam dudū ob omni hōi obiectio nē d̄s p̄ prophetas suos defendit se. Dicit enim per Hieremiam: Holocaustumata vestra adde victimis vestris, & comedite carnes, quia nō sum locutus cum patribus vestris, & nō p̄cepit eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustumata & victimarū, sed hoc verbū p̄cepit eis dicēs: Audite vocē meam &c. Item per Esaiā: Holocaustumata inqt arietū, & adipē pinguium, & sanguinē vitulorū & agnorū & hircorū nolui. Cum veniētis ante conspectum meum, quis quæruit hæc de manibus vestris, vt ambulare-

Lucę, 17
Math, 21

Math, 24
Lucę, 19
Math, 10

1. Cor, 6
Pfal, 17

Esaia, 67

Spūs est deus
Duplex est
sensus

Pfal, 49
Hebre, 9
Deus vere
spūs est

Adorare in
spū & veritate
Roma, 8

1. Cor, 12
Esaia, 66

Roma, 10

Hiere, 7

Esa, 1

Cur de car
nals victis
mas cocel
sic ad sps

Galat. 3

Iohan. 3
Gene. 15

Galat. 3
Coloss. 3

Psal. 71

Deuter. 18

Psal. 44.
Iohā. 3

Matth. 7
Luc. 11.
Iohan. 2

Matth. 7
Ingrata pa
tria Chro

Iohan. 15

Genes nō
esse aspers
andas ab
Apostolis
Acto. 10

Acto. 11

bulareris in atrijs meis? Igitur quales nunc quærit, quales nunc esse præcipit, tales deus, qui spūs est semper adoratores quæruit, nec voluit vnq̄ aut dignatus est aliter q̄ in spū & veritate adorari. Porro, carnales erant hoīes filij Israel ex Aegypto egredientes, alioqui se cundū Aegyptios ceterasq̄ gētes holocaustomata victimis addere, carnesq̄ comedere. Præterea nec spūs datus, nec veritas de terra orta fuerat, in qua deberet sicut oportet adorare. Cōcessit ergo pro tpe & pro hoīm qualitate, vt adoratores qualescunq̄ macerēt, & comederēt sacrificiorū carnes, posita lege de sacrificijs propter trasgressiōes, tanq̄ pædagogus adolescentē petulantē cohiberet lex, donec gr̄a veniret, aleret figura, donec veritas illucesceret, faueret umbra donec res clara succederet. Nunc spūs datur & in proximo est, nunc veritas adest, q̄ gr̄a & veritas p̄ Iesum Ch̄m facta est. Nunc venit fides, p̄ quā verus adorator extitit Abrahā pater noster, & ip̄a querit amoto pædagogō, quæ ex spū & veritate est, in qua adorauit Abrahā, vt prædictū est, in qua adorare oportet cunctos veros adoratores, Vbi non est Iudæus neq̄ Græcus, imo qd̄ magis ad rem iam attinet, non est Iudæus neq̄ Samaritanus, non seruus neq̄ liber, non masculus neq̄ femina, sed oīa in oībus cum spū suo veritas. Sequit̄: L. Dicit ei mulier: Scio q̄ Messias venit, q̄ dicis Ch̄s. Cum ergo venerit, ille nobis annuntiabit oīa. Hoc interim memori mulier mente volebat q̄ dixerat: Venient dies, & repetendo: Venit (inqt) hora & nunc est, Nec inscia erat, quin de Christi aduentu loqueret̄, cuius in diebus iustitia & abundantia pacis oriret̄. Legē quippe & prophetas Samaritani recipiebant, ex quorū præconijs scire poterant venturū Ch̄m doct̄orē iustitiæ, primo Moysē dicente: Prophetā suscitabo eis (inquit dñs) de fratribus tuis similem tui, & ponā verba mea in ore eius, loqueturq̄ ad eos oīa, quæ præcepero illi. Qui aut̄ verba eius quæ loquet̄ in noīe meo audire noluerit, ego vltor existam. Hinc illa: Scio (inqt) quia Messias venit, subaudis, q̄ nos doceat alia legislatiōe (eodem Moysē loco supra dicto attestante ac dicente) Prophetā suscitabit vobis dñs ex fratribus vestris, ip̄m audietis tanq̄ me. Cum ergo venerit (inqt) ip̄e nobis annuntiabit oīa. Sane qd̄ interpositū est, qui dicit Ch̄s, non mulier dixit, sed Euangelista vt nomen Hebraicum interpretaret̄, interposuit, quia Messias hebraice, Christus Græce, vna dicitur Latine. Vnctus aut̄ est regali pariter & sacerdotali gr̄a plenitudine, vnctus præ confortibus suis, i. præ cunctis filijs hominum. Non enim illi ad mensuram dat deus spiritū. Cum venerit (inqt) ille talis, ip̄e nobis annuntiabit oīa, Ecce quō explorat qd̄ audierat, ecce quō se audisse dissimulat, vt iteꝝ & amplius audiat. Et quidē ait se scire, quia venient dies, & quia Messias venturus est, dissimulat aut̄ se audisse, vt iteꝝ audiat, quia venit hora & nunc est. Sic ori suo parcendo melius interrogabat, sic modesta nō molesta interrogatiōe melius pulsabat. Dicit aut̄ ip̄e: Omnis q̄ petit, accipit, & quærit, inuenit, & pulsanti aperiet. Nonne Iudæi superius quæsierūt & pulsauerūt, dicētes: Quod signum tu ostēdis nobis, q̄ hæc facis, & nō inuenērūt nec apte audire digni fuerūt? Quare? quia nō cū fide, sed infideliter quæsierūt, nō modeste, sed moleste pulsauerunt. Hæc aut̄ humiliter quæsiuit, fideliter petiit, modeste pulsauit. Sequit̄ ergo: L. Dicit ei Iesus: Ego sum q̄ loquor tecum. Ego (inqt) q̄ loquor tecū sum ille Messias, ego vobis annuntiabo oīa. Ecce quomodo huic alienigenæ semetip̄m credidit, quæ Iudæis nō crediderat, & ostēdit illi honorandū nominis sui thesauro, qd̄ in patria sua, i. in Iudæa necdū prodidit, ne mox quod futurū erat, p̄tiosam nominis eiusdē margaritam porci coculcārēt, & hoc sanctū canitū rabie blasphemantes corroderēt. Hoc enim in exprobrationē illius patriæ suæ fiebat, in qua (sicut Euangelista posterijs dicitur est) honorē se nō habiturū perhibebat, videlicet ex opposito patriæ nō suæ, i. gentilitatis, in qua nō solū tanq̄ propheta, sed tanq̄ deus dei filius honorē diuinum habiturus erat, qd̄ iam à præsentī effectu cōprobat. Honoratus est enim ab his alienigenis Samaritanis, vbi Ch̄m se esse dixit: In honoratus est & crucifixus à cōtribulibus suis, vbi signa & prodigia fecit in eis quæ nemo alius fecit. Sequit̄: L. Et cōtinuo venerūt discipuli eius, & mirabant q̄ cū muliere loqueret̄. Nemo tū dixit, qd̄ quæris aut qd̄ loqr̄is cū ea. Hoc miraculū tunc qd̄ cepit facere discipulis suis dñs Iesus in eo, q̄ ex Iudæis natus, qui non conturbant Samaritanis, mulieri Samaritanæ in colloquio iungi dignabat̄, perfecit autem post resurrectionē suam, in eo quod Petro per excessum ostentis animalibus siue reptilibus & serpentibus dicendo: Macra & manduca, & qd̄ deus sanctificauit, tu commune aut immundum ne dixeris, neminem hominē cōmunem, aut immundum dicendum esse ostendit. Et tunc quidē tanq̄ magistro & dño reuerentiam exhibentes tacuerunt, & nemo illoꝝ dixit: Quid quæris, aut qd̄ loqueris cū ea. Cum autē in natiōes gratia sancti spūs effusa esset, cum sup̄ Cornelium & ceteros gētes qui loquentes Petro audiebant verbum, spūs sanctus decidisset, & loquerent̄ linguis magnificentibus, tunc vero mulier magna, i. ecclesia de gentibus, quæ p̄ hanc Samaritanam significabat, magno testimonio defensata est vt timerent, dicente Petro: Ego quis eram qui prohiberam

berem deū, & glorificarent deū dicētes, ergo & gentibus pœnitentiā ad vitā dedit. Nunquid em̄ Ch̄s, vel spiritui eius dicere auderēt? Quare introisti ad viros præputiū habentes? L. Reliquit ergo mulier hydriā suā, & abiit in ciuitatem, & dicit hominibus illis: Venite & videte hominē, qui dixit mihi oīa quæcūq̄ feci. Nunquid ipse est Ch̄s? Eleganter satis in hac muliere præfigurātū est, qualiter prophetā hūc patria non sua, scilicet ecclesia de gentibus honoratura sit, Vbi audiuit dicentē illum: Christus ego sum q̄ loquor tecū, continuo sitim suā propter quam venerat haurire aquam, præ gaudio viuæ aquæ quam inuenerat, oblita est, hydriā suā reliquit, vt expeditior curreret, totaq̄ ciuitatem attonitā reddidit, clamādo cuiusmodi hominē repperisset, vel qd̄ ab illo audisset. Quid dicit nūq̄ Christi noīe, primitiua gentiū ecclesia, statim curā carnis in cōcupiscētijs face re oblita est, cupiditatē suā vel curiositatē, quam inani philosophia seu fluxus rēp̄ temporalium voluptatibus implere satagebat, abiecit, omniq̄ onere deposito, solū Christi nomen pectore & ore baiulans, mundū omnē clamore boni nuntij compleuit, inuitans ad credendū, festinās ad generādū spūalium turbam filiorū. Et qd̄ dem tūc vix pauci admodum mirati sunt, aut attenderūt saltem, q̄ illa mulier præ festinatione felicis gaudij suam hydriam reliquisset. At vero vbi mater nostra ecclesia, q̄ prior nobis Iesum foris inuenire meruit, & intrātibus (vt supra dictū est) Apostolis, imo etiā indignantibus quibusdā ex circūcisiōne fidelibus gratiā eius, id est, spūm accepit, ita protinus omne seculi onus abiecit, vt miraculum grāde fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis seculi potestatibus, regibus, iudicibus, gentibus vniuersis, maximēq̄ suis secundum carnē cognatis, vel affinibus. Nec vero solummodo omnibus miraculū, sed & plerūq̄ parti, imo & toti diabolice ciuitati, cuius caput Roma, cuius superbiæ cornu Nero tūc erat, furoris fuit incēdiū, causa tumultus, & irarū occasio, seditionū & squissimæ p̄secutionis incitamentū. Omnibus pœnis, oīmoda effusione sanguinis cogebāt illā, vt reciperet suā, quam abiecerat hydriam. Præualuit virtus aquæ viuæ, dulci ebrietate sopitā exuperās carnē, mentēq̄ laudificans vigilantē, ita vt non solū cupiditates abiectas rursus bibere nō appeteret, sed & ipsa animarū vasa fictilia, scilicet corpora sua penitus abdicarent. Sic multitudo martyꝝ coronata est. Interea clamore non cessante dicentū: Venite & videte hominē, credite in Christū dei filium, verū deū & verum hominē, exierūt mali ciues ciuitatis diaboli, & facti sunt boni ciues ciuitatis dei. Vnde & subdit: L. Exierūt de ciuitate, & veniebāt ad eū. Hoc q̄ in exprobrationē patriæ eius positū est, Gens em̄ sua & pontifices Pilato traditum extra ciuitatē eiecerunt, & ab eis, q̄ signa eius multa & magna viderāt, eiectus extra portā passus est, hi aut̄ alienigenæ & ignoti, qui nec verbū quidē vllum ab eo audierant, quāto minus signa viderāt, hi in quā propter hoc solū, q̄ ab vna muliere audierāt, dicēte, & veniebāt ad eum. Amplius aut̄ nunc, vbi iam à prædicta patria sua vsq̄ ad finē, id est, vsq̄ ad mortē, mortē autem crucis inhonoratus est, Nos vero qui illum nō vidimus, sed tantum in auditu auris didicimus, q̄ (sicut Apostolus ait) Iesus vt sanctificaret per semetip̄m populū, iuxta portam passus est, eximus ad eū extra castra, improperij eius portā vinxit, dñm suum extra vineā enīcietes occiderūt, & idcirco recte ablatū est illis regnum dei, & datū est gēti, id est, gētilitati faciētī fructus eius, q̄ de ciuitate, q̄ vocatur spūaliter Sodoma, & Aegyptus, siue Babylonia meretrix, de ciuitate inquam diaboli, quæ ciuitati dei sup̄næ Hierusalē semp̄ aduersat, exiuit populus dei, deflens & confitēs q̄ peregrinus fit & aduenā sup̄ terrā clamādo ad alterutrū. Exeamus ad eū extra castra, improperium eius portātes. Nō em̄ habemus hic manentē ciuitatē, sed futurā inquirimus. Interea rogabāt eū discipuli dicētes: Rabbi māduca. Ille aut̄ dixit eis: Ego cibum habeo māducare quæ vos nescitis. Superstitionis Iudaicæ hoc erat, q̄ discipuli Iesu mirabantur de illo, quæ cū muliere Samaritana loqueret̄, & tamē cibos quos à Samaritanis emerāt, illi ad māduca & pharisæorū, vt ab alienigenis comederēt quidē, sed nullatenus p̄paratos ab illis cibos aut potū propinatū p̄ciperēt. Illud omittendū nō est, propter qd̄ hoc, cetera q̄ (vt iā dictum est) acta vel cōscripta sunt, videlicet q̄ scribæ & pharisæi gētes despectui habentes, & cuncti pene Iudæi salutē eaz̄ odio habētes, gaudebant tamen q̄ ipsi reges & principes locū per se summo honore dignū ducerēt, & templum maximis muneribus illustrarent. Hoc inquam gaudebant, cum haberēt manus pollutas Christi sanguine, huiusmodi sacrificia offerentes, adhuc tamē fideles qui erant ex circūcisiōne de illoꝝ priuilegio cum gētilibus altercabātur, Iudæorum tūtummodo cōuersionem, velut mundū cibum, Christo contententes esse offerendum, gentiles aut̄ (sicuti Petro per visum ostendit)

Roma. 13.
Col. 2

Ecclesia ex
gentibus q̄
sedula & cō
stinans.
Acto. 11

Quid desit
gn. r. relis
cta hydria

Hebr. 13
Matth. 21
Lucæ. 20

Apoc. 11

Hebr. 13.

Supsticio
& curiosi
tas Iudæo
rū in cibis

Acto. 10
Ibidem

LXXXVI. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

sum est (velut immunda quadrupedia terræ, indignos reputates. Cū interea quidā de hæ-
resi pharisæorum q̄ crediderāt, surgētes dicerēt nō solummodo circūcisionē, sed & totam
legem Moyſi oportere seruari, qd̄ aliud discipuli Iesu, nisi cibos importunos offerentes,
dicebāt ei: Rabbi māduca: ¶ Sed e contra clamat ipse in psalmo: Nunq̄ māduco car-
nes taurorum, aut sanguinē hircorum potabo: Nequaquam. Nō accipiam de domo tua vitu-
los, neq̄ de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, iumēta in mon-
tibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecū est. Si esuriero
non dicā tibi, meus est em̄ orbis terræ, & plenitudo eius. Sed qd̄ Immola deo sacrificium
laudis. De quo profecto vero sacrificio, ciboq̄ sibi congruente protinus dicit: Ego habeo
cibū manducare, quem vos nescitis. Reuera nāq̄ nesciebāt, q̄ abieceris cibis & potibus, va-
rijs baptismatibus, & iustitijs carnis, veri adoratores adoraturi essent patrē in spū & ve-
ritate, quod vere est veræ sacrificiū laudis deo patri & filio & spiritui sancto immolare.
Nesciebāt in quā nam hoc illis nō presentibus, sed absentibus dixerat dñs mulieri Sama-
ritanæ. Vnde & mirantes dicebāt ad inuicē. L Nunq̄ aliquis attulit ei māducare. ¶ Eo-
dem modo in verbis eius carnali sensu caligabāt, cum diceret eis: Ego habeo cibum mā-
ducare, quē vos nescitis: quo & Samaritana mulier, cum de aqua viua à se petēda vel dā-
da loqueretur ei. Non ergo mirē, q̄ illa in aquæ vocabulo hæsitauit, cum isti in cibi nomi-
ne nihil velocius ad intelligendū fuerint. ¶ In hoc sane mirā dignationē operepretiū
est attendere sapientiæ dei, quæ sic paruulis cōdescēdit, vt nō omittat qualem cūq̄ rem
occafio sibi obiecerit, quin p̄ eius similitudinē illis introducendi studio, quasi p̄ oculis
exhibeat inuisibilia mysteria regni dei. Quid em̄ omittit q̄ non regū nuptias, nec piscato-
rum sagenas, nō margaritas negotiatorum, nec veteres vteros vinariorum, nō ficus aut vine-
as, neq̄ granum synapis, nimis inter minuta præterit olerā? Ita de singulis similitudinē
cœlestiū carnalibus explicat, vt tanq̄ in notis & vulgaribus speculis, solis imaginē videat
qui eius splendore ægris oculis ferre nō sustinet. ¶ Sic nūc mulieri aquā haurienti, sub no-
mine aquæ, de gratia locutus est spūs sancti, vt ex cōmoditatibus aquæ visibils quā hau-
riebatur, virtutē perpēderet aquæ inuisibils quā nesciebat. Sic nihilominus cibos offerē-
tibus in corporeos de corporeo loquitur cibo, vt ex corporeæ refectiōnis similitudinē ostē-
dat voluntariā, imo & optabile sibi esse operari opus salutis nostræ. Quod quia non ad-
uerterūt prima eius dictione, dixerūt enim: Nunq̄ aliquis attulit ei māducare? Prono-
subsecutus adiungit. L Meus cibus est, vt faciā voluntatē patris mei, vt perficiā opus ei. ¶
Quo dicto patenter indicat, quā spontanea in operādo salutē nostram deo patri obe-
dientia deseruiat, & q̄ magis delectetur in hac obediētia, quā aliquis esuriens dum obe-
dientia deseruiat, & q̄ magis delectetur in hac obediētia, quā aliquis esuriens dum obe-
dientia deseruiat, & q̄ magis delectetur in hac obediētia, quā aliquis esuriens dum obe-
latis cibus dicitur ei, manduca. Et recte plus. Nā corporeis cibus sola caro, quæ desecrat
reficitur, iteque desecratur: per hæc aut obediētia sic refici habebat mortalis & passibilis in
Christo natura humana, vt resurgens à mortuis iam nō moriatur, mors illi vltra nō do-
minabitur. Quæ est em̄ voluntas patris, nisi illa, de qua paulo ante mulieri Samaritanæ di-
xit: Nā & pater tales querit qui adorent eum: Quid in quā vult, aut qd̄ querit pater, nisi
veros adoratores habere, q̄ adorent eum in spū & veritate? Sed tales p̄ filij passionem
inuenti sunt, tales adoratores p̄ crucē & sanguinē filij deo patri acquisiti sunt. Cū ergo
dicit: Meus cibus est, vt faciā voluntatē patris mei, hoc (vt prædictū est) p̄ congruā si-
militudinē magnifice exprimit, quāto desiderio consummando operi salutis nostræ in-
tentus sit. ¶ Et qd̄ em̄ cōstat sanctos homines, q̄ spiritu adoptionis filiorum acceperunt
cum magna dilectiōis dulcedine operari opus fraternæ salutis, & siquidem à timore fer-
uili incipiunt in amore filiorum consummari, quod est iuxta Psalmistā dilatato corde cur-
rere viā mandatorum dñi. Veruntamē nemini illorum adeo dulcis est labor operis, vt om-
nino recte dicat: meus cibus est q̄ facio voluntatē dei. Non em̄ quicq̄ impassibile habet
substantia hominis, cuius respectu dicere possit, laborē vel afflictionē in opere dei sic fi-
bi delectabilem esse, vt cibus suus debeat appellari. ¶ Cōstat quippe tantum ex anima &
corpore, qd̄ vtrūq̄ est proculdubio passibili. Ideoq̄ cū quis tribulatur, patietur & in sua
uitate cōscientiæ suæ reclinat, q̄ pie uiuit in Christo, necdū recte dicitur cibo suo vesci,
quia nōdū ipsa merces opis reficit, sed sola consolatur eū spes in alio repositæ mercedis,
vt nō deficiat siue laescat sub illa, qua totus, i. in aīa & in corpe premit vi tribulatiōis. At
vero Chrūs nō totus erat passibilis, neq̄ tātum ex anima & corpe, q̄ vtrūq̄ passibilia tūc
erāt, sed ex diuinitate quoq̄ consistat impassibili. Et cū subiret acerbā passionē mortis, fa-
ciendo voluntatē patris, nō totum quod Christus est, id est, diuinā simul & humanā na-
turam transuerberabat vis doloris, sed natura quidē hominis vero dolore cruciabat, &
natura vero dei charitate sua cū p̄ se suo pascebat, qua & semp̄ pascit. Pascebat in quā
saturabat opprobrijs, nō vt martyres sancti in gaudio spei, sed vt martyres & sanctorum
oīm deus, in p̄sentia sempiternæ & in cōmutabilis rei. ¶ Quid em̄ vnq̄ sperauit, quid vnq̄

Venerabilis
fratris nō in
vitula.
Psal. 49

Marc. 7.

Matth. 22
Matth. 13
Matth. 9
Lucæ 21
Lucæ 17

Facere vos
lucare p̄ fia
ica iucidū
Chrō licet
esuriēti mā-
ducare est.
Roma. 6.

Roma 8
Galat. 4
Psal. 118.

2. Timot. 3

COMMENTARIORVM LIBER III. LXXXVII.

non habuit is, per quē omnia facta sunt, filius dei: Nunq̄ operarius cōductus fuit? Nū-
quid præmiū sperans euāgelizauit? Nunq̄ vsquam tale qd̄ dixit, quale Apostolus Pau-
lus: Necessitas, inq̄, mihi incumbit, vā em̄ mihi est, si nō euāgelizauero: si em̄ volēs hoc
ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est: Quapropter & hoc
nusquam de illo dictū est, q̄ præmiū acceperit, sicut solet dici de omnibus sanctis, q̄ bus
deus mercedē laborum suorum reddidit: q̄ videlicet ipse sanctorum omnium remunerator &
remuneratio est, sedēs ad dexterā patris: vbi quamuis natura humana gloria & honore,
quem non habuerat, coronata sit: natura tamē diuinitatis, quæ illam naturā prouexit, ita
nos iure tenet reuerētia sui, vt recte fateamur, quia Christus dñs, quicq̄ secundū homi-
nem accepit, nō aliunde, sed de insita sibi diuinitate, accepit: ac proinde mercede donatū
illum dicere fas nō sit. ¶ Igitur sancti oēs, q̄ diu hic exulant, vbi à diuinæ visionis cōmuniō
gemētēs ieiunāt, quamlibet volūtariē, quantolibet cum amore, quod donum est, ad oēs
operētur: siue inuiti pro dispensatione credita, siue volentes, & ideo mercedē apud deum
repositā habētes, euāgelizent: nemo tamen illos recte dicit, meus cibus est, vt faciam vo-
luntatē dei: solus autem ille q̄ non aliunde mercedem sperabat, sed in seipso habebat,
dicēte prophetā: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo: solus, inquam, ille, q̄
in opere suo iam diuinitate sua pascebat, veraciter dicere poterit: meus cibus est, vt fa-
ciam voluntatē eius q̄ misit me, vt perficiā opus eius, q̄ videlicet dei filius impassibilis, in
in ipsa passione carnis, quam voluntate patris assumpit, dum p̄ficeret opus eius, opus no-
stræ redēptionis, opus nostræ salutis, plene atq̄ perfecte delectabatur cum illo, propter
nos in plenitudine charitatis. ¶ Nostra quoq̄ qualiacunq̄ bona opa: nostra fides & dile-
ctio, ceteraq̄ talia, nūc interim cibus eius sunt, post modū vero noster cibus erit visio ei-
us, vbi implebit qd̄ promittere dignatus est: vt edatis, inq̄, & bibatis sup̄ mēfam meā in
regno meo. Vnde ordinate in Apocalypsi loquitur: Si qs̄ audierit vocē meā, & aperuerit
mihi ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum eo, & ipse mecum. Cibamus enim cum,
quoties eandem voluntatē patris vsq̄ ad finē, scilicet ædificando alterutrum facimus, do-
nec ipse qui est caput super omnia mēbra ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius
omnia in omnibus adimpleatur. Sicut em̄ adimpletur imperator, si quotidie eius augeat
exercitus, & sicut nouæ provinciæ, & populorum multitudo succrescat: ita & dñs no-
ster Iesus Christus, in eo, q̄ sibi credūt omnes, & per dies singulos ad fidē eius veniunt,
ipse adimpletur in omnibus, & quicunq̄ hæc voluntatem patris cū illo faciunt, ipsi illum
cibant, & iuxta alium Euangelistā faciunt illum proficere ætate & sapientia & gratia, nō
solum apud deū, sed etiam apud homines. ¶ Cur aut nunc primū huiusce cibi sui mentio-
nem fecit? Nam si hæcenus discipulis suis cibos sibi offerentibus cōsueuisset ista cōmeme-
rare, nō vtiq̄ nunc errasset in verbis eius, dicēdo: Nunquid aliquis attulit ei māducare.
Cur ergo nunc primū dixit, meus cibus est, vt faciā voluntatē eius qui misit me, nisi q̄
ad eum alienigenis, scilicet Samaritanis: erga quos & oēs gētes hæc erat volūtas patris,
vt operante filio, fierēt veri adoratores sui: Gratulabatur nāq̄ filius in illo cibo suo, in illa
voluntate patris, licet patriā suā, in qua inhonorāndus erat, scilicet Iudæos, quos detri-
mēto sibi parabatur ille cibus, vt est gentium salus: Iudæos, inquam, falsos adoratores, tē-
plo diruto, & ciuitate Hierosolymorum subuersa, enīcedos humano fleuerit affectu. Itaq̄
cum Samaritanos exeuntes & venientes ad se videret, permanēs in Metaphora gratula-
bundus, ad modū diuitis, cui iam matura messis multa cibos plurimos pollicetur, hoc mo-
do cœpta profecquitur: L Nonne vos dicitis, q̄ quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce
dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, q̄ albæ sunt iam ad messem. ¶ Ec-
ce nesciebamus, quo tēpore dñs relicta Iudæa, vt supra dictum est, postq̄ ascēderat Hie-
rosolymā, in itāte solennitate paschali, reuersus sit in Galiliam, transiensq̄ per Samariā,
hæc fecerit vel dixerit, quæ præsens euāgelij lectio commemorat. Sed nūc ex eo, q̄ ait:
Nonne vos dicitis, q̄ quatuor menses sunt, & messis venit, ex hoc, inquam, colligimus,
quia circa mensē qui apud nos Februarius dicitur, hunc transitum fecit. Mense sigdē,
qui apud nos Maius dicitur, plena messis in illis est regionibus. Vnde & in festiuitate heb-
domadarum, quæ & Pentecostes dicitur, nouum sacrificium, id est, panes primitiarum
duos de duabus decimis similia ex omnibus habitaculis secundum legem offerri iubebā-
tur. ¶ Igitur ex quo dominus aquam in vinum conuertit in Chana Galiliæ, & nūc quā-
do reuertitur iterum in Galiliam, annus exactus est, qui est ætatis eius tricēsimus primus
Iohāne adhuc superstitis: de quo supra dictum est, quia erat baptizās in Enon, iuxta Sa-
lim, vbi & quæstio facta est ex discipulis eius cum Iudæis de purificatiōe. Quādo aut vel
quo huius anni tempore sequētis, idem Iohannes traditus, aut quā diu ab Herode cu-
stoditus sit, certum nō habemus, quia de scripturis colligere non possumus. Nunc ad ex-

1. Cor. 9
Sap. 10

Psal. 8.

Galat. 6
1. Cor. 9

Esa. 49. 62

Bona opa
nostra sunt
cibus Christi
Luc. 22.
Apoc. 3

Ephe. 1

Lucæ. 2
Quæstio

Responso.

Luc. 13

Leuit. 23
Nume. 28
Deute. 16

Iohan. 3

positiōis ordinē redeamus. Nōne, inqt, vos dicitis, q̄a adhuc quatuor mēses sunt, & messis venit? Sic tanquā eos refellere velit, more coarguetis acrius, sub interrogatiōe proponit: ac si prāter suā spūālem messem, nullā aliā, nullā omnino nouerit. Et reuera nullā messem aliam suā vel discipulorum suorū commemoratione dignā iudicat, quamuis per ipsum per quē omnia facta sunt, hoc etiā fiat, ut messis illa, de qua dicebat, hæc singulis annis proueniat. Si em̄ propter euangeliū patrem, & matrē fratresq; ac sorores obliuione ac relinquere præcipit ei, q̄ se dignū esse cupit, ne pro affectu carnali retardetur ab in-
 recordari nolebat, quando illa messis veniret: quæ profecto nec si inde tacerent tardius, nec si inde loquerent, citius maturesceret? Aliter quippe veraciter dicere nō possumus, nostra autē conuersatio in cœlis est, nisi cœlestiū meditatiōe ita occupati simus, ut nō uacet nobis cogitare aut loqui de terrenis: ita intenti agriculturæ dei, ut superflui arbitremur loqui de naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendæ voluntati dei, ut negligamus cibos corporis. Recte ergo quasi coarguetis: Nōne, inqt, vos dicitis, q̄a adhuc quatuor mēses sunt & messis venit? Et protinus adiungit: Ecce dico uobis leuate oculos uestrōs, & uidete regiones, q̄a albæ sunt iam ad messem. Oculos uestrōs, inqt, oculos interioris hominis, leuate ab hac messe, quā ego comedere nō ueni, ad quā ego uos operarios nō conduxī, & uidete, nō regionē vnā, nō ludæam solam, patriam meā, in qua ego dñi aut possessoris honorē habiturus nō sum: sed uidete plures regiones gētū, regiones oīm nationū, quā albæ sunt iā ad messem, q̄a sicut dominis regionū cibi ipso forum præsto sunt, quādo regiones ipsæ albæ sunt ad metendū messem: ita mihi, cui potestulanti à patre gētes in hæreditatē datæ sunt, cibus copiosus, quē habeo māducare, nūc in promptu est, quando gentes ipsæ tractabiles sunt iam ad suscipiendam fidem. Notandum in sermonibus dñi duas messes inueniri, vnā, de qua nūc loquitur, scilicet prædicatiōne euāgelij, cuius messores sunt ap̄li. Aliā de qua idem alibi loquit, quā & appellat cōsummationē seculi, cuius messores angeli sunt. Quas, cū in pluribus differant, in eo q̄ differre manifestū est, q̄ illa, quam appellat finem seculi, messis tantummodo est, hæc autem alio q̄dem respectu messis, alio autem satio dicitur. Satio nāq; dicitur, futura messis respectu, id est, consummationis seculi, quia sicut homo paterfamilias seminat bonū semen in agro suo, cum autē dormirent homines, inimicus homo superfeminat forte zizania, & utraq; sinuntur crescere vsq; ad messem, & tunc zizania ligantur in fasciculos ad comburendū, triticum autem reconditur in horreum: sic filius dei prædicās euangeliū, filios regni dei fecit, cum quibus, diabolo superfeminante, succrescēt filij nequam, in fine autem seculi per ministeriū angelorū colliguntur, & à bonis mali tanquam zizania à tritico separabuntur. Messis uero dicitur eadē euangeliū prædicatio temporis anterioris respectu: quādo patriarchæ & prophætæ sancti euntes ibant & flebant mittentes semina sua, quia uidelicet quantū lætitiæ metentiū suauior est labore seminantiū, tantū beatitudo ap̄tologorū, qui Christū præsentē uiderunt, & loquentē audierūt, & sic nobis annūtiauerunt: longe plenior atq; iucundior extitit beata spe patriarcharū & prophetarū, q̄ uenturum præfigurauerunt aut prædixerūt. Et in hac q̄dem messe, paleæ simul cū granis deferuntur ad aream, in illa autē tenebit dñs messis uentilabrum suum in manu sua, & mundabit aream suam, paleas igni inextinguibili tradens, triticum autem suum purum in horreum suum recondens. Igitur quod ait, q̄a regiones iam albæ sunt ad messem, idem ē ac si dixisset, q̄a iam dociles sunt ad suscipiendam euangeliū prædicatiōne. De qua messe & alibi dicit: Messis q̄dem multa, operarij autē pauci. Rogate ergo dñm messis, ut mittat operarios in messem suam. Huius messis operarios discipulos suos esse uolebat, & ad hoc opus excitabat cū diceret eis: Leuate oculos uestrōs, & uidete regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et adiecit: Et qui metit, mercedē accipiet, & congregat fructū in uitā æternā. Acquam dominus messis messoribus suis legem præscribit. Operarius inquit, qui metit pro labore suo, & mercedem accipit, & fructū congregat in uitā æternā. Primum, mercedem accipit, & deinde congregat fructū in uitā æternā. Hæc nōpe merces illa est, de qua & alibi dicit: In quamcūq; domum intraueritis, ibi manete, edētes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est em̄ operarius mercede sua. Quam sibi legem robustissimus messor Paulus defendēs, quamuis potestate uti nollet, ne quod offendiculum daret euangeliū Christi, quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius nō comedit? Quis pascit gregem, & de lacte eius nō manducant? An & lex hæc nō dicit? Scriptum est em̄ in lege Moyfi: Non alligabis os boui trituranti. Ac deinceps: Si nos uobis, inquit, spūalia seminauimus, magnum est si uestra carnalia metamus? Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt, qui altari deseruiunt, cum altari participant. Ita & dominus ordinauit his, qui euangeliū

Math. 10
Luc. 14

Philip. 3

Videte regiones.

Psal. 2

Math. 9
Luc. 10
Math. 13

Ibidem

Psal. 117

Luc. 10

M. lac. 3

Math. 9
Luc. 10

Luc. 10

1. Cor. 9

Deute. 27
1. Cor. 9

lium annūciant, de euāgelio uiuere. Ergo q̄ metit & nūc mercedem accipit, scilicet necessariam uitæ p̄sentis alimoniam, & fructū congregat in uitā æternā, id est, in futuro q̄q; æternā accipit mercedem, vnusquisq; propriā secundum suum laborē. Alioquin ueritas dei non staret, nō confirmarentur promissiones patrū. Vnde eadē similitudine quæ posita est, adhuc subditur. In hoc em̄ est uerbum uestrū, quia alius est qui seminat, & alius qui metit: ut, & q̄ seminat simul gaudeat & qui metit. In hoc (inqt) uerbum uestrū est, in hoc ueritas dei p̄manet, in hoc promissiones patrū confirmatæ sunt: quia semen regionum, quæ (sicut dixi) iam albæ sunt ad messem, id est, benedictionē vniversarū gentiū, quæ iam in aduentu meo præsentem habent eandem benedictionem, alius quondā seminauit, alius nūc metit. Quod em̄ est hoc uerbum, nisi quod ad Abraham ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factū est, q̄ in semine eorū benedicerent oēs gētes. Et in quo uerum est hoc uerbum, nisi q̄a sicut illis promissum, & ab illis creditum est, sic me adueniente completū est? Illi nāq; credētes & sperātes, credēdo & sperādo, fidē & spem suam in propagationē carnis suæ, tanq̄ in bona terra gratiæ dei cōmittentes seminauerunt euntes & stentes, & semina sua mittentes. Flendo & seminando profitentes, q̄ peregrini essent, & aduenire super terrā, & nō haberēt hic manentem ciuitatem, sed futurā inquirerēt. Hoc modo laboriosam hyemē passi, seminauerūt, & nō messuerūt: etenim defuncti sunt omnes non acceptis repromissionibus, sed à longe aspiciētes salutauerūt eas, & ecce nūc aliq̄ metunt, scilicet uos, q̄ promissionū, quæ ad illos factæ sunt, præsentē habetis effectū. Non (inquam) illi messuerunt, non illi repromissiones acceperūt, deo pro uobis aliq̄d melius prouidēte, ut ne sine uobis cōsummarent. Hoc est em̄ q̄d sequitur, ut & q̄ seminat, simul gaudeat & q̄ metit. Vnde & eos beatificās protinus subiungit. Ego misi uos metere q̄d nō seminastis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorū introistis. Sententia hæc cū illa congruit, quia idem saluator ait: Beati oculi q̄ uident q̄ uos uidetis. Dico em̄ uobis quia multi reges & iusti uoluerūt uidere q̄ uos uidetis, & nō uiderūt, & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Vere em̄ beati oculi discipulorū, q̄ nunc uidebant regiones, q̄ albæ essent iam ad messem, q̄ hoc audiebāt, q̄ in hoc opus cōducti essent, ut metere q̄d aliq̄ seminauerunt: Ego (inqt) misi uos metere quod nō seminastis, id est, ad hoc uos elegi, & posui uos, ut eatis & fructum afferatis, quem nō seminastis. Nunq̄d em̄ uos tale q̄d passi estis, qualia pertulerūt Abraham, & cæteri patres q̄ seminauerūt? Nunquid uos de terra & de cognatiōe egressi estis, & peregrini uel hospites in terra aliena fuistis, ea spe, ut uobis extra ciuitatē domumq; uestrā seminātibus,urgeret messis, id est, benedictio, qua vniversæ cognationes terræ benedicuntur? Nunquid uos scientiam, siue prophetiā habuistis, aut huius benedictionis semē prophetādo seminastis? Nō est ita, sed aliq̄ laborauerūt, & uos hoīes sine literis, & idiotæ, q̄ hæctenus agrū dei, nec uerbo, nec opere excolere sciebatis, in labores eorū introistis, ut q̄d ab illis est seminatum, p̄ uos conferat in horreum, id est, quæ illis promissa est vniversarū benedictio gentium, à uobis prædicet impleta esse, & annūtietur p̄ vniversum mundum. Sequitur. De ciuitate autē illa multi crederūt in eum Samaritanorū, propter uerbum mulieris testimoniū perhibētis: Quia dixit mihi omnia quæ cūq; feci. Locus iste cū illo cōparandus est, quo longe superius dibules suos, multi crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat. Hic & illic multi crederunt in eum, inquit Euangelista, causasq; subiicit longe diuersas. Illi (inquit) crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat: isti propter uerbum mulieris testimoniū illud q̄d ait Apostolus: Quia Iudæi signa petunt, & Græci sapientiā requirūt, quia uiderunt sapientiz sermonem delectati sunt, ueritati libētē acquieuerūt. Quid si coram eis aquā in uinū conuertisset, uel tale q̄d apud illos fecisset, qualia multa fecit in patria sua, scilicet in Galilæa, uel in tota Iudæa: si castella uel ciuitates eorū circuiens docuisset, & nō potius p̄cepisset Apostolis suis, cum mitteret eos ad prædicandum: In uiam (inquens) gentiliū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, uidelicet ne occasionē daret Iudæis, quasi rationabiliter contemnēdi euangeliū, quibus missum fuerat hoc uerbum salutis? Vnde non mirum q̄ quidam Samaritanorum postea sic offensi sunt, ut quadam die nō receperint eum, pro eo, quia facies eius erat euntis in Hierusalem: non tamen oēs illi, uel discipulis eius inhospitales fuerant: Nam abierunt (inqt Euangelista) in aliud castrum. Deniq; Iudæi nullam uel leuem occasionem blasphemandi prætermittebant. Siquidem cum improperant dicere ceperint illum Samaritanum, propterea quia locutus est cum eis, & mansit nunc apud illos biduum, antequam Iohāne tradito, publicū suscepisset prædicandi officium: multo magis, si apud illos prædicans, & miracula faciens

1. Cor. 9

Gene. 20
Psal. 71

Psal. 117
Hebr. 13
Hebr. 11

Beatiapostoli metes.
Luc. 10

Iohan. 19

Gene. 12

Acto. 4

Iohan. 2

Quāto facilius crediderūt Samaritanūq; Iudæi.

Math. 10

Luc. 9

Iohan. 8

cum discipulis suis comaneret, occasione quasi legitime contemneri euangelii, praebisset. Quid ergo (inquam) quantam putas messem de gentibus collegisset, si eo tempore tam Samaritanis quam ceteris gentibus, per seipsum predicare decreuisset? Quapropter cum patrie suae ciuitatibus exprobraret, poterat idem, quod de Tyro & Sydone, de Samaria quoque dicere, quia si in Samaria factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere & cilicio poenitentiam egissent. Ergo quia non propter signa, quae nulla viderent, sed propter id quod dictum est, crediderunt in eum. Audi quod sequitur. Cum venissent ergo ad eum Samaritani, rogabant eum ut ibi maneret, & mansit ibi duos dies. Et hoc ut cetera manifeste in comparatione Hierosolymorum dictum est. Cum enim ciuitatem vltro introisset, & in templo docuisset, & multi credidissent in eum videtes signa quae faciebat, non tamen Iesus credebat seipsum illis. Hoc nepe sciendum, quod tanta fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus sit, ut in vrbe magna, nullum hospitium, nullam inueniret mansionem, sed in agro paruulo apud Lazarum, sorores quoque eius habitaret, scilicet in Bethania, quae viculus erat, iam tunc utique re ipsa experimento capiens, quod in patria sua, cuius ciuitas illa erat praecipua, nullum habiturum esset honorem. In illa quippe ciuitate, vel patria sua, vulpes foueas habebant, & volucres caeli nidos, id est, multos ac superbiae pennis elati spiritus maligni, mentium insidelium hospitia compleuerant, & in illis cubilibus habitabant: filius autem hominis non habebat vbi caput suum reclinarat, id est, quorum fidei, diuinitatis suae nomen vel sacramentum crederet, & propter hoc in eadem ciuitate, vbi erat sancta, patriae suae recte nec vna saltem nocte hospitium aliquando dignatus est. At vero gentes, audito eius euangelio, vulpes illas & volucres de foueis & nidis, id est, de cordibus suis, templisque, & aris effugare habebat, & ita demum capti filii hominis reclinatorium praeparare, & idcirco nunc apud illos alienigenas tali ordine, imo tali figuratiue dignatus est comanere. Mansit autem apud illos duos dies, quia videlicet ecclesiae suae duo praecipua charitatis insinuas, & in praesenti, & in futuro seculo semper comanet, & in utroque seculo tanquam in duobus totis diebus eius illi gratia non defutura est. Licet multo plures crediderunt propter sermonem eius, & mulieri dicebant: Quia iam non propter tuum sermonem credimus, ipsi enim audiimus, & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Non frustra hic Euangelista, cui sublimiora quam quae scribere propositum est, haec quae leuiores videntur tam diligenter persecutus est. Supra dixit, quia propter verbum mulieris crediderunt, nunc multiplicatis credentibus, dicebat (inquit) mulieri: Quia iam non propter tuam loquelam credimus, vtrique scribere curauit, & quia propter verbum illius crediderunt, & quia iam non propter loquelam eius credere se dixerunt. Cur hoc, nisi quia de illo per mulierem quidem primitus audierunt, sed ne leuitate duci, & omni vento doctrinae circumscribi viderentur, ipsius saluatoris verba iudicio propriae rationis diligenter examinauerunt. Propter quid autem credimus, si non iam propter tuam loquelam credimus? Ipsi enim audiimus, & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Notanda sane magis ac magis rationabilis celeritas alienigenarum ad credendum. Nec propter verbum mulieris crediderunt, nisi ex ore eius sapientiae sermonem, nisi ex gratiosis eius labijs veritatis verbum. Quid audierunt, nisi veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, propter quae mirabiliter illa dextera sua deducit? Audierunt veritatem docentis, mansuetudinem ad credendum inuitantis, iustitiam non accipientis personam Iudaei suae Samaritani, neminem aspernandum, velut in mundum iudicatis quacunque ex gente sit. Nonne ergo manifeste nobis haec res gestae per omnia congruit, nobis (inquam) qui non vidimus, sed tantum audiuimus, & scimus, quia hic est vere saluator mundi? Nonne ipse saluator de nobis aduersus patriam suam duritiam contestatur & dicit: Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Nonne illa patria sua iam nunc (sicut per Moysen deus praedixit) incipit ad emulationem adduci in non gentem, in gentem insipientem, & in iram mitti? Hinc enim coeperunt magna, & maligna emulatione alienigenis irasci, dicentes illi: non Iudaeorum tantum deo, sed & gentium: non Iudaeorum tantum, sed & totius mundi saluatori, vti nunc Samaritani confessi sunt. Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes? Sed emulentur quantum volunt, irascantur & maledicant quantum ex diabolo per odium nostri conceperunt. Nam Christus (quem nos secundum carnem non nouimus) secundum spiritum apud nos requiescit, & duos dies, id est, in praesenti & in futuro seculo permansurus, caput suum reclinauit, & nos audiimus, & solo auditu credentes, scimus quia hic est vere saluator mundi. Et verum utique canticum illi mulier nostra ad puteum, vbi aquam viuam accepit, vbi hydriam suam reliquit, & voluptates suas oblita est, imo & sanguinem suum fudit, verum, inquam canticum illi decantauit dicens: Dilecte mi apprehendam te, & ducam te in domum matris meae, & in cubiculum genitricis meae, ibi me docebis praecipua dei. Vere enim martyrum nostrorum multitudo, quae ciuitatem diaboli, omnia relinquendo, vitam quoque ipsam corporalem

Matth. 11.

Iohan. 12. Matth. 21 Luc. 4. Matth. 8

Cur Iesus in Sychem potius quam in Hierosolima gnostrauit.

Eph. 4

Celeritas alienigenarum ad credendum. Psal. 44

Psal. 17 Deuter. 32

Roma. 5

Iohan. 9

Cant. 8

corpore-

contemnendo, egressa est, nunc illum in domum matris suae, & in cubiculum genitricis suae intro duxit, dum in comitum ritumque gentilitatis, in ipsa secreta templorum, vbi cum illa eubitabat turba malignorum spirituum, nomen & cultum eius abduxit, & ut susciperet, electis illis, clamando, testificando, & moriendo euicit. Sequitur: Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilaeam. Ipse autem Iesus testimonium phibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet. Diligenter aduertenda est haec ratiuncula, sicut in exordio lectionis huius dictum est, ut certissime pateat, cui propositio sit subiuncta. Nec enim rhedet illi versiculo, cui in serie litterae coniungitur. Illi (inquam) quo dictum est, post duos dies exiit inde, & abiit in Galilaeam. Nam si ita continuare velis, quare inde exiit, & in Galilaeam abiit (ipse enim Iesus testimonium phibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet) profecto rationem, nimis a propositione discordantem, eius repugnantem intulisti, cum Galilaea omnisque Iudaea, quae non contemneret Samaritanis, eius patria fuerit. Ita ergo continuandum est: Dixi superius (inquit Euangelista) quia reliquit Iesus Iudaeam, & abiit iteque in Galilaeam, & adiecit: Oportebat autem eum transire per Samariam. Dicis itaque mihi: Ad quod eum illo transire oportebat? Ad haec inquam: Pro magno negotio oportebat, pro magna rei experimento oportebat. Rem ipsam praesentis ratione aperui, rem (inquam) ipsam ita subiunxi. Ipse enim Iesus testimonium phibuit, quia propheta & opportune per Samariam, per illam patriam, non suam transire voluerit, & duos dies apud illos alienigenas comanens, honorem sibi ab eis impersum pro experimento testimonij sui admisisset. Propheta (inquit) non habet honorem in patria sua. Alius Euangelista, ut sensum magis exprimeret, paululum commutauit huius testimonij verba dicens: Quia propheta non est sine honore, nisi in patria sua. Idem ergo est, ac si dicat: Me prophetam, imo prophetam deum, non aliam ob causam haec patria inhonorat, nisi quia est patria mea. Nam si in Tyro & Sydone faceret virtutes, quas facio in hac patria mea, profecto in cinere & cilicio, poenitentiam agerent, & me honoraret. Hoc testimonium phibuit Iesus. At illi testimonium hoc, ut cetera non acciperent, non creditis, opibus credite. Item & de hoc eodem testimonio possent illi irrefragabiliter audivere, oportebat eum transire per Samariam, & experimento locum dare, quo comprobaret verum esse testimonium ipsius, & iuxta hoc honorem illum habiturum esse in gentibus, ut qui inuidebant, viderent & latarent: viderent (inquam) & magis ac magis credendo iustificarent. Sequitur: Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent, quae fecerat Hierosolymis in die festo. Et ipsi enim venerant ad diem festum. Hoc iam ipsius testimonio repugnare videt, quod eum Galilaei exceperunt dicunt. Honorem quippe haec locutio refert. Exceperunt (inquit) Galilaei, cum omnia vidissent quae fecerat Hierosolymis in die festo. Sed huius honoratiōis qualitatem vel finem ex alio Euangelista colligamus. Iste quippe regressus Iesu in Galilaeam, ille est, a quo ceteri Euangelistae praemissa tetatiōe eius initium faciunt. Quomodo eum, vel quo fine excipiendo honorauerunt? Ait Lucas: Et omnes testimonia illi dabant, & mirabant in verbis grae, quae procedebant de ore eius. Ecce honorifica exceptio. Sed protinus addit, Et dicebant: Nonne hic est filius fabri? Item: Quanta audiuius de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. I. in ciuitate Nazareth, vbi natus & nutritus es. Quorum curiositati quae non satisfaciebat, repleti sunt (inquit) omnes in synagoga ira, & surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad summum periculum montis ut precipitaret eum. Igitur cum vano honore. I. sine amore illum exceperunt, non ut illum honorarent, sed ut miraculis eius suam ipsi curiositatem pascerent. Quam & hic Euangelista non praeteriit. Cum enim dixisset: Exceperunt eum Galilaei, protinus causam exceptionis huius addidit, dicens: Cum omnia vidissent quae fecerat Hierosolymis in die festo, ob hoc (inquit) exceperunt eum, imo (& sicut ait praedictus Lucas euangelista) omnes testimonia illi dabant. Vbi notandum, quia non dixerunt, quanta audiuius de te facta in Hierosolymis, fac & hic in patria tua, ne se tantae ciuitati aequare velle viderent, sed quanta audiuius de te facta in Capharnaum, vbi videlicet non multis diebus manserant, antequam imminere pascha Hierosolymam ascenderet. Verum quocumque modo, tamen exceperunt eum. Quid ergo sequitur: Venit ergo iteque in Cana Galilaeae, vbi fecit aquam in vinum. In hoc quoque dicto sacratissimam dispositionem huius oratoris, scilicet Euangelistae Iohannis, recte miramur, imo in carnatam dei sapiam, quae hoc primo suae manifestatiōis anno tali ordine processit, qualem hic non immerito scriptis commendare curauit. Qui videlicet annus, nunc fere exactus est, ex quo imminere pascha, Iesus Hierosolymam ascendit. Nam & paulo post, eadem instante solennitate, rursus illuc ascendit. Quid enim toto hoc anno, quo necdum tradito Iohanne, publicum praedicandi officium non exercuit, quod (inquam) hoc anno, nisi futura praedicationis, siue instantis saluationis, a tempore suae passionis vsque ad finem seculi ordinem, quo pro-

Contra patriae ingratitudinem

Matth. 13

Matth. 11

Iohan. 10

Quomodo exceperunt Galilaei Iesum

Luc. 4

Mysterium in actibus Iesu

Est. 2
Luc. 24
Roma. 11
Iohan. 2
Iohan. 3
Psal. 118
Regulo isti
not. Christus
Iohan. 2
Math. 11
Luc. 4
Quidē cre
dere, vel si
de habere.
Hebr. 11
Roma. 8
Mardi. 4
Supra. 10
Supra. 3
Infra. 2
Supra. 3
Math. 13
Supra. 3

cessura esset, in suis actibus praepraepingit, & quasi extensis quibusdam determinat lineis: Habebat quippe in proposito, in aeterno diuinitatis consilio, fixum atque immobile decretum, legem de Sion, & verbum domini educere de Hierusalem. scilicet ut pateret, sicut oportebat, & resurgeret a mortuis tertia die, atque exinde praedicaret in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientes ab Hierusalem, ut quia caecitas euentura erat in Israel interim plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Hoc plane per totum hunc annum in seipso praefigurauit. Nam ascendens Hierosolimam in solennitate paschali, eandem passionem & resurrectionem suam, per templi solutionem, eiusque excitationem in tribus diebus maturam praesignauit. Deinde poenitentiam & remissionem peccatorum, quae in nomine eius praedicanda erat, loquens cum Nicodemo diffiniuit, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei &c. Postea commans in Iudaea, ut cognouit, quod detraherent sibi, iam enim caecitas contingebat in Israel, reliquit Iudaeam, & ad Samaritanos diuertit, quos inter alienigenas reputabant Iudaei. Ecce tandem in Galilaeam redit, tandem itaque ex Chana Galilaeae venit, ubi vinum de aqua fecit. Nota diligenter. Non de Samaria ad templum Hierosolymorum rediit, unde vendentes & ementes efficiendo, vetus sacrificium abiecit, licet & illa ciuitas praesens eius fuerit, sed ab alienigenis, ubi duos dies commoratus est in Galilaea, imo in Chana Galilaeae rediit, ubi vocatus ad nuptias aquam in vinum conuertit. Nam ad Israel salus reuertet, cum plenitudo gentium subintroierit, ad templum autem, id est ad hostiarum sanguinem suscipiendum, vel circumcisionis ritum, Christus nunquam rediturus est. Nonne ergo salutis nostrae opifex, rerum, quas facturus erat, toto hoc anno quasdam, secundum hunc euangelistam, umbras praesensit? Ad patriam autem suam, de qua naturam hominis natura dei assumens, nuptias fecit, & tanquam sponsus procedens de thalamo suo, aquam nostrae corruptionis in vinum vertit incorruptionis. Reuertet circa finem saeculi ut nunc circa finem huius anni in Chana Galilaeae rediit. Quid ergo nunc illic fecerit, audiamus, & in exteriori eius opere interioris mysterium perquiramus. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabat Capharnaum. Hic cum audisset, quod Iesus adueniret a Iudaea in Galilaeam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium eius. Incipiebat enim mori. Regulus iste qui accessit ad dominum Iesum, rogans ut descenderet, & sanaret filium eius, a superiori anno nosse poterat, quod illum ad sanitatem conferendam, prout vellet comitari effectus. Nam & hic superior euangelista dixit, quod antequam ascenderet Hierosolimam, in mense pascha, mansit in Capharnaum aliquantis diebus, & ceteri euangelistae non tacent, quod ibi multas virtutes fecerit, in tantum, quod dicerent ei conciuues sui: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Cum ergo de virtute illius bene cognita non dubitaret, cur eisdem dicens: Domine, descende, ut sanes filium meum. Dicit Iesus: Nisi signa & prodigia videritis, non credetis. Non enim leuiter accipiendum est, quod grauissima veritas patrie suae dixit, quod vni regulo loquens, toti suae genti pluralis numeri verbo dixit. Cum ergo credere, & fidem habere patria vel idem sint, primum ponenda, & aperienda est definitio fidei, statimque liquebit quod regulus iste & sanitatem filij quaerere, & tamen nondum credere potuerit. Paulus apostolus cum de fide plura diceret, eandem fidem diffiniens: Est autem fides (inquit) sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium. Non (inquit) fides earum quae praesentes sunt, & corporaliter videntur, sed sperandarum est substantiarum, possessio rerum non apparentium, sed earum quae nondum apparent, est argumentum uero, certitudo rerum. Quod enim videt quis quid sperat? At vero signa illa, quae faciebat dominus Iesus, quae videre potuerat iste regulus, quae sibi impartiri precabatur, res erant praesentes res erant apparentes. Ergo illarum rerum fides non erat, id est signa illa videre, illa signa scire, & de illis dubitare non posse, credere non erat, fides non erat. Quae autem erant res non praesentes, res non apparentes, quarum fidem volebat haberi, dicens: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Videlicet illae, de quibus loquebatur, quas annuntiabat nescientibus, pro quarum annuntiatione, quae apparentes non erant, quae corporaliter non videbantur prophetam se dicebat. Propheta (inquit) in patria sua honorem non habet. Verbi gratia: Appropinquabit (inquit) regnum dei, & Messias iam venit, & sic dilexit deus mundum, ut filium suum unigenitum daret, & ego sum qui loquor vobiscum, & sicut Moyses exaltauit serpente in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Haec & huiusmodi res, partim quidem praesentes, partimque futuri erant, sed corporalibus oculis non videbantur, & ideo non apparentes erant. Has ergo res auribus audiendi audire, auribus cordis suscipere de his praesente ratione iudicio non haesitare, credere erat, fidem habere erat. At illi non audiebant, & cum loqueretur, quod sciebat, cum testaretur hoc quod viderat, illi testimonium eius non accipiebant, licet signa multa ab eo fieri viderent. Bene ergo non ait tantum, nisi videritis, sed nisi signa & prodigia videritis, non creditis, quod profecto cum acerba (ut dignum est) vituperatione dixit, quia

quia comparatione illorum iustificati fuerint Samaritani supra memorati, quibus non dignabantur contigi, quia paulo ante apud illos fuerat non sine honore, quia crediderunt in eum, non propter signa & prodigia (nulla enim viderunt) sed propter prophetiam quod eum credere ceperunt, quia dixerat mulieri omnia quaecumque fecit, sed deinde propter sermonem ipsius sanum & verum, multo plures crediderunt, dicentes non quia signa vidimus, sed quia audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Nonne ipsi, scilicet contribules sui maxime audierunt, imo & quotidie audiebant, & proinde scire poterant? Nonne saltem testimonia Iohannis satisfacere illis debuissent, quem omnes sciebant esse prophetam? Recte igitur hoc illis in tempore improperebat, quia Samaritani (ut iam dictum est) comparatione illorum de proximo iustificati fuerant, imo & omnes gentes paulo post magnifice iustificandae erant. Ipsi namque a fide patri nimium degenerabant. Nunquid enim Abraham propter signa & prodigia credidit? Nunquid quod dixit ei deus: Egredere de terra, & de cognatione tua, & benedicam tibi, & multiplicabo, atque in semine tuo benedicent vniuersae cognationes terrae? Nunquid (inquam) dixit Abraham, quod signum tu ostendis mihi, quia hoc praecipis, vel hoc promittis mihi ut credam tibi? Quod si obicias quorundam scripta, quae non sunt autentica, quibus fertur de igne Chaldaeorum diuinitus eductus fuisse, & hoc illi pro signo potuisse sufficere, dic quae signa & prodigia deus illi ostenderat, ut fiduciam habes in igne se proijci intrepidus permittere? Quod signum aut prodigium acceperat, ut deo saepius promittente semen, in quo benedicerent omnes gentes terrae, non infirmare fide, nec consideraret corpus suum mortuum, & sterile vuluam Sarae? Nunquid saltem hoc pro signo, siue spei suae solatio acceperat, ut ambo grandaeui, ille centenarius, illa nonagenaria, non senescerent, aut frigerent? Denique saltem hoc, ut Sarae sterili muliebria, id est menstrua fieri non desinerent? Ergo degeneres (inquit) vos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores omnibus alienigenis, quae nisi signa & prodigia videritis, non credetis. Sed dicitis: Vis ne ut frustra vel leuiter credamus tibi? Num credere debemus omni spiritui? Te dicente, quod Christus filius dei filius, qualiter experiemur quod verum dixeris? Ad haec inquamus: Plane experimini, sed quomodo lex praecipit. Probate, sed legitime. In lege enim quid scriptum est? Quo legitis? Quod in nomine domini (inquit lex) propheta praedixit, & non euenerit, hoc dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Nunquid autem & lex intulerit signa atque portenta, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, non audies verba prophetae illius aut somniatoris. Fateor (inquam) quia & hoc dicit, sed de somniatore, de propheta, qui suadet tibi post deos alienos ire, hoc dicit. Alius locus est, aliud mandatum est prophetae, quod confitetur se in nomine domini venire, & verum propheta cum ista professione. Sic enim ait: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi dominus deus tuus, ipsum audies ut petisti a domino deo tuo in Oreb. Ac deinceps inde: Quod si tacita (inquit) cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum, quod non est locutus dominus, hoc habebis signum. Quod in nomine domini propheta ille praedixerit, & non euenerit, hoc dominus non locutus est, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Itaque secundum legis mandata non per fragmenta neque prodigia, sed per verbum templi hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, imo cum apertius dico & dicam, quia loquor dominus non sum. Interim antequam illud fiat, cum dico vobis, quod cogitatis mala in cordibus vestris, & cetera talia cum dico redeuntes ad cor vestrum, si intelligitis ira esse rem in cordibus vestris vobis loquor. Sic enim legitime Samaritani paulo ante veritatem examinauerunt vna muliere praedicante venite & videte hominem, quod dixit mihi omnia quaecumque feci. Quis enim alius nisi dominus deus occulta cordium perspicit. Alumen legis sapite legem propheta tam ille qui loquitur quidem in nomine domini, sed mentis, quod ille cuius quidem verbum quod locutus est euenerit, sed locutus est in dijs alienis, hic inquamus & ille pariter contemnent, imo & occident. Qui autem & in nomine domini loquitur, & verum verbum loquitur, hic timendus est, hic per omnia credendum est. Sed vos contra signis & prodigijs experiri vultis, aliquid imo pene cuius signa de caelo quaeritis, videlicet ut si Christus ego sum, si propheta ille ego sum, de quo dixit Moyses (ut praedictum est) Propheta suscitabit vobis dominus deus de fratribus vestris, ipsum audietis tantquam me, si (inquam) propheta ille ego sum, haec signa & prodigia quaeritis, & rursum idem si mile quod propter vos fiat Romanis signis & portentis illis, quae propter praesens vestra facta sunt intereptis Aegyptijs. Et quod de generationi huic mala & adulterae, quae tetando hominibus signa quaerit, signum non dabit, nisi signum Ionae prophetae, ut sicut ille fuit in ventre ceti tribus diebus

Gene. 22
Gene. 22
Fides Abra
hae absque
signis
Roma. 4
Obiectio
Iudaeorum
Iohan. 4
Sic dicitur, quod
ex lege dicitur
bui sit christus
credere
Deute. 18
Deutero. 13
Deut. 18
Iohan. 2
Math. 16
Math. 9
Math. 16
Deut. 18
Math. 23

diebus & tribus noctibus, & tunc demum illo predicante, triduanam penam egit Ninive & illa reseruata exaruit cucurbita, quæ obumbrabat super caput Ionæ, ita fit filius hois in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & tunc demum in nomine eius penam & remissio peccatorum prædicet in omnes gentes, illisq; trina merione baptismatis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & ita saluatis, ista patria mea, hæc generatio mala disperdatur.

¶ Attamen vobis paucis, quicquid residui estis, q non tentantes, sed necessitatem habentes signa queritis, signa sicut plura, & maiora q petitis, ut audiant gentes, quæ solo auditu contentæ erunt, & dicant, audiuiimus & scimus, qa hic est vere saluator mundi. Igitur cum dixisset dñs: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Dñe, descende priusquam moriat filius meus. Quid aliud petito diceret medico regulus iste, medico (inquam) q cum sit homo & non deus, opus habet p semetipsum ad lectulū ægroti accedere, & tam visu oculorū, q tactu venarū, genus morbi dignoscere, & scdm morbum antidotum dare: Accesserat em̄ ad dñm, rogans eum, ut descenderet, & sanaret filium eius & illo differēte: Dñe (inquit) descende, priusquam moriat filius meus. Videlicet nō crederat, q ab illo resuscitari posset, si moreret, nec tantam fidē aut humilitatem habebat, ut diceret, velut ille beatus Centurio, qui non erat de Israël: Dñe, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabit filius meus. ¶ At Iesus non descendit, sed mansit in eodem loco, & tanq deus, qui omnia quæ cūq; voluit, fecit, sanitatē filio eius sola voluntate, in qua vniuersa sunt posita, restituit, & tanq propheta verbum verum dicit, quo scdm legē pdictā probari debeat, qa de corde suo cōfingit nihil. ¶ Ait em̄: Vade filius tuus viuit. ¶ Hoc deniq; vnum idemq; dictū, & vera de presentibus prophetia est, & (sicut ex seruis suis idem regulus postmodum comperit) imperiū vitæ est. ¶ Constat vero, quia de minori miraculi huius parte .i. de prophetiæ veritate sancti prophete digne secundū legitimam probationem (de qua supra dictum est) magni habiti sunt. Verbi gratia: Samuel, qn̄ dixit Sauli, inuentas esse asinas, & verum dixit, quas tamen ipse non inuenit, Itemq; Helias, qui regi Achab multam pluiam mox affore dixit, & verum dixit, nec tamen illam opere suo, aut dedit, aut fecit. Igitur cum incomparabiliter maius sit opus vitæ, & virtutis, & potenti imperio facere, & vero verbo annunciare, quam opus nō suæ virtutis vero tm̄ verbo nuntiare, merito generationi malæ & adulteræ impropere, quia se pulchra prophetæ honorabant, quos patres illoꝝ occiderant, & dñm prophetæ verbis blasphemis inhonorabant, quem & implendo mensuram patrum suorū occisuri erāt. Quanta em̄ maiora his ostendit illis opera, & non crediderunt: Attamē regulus iste prophetiam simul & potentiam operis huius diligenter inuestigans, seram licet, fidē habuit. Sequitur em̄: ¶ Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus & ibat. ¶ Credidit nunc interrim sermoni eius, paulo post comperta nō sola virtute sermonis, sed & potentia loqutis, nō solū sermoni eius credidit, sed & in ip̄m tanq in deū dei filiū credidit. Nam & hoc seq; tural. ¶ Iam aut̄ eo descendente serui occurrunt ei, & annuntiauerūt, dicentes, qa filius eius viueret. ¶ Iam ex hoc prænuntio scire potuit regulus iste, q fidelis Iesus propheta esset dñi, quia videlicet iuxta legalem diffinitionē, & nihil loquebat in dijs alienis, sed potius inuitabat auditores ad dilectionem creatoris, & verū sibi verbū dixerat de vita filij sui. Hoc (inquam) scire poterat, etiam si casu aliquo, vel medicina se absente illata, filius suus cōuulsisset. Sed nō eo contentus fuit. ¶ Interrogabat ergo horā ab eis, in qua melius habuerit. Videlicet scire cupiebat, vtrum eodē verbo quo dixerat ei Iesus: Filius tuus viuit, eodem (inquam) verbo virtutis suæ salutē portasset, ut ad filium suum febre fugata tā cito rediret. Sciebat quippe horam illam, & diligētī memoria tenebat, ex industria notatā, certorū tenore apud animū suum defixerat, ut si hora recuperatæ sanitatis illa esset, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophete potentia nō dubitaret, q cēt ip̄e filius dei, q esset rex Israël. ¶ Et dixerūt ei quia heri hora septima reliq; eū febris. Cōgnouit ergo pater, qa illa hora erat in qua dixit Iesus: Filius tuus viuit, & credidit ip̄e, & domus eius tota. ¶ Bene quidē, q per occasionē vnius filij, salus patri, & toti domui facta est, sed qd magnū fuit, q pro tali vel tanto signo credidit tota domus vnius reguli. Non em̄ signū hoc parū fuit, p quod se vbiq; esse, vbiq; posse, & sola voluntate cuncta pficere satis euidenter ostendit. Nam & idcirco ab hoc Euangelista præteriri non debuit, q pene sola diuinitatis filij dei testimonia, pro causa sæpe dicta congestit. Quid ergo tantus hic Euangelista nunc os suum amplauit, ut declamaret nobis, qa credidit ille, & domus eius tota, nisi qa domus illa erat de incredula huius magni prophete patria? ¶ Ip̄e em̄ Iesus (vt supra dictū est) testimonium phibuit, q propheta in patria sua honorē non haberet. Hic autē regulus, & tota domus eius ad hoc luce rōnis pducī potuerunt, ut inuidētīa tenentibus euaderent, & hominem patriæ suæ non tantum vt prophetam, sed vt prophetarum dominum credendo honorarent, & honorando crederent. Similiter qn̄ conuertit aquas in vinum

Ionæ. 3. & 4
Luce. 24
Matth. vlt.
Supra eo.
Regul⁹ nō credebat Christum deum esse.
Matth. 8
Psal. 113
1. Regū. 10
3. Regū. 18
Matth. 23
Deutero. 13
Cur hoc signum hic narratur
Supr. eodē
Iohan. 2

vinum. Crediderunt (inquit) in eū discipuli eius, cum pro quantitate miraculi fructus esset valde exiguus. Ergo & quod hic ait Euangelista: Credidit ip̄e & tota domus eius, & illic: Crediderunt in eum discipuli eius, pro quantitate quidē opere, paruum cōmemorat fructum, veruntamē nō contemnendum respectu patriæ suæ, q esset nimium difficilis ad credendum. Et hoc qdem saluatoris beneficium, in vno reguli filio (vt legit) ita factum est.

¶ Cetero, sicut archisynagogi filia, quæ tunc mortua est, qn̄ mulier à fluxu sanguinis liberata est, recte synagogam significat, quæ tunc præ infidelitate & inuidia vitā suam reliquit, qn̄ gentilitas à peccatis suis, in Chr̄m credendo, recessit, ita nihil prohibet in filio reguli mystice eundem populum Iudaicum accipi, cum supradicta mulier Samaritana manifeste typum ecclesiæ de gentibus præulerit, qua in dñm credente hic incipiebat mori. Nam sicut archisynagogus, q prociens ad genua Iesu, rogauit pro filia, ita æque & regulus nobilem fidem patrum, Abraham, Isaac, & Iacob recte significat, quæ pro salute illius populi apud Christum & dñm patrem, antiquis meritis interuenit. Quam illoꝝ fidem dum in fine seculi respicit, in eo q reliquæ Israel saluæ sunt, recte illis dicit: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Nisi em̄ prædicantibus Enoch & Helia, instantis iam tamq; subsecuturi iudicij signa & prodigia viderint, multo maiora q nos, q necq; redemptoris signa vidimus, necq; venturi iudicij signa & prodigia adhuc videmus non credent. Quapropter tunc illoꝝ minoris laudis vel gratiæ fides erit, vt eidē populo recte dicat, & illud, qd in typū eius Apostolo Thomæ dictū est: Quia vidisti me credidisti. Beati qui nō viderunt & crediderunt. ¶ Sed & illud qd dictū est, qa heri hora septima reliq; eum febris, q & mulier Samaritana sexta hora in dñm sedentē sup puteum credidit pulchre huic mysterio cōgruit. Quid em̄ est hora septima, nisi post solis ascensum eiusdē solis descendens? Sexta quippe hora sol altissimus est, nec nisi descendēdo septimam facit horā. Igitur sexta hora mulier Samaritana dñm agnouit & credidit, hora vero septima, filij reguli febris reliquit, quia videlicet ascendente in cælum Christo sole iustitiæ, ecclesia de gentibus credidit. Iudaicus vero populus illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia descendens sui præmittente crediturus est.

Matth. 9
Roma. 11
Apoc. 11
Ioh. 5. 20
Mysterium sextæ & septimæ horæ

¶ Finis libri quarti.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANG. COMMENTARIORVM LIBER QVINTVS.

Vnc Euangelistam Iohannem per aquilam significatum esse (q̄ pene cunctis notum est) recte spiritui sancto placet. Chr̄m quippe solem iustitiæ gyrantē per circuitum, & in circulos suos reuertentē, .i. oia disponentē, & in secreto consilio cuncta præuidētē, claro intuitu contemplatus est, viasq; eius in hoc euangelio tanq in horologio lucida rationabili vngula depinxit, vt sapientia eius circuitū, cōsistorumq; eius circulos diligēs lector, quantū lippientibus vtrūq; speculet oculis. Ita quippe itinera, & facta quædam describit filij hois, ob insinuandū consiliū eiusdem filij dei, quæ admodū ob inuestigandū ascensum seu descensum solis, geometricales quosdā circulos sibi depingere solet astronomici. In quo illud maxime notandos solis gradus cōputes, ita sp̄ ab hoc festo scdm facta & dicta, circa maxima & necessaria versat sacra Christiā fidei. Sunt aut̄ quas cōmemorat, tres trium annoꝝ solēnitates, quarum solennitate excepta, in qua passus ip̄e ac sepultus, resurgēsq; à mortuis, eadē, quæ superioribus annis docuerat, pfecit, & de seip̄o cōdidit salutis nra sacm. ¶ De pascha primi anni iam dictū est, qa Hierosolymā ascendēs primū & maximē necessariū vitæ nra tantū verbis aperuit instrumentū, dicēs: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spū sancto, non p̄t introyre in regnū dei &c. Ac deinde cōmoratus in Iudæa, detrahētibus Iudæis, inuidētibus phariseis, diuertēs in Samariæ ciuitatē, eadēq; rediēs in patriā suā, mystice p̄signauit, qbus vel q ordine eiusdē regeneratiōis, vt supra dictū est, derinaret grām. ¶ Ecce hoc scdo anno eodē festo ascendēs Hierosolymā, veniēs ad probaticā piscinā, eandē quā p̄terito anno verbis tm̄ cōmendauerat, factis quoq; p̄figurat baptismi sui potentiā, ac deinde per occasionē factioꝝ eius, aduersantibus & calumniaribus Iudæis, dū veritatē diuinitatis suæ descendit, firmum nobis fidei verbum contrahit, in quo tota eius baptismi virtus consistit.

Cur Iohannes pro aquila significat Eccia
Pascha primi anni p̄ cationis Christi Iohan. 3
Pascha secundæ anni

¶ Tertio

Pascha tres
anni
Infra, 6
Pascha quatuor
anni

CAP. V.
Dies festus
Iudæorum,
hic pascha
est
Supra. 4
Exodi. 24
Deuter. 16

Probatio

Addo, ob

Iose. de bel
lo Iudæico,
li. 7. cap. 12.

Esa. 9
Iohan. 3
1. Cor. 5
Psal. 89.

Roma. 6
Gene. 49
Deuter. 33

¶ Tercio nihilominus anno circa solennitate eandem, facto conuiuio de quinque panibus & duobus piscibus, ita quinque milia hominum per occasionem cibi illius, aliud non minus necessarium salutem nostram commendat faciem, dicens: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in uobis &c. ¶ Quarto anno in eadem solennitate (ut praedictum est) patitur, uidelicet ut superioribus annis docuerat, nos in morte eius baptizaremur & carnem eius ad manducandum, & sanguinem ad bibendum acciperemus. Adeo sanctam & veram veteris paschae rationem comprobatur, ut in qua veteris fulgebatur memoria dei beneficio, in eadem solennitate nouae conderet veritatem sacros. Igitur hoc mensis principio mensuram, qui iuxta solem istum visibilem primus est in mensibus anni, quod fecerit, quid dixerit iste festiuitas nobis sol iustitiae, in hoc (ut conceptum est) euangelice lectionis speculo contemplerur. ¶ Post haec erat dies festus Iudaeorum, & ascendit Iesus Hierosolymam. ¶ Hic euangelista paschale festum non apte exprimit, dum dicit in diffinitio: Erat dies festus Iudaeorum, & ascendit Iesus Hierosolymam, sed ex superioribus festis paschale fuisse colligit. Nam aliam ob causam superius, ubi mulieri Samaritanæ est locutus, dixit discipulis suis: Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Constat vero, quia ubi non plus quam quatuor menses ante messem intersunt, paschalis festiuitas non plus quam duobus mensibus longe abest, quo utique spacio temporis alia festiuitas nulla occurrit, quae secundum praecipuum legis omnem masculum deberet apparere ante conspectum domini. Igitur & hoc paschale festum est, quo nostrorum (ut praedictum est, & posterius liquebit) sacramentorum principium reperitur. ¶ Est autem Hierosolymis probatica piscina, quae cognominatur hebraice Bethsaida, quoniam porticus habens. ¶ Piscina non à pisce dicta est, sicut nec fissa à fisco, nec mutina à muto nisi forte per antiphrasim, eo quod pisces minime habeat. Erat autem aqua gemino lacu insignis, quorum alter plerumque impletur hybernis, alter rubris est discolor aquis, unde hostias lauabantur. ¶ Quamobrem probatica quoque dicta est. Graece namque probata, latine oues dicunt. Unde (ut praedictum est) piscina haec probatica dicitur, eo quod ibi hostiae lauarentur. Quae cognominatur inquit hebraice Bethsaida. Notandum quod non ait, quae cognominatur probatica. Quod si dixisset, videres idem dici Graece probatica, quod hebraice Bethsaida: sed est inquit probatica, id est, lauandis hostiis accommodata, quem sensum sermo latinus uno verbo non resonat: cognominatur autem Bethsaida, quod latine dicitur domus frugum. Cuius nominis secundum res subsequentes magnus est mysterium. ¶ Quinque (inquit) porticus habens. In hoc tantum continetur mysterium, ut quauis per hominis factum, tamen à deo recte credatur prouisum: quatenus huius numeri porticus illic haberentur. Cur enim illic haberentur. Sequitur. ¶ In his iacebat multitudo magna languentium, caecorum, surdorum, aridorum, expectantium aquae motum. ¶ Id est, ad hoc piscina haec porticus istas habebat, ne multitudo languentium ad celestis remedii officium piscinam excubans, testium non haberet, ne opem supernam expectare non liceret, & stu vrent, vel turbine aut pluuia de sub uuido virgite. Longa enim erat superae visitationis expectatio, de qua protinus subiungitur: ¶ Angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinam, & mouebat aqua. Et quicumque primus descenderat in piscinam, sanus fiebat à quacumque detinebat infirmitate. ¶ Ideo tunc euidenter praesentes sanctae ciuitatis & templo praesentes aderant virtutes, antequam transmissum in saluatorem crudele necis sacrilegium recessisset ab eis omne caeli praesidium, quo factio, ut Iosephus quoque testatur, aduersa sunt ex dem virtutes proclamantes: Transamus ex his sedibus. Notandum vero, quod non est hostiae, quae illius piscinae aqua lauabantur, sed ex eadem, qua & hostiae lauabantur, à qua sanabat unus, quicumque post motionem eius primo descenderat infirmus. ¶ In his inquam (ut praedictum est) tantum continetur mysterium, tantumque praefiguratum est sacramentum, quanto opus habebant, quae caelestium templo inferendae erant hostiae vitae. scilicet animae & corpora sanctorum, quanto opus habemus omnino nos homines, quod vniuersi ex primo parente nostro verum languorem, veram & omnino dam tam corporis quam animae contraximus infirmitatem. ¶ Scimus enim & credimus, credimus (inquam) propter quod loquimur, quia dominus noster Iesus Christus, qui vocatur iuxta prophetam magni consilii angelus, de caelo venit, id est, non de deorsum, ut caeteri homines, sed de sursum, non de terra, ut primus homo terrenus, sed de caelo venit homo caelestis, quia non de matre iuxta quosdam abortiuos haereticos initium habuit, sed à deo venit, à patre exiit apud quem erat antequam formaretur terra & orbis. Venit (inquam) in populum Iudaeorum, de illo carnem assumens, & eodem de sensu suo, dum praedicat & annuntiat salutem & pacem, mota est gens inquieta, & grauissimae veritatis eius impatiens, & versam seditionem, tradidit morti vitae aeternae largitoris. Quae ille morte sua vitam mundo condidit sacramentum, ut in morte eius baptizaret genus humanum, id est, omnes quod diuersimodis retro temporibus collecti, quinque libris Moysaicae legis testificata haecenus expectauerunt gratiam dei. Huius plane mysterij figuram praeferebat illa magna & diuina res. Unde & hic euangelista Iohannes, supernae charitatis diligens inspector, recte illam non praetereundam arbitratus est. ¶ Piscina quippe illa sa-

era, in qua, ut praedictum est, hostiae lauabatur, vniuersas populi Iudaeorum caerimonias, vniuersum veteris sacrificiorum ritum significat, quod cum vmbra essent futurorum, ita, antequam Christus descenderet & in semetipso legem impleret, neminem iustificare, vel ad perfectum adducere poterat, sicut piscina illa antea descensum angeli neminem sanare poterat. ¶ Quae, sicut quinquaginta porticibus cingebatur, in quibus iacebat multitudo languentium motu aquae expectantium: ita lex Moysi, cuius quinque libri sunt, praeterea interim cohibebat, sacrificijs illis obumbratis emundari non valentes, donec veniens Christus ea, quae sacrificijs eiusdem praefigurabantur, in veritate perficeret. ¶ Vel certe, quia non solum illos qui sub lege Moysi fuerunt, sed & cunctos qui ante legem, & ab initio mundi electi per fidem deo complacuerunt, Christus dei filius saluare venit, & omnibus erat necessaria passio Christi: bene quinque porticus erant, & in omnibus languentes iacebant, expectantes aquae motum: quia videlicet ante aduentum Christi, à quo sexta mundi aetas incipit, quinque aetates fuerunt, quae in nulla defuisse credendum est si deles & iustos viros, qui circa eandem spem repositi, salutare nostrum redemptoris expectabant aduentum. Quorum omnium vna eandemque fidem recte significabat ille vnus, qui prior descenderat in piscinam, & sanabatur. Nam vnus dominus, vna fides, vnus in omnibus electus est spiritus, & idcirco electorum omnium siue mortuorum, siue viuorum, siue ante siue post passionem Christi vocatorum, vna ecclesia & vnum corpus est. Igitur in hoc loco tam pulchra, tam splendida suae passionis figura illustrato, dominus quid fecerit audiamus. Sequitur: ¶ Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua. ¶ Recte quidem, ut à sanctis doctoribus expositum est, hic homo tanto tempore languidus, peccatoris significat scelerrimum suorum enormitate pressum: cui quia dilectio dei & proximi deest, & idcirco poenitentiam conualescere non potest, bene huius infirmitas triginta & octo annos habet, & à quadragenario numero, qui poenitentiae dicitur, binario differt. ¶ Vex, quoniam per huius occasionem sabbatum Iudaeorum soluitur, & eadem sabbati carnalis solutio magna, & Christianae fidei necessaria ratione defenditur, non contenti sumus scire, quod peccatoris significet: sed & quem, quale, quantumque, id est, quod late diffusum figuret nosse oportet: quia videlicet dum ille grabbatum suum sabbatum portat, non leue est, quod dominus ipse, qui iusserat, aduocatus eius factus est, disputando aduersus illos robustos legis aemulatores Iudaeos quasi pro sabbato dei aemulantes, reuera autem praeparat inuidia seipsum dissecantes, dum vnus saluti detrahunt, alterius virtuti vel gloriae inuidetes. ¶ Igitur sicut ille vnus, qui post mortem aquae primus in piscinam descenderat, & legislatio, quae patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus, benedictus in secularia nihilominus iste, qui hominem non habebat, ut cum mota fuisset aqua, mitteret eum in piscinam, populum significat gentiliū, qui cum ipse in Christum crederet, & baptizari vellet, nemo apostolorum, sicut in Actibus apostolorum de Cornelio legitur, vnitati illorum qui ex circumcissione erant, illi admittere audebat. Cuius rei mysterium, quia nostra res est, in praesentibus in infirmitate. ¶ Vbi aqua illa mota fuerat, & vnus descendebat in piscinam, ibi erat & homo iste: quia videlicet, ubi & passio Christi celebrata est, & baptismi sacramentum illi priorum populo tradebatur, iam ex tunc gentilis populus, fama tantae salutis audita, gratiam eadem postulabat, triginta & octo annos habens in infirmitate, id est, olim desperatus perdita corporis & animae temporali & aeterni salute, fraudatus vitae praesentis pariter & futurae veritate. Nam per triginta annos, qui numerus annorum plena virginitas est, vitam praesentis perfectio: per octo annos vitae futurae aeternitas, cuius octo sunt beatitudines, quae quae octo vna multum sciebat, & futurae nullam spem habebat. ¶ Igitur magnus iste languidus triginta & octo annos in infirmitate habebat: quia & praesentem vitam laboribus & oneribus cito consumebat & futurae resurrectionis spem nullam habebat. ¶ Ut autem iste languidus tam vetus tamque à salute remotus, calamitatem suam agnosceret, magis quam ac magis ingemisceret, gradis illi commoto aquae sonus excitabat, magnusque gaudium illius, qui ante se descendens curatus fuerat. Nec vero tantum ex eo, qui in omnem terram sonus ille exiit, & in fines orbis terrae descensus illius magni angeli auditus est, illud cognouerat: vex & ex eo, quod penes eandem piscinam, & intra porticus eius, id est languidus aderat. Illo quippe tempore, quando hic nostrae pacis nuntius, hic dei filius de caelo descendit, & seditione contra illum excitata, ut passione sua saluos nos faceret, intrauerunt aquae usque ad animam eius, & venit in altitudinem maris, & tēpestas demersit eum, illo, inquam, tempore Romanorum militum Caturiones, quinquagenarum & decuriones intra Iudaeam sinus habebantur. Erat ergo quidam homo ibi triginta & octo annos, ut praedictum est, habens in infirmitate. ¶ Quae cum vidisset Iesus & cognouisset quia multum tempus haberet, dixit ei: Vis sanus fieri? ¶ Quibus putas oculis illum qui per hunc hominem significabat, magnus languidus Iesus vidit, quos vel quātos habet oculos in capite suo? Septem. Ipse est enim lapis ille, in quo septem oculi

Col. 2
Marc. 5
Hebr. 2

Quinque aetates
mūdi
ante descē
sum Chrī,

Ephē. 4
1. Cor. 10

Languidus
ille gentile
populū de
signat

Roma. 3.

Acto. 10

Languidus
per. 38. an
nos.

Psal. 18.

Psal. 82.

textus ad
dit, i. cētē,
Zacha. 3
los

los Zacharias propheta se vidisse testatur, q sunt septē spūs dei, quorū omnis plenitudo corporaliter habitās in illo requiescit. Istis oculis gratiē vel misericordiae, quae nō est alia q ipse deus noster spūs sanctus, vidit istū languidū cū ascēdisset in caelū, prospiciēs de excelso sancto suo, de caelo in terrā aspiciēs, vt audiret gemitus cōpeditoy, vt solueret filios interempromē. ¶ Tūc, inquā, prospexit, tunc vidit & cognouit, qā multū tēpus haberet, id est, sensum pietatis suae se sensisse probavit, qā tēpus miserēdi eius adesset. Quē ei respectū pulchre p hoc innuit, q p̄dicto homini familiariter dicit: Vis sanus fieri? Et quidē desiderū pauperū iam exaudierat, & p̄parationes cordis eoy audierat auris eius. Quomodo ergo patenti omnibus vnus languidi voluntatē nescire poterat? ¶ Vex ad hoc interrogat, & ad hoc solū dicit, vis sanus fieri vt ostēdat, q de homine nihil amplius debeat quāri, id est, non qualis p̄sona vel ex qua gēte sit, sed hoc solū, vtrū p̄tā sua relinqueret, iustitiāq; velit operari. Nā in omni gēte, q timet deū & operatur iustitiā, acceptus est illi. L Dicit ei languidus: Dñe hominem non habeo, vt cū mota fuerit aqua, mittat me in piscinā. ¶ Homo iste necessarius, q languidū mittat in piscinā, id est, p̄tōrem ad dñicā passionis applicet sacrm, ipse Chrs vel aliquis vicarius eius est. Verbi gratia: Petrus vel Paulus, in quo loquitur Christus, imo totus concurs apostolorum vel sacerdotum chorus quoy est officiū docere & baptizare: quod profecto est languidū in piscinā passionis Chri fœcūdā æternæ salutis dimittere: Sed hūc hoīem lāquidū gentiliū populū reuera nō habebat, qpe cōtradictibus his q ex circūcisione erāt fidelibus, & cōtentiose asserētibus, Christū nō p̄tinere ad gentes, sed ad solū genus Abrahā cui repromissus est. Hoc profecto languidus iste tunc dolebat, quādo Cornelius orās & elemosynas faciēs regnū dei querebat, qā nec ad Symonē, q cognominatur Petrus, mittere nouerat vel audebat, nec eidē Petro adhuc reptilia vel serpētia terrā de caelo fuerāt ostēta, q in eiusmodi piscina lauare, & sic maciāre & manducare deberet oīa. Bene ergo ait languidus, quia hoīem nō habeo, vt cū mota fuerit aqua, mittat me in piscinā. Līt quasi quæreretur ab eo, cur hoīem quē optabat, hoīem tā necessariū nō haberet, protinus adiungit. L Dum venio em̄ ego, alius ante me descēdit. ¶ Quod profecto secundum illius causam, cū quo tunc loquebat Iesus, nō satis rationabiliter videt subiungi. Nō em̄, qā dum veniret ipse, alī an illū descēdebat, idcirco hoīem nō habebat: sed qā hoīem nō habebat, q mitteret, ideo in piscinā descēdere nō poterat. ¶ Melius ergo secundū id, qd per illud significabatur, ipse literalis sermo procedit: qā videlicet gētilis populus idcirco hoīem nō habebat qui mitteret illū in piscinā, qā dū veniret ipse, alius ante ipsum descēdebat, id est, idcirco Christi gratiā percipere nō poterat, nec apostolis illum admittere licebat, qā dum rogarerit sibi aditū salutis aperiri, hi q ex circūcisione erāt, moleste nimis obuiabant, dicētes: quia nisi circūcidamini secundū morē Moysi, nō potestis salui fieri, neq; ad Christi gratiā admitti: & ita dura cōditione repellēbant dū diceret eis, ipsos ad Christū non pertinere, nisi prius vniuersæ legi Moysi subiicerent. ¶ Sed aduersus hāc illius prioris populū inuidetiā oportune adest prolocutor Chri, magnusq; gentiū aduocatus, spūs sanctus, & antequā gētilis in illā dominicā passionis piscinā, id est, in baptisimi eius, q in morte ipsi baptizatur, sacramētum descēdisset, cecidit sup eos, & erāt loquētes linguis, & magnificantes deum. Ac deinceps sicut visum est, eidē spiritui sancto eiusq; apostolis, diffinitū est, ne qs vterius tētare imponere iugum ceruicibus discipuloy, qd neq; ipsi portare potuerunt, neq; patres eoy. Recte ergo dñs, dum ista futura, imo p̄ semetipsum disposita, & mox faciēda, p̄gredit: dicit illi languido, q in piscinā descēdere nō poterat, vbi alius sanatus fuerat. L Surge, tolle grabbatū tuū & ambula. Et statim sanus factus surrexit, & sustulit grabbatū suū & ambulabat. Erat autem sabbatum in illo die. ¶ Cur em̄ sabbato, illi, quē omnipotens verbū imperio suo sanat, grabbatū suū portare imperat, quod apud Iudæos fieri nō licebat, dicente lege: de die sabbati nō inferetis onera p̄ portas vestras. Cur, inquā, hoc imperat, nisi vt ostēdat inimicis suis Iudæis, mox affuturū, vt sicut per prophetā p̄dixit, nō solum sabbati, sed & omniū solennitatū illoy sterco sup vultus illorum projiciat. Hoc enim postmodum cepit fieri auctoritate spūs sancti, signa & prodigia facientis, vbi omnes à seruitio legis absoluit, interpretibus voluntatis eius sanctis apostolis, dicentibus: quia visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, quā hāc necessaria, vt abstinēatis ab immolatis simulachrorum, & sanguine & suffocato & fornicatione. A quibus custodientes vos, bene ageitis. V alere. ¶ Sed cū sabbatum carnale non curandum esse dominus opere iniuncto innuit, cur tali modo, id est, deportatiōe grabbati, quā alio quolibet modo istud significare maluit? Plane nō nihil aut parum boni operis per illam grabbati vectationem significauit. Nō em̄ quippiam eius laboris aut oneris in hoc fas est suspicari, sed quali laborātibz quodā loco dicitur: Venite ad oēs, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos. Siquidem labor ille & onus

Zach. 3.
Coloss. 2.
Psal. 101.
Psal. 9.
Acto. 10.
2. Cor. 13.
Acto. 11.
Acto. 10.
Alius ante me descēdit.
Acto. 19.
Roma. 6.
Acto 10.
Acto 19.
Nem. 13.
Malach. 2.
Acto. 19

onus illud infirmoy est, q nō sunt sanitatē cōsecuti, nō alius sine dubio labor, q amor huius mūdi, q nondū curatos multis oneribus curat & deprimat. Igit onus illud hic significat qd quisq; portat, sabbatū dñi legitime celebrat. Proinde primo sciēdum est, qā sicut in hoīe illo q curatus est, populū gentiliū intelligimus, quondā absq; fide in peccatis suis iacētē, nunc autē in fide stantē, & in bonis opibus ambulatē: ita in grabbato eius vniuersum Apostolorū & p̄dicatoꝝ Christi ordinē recte accipimus. Nā sicut hō & cū x̄grotat grabbatū suū portat, & cū iam sanus est, in eodem à diurno labore cōpetenti somno recreatur, ita populus gentiliū & cū infidelitate langueret, p̄ Apostolos & p̄dicatoꝝ sanctos ad Christū magna dilectionis suauitate deportatus est, & cū iā per iustitiā fidei sanatus est, eoy nihilomin⁹ meritis, vel exēplis, doctrinis quoq; vel monitionib⁹ in opere bono, ne deficiat, cōfortatur, & à quotidianis soluitur excessibus. Hos autē ita vicissim portat, vt cū illi spūalia feminauerint, iure carnalia metere debeāt. Huic ergo magno languido iam sanato cū dicitur: Tolle grabbatū tuū & ambula, idē est, ac si dicatur: Da operā, vt grabbato tuo nō ingratus appareas. Eos qpe, in quoy spūali p̄dicatione requiescis, tua carnali sustētare debes substantia, dignus est em̄ operarius mercede sua. Fecit homo imperata, sanus factus cōfestim surrexit, & sustulit grabbatū suū & ambulabat. Quid verius? quid manifestius? ¶ Palam omni mūdo grabbatum suū portat & ambulabat. Quid estos Apostolos vel apostolicos viros, in quoy fide, meritisq; & exēplis requiescit, nō solum in vita ipsoꝝ suscepit, & cōpetenti alimonia supportauit, sed etiā post obitū illorum memorias ipsoꝝ debito cum honore veneratur, & amplius possessionibus dilatat, vt successoribus vel imitatoribus eoy: nihil corporalibus desit, in quoy spūali ministerio suā animam reclinauit. Ita profecto huic homini grabbatū suū portare iubebat Iesus, cū diceret Hierosolymis: Placuit (inqt) vobis, & debitorum sunt eoy. Nā si spūalium eoy p̄dicates facti sunt gētilis, debēt & in carnalibus ministrare eis. Igitur cū languido illi dñs secūdum magnitudinē potētiae suae dixisset: Surge, recte iuxta beneplacitū volūtatis suae hoc addidit, vt diceret: tolle grabbatum tuū & ambula. Imperiū eius, & velox sanitas, & sanitati p̄opta comitā obediētia: Erat autē, inq; sabbatum in illo die. L Dixerunt ergo Iudaei illi q sanus factus fuerat: Sabbatum est, nō licet tibi tollere grabbatum tuum. ¶ Hoc reuera dixerūt vt hypocritę, de quibus bene prophetauit Esaias: Populus hic labijs me honorat, cor autē illoy lōge est à me. Nā nisi, vt in ceteris, ita & in isto cor eoy longe esset à deo, nō tā male honorē ei⁹ diuiderēt, labijs pollutis sterco solēnitatū suay p̄dicātes, corde autē splendide diuini opis gloriæ inuidētēs. Quid em̄? Vnde hic hō sanitatē receperat ex sabbato illoy, an ex virtute eius, cuius p̄cepto grabbatū suū portabat? Imo, vt ad illū magnum languidū p̄ totū orbē diffusum, sermo recurrat, gētilis populus vnde spūm accepit, ex opibus legis, an ex auditu fidei? ¶ Sic em̄ Ap̄tas, Iudæis & pseudoapostolis fascinātibz, illū magnū & famosum grabbati sui portatorē, & dicētibus sine circūcisione & legalibus cærimonijs, licet baptizati sitis, nō potestis salui fieri, cum suū iā pene eēt oblitus hic homo curatōrē, à quo sanitatē receperat, sic (inquā) ingemiscens: O insensati (inquit) Galatæ, qs vos fascinauit, nō credere veritati? Ante q̄ oculos Iesus Chrs profertus est, in vobis crucifixus. Hoc solū volo à vobis discere, Ex opibus legis spūm accipitis, an ex auditu fidei? Spiritum em̄ se accepisse sciebāt, qd manifestum erat ex operatiōe virtutū. Vnde & protinus subdidit: Qui ergo tribuit vobis spiritū, & operat virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Itē post aliqua: Currebatis bene, qs vos impediuit veritati nō obedire? ¶ Videlicet currebāt accepta sanitate, q ante iacebāt, portātes iugū suauē & onus leue, id est, opa iustitiæ, quibus nullo modo debuisset homo sanus sabbata Iudæoy, quæ deus odit, p̄ponere, veridico propheta Esaiā testāte: Neomeniam & sabbatū, & festiuitates alias nō feram, Iniqui sunt cœtus vestri, Calēdas vestras, & sabbata vestra odiuit aīa mea, facta sunt mihi molestia. Ac deinceps: Manus em̄, inquit, vestrae plenæ sunt sanguine. Vex ille homo sæpe dictus, scilicet gētilis populus, iam sanatus, i. in Christo baptizatus, sed rudis, & scripturaram imperitus, vnde & partim fascinari poterat, q tāto odio essent deo festiuitates, & Calēdæ, cūctæq; Iudæoy cærimoniæ, ex quo de sanguine Christi, qd plenas manus Iudæi habent, sunt pollutæ, & idcirco non poterat de ea q in Chro est fide, rationē reddere, nec vero poterat ipm Christū p̄sēntia corporali adire vt audiret vim patiēs, qd in tali cōtentione respōderet pro se. Bene ergo subdidit. L Respondit eis: Qui me sanū fecit, ille dixit mihi: Tolle grabbatū tuū, & ambula. Interrogauerūt ergo eum: Quis est qui dixit tibi, tolle grabbatū tuū, & ambula? Is autē qui sanus effectus fuerat, nesciebat Iesum quisnam eēt. ¶ Vide nūc in primis aduersarios Christi, q insipientes in ipsa interrogatione sua sint, & iniqui, ille homo q sanus effectus fuerat,

Grabbatū apli sunt, & doctores nostri.
1. Cor. 9.
Lucæ, 10.
Romanis Roma, 19
Matth. 19
Esaiæ, 26
Paulus cōtra fascinatores fidei illum ex gētibz.
Galat. 5
Matth. 11
Esai.

C. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. V.

fuerat, & de tam longa uia infirmitate repente tam perfecte conualuerat, ut grabbatu suu...

Iudaei ma...

Ato 15 Galat. 7

Ato 4 Galat. 2 1. Timot. 1 2. Timot. 2

1. Cor. 17

Eph. 4

Matth. 12

Psal. 97

2. Cor. 1

In schismate & here...

COMMENTARIORVM LIBER V. CL.

Hoc quoque non praetereundum, quod illu homine sanum quide dñs per semetipsum fecit, sed non per semetipsum in templu introduxit...

Ato 10

Galat. 4

Exodi. 7

Exodi. 14 Exodi. 21 Tit. 1

Luc. 9 2. Petr. 2

Fideles ex...

Ato 10 Luc. 17

Quis annu...

Supra. 2

Luc. 17

Artificio-
sum eloqui-
i acertine sa-
pientiae

Iniqua Tur-
darum calu-
nia erat bo-
num opus
Christi.

Exod. 30

Rabiles Tur-
darum in
Iesum,

Psal. 96.

Psal. 19

Matth. 9

Infra. 18.

Inhabitatis

Col. 2

Sup. 3

Infra. 17.

Matth. 6

CII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. V.

sed & patre suu dicebat deu, aequalē se faciēs deo. Summū deinceps silentiū, & cū atten-
tione beneuolentiam, ab omī docili & reuerēti aīa, res postulata: q̄a vere in hac orōe sua
nō sibi sed nobis cōsulēs, propria seipsam rōne propter nos defendit summa dei sapiētia
Vere etē in cōmuni auditorio totū mūdi, tali nobis & propter nos perorat defensionē,
cū elocutiōe grādi pariter & humili, ut & sapiētibus vel eloquētibus seculi nō defit in
cōtextu diuinā orōnis artificiu qđ demirent, & ideotis fidelibus maiestas vel claritudo
sensuū nuda sit qua illoz infantia vel simplicitas cōpetēter & discēt. Propterea, inquit,
persequēbant Iudaei Iesum, q̄a hęc faciebat in sabbato & c. Ecce in his verbis Euāgelista
sylogismū cōpogit, cuius nobis distinguere partes operā pretiū est, nō ut sylogistē ar-
tis nugas in tāto ope magnificemus, sed ut eius intētionē sensumq; nostrō utiq; intelle-
ctū cōsequi possimus. Propterea, inqt, psequēbant eū Iudaei, q̄a hęc faciebat in sabbato.
Quid hic Euāgelista proponit, nisi Iudaeos mirabiliter faciles & pronos fuisse in necē
saluatoris, in tantū c̄cos & vere rōnis expertos, ut hmōi opus salutis & requiei, manife-
stū opus solius diuinā virtutis, pro trāsgressione cōputarēt sabbati sui, pro trāsgressione
inquā, nō qualicūq; sed tali vel tāta, ut salutis autorē dignū pdicarēt morte, nō aliam ob
causam, nisi q̄a salutē operaret sabbati die. Quid em̄ sit sabbatum nisi requies, vel quā ob
causam datū est, nisi ut operarius fessus ceteris septimanā dieb' vno die requiesceret, &
tū victū diurnum à suo patrefamilias ex debito pciperet? Sic em̄ in lege scriptū est: Sex
dies operaberis, septimo die cessabis, ut requiescat bos & alinus tuus, ut refrigeretur filius
ancillæ tuæ & aduenā. Ergo nō nisi ad requiescendū miseris seruitibus, & ad reparādos
artus solutos, sabbatū datū est, id est, requies. Sed hoc opus dñi, & cetera eius opa, requiē
vero labori languētū miserōz optatissimā succedere faciebāt, veris angoribus diu desi-
deratū refrigeriū substituebāt. Ergo ceteri & cetera crudelitate sequi homicidā pditi, nullū
à vera requiē lōge recesserāt, multū à pietate disparati erāt: q̄ talē ob causam psequēbant
salutis opificē, dei gratiā. Vbi Euāgelista sic proposuit, protin' assumpsit, Iesum aut, inqt,
dixit eis: Pater meus vsq; nō operat, & ego operor. Illud, inqt, q̄ hęc faciebat in sabba-
to, iam sufficiebat ad exacerbāndū illoz crudelitātē, ut tanq̄ bestia erecta vaderēt intentā
atq; inhiantes ad bibēdū eius sanguinē. At ille hoc dixit eis, qđ valde maius, qđ illoz in-
uidētī supbia longe esset intolerabilior: Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor.
Hoc assumpto protin' cōcludit sic: Propterea ergo magis querebāt eū interficere. Si, in-
quit, proter illud inuidētēs psequēbant eū, multo magis inuidere & psequi habebāt, si qđ
maius ex illo acciperēt. Sed hoc lōge maius est patre suū deū dicere, qđ tale qđ in sabbato
facere. Perpēde ergo, q̄ minoribus matora cōferre nosti, quantū istud filios hoīm. malos
filios maloz, tota humanitate exuerit, ut dētes eoz & arma & sagittæ adinuicē p furo-
re colliderent, & lingua eo gladius acutus, sanguinē striēs, lōge extra dētes & labia protē-
deretur. Sed iā nunc ipsa verba lectiōnis explanāda sunt. Propterea, inqt, persequēbant
eum Iudaei, q̄a hęc faciebat in sabbato. Reuera satis faciles ad malū, satis & nimis velo-
ces pedes eoz ad effundendū sanguinē. At tū cur ista tā sepe faciebat dñs in sabbatis?
Nunqđ ut prouocaret eos, hanc illis dabit offensionē? Nunqđ quia mortē suā fore scie-
bat vitē, idcirco prouocabat eos ad effundendū suū sanguinē Absit. Sed ipse lucerna erat
& idcirco ut luceret in tenebris, in mundū venerat. Cōstat vero, quia, sicut ipse ait, nemo
accēdit lucernā & in abscondito ponit, sed sup candelabru, ut oēs q̄ in domo sunt, vsq; ingre-
diuntur domū, ut lumē videāt. Bene ergo in oculis oīm lucē operā suoz propalare debe-
bat, bene in synagogis & in templo, qđ oēs Iudaei cōueniebāt, operari & docere illū dece-
bat. At illi nō qualicūq; die, sed sabbatis, neomenijs, alijsq; festiuitatibus, celebres cōuen-
tus agebāt. Oportebat ergo ut sabbatis quādo domus plena erat, i. tēplum vel synagoga
quādo ingrediebant oēs feriatī, ad qđ lucerna hęc missa fuerat. Oportebat inquā, ut tūc
super candelabrum suum stans, operaret opus suæ claritatis, ut expāderet lumē corpora-
liter inhiantis in se plenitudinis diuinitatis, ut oculi simplices in lumine eius gauderent,
& oculi nequā excusationē de peccato nō haberēt. Hęc em̄ lucerna nullū oculū ob sui
præsentiam nequam esse faciebat, sed tātum à simplici oculo distinguebat, quāmodū
tu, quilibet bonus artifex, p offensionē artis tuæ neminē inuidū esse facis, sed tantum ab
effēctis deprehēdis & discernis, qđ inuidus, qđ erga te beneuolus sit. Cū igitur in præsen-
tia lucis, oculi nequam totum corpus tenebrosū haberent, adeo ut lucē in tenebris lu-
centem non modo non comprehendere, sed etiā extinguere vellent, persequēbantur em̄
illū Iudaei, propterea quia hęc faciebat in sabbato, dicit eis: Pater meus vsq; modo ope-
ratur & ego operor. Breuis sententia, mirabilis causa, q̄a & persecutores suos in ius vo-
cabat, & nos beneuolos sibi, sicut lucerna fulgoris, illuminat. Beneuolos suos in ius vo-
cabat, q̄a solus facit, q̄a seorsum extra deū & patrem facit. Quis ergo siue angeloz, si-
ue hoīm, ita castū cor p se habere gloriarī, ut dicat, qđ à seipso quicq; facere non possit?

COMMENTARIORVM LIBER V.

pro nobis porantis, sapiē dei narratiuncula est, verbis lucida & breuis, sensu magna & mi-
rabili, cuius partē illam quæ est: & ego operor, toto sequētī sermone argumētatiōsa veri-
tas ob cōfirmationē nostrā fidei cōstāter & veraciter defendit. Audite Iudaei, audite le-
gē & quæ sitis, postulat homo iste, quē vos psequimini, quē vos hmōi causam interficere cō-
tis, quæ fenatū orbis terræ beneuolū sibi efficit. Die sabbati repēsus de ope qualicūq;
non se de qualitate opis t̄ quamlibet laudandi defendit, sed de iure suo scđm natales suos
causam legitimā constituēs, vestrū, imo totius orbis publicum auditoriū nō subterfugit. Vos
& ante Abrahamā nati, & oēs post Abrahamā estis, hic autē ex Abrahamā quidē natus est, sed
hil negligēs in hoc sabbatū. i. requiē ancillæ vel aduenæ vestri, vestrū pecus soluetis &
adaquatū, & idcirco nō vult sub aquali vobiscū lege teneri. Habetis legē, estis qđem legis
periti, habetis iudices, si verē utiq; iustitiam loqui, & recta iudicare velint. Pater meus
(inqt) vsq; modo operat, non indicat nunc primū, qđ vel vbi pater suus sit, sed hac re iū-
dudum vobis intīmata, maxime p testimoniū Iohannis id quod sequit, & ego operor, de-
fendere intēdit. Et illud plane cōcedere oportet, nec em̄ negare potestis, qđ ille talis pa-
ter eius, quāle iam dudū audistis, vsq; modo operet. Nonne ille vsq; modo in sabbatis ve-
stris facit solē suum oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & iniustos? Nonne cūctis
diebus, nullis festiuitatibus exceptis, occidit & viuere facit, pcutit, & sanat, & quacūq; die
apphenderit homē dignum morte, quacūq; die peccator in manu eius incidit, nō est
sabbatum quod illud de manu eius eruere possit. Nam ut hoc taceam, qđ à substituen-
dis aliam terram, vel nutriendis terræ fructibus, nō magis sabbato quiescit, qđ prima vel
scda sabbati. An putatis, qđ vos, dum in sabbatis vestris onera peccati p portas vestras
id est, p sensus vestros infertis, qđ utiq; cum sint portæ & fenestræ corporis, ingrediet mors
p ipsos vsq; ad interiora vētris, cum (inquam) eius modi onera portatis, & longis inigatis
funiculos trahitis, putatis dū vos ista facitis in sabbatis, & dum in sabbato homicidiū ad-
uersum me ptractatis, qđ pater meus tunc interim otiosus sedeat, qđ sabbatū & non vos de
libro suo deleat, imo p cūm vestrum silo ferreo in vngue adamāino, scribat forti ope &
modo operat, & qđ nō ita requieverit die septimo ab omī ope, ut cuncta quæ creauit de-
finat magis sabbato, qđ alia die gubernare. Defendā itaq; meipm, dicens: & ego operor:
Si aduersamini, verā rō, rōnalis veritas vinculo suo conatus vestros alligabit. Vos enim à
Iohanne, quē cōsulendū esse iudicatis, quasi propositū, audistis, qđ deus pater meus sit, vos
à me assumptū repellere non potestis, quoniam ille pater meus operet vsq; modo in die sabbati.
Concludo ergo dicens: Igit & ego operor. Quid em̄? Num ita vos insanire audebitis, ut
odio vel despectu filij patrē quoq; cōdemneris & psequamini, qđ nō vacat ab opibus vi-
tæ vix necessarijs, vel à regimine totius mūdi in die sabbati? Kursus legaliter asserere
nō poteritis, qđ filius minus liber patre suo sit, qđ filius patre suo minus legitimus etiā sab-
bati dñs sit. Quis em̄ filius legitime natus, patri suo natura vel cōditiōe postponit? Nunqđ
pater alterius vel diuersæ substantiæ qđ eiusdē, cuius & ipse est, filiū generare potuit? Face-
re qđem aliud p̄, qđ id quod ipse est, sicut vestrū quilibet dum pingit vel plasmat, aliud pro-
fecto, qđ quod ipse est, facit: sed dum generat, profecto aliud qđ id quod ipse est, generare
natura nō cōcedit. Me autē solum pater nō fecit, sed genuit: sicut vobis idē Iohānes, qđ su-
pra dixit: Vnigenitus qđ est in sinu patris ipse enarrauit. Ille vnigenitū dei me esse phibuit.
Igit & ego operor in sabbato, qđ minus liber, minus legitimus non sum patre meo. Pro-
pterea ergo (inqt) magis querebant illum Iudaei interficere, qđ non solum soluebat sabba-
tum, sed & patre suum dicebat deū, aequalē se faciēs deo, videlicet dicendo: Pater meus vsq;
qđ modo operat, aequalē se facit, s. subiungendo, & ego operor. Respondit itaq; Iesus, &
dixit eis: Amen amen dico vobis, non p̄ filius à se facere quicquā, nisi qđ viderit patrem
facientē. Hęc dicta quandā impotentia insufficiētis naturæ resonare vident, sed si recte
aduertas, verā, certā, stabilem filij dei op̄tentiā p̄dicare cōprobant. Quæ cū vero sen-
su fuerint p̄specta clarebit, & qđ recte, quamq; optime rōderit ita Iesus quærētibus se in-
terficere. Et hoc primo sciēdum, qđ fecūda oratrix sapia dei, ab hoc loco vsq; ad id,
qđ longe inferius dicit: qđ vero mala egerunt in resurrectione iudicij, firmissimis argumētis
vris, ut potē nobis verba faciēs ad cōfutandas aduersarias partes Iudæicę vel hæreticę pra-
uiritatis, & id ad cōfirmandā veritatē suæ diuinitatis, necessariā omī Christiano homini. Nō
p̄t (inqt) filius à se facere quicq; nisi qđ viderit patre facientē. Quis vnq; angeloz, aut ho-
minū hoc de seipso protestari potuit? Quid em̄ deū patre videt qđ facietē, nisi omne bo-
num? Quid vero aliud est, qđ ille nō facit nisi omne malū? Quod videlicet qđ facit, à semet-
ipso facit, qđ solus facit, qđ seorsum extra deū & patrem facit. Quis ergo siue angeloz, si-
ue hoīm, ita castū cor p se habere gloriarī, ut dicat, qđ à seipso quicq; facere non possit?

Inq; 8

Matth. 12

Psal. 119

Matth. 12

1. Reg. 2

Deuter. 32

Necem. 13

Hier. 17

Idē cap. 9

Elai. 7

Psal. 69

Hier. 17

Teste Iohā

ne Bap. de

us est pater

Iesu

Supra

Nō p̄t filius

a se facere

quicq; i. non

p̄t peccare

Iob. 13

Prouer. 29

Nam & angelica natura malum potuit facere & fecit, & humana natura malū potuit facere & fecit. ¶ Et q̄dem sancti angeli firmati sunt, & q̄a malo angelo quicq̄ a seipso faciente, i. malum faciente, ipsi deo principi suo adhærere maluerūt hoc in remuneratiōe acceperūt, vt deinceps malū facere nō possint, q̄a cum possent facere, noluerunt. Vt hoc non est p̄ naturā ipsorū potētiā, sed p̄ diuinā voluntatis remunerantē grām. Proinde etiā recte dicit, q̄ iam a seipsis quicq̄ facere non possint, attamē non illud v̄ge est adiungere, q̄d faciē quācunq; viderint patrē faciēte. ¶ Te igit̄ d̄ Arri, cuius mortui quoq; & in inferno sepulti nomē sc̄tori & horrori est, toti magnā & sanctā ciuitati dei, te (inquam) filij dei defensio p̄sens oppugnat, te hęc vox eius accusat, te v̄ge hoc eius testimonium verberat, te hic eius clamor æterna decollatione condēnat. Tu em̄ eundē filium dei creaturam dixisti, tu factum esse inelamasti, tu tempus erat quādo non erat adinuenisti, tu conuertibilem (heu pollute & immunde) id est, de bono ad malum æque vt angelicam vel humanā naturā deflexibilem esse delatrasti. Deniq; cum hęc iudæis diceret, iam hic horrifonus furor tuus in auribus eius erat, iam te inter illas ludæorū turbas tumultuantem & vesanientē audiebat, iam aduersus blasphemias tuas seipm̄ defendēdum, suisq; fidelibus succurrendū esse sentiebat. ¶ Ait ergo: Amē amē dico vobis, non p̄t filius a seipso facere quicquam, nisi q̄d viderit patrē faciēte. Quid est hoc d̄ Arri, nisi idē ac si dixisset, non est filius conuertibilis, i. de bono ad malum flexibilis? Quid em̄ vnquam vidit patrem suum intus vel foris, in celo & in terra faciēte, nisi valde bonā? Sed ipse nō potest quicq̄ a seipso facere, nisi q̄d viderit patrem faciēte. Ergo non nisi omne bonum filius facere potest, ergo de bono in malum mutabilis aut flexibilis non est, ergo conuertibilis nō est. Et vos itaq; o iudæi, quid illum quasi absq; patre suo quicq̄ faciēte, solum propter sabbara vestra p̄sequimini? Cum patrē eius vsq; modo operantē culpate non audeatis, cur filium interficere quæritis? Forte dicitis: Deus pater, qm̄ lege sabbarorū non tenet, semp̄ operet, quia non nisi bonum vnquam operat, nec euenire potest, vt malum operet: Amē amen (inqt) dico vobis, nec filius vnquam nisi bonum operat, nec fieri potest vt aliud vel aliter q̄ pater operet. Ergo consequens est, vt & ipse semper liber operet, vt nulla sabbarati lege teneat, vt etiam ipse sabbarati sit dñs. Sed adhuc parum est. Nam hæc prima propositiuncula concessa, constat q̄dem, q̄ filius nihil nisi bonum facere queat, sed nondum cōsequi videt, q̄ nullum bonum factum sit a patre absq; filij cooperatione. Rationem ergo subiungit, ex qua constat, quōd in prædicta propositione nihil omnino exceperit. **Quæcunq; em̄ ille fecerit, hæc & filius similiter facit.** Hoc diligenter intuendum est, q̄a non solum id q̄d prædictum est, sed tria pariter magnifica nobis hæc breui ratiuncula perscribit. **1.** q̄ hæc ipsa faciat quæ pater facit, & non alia, & non partē aliquā ex eis, sed oīa, & q̄ non dissimiliter, sed similiter, i. q̄ patre faciēte, p̄ naturalem omnipotentīā, non faciat filius per accidentalem, vel indulgentiam sibi grām, q̄ patre faciēte impassibiliter, non faciat filius passibiliter, quod patre faciēte inconuertibili imperio, non faciat filius conuertibili artificio. Hoc (inquam) diligenter intuendum est, q̄a non dixit: Facit alia, sed hæc, quia non dixit: similia, sed similiter. ¶ Proinde non sic accipimus patrē & filium, quemadmodum duos artifices, magistrum & discipulum, illum faciēte, istum in alia materia magistri opus imitantem, sed deum patrē omnia faciēte, & cum illo deum filium eadē cuncta componētem. Ipse em̄ filius patris sapia dei est, ac proinde non aliter sine dubio intelligendum est id, q̄d nunc de seipso dicit filius, q̄ illud q̄d alibi dei sapia de seipso loquitur. Quando præparabat celos aderam, qm̄ certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarū, qm̄ circumdabat mari terminum suum, & legē ponebat aquis, ne transirent fines suos, qm̄ appendebat fundamēta terræ, cum eo eram cuncta componēs, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tpe, ludens in orbe terrarū, & delicia meæ esse cum filiis hominum. Igit̄ cuncta quæ pater facit, non minus filij q̄ patris opa sunt. Sed & adhuc parum dictum est, Nondum em̄ satis aperte clareret, unde sit illa tam concors societas, tamq; socialis concordia, vt alter sine altero, i. pater sine filio, vel filius sine patre nil faciat. Sequit̄ ergo: **L. Pater em̄ diligit filium, & oīa demonstrat ei, quæ ipse facit.** Hoc iam alio loco in testimonio, q̄d phibuit Iohannes, dictū est quia pater diligit filium, i. non alia dilectione, nisi spū sancto, q̄a spūs sanctus patris & filij dilectio est: Diligit (inqt) pater filium, & demonstrat ei oīa, quæ ipse facit. ¶ Vt quid illi demonstrat? Nunq̄d vt sciat quod prius nesciebat? Absit. Quomodo em̄ a quoq; sua p̄t instrui sapia? Et nunc em̄ dictum est, & oībus notum est, q̄a filius est dei sapia. Vt qd ergo demonstrat ei oīa quæ ipse facit? Plane non vt sciat, sed vt diiudicet oīa. Et qd em̄ aliud q̄ dicendum est, sed hoc v̄ge est, q̄a non ad hoc vt sciat, sed vt diiudicet, demonstrat illi oīa. Non enim facere quicquam vult, nisi quod filio suo primū placeat antequam faciat. ¶ Quid ergo? Num istic derogat patri, tanq; filij diiudicationē in opibus suis expectanti? Absit.

Angeli hō
ni q̄ō nō
p̄t peccare

Nō est fil
cōuertibilis

Gene. 1

Filius facie
eadē, & oīa
quæ pater,
& similiter.

Qm̄ coope
rant pater
& filius.

Proverb. 8

Cur p̄t de
monstrat
oīa filio

Absit. Imo plurimū laudis ascribit. Quis em̄ non laude dignū ducat, sapientē quēpiam ope subimet proposito, qd̄ bona voluntas facere suggerit, vel ad qd̄ agendū bonū studiū protrahit, sedere subimet apud se, & cū mēte sua vel rōne tractare opus quod præparat vsiciat, quo sine vel fructu illud faciat? Quinetiā postq̄ aliqd̄ fecit, qd̄ accuratū, vel irreprehensibile esse velit, rursus sensai suo nōnunq; ingerit, vt ad vnguem pficiat, si qd̄ abesse dephēderit. Quid aut̄ est filius patris, nisi eius sapia, quæ (vt p̄dictū est) qm̄ præparabat celos aderat, cum eo componēs oīa? Bene ergo & laudabiliter filio pater demonstrat oīa, quæ ipse facit, qd̄ profecto aliter intelligendū nō est, q̄ illud qd̄ alibi in laude eius scriptura dicit: **Omnia in sapia fecisti.** Hanc demonstratiōe digito dei p̄ scriptorē legis Moysen in initio libri Geneseos aperte exprimit. Singula nāq; opera deus primum ipse facit, dein de singula videt, & de singulis iudicat, q̄a bonū est. Videlicet pater in sua p̄sona operat, in filio suo (vt pote q̄ est sapia sua) singula videt, in bona voluntate sua. s. in spū sancto, delectatus dicit, q̄a bonum est. ¶ Cumq; oīa sapia eius, i. filio demonstrata placeant, & singulorū facta dieq; bona iudicent in solo secundi diei ope taceat, s. vbi aquæ superiores a subterioribus diuidunt, maximeq; illud qd̄ præmissum est, diuisiōe lucē & tenebras, a laude boni secludit. Nam anteq; dicat diuisiōe lucē & tenebras, laudatio solius lucis p̄mittit, dicēte scripturæ: **Et vidit deus lucē q̄ esset bona, atq; ita sine laude extrinsecus subiungit, diuisiōe lucē & tenebras.** Deniq; in hoc mundana fabricæ, visibili ope, cū diuideret deus lucē a tenebris, vel ab aq; aquas, dāna inuisibilis patrie respiciebat, vbi mali angeli peccādo tenebræ facti, a luce, i. a bonis angelis diuisi sunt, & multitudines aduersæ a multitudine angelorū in supernis p̄sistentiū, velut istæ elementares aquæ, æterno firmamēto diuisæ sunt. Cuius diuisiōis imago est eadē diuisio aquarū, eadē diuisio lucis & tenebrarū visibilū. Itaq; cū cætera demonstrata sibi quæ pater faciebat, bona iudicaret sapia dei, de hoc solo (vt p̄dictū est) diuisiōis ope tacuit, q̄a videlicet in diuisione nullius erat significatio boni. Igit̄ pater diligit filium, & demonstrat ei oīa, quæ ipse facit, q̄a profecto cū omni diligentia sapia suæ ad honorē ipsius oīa fecit, & scdm̄ beneplacitū illius vniuersa distribuit. ¶ Atq; notandū, q̄ nō de p̄terito tpe dixit, & demonstrat ei oīa, quæ ipse fecit. Quod si dixisset de p̄dicta solummodo creatiōe, dixisse putaret, qd̄ tunc illi demonstrauerit, qm̄ illas vt essent creauit. Sed p̄senti tpe demonstrat (inqt) ei oīa quæ facit, qd̄ vtiq; non arbitrandum est dictū esse ab eo sine magno rei pōdere ad p̄sens tēpus p̄tinentis. Quid em̄ nunc dum ista dicit incarnatus filius, facit pater eius. ¶ Facit vtiq; in iurationē oīm, quæ in celis, & q̄ in terra sunt. Per quē, nisi p̄ ipsum filium, quē proposuit ipse, sicut Ap̄tus ait: **Ipse t̄ disp̄sationē plenitudinis tēporū instaurare in Ch̄o oīa quæ in celis sunt, & quæ in terra sunt in ipso.** Quō ergo non demonstrat ei hoc ipsum, qd̄ non facit nisi per ipsum? Quō nō demonstrat ei nostram salutem, per cuius obedientiam proposuit faciendam esse salutem? Nonne de his quæ faciendæ sunt, mandatum dare, id ipsum est, ea quæ faciendæ sunt demonstrare? Plane neq; grammaticos, neq; oratores, siue dialecticos a bitramur posse cū ratione refragari, qm̄ omnīs præceptio demonstratiō sit. Nam & demonstratores artium, præceptores appellare solemus. Multo magis ergo præcipientē dicimus demonstrare. Omnis em̄ qui præcipit, vel mandatū dat, vtiq; demonstrat, sed non econuerso, omnis q̄ aliqd̄ demonstrat, præceptum vel mandatū dat. Dicit autē ipse dñs alio loco: **Et sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio.** Quod cū diceret, vtiq; ad passionē ibat, qua instauranda erant oīa quæ in celis, & quæ in terra sunt in ipso, s. ruinæ angelorū in celis, de hominibus, q̄ prius restaurant in terris. Igit̄ bene & proprie, scdm̄ cōmunē quoq; sermone Pater (inqt) diligit filium, & oīa demonstrat ei, quæ ipse facit, qd̄ non est aliud q̄ si dixisset & p̄ obedientiā eius restauratiōe oīm facit. ¶ Honestius q̄q; & magis proprie dixit, demonstrat ei, q̄ si dixisset: præcipit vel imperat ei. Solemus em̄ inferioribus, & seruitiū iure debentibus imperare, cōparibus aut̄ rem, quā oporteat ab vno nostrum fieri, rectius dicimur demonstrare q̄ p̄cipere aut imperare. Est it̄ patri cōpar filius, q̄a videlicet in trinitate oīm creatrice & gubernatrice nihil oīno dispar est. His igit̄ pro posse explicatis, sequentiā videamus. Sequit̄: **L. Et maiora his demonstrabit ei opa, vt vos miremini.** ¶ Qm̄ (inqt) de his quæ me nunc videtis facere, male admiramini ¶ Stulta quippe dementati, & hostiliter inuidentes, me occidere quæritis, propterea qd̄ me iubente, languidus in sabbaro sanus surrexit, & sustulit grabatū suū, & ambulauit. Propterea dico vobis: Maiora his demonstrabit filio pater opa, vt vos miremini. i. digna admiratione fiant in vobis. ¶ Demonstrabit (inquam) nunc mihi, & omnibus meis, in rei euidentiā, qd̄ olim demonstrabit mihi in p̄sentiā. Deus em̄ ostendit mihi sup̄ inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscatur populi mei. Et ego respondebo illi: **Disperge illos in virtute tua, & depone eos prope tor meus dñe.** Hoc (inquā) ostendit, hoc demonstrauit, hoc p̄cepit mihi, & ego sic respōdi, & sic petiui, & ipse effectum eiusdem petitionis demonstrabit mihi, i. faciet, me quoq; facien

Psal. 103
Ervidit de
us quod es
ser bonum
Gene. 1

Cur d̄ hic
p̄t demons
trare pot?
q̄ demons
trauit

Ephe. 1
t̄ disposit
onem.

Iohan. 14

¶ stulticia

Maiora his
demonstra
bit. L. vtiq;
nem cōtra
iudæos.

faciente pariter. Quæcūq; em ille facit, hæc & ego (vt supra dixi) facio filie. Sed ipsa maior iam audite opa. Dixi vobis, quæ maioræ his quæ nunc videtis, mihi filio suo demonstrabit pater opa. Et vere maioræ. Sicut em pater suscitavit mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat. Magnitudinẽ demonstrationis, qua filio demonstrat pater viuificare, quos vult, magnitudinẽ (inquam) vel onus, quod iudæi ferre non valentes, malo suo mirantur, intellectu nostro apprehendere non possumus, nisi primũ nouerimus, quod vel quales sint mortui, quos pater suscitavit & viuificat, & filio demonstrat vt filie faciat. Nunquid de Lazaro dicit vel cæteris, quos itere morituros suscitauit? Et quod dem maius fuit illos suscitari, quod languidũ. xxx. & vii. annos habentẽ in infirmitate sua sanari, sed ea longe maiora sunt, ad quæ nos mittunt huius sequentia lectio, quæ nescire non potest iudæi, quæq; velint non lint, cogunt mirari. Nam totũ pondus huius oneris in eos vertit his duabus clausulis, quæ ita interposuit in præcedenti versiculo, cum dixisset: Et maiora his demonstrabit ei opa, mox adiungens vt vos miremini, in sequenti cum dixisset: sic & filius quos vult viuificat, mox rotinem hanc subiiciens, neq; pater iudicat quenq; &c. Igitur isti quos pater suscitavit & viuificat, illa morte mortui intelligedi sunt, quæ inuidia diaboli per peccatum introiit in mundum, quæ omnes per vnum hominẽ mortui in anima, mortales & quotidie morietes in carne, & in vitroq; æterna digna nascuntur condensatione. Ab ista duplici morte per gratiam dei saluantur electi, quorum patres & principes Abraham, Isaac, & Iacob fuisse scientes iudæi, de illorum supbiebant meritis, sibi solis vitæ deberi, gètes autẽ oēs ad eandem non pertinere arbitrati. Iamq; vitam eandẽ redditam patribus suis, sibiq; repositã autumabant scdm promissionẽ dei patris, quẽ videlicet dicebant, quia deus noster est, absq; notitia vel noie filij, sine quo pater nihil facit, nam demonstrat ei (vt supra dictũ est) oĩa quæ ipse facit. Ait ergo: Sicut em pater suscitavit mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Quo dicto vitæque perit erroris partẽ. s. & quod patres suos iam absq; necessaria filij opatione consummatos esse, & quod se solos ad deum vel hæreditariam vitam autumabant pertinere. Ac si dicatur: Quia gratia simul & omnipotẽtia mortuos & de mortuorum congerie natos pater vocauit ad vitã, ante manifestationẽ filij, prius em pater quod filius hominibus innotuit, eadẽ gratia simul & omnipotẽtia filius in hoc tpe sue manifestationis, quos vult ad vitam reuocat, de eadẽ perdita massa generis humani. Audiscate quid vel quomodo dixi: Non em dixi, sic & filius ipse filios Abraham viuificat, ne vanam opinionẽ vestram confirmẽ, quod iudæorum tantum salus aut vita sit, sed dixi: quos vult, viuificat. s. siue iudæi, siue Gentiles sint, sicut pater quos voluit de Gentilibus, de Chaldæis, ante filij demonstrationẽ, videlicet patres vestros, nullo ex debito ad sui notitiam vocauit. Nam & patres de cõmuni massa, de Gentilibus in primo parate damnavit, ad gratiam suam vocauit. Sane præter eandẽ nõ est, quod eos qui fuerunt ante aduentum filij, recte pater suscitavit & viuificauit dictus sit, quia tametsi pater illos nõ sine filio vocauit, tamen aliqui ex eis prophetico spũ cognouerunt filium patris, tali tamen vocatiõe vocati, tali lege instructi sunt, vt nequaquã per illam patet agnosci, & publice predicari dei filius potuerit. Et notandum, quod de patre duo verba. s. suscitavit & viuificat, dixit: De filio autẽ vnum solum verbum. i. viuificat, inquit: Pater quippe nõ eodẽ tpe, quo patribus innotuit, nõ inquam eodẽ tpe salutis opus perfecit in illis, dum melius aliquid pro nobis disponit (inquit aplos) vt ne sine nobis consummarent. Filius autẽ eodẽ tpe, quo mundo innotuit, salutẽ nostrã cepit facere simul & perfecit. Vnde illi recte dicunt primũ beata spe suscitati, & deinde longo post tpe re ipsa viuificati. Nos autẽ qui in plenitudine tps sumus solummodo viuificati recte dicimur & sumus, quia videlicet vno eodemq; tpe credimus, & vitã quam in Adam perdidimus, per spiritum remissionis peccatorum regenerati accipimus. Bene ergo de patre loquens suscitavit (inquit) & viuificat. De filio autẽ solum ait, viuificat. Et sine vlla exceptione Gentilis, aut iudæi: quos vult (inquit) viuificat, nulli quicquid debens, sed sola voluntate gratuita, vel voluntaria gratia, iuste morti addictos misericorditer ad vitam reuocans. Quod non dissimiliter a patre se facere subiecta ratione comprobatur. Neq; em pater iudicat quẽquam, sed iudicium omne dedit filio. Proinde (inquit) filius nec in hoc dissimiliter a patre quenquam facit, quod absq; distinctione gentilis ac iudæi, circuncisionis & preputij, quos vult viuificat, nec ipse pater scdm genus, aut secundum carnẽ quenquam iudicat. i. discernit vel distinguit, quod vel maxime ex eo patet, quod & Abraham cum in præputio esset, amici sui illum appellauit, & Esau cum circuncisus esset, odio habuit. Sed quid? Omne (inquit) iudicium dedit filio, videlicet vt tam in præsentem, quod in futuro iudicio præsideat, & in præsentem quod dem ocula eius diuinitas, in futura autem manifesta iudicet ipsa, quam assumpsit, & quæ tam a malis, quod a bonis videri possit, forma serui. In quo ergo apud ipsum discernimur? Quoniam est lex iudicij, vel quod dictum iudicis & regis huius? Sequitur: Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Ecce quanta cum suauitate rationis fortitudinem iudicij sui loquitur sapientia dei, iam incipit iudicare superbam, atque iniuriosam præsumptionẽ

Sap. 2
Roma 5
1. Cor. 15
Nõ solum
Iudæi, sed
& Gentiles
viuificandi
sunt.

Filius quos
vult, viuifi
cat
Gen. 12

Hebr. 11

Neq; enim
pater iudic
cat quenq;

Malact.
Roma 9
Omne iudic
ium dedit
filio

Malact

sumptionẽ iudæorum, conuincens illos in honorare deũ suũ, quẽ multũ se honorare putabant in stercore sabbatorum, ceterarumq; solenitatũ suarũ, quod iam iuxta prophetiã prophetiẽ dũ erat sup vultus eorum. Qui nõ honorificat filium, nõ honorificat patrem, quod misit illum. In quo contione hominũ sua hæc nõ staret, prolata ore senatoris, siue caudici, spectare ad gloria patris honorẽ filiorum, & cõtra lãdẽ ptes in iniurijs filiorum: Patres quippe filios diligunt, & affectus eorum in illis recordati sunt, vnde & suauiter in filijs honorẽ suũ sentiunt, & in eisdẽ acerbius iniurias suas recipiunt. At illi cũ in tẽplo manu factõ patre de carnibus tauroꝝ, quos offerrebant, & sanguine hircorũ, honorare se dicerent, & sabbata eius prædicaret, seuo sacrilegio filium in tẽplo corporis sui nõ manu factõ habitantẽ, persequebant, & interficere quærebant, præsertim cum ipsi misissent ad Iohannẽ, & ex testimonio quod ille phibuit veritati scirent ipsum esse filium dei, quãuis ille testimonium ab hominibus nõ acciperet, ex opibus quæ ipse faciebant in nomine patris sui, testimonium habẽs maius Iohanne. Mentiebant ergo, quia non solum scdm cœlestem veritatẽ, sed & scdm communẽ sensum hominũ vel morem, quia non honorificat filium, nõ honorificant patrem qui misit illum. Proinde nequaquã arbitrent, quod ad deum patrem pertineant, imo nec ad ipsum quẽ patre suũ esse mentiunt Abraham. Non dicant, sufficit nobis sic adorare quomodo adorauerunt patres nostri, qui asq; isto filio deum vnum adorantes, amici eius appellati sunt, & cœlestia beneficia cum signis & prodigijs multis & magnis consecuti sunt. Ne (inquam) cœca supbia falsi hoc dicant. Nunquid em aliqui patrum sine fide & spe feminis, quod Abraham promissum est, in quo ne fidẽ habẽtes feminis huius in carne sua, qua parte semen ipsum naturaliter traducit, si gnũ circuncisionis acceperunt, vt illo tali signo testimoniũ haberent, quod hoc semẽ benedictionis se expectare profiteretur? Sed de hoc iam alio loco plenius dictum est. Non ergo se ipsos decipiant. Non em pater illos de manu filij liberabit. Ille quippe omne iudicium filio dedit. Psalmista testante quod dicit: Deus iudicium tuum regi dabit, & iustitiam tuam filio regis, videlicet lege præscripta, quam subiunxit, dicẽs, vt oēs honorificet filium, sicut honorificant patre. Oēs (inquam) qui viuificari volunt, qui cupiunt subleuari de congerie mortuorum. Quisq; ille sit siue iudæus siue Gẽtilis, si viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de vniuerso honore patris. Neq; hanc faciat iniuriam patri, vt dicat em aliud genuisse, quod idipsum quod est ipse quod genuit. Qui em iussit vt terra proferret herbã virentẽ & afferentẽ semẽ iuxta genus suum, lignumq; faciẽs fructum, & habẽs vnumquodq; semẽ suum scdm spẽm suam, itemq; vt homo gigneret ad imaginẽ & similitudinẽ suam. Qui (inquam) hæc iussit & statuit, præceptumq; posuit & non præteribit, quomodo sine sacrilegio dici potest, quod extra spẽm suam, vel contra genus suum solus ipse filium generauerit? Si em (vt Arrius inconueniẽti ore dicere præsumpsit) cum sit ipse inconvertibilis vel incommutabilis, filium conuertibilem, siue commutabilem genuit, profecto contra genus, spẽmve suam fructum protulit, nec in semetipso retinere potuit id quod rebus omnibus, quas ipse creauit, potenter indulsit. Sed his oibus malitiarũ & nequitiarũ vocibus iam dudum explosis, quas antiquus psecutor filij dei diabolus pater mēdaci ex proprijs locutus, nequissimis auditoribus suis insurrexit, quæcūq; sunt honoris, quæcūq; gratiæ & veritatis, quæcūq; veræ integritatis, & pfectæ charitatis vocabula, cum sensus veritate, patri & filio cõdicamus. His exceptis quæ psonarũ necessaria distinctio, singulis propria reseruare postulat, vt vtterq; deus verus & dñs, in creatus, immẽsus, æternus, omnipotens, sine initio, & sine fine, inconvertibilis, atq; incommutabilis, a cõctis fidelibus vitã desiderantibus corde ad iustitiã credat, & ore ad salutẽ æternã prædicet, pari honore, & quali gloria, indissimili laude. Igitur per hanc honorificentiam filij facta & cõpleta voluntate patris, ad eam quã fidutiã ad thronũ gratiæ eius, vt miam cõsequamur & gratiam inueniamus in auxilio opportuno, testimoniũ habẽtes salutis nostræ necessarii, quod nõ cõsentanei sumus antiquo peccatõri, qui cõsurrexit aduersus hũc filium dei, & primũ hominẽ eadẽ psumptione cõsurgere fecit, dum eundẽ filium, qui solus vere est, similitudo dei patris, quicquid solus altitudo similis est, nõ honorificaretur, dicẽtes: altissimo similes erimus & nos. Quia intentiõe cum pceptũ transgressus eẽt Adam, deus vnus, pater, & filius, & spũs sanctus cum lugubri ironia sic loquit: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciẽs bonũ & malũ, i. reuera vacuus a veritate sciẽtiæ, nihilq; habẽs veræ sapiẽtiæ, dum plus appetit sapere quod oportet sapere. Diabolo quoq; sub eadẽ ironia Ezechiel propheta sic improperat. Ausu opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extẽtus & protegẽs &c. Nam quia aurẽ, i. diuinã, substantiã se esse præsumpsit, & cum foramina eius præparata essent, id est, rationalitas, qua dei capax esse poterat, maluit aurum falso videri, quod pretiosus esse lapis, & auro vero ligari maluit Cherub, id est, pleniudo scientiæ videri, & sup consubstantiales spiritus, a seipso tanq; ad propagandum eos extendi, quod cõqualis esse illis, & cum eis laudare veram sapiã, in qua deus omnia facit. Vnde

Honor pater
trũ in honore
re filiorum

Hebr. 9
Quẽ iudæi
in honora
bãt patre

Iohan. 8

Supr. libr. 3
Psal. 71

Gene. 1

Psal. 142

Oĩa ppi &
filio cõtra, ex
cepta pios
nar: propri
erare

Iohan. 8

Roma. 10

Hebr. 8

Efa. 14

Gene. 3
Roma. 12
Ezechiel. 28

Vnde

Vnde cum ironia (vt p̄dictum est) dicit ei: Tu Cherub extērus & protegēs, cum reuera infatuatus sit, & quantū cum ceteris habere potuisset de vera sapia pdiderit, sicut paulo post Prophetā idē exprobrans illi: Eleuātū est (inquit) cor tuum in decore tuo, pdidisti sapiam tuam in decore tuo. ¶ Non em̄ nunc primū diabolus huic filio dei detrachere cepit, cū p̄ ora Iudæorū & hereticorū tantas aduersus illū blasphemias euomit, sed ab initio hominida exitit odio, quo occiderat fillū dei, & q̄d impleuit p̄ Iudæos, vbi illū in ea natura inuenit, in qua posset actu quoq; p̄petrare scelus homicidij. ¶ Itē, non nunc primū hoc p̄ceptum dat hoib; oēs honorificēt filium, sicut honorificant patrē. Quid em̄ est q̄d dixit deus primo homini: De ligno sciāe boni & mali ne comedas, nisi q̄ sub velamine sciāe carnalibus eius t̄pis, quo hęc scripta sunt, hoibus absconditum est, dixisse deum, aduersus sapiam dei, sicut diabolus se extulit, non te extollas? Non em̄ reuera in illo ligno illa virtus erat, vt gustato fructu eius tantam sciām haberēt hoies, vt essent sicut dñj, sciētēs bonū & malum (q̄d ab effectu palam nimis dat agnosci) sed mēdaciū pater ista confinxit & mētitus est, q̄a non sic apti sunt eoꝝ oculi, vt essent sicut dñj, sed in hoc dūtaxat aperti sunt oculi eoꝝ, vt se nudos, i. honore pristino spoliatos esse cognoscerēt, eo q̄ diuinum honorem p̄cipere gestissent. ¶ Sed & illud diabolicā blasphemiam est, q̄ non dixit: Eritis sicut deus, sed eritis (inqt) sicut dñj, videlicet inseparabilis trinitatis odio, quo nunc vsq; per ora Iudæorū vel hereticorū, deum patrē & filium eius deum nobis cōsitētibus, oblatrat, dicēs nos plures colere deos. ¶ Potest quidē sic intelligi, dictum esse lignum sciāe boni & mali, eo q̄ gustu eius p̄ inobediētiam p̄cepto, futurū erat vt experimētum haberet homo, nō solum boni, sed etiam & mali, verum nō ea spe homo comedit, vt experiret mala, i. vt subiaceret malis, sed vt iuxta p̄missum serpētis similis fieret deo, quē nil sit latere boni aut mali. Quapropter illud quoq; lignū ironice dictū est, lignū sciāe boni & mali. ¶ Igit non nouo cōsilio nūc primū indicit hoibus vt oēs honorificēt filium sicut honorificant patrē vt mirabili cum seore nostrāe humilitatis p̄ceptum reddidit, quo filio dei debitus honor exigit, vt summe sapiāe dei sensum nostrū inclinemus & subijciamus. Nā q̄a subesse contēpsit homo sapiāe dei, cœlū & terram, mare & oīa quā in eis sunt creanti, & cuncta cum patrē componēt, nūc ob eodē exigit, vt se subijciat de femina nascētī, & sic honorificēt in cruce p̄dentē, sicut honorificandum esse sentit patrē in sua maiestate, absq; carnis susceptione, vel mortis passiōe rutilantē. Sed huius honorificētāe p̄miū vel vtilitas ex sublequetibus diligentius p̄sanda est. Non em̄ adhuc ex superioribus satis apte liquet, qualiter. i. qualē ad vitam, mortuos, & quē vt pater, viuificet, quā profecto tota honoris imp̄si filio dei remuneratio est. Sequit̄ ergo: Amen amē dico vobis, q̄a qui verbum meum audit & credit ei q̄ misit me, habet vitam æternam, & in iudiciū non veniet, sed transtiet a morte ad vitam. ¶ Verbum eius, i. doctrinam eius, sic accipere debemus aduersus supra dictū diaboli mēdaciū, velut antidotū medici veri & optimi cōtra mortiferū serpētis hautum, iamq; imbibitū medullis oibus venenū. Ille nāq; homicida nouerat, q̄ si homo consilium eius audiēs, non crederet illi q̄ dixerat: Quacūq; die comederitis ex eo, morte morietur: & hoc sciēs, p̄suasit vt comederet, & comedētī cum morsu pomi venenū æternā mortis infudit. Hic cōtra sciēs, q̄ si homo auertat aurē suam ab illa lingua coinquinata, & ab illo verbo mēdaciū, & humiliter sub potētī manu dei, credēs illi semp̄ verū dicētī, vitā recuperare possit, quam in primo parētē perdidit, ait ergo: Amen amen dico vobis, q̄a qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Ecce qualē honore suum quærīt filius dei, ecce quō cum patrē vult æqualiter vel sicut honorificari. Verbum suū audiri, deo patri vult credi. Quo fructu suo vel cōmodo? Nullo, sed vt vitam æternam suus habeat auditor. Ergo gr̄a pro hoīe laborat. ¶ Notandū em̄, q̄ tanq; in consiliū stans testes duos profert, videlicet seip̄m & patrē, dicēs: Qui verbum meum audit, & credit ei, q̄ misit me. De quibus alibi sic dicit: Nōme scriptum est in lege vestra, q̄a duos hoim̄ testimonium verū est: Ego sum, q̄ testimonium phibeo de meip̄so, & testimonium phibet de me qui misit me pater. Hos (inquam) duos testes nunc audiēdos offert. Operabā, vera secundum scripturas loquebā. In loquela veritatis seip̄m, in opibus mirabilibus p̄sentabat patrē suum. Sic em̄ alibi dicit: Pater autē in me manēs, ipse fecit opa. Idē Opera quæ dedit mihi pater vt p̄ficiam ea, ipsa testimonium phibēt de me, q̄a pater me misit, vel certe in p̄senti euangelio seip̄m in antiquis scripturis, quas illi refellere non poterāt, vel certe in deum patrē suum, Sic enim paulo inferius dicitur est: Opera quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium phibēt de me, quæ profecto opa sunt, quæ p̄ ipsum patrē dicāt, & a mortuis resurgētē, & deinceps p̄ euangelizantes eius apostolos facta sunt. De patre autē cōsestim subiungit: Et q̄ misit me p̄, ipse testimonium phibuit de me. Quod testimonium? Seruatamini scripturas, &c. ¶ Igitur magna dicitur, magna & necessaria expositurus, illa scilicet, de quibus supra dixerat: maiora his demonstrabit opera ei, vt vos miremini, fati-

Ibidem

Iohan. 8
Iohan. 5
Quid est li
gnū sciē bo
ni & mali,

Eritis sicut
Dñj.

Quo hono
rificandus
est filius

Psal. 145
Prouerb. 8

Ecc. 7
Petri, 7

Duos testes
p̄r & filius
Deut. 17
Iohan. 8

Iohan. 14

oppo

opportune duos testes idoneos contra suos oblocutores statuit, satisq; magnā & optabilem pro solo auditu testium remunerationē promittit. Totus mundus, cuius contra principem legitime defendentis, incētis cordis auribus exaudiat. Qui (inqt) verbū meū, id est, p̄sēns audit euangelium, & credit ei qui misit me, videlicet q̄ sicut promisit Abraham, & sicut p̄ pheras suos p̄ dixit, pater deus miser me. Qui (inquam) audierit quod nūc dicitur, sum & cum pater, q̄ in me manēs ipse facit opera, verū verbum me dixisse comprobauerit, a mortuis resuscitandum me, credet ei, & suscipiet me, iam ille quisquis sit, habet vitam æternam. ¶ Et vt certius sciat quid dixerim, ne hoc suspicietur quis, q̄ dixerim ego, non illū carnē suā corruptibilem vnq; depositur: plus & melius est quod dicam, quia in iudiciū non veniet, id est, in damnationem generi humano propter peccatū Adæ debitam, nō incidet. ¶ Illud quoq; sciat non me dixisse, q̄ ad iudiciū nō veniet, omnes em̄ p̄ter illos, qui legem non acceperūt, ad iudiciū veniet, tribus ordinibus distinctis, scilicet aliū iudicandi & damnandi, aliū iudicandi & saluandi, aliū nullatenus iudicandi, sed iudices & senatores cum dño suo sessuri quarta parte hominū, id est, illis qui sine lege (vt p̄r dictū est) peccauerunt, sine lege condemnatis: sed hoc me dixisse nouerit, quia in iudiciū nō veniet, id est, debitā ex paterne p̄uaricationis p̄ iudicio damnationem non incidet. ¶ Sed quid? Transtiet a morte in vitam. Nec dico nunc q̄ transtiet a morte in vitam, sed hoc dico, q̄a verbū meū audiendo, & credēdo ei qui misit me, iam transtiet a morte animæ. Non dico ad vitā, vt stet securus illam sed a longe prospiciat & salutem illam, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, & ceteri patres, quibus huius; sed hoc dico, q̄a transtiet in ipsam vitā breui transitu, quippe cū ipsum tranfire nō sit aliud, q̄ renasci ex aqua & sp̄u sancto. Credēdo em̄ dum baptizatur transtiet, & regeneratus est, & de veteri nouus, de perduto inuentus, de mortuo viuus factus est. Nam & si corp̄ mortuum, id est, mortale est propter peccatū, sp̄s iam viuū propter iustificationem. Sed dicitis: Quis te audiet? Aut quando istud quod loqueris fiet? Quis deniq; nostrū auditu tuo quis vita indiget? Ad hęc in quā. Amen amē dico vobis, q̄a venit hora, & nūc est, quando mortui audient vocē filij dei, & qui audierint viuēt. ¶ Si mortui estis, imo cum mortui sitis, mortem vestram agnosceretis, vos primi ex mortuis audiretis, & audiēdo primi a mortis animā vestrā resurgeretis. Nūc autē dicitis quia viuētis, iam nūc alijs mortuis vt ipsi audiant in clamandū est. Et hoc erit mirabile, q̄ illi, qui tanto profundius in mortē descendērūt, quāto longius a deo viuo recedētes, deos mortuos adorauerūt, audientes viuēt, & vno eodēq; auditu excitati, tam originalis peccati, q̄ omnū actualiū peccatorum æternā mortem enugiet, & de tam longinquo mortis baratro, vnū breue fidei verbum confitēdo, in arcē salutis, in mediū vitæ exilient. De huiusmodi mortuis nūc dico, de hoc transitu illoꝝ ad vitā nūc loquor. ¶ Alioquin si de mortuorū viuere falsi resurrectione nunc loquerer vn̄ uersaliter, omnes mortui audiret, dixisse nūc q̄ ita determinassem, dicēdo: & qui audierint omnibus audire & resurgere. Nūc aut non oēs audiret, non enim omnū est fides, sed plures pater dicebat: quia veniet, nunc in filio suo loquēs dicit: quia venit & nūc est. Audient (inquam) vocē filij dei, non autem videbunt formam serui, formam filij hominis: vocē (inquam) filij dei: & idcirco nūc recte dixerim, vocem filij dei, id est, vocem simul patris, & filij dei: quia videlicet non secundum hominē ad illos pergam, sed secundum diuinam maiestatem vbiq; p̄sentem, & non in deum tantū, sed in me filium dei credent, atq; ita verbum dei audiētes (sicut p̄r dictū est) viuēt. ¶ Sicut em̄ pater vitā habet in semetip̄so, sic dedit & filio vitam habere in semetip̄so. Et potestate dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. ¶ Præsentis loci sensus lucidissimus, ita prauas hereticorū mētes obnubilat, quæ admodū sol quanto splendidiore est, t̄ro magis sordidos oculos, lipporūq; palpebras putres reuerberans, pene excæcat. Quid em̄ pulchrius aut iucūdius hac ratiocinatione sanis esulgeat oculis, vbi p̄missa viuificantis mortuos potētia filij dei, talis ratiuncula succinit? Hac nāq; bene p̄sēpta, liquet etiā q̄ rationaliter omne iudicium dederit filio pater. ¶ At vero hereticus malitiæ puluere cæcatus, vbi legit: Quia pater filio vitam dedit habere in seip̄so, & quia potestate dedit ei iudicium facere: vnde (inqt) æqualis est patri filius, q̄ non viuere, nisi pater illi vitā daret: qui nō iudicaret, nisi pater potestate faceret, iudicium illi concederet. ¶ Qui hæc dicēs, utiq; ignorat quæ de re agatur, nec scit omnino intentionis caput, nec videt totius rationis corpus, cuius membra violenter discernere conatur. A quo si percuncteris, quomodo pater in semetip̄so vitam habere dicatur, cum ipse vita sit, profecto respondere idoneum nil poterit, ac proinde suimet iudicio conuincetur, q̄ consequenter nec

Triplex or
do eoꝝ q̄
ad iudiciū
venient

Hebr. 2

Ephē. 4
Luc. 19
Roma. 8
Mortui au
dient vocē
filij dei.

Nō loquitur
hic de gr̄a
li religio
sione.
6. Thes. 3

Lucidus hic
sensus oco
los hæret
corum exc
cæcat.
Obiectio.

Solutio.

CX. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. V.

Verus Intellectus non verborum Christi quamquam

Pater habet vitam in semetipso. i. virtutem viuificandi mortuos.

I. Cor. 3.

Gen. 1. Psal. 103. Gen. 2.

Filius redemptor.

Gen. 2.

Ioh. 1. 20. Coloss. 3. Sap. 2.

Iohan. 14.

ter nec illud intellexerit, quo vitā eandē filio in semetipso habere dederit. Igitur ad elucidandā præsenti sententiā, cū ipsius qua deprompta est, diuinæ rōnis ope accedendum est. Sicut em̄ inq̄ pater vitā habet in seipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Nequāq̄ illud nostrā consideratiōis prætēre debet oculū quo diligētē literæ lineamētā cōpaginata sunt, dū non ait absolute: sicut habet pater vitā in semetipso. Quod patēter nobis innuit, scientiā hāc prætēdit eē subsecutiua, & causa illius approbāda, qd̄ apud rhetores maxime vsitatū est, rōnabiliter eē subiunctū. Præcedēs autē sentētia hāc erat: Amē amē dico vobis, q̄ venit hora & nūc est, q̄ ipse mortui audiet vocē filij dei, & q̄ audierint viuēt. Deniq; ad hāc eius propositiōē illi auditores, imo aduersatores insanire poterāt, cur nō dixisset: mortui audiet vocem dei, sed cū diligētē distinctiōe psonarū: audiet inq̄ vocē filij dei. At ille in hoc stabat, vt vitam mortuorū nō minus de filio q̄ de patre pendere cōprobaret, nec posse quēq̄ suscitari, nisi filii & quā vt patre honorificaret. Hoc inq̄ intēdebat, nō illud, quo ipse pater viuere, aut quo filii viuificasset, qd̄ vel in p̄senti sentētia suspicari, qua dicit: Sicut em̄ habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso, stultū & erroneum est. Nō em̄ de vita dei, q̄ ipse sibi vita est, non de viuificatiōe filij dei, q̄ æque sibi vita est, sed de suscitatiōe & viuificatiōe mortuorū sermo est. Cū ergo dixisset: mortui audient vocē filij dei, videlicet filij & quā vt patris vocē ad viuificādos mortuos necessariā esse perhibens, rōnabiliter subiūxit dicens: Sicut em̄ habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Ac si dicit: Idcirco dixi, q̄ mortui audiet vocē filij dei, in qua distinctiōe clara est distinctiō psonarū patris & filij: q̄ sicut pater habet vitā in semetipso, scilicet vitā hoīm, i. virtutē vel operatiōē esse, q̄ ad viuificādos mortuos necessariā esse perhibens, rōnabiliter subiūxit dicens: Sicut em̄ habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso, id est, partem maximā operatiōis eiusdē illi imposuit, vt & ipse mortuos viuificaret in semetipso, videlicet nō vt Paulo, aut Cæphaz, siue Apollo, q̄bus & si datū est vitam habere, i. viuificare mortuos, nulli tñ eorū datū est eādē vitā habere in semetipso. Nec pot̄ q̄s quēq̄ viuificare per inuēctū sibi vitę officiū, nisi cooperāte deo. Qd̄ p̄ similitudinē Paulus exprimens: Ego inq̄ plātaui, Apollo rigauit, deus autē dedit incrementū. Aequalis igit̄ patri filius est, cui pater dedit vitā habere in semetipso. i. quē misit viuificare mortuos de semetipso. Et q̄ multū laboris illi imposuit, plusq̄ in viuificādis mortuis psona filij laborauit: est em̄ filius hominis, id est, hō factus est solus in psona sua filius dei, idcirco potestātē q̄q̄ dedit ei iudiciū faciēdi. Cū em̄ deus hoīm faceret, nō ignorās, sed optime sciēs q̄ peccando moriturus esset, opus eiusdē hoīs beata trinitas ita sibimet distribuit, vt pater cōderet, filius redimeret, spūs sanctus igniret. Nō em̄ absq̄ magno cōsilio (qd̄ cū summa reuerētia dicēdū est, sancta trinitas hoīm facere dignata est, distributa propria patre opis cuiq̄ psonæ, quīs inseparabilis trinitas inseparabiliter operet, tā plasmationē q̄ redēptionem, q̄ & instructiōē vel illūminatiōē hūanæ substantiæ. Hāc distributiōē in eo debemus intelligere, q̄ dictū est in cōsilio trinitatis indiuiduę: Faciam⁹ hoīm ad imaginē & similitudinē nostrā. P̄is q̄ppe op̄ propriū extitit prima creatio hoīs, quā partē opis sibi assumpsit, nullatenus tñ absq̄ cooperatiōe filij, cū hoīm sicut & oīa in sapiētia fecerit, q̄ est hic fili⁹ dei, neq; absq̄ cooperatiōe spūs sancti, cū p̄ illū in faciē cordis eius spiraculū vitę inspirauerit, vt cōderet hō nō solū ad imaginē dei. i. æternus siue rōnalis, sed etiā ad similitudinē dei, id est vt haberet vnde esset deo similis vel imitator bonitatis dei. Redēptio vero hoīs, cuius ministerium p̄ filio dedit, p̄p̄riū est opus eiusdē filij dei. Solus q̄ppe filius in psona sua incarnatus, vel hō factus est, solus pro redēptiōe hoīs passus & mortuus est, & resurrexit, cooperāte tñ vtrāq; psona, patris & spūs sancti. Nā & p̄ illū de secretis suis misit in vterū virginis, & de spū sancto, i. de operatiōe spūs sancti eadē illū virgo cōcepit. De spū sc̄o vel eius operatiōe, p̄pria dicēdū erit in alijs huius euāgelij locis. Hęc distributiō vitę hoīm hic intelligenda est, quā videlicet vitā, sicut p̄ in semetipso, sic & filius nullius indigēs, habet in semetipso. Quod p̄fecto ex scripturę sacrę verbis patēter innuit. Cū em̄ dicit, q̄ de⁹ formauit hoīm de limo terrę, & subiūgit: & inspirauit in faciē ei⁹ spiraculū vitę, qd̄ aliud innuit, nisi q̄ substantiam qd̄ hoīs aliunde q̄ de seipso fecit, sed bonā & beatā vitā in semetipso habēs, de semetipso in faciē cordis eius inspirauit? Cū autē filius hoīm redimēs, sacramēta salutis & vitę eius, i. sanguinem & aquā de semetipso effudit, itaq̄ rediuiuus in faciē discipuloꝝ suorū insufflauit, nōne & ipse vitā nostram in semetipso se habere potēter ostēdit? Igit̄ q̄ vitā nra q̄ cū Ch̄so abscondita est in deo, sic in integrū à filio restituta est post mortē q̄ inuidia diaboli in mundū introierat, sicut à p̄te ante mortē illā cōstitutā fuerat: & datē, id est, p̄cipiēte, patre factū est, dicēte alibi filio: Et sicut mādatū dedit mihi pater, sic facio, recte nūc dictū est, q̄ sicut habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Et quia filius in psona sua maiore opa, nō sine crucis & mortis iniuria, redemit hoīm, cuius & lutū ipse assumpsit homo dignatus fieri: maiore inq̄ opa in eo q̄ hęc obediēter tulit, q̄ pater in eo, q̄ hominē

COMMENTARIORVM LIB. V.

CXI.

hominē de luto plasmavit, recte nūc additū est, & potestātē dedit ei iudiciū facere, q̄ filius hominis est. Vnde & hęc dicit, nō mortui patris, sed mortuæ hæreditaris, quā, q̄ deo patri perierat, filius resuscitans iters possidet, iure illa sibi hæreditas dicit & est, cuius vitæ dispendio reparata est. Cum autē dicit: & potestātē dedit ei iudiciū facere, q̄ filius hominis est, & nihilo dominatio patris diminuta est, qn̄ potius honori eius proficit filio data potestas iudicandi, dū filius iudicando regnū, vt ait Apostolus, tradat, id est, acquirat deo & patri, primū actō iudicio mūdi, quo princeps mūdi huius, illo per mortē suā triumphante, foras eicitur: deinde per actō finali iudicio, post qd̄ erit finis, vt idem Apostolus ait, cū irā diderit & acquisierit regnū deo & patri, & tūc ipse filius subiectus erit ei, q̄ sibi subiectus oīa vt fit deus omnia in omnibus: subiectus, inquam, non subiectiōe serui, sed amore inseparabili: non specie diuersitatis, sed vnitatis indiuiduæ charitatis: inferior qdem secundum naturam hominis, compar secundū naturam dei, & sic honorificandus semper, sicut & pater gloria & honore æterni imperij. De quo finali iudicio mox subdit: L. Nolite mirari hoc, quia venit hora, quādo oēs, q̄ in monumētis sunt, audient vocem eius: & procedēt qui bona egerūt, in resurrectionem vitę, q̄ vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij. Nolite inquit, mirari hoc, q̄ non bona vestra est admiratio: non enim hæc admiramini, tanquam verba vitę & virtutis, sed tanquam insaniam dæmonij habentis. Nolite ergo mirari, quā parua sunt hæc comparatione maiorū, quā visuri estis, vt vos miremini, vt vidēs turbemini timore & stupore horribili, vt iuxta prophētā videatis, & ignis deuoret hostes man⁹ domini. Magnū quidem est venisse horam illam & nūc esse, quam videre voluerunt, & nō viderunt multi reges & prophetæ, magnum, inquam, & mirum est, mortuos audire vocē filij dei & viuere. Magnum, inquam, hoc est: sed multo maius est, venire horam, de qua nō dico, quia nunc est, sed dico tantum, quia venit, id est, imminet iam & appropinquat, & si ne dubio futura est, in qua omnes, qui in monumentis sunt, omnes, inquam, siue mortui siue viuui, id est, siue peccatores siue iusti, qui in monumentis sunt sepulti, & solutis, vel aridis corporibus in cinerem suum reuersi, audient vocem eius, in iussu imperiose suæ maiestatis in voce archangeli, e tuba dei de celo descendentis, virtutibus celoꝝ commotis, celoꝝ ac terrę cardinibus concussis, & ita manifeste venientis, igne in conspectu eius ardente, & in circuitu eius tempestate valida, celoꝝ desursum, & terram ad discernendū populū suum aduocante. Quid tum? Nunquid mortui illi, qui modo vocem filij dei audire & viuere, i. a morte animæ per fidem & per lauacrum regenerationis & inuocatiōē sancti spūs resurgere nolunt, & ideo non resurgunt: nunquid, inquam, isti vocem eius tunc non audiet, aut quia resurgere nolent, non resurgunt: Non est ita, sed omnes tam inuiti q̄ & volentes, horam illam desiderantes, & in illo die iudicij fidutiām habentes, resurgent & procedent, Paulo ante cū de resurrectione prima, id est, de conuersione peccatorū loquerer, sicut nō dixi tantūmodo, venit hora, sed addidi, & nūc est: sic nō dixi, omnes mortui audient, sed tantum mortui audient vocem filij dei & viuent. Nūc enim non omnes mortui audient, sed non omnes ab infidelitate ad fidem, ab iniquitate ad iustitiam resurgere volūt. Et q̄ non volūt, non resurgūt. Nūc autē cū de resurrectione secūda loquor, vniuersaliter dico, q̄ omnes vocem filij dei audient, & oēs qui in monumentis sunt, procedēt. Qui bona fecerūt, in resurrectionem vitę, videlicet q̄ nūc prima voce audita, id est primo aduentu filij dei suscepti in spe nūc ambulāt per fidem, qui vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij, id est damnationis, procedent, vt damnationis sententiā recipiant, eadē iustitia & veritate, qua prædaminati sunt in Adā, q̄ vocē primā filij dei nūc inuuantis, vt ab illa hæreditaria morte per fidem resiliant, dū tempus est audire recusant. Sequitur: L. Non possum ego à meipso sed voluntatem eius qui misit me. Hic danda opera vidēt, quatenus distinctas partes confirmationis vel confutationis huius, tanq̄ bene discreta pulcherrimi corporis lineamenta propius sub lectoris oculos admoueamus. Ecce enim ad caput redijt, & argumentationis partes ex vna complexione cingit, dū dicit: non possum ego à meipso facere quicq̄. Nā & in capite huicse defensionis dixerat: Non potest filius à seipso facere quicq̄. Vt ergo totum literæ corpus magis conspicuū sensuumq̄ vel inrentionis clarior sit aspectus, ad intelligendū, prætereundū nō est, quia quod solent elaborare, & vix consequi studiosi rhetores vbi rem locupletam & omni amplificatione dignā nacti fuerint: hoc in præsentī sermone aduersus illos fortes sabbatorū defensores & salutis accusatores vltro importat cœlestis sapientię comes & famulatrix eloquentia diues, sed ita maiestate reꝝ, de quibus agit, operata, vt pene non compareat. Non enim sicut in rebus humanis, vbi effertur illa pomposa & astuosa domina: ita in diuinis rebus ipsa eadē eloquentię facultas cōdecorat, maxime vbi ipsa deo cœterna sapientia p̄ semetipm̄ eis q̄ sibi eloquētē vidētur colloqui, & humana

Quo Ch̄sa hæres dicitur & est.

I. Cor. 15. Iohan. 12.

Vbi sup.

Terrore extremi iudicij. Sap. 5. Esai. 66. Luc. 10.

I. Thess. 4. Math. 24. Psal. 49.

Tit. 2. Ephe. 4.

Duplex resurrectio, prima & secūda.

I. Cor. 15.

Argumentatio rhetorica etiā in sacris lris.

dignatur cōtexere verba. Res quippe humanæ tenues atq; exiles, & interdū obscuræ vel turpes, splēdida elocutiōe illustrant, aut utiq; palliant, res aut diuinæ grādes & fulgurātes, desuper elocutionē quālibet pulchrā suis abscondūt splendoribus. Adeo tamē, vbi res postulat, inuenitur cōmunia, vt in occursum eius muta vel insipies appareat ois hominū eloquētia. Perpēde igit, qā p̄senti in negotio dū causa posita cōsutat aduersarios, ostēdit, cur sabbatorū lege teneri nō debeat, & cōfirmat q̄ rectissime cum dixisset: Pater meus vsq; modo operatur, subiunxit. & ego operor. Absolutissimā em̄, id est, quinq; partibus p̄scām, argumentationem edidit, scilicet propositione, ratione, cōfirmatione, exornatione, complexione. Propositione est, quā dixit: Amen amē dico vobis, nō potest filius à seipso facere quicq; nisi qd viderit patre faciente. Ratio, est sentētia, quā protinus subdidit: Quæ cūq; em̄ ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Cōfirmatio est ea, quæ mox sequit: Pater em̄ diligit filium, & demonstrat ei omnia quæ ipse facit. Exornatio est ab eo quod ait: & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini vsq; ad id quod nouissime tractatum est, qui vtro mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Exornatio, in quā, nō tā verborū q̄ rerum, nō tam sententiā q̄ celestiuū fulgurē, nihil habēs accurati leporis, sed tota terribilis, & diuini plena timoris. Hæc autē sentētia, quā dicit: nō possum ego à meipso facere quicq; sicut audio iudico, & iudiciū meū v̄z est, qā nō quæro voluntatē meā, sed voluntatem eius qui misit me, p̄dictā partium cōplexio est, partes easdē breuiter, ad sensum docis, attendenti ac beneuoli auditoris, cui hæc dicēda vel scribēda eē nouerat, recolligēs. Ac si dixeret: Si ergo nō facio ego, nisi qd videro patrem faciente, si quæcūq; ille fecerit, hæc & ego similiter facio, si deniq; pater omnia demonstrat filio quæ ipse facit, & si adeo maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini, videlicet vt sicut pater suscitāt mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificet &c. etsi adeo inconvertibilem atq; incommutabilem nouit eum, vt omne iudiciū illi dederit, & hoc reipublicæ suæ tuti fore comprobauit, vt potestatem daret illi iudiciū facere. Ergo in quā v̄z est, credibile & dignum fide iam, q̄ sicut in prima propositione dixi & nūc iterum dico, nō possum ego à meipso facere quicq; id est, extra deū, seorsum extra v̄z, per semetipm̄ diuisa voluntate mea à voluntate dei patris, nō possum facere quicq; sicut angelus refuga, vel sicut primus homo puaricator facere potuit & fecit, vt pote q̄ erat vterq; creatura, & proinde cōuertibilis: factura, & idcirco mutabilia. Nā siue angelus, siue homo, q̄ diu aliquod accidēs admittit ab essentiali bono auersus, t̄ diu à semetipso operat. Verbi gratia, cum dicit malum bonū & bonū malū, cū inique iudicat, cōdemnās iustū & iustificās impium. Vnde em̄ hæc nisi à semetipso facit, cū in essentiali v̄z, aliter sit: Et hæc qdē & cætera huiusmodi homo, si multū est iustus, cū possit facere nō vult: si autem parum iustus est, vel ad iustitiam nūc primum dispositus, nec adhuc eiusdem iustitiæ habitum indutus, parum inquam iustus si est, facere non audet, deus autem sicut nulli vitio nullisq; omnino accidentibus subiacet, ita summe iustus tale quid omnino facere non potest. Igitur cū dico, nō possum ego à meipso facere quicq; tale est ac si dicam, nō possum facere quicq; iniquū, nō possum puertere aut supplantare iudiciū. Sed qd? Sicut audio iudico, id est, secundū causæ iudicandæ meritū, vel rei, quæ iudicat, essentiali iudico, ac proinde cū in iudicādo nihil à meipso faciā, iudiciū meū v̄z est, videlicet dū, vt p̄dixi, me iudiciū faciēte, procedēt ex monumētis q̄ bona fecerūt, in resurrectionē vitæ, q̄ vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij. Proinde quicūq; bona agit, siue ille iudæus siue gētilis sit, non veretur, q̄ me iudicāte, à meipso quicq; procedat in resurrectionē iudicij. Et quicūq; mala agit, nihilominus, siue ille iudæus siue gētilis sit, nō se decipiat inani spe, q̄ me quicq; à meipso faciēte procedat in resurrectionē vitæ, qā nō quæro voluntatem meā, sed voluntatem eius qui misit me. Sicut nūc, quando videns miseram ciuitatem Hierusalem, fleo super illam humano affectu, nec tamen quæro voluntatem meā, vt propter fletū meum ab illa mali dies auertantur, sed sicut audio iudico, clamor em̄ illorū, vehēmētior clamore Sodomorū, ascēdit ad me, & idcirco magis attendo, qd iustitiæ debeatur, q̄ quid meus humanus velit aut defleat affectus, sic in illa processione mortuorū, ex monumētis, nō quæram voluntatem meā, sed voluntatē eius qui misit me, id est, nō condescensionē sequor naturæ humanæ sed rectitudinē teneo diuinæ iustitiæ. Igitur apud animos eorū, qui hanc euangelicā lectionem sapiēter legūt vel audiunt, cōsuta falsitas & cōfirmata veritas est. Vnde cōsentit ratio, iudicat fides, vt patre operante vsq; modo, q̄ nulla sabbatorū lege tenetur, ipse q; filius licēt & potēt operetur, q̄ à semetipso quicquā facere nō potest, qui malū qd vel iniustū admittere nō pōt. Vnū adhuc supēst magnæ oratrici sapiētiæ dei, q̄ nobis & propter nos verba facit, nobis & propter nos artē aduersus artem cōponit, vt habeat veritas fidei sanū non sine arte sermonē, aduersus artificis mēdaciū loquacitatē. Vnū in quā adhuc super est, i. cōclusio vel epilodus, q̄ & protinus sequit per amplificationem rei, illustrandæ veritatis & adaugēdi iudicij criminis causa. Sequitur: Si ego testimoniū p̄hibeo de me, testimoniū meum

Argumentatio ex q̄ partibus. Propositione. Rōne. Cōfirmatione. Exornatione. Cōplexio.

Homo peccare pot, nō filius dei est.

Luc. 19

Gene. 18 Math. 11

meum nō est v̄z. Alius est q̄ testimoniū p̄hibet de me. Hoc em̄ & cætera q̄ sequuntur veritatis huius firmamēta, maxime ab auctoritate sumpta sunt, q̄bus cōmemorat defensionem vel testificationē sui curæ fuisse & esse deo patri, q̄ illū testificatus est, & anteq̄ veniret, testimoniū scripturæ, id est, legis & prophetarū, & nūc p̄sente commēdat & defendit euidētibz testimonijs op̄e mirabilū. Simulq; & horrendū scelus deinceps ostendit iudæorū, q̄ venientē illū in noie patris sui nō susceperūt, alium autē venientē in noie suo suscipiēti. Aut ergo: Si ego testimoniū p̄hibeo de me, testimoniū meū nō est v̄z. Ac si dicat: Ecce omnia palam audistis. Ego apud vos verba faciens, & hæc dicens, vt vos salui sitis, nō vestro vel aliorū more hoim, verbis accuratis beneuolentiā vel fauorē vestrum capere studui, sed exhibitō veræ virtutis op̄e, ceterorū hominū beneuolentiā digno, id est, sanato toto hoie à longæua infirmitate, auditoriū postulauit, & qualefcūq; vos esse scirent ad audiendū, nō propter vos tm̄, sed p̄pter eos q̄ auditori sunt, causam meā dixi: Pater meus vsq; modo operat, & ego operor, eandēq; causam diuidēs, id solū quod in cōtrouersia est, scilicet q̄ & mihi æque vt patri liceat in sabbato operari, t̄ cōsuetā hominibus argumētationis firmitate, q̄ celesti veritate defendi. Nunc & deinceps examine legitime, id est, sicut lex p̄cipit verba huius testimoniū. Si ego testimoniū p̄hibeo de me, i. si à meipso veni, si nō veni & loquor in noie dñi, sed solus ego meipm̄ proprio & solo defendo testimoniū, testimoniū meū nō est v̄z, id est, verba q̄ loquor nō habebūt effectū, & tūc sicut lex dicit, hoc habebitis signū, q̄ verbū qd dico, dñs nō loquutus est. Sed nō est, nec erit ita. Alius est, q̄ testimoniū p̄hibet de me, videlicet deus pater, ipse de q̄ vobis nūc dico, pater meus vsq; modo operat & ego operor. Alius in quā, i. alia eiusdē, cuius & ego sum substantiæ persona est. Alioquin nō recte diceret alius nō em̄ de diuersis, impariūq; substantiarum indiuiduis dicitur vnus & alius, sed hoc vnū, & hoc aliud. Dico autem qā ille est alius, vt in pluribus personis, vnitas substantiæ, personarū pluralitas intelligatur. Ille inquam alius testimoniū p̄hibet de me. Et scio qā v̄z est testimoniū eius, qd p̄hibet de me. Scio inquam & testimoniū p̄hibētī de me, testimoniū p̄hibeo, qā testis verax est, & v̄z testatur de me. Nō em̄ sum sicut cæteri hoies, q̄ nemo scit, vtrum amore an odio dignus sit, & cui omnia in futurū reseruant incerta. Quinimo & si spiritū adoptionis filiorū acceperunt, & ipse spūs testimoniū reddit spiritui illoꝝ, q̄ sint filij dei, testimoniū illud nō tam v̄z aut iustum, q̄ gratuitū & indebitū dicendū est, qā nō est debiti sed gratiæ, nō iustitiæ sed misericordiæ, nō est em̄ testimoniū cōparium, sed inclinatæ dignationis monumentū. Ego autē nō in iniquitatibus cōceptus sum, etem̄ nō in peccatis cōcepit me mater mea, nec possum à meipso facere quicq; nisi qd video patre faciente. Ergo testimoniū quod p̄hibet de me, v̄z est, iustum est, debitū est, & v̄z testimoniū cōparium atq; ideo legitimum, sed nondū aperte dixi, qd ille alius sit. Vos misistis ad Iohannē, & testimoniū p̄hibuit veritati. Et fortassis idcirco nūc existimatis, q̄ hic sit ille alius, de q̄ nūc dixi, & q̄ nō ab alio maiore quā ab illo testimoniū habeā. Ego autē nō ab hoibus testimoniū accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis. Notate q̄ dico, qā testimoniū ego ab hominibus nō accipio, sed hæc dico, nunqd hoc dico q̄ velim claudere ora hominū testimoniū p̄hibentiū. Nunqd ego aspernor angelū meū ad hoc missum ante faciē meā, vt testimoniū suo p̄pararet viā meam? Nō est ita, sed diligētē animaduerte q̄ dico. Nō dico, qā testimoniū hoīs, vel per hoies p̄hibitiū nō accipio, sed testimoniū ab hominibus nō accipio. Nā testimoniū hominū bonorum & veraciuū, non ab ipsis hominibus, sed à deo est, & p̄ homines qdem p̄hibitiū, sed dei testimoniū est. Quid est em̄ ab hoibus, vel secundū hoies testimoniū accipere, nisi lauādem, quæ nō ex deo profecta, sed ex hominibus nata & cōstata est quærere? Hoc autē testimoniū Iohānis, qm̄ misistis ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eū, vt interrogarent eū. Tu q; es? Iohānis qdem testimoniū fuit, sed nō ex Iohāne fuit, id est, per Iohannē qdē depromptū, sed à deo Iohāni insinuatū fuit. Dico ergo: Et testimoniū ab hoibus nō accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis, i. nō propter gloriā meā dico, qd alius meus testis sit, sed propter salutē vestrā, vt credētes testimoniū dei saluemini. Cui simile est, si dicas vir iustus, & alienus ab omni hypocrisi, si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum lucidū erit. Ego non idcirco faciā iustitiā meam coram hominibus, vt videat ab eis, sed idcirco lucet lux mea coram hominibus, vt videat opa mea bona, & glorificent patrem deū, q̄ est in celis. Alioquin similis essem vobis, q̄m totus iudaismus in carne, & manifesta tota in carne circūcisio est, cuius laus nō ex deo, sed ex hominibus est. Sed male dictus homo (inq; propheta) qui confidit in homine, & ponit carnē brachium suū, vt à domino recedat cor eius. Erit em̄ quasi miricæ in deserto, videlicet q̄bus nomen est ab amaritudine, & nascuntur in solitudine. Erit in quā sicut miricæ, id est, carebit diuinæ bonitatis dulcedine, procul foras eiectus à sanctorū hominū cōuersatione, & nō vihebit cū venerit bonum, & habitabit in solitudine in deserto, in terra saluginis & inhabitabili. Hæc siccitas & salugo iōge est à me.

Argumentū est ab auctoritate scriptis.

Testimoniū examinandū ab effectu. Deute. 18

Eccl. 9 Roma. 8

Psal. 71

Malach. 3 Marc. 11

Iohānis

Matth. 23 Matt. 23

Hiere. 17

CXIII. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. V.

Nā ego habitabili charitate, & fertili semp virēs veritate, idcirco hæc dico, vt vos salui sitis, idcirco inquam vt vos credētes saluemini, legitima defensione vtens, illū q̄ testimoniū p̄hibet de me, profero vobis in publicū auditoriū totius mūdi. Idcirco sicut fā cepi p̄stitam adhuc eodē, qd̄ apud vos, vel apud ceteros hoīes fortissimū est, gñe loquēdi faciēdo tanq̄ syllogismū. i. argumētum & indisolubile sermōne veritatis. ¶ Vt vero & probabili argumento instructi cognoscatis, qā testimoniū ab hoibus nō accipio, qā claritatē ab hoibus nō accipio, sed ea solūmodo intēuone testimoniū, vel testē meū p̄fero, vt vos credētes salui sitis, nō vt vos hoīes me in solio regū vestrorū inthronizare festinetis. Ecce dico vobis, quia vos misistis ad Iohānē, & ille testimoniū p̄hibuit veritati. Tanti apud vos ille habitus est, vt cōsulēdū illū iudicaretis, tanq̄ reuera accepturi testimoniū eius, & quicqd̄ ille dixisset proculdubio credituri. Ab illo ergo iudicio vfo nūc vos cōuenire incipiā, vt si nō credideritis, inexcusabiles sitis. Dico itaq̄. L. Ille erat lucerna ardēs & lucēs. ¶ Reuera mittēdū fuit ad illū, ad quē misistis, & cū eius testimoniū q̄rēda & indubitātē agnoscenda erat p̄sens factis veritatis. ¶ Magnus em̄ ille, & maior illo inter natos mulierū non surrexit. Voz̄ tanta magnitudo eius sic p̄pter me ab illo est, q̄ testimoniū p̄hibet de me, quō cā viz̄ tenēda, vel rei agēdē, testa nocturnis in tenebris illuminat, participatiōe igneē substātiē. Nā sicut testa nō suapte lucet natura, sed aliunde flāmā capit, vt lucerna sit, sic Iohānes nō ille aliū erat, q̄ testimoniū p̄hibet de me, sed ab illo missus erat, eiusdē testimoniū verba suo gestās in corde flāmato, & lucido ore. Inde erat lucerna, nō lux ipsa, vel ipsi^o lucis substātia: lucerna inquam ardēs & lucēs, ardēs intrinsecus testificādē veritatis amore, lucēs extrinsecus verbo & ope, q̄ diu filiū tenebrarū passi sunt, q̄ nūc lucernā talē intra claustra tenebrosi carceris addiderūt. Lucēs qp̄pe p̄ publicā virtutis p̄dicationē inuitabat vos ad verā & æternā exultatiōnē. L. Vos aut̄ voluistis exultare ad horā in luce eius. ¶ Hoc interim negari neq̄, hoc oportet cōcedi, qā magn^o ille erat, & fidelis sermone lucidus, qā testimoniū vel baptismū eius, vestra q̄q̄ estimatiōe de cœlo erat, nō ex hoibus. Vos aut̄ in hoc reprehendo, nec em̄ studio captādē beneuolentiē vel fauoris vfi, vt ad cōsensum veri testimoniū vos allitiā, vitia vfa p̄tereo, reprehēdo inquam qd̄ dū lucerna hæc ad æternā futuri regni gloriā vos inuitaret, voluistis potius exultare ad horā in luce eius, i. tēporalē p̄sentis regni p̄cipere felicitatē, videlicet regnū Ch̄i, quē vos illū eē, vel certe p̄cursorē Ch̄i Heliam existimastis, carnali sensu terrenū fore sperātes. Attamē qualiscūq̄ vfa de Ch̄so opinio sit, vel qualicūq̄ exultatiōne vos tali lucernā applaudere volueritis, nunc interim nihil mea interest. Illud à me p̄positū à vobis cōcedi oportet, qā reselli nō pōt, qd̄ cū vos (vt p̄dixi) miseritis ad illū, magnus vtiq̄ vfo q̄q̄ iudicio habitus ē, & quē vos digne cōsulēdū iudicastis, p̄fecto respondentē, auditu indignū, rōnabiliter iudicare nō potestis. L. Ego aut̄ habeo testimoniū maius Iohāne. ¶ In hac assumptiōe mea tota victoriē palma cōsistit, vt cū ratiōnū firmamēta cōtentiosum auditorē, vel acquiescere, vel obmutescere fecerint, protinus cōcludā dicēs: qā claritatem ab hominibus nō accipio, qd̄ nō est aliud q̄ qd̄ supra dixi, & p̄bare cepi, qā ego testimoniū ab hoibus nō accipio, nec em̄ op^o habeo. Dico ergo, subsequētū probaturus rōne, qā ego testimoniū maius habeo Iohāne. L. Opa em̄ q̄ dedit mihi p̄, vt p̄ficiā ea, ipsa opa q̄ facio in noīe patris mei, testimoniū p̄hibent de me, qā p̄ me misit. ¶ Pater qui (vt supra dixi) dedit filio vitā habere in semetipso, sicut ip̄ vitā habet in semetipso, dedit mihi eidē filio qd̄ā opa, vt p̄ficiā ea, videlicet iā cep̄ta, q̄ cū p̄fecta fuerint, audiēt ea surdi, & videbūt cœci, si vos audire & videre nolueritis, & clamabūt lapides, si vos loq̄ recusaueritis. ¶ Quæ sunt illa opa? Magna vtiq̄, & exq̄sita in oēs volūtatē p̄ris mei opa sunt hæc, prædicto hoīe multo maiorā, opus incarnatiōis, op^o natiuitatis, opus miraculoz̄ q̄ in vobis feci, & quæ nemo aliū fecit, opus passiōis, op^o resurrectiōis, op^o ascēsiōis meę, & effusiōis sp̄s sancti, q̄ oīa cū ego p̄fecero, vos abscondere nō poteritis, cœlis enarrātibus hāc gloriā dei, & annūtiātē firmamēto hæc opa manū meę, ita vt nō sint loquēz̄ neq̄ sermōnes, q̄ nō audiant voces eoz̄, vt in oēm terrā exeat son^o eoz̄, & in fines orbis terrę verba eoz̄. Hæc opa dū ego facio in noīe p̄ris mei, i. in ea professiōe q̄ ego fili^o dei sum, & deus p̄ meus sit, vōz̄ vtiq̄ & legitimū habeo testimoniū, q̄ ille reuera sicut dico, p̄ meus sit, neq̄ vos cōtēnētes me, vllā idoneā vel legitīmā excusatiōnē habebitis, cū fiat verbū qd̄cūq̄ loqr̄ in eodē, qd̄ profiteor in noīe d̄ni. Præterea. L. Et q̄ misit me p̄, ip̄e testimoniū p̄hibuit de me. ¶ Quā aut̄, vel vbi testimoniū p̄hibuerit de me, paulopost dicā. Prius em̄, vt describā p̄sonā illius patris, vt exprimā dignitatē testis, & tūc demū exponā antiquitatē vel cōstantiā testimoniū. Nō em̄ hic, de q̄ loquor, est ille p̄ meus Ioseph, quē vos patrē meū dicitis, quē videre vt hoīem potuistis, cuius vocē audire, & nō magnipēdere potuistis. Sed qd̄? L. Neq̄ vocē eius vnq̄ audistis, neq̄ speciē vidistis. ¶ Ecce quāto maior Iohāne hic. Iohānis qp̄pe, & vocē audire, & speciē, vtpote hoīs mortalis, atq̄ corruptibilis videre potuistis, vocē articulātā & aere plethorūq̄ limigē, formatā speciē circūscriptā atq̄ visibilē, & p̄ter horridā eremitici vestitus asperitatē pene

Testimoniū Iohānis, rat acceptū a Iohāne.

March. 11. Iohānes lucerna, non lux

Exultare ad horē de regno tēporali.

Lucę. 18. Psal. 10.

Psal. 14.

Luc. 3. 4.

COMMENTARIOVM LIB. V.

CXV.

ne in nullo vestri dissimilē. At ille pater meus neq̄ vocē elementarē, neq̄ speciē habet circūscriptā aut visibilē. Deus em̄ est & nō homo, sp̄s est & nō caro. Nā & si patres aut propheta vocē eius audierūt, & si qdam eoz̄ facie ad faciē deum viderūt, nunquā tamē illum in sua substātia videre potuerunt, nunq̄ propriā eius vocem, aut loquelam, nisi mēte audierūt. Ille talis testimoniū p̄hibuit de me. L. Et verbū eius nō habetis in vobis manens, quia quā verbum eius nō habetis in vobis manens, qd̄ ex eo liquet, quia quē misit ille, huic vos nō creditis. ¶ In hoc reatus vester est, in hoc peccatū vestrū manet, quia verbum eius nō habetis in vobis manens, qd̄ ex eo liquet, quia quē misit ille, huic vos nō creditis. Nā & si neq̄ vocē eius vnq̄ audistis, neq̄ speciē eius vidistis, attamen verbum eius audistis, legē eius accepistis, prophetas ab eo missos habuistis, & illos qdem legēdo cū, de quo loquor, q̄ misit illos, qui p̄ illos loquutus est, & legē dedit, labijs honoratis, cor autē vestrū longe est ab illo, qā verba eius ore quidē profertis, sed nō ea in corde vestro quasi in libro scripsistis. Propter qd̄ dico, qā verbum eius in vobis, id est, intrinsecus in libro cordis vestri, in internis aīz̄ vestra sensibus nō habetis. Huius rei manifestū indicium in eo est, q̄ vos huic, quē misit ille, nō creditis. Huic inquam, nō alī, sed huic, id est, mihi q̄ nūc p̄sens sum, q̄ cū illo quondā loquutus in lege & prophetis, ecce assum. Hic em̄ ego sum, quem ille misit, nō vt eēsem q̄ non eram, sed vt visibilis fierem, q̄ æque vt ille invisibilis erā, vt corpus assumerem, qui incorpore^o erā, vt homo fierem, qui deus erā. Sed huic vos nō creditis. Ne ergo putetis, q̄ verbū eius in vobis manēs habeatis, dū cōtra me sabbata vestra defenditis habentes in cordibus vestris putredinē laboriosā iniquitatē. ¶ Proinde sic estis vt sepulchra dealbata, quæ foris pulchra parēt oculis videntium, intrinsecus aut̄ plena sunt ossibus mortuoz̄. Nā sicut illa desoris pulchra eē, & intus plena eē possunt putredine, sic vos & in sabbatis vestris vacare, & totā legē Moysi ore lectitare, & verbū dei potestis in vobis manens nō habere: Ecce dixi vobis q̄s ille sit, alius q̄ testimoniū p̄hibet de me, maior vtiq̄ hominē, maior incōparabiliter Iohāne. Dicitis nūc mihi: Quādo ille, vel quale testimoniū p̄hibuit de te? Ad hæc inquam. L. Scrutamini scripturas, qā vos putatis in ipsis vitā æternā habere. Et illæ sunt quæ testimoniū p̄hibet de me, & nō vultis venire ad me, vt vitā habeatis. ¶ O surdi & cœci, q̄ ad audiendū & videndū adducti, & sedētes in synagogis, vbi omni sabbato testimoniū illud p̄sonat, nubes discurretes manu attingitis, & eoz̄ tonitruū nō auditis, & discurrentia fulgura nō videtis, vt qd̄ volumen legis magnū inerti collo baiulatis, & pulchros prophetaz̄ codices delicatis manibus leuigatis. Nō vultis introrsum aspiciere, nō vultis audire, imo & vidētibz̄ dicitis: nolite videre, & audientibus: nolite intelligere. Oigitur tur rei iudiciū, rei superni cōcilij, rei gehēnæ ignis. ¶ Scrutamini scripturas falsi & fallentes, quia vos putatis in ipsis vitā æternā habere, id est, hoc vobis ad vitā sufficere, q̄ illas legēdo labijs, deū honoratis alieno corde. Nō est ita, sed scrutamini eas, cōsultate illas, voluntatem illaz̄ quærite, intentionē eoz̄ attendite, audite & videte qua vobis vitā promittāt cōditiōne, qua via, quo duce. Illæ vobis respōdēt, & illæ sunt quæ testimoniū p̄hibet de me, imo ip̄æ sunt testimonia, quæ pater p̄hibet de me. Sed quid ego dico scrutamini illas? Imo dudum scrutati estis, & me monitorē audire dedignamini, cum ex vobis sint magistri sedentes super cathedram Moysi, scripturas optime perscrutati, vt nec iota vnum, nec vnus apex de omni lege illos effugerit, vnde sua possint lucra venari, siue menta, siue anetum, siue cyminum decimandū sit. ¶ Non ita cœci estis, vt oculos nō habeatis, nō ita surdi estis, vt aures vobis nō sint. Vnde dixi per prophetam, imo & paulopost rebus dicturus sum ipsis eandem prophetiam: Educ foras populum cæcum & oculos habentem, surdum & aures ei sunt. Scrutati ergo estis scripturas, & hoc scitis quia ille testimonium p̄hibet de me, & nō vultis venire ad me, vt vitam habeatis, & hoc scitis quia ille testimonium p̄hibet de me, & diuiores, sed male diuidentes, scilicet culicem liquantes, & camelum glutientes, quomodo videlicet mentam & anetum, dilatando phylactera, & magnificando simbrias curam omnem impenditis, & in his fidutiā habentes, tanquam inde viuere possitis, ad me camelum oneriferum venire nō vultis, vt me portāte morticina peccatorum vestrorum, vitā habeatis. Impij & cœci, desultores vitæ & salutis, vbi hæc duo constant, vni quia illæ, scilicet scripturæ sunt, quæ testimoniū p̄hibent de me: & aliud, quia nō vultis venire ad me, vt vitam habeatis, vbi inquam hæc duo constant, quomodo tertium stabit, scilicet in ipsis vitā æternā habere, quod vos putatis. Surdi audite, & cœci intuemini ad videndum. ¶ Alioquin clamabo lapidibus istis, & ipsi audientes & videntes respondebunt. Dicamq̄ vobis: Quomodo tacent isti filij Abraham, saltem vos o lapides clamate, vos iustitiam loquimini, vos recta iudicate, vt possint de vobis suscitari filij Abraham. Dicite inquam. Scripturæ ille, in quibus isti se putant vitam æternam habere, illæ sunt quæ testimoniū p̄hibet de me. Quod si se scire dissimulent, coarguet eos Herodis sacrilegi homicidium, cui quaerenti me ad perdendum natiuitatis meæ locū ostendentes optime scierunt, verum de

Exod. 33. Num. 12

Esaie. 29. March. 19

Esaie. 57

Iudæi vt sepulchra dealbata

Esaie. 6. Psal. 37. Mat. 26

March. 29

Esa. 43

March. 29

Lucę. 19. March. 30

Mat. 24

CXVI. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. V.

praedictis scripturis proferre testimoniū. Clamamus (inquiūt) eos nō nescire, q̄a scriptura illa sunt q̄ testimoniū perhibēt de te, & nobis durātibz hoc ipsi diffiteri nō poterūt. At illi nolūt venire ad me, vt vitā habeāt. Quid ergo? Quis (inquiūt) concludere hic illos nesciat? Quis nō videat validia repugnaculis vanā spem illoz duritā esse, qua putāt se in scripturis vitā aeternā habere, potiusq̄ illos verbū dei in semetipsis manēs, sicut ipse dixisti paulo ante, nō habere? Nūc ad rem redeam. Plane & firmissime id cōfectū est, testimoniū me habere maius Iohāne. Superius q̄q̄ iam dictū fuerat, nullo abnuente, Iohāne, ad quē vos misistis, v̄o q̄q̄ iudicio magnū fuisse, lucernā ardentē & lucentē extitisse, & illū mihi testimoniū phibuisse. Causa autē hāc posita fuerat, vt me demonstrantē vana hoim gloria nō delectari, me dicere: Ego testimoniū ab hominibus nō accipio, sed hāc dico vt vos salui sitis. Igitur (sicut dixi) ego testimoniū ab hominibus nō accipio, sed cognoui vos, q̄a dilectioē dei nō habetis in vobis. An putatis q̄ idcirco me praedicē esse filiū dei, q̄a vestris suffragiis attolli, vestrisq̄ festinē laudibus cōmedari? Existimatis q̄ vnquā idcirco me zelus comederit, vel q̄ propter hoc increpem duritā cordis vestri, q̄a nō iam dudū sup solū David & sup regnum eius me sedere fecistis, celsiq̄ tribunali extollendo (vti regibus terrē mos est fieri) regē Christū me esse voce praecōna declarastis. Nō est ita, sed idcirco itā thesaurizatā repono vobis, q̄a cognoui vos dilectionem dei nō habere in vobis. Nunq̄ ergo claritatē a vobis accipere cōtendo? videlicet soli lucere in caelo, & mundū illuminare nō licebit, nisi vos illi candelabrum caeli fabricaueritis miseri hoies, tenebrā & nō lux, tenebrā inquam & exiles vmbra, nonne ego (vt iam demonstraui) testimoniū habeo maius lucerna ardentē, & lucetē Iohāne? At ille claritatē a vobis adeo nō accepit, vt volētibus exultare ad horā in luce eius, & claritatē eius supra q̄ erat, vestris adulatiōibus augere (existimabatis em̄ illū Christum esse) status vestros inanes repelleret, dicēdo: Genimina viperaz, quā ostendit vobis fugere a v̄tura ira? Quāto magis ergo ego claritatem a vobis nō accipio? An quia me vobis negatibus, ego fidelis p̄maneo, & me ipsum negare nō possum, idcirco vanā gloriae non deseruio, nec vobis aliter placebo, nisi viz veritatis, & vitā, q̄ sum ego radios hominibus abscondero? Quā est ista tā malitiosa vestra intētiō? Nunq̄ venit lucerna, vt in abscondito ponat, vel sub modio, & nō potius sup candelabrū, vt luceat omnibus in domo sunt? Igitur neq̄ claritatem ab hominibus accipio, neq̄ claritatē quā dedit mihi pater hominibus abscondo, sed sicut lucerna fulgoris stans sup candelabrum meū, & oēm simplicē oculū illustrabo, vt totū corpus eius lucidū sit, & omnem oculū nequā publicabo, vt appareat omnibus totū corpus eius q̄ tenebrosum sit, quales estis vos, q̄s ego cognoui, q̄a dilectionē dei nō habetis in vobis, quia: L Ego veni in nomine patris mei, & nō accipitis me. Si alius venerit in noie suo, illum accipietis. Hic em̄ fructus malae arboris, hic malus thesaurus est cordis, Quid ergo? Nisi prius malū gustassem fructū, nō cognouissem radicē arboris malae, nō cognouissem amaritudinē vitis alienae? Nisi prius diceretis: nō est hic a deo qui sabbatum nō custodit, & dāmonium habet, & insanit, postremo nisi p̄sequeremini, & occidere me q̄reretis, nescirem adhuc q̄a verbū dei non habetis in vobis manens, vel q̄a dilectionē dei nō habetis in vobis: I mo & ante q̄ sepulchrū gutturis vestri pateat, & os vestrū maledictionē & amaritudinē despumet, q̄ sunt in corde vestro, oculi mei vident, & in libro meo oia scripta sunt. Nunq̄ hoc solū q̄ nūc facitis, nō accipietes me, v̄deo nūc in corde vestro, & i libro meo scribo: Nepe & hoc & aliud q̄d nondū sit, iam dudū v̄di & scripsi. Dico em̄ si alius venerit in noie suo, illū accipietis. Adeo scio vos expertes verbū dei, adeo vero iudicio cordium cognoui vos exortes dilectionis dei, vt & hoc iam dudū noverim, q̄a quanto nunc odio persequitur me, & occidere q̄eritis me, qui veni in nomine patris mei, i. in hac professione q̄ deus pater me⁹ sit, & ille me miserit, & hoc palam facio, dū non gloriā mundi quero, sed gloriā dei, tāto stultitiae vestrae tripudio suscipietis hominem peccati, filiū pditionis, q̄ veniet in noie suo, i. efferet se praesumptioē sua dū aduersat, & exollitur supra omne q̄d dicitur deus, aut q̄d colitur, ita vt in templo dei sedeat tanq̄ sit deus, illius em̄ spūs estis, & ego noui, vt cito acquiescatis mendacio, q̄ ad veritatē surdi, indoctiles, & caeci estis, amici tenebrā, & rebelles luminis, amantes gloriā mūdi, quā per homicidia vobis ille dilans odientes gloriā dei, qua ego verbo & exemplo praedicans vobis odio sum gratis. Et vos quādoq̄ criminis vestri magnitudinē videbitis, q̄ nūc nō accipitis me venientē in nomine patris mei, venientem benedictū in nomine dñi, ita extollit ille quē vos suscipietis, & hoc tm̄ dicēs, hoc solū profitens, cū testimonio vestrae legis, q̄a est in me nomen dñi. Ego em̄ sum angelus ille, de quo dicit deus & dominus legis Moyfi: Ecce ego mitto angelum meum, q̄ praecedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quē parauim. Obserua eū, & audi vocē eius, nec contemnendum putes, quia si dimittet cum peccaueris, & est nomē meū in illo. Ego in quā ille angelus, sum angelus pacis & cōsiliū, angelus

Vana spes Iudaeorum in scripturis. Christus gloriam quae fuit a iudaeis. Matth. 3. Lucas. 3. Matth. 7. Matth. 6. Hier. 2. Ioh. 8. Psal. 113. Hier. 17. 2. Thess. 2. Testimonium legis de Christo euident. Exodi. 23. Eia. 9.

COMMENTARIORVM LIB. V. CXVII.

vita & veritatis. Et est in me nomē dñi. Nā excepto eo, q̄ ille pater, & ego sum filius, ille genitor, & ego genitus, q̄dēq̄ eius est nomē, in me est, & aequē vt ille nuncupor dñs, deus, omnipotēs, increatus, immēsus, aeternus, & q̄dēq̄ aliud nomē de vero deo praedicat, quē vos dicitis, q̄a deus noster est, & nō cognouistis eū. Vos ergo p̄tm̄ vestrū apprehēdet, & p̄tm̄ vestrū vos inuenietis, q̄a non accipitis me testē veritatis, susceperunt autē estis principē vanitatis, vt pote q̄ toti carni & vanā gloriā deditis estis. Proinde crimē eiusdem vanā gloriā, q̄d in me falso intorsistis, nunc ego retorqueo veraciter in vos cū peena peccati. Dico em̄: Quo potestis vos credere q̄ gloriā ab inuicē q̄eritis, & gloriā q̄ a solo est deo non q̄eritis? I P̄tm̄ q̄ppe est, q̄ gloriā ab inuicē q̄eritis, sicut & magistrī vestri scribae & pharisei, q̄ oia faciūt vt videantur ab hoibus, amates primos recubitus in cenis, & primas cathedras in synagogis, & salutatiōes in foro, & vocari ab hoibus Rabbi, imo q̄ gloriā ex vobismetipsis turpē & immūdā q̄ritis, velut oēs aethnici, quum deus v̄ter est, & gloriā in eo q̄ pudētis, q̄ deus māmon est, & gloriā in rebus pessimis, latant em̄ & exultāt cū male fecerint. P̄tm̄ in quā vestrū hoc est, peena autē peccati hāc reddit, q̄a perinde exegcati crede nō potestis, & venire ad me, vt vitā habeatis. Credere vel venire ad me, gloriāq̄ ab inuicē q̄rere, valde sibi inuicē aduersant & repugnāt, simulq̄ eē non possunt: cōsequunt autē se inuicē, gloriā ab inuicē q̄rere, & gloriā quā a solo est deo nō q̄rere: sic ecōtra sibi cōsentit, scēq̄ inuicē consequuntur, credere vel venire ad me, & gloriā quā a solo est deo, q̄rere. Quā em̄ est illa quā a solo deo est gloria, nisi testimoniū bonae cōscientiae? Hāc v̄tq̄ vera gloria est, q̄a non pot fallere, q̄ aut ab inuicē est gloria fallit semp, vnde & falsa & vana est. Ergo illā gloriā verā, scilicet bonā cōscientiā, gloriā in quā & honorē vobis thesaurizare, i. credere vel venire ad me nō potestis, q̄ diu gloriā ab inuicē q̄eritis: nec aliā ob causam ad me venire nō vultis, nisi q̄a in vanitate lōge a deo gloriā inq̄. Igit falso suspicamini me tenere nō possit, quicūq̄ ab hominibus gloriā q̄erit, & ego in vos veraciter & iuste retorqueo crimen hoc, q̄ gloriā ab inuicē q̄rendo ita cācati estis, vt veritatē audire nō possitis, imo & gloriā dei vobis odio sit. Quid deider? Putatis accusante cōscientia, q̄ vobis rationē redditurus sum? Vos em̄ obseruatis me, & circuitis obseruātes, vt inueniatīs v̄n accusatis me, & in hoc exacuitis vt gladiū linguas v̄ras, & intēditis arcū rē amarā, vt sagittetis in occultis immaculatū, & nō inuenitis, q̄ de regno vel gloria v̄ra tm̄ habeā cupiditatis, quātū possit a sagitta pungi, i. legitima accusatiōe ante Cæsares vel p̄sides v̄ros declamari. Ego autē habeo multa de vobis loq̄ & iudicare. Quid ergo? Et ego vos equali vicissitudine accusaturus sum? Nō. L Nolite putare q̄ ego accusaturus sum apud vos p̄sem. I Putate imo & scitote causam vestra lōge in p̄t̄ cecidisse, q̄a nō misit me p̄ accusare, sed iudicare. Non mihi vt accusatori verba dedistis, nō a quacūq̄ exploratore p̄specti estis, sed incidistis in man⁹ iudicis, sed apud me estis rei maiestatis, sed incidistis horrende in manus dei viuētis. Hic fili⁹ dei, cui vos nō creditis, ad quē vos venire nō vultis, vt vitā habeatis, cui p̄ omē iudiciū dedit, q̄a filius hois est, ecce ad audiēdas causas, p̄cessit, in iudiciū em̄ in hūc mūdū venit, vt principē mūdi foras eiciat, & oēs ei⁹ sequaces in diē malū referuet, in diē occisionis, sicut p̄pheta p̄dixit: Ecce in quā iudex idēq̄ rex ad audiēdū processit, vosq̄ vincti p̄t̄is añ cōspectū ei⁹ adducti estis. Nolite ergo putare, q̄ ego accusatur⁹ sum vos apud patrē. Scrubibit q̄q̄ vobis apud me idē, q̄ in iudicijs vestris mos ē, vt nō sit vnus idēq̄ accusator & iudex. Ego autē (sicut iā dixi) q̄d vos credere nō vultis, ego in quā, ego sum iudex, Accusatorē ego attēdo contra quē nullus aderit defensor. Non em̄ accusator deest. L Est q̄ accusat vos Moyses, in q̄ vos speratis. I Me indice p̄sidentē Moyses accusat vos. Noua res nūc a me, vobisq̄ inopinata, dicta est. Vos enim in Moysē speratis, Quid nūc? vos etem̄, discipuli Moysi nos sumus dicitis, vos de cathedra Moysi pedetis, & cū surdis auribus audiatis dicētē: Dimiges dñm deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota mēte tua, & ex totis viribus tuis, & proximum tuū sicut teipm̄, totāq̄ legē in his duobus mādatīs p̄dentē & prophetas, post dorsum v̄m proieceritis, in solis phylacterijs dilatatis, & magnificis simbrijs totos Mosaiscos vos esse putatis. I Itaq̄ & hoc speratis, q̄ si ego apud patrē vos accusauero, & pater quippiam duxerit sup vos molitus fuerit, stabit Moyses pro vobis, & antiqua fortitudine deū tenebit, & cū dixerit p̄, dimitte me, vt irascat furor meus cōtra eos, & deleā eos, cōfortabit Moyses brachiū suū, & tā diu cōplexu stringet illū, dicēs: Dimitte peccata populi tui, donec respondeat: dimisi propter verbū tuū. Nō est ita. Nō em̄ hic agitur iudiciū vt pater iudicet, & me accusante Moyses excuset, sed ego iudex, pater enim non iudicat quenq̄. Ego in quā iudex, Moyses autē accusator est, crudelis & clamosa conscientia vestra testis vnus: sanguis in caelū de terra, q̄ aperiet os suū, & suscipiet illū de manu v̄sa, testis alius est, & ecōtra defensor nullus est. At vos in Moysē speratis, quasi ille peccatores & impios, vestri similes, fouere

Nomē dñi in Christo. Matth. 6. Marc. 12. Luc. 11. Matth. 23. Philip. 3. Matth. 6. Luc. 16. Prouer. 8. 2. Cor. 1. Psal. 53. Chrūs nō accusator, sed iudex. Hier. 18. Iudaei non vere discipuli Moysi. Iohan. 9. Matth. 23. Deuter. 6. Matth. 22. Idē, 23. Exod. 32. Gene. 4.

fouere confueuerit. ¶ Nonne & quando deū tenuit (vt prædictū est) stans in contractione, idem in nimia mentis humilitate, in conspectu eius, vt auerteret iram eius, nonne inquam prius q̄ manus suas ad deū expanderet, suas manus, manusq; omniū filiorū. Leui cōsecrauit in mortibus vestris, q̄ soli de tanto numero accesserūt ad eū dicentē: qui domini est, iungatur mihi. Nonne & tabulas scriptas digito dei, valde iratus cōfregit, vitulūq; vestrū, deū vestrū aureū, coram quo saltātes lusistis, cōtriuuit & minuit, & in fluuiū proiciens, ex eo vobis potū maledictiōis dedit, & vigintitria milia de numero vestro occidit. ¶ Quid igit sic iratus est, vbi corā vitulo vestro vidit vos saltantes, & ludētes, chorosq; ducētes, quanto magis nunc vos rebelles & incredulos, populūq; duræ cervicis, ille idē iusta accusatione confringeret, quē admodū tabulas illas lapideas (q̄bus vtiq; duriora vestra sunt corda) iusto zelo confregit. Sceleratius em̄ nunc Barabbam latronē, homicidam, seditiosum, mihi præferre habetis, q̄ tūc deo, q̄ vos eduxerat de terra Aegypti, vitulum constabilem prætulistis, & mutastis gloriā vestram in similitudinem vituli scēnū comedētis, tūc ludētes atq; cātantes nūc tumultuantes, & crucifige crucifige conclamantes. ¶ Quapropter sicut illæ priores tabulæ manibus Moyfi contractæ, & aliæ denuo de monte, instar priorū inclisæ sunt, sic accusatione Moyfi vos prior populus iam iam condemnabimini, & alia gens maior & melior in tabulis cordis carnalibus æternā excipiet scripturam digiti dei. Non em̄ in vanū Moyfi nūc dictum est: Cerno q̄ populus iste duræ cervicis sit, dimitte me vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnā, quæ hac maior & robustior est. Audiet quippe deniq; Moysem alia gens, vobisq; abiectis & iusta dānatione contractis, orbis terræ doctor hic erit, non in obscuritate literæ, sed in spūs claritate. Nam sicut cū prioribus tabulis facies eius non refulsit, sed cū acceptance tabulæ posteriorū splendida facta est ex collocautione dei, ita vt patres vestri admirantes timerent & suggerent, ita nūc in doctrina noui populi vobis præferendi, ex collatione euangelij glorificabitur lex, radijs gratiæ & veritatis, quā dum prædicabitur vobis ferre non valentes, toti aduersi fugietis. ¶ Et hoc scitote, q̄ quod tūc dictū est illi de peccato vituli, verū tamen in die vltionis visitabo & hoc peccatū eorū, nūc implebit, ita vt cū omni sanguine iusto, q̄ effusus est sup terrā veniat & illud peccatū super generationē istam. Est igitur qui accuset vos Moyse, in quo vos ore superbo speratis, & corde incredulo ab illo receditis, cū ille vobis, imo cūctis gentibus, cōtra vos clamet: q̄ domini est, iungatur mihi. L Si em̄ crederetis Moyfi, crederetis forsitan & mihi. De me em̄ ille scripsit, Quia si literis illius nō creditis, q̄modo verbis meis crederetis. ¶ Ecce qualiter ad cōclusionis finē disputatio veritatis delectabilis & victoriosa peruenit, ecce qualiter aduersarias partes, & si non vicit vt fleteret, vicit vt cōfringeret. Putabant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudæos esse, sperabāt in Moyse, adeo prompti salutatores Moyfi, vt quærerēt interficere filiū dei. Nam propterea p̄sequebantur eū, q̄ hæc faciebat in sabbato, Cōfregit illos, ita vt nō possint stare, cōmicit illos Moyfi nō credere, nec Iudæos eē, sed eē in synagoga satanæ. Si crederetis (inquit) Moyfi, crederetis forsitan & mihi. Exposuit cur à Moyse, vel vnde essent accusandi, videlicet q̄ non crederent Moyfi. Et miro modo dicit: In quo vos speratis, subdēdo: Si em̄ crederetis. Sperare nāq; nō potest, qui nō credit. Mirū ergo videri p̄t, q̄ hinc illos nō negat credere, hinc rursus eosdē causat non credere. ¶ Proinde res nūc exigit, illā quæ à sanctis patribus recte p̄specta est, nō pretermittere distinctionē fidei. Audenter dicūt, q̄ sine fide neq; infidelis viuūt. Nā si infidelē percūctari velis, quē patrem, vel quam matrem habuerit, protinus respōdet illū atq; illam. Quē si statim requiras, vtrū nouerit quādo conceptus sit, vel quando natus, nihil horum se nosse fatebit, & tamen quod non vidit credit. Nā illū patrem, illamq; se matrem habuisse, absq; dubitatione testat. Itaq; fatentur, q̄ & infidelis habeat fidem. Habēt etem̄ infideles fidem, sed vtrū in deū: quam vtiq; si haberent, infideles nō essent. Cū itaq; sit & fides, quam infideles quoq; habere possunt: & fides, quam qui habēt, infideles non sunt, recte Iudæi & sperare in Moyse, & Moyfi redarguūtur nō credere. ¶ Nam secundū fidem, quam & infideles habere possunt, optime tenebant & nūc tenent Iudæi, nobiles & sanctos patres se habuisse, Abraham, Isaac & Iacob, principes ac duces, reges quoq; ac sacerdotes, & turgidā spem magno vento superbiæ gestabant, de illoq; meritis nimium præsumentes, cūctasq; gentes & immūdas & ignobiles rigida nimium cordis ceruice despicientes. At vero spem in deum vel fidem, per quam Abraham ceteriq; patres iustificati sunt, illos non habere vel habuisse, satis vsq; hodie manifestū est. Recte igitur cū dixisset dominus: Est q̄ accuset vos Moyse: in quo vos speratis, protinus adiecit: Si em̄ crederetis Moyfi, crederetis forsitan & mihi. ¶ Vbi dicendo forsitan, acerrime duritiam cordis eorū ad credendū expressit, q̄ p̄pe cū electi ex illis, Apostoli bene credētēs Moyfi, & expectantes promissum p̄ prophetas regnū dei, tam difficiles ad credendū sibi fuerint, vt & ipsos increpauerit dicēs: O stultitias & tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt prophætæ. Itaq; licet posito hoc antecedenti,

March, 27
Psal. 109
Mysteriū
tabulatū
cōfractæ.

2. Cor. 5
Exod. 32

2. Cor. 2
Exod. 34

*vos

Exod. 32
March. 23
Exod. 32

Apo. 2

Duplex fides.

Q̄no credebāt, & non credebant
Mosi Iudæi

Luc. 24

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-
tam Commentariorum Liber Sextus.

Rælibati anni curriculo qd deinceps fecerit, quæq; dixerit dñs Iesus, ab hoc Euāgelista præmittunt, q̄ videlicet eorū satis multa in ceteris Euāgelistis habent. Hic nāq; annus ille est, in q̄ initū dominicæ p̄dicationis ordiunt. Sequētis ergo anni, q̄ vltimus est, vitæ mutabilis, vitæ incōmutabili semper in se viuenti narrationem ingreditur, tāto plus splendoris habentē, quāto vicinius spectat, mox assuturā post finē eiusdē anni dominicæ passionis & resurrectionis sempiternā lucē. Tūc em̄ vere nobis om̄i nube discussa, benigna solis æterni claritas emicuit, q̄n verus iste agnus, vt auferret peccata mundi, mortē nostrā moriendo destruit, & vitam resurgendo reparauit. Huius autē beneficii claritatem præsentis anni præmittit, in eo maxime, q̄ dñs noster necessariā vitæ nostræ, suæ carnis escam, suisq; sanguinis potū cōmendans: Nisi mādaueritis (inquit) carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis. Igitur habito cū Iudæis fidei & omni acceptione digni sermonis cōflictū, hæc euangelicæ narrationis lectio sequitur. L Post abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo maxima, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. ¶ Non præpositiue post hæc abijt, sed absoluto adverbio post abijt legendū. Non enim ab Hierosolymis, vbi facta vel dicta fuerāt ea, quæ supra memorata sunt, abijt dñs Iesus trans mare Galilææ, vt faceret vel diceret ea quæ præsentī continētur lectione. Nam & quādo post abierit illuc, & hic Euāgelista patenter innuit, dicēdo: Erat autē proximum pascha, dies festus Iudæorū, videlicet circa finem anni prælibati, & vnde, quo vel cur abierit & ista fecerit, Euāgelista Matthæus euidenter aperit. ¶ Videlicet vnde, nisi de patria sua Nazareth, vbi non fecit virtutes multas propter incredulitatē illoꝝ. Cur autē inde abijt, nisi q̄ Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph, & Symeon, & Iudas, & sorores eius, nōne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia? Herodes q̄q; Tetrarcha fama eius audita: Hic est, inquit, Iohānes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Propter hæc à patria sua discedēs, qualem in locū abijt trans mare Galilææ? In locū (inquit) desertum seorsum. In his omnibus mysteria cōtinentur, nūc interim literā prosequamur. Abijt inquit, trans mare Galilææ, qd est Tyberiadis. Primo dicendū iuxta historiam, q̄ mare Galilææ, qd multis pro diuersitate circūiacentiū regionū vocabulis distinguitur, illis tantū in locis mare Tyberiadis vocatur, vbi Tyberiadem ciuitatem, aquis, vt aiunt calidis salubrē ab occidente præmonstrat. Si quidem interfluente Iordane, duodeviginti passuum milibus in longum, & quinq; extendit in latum. ¶ Solum hoc miraculum de omnibus q̄ ab alijs dicta sunt, ab hoc Euāgelista iteratū est. Quare? Videlicet vt secundū authoris intentionem & opus pariter & causas operis perscriberet. Nam cū hæc visibilia faceret dominus, inuisibilibus insitātia regū miro modo (vt ait ipse) coartabat vsq; dum perficerentur, & quemadmodum ex abundantia cordis os cuiusq; nostrum loquit, sic ipse secundū diuinæ maiestatis suæ opa, q̄ intus meditabat, foris mirāda operabat. Deniq; cū cibus suus esset, facere volūtatem eius qui miserat illū, & pficere opus eius, nunq; obliuisci aliquādo poterat eundem cibum suum, quin semper dictis & factis ruminaret illū. ¶ At nunc prope erat, prope inquā, id est, post annū futurū erat, vt secundū prædictā voluntatem patris, mare Galilææ, id est, amaritudinē iniret transmigrationis suæ, videlicet transeundo ex hoc mūdo ad patrē per amarā passio-

Exod. 32

Roma. 8

Gesta Chri
scdo p̄dica
tionis an
no p̄mierit
tururhic

1. Cor. 15

CAP. VI.

Post abijt.

Matt. 13, in
si. Abijt dñs
Nazareth.

Matt. 14

Luce. 12
Matthæus
Iohānes

Ioh. 13,

Ioh. 13.

Mystica exposito de passione Christi. Iohan. 8.

Roma. 6.

*fuitinus

Eph. 2. Psal. 17. Roma 8

Religiosi propter commoda temporalia.

Phil. 2. Psal. 109.

Hebr. 1. Iohan. 14. Ecc. 9.

Psal. 119.

Exod. 13.

passionis & mortis tribulatione, ac deinde sequentes se per fidem turbas populorum, secundum animas refecturus erat sanctae cibarijs scripturae, simulque secundum corpus & animam, ut utrumque vitam haberet, daturus in escam necessarium corporis & sanguinis sui sacramentum. Hoc manifeste praesenti facto prophetavit, manifestiusque si sequenti sermone confirmavit. Vnde constat homines istos tanto miraculo refectos, non a semetipsis, sed nutu diuino dixisse quia hic est vere propheta, qui uenturus est in mundum, ipsumque Euangelistam hoc ipsum intendere, cum praemittit, dicens: Erat autem proximum pascha, dies festus iudaeorum, quia uidelicet in paschali solemnitate transcundo (ut iam dictum est) ex hoc mundo ad patrem, relicurus erat nobis sequentibus se, in escam & potum (ut praedictum est) corpus & sanguinem suum. Bene ergo miraculum hoc, cum ab alijs dictum esset, ab hoc Euangelista iteratum est, ut causas eius per subsequenteria domini uerba plenius exponeret. Sed iam ad mysteria ueniendum est. Abijt inquit trans mare Galilaeae quod est Tyberiadis. Ecce palam est, quia abijt, quia reliquit domum suam, dimisit hereditatem suam. Reliquit inquam domesticos suae carnis, falsos & semetipsum fallentes discipulos Moysi, quibus supra dixerat: Quod si literis eius non creditis, quomodo uerbis meis credetis? & longe abijt quo uoluit, ad suscitandos mortuos quos uoluit, ad dandam vitam omnibus, a quibus aequae ut patrem honorificandum se nouit. Abijt autem trans mare Galilaeae, id est, transmigravit amara uia, & difficili nauigatione, scilicet portatus ligno crucis, qua tamen & triumphauit omnes fluctus suae passionis, quod uidelicet mare est Tyberiadis, quia quod omnibus notum est, passus est sub Pontio Pilato praeside Tyberij Caesaris, nobisque magnae gentium multitudini, eiusdem crucis nauigijs, ad sequenda uestigia sua dereliquit. Quicumque enim illum sequimur, in morte eius baptizamur, conseculimus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit ipse a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Quare autem nos tantae multitudinis populus illum sequimur? Quia uidebat inquit signa quae faciebat super his qui infirmabantur. Quis ex nobis omnibus qui illum sequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato adque sine dubio additis & suis actibus libus peccatis moriebatur? Nam & si propter peccatum originale aequae omnes, siue iudaei, siue gentiles moriebamur, etiam de iudaeis quibus fuit (inquit Apostolus) filij irae sicut & ceteri, & si inquam omnes infirmabantur homines, nos maxime infirmi eramus, cum spem non habentes longe essemus a deo. Vnde & de nobis recte dictum est: Multiplicatae sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt. Illa utique non curiositati, sed saluti nostrae data signa, signa misericordiae & gratiae uisimus, quia ubi abundauit peccatum superabundante gratia, nos idololatras, quorum multiplicia fuerunt peccata, multipliciora per spiritum sanctum eius accepimus gratiae dona, ut sanati expediti cureremus, & curretes non lassaremur, laborantes non deficere. E quidem sunt plerique qui religionem Christianam non idcirco sequuntur, quia uident huiusmodi signa, quibus infirmam animam curant, magisque illecti sunt temporalibus commodis, quae (cum sint officiales sacramentorum Christi) de altario consequuntur, quae delectati spiritualium pietate donorum, quibus ut iam dictum est, infirmam animam sanant, fuerunt & in illa multitudine magna quae plurimum, qui dominum non reuera sequebantur propter signa quae faciebat super his qui infirmabantur, nec tam delectabantur pia congratulatione, quam trahebantur iudaico more ad ea capienda, quae postmodum ab ipso domino murmurantes quererunt, uel quarentes murmurauerunt. Quod ipse illis paulo post exprobrans: Venitis inquit ad me, non quia uidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus, & saturati estis. Attamen quolibet diuersa mente, magna tunc sequuta est, magna nunc sequitur multitudo dominum Iesum. Subijt ergo in mortem Iesus, & ibi se debat cum discipulis suis. Ergo inquit quia trans mare abijt, idcirco ipse quoque in montem subijt, quia uidelicet propter hoc illum deus exaltauit, quia factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: & idcirco super omnes caelos caelorum caput exaltauit, quia de torrente passionis in uiam bibit. Ibi se debat cum discipulis suis, proculdubio in magna solemnitate contemplationis, habes coram se opus suum, & religioso corporis habitu exprimes praeparationem gloriae & honoris, in quo sedere habebat ad dexteram maiestatis in excelsis, & quia ubi foret ipse, illic essent simul & discipuli sui. Si enim omnis uita sapientis meditatio mortis est, cum utique nesciat homo finem suum, quanto magis ipse qui nouerat, & pro uelle suo disponebat cursum suum & finem suum, quem latere non poterat, quae utilitas esset in sanguine suo, dum descenderet in corruptionem, cunctas humanitatis suae uias secundum eundem finem suum coram se habebat. Quam congruo autem tempore procedebat, Euangelista pulchre innuit, ita subiungens. Erat autem dies proximum pascha dies iudaeorum. Festo quippe iudaeorum die, quod dicit pascha, id est, transitus, quando agnus brutus, in figura huius ueri & rationalis agni, immolabatur & eius sanguine postes consecrabantur, & sic transitus filiorum Israel per mare rubrum celebrabatur, tenendus erat hic idem dominus, & omnibus sequentibus se uiam maris rubri, id est, baptismi, per mortem suam paraturus, & omnia quae nunc tam praecunte miraculo significat quae & subsequenti sermone commedit, in semetipso complecturus. Bene ergo secundum intentionem

tionem operatis domini pertinuit ad diligentiam scribetis, ut diceret, erat autem proximum pascha, dies festus iudaeorum. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & uidisset, quia multitudo maxima uenit ad eum, dicit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat retans eum, ipse enim sciebat quod eum facturus. Ut coniunctionis interposita uim teneas, memoriter illud sciendum est, quod idcirco transferretur & in montem subierit, ut turbas sequerentur: imo idcirco mortis amaritudinem passus sit, & in caelum ascenderit, ut nos eius uestigia sequeremur, ad thronum gratiae per ipsum fiducialem accederemus. Cum ergo subleuasset, inquit, oculos, subleuati oculi Iesu fenestrae salutis, & patentes misericordiae ianuae sunt, per quas gratia & ueritas emittitur: subleuatio oculorum Iesu, sensus misericordiae compassio est, quo contra Psalmista de his, quae viscera crudelia misereri noluit, & parcere nesciuit, oculos suos, inquit, statuerunt declinare in terram. Et quidem peccata patrum nostrorum, quae peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus, hoc merebantur, ut Iesus oculos suos, in iram iuste depressos, minime subleuaret, sed extra debitum iustitiae misericorditer de nobis recogitans, cum eum sinu patris prospexit de excelso sancto suo, & postmodum caelo iterato receptus, aspectus erat de caelo in terram, ut audiret gemitus copeditorum, ut solueret filios interemptorum. Vnde & alibi Psalmista: Oculi, inquit, eius super gentes respiciunt. Subleuatis igitur gratiae suae oculis, quod dixit aut quod fecit? Vnde inquit ememus panes, ut manducent hi? Equidem tunc unum ex discipulis, quos ad iustitiam magister pietatis erudiebat, hoc modo retauit, non ut sciret, quantum fidei iam haberet: quippe quae iuxta hunc eundem euangelistam sciebat, quod eum in homine, & idcirco non erat ei opus, ut quae testimonium phiberet de homine: sed ut manu inquisitionis suae tentando & per uocem responsionis elicendo ignorantiam eius ipsi ostenderet: quomodo beneuolus cuiusque artis praecceptor, interdum discipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, sed ut ad interrogationem euigilet, & ipse iam attento efficacius demonstrat. Ceterum omnino doctores cunctum ordinem, quae sanctorum ecclesiae uice eius praesunt, nunc usque acrius interrogat & retat. Cum enim eis, utique seruis suis, tradidit bona sua, & uni quidem dat quinque talenta, alij duo, alij uero unum, & unicuique secundum propriam uirtutem, uel cum aliquem constituit super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram, quod aliud quam interrogat & retat, id est, re ipsa indicat, quod bonus & fidelis, quod autem nequam seruus sit? Nam si nihil accepissent hi, quod nunc probi uel quod suomet iudicio reprobandi sunt, semetipsum nesciret. Sunt autem plerique qui dum liberet uacat otio, de auditores tarditate causant. Quorum modicam, quam in spiritualibus habet, fidem, adhuc & in corporalibus habet. Dicit ei Philippus: Ducetorum denariorum panes non sufficerent eis, ut unumquisque modicum quod acciperet. Tale namque est hoc, ac si dicant hi, quibus euangelij dispensatio credita est. Omnium magistrorum ueterum pariter & nouorum doctrina non quicquam efficiet, ut gentes stolidae & antiquae, fame audiendi uerbum dei praemortuae, modicum quod fidei uel Christianae religionis accipiat. Dicit ei unus ex discipulis eius Andreas, frater Simonis Petri: Est puer hic unus, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. Sed haec quid sunt inter tantos? Quis iste puer fuerit, uel cuius in obsequium, utrumne Christi & discipulorum eius, an quorumlibet & turba, uenalia haec portauerit, iuxta historiam ignoramus. Ceterum quae eum in solitudine, quae cum in deserto, id est, seculi huius regione, turba gentium Christum sequitur, trans mare baptismi eius, ut uideat signa quae facit super his qui infirmabant, diuersis peccatorum languoribus, illuc adest puer stultitiae magnitudine cunctis notus, scilicet ille Iudaeorum populus, qui pro eo, quod non habuit scientiam, captiuus ductus est: populus inquam dissipatus puer sensu, sed malitia ueteranus, qui sanguine Christi pollutus, cecidit in ore gladii sub Tito & Vespasiano imperatoribus, & in omnes gentes captiuus ductus est. Quocumque Christum turba crediturum sequuta est, illuc iste puer deportauit secum integros quinque Mosiacae legis panes, id est, totidem libros, duos quoque pisces, id est, prophetas omnes & psalmos, legem simul & euangelium testificantes, uel unum eundem Christum regem simul & sacerdotem, claris precognitionibus concinnantes. Illos scripturae panes ac pisces, collo feruili baiulat nec manducat, subdat sub onere literarum, nec attingit manu uel dete medullam spiritualis intelligentiae. Non ergo si sint, de vicino audiatur: ut non dicat paganus siue haereticus, a nobis constituta esse quae cum de Christo contra eos profertur testimonia, quocumque de rege & sponso suo catholica contra omnes ueritatis aduersarios praedicat ecclesia, nec negare queat idem puer stultus, suo conuictus onere, id est lege sua. Nam quae admodum filij Ruben, Gad & dimidiae tribus Manasse, nolentes transire cum ceteris filiis Israel ad habitadum trans Iordanem, & citra ipsum caulas ouium fabricantes & stabula armatorum, nos ipsi (inquit) armati & accincti pergemus ad plium ante filios Israel, donec introducemus eos ad loca sua, usque dum possideat hereditatem suam, nec quicquam querimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram, & ita egerunt: sic iste populus, qui noluit nobiscum transire Christi baptismum, tamen hic inter nos est, portans non sibi (ut praedictum est) sed nobis omnia scripturas legis & prophetarum, quae

1. Petri. 4. Hebr. 4.

Psal. 119. Thren. 7.

Psal. 101.

Psal. 68.

Iohan. 2.

Matth. 29.

Luc. 12.

Puer habet quinque panes, & duos pisces populus iudaicus est. Esai. 1. 1. Cor. 14.

Præfiguratio isti pueri. Nume. 32.

Vetus res
flamēti in
Corticā li-
terā, insuls
ficiens ad
fidem

Gene. 12
Galat. 4
Gene. 27

Esaie. 40

Apoc. 7

Luc. 24

Matth. 14
Marc. 6
Luc. 9

vno eodēq; sensu cibus & arma nobis sunt, neq; dimittūt nos, donec pueniat ad victoriā
auditorū nostrū, siue cōtra paganū, siue hēreticū, siue etiā cōtra ipsū armaturā nostrę
portatorē quicquā dicendum sit vel agēdum. Est igit puer vnus hic, habēs quinq; panes
hordeaceos, & duos pisces, id est, quinq; Moyſi libros, sub tenacissima literā palea, gra-
num spūs cōtinēs, prophetasq; & psalmos Christum testificātes. ¶ Sed hęc qd sint inter
tātos? Videlicet si ita permaneāt, quō iste puer illos circūportat, permodicū & nimis pa-
rūm est. Esurientium quippe multitudo magna est, & in ipsa multitudine aliqui sunt ma-
gni, id est, magnę capaces sciētię, oratores atq; philosophi, nā & de ipsis nōnulli veniūt
ad fidē Christi. At illę scripturę secundū literalem sensum nō valde magnę sunt. Quid
enī magnum apponereſ auido cōiuię, id est, cuilibet philosopho, vel oratori, vocato &
sedēti ad mēsam Christi, cū nō nisi secundū literā legeret illi, qd Abraham duos habuit
filios, vnū de ancilla, & vnū de libera, vel qd minor ex filiis Isaac, scilicet Iacob, astu ma-
tris maiori filio benedictionē pręripuit, cōtēctus hirsutus hęc dog; pelliculis? Sic & in ple-
risq; gestis mādatis, siue holocaustis adeo macra litera est, vt quālibet esuriētī, vel dei ver-
bum desiderātī, in ipso desiderio fastidiū generare possit, nisi ad Chri manus implenda
hęc scriptura puenisset. ¶ Dixit ergo Iesus: Facite hoīes discumbere. ¶ Cōiūctio literę,
quę sic posita est. Dixit ergo Iesus, illi assumptiōi vt cōclusio respōdet, quā supra Euāge-
līsta posuit dicens: Hoc autem dicebat tentās eum, ipse enī sciebat qd esset facturū. Sta-
timq; aliud assumit sic. ¶ Erat autē scēnum multum in loco. ¶ Mox itē per cōclusionem
subiungit. ¶ Discubuerunt ergo viri. ¶ Sed quātī, cum panes essent tā pauci? Sequitur: Nu-
mero quasi quinq; milia. ¶ Nā reuera, qd tentādo dixerat: Vnde ememus panes, vt man-
ducent hi, & qd sciebat qd propōsuisset, vel qd esset facturū: cōsequēbat, vt post qd tēta-
uit illum, faceret hoīes discumbere, & qd scēnū multū erat in loco, cōmodius ibidē homi-
nes poterāt discumbere. Itēq; per cōclusionē sequitur: ¶ Accepit ergo Iesus panes. ¶ Nā
quia tantī erāt hoīes, & tam pauci panes, vtiq; oportebat, vt ipse illos suis manibus acci-
peret, vt gratias agerēt, aut iuxta alios euangelistas benediceret. ¶ Et cum gratias egisset
distribuit discumbētibus. ¶ Cum inq; gratias egisset, videlicet vt nos de perceptis vel p-
cipiendis cōlestium grā donis, exēplo suo gratias agere p̄doceret, distribuit discumben-
tibus. Quotidie qdem dñs Iesus sequētibus se, vnicuiq; iuxta beneplacitum gratię sup̄pa-
nem cōlestis doctrinę distribuit, hoc p̄cipiens vniuersis, vt discumbāt sup̄ scēnū, id est,
vt reprimant vitia carnis, qd videlicet oīs caro scēnum, & oīs gloria eius tanq; flos scēni.
¶ Quādo autem sacrā scripturā, quę (vt p̄rā dictū est) per panes istos figurat, in manib;
suis acceperit, recte querit, & citius inuenit. Tunc enī illā, videlicet sanctā scripturā, qua
nos pascit, in manibus suis accepit, quādo ipse, iuxta Iohānis Apocalypsim, verus agn;
assitēs in medio throni, & quatuor animalium & senioꝝ, id est, in medio ecclesię, homo
factus apparēs in testimonio doctoꝝ oīm veterę pariter & nouoꝝ, tanq; occisus, imo re-
uera occisus, sed denuo viuus, habens cornua septē, & oculos septē, qd sunt septē spūs dei
missi in oēm terram, ab ipso recepto in cōelum, venit p̄ incarnationis mysteriū & passio-
nis ac resurrectionis suę triumphū vsq; ad dexterā sedentis sup̄ thronū: & sic veniēdo
vel eundo accepit librum de dextra sedētis sup̄ thronum, & aperuit illum, id est, vniuer-
sam scripturā sanctā diuinitus inspiratā, de diuina potētia suscepit in semetipso cōplen-
dā, cuius videlicet tota circa salutē nostrā in natura hominis assumpta, dispensatio p̄dicti
libri apertio, id est, sanctę scripturę adimpletio est. Non enī intelligerent scripturę,
nisi in illo fuissent impletę. Tunc ergo scripturę panes in manibus suis accepit dñs Ie-
sus, qñ secundū scripturas incarnatus passus est, & resurrexit, tunc inquā acceptis panib;
gratias egit, qñ ita (vt dictū est) scripturas implēdo, semetipm obtulit patri, in sacrificiū
grā & veritatis. Igit acceptis panibus cū gratias (inquit) egisset, distribuit discumbētibus.
¶ Similiter & ex piscibus quantum volebat. ¶ Idē tā de Moyse qd de omnibus prophetis,
& psalmis, populū suū sufficiēter instruxit, aperiens illis sensum, vt intelligerēt scriptu-
ras, primū illis Apostolis, deinde p̄ ipsos, imo qd eandē gratiā, qua & ipsis successoribus
vel adiutoribus eorū sufficientia de lege & prophetis & psalmis adinuēta subministrant
euangelicę fidei. Vnde in ceteris Euāgelistis signāter expressum legimus, qd cū benedi-
xisset, & fregisset, dedit discipulis suis panes, discipuli autem turbis. ¶ Vt autem impleti
sunt, dixit discipulis: Colligite quę superauerunt fragmenta ne pereāt. ¶ Magnū quidē
in factō exteriori diuini beneficii est miraculū, veruntamen quotidianis operibus dei
non magis admirandum. Maius enī totius mundi gubernatio est miraculū, qd de quinq;
panibus saturatio quinq; milium hominum, itaq; non tam mirandum erat velleſt, hoc
facere potuisse deum, qd gaudendum illum, qui hęc facere posset, venisse in hęc mundū,
hominēq; factū esse verę dei filium. Illud quoq; reuerēter audiendū, & diligēter ob-
seruandum est, qd ait: Colligite quę superauerūt fragmenta ne pereant, nō solū in disp-
satione verbi dei, in qd maxime cauendū est ne nimis importune & absq; discretiōe infir-
mis aut fastidiosis auditoribus ingerat, verę etiā in vsu vel victu panis huius visibilis, quo
corpus pascit, curādū est ne nobis saturatis pereat, qd esuriētibus pot̄ prodesse paupibus
Cuius enī, nisi dei donum est panis qd; iste, qd carnaliter reficimur. ¶ Nō ita simus in cauti
p̄fatores diuine altitudinis, vt cū dicimus patri secundū institutionē filij sui, panē nostrū
quotidianū da nobis hodie, nō arbitremur panē istū visibilē, quo sustentamur in carne, &
hęc solennē petitionē vel ad curā tāti patris p̄tinere. Quis enī vice eius habet curare, si cu-
ram ipse habere nō dignet̄ de sustentatione huius miserę vitę nrę? Proinde cū dicimus
panē nostrū quotidianū da nobis hodie, triplicē debet panē nrę deuotiōis humilitas in-
tēdere, primum. s. panē spūalem, id est oīm verbum qd procedit ex ore dei, qd noster hō
interior viuūt, deinde panē dñici corporis, qd interior simul & exterior hō in vitā æternā
cōualeſcit, & subinde panē carnalē quē & ipm idem deus & pater oīm homini immeri-
to de terra producit, operātī terrā in sudore vultus sui, qd nisi peccasset poterat absq; labo-
re frui vltioneis paradisi delitijs. Sigdē & ipē dñs p̄sentibus turbis oīm huius triplicis pa-
nis largitatē eodē tpe aperuit. Loquebat enī illis de regno dei, qd est panē spūalem fran-
gere esuriētī, refecit eos carnalibus epulis, & deinde p̄dicauit eis vt esurirēt & sitirent ci-
bum & potum sanguinis sui. ¶ Igitur qd dicit nunc ait: colligite qd superauerunt fragmenta ne
pereāt, reuerēter (vt p̄dictum est) audiendū & diligēter est obseruādū, in oīm pane, quē
tripliciter, vt iā diximus, vitę nrę & saluti gratia eius prouidit, videlicet ne sublimia ni-
mum & fortia p̄dicemus infirmis, ne indignis indiscrete tradamus eucharistiā dñici cor-
poris & sanguinis, ne abundantia nostrā in carnalibus cibis qd alioꝝ inopiā supplere possit
aut in superfluitate abutatur, aut p̄ incuriā perire patiamur. ¶ Collegerunt ergo & im-
pleuerūt duodecim cophinos fragmentoꝝ ex quinq; panibus ordeaceis, quę sup̄fuerunt
his qd manducauerāt. ¶ Redarguta ergo discipuloꝝ est tarditas & fides adhuc p̄modica,
qui dicebāt: ducētōꝝ denarioꝝ panes nō sufficere eis, vt vnusq;q; modicū qd acciperet
& de quinq; panibus ac duobus piscibus, sed hęc qd sunt inter tantos? Imo & iuxta alios
euāgelistas, consiliū incōpetēs dabāt oīm potēti misericordię & misericordi oīpotentię,
mittere turbas vt irēt in castella villasq; proximas, & emerent sibi escas. ¶ Actius vero
& multo maxime redargutus est ille nullius fidei puer, Iudaicus populus, sensu paruulus
& malitia nimis vetus, vt ad æmulationē adduceret̄ in non pueꝝ, in pueꝝ insipientē, dū
videt panes diuine scripturę, qd volebat solus portare, nec tñ curabat māducare, sibi ab-
latos & toti mūdo cōcaros, iuxta qd idē dñs noster alibi dicit: Amē dico vobis, qd ause-
retur a vobis regnum dei, & dabit̄ gēti fructū fructū eius, videt & inuidet, saturatas esse
suis panibus gētes, quę refectiōne. i. æternā refectiōne odit, & inter comedendum ora-
manusq; creſcere iugiter medullā ordeī, ita vt armaria cōiuiatiū plena sint explanatio-
num libris, cuius videlicet ordeī paleā asperrimā ore lāguido famelicus lambit, & pueri-
li dēte rodit. ¶ Cur autē in duodecim cophinos magis qd in aliū numero fragmentoꝝ abun-
dātia succreuit, videlicet qd duodecim erāt aplī numero suo p̄figurātes vniuersos sanctę
ecclesię doctores, qd; fidei ministerio tractādos erat vitalis iste scripturę panis. Cō-
stat vero, nec dubiū esse finit veritas promittētis, qd oīs seruus fidelis & prudēs, quē cōsti-
tuit dñs supra familiā suā, vt det illis cibū in tpe, cū ita fecerit, p̄missū cōdignū reportabit.
Et iuxta aliā parabolā, qd habuit, dabit ei, & abundabit. Igit qd & vnusq;q; propriā mer-
cedē accipiet, secundū suū laborē, recte saturatis oibus duodecim fragmentoꝝ cophini
sup̄fuerūt, vt vnusq;q; discipuloꝝ, qd ministrauerāt, suum reportaret cophinū. ¶ Illi ergo
hoīes, cū vidissent qd fecerat signum, dicebāt: Quia hic est vere propheta qd vēturus est in
mundū. ¶ Et nos igit de qbus scriptū est: Edēt pauperes & saturabunt, & laudabūt dñm
qui requirunt eū, nos inquā, qd requisuimus eū trās mare baptismi sui illū sequuti nūc in-
terim in hac regione deserti, triplici, vt p̄dictum est, pane ab illo qd iude refecit, laudemus
illū vera laude dicētes: Quia hic est vere propheta, qd vēturus est in mundū, qd magnū &
euidēs fecit nobis signū, superatis aquis qd intrauerūt vsq; ad animam eius. i. victa morte,
quia resurrexit & in cōlū ascēdit, misitq; nobis famelicis gratiā suę benedictiōis, scilicet
sp̄m sanctū, qd panes suos multiplices nobis māducabiles. i. scripturas sanctas intelligibi-
les fecit, & hoc modo misit in os nr̄m vocē cōfessionis, cāticū laudis, hymnū nouū gra-
tię actiōis. Nos enī aduētitię & peregrinę gētes. i. nos inq; sumus illi, qbus psalmus di-
xit eos. ¶ Nos deniq; errabamus in solitudine, in inq̄sso, soli, sine deo, procul a ciuitate
dei, in siccitate, aquā nō habētes supernę sapiētię, viā ciuitatis. i. aditū regni dei, nō in-
ueniētes, sed nec q̄rere scientes, esuriētes & sitiētes, & aīę nostrę in malis tabescebāt, ip-
sam suā inopiā nesciētes p̄ turbatiōe & ebrietate, qua oīs sapiētia nostra deuorata est.
Dicamus itaq; qd hic est vere propheta qui vēturus est in mundum. Vere enī nō cecidit
L 2 in terrā

Panis quo
tidianus
Luc. 11
Deutero. 6
Matth. 4
Gene. 3
Colligite
fragmenta
ne pereant
Matth. 14
Luc. 9
Marc. 21
Matth. 24
Luc. 19
1. Cor. 3
Psal. 21
Psal. 68
Psal. 39
Psal. 117
1. Regū. 3
Venurus
in mundū.

in terrā vnū verbū ex omnibus q̄ loquutus est, quæ de seipso p̄dixit, quæ nobis pollicitus est. ¶ Et ex his q̄ iam facta sunt, scimus indubitatē & illud q̄d futurū est, q̄a venturus est in mundū, scilicet ad iudicādū omne seculū, ad regnādū in secula seculorū. Attamē illi homines q̄ viderūt hoc signū & hæc de illo dixerūt, nō eo sensu dixerunt: sed cū essent carnales, tpali eius beneficio delectari, q̄d tamē mirabiliter fecit, ita dixerūt: q̄ v̄turus est in mundū, ac si dicerēt, q̄ huius mundi gloriā, & tēporale iam iam nobis v̄tibus accepturus est regnū Iudæorū. Nā sequit̄: Iesus ergo cū cognouisset, q̄d v̄turi essent, vt raperēt eum, & facerēt sup̄ se regē, fugit iteꝝ in montē ipse solus. ¶ Videlicet diligētes hoc seculum, & sapiētes ea q̄ carnis sunt, hoc in illo amauerūt, q̄d p̄dicto miraculo expr̄i sunt, scilicet posse illū omni v̄tate reꝝ pascere populum suum, locupletare regnū Iudæorū, totūq; diuitiis vincere vel acquirere mundū, & ad hoc venisse illū quondā promissum & expectatū regē magnū, regē inuictū, dominaturū à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarū. Et audebat turba quinq; milia hoīm incōsultis principibus, tū tamē cōsulendi eēt, & secundū deū cōsulere scirēt, audebat inquā vnus agni fiducia quī & ipse lōge aliud intēdebat, cōspirare ad incurfandū v̄niversum mundū, magnā vtiq; tyliuam ferarū fremētū, illāq; terribilē & fortē nimis bestia se posse capere p̄sumebat, q̄ iuxta Danielē comederat atq; cōminuerat, & nūc reliqua pedibus suis nemine resistere audebat cōculcabat. ¶ At ille nō venerat reges occidere, sed regibus iuste regnādū scientiam p̄dicare: nō regna terrarū tributis & v̄tibus p̄mere, sed q̄d deceret regibus & populis, de thesauro regni celoꝝ vitæ æternæ donaria proferre. Lōge alium debellaturus erat hoīm q̄ Tyberiu Cæsare aliāq; capturus bestia q̄ Romā, tunc ipis Iudæorū dominā Igitur verā q̄dē laudē illi hoīes declamauerūt, dicētes: Vere hic est propheta q̄ v̄turus est in mundū, sed beatus populus q̄ se iubilatiōē. Illi, q̄ gustauerunt bonū dei verbum, quod p̄ illum panē significatū est, vnde isti hoīes saturati sunt, q̄ inquā gustauerūt virtutes futuri seculi, q̄ iste propheta magnus reuera v̄turus est in mundū, alto sensu laudē eadē ructuant, aliter post deū curūt, alio lōge desiderio festinat ad eius regimen, & alio modo regno dei vim faciūt, & p̄ violentiā diripiunt, q̄tidie dicētes in cōfione: adueniat regnum tuum. ¶ Ceterū non valde mirē, hoīes populares illius ipis (q̄d & Apostoli sperabāt, q̄d ipse esset restitutus tpale regnum Israel) ita sensisse de illo magno rege Israel, cū vsq; hodie q̄ plurimi ex eis, q̄ magnifice p̄dicāt spūale Christi regnū, & optime p̄ scientiam nouerunt, q̄a regnum eius nō est hinc, p̄ se propter solum tēporalē cibum, q̄ perit, currunt & rapiunt Christū, & inlamāt eum regē suū iurgātes fortiter, & eius domū quæ est ecclesia, vim inferētes. Quātās enī turbas hōī hoīes regi Christo & regno eius p̄senti ecclesiæ fecerūt? Videas plerosq; sacerdotes ceterorūq; ordinū sacri altaris ministros, tāto tumultu ac strepitu officia regni dei p̄ripere, q̄to vix solēt chylarchi, ceteroīnes siue pentarchi pro tpalibus regni honoribus strepere, inuictēq; aduersari & inuidere. De quibus vtiq; tā acerrime q̄ verissime p̄t dici, q̄a oēs quæ sua sunt querūt, nō quæ Iesu Christi, Iesus ergo illud p̄sens tunc cognoscēs, & istud p̄nosens q̄d fecit? Cū cognouisset, inq; Euāgelista, q̄ v̄turi essent, vt raperent eū, & facerēt regē sup̄ se, fugit iteꝝ in montē ipse solus. ¶ Plane hoc faciēdo, & illos q̄dem hoīes de manu cæsaris vel terrarū chæ eius Herodis liberauit, cōtra q̄s illis aduocatus esse nō deberet, si extra fidelitatē debitam quicūq; tanq; pro se facerent, p̄sertim cū diceret eis: reddite q̄ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei, deo, & seipm̄ calumniæ parere non pmisit. ¶ Quā etiā pro nulla occasione sagittarij malitiæ cōposuerunt, vt sagittent in occultis immaculatū, dicētes Pilato, q̄a regem se fecit, oīs qui seipsum regē facit, cōtradicit Cæsari, si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Quātō magis si nō p̄ occupasset eos fugiēs, si sustinisset donec illū raperēt & regē cōclamarēt, occasione calumniæ rapuissent aduersarij? Plane hoc adiecissent, dicētes q̄a vt secū conitarent, illos in desertum locum eduxisset, v̄t p̄ hoc ipsum q̄ fugit, alius q̄d mystice innuit, q̄a qui Christū propter aliud q̄ propter ipsum sequuntur, fugit ab eis Chrūs, fugit veritatis spūs, sicut ab illo dānato Symone fugit, offensus eo, in q̄ totus erat, felle amaritudinis. Quo autē fugit ab istis, in montē, in summā cœli altitudinē. Illuc fugit, illuc se abscondit ab his, illic se cōtinēt à raptoribus & grassatoribus istis, nō q̄ illuc ante impetū ipsoꝝ nō ascēderit, sed q̄a nō inde sup̄ illos vlla donorū suorū parte respicit, & circa viles sarcinulas occupatos, scilicet v̄tri & turpi lucro deditos, despiciēs solis illis se impēdit, nec nimis alte se ab illis submouet, q̄ dicere possunt: nostra autē conuersatio in cœlis est. Nec mora palam omnibus est, q̄ ab illis Christus fugerit, q̄ illos spūritus Christi reliquerit. Turbatur nanque turba, & facit hæreses & schismata: Sed hæc postmodum melius declarabunt sequentia. Sequitur: Cum sero autem factū esset, descēderūt discipuli eius ad mare. Et cū ascēdissent nauim venerūt trās mare Capharnaū. ¶ Alius Euāg. refert manifestius hoc factū esse iubēte Iesu, iussit inq; Iesus discipulos suos ascē-

Danie. 7
Psal. 77
Heb. 6

March. 11
Luc. 11
Acto. 1
Luc. 24

Psal. 77

March. 22
Psal. 63
Iohan. 19

Acto. 8

1. Cor. 10
1. Timot. 3
Philip. 3

Maub. 14

ascendere in nauiculā, & p̄cedere eū transfretū, donec dimitteret turbas. Et dimissa turba ascēdit in montē solus orare. ¶ Ascendentibus nauim discipulis, & tēpestatē passuris, ipse Chīs, quē trans ipsum mare fuerāt sequuti, simul nō ascendit, sed in monte remanet, quia videlicet post q̄ semel fluctus n̄ræ mortalitatis trāsiit, & aquæ mortis semel intrauerūt vsq; ad animā eius, iā ad ipsas passionis aquas nō reuertit: resurgēs quippe ex mortuis, iam nō morit̄, mors illi v̄tra nō dominabit. At vero nos, qui illum trāscuntē aquas secuti sumus, baptizati videlicet in morte ipsius, cōsepulti cū illo p̄ baptismū in morte, nos inquā aquas adhuc multas trāfire, & mare longū arare habemus. i. tēpestatē tribulationū, aut certe v̄tiōrū pati, quas & cōstanter ferre, & superare iubemur, ad omnes tērationes p̄parati. Be-ne ergo, vt Matthæus euāgelista testat, hoc ipsum iussit dñs Iesus, significās q̄ & illi discipuli eius, & quicūq; vellēt illū pie viuēdo imitari, se recepto in montē cœli, laboratori fo- rent in fluctibus seculi, probādū ad aquas contradictionis, & exaudiendi in abscondito tē- pestatis, ad q̄s videlicet fluctus nō esset ipse reuersurus cū eis, nisi per p̄sentē oīpotentiam auxiliij sui. Quia vero & hoc idē euāgelista nō solus dixit, q̄a orare in montē ascēdit, p̄ter- eundū nō est, q̄a nec tunc, cū adhuc mortalis esset orauit, nec mō cū immortaliter regnat à dextris dei, interpellat pro nobis absq; maxima distātia omnimodæ oratiōis, qua homo orare deū debet, aut v̄nq; debuit. Quā videlicet orandi distātiā Lucas quodā loco ex- primēs: Et erat, inquit, pernoctās in oratione dei, videlicet cū esset filius, deū patrē reue- renter orabat, deus ipse reuerēdus, & pro sua reuerētia exaudiendus, cuius vita, & mors sa- crificiū pro nobis & iugis oratio exiit. Immortalitas autē eiusdē nūc idoneū n̄ræ fiducia patrociniū est, in qua nō iā vt oret prosternit, sed sedēs ad dexterā maiestatis in excelsis, in eo pro nobis recte interpellare dicit, q̄ in semetipso nostrā deo patri substantiā semp- p̄sentat fidelis perorator, iustusq; ac potēs aduocatus. ¶ Cū, inquit, ascēdissent nauim, ve- nerūt trans mare Capharnaū. Hoc secundū regulā, quā Tychonius recapitulatiōē ap- pellat, intelligendū est. Prius enī anticipat q̄ trans mare Capharnaū venerint, deinde nar- ratur qualiter venerint. Sic illud in Genesi p̄ anticipatiōē dicit: Et creauit deus hominē ad imaginē suā, ad imaginē dei creauit illū, masculū & feminā creauit eos. Posterior nā- q; narrat qualiter primo hominē de limo terræ formauerit, ac deinde vnā de costis eius in mulierē & edificauerit, itē cū dixisset scriptura de generationibus filioꝝ Noe loquens, ab his diuisæ sunt insulæ gentiū in regionibus suis, vnusquisq; secundū linguas & familias in nationibus suis, inferius narrat qualiter diuisæ sunt, dicendo: Erat autē terra labij vnus, & sermonū eorundē. Cumq; proficiscerent de oriente, &c. Sic, inquā, & hoc loco rei gestæ anticipatur, moxq; ipsa res gesta hoc mō narratur. L. Et tenebræ iam factæ erāt, & non ve- nerat ad eos Iesus. ¶ Ac si dicat, Sicut dixi, q̄a cū sero factū esset, ascēderūt discipuli eius in nauim, itē & nūc dico, q̄a tenebræ factæ erāt q̄n ascēderūt in nauim, & nō venerat ad eos Iesus, q̄a videlicet in monte remāserat, q̄ (sicut ante iā dixi) propter turbā fugerat ipse so- lus. ¶ Mari autē magno v̄ro flāte surgebat. ¶ Hoc & tūc factū est, & sæpe fit, vt v̄to elemē- tari flante, mare exurgat, & quāto vehemētior status in horruerit, tanto magis intumescat vagasq; vndas collidat, & inuoluat. Tunc deprehēsa in fluctibus nauicula, nūc in cœlū eri- gitur, nūc in abyssum demergit, & vt (ait quidā) Nubila tangunt velis, & terra carina. At vero tēpestat illa, tāto miraculo dñi sup̄ aquas ambulātis sedata, seculi turbines significat q̄a nunc saluator calcet & mitigat, q̄n clamāt ad se ecclesiæ, pacē & quietē in tpe oppor- tuno reformat. Igitur v̄turus magnus, v̄turus vrens, est diabolus, quē & p̄ ventū aquilonem sancta scriptura significare cōsuevit, qui tūc habēs iram magnā vehemētius flauit, & corda malorū amplius furore suo turbauit, q̄n nauiculā discipuloꝝ Chīi, scilicet sanctā eius ec- clesiā, vidit agi p̄ mare huius seculi. Cū ergo remigassent quasi stadijs, xxv. aut. xxx. vi- dent Iesum super mare ambulātē, & proximū naui fieri, & timuerūt. ¶ Matthæus euāge- lista dicit, q̄a quarta vigilia dñs ita venerit. Est autē quarta vigilia noctis fere pars vltima, q̄a videlicet quatuor sunt vigiliæ, tribus horis p̄ singulas deputatis, quas castroꝝ vigiles lege- militari cōmutādo excubias, & vicissim vigiliādo seruare cōsueuerāt. ¶ Igit & in hoc mys- teriū est, q̄ discipuli tēpestatē passuri vespere ingrediunt, & mane saluatoris aduētū vi- sistant, quia à vespere p̄secutionis, vel peccati aduersitatē, mane vero pacis vel iustitiæ pas- sim in scripturis significat prosperitatē, iusta q̄d ait Psalmista: Ad vespere demorabit̄ fle- tus, & ad matutinū lætitia. I. secundū peccatū Adæ, q̄ post meridiē declinatē iā die requi- tus & peccator inuentus est, demorabit̄ aduersitas mortalitatis, & secundū Chīi iustitiam qui deū ructo peccato p̄ mortē suā, matutino surrexit, lætitia succedit immortalitatis, & incorruptionis. ¶ Sane quod ait: cū remigassent quasi stadijs, xxv. aut. xxx. magnitudinē spectat miraculi, q̄ cū illis ascēdētibus nauim Iesus non venisset ad eos, tanto spatio vsq; ad illos sup̄ mare ambulauerit. Nam cū littora curua sint, & nonnullis in locis latus conti- nentis tenuē producat in æquora linguā, quocūq; ex tractu littoris Iesus mare ascēderit

Mysterium
cur chīs nō
cū discipulis
redijt in
nauim.
Psal. 68
Roma. 8

1. Cor. 10
Matth. 14

2. Timot. 3
Psal. 69

Luc. 6

Heb. 6

Ibidem
Roma. 8
Iohan. 2

Gene. 1
Gene. 2
Gene. 9

Gene. 6

Psal. 108

Hier. 4

Matth. 14

Mysterium
auxilij dei
in mane.

Psal. 29
Gene. 3
Heb. 2

L 3 magno

magno satis spatio sup aquas ambulauit. Si de sinuoso littoris secessu ascendit. xxx. stadijs ambulauit, si magis introrsum productū litus tenuit. xxv. stadijs mare ambulādo calcauit. ¶ Itē si mysticū sensum hic in istis numeris attendere libet, qñ in tērationibus subuenit, siue a pfectione boni opis, siue a fide q̄q̄ sanctæ trinitatis, vt pfectionis exturbatos visitat, grandē cursum suæ dignatiōis pficit, & a longe deiectos in pfundū animos de longinquo æternæ stabilitatis suæ littore, auxiliatrix gr̄a procurrit. Nā. xxv. stadios numeros, cū totus sit quadratus, ex quinario in se ducto cōpositus (quinquies em̄ quinq; xxv. facit) pfectionē boni opis intrinsecus significat, qd̄ quinq; sensibus corporis perficit, & quinq; libris Mōsi cōmendatur. Tricenarius autē numerus, quē secunda vnitas, i. denarius pficit, tertio repetitus, euāgelicā trinitatis fidē recte figurat. Itaq; dū Christiano vi pfectionis vel occultæ tentationis a bono ope depulso, Chrs̄ subuenit, quasi. xxv. stadijs elongatus & abstracto subuenit: cū autē ei, qui fidei q̄q̄ damna incurrit, miseratus appropinquat, quasi xxx. stadijs lōge iactatā nauiculā liberat. Et timuerūt inquit, imo pr̄ timore clamauerūt iuxta aliū euāgelistā, quia putauerūt qd̄ fantasia esset. L Ille autē dixit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerūt ergo cū accipere in nauim, & statim fuit nauis i terra ad quā ibāt. Hoc loco hic euāgelistā p̄mittit, qd̄ Matthæus nō tacuit, qd̄ Simon Petrus magnę fidei & dilectionis ardēs erga dñm Iesum: Dñe, inqt, si tu es, iube me venire ad te sup aquas, & illo dī cēte: veni, de scēdēs de nauicula, ambulabat sup aquas, vt veniret ad Iesum. Hoc cōtra suos inimicos q̄sdā hæreticos, q̄ ab erroris sui qualitate, fantastici dicti sunt, veritas vtiliter prouidit, ne deesse Christianæ fidei os aut spūs, quo fantastici quoq; blasphemū leuiter exuffare possēt. ¶ Fuerūt autē hæretici, q̄ dñm nostrū nō verū & solidū, sed fantastiū corpus habuisse dicerēt, hoc argumēto nimis infirmo abutētes, quia sup aquas ambulauit. Si inquit sup aquas ambulauit, fantastiū & nō verū corpus fuit. Hoc dixerūt tam imperiti q̄ impn̄, tam hebetes q̄ audaces. Nā eiusdē autoritatis veritas, eiusdē & eadem veritatis autoritas, Petrū refert ibidē sup easdē ambulasse aquas, & nō ante cōpisse mergi, q̄ timeret, vidēs ventū validū venientē, fortassis in signū & portentū futuræ negatiōis, qd̄ dicturus erat, stante magno vento diaboli in p̄torio diaboli. Nō noui hominē, nescio qd̄ dicis. Cōsequit ergo, vt Petrū q̄q; verū fuisse hominē, verūq; corpus habuisse denegent, qd̄ & ipse sup aquas ambulauit easdē. Sed Petrū verū fuisse hominē, imo purū hominē, id est, solūmodo hominē, non etiā deū fuisse, negare nō poterāt. Cōsequēbat vt hostes & negatores veræ humanitatis Chrs̄i obmutescerēt, quia nō poterāt vno codēq; profecto, de Chrs̄to & Petro cōtraria rationabiliter p̄dicare, scilicet vnū ambulantē sup aquas, verū & purū hominē extitisse aliu aut, qm̄ idem fecisset, vt & hominē nō esse, verū corpus non habuisse. Tandē discipulis Iesu tranquillitate reddita, optato littore potitis, cū em̄ vellēt eū accipere in nauim, statim (inquit euāgelistā) fuit nauis ad terrā quā ibant. ¶ Notandū diligenter est, quadrifariā distinctas miseroy necessitates, & nihilominus quadrifariā distinctiōne misericordiæ dñi cōfidentū illi, quas in psalmo. cvi. propheta cōtexuit, in his dñi nostri factis eodā ordine p̄figuratas esse, quo idem propheta illas dulcisona digestit confessione. Propheta nanq; spūali oculo p̄uidens gratiā dei, in tpe beneplacito vocantis, iustificatis, & magnificatis eos, quos p̄sciuit & pr̄destinauit, conformes fieri imaginis filij sui, nosq; intuens, quia solis ortu vsq; ad occasum, in aquiloni & mari, longe a deo eramus dispersi. ¶ Primā vocationē nostrā dñō cōfitemur: Errauerūt, inqt, in solitudine, in inaquoso, via ciuitatis habitaculi nō inuenerūt, esuriētes & sitientes anima eoy in ipsis defecit. Et clamauerūt ad dñm cū tribularent, & de necessitatibus eoy eripuit eos. Qd̄ vtiq; in eo sit, qd̄ p̄ re generationē aquæ & spūs sancti, deducimur in viā rectā, vt eamus in ciuitatē habitatiōis, quā aliter inuenire nō possemus, sicut ipse ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto nō potest intrare in regnū dei. Hoc autē p̄figuratū in eo supra dictū est, qd̄ abeuntē dñm trans mare Galilææ, multitudo magna est secuta. ¶ Secunda distinctio misericordiæ in psalmo hæc est. Quia cōfregit portas æreas, & vectes ferreos cōfregit, i. actualia peccata quæ post baptismū q̄ plurimi lætaliter incurrūt, pr̄ suæ fortitudinis spiritū ad pœnitentiā peccatores excitādo dissoluit, suscipiēs eos de via iniquitatis eoy, mox vt propter iniustitias suas humiliantur, & assumūt pœnitentiæ luctū. Item & hoc in eo p̄figuratū est, qd̄ faciebat signa dñs noster super his qui infirmabantur, vt videntes turbæ, celerius se sequebantur. ¶ Tercia nihilominus eandem misericordiæ confessio illoꝝ est, qui famem simul & tædiū habentes audiendi verbū dei, cū fuerint prius & per baptismū ab omni peccato, & postmodū per pœnitentiā ab iteratis criminibus iustificati, rursus appropinquāt morti, obliuiscētes māducare panē suum, id est, pr̄ tædio non valentes aspiciere illum, in quo vere viuit homo, panem scripturay. De quibus continuo psalmus pr̄dictus ita subiungit: Omnem escam abominata est anima eoy, & appropinquauerunt vsq; ad portas mortis. Non em̄ sicut fames panis eius, q̄ solus exterior homo viuit, sic se habet fames quoq;

Mysteriū in his numeris.

Matth. 14

Matth. 14

Matth. 26

Quatuor necessitates hoim p̄figuratae, a quibus Chrs̄ liberat. Roma. 8

Prima ante baptismū. Psal. 106

Iohan. 3

Secūda in p̄tis post baptismū.

Tercia in fame panis celestis.

Deute. 8 Psal. 106

Quoq; panis spūalis, qui est sermo dei. Siquidem in fame panis huius corporalis, graue de siderium est in saturitate fastidium: in fame autem panis illius, i. verbi dei, graue est fastidium, in saturitate desiderū. Bene ergo de eiusmodi dictū est: Omnē escam abominata est anima eoy, quia videlicet siliquas gentiliū poetay, aridūq; & vacuum Tullianæ faciūdiæ scenum, tanquam grandes delicias esuriunt, scripturas autem prophetarum & sanctorū patrū, tanq; inanem paleam fastidiunt. Quod qdā magnus diuini conuiuia sermone iam effectus, si quando (inquit) in memetipsum reuersus, prophetas legere tentassem, sermo horrebat incultus, quia lumen ex eis oculis videre non poteram, qd̄ tamē non oculorum culpam putabam esse, sed solis. Sed de hmōi quoq; necessitatibus ac tribulationibus dominus, vt in his quoq; consentitur illi misericordiæ eius, liberauit eos: Et misit (inquit) verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eoy, vt panem scripturarum & ipsi manducantes, & alijs frangentes, sacrificarent sacrificium laudis, & annuntiant opera eius in exultatione. Et hoc maxime in supradicto miraculo significatum est, dum de paucis panibus refecti hoies illi hoc opus laudauerunt, & annuntiauerunt, qd̄ hic est vere propheta qui venturus est in mundum. ¶ Quartum necessitatis periculum, vel quarta confessio misericordiæ, rectorū vel pr̄latorū sanctæ ecclesiæ est, qui dum inquietis turbis pr̄sunt, multis curay persecutionūq; fluctibus tribulant, tandemq; auxilio dñi visitant, & de necessitatibus educti suis magnifice lætificant. Ipsi nanq; sunt de quibus continuo Psalmistā: Qui descendunt (inquit) mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera dñi, & mirabilia eius in profundo. Horum periculū, i. spūs procellæ, dicente, i. permittente dño, stat & inualefcit, vt exaltet fluctus eius, vt qui nunc per contemplationem ascendunt vsq; ad cœlos, repente descendant vsq; abyssos, seditionis turbis agentibus, turbenturq; & moueant sicut ebrius, & omnis sapia eoy deuoretur. Nam & Moyse sapia tali conturbatione deuorata est, qd̄ exacerbauerunt spm̄ eius, & distinxit in labijs suis, quia videlicet solita fide tunc non est locutus ad aquas contraditionis, horum (inquam) periculum & subuenientium misericordiæ laudabile miraculum in eo significatum est, qd̄ discipulis nauigantibus (vt pr̄dictum est) mare magno vento stante surgebat, & dñs ambulans super aquas, veniensq; ad eos, statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius, & lætati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eoy. Statim enim (vt pr̄dictum est) fuit nauis ad terram, quam ibant. Sequitur. ¶ Altera die turba, quæ stabat trans mare, vidit qd̄ nauicula alia non erat ibi nisi vna, & qd̄ non introisset cum discipulis suis in nauim, sed soli discipuli eius ascenderant. Aliæ vero superuenerunt naues a Tyberiadē, iuxta locum vbi manducauerunt panem, gr̄as agentes dño. ¶ Vidit (inqt) turba qd̄ nauis alia non erat ibi nisi vna, & qd̄ non introisset cum discipulis suis Iesus. Hoc aperte dictum est. Sed qñ hoc turba illa vidit? Altera (inqt) die, videlicet quando nec ipsa nauicula iam ibi erat, vt pote quam procedente vespera discipuli sui ascendentes (vt supradictum est) venerunt Capharnaum. Ergo non corporali tunc visione, sed visu vidit memoriæ. Igitur simplici quidem elocutione, sed aperta, satisq; clara significatione sanctus Euāgelistā nobis innuit turbam illam multum attonitam, valde sollicitam trans mare stetitisse, & comperto a superuenientibus, quod Iesus cum discipulis suis esset trans mare in altera parte, coniecturali collatione miraculum quod non viderant inuestigasse, videlicet præterita respiciendo, scientes nullam aliam nauiculam ibi stetitisse. Iesum autem cum discipulis suis non ascendisse, igitur aut pedibus illum super mare ambulasse, aut in modum Helix, quē spiritus domini plerunq; de loco ad locum transferēbat, istum quoque, quem vere magnum prophetam esse paulo ante dixerant, spiritu dñi trans mare raptum fuisse. L Cū ergo vidisset turba, quia Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt naues, & venerunt Capharnaum, quærentes Iesum. Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti? Ergo (inqt) quia aliæ naues superuenerunt, & sic transfretandi facultatem habuerunt ad quærendum Iesum. Ascenderunt vt quærent eū, & inuento, Quando (inquiunt) huc venisti, nō ausi dicere: Quare huc tam cito venisti? ¶ Nam intentionē, qua illum quærebant, vel consilium quod in deserto conceperant, vt raperent eum, & facerent regem super se, tutum fore nondū arbitrabant, in ciuitatibus prodere, quippe nondum confirmati, nec consensu eius animati, vt postulabat negotium tantæ rei. Maluissent ergo tardasse illum in deserto, donec acclamato, vel sublimato super se rege, datisq; sacramentis militaribus, bellicisq; ordinatis functionibus. Primum in idipsum Tetrarcham Galilææ Herodem, deinde in cæteros regni Iudæici Tetrarchas armati signa inferrent, sicque liberato regni Davidici folio, Romanam ipsam, cum toto, quod sub illa erat mundi imperio, tanti principes facti, rege suo præeunte, subiugarent, sicq; impleverent prophetiam dicentē: Et possidebit domus Iacob, qui se possederant. L Respondit Iesus, & dixit: Amen amen dico vobis, venistis ad me, nō

Verba Hieronymi

Psal. 106

Ibidem

Psal. 106

Psal. 106

Quo vidit hæc turba

3. Reg. 10

Intentio eorum qui Iesum quærebant, id est, vt regē facerent

quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Fidei quæretur intel-
lectus eorum, quæ ab hoc loco veritas dicere incipit, ante oia scire cõuenit (in quatuor possibile est)
qua intentione ea dixerit, illamque præ oculis habere, vt in luce eius faciem agnoscat, eiusque
verbi qualis sit, & aduersus oem corpus & sanguinis Christi inimicis, hæreticis iudicare vel
discernere queat indubitanter, qualis non sit. ¶ Est autem hoc in eius intentione cõsiderandũ,
quod eadẽ via, per quam vita exclusa, morsque admissa est, mortẽ excludere, vitamque homini redu-
cere parat, s. per credulitatẽ rei, quam cõstat inuisibile esse nec hũana rõne posse cõprehẽdi.
Scimus enim quia primi parẽtes nostri acquiruerunt diabolo mēdaci, & mēdaciũ (cuius ipse
pater est) loquẽti ac dicenti: Nequaquam morte moriemini. Scit enim deus quia quacũque die co-
mederitis ex eo, aperient oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonũ & malũ. Nunquid di-
xerunt, quõd per hoc lignũ oculos nros aperire, sciam boni & mali afferre, deos nos efficiere?
¶ Hoc igitur sciendum est, quia quæ admodũ peritus medicus scdm morbi naturã, quã nouit
antidotũ tẽperat, & dicit ægrotanti, quia tale venenũ bibisti, vel talẽ herbã, aut quamlibet
rem malã comediti, nisi hoc illi contrariũ sumpseris, viuere nõ poteris. ¶ Sic author vi-
tæ, cũ dicit: Nisi mādūcaueritis carnẽ meã, & biberitis sanguinẽ meũ, nõ habebitis vitã in
in vobis. Hoc p summã iustitiã intẽdit, vt quantũ homo mēdacio credidit, tũ credat veri-
tati: quantũ credidit deceptiõĩ supba psumptiõẽ, tũ credat redẽptori humili subiectiõẽ,
tanta fide comedat panẽ, & bibat calicẽ Christi, quanta infidelitate comedit fructũ vitæ ac
horũ, vt de isto credat plus quã videre possit, quod de illo plus quã videbat, & oino plus & aliud
quã esse poterat, nulla rõne adductus credidit. ¶ Sed iam ad ipsa vitæ æternæ verba veniẽ-
dum est: Amẽ amẽ dico vobis (inquit) venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia mandu-
castis ex panibus, & saturati estis. ¶ Rex iste, quod non ab hoibus sit, sed hoies ad regnũ suum
colligit, nõ reges de solijs suis eicit, vt sedeat ipse pro illis, sed cupiditatẽ euerit, & chari-
tatẽ cõstruit in cordibus nris. Nã quod istis hoibus dicit, oibus cupiditatis satellitibus dicit
in quibus tametsi Christum sequi, vñ deũ quærere videant, tũ tunc vere cupiditas regnat, si deũ
propter aliud quã propter ipsum quærũt aut sequuntur. ¶ Cũ igitur audimus dicentẽ regẽ istũ:
Venistis ad me, nõ quia vidistis signa, sed quia mādūcastis ex panibus, & saturati estis, ad cor
suũ quisque nostrũ redeat, & interroget semetipsum, qua mēte ad thronũ vel mēsam eius ad-
eat, i. quod desiderãt ad sanctũ altare eius accedat. Sunt illic signa quæ fecit Iesus, sunt & pa-
nes quibus quod accedũt, pascunt, & quod nihil aliud esuriũt, saturant. Signa quæ facta sunt sup his
qui infirmabant, illa sunt quibus sanamur, mysteria incarnationis, natiuitatis, passiõis, resurre-
ctionis & ascensionis eiusdẽ dñi nostri Iesu Christi, qui propter hæc veniũt gaudentes, & gra-
tias agẽtes, quod ea videre meruerunt tpe quod em pterita, virtute autẽ semp præsentia, & san-
cto desiderio pascunt in his, nõ illos tanquã raptores suimet rex Christus refugit, sed esse eius
& domesticos suos agnoscit, vt faciat illos inuenire quod quærunt, quia iam intra illos est re-
gnum dei, iam sunt ipsi intra regnũ charitatis. ¶ Panes autẽ regis eiusdẽ Christi, panes (in-
quam) multi, nõ vnus panis: non enim de illo vno pane, quod est ipse Christus, sed de panibus eius
nunc agit, panes ergo Christi regis sunt illi, quod pro mercede constituti, iusta & antiqua lege
debent his, quod altario deseruiunt. ¶ Qui soli huic mercedi inhiant, & ob hanc solam sacri
altaris ministerio se ingerunt, raptores regis, & puafores regni sunt, importunũ ornantes
solũ in tẽpestiũ portãtes subleuũ. Dicit eis rex tam acriter quã sapienter: Amẽ amẽ dico vo-
bis, venistis ad me non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.
Ac si dicat: Vos utique nõ me, sed mea diligitis: nõ quod ego sum, sed quod est sub me scriptis, nõ
mei sed mēse meæ vos estis amici. Manducatis ex panibus meis, & sufficit vobis. Saturati
estis: nõ enim iustitiã esuritis aut sititis, sed solo vẽtre ducimini, solã curã carnis facitis in cõ-
cupiscẽtijs. Et hæc est beatitudo vĩa, totaque saturitas, ingredi põpaticẽ domũ dñi, come-
dere agnũ de grege, & vitulos de medio armẽti, Cũ nihil aliud quærẽtes canitis ad vocẽ
psalterij, sicut David putauit vos habere vasa cãtici, & nihil patimini sup cõtritiõẽ Ioseph
Vere enim nõ cõpatimini, neque cõpassiõẽ charitatis pascimini in cõtemplatiõẽ signorũ, quos
videtis, i. mysteriorũ, quæ in altari cõmẽoratis, nihilque oino patimini sup cõtritiõẽ dicẽtis
Math. 26 Hæc quæscũque feceritis, in mei memoriã facietis. Quid igitur dicã, quo factõ regẽ, quẽ quæ-
ritis, nõ rapaci cupiditate, sed ordinata charitate apphẽdere possitis. L Operamini nõ ci-
bum qui perit, sed qui pmanet in vitã æternã. L Operamini (inquã) nõ cibũ qui perit. Ci-
bus ille quod saturati estis, propter quẽ vos ad me venitis, vt iteque saturemini, quia iteque esurietis
quotidie perit, & quæ intrat in os, toties in ventre vadit: in ventre (inquã) & nõ in mentẽ
vadit, & in secessum emittit, & sic perit. Talẽ cibũ nõ dico, vt operemini, nõ cõmoneo, vt
pro illo solliciti sitis, nõ inuito vos, vt ppter illũ ad me veniat. Nõ enim ad hoc in hũc mũ-
dum veni, vt impleã horrea vestra saturitate hmõĩ, & vino torcularia redundẽt, vnde am-
plus grauent corda vestra in crapula & ebrietate, & curis seculi. Iam quippe sufficit diei
vestro malitia sua hæc, ita vt diem illum puidere nõ possitis, qui tanquã laqueus supueniet
vni-

Hic incipit
tractatus de
eucharistia

Gene. 3

Rex Christus

Quidam
quædam
ne veniunt
ad Christum

Eph. 2
Luc. 17

Deuter. 29
1. Cor. 9
Attẽdit o
sacerdotes
vt recte ser-
uiatis dño.
Rom. 13
Amos. 6

Math. 26

Math. 17

vniuerso orbi. Sed illum potius cibum dico vt operemini, qui pmanet in vitam æternã, i.
qui in hac mortali vita manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, vt vitam det mundo
æternam. Hunc talẽ cibũ operamini. L Quẽ filius hois dabit vobis. L Dabit (inquã) nõ de-
dit: ne forte talẽ cibũ vel tales cogitetis panes, quales manducastis (vt prædixi) & saturati
estis, quia videlicet nõ aliud esuritis, quia vos esuriem sitimque iustitiæ nõ habetis, illum vobis
cibũ bñdictione sua multiplicatũ dedit, & nõ dabit, nec assuescetis, hoc rege, in otio, cibo
abundantia crapulari, remota iam à vobis pccena, qua iuste operat homo terrã in sudore
vultus sui, hunc autẽ cibũ nõ dedit, sed dabit, cũ vos opus eo cibo dignũ opati fueritis. Tũc
(inquã) & nõ añ vobis dabit. Quæretur L Hunc enim pater signauit? L Idcirco nõ nisi operanti
bus dabit hunc cibũ filius hois, quia p hũc signauit, hunc à cõibus signis certo & proprio
signo sub distinxit, vt cũ alios cibos oēs bonis ac malis operantibus, & otiosis cões fecerit,
eadẽ largitate, qua solẽ istum visibile facit oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos &
iniustos: solum hunc panẽ, hunc cibũ, de quo nunc loquor vobis, nunquã dare velit nisi di-
gnis, i. opantibus opus dei. Ita signauit, ita clausis oibus celoꝝ portis apud se cõtinuit, vt
nõ cũ cibis cõibus patiat à canibus vel porcis inueniri. ¶ Quo autẽ signo hunc signauit?
Magno plane & reuerẽdo signo, s. nomine suo. Dixit enim de hoc pane viuo, & est nomẽ
meũ in illo. Nomen quãdã dñs deus ac dei filius, huius panis propriũ signum est. Cui enim an-
gelorũ & hoim dixit aliqui: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Hæc & hmõĩ nomina,
quæ cũque sunt diuinæ naturæ, proprie panis huius hodie, imo vnum propriũ signum sunt.
¶ Præterea, signauit hũc eundẽ, nõdum quidem in re, sed iam dudum in prædestinatione
mox autem signabit in re, signo quod omnes videbitis, quã coquet hic panis igne passionis,
vt absque signo suo, quod est sua crux, nõ detur ad manducandum alicui: nec ab aliquo possit,
nisi per hoc signum agnosci aut inueniri, capi vel manducari. Igitur cum dixisset dominus
Operamini cibum, qui pmanet in vitam æternam, iam nil superesse videbat operarijs illis
tam promptis, quod quæsierant rapere illũ, & facere regẽ sup se, nisi vt designato sibi ope ad-
mitterent ad promerẽdum cibum, qui nõ posset perire. Nam in se moram nullam fore,
auidã spe præsumebant, quin facerent, quicquid præciperet largitor tanti stipendiij rex.
L Dixerunt ergo ei Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opus dei? L Sed istis tam fortibus
tamque humerofis regni dei operarijs, quã nõ asperum iugum, quã nõ graue onus rex iste impo-
nat audiamus. L Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus dei, vt credatis in eũ, quẽ ille
miser. L Hoc opus dei tantæ suauitatis ac lenitatis iugũ vel onus est, vt ei nulla seculi liber-
tas, aut otium valeat cõparari. Deliciosum opus certe, & dulce omni homini, si scirent oēs si-
lij Adã dulcedinẽ eius experiri, euaporato sensu carnis, vel inflatiõẽ miseræ vanitatis, quẽ
ex prima radice, i. ex primo parẽte in cõctis humani generis ramos & fructus nimis pu-
naciter sese effudit. ¶ Hoc enim opus & non aliud, datum est primo homini, quã tulit eum
deus, & posuit in paradiso voluptatis, vt operaret & custodiret eum. Quid enim laboris ar-
bitramur illi fuisse iniũctum ab eo quod dictũ est, vt operaret, & custodiret eum? Putamus
ne, quod impositum fuerit illi hoc operis, vt operando, in sudore vultus sui vesceret ex omni
ligno paradisi, aut vt poma paradisi custodiret, ne dirutis sepibus alijs prædo nocturnus
illa deciperet? Ergo quod dictum est: vt operaret & custodiret eum, hoc esse intelligere
debemus, vt creatori suo in laude & gratiæ actione fidelem animũ gereret, plusque deum
quam vllam dei creaturam diligeret, & credẽdo consilio eius, paradysum seruaret sibi, ne pec-
cando habitationẽ eius amitteret. ¶ At ille ingratus, cum antequam operandi pceptũ acce-
pisset, mercede opis donatus esset (prius enim in paradysum tulit eum deus foris plasmãtũ, quã
operandi daret illi præceptũ) ingratus (inquã) suaue iugũ, & leue onus abiecit dei, & dñi
creatoris sui. Quid enim asperitatis aut grauitatis habebat, imperio credere dicẽtis: Ex omni
ligno quod est in paradiso comedes, de ligno autem sciæ boni & male ne comedas, quacũque
enim die comederitis ex eo, morte moriemini? ¶ Igitur opus dei, omni otio suauius, hoc est
vt credatis (inquit) in eum, quem ille misit. Hoc maxime & ipsa diffinitio credendi in eum,
palam dabit intelligi. Quid est enim in deum credere, nisi deum non propter sua, sed pro-
pter seipsum diligere? Nam quod deum propter aliud quã propter seipsum quærunt (quæ ad
modum isti, qui veniebant ad dñm Iesum, quia nõ signa viderunt, sed quia manducauerunt
ex panibus, & saturati sunt) nec deum diligere, nec in deum credere dicẽdi sunt. Aliud enim
est credere deo, credere deum, & credere in deum. Possunt quidem credere deo, vel cre-
dere esse deum, sed credere in deum nullatenus dicendi sunt. At illi, quod deum non propter
temporale emolumẽtum, sed propter ipsum diligunt, vere in deum credere dicendi sunt.
Et hi pfecto gustauerunt, gustuque suauis expti sunt hoc opus dei, quod est credere in dei filiũ,
opus esse sine labore, iugũ sine asperitate, onus sine grauitate. Ergo quod ait: vt credatis
in eũ, quẽ ille misit, idem est ac si dixisset, vt nõ propter panes, quos mādūcastis, sed pro-
pter meipsum ad me veniat. Sed omnes amici huius mundi non eo spũ agunt, vt confitẽtes
Christum

Luc. 21
Math. 6
Luc. 21

Gene. 3
Textus ad
deum
Math. 9

Exod. 23
Hebr. 1
Psal. 8

Opus dei,
omni otio
dulcius

Gene. 2

Ingratitudo
primi hois

Credere in
deũ, est deũ
um ppter
seipsum nõ
propter sua
diligere

Roma. 8

Christum dicere possint ei, non tua, sed teipsum quærimus. L Dixerunt ergo Iudæi: Quod ergo signū tu facis, ut videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt māna in deserto, sicut scriptū est: Panē de celo dedit illis māducare. Nōne ergo veritas vobis dixit, q̄ isti hoies veniebant ad eū, nō q̄a viderant signa, sed q̄a de panibus manducauerant, & saturati fuerant. i. q̄a nō illud propter q̄d signa faciebat, sed ipsa signa quærebant, ea maxime, quæ non animæ, sed vētri proficerēt. Cum em̄ dixissent: q̄d signū tu facis, ut videamus & credamus tibi, q̄d operaris? continuo quasi Iesus interrogasset q̄d signum vultis ut faciam vobis? Patres nostri (inquiunt) manducauerunt māna in deserto, videlicet quicq̄d fecisset aut dixisset ad verā pertinens vitam, nihil actum crederēt, nisi vltioneis diuitijs impleret eos vsq̄ ad oēm nauseam. ¶ Et vide nunc q̄ irreuerenter pulsant dñm vni tentatores, quasi iam illum in consortium adduxerint suæ vanitatis, à con- clusione incipiunt sic: Quod ergo signū tu facis? Ac si dicant: Dixisti hoc esse opus dei, ut credamus in te, quē ille miserit. Magnā profectio gloriā quæris, nec paruo signo tibi debet cōcedi. Quod ergo signū tu facis? quid operaris? An q̄a de q̄ncq̄ panibus hordeaceis, q̄ncq̄ milia hoīm semel satiasti? Hoc valde parū est ad hoc, ut credamus tibi. Maius fuit, q̄ p̄ca nostri manducauerunt māna in deserto, non panē de terra creatū, sed de celo datū, non quatuor aut q̄ncq̄ milia hoīm, sed exceptis paruulis & mulieribus, sexcēta milia pugnas oīs nō semel aut bis, sed totis quadraginta annis. Quid tale tu operaris? Nunq̄d tu manda- sti nubibus desuper, ut ianuas cœli aperuisti, & plus nobis manna ad manducandū, & pa- nē cœli das nobis, ut panē angelorū manducet homo, & cibaria habeamus in abundantia? Nonne hęc cōtulit nobis Moyses, & tu maiora quoq̄ cōferre debes, si te vt asseris misit deus p̄f? Non minoribus, imo maioribus signis, ut credamus tibi, efficere debes, hoc mo- do tētantes, ip̄a tētatiōis pressura putabant extorquere se posse, q̄cqd ille facere poterat, quasi se cōtinere non valēs, & festinans ad gloriā, mox talia facturus esset signa, quæ su- perba ip̄orū cupiditas ambiebat. ¶ Equidē nec nunc, cū homo factus esset, manus eiusdē dñi, qui coram patribus eorū illa fecit mirabilia, erat inualida, vt iterū plueret sup̄ eos sicut puluerē carnes, & sicut arena maris volatilia p̄nata & cætera faceret talia, sed sicut illi tēta- tores horū tētatorū patres, non potuerunt satiari à miraculis, nisi solis mortibus suis, ten- tantes & murmurantes, tam diu, donec desertū implerēt cadaueribus suis: ita isti filij illoꝝ nullo miraculoꝝ genere vel multitudine satiari potuissent, nisi solo signo long, quo ita cō- triti & destructi sunt cū tēpli & sacerdotij sui veteribus vmbis, quō cucurbita, quæ obum- brabat capiti eiusdē lonæ, sub vno solis ictu exaruit. Si em̄ post q̄d filius hoīs tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ fuit, in statu suo ludæa, vel synagoga p̄mansisset, nō ma- gis quicuisissent aduersus dñm, & aduersus Ch̄m eius insanire, q̄ patres eorū, nisi in deserto prostrati fuissent, cessassent tentando, murmurando, aduersus deum consurgere, q̄d er- go saturatis illis, & sup̄flua quærentibus, æterni ac necessarij dñs conuiuij dicatōnis sa- melicus exaudiat, q̄ non propter cibum pereuntē, sed propter eum, q̄ permanet in vitam æternam ad tantum regē accedere, & coram illo semper assistere desiderat. L R̄ndit ergo Iesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panē de celo, sed pater meus dat vobis panē de celo vobis. ¶ Non (inq̄t) patres vestri, nō Moyses patrū vestro rum illoꝝ oīm, q̄ māna manducauerunt maximus, dedit vobis panē de celo, sed p̄ me us: non dico dedit, sed p̄senti tpe dat vobis panē de celo vobis, panē (inquā) verum. i. non pereuntē, sed p̄manētē in vitam æternam. Sicut scriptū est: Dicitis panē de celo dedit illis manducare. Verē dico vobis, nō, sicut hęc scriptura prophetica dicit, sic factū est, q̄n māna manducauerunt patres vestri, sed sicut futurū erat, vt aperirent ianua cœli quæ propter p̄c̄m antiquum clausa fuerant humano generi: & vt panē angelorū manda- caret homo, tunc p̄figuratum est, q̄n illo pane patres vestri alti sunt in deserto. Nam si- cut aqua illa, quæ tunc de petra percussa profluxit, vt biberent patres vsq̄, rompham q̄ an- te paradisum posita ē nō extinxit, sicut illud māna nec cibus angelorū extitit, nec vitā æ- gelicā patribus vestris dedit. ¶ Hoc loco silendū nō est, male quosdā ignotos, sed absco- diti noīs hoies opinari, suis quoq̄ defendere dictis & scriptis, panē vobis & potū, quem in sancto altari sumimus, nihilominus patres illos māducasse tunc tps̄ & bibisse, & nihiloma- gis hoc esse vobis corpus & sanguinē Ch̄i, q̄ fuit illud māna, q̄d ille populus comedidit, & illa aqua, quæ de petra producta nō solus populus, sed iumēta biberunt. Huius errori suo pro maximo argumēto adhibēt autoritatē Apostoli dicētes: Et oēs eandē escam spūa- lem manducauerunt, & oēs eundē potum spūalem biberunt. Bibebant autē de spūali conse- quente eos petra, Petra autē erat Christus. Itaq̄ cum p̄senti veritatis autoritate, dicētis Amen amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panē de celo, sed pater meus dat vo- bis panē de celo vobis, aduersus hanc detestabilē p̄sumptionē, quam libet paucis rēden- dum est, Primoq̄ dicendum, Ap̄m non eo sensu dixisse, quo isti accipiunt, & oēs eandē escam

Tetatio lus
de orz p̄fes
rens signa
patrum sig
nis Christi.

Exod. 12

Psal. 77

March. 12
lonæ. 4

Panis verus
nō manna,
sed Ch̄us
est p̄ māna
p̄figuratus
Psal. 77
Exod. 12
Ibidem. 17
Gene. 3

1. Cor. 10

Verus sensus
Apl̄i

escam spūalem manducauerunt, & omnes eundem potum spūalem biberunt, neq̄ dictū- culam relatiuam, s. eandem escam vel eundem potum ita posuisse, vt referri vellet ad illam escam illumq̄ potum, de quo ipse dñs: Hoc est (inq̄t) corpus meum, hic est sanguis meus. Sed eandē (inq̄t) escā manducauerūt, & eundē potū biberunt Dathan & Abyron, quam Moyses & Aaron, eadē vtiq̄ Chore, quā Caleph aut Iosue. Hoc em̄ intēdit apl̄s ea lectio- ne vt sollicitū reddat oēm hoīem, ne se arbitret iam cōprehēdisse, q̄a cōsecutus est sacra fi- dei Ch̄ianæ. Nam hęc oīa inq̄t in figura facta sunt nostri, vt delictet vt antiq̄ sciamus ex- perimētis, q̄ licet oēs baptizati simus in eodē noīe patris & filij & spūs sancti, & oēs man- ducemus idem corpus & sanguinē Ch̄i, nō tñ arbitrandū nobis sit, q̄ æque oībus nobis beneplacitū sit deo, quōcumq̄ viuamus, qualiacūq̄ post baptismū operemur. Quia quē- admodū cum oēs illi eisdē signis, eisdē (inquā) mali q̄bus & boni fuerint glorificati, in pluribus tñ eorū non beneplacitū est deo, vt introduceret eos in terram repromissionis, sic nimis nō cōplacebit ei, vt introducat nos in regnū dei, si fuerimus cōcupiscētes malo- ram, quē admodū & illi cōcupierunt: si fornicati fuerimus, sicut q̄dā ex ip̄is fornicati sunt: si tētauerimus Ch̄m, sicut q̄dā eorū tētauerunt: si murmurauerimus, sicut q̄dā ex ip̄is murmurauerunt. Igit̄ textus apostolicæ literæ nemini succurrit, volenti accipere sic ean- dē escam vel eundē potū esse dictū, vt referat ad identitatē cibi & potus viuifici, quē sumi- mus in cōmemorationē dñi nostri Iesu Ch̄i. ¶ Sed neq̄ illud, q̄ escam & potū spūalem idē Apl̄s dicit, Nam si aliter velis accipere escā & potū spūalem, q̄ in figuram spūalis cōtin- gentem, & idcirco non naturali reꝝ ordine, sed spūali virtute prodeuntē, ipse Apostolus in eisdē literis te cōstringit quantumvis recalcitrantē. Dicit em̄ paulopost: Hęc autē oīa in figuris contingebant. Si oīa, vtiq̄ & illa esca & ille potus in figura contingebant, Pro- inde nō magis illud manna panis iste verus erat, nec magis ille potus idem erat, q̄d iste vi- talis potus, quē vere Ch̄i sanguinē credimus & cōficemur, q̄ illa petra Ch̄us erat, petra vtiq̄ inanimata & insensibilis, quam Moyses virga percussit. Nam vniuersa (vt iam dictū est) contingebant in figura, quæ profecto nusq̄ valet idem q̄d ipsa res quam figurat, sicut ymbra non est idem q̄d ipsa rei vel corporis substantia. ¶ Sed dicit aduersarius: Nimis & iste panis quē in altari consecramus, figura est panis viuī, q̄ de celo descēdit, non ipse panis viuus. Cuius (queso) autoritate canonica fretus, catholicis hoc infero auribus: Nū- quid vbi dixit ipse panis viuus de pane quē tenebat in manibus: Hoc est corpus meum, di- ctū est aliqd̄ tale quale dixit Paulus, vbi cū dixisset: Petra autē erat Ch̄us, &c. Hęc autē (inq̄t) omnia in figura contingebāt illis: Nempe si ipse Ch̄us aut Euangelista, vel Apo- stolus author esset dictionis huius, non tu esses redarguendus. Etiā si dicat quis figuratam esse locutionē, qua dicit̄ posteriū: Nisi manducaueritis carnem filij hoīs, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, non nobis aduersat, q̄a videlicet ista figuratio locutionis veritatem rei non perimit, quemadmodum in parabola seminantis, verba pa- rabolica rem non perimunt vere seminantis. ¶ Quæ em̄ est diffinitio figuratæ locutiōis? Nempe cum aliud in voce sonat, aliud intelligendū est, figurata locuto est. Plane ergo & si p̄dicta locutio figurata est, aliter em̄ ludæi sonuit, aliter Ch̄us sensit, rem ipsam figu- ratio non perimit, sed ipsa potius figuratio re p̄manente perimit: cum de pane & vino si- gnanter d̄: Hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, Ibi em̄ sensus Iudaicus perimit, q̄a luce clarius est, q̄ sicut intelligebant, Ch̄us manducandus non est. Putabant em̄, q̄ con- cidi vellet carnē suam, & manducari, in qua coutebat quinq̄ sensibus, quemadmodum concidit caro agni, & comedit. Ibi (inquā) figuratio hęc perimit, & p̄manet sensus ver- bi consonus. s. q̄ panis in veram substantiam corporis eius diuina virtute conuertatur. ¶ Quod si cuiq̄ impossibile apud deum esse videt̄. s. vt panis, qui hoc anno creuit e terra, corpus Ch̄i fiat, & quod vinum, p̄sēntibus expressum acinis, vertat in sanguinem dñi, consequit vt aquam quam pauloante de Rheno ac Tyberi, vel quolibet fonte hausit, cru- cis & passiōis Ch̄i sacro signatā, nō credat illā esse, quæ de latere eius lanceato cū sangui- ne fusa cucurrit, ad hoc, vt p̄ baptismū suū lauaret nos à peccatis nr̄is, vt cū hoc q̄q̄ nega- uerit, sit ex toto corde æthnicus & publicanus, sit hō hæreticus, post primā & secundā ad- monitiōē, à cūctis deuitāndus. ¶ Sed illud cur nō credat, cū oīs aqua, siue maris, siue flu- minū, aut fontū, cisternarū, aut paludū: oīs (inquā) aqua vnde cūq̄ sumpta, vel producta, scdm̄ substantiā sit vna? Cum igit̄ vnde cūq̄ sumpta sit, crucifixi dñi sacro admota fuerit rationi fidelium nulla dubietas subest, quin ipsa eadē sit, quam (vt supra dictum est) dñs no- str̄ de latere suo profudit. Quid autē secundū substantiā nisi aqua est? Aqua nempe à ra- dicibus imbibita, per vites ascēdit, & calore solis paulatim vegetata, vinum fit, lē cum ex- quatur elemētis homo cōpositus sit, sanguis vtiq̄ in illo ex aquæ substantia est. Itaq̄ vinū & sanguis ex eadē substantia sunt humoris, & neutri horū ignis quoq̄ deest elementum. Nam & sanguis calidus, & vinum feruidum est. Solummodo colore & sapore differunt, quæ

Verus sensus
Apl̄i

Esca spūas
l's p̄m nō
erat sicut no
stra est, nisi
in figura

Quid figurata
locutio

Iohan. 19
Lucæ. 18
Tit. 3
Aqua vinū
& sanguis,
accidētibꝝ
differūt, nō
substantia.

quæ profecto eū accidētia sint, nullius in diuinis actibus momēti sunt. Substantiæ quippe nō accidētia cōputant in numero creaturæ. ¶ Cum igitur vino verbum crucis & passio nis Christi accedit, quæ ratio verat, vt non idem sanguis, q̄ pro multis in remissione pec catorū suffus est, debeat credi? An q̄a non colorem, saporem assumit sanguinis, quemad modum q̄n corrupit in intestinis corruptibilis hominis, & sanguis horridus visui quoq̄ fit? Nempe incorruptibile verbū, iamq̄ incorruptibilis & immortalis Ch̄us, sic vinum suum sanguinē effecit, vt rei visu & gustu blande nihil inferat corruptiois. ¶ Nihilominus substantia panis quatuor elemētis confecta, multo magis cognata est vere humano cor pori Ch̄i q̄ fuerit manna, q̄ in aere iussu dei cōcretū supra castra Israel pariter cū rore descēdebat. Frumētum de terra natū est, & blandis fauoribus aeris aspiratum p̄maturuit, non sine aqua, pluuia, & calore solis, sed vt hoc taceam, rursus vt fieret panis, aqua cōmi xum, & igne decoctū est, & ita substantia panis pacta est. Cum ergo panis ille viuus, qui de cœlo descēdit, quē (vt supra ipse dixit) pater signauit, cum (inquam) eodē signo, quod ipse est, signat hunc panē, qui (vt omēs nouimus) nuper creuit in terra, & signanter dicitur Hoc est corpus meum, q̄d pro vobis tradet, audes dicere aliud esse q̄ Ch̄i corpus? Veritas dicitur Hoc est corpus meum, & addit, q̄d pro vobis tradet, & tu dicit non est idem cor pus? Nempe si non est idem corpus, si non est idem q̄ de cœlo descendit panis viuus, non est hoc corpus q̄d pro vobis tradit. ¶ Sed iam dudum liquet oībus, in quo sensus tuus hæ reat carnalis totusq̄ animalis, ideoq̄ non percipiens ea quæ sunt dei, videlicet q̄a nec pa nis, nec vinum, aliqd de exteriori specie mutauit, ideoq̄ sapere non potes nec vis q̄ vere factū sit corpus & sanguinis dñi. Consequit ergo, vt cum albus epus te fore maurum ho minē baptizauerit, non credas te ipsum apud deum factū esse, q̄d est is q̄ te baptizauit. s. q̄ de filio diaboli factus sis filius dei, de filio mortis filius vitæ, de filio iræ filius gr̄æ sempiternæ, pro eo q̄ capillus tuus niger non refloruit, faciesq̄ tua totiusq̄ corpis cutis arthyo pica, sc̄dm colorem eius q̄ te baptizauit non retinuit. Quod si concedere phorrescis, ne infideli deterior sis, & maus confiteri, q̄ quāuis de exteriori specie nihil mutaueris, ve re de alio corpore diaboli, q̄d est oīs massa p̄ditōis, in aliud corpus Ch̄i, q̄d est ecclesia, transferis, crede & hoc, q̄a panis iste visibilis, & vinum, q̄bus ex rebus teporaliter viuus, quāuis nihil de exteriori specie mutātū sit, in aliū transferint, & in illum cibū potumq̄ cō uersa sint, q̄ angelos victus est, quo pascunt immortaliter, q̄a videlicet tam in hoc, q̄ in illo sacro, verba quæ loquit nobis dñs, sp̄s & vita sunt, i. non carnaliter, sed sp̄ualiter, non secundum crassitudinem carnis, sed secundum mētis nostræ sp̄m, renouationem & refut rectionē totam perficiunt. ¶ Sed quid dicemus magnis & magnificis paruulorū magi stris, q̄bus interdum suauis redolet Platonis Academia, q̄ hæc viuifica dñi mensa: quid (inquam) dicimus eis, vbi totis viribus intenti ad expugnandam veritatem dñici corpo ris & sanguinis, magnorū sententias doctōrū coram attulerint, dicentium, hunc panem si gnificauit manna, hunc panē significat altare dei, sacra illa fuerunt, sacra hæc sunt, in si gnis diuersa sunt, in re quæ significat paria sunt, itemq̄ aliud illi manducauerunt, aliud nos sub specie visibili, q̄d tñ idem significaret virtute sp̄uali. Hæc em̄ & his similia de non contēnendis sumere vident authoribus, sc̄dm quos & apostolum audi iniquiunt Patres nostri oēs sub nube fuerunt, & oēs mare transferunt, & oēs in Moyse baptizati sunt, in nu be & in mari, & omēs escam sp̄ualem manducauerunt, & omēs eundem potum sp̄ualem hiberunt. Bibebant autē de spiritali conseqente eos petra, petra autem erat Christus. ¶ Quid igitur respondebimus eis? Et quidem iam superius dictum est, eandem escam & eū dem potum nequaq̄ Ap̄m ad hanc escā & ad hunc potum, quē de Christi mensa sumi mus, referre voluisse, habitatoremq̄ eius sp̄m veritatis & gr̄æ longē alio sensu verba hæc protulisse, videlicet vt intelligas, q̄ eandem escam manducauerint, & eundem potum hi berint Dathan & Abyron, quē Moyses & Aaron, eundemq̄ Chore, quē Caleph aut Io sue. ¶ Alioquin si dicas, vel Ap̄m dixisse intelligas, eandē escam illos in illis vmbriis mādu casse, quam & nos manducamus hoc tpe reuelatæ gr̄æ, & dicas cum supradicta quorun dam autoritate, manna illud, & hunc panem mensa Ch̄i, in signis diuersa, in re quæ si gnificatur paria esse, & cætera quæ supra dicta sunt, ac proinde fatearis, hunc panem non magis, q̄ illud manna corpus esse Ch̄i, nec plus sp̄ualis habere virtutis, consequitur pla ne, vt dicas sacrificia agnorū & arietum, nouo sacrificio panis & vini fuisse sanctiora, ve teresq̄ panes propositione digniores hoc pane, qui ponitur, qui ponitur in mensa Ch̄i. ¶ Prædicta nanq̄ sacrificia longe sanctiora fuerunt, q̄ illud manna vel aqua illa quæ de p cussa fluxit petra quippe cum de sacrificijs, vel propositionis panibus non nisi mundis, & sacerdotibus, aut Leuitici generis hominibus edere liceret, illud autem manna indifferē ter cuncti manducare, & illam aquam, vt pote nulla diuini nominis inuocatiōe sanctifica tam, licet spiritualem. i. non naturali ordine, sed spiritali virtute p̄ductam, vel sp̄ua-

Vini confectio fct sanguis
Panis fit corpus Christi
Exodi. 16
1. Cor. 2
Roma. 8
Eph. 2
Galat. 4
Obiectio aduersario rum
1. Cor. 10
Responso repetita ad verba Pauli
Leui. 22
1. Reg. 12
Exod. 16

lis potus significatiua, tum etis que vt hominibus bibere, & canibus quoq̄ lambere impu ne licuerit, scriptū est em̄: Egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet ac iumen ta. ¶ Sed per Christi gratiā nō eo vsq̄ altissime sapiant isti sapientes, qui tātis obiectionu mensam dñi diuerberant: vt prædicent iumentis, non dico & brutis animalibus, quæ aquā illam & ipsa biberūt, sed iumentis quæ cōputruerunt in stercore suo, & canibus qui reuertuntur ad vomitū suū, sibus quoq̄ lotis in volutabro luti, hunc panē vel potum do minicū indiscere tradendū esse p̄dicent: quomodo, vt prædictū est, illo pane, cui compa ratū esse volūt hunc panē dominicū, & illa aqua populus ac iumenta cōmuniter vti potue runt, neq̄ hoc modo irritū faciant eiusdē quoq̄ apostoli iudiciū dicētis: qui manducat & bibit indigne, iudiciū sibi māducat & bibit. ¶ In collatione sententiæ de corpore & sangui ne dñi, beati Ambrosij sententiā digne palmam obtinere indicatū est, dicentis inter cæte ras: Liquet igitur, q̄ præter naturæ ordinē virgo generauit, & hoc q̄d conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinē in Christi corpore, cū præter naturam sit ipse dñs Iesus Christus partus ex virgine? Vera vtiq̄ caro Christi est quæ crucifixa est, quæ sepulta est, vnde ergo carnis illius sacramentū est. Item: Sicut verus est dei filius, dñs noster Iesus Christus, nō quēadmodū homines per gratiā, sed quasi filius ex substantia pa tris, ita vera caro, sicut ipse dixit, quā accepimus, & verus potus est. ¶ Igitur etiā si angelus de cœlo nobis euangelizet supra dicta Apostoli verba, qm̄ patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare transferunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, & c. sic exponēdo, q̄ hæc ipsa, quæ tūc in illa vmbra vel in illa nocte facta sunt, eiusdē fuerint virtutis, cuius ista sunt sacramēta, q̄ nunc in die salutis fide Christi rutilante sunt, vel eo cibo potuq̄ siue ba ptismo, quo baptizati sunt in Moyse, nube & in mari, magis illos cōsummatos fuisse q̄ po steriores, inter q̄s Samuel & Dauid qui per mare nō transferunt, neq̄ manna māducauerunt, si in quā etiā angelus de cœlo hæc euangelizet, non illū tanq̄ lucis angelū, non in hac sententiā, tanq̄ Christi audiemus Apostolū. ¶ Quod & si quis sancti or̄ patrū tale quid ali cubi dixit, quod a præsumptoribus in aduersum præripi potuerit (sicut mos eorū est, qui cū venando aliquid apprehēdere quiverint, q̄d vibrare queant ex aduerso veritatis, ad uersarij magis exultāt, q̄ sicarij cum ciuem aut collegā conciderit) sunt eiusdem alia ple raq̄ scripta, quæ fidelis lector diligēter cōserens, periclitanti fidei citius subuenire valeat. Verbi gratia: Idem quē tenent aduersæ quasi patronū sententiæ, dicit in Dauid, quia cō mutans vultū suū ferebatur in manibus suis, nihil aliud sine dubio q̄ seipsum tulisse ait ve rum Dauid, id est, Christū in manibus suis, cū tenens panē & vinum diceret: Hoc est cor pus meū, hic est sanguis meus, qui & paulo post dicturus est in hoc eodē euangelista, & Matth. 26 panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nōne hic idē euangelista Iohannes di cit in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponat sup̄ illū deus plagas scriptas in li bro isto, & si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat deus partē eius de li bro vitæ, & de ciuitate sancta, & de his q̄ scripta sunt in libro isto? Nunquid vero minus timēda est hic illa maledictio, vt nō detrahamus vel apponamus quicq̄ verbis dicētis, hoc est corpus meū q̄d pro vobis tradet, hic est sanguis meus nouū testamentū, qui pro mul tis effunderet in remissionē peccatorū? ¶ Cum em̄ illo dicēte, hoc est corpus meū, nos sub auditionē apposuerimus, dicentes, figuratiuū vel per similitudinē dictū, cum in quā illo di cente, hoc est corpus, nos dixerimus, hoc significat corpus, nōne multū est quod apponi mus vel praua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quē tantus autor, deus & homo, nusq̄ est locutus, nec ascendit vnq̄ in cor eius? Nēpe cū obiicit quis, suisq̄ scriptitat in schedulis, q̄ itidē dixerit eadē veritas, ego sum vitis: tā audacter q̄ imperite in argumē tum mēdosum illud attrahit, cū statim subsequētia verba dicētis: sicut palme non potest fructū ferre a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifeste per similitudinē dictū cōpellant intelligi, p̄sertim cū non signāter dixerit, ego sum hæc vitis, sicut signāter dixit, hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, apposita protinus descri ptione veræ proprietatis, de corpore inquiens, q̄d pro vobis tradet, de sanguine aut, qui pro multis effandēt. ¶ Igitur ne veniāt sup̄ nos plagæ nouissimæ, neq̄ apponimus neq̄ di minuimus quicq̄ diuinæ diffinitioni vel descriptioni, q̄ incarnatū verbū ore p̄prio deprom p̄sit, imo q̄a p̄fecta charitas foras mittit timorē, non tā plagæ timore, q̄ veritatis amore cōstemur, q̄a panis iste corporeus, postq̄ signauerit eū pater, & vinū hoc exp̄sum acinis p̄sentib⁹, mox vt eodē signo signatū ē, p̄ manus ecclesię dicētis: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui dñi nostri Iesu Ch̄i, & c. vsq̄ in mei memoriā facietis: corpus & sanguis eius, q̄ huius traditionis autor est, & hoc sacrificiū ipse Ch̄s est, cuius passio, vt sa crificiū fieret, a deo patre in veritate signatū est. ¶ Dicat nūc aliq̄s: Quid ergo māducauerit veteres sancti, vt vitā æternā haberēt? Si nō p̄terito tpe dedit, sed p̄senti dat pater pa tris de cœlo veni, quē nisi māducauerimus, nō habebimus vitā in nobis, quō nunc vitā ha-

Nume. 26
Ioh. 12
Prouer. 26
2. Petr. 2
1. Cor. 11
Sua b. Am brosi alijs p̄ferenda
1. Cor. 10
Galat. 1
2. Cor. 11
Cauilli hæ reticorū ex dictis patrum.
1. Reg. 21
Matth. 26
Iohan. 6
Apoc. 22
Iohan. 15
1. Iohan. 2
Verba sacri canonis Quæstio de institutiōe patrum.

bent beati patriarchæ, vel prophetæ sancti, omnesq; anteriores electi, qui anteq; pater huc panem daret, defuncti sunt, no accepta promissione, & idcirco no potuerunt manducare. Quid em? Nonne per vnu idemq; peccatu, mors in omnes hoies pertransiit, & ta illi qui præcesserunt, q; hi qui subsequuntur Christi aduentum, in vno omnes peccauerunt? Num ergo peccatum emundari mortemq; aboleri oportuit aliter illis q; nobis, aliter nobis q; illis? Aut nunquid dominus supplantat iudiciu, vel omnipotens subuertit quod iustum est, vt non secundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam iustitiæ, sed secundu mutabilitate voluntatis suæ variet ordinem vel effectum vitæ æternæ. Verbi gratia, vt dicat, vos primi sola fide perficimini, vos alij per circumcisionem consummami, vos tertij, nisi baptizemini, & nisi carnem meâ manducetis, & sanguinem meum bibatis, non habebitis vitam in vobis. Huic obiectioni opportune respondendu est: Cum primum nemo sit qui dubitet, sanctos omnes ab origine mundi expectasse hunc redemptorem generis humani, nec aliter eos potuisse paradiso restitui, nisi venisset prius hic agnus tollere peccata mundi, illud quoq; scire oportet, q; ob causas antiquas certas & notas, cu his duobus salutis nostræ sacramētis necessarijs, scilicet, baptismo corporisq; & sanguinis sui cibo potuq; illum venire oportuerit. Nec em aliud tunc intendit, cum secundu iustitiæ simul & misericordiæ suæ consilium immutabile, primu hominẽ lapsum per cibũ vetitum requisuit, dicens: quare hoc fecisti? videlicet stirpem eius tam diu persequuturus, donec culpã eandem humiliter recognitam, & pia confessione damnatã ipse gratiæ suæ flumen aboleret, & sic demũ verum vitæ lignũ, quod ipse est, aduersus cibum illum, quem præsumpsit, comedendum apponeret. Aliter quippe destrui nõ poterat peccatum illud, q; homo credens diabolo plus q; deo, cibum vetitum superba intentione comedit, nisi vt iterum plus credens deo q; diabolo, e contra cibum imperatum humili subiectione comederet idem homo. Vt ergo iusta ratione peccatum destrueret iustitia sempiterna, peccatorẽ eiectione euestigio subsecuta est inexhausta misericordia, nec ante reuocare destitit, donec in filijs hominũ fidem inueniret, & humilitatis voces sibi responentes audiret. Cœperunt em homines miserijs eruditi, malitiam serpentis deceptoris agnoscere, & cu execratione refugere, & in condemnationẽ cibi illius, quem ab illo persuasus homo contra deũ comederat, sacrificia decimasq; & hostias pacificas deo creatori offerre, cupientes cibi illius maledictionẽ talium comestione sacrificiorum, cum inuocatione diuini nominis expurgare. Sed non poterat brutum pecus: verbi gratia, simplex & innocens agnus, quẽ in condemnationem malitiosi & noxi serpentis obrulit Abel, non poterat inquã pro offerente se homine brutum pecus loqui, iustitiam nõ poterat offerẽ se, conferre, quã non habebat, vitam æternam. Ita ergo præparatis esurientibus, cum sinus Abrahæ iam ex ipsis esset impletus, patefactis in plenitudine tẽporis cœli ianuis, dedit pater hunc panẽ viuũ & verum, panem signatum, panem angelorum. Qui causam habens eandem cur veniret, quã habuit in paradiso, cum primum hominem requireret, scilicet vt cibo, per quẽ homo perijt, oppositum cibũ daret, pcedente merito humilitatis & fidei, pcepto patris aduersus lignum scientiæ boni & mali ipse fructus vitæ æternæ in ligno crucis pendere voluit, & per passionẽ mortis, mortuorum simul & viuorum cibum fieri, vt suo quicq; modo comederent eum, tam mortui q; viui. Decerptum quippe illum de arbore crucis manu patris, ipso dicente, pater in manus tuas commendo spiritũ meũ, comederunt illum animæ sanctoꝝ, eo videlicet modo quo & angeli eundẽ comedunt comederunt, inquã, veram diuinitatem, & vere aperti sunt oculi eoũ, & exinde viderunt deum, quẽ antehac nemo vidit vnquam. Corpora quoq; illoꝝ in monumentis iacentia, virtute cibi huius nõ caruerunt, mox vt eodẽ ventre quo tenebantur & ipsa, receptum est corpus eius sicut Ionas in vtre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Nã virtute huius cibi factũ est, vt multa ex ipsis resurgerẽt, in testimoniu futuræ vniuersalis resurrectionis, q; vtiq; non, vt quidã existimauerũt, ite morituri resurrexerũt, de quibus ait euãgelista, quia venientes in ciuitate sanctã post resurrectionẽ eius apparuerunt multis, qd videlicet absurde diceret de ite morituris: verbi gratia, de Lazaro vel de filio viduæ, qui non apparuerunt multis, sed oibus visibiles & cõteptabiles, atq; omnino cõsimiles siue cõpassibiles fuerunt sub conditione mortali, comedẽtes atq; bibentes, & habitantes in domibus suis. Vt aut comedunt modo, vt pdictum est, sibi congruo, comedunt eiusdẽ passionis salutem secundũ traditionẽ ipsius dñi signantis panẽ & vinũ, vt edant pauperes & saturent, & laudẽt dñm, qui requirit eũ, edent inquã pauperes grandẽ elemosynã regis regũ, quã dat ipse nõ aliã q; seipsum, nondũ in sua specie p fidẽ em nunc ambulamus, & nõ p speciem, vt vera fide māducantes cibũ vitæ æternæ, culpã euadamus parentũ nostroꝝ, q; manducauerũt decepti vana spe & nimia credulitate diuinitatis p̄cipiendæ. Igitur nõ alio remedio veteres cõsummati sunt sancti & alio subuenit nouis, sed quo sanguine simul cũ aqua pro-

Heb. 11
Roma. 1
Iob. 8

Responso

Gene. 3

Peccatum
Adæ per
crificiũ
strui non
poterat.

Gene. 4

Quo Ch̄s
factus est
cibus mor
tuoz & vi
uoz.

Mortuoz.
Lucæ. 23

Iohan. 1

Ionæ. 3
Math. 2

Matth. 17

Viuoz.
Psal. 11
2. Cor. 1

profluente de latere Christi emũdata est vniuersitas illoꝝ in ipsa hora dominicæ mortis eodẽ nos emundamur singuli, & eodẽ aquæ elemẽto vnde cunq; sumpto cũ verbo eiusdem crucis & sanguinis, in quo nos (inquit Iohãnes) lauit ille a peccatis nostris. Et quem illi agnũ in ara crucis corridũ illa sacratissima vespera simul omnes in inferno positi veleriter comederũt, impleta prophetia, quæ dicit: O mors, ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Etenim nõ actiue dictũ est, mordebo te, vel ero mordẽs te, sed passiuẽ: morsus tuus ero inferne, quẽ inquã agnũ in inferno mortui comederunt, nos eundẽ suũ quicq; tẽporibus, & locis manducamus, vt cũ illo in æternũ viuamus. Quod si quis a nobis querat, quõ panis qui hoc anno de terra creatur corpus Ch̄i sit, qd in cruce pepẽdit, & vinũ qd p̄sentibus exp̄ssum est acinis, ille sanguis eius sit, quẽ de latere suo fudit? Interrogemus eũ, quõ filius hominis, q; vtiq; de femina cõceptus, & de terra natus est, de cœlo descendit: Et nemo ascendit in cœlũ, nisi q; descendit de cœlo, filius hominis q; est in cœlo. Hoc profecto si qd sapit respondere poterit, q; propter vnitatẽ personæ dei & hois Ch̄i illud rectissime dictũ sit, quia videlicet vnus est Ch̄s, filius hominis cũ filio dei, q; de cœlo descendit, quicq; cũ esset in terra, nihilominus & in cœlo, & vbiq; erat, quippe quẽ locus nullus cõcludit, q; incircũscripta est natura diuinitatis. Ergo verbis paululũ demutatis dicamus ei: Nemo te subleuat in cœlũ, nisi hic panis qui descendit de cœlo, hoc corpus dñi, qd pepẽdit in ligno, & hic sanguis eius qui effusus est pro omni mundo. Nẽpe si priorẽ sententiã videt, de ista nõ video quid dubitet. Vnitatis em verbi, vnũ efficit corpus Christi vt illud qd tunc in cruce pepẽdit, & istud qd nunc ecclesiæ fides ore sacro cõficit, vnum corpus sit, vna inquã caro, & vnus sanguis sit. Proinde non ita simus incauti adulatores beati Augustini, vt cũ dicat ille, sacramentũ & rem sacramenti, vnitatẽ corporis Christi quod est ecclesia, rem dicens esse sacramenti, panẽ autẽ dominicũ huius rei sacramentum; statimq; acquiescamus eis, q; hanc diuisionẽ in patrociniũ sui sensus arripiunt, dicẽtes: sacramentũ id esse sacre rei monumentũ, & hoc modo nullum faciamus locum dominicæ diffinitioni, quã ita est elocutus: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur: hic est sanguis meus qui pro vobis effundet. Etenim ecclesia quidẽ corpus Christi est, sed non illud corpus quod pro vobis traditũ est. Siquidẽ ecclesia nõ pro seipsa tradita est. Quod si panis mensæ dñi, non nisi huius sacre rei, scilicet vnitatis ecclesiæ monumentum est, multo magis nec ipse corpus illud est, quod pro nobis traditum est. Itaq; quantascunq; volunt similitudines hinc accipiãt dicẽtes: Quia sicut multis ex granis cõficitur vnus panis mensæ dñi, & sicut multis ex acinis confluit vinũ calicis Christi, sic ex multis hominibus cõdummodo fundamentum permaneat qd positũ est, præter qd aliud nemo ponere p̄t, ab ipso dicente de pane & calice vini: Hoc est corpus meũ, qd pro vobis tradetur: hic est calix sanguinis mei, q; pro vobis effundet. Hoc fundamento fidei non bene custodito, illa prædicationẽ dñi dicentis: Qui manducat carnẽ meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: quidã ita recipiãt: Qui manet in me, & ego in eo, hic māducat carnẽ meã, & bibit sanguinẽ meũ, illo sensu p̄occupati, q; manere in vnitatẽ fidei, hoc fit māducare carnẽ, & bibere sanguinẽ Christi, & adeo non necessariam sibi arbitrantur esse ad salutẽ corporalẽ dominicæ mensæ communicationẽ. Sed quid si omnes hoc idẽ dicãt, & omnes hoc idẽ sapiant? Nonne otiosa reputabitur illa traditio dñi, & ad nihilũ redigeretur, vt nusq; obseruetur modus ille, manducandi, & bibendi, quẽ ipse ore suo pdocuit, sub ipso articulo sacrosanctæ passiois? Pereat igitur a corde Christiano hic sensus, quẽ imporrat hæc inutiles reciprocatio. Hoc plane Ch̄s non docuit, sed qui manducat (inquit) carnẽ meã, & bibit sanguinem meũ, eo videlicet modo quo traditurus sum, corde credendo ad iustitiã, & ore manducando ac bibendo ad salutẽ, hic in me manet, & ego in eo, ita vt iam non sint duo, sed vna caro. Manducare nanq; & bibere, causa efficiens est, esse cõ autẽ, vt in me maneat & ego in eo. At ille, qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi māducat & bibit. Non nemo indigne māducare potest, sed nemo indigne māducare de Christi caro esse desinit, sed nõ prodest quicquã indigno, cuius fides sine operibus mortua est, & idcirco spiritũ qui viuificat, nõ habet, quo ore percipiat. Quid em mirum est, si terra terrã comedat? Quid autẽ caro Christi, remota diuinitate, nisi terra nostra est? Proinde quicq; carnẽ Ch̄i comedat, non expauescimus, certi, quid de nostro sumpserit, qd de suo sit dei filius. Quo ergo deuenit, q; indignus māducat & bibit? Hoc certe (sicut ante nos dictũ est) piũ sit & salutare, credere per membra diffundi, ita vt non sit obnoxium fecerit. Sed hoc plus habet dignus ab indigno, quia huic ad salutẽ, illi proficit ad iudiciũ. Nunc ad ordinẽ ceptũ sermo reuertatur, & cum veritate præsentis lectionis euange-

Apoc. 1

Exodi. 12

Osee. 13

Questio

Iohan. 3

Responso

Quo est vnũ
corpus Ch̄i
in cruce &
in altari.

1. Cor. 3

Math. 23

Iohan. 6

Eph. 5

1. Cor. 11

Quis mans

ducat & bi

bit indigne

Iacob. 2

Iohan. 6

lice escam potius dominici corporis & sanguinis (vti ceptū est) pertractando manduca-
 temus, māducando pertractemus: Amen amen (inquit) dico vobis, non Moses dedit vo-
 bis panē de celo, sed pater meus dat vobis panē de celo verum. Siquidem illum qualem
 cunq; panē, quem patres vestri in deserto manducauerunt, panē vtiq; vel cibum peritu-
 rum, & quotidie pereuntē, non ipse Moses alijs dedit, sed cū alijs ab eodem deo accepit,
 qui dat escam omni carni. Quare ergo verū panē, de quo loquor, Moses dare nō potuit,
 sed pater meus dat vobis: Sequitur. L Panis enim * dei est, qui descendit de celo & dat
 vitā mundo. ¶ V era & firma ratio, plane cōprobans, q; vere panis hic Mose maior sit, nec
 ab illo dari potuerit, sufficiensq; ad demonstrandū panis eiusdē substantiam diffinitio tri-
 bus perfecta incrementis, videlicet q; dei sit, q; de celo descenderit, q; vitam det mundo.
 Si dixisset: Panis em̄ dei est, nec plus addidisset, non illū à communi pane decreuisset, nam
 & omnis panis, quem terra profert, dei donū est, dei creatura est. Etenim dñi est terra &
 plenitudo eius. Addidit ergo: qui descendit de celo. Sed & si nō plus adiecisset, needū sa-
 tis istum panē diffinisset, nam & Iudæi cū dixissent: Patres nostri manducauerunt in dese-
 to manna, protinus adiecerunt: Sicut scriptū est, Panē de celo dedit eis manducare. Et
 quidē illum panē pluit dominus de celo, non tamen æthereo, sed de celo æreo, per qd
 volantes aues, volucres cœli dicere solemus. Et * verbo quoq; descendit qd hic positum
 est, de illo pane dictū est, quia cū descenderet ros mane super castra, descendebat pariter
 & man, Adiecit ergo & tertiā huius panis differentiā, quæ non sinat illum communē in-
 telligi cū pane aliquo dicens: Et dat vitā mundo. Quod vitā dat, & non vni genti, sed vni-
 uerso mundo vitā dat, hoc maxime pondus, pretiumq; panis huius cōmendat, & singula-
 ritatem demonstrat. Quid em̄ est, vitā dat, nisi mortuos viuificat? Hoc certe manna non
 magis facere potuit, q; panis ille, quē singulis annis terra profert seminanti. Nec em̄ panis
 illi vel aquæ, quā petra produxit, vlla vita inerat, quamuis fabulose quidam dixerunt, q;
 petra sequeretur de loco ad locū castra filiorū Israel, ex occasione dictionis apostolica,
 qua dixit: Bibebant autē de spiritali consequente eos petra. Etenim non lapis inanimatus
 post castra voluebatur, sed torrentis alueus de petra productus, populū secundum viam,
 qua ituri erāt, nutu dei deriuatus cōsequēbatur. Igitur panis huius veri, quē pater dat, ple-
 na diffinitio est, & nec plus, nec minus dictū est q; oportet. ¶ Panis dei est, id est, nō ex ho-
 minibus, sed est deo est, imo & angelorū quidem & hominum cibus est, sed nec angelorū
 nec hominū donū est, & non ex ipsis, non pro ipsorum meritis, sed pro gratia dei. Et hic
 sponte sua descēdit de celo, quo ascendere nō poterat Moses, vt inde illum deferret huc
 datq; vitā mundo, id est, angelis & hominibus, vt viuentes angeli comedāt, & nunq; mo-
 riantur morte, qua mortuus est diabolus, comedāt hoīes mortui, & à duplici morte corpo-
 ris & animæ resuscitentur. Multo ergo maior Mose panis hic, satisq; cōstat, quia talis ab
 illo dari nō potuit. Sed isti cōiūz terreni à ventre & cibo, qui perit, oculos nō subleuan-
 tes, panē hunc, panē dei, qui de celo descendit, & vitam dare mundo iam venit, nō atten-
 debāt, vt pote surdi, & indociles auditores legis, dicētis: Nō in solo pane viuit homo, sed
 in omni verbo qd procedit ex ore dei. Vnde hæc reputabāt, q; spirituale quid loqueretur
 eis. L Dixerunt ergo Iudæi: Dñe semper da nobis panem hunc. ¶ Hunc inquit videli-
 cet qualē te intelligimus habere, panē semper da nobis, vt non necesse habeamus in sudo-
 re vultus aratro terrā vertere, semina sulcis credere, & in saturitate panis, & otij securitate
 nō sit opus penuriam vllius rei præcauere. Attamen talis propositio qualicunq; spe atten-
 tos illos fecerat, nec em̄ solummodo cōcesserant verum esse panem, quem à patre dari do-
 minus dixerat, sed & nimis auide audientes acceperunt, venisse panem dei de celo, qui
 daret vitā mundo. Iam ipse doctrinæ ordo postulabat, vt panem ipsum clara & euidenti
 assumptione demonstraret, vt vel murmurātes illi & nō credentes, in æterna semetipfos
 fame concluderent, vt credētes, & ad ipsum venientes, vitā æternā manducarent. L Dicit
 autē eis: Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, nō esuriat: & qui credit in me, non sitiet vni-
 quā. ¶ Ac si dicat: Ecce quia de vero pane audistis inhianti desiderio, sinus vestros laxastis
 dicentes: Dñe, da nobis semper panem hunc, nolite rursus claudere vel cōstringere, dum
 dico vobis, q; panis ille sit, & longe aliud ostēdo, q; vos speraueritis. Ego sum panis vitæ. Iam
 in vestro arbitrio est, accipere & habere panē hūc. Nolite obdurare corda vestra, sicut in
 irritatione secundū diē tentationis in deserto, vbi tentauerūt me patres vestri, sed venite
 ad me, & nō esuriatis: credite in me, & nō sitietis. Parauit pater in cōspectu vestro mēsam
 si vos verū panē esuritis, si veram refectiōnis aquam sititis. L Sed dixi vobis, quia vidistis
 me, & nō creditis. ¶ Hoc, inquam, dixi vobis, noui enim vos, q; nō propterea, quia signa
 vidistis, sed propterea q; de panibus māducastis, & saturati estis, venistis ad me, & nūc dī-
 co, q; vidistis me, & audistis verba æternæ vitæ, & non creditis, sed tantūmodo signa vi-
 dere, nō illud propter qd signa fiunt, credere vel credere vultis, tantūmodo panes man-
 ducare

Exodi. 16

Psal. 117

Psal. 53

Verbum Exod. 16

Manna nō erat panis verus, qui vitam dat mundo. 1. Cor. 10

Nume. 21. Panis dei.

Deut. 6

Terrenus sensus lu- diaorum.

Psal. 49

Psal. 22

ducare, ciboq; perituro saturati, & non cibū qui permanet in vitam æternā, curatis ope-
 rari. Quid ergo? Quid faciet hic verus panis, quoniam vos ad illum manducandū venire
 non vultis? Audite iam. L Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & cum qui venit ad
 me, non eijciam foras. ¶ Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi pater, ad me veniet,
 sed vos fastidiosi Iudæi, quorū saturitas & crapula pharisaica superstitionis vere panem
 fastidit, de vobis solummodo me dixisse arbitremini, videlicet tanq; vos habeat solos expe-
 ctare hic panis dei, quoniā filij Abraham estis, & manducatores alios nisi vos, habiturus nō
 sit. ¶ Dixi ergo: Omne quod dat mihi pater: omne in quā, siue bonū, siue malū, siue mun-
 dum siue immundū, siue circuncisio siue p̄putium, omnis sexus, omnis conditio ad me ve-
 niet, & eū qui venit ad me, vnde cunq; veniat, qualiscunq; veniat, dūmodo veniat, id est,
 credat, nō eijciam foras. Faciam quod fecit homo ille, qui cū fecisset cernam magnū & vo-
 casset multos, qm̄ illi cœperunt simul omnes excusare: Exi, inquit, in vias & seps, & pau-
 peres ac debiles, cæcos & claudos introduc huc. An putatis, q; panis iste verus frustra de
 celo descēderit, nisi vos illū comedertis, & q; à pransoribus derelictus, ad mēsam cœli,
 frustrato propter vos cōsilio suo, referēdus sit? Nō est ita, sed implebit mihi pater domū
 turba famelicorū, hoc pane saturari cupientiū, & quodcūq; ille mihi dederit, quicūq; illo
 reuelante, panē istū agnouerit, licet catellus veniat sub mēsa colligere micæ, non eū eijciā
 foras. L Quia descendi de celo, non vt faciam voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit
 me. ¶ Quod ergo descenderim de celo, q; panis viuus & verus sim, hoc dixi vobis, &
 adieci: Quia vidistis me, & nō credidistis. Hoc sane, vt nō faciam voluntatē meā, sed vo-
 luntatē eius qui misit me, vos reprehendere nō potestis, quē profecto deū esse non dubita-
 tis. Nā & si de celo me descendisse nō conceditis, attamen à deo missum, id est, prophetā
 magnū, qui venturus sim in mundū, paulo ante confessi estis. Hoc inquam non reprehē-
 ditis, vt nō faciam voluntatem meā, sed voluntatē eius qui misit me. ¶ Quid est enim nō
 voluntatē eius, qui (vt dico vere) misit me, sed voluntatē propriā facere, nisi propria vten-
 do potestate, iniuste aliquid disponere, nō rerū merita pensare, sed p̄iudicia faciendo, bo-
 num malū, vel malum bonū dicere, tenebras pro luce, & lucem pro tenebris ponere. Hoc
 ergo vos improbare nō potestis, q; non faciam voluntatē meā, sed voluntatē eius q; misit
 me. Proinde cœptā prosequar causam, vt rationabiliter vos ab æternæ vitæ cōiūio se-
 clusos, & alios admittendos esse ostendā. L Hæc est autē volūtas eius qui misit me patris, vt
 omne quod dedit mihi, nō perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. ¶ Sed hoc
 vobis adhuc forte clausum est, nec intelligitis, qd sit illud: Omne qd dat mihi pater. Dico
 ergo idē manifestius. L Hæc em̄ est voluntas eius q; misit me patris, vt omnis q; videt filiū
 & credit in eū, habeat vitā æternā. ¶ Quod dixi, vt omne quod dedit mihi, idē est, quod
 nunc dico, vt omnis qui videt filiū, & credit in eū, sed idcirco sic & sic dixi, vt sciatis non
 magis circuncisionē q; p̄putiū signū esse illoz, quos dedit mihi pater, quos vult vt non
 perdā, quos vult habere vitam æternā, sed sola fide discerni, solo amore filij recognoscen-
 dos esse, quos ille mihi filio suo saluādos dederit. ¶ Omnis qui videt filium, qui oculos cor-
 dis nō claudit contra illum, sed videt, & videns gaudio gaudet, & credit in eum, ipse est
 illud quod dedit mihi pater. Et cum sit voluntas eius, qui misit me patris, vt non perdam
 quid ex eo, qd ipse mihi dederit, sed resuscitem illud in nouissimo die, ego nō ita contra-
 rio faciam voluntatē meā, vt respuam quēq; eo q; non sit semen Abraham, vel quā non
 sit insignitus circūcisionis character? Si autē omnis qui videt & credit, vitā habet æternā,
 pro voluntate patris, quāto magis qui nō viderūt, & crediderunt æterna vita digni sunt?
 Omnis ergo, siue qui corporali p̄sentia me habēs videt opera, quæ facio in nomine patris
 mei, & credit, siue qui rationis intuitu videbit & credet, videlicet cū sibi annunciātū fue-
 rit, iam habet vitā æternā, iam ex eo quod credit, transiit (vt supra dixi) de morte in vitā.
 ¶ Et ego resuscitabo eū in nouissimo die. ¶ Et nunc iam habet vitam æternā, videlicet re-
 suscitatus secundū animā, & in futuro quādo omnes qui in monumentis sunt, audient vo-
 cē filij dei, & procedent, ego ex nomine vocans, resuscitabo eū, & de massa vel congerie
 morte æterna mortuorū, in resurrectionem iudicij procedentium, discernam illum. Ego
 em̄, sicut panis vitæ, sic & resurrectionis quoq; corporum dator sum. Ad hoc valebit ei
 venisse ad me, vel credidisse in me, vt à duplici corporis & animæ morte resurgat, & (sicut su-
 pra dixi) amplius nō esuriat neq; sitiat. L Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset:
 Ego sum panis q; de celo descendi, & dicebāt: Nōne hic Iesus filius Ioseph, cuius nos no-
 uimus patrē & matrē? Quomodo ergo nunc dicit: quia descendi de celo? ¶ Hoc est pec-
 catum illorū, de quo excusationem non habent. Nam nescire q; descenderit, vel quomo-
 do descenderit de celo, nō adeo mirum erat, p̄sertim cum vulgata opinione putaretur
 esse filius Ioseph, sed de illo murmurare, & nō potius cū illo agere, vel ab illo quærere, vt
 scire mererent, de illo (inquā) murmurare peccatū erat, per qd merebantur viā veritatis

Omne qd dat mihi pater, ad me veniet.

Luc. 14

Math. 15

Quid est voluntatē propria facere Elia. 7

Omnis qui videt filiū.

Iohan. 5

Peccatum murmuratiōnis inexcusabile.

nunq̄ inuenire. Nō em̄ hoc erat notitiā eius q̄rere, sed inuidiā flammā aduersus illū sup-
 bilit̄ & indignatiōis spū cōflare. Sic & p̄seorū nō ex eo deū prouocauerūt, q̄ escas pete-
 rūt, sed ex eo q̄ tentādo & murmurādo petierūt, sicut ait Psalmista: Et tentauerūt deū in
 cordibus suis, vt peterēt escas aiabus suis, & male locuti sunt de deo, & dixerunt: Nunq̄
 poterit deus parare mēsam in deserto, &c. Igit̄ & hi tētatores filij tētatoz. i. murmurato-
 res filij murmuratoz, nō ex eo Ch̄m d̄m offenderūt, q̄ illū esse filiū Ioseph opinati sunt,
 sed ex eo q̄ cū opa celestia faceret, & se de celo descēdisse diceret, maluerūt ad inuicē de
 illo murmurare, q̄ ab illo descēsus ipsius mysteriū intētiōe discēdi humiliter q̄rere. ¶ Nō
 em̄ paruū superbiā cōtemptū redolet, q̄ eū hoc loco ex noie ferunt dicētes: Nōne hic est
 Iesus filius Ioseph, videlicet multū aduersa sibiq̄ repugnātia nouerāt hęc eē, de celo (vt
 aiebat ipse) descēdisse, & (q̄d vulgo opinabātur) filiū Ioseph esse. Rursus omnino sibi con-
 sentiebant, & cōsequētia erant, de celo illū descēdisse, & dei filiū, qui de patre multa il-
 lis supra dixerat, existere. At illi diabolica cōflagrati inuidia patrē deū, cuius autoritatē
 cōtemnere nō possent, in verbis eius se aduertisse dissimulabāt, & q̄ solum ferri volebāt le-
 sum, videlicet hominē, filiumq̄ Ioseph & Marię esse importunā & mendose describēbat
 L Dixit ergo eis Iesus: Nolite murmurare inuicē. Nemo potest venire ad me, nisi pater, q̄
 misit me, attraxerit eū. Murmurātes corripies, ne forte nō intellexerint, magnifice patrē
 aliū, maiore q̄ est Ioseph, illis, imo cōtra illos se habere astruit: Nemo inquit potest venire
 ad me, videlicet ad quē cū venerit quis (vt supra dixi) non esuriet, neq̄ sitiet, nemo in quā
 potest venire ad hoc, vt nō esuriam neq̄ sitiam, nisi pater q̄ misit me, attraxerit eū. Hoc pla-
 ne maius est q̄ Ioseph. Quia dixerāt: Nonne hic est Iesus filius Ioseph, imo & omni hoīe
 hoc maius est. ¶ Quis em̄ hominū quenq̄ attrahere potest ad manducandū, sicut mandu-
 cari oportet hunc panē viuū & verū? Ip̄m attrahi qd sit queramus, & liquido parebit q̄
 nemo quenq̄ attrahere possit, nisi solus deus. Attrahi ad Christū panē viuū & verū, i. esu-
 rirē ac sitirē iustitiā, tantūq̄ habere fastidiū vel odiū omnis iniustitiā, vt talem vacet il-
 li esuriē sitirēq̄ tolerare. Ad hęc autē quis idoneus? Cuius in manu cor cuiusq̄ est, vt hoc
 in illo possit efficere? Nunq̄ Paulus? nunq̄ Apollo? nunq̄ Cephas? Nunq̄ d in manu est
 cuiusq̄ omniū verbo dei ministrantium, vt dū prędicando dei verbū, quasi frangit panē
 viuū, det mortuis manducandi & viuendi desideriū. Nēpe sicut Paulus plātauit, Apollo
 rigauit, deus autē incrementū dedit, & sicut: Nisi d̄s edificauerit domū, inuanū laboraue-
 runt q̄ edificauerunt eam: sic inuanū prędicatores frangunt panē viuū, nisi deus in mentibus
 audierit, sanctū eiusdē panis excitet desideriū. Igitur ad Christū quenq̄ attrahere, id est,
 esuriē sitirēq̄ iustitiā cuiq̄ dare, cū nemo possit nisi p̄, ac proinde maius sit hoc omni ho-
 mine, s. quenq̄ ad Ch̄m attrahere, fatis magnifico ab effectu probare incipit, q̄ pater su-
 us longe maior q̄ Ioseph sit. ¶ Veruntamen & hoc sciendū, q̄ hęc attractiō nō minus
 filij q̄ patris grā opus est. Nā & de seipso hic idē filius: & ego inquit si exaltatus fuero, oīa
 trahā ad me. Et eidē sponsa sua, scilicet ecclesia, dicit in Canticis: Trahe me post te. Cur
 ergo nūc de sola p̄sona patris dixit, q̄ oporteat eū qui ad se venit, ab illo trahi? Videlicet
 q̄ de patre Iesu murmuratio suborta, vel vētilata est à dicētibz: Nōne hic est Iesus filius
 Ioseph? Opportune primū de patre ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater q̄ misit me
 attraxerit eū, quod idē est ac si diceret: nemo potest hunc panē manducando vitā æternā
 habere, nisi credēdo amauerit, vel amando crediderit: non Ioseph, sed deū patrem meū
 esse, & ab illo me eē missum de celo vt nascerer de matre virgine. Deinde de nō inx quali
 cū patre sua potestate protinus subiungit. L Et ego resuscitabo eū in nouissimo die. Hoc
 & supra dixit se facturū, cū eiusdē voluntate patris, quia videlicet quod illic dixit: Omne
 qd dat mihi pater, ad me veniet: & hęc est voluntas patris mei, qui misit me, vt omne qd
 dedit mihi, nō perdā ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hoc idē murmurātibz
 illis grauiori pondere repetit: Nemo inquit potest venire ad me, nisi p̄, qui misit me, ac
 traxerit eū: murmurantes & inuidos terribili p̄nunciatione excipiens ab illis, quos pater
 sibi daturus sit. At illi q̄s pater iste nō trahebat, eo videlicet mō, quo iam dictū est: non em̄
 idcirco venerant ad eū, q̄ esurirent ac sitirent iustitiā, sed quia (sicut ipse ait) manducaue-
 rant de panibus, & saturati fuerāt, adhuc indignātes murmurare poterāt, & ad inuicē di-
 cere: Et quis ille pater est, vel quis ex vobis omnibus, qui homo sit, ad istū, vt credat in eū
 attrahēdus vel cogēdus est? Aduersus huiusmodi contemptū illorū, insigni propositione
 subiungit. L Est scriptū in prophetis: Et erūt omnes docibiles dei. Hoc maxime in Hiere-
 mia scriptum est his verbis: Post dies illos, dicit d̄s, dabo legem meā in visceribus corū,
 & in corde eorū scribam eā, & ero eis in deū, & ipsi erunt mihi in populum. Et nō docebit
 vltra vir proximū suū, & vir fratrem suum dicens: cognosce dominum: Omnes enim co-
 gnoscent me à minimo eorū vsq̄ ad maximū, ait d̄s, &c. Nunc em̄ postq̄ impletū est, qd
 idem propheta p̄miserat dicens: Ecce dies venient, dicit d̄s, & feriam domui Israel, & do

Conceptus
ex nomine
Iesu.

Nemo potest
hoīem trahere,
nisi solus
deus.

1. Cor. 3
Psalm. 126

Trahit & fi-
lius simul
cum patre
Iohan. 12
Cantic. 1.

Hiere. 31.

& domui Iuda fœdus nouum, nō scdm qd pepigi cum patribz vestris in die qua appre-
 hēdi manum eorū, vt educerē eos de terra Aegypti, pactū qd irritū fecerūt &c. Nunc in
 quam postq̄ dedit legem suam in visceribus nostris, & in cordibus nostris spū sancto scri-
 psit eam, non docet vltra vir Iudæus proximū suum, vt facit profelytū, dicens: cognosce
 d̄m. Omnes em̄ à minimo vsq̄ ad maximū, i. à rusticano vsq̄ ad scribam, doctū cogno-
 scunt id, de quo nunc agit, qd talis vir nescit, s. deum patrem habere, & in hūc mundū mi-
 disse Ch̄m filium, & sic docibiles dei sunt. Hoc em̄ nūc agit (vt prędictū est) aduersus il-
 los murmuratores, qd deus Ch̄i sit pater, dicentibus illis: Nonne hic est Iesus filius Ioseph?
 Ait ergo. Est scriptū in prophetis, dicentibus illis: Nonne hic est Iesus filius Ioseph?
 in quo docibiles dei futuri sint, protinus adiungit: L Omnis q̄ audiuit à patre & didicit, ve-
 nit ad me. Ac si dicat: Et oēs quicūq̄ docibiles dei fuerint, hoc ab illo discunt, vt credant
 in me. Omnis em̄ q̄ habet aures audiendi, quas exigit doctrina dei, & intrinsecus discit (vbi
 nō vox hoīs p̄strepit, nec penetrat caro & sanguis, sed sola reuelatio patris, q̄ est in celis)
 nō p̄ se auertere à filio dei, sed venit ad me (inqt) credit in me, astrigit mihi insolubili vin-
 culo dilectiōis, festinat inter mēbra mea cōputari, vt eidē, cuius ego natura filius sum, ipse
 q̄ in spū adoptionis filiorū, abba pater clamare possit, q̄ videlicet spū pręueniente, docibi-
 lis dei mō supra dicto factus est. L Non q̄a patrē vidit quis, sed q̄ est à deo, hic vidit pa-
 trem. L Non (inqt) ex eo qd dixi: Omnis q̄ audit à patre, & didicit, venit ad me: consequi
 aut colligi debet, q̄ pater meus visibilis sit, aut corporaliter, vt homo adiri potuerit, & au-
 diri, quō vos indignatiōis & inuidiā fumantes nebulam murmuratis, q̄ dixerim: q̄a descē-
 di de celo, cum Ioseph pater meus sit, quē vos scutum cordis arripuistis, ne à p̄e meo
 quicūq̄ audire vel discere possitis. Pater meus ille est, quē vidit hoīem nemo, nec videre p̄,
 qui lucem habitat inaccessibilem. ¶ Nam & si patrum aliqui deū vidisse legunt, nō in sua
 tamen substantia viderunt, aut videre potuerūt, sicut Moyse dicenti: Si inueni grām in cō-
 spectu tuo, ostende mihi teipsum vt videam te manifeste, responsum est: Non poteris vi-
 dere faciem meā, nō em̄ videbit me homo & viuet, cū vtiq̄ scriptura eadē de eodē Moyse
 pręmisset: Loquebat autem d̄s ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad
 amicum suum. Sane de beatis angelis hoc intelligendum nō est, quin visione dei p̄stant.
 Non em̄ hic de illis agit, sed de hoībus, quoz nemo deum vidit vnquam, q̄a stabat paries
 inimicitiaz. i. originale peccatum inter hoīes & deum, soluendus in carne Ch̄i p̄ passio-
 nem mortis, vt posset ab hominibus deus videri. Ait ergo: Non q̄a patrē vidit quis: Et
 adiecit: Nisi q̄ est à deo, hic vidit patrē. ¶ Hic (inqt) qui non est ab hoīe, cuius esse non
 incepit ab Ioseph, sicut vos dicitis, aduersum me murmurantes, hic inquam, s. ego, vidit
 patrem ex cunctis filijs hoīs, q̄a solus ab illo sum, videlicet natus, non factus. Alioquin nō
 valeret hęc differentia qua dixi: nisi qui est à deo, cum omnes hoīes à deo facti sint, quo-
 rum tamen illum vidit nemo. Notandum quippe est quoties ita absolute positum inueni-
 tur, à deo vel ex deo esse, vt nō sit additum factum vel creatum, subaudiendum esse natum,
 etiam si de hoībus sermo sit, vt illud: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nō au-
 ditis, quia ex deo nō estis. Subaudiendum est em̄ nati, imo renati, videlicet ex eo, q̄ natui-
 tate regenerantis grā quis indignus est, verba dei audire non potest. Cum ergo dicit, nō
 quia patrē vidit quis, nisi hic qui est à deo, subaudiendum est, natus vel genitus illa vi-
 delicet generatione vel natiuitate, quā nō gratiā, sed naturā est, non em̄ ait: Nisi hi qui
 sunt à deo, sed de vno seipso, hic (inqt) qui est à deo, subaudis, solus per naturam natus vel
 genitus, solus cōæternus & cōsubstantialis filius. Nam nisi propriam hic accipias filij dei
 generationē, in eo qd ait: nisi qui est à deo, hic videt patrē, cōsequit q̄ omnes, qui ex deo
 sunt, viderint deum. Sed nos omnes, qui spū adoptionis filiorum accepimus, ex deo nati
 sumus, & filij dei nominamur & sumus, sed nōdum apparuit quid erimus, & tñ nemo nō-
 strum vidit deum. Ergo hic qui est à deo, & proinde vidit patrē, hic ita à deo, quomo-
 do vnigenitus, quō solus consubstantialis, filius vnicus, filius (inquā) solus naturalis, nam
 ceteri omnes adoptiui sunt. Sequit. L Amen amē dico vobis, qui credit in me, habet vitam
 æternam. ¶ Post quā in assumptione qua dixerat: Ego sum panis vitę, qui venit ad me, nō
 esuriet, & qui credit in me, nō sitiet vnquam. Cōsistēs veritas murmurantes, & cōcedere
 nolentes vsq̄ ad victoriam redarguit, Cherinthum quoq̄ & alios q̄ nōdum erant, hære-
 ticos prędamnans, quia dicturi erant Ch̄m nō de celo descēdisse, sed de Maria existē-
 di initū habuisse, vel etiā ex Ioseph genitum fuisse, nūc tandem forti cōclusionē maieestas
 verbi æterni cępta p̄ficiunt impios confundēs, pios autem ad manducandum seipsum pa-
 nem vitę æternę alliciens: Amen amē (inquit) dico vobis, qui credit in me, habet vitam
 æternam. Hoc vtiq̄ ex pręcedentibus constans, & verum esse, fidelibus perspicuum, infi-
 delibus autē inexpugnabile est. Si em̄ pater det panē celo verum, qui descendit de celo,
 & dat vitam æternā, & ego ille sum panis vitę, ergo qui credit in me, habet vitā æternā.

2. Cor. 9

Pater homi-
nem inuis
docet.

Math. 16

Roma. 8
† nisi is

1. Timor. 6

Exod. 33
Ibidem

Iohan. 1
Ephē. 2

Aliter Chri-
stus, aliter
nos a deo
sumus

Iohan. 8

Roma. 8
1. Iohan. 3

Idcirco superius vobis dicere cœperam, operamini non cibū qui perit, sed q̄ p̄manet in vitā æternā, hoc est opus dei, vt credatis in eū quē ille misit. Interturbasti dicentes: Quod ergo signū tu facis, vt videamus & credamus tibi? Quid oparis? Patres nostri manducauerūt in deserto manna, Proinde dixi vobis, q̄a ego sum panis vitæ, & nunc iterum dico: Ego sum panis. ¶ Viuus. Patres vestri manducauerūt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendēs, vt si qs ex ipso manducauerit, nō moriat. ¶ Conferte esse cibus, videte panis vtriusq̄ distantias. Patres vestri manducauerūt manna, & mortui sunt, patres vestri (inquam) mali, patres malorū, murmuratores, patres murmuratorū, infideles patres infidelium, quis oēs eandē escā spūalem manducauerint, & eundē potū spūalem biberint, quē & boni patres bonorū (quales fuerūt Moyses & Aaron) manducauerūt manā, & mortui sunt, imo cū essent mortui mala morte peccati, manducauerūt, & manducādo nō reuixerūt, sed illo cibo saturati ad inferos descenderūt, int̄m mortui scđm interiorē hōiem, vt qdam eorū vitā trahētes adhuc exteriorē, absorpti à terra, & operti humo de medio multitudinis perierint. ¶ Quid ergo inq̄s: Illi q̄ manducant hūc panē nō moriunt. Dixisti enim: Hic est panis de cœlo descendēs, vt si qs ex ipso manducauerit, nō moriat. Nonne & omēs q̄ manducant hunc panem, de quo dicis: Hoc est corpus meū, qd̄ pro vobis tradet, & q̄ bibunt calicē tuum de quo dicis: Hic est sanguis meus, nōne (inquā) isti māducantes & bibentes omēs q̄ dem scđm carnē, multi vero etiā scđm animā moriunt? In quo ergo panē hunc p̄fers illi, quē patres manducauerūt, pro eo q̄ manducantes manna, & bibētes aquam de petra, mortui sunt omēs q̄ dem scđm carnē, aliqui vero etiā scđm animā? ¶ Concedimus em̄ multos ex eis mortuos esse scđm aiām, sicut ait spūs sanctus in David: Ipsi vero nō cognouerūt vias meas, q̄bus iuravi in ira mea, si introibūt in requiē meā. Quāuis etem̄ dixerit, aliqui illa morte qua prostrata sunt cadauera illoꝝ in deserto consumptum fuisse p̄ctm̄ eorū, sic intelligētes qd̄ scriptum est: Nō iudicabit deus bis in idipsum, q̄ tpali morte puniti omēs euadunt mortē æternā, alioꝝ tñ meliorē tenemus sniam dicentium, q̄a quosdam flagella damnant & non liberant, videlicet eos, de q̄bus per prophetam dicit: Percussit eos nec doluerunt, attriuit eos & renuntiauerunt accipere disciplinam. His (inquunt) flagella ab hac vita inchoant, & in æterna p̄cussioe percipiunt. Vnde per Moysen dñs dicit: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq̄ ad inferni nouissima. Itaq̄ & iuxta prophetam eundē dicētem: Et duplici cōtritiōe conterere eos, plerorūq̄ illoꝝ in corpore simul & in anīa perisse cōcedimus: p̄sertim cum illis exacerbantibus deū exacerbatiōe tentatiōis in deserto & cognoscere nolētibus vias eius, iurauerit ipse (vt p̄dictū est) in ira sua, q̄ nō introirēt in requiē suam. In quo igit hūc panē, quē qui manducant, nihilominus moriunt, p̄fers illi quē manducauerūt patres illoꝝ, & mortui sunt? ¶ Ad hęc inquam: Attēde diligētius, nunq̄d vllam fecit exceptionē patrum malorū siue bonorū? Nōne vniuersali enuntiatōe dixit: Patres v̄i māducauerūt manā & mortui sunt? Patres em̄ vestri (in q̄) nō solū murmuratores vel infideles mortui sunt, sed etiā iusti, & quātolibet fideles patres oēs vestri mortui sunt, ea videlicet ex causa, quā oēs hoīes moriunt in Adā. Et hoc dico, q̄a quīs manna manducauerint, nihilominus eadē in morte detēti sunt, sicut & antiquiores illoꝝ p̄ses, vel ipsoꝝ iuniores, q̄ manna nō māducauerūt, q̄a diebus illis nō fuerūt. ¶ Dixi ergo, q̄a patres v̄i manā māducauerūt & nihilominus mortui sunt, q̄ illi q̄ ante vel post illud manna, hinc ad populos suos per viam vniuersæ carnis adducti sunt. Non per illud manna liberati sunt, neq̄ ascēderūt ad conuiuium angelorū, vt visioe dei perfruerent, quā beati angeli æternā viuūt, quam in patre suo Adā omēs hoīes perdidērūt. ¶ Sed hic est panis de cœlo descendēs. Et ad quid de cœlo descēdit? Vt si qs manducauerit ex ipso, nō moriat. Nam q̄ nō manducauerit mortuus, imo iam dudum mortuus in Adā, ab illa eius hæreditaria morte nō liberabit. Et q̄dem mortuorū multitudo plurima est à corpibus separatōꝝ, hūc panē expectantiū apud inferos, quo fraudauit eos peccādo pater ipsoꝝ. Magna deinceps ventura est multitudo gētū hūc panē, dū adhuc in corpe sunt flagitantiū, iāq̄ dū adhuc in carne viuūt māducaturi sunt. Vtriusq̄. s. & illis q̄ iam dudum defuncti sunt, & his q̄ adhuc viuēt in carne sunt vel erunt, ecce parata est à patre meo mēsa in cōspectu ipsoꝝ. Dico em̄ vobis, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuēt in æternū. ¶ Quoniam cōiuiæ patris mei per mortē dissipati sunt, propter vitū cibū, quē manducauit pater ipsoꝝ, & animæ quidē apud inferos, corpora vero in sepulchris sunt: dissipabor & ego panis angelorū, & scđm illam substātiām quā pascunt angeli, pergā ad inferos, vbi animæ esuriunt, & scđm corpus eodē terræ ventre reconditus, quo recōdita sunt corpora ipsoꝝ, illic ego tribus diebus & tribus noctibus, sicut fuit Ionas in ventre cœti tribus diebus & tribus noctibus, vnde & animæ visioe dei recreatæ reuiuifcēt, corpa vero nunc quidem

1. Cor. 10
Numer. 16
Obiectio
Math. 26
Psalm. 94
Numer. 14
Naum. 1
Hier. 5
Deuter. 32
Hier. 17
Psalm. 94
Rñsio, q̄ in Adā omēs mortui sūt
1. Cor. 15
Manna nō liberavit a morte
Gene. 49
7. Reg. 2
Psalm. 22
Math. 12
Ion. 2
Matth. 7

quidem multa, in futuro autē cuncta resurgent. Deinde residuis, i. quos p̄sens adhuc seculum in carne retinet, dabit hic idē panis in ea specie, quæ viuētibus cōgrua est. i. in vero sacrificio panis & vini scđm ordinē Melchisedech. Et panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita. ¶ Summa hęc sit cōsolatio pauperibus, q̄bus spūs dñi veniens sup me, euangelizare misit me: summa (inquam) & incomparabilis cōgratulatio sit hęc gentibus terminisq̄ terræ, quos in hæreditatē vel possessionem postulans accipiam à patre. Quia nihil minus habebūt de hoc pane vitæ, q̄ antiqui patres, q̄bus hūc panē signauit, & dedit pater, q̄ misit me. Nam descendēs ad illos, vt reficiant ex me, cū infernus me momorderit, & ego morsus eius factus fuero, mors mortis, in visceribus eius cōclusus, additus esurientibus sanctis vel iustis, vt viuificent vniuersi, tūc ego dabo panē istis residuis, in quo nō deest veritas eiusdē carnis meæ vel corpis, qd̄ eductū de ventre cœti, saluū & integrū residet æternā ad dexteram patris. Panē eundē angelorū me tribuētē manducabit viuens homo, modo sibi congruo, quem dat pater his, qui recesserunt, vt manducant, & resurgant, nūc quidē animæ, corpora qd̄ in die nouissimo. Animauertē dum est hoc loco, cū vtrorūq̄ valeat, & nūc vertibilis sit hęc propositio, & panis, quē ego dabo, caro mea est, etem̄ siue carnē de pane p̄dices hoc mō, & panis (quē ego dabo dicēs, accipite & comedite) caro mea est, vel corpus meū est: siue carnē de pane p̄dices, ita & caro mea, quæ mortua v̄tre terræ glutieda est, panis est, q̄a refectis mortuis vitā & resurrectionē data est, cū (inquā) quocūq̄ veritas, snia vera sit, ordo tñ l̄ræ p̄sonarūq̄ vel tēporē mutatio exigit, vt panis subiectū, & caro p̄dicatū debeat accipi. Nam hætenus de p̄sona p̄ris dixerat, q̄ ille panē v̄re daret, & ipse filius panis esset. Nūc ipse panis viuus & verus ad suā p̄sonam p̄ futurū tps verbi eiusdē trāsitiōe facta, Et panis (in q̄) quē ego dabo, caro mea ē pro mundi vita. ¶ Et reuera quē pater dedit panē angelorū, vt carnē assumeret, & moreret, quatenus viuificaret, ipse panis cœlestis panē terrenum nobis dat, quē viuētibus, & q̄bus manducari p̄t, vt vitā det æternā in carnē suam transmutat. Et sicut verbū qd̄ est panis angelorū, caro factū est, nō mutatū in carnē, sed assumēdo carnē, sic idipsum verbū iam dudum caro factū, panis visibilis sit, nō mutatū in panē, sed assumēdo, & in vnitatē personæ suæ transferendo panē. Proinde sicut de carne nostra, quam virgo Maria peperit, vere fatemur propter vnitatē personæ, q̄ quæ deus est, sic nihilominus de pane isto visibili, quē eiusdē verbi inuisibilis diuinitas assumēs, in carnē suam transfert, verē & catholicē cōfitemur, q̄a corpus Ch̄i est. Ait ergo: Et panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vitā, videlicet vt mundus redēptus manducet, & viuat, emundata prius per baptisimū veteris quē serpens dedit & p̄uasit, cibi macula. ¶ Igit ab effectis liquet, quanto melior hic panis sit illo, de quo dixerant: Patres nostri manducauerunt manna & mortui sunt. Hic autē est panis de cœlo descendēs, vt si qs ex ipso manducauerit, nō moriat. Sane cū dicit: Qui manducat hūc panē, vel q̄ manducat meam carnē, semp̄ dignē subaudiēdum est. Quæ admodum quoties dicit in scripturis sanctis: angelus dñi, vel spūs dñi, nec addit malus, sine dubio bonus angelus, vel bonus spūs intelligit. Ita nimis quoties dicit, qui manducat & bibit, & non indignē, proculdubio digne subaudiēdum est. ¶ Proinde & q̄ dixit: Patres vestri manducauerūt manā & mortui sunt, qm̄ absq̄ bonorū vel malorū patrū d̄stinctiōe, dixit, sciēdum est, q̄a quantūcūq̄ bene manducauerint aliqui ex illis, tñ oēs mortui sunt, i. ab hæreditaria morte, quā in Adā oēs moriunt, per illud manna liberati non sunt, sed per hūc panē omēs viuificant electi, qui vel anteq̄ hic panis de cœlo descēderet, fuerūt mortui, vel postq̄ descēdit nati sunt, eidē morti obnoxii. Sequit: ¶ Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicentes: Quis potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Et supra q̄ dixit: Ego sum panis vitæ, murmurabant, & nūc qm̄ dicit: Et panis quem ego dabo caro mea est, rebelles & increduli Iudæi ad inuicē litigant, nusquam duram eruditi sunt flectere ceruicē, ad interrogandū veritatis magistrū, videlicet eo mō, quo percunctari solent hi, qui sciendum veritatis esuriunt, sed murmurant, sed litigant, sed verba æternæ vitæ blasphemantes, insanie deputant. Num ergo istis diceret, quō posset carnē suam dare ad manducandum? ¶ Litigabant ad inuicē, murmurabant ad inuicē, & concorsilium sapiæ dei non ab ipsa sapiæ dei, sed murmurando & litigando quærebant ad inuicem. Quid nisi malū discerēt ab inuicē? O homo (inquit Apostolus) tu quis es, qui respondes deo? Talibus em̄ qui non amore discendi interrogant, sed intentione aduersandi disputant, nihil aliud dicēdum est, nisi vt tanquam indigni, sapiæ responso procul absistant. ¶ Dicit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnē filij hoīs, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitam in vobis. Ergo (inquit) qm̄ vos nequaq̄ esuritis animas sursum in cœlum suspēditis, vnde panis iste descēdit, vt reuelat vobis p̄ qui est in cœlis, qd̄ reuelare nō potest caro & sanguis, sed litigatis ad inuicem cordibus impacatis, ¶ Hoc tantum vobis dixerim, q̄ nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē

Esaiæ. 16
Lucæ. 4
Psalm. 2
Osec. 13
Quomodo panis cœlestis sit panis visibilis.
De hoc et 2021
a thea lypis. 301
t quia 4
art. 2
Iudæi duræ ceruicis
Litigabāt ad inuicem
Roma. 8
Matth. 16

sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quis autem est modus manducationis, non meum est aperire vobis. Sanctum enim hoc est quod litigiosis canibus dandum non sit, margaritae sunt, quae videlicet ne conculcentur, ante porcos mittendae non sint. Nondum saltem serui estis, qui reuerentem aurem domino praebatis, nedum amici, quibus solis notum facere habeo ritum vel ordinem, causasque diuinas huius epulationis. Hoc ergo tantillum scitote, quod nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis. De hoc cibo corporis, & potu sanguinis domini, haec a sanctis doctoribus data est sententia, quam & velut pro maxima vel prima diffinitione aduersus idem corpus & sanguinem domini, nimium festini lectores, & immaturati praeuere doctores: Hunc (inquiunt) cibum & potum societate vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est sancta ecclesia in praedestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus eius. Quid enim? Nunquid ab eisdem patribus ibidem tacitum est, huius rei, vnitatis corporis Christi, quod est ecclesia, sacramentum esse panem & vinum, quod in dominica mensa praeparat, & de mensa dominica sumitur? Quid autem est, vel vnde dicitur sacramentum, nisi a sacramento, eo quod rem istam, id est, corpus Christi, quod est ecclesia, consecrat, & consecrando efficit vnitatem? Nam sicut dicimus ornamentum hoc vel illud, eo quod ornatus & vestimentum, eo quod vestiat, & caetera similia, sic domini corpus, quod in altari sumimus & sanguis eius praedictae vnitatis recte sacramentum dicitur, eo quod illo cibo potuque visibili in vnam Christi ecclesiam quae sit corpus eius, plenitudo eius, inuisibiliter consecremur. Igitur praedictam sententiam nullatenus pro maxima diffinitione, vel descriptione manducandi & bibendi sanguinem domini accipimus, praesertim cum ipse ore proprio, quod voluit, quibus dignos iudicauit, tam diligentem diffinitionem vel descriptionem dederit, ut nemo dialecticorum vel philosophorum vnquam diligentius diffinere substantiam, vel quodlibet indiuiduum quauerit. Nam quod solent facere illi, cum praemagis quamlibet substantiae designare volunt. Verbi gratia, cum aequiuocationem deterrimantes, contra argumentorum sophisticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimus enim nunc talium in tanto negotio meminisse nugae, & sagittantes praeternomiam potest opponi, Alexander non rapuit Helenam etiam Alexander Philippi, rex Macedo, non rapuit Helenam determinantes dicunt: Alexander is, de quo nunc agitur, Troianus, Priami filius rapuit Helenam. Hoc idem summa sapientia fecit, ubi ostendere voluit, quomodo carnem suam nobis ad manducandum dare possit. Hoc est (inquit) corpus meum. Et addidit: quod pro vobis tradet. Item: Hic est sanguis meus. Et adiecit: qui pro vobis & pro multis effundet in remissionem peccatorum. Totumque modum manducandi carnem suam, & bibendi sanguinem suum perscribens: Hoc (inquit) facite in meam commemorationem. Proinde cum istis figuris vel similitudinibus nebulis amoris, non corpus quodlibet, non corpus Christi, quod est ecclesia: sed illud corpus domini, quod pro vobis traditum est, nos manducare, & illum sanguinem, qui pro nobis susus est in remissionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus, & quod fecit ipse, hoc idem in commemorationem ipsius scimus & bene scimus nos facere, id est, carnem ipsius manducare, & sanguinem bibere. Et quamlibet sancta ecclesia corpus Christi sit, & sic ex multis hominibus consistat, quemadmodum panis ille, quem vere dicimus corpus Christi, multis constat ex granis: & vinum illud, quod vere dicimus sanguinem Christi, ex multis conflavit acinis, non tamen id ipsum corpus Christi est ecclesia, quod pro nobis traditum est, quam propriam differenciam sapienter dictum corpus, quod est panis vitae aeternae, semper auctore Christo retinet. Igitur nisi manducaueritis (inquit) carnem meam, & biberitis sanguinem meum, hoc videlicet, quod diciturus sum, facientes in meam commemorationem, non habebitis vitam in vobis. Sane quod vel tenerissima cohibent infantia, priusquam ex hac luce migrant, quam manducare aut bibere possint, vel quod articulo temporis constringunt, sicut nonnulli confessores, quos nec baptizari aqua, persecutionis, & mortis instantia permisit, non prauidicant hac sententia veritatis. Nec enim iudicat apud deum non manducasse, nisi qui manducare noluit, qui non curauit, qui neglexit. De sensibus enim & de voluntatibus iudicat deus, quae in infantibus edetulis male esse non possunt, & in eiusmodi confessoribus cum bonae sint, non fraudant effectu, quia manifeste Christi communicant passionibus. Proinde nec paruulos, quos aetatis impotentia manducare vetat, qui mox ut baptizati fuerint, ab hac luce migrant aeternae vitae exortes arbitramur, nec praeventos a persecutore confessores pios, in sanguine suo baptizatos, corpori Christi communicasse, vel calicem domini bibisse, quod ad vitam aeternam proficiat, dabituram. Sequitur: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Non (inquit) vos, vestrique similes, qui quae murmuratores & litigiosi, vitam habebitis in vobis, sed ille vnus populus meus, qui mihi vnus vnitatis spiritus, vna ecclesia mea, quae manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Haec enim summa est causa aeternae vitae effectiua, manducare carnem meam & bibere sanguinem meum, non

Judaei erant indigni, vnde doceret eos Christus hoc sacramentum. Math. 7

Sacramentum cur & vnde dicitur.

Aequiuocationis exemplum

Quid proprie est manducare & bibere, eorum pro sanguinem Christi.

Quomodo excusantur paruuli & morte praecipue occupati.

non manducare aut meam, & non bibere sanguinem meum, antiquae praedictae est argumentum qua primi parentes hominum serpenti, qui deo credere maluerunt, nec enim differt in culpa, non credidisse, quod manducantes de ligno vetito morerentur, & non credere quod manducantes carnem meam, & bibentes sanguinem meum, ordine praescripto, ab eadem morte liberentur. Qui ergo manducat & bibit, recte antiquae mortis poena se exiit, & qui non manducat, aut non bibit, nihilominus iuste relinquit in antiquo iudicio paterna praedicationis. Norandum vero, quod cum superior dixerit: Haec est voluntas patris mei, qui misit me, ut omnes qui vident filium, & credit in eum habeat vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Hic itidem sub eadem diffinitione, prius (inquit) habet vitam aeternam, & deinde subiungit: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Videlicet ne quis existimet se absque corporis & sanguinis eius cibo potuque visibili vitam vtriusque corporis & animae, sola fide recuperasse, & isto facto non egere, hoc ipsum repetiuit, proculdubio contestans, quod non vere credat, quisquis manducare, & bibere contemnit. Nam quantumuis fidelis, & catholicae professionis homo sit, si manducare & bibere recuset de hoc cibo potuque visibili, eo ipso quod tibi hunc necessarium non esse praesumis, a societate membrorum Christi, quod est ecclesia, te praedicas, neque recte credis in eum, cuius in hoc cibo potuque ab ipso tam diligenter comendato, derogas authoritati. Nonne primi parentes nostri, & prius intrinsecus inuisibiliter corrupti spiritu diaboli, contra creatoris suum intumuerunt, & deinde per serpente suam, visibili quoque cibo perierunt? Ita plane oportet continentem hominem, ut prius inuisibili fide subiecti creatori, corde credendo ad iustitiam, & ore confitendo ad salutem, & deinde visibili quoque cibo, & potu vitae aeternae necessariam perficere iustificationem. Nec illud quoque vacat ab ordine iustitiae, quod prius dum manducat, iam habet vitam aeternam, scilicet in anima, deo viuens per iustitiam, & deinde & ego resuscitabo eum (inquit) in nouissimo die. Nam & saepe dicti primi parentes nostri, & prius aeterna morte animae intrinsecus, & deinde morte quoque corporis extrinsecus mortui sunt. Etiam quacumque die comederitis ex eo, morte (inquit) moriemini, sine dubio morte animae, ac deinde sententiam quoque corporeae mortis acceperunt ab ipso deo dicente: In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Recte ergo, & seruato ordine iustitiae, qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, iam habet vitam aeternam, quia iam viuunt secundum vitam, secundum carnem vero morietur quidem, sed ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Verus (inquam) cibus, & verus est potus, quia verum est quod pollicetur, quia vera spes est, qua manducat & bibitur. Vnde & constat cibum hunc cibo illi contrario modo esse oppositum quem homini primo serpens obtulit, quia videlicet cibus ille, cibus fuit mendacii, quia falsum fuit, & falsum est, quod ille cibus pollicitus est, quia cum vana promissione datus, & vana spe diuinae similitudinis consequenda manducatus est. Sed nondum manducatoribus carnis suae, & biberitoribus sanguinis tamen promisit ista veritas, quantum in persuasionem cibi vetiti pollicita est ista falsitas. Nam diuinitatem promisit. Aperient (inquiens) oculi vestri, & eritis sicut domini scientes bonum & malum. Sequitur ergo: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hic perspicue diuinitatem pollicetur carnem suam manducantibus, & sanguinem suum biberentibus, & illusionem nequissimi nebulonis (qui dixit: comedite & eritis sicut domini) non sine magno cruciatu eiusdem illusoris, serio loquens in verum effectum conuertit. Quid enim nobis hoc dicto hic dei filius vnicus pollicitus est, nisi ac si aperte dixisset: Domini eritis, & filii excelsi omnes. Et notandum, quod non eisdem verbis deceptoris vsus est dicentis: Eritis sicut domini, nec oino sic dicere debuit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, erit sicut deus, vel erit similis altissimo: sed in me manet inquit, & ego in eo. Quis enim est, vel esse potest sicut deus? Ille namque nullius indiget, nullius ope vel gratia deus est. Sed quis ita praeter illum, naturae suae sufficientia deus esse potest? Sic angelus voluit esse deus, & factus est diabolus. Sic deitatem appetere suavit homini, & hominem hominis honore spoliavit. Tam hic quam ille, cum voluit esse sicut deus, voluit sine gratia vel adiutorio melioris esse deus, & hac voluntate uterque a deo diuisit se. Quid ergo esset, nisi dei aduersarius? Contra, consortium vel gratia dei deos efficit, & filios excelsi. Gratiam ergo & communicationem dei commedans ei: Qui manducat carnem suam, & bibit sanguinem suum, in me manet (inquit) & ego in eo. Quis autem ego, nisi deus, nisi dei sapientia, nisi vera, summa, & sempiterna diuinitas? Ergo is, in quo maneo ego, diuinitatem in se transfusam habens, deus factus est, filius excelsi renatus est. Non est sicut deus, quia videlicet vnus, & solus & deus, neminem habendo in se, vnde factus sit deus, sed est deus me habendo in se manentem, vnde sit deus. Nam audi quid sequitur. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuet propter me. Ecce deorum adoptiui, & dei vnici dissimilitudo similis, & similitudo dissimilis: Sicut (inquit) misit me viuens pater & ego viuo propter eiusmodi patrem, sic & ille qui manducat me, viuet propter me.

Hic est primus datus vitam aeternam inde resuscitabitur & corpus non sufficit sola fides absque hoc cibo

Roma. 10

Gene. 2 Gene. 3

Verus cibus contra falsum cibum Adae

Ibidem

Hic panis confert diuinitatem, Gene. 3 Psalms. 81 Nemo est, sicut deus

Sed quod

¶ Sed quō misit me uiuus pater, vel quō ego uiuo propter uiuentē patrē? Misit me dico uiuens pater, i. genuit me immortalis pater. Nā in eo me misit q̄ genuit. Si uis paterent incircūci...

Misit me pater id ē genuit. Psal. 2 Ego uiuo propter patrem.

Melius est, de ligno uitae non comeditur. Gene. 3

Epilogus

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-

stam Commentariorum Liber Septimus.

De dno nostro Iesu Christo in seruo eius David, eodemq̄ patre ipsius scdm carnē, spūs sanctus p̄locutus est, dicens: Iurauit dñs & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternū scdm ordinē Melchisedech.

Chrs sacerdos scdm ordinē Melchisedech Psal. 109 Gene. 9

Exodi. 34

1. Iohan. 2

1. Cor. 13

ris oculos hominū radijs ferit, ut intendere non valentes, toti fugiāt auersi, quem admodū in typum talīū hoīm olim sugerunt patres ipsorū, non valētes ferre claritatē vultus Moysi, quia splendida facta fuerat ex collocaione dei.

nofter, illis qui audiebāt econtra dicētibz, quō potest hic nobis carnē suā dare ad manducandū, non incōgrue magni doctores aiunt, per illū regē Achis p̄signatā fuisse, ad quē venit supradictus David, fugiēs Saulē, qui & vocat Abimelech, secundū titulū psalmi. xxxiiij...

Immuetio vultus David coram Achis.

Psal. 33

Matth. 10 Psal. 39

Sic

Cur durus videbatur hic sermo iudais.

Gene. 9 Leui. 3. 17

1. Cor. 3. Heb. 7 Hæretici negātes corpus Christi in sacramēto esse.

Roma. 8

N

dicere illos experimēto didicimus. E contra quibuscūq; reuelat nō caro & sanguis, sed pa- ter q est in cœlis, quoscūq; attrahit ille ad filiū dulci attractione. i. reuelatione spūs sancti, dicūt (vt supra dictū est) & sentiūt nō durē, sed suauē esse sermonē hunc, q̄ videlicet gusta- uerūt & viderūt, & nobis dicūt: Gustate & videte qm̄ suauis est dñs. Illi quidē qui tūc erāt needū scientes quō fieri possent ea q̄ audiebāt, tñ sermonis eiusdē suauitatē sentiebāt, ita vt postmodū dicāt: Dñe, ad quē ibimus, verba vitæ æternæ habes, q̄ videlicet humili be- neuolentia sanātū habētes cordis palatū, hoc de illo sapiebāt, q̄ adipe & pinguedine veri- tatis & sapiētiae nō carebāt, ea q̄ iam reuerēdæ autoritatis magister dignabat proponē- re, & summissa mēte expectabāt donec eadē ipse dignaretur exponere. At vero postq̄ & ipse sub ipso suæ passiōis articulo māducādi corpus, & bibēdi sanguinē suū, modū illis vel ordinē tradidit, & deinde spm̄ veritatis misit, q̄ doceret illos oēm veritatem, deinceps & ipi sermonis huius suauitatē gustauerūt, & nobis gustandū dicitis pariter & scriptis appo- suerunt. ¶ Adiuuante autē eodē spū, vt nos q̄q; gustare & sapere possimus, sicut cætera, sic & illā supradictā obiectiunculā iure explodendā improbamus, qua dicit nobis, q̄ si reue- ra panis iste Chrs̄s est, ergo cōtra p̄dicti Apostoli sententiā, & cōtra oēm fidē, toties Chrs̄s patit̄ vel morit̄, quies hic panis in mēsa dñica frangit̄. Nō ita cōsensuit fides nra, neq; adeo caligauerunt oculi eius, vt nō videat se frangere panē dei, & integrū seruare filiū dei, quō senex Abrahā videre potuit, vt & arietē p̄ceteret, & filiū aræ superpositū non laderet. ¶ Licet panis iste visibilis cū inuisibili filio dei vnū factus sit, aries autē ille cū Isaac, pro quo eidē aræ impositus est, vnū esse vel fieri nō poterit. Nā dei filius, id est, deus & homo, ha- bet in se virtutē effectiua, qua sibi vniat panē istū visibilē. Isaac autē illi sibi concorporare, sicut in se virtutē effectiua, nō poterat arietē. Proinde illic in figura immolatus est Isaac in arie- te, hic in pane & vino immolat̄ dei filius in carnis & sanguinis sui veritate. Nōne sicut eo- dem gladio pater Abrahā immolauit arietem, quē eduxerat ad immolādū filiū: sic sacer- dos cū astante populo panē & vinum in altari positum, eiusdem, qua Christus passus est, crucis & passionis verbo trāsuerberat. ¶ Nesciant hoc, qui nō credunt eundē dñm nostrū tunc maxime in medio nostrū adesse, & cū ipse dixerit: Vbicunq; fuerint duo aut tres cō- gregati in noīe meo, ibi sum in medio eorū: tum vero multo magis in medio nrm̄ adesse & altari suo incubere, vbi nō quocunq; sed ad faciendā hanc propriā & maximā cōmemo- rationē eius, tota fide suis instrumentis armata conuenimus. Nā nos gustauimus & vidi- mus, ideoq; murmurātes ac dicētes: durus est hic sermo, nō audimus: e cōtra respondē- tes, nequaq; sed reuera suauis est dñs. Igitur eadē quæ hactenus in ecclesia toleratur dis- cordantiū & cōtraria dicentiū permixtio, ita tunc in illo discipulo: paruo cœtu multum diuersa mente dñm nostrum audiebat. Nam & qui dicebātur discipuli, deterius murmu- rauerūt cæteris Iudæis, magis quippe diffidentia suā expriment, dicendo: Durus est hic sermo, quis potest eū audire? q̄ illi dum dicerent: quomodo potest hic nobis carnem suā dare ad manducandū? Hoc videlicet quod discipuli dicunt, non solū murmurōse vel litig- iose cōtentionis, sed & rebellantis desperationis est. L Sciens autē Iesus apud semetipm̄, q̄a murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? ¶ Apud semetipm̄ inquit, id est, nullo egens indice, sciebat, qui & qui essent murmurātes tūc primū sciunt, cū iam murmurārēt, sed anteq̄ diceret mysterium hoc, propter qd̄ murmurauerunt, sciebat vt deus, qui discipulo: suoz̄ dociles dei essent, & beneuolentiā discendi habētes, dignā celesti magisterio reuerentiā intimo cordis auditu gererēt. Attamen pro exprimēda in dignitatis magnitudine, quasi nūc primū cōperta illoz̄ infidelitate, sub admiratiōe inter- rogās: Hoc, inquit, vos scandalizat? Nonnulla em̄ admiratione dignū est, q̄ panis viuus & verus, & secundū se vitalis atq; suauis, secundū illos lapis & petra sit, lapis vtiq; offensio- nis, & petra scandali, ita vt offendētes in illū cōquassent, & eodē desuper veniente conte- rātur, & sic eodē, quo ad vitā nutriri pane debuerāt, tanq̄ duro lapide offensionis vsq; ad mortē scandalizētur. Proprie nanq; vel maxime scandalizari est, à bono proposito per alicuius occasionis offendiculū retrorsum cōverti. Hoc em̄ maximū scandalum in illo tan- tæ suauitatis pane percussit, quippe qui (vt paulo post subdit) abierūt retrorsum, & iam nō cū illo ambulabant. Hoc ergo recte admirans suauis dñs: Hoc, inquit, vos scandalizat? L Si ergo videritis filiū hominis ascendētē, vbi erat prius. ¶ Deficit hoc loco congrue ser- mo, quasi iratæ mētis scandalū illoz̄ motu illo vel animaduersione dignū exprimens, cui disciplinē ordinē appropinquatis pedibus magistri, vt aure submissa expectātes de doctri- na vitæ æternæ accipere digni iudicemini, sed e cōtra scādalizamini, & propositionē me- am in disciplinate calumniamini, idcirco nō ego vobis eandē propositionē aperī, cuius solutionē vos nequaq; digna q̄stione pulsando cōsequi meremini. ¶ Hoc nūc dico, qd̄ vo- bis sp̄s cōsentientibus cōstat valde repugnare vfo carnali sensui, scilicet ascensuz̄ filium

March, 16
Iohā. 6.
Psal. 33.

Math. 26
Acto. 2
Iohan. 19

Solutio per
simile in Ista
ac & arietē

Gene. 22

is an ip̄ hoc loco
i. dicitur quod
e manna cum co
sanguine simul
nō iugum, cum
vno - lantem
sup̄ Chrs̄ in ala
tari maxis
s. me plens,
q. dicit. q. i. m̄
ne dicitur in p̄p̄o
s. i.

Panis iste
incredulis
sic lapsus of
fensionis.

z. Petr. 2
Math. 2
Luc. 20

Cur imper
festus hic
manet ser
mo.

hominis vbi erat prius. Nā filiū hominis ascendere in cœlū, & carnē eius sic māducari san- guinē eius sic bibi, quō vos intelligitis, omnino repugnātia sunt, simulq; esse vel fieri nul- latenus possunt. Et filiū hoīs dico, nō filiū dei, ne me existimetis dixisse, qd̄ carne deuorata morsibus vsis, id qd̄ residuū est. i. incorporea natura sola in cœlū ascēlura sit. Quod si vi- deritis, imo q̄a videbitis, nam etsi retrorsum abeūtes videre nō mereamini, qm̄ ascēdā in cœlū vidētibus illis, q̄ me cū pseuerabāt vsq; in finē, discipulis meis: Attamē ascēdise me videbitis nūc, qm̄ venientē cū nubibus, cū tota carne sua, hunc eundē filium hoīs videbit oīs oculus, tunc intelligetis q̄ iniuste sermonē hunc duritiæ coargueritis, q̄ male senseri- tis, q̄ peius (nō expe ctata magistri doctrina) nimis cito retrorsum scandalizati abieritis. ¶ Notandū, q̄ cū illa natura, secundū quā est filius hoīs, de matris vtero initū habuerit, & Chrs̄ ante illā incarnationē nequaq; homo, vel filius hoīs, sed tm̄ deus dei filius extiterit, tñ filiū hoīs prius in cœlo fuisse asserit, q̄ itez̄ ascensurus sit, videlicet tā hoc dicto q̄ illo, q̄ ait: Et nemo ascēdit in cœlū, nisi q̄ descēdit de cœlo, filius hoīs q̄ est in cœlo, vnitatē plo- nā in se vno Chro deo & hoīe voluit cōmendare. Quod ignorās Nestorius, & ideo iure ignorādu, beatā Mariā vetuit vocari dei genitricē, eo q̄ Chri, nō diuina, sed humana tm̄ de carne eius sumpta sit natura, ita Christū vnū in duos Chros, alterz̄ deū, alterz̄q; hoīem male diuisit, cū idē filius hoīs, & prius fuerit in cœlo, q̄ postmodū ascēdit, & itā esset in cœ- lo secundū diuinitatē, cū adhuc in terra loqueret̄ secundū humanitatē: Qui descēdit (inqt̄ Ap̄tus) ipse est & q̄ ascēdit. Sequit̄. L Spūs est q̄ viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Hęc sentētia priorē illā nequaq; destruit, aut infirmat, qua dixit: nisi māducaueritis carnē filij hoīs, &c. sed sensum carnalē male intelligentiū castigat, nihil māducāde carnis suæ veri- tati detrahēs, sed eidē carni spiritū q̄q; carnis eiusdē simul māducandum superadiiciens. ¶ Spūs est, inquit, q̄ viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Ac si dicat: Eo mō quo vos intelli- gitis illud qd̄ supra dixi: nisi māducaueritis carnē filij hoīs, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitā in vobis, nullius animātis caro cū vita sua pōt māducari, vel sanguis ebibi. Hoc ab hoīe vt possit fieri, vel à bestia dū sit, notū est animal trucidari. Ego nulli hoc pa- cto carnē meā ad māducandū daturus sum. Caro em̄ mea, nisi viuēs & cū spū suo mandu- cerur, nō prodest quicq;. Caro sola, caro sine spū nō prodest quicq;: nā spūs est q̄ viuificat. ¶ Cū ergo hæc dicit, nunq̄ d sensum destruit scriptū in super: oribus dictis: I mo supplet & p̄ficit, ne talia carnis eius frustra nos in fractiōne panis dñici māducare arbitremur, qualia mēbra eius deposita de ligno, & posita sunt in monimēto, scilicet carnē sine aīa, sine spū, sine vita. Talis caro nō prodest quicq;, imo & maiori sacrilegio v̄tres suos ludgi polluit- sent, si postq̄ crucifixissent eū dentibus suis exanime corpus inuasissent, p̄mittente illo qui daturus nō erat, sanctū suū videre corruptionē, & sic eū manducarent, quō intellexerant isti q̄ scādalizabant, nō valētes ferre quasi durē sermonē. Talē omnino, i. exanimē carnē & sanguinē existimare nos verat in pane & calice suo dicēs: Spūs est q̄ viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Quis autē est spūs, qui carnē istā, vt māducantibus profit viuificat? Ait: L Verba q̄ ego locutus sum vobis, spūs & vita sunt. ¶ Verba in quā quæ locutus sum & lo- quor vobis, quæ cūq; sunt de me, ex quo descēdit filius hominis vsq; quo descēdat vbi erat prius, verba incarnationis, natiuitatis, passionis, resurrectionis, ascensionis meæ, spūs & vi- ta sunt: spūs viuificās, vita viuens, & verz̄ vitæ verbū. Hęc in pane, de quo dicturus sum: Hoc est corpus meū, & in vino, de q̄ dicturus sum: Hic est sanguis meus, inuisibiliter ope- rant, vt vera caro mea sit, & sanguis meus, nō mutata specie exteriori, sicut & in singulis hoībuz̄ spūaliter, id est, nihilo immutato de extrinsecus corporis accidētibus, hoc agūt vt mēbra mea sint, renouati scilicet spū mentis, & de multis à corpore diaboli separatis vna fiat ecclesia, q̄ alio respectu corpus meū, plenitudo mea, dicatur & sit. ¶ Hęc tria sunt ser- monis huius incremēta, quoz̄ intelligēdoz̄ sola fides est meritū, Nam ipsoz̄ intellectus verz̄ & magnæ fidei dignū est præmiū. Primū est illud, in quo isti fidē nō habentes, tanq̄ in durū lapidē offenderunt. Nisi manducaueritis carnem meā, & biberitis sanguinē meū non habebitis vitā in vobis. Sequens est illud, quo carnalem sensum illoz̄ percutit, repu- rantū q̄ carnē suā sine spiritu suo manducari vellet, videlicet quomodo manducat̄ caro cuiuslibet pecoris, quæ nullatenus cum spū suo, nullo modo nisi mortificata, viuentibus māducantiū intestinis proficit: Spūs est, inquit, qui viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Tertiū est, quo spiritū & vitā ipsam, quæ sola manducabilis est, diffinit. Nulla em̄ vita præ- ter hęc vitam viuentibus captabilis est, nec eius spūs aut vitæ quisquā, nisi rationalis spūs capax est: Verba inquit q̄ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hęc in quā tria quæ dixi quæ & nunc latius reciprocanda sunt, vt magis ac magis perspicuum fiat, q̄ pulchra & ra- tionabili veritatis arte gradatim cōnexa sint. Hoc iam dudū intelligimus, q̄a verba q̄ locu- tus est, spūs & vita sunt. Sed qualis spūs, qualis vita? Primū & hoc dicēdū, q̄a verba, q̄ mul- ta locutus est, vnū verbū sunt, vnū in quā verbū, qd̄ & ipm̄ caro factū est. Illud vnū verbū

Math. 24
Apoc. 1.

Quo filius
hoīs p̄ m̄
erat in cœlo.

Iohan. 3

Ephē. 4

Caro non
prodest
quicq;.

Psal. 119

Verba Chri
spūs & vita.

Quāta vir
tutē verba
Christi.

multis verbis, i. multis elementaribus & articulatis sonis locutus est, multis mysterijs in car-
natiois, natiuitatis, passiois, resurrectionis, & ascensionis suae in ora nostrae animae immisit
Haec verba eiusmodi sunt, imo hoc vnu verbu eius virtutis e, qd semp maducari, & nunq
possit cofumi, videlicet qa verbu dni manens in aeternu, vbi comestu fuerit, de bona terra
aia rursus pullulat, & in magna segete resurgit: sicut & aqua illa q est sps sanctus cu bi-
bita fuerit, ita im fons in potoris pectore scaturit, & in viuæ aquæ flumina pluit. Et (vt
pdi ctu est) huiusce sps aut vitæ solius, solus est capax rationalis sps, soli hec vita rationa
li spiritui capabilis est. Propter qd recte & vere cibus & potus eius dicit. Sed hoc verbu
caro factu est, & nuc in carne visibili quinq; sensibus functa, apud illos multos murmuran-
tes & litigantes, paucos aut credentes pientia verba faciebat. Igit ia neq; sps, i. verbu, verbu
em a que vti p & sps sanctus, vn° deus sps est na in qua neq; sps, i. verbu sine carne, ne
q; caro sine sps pot maducari: qa nec pte verbu sine incarnationis suæ debita laude amari
vel adorari. Sed rursus nullius animatis caro, vt supra dictu e, cu spu suo maducari p. Cu
em maducal, vel vt manduceat, a spiritu suo separat. i. occiditur. Ab hac ergo tali madauca-
tione auditores suos repellit: Spus inquiens est q viuificat, caro no pdest quicq. Restat
bat utiq; in eo q ait: nisi maducaueritis carne filij hois, &c. modu quenda expectare ma-
ducadi & bibendi, q simul caro cu spiritu, sps cu carne possit maducari, vt homini carne
& spu mortuo simul vtrūq; pnt. Quæ illi modu expectadu esse intellexissent, si crederet
qa vero increduli erāt, impatiētes fuere ad discendū. Na sequit. Sed sunt quidā in vobis
qui no credūt. Ac si dicat: No qa durus est meus sermo, idcirco quosdā vfm scadalizat,
sed qa vos aliqui infidelitate obdurastis corda vā, idcirco sermoni meo videt esse duri-
tia. Et no ideo no creditis, qa non intelligitis, sed ideo no intelligitis, qa no creditis: Si em
no crediderit (inquit scriptura) no intelligetis. Proinde & nos, no quia intelleximus cre-
dimus, sed credimus vt intelligamus: quia reuera sicut deus & homo vnus est Chrs, sic &
istæ panis visibilis cōsecratus, cu illa carne q pependit in cruce, vna caro est, vnu est Chrs
corpus. Et qa sicut in vera carnis morte diuinitas nihil passa est, sic vbi in altari vtz Chrs
corpus immolat, frangitur & manducatur, eadē Chrs humanitas, q semel passa est & refur-
rexit, nihil patitur, nec em ia moritur, mors illi vltra no dominabit. Quantu potuimus
adiuante deo, panē sanctū & calicē, quē de altari sumimus, vtz & viuū agnū dei esse, sua-
met ex balatu cōprobare curauim⁹, ad hoc se iugiter inibi pientatē vt nos & lanis suis ope-
riat, & carnibus reficiat. Comedimus quantu potuimus. i. caput cu pedibus & intestinis,
id est, tā diuinitatē, q humanitatē, & subtilia mysterioꝝ eius dicta vorātes, nihiloq; oino
qd solido fidei dēte, cōsequi valuimus, relinquētes. Si qd tñ residuū est, igni cōburimus. i.
spū sancto cōmittimus, qa videlicet huius agni oia mysteria nequa q rōne omnimoda cō-
prehēdere possumus. Nobiscū eius grā bene agitur, si quantu ad aeternā salutē necessariū
est, cōsequi & certū tenere valemus. Sequit. Sciebat aut Iesus q essent credentes, & quis
traditurus esset eū. Plane hoc sciebat vt deus, no ex euetu aliquo, vel casu, sine cōiecturæ
humanæ momēto, sed ab initio. i. ab aeterno. Na ante mūdi cōstitutionē præscitit & pde-
stinavit eos, q vocadi erāt sancti, & immaculati in cōspectu eius. Et dicebat eis: Propte-
rea dixi vobis, nemo pte venire ad me, nisi fuerit ei datū a patre meo. Quia sunt (inquit
dā) in vobis qui non credunt, & ego hoc scieba ab initio, propterea dixi supra, qa nemo
potest venire ad me, nisi pater q misit me, attraxerit eū: & nunc itez dico idipsum verbis
paululu immutatis, sensu permanētē: quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū a
patre meo. Idcirco aut nuc idipsum repetiuit, quia qd tūc dixit, profecto nuc esse li-
quet ab isto affectu, q illi scandalizant. Na si pater illos attraxisset, si eis vt ad filiū veniret,
a patre datū fuisset, id est, si discipulos eius fieri beneuolētia diuinitus inspirata psuasisset,
credētes & credendo gustantes suauitatē illā, qua trahuntur omnes electi, magis ac ma-
gis traherent & ipsi. Ex hoc multi discipuloꝝ eius abierūt retro, & iam non cū illo am-
bulabāt. Ecce audiant hoc illi, qui maxime ecclesiæ localiu, id est, cōnobioꝝ, archimā-
ditis detrahūt, quoties gregis sui patiuntur detrimentū & cū ipsi vacēt otio, temere ope-
rarios dei dijudicant, vbi aliquos ex eis, qui hortatu ipsoꝝ conuersi sunt, ad seculū relabi
cōspiciunt: Videte inquit, q indisereti sunt, q temere & inconsiderate hoies vocant, & ac-
cidētes suscipiunt, & votiuis promissionibus apud deū obligari cōpellunt, quanta rursus
nimierate vel duritia susceptos & sibi subditos scandalizātes, in deterius cogunt pceptiū
per oia phariseoꝝ similes, qui circubant mare & aridā, vt facerēt vnum profelytū, & de
nuo faciebant eum filiū perditionis duplo q seipso. Quid isti dicerent, quō laborantibus
& animæ lucra querentibus insultarent, quoties quippiam detrimenti in eiusmodi susti-
nent, si non & Christo tale quid contigisset? Quomodo derogaret retia mittentibus pis-
cesq; tanq malos bonos cōcludentibus, si solos pisces bonos admisisset, & eoꝝ impruden-
tiaz vituperātes imputaret, q tales admisisset, quoz discordibus tumultibus retia rumpe-
rentur,

Eliaz. 40

Iohan. 4.7

Caro hæc
cū spu suo
manducatur
qd in peccato
fieri non
potest.

Roma. 6
Epitologus
de hoc pas-
se vitæ.

Ephes. 1.
Petri. 1.

Incusatio
patrū loiz
qua in mo-
nasterijs, su-
per aposta-
sis suis.

Math. 23

Math. 13

rentur, alijs seditiones facientibus, alijs ebrietates, fornicationes, & his similia sectantibus,
alijs phereses qq; & schismata sese ab vnitare fidei pcedentibus: Bene ergo hoc & Chri-
sto contigit, imo Chrs hoc & sibi cōtingere voluit, vt bonos malosq; permixtos haberet
& tā diu iustineret, donec malos a bonis tanq paleas a granis proprii vitij ventus auferret
quod nemo reprehēdere auderet, vt quādo bonæ volūtatis homines, bonos a malis dis-
cernere nescientes, bonos simul & malos admitteret, tā diu ppressuri, donec illos supremū
iudiciū ab inuicē discerneret, nemo respēdere deberet. Hominis nāq; est clamare & stre-
re, & ad Christū attrahere. Nunqd exigendū est ab aliquo, vt ipso Chro ad lucradas ani-
mas verbo & opere sit efficacior? Propterea quoties tale quid nobis cōtingit, qa & Chro
contigit, dicimus cū eo: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū a patre meo. Sequit
L Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunqd & vos vultis abire? Et vos, inquit, q; dedit mi-
hi pater, quos attraxit pater ad me, qbus datū est a patre meo, vt veniretis ad me, nūquid
vultis abire? Quod vtiq; no interrogat vt sciat, sed sub interrogatione attentius cōfirmat
q ex eis q; dedit sibi pater, quenq; non pdat, simulq; cōfessionē necessariā opportune, alijs
dissentibus, exigit ab eis q credentes erant, quia videlicet, sicut corde creditur ad iustitiā
sic ore confessio fit ad salutē. Respondet Simon Petrus: Domine, ad quē ibimus? Verba
vitæ aeternæ habes, & nos credimus & cognouimus, qa tu es Chrs filius dei. Plane hoc
futurū erat in Chri ecclesia, vt scandalizatis & scandala faciētibus Antichristianis, q mul-
ti ex nobis exierunt, sed no erāt ex nobis, excuterēt se & inuicē cohortarentur dilectores
Chri, & seditionosa phidog; importunare inquietati, largius atq; sonorius cōfessionē vere fi-
dei, dictis & scriptis declamarēt vnitare orbi, no ante defuturi, donec satanā cū illis satel-
litibus suis, sicut fulgur de celo cadentē, scriptis veridicis atq; authenticis cōfutarēt, & pia
sui profusione sanguinis enecaret. Huius aut ecclesiæ fidelis vnitatē fidēq; hic & alibi
Petrus exprimit, voces prim⁹ emittit, vnde & a petra (supra quā eadē ecclesia fundat) no-
men sortit, & magna laude suæ cōfessionis honoratus, simul regni celoꝝ clauēs accipere
meret. Igitur & hoc, qd ad duodecim apostolos emissā interrogatione solus pro omni-
bus responderet, toti vniuersaliter vnica ecclesiæ ascribendū est. Dicit em vna perfecta &
formosa dilecto suo Christo sponfa ecclesiæ, turmis adolescentulæ stipata: Dñe, ad quē
ibimus? videlicet in tātis Arrianæ nequitiaz ceterarūq; pestiū seditionibus, non indicabis
vbi pascas, vbi cubes, reuelāte nobis veritatis tuæ spū, & post greges sodaliū tuoz vagari
incipiemus? Verba vitæ aeternæ habes, id est, verba vitæ aeternæ portātia tu habes, & nos
credimus & cognouimus, quia tu es Chrs filius dei. No ante cognouimus & post credi-
mus, sed primū credimus, & exinde cognouimus, qa videlicet no cognitio fidē, sed fides
pcedit cognitionē. Fides nāq; meritū, cognitio autem filij dei præmiū est fidei. Respon-
dit eis Iesus: Nōne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Quare agnus
māuetus, multis discipuloꝝ relabētibus, in paucos q remanserūt, tam acriter inuehitur?
Nunc em potius familiariter viderentur esse collaudandi, præsertim eū accepisset ab eis
eadē cōfessionē magnæ fidei, quā alibi digna laude beatificauerat, dicens: Beatus es Si-
mon Bar Iona, qa caro & sanguis no reuelauit tibi, sed pater meus qui est in celis. Et q-
dem beatificantis gratiæ pconiū est, q dicit: nonne ego vos duodecim elegi? sed magnæ
feueritatis & increpationis est, qd & hoc ipm sub interrogatiōe pronūciat, & protinus ad-
iungit terribiliter, & ex vobis vnus diabolus est. Quare ergo in tali articulo, cūctos tā ter-
ribili vnus denotatione percutit; quē dum nominatim non exprimit, vniuersos premit,
vnūquenq; pro semetipso nimis egre sollicitū reddit: No em illū talē conscientiaz iudicē
sæpe cōpertū, falli existimare poterāt, no proximoz cōscientias singuli cōprehēdere va-
lebant, non sua quicq; merita (cū de futuris incerti essent, & tam multos desipere viderent)
magni pendere audebant. Quare in quā hoc voluit, nisi quia sic expediebat eis? Nullus
quippe peccati mortificationē sic indiget humana infirmitas, q illius, vbi ceciderūt q ope-
rantur iniquitatē, qui expulsi sunt, nec poterūt stare. Quod aut est illud peccatū, nisi pes
superbiæ? No veniat mihi (inquit Psalmista) pes superbiæ, & manus peccatoris no moue-
at me. Na vbi venerit ille vagus & instabilis superbiæ pes, q vtiq; venire solet ex nimia se-
curitate vel psumptione iustitiæ, statim vanū & improuidū hominē manus antiqui pec-
catoris foris inuenit, vbi illū a bono proposito, deo, q supbis resistit, auerso, celeriter mo-
uere possit. Vt igitur filij hominum in regmine alarum dñi sperent, & de semetipsis humi-
liter sentientes, non exaltent animā suā, opportune in casu aliorum sollicito timore depri-
muntur, nosq; omnes exēplo erudimur, vt cū paries proximus ardet, de nostra re timē-
mus, id est, dū cadunt qui nobiscū stare videbantur, nos qui adhuc stare videmur, simile
nobis casum euenire posse, humiliter consideremus. Dicebat aut de Iuda Simonis Isea-
riothis, Iudas Iscarioth, vel a vico in q ortus est, vel a tribu Isachar vocabulū sumpsit.

Roma. 10

Iohan. 4

Luc. 10.

Vnitæ ecc-
lesiæ supra
petram.
Math. 16
Cantic. 14

Cur tā acer-
be terret
hic Chrs
apostolos.
Math. 16

Iacob. 4

Psal. 35

Dicitur autem & Simonis, subauditur filius vel propinquus, ad distinctionem Iudae alterius, qui & ipse ad distinctionem huius, dicitur Iudas Iacobi, subauditur frater, & alio nomine vocatur Thaddaeus apostolus. Hunc vero Iudae euangelista recte diabolum appellatum esse comprobare volens, idoneam rationem subiungit, dicens. **L.** Hic enim erat eum traditurus, cum esset vnus de duodecim. **I.** Et enim diabolus, non naturae, sed pessimi accidētis gratia nomen est, & interpretatur deorsum fluens. Quo nomine recte appellatur angelus ille damnatus & perditus, qui cum bene esset conditus, spiritu in altitudine caeli conuersantium maximus, vitio suo deorsum fluens per superbiam ad profundum inferni deuolutus, factus opere, & dictus est nomine diabolus. At vero Iudas deorsum fluxit, & ipsam eius deflexionem euangelista patenter expressit, dicens: **Hic enim erat eum traditurus, cum esset vnus de duodecim.** Quis enim nesciat gradum apostolicum excelsiorem esse cunctis ordinibus sanctoꝝ, tam veteris quam noui testamenti, quem quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit dominum, scelus esse profundissimum legitur cum & sapientia dicat, cum maledicit impius diabolum, maledicit animam suam, videlicet eo quod anima impij deorsum fluxerit, & non aliter, nisi deorsum fluendo, impii facta sit, recte dominus istum impietatis signiferum, cuius anima totis conatibus in perditionis suae locum profundum, à sublimi apostolici culminis honore defluebat, diaboli appellat, quo adhuc in hypocrisis apostolicum munus exequente nequior nemo retro abierat. **Hunc perditionis filium cur dominus ad apostolatū elegerit, plerique disputant, si male intentionis illum esse nouerat, quae utique, qualis esset, ignorare non poterat, qui nouit omnia. Et sunt nonnulli, qui bonum illum fuisse contendunt ante ruinam, alioquin non decuisse dominum nostrum, ut vocaret illum ad tanti ordinis gratiam. Si enim, inquit, in ministris Christi & dispensationibus mysteriorum dei reprehensibile & illicitum iudicatur eis, quos indignos esse nouerint, manus imponi precipiturque illis, ut nemini manus cito imponant, id est, nisi ex bonis operibus precedentia merita videantur: quanto magis summe iustus, & summa iustitia, nulli indigno committere debet sacra apostolici ordinis ministeria? Ergo, inquit, ante ruinam bonus erat, apostolico fastigio non minus ceteris coapostolis dignus erat. Nec enim, inquit, aut falli potuit, ut indignitate eius nesciret, aut indigna agere, ut indigno sanctum ministerium delegaret, suosque illi familiaris loculos committeret. **V.** trisque vna responsione satisfaciendum est. Primum quia rimus ab eis, utrum hodie Iudas aliquis ad apostolicum, id est, episcopale officium pertingerit: quia Iudam ante apostolatū, nonnulli (ut praedictum est) bonum fuisse contendunt, virum nempe nisi bonis apostolicis sese sacramentis immergat. Plane dissimili nequeat, quin plurimum & mali esse, & tanto munere fungi, deo permittente, sualeant. Qui & Iudas in nullo dissimiles pecunias, quae cupiditate Christo adhereret, sibi met aggregat, & sacros loculos in potestate habentes, ecclesiae redditus sacrilego raptu exportat. Quid ergo? Nunquid ignoras aut iniuste disponens tales admittit Christus, & sacramenta sua per eos operatur? Itaque cum hodie nonnullos admittit comprobetur, quos malos esse certum est, ex ipsorum fructibus, clarum infirmum esse argumentum quo dicunt bonum fuisse Iudam ante ruinam, cum illum apostolus fecerit Christus. **V.** eruotamen solertius indagati necdum satisfactum est. Nam adhuc obiceret potest sic: Recte quidem Christus Iudam persequentem sustinuit, cuius casu statum alio firmius in timore & humilitate fundaret, quippe cuius preceptum est, ut boni malos, quos corrigere non valent, tolerant aequanimiter. Abel enim esse rennuit, quem Cain malitia non exercebat. Sed rursus eiusdem preceptum est, ut sanctum canibus non demus: & qui correptionem non recipit, sit nobis sicut ethnicus & publicanus. Ipse autem Iudas, non qualemcumque canem, non qualemcumque ethnico simile, sed diabolum esse nouerat. Nunquid ergo sancta illi vitae sacramenta tradere debuerat? **A.** Ad haec inquam, salutis nostrae sacramenta, in Christi passione, morte & resurrectione condita sunt. In passione quippe, id est, sub ipso passionis eius articulo, corporis & sanguinis ipsius eucharistia primum ab illo consecrata est. De baptismo quoque quarentibus perspicuum est (sicut ubique & maxime contra quosdam Graecorum sanctae Romanae ecclesiae defendit autoritas) quia conditum est in morte & resurrectione eius, in qua iuxta Paulum & nos baptizamus, & sepelimus per baptismum, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Nunquid ante hac discipulos suos baptizare misit, aut praedictum corporis & sanguinis sui sacramentum illis tradidit? Baptizasse quidem non Iesum, sed discipulos eius legimus, adhuc Iohanne superstiti & baptizante, sed postquam ille traditus est, & Iesus in opus praedicationis successit, nec ipse nec quisquam eius baptizauit, nec baptizandi regulam ipse ante resurrectionem tradidit. **Sed** Iudas ad horam illam non peruenit qua Christus pro suis passus est: quibus ipse ait: & ego vadam immolari pro vobis, nec apostolatus signaculum, id est, spiritum sanctum cum eis accepit, quem tunc primum in remissionem peccatorum dedit, quoniam resurgendo glorificatus est, insufflans & dicens: accipite spiritum sanctum, quoniam remiseritis peccata, remittuntur eis. Et de hoc quidem haud dubium est, quia Iudas non interfuit, sed neque dum Christus immolatus est pro suis, neque dum resurgens spiritum suum dedit**

Quis recte diabolus dicitur.

Ecci. 21.

Quaestio de udatra ditore.

1. Timot. 7

Responsio.

Obiectio. Math. 7 Roma 12 Gen. 4 Math. 7 Math. 13

Solutio.

Roma. 6

Iohan. 4 Iudas non administra uit sacra. Luc. 22 Iohan. 20

dedit illis. **¶** De participatione autem corporis & sanguinis eius, prae aliquis opinari, quod ille interfuerit. Sed profecto diligentius Euangelistae narratione doctorumque considerata diuersitate, citius deprehendi potest, huic quoque sacramento illum nequaquam interfuisse. Nam cum accepisset buccellam, qua traditor designatus est, exiuit continuo: Quam utique buccellam, nec Euangelista fecit, nec doctorum quisquam consentit, panem fuisse dominici corporis. Cum autem continuo exierit, profecto comedit, quia (sicut praedictum est) corpori & sanguini Christi non coicauit. Nam non ante, sed post typicam pascha, cuius buccella denotatus est, fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum paschae transgressus est sacramentum, ut quomodo in praefiguratione eius Melchisedech summi dei sacerdos, panem & vinum offerens, fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis & sanguinis repraesentaret. **¶** Quod cum ex ceteris Euangelistis ordine manifesto perspicuum sit, solus Lucas quibusdam aliter sentiendi occasione dedit, non quod typici paschae & sacrae Eucharistiae praedictum ordinem praeter posterauerit, vel minus aperte dixerit quam ceteri, sed quia verba, quae de traditore suo dominus in cena dixit, iste solus tardius scripsit quam ceteri. **I.** per anticipationem sacrae Eucharistiae traditionem praescribens, verba quae in priori cena dixerat, verbis quae post dicta sunt, contexit. Cum itaque Iudas dispositus quidem ad apostolatū fuerit, sed per nulla vitam facta ad eiusdem ordinis habitum perueniret, vniuersa bonitatis eius argumenta deficiunt, & nihil est in quo Christi, Iudam ad tempus admittentis, recte gradientibus obicit exemplum. **¶** Igitur hic filius perditionis nunquam bonus fuit, nec de bono electo malus factus est, sed quia malus erat, ideo ad opus necessarium ab eo, quod malis bene uti nouit, electus est, & apud illum semper pro malo habitus est: malo (inquam) non nequitia naturali, sed vitio accidentali. Quod si quod officio praedicandi, & signa facienda bonum illum fuisse dicat, concedimus ei: nam & episcopi mali quantumvis moribus mali sunt, quod diu fide catholicam tenent, officio, quod agunt, bonae arbores sunt. De quoque electione, quae & Iudas iudicio diuino electus est, sunt multa quae dicant, sed fastidiosam prolixione deuitates, euangelicam serie prosequamur. **L.** Post haec ambulabat Iesus in Galilea, non enim volebat in Iudaeam ambulare, quia quaerebant eum Iudaei interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum, **Scaenophegia.** **C.** Christum dominum suae pariter ac nostrae vitae & mortis habentem imperium, eo tempore & ordine voluisse pati, & intrare in gloriam suam, quo passus & mortuus est, & resurgendo ad paternam gloriam profectus est dexteram, lex & propheta testatur, quod ipse promissit, quos ipsius praedocum spiritus, quoque testimonium non tacet, quam diu euangelica Christi gloria praedicat. Nec enim aliud prophetae praedixerunt, quam quod in voluntate eius praefixum, in spiritu sancto prouiderunt, nec aliam mortis spem potestas eius admittere hiebat, nisi quam eisdem sanctis prophetis speculantibus, iam dudum apud se praedixit. **¶** At vero Iudas nequaquam mysterium voluntates eius sciens, sed caecum furorē suū sequentes quaerebant eum quocumque interficere. Verbi gratia: nunc praecipitare, nunc lapidibus illum volentes obruere, non curantes aliud dummodo de medio tollerent, & hoc solum dicentes: **Quoniam morietur, & peribit nomen eius.** Igitur quia pertinebat ad eum mortis suae tempus, modumque necessarium, nostraeque causae competentem prauidere, ambulabat Iesus (inquit Euangelista) in Galilea: non enim volebat ambulare in Iudaea, quia quaerebant eum Iudaei interficere. **¶** Equidem si suppicies infirmitate sonat non contempnibile, quam fideles eius imitari debeant rationabiliter, dum tempus vel causa postulat, declinando mortem, sed sequentia lectio magis aliam, quae praedicta est, innuntiat ipsius se subtrahentis intentionem, quae Euangelista mox incipit commemorare, dum dicit: Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum, **scaenophegia.** Ac si dicat: **Non mori metues, sed (sicut ait Psalmista) sol cognouit occasum suum, tempus aliud mortis suae praefixum habens, in Iudaea ambulare, & interfectores suos locum dare nolebat.** De quo tempore suo paulo post ait: **Tempus meum nondum aduenit.** **¶** **Scaenophegia** quippe. **I.** tabernaculoꝝ festiuitate in septimo mense, non suum, sed praecursoris sui Iohannis tempus esse nouerat, quo ille patri Zachariae per angelum praenuntiatus, & postmodum sterili utero conceptus est: **Suum** autem tempus ipse verus agnus dei paschalem primi mensis solennitatem, in quo deo patri pro omni mundo sacrificium fieret, iam dudum prospexerat, quo nihilominus tempore idem ipse ab angelo annuntiatum, & in utero virginis conceptus fuerat. Nam reuera secundum regulares cunctoꝝ computatae circulos comitat, quia sexta feria, quarta die primus homo conditus est, mense paschali. **I.** luna iam nona, octauo Calende. Aprilis, Iesus Christus dominus noster, agnus dei, pro reparatione vniuersae salutis conceptus est, euangelizante angelo beatae virginis. Hoc igitur tempus, suae vitae & mortis suae dispositore dominus recte sustinens, nolebat ad hunc diem festum scaenophegiae ascendere. **I.** eo tempore transeundo ex hoc mundo ad patrem, gloriam suam immortalitatis intrare. **¶** Cum autem dicat Euangelista singulariter: **Erat dies festus Iudaeorum, non tamen vnus, sed pluribus illa festiuitate diebus agenda fuisse, intelligendum est.** Sic enim de ipsa in lege scriptum est: **A quinto decimo ergo die mensis septimi, quoniam congregaueritis omnes fructus terrae vestrae, celebrabitur ferias domini septem diebus.** De primo, & die octauo erit sabbatum. **I.** requies,

Nec est illi sacre interesse sicut Iohan. 13

Lucas ordine variat hic ab alijs Luc. 22

Explicitate CAP. VII.

Luc. 4. Iohan. 2. Psal. 49

Psal. 103 Scaenophegia. tempus Iohannis Baptistae pascha aeterna Christi.

Luc. 23

Et de causa eiusdem festivitatis paulo post subiungit: Mense septimo festa celebrabitur, & habitabit in vmbaculis septē diebus. Omnis q̄ de genere est Israel manebit in tabernaculis, vt discant posteri vestri, q̄ in tabernaculis habitare fecerunt filios Israel, cum educerē eos de terra Aegypti. Faciebant itaq; iudæi tabernacula, ad similitudinē tabernaculorū, in quibus habitauerant, cū educlī de Aegypto peregrinarent in heremo, & celebrabant diem festum, magnam solēnitatē, velut reminiscētes beneficia dñi, q̄ dñm erant occisuri. Dixērunt ergo ad eum frēs eius: Transi hinc, & vade in iudæam, vt & discipuli tui videant opa tua, quæ tu facis. Iste frēs Iesu, propinqui vel cōsanguinei sunt, q̄ gloriam huius mundi amantes, & veram cœlestis hoīs gloriam suo sensu terreno metiētes, vanam illi dilatandā gloriā dabant cōsiliū, vt videlicet festinans innotescere cunctis, daret operam tam solēni non deesse conuētui, nec ostērandis parceret miculis. Nam hæc festiuitas vna de tribus erat, in quibus omne masculinum Israel coram dño apparere lex iusserat. Suo ergo sensu sapiam dei præcedere, viamq; illi ostēdere præsumētes, cū hoc dixissent, sinistram intentionē suam peruersa ratione conati sunt firmare, dicētes: Nemo quippe in occulto quicquid facit, & quærit ipse in palam esse. Vera quidem sententia est, neminē ratione videntē a deo sibi metipso dissidere. Nam reuera manifeste repugnantia sunt, velle hoībus innotescere, & facta nobilia celare, quæadmodum si quis velit pariter, & in nocte esse, & solē habere: sive lucernam dñi clare ardere, & lumē eius videri a nemine. Sed hæc eadē sententiā non suo tempore dicta est. Nam dñs noster, nec in occulto quicquid faciebat, quia nihil quod occultum esse vellet agebat, nec eo modo, quo illi arbitrabant, in palam esse quærebat, quia non ab hominibus claritatē accipere, sed hominibus claritatē dare volebat: non hoībus placere, sed homines ad placēdum deo erudire venerat. Igitur vera quidem, sed vana, imo & peruersa, atq; alieno spū prolata est. Quam & adhuc illi confirmare nitunt, subiungētes. Si hæc facis, manifestas teipsum mundo. Id est, si non hæc facis, non manifestas teipsum mundo. Adhuc ea quæ dixerunt isti, talia videri poterant, qualia dicere debuerant frēs boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos nouimus Apostolos Chri, viros utiq; Aplice sanctitatis & fidei. Sed aduersus hanc opinionē audi, quod Euangelista subiunxit. Neque enim frēs eius credebant in eum. Vtq; illi dignæ memoriæ frēs eius, quos (vt iam dictū est) Apostolos nouimus. Iacobus Alphæi, q̄ cognominatus est iustus, Simon quoq; Chananzus, & iudæus q̄ Thaddæus dī, credebant in eum. Nam Apostolus: oīms (solo iudæa diabolo excepto) fuit paulo superius illa vox Simonis Petri, etēn pro oībus ille vnus respondit: Dñe, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quia tu es Christus filius dei. Sed isti frēs eius (inqt Euangelista) nō credebāt in eū. Igitur hæc verba illoꝝ, nō tā beneuolentiā testant, quā inuidiā, quia nō multum curantes, si interficeret, q̄ utiq; odium iudæorū aduersus illū ignorare nō poterant. Dixit ergo eis Iesus: Tempus meū nondū aduenit, tps autē vestrū semp est paratū. Oīa tps habēt, ait Ecclesiastes, ac deinceps: Tēpus stēdi, & tps ridēdi, tēpus plangēdi, & tēpus saltandi. Audiant hoc stulti, qui concionantē in plateis sapiam despiciunt, & qui nec aures, nec oculos habēt in capite suo, sed in sinibus terræ non discernunt tpa hæc, q̄ non dixit tempus ridēdi, & tempus flēdi, sed primū tempus flēdi, deinde tempus ridēdi: prius tempus plangēdi, & postea tempus saltandi. Hæc (inquam) tēpora, quia non discernunt, intempestiuos præripiunt risus, & iniussis atq; immaturis tripudiant atq; lasciuūt saltatiōibus, & ideo nondū status regē cōmutat, oportet enim præsentē statum decedere, alimq; longe diuersum & cōtrariū succedere, necesse est de risu ad flētū, de saltatiōe trāsire ad plāctū. At vero illa futuræ ciuitatis rex, cuius regnū de hoc mūdo nō est, nouit sibi & suis prius flēdū, & post ridēdū: prius plangēdū, & post modū esse exultādū. Ait ergo: Tēpus meū nondū aduenit, tēpus vestrū semp est paratū. Quid igitur? Cum venerit tps tuum, quæres in palam esse, & manifestabis teipsum mundo: ita plane faciā, sed ipa manifestatio mea longe alterius gloriæ & honoris erit, q̄ vestra gloria, & breuis honor vestri huius tps. Vos enim ad gloriā tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriā proficiscar, mala mundi opera detestando. Hoc est quod sequitur: Non potest mundus odisse vos. Me autē odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Nullo magis cōtrario mō differre possunt quæ cunctis differentia sunt. Sunt autē hæc manifeste contraria, quæ sic opposuit, dicens: Non potest mundus odisse vos, me autē odit. Et utiq; mundus hoc loco haud dubium, qn significet dilectores mundi, q̄ (vt ep̄la sua hic idem Iohannes asserit) pro eo q̄ sunt dilectores mundi, constituunt inimici dei. Itē cum eausam odiū talē subiūxerit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt: cōstat sine dubio, q̄ ecōtra, cur eos mundus odisse nō possit, illa causa sit, quia testimonium perhibet, q̄ opera eius bona sunt. Igitur illoꝝ cōsultores suos multū a suo sensu dissentire, tam fortiter q̄ suauiter ostendit sapientia dei, ita vt duo quælibet magis ab inuicem differre non possint, simulq; quod futurum est innotescat.

Frates Iesu eius propinqui

Exod. 23

Tres Ap̄li frēs dñi hic non dicunt sed aliq

Ecc̄l. 3 Prouer 1 Ecc̄l. 2

Ioh̄. 18

Ioh̄. 2

Psal. 109

manifestationē suam sic processuram, quō p̄t admittere odiū, videlicet q̄ anteq̄ exaltet ca put, de torrēte in via bibiturus sit, Et adiungit illud, q̄ cōsequētibus talibus nil p̄t dici. LVos ascēdite ad diē festum hunc, ego nō ascēdo diē festum istum, quia tps meum nondum impletū est. Et o quantum p̄odus est fortitudinis in hac suauitate conclusionis. Reuera nunc quoq; meminit, qd̄ in Ecclesiaste dixerit hæc ipsa sapia dei: Tempus tacēdi & tēpus loquēdi. Nam cum tēpus fuerit, loquet talibus. Illud in eodē asperrimē dixit: Vt tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt, vt ecōtra de semetipso, & suis subiungeret: Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescunt in tpe suo, ad reficiēdū & non ad luxuriā. Quid enim sunt isti dilectores mundi, quorū tps semp paratum est in soliditate terrenæ ambitiois, qd̄ (inquam) sunt, nisi terra quā serpens comedit? Et q̄s puer terræ illius rex, nisi ille tam vetus, q̄ fatuus stultitiæ pater, cuius cor matura sapia dei nequaquā vlla ex parte possidet? Principes vero q̄ mane comedunt, potētes & superbī dilectores mundi sunt, de quibus dñs: Principes quidem exiuerunt, & non cognoui, quod dum hac in vita sua bona recipiunt, vt in futuro crucient, quasi mane comedunt, vt hora cœnæ a cōfortio comedētium secludant. Ecōtra terra illa, terra viuētium, quā dñs super maria & flumina, i. sup̄ amaricantes populos, & sc̄uētēs seculi principes, fundauit in fide & præparauit in opibus bonis, beata est, cuius rex nobilis, vt potē verus & cōsubstāntialis filius dei, idēq; sc̄dm carnē filius Dauid solusq; filius virginis. Cuius principes, quos idē rex nobilis exēplo suo sic disposuit, vt mane operent sobria mēte, negotia regni, & in tēpore suo comedant ad reficiēdum, & non ad luxuriā, quia videlicet in hoc alieno tpe nō luxuriati sunt, sed laborauerunt, audiunt regē suum dicētem sibi, dum discumbere parat ipse in tpe suo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis sup̄ mēsam meam in regno meo. Istit igitur & cunctis vanæ gloriæ matutinis ascēdit foribus, quia non desunt præconia scripturaz, ex quibus audiāt qd̄ eos cōsequēt, satis est hūc regē nobilem in sua persona grauer & parce dixisse: Vos ascēdite ad diē festū hunc, ego nō ascēdo ad diē festum, quia tēpus meum nondum impletum est. i. vt vos libet exaltamini quantum potestis, anteq̄ humiliemini, vt humiliemini postq̄ exaltati fueritis. Nam ego nō ascēdam in præsentem, neq; exaltabor, anteq̄ humilier vsq; ad mortē, mortem autē crucis. Sequitur: Hęc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autē ascēderunt fratres eius, tunc & ipse ascēdit, non manifeste, sed quasi in occulto. Actus diuersos vno verbo ascēdit, ego nō ascēdam, & alio nunc ab Euangelista dici: Vt autē ascēderunt fratres eius, tunc & ipse ascēdit, videlicet ipse secundum illoꝝ sensum, q̄ dixerant: Vt & discipuli tui videant opa tua quæ facis, & si hæc facis, manifestas teipsum mundo. Respondit se nō ascēsurum. i. sublimē de seipso spectaculum gloriā quæ reddo præbiturum, Euangelista vero simpliciter viam communē (vt solet) eodē verbo expressit, secundum terræ situm, eo q̄ venientibus Hierosolymam, in montana iudæa foret ascendēdum. Qui & distantiam ascēsus huius & illius, quæ prædicti fratres intēderant, curauit apponere dicēs, non manifeste, sed quasi in occulto. Quare autem non manifeste, sed quasi in occulto? Videlicet quia tēpus eius nondum aduenerat, quia tēpus eius nondum impletum fuerat. Quid ergo, vbi venit impletum est tēpus eius, quō ascēdit? Plane non in occulto, neq; quasi in occulto, sed manifeste. Tunc enim turba multa, quæ conuenerat ad diē festum, cum audisset, quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant osanna, benedictus q̄ venit in nomie dñi rex Israel. Vtq; tunc impletum erat tēpus eius, quia collecto concilio pontifices & pharisæi dixerant: Quia expedit vt vnus moriat hō pro pp̄lo, & ab illo die cogitabant eum interficere, videlicet quasi cum iudicio legitimo, & ea morte qua volebat ipse. sc̄. crucis patibulo, definierant eum interficere. Nam antea quæsierant eum quidem iudæi multoties interficere, sed non ita, vt implemēt scripturā, & ideo (sicut paulo ante dictum est) nolēbar in iudæam ambulare, quia quærebant eum iudæi interficere. Et cum tamen ambulasset illuc, & vellent eum (sicut post dicendū est) iudæi lapidare, noluit mortem admittere, quia non sic implemēt scripturā. Tunc ergo impletum est tempus eius, & idcirco non ascendit in occulto, sed manifeste, acclamantibus turbis, magno regi, magno filio dei, magno & nobili filio Dauid. Quid ergo? Ergone prædictum tunc patrum suorum consilium approbavit, & iuxta sensum illorum mundo manifestari voluit? Minime, quia laus ista non ex hominibus, sed ex deo fuit. Cui enim nisi deo dictum est in Psalmo: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hęc autē prophetia tunc adimpleta est. Cum enim indignantes pharisæi dicerent: Audis quid isti dicunt? Respondit eis: Vtq; Nunquid legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Igitur neq; tunc quādo cum publicis laudibus ascēdit, sed quodam quidē respectu in occulto, quidē autē manifeste, & non in occulto. Nam quia sicut in tempore suo facturus erat

Psal. 109 t̄ quo

Ecc̄l. 3 Ibidē. 109

Gene. 3 Olee. 8

Luc. 16 Psal. 27

Luc. 28

t̄ vos vt Philip. 2

Ioh̄. 18

Ioh̄. 8

Psal. 8 Math. 21 Luc. 19

erat, non ita & mo cum regijs laudibus ascēdit, in occulto ascendit. Quia vero nō sic ascēdit, ut latere vellet, nō in occulto ascēdit. Bene ergo cū hac tēperatiua distinctiōcula quasi in occulto dictū est. Sequit. Iudæi ergo quærebant eū in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Ergo (inqt) q̄a non viderunt eum cum fratribus suis, i. cum cognationē sua venisse, quærebant eum male solliciti iudæi, q̄ quærebant eū interficere. Et dicebant: Vbi est ille? Vide nunc genimina viperarū, quanto sciant veneni præcordialis ardore, dum nō dicūt vbi Iesus, sed vbi ille? Nunqd̄ em̄ eius quē quærebāt interficere, poterant nomē nescire? Ergo cordis illoꝝ habitator homicida diabolus, sic eos agebat, ut odio dictante, nomen salutis non possent, imo nolent attingere. Et murmur multus de eo erat in turba. Murmur multus, i. multa erat dissensio: multa (inquam) q̄a multoꝝ rum oribus susurrata, sed nō tam vehemens, tamq̄ animosa, ut & seditio fuerit recte dicenda. Nam seditio recte dicit, vbi partibus aduersus alterutrū cōsistentibus, diuisa respública hostili discordia perichitaf, ita ut laborante officio nō leuiter p̄siduali ditiōe possit sedari tumultus. Vnde & iuxta ætymologiā seditio, q̄ sit sine ditione, dicta sit. Quæ vbi accidit, perimit personā propter quā euenit: dat em̄ & inimicis occasio maior accusandi, & iudici necessitas fit audiēdi. At vero puer iste electus, sup̄ quē deus pater posuit spiritum suū, ut iudicium gētibus p̄ferat, nō cōtendit, neq̄ clamauit, nec audita est foris in plateis vox eius & oīmo da māfuetudine egit ac prouidit, ut propter se nulla vnq̄ oriret causa seditiōis. Non igit seditio facta est, sed timida dissensio submurmurauit ad sonū oīnū, vel inuidiæ iudæicæ, dum velut anathematizati noīs hoīem quærerēt eū, dicētes: vbi est ille? Quidā autē iudæi dicebāt, q̄a bonus est: alij autē dicebāt, non, sed seducit turbas. Ex hac sensuum discordia murmur multus erat. Quid si isti q̄ dicebant, q̄a bonus est, hoc etiā dicere scirēt vel auderēt, q̄a filius dei est? Vtiq̄ nō iam vtiq̄ murmur multus, sed animosa fuisse oborta seditio. Sed hoc solū dicebant, & vix dicere audebant, q̄a bonus est. Nam sequit: Nemo in palā loquebat de illo propter metū iudæoꝝ. Nemo (inqt) videlicet eoꝝ q̄ dicebant: q̄a bonus est palā loquebat de illo propter metū iudæoꝝ. h. eoꝝ q̄ dicebant: non, sed seducit turbas. Et notandū, q̄ cū hi pariter atq̄ illi iudæi sint, eos tñ qui dñm quærebant interficere tam hiē, q̄ in oībus p̄secutoribus eiusdē dñi nostri, Evangelista iudæos appellare cōsuevit, ad distinctiōnē turbæ quæ vel ipsum cōsequebat, vel aduersus eundē nihil iniquū moliebat. Quorū causa vt manifestior fiat, sciēdum & illud est, q̄a tribus significationibus recte hoc iudæoꝝ nomē æquocari, & hanc esse deterrimā, quā hoc loco Evangelista vult intelligi. Dicuntur enim recte iudæi, quicunq̄ sunt confessoꝝ veritatis, videlicet scdm̄ interpretatiōnē huiusce noīs, iudæus em̄ cōfessor interpretat. Vnde diuinitus pronifum nō dubitamus, vt hæc dñi causa crucifixi sup̄ caput eius scripta Græce, Hebraice, & Latine poneret: Iesus Nazarenus rex iudæoꝝ, q̄a maxime tribus illis linguis testimonio sua p̄sonat p̄ totū orbē catholica fides Ch̄ianorū cōfessoꝝ. Cōtraria huic intellectu significatione iudæos dicimus istos insipientes malignos, homicidas, effusores sanguinis Ch̄i, qui vsq̄ hodie maledicūt Ch̄m in synagogis suis, hæreditariā à parētibz suis sup̄ se portātes eundē sanguinem Ch̄i. Dicimus em̄ eos iudæos, non q̄a sunt, sed q̄a iudæos se esse dicunt, mentiētes, eū sint in synagoga satanae. Media significatione. i. quæ nec bona, nec mala fit: nā in Ch̄o Iesu nec circūcisio, nec p̄putiū, nec Gētilis, nec iudæus, sed sola fides requirit. Media (inq̄) significatione iudæos dicimus oēs, quicunq̄ carnali generatione sunt iudæici generis, simulq̄ eos q̄ cum essent Beniaminæ stirpis, remanserunt in parte Davidici regni, ad quorū distinctiōnē cæteri Israelitæ dicti sunt Samaritani, q̄bus (vt in hoc Evangelista dictū est) non contebant iudæi. Qua significatione hic appellatos esse iudæos nō cōcedit in hoc multo murmure turbæ, cū (vt prædictū) illi quoq̄ fuerint iudæi, quorū nemo palā loquebat de illo propter metū iudæoꝝ. Sequit. Iam autē die festo mediante, ascēdit Iesus in tēplum, & docebat. Ille q̄ (vt paulo ante dictū est) nolebat ambulare in iudæam, q̄a quærebant eū iudæi interficere, quiq̄ tñ ascēdit, sed quasi in occulto & nō manifeste, ecce ascēdit, nō in remotū ciuitatis angulum, sed in tēplū: nō saltē priuata die, sed die festo mediante, nō saltē clauso ore sub silētio absconditus, sed in splendida doctrinæ autoritate conspicuus. Nunqd̄ hoc in loco vacat illi p̄sidiæ, dñm maiestatis Ch̄i stum timiditatis arguere vel impotētiæ, videlicet q̄ mortē timēs, & quantū poterat declinare studēs, noluerit in iudæā ambulare? Aut nunquid mutabilitate vsus est, sicutq̄ in illo, est & nō, vt prius noluerit illuc ambulare, & postea propter verba taliū fratru suoz mutatus est vt ascēderet, quo noluisse ascēdere. Ergo magis in hoc qq̄ factū dicamus de deo dei filio, q̄a apud ipm̄ est sapia & fortitudo. Nam sapia solius diuinæ est, quā hoīm nemo pot̄ cōprehēdere, q̄ tēpus mortis suæ nouit mundū aduenisse, & idcirco nō vult in iudæam ambulare, mortisq̄ ministris licētiā vel oppornitatē sceleris p̄mittere. Fortitudinis vero est, q̄ in medium inimicoꝝ suoz ascendit, & docet in festo mediante quodammodo

Vbi est ille
Math. 3
Seditiōis
ocasio nō
luit eē Iesus
Eg. 91
Lucæ 4
Triplices
Iudæi
Boni.
Math. 1
Apoc. 3
Medioeres
Galat. 1
Ch̄us non
fuit timid⁹
Iob. 12

iubens morti inhianti, vt foris excubet, suumq̄ promissum expectet, morituri arbitrio frenata, & imperij eius capistro ligata. Nec em̄ errabit in tuta potestatis suæ conscia qua & Herodi mandauerat quærenti se occidere. Ite (inquiēs) dicite vulpi illi, ecce enīcio dæmonia, & sanitates p̄ficio, hodie & cras, & tertia die cōsumor, & nunc docēs in domo patris sui, sua quondam habitatiōe, quæ nunc sibi facta erat spelunca Hyenæ, quodāmodo dicebat morti importunę. Ecce inferuio docirinz presentis festo scænophagiæ, & postmodū futuro festo enceniorū, & in tertio paschæ festo tecū d̄ mors agonizor. Et mirabant iudæi dicētes: Quō hic sc̄as scit, cum nō didicerit? Admiratio iudæica p̄nalis & impatiens ad audiēdū, detrahentis inuidiæ liuor est, quæ urgente, dum sapia docentis nequeat obuiare saltē ex præsumptione magisterij nitunt personam illius pretere. Quod si talem patrēfamilias hi maxime, q̄ clauim sc̄a tulerant, ægerimē ferebant, omēs sc̄a thesauros obtinere, & indignabant q̄ quicq̄ sciret is, q̄ non per ipsos introisset, quanto magis domesticos suos ab illis infestandos esse nouerat, q̄ in eodē doctrinæ miraculo inciperēt maiora facere, seipso tñ illis donatruente? Nam ipse in tēplo illoꝝ docens vna tantum lingua, nihilominus ad vnam tantum loquebat gentem, credētibz autem in se, vadens ad patrē hoc daturus erat, vt oībz linguis oīm gētium magnalia dei loquerent, nec solum loquerent, sed etiam q̄d maius est, scriptis hoies quōdam sine literis & idiotæ scriptis (inquam) cuncto mundo ipsum annuntiarēt in expugnabilibus, & post ipsos eoꝝ sequaces viri orthodoxi, grām donationum habētes à spū sancto diuidente singulis prout vult. Prois qm̄ & domestici eius talia multo magis erant audituri à notis suis egregiā ipsoꝝ sciam fastiditibus, tale responsum oportebat ab illo dari, quale sufficienter & vocem formaret, & dignam defensionē pararet illis quoq̄ inuidiam sustinētibus. Sequit ergo: Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina nō est mea, sed eius q̄ me misit. Quid hæc responsione verius? Quid ad defendēdam sanæ doctrinæ dignitatē fortius? & ad leniēdam inuidiā (si tñ leniri possit) suauius? Mea (inqt) doctrina nō est mea, subaudit, si doctrina phariseorum doctrina sua est, quia videlicet doctrinam sensumq̄ suum in plerisq̄ doctrinæ dei nō cōicant docētes seruare mandata hoīm. Dei quippe traditiones propter suas traditiōes dereliquerunt, legemq̄ sanctā, iustā, & bonā, lucris suis & voluptatibus proprijs seruire cōpellūt. Prophetia quoq̄ pseudoprophetæ, prophetia sua ē, q̄a profecto nō spiritui dei spm̄ suum, vel voci dei, vocis suæ comodauerūt organū, sed prophetat de corde suo dicētes: Hæc dicit dñs, cū dñs nō miserit eos, taliū ex opposito liquet quantū ad rem attingat, q̄ ait: mea doctrina nō est mea. Simul nāq̄ intelligi vult q̄ didicim sit cōtrario, v̄a doctrina nō est dei, sed vestra. Et oīno qm̄ & mea doctrina, & nō est mea dixit, sic intelligendū ē, ac si dixisset: mea doctrina nō ex hoīe, sed ex deo ē. Alioquin locus nō esset aduersatiuæ cōiunctiōni, cū qua subiunxit, dicēs: sed eius q̄ me misit. Igit hodie quoties de infimis quilibet aliq̄e assequit doctrinæ gradū, vt valeat cum Iesu ascēdere in tēplum, & in medio ecclesiæ aperire os suum, si q̄ vitio iudæico fastidiant illū, q̄a forte magnos & insignes Cathēgas, longa terrarū spacia nō circuiuit, nec quæ rēdo peregrina studia relegit, & ob hoc dicāt: q̄ hic, vel quō sc̄as scit, cū nō didicerit? sufficit illi ad defensionē, si v̄e dicere queat, q̄ sua doctrina nō sit sua, sed eius cuius ē oīs vera doctrina. Hac em̄ magna distantia catholica profitēs doctrinam, vniuersas hæreses anathematizat. Hæreticoꝝ quippe (qualis fuit Arius vel Macedonius, siue Donatus) ceterorumq̄ professio ista non est, q̄bus cōtra aquæ furtiuæ dulciores sunt illis fontibus, vel aquis, quas iuxta Psalmistā emittit deus, & quæ inter medium montiū p̄transeunt, i. singulis illis magis placet propria, q̄ illa quæ oīm sanctoꝝ cōis est catholica atq̄ Apostolica fidei doctrina. Dicat itaq̄ vnicus dei filius, q̄ extra patrē nihil docet atq̄ operat, dicat (inquam) ipse, q̄ vnumquēq̄ doctorem sanctæ ecclesiæ dicere vult: Mea doctrina nō est mea, i. non facit hæreses & schismata, quō faciunt eoꝝ doctrinæ, q̄ nouitates vocū amantes, derelinquunt traditiones dei propter traditiones suas. Amplius autē ex subsequētibus sensus iste declarat. Ait em̄: Si qs̄ voluerit voluntatē eius facere, agnoscat de doctrina vtrum ex deo sit, an ego à me ipso loquar. Vt ergo præeunt sententiæ sequēs ista manifestius cōcordet, primū quid sit à semetipso quēq̄ loqui, peruidēdum est. Philosophoꝝ snia est, quorū diffinitiones contrariæ sunt, & ipsa esse contraria, quam & ita cōuertere licet, vt dicas, quæ contraria sunt, eoꝝ diffinitiones eē cōtrarias. Sunt autē hæc manifeste contraria, nec s̄ p̄t eē. i. quēq̄ à semetipso loq̄, & doctrinā eius ex deo eē. Cōtrario nāq̄ mō hæc ipsa sapia nunc opposuit, cognoscat (inquiens) de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar. Igit diffinitiones à semetipso loquētis contrarias esse oportet diffinitionibus ex deo loquētis. Est autē ex deo loqui, sic loqui, quō spūs veritatis suggerit. i. nō de corde proprio quicq̄ cōfingere, sed sicut corde sentit, ita & ore veritatē proferre. Igitur cōtra à semetipso quēq̄ loqui, mēdaciū loqui est: prophetare quēq̄ de corde suo

Lucæ. 13
Hier. 12.
Math. 10
Coloss. 2
Acto. 2
1. Cor. 12
Mat. 17
Roma. 7
3. Reg. vlti
Hier. 27
Mea doctri
na non est
mea
Prouer. 9
Psal. 103
1. Timot. 4
Matth. 17
Ex deo loq̄
Hier. 23

suo, quæ non mandauit dñs, nec ascenderunt in cor eius, à seipso loqui est. At vero dñs noster cum dixisset: Et mea doctrina nō est mea, data experiēdi via, cognosceret (inquit) de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar. Igit q̄ ait: Mea doctrina nō est mea, idem est ac si dixisset: Mea doctrina nō est fallens siue falsa. ¶ Nunc demū vidēdum est, qualem dederit facultatem experiēdi, vtrum sua doctrina: sua. i. fallens siue falsa sit, an ex deo. i. vere & veridica sit. Si quis (inquit) voluerit voluntatem eius facere, cognosceret de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar. Hoc audiat cōsiliū, q̄ discretuum quærit veritatis intellectū. Velit facere voluntatē dei, vt cognoscere posset voluntatē dei, optet ambulare viā dei, vt mereat videre viā dei. Cæcus em̄ ē, nisi primo simplici bñuolētia cordis oculū purgauerit. Collyrio (inquit dñs) inunge oculos tuos, vt videas. ¶ Nā q̄ videre nō p̄t ex cæcatus in splendore veritatis, oculorū est culpa, nō solis. Igit doctrinam dei q̄ nō discernit, excusationē nō habent, q̄a videlicet ex ipso errore suo sibi testes sunt, q̄ desiderium nō habeant faciēdi dei voluntatē, q̄d vtiq; si haberēt repugnātia quæ ex deo est, vltro amarent. Sequitur: Qui à semetipso loquit, gloriam propriam quærit, q̄ autē quærit gloriam eius q̄ misit illum, hic verax est, & iniustitia in illo nō est. ¶ Hæc sententiæ singulæ singulas in subauditione habēt sibi cōtrarias. Nam lecto, q̄ à semetipso loquit, gloriam propriam quærit, subaudiēdum est, q̄ autē à semetipso nō loquit, eo q̄ doctrina eius ex deo sit, hic dei gloriam quærit. Item q̄ subaudiēdum est, q̄ gloriam propriam quærit, hic mendax est, & iniustitia in illo est, & deinde legēdum, q̄ autē quærit gloriam eius, q̄ misit illum hic verax est, & iniustitia in illo nō est. Hæc em̄ sibi huiusmodi repugnātia sunt, simulq; esse nō possunt. i. à semetipso quemq; loqui, & veracem esse: itemq; gloriam propriam quærere, & iustitiam in illo esse: sicut econtra, doctrinam cuiusq; ex deo esse, & mendacem illū esse: itemq; gloriam dei quærere, & iustitiam dei in illo nō esse, oīno repugnātia sunt, & nusquam simul esse possunt. ¶ Diabolus quippe, q̄ à semetipso loquit, cum em̄ loquitur mendacium, ex proprijs loquit, quia mendax est, & pater eiusdem mendacij qd loquit, verax esse nō p̄t, & quia gloriam propriam quærit, non em̄ voluit cum deo, sed econtra deum gloriarī, dicens: Ascendam super altitudinē nubium, similis ero altissimo, & idcirco iustitia in illo esse nō p̄t. Similiter homo inquantū, vel quāmdiu à semetipso loquit, intantū, vel tamdiu verax esse nō p̄t. Et inquantū vel quāmdiu gloriam propriam quærit, velut Arrius, vel alius quilibet hæreticus, intantum, vel tamdiu iustitia in illo esse nō potest. ¶ Econtra Ch̄sus, q̄a nō à semetipso loquit, sed qd vidit & audiuit, hoc testat, idcirco mendax esse nō potest, & q̄a non propriam gloriam quærit, sed & patris & spūs sancti eque, vt suam cōiter gloriam quærit, idcirco iniustitia in illo esse nō potest. Similiter homo inquantū vel quāmdiu non loquit à semetipso, mendax recte dici nō p̄t, & inquantū vel quāmdiu nō suam, sed dei gloriam quærit, intantū, vel tamdiu iniustus recte dici nō potest. Igit tam valido, q̄ vero diuinæ rōnis monumento dñs noster peruersos suimet miratores repellit, dicens: Quō hic literas scit, cum non didicerit, & omnem hoīem doctrinam siue psalmū, siue Apocalypsin habentē, & spū ac mente mysteria loquentem, quocumq; sciat, vel vndeūq; didicerit, defendit opportune, neq; quis dicere audeat eo præsentē, quis ē hic. Et hætenus quidē sapia, quæ plane literas scit, cum nō didicerit, scdm̄ illoꝝ dicta respondit, iam vero quæ sequunt, cogitationibus quoq; tacitis, quæ illum latere nō poterāt hoc mō r̄dere curauit. ¶ Nonne Moyses dedit vobis legē, & nemo ex vobis facit legē? Quid me quæritis interficere? ¶ Nam reuera cum alix dicerēt, alia cogitabant. i. cum literas eius mirarent, mortem eius mente tractabant. ¶ Et vide q̄ mirabilem illis talionem reddidit. Mirantibus eis quō literas sciret, cum nō didicerit, mirat ipse, quō nemo ex illis faceret legem, cum legē acceperint. Quod in eo mirabant illi, laudanda erat potentia diuinitatis: qd̄ miratur ipse ¶ illis, detestanda erat audacia p̄uaricatiōis, laudabile nāq; erat scire literas cum non didicerit, detestabile erat legem nō facere cum legem acceperint. ¶ Quid autē irrōnabilius, q̄ qd̄ vbi dixit, & nemo ex vobis facit legē, statim subiecit, qd̄ me quæritis interficere? Sine rōne em̄ videt, p̄uaricatores legis addicere, & p̄uaricatiōis modū non exprimere. Bene ergo cū dixisset, & nemo ex vobis facit legē, mox subsecutus ait: quid me quæritis interficere? Repugnātia quippe sunt, nec simul esse possunt, & legē facere, & hoīem velle occidere, lex em̄ ait: Non occides. Sed rursus eadē lex iubet reum interfici, Verbi gr̄a, prophetam deceptorem vbi cōuictus fuerit falsum locutus esse in nomine dñi, Recte igit prouidus legis & defensor, idemq; legis dñs & author, crimen probaturus, qd̄ obiecerat dicens, & nemo ex vobis facit legem, non ait enūtiando, q̄a quæritis me interficere, interdū quippe licebat & iustum erat, cū lege interfici, videlicet dānabili causa p̄eunte, sed ait interrogando, quid me quæritis interficere? Ac si dicat: Cōcedo legē facere eos qui occidūt, vbi causa nō deest, cur legitime occidāt. Sed qualē ob causam me quæritis interficere? Nunquid me prophetam arrogantia deprauatum esse comprehendit?

Hiere. 23

Apoca. 3

Argumentatio ex contrarijs

Diabolus a semetipso loquitur Iohan. 8

Esaie. 14

Iohan. 9

1. Cor. 14

† in illis

Quid me quæritis interficere?

Exod. 20 Deutero. 13

Deut. 13. 18

hendistis loquentē in nomine dñi, q̄ dñs nō præcepit? Aut nunquid ex nomine deorum alienorū loquutus sum vobis? Nunquid in nomine dñi prædixi verbum quod nō euenerit, & hoc vel illud signum habetis legitimum, q̄ me deus nō miserit? Cum dico regulos: Filius tuus viuit, cum dico de cæco nato: neq; hic peccauit neq; parentes eius, sed vt manifestetur opera dei in illo, &c. quæ cūq; prædico eueniunt, quæ & ipse prædicens facio, faciens prædico. Quid ergo me quæritis interficere? ¶ Respondit turba & dixit: Dæmoniū habes, q̄ te quærit interficere? ¶ Ecce isti sunt canes, de quibus hic opprobrium hominum & abiectio plebis propter nos factus, in psalmo dicit: Quoniā circūdederūt me canes multi. Frustra laborat hic intētio describētis: neq; em̄ hunc latratū nequissimorū canū, verbis posset vllō mō cōsequi. Sed hoc mirari licet, qualiter isti homicide insipientes & maligni, homicidium qd̄ mente pertractant, cum tanta respōsionis amaritudine, & negando cōfidentur, & cōfiterendo negant. Ita sibi contrarij sunt, tanta vi veneni ardentis insanunt. ¶ Quæ enim res generare solet homicidium nisi odium? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetratum est, q̄ quod indicat hoc amarum & nequissimum cōuictum? Igitur superfluum iuisset ad cōuincendum eos, verbis cōtendere dicendo: Ego dæmoniū nō habeo, sed vix dico, quia vos me quæritis interficere, cum ipsi satis aperte grassantis odij venenum euomerent tali respōsione. Proinde quod cōperat dicendo: Quid me quæritis interficere, prosequit subiungendo: Vnum opus feci, & omnes miramini. ¶ Quo de opere dicat, paulo post ipse manifestat dicendo: quia totum hominem sanum feci in sabbato. Hoc opus illi mirabatur id est, magnifice inter se quærendo velut magnum & inauditū scelus, tanq̄ pro lege dei magno zelo indignabantur. Nam qd̄ hic ait: & omnes miramini, paulo post repetens, eandem admirationem vocat indignationem, dicendo: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. Ait ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percunctante illo atq; dicente: quid me quæritis interficere? id est quam causam habetis, vnde possitis accusare, interficientes me? poterant secundum machinationes suas respōdere illi: quia non es tu à deo qui sabbatum non custodis. Sed iam dudum experti fuerant, hoc ipsum ab illo multo magis in seipso posse retorqueri, quia multoties dixerat eis: Hypocritæ, quis vestrum non soluit bouem vel asinum, & ducit cum ad aquandum die sabbati? & similia. Proinde irati tacuerunt, imo & tacendo pelius insipientes iracundam odij flammam vomuerunt. Opportune ergo ipse causam eandem, vt rationabiliter defendat, illis tacentibus indicat, & protinus eandē defensionē hoc mō inchoat. ¶ Propterea Moyses dedit vobis circūcisionē, nō q̄a ex Moysē est, sed ex patribus, & in sabbato circūciditis hominē. ¶ Tota causæ defensio in vltima clausula cōstituitur, qua dicit: & in sabbato circūciditis hominē. Propterea, inquit, quia vnum opus feci, & oēs miramini, & mihi indignamini, propterea inquā iam nunc legitima defensione vtens, dico vobis: Moyses dedit vobis circūcisionē, id est, sicut cætera, sic & hoc mandauit vobis, vt circūcidatis hominē. Nō dico quia ex Moysē est, nam ante Moysen ex patribus est, scilicet Abraham, Isaac & Iacob: ex patribus inquam, id est, ex eo q̄ sunt p̄res, q̄ crediderunt semen se accepturos, in quo benedicerentur oēs gentes. ¶ Similiter & sabbatum Moyses dedit, nō quia ex Moysē est, sed ex deo, id est, ex eo q̄ requieuit deus die septimo ab omni opere suo, & benedixit diei septimo, cum ira diuersis ex causis circūcisionē & sabbatum, vnus idemq; Moyses scripto dederit vobis, & antiquior sabbati q̄ circūcisionis causa sit, & circūcisio qd̄ em̄ ex patribus, sabbatū vero ex deo sit, in sabbatis circūciditis hominem, vt nō soluatur lex Moysi, q̄ absq; vlla exceptione sabbati, iubet hominē die octauo circūcidi. Ad hæc inquā. ¶ Si circūcisionē hō accipit in sabbato, vt non soluatur lex Moysi, mihi indignamini, q̄a totum hominē sanum feci in sabbato? ¶ Totum inquam hominem sanum feci in sabbato, circūcisio vera, quanq̄ bonum opus est, & ideo nō est violatio sabbati, nō tamen totū hominem sanum facit. Nam & si interiorem sanat hominem in his duriorē sanat, sed potius lædit, & dolore afficit hominem, Ego autem dum hoc opus facio in sabbato, propter qd̄ mihi indignamini, Verbi gratia, dum dico huic: Tolle grabbatum tuū & ambula, alij vero: Extende manū tuā, alij vero cæco nato lutū super oculos pono, totum hominē sanum facio, quia videlicet dum extrinsecus redintegro, intrinsecus ad fidem informo videntibus cunctis, q̄ nō humano vel cōmuni medicorum opificio, sed diuina virtute rem perficio. ¶ Nolite iudicare secundū faciem, sed iustum iudicium iudicate. ¶ Et q̄dem vir despectus, & nouissimus viroz ego cōsideratus sum, & aspectus meus in me nō ē. Moyses vero vir magnus, & spectandæ memoriæ, vir antiquus, & primus populi dei dux, cuius facies ex colloquitiōe dei splendida facta est. Sed enim præcepit lex, quam dedit idem Moyses, nō cōsiderandum personam pauperis, nec honorandum esse vultū potētis: sed iuste inquit iudica proximo tuo. ¶ Igit nolite iudicare secundū faciem, sed iustum iudicium iudicate, id est, nō faciem Moysi, faciēq; vel præsentem personam filij hominis, sed merita

Iohan. 4. Iohan. 9.

Canes lup dæi. Psalm. 21

Esa. 14. Homicidæ

Mirari hic est indigna ti.

Luc. 19 Matth. 18

Circūcisio

Gene. 17

Sabbatum Gene. 12

Gene. 19

Iohan. 92 Matth. 9 Iohan. 9

Esa. 53 Exod. 34 Leuit. 19

rerum pensate. Circūcisio quā dedit vobis Moyses (vt prædictū est) filios Abrahā, q̄ fidem eius sequūtur, interius quidē sanat, ne pereat anima illa populis suis, sed exterius vulnerat: non ergo totū hominē sanat. Vnū autē & solum opus qd̄ feci in sabbato, interius hominem & exterius sanat, probāte exteriori sanitate, q̄ habebat filius hominis in terra potestatem dimittendi peccata, q̄ est interior sanitas, cuius circūcisio spem p̄ promissum semen Abrahā, quod est Chrūs, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullā aliā habētes causam, nisi quia totū hominē sanum feci in sabbato? Quod ad hęc illi tacuerint, & infirmitatem causę suę, licet inuiti, cōsiderantes, iras suas ad tempus cōtinuerint, sequentia patenter innuunt. Nam sequitur: L Dicebāt ergo quidā ex Hierosolymis: Nōne hic est quē quærunt occidere? Ecce nunc loquitur, & nihil ei dicunt. Ac si aperte diceretur: Iudæi quēdem quibus dixerat Iesus: quid me quæritis interficere, respōderunt: dā monitū habes, q̄ te quærunt interficere, & nūc eodē dño Iesu pro se rationē reddente tacebant, & eo palam loquēte nihil ei dicebāt. Sed adeo verē illud erat, vt quidā ex Hierosolymis, q̄ vtiq; nō per famā didicerint, vel per opinionē sciebant, sed præsentēs, ipsi præsentium cōspiraciones & cōuenticula oculis viderant, & auribus audierāt, mirarentur, q̄ nūc eo præsentē & palam loquēte nihil ei dicerent. Et dicebant: L Nūquid vere cognouerūt principes, quia hic est Chrūs? Tanta quippe mutatio, tanta Iudæorū taciturnitas videbat nō euenisse sine causa maxima: Nunquid ergo inquit principes se errasse intellexerūt, & ipsis resipiscentibus, Iudæi qui quærebant hūc occidere, nihil dicūt ac faciunt, quēadmodum post magnā tempestatē ventis cessantibus, fluctus feri maris sedato seruire cōquiescunt. Adhuc existimari poterant isti Hierosolymitæ, q̄ hęc dicebāt de illis esse q̄ credebant in eū, & sic dixisse: nunquid vero cognouerūt principes, q̄ hic est Chrūs: vt subaudiendū esset, sicut & nos cognouimus, nisi repugnaret qd̄ sequit: L Sed hunc scimus vnde sit, Chrūs autē cū venerit nemo scit vnde sit. Et paulopost de eisdem dicitur: Quærebant ergo apprehēdere eū, & nemo in eū misit manus, q̄ nondū venerat hora eius. Igitur nō credēdo dixerūt: nunquid vere cognouerūt principes, q̄ hic est Chrūs, sed argumētando obstitere conati sunt, ne Chrūs esse crederet. Nā velut metuentes, ne forte principes cognouerint, & acquirerint credere, q̄ ipse cēt Chrūs, protinus assūmūt id qd̄ essentis Chrī repugnare videat: Sed hūc scimus vnde sit, Chrūs autē cū venerit nemo scit vnde sit. Cui assumptioni si cōcessum sit, cōtinuo cōclusioni datur locus, vt dicatur. Igitur & principes errant, si vidētur sibi cognouisse, q̄ ipse sit Chrūs. ¶ Vex hęc sentētia cōstans aut firma nō est, quam assumpserūt, vnā solā Christi naturā, scilicet humanam cōsiderantes, iuxta quam dicere poterant, sed hūc scimus vnde sit, Chrūs autē cū venerit, nemo scit vnde sit. Nam & si reuera homo erat Galilæus de ciuitate Nazareth, nō tamen erat (vt putabant) filius Ioseph, de quo & sæpe improperebāt ei dicētes: Nonne hic est filius fabri? sed erat filius virginis. Ergo nō recte neq; constanter assumpserunt dicētes: Sed hunc scimus vnde sit, quippe qui solam in illo naturam carnis attendebāt nec ipsam bene nouerant. Ergo ne inexpugnati ad cōclusionem procurentes, viderentur sibi inexcusabiles, obuiandum erat eis velociter. Quod & factum est. Nam sequitur: L Clamabat ergo Iesus in templo dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis, & a meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. Hęc dicens Iesus, nō frustra clamabat, quia videlicet clamore, id est forti p̄dicatione, res digna erat: Et me inquit scitis, & vnde sim scitis, &c. ¶ Ac si diceret: secundū hominem quēdem & me Iesum eē scitis, & hominē Galilæū esse scitis, sed est alia in Christo, id est, in meipso natura, secundū quā nemo vestrū scit vnde sit, & secundū illam naturā nunc dico, q̄ a meipso nō veni, videlicet quomodo venturus est ille iniquus homo peccati, filius p̄ditionis, cuius aduētus erit secundū operationē mēdaci, sed est verus q̄ misit me, quē vos nescitis, q̄ videlicet sicut alio loco iā dixi, neq; vocē eius vnq; audistis, neq; speciē eius vidistis. Ego scio eū q̄ ab illo sum, & ipse me misit. Scio & bene scio eū, vtiq; ab initio anteq; talis ego fierem, qualem me vos scire potestis, dicētes: sed hunc scimus vnde sit. ¶ Et vnde hoc mihi q̄ scio eum: Videlicet q̄ ab illo sum, vtiq; nō eo modo, quo & vos ab illo estis, qui tamen (vt prædixi) illum nescitis. Vos enī ab illo estis facti vel creati, ego autē simpliciter & absolute sum, q̄ non me creauit aut fecit, sed genuit, & vt talis fierē, quē scire vos possētis, ipse me misit. Ne igitur dixeritis, vel me hoc solū eē quod scitis vnde sim vel Christum illū solum esse, q̄ nemo sciat vnde sit, id est, nec solum filium hominis, nec solum filium dei, sed vtrunq; simul, & q̄ scire potestis vnde sit, & quod nemo sciat vnde sit, id est, filium hominis pariter & filiū dei. Hęc dicēs dñs, æstimationem illorum de Christo non solum non diminuit, sed & in maius auxit. Illi namque non eo respectu dixerunt, Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit, nec eo sensu legere soliti erant: Generationem eius quis enarrabit, vt sentirent illum esse consubstantialē filium dei, sed in cæteris plerisque traditiones suas præferēbant traditionibus dei, sic & hęc opinionem suam, quā dicunt isti: Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit, præferant

palam

Hunc scim' vñ sit.

Matth. 13 dei.

A meipso non veni.

s. Thest. 24

Iohan. 5

Esa. 73

lerant scripturis prophetis. Traditio quippe illorū erat, Christū media nocte venturum in similitudinē Aegypti tēporis, quādo pascha celebratū est, & exterminator venit, & do minus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes cōsecrati sunt, & sic eū venturū non tanq; deū & hominē, sed tanq; purum, licet magnum, hominē. ¶ In hac opinione occupati, suo sensu dixerāt: Christus autē cum venerit, nemo scit vnde sit, licet principes sacerdotū & scribæ percunctati Herodī, vbi Christus nasceretur, respondere nouerint: In Bethlehē Iudæ, sic enī scriptū est per prophetā, &c. Insuper & maligni q̄ seire poterāt vnde esset Christus, tunc quādo quærebatur ad occidendū, nunc autē nesciunt, & nescire volunt vnde sit Christus, dum quæri inciperet ad credendū. ¶ At vero Christus nō se de ignotis vel secretis regionibus, vbi olim translatus fuerit, sed ab eo venisse asserit, & illic prius fuisse q̄ de Maria nascere, vel in Galilæa cōuersaretur, quo respicientes dicebāt: sed hūc scimus vnde sit. Igitur æstimationē illorū nō minuit, sed plus q̄ de Chrō æstimare poterāt, de seipso pronunciauit. L Quærebāt ergo eū apprehēdere, & nemo misit in illū manus, q̄ nondū venerat hora eius. ¶ Quāuis cæci & surdi essent, & ideo forte nō satis clare aduertere potuissent in p̄dicto clamore veritatis, vtrunq; scilicet diuinā pariter & humanā commendatā esse naturā Christi, quippe cū hodieq; plerisq; nostrū huiusmodi sermo nō adeo sit ad intelligendū facilis: summa tamē eius vel intentionē facile erat intelligi, videlicet hoc eū dixisse, q̄ Chrīs ipse deberet credi. Sed hoc solū magnæ inuidiæ & odio ingenti exasperatō sufficit, quēadmodū camino ardētī per modicū olei satis est iniecisse, vt flamma furens repente exundari ac diffundi possit. Ergo quærebāt eū apprehēdere, videlicet vt vincerēt sua rabie, quia vincebātur eius ratione. Sed q̄ nondū venerat hora eius, hora in quā nō fatalis, vt mathematici putāt, sed hora à seipso vitæ & mortis imperatore p̄finita, nemo misit in illum manus. L De turba autem multi crediderunt in eū, & dicebāt: Nunquid Chrīs quādo veniet plura signa faciet, q̄ quæ hic facit? ¶ Multitudines, quæ de regionibus vel exteris ciuitatibus cōuenerant ad diem festū, turbam hic appellat, videlicet ad distinctionem eorū, qui ex Hierosolymis erāt, qui & supradictō modo altercant. Illi & clamāte Iesu (vt iam dictū est) amplius insanientes, eum apprehendere quærebant. Illi quia erāt stipula, & principes eorū vel pharisæi ignis, pariter succensī ardebant in saluatore. Turba vero p̄dicta quæ cōuenerat, pro quanto ad hoc incendium longius vel propius accedebat, pro tanto magis vel minus odij furētis igne calebat. ¶ Itaq; multi, q̄s quāsi longius stantes ille ignis inuidiæ nō afflauerat crediderunt in eū, & dicebant. Nunquid Christus, quādo veniet, plura signa faciet, q̄ quæ hic facit? Ac si diceret: Christus quādo veniet, vtiq; ex signis magnificis, q̄ facturus est, cognoscēdus est. Sed nunquid plura vel maiora his quæ hic facit, vel ipse facturus est, vel exigi ab ipso opus erit? Igitur quoniā & Christū se esse dicit, & hoc tantis cōprobat signis, rationē nō videmus, cur in eū credendū non sit. L Audierunt turbā murmurantē de illo hęc, & miserunt principes & pharisæi ministros, vt apprehenderent eū. ¶ Audierunt principes & pharisæi turbā murmurantē, id est, non excitatā in seditionē, sed leniter submurmurantē, eo q̄ ab eorū inuidia diuersam generēt voluntatē. At vero ipsi ad omnē ventū hiabant, quasi idoneā desiderātes occasionē, vt haberēt, vnde illū apud Romanū præsidē quasi legitime accusarēt. ¶ Igitur audito q̄ de turba multi crederēt in eū, & de illo diuersis sententijs partes diuisæ murmurarent, q̄ supradictō cōsiliū de sabbati solutione, illo defendente se, ipsi causa ceciderant, suamq; rationē infirmā esse cognouerāt, nunc respirauerunt, quia seditionē propter illū faciā criminari se posse sperabāt, licet prædictū turbæ murmurium, longe à seditione distaret, vnde ciuitatibus vel rebus publicis solet timeri periculū. Itaq; miserūt ministros, vt apprehenderēt eū. L Dixit autē eis Iesus: Adhuc modicū tēpus vobiscū sum, & vado ad eū q̄ me misit. ¶ Iudæis quærētibus eū (vt supra dictū est) apprehēdere, principibus & pharisæis nūc mittētibus, ministris quoq; venientibus illū apprehēdere, hęc inuidiæ maiestatis suæ conscius locutus est Iesus: Adhuc, inquit, modicū tempus vobiscū sum. Consciens in quā potestatis suæ, nec ignorās quibus vinculis ligatū, vel quo circulo naribus infrenatum teneret, cubantē in cordibus illorū præpositū mortis diabolū, dixit hęc, & cætera quæ sequunt. Ac si diceret: Tam cito vultis me cōprehēdere, sic festinatis occidere, & quā grauis sum vobis ad videndū iam nūc in cœtu viuentium properatis excludere me. Sustinēbitis & expectabitis paulisper donec perficiam sanitates, & impleam tempus meum, & interim velit nolit agitator vestri, dux mortis & inferni, viuens ego cū viuentibus, mortalis cū mortalibus vobiscū ero, inter vos ambulabo. Cum perfecero opus meum, mala voluntas vobis innata est, facultas danda est. Facitote vt libet. Sed cū feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nā vestro scelere ab hac vita eiectus, vado ad eū q̄ misit me. Quid deinde? Iā nunc dico vobis. L Quærētis me, & ego vado, vos nō potestis venire. ¶ Vos q̄ nūc me quæritis, vos q̄ nūc tantā stimulatē inuidia causam habetis, vt me quæratis, nolite putare

Exodi. 12

Matth. 2 Matth. 7

De turba multi crediderunt in eum.

Prætexta seditionis vouerunt Iesum apprehendere Iudæi.

Iob. 40

Lucæ. 13

Deuter. 32

& non inueniatis

putare, q postq me occideritis, causa hæc cessare debeat propter quã me nũc q̄ritis. Non ita erit. Sed tũc multo magis ego ad a mulationẽ vos adducã in nõ gentẽ, in gentẽ inspiciẽtẽ, in irã vos mittã. Iã nũc vna quidẽ turba vnus gẽtis vel terrã huius plebecula submurmurat, qbusdã credẽtibz & dicẽtibz: Nunqd Chrs cũ venerit, plura signa facturũs est, q̄ quã hic facit, tunc autẽ a solis ortu vsq; ad occasum, laudabile erit nomen Christi dñi, & laudabunt eũ oẽs gentes, laudabunt eũ oẽs populi, & tunc implebitur quod scriptum est: & dñabitur a mar. vsq; ad mare, & a flumine vsq; ad terminos orbis terrãz, corã illo procidẽt Aethiopes, & inimici eius terrã lingẽt, &c. ¶ Tunc vtiq; maiori q̄ nũc inuidia q̄retis me, cupiẽtes nomẽ meũ extinguere, sed frustra. Nã q̄ ego vado, vos nõ potestis venire. Nũc vbi ego sum, vos potestis venire, imo qa ego ad vos veni, vos me potestis inuenire, & post modicũ etiã poteritis apphensum de vestra terra viuentiũ cõterẽdo enicere. Vẽ hoc vobis faciẽtibz, ego vado q̄ vos nõ potestis venire, sed nec salẽ lapidẽ illuc poteritis iacere. Quãretis tñ me ardẽtissima psequutiõẽ, & seruos meos quidẽ occideritis, flagellabitis, cruciãgetis, lapidabitis, & de ciuitate in ciuitatẽ psequemini. Me autẽ cõtingere nõ poteritis, sed sospes ego, cũ alios occideritis, alios substituã testes meos, vt magis ac magis gens infipies & malemini. L Dixerũt ergo Iudei ad semetipfos: Quo hic iturus ẽ, qa nõ inueniemũ eũ? Quis est sermo quẽ dixit, quãretis me? & vbi ego sum, vos nõ potestis venire? Nunqd in dispersionẽ gentiũ iturus ẽ, & docturus gẽtes? Ad semetipfos hoc dixerũt, & nõ ipsum interrogauerunt, nec em̄ in humilitatis arcẽ, quã superbis mentibus ardua nimis ẽst, saltẽ tantillã aspirare poterãt, vt ab ipso quicq; intẽtione discẽdi quãrerẽt. Nunqd autẽ in dispersionẽ gentiũ iturus ẽ & docturus gẽtes? O Iudei vitã desertores, & salutis inimici, timor quẽ timetis, vobis eueniat, & qd veremini vobis accidat. Adeo ne timetis, ne si post Christũ totus mũdus eat, & gẽtibz deus innotescat, vĩa singularis gloria depercat. Hoc em̄ vobis p̄faga mens vestra p̄dicabat, q̄ si iuxta prophetiã iacob Chrs venisset, qui expectatio gentiũ foret, vĩa de vnus dei cultu, tanq; vnicorniũ, singularis supbia sup̄ terrã se vltra magnificare nõ apponeret. Igit & vos ex abundantia cordis ad vosp̄os locuti estis: quia qd timebatis, propter qd Christo inuidetis, & nequã nõ vidẽdo, sed inuidẽdo psequimini, ore maligno eructatis nequitia crapulati. Ibit in dispersionẽ gẽtũ, & docẽbit gẽtes, & dũ vos hoc p̄cauentes, q̄ auertere volẽtes ipm occideritis, tũc sup̄ equos suos & quadrigas saluatiõis ascendẽs, tota salute se cũ a vobis trãsmigrãte, in dispersionẽ gẽtũ equitabit. Mors ipsa via est vitã ad gẽtes proficiscẽti. ¶ Sic Ionas nõ p aridã trãsiuit in Niniuẽ ciuitatẽ magnã, sed mare ingressus, moxq; abyssõ vallatus, & pelago coopertus, atq; post triduũ de vẽtre ceti reuocatus, tandẽ ambulauit in Niniuẽ magnã, & p̄dicando cõmouit & cõturbauit illã, vt sanaret per pœnitentiã triduanã, & ita saluata Niniue, exaruit cucurbita, q̄ obumbrauerat capiti Ionã, videlicet in typũ vẽtri, quoz synagoga tẽplũq; vel scã scõz, quõdã dei tabernaculũ, gẽtũ ecclesiã florẽtẽ exaruit. ¶ Sic hæmorrhõsa, tã gẽte simbriã vestimẽti dñi, & a fluxu sanguinis liberata, cõfestim archisynagogi filia mortua est, q̄ tũc profecto nata fuerat, qũ in infirmitatẽ incidit mulier p̄dicta. Nã & puella trat annõz. xñ. Et hæc mulier habebat in infirmitate annos. xñ. Quid sibi vult hoc? videlicet q̄ tũc synagoga in Abraham, Isaac & Iacob nata est, qũ gẽtilitas in idololatriã defluere incipiebat, & ecce gẽtilitate ab eiusdẽ idololatriã fluxu sanata p̄ fidẽ C. fi, retro accedẽdo, & simbriã vestimẽti eius tangẽdo, id est, post ascensionẽ eius in cũ trãscẽdo: gẽtilitate in qua p̄ fidẽ sanata, emori in infidelitate, synagoga p̄ inuidia, Igit vese est, qa in dispersionẽ gentiũ iturus ẽ, & docturus gẽtes. Et qm̄ vos per timidã inuidentiã, quasi diuinantes, eius rei mentionẽ fecistis, iã nunc in semetipso p̄figurare nõ distulit, qualiter vel in q̄ in dispersionẽ gentiũ iturus, & gẽtes docturus sit. L In nouissimo autẽ die magnã festiuitatis, stabat Iesus & clamabat dicẽs: Si qs sitit, veniat ad me & bibat. ¶ Nouissimus huius festiuitatis dies octauus est. Sic em̄ de hac festiuitate scriptũ est: Primus & octauus dies erit celeberrimus atq; sanctissimus. ¶ Significat autẽ nunc in mysterio dñi stantis & clamantis eodẽ anno secuturã paschã festiuitatẽ, vtiq; nouissimã veteris, primãq; noui testamẽti: qa profecto post illã paschalẽ vespã, qua dñs cũ discipulis suis typicũ pascha mox tradẽdus mãducauit, quicquid Iudã celebrauerunt, non iam festiuitas aut solennitas, sed (iuxta prophetã) stercus solennitatũ debet nuncupari. In illa namq; nouissima festiuitate magna, stetit Iesus in cõspectu patris, p̄ces supplicationesq; (vt ait Ap̄tus) offerens cũ clamore valido & multis lachrymis: dũ percussus violentia passionis, sicut p̄figuratũ est in illa petra, quã Moyses virga percussit, effudit nobis de semetipso qd bibere mus, primũ aquã qua ablueremur, & sanguinẽ suũ quo potaremur: deinde infundẽdo sp̄m sanctũ dans apostolis, & iuxta aliũ euãgelistã, aperiens illis sensum, vt intelligerẽt scripturas: qd est vere bibere salutes aquas. ¶ Deinceps perstitit clamãs vehemẽter, clamãs gẽtibz cunctis, & quodãmodo dicẽs: si quis sitit, veniat ad me & bibat, dũ receptus in cœlũ, dato spiritu sancto

Math. 23

& non inuenietis

Gene. 49

Math. 12

Abacuc. 3

Ionã. 2
Trãsiens
Chrs ad gẽtes
p̄faturus,

Math. 9

Leuit. 23

Quid desig
net hic no
uissimus di
es festiuita
tis Iudãz
Malach. 2
Heb. 5
Exod. 17
Nume. 20
Iohan. 20
Lucã. 24

sancto cœlos cõmouit, qui enarrarẽt gloriã dei, ita vt non essent loquelã neq; sermones quoz nõ audirent voces eoz, vt in oẽm terrã exiret sonus eoz, & in fines orbis terrã verba eoz. Totus quippe sonus siue narratio eoz, clamor erat Iesu, inuitãtis vt omnes sitientes venirẽt ad aquas, & accipere properarent gratiã sp̄s sancti, in remissionẽ peccatoz, & deinde diuidere (prout vult) eodẽ spũ biberent de lege & prophetis, per fidẽ euãgelij salutarẽ, quã prius nõ habebant, abundantia verbi dei. Igitur bene in nouissimo die magnã festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicẽs: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qa cunctis hoĩbz cuiusq; gentis vel cõditionis, desiderantibus saluari, ex tunc non solũ aperuit salutis aditũ, sed etiã altifona p̄dicatiõẽ cuctos inuitauit ad bibendũ vitã & salutis poculũ. Et adiecit, L Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vẽtre eius fluẽt aquẽ viã. ¶ Scriptura prouerbioz est, q̄ sic dicit sensu eodẽ, verbis paululũ diuersis. Nec solũ hoc, sed & qd p̄missum est eidẽ scripturã cõcinit. Nã quod hic dixit: Si qs sitit, veniat ad me & bibat: hoc ibi sic dictũ est: Bibe aquã de cisterna tua, & fluẽta putei tui. Et qd hic subiunxit: Flumina de vẽtre eius fluent aquã viã, hoc ibidẽ sic subiunctũ est: Deriuẽtur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Ergo sic scriptura dicit: Flumina inq; aquẽ viãz fluẽt de vẽtre eius, q̄ credit in me. Ac si dicat: Quid male solliciti estis, dicẽtes: Nunqd in dispersionẽ gentiũ iturus ẽ, & docturus gentes? ¶ An putatis, q̄ si me occideritis, illud p̄ca in me, p̄ ipsam mortẽ qua vos me occideritis, accipiet spiritũ sapiẽtiã & scientiã, & implẽs mundũ abundantia doctrinã euãgelicã, non finet (vti vos vultis) nomen meum perire, vel dispersioni gentiũ dei notitiã deesse. Quod & factũ est. Ecce q̄ multi credẽtiũ biberũt aquã sapiẽtiã salutaris de cisterna legis, & fluẽta viã de puteis euãgelij, & deriuati sunt fontes eoz foras, & largis expositionibus in plateis aquas suas diuiderũt. Illi qui iam tunc in eum primi credebãt, scilicet apostoli, primi biberũt, & de illo primitiẽ ecclesiẽ paradiso, primũ quatuor euãgelioz flumina fluẽtia, & epistolãz fontes deriuati, totũ mundũ notitia diuinitatis impleuerũt, & postmodũ tanti doctores bibendõ impleti sunt, & scribẽdo resunderunt, vt Iudã dolẽtes fatis videant esse impletũ, quod inuidentes diuinauerunt, scilicet Christũ venisse in dispersionẽ gentiũ. Hęc autẽ aqua viã, sancti sp̄s gratia est. Nã protinus subiunxit euãgelista, L Hoc autẽ dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eũ. ¶ Etenim sp̄s sanctus v̄sitato in scripturis vocabulo aquã, & interdũ cum additamento aqua viã nuncupãt. Humana vero anima terra dicitur, videlicet pro similitudine: qa sicut aqua terrã irrigat, & infusione cõpetenti germĩnare eã facit, sic sancti spiritus gratia substantiã humanã animã, per semetipsam inopem & sterilem, donoz suoz fluẽtis necessarijs irrigat, & beneficio suã visitatiõis infusã, fide & bonis operibus fecundat. Quã visitationẽ Psalmista p̄ hanc similitudinẽ postulãs dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. ¶ Et bñ dona sancti sp̄s, nõ mō aquã viã, sed fluminibus aquã viã assimilauit, dicens: Flumina de ventre eius fluent aquã viã. Nã quomodo aqua viã propriã certãq; habet venã, & de fonte suo nascit, fluendo autẽ nomen accipit, vt flumen vocet. Sic dono rum distributiones, quã in sancta ecclesia sunt, oẽs ab vno spiritu, tanq; ab vno fonte prodeunt, sicut ait Ap̄tus: Hęc autẽ omnia operatur vnus atq; idẽ sp̄s, diuidens singulis prout vult. Perseuerãdo autẽ in eadẽ ecclesia p̄ succedẽtes generationes, ab ipso Christo vsq; in finẽ seculi, tam per doctrinã q̄ per manuũ impositionẽ eo operãte occulta inspiratiõẽ & sic de alijs, vel p̄ alios emanãdo in alios, quasi flumina longos alueos efficiunt. ¶ Et singulari quidẽ numero cũ dicitur flumẽ, vt Psalmista: Fluminis, inq; impetus lætificat ciuitatem dei, ipsa substantiã vel persona sancti sp̄s intelligit. Plurali autẽ numero flumina cũ dicuntur, vt hic: Flumina de vẽtre eius fluent aquã viã, donoz ipsius distributiones apte significant. Flumina q; non solũ aquã, quã possit intelligi qualiscũq; sed flumina viãz aquã dicunt, videlicet vt hac propria differẽtia distinguant ab aquis pharisãicã vel hãreticã doctrinã, q̄ reuera sunt mortuã; nec flumina, sed cisternã veteres reũs sunt appellãdã. De qbus p̄ prophetã dñs dicit: Me dereliquerũt fontẽ aquẽ viãz, & foderũt sibi cisternas veteres, q̄ aquas nõ valent cõtinerẽ. Hoc ergo (inq; euãgelista) dixit de spiritu, quẽ accepturi erãt credẽtes in eũ. Nam reuera credentes in eũ, scilicet dei filiũ, sic erãt accepturi hũc sp̄m, vt dona eius de vẽtre illoz fluẽrẽt, tanq; flumina, qd hactenus ab initio seculi nõ fiebat. ¶ Quãuis em̄ dona sancti sp̄s antiqui patres haberent, nõ tamen de illis fluẽbant, tanq; flumina in illã, de qua nũc agit, gentiũ dispersionẽ: sed vna in gẽte istã dona gratiarũ, tanq; vno in vase, cõtinebant exceptiones aquãz. Isti autẽ credẽtes in eũ, scilicet apostoli, & post illos apostolici viri, sic acceperunt hunc spiritũ sanctũ, vt p̄dicando, baptizãdo, manus imponẽdo, maxima de vẽtre suo flumina profunderent p̄ mundũ vniuersum, Et fluent, inq; de ventre eius, de vẽtre inquã, id est, de intimis animã, vbi deus interno sentitur amore, seipsum infundẽs cõiungi caũt, vbi spiritũ hunc imbibit anima de viri sui

Pfal. 18

1. Cor. 12

Prouer. 8

Flumina
aquã viãz
ad gẽtes
deriuata.

Sp̄s sanctus
aqua
aia hominũ
terra dicitur.

Pfal. 142

1. Cor. 12

Pfal. 45

Cisternã hãreticorum

Hiere. 2

Dona anti
quorũ non
sic effluẽt
rũt in gẽtes
sicut dona
apostoloz

dei se impregnatis pectore: Quod dum sit, multum differt ab eis, quoniam solo ex ore verborum tenuis fluit veritas doctrinae, corde intrinsecus suimet oris verba per amorem non sentiunt. De qualibus recte dicit dominus: Populus hic labijs meis honorat, cor autem eorum longe est a me. Notandum vero quod non ait, de spiritu quem acceperunt, sed quem accepturi erant credentes in eum. Non dum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Glorificatio Iesu, ob quam donec facta esset, differebat datum spiritus, illa intelligenda est, quae opposita sit ignominiosae nuditati Adae, propter quam ab humano genere auersus fuerat hic idem spiritus gratiae. Scimus autem quae causa illi ignominiae impleuerit, & nudum inter hostes, imo nudatum ab hoste, inimicum dei constituerit, videlicet inobedientia presumptuosa, qua lignum vetitum temeravit, dum deo subesse diffugit, & affectat similitudinem dei. Igitur obedientia Iesu Christi, qua deo patri semetipsum pro omni mundo obtulit, glorificatio eius est, quae vere sic illa passione glorificata est, nudata quondam humana natura, quomodo glorificatus quis, dum pontifex factus, sancto altari assistit in veste sacra. Et quidem veste adhuc corruptibili, i.e. carne mortali adhuc assistens patri pontifex noster, semetipsum ad horam obtulit, sed nunc eadem immortalis carne resumpta eadem patri suo pro nobis assistit. Ab hinc de ventre ipsius (quod hoc ipsum loquitur dicens: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquae vitae) de ventre inquam, i.e. de profunda diuinitate eius, coeperunt fluere duo vitae aquae flumina, i.e. huius sancti spiritus duo data: primum videlicet, quod est remissio peccatorum; alterum, quod est diuersae distributio gratiarum. Nam ipsa die qua resurrexit, sero apparuit apostolis, insusflauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum, quoniam remiseritis peccata, remittuntur eis &c. Assumptus autem in caelum, ubi captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, non omnibus eadem, sed alios quidem apostolos, alios euangelistas, alios doctores, alios ponens prophetas in ecclesia sua, eisdem visis in fine seculi persecutoribus donorum suorum fluminibus eodem ordine, ut primum baptizati, remissionem peccatorum per sanctum spiritum accipiamus, quod datum est qualiter operatur in omnibus: deinde diuersae dona gratiarum, quae non eadem sunt omnibus, sed vnus atque idem spiritus diuidit singulis prout vult. Non enim (ut plerique existimant) tunc illos apostolico Christus ordine consecrauit, quando ante passionem suam, conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem, quod non ita esse, multis argumentis comprobatur. Primo, quia non est haec tota definitio apostolici ordinis, potestatem habere demonum eijcendi, languoresque siue infirmitates curandi, & cetera huiusmodi signa faciendi. Alioquin & alij septuaginta duo discipuli omnes apostoli fuerunt, quia videlicet ipsi quoque potestatem eandem acceperunt, unde gloriabantur, quando reuersi sunt cum gaudio magno dicentes: Domine, etiam demonia nobis subiiciuntur in nomine tuo. Deinde quia apostoli noui testamenti, primi pontifices vel episcopi sunt ipsum aut nouum testamentum, non nisi Christi sanguine & morte conscriptum vel confirmatum est. Quomodo ergo noui testamenti episcopi ordinarentur, antequam ipsum nouum testamentum conscriberetur? Vel quomodo summus pontifex Christus, alios pontifices vel episcopos consecraret sibi vicarios, antequam suo prior ipse fungeretur officio? Nempe si illos ante passionem Christi consecratos esse velis, tale est, ac si dicas cogruum fore, si quilibet pontifex noster, quoniam iam ipse iam consecratus est, vbicumque vel quomodocumque presbyteros aut episcopos suos consecrare velit, extra legitimum tempus vel ordinem sacrificij absque vestibus sacris. Nempe dominus noster plane quid esset, antequam pateretur, magnus pontifex, vnctus sancto spiritu, & virtute ab ipso initio conceptiois suae, sed sacras vestes sacerdotij sui non induit, priusquam sacrificium ipse fieret, id est, immortalitatis gloria non se vestiuit, priusquam per passionem mortis, membra corruptibilia deponeret. Antea iuxta typum propheticum, ipse Iesus indutus erat sordidis vestibus, sed in ipsa passionis suae hora sic a patre de ipso dictum est: Auferte vestimenta sordida ab eo. Dictumque est ei: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, & indui te mutatorijs. Item: Ponite cydarim mundam super caput eius. Et posuerunt cydarim mundam super caput eius, & induerunt eum vestibus. De hac sordidorum vestimentorum, id est, mortalium membrorum expoliatione, & glorioso immortalitatis vestitu, ait: Hic ipse magnus sacerdos Iesus: Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur, statim subiungens: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor, visque dum perficiatur. Itaque subaudias, quod ignis ille, id est, spiritus sanctus, non ante sit dandus, quam illud perficiatur. Itaque sacris vestibus nondum indutus erat Iesus. Rursus nec ante hoc erat tempus vel ratio, si crum oleum, vel chrisma super illos effundendū: sicut petra illa in deserto, non ante flumina vel torrentes inundantes fundere habebat, quam ex iussu dei percuteretur virga. Nihilominus & apostoli necdum talem induerant vestem, in quo sancto altari assistere, & ab illo magno pontifice sacri olei vel charismatis unctionem, id est, sancti spiritus effusionem, ratio vel ordo consentiret illos accipere. Nati quippe ut essent in delicto paterna suaricatione, necdum remissionem peccatorum acceperant, quod nemini dubium est nisi forte quis putet.

Gen. 3
Eph. 5
Heb. 1
De ventre Christi duo flumina spiritus sancti
Iohan. 20
Eph. 4
1. Cor. 12
Ap. ante passionem Christi non fuerunt christi.
Matth. 10
Iussit Luc. 10
Heb. 10
Esa. 61
Luc. 4
Zacha. 3
Ibidem
Luc. 12
Exodi. 17
Num. 20

putet, quod aliter quam per Christi mortem potuerit ulli homini, siue Gentili, siue Iudaeo dari peccatorum remissio. Sed hoc a fide Christi alienum est. Proinde constat, quod applicae vel omnes ecclesiae stitae ordinationes, & omnino cunctae spiritus sancti donationes, non ante, sed post glorificationem Iesu effusae sunt, quae videlicet hic erat ordo necessarius, ut prius passio Christi redimerent, & post ab eodem pontifice suo, sancta immortalis gloriae stola vestito, apostolica illis gratia conferretur, per geminam (de qua iam dictum est) effusionem sancti spiritus. Igitur (ut ait Euangelista) spiritus nondum fuerat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Non (inquam) datus erat in illo modo ea largitione, qua peccata remittuntur. Ea tamen qua diuisiones gratiarum distribuuntur, datus quidem fuerat prophetis vel patribus, sed non eo modo, ut recte flumen vocaretur. Nam quantulumcumque illa donatio, non in gentium dispersione in valebat fluere, sed in vna continebatur gente, largitatem istam, quae per Christum danda erat, praenuntians spiritus prophetiae.

¶ Finis Libri Septimi.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-

stam Commentariorum Liber Octauus.

Gones domini nostri Iesu Christi legentibus nobis intelligentia opus est: Beatus enim (inquit Psalmista) qui intelligit super egenum & pauperem, ipsum vtiq; intelligi volens, qui cum diues esset, pro nobis pauper factus est. Ipse namque in eodem psalmo loquitur, quod nunc tractare coepimus: Inimici mei dixerunt mala mihi, quoniam morietur, & peribit nomen eius. Ipse manifeste seipsum exprimit dicens: Qui edebat panes meos, magnificauit super se supplantationem. Quis autem misericordia vel charitatis compassione purgatum habens cordis oculum, non intelligat, quod non parui aut leuis sit certaminis hoc ipsum, quod stans in medio superborum ac diuitum inimicorum suorum, mala sibi dicentium, egenus & pauper iste apud cogitationes illorum, pro sua contemptus paupertate diuinitatis suae diuitias ore proprio cogebat praedicare, & de seipso testimonium phibere? Si enim sub silentio semetipsum absconderet frustra nobis aduenisset, quia vix sine praedicatione nemo nostrum audisset, nemo credidisset, atque ita nemini aduentus eius profuisset: Laborabat ergo sustinens semetipsum praedicare. Hoc enim faciens apud superbos, quantae putas subiacebat inuidiae? Quicumque ab ipso didicit mitis esse, & humilis corde, & idcirco tanto magis grauat suam virtutem praedicare, quanto magis humiliter sentiens odit ventum iactantiae, ipse sentit vtiq; quanti laboris sit huic egeno & pauperi, stare in illo tali tempore, & coram inimicis mala sibi dicentibus, quae esset, vel vbi opprobria exprobranti sibi recepturus, edicere. Igitur verae beatitudinis participes simus, super hunc egenum & pauperem intelligere studeamus, & tunc nos verum lectionis intellectum assecutos arbitremur, cum mala, quae audit vel patitur, compatiens corde perceperimus. Sequitur: Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius dicebant: Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Nunc ad Galilaeam Christus venit? Nonne scriptura dicit, quod ex semine Dauid, & Bethleem castello, ubi erat Dauid, Christus venit? Dissensio itaque facta est in turba propter eum. Sanctis viris nonnunquam dissensio multitudinis occasio fuisse legitur euasione. Nam & Paulo apostolo pene tale quod contigit, quod dum staret in medio multitudinis, & sacerdotes, atque omnes consilium conuenissent aduersus eum, sciens quod vna pars esset Sadduceorum, & altera pharisaeorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego pharisaeus sum, filius pharisaeorum, de spe & resurrectione ego mortuorum iudico. Et cum haec dixisset, facta est dissensio, & soluta est multitudo. Iussitque tribunus milites descendere, & rapere Paulum de medio eorum, videlicet volente domino ut seruaretur: Sic enim (inquit) testificatus es de me in Hierosolymis, sic te oportet Romae testificari. Imo sic vel vniuersaliter sanctae ecclesiae contigit, quod dum vniuersae iniquitatis & multitudo in multas haereses diuisa est, & aduersus alterutrum discordas semetipsam impugnat, euadit per medias diuisiones fides catholica. Quod etiam veteri miraculo praefiguratum est, saluo altioris quoque sacramenti intellectu, quoniam ad ingressum filiorum Israel, mare rubrum diuisum est. Traditum namque est a maioribus, quod in illa digressione maris, singulis quibusque tribubus filiorum Israel, singulae aquae diuisiones factae sunt, & propria vnicique tribui in mari aperta sit via. Idem ostendit ex eo, quod in psalmo scriptum est: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones. Per quod plures diuisiones docent factae secundum singulasque tribuum viam.

Ecclesiasti
ca ordinat
iones post
passionem
Christi coe
perunt
¶ illo
Elegans ex
hortatio ad
compatiens
dum Christo
Psal. 40
2. Cor. 8
Psal. 50
Cogebat
Christus se
ipsum praedi
care coram
inimicis
Roma 10
Matth. 11
Mich. 7
Psal. 131
Acto. 23
Exodi. 14
Psal. 137

Quod

Quod ergo in ecclesia sua futurum erat, videlicet ut inter dissidentes haereticorum sectas catholica fides incolumis persisteret, hoc in seipso Christus praefigurare dignatus est, dum ubi miserant principes & pharisaei ministros, ut apprehenderet eum, ad praedictum clamorem eius dissensio in turba propter eum facta est, & ipse apprehensus non est. Nam & hoc sequitur. Quidam autem volebant apprehendere eum, sed nemo misit super illum manus. Nam reuera volentes eum tenere timebant, ne forte tumultus fieret in populo, ne de manibus eorum populi liberaretur auxilio. Quod timentes, & maxime diuinitus coerciti, tam diu sunt a conatu suo repressi, donec eis Iudas illum traderet sine turbis. Venerunt ergo pontifices & ministri ad pharisaeos. Ergo (inquit) quia dixerat dominus, quod necdum pati dignabatur: Adhuc modicum vobiscum sum, & volebat adhuc & dictis & factis implere quae supererant, implere oculos & aures eorum, & sufficienter inexcusabiles eos facere, quibus grauis etiam erat ad videndum: venerunt ministri immunes a crimine, pleni admiratione. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis eum? Non paruum expectationem, vel attentionem Euangelista innuit pontificum & pharisaeorum, tam prompta punctatione dicentium: quare non adduxistis eum? Eum (inquit) superfluum habentes dicere Iesum, cui protinus adducendo, ut putabant, palam erat praesentem inihiare conuentum. Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. Vere nunquam sic homo locutus est. Homines quippe quicumque sapientiae vel scientiae sermonem habuerunt, de plenitudine huius omnes acceperunt. Sed eo magis inexcusabiles sunt, quod tantam sapientiam audierunt, & non obaudierunt, quod talem hominem viderunt & inuide runt. Quid igitur retributionis habebunt? Illud utique quod per os David pronuntiat spiritus prophetae, vel omnium iustorum, quod minus quidem hoc homine, sed tamen bona & salutaria locuti sunt: In salicibus (inquit) in medio eius. I. Babylonis, suspendimus organa nostra, quia illic interrogauerunt nos, quod captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Ipsi namque homines, filios quidem Hierusalem se esse putant, oculos quoque ad videndum, & aures habere ad audiendum, legitimumque Mosaicam sive propheticae cantilenae rationabiliter discernere, vel comprehendere sonum. Sed reuera salices sunt Babylonis, vitiosa radice ripis haerentes flumineis, id est decurrantibus voluptatibus seculi, solum habentes in verborum folijs viriditatem daicae professionis, a fructu autem boni operis steriles, ita ut terram quoque tanto tempore frustra occupauerint. Suspendunt ergo in eis, id est propter eos, tacebunt organa prophetarum & omnium veritatis praedicatorum, ne audiant verba cantionum, quae vanae interrogauerunt, & cum isto summae diuinitatis organo, cum isto homine quod sic loquitur, quomodo nunquam locutus est homo) ad gētes ibunt, & ipsis cantabunt. Nam isti nimis impatientes sunt ad audiendum, nullum de illo bonum volentes audire testimonium. Vnde & subdit: Responderunt eis pharisaei: Nunquid & vos seducti estis? Et vos (inquit) quod ex nobis estis, quos arbitramur aliquid prudentis habere ingenium, nunquid tam cito seducti estis? Quasi vero iam legitimo deprehensum esset iudicio, seductionem esse quicquid audissent ab homine isto, sic loquente, quomodo nunquam locutus est homo. Cui malignae intentioni, quia nulla est quae suppeditat rationis vis, protinus sub interrogatione obliqua illud intorquent, quod pro ratione volunt accipi, vere seductores, & ipsi a maligno spiritu seducti. Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex pharisaeis? Ac si dicerent: Seductos vos esse in eo, quod eius estis sermonibus delectati ex hoc solo constans est, quod ne sic credidit in eum ex principibus aut ex pharisaeis. Quae ratio quae infirma, vana, & inepta sit, probari nullis opus est argumentis. O ergo caeci, duces caecorum, caeci (inquam) caecis ducatum praebentes, ut pariter in foueam cadant. Nonne principes isti (Esaiam testate) principes sunt Sodomorum, & populus iste populus est Gomorrhae? Expectandi ergo sunt tanquam scientiae clauim habentes, ut nemo quamuis oculos habens introeat in neminem quibus aures habens, audiat: nisi huiusmodi principes ad videndum vel audiendum habeat praecessores. Nunquid (ait) aliquis in eum ex principibus aut ex pharisaeis? Sed turba quae non nouit legem, maledicti sunt. Videlicet pro hoc ipso, quod legem nesciunt, maledictionibus illis illos subiicere iudicant, quas Moyses in Deuteronomio, legem non custodientibus praescribit: Maledictus (inquit) qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit &c. Sed profecto turba illa verius contradixisset. Istud vanitatis concilium, & haec ecclesia malignantium, quae non facit legem, maledicti sunt. Turba enim haec (ut supra dictum est) multitudo, quae de ciuitatibus & regionibus conuenerat ad diem festum, hic intelligi debet, quos falsi illi, & fallentes Hierosolymitani, penes quos erat templum, & sancta sanctorum, velut agrestes in sui comparatione aestimabant. Dicit ad eos Nicodemus, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis. Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat? Cur non hic apta defensione dixit quod sentiebat, & quod dudum veniens ad eum nocte dixerat, videlicet quod non seductor esset, sed magister a deo venisset &c. Videlicet, quia timiditatis nox adhuc in corde eius erat, & necdum securitatis dies illuxerat, nec mixta nondum enim (ut praedictum est) erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorifica-

Iohan. 1
Verba can
tionum ab
Iuda iudaeis
Psalm. 136

Luc. 13

Matth. 15
Esai. 1
Luc. 11

Deuter. 27

Psalm. 25

Iohan. 3

glorificatus, & idcirco necdum de ventre eius, siue Aplos flumina aquae vitae saltem vsque ad publicum circuitum vnus synagogae fluere poterant, quae Iesu glorificato & spiritu datus vsque in dispersionem quoque gentium fluere habebant. Ergo causam, vel iniuriam non ausus palam defendere personam, sed rursus non ferens impudentem malitiam tantam usurpare iniuriam licentiam: Nunquid (ait) lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quod faciat? Non utique, sed e contra praecipit, non facile credendum esse quod audieris. Videlicet hoc dicto coarguit non potest velle defendere hominem, cum verba sonent potius iustae ac sanctae legis defensione. Iusta quippe non esset lex, si praedicta fieri iuberet aut praemitteret. Itaque timidus quidem, sed prouidus in tutam cofugit arcem dum pro homine loquens, pro lege videlicet patronam ferre sentiam. Atque quoniam intentio eius callida audientium nequitiam latere non poterat, hostiles assultus non omnino euasit. Nam sequitur. Responderunt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilaeus es? Nonne ergo vester est, quia dixit iniustus ut delinquat in semetipso, id est sciens & videns, proposuit ceteris pharisaeis permanere in praedicto suo? Nonne & hoc vester est, quia noluit intelligere ut bene ageret? Hoc est velle intelligere audiendi suggestionem, vel legalis iudicij mentionem non posse sustinere? Homo pharisaeus & princeps Iudaeorum, ausus in tali causa facere legitimum iudicij mentionem, vno dicto suo coram illis odorem foetere fecit, & hostili calumnia patuit. Non enim parua odij spirat abundantiam, quod tam cito dictus est Galilaeus, eo quod homini Galilaeo fauere videret. Iam quippe propter odium Iesu, ipsum nomen Galilaeae putabat illis, nares subfannantes habentibus. Nunquid (ait) & tu Galilaeus es? Scrutare & vide, quia propheta a Galilaea non surgit. Ecce in retributione & scandalum sic quoque implet illud, quod propheta praedixit. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. Scriptura, quae scrutati sunt, esse vident, locum praedixit, ubi nasceret iste propheta magnus, de quo Moyses scriptum est: Et tu (inquit propheta) Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Sed illud tacuit, quod exiturus esset edictum a Caesare Augusto, ut describeret vniversus orbis, & ituri essent omnes, ut profiterentur singuli in sua ciuitate, & quod ascensus esset Ioseph de Galilaea in ciuitate David, quae vocatur Bethleem, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore praegnanter, & cum essent ibi, implendi forent dies ut pareret. Hoc modo mensa sua nunc eos ilaqueauit quia videlicet oculos suos compresserunt ne viderent, & aures suas aggrauauerunt ne audiret. Ecce enim praeterit praeterita non respicientes, & praesentia tantum oculis nequa adspicientes, laqueum sibi met hoc modo texerunt. Christus secundum scripturas ex semine David, & castello Bethleem nasciturus est, hic autem Iesus homo Galilaeus est. Igitur hic homo propheta non est, Christus non est. Hoc modo obsecrati sunt oculi eorum, ne videant. Quid enim? Nunquid repugnantia sunt haec, Christum ex semine David, & castello Bethleem nasci debere, & in eundem in Galilaea nunc habitare? Scrutentur ergo scripturas ipsi, & videant, quia non sic scriptum est per prophetam: In te enim natus habebit, sed ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Sequitur: Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam. Quia telas aranearum texerant, idcirco leuiter solum & dissipatum est eorum conuenticulum, & ad vnam obiectiuinculam infirmam causae conscia diuerberati, vnusquisque in domum suam reuersi sunt, ut itaque in cubilibus suis alud incuntes consilium, qua rumperent aspidum, & cofouerent quod erumperet in regulum. Iesus autem perrexit in montem oliueti, & diluculo itaque venit in templum, & docebat. Et hoc quoque futuro: umbra est, & quod aduersariis dissipatis, & in domuculas suas abeuntibus, pergit in montem oliueti Iesus, & itaque redit in templum, & docet, quia videlicet futurus erat, ut frustratus consilijs eorum, qui quaesierunt animam eius, dicentes: Quando morietur, & peribit nomen eius, ascensusus erat in montem oliueti, imo de monte oliueti in altitudine caeli, daturus inde spiritus sancti oleum, id est, vester scientiae lumen, & laborum dolorumque requiem, & hoc factum reparatum per Apostolos suos habiturus erat cum aduersariis suis, aperte praedicationis conflictum. Et ois populus veniebat ad eum, & sedens docebat eos. Die praeterito stabat Iesus (inquit Euangelista) & clamabat, nunc autem sedens docebat, quia videlicet sic futurus erat, ut prius stans, id est in passione agonizans clamaret, sicut superius dictum est, & post modum gloria sua ingressus, atque ad dexteram patris resideret, misso spiritu veritatis doceret nos omnem veritatem. Adducunt autem scribae & pharisaei mulierem in adulterio deprehensam, & statuunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister, haec mulier modo deprehensa est in adulterio, in lege autem Moyses mandauit nobis, homini lapidare. Tu ergo quod dicis? Hoc autem dicebat tetates eum, ut possent accusare eum. Quia pridem Nicodemus timide quidem, validum tamen iniquitatis illo secundum legem fecerat obstaculum, dicendo: nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quod faciat, idcirco nunc reparatis artibus summo studio nituntur illum constitutere legis aduersarium, ut nemo deinceps contra ipsos audeat mutire consilium. Quid enim arbitrarent nisi illum obseruanda suae mansuetudinis fama, ne praesertim fauores amitteret, a veritatis & iustitiae tenore declinatus, & tale quod dictum est, quia dicere solis erat: Nolite iudicare & non iudicabimini: nolite condemnare & non condemnabimini. Hic

Leui. 16

Psalm. 39

Ibidem

Exodi. 17

Psalm. 68
Deute. 18
Mich. 5

Luc. 2

Esa. 6

Psalm. 98

Mich. 5

Esa. 59
CAP. VIII

Psalm. 40
Acto. 1
Luc. 24
Acto. 4. 5

Matth. 16
Ioh. 1. 18

Matth. 7

Hæc nempe & hmōi pietatis ac mansuetudinis hortamenta prædicando, populi fauores acquisiuisse videbas, vt pius & mansuetus, & hinc esse, q̄ tantis quotidie turbis stipabas, vt volentes eū comprehēdere, metu populi cohiberent. Huic ergo famæ suæ studentē dicitur illum putabāt, vt dimitterēt peccatricē. Hæc autē pietas statim pateret crimini, vt dicerent illi robusti æmulatores legis: Hostis legis es, cōtra Moysen locutus es, imo cōtra eū qui p̄ Moysen legē dedit, & proinde tu ipse lapidandus es. Igit̄ vt in scelere suo sanctæ legis vindices se pronuntiare possent, & sic omne os obstruerēt, idcirco cū p̄dicta machinatiōe adduxerunt, & corā illo statuerūt mulierē peccatricē, Sed hoc mō captātes in aīam iusti, & sanguinē inocētē cōdēnare cupiētes, elusi sunt, ita vt iusto nocere nō possent, & peccatricē de manibus amiterēt, imo peccatrice apud iustū, misera apud mīam in tēplo remanēte, foras ipsi confusiōe operti exirent. Quis hoc factū nō miret̄? q̄s hanc veritatis & misericordie victoriā nō venerēt? Sic nimis futuri erat, vt post illa, quæ supra scripta sunt, adducerēt scribæ & pharisæi peccatricē mulierē. s. ecclesiā de gētibus in tēplū ad Ch̄m, corporis & anīe suæ liberatorē, & ea p̄tōrum accipiēte remissionē, ipsi cū mala conscia foras irent, & cū inuidiæ suæ tormēto à gr̄a exciderēt. Cum em̄ ipsi dñicum corpus clavis cōfixerūt, & lancea p̄cusserūt, qd̄ aliud q̄ v̄ḡ dei tēplum apparuerūt? Et cū per legē & prophetas, q̄uis inuiti, p̄dicant, sic oportuisse fieri ob salutē oīm gētū, qd̄ aliud q̄ adulteram gētilitatē, q̄ virū suū legitimū, s. creatorē suū reliquerat, & cū diabolo fornicata fuerat, adducūt ad Ch̄m? Tu igit̄ Ch̄se, speciose rex, in oībus prospere procedis & regnas, propter veritatē & mansuetudinē, & iustitiā, & deducet te mirabilis dextera tua, tuq̄ in oībus eludunt inimici, s. genimina viperarū: Iudæi, cū principe suo dracone, quē formasti ad illudēdum ei, Sed iam ad narrationē historicā redeamus. I. Iesus autē inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Quid hoc ad rē ptinebat, vt vocibus p̄sentū interrogatus, aut scriberet in terra, qd̄ facere solitus nō erat? Videlicet q̄a laqueus parato intēti erat, mansuetū & misericordē capere, modū stringētes, statim post primā p̄positionē Mosai cę autoritatis, subiūcta assumptiōe, dicēdo: In lege autē Moyses mādauit nobis hmōi lapidē dare. At ille nō paulo maiorē se Moysē esse nouerat, quippe cuius sp̄s, vel qd̄ manifestius nūc ad rem attinet) cuius digito, sicut in Deut. habes, scriptā in tabulis lapideis legem accepit Moyses. Igit̄ vt se nō debere vel posse Moysi autoritate cōstringi significaret, cōgrue nūc & opportune sese inclinās, digito scribebat in terra, innuēs tā sapiētē q̄ humiliter, q̄ dñs legis, q̄ maior esset q̄ Moyses. L. Cū autē p̄seuerarēt interrogātes eū, exiit se, & dixit eis: Qui sine p̄tō ē v̄m, primus in illā lapidē mittat, & itē se inclinās scribebat in terra. Nota sn̄a ē, & celebris vniuerso orbi, quā edixit hic nō qlibet archisenator aut cōsul, s. ipse rex & Imperator curiæ cœlestis, tm̄ hñs veritatis, quantū māfuetudinis, nec plus alleuiata suauitate miserationis, q̄ aggrauata librato pondere iudicij. Sed quare & sn̄am daturus prius in terra digito scripsit & data sn̄a denuo scripsit? Vtiq̄ quia ipse est, q̄ (vt p̄dixi) digito, i. p̄cepto suo, præcepta legis in tabulis scripsit lapideis, & prioribus tabulis propter p̄t̄m vituli cōfractis, alias denuo scripsit: Hic & illic magnarū signarū diuersa sunt, res autē quæ significant eadē sunt. Quid em̄ tabulæ priores, quæ propter p̄t̄m cōfracta & proiectæ sunt, nisi dura Iudæorū corda propter incredulitatē proniciēda, significauerūt? Itē, qd̄ nūc prima ad scribendū inclinatio, & protinus data significat sn̄a dicētis: qui sine p̄tō est v̄m, primus in illā lapidē mittat, nisi legē eandē, & Iudæos præuaricatores eius, q̄ os ex eo recte obstruit, ne aduersus gētes glorient, q̄a legem acceptam non custodisse conuincunt? Vnde & subditur: Audiētes autē, vnus post vnum exhibent, incipiētes à senioribus. Itaq̄ & q̄ illic scd̄a tabulæ instar priorū p̄cise, & digito dei scriptæ sunt, & qd̄ hic itē Iesus inclinans se scribebat in terra, nouæ gr̄æ scripturā significat, q̄ nunc spiritu dei scribit in tabulis cordis carnalibus. Nouā igit̄ ecclesiā, quæ de gentibus collecta est, synagoga foras à tēplo luminis æterni recedente, hæc (vt prædictum est) mulier præfignat, quæ scribis & pharisæis mala conscia cōiūctis, & foras exeūtibus, sola cū saluatore relicta est. Sequit̄. L. Et remāsit solus, & mulier in medio stans. Sed ecce fortassis dum altiora mysteria requirimus, dicat quispiā scrutator l̄æ studiosus. Quō inspiētes & maligni, impij thesaurizatores iræ dei, tam cito ad vnus respōsionis vocē, solū Iesum & mulierē in medio stantē reliquerūt: Num sese introitus respexerunt, & humili conscia p̄tōres se agnoscētes, peccatricē dimiserūt? Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eorū talē potuit admittere sensum, & sic ad obicē pietatis querunt offendere pedes eorū veloces ad effundēdum sanguinem? Ad hæc in quā: Non sic offenderūt, nō sic ab intentione sua conuegerunt, non eo sensu conticescētes, vnus post vnum exierunt. Sed qd̄? Vtiq̄ quia talē eius audierunt respōsionē, de qua nullā spem accusationis habere possent, idcirco cōfusi cœpta reliquerunt. Vnde & Euangelista cum dixisset vnus post vnū exhibāt, statim adiūxit, incipiētes à senioribus. Seniores em̄ quāto maiores ac vetustiores, tāto ad calūniā dū

Phil. 93.

Psal. 44

Psal. 103

Digito scribebat in terra

Deuter. 9.

Cur Ch̄m bis scripsit in terra

Exo. 32. 34

Roma. 2

2. Cor. 3

Cur exierunt Iudæi vnus post vnum

Psal. 13.

instruiores, & ad cognoscendū verbum quod calumniari nequirent perspiciōres, vbi respōsum eius audierūt, primo validū & inexpugnabile esse præferunt, & idcirco primo loco cesserūt. Nam (vt supra dictū est) cum scirent illum mansuetū esse & piū, imo cum scirent eum pœnitentiā prædicare publicanū quoq̄ vocasse, & cū peccatoribus quoq̄ mādūcare. Vnde & impropertantes ei dicebant, q̄ esset homo vorax, & potator vini, amicus publicanorū & peccatorū, cū inquā hæc scirent, nec ignorarent q̄ aduersus pharisæi cogitationes peccatricem aliā dudū defendisset, quæ tetigerat pedes eius, arbitrabantur q̄ & itam adulteram defensusus esset, talem vtiq̄ personam, qualem signāter lapidari iusserat lex, vnde & damnarent eū veluti reū, qui legē soluere cōtenderet. At ille nec ad dexterā nec ad sinistram declinās, talem sententiā dederat, quā nec infirmare lex diuina, nec cōtemnere ratio posset humana. Illis huius sententiæ fortitudinē cōsiderantibus, & ob hoc nihil se proficere sentientibus, remāsit cū Iesu sola mulier in medio stans, & ab illis exeuntibus relicta est causa ei, tanq̄ laqueus inutilis & recte inefficax, qua p̄posita sic Iesus vno sapiētiae respōso, capræ, huiusq̄ ceruicis similis, in altum exiit, vt eū nulla canū istorū cōsequi posset astutia. Igit̄ isti Hierosolymitæ, vt purabātur æmulatores legis, reuera autē principes Sodomorū per prophetā dicti, exeuntes reliquerūt miseriam, nō quia suam recognouerunt miseriam, sed quia quilibet de illa fecissent, non haberent vnde accusarent misericordiam. L. Erigens autē se Iesus, dixit ei: Mulier vbi sunt qui te accusabant? Nemo te cōdemnauit? Quæ dixit: Nemo dñe. Dixit autē ei Iesus: Nec ego te cōdemnabo. Quis autē a tentoribus insidiosus fuisse iudicare postulatus, tamen quæ reuera ipse est, q̄ cōstitutus est à deo, iudex viuorū & mortuorū, præsto se esse indicat, nec vilo modo diffitetur se iudicem, & penes se iudicādi esse legē ac potestātē, dum sententia dicta, & accusatoribus egressis: Mulier inquit vbi sunt qui te accusabant? & Non enim erat excusatio iudicij, q̄ dixerat: Qui sine peccato est, primus in illā lapidē mittat, quomodo illud q̄ cū dixisset ei quidā de turba: Magister dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatē, respōdit: O homo q̄s me cōstituit iudicē aut diuisorem super vos? Nam terrena quidem lucra dispensare aut iudicare non venerat, sed ad remittēdā vel ad retinēdā peccata iudicium omne à patre acceperat. Quod ergo ait: Mulier vbi sunt qui te accusabant? iudicis veritatē, vel iudicij maturitatem resonat, quæ profecto iudicium legitimū nō recusat, sed accusatores non legitimos venisse comprobāt: oportet enim tam accusatores, q̄ testes sine crimine esse in omni siue diuina, siue humana legis iusto examine. At illi criminosos se esse fuga sua cōfessi sunt, dum iudice quæretē testes sine crimine, q̄ primi secundū legē lapidē mitterēt, oēs exierūt. Igitur iudex iste est, q̄ sedet super thronū, & iudicat æquitatē, nihil prorsus agēs extra ius legemq̄ iudicij, dū deficiētibz accusatoribus, cœptamq̄ causam relinquentibus, ita demū decedēti iudicio misericordiam subrogans: nec ego te cōdemnabo inquit. Vḡ hæc ipsa misericordia nō sic peccata remittit, vt tribuat q̄q̄ licentiam peccādi, sed idcirco iudicium suspēdit, vt vacet peccatori cum fructu pœnitentiæ recedere à peccatis. Vnde & protinus subdit: L. Vade, & amplius noli peccare. In vna eadēq̄ sententiā misericordia & veritas obuiant sibi, iustitia & pax inuicē osculātur. Nā q̄ ait: Vade, misericordie & pacis est, q̄ adiūgit: & amplius noli peccare, veritatis & iustitiæ. Ita viuorū & mortuorū iudex æquisim⁹, neq̄ solū iudicij cōminatur, neq̄ solū misericordiam pollicetur, sed cūctoz hominū rationes, tanq̄ statera iusta, misericordia simul & iudicio, veluti duabus discriminat lancibus. Omnis anima, vniuersa ecclesia, quondā p̄ adulteriū diabolo subiugata, ex eo se lancē iudicij superexaltare cōfidit, si nō inanis, sed fide & actib⁹ bonis onusta misericordie grauitate incubit. Sequit̄: L. Itē ergo Iesus locutus est eis dicens: Ego sum lux mūdi. Qui sequit̄ me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Ergo (inqt̄ Euangelista) quæ tāto opere nitēbantur scribæ & pharisæi ad nihilare præsentē gratiā dei, & auferre de medio testimoniū veritatis, ora cunctoz obstruendo. Verbi gratia, dicētes: nūquid & vos seducti estis, & nunquid & tu Galilæus es, & ita metu illorū deficiebat omne testimoniū hominū, ipsemet, de quo per prophetā fuerat p̄dictū: Ecce testē populis dedi eum, solus in testimonio persistēs, itē locutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. Hoc inquā itē loquutus dixit eis, id est, hoc dicto illud iterauit, qd̄ pridie stās & clamās dixerat eis: Si q̄s sitit, veniat ad me, &c. Sic em̄ dictis illis ista cōsonāter coherēt & cōsonant, q̄ nūc itē loquit dicens: Ego sum lux mūdi, &c. quō in psalmo, cū dictū esset: qm̄ apud te est fons vitæ, statim subiūctū est: & in lumine tuo videbimus lumē. Christus enim dei sapientiā, nobis vno eodēq̄ actu, & poculum & lumen est, quæ videlicet quisquis aqua huius sapiētiae imbuitur, statim clarificato sensu à cūctis errorū tenebris liberatur. Ac proinde recte & hic de seipso loquēs, cum dixisset: Si quis sitit, veniat ad me, & bibit, hoc ipsum iterans: Ego sum (inquit) lux mundi, & in psalmo propheta cum dixisset de illo: quoniam apud te est fons vitæ, statim subiūxit: & in lumine tuo videbimus lumē. Bene ergo Euangelista non ait: solum: Iesus ergo loquutus est eis, dicens, sed signanter: Iterum ergo

Math. 4: 8

Idem, 16 Luc. 7

Cant. 2

Esa. 1

Acto. 19

Luc. 2

Iohan. 8

Psal. 97 Lex iudicij a Ch̄o obs seruata.

Psal. 84

Iohan. 7

Esa. 55

Psal. 36

ergo inquit Iesus loquutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. ¶ Et vide q̄ breuiter, quāq̄ magnifice expressit, nihil inuidiam impiorū hominū posse nocere gloriæ dei: Ego inquit sum lux mūdi. Ac si diceret: Quid vos impij noctis & tenebrarum filij, claritati vel magnæ opinioni meæ suffragia mortaliū tollere laboratis? Nunqd nō deridēdi essetis, si solē istum visibilem de sublimibus circulis suis toti mūdo lucentē, exufflādo extinguerē, vel aerē pūgnis verberādo de magno cādēlabro cœli dejicere, & sub modio recōdere conemini? Nēpe huic simile est hoc, q̄ nomē meū delere, vel famā meā extinguerē cōtenditis. Ego enim sum lux mūdi. Ergo ridiculi talpæ vel vespertiones, oculos q̄dem vestros claudere, & me verā lucē nō videre potestis, sed totius mūdi oculos eruere, vel istam eius lucem extinguerē, nequāq̄ præualebitis. Ego inquam lux, nō vnus tantum Israeliticæ gentis, sed lux toti mūdi, lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdu, lux sine qua nemo vnq̄ angelorum vel hominū potuit vel potest videre deū, cuius exortes quicūq̄ sunt siue angeli, siue hoīes, tenebræ sunt. Proinde dixi & dico, q̄a qui sequitur me, non ambulat in tenebris erroris vel ignoratiæ, sed habebit lumē vitæ, & hoc habēdo, ipse q̄q̄ lucem suam det imitatoribus suis, vt merito talibus dicatur: Vos estis lux mundi, lux videlicet illuminata, nō ipsa lucis substantia. L. Dixerūt ergo pharisæi: Tu de teipso testimoniū perhibes, testimonium tuum non est verū. ¶ Reuera magnū de semetipso testimonium perhibebat, & nūc dicendo: Ego sum lux mūdi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ, & supra verbis alijs, sed eodem sensu: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ. ¶ At illi hoc in animo suo proposuerant, vt nullū de illo testimoniū audirēt, & quantū poterāt conabantur, vt quōdocūq̄ fontē vitæ obstruerēt, & claritatē luminis huius extinguerēt: quippe qui male agebant, & idcirco lucē oderant, & ad lucē venire nolebant, ne arguerentur opera ipsoꝝ, opera noctis & tenebrarū. Dixerūt ergo: Tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū nō est verū. Ac si diceret: Cōtra scripturā, quæ dicit: Laudet te alius, & nō os tuū, laudas & magnificas teipsum, testimoniū perhibēdo de teipso, testem nō habēs præter te aliū, ac proinde testimoniū tuū non est verū, neq̄ legitimū. Propterea inquit propheta: Audite verbum dñi viri illudores, q̄ dominamini super populū meū, qui est in Hierusalē. Dixistis enī: Percussimus fœdus cū morte, & cū inferno pepigimus pactū. Tanto quippe studio, vitæ & veritatis os opprimitis, tanquā mortis & inferni fœderati sitis. ¶ Mirantibus ministris loquelam huius hominis, imo dei pariter & hominis, dixistis: Nunquid & vos seducti estis? Nicodemo quoq̄ compari vestro, quia modicum quid de iudicij legitimo ordine fuerat ausus mutire, os protinus obstructum est à vobis dicentibus: Nunquid & tu Galilæus es? Turba credentiū à vobis anathematizata est, dicendo: Nunqd aliq̄ ex principibus credit in eū aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ nō nouit legem, maledicti sunt. Cū ita vobis obstrepētibus testem nō habeat hominē præter se solum, ipsius q̄q̄ nūc os obstruere, & vocem eius vultis suffocare, obijciēdo quasi crimē vanæ gloriæ, q̄ proprio seipsum magnificet ore. Ita cōtenditis adiutores mortis & inferni, ne q̄s mortuorū exaudiat vocē filij dei & viuat, ne lucē suam mundus per fenestras vocū eius perspiciat, & infernales tenebras relinquat. Nequāq̄ ita fiet, sed delebitur fœdus vestrū cum morte, & pactū vestrū cum inferno nō stabit. Sequitur: L. Respondit Iesus & dixit eis: Et si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū verū est, quia scio vnde veni & quo vado. Vos autē nescitis vnde veni, & quo vado. ¶ Nesciunt infelices isti, q̄ multa hic fortitudine cōtendat eū eis, & quāta premat eos testimoniū verū & iustum pariter defendit esse iudicium. Videlicet agnoscere habebāt qualem detestarentur testē, cum scilicet, quē eiusdē causæ suæ visuri erāt iudicem. Et si ego inquit testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est. Ordo verborum & sensus hic est: Testimonium meum verum est, quāsi ego testimonium perhibeā de meipso. ¶ Et reuera si quis testimoniū perhibeat de semetipso, nō statim cōsequitur, vt testimoniū eius falsum sit. Alioqui Moyse & prophetarum cōsequenter falsum diceret fuisse testimonium, quia singuli de semetipsis, q̄ a deo missi erant, testati sunt. Nec enim aliter hoc sciuit quis hominū, nisi per testimoniū ipsorum. Sciendū quippe est, q̄ licet nemo hominū, præter hunc deū & hominē Iesum Christum, sciat de semetipso, vnde venerit, aut quo vadat, quia videlicet nescit quō factus, vel quem ad finem venturus sit, tamē & si testimonium perhibet quis de semetipso, intantum testimonium eius verum est, inquantum scit à quo vocatus, & ad quod opus vocat⁹ sit. Verbi gratia, quomodo cū de seipso Paulus dicit: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium dei, vel maxime q̄d alibi dicit: Quoniam multi gloriantur & ego glorior, ceteraq̄ his similia. ¶ Igitur quia tam spūs verax q̄ & spūs mendax, de seipso testimonium perhibet, vitiosum est argumentū dicentium: Tu de teipso testimoniū perhibes, testimonium tuum non est verū. Proinde duas propo-

Matth. 1
Iohan. 1
Iohan. 7
Iohan. 3
Prouer. 27
Esa. 28
Iohan. 7
Prophetæ
Exod. 33
Esa. 6
Hier. 1
Roma. 1
2. Cor. 11

propositiunculas, quas veluti inuicem repugnātes, & in eodē simul esse non valentes, male in affirmationē & negationem diuiserant, dicēdo: tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuū non est verū. ¶ Hic verax sui defensor & mēdacium correptor componit, & in vnā redigit affirmatiuam propositionem, dicēdo: Eū ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū verum est. Statimq̄ subiuncta ratione idipsum cōprobat, dū dicit: quia scio vnde veni, & quo vado. Quæ ratio sicut veritatē testimoniū sui cōfirmat, sic per oppositū eius, id est, per hoc quod subsequitur: Vos autē nescitis vnde veni, & quo vado, falsitatē eorū, qui hoc ipsum testimonium suum reprobabant, oppugnat. Nam cum proculdubio sint opposita hæc, quia scio vnde veni & quo vado, vos autē nescitis vnde veni & quo vado, sicut verū est testimoniū eius, ex eo quia scit vnde venerit & quo vadat, sic e contra testimoniū, quod dicūt contra Iesum, falsum esse constat, ex eo quia nesciunt vnde venerit & quo vadat. ¶ Scire autē de seipso vnde venerit, propriū eius est, qui nō de nihilo neq̄ de nō existentibus tēporaliter factus est, vt nos, sed de increata patris essentia sine tēpore natus est, per quē vt essemus, creati sumus omnes nos. Scire etiā quo vadat, nō hilominus propriū eius, q̄ videlicet nō alius q̄ ipse vias suas disposuit, quas in hac mortalitate homo factus est propter nos, ambulare dignatus est. Nos enī nescimus vnde venimus, quippe q̄ nec illud scire possumus, qualiter in vtero cōcepti coaluimus, neq̄ post hac quid futuri sumus nosse valemus, q̄a nescit homo finē suum, & omnia in futurū tempus reseruantur incerta. Proinde cū dicit: ego sum lux mundi, verū est testimonium eius, q̄a scit vnde venerit. Et cū ait: Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, profecto verū de seipso testatur, securus quia scit & quo vadat, vel quo se sequētes perducat. ¶ Ceteri: nemo omnī de illo quicūq̄ scit, nisi quantū ab ipso didicit, ac proinde quisquis de illo aliud dicit q̄ quod ab ipso accepit, testis falsus est, & quia nō sequitur eū, ambulat in tenebris, quemadmodū isti qui dixerant, tu de teipso testimoniū perhibes, testimonium tuū non est verū, ad quorum obstruendū os sola hæc sufficit consutatio, qua dicit: Vos autē nescitis me vnde veni, & quo vado. Quod dictū est ad refellendam carnalē illum opinionē qua dixerant supra, sed hunc scimus vnde sit: Christus autē cum venerit, nemo scit vnde sit. ¶ Nec vero quia postmodū responderat eis dicēs: & me scitis, & vnde veni & quo vado, sequitur enī. L. Vos secundū carnē iudicatis, ego nō iudico quenq̄. ¶ Ac si dicat: Scitis quidē, q̄a homo Galilæus ego sum, & dicitis: Nōne hic est Iesus filius Ioseph & Mariæ, & fratres eius ac sorores nōne apud nos sunt? & quia partim verū est hoc, propterea supra dixi: & me scitis, & vnde veni & quo vado. ¶ Sed hoc vestrū scire quātū est? Vos enī hoc ipsum secundū carnem sapitis, & secundū carnē iudicatis, id est, secundū paupertatē vel exiguitatē parētum meorū Mariæ & Ioseph, fratrum quoq̄ meorū ac sororū, id est, propinquoꝝ carnaliū, personā meā attenditis, & supra id, q̄d visibile est in me nihil audire vel intelligere vultis, itaq̄ multo me inferiorē pēfatis regibus vestris, prophetis q̄ vestris, q̄s occiderunt patres vestri, vos autē me persequēdo sepulchra illorū ædificatis, & mēsurā patrū vestrorū implere festinatis. Dico ergo q̄a vos secundū carnem iudicatis. Ego vero poterā quidē & ipse secundū carnē iudicare, sed nō iudico quenq̄. ¶ Poterā quippe sic e contra dicere, q̄a secundū carnē quoq̄ maior Mose, maior inquā & nobilior quouis rege vel principe, secundū carnē quoq̄ ego sum, q̄a non quēadmodū oēs vos, & vniuersi patres aut principes vestri, cōmuni more naturæ de corrupta muliere, sed de virginea nobilitate, ex regia stirpe David secundū carnē natus sum. Ita inquā poterā & ego secundū carnē quoq̄ omnes hoīes, vt pote in peccatis cōceptos, & de corruptione natos, me inferiores iudicare, sed nō iudico quenq̄. Nūc enī veni nō iudicare, sed iudicari. L. Et si iudico ego, iudiciū meū iustū est, q̄a solus nō sum, sed ego & q̄ misit me pater. ¶ Et si tandē, inquit, iudico ego, videlicet postq̄ iudicatus fuero, tunc enī natales meos tam secundū diuinitatem, q̄ secundū humanitatem iudicare me oportebit vt p̄dicentur in vniuerso mūdo, & si inquā tandē iudico ego, iudiciū meū iustū est. In quorū videlicet q̄a solus nō sum, sed ego & qui misit me pater. ¶ Non inquā sum solus, scilicet quomodo ille alius qui venit in noīe suo, quē vos accipietis, q̄ vere solus erit, & solus veniet, q̄a deus illū nō mittet, sed à semetipso veniet, neq̄ cū deo ager, sed aduersabit & extollet supra omē q̄d dicit deus aut q̄d colitur. Ego autē à meipso nō veni, sed p̄ misit me, & ego in eius cōmunionē p̄maneo, nihil à meipso faciēs, nihil à meipso iudicās. ¶ Proinde quicūq̄ ego testificor, quicūq̄ iudico, ille p̄sentibus & subsequētibz operibus verū cōprobat testimoniū meū, verū & iustū esse defendit iudiciū meū. Norandū in vera humilitate & humili veritate filij dei, q̄ in oibus verbis suis tenorē hūc seruat paternæ cōmunionis, de qua nūc dicit, q̄a solus nō sum, sed ego & q̄ misit me pater, ita vt nusq̄ absolute quicūq̄ de sola sua loquat p̄sona, sed sic semp̄ proferatur q̄d est, vt simul paternæ personæ sociali & indiuisa charitate mentionem faciat.

Artificiose
de Iesu
Christo.
Ecc. 9.
Errat om̄s
qui Iesum
nō sequit.
Matth. 13
Lucæ. 4
Matth. 23
Antichris
tus.
2. Thess. 2
Communi
o patris
& filij.

Quod recte considerantibus, nullā vobis excitare potest nebulā error Sabellianus, quam hāeresim patripassianā dicimus, q̄ vnā solūmodo diuinitatis personā confitens, vna, inquit, eadēq; personā patris, quādo vult pater est, quādo vult filius est, quādo vult spiritus sanctus est. Ita personas confundens, solū patrem vel solū filium confitendum esse contendit. Verū hoc loco apte filius, non sum solus, inquit, sed, ego & qui misit me pater. Igitur cōuincuntur Iudaei dicentes, testimonium tuū verū non est, Sabellius quoq; anteq̄ nasceretur, elusus atq; explosus est. Sequitur. Et in lege vestra scriptū est, quia duos hominū testimoniū verū est. Ego sum q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me, q̄ misit me pater. Et idcirco, inquit, quā scio vnde veni & quo vado, testimonium meū verū est, & adhuc de veritate eiusdē testimoniū dicendū est. Dico ergo in lege v̄ra scriptū est, quā duos hominū testimoniū verū est, videlicet dicēte deo p̄ Moysen in Deut. Nō stabit testis vnus cōtra aliquē, quicquid illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorū aut triū testiū stabit omne verbū. Hāc magna & indubitabilis quā propono sententia est, cui spōte cōcedi oportet, quā sic in lege v̄ra scriptū ē. Proinde iā assumere licet. Ecce hoc verbū quod dixi, ego sum lux mundi, & quod dēū tale dico vel dixi, quod ab his dicitur, testiū testimoniū tuū nō est verū, duobus testibus defendit: Nā ego sum testis vnus, q̄ testimoniū perhibeo de meipso, ea videlicet causa v̄l autoritate quā dixi, quā scio vnde veni, & quā vado: & adhuc alius testis testimoniū perhibet de me. I. q̄ misit me p̄. Hoc videlicet aduersus iniquā illorū intencionē legitima r̄sione defendit. Illi nāq; hoc intēdebāt, vt nemo de illo testimoniū perhiberet q̄ Ch̄s eēt, q̄ saltē propheta eēt, q̄ deniq; v̄llo mō a deo eēt. Hoc intēdetes eo v̄lq; iādē cōspirauerūt, vt si q̄ eū Ch̄m cōfiteret, extra synagogā fieret. Illudēdū erat huic nequissimā calliditati, & nō dignāte tāta maiestate de testimoniū, quod ab hoibus eēt, saltē mentionē facere designādū erat testimoniū sursum: cui cōuenticulū canū, & cōciliū hoīm malignātiū nō sufficeret indicere silentiū. At ergo, in lege v̄ra scriptū est, quā duos hominū testimoniū verū est. Nō ait simpliciter, in lege, sed signāter, in lege v̄ra: quā videlicet eadē lex iusta & sc̄ta & bonā aliter eius, aliter ipsoꝝ, lex erat. Nā eius erat, quā ab ipso data & illorū erat, quā illis imposita. Cōcedi oportebat, vt p̄dictū est, duos hominū testimoniū verū, quā sic in lege scriptū est, atq; idē p̄ assumptionē ego sum, inquit, q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me q̄ misit me p̄. Et hoc ipm palā ip̄s erat, q̄ ipse testimoniū de seipso perhiberet, & nihilominus de ipso p̄ testimoniū perhiberet. Audiebāt enī illū, q̄ diceret deū patre suū, propter quod (vt superius dictū est) p̄sequēbant eū, & q̄ paulo ant̄ dixerat eis ego sum lux mundi. Hęc inquit & h̄mōi audiebāt, & opa eius magnitudinē tātā professiōis, nō minora videbāt. In verbis eius testimoniū ip̄s pertonabat, & in opibus eius testimoniū patris desup fulgurabat. Nā si filiū dei se eē profitēdo mēteret, profecto nō gloria miraculoꝝ clarificaret, sed p̄na superbētibus cōdigna cōsunderet. Manifestū quippe Iudaeis erat, deū quē patre suū esse profitēbant, sem p̄ sup̄bis restitisse: a quo (verbi gr̄a) Aaron & Maria cōtra Moysen superbientes, plaga leprae percussū sunt: & Dathā & Abiron & Chore, p̄ superbiam erecti, cū suis cōp̄licibus, aliū viuētes a terra absc̄pti, aliū flāmis deuorati sunt, & Saul Ch̄s dñi effectus, p̄ superbiam spiritui demoniaco m̄cipatus est. Hūc autē dicentē se eē Christū dei filiū, nusq; refellit deus, quē professus est esse patre suū: sed operibus verba eius vera eē testificatus est, ita vt mortuū quē ac sepultū tera die suscitaret, & credētibus in eū sp̄m sanctū per nomen eius daret. Igitur & Iudaeis & omni mūdo palā est, quā testimoniū, quod perhibuit de seipso hic homo, q̄ putabat filius Ioseph, perhibuit de illo & deus, quē patre suū professus est. Sequit̄. Dixērūt ergo ei: Vbi est pater tuus? P̄spicue quidē patre illis dicebat deū, at illi hoc intelligere nolēbāt. Et ergo vbi est, inquit, pater tuus? Imp̄i & c̄eci, quod quæritis patre eius? Nunquid & illū vultis occidere, aut extra synagogā facere? si vobis p̄sentibus audeat de filio suo testimoniū perhibere. R̄ndit eis: Neq; me scitis, neq; patre meū. R̄c̄te p̄sidorū moleste interpellantiū percūtionē, suauiter quidē, sed fortiter improbat, & indignā r̄spon̄sione sua iudicat. Cur enī, cū prius dixisset, quā scio vnde veni, & quo vado, vos autē nescitis vnde veni, aut quā vado, tacuerūt & nō dixerūt, dñe vnde venis & quo vadis? nunc autē, vbi dixit, testimoniū perhibet de me q̄ misit me pater, p̄cunctantur procaciter & dicunt vbi est pater tuus? Cur, inquit, de illo tacēt, & de hoc interrogāt, nisi quā dei filio veri testimoniū, nō quærere, sed inuidere sciūt gloriā? Proinde cū dixissent, vbi est p̄ tuus, nō r̄ndit quod erat in terrogat̄, vt (verbi gr̄a) diceret pleni sunt caeli & terra gloria vel maiestate eius, sed hoc dixit, neq; me scitis neq; patre meū. i. quā me non scitis, neq; scire vultis, idcirco nec patre meū scitis. Forte dicitis, te scimus, te filiū Ioseph & Marię nouim̄, de te hoīe Galilaeo nō h̄l amplius q̄rimus. Ad hęc inquit. Si me sciretis, forsitan & patre meū sciretis. Nā in singulis quōq; hoibus nō exigua pars notitię est, scire de quocūq; cuius filius sit, vel quis pater eius fuerit. Sed vos, inquit, patre meū nescitis. Nūc enī dicitis, vbi est p̄ tuus? Igit̄ neq;

Deut. 17. 19

Oia dicta Ch̄i duos testibꝝ cōprobant Iohan. 7

Roma 7

Ch̄s p̄bis, pater opes tribus testis testimoniū perhibent.

Vtrio dicitur in sup̄ perhos. Numer. 12. Ibidem. 6. 1. Regū. 16. Iohā. 11. Acto. 2. 10

Esa. 6

me scitis. Plane dictiuncula hęc forsitan, in nostro sermone dubitativa est, sed in sermone veritatis, quā dubitare nō nouit, acriori significatione totū confirmationis punctū attingit, quāsi dictū fuisset: certe & patre meū scitis. Solēt quoq; homines interdū, vbi rem grauius atq; animosius affirmare conantur, hac vt dictiuncula, veluti si dicat quisq; mater sese forsitan diligeret. Attamen verius atq; cōstantius magisq; necessariū est, vt quisq; Christū sciat, & patrem eius deū sciatur: quia videlicet quid Christus secundū substantiam sit, nullatenus scire quis potest, nisi & hoc sciat, q̄ deus pater eius sit. Non enī, quemadmodū de quolibet homine scimus, quid secundū substantiā sit, etiā si nesciamus, quis homo pater eius fuerit, sic & de Ch̄o scire possumus, quid secundū substantiā sit, nisi sciamus quā eius pater sit. Igitur cū nobis dubitabile non sit, multo magis nec ipsi dubiū fuit: ac proinde non dubitando, sed potius affirmādo dixisse credēdus est: Si me sciretis, forsitan & patrem meū sciretis, quemadmodū & illud: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. Sequitur. Hęc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docēs in tēplo. Et nemo apprehendit eū, quia necdū venerat hora eius. Hęc (inquit) tantā maiestatis verba locutus est Iesus, quā quærēbāt vt interficeret in gazophylacio, videlicet celebri, & pene solis principibus ac pharisaeis accessibili loco: nec enī vulgo, nisi singulis aduentantibus & aera mittentibus gazophylaciū frequētabat, principibus ac pharisaeis circa luera maxima lato spectaculo cōsidentibus. Magna ergo fiducia, sine timore tali in loco hęc verba locutus est Iesus docēs in tēplo, id est, nihil loquens in occulto, sed publicā doctrinā condens, palam omni annuciandā seculo. Et nemo (inquit) apprehendit eū. Quare? Quia necdū venerat hora eius. Non ergo furiosi vlla ratione mitigati fuerāt animi, sed tenebat ipse nutu suo impotentē illoꝝ malitiā, qui potestātē habebat tēpore vel hora, quā sibi ipse p̄fixerat, ponendi animā suā, & itēꝝ sumendi eam. Dixit ergo eis itēꝝ Iesus: Ego vado, & quærētis me, & in peccatis vestris moriemini. Quo ego vado vos nō potestis venire. Ergo (inquit) quia perseuerātes in malo quærēbāt animā eius, & omni ratione carētes vim faciebāt, & dolos toto die meditabātur, nec ob aliud manus suas continebāt, nisi quia necdū venerat hora eius. Dixit eis itēꝝ Iesus: Ego vado & quærētis me, & c. Itēꝝ inquit hęc dixit Iesus. Nam supra hoc idē dixerat eis, quādo miserūt principes & pharisaei ministros vt apprehenderent eū: Adhuc (inquit) modicū tēpus vobiscū sum, & vado ad eum qui me misit, & quo ego vado, vos nō potestis venire. Ergo nunc non primo, sed itēꝝ dixit eis: Ego vado, & quærētis me. Ego quidē, inquit, sicut iam dixi, hinc vado, ego morior scelere vestro, ego vobis inferētibus mortē, iam iam imminet, vt transeam ex hoc mūdo ad patre. Sed cū ego abiero, nunquid (sicut vos inimici mei inuidētes, & mala mihi dicētes, desideratis) nomen meū de terra peribit? Nunquid postq̄ abiero hinc ad patre meū, oculi vestri a gloria mea liberati erūt, & nō videbūt de me quod graue sit eis ad videndū? Nō erit ita, sed tunc multo maxime palā videbitis id, quod paulo ante dixi: quia ego sum lux mundi, & hoc vidētes peccatores irascimini, dentibus vestris frendētis, & tabescētis, vestrumq; desiderium peribit, quia nomen meū perire nō poterit. Hinc acriori stimulante inuidia inquieti & male solliciti quærētis, id est, persequemini me, & in hoc peccato vestro moriemini, quā in hac iniquitate vestra, vsq; ad finē vitę vestrę perseuerabitis, nihil quod glorię vel nomini meo noceat efficere valētes, sed tantū mala volūtate, ac pertinaci inuidia vos ipsos interficientes. Nā quo ego vado, vos nō potestis venire, Equidē nec ipsi, qui cū delectione quærūt & sequuntur me, nō possunt, quo ego vado venire, sed poterunt quādoq; vos autē, qui cum odio quærītis & persequimini me, quo ego vado nunquid potestis venire. Nunc quidē vbi ego sum, vos potestis venire, & quādoq; etiā apprehendere & occidere poteritis me, sed hoc vobis facientibus, illuc ego vado, quo vos nō potestis venire. Itaq; in peccato vestro moriemini. Illo scilicet, q̄ male me quærītis & in meis fidelibus persequimini, vt nomen meū deleatis. In hoc enī vsq; ad mortē perseuerabitis. Dicebāt ergo Iudaei: Nunquid interficiet semetipsum, quā dicit: Quo ego vado, vos nō potestis venire? Superius cū dixisset hoc idē, quod nunc itēꝝ dicit eis, id est, Quo ego vado, vos nō potestis venire, ita dixerunt: Nunquid in dispersionem gentiū iturus est, & docturus gentes? At vero nunc hoc ipsum repetēs, acrius in eos (vt dignū erat) inuectus est. Addidit enī: Et in peccato vestro moriemini. Acrius ergo selle cōmoto dicebāt Iudaei: Nunquid interficiet semetipsum? Quid amarior, quod nequius? O Iudaei homicidę crudeles & scelerati, adeo ne nihil boni de hoc hoīe, qui mortuos vestros suscitauit, sentire potestis, vt hoc solū, q̄ interficiat semetipsum, v̄s eius superesse arbitremini? Et vos nunquid eius rei adeo indociles estis, nec fieri potest, vt vos ipsos exemplo eius interficiatis? Imo vos, interfecit hoīe isto, vos ipsos interficiet: itāto furore, tāta rabie, vt miret orbis, & vestri quōq; cōdoleant inimici. Legāt qui volunt vestrū sub Tito & Vespasiano excidium, & videāt vos vnicam gentem hominidū semetipso interficientium. Sequitur. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego

Forstā, hic nō dubitantis, sed acrius affirmātia est.

Gazophylacium.

Iohan. 7

Psal. 37.

Iohan. 7

Psal. 116.

Iohan. 7

Iudaei maxime seipso interficiunt.

de supernis sum. Vos de mudo hoc estis, ego no sum de hoc mudo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. Ratione illis acerba reddidit, cur quo ipse vadit, ipsi venire non possint, & in peccato suo sint morituri: Vos, inquit, de deorsum estis, ego de supernis sum. Ista coparatio necdum sufficiebat, ad diffiniendum huius illoz impotentia causam, quia videlicet omnes homines, siue electi, siue reprobi, omnes secundum naturam communem de deorsum sunt. Vnde & Iohannes Baptista, cum Christus esse putaretur, in comparatione, vel potius desperatione suimet, qui vere erat vel est Christus: Qui est de terra (inquit) de terra est, & de terra loquitur: qui de caelo venit, super omnes est. Quapropter addendum erat, ut tota perscriberetur causa impotentia, iuxta quod dixerat: Quo ego vado, vos no potestis venire. Na & illi de deorsum erant, de terrena massa assumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait: Ut vbi ego sum, & vos fitis. Ad idem ergo vos de mudo hoc estis, ego no sum de hoc mundo. Hoc utiq; reproboz est, & hoc ab electis differunt, qd cu oēs de deorsum, id est, de terra sine, excepto Chro vnigenito dei filio, qui de caelo venit, soli ipsi de hoc mudo sunt. Na electis idem dicit: Si de mudo fuissetis, mundus quod suū erat diligeret, Quia vero de mundo no estis, propterea odit vos mundus. Igitur utrunq; dicendum fuit, & qd de deorsum essent per communem naturam, & qd de mundo hoc essent per vitium vel malitiam suam: ut utrunq; impossibile monstraretur eis, illuc ire quo ibat ipse, qui & de supernis, id est, de deo patre est, per propria diuinitatis naturam, & de hoc mundo no est, per omnimoda humanam, qua assumptat, naturam innocentiam, vel celestem vitam. Qua ratione tam fortiter q; suaviter reddita: Dixi ergo vobis (inquit) quia moriemini in peccato vestro. Quod itidem alia protinus ratione confirmat, subiungens. L Si ergo no credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Vere em non aliter, nisi credendo, qd Christus de supernis fit, & de hoc mundo no fit, id est, & qd de superno patre deo deus verus fit, & qd in mundo natus, nihil eoz quz in mundo sunt vitiorū vel peccatoz admiserit, potest quisquam inter eiusdem Christi membra numerari, & illo capite in vno corpore vnice ecclesie viuere de spiritu dei. Dixit aut alibi ipse: Quia nec mo ascendit in celum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Re ete igitur istis, quos sibi nullatenus per fide incorporandos esse nouerat, ait hic qui solus de supernis est: Quo ego vado, vos no potestis venire, & ideo dixi vobis: Quia moriemini in peccato vestro, si em no credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. L Dixerunt ergo ei: Tu quis es? Hactenus Iudaei intelligere nolentes, & querere detraheres, dissimulare utcumq; poterat se aduertisse, quo tenderet supradictū eius testimonium. At vero nunc lux mundi suū illud testimonium terribili fulgore defendens, dormitantiumq; imo & vigilianti naso stertentiū somnū discutiens, oculos illoz aperiri fecerat, dicendo: Si em no credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, neia dissimulare possent aliquid sibi hoc dicto emicuisse, quod spectandum esset, vel auscultandum. Dixerit ergo: Tu quis es? Irreuerenter quidem quz fuerunt, & proterue pulsauerunt, sed inuenire eos oportebat, aperte illis conueniebat, ut magis ac magis inexcusabiles essent, & eis q; credituri erant, magis ac magis testimonio veritatis aufererent. Audi ergo qd sequitur. L Dixit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare. L Dicebat plane, ut qd quzitione ipse comouerat, & ad querendum illos excitauerat terribili sententia, qua dixit: Si em no credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris: dicebat inquā, ut hac vice magnū aliquod & dignū se testimonium pronunciat. Et reuera magnū dignūq; est, quod hac responsione testificatus est. Idem em est ac si dixisset, se ipsum esse qui erat, & qd est, & qui venturus est. Na quia erat, principium se appellat: & quia est, statim subiungens: qui & loquor vobis inquit: & quia venturus est, scilicet ad iudicandum viuos & mortuos in nouissimo die: multa (inquit) habeo de vobis loqui & iudicare. Istis ergo, quos ia denotans vit sapiens: Paruulū (inquit) occidit inuidia, & virū stultum interficit iracundia: tormentum suū non modice auctum est. Iam dudum inuidebat huic homini, ut putabant filio Ioseph qd a quibusdam de turba Christus esse putaretur, sicut superius dictum est, quia cum audissent quidā de turba sermones eius dicebant: Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus, cū tamen Christum hominem tantummodo fore arbitrarentur. At ille nūc dicentibus sibi: Tu quis es? hoc de se ipso professus est, quod longe supra hominē est: Principiū (inquies) subaudis, ego sum, statimq; subiungens: qui & loquor vobis. Et vna eademq; responsione, simul & intēporalē incommutabilemq; essentiam suz diuinitatis & temporale designans conditionē assumptz humanitatis, secundū diuinitatis infinitā anti quitatē principii est, principii inquā, in quo oia condita sunt, sicut in exordio libri Geneseos scriptū est: In principio fecit deus celū & terrā: secundū carnē vero, finis est, id est cōsummatio, qd in ipso nihilominus vniuersa restaurata sunt. Vnde ipse in Apocal. Ego sum (inquit) & o, initium & finis, Ex hoc principio, ante secula quidē tantūmodo deus erat nunc

Ois hoies
Pter Chm
deorsum
sunt.
Iohan. 3
Iohan. 14
Iohan. 15
Iohan. 3
Cur dixit
Iesus, nisi
credideris
ris, quia es
ego sum.
Qui erat, q
est, & q
ventus est.
Apoca. 1.
Iob. 5
Iohan. 7
Eph. 1
Apoc. 1

nunc aut, qn hæc loquitur illis, deus & homo, sed homo adhuc passibilis: venturus est autē in fine seculorū, idē deus & homo multa habens loqui & iudicare, ia ex quo resurrexit a mortuis, in vtraq; natura impassibilis. Igitur suū esse, de quo dixerat, si em non credideritis, qd ego sum, irruerēter querētibz, terribiliter, ut dignū erat, ipse descripsit, tali cōcludēdo sine, ut diceret, multa habeo de vobis loqui & iudicare. Est aut hoc eius eē, illud intelligendū, quod totius trinitatis comune, & eiusdem vnus dei propriū vel singulare est. Quod & ad Mosē loquēs, diligentius expressit, dicens: Ego sum qui sum. Hæc dices filijs Israel: Qui est misit me ad vos. Quod videlicet eius esse, ab omniū essentia rerū vel creaturarū in eo plurimū differt, qd nullis accidentibus subiacet (verbi grā) ut homo, qd quasi flos egredit, & conerit, & fugit velat umbra, & nunq in eodē statu permanet: siue angelica qd creatura, quæ maxime ex eis, qui ceciderūt, probatur: aliud esse in eo, qd sunt oēs rationales spūs per substantiā, atq; aliud, qd facti sunt, hi per accidentē malitiā, illi aut p accidēte nihilominus grām. Nullis inquā accidētibus, ut hæc vel cætera q; facta sunt, substantia dei subiacet, atq; ideo solus verus est, qd incōmutabilis est, vnde & propria eius differētia est. esse quod est. Proinde & tunc, quādo Mosē loquutus est, & nunc, quādo contra inimicos suos de se ipso testimoniu perhibet, oportune hoc substantiuo verbo pro sui descriptione vsus est. Tunc quidē qd filijs Israel multis dijs in Aegypto seruire assuetis, nomen dei multoz comune videbatur: & idcirco ad distinctionē eoz, qui hoies quidē quondā fuerāt, nunc aut nec dij nec hoies erāt: ego, inquit, sum qd sum, & hæc dices filijs Israel, qui est, misit me ad vos. Nunc vero, qd intendebāt agere inimici eius Iudaei, ut iam no esset, & vt nomē eius periret: vt eos frustra laborare ostēderet, eodē verbo substantiuo cōgrue vsus est. Sequitur. L Sed qd misit me, verax est, & ego qd audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Nusq; fere in omni testimonio, qd perhibet de se ipso filius dei, testimoniu patris premit, ut p hoc quoq; maxime illud cōprobet, qd dixit alio loco: ego veni in noie patris mei alius veniet in noie suo. Vnde & hic interrogatus ipse quis esset, cū respōdisset, principii qui & loquor vobis, statim subsecutus, hoc modo testimoniu patris adhibuit: Sed qd misit me verax est, & ego qd audiui ab eo, hæc loquor in mudo. Tanq; diceret: Principium ego sum, sed a me ipso no veni, qd & loquor vobis, sed no a me ipso loquor. No inquā a me ipso veni, neq; a me ipso principii sum, sed qd misit me verax est. Quod ex opposito eius, scilicet ex eo qd veniet in noie suo, manifestius intelligi potest. Satanas quippe, qd ex eo nomen accepit, qd aduersus deū se extulit, & principii sibi esse, atq; in lateribus aquilonis sibimet sedere voluit, ex eo mēdax est, qd ex proprijs loquēdo, a patre veritatis discordans mēdaciūq; generas, principii se esse iactitat. Qui & damnatū hominē illū, in fine seculi in gressus, a deo se principii esse profitebit, ut aduersel & extollat, sicut ait Apls, supra omne qd dicitur deus, aut qd colitur. Na & nomē eius secundū nomen ipsius in Apocalypsi thyan fore legitur: qd interpretat, dic lux. Igitur mēdaciū illius blasphemiam ad se no pertinere, testis hic verus pronuncians, oportune cogitationibus occurrit aduersarioz, qd post aliqua propter hæc & his similia, dicturi sunt: de bono opere no lapidamus te, sed de blasphemiam. Omnia nāq; qd de isto vero principio & vero dei filio sunt, illius maligni fallacis opposita sunt. Principii, ait, ego sum, qd & loquor vobis: sed no vt ille alius, qui veniet in noie suo, quē vos accipietis, ita & ego a me ipso vel in noie meo veni, & a me ipso loquor: sed qd misit me, verax est, & ego qd audiui ab eo, hæc loquor in mudo. Na & supra sic dixit: Et a me ipso no veni, sed est verus qd misit me, quē vos nescitis. Vt ergo hæc aduersatiua cōiunctio, qua pcedēti sentētiæ sequētē cōiunxit, dicēdo, sed qd misit me verax est, no vacet, suūq; sensum melius explicet, qd alibi palā dictū est, nūc necessario subaudiēbet, ipse qd alibi dicit, ego sum veritas. Na poterat dixisse, p̄ meus verax est, sed vt ostēderet patre eundē, no aliunde veracē qd ex eo qd ipsum genuit qd est veritas, maluit dicere sic, sed qd misit me verax est. Sic dicere solemus, sol iste, qd no cōtē fugat, & tā clarū diē mundo importat, lucida substantia est, vel homo iste, qui tā sapiētē egit aut dixit, sapiēs est. Scien dū quippe, qd cū dicere posset: qd genuit me verax est cū autoritate prophetica qua dictū est: Dns dixit ad me, filius meus est, ego hodie genui te, maluit dicere, tā hic qd in pleriq; locis, misit me, qd & equipollēs est, & in auribus hominū, p̄sertim inuidoz atq; superboz magis gratiosam humilitatē redolēdo, tolerabilis est, & tardius calūniā patet. Igitur in eo qd ait, sed qui misit me verax est, veritatē paterni testimonij, in eo aut qd subiungit, & ego qd audiui ab eo, hæc loquor in mudo, veritatē nihilominus testimonij, qd perhibet ipse de se ipso, certitudinēq; defendit. Vtrūq; em defendendū supra proposuerat, dicēdo: ego sum qd testimoniu perhibeo de me ipso, & testimoniu perhibet de me qd misit me pater. Porro & illud no ab re queritur, quō a patre audierit filius, qd ipsum verbū patris est. Non em cōfessim ad humanitatis eius humilitatē confugere licet, vt dicamus, qd secundū

Esse subst
tiuū, deo
propriū est
Exodi. 3
Iob. 14
Cur & Mo
si & hic Ius
deus rōdic
deus per su
um esse.
Iohan. 5
Esa. 4
z. Thell. a
Iohan. 5
Sed qui mi
sit me ver
rax est.
Iohan. 14
Psal. 5

humanitatē audierit patrē filius, eo videlicet auditu, de quo p̄ prophetā dicitur: Audiam quid loquatur in me dñs deus. Etenim nō dixit solū, & ego quā audiui ab eo, hęc loquor, sed addidit, in mūdo, vt intelligas eum dixisse, q̄ extra mundū, id est, anteq̄ in hunc mundum veniret, audierit quā loqueret̄ in mundo. Igitur q̄ ait, & ego quā audiui ab eo, hęc loquor in mundo, id est, ac si dicat hęc deo patri consubstantialis veritas: Et ego sicut ex deo nata sum, ita in hoc mūdo incorrupta p̄maneo, nihilq̄ falsitatis admitto. Et hic sensus magis ad rem pertinet, videlicet quia veritatē coarguerant mēdaciū, dicētes: Tu de te ipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū non est verū. Sequitur. L. Et non cognouerunt, quia patrē eius dicebat deū. Cū longe superius illo dicēte, pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, subiunxit euangelista dicens, propterea persequebant eum iudei, quia nō solū soluebat sabbatū, sed & patrē suū dicebat deū, & qualem se faciens deo, quomodo nūc dicit, & nō cognouerunt, quia patrē eius dicebat deū. Ergo hic nō tam excusat ignorantia, quā intelligere nolentē demiratur malitiā, quia dicta eius se aduertisse distimulāt, videlicet nondū autē, quod eandē ob causam postmodū facere habebāt, scilicet ad lapides currere, aut tentum illū ante p̄sidem ducere, & damnationē aduersus illū de hoc verbo, tanq̄ de blasphemia postulare. L. Dixit ergo eis Iesus: Cū exaltaueritis filiū hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & a meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hęc loquor, & qui misit me, mecū est, & nō reliquit me solū, quia ego q̄ placita sunt ei, facio semper. Ergo, inquit, qm̄ non cognouerūt, quia patrem eius dicebat deū, quoniam testimonium eius nō acceperunt, & maleuoli accusatores defensionē veritatis nō audierūt, quasi conclusionē, id est, artificiosum orationis terminū facit, & sicut facere solent oratores peritū, vt enumerationū partes colligāt, & cōmoueant, quibus de rebus verba fecerint, breuiter, vt renouetur & ad memoriā reducat̄ oratio: sic ea quā perorauit, ab eo loco quo illi obicerant, dicentes: Tu de te ipso testimonium perhibes, testimoniū tuum non est verū. nūc breuiter recolligit, atq; apud se quodāmodo reponit, vt quia nūc videre & cognoscere nolunt, vt saluentur, quandoq; videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes eius deuoret. Cū exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, subaudis principiū qui & loquor vobis: & a meipso, id est, extra patrē seorsum p̄ter voluntatē vel extra cōmunionē patris, facio nihil, sed sicut docuit me pater, hęc loquor in mundo, & cognoscetis, quia qui misit me mecū est: quod videlicet modo cognoscere nolētes dicitis, vbi est pater tuus, & cognoscetis, quia non reliquit me solū, scilicet vt paulo ante testatus est dicēs, & si iudico ego, iudiciū meū iustū est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Hęc, inquit, oīa cognoscetis cum exaltaueritis filiū hominis. Hoc autē in alio loco testat̄ euangelista, * dixit, significās quā morte esset moriturus. ¶ Et notandū q̄ hoc illis, qui facturi erāt, necdū scientibus, & necdum facere cogitantibus, ipse iam sciāt & futurū p̄dicat, quia videlicet consiliū illorum in eo, quod postea collegerūt, consilio definitū ante omnia secula p̄scientia dei p̄cesserat. Vnde & in actibus apostolorū Petrus apostolus ait: Iesum Nazarenū, virum approbatū a deo in vobis virtutibus & signis & prodigijs, quā fecit per illū deus in medio vestri, sicut & vos scitis: Hunc definitū consilio & p̄scientia dei traditum per manus iniquorum cruci affigētes interemistis. Hoc videlicet consiliū, non solū vt interficerent, sed & qua morte interficerent eum, nūc definitū est, quando post resurrectionē Lazari collegerunt pontifices & pharisæi consiliū & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, &c. Nā & ante eū quā interfecerunt quidē eum interficere, sed non definito consilio, verum vulgari strepitu & furore tumultuati: non (inquam) definito consilio, in quo iudex peteretur, & culpa qualicunq; proposita, accusatores & testes, quasi legitimum iudiciū ordine adhiberent, & qualitas mortis tanquā causā conueniens exigeretur. Quod vbi definitum est, iterum eo dicente, cum exaltaueritis filium hominis a terra, & subiungente (quod hic tacitum est) omnia traham ad meipsum, tunc cognouerunt quod diceret eis, vtpote iam facere cogitabant, & dixerunt: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternū, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Nunc ergo, quādo necdum definitum erat consiliū, cū diceret, cū exaltaueritis filiū hominis, nihil tale responderūt, quia forte quod necdum cogitabant, nondū intellexerūt. ¶ Tunc, inquit, cognoscetis quia ego sum. Tūc em̄ ignorare nō licebit, tunc dissimulare nō vacabit. Cœli em̄ tunc enarrabunt, & annuntiabit firmamentū, & dies diei eruēt ab hoc verbū, & nox nocti indicabit huius rei scientiā, & nō erūt loquelæ neq; sermones, quorū nō audiant voces eorū, & in omnē terrā exhibit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Tunc, inquā, hoc modo cognoscetis, & quamlibet inuicti audietis, quia ego sum, quia vivo ego in æternū, compertumq; vobis erit, quia mortuorū quoq; resurrectio sum, rectēq; mihi in psalmo dictū est: In initio tu dñe terram fundasti, & opera manū tuarū sunt cœli, ipsi peribunt, tu autē permanes, & omnes sicut vestimenta veteras-

Iohan. 7

Conclusio exultio. 2.

Esa. 28

dicens,

Iohan. 11

Acto. 2 Iohan. 12

Tunc cognoscetis, quia ego sum.

Psal. 18.

Yal. 101.

veterascent, & sicut opertoriū mutabis eos, & mutabunt, tu autē idē ipse es, & anni tui non deficiēt. Istud cognoscetis, & nisi etiā credideritis, & cōfessi fueritis, quia ego sum, moriemini (vt supra dixi) in peccatis vestris. ¶ Tunc & hoc cognoscetis, quia a meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hoc loquor: cognoscetis (inquā) videlicet ex eo, q̄ facta mea quā nunc cœpi, vbi vos me exaltaueritis, exinde p̄petuū profectū, & verba mea quā nūc loquor, manifestum habebūt effectum. Hoc em̄ in lege datū est signū, eius quē deus misit. Quod sit tacita (inqt) cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum quod non est locutus dñs, hoc habebis signum: Quod in nomine dñi propheta ille p̄ dixerit, & non euenierit, hoc dñs non locutus est, sed p̄ timorē animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eū. Hoc (inquam) legale signū est. At vero quācūq; ego p̄ dico in noīe patris mei, vos euenire videbitis, imo & captiui ducti in oēs gētes, experimentū vobis bonę meorū oībus gētib; in vobismetipsis spectandū circūferetis. Igitur tunc cognoscetis, quia ego a meipso facio nihil videlicet vt is q̄ arrogantia deprauatus prophetā se a seipso facit, & p̄ timorē animi sui, ea quā non sunt, nec erunt, esse, vel futura esse confingit, sed sicut docuit me pater, i. sicut voluntatē patris esse scio, ita hęc loquor, quia non docuit iniquitas os meū, nec imitor (vt dicitis) linguam blasphemantiū (verbi grā, cū dico: Ego sum lux mūdi, vel pater meus vsq; modo operatur, & ego operor) sed docuit os meū obedientiā, vel charitas patris, & dilectio gñis humani, vt notificē hoībus meipm, quorū hęc est vita æterna, vt cognoscant verē deū, & quē ille misit Iesum Ch̄sm. ¶ Et hoc cognoscetis, quia qui me misit mecū est, & non reliquit me solum, videlicet quomodo vos putatis, dicētes: Deus dereliquit eum, p̄sequimini & cōphēdite eum, quia non est q̄ liberet. O quāmente dictū est, & q̄ late patet hoc verbum: Qui misit me, mecū est, & non reliquit me solum. Non em̄ solis iudeis, sed toti mundo lux mundi loquit, nec pro se tantū, sed pro nobis veritas testificat, vt quisq; nostrū quocūq; pergar, quodcūq; intēdat, habeat in promptu vnde scire possit, vtrū deus cū illo esse dignē: Qui me misit (inqt) mecū est, videlicet vt contrario subaudias, quēcunq; ille non misit, cum eo non est, & hoc ab effectis cuiusq; probabile est. Verbi grā: Cum venerit ille filius p̄ditionis, cum reuelatus fuerit, & extulerit se supra omne quod dicit deus, aut quod colit, ab his effectis clarebit etiam infidelibus, q̄ deus illum non miserit, ac proinde cū illo non sit, quia dñs Iesus (inqt) apostolus) interficiet eum spū oris sui. Similiter oīs quocūq; fur & latro, q̄ in ouile ouium non venit, nisi vt furem, & mactet, & perdat, & quā non mittit, ideo p̄ ostium non admittit, nec ei ostiarius aperit, solus est, & ei rectē dicitur, quā te non misit, tecū non est, qd̄ ex eo maxime liquet, quā non audiunt eum oues, vtpote alienum, sed fugiunt ab eo. ¶ Nihilominus & quispiam Nazareus, id est, consecratus, vitamq; contēplatiuam professus, dum contra propositum foras euagat, dum nulla p̄fecte vtilitatis causa, rēdit exterius, oditq; clauas, & grata sigilla pudicitia, quā deus non mittit illum, deus cum illo non est, quod itidē certo experimēto claret, dum in exēplum Dinæ filiaē Iacob, quā egressa vt videret filios regionis a Sychem principe terræ opprimēte se, cū esset virgo, corrupta ē, corrupit & ipsius anima a diabolo mundi huius principe foras inuēta, nec habens protectōrē deum, de quo dicere possit, qui me misit, mecū est. Hęc (inquam) & hmōi studiosus euangelicę veritatis auscultator, contrario subaudire potest, q̄ vt dcūq; faciat vbicūq; se egrediēs vel regrediēs intēdat, sic omnia faciat, quatenus inter fluctus seculi, vel pericula vitiorū vero conscia testimonio consolet̄ cor suum, dicēs: Et ipse qui me misit, mecū est, & non reliquit me solum. ¶ Sed iam ad p̄sentē, vel p̄cipuam intētionē sermo redeat, quā me misit (inqt) mecū est, & non reliquit me solū. Corda piorū quācūq; vera scia instructa, i. a dificatione charitatis erudita sunt, aliquatenus p̄sentiscere merent̄ hunc pauperis huius clamorē, qui & in psalmo dicit: Dñe exaudi orōnē meā, & clamor meus ad te veniat, cuius in titulo scriptū est: Oratio pauperis cū anxietate, & effuderit p̄cē suam coram dño. Nam reuera cū anxietate paup̄ iste hęc dicebat: qui me misit, mecū est &c. Causa autē anxietatis huius tāta erat, quāta verbis exprimere nō valēs, & cū gemitu admirās, sicut inter cætera longe añ declarauit Esaias: Et nos putauimus eū q̄s̄ leprosum & p̄cullum a deo & humiliatū. Affectus huius significare nō potuit magnitudinē anxietatis pauperis huius & cōfusionis, de qua idē in psalmo dicit p̄s̄: Qm̄ propter te sustinui opprobriū, operuit confusio faciē meā. Planxerunt scripturę gemitū atq; cōquæstionū flebilū, q̄ ob instrūdā pioꝝ intelligētia diuersis similitudinibus, multis & lachrymosis vocibus, hoc paup̄e anxietate & cōtribulato deprecat̄ sunt. ¶ Quid em̄ quotusquisq; n̄m est, qui mēte p̄sentiat, q̄ extraneus factus sit fratrib; suis, & peregrinis filijs matris suę, dicētib;: Filium dei se noīat, & gloriat̄ patrē se habere deū. Nam vt taceā, q̄ cū duodecim apostolos eligeret iuxta Marcū, audientes suixerunt tenere eū, dicebant em̄: In furorem versus est, illi de quibus itē in psalmo dicit ipse: Aduersus me loquebant, qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant

Deut. 1

Iob 17

Iohan. 17

Psal. 74

2. Thess. 3

Ibidē. Iohan. 16

Gene. 14

Pulchra meditatio de passione Christi

Psal. 39

Esa. 53

Psal. 67

Ibidē: Sapias. 2 Math. 3 Psal. 22

vinum, quid putas, q̄ horribili intuitu aspernant eum, dicentē: Ego sum lux mundi, & ego testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, q̄ misit me pater. ¶ Ille hoc sup̄bia odia vocesq; maledicas dicentium: Dæmonium habes, & nō est hic homo à deo, & his similia, acerrime p̄fenderat, q̄ (vt prædictū est) præ magnitudine doloris, suā miscēs p̄sonā, talibus suā gētis hoibus: Et nos (inqt) putauimus eū quasi leprosum. Quasi leprosum inqt. i. propter inq̄tātē & blasphemiam suam, sic ab oībus fugiendū & reijciendū, quō leprosus scdm legē ad arbitriū sacerdotis separatus extra castra solus habitare iubebat, pollutū se clamans & immundū. Cum em̄ principes & pharisæi odiētes eū, separarēt, & enīcerēt nomē eius tanquam malū, & adeo solitariū illū esse vellēt, vt quisq; confiteret illum esse Ch̄m, extra synagogam faceret eum, qd aliud nitebant, nisi vt ad arbitriū ipsoꝝ, tanquam leprosus pronuntiatus & contaminatus, habitaret extra castra solus. Igit̄ dicta hæc, q̄ me misit mecū est, & non reliqt̄ me solū, sic audiēda, sic sentiēda sunt, tanquam clamor pauperis anxiat̄, & præiudiciū passi, q̄ absq; peccato suo opprobrū hominū & abiectio plebis factus sit, velut si ad arbitriū sacerdotū iniquoꝝ, homo mundus & recaluaster, lepræ vagæ & volatili subiacere iudicatus sit, & separatus à consortio hoim, forasq; expulsus, solus extra castra sibimet habitare condēnatus sit. ¶ Dixit aut̄ ipse alibi, cum iam extra castra separatus, i. extra portas ciuitatis inter sceleratos reputatus, in ipsa morte agonizaret, q̄n̄ iuxta supradictū prophetam maxime putauerunt eū leprosum, & p̄cūsum à deo, & humiliatū. Dixit (inquam) sic: Heli heli Lemasaptani, hoc est, deus meus, deus meus, vt qd dereliquisti me? Estet̄ qd̄ facilis ad ista respōsio, si sic diceret mundū dereliquisti me, q̄a videlicet sub interrogatione hmōi prolata dictio, neq; verē significaret neq; falsum, ac proinde huic enūtiationi cōtrariū nō esset aut contradiceret, q̄a dictū est: q̄ me misit mecū est, & nō reliqt̄ me solū. Nūc aut̄ eū dicit: vt qd dereliquisti me, cōtrariū videt̄ sonare, q̄a profecto derelictū se asserit, q̄ causam querit, cur derelictus sit. Quid igit̄? Hoc videlicet, q̄a (qd̄ nec ipsi negare queūt vocū seu verborū aucupes) opz̄ in oppositis siue cōtrariis hoc idē negare negationē, qd̄ affirmatio affirmauit, de eodē. Si em̄ aliud q̄s affirmet, atq; aliud aliud neget nō cōtrariū, sed diuersum ē. At vero hic nō hoc idē de eodem negat, cū dicit: Et non reliqt̄ me solū, quod illic affirmat, vbi dictum est: Vt qd̄ dereliquisti me. ¶ Vtq; de passione mortis, sicut aperte testant sequētia psalmi, vsq; ad illum versum: Narrabo nomē tuū fratribus meis, q̄a scdm illam quodāmodo à patre derelictus est, iuxta quod Apostolus ait: Qui proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis oībus tradidit illum. Nunc vero cū dicit: Qui misit mecū est, & non reliqt̄ me solū, de illa agit, quæ infelicissima desertio est, qua illum derelictū esse volebant, dicētes: Non est hic à deo, vel etiam iuxta alios Euangelistas, criminabant eū h̄re concordia cū Beelzebub, imo & qd̄ auditu quoq; nephas est, ipsam esse Beelzebub, sicut ipse testat̄: Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius. Igit̄ non hic idē nunc negat, quod in articulo suæ passionis affirmat: nec em̄ minus congruē quasi derelictus d̄, quam Ap̄tus de se & suis similibus: Vt seductores (inqt) & veraces, sicut q̄ ignoti & cogniti, quasi morietes, & ecce viuimus: quasi tristes, semp̄ autē gaudētes: tanquam nihil habētes, & oīa possidētes, Maximū autē atq; firmissimū argumētum de seipso dedit, vnde non derelictū illū perspicuū sit, dicēdo: Quia quæ placita sunt ei, semp̄ facio. ¶ Et notandū, q̄ cū dixisset Quia quæ placita sunt ei facio, addidit semp̄. Hoc sane vnigeniti filij propriū est, & hoc ab vniuersis deo placētibus differunt, q̄ ea quæ placita sunt patri, nō partim, nec ad horam, sed oīa facit, & semp̄. Quis em̄ homo est, q̄ faciat bonum, & non peccet? Vnus hic & solus est iustus & sanctus, q̄ p̄t̄m̄ non fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Bene ergo addidit semp̄, iuxta quod alibi de illo dictum est. Sup̄ quē videris sp̄m̄ descendētē, sicut columbam, & manentē sup̄ eum. Hæc em̄ dicta in re paria sunt, & sine alterutro esse nō p̄sūt. Nec em̄ quæ placita sunt patri, faceret semp̄, nisi sp̄s in eo maneret: nec sp̄s in eo maneret, si aliquando quippiam extra placitū patris admitteret. ¶ Hoc vero nō parū miraculi præstare poterat, q̄ homo mortalis tanta immutabilitate, tanta cōstantia vel firmitate seipm̄ agebat inter tam plurimos iētantes, & accusare illum querētes inimicos, vt talia dicere illo, & insup̄ post alia sic p̄poneret: Quis ex vobis arguet me de p̄t̄o nulla cuiq; illoꝝ saltē criminationis daret occasio. Et qd̄ diu multumq; exacuetes linguas suas, & in occultis intendētes arcum, tandē sagittauerunt eū, sed sagittauerunt immaculatū, id est, condēnauerunt quidē illum, sed de nulla culpa condēnauerunt. Exinde oīes qui videbant eum, conturbati sunt admiratione tantæ malignitatis, & sermonis nequam quē firmauerunt sibi, p̄tinaciter clamando: erue iuge, crucifige, annuntiauerūt opa dei, & facta eius intellexerunt, & ipsi quoq; maligni cōp̄ulsi sunt cognoscere, quia dei filius hic erat, iuxta qd̄ nunc ait: Cū exaltaueritis filiū hoīs, tunc cognoscetis quia ego sum &c. Sequitur: Hæc illo loquētē, multi crediderūt in eū. Isti qui crediderūt in eū, quales fuerunt. i. quā

Esai. 53

Leuit. 13

Iohā. 9

Psal. 21

Lcu. 13

Esai. 53

Matth. 27

Quomodo derelictus de us? Ierum Psalm. 21 Roma. 8

Iohan. 19 Matth. 2 Luca. 11 Matth. 10

2. Cor. 9

Ecci. 74 Esai. 53 1. Petri. 2 Iohan. 1

Psal. 63

Ibidem

Iohā. 19

q̄ prope ad veram pietatē credentium accesserint, vel q̄ longe resederint, non satis apte sequētia significant euangelicæ narrationis, præsertim cum d̄no dicētē: Si vos manseritis in sermone meo &c. sic Euangelista subiunxit. Responderunt ei: Semē Abraham sumus & reliqua. Responso quippe tunc proprie d̄r, cum illi responderent ad quos vel de quibus sermo est, Et longe superius de istoz. i. Hierosolymitanoz credulitate, cum dixisset Eūā gelista: Quia cum esset Hierosolymis, multi crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat, statim subdidit: Ipse aut̄ Iesus non credebatur semetipm̄ eis, eo q̄ nosset omnes, & non esset ei opus, vt q̄s testimonium perhiberet de homine, ipse em̄ sciebat qd̄ esset in homine. Forte ergo & nunc q̄ videbant credentes, imo & q̄ credebant inuidēdo persequentes, facti sunt sicut patres eoz, generatio praua & exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, & nō est creditus cum deo sp̄s eius. Nam quomodo vere crediderunt, q̄ cum eodem, cui crediderunt, diu altercantes, & diuinitatis eius testimonium non ferentes, tandē ad lapides cucurrerūt, hoc eodē Euangelista referente, q̄a cum dixisset: Anteq̄ Abraham fieret, ego sum, tulerunt lapides vt iacerēt in eum. ¶ Sic itaq; credere potuerunt, quomodo se credere dicunt Ariani, ceteriq; eiusmodi hæretici, quibus nihilominus Ch̄s semetipm̄ nunquam credidit, q̄a Ch̄m quomodocunq; confessi sunt, diuinitatis eius fidē in diuersis sc̄tis vno sp̄u malignitatis impugnauerūt, & veros cōfessores eius audire nō serēt, tumultum insanix suæ p̄ totum mundum audiri fecerunt. Hæc oīm formam in istis præcessisse, ex subsequētibz perspicuum est: siq; dem literam arctius sequētes, eodē cogamur accipere respondētes, ad quos loquitur d̄s, vt subiunctum est. ¶ Dixit ergo Iesus ad eos, q̄ crediderunt ei, Iudæoz: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. ¶ Dicēdum hoc erat credētibz Iudæis, dicēdum & nunc est hæreticis, oīibusq; in fide vitiat̄: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. Quid em̄? Nunq; omnes, q̄ Ch̄m confitentur, iam in sermone eius manent, & vere discipuli eius sunt? Minime. Alioquin non tam multi filij nequam, cum filijs regni, tanquam zizania cum bono semine patris familias, pullulantes p̄ publicum totius mundi agrum succreuisent, nec tam multi pisces mali mixti cum bonis, per totum orbē retia fidei dirupissent. Sermo namq; Ch̄i, in quo his, q̄ credunt in Ch̄o manendum esse dicit, vt vere discipuli eius, i. veri Ch̄iani sint, sermo est fidei, i. vnica regula credendi, cui detrahi quicquā nefas est vel adijci. ¶ At vero Iudæi credētes in Ch̄o stum, quibus tamen Christus (vt superius dictum est) non credebatur semetipm̄, omnesq; hæretici, quales fuerūt Cherinthus & Marcion, ceteriq; cōtra q̄s maxime hoc scribit euāgelium, multaq; hæresium pestes, quæ postea subortæ sunt, longe ab hoc sermone recedūt, multumq; illi detrahunt, dum alij verum hoim̄ confitentes Ch̄m, negant eundem verum esse deum, vel ex Maria cœpisse illum asserunt, alij vero confitentes deum, eundem in vera carne venisse, vel hoim̄ negant esse verum. Non ergo manent in sermone Ch̄i, quem & ante per prophetas suos, & nunc per semetipsum perscribit, cuius tota summa est, vnum eundemq; Christum, & ante oīa secula deum verum exitisse, & vere filium hominis in fine seculorum factum esse, Proinde veri discipuli Ch̄i, i. vere Ch̄iani non sunt nec veritatem cognouerunt, nec eos à peccatis suis veritas liberauit, quantumcūq; Christum confessi, vel in Ch̄i nomine baptizati sint. Recte igit̄ talibus, & tūc per semetipsum Christus Iudæis, & nunc per ecclesiam suam dicit hæreticis, Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos, i. nisi manseritis in sermone meo, non vere discipuli mei eritis, neq; veritatē cognoscetis, neq; veritas vos liberabit. Vere em̄ nemo qualiumcūq; factorū iustitia potest à peccatis redimi, vel ab antiqua diaboli seruitute liberari, nisi integre permaneat in sermone fidei, & vnam teneat communicationē euangelicæ confessionis. ¶ Sciendum quoq; est, q̄ non ab re istis credētibz in se dignum qd̄ dem & verum, sed inopinatum præsentī loco pollicet̄ discipulatus sui fructum: Vere (inqt) discipuli mei eritis. Quo fructu? Quo premio? Et cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. ¶ Putabant em̄ illi, vt pote animales, & de Ch̄o carnaliter sapiētes, illo rege carnale se habituros seculum, cum damnatione oīm gētium, iterumq; bella ac triumphos, & superatoꝝ neces atq; captiuoz greges, & auream atq; in terris gemmatam Hierl̄m, hostiarumq; sanguinē, & circūcisionis iniuriam, & terreni templi gloriā, quæ oīa vsq; hodie Ch̄m expectantes, sub illo se habituros somniant. Hoc modo illi quoq; (vt supra dictū est) credebant in eū, in ipsa credulitate sua respiciebat in vanitates & insanias falsas. Nec mirū, cum & apostoli tali sensu dixerint de pacta passione eius tristes. Nos aut̄ sperabamus, q̄ ipse esset redēpturus Israel. Opportune ergo errati occurrens int̄tioni, vanā expectationē credētium destruit, docēs, cuius beatitudinis spe, cuius libertatis amore in se credēdum sit. ¶ Cognoscetis (inqt) veritatē, & veritas liberabit vos, & idē

Iohan. 8

Psal. 77

Quid est in sermone Christi manere

Matth. 13

Iohan. 9

Roma. 1 Roma. 9 Galat. 4

Carnalopinio Iudæoz de Ch̄o

Pro. 30 Luca. 24

& ideo vere discipuli eius extiterunt, considerate operæpretiū est. Illi quippe qui pmanferunt in sermone eius vsq; ad mortē ipsius. S. beati Apostoli, deinceps remunerandi cognitione veritatis collaudatoriā cōmemorationē audire dicētis: Vos autē estis, q mecum pmanistis in tērationibus meis. Eadē quippe hora inter cetera dictū est eis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo. Cum autē venerit spūs ille veritatis, docebit vos oēm veritatē. Ecce quæ pmanferunt in sermone eius, quæ cōfessi oēs fuerunt p vnū Petrū, dicētes: Tu es Chrus filius dei viui, spm veritatis meruerunt accipere, p quē cognouissent oēm veritatē. Nam vbi venit ille spūs veritatis, q non miratus est, hodie q mirat, q perfecte veritatē cognouerint, q conitanter q fuerant hoies idioræ & sine literis, contra oēm nimū loquacē sapiām mūdi illam defenderint, liberauit sane ab erroribus vniuersis, liberauit ab oibus quæ in mūdo sunt cōcupiscētis, cupidos efficiēs eius quam in veritate cognouerant, veræ & summæ beatitudinis, liberauit à timore mortis, à timore inimici, ab oīni misera seruitute peccati, tādēq; in pfectione libertatis cōstituit, de qua Paulus apst, qui iam liberari cōperat, inter cetera dicit: Quia & ipsa creatura liberabit à seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū dei. Scimus em̄, q oīs creatura ingemiscit, & parturit vsq; adhuc, Non solū autē illa, sed & nos ipsi primitias spūs habētes, ipsi intra nos gemimus adoptionē filiorū dei, expectantes redēptionē corpis nostri. Hoc modo dictis facta cōm-pēfando, planius intellectui fit qd dictū est: Si vos māseritis in sermōe meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. Sequit: LR sūderunt eis Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquā. Qūo tu dicis, liberi eritis? JO astuti, q prope nunc cōperant & illaqueauerant sapiām dei. Quid em̄ putarēt dictū illū, nisi qd falsum est qd dicitis, nemini seruiimus vnquam. Romano em̄ imperio seruitis nūc. Hoc autē si dixisset, quanto putat cū clamore inuolassent, dicētes: Si sumus amici Cæsaris, nō dimittamus hūc inimicū Cæsaris, cōtradicit em̄ Cæsari, proposita nobis spe, q si sequamur eū, sumus liberi, & nō seruiamus Romanis. Igit non p obliuiofam ignorantiām, sed p inūdiosam malitiā dixerūt: Semē Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquam. Et qdem fuerit hoc natiuæ cuiusdam libertatis priuilegiū, q semē Abrahæ sunt, i. q non de ancilla scdm carnē, sed de libera p reppromissionē nati sunt. Nam Ismael quoq; semē Abrahæ fuerit, dño dicētes: Sed & filium ancillæ faciam in gentē magnam, qd semē tuum est, tamen hi maxime, q secundum Isaac sunt, reputant in semine, soli secundum carnē liberi, legitimumq; semē dicunt Abrahæ, dicēte eodē: Quia in Isaac vocabit tibi semē. Hoc itaq; cōcedamus, qd semē Abrahæ sunt, ac proinde comparatione Ismaelitæ, ceterorumq; qui de Agar vel Cethura nati sunt, isti liberi sunt. Attamē in hoc falsi sunt, qd subiungunt, & nemini seruiimus vnquā. Nec em̄ ignorare poterant, qd & Aegyptiis in luto & latere seruiuerint, qd q; & postq; terram promissionis obtinuerūt, pro eo q commixti sunt inter gētes, & didicerunt opa eorū, & seruiuerunt sculptilibus eorū, tradidit eos dñs in manus gentium, & dñati sunt eorū q oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorū, & humiliati sunt sub manibus eorū, sæpe liberauit eos, & nunc tandē cum hæc dicerēt: Nemini seruiimus vnquam, Romano imperio sub tributaria cōditione seruebant. Itaq; pspicuum est, q inūdiōsa (vt prædictū est) malignitate hoc obiecerunt, intēti elicere verbū, de quo illū apud Romanū possent accusare imperiū, sicut & tunc, quando tētantes hypocritæ dixerunt: Licet censum dari Cæsari, an non? Et nota, studiū horū grammaticorū, in schola Satanæ declinantū, quam cito, dicēte illo: & veritas liberabis vos, ad verbi huius æthymologiam profilerunt, dicētes eis: Quomodo tu dicis, liberi eritis, cū non dixerit eis & liberi eritis, sed & veritas liberabit vos. Proprietatē dictionis abuti voluerūt, in adiumentū suæ pueritatis. Sed frustra. Ille em̄ q pauloante dixerat: Ego sum lux mundi, hæc oīa clare videbat, lucens qdē in terris, gradiens autē in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat, ac si hoies cæci solem psequētes, radios eius laqueis nequere, & tanq; pedibus vincitum, de zodiaco suo in terrā deorsum vellet attrahere. Nam q alte supra sensus istorū ambulet, intētio dicētis: Si vos māseritis in sermōe meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē & veritas liberabit vos, ex his quæ sequunt colligi potest. LR spondit eis Iesus: Omnis q facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autē nō manet in domo in æternum, filius autē manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Ecce qualem istis rationē reddidit, Isti q de terra erant, & de terra loquebant, solam terrenam seruitutem libertatemq; sciētes, vnus dictiunculæ proprietatē, qua dixerat: Et veritas liberabit vos, callide obseruauerunt, vt eum in sermone caperent. Hic autē q de cœlo venit, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur, solam spūalem seruitutem libertatemq; perpendēs, fortissimū illis fecit syllogismum, vt comprehenderet sapientes in astutia eorum. Omnis (inquit) qui facit peccatum, seruus est peccati. Veram sententiām veritas propofuit, cui concedere non moretur auditor, quantumuis contētiosus aut rebellis, Nam si forte pertinaciter frontem obduret

Luce, 22
Iohan. 16

Matth. 16
Veritas liberabit vos

Acto. 4

Roma. 4

Semen Abrahæ sumus

Galat. 4
Gene. 22

Ibidem

Exodi. 1
Psal. 105

Matth. 22

Iob. 5

obduret impudentem, nos econtra eiusmodi de dignati grandibus ecclesiasticæ scripturæ contēdere armis, leuem armaturam. i. multam poetarū æthnicorumq; philosophorum conuocabimus turbam. Verbi gr̄a: illud Flacci recensentes dicentis in cupidinosum: Liber, liber sum, dic age non qs Vrget em̄ mentē dñs non lenis, & acres dubie stat lassio stmulos, versatq; negantē. Vel q Sophocles (vt ait Tullius) cum ex eo iam confectio ætate qugeret, vrereturē rebus veneris: dñ meliora (inquit) Liber vero ego istinc, sicut à domino agresti ac furioso profugi. Ceterum eis, q seipos nouerunt, & veritati libenter acquiescunt, non iam quæsitū opus est, vtrum serui sint, aut fuerint, qm̄ vltro consentitur & publicē lamentantur, q non solum serui, verum & captiui sint, stendo canentes, & canendo stentes, atq; dicētes: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recoredaremur Sion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, qd illic interrogauerunt nos, q captiuos duxerunt nos, verba cantionum &c. Nec vero illi inimici dñi mentiri poterant ei, q peccatum nō fecissent, aut facerēt, præsertim cū ipsorum magistris, scribæ & pharisæi, paulo supra, vbi tentauerant eum, de muliere in adulterio deprehensa illo dicente: Qui sine peccato est vestrum, mittat in illam lapidē, audiētes hæc vnus post vnum exierunt, incipiētes à senioribus. Nam saltē hoc negare, vel dissimulare non poterant, quin modis oibus ad hoc tentaret illū, capere in sermone, vt possent occidere. Igit ipsi, imō multo magis ipsi præ ceteris peccatoribus, serui erāt peccati. Proinde rata & firma stante propositione, nil iam cunctant assumere: Seruus autē (inquit) non manet in domo in æternum, filius manet in æterno. Dicēdum hoc erat seruis peccati, q non nisi in pœna subsequente, præsentem agnoscunt miseriam suæ seruitutis molli iugo, dulcibusq; libidinum catenulis delectati, imō & tanquam cæci aut ebrii, non videntes, neq; sentientes horrorem furiosamq; quorumlibet vitiorum tyrannidem, proprijs voluntatibus intentis: Seruus (inquit) peccati non manet in domo in æternum, videlicet, concordante scriptura, qua dictum est per Psalmistam: Non habitabit in medio domus meæ q facit superbiam. Qui & alio loco ad deum loquit: Neq; habitabit iuxta te malignus. Filius autē (inquit) manet in æternum, videlicet ille filius, q singulariter & proprie dicit, & est filius, & nullo modo dicit, aut est seruus, qd profecto ab omni peccato immunis est, peccatum em̄ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, q & in Psalmo dicit: factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Hic manet in domo in æternum. Ponamus primo legem seruorum aut dominorū, vt posito prius notæ similitudinis fundamento, firmius conflantur conspicui parietes mysteriorū. Ecce in domo qualibet, quatuor ista consideranda sunt, paterfamilias domus, & ipsa domus, filius eiusdē patrisfamilias, & cōductitius qliber alieni dñi seruus. Non em̄ hic seruus ad dñm, cuius hæc domus est, congrue referri potest, qd videlicet peccatum, cuius de seruo nunc agit, ab illo filio, de quo itidē nunc sermo est, & à patre eius oīno alienum est. Seruum ergo cōductitium seruum alienorū dñorū scimus in domo, in qua cōductus est, legaliter non posse esse pmanētē: quippe cum nec seruus ipius dñi, cuius est domus, diuinus q placitum est, eidē dño suo possit ad seruiendum stare in domo. Quanto magis seruus alienorū, vt prædictum est, dominorū in domo pmanere non potest, etiam si dñi domus patientia toleretur, quin vbi tempus fuerit, vel causa poposcerit, dominis suis exigentibus, ad loca vel seruitia debita protrahatur. At vero filius legaliter, æque vt pater, tanquam dñs in domo pmanet, suaq; esse oīa deputat, quæcunq; thesaurizat pater, patrisq; ad filium iure vox illa est: Eili tu semper mecum es, & oīa mea tua sunt, & tua mea sunt. Igit & secundum homines vere dictum est, quia seruus non manet in domo in æternum, filius manet in æterno. Porro, hac posita similitudine, animaduertere promptum est, q; terribiliter Iudæis denuntiet, q; ipos exire, seipsum autē in his quæ patris sunt, oportet pmanere. Deus em̄ magnus & inclytus paterfamilias est, domus autē eius sancta ecclesia, i. oīm credentium deumq; colentiū sancta societas est. Filius eius est hic ipse q hæc loquit, vnus idemq; deus & homo Chrus: seruus vero peccati oīs homo est, q ex Adam in peccati seruitio natus, non nisi per hunc filium liberat; maxime tamē Iudaicus populus, q iam tunc in domo dei erat, sed non pmanens, cum hæc iste filius loqueret. Hæc ergo cum dicit, primū Iudæos (vt p̄dictū est) pcutit: q cum essent in domo dei, tanq; regni eius operari, legē habētes & testamētum, lo cumq; sanctū, vel ordinē sacrificiorū, iam iam visibilr quoq; erant foras enūciēdi, vt vere serui peccati, sicut in eo quoq; iā significauit eis, q factio de funiculis flagello eijciēs illos: Scriptū est (inquit) quia domus mea domus orōnis vocabit, vos autē fecistis illam speluncā latronū. Illis quippe funiculis, ex quibus flagellū fecit, seruitia peccatorū illoꝝ vincula cōgrue satis exp̄ssit. Filiū vero. i. semetipm̄, de quo iuxta aliā parabolā dixerūt: Hic est heres venite occidamus eū, & nostra erit hæreditas, illis eiectis, in domo pmanens in æterno. & hic astruit, & in ea parabola patenter innuit, dum de seipso præmittens, nunq; legitis, Lapidē

Horat. 1
sermo lib. 2, sat. 2

Psal. 136

Psal. 106
Psal. 5

Eccl. 7
Psal. 87

Seruus nō manet i domo in æternum

Filius manet

Luce. 12

Iohan. 8
Esai. 56
Hier. 7

Matth. 23
Lapidē

Lapidē quē reprobauerūt edificantes, hic factus est in caput anguli, à dño factū est istud & est mirabile in oculis nostris, statim subdidit: Amen dico vobis, q̄ auferet à vobis regnum dei, & dabit genti faciēti fructus eius. ¶ Deinde singulos quoq; nostrum conscias hęc eadem sn̄a conuenit, q̄ per professionē Christianæ fidei sumus in domo dei, & terribiliter commonet, ne simus in hac domo eius, quæ est ecclesia, tanq̄ serui. i. seruilia facientes opera peccati, q̄ vere (inquit) seruus non manet in domo in æternum. Etiam si in cathedram solūmq; liberationis ascenderit. i. officiam potestatemq; liberandorū seruoꝝ exercuerit, prædicando, baptizando, sac̄m dñici corporis & sanguinis conficiendo, populisq; distribuendo, ac pœnitentes reconciliando, q̄bus oibus modis conscriptio testamentumq; perficit Christianæ libertatis: non manebit in domo in æternum splendidus iste opifex ingenuitatis, cum sit ipse occultus seruus peccati, sed funibus peccatoꝝ suoꝝ circumdatus, & constrictus, ab eisdem litigantibus ac sc̄uientibus dominis suis ad infernā ergastula pertrahet. Igit̄ vera est & assumptio dicentis: Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Sequit̄ conclusio: Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Ergo (inquit) q̄a vos quoq; q̄bus propheta dicit: Gratis v̄nundati estis, vos (inquam) sicut & cæteri, serui peccati estis: seruus autē non manet in domo in æternum, sed filius manet in æternum: si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. i. nisi vos filius liberauerit nunq̄ liberi eritis. Proinde falsa & fallens est illa vestra, nō magnitudo, sed inflatio, qua tu mentes dicitis: Et nemini seruiuimus vnquā, falsa (inquā) non q̄a subiugati estis Romanis, q̄d ex me audisse velletis, odio crudeli imbuti, vt me accusare possētis, sed q̄a p̄ctores estis, & p̄seueranter peccatū facitis. ¶ Sciendū vero est, hoc quoq; apud hoies ius esse legitimū, vt libertate nemo donet seruoꝝ, maxime hostiliū, nisi per illum regis aut principis filium, q̄ proprio labore vel industria victo tyranno, seruisq; reductis, totum victi obtinet regnum, simulq; paternæ hereditatis scriptū, & cōfirmatū iam accepit testamentū. Hoc autē de isto filio nulli dubium, quin in sua persona decorem indutus, indutus fortitudinē, & virtute præcinctus, regnauit. i. per assumptionem carnis & passionem mortis, dñm seruoꝝ infelicitum. i. omnium filioꝝ Adæ. f. peccatum damnauerit, regnum peccati & mortis destruxerit, confidenter traduxerit, & in semetipso palam triumphauerit. Igit̄ tur primo Iudæis, quia negare non possent deum patrem habere filium, quem constituit heredem vniuersoꝝ, dicente illo in Dauid: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ, & multa his similia, Iudæis (inquam) de patrum suoꝝ seruoꝝ dei superbientibus meritis, hominum quoq; senatorū iudicio iuxta prædictam rationem non dissentiente, dicendum hoc erat: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis, nec aliter liberi eritis. Deinde & gētib; hoc idem p̄dicandū vniuersis, nulla (vt ait Apostolus) habita distinctione Iudæi & Græci. Oēs em̄ (inquit) peccauerunt, & egent gloria dei. ¶ Anima aduertenda nō est diligēter s̄x series, Ecce hoc vltima conclusio innuit, q̄ nisi filius nos liberet, nō possumus vere esse liberi. Erat autē illud prima propositioe cōstitutū, q̄ veritas liberaret nos. Ait em̄: Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Hanc sn̄iam oppugnantibus aduersarijs, & dicentibus: Semen Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquā, dum argumentose defendit, ad hoc extrema (vt iam dixi) conclusione peruētum est, q̄ nemo liber sit, nisi quē liberet filius. Igit̄ euidenter cōstat, q̄ hoc loco consignent veritas & filius, quodq; hoc etiam loco veritatē se esse testē dei filius, quo nō se ipsum discipulis suis manifestius alibi cōmendat, dicēs: Ego sum veritas. Nunc vide quousq; victoriosus hic testis testimonij sui defensionē produxerit. Supra cū dixisset: Ego sum lux mundi, responderit aduersarij: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonij tuum non est verum. Hic eodē tra consistēs, non tm̄ testimonium suum esse vere, sed etiā profites se esse veritatē. Sequit̄. L Scio q̄a filij Abraham estis, sed queritis me interficere, q̄a sermo meus nō capit in vobis. Postquam obiectionis eorum posteriorem partem dissoluit, illam. f. qua dixerant: Et nemini seruiuimus vnquam, nūc priorem, illam. f. quam intolerabilem spirantes superbiam deflauerant, dicendo: Semen Abraham sumus. Idcirco autē ita dissoluendas præposuerat partes, q̄a de hac maxima superbix materia plura dicturus est. ¶ Scio (inquit) q̄a filij Abraham estis, quis em̄ nesciat, q̄a sicut propheta vobis impropere, vos de aquis Iudææ fluxæ carnis genimina pullulastis: Estis ergo filij Abraham, sed queritis me interficere. Quare? Quia sermo meus non capit in vobis, id est, quia sic ad audiendum sermonem secto nimis nimiumq; repugnat, ne vos, q̄ dicimini filij Abraham, reputemini in semine Abraham in sermone meo mansit. i. in sermone quē de me audiuit, quando dictū est eis: Atq; in semine tuo benedicent oēs gentes, Mansit (inquam) in hoc sermone, credēs, & iust-

Psalm. 17
Sacerdos
beraus mi
nister ad ali
os in sciplo
seruus pec
cati
Esa. 72
Si vos filij
us liberaue
rit, vere li
beri eritis
Psalm. 92
Col. 2
Hebr. 1
Psalm. 2
Roma. 4
Filius & ve
ritas consi
gnificant
Iohan. 14
Esa. 48
Roma. 9
Gene. 22
Roma. 4

iustitia nō deficiens, nec aliquādo infirmatus est fide, nec considerauit corpus suū emortuum, cū fere centum esset annorū, & emortuam vuluam Saræ, fidelem existimās eū, qui repromisit. Ita credēdo, & in sermone promissionis permanēdo, pater multarū gentiū appellari & esse meruit, & reputatū est ei ad iustitiā, & amicus dei appellatus est. Hęc illa est in qua vos gloriāmini nobilis generositas, & generosa nobilitas patris Abraham, scilicet nō ex carne, sed ex fide nō ex gēte, sed ex virtute non ex propria seminis sui qualitate, sed ex longanimitate obedientiæ. Nā caro Abraham, si queris, de massa suaricatrice est, genus eius Chaldaicum est. ¶ Secundū hanc partē scio, quia filij Abraham estis. Nunc illud à vobis querit, vt veri quoq; & nō degeneres filij sitis, id est, vt in eodē sermone meo maneat, in quo ille mansit, credendo scilicet, venisse illud semen benedictionis, q̄d ille venturū credidit, & semen illud esse me, q̄ & loquor vobis. Quod vt credatis, ego sum qui testimonij perhibeo de meipso, & testimonij perhibeo de me, qui misit me pater, faciēdo opera in medio vestri, q̄ nemo alius fecit, maiora q̄ vidit Abraham, qui credidit. At ille sermo meus non capit in vobis, nullā fidem apud vos inuenit, nec tantū terræ bonæ in petrosis cordibus vestris, vbi radicē exiguā figere possit, q̄d videlicet à fructu promptū est agnosceret, dū vos queritis interficere me, sermonē eundē non ferentes audire. Igitur scio quidē, q̄a filij Abraham estis, sed filij alieni: filij inquam alieni & inueterati, & claudicatis à semitis vestris, vt pote deteriorē partē generis Abraham, scilicet carnē extollentes: fidē autem eius in qua, vel p̄ quā ille nobilis est, abnegātes. ¶ Proinde iā de illo patre mihi vobiscū agendū nō est, quia profecto & vobis pater longe alius ab illo est, & mihi pater longe alius, & eodē patre Abraham lōge superior est. Me à patre meo, & vos à patre vro nō degenerare, probabile est. Dico em̄: Ego quæ vidi apud patrem meū, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrū, facitis. Pulchre filius dei filios carnis Abraham conuincere incipiens, q̄ non possunt de tanti patris dignitate gloriari, prius illos à sua cōmunionē longissime depellit. Abraham quippe sibi & illis secundū carnē, communis pater est. At ille alium sibi, aliumq; illis patrem patet ascribit, dū dicit: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. Hoc igitur aduertere poterant, q̄ alium patrem ipsorū diceret, q̄ Abraham. Iuxta quā diuisionē nec illud consequens videbatur, quā dissimulauerit, vt patrem sibi diceret deum. Quid enim illos apud patrem suum vidisse & facere aiebat, nisi hoc quod p̄miserat: sed queritis me interficere, quia sermo meus nō capit in vobis? Hoc plane tā ex eius dictis, q̄ ex suimet cōscientia cōuicti, nescire nō poterāt, se apud diabolum vidisse, id est, ex diaboli imitatione, & nota sibi eius voluntate, mente concepisse. Nec em̄ ignoranter peccabāt. Quem vero apud patrem, ea quæ loquebatur se vidisse restatur iam dudū nimis nimiumq; perceperant. Nā & propterea illum magis persequēbantur (inquit euangelista) quia patrem suū dicebat deū, & qualem se faciens deo. Cum igitur tā manifesta diuisione facta, patrem suū deum, patrem autē illorum significet diabolum, quid adhuc Iudæi cunctantur, quid percontantur? Sequitur em̄. L Responderunt & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. ¶ Profecto hęc, & cætera quæ posterius obijciunt dicētes: Nos ex fornicatione non sumus nati, vnū patrem habemus deum, & reliqua, insidiæ sunt, tentationes sunt, decipulæ & loqui venātium sunt. Quid em̄ risu digni captatores hiant, quid expectant nunc. Verbi gratia, dum dicunt: Pater noster Abraham est: Videlicet hoc verbum ori eius excidisse cuperent vt e contrario diceret: Abraham pater noster non est. Nam quæ putas calumniæ sese aditum repperisse gauderent? Vtiq; negatorem illum adoptionis, & testamētī, & legislationis, Moysi quoq; & patrum, & omnium quæ ex Abraham gens illa sese habere credebāt, cōclamarent: Sed frustra (inquit scriptura) iacitur rete ante oculos pennatorū. Si ante oculos pennatorum, quanto magis frustra iacitur rete ante oculos Herodij ducis eorū? Quomodo ergo insidias eorū cassauit ipse, quo docente, nouerūt sancti eius prudētes sicut serpētes, & simplices sicut columbæ, nemini dare vllā effusionē, vel iuste criminādi occasionē? Sequitur. L Dixit eis Iesus: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite, & altera quæ addidit: nunc autē queritis me interficere, quod Abraham non fecit, tertia demū inferenda erat: ergo filij Abraham non estis, p̄cedentiū ratione eā solidante, etiā inuitis aduersarijs. Attamen quia necdum omnino mentiti fuerāt dicentes: Pater noster Abraham est, adhuc mitius ait, conclusionē supprimēs, quæ satis potest eo tacente subaudiri. Non em̄ sic per omnia falsum est quod dixerunt: Pater noster Abraham est, quomodo illud, quod paulo post dicturi sunt: Vnū patrem habemus deum quia videlicet dei, neq; per naturā, neq; per imitationē filij erant: Abraham autem, & si nō per imitationē, atramen p̄ carnis naturā filij erat. ¶ Et vide q̄ iusta & rationalis cōditio

Gene. 15
Sermo me
us nō capit
in vobis,
Psalm. 17
Præter A
brahā alius
erat Iudæis
illis pater,
& diabolus
Iohan. 5
Roma. 3
Prouer. 1
Psalm. 103
Math. 10
2. Cor. 6
Si in-

Si, inquit, filij Abrahæ estis, si vos esse filios Abrahæ profiteamini, ut sitis veraces in ha-
professione, opera Abrahæ facite. Nō em̄ ex eo, quia hoies estis, q̄d naturæ est, nec ex eo,
q̄a sub corruptiōe mortalitatis cū peccato nascimur, q̄d infelicitatis est: nō in quā ex hoc
vel ex illo estis filij Abrahæ, sed filij Adæ, nec ex eo q̄ vos in dolore pepererūt matres ve-
stræ, filij estis Saræ, sed filij Euz. Hæc em̄ oia non ex Abrahâ & Sara, sed ex Adâ initium
habēt & Euz. Opera ergo Abrahæ facite, i. illam quā primus habuit Abrahâ, vos quoq̄ si
dem habere. Hoc nēpe est opus dei, ut credatis in eū, quē ille misit, ad imitationem patris
Abrahæ credētis ei qui repromisit. Alioquin cum circuncisione vestra inter Sodomiticā
reputabimini p̄putia, eritisq̄ iuxta prophetā principes Sodomos: & populus Gomorrah
eritq̄ pater vester nō Abrahâ, & mater vestra nō Sara, sed iuxta prophetā aliū, pater ve-
ster Amorrhæus, & mater vestra Cethura. Circūcisio nāq̄ (sine qua pater Abrahâ iustifica-
tus est, & appellatus est amicus dei) & legales cærimonie, vel sacrificiorū ritus, & his simi-
lia, quia tā malo q̄ bono spū vel mente possunt fieri, non faciunt de filiis Adæ filios Abra-
hæ, vel de inimicis amicos dei, sed fides & p̄cepta iustitiæ, quæ scripta sunt in tabulis digi-
to dei, q̄ & anteq̄ scriberentur Abrahâ obseruādo, lege naturali, nec dū circūcisus, factus
est amicus dei. ¶ Nunc autē quæritis me interficere, hominem non qualesq̄ pro causa
vobis odiosum, sed quia veritatē vobis locutus sum, veritatē inquam, quā audiuit a deo, id
est, sermonē bonū, quē non ut propheta mendax arrogantia deprauatus, per timorē ani-
mi cōfinxi, sed audiuit a deo, anteq̄ nascendo appaterē inter vos, sicut legitimis signis co-
gnoscere potestis, & vos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine dñi, & quodcū
q̄ p̄dico verbū in nomine domini, sit hoc vobis signū cognoscendæ veritatis lex posuit.
¶ Me in quā talē hominē queritis interficere, hoc Abrahâ nō fecit, longe aliā mentē in sua
fide, longe aliū habuit spū, imo ecōtrariū huic spiritui, q̄ vos quæritis me interficere. Ille
cōsummāus & hinc exiturus, nō acceptis promissionibus, à longe me aspexit oculis si-
dei, à longe me salutavit flens, & cōfrens heatos fore oculos, qui cū fide visuri erant, hæc
tēpora q̄ vos videtis, visuri & credituri in me, quē vos interficere quæritis. Proinde pote-
ram ego vos cōcludēdo sic inferre, ergo pater vester Abrahâ non est, sed cōclusionē hæc
relinquā lapidibus, qui futuri sunt filij Abrahæ, qui & eloquētēs facti, me tacente, vobisq̄
nō respondēte, iudicabūt vos nequaq̄ esse filios Abrahæ. Sequitur. LV os facitis opera pa-
tris vestri. ¶ Postq̄ Iudaicā superbiam vno cornu mutilauit, ite proponit ut arietis, quem
per impatientiā suā rufus in se irruitus nonerat, ordinata disputatione residuum cornu
cōfringat. Duobus quippe cornibus cōtra veritatē arietabant, patrē Abrahā patremq̄
deū se habere iactitantes, & idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, se nō indigere men-
tientes. Itaq̄ ergo causam cōstituit, ut per duelliones suos, q̄s instare videbat, suis ipsoꝝ
conatibus fatigaret ac deiciat. L Dixerūt itaq̄ ei: Nos ex fornicatione nō sumus nati, vnū
patrē habemus deū. Ecce manifestius irati, & cū iurgio tumēt, totas vires suas in ven-
tū cū amaritudine & clamore effuderūt. ¶ Nos inquit ex fornicatione non sumus nati,
vnū patrē habemus deū. Quod duobus modis intelligēdū est. Primū videlicet, q̄ secūdū
cōsuetudines scripturæ quas legebant, hoc, q̄ dñs multis & falsis anima tanq̄ prostituta
subiicit, fornicationē appellātes, ita responderūt: nos ex fornicatione nō sumus nati, &c.
Deinde vero qm̄ hæc disiuncta sunt, nec etenim ita dixerūt: Nos ex fornicatione non su-
mus nati, sed vnū patrē habemus deū, magis de carnalibus carnalia sentientes, nobilitatē
carnis adhuc illos iactitare arbitramur, dicētes: Nos ex fornicatione nō sumus nati, ut sub-
audias quemadmodū cæteri filij, qui ex concubinis nati sunt. Tanquā dicerēt: Non tu in-
doctē singularē nostrī generis dignitatē aduertisti. Nos non sumus ut cæteri, quos Abra-
ham pater noster genuit filij cōcubinarū, hæreditate patris indigni, ut Ismael & alij, quos
ex Cethura genuit, sed sumus ex legitimo Saræ cōiugio nati, cuius filiū solū deus elegit,
ut esset deus eius. Paçtū vero, inquit, meū si atq̄ ad Isaac, quē pariet tibi Sara. Iste vnus
filius legitimus deū patris sui, simulq̄ cū cætera q̄ possederat hereditauit, sicut scriptū est: De-
dicq̄ Abrahâ cū cætera q̄ possederat Isaac, filijs autē concubinarū largitus est munera: & sepa-
rauit eos ab Isaac filio suo dū adhuc ipse viueret. Itaq̄ nos ex fornicatione nō sumus nati,
vnū patrē habemus deū. ¶ Et nota sup̄bię mixtā amaritudinē dicētū: Nos ex fornicatione
nō sumus nati, cū satis esset dixisse: nos ex Isaac, & nō de aliquo ex filiis cōcubinarū sumus
nati. Omnes hoies oderūt, & ex cæcitate odio fratrū suoz. i. qualiumcunq̄ Abrahæ filioꝝ,
nec ipsi patri, de quo plurimū gloriantur, parere potuerūt: fornicationē appellātes cōcu-
bitū fecerunt, nulla scriptura culpatur, vtpote non tam pro libidine, q̄ pro amore poste-
ritatis initū. Sic & filij Galaad præ superbiam non viderunt, q̄ appellarent patrē suū adul-
terū, dicentes ad Iep̄e fratrem suum: Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de
adultera matre generatus es. ¶ Et audēt cū hac amaritudine, sic in flati sensu carnis sug-
gerit appellare patrē suū, subiungendo: Vnam patrem habemus deum, videlicet elemētā
dei

Iohan. 8

Esaiæ. 1

Ezech. 16
Gene. 17
Roma. 4

Deuter. 3

Hebre. 11

Luc. 0

Math. 3

Duplici sen-
su dei pos-
tuit, nos ex
fornicatione
non sumus
nati.

Gene. 12. 21

Gene. 17
Gene. 27

Iud. 11

Vnū patrē
habemus
deum.

dei abutentes in superbiā: verbi gratia, dicentis ad Pharaonem: Dimitte filium meū pri-
mogenitū. Ad quē scilicet deum & Esaias: Tu enim, inquit, pater noster, & Abraham ne-
sciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu dñe pater noster, redemptor noster, à seculo nomē
tuū. Ad Israel autē Moses in Deuteronomij cantico: Nunquid non ipse est pater tuus, qui
possedit & fecit & creauit te? Et multa in lege & prophetis his similia. Et quidē istoz qui
se Iudæos esse dicunt, & nō sunt, sed sunt synagoga satana, magna & singularis superbia
est, ita ut merito de illis filius dei dicat: salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicorniū hu-
militatē meā: istos Iudæos propter crudelitātē leonis, & à cornibus vnicorniū hu-
milans vnicornes. Veruntamē & reuera gentis huius magna & singularis nobilitas est. Tan-
tūmodo, q̄ isti dicūt, furore & odio cæci, nos ex fornicatione nō sumus nati, sicut decet fi-
lios Abrahæ, dicāt honestius sic: Nos nō, ut cæteri, quos pater noster Abrahâ genuit, se-
cundū carnē sumus nati, ut veraciter adiungāt, vnū patrē habemus, deū. ¶ Etenim qui de
ancilla natus est, inquit Apostolus, secundū carnē natus est, q̄a videlicet natura carnis est,
ut ex viro, quis grandæuo cōcipiat iuuecula, qualis erat Agar. Item sentiendum est & de
Cethura, quā tamē Hebræi eandē scilicet Agar fuisse autumāt, licet scriptura plus q̄ vnā
fuisse concubinā patrēter innuat, dicēdo, filijs quoq̄ concubinarū largitus est munera. Ut
autē de viro veterano, qualis erat Abrahâ, quādo genuit Isaac, cōcipiat anus, p̄sertim ste-
rilis, qualis erat Sara, hoc nō capit carnis natura. Vnde Isaac idē Apostolus recte dicit na-
tū per repromissionē, id est, per donū dei, nō per carnis consuetudinē. Igitur gens illa,
gens vnica nobilitatis extitit, q̄ respectu patris sui Isaac dicere potuit, nos secundū carnē
nō sumus nati, vnū patrē habemus deū, sola gens Idumæa, id est, filioꝝ Esau, pariter hoc
dicere potuit, nos secundū carnē nō sumus nati. Verū id quod additū est, vnū patrem ha-
bemus deū, illos secernit, deo dicente: Iacob dilexi, Esau autem odio habui, quia videlicet
dignus odio dei, & ab illa nobilitate generis in fornicationē idoloꝝ declinauit. Proinde
nihil meliores eis isti sunt, qui nūc dicūt, nos ex fornicatione nō sumus nati, q̄a profecto
& si hoc vobis dicunt, mentiuntur subiungēdo, vnū patrem habemus deū. Quos fallaces, q̄
fortiter, q̄q̄ suauiter filius, idēq̄ sapientia dei patris, resellerit audiamus. L Dicit ergo
eis Iesus: Si deus pater vester esset, diligeretis vtiq̄ me. Ego enim à deo processi & veni.
Neq̄ em̄ à meipso veni, sed ille me misit. ¶ Hæc duo disiuncta irreuerenter impingentes
obicerant, & q̄ nō ex fornicatione nati essent, & q̄ vnū patrem deum haberent. Sed de
illa parte gloriæ, qua in carne Abrahæ gloriabant, satis illis responsum est. Ergo reliquā
partē obiectionis, qua dixerāt, vnū patrē habemus deū, falsam arguere ingreditur, dicēs
eis: Si deus pater vester esset, diligeretis vtiq̄ me. Notandū primo, quia neq̄ dicētibus il-
lis, pater noster Abrahâ est, ita respōdit, ut diceret: pater vester Abrahâ nō est, neq̄ nunc
obicentibus ac dicētibus, vnū patrē habemus deū, ita respōdet, ut dicat, nō habetis pa-
trē deū. In illo nāq̄ populo aliqui erāt, & plurimi fuerāt, q̄ opera Abrahæ facerēt, & pro-
inde nō solū filij Abrahæ secundū carnē, sed & filij Abrahæ & filij dei essent secundū fidē.
Itaq̄ non p̄cipitem dat sententiā, ut dicentibus, pater noster Abrahâ est, statim resulter,
pater vester Abrahâ non est: vel dicentibus, vnū patrem habemus deum, statim ecōtra-
rio dicat, patrē non habetis deum: sed prius culpā designat, ut illos tanrum, quorum cul-
pa est, rationabiliter & ordinate filios Abrahæ nō esse, vel deū patrem non habere ostē-
dat. ¶ Si, inquit, deus pater vester esset, diligeretis vtiq̄ me. Nihil verius. Etenim hæc æqualia
sunt, deū patrē habere, & dei filium diligere: & ita consequuntur inuicem, & cohæret fi-
bi, ut neutrū sine altero stare vel esse possit. Vnde & reciprocari & cōverti possunt hoc mo-
do: Si deus p̄ vester esset, diligeretis vtiq̄ me, & si diligeretis me, deus vtiq̄ pater vester
esset. Omnes em̄ filij dei inuicē diligunt, vtpote vnū habentes adoptionis spiritū. Si quidē
nec aliter filij dei eē possent, nisi habēdo dilectionē ad inuicē. Amplius autē & incōparabi-
liter illū vnū & vnicū, propriūq̄ & cōsubstantialē dei filiū oēs diligunt, vtpote per quem
eundē adoptionis spū percipere meruerunt: q̄a quod solus erat per naturā, hoc multis
fratribus indulsit, ut filij dei nominent & sint p̄ gratiā. In huius dilectione vnici filij, deus
pater suos filios adoptiuos discernit à filiis diaboli. Recte ergo ait, si deus p̄ vester eēt, di-
ligeretis vtiq̄ me, & adiecit causam, propter quā iure debeat diligi. ¶ Ego em̄, inquit, à deo
processi & veni, processisti in quā ex deo, factus visibilis, q̄ erā inuisibilis: processisti à deo & ve-
ni, impleta scriptura, q̄ dicit: & ipse tanq̄ sponsus procedēs de thalamo suo. Neq̄ enim à
meipso veni, ut sæpe iam dixi, q̄d videlicet faciunt propheta mēdacēs, qui cuncta cōfin-
gunt p̄ timorē animi sui, arrogātia deprauati, sed ille me misit. Hoc vobis iā sæpe dixi, &
laboraui clamās, rauce factē sunt fauces meę. Dico ergo. L Quare loquelā meā nō cognos-
citis? Quia nō potestis audire sermonē meū. ¶ Hæc loquela mea est, & hoc testimoniū me-
um, q̄a ego sum lux mūdi, & q̄a solus nō sum, sed ego & q̄ misit me pater, & q̄a ego non
de deo sum, neq̄ de hoc mūdo, ut vos, sed de sup̄nis sum, & q̄a principū ego sum q̄ & lo-
quor

Exod. 4
Eia. 65

Deuter. 32

Apoc. 3
Psal. 12

Galat. 4

Gene. 27

Galat. 4

Malach. 1

Roma. 17

Roma 8
Iohan. 7

Ego em̄ a
deo p̄cessi,
Psal. 12

Deute. 18
Psal. 68

Testimonis
Christi de
seipso

quor vobis, & quia a deo processit & veni, neq; em a me ipso veni, sed ille me misit. Quare ista loquelā meā nō cognoscitis? Quare in stratera rōnis nō appēditis, vt sciatis, vtrū vera an falsa sit? Nunqd legē nō habetis docentē, & signū vobis dantē, q̄ cognoscere debetis verbū prophetæ quē deus nō misit? Habetis plane, sed hoc inter est, q̄ non potestis audire sermonē meū, videlicet p̄ odij magnitudine, q̄ vobis grauis sum, ego ad videndū, & sermo meus ad audiendū. Nō ergo mirū, q̄ loquelā meā nō cognoscitis, q̄ nolentes intelligere, nimis ad audiendū impatiētes estis. Oēs, quor; deus pater est, sic possunt audire sermonē meū, quō potest esuriens dele & abile capere cibū. At vero si vobis est loquelā mea si cut sarcina in via, & auditū sermonis mei ferre nō sustinēs, graue cor vestrū quasi p̄ labore succūbit, quis igit pater vester sit, ego hactenus tacui, & vobis moleste interpellātib; ac dicētib; semē Abrahæ sumus, liberi sumus, p̄ noster Abrahā est, filium nūc vobis deū patrē vestrū esse mēdaciter iactātibus, sicut parturiēs loquor. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Quis digne queat admirari veritatē & māsuēdinē filij dei, rem tā magnā tanta cū suauitate peragentis, tantūq; iustitiæ fulmen absq; cōtentionis tēpestate iaciētis? Ecce veritatē loquēs, quā audiui, inquit, a deo, in tota cōcertatione mēdacij resistētis, nusq; affirmatiōi negationē, vel negationē opponit affirmatiōi, q̄d solet esse initiū cōtentionis, sed quasi p̄ circuitū gyrās, & litigiosā frōtis occursum deuitās, tandē cessum & erectū superbiæ verticē percutit. Dixerūt, nemini seruiuim; vnq; nō dixit ecōtra, falsum est, seruitis em Romanis, vel serui estis peccati. Deinde p̄ noster, inquit, Abrahā est, nō respōdit ecōtra, pater vester Abrahā nō est. Itē & hoc dicere ausi sunt, vnū patrē habem; deū, nō opposuit ita, nequāq; patrē habetis deū. Nusq; cōtentionose occurrit, sed circuitu sanæ & iustæ rōnis eos, q̄ sibi videbant sapientes, in astutia eor; cōprehendēs acerbis eos, q̄ estimare poterāt, percussit, dicēs: Vos ex patre diabolo estis. Recte ergo deus pater cū p̄ prophetā de hoc electo puero suo dixisset, dedi spm̄ meū super eū, iudiciū gentibus proferet, statim adiecit: Nō clamabit, neq; accipiet p̄sonā, nec adietur foris vox eius, &c. Forte dicēs: Quō non clamauit, nec audita est vox eius in plateis, cuius vox est hęc tā magna tāq; terribilis, vos ex patre diabolo estis? Ad hęc in quā, Vox plane magna hęc est & terribilis, q̄ vsq; hodie audit in vniuersis terris, in testimoniū oibus illis, q̄ similes Iudæis, i. inimici sunt veritatis. Veruntamen cū vbiq; audita sit, & ad hoc prolata fuerit, vt vbiq; debeat audiri, non tñ audita est in plateis, nō sonuit in triujs, quia tā rationabiliter edita est, vt nullā exinde habuerint occasionē indocti turbæ populi, cōtendēdi in plateis vel cōpitis, dicēdo, q̄ hic homo negat Abrahā patrē esse nostræ gentis, vnūq; patrē negat nos habere deū, & hęc atq; huiusmodi loquit aduersus Moysen & genus nostrū. Vox ergo eius nō est audita in plateis, eo modo, q̄ voluissent hi, q̄ tentabant eū, aduersarij sui; & tñ sic audita est vniuerso orbi, vt cunctis hoibus exēplo sint tali pro suis meritis sentētia denotati, vos ex patre diabolo estis. Quod eius exēplo nos imitari, scilicet vt cōtentionos in causa vtili arte pueniamus, veteris q; historie mysterio cōmonemur. Legimus em, q̄ cū ascendissent Philistæi aduersus Dauid, & diffusū essent in valle Raphaim, cōsulentū Dauid, dñs respōdit: Nō ascendes obuiā eis, sed gyrā post tergū eor;, & venies ad eos ex aduerso pyror;. Philistæi nāq; q̄d interpretat, portione cadētes, tñc in valle Raphaim, i. curationū, diffundunt, quādo sanctā ecclesiā, in qua est vera animarū cura, & cognitores suos veritas a vetusto peccati seruitio liberat, cōtentionosi opprimunt, q̄bus meritis exigētibus, miscuit dñs calicē soporis, & spm̄ vertiginis, vt fiat via illorū tenebræ & lubricū, & apprehēdat eos laqueus, & in ipso cadāt, quē abscondērat, cōtra q̄s tñc Dauid nō ascendit, sed gyrat post tergū eor;. cū ecclesiasticus vir, quantū potest, contentiones declinās, secundū Apostolū dicentē, si fieri potest, q̄d ex vobis est, cū oibus hominibus pacē habētēs: dicta sua moderat cōpetenti circuitu rationis, vt & veritatē defendat, & tñ litigiosā flāmas augescere nō faciat. Hoc in dño nostro p̄ cūctis hominibus mirandū est mansuetudinis indicij: quia nunq; vlli aduersario; ex opposito repente occurrit, sed semp aduersarios a longe rationū circūdat agminibus, quas erumpere nullus astutia possit, sicut in p̄senti disputatione diligētius cōsiderāti luce clariū sit. Et vido quāta mora circuitos q̄ terribiliter tandē percutit, dicēs: Vos ex patre diabolo estis, p̄eunte causa pariter & subsequente, cū & p̄mittit, nunc aut quæritis me interficere, & de nouo subiungit. L. Desideria patris vestri vultis facere. Ita nemo in illa gente erat, q̄ putaret ad se pertinere q̄d dicebat, vos ex patre diabolo estis. Hac etenim causa posita, non sine autoritate scripturæ talibus filijs Abrahæ veritas hoc dixit. Si em qui contra sanguinē Naboth Iezahelitæ falso testificati sunt, recte filij diaboli dicti sunt, sicut scriptum est: p̄dicauerunt ieiunium, & sedere fecerūt Naboth inter optimates populi, & adductis duobus viris filijs diaboli, fecerūt eos sedere contra eum. At illi, scilicet vt viri diabolici, dixerunt contra eū testimonium coram omni multitudine, quāto magis isti recte filij diaboli dicendi

Moderatio Christi in sermone.

Job, 7

Esai. 61. Luc. 4

Hæretici nō cōtentionosi verbis, sed rationū gyro vincens di sunt. 2. Reg. 7

Esai. 19 Psal. 34

Roma. 12

Artificiose disputatio Christi.

3. Regū. 12

dicendi erant, q̄ & hominē longe, imo incomparabiliter meliorem q̄ Naboth, interficere quærebant, & adhuc deū patrem suum dicebant. Nec ista ergo talis enuntiatio calumniæ parebat, quā de causa simili sacræ scripturæ autoritas dudū promulgauerat. Nec dubiū, quin sicut naturalis ratio vltro quoq; p̄sentit, maioris iræ sit, dici vel esse filium diaboli, q̄ serūū peccati, vnde supra dixit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Nam omnis quidē filius diaboli, seruus est peccati: nō aut omnis seruus peccati proprie dicitur filius diaboli. Etenim cū omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, differt tamen plurimum, vtrum optet liberari quis, & pro hoc supplicet liberatori, an ipsum peccatū diligit, & cōditiones libertatis oderit, sicut econtra nō pax differt, vtrum timore p̄cæ, an timore iustitiæ bonū opus faciat quis. Itaq; sicut maioris est gratiæ, dici vel esse filios q̄ seruos dei, sic ecōtra maioris est iræ q̄d nunc veritas ait inimicis suis: Vos ex patre diabolo estis, q̄ quod supra dixit: Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Proinde sicut hi, quor; de cordibus p̄fecta charitas foras misit timorē, recte nominātur & sunt filij dei: sic econtra istis, q̄ diligenter faciunt iniquitatē, odientes & interficere quærentes liberatōrē, recte dicitur: Vos ex patre diabolo estis, q̄ videlicet illi, nō tantū peccatū faciēdo obsequimini vt serui, sed & peccatū vestrum defendendo, libenter adhæretis vt filij, & desideria eius vultis facere, scilicet ad modum filiorum, qui libenter exquirunt, vt faciant quod patri suo sit delectabile. Et quæ nā sunt eius desideria? Ille homicida erat ab initio, & in veritate nō stetit, q̄a veritas in eo nō est. Dicit nō potest: quanta moderatione hic a secūda persona dei filius ad tertiam transit, atq; a p̄sentibus filijs diaboli quodāmodo auersus, quasi absentem in patrē inuehitur, videlicet verba clamori atq; amaritudini viciniōra deuitās, sicut antiq̄a & maturā decet dei sapiētiam. Plane etenim amarius sonuisset, p̄missio: Vos ex patre diabolo estis, si ita subiunxisset: Et vos ex eius imitatione homicidæ estis, & veritas in vobis nō est, q̄ cū hoc modo transiens ad tertiam personā dicit: Ille homicida erat ab initio, & in veritate nō stetit, quia veritas in eo nō est. Decentius ergo personis cōmutatis sententias edicit, nec tñ magis istis filijs diaboli parcit, dū patrem attingit, q̄ tu cuiuslibet hominī, dū illū in dorso, siue circa lumbos cadere incipiens, repēte in caput sustē conuertis. Ille inquit pater vester homicida (subaudis vt nūc est) erat ab initio, id est, ex quo cōditus est homo. Videtur em non recte dici homicidā fuisse illū, anteq̄ esset homo qui posset occidi. Veruntamen si ita proprietatē sequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie videbitur dici, q̄ hominē seduxit. Quid em proprie est hominem occidere, nisi animā a corpore separare? At ille nō a corpore animā hominis, sed quod grauius est, a deo separauit. Etenim causam quidē, propter quā vtile esset, hominē mortālē esse, diabolus intulit sed ipsam mortē corporis deus peccatori homini misericorditer imposuit, videlicet vt p̄ ipsam mortē esset recuperabilis, ne esset hoīs æque vt diaboli misera immortalitas, vel misera immortalis æterna miseria, vel misera æternitas. Igitur si ad proprietatē vocis spectes, diabolus humanæ aiæ corruptor carnisq; vitiator, homicida tñ proprie dici nō p̄r, alioquin & omnē corruptorē hominē, Verbi gratia, eū qui hæresim docuit publice, homicidā declamaremus, & tanq; de homicida publicū iudiciū postularetur. Proinde quā & de suis ipsius interfectione nūc loquitur filius dei, p̄mittens: & desideria patris vestri vultis facere, proprietate vocis nūc interim postposita, noīe homicidæ antiquū diaboli odiū intelligere nihil vetat, quo & ante hominē conditū se intorsit aduersus eundē filiū dei, quē nunc hominē factū desiderabat, & festinabat interfici, p̄sertim cum & ea quæ sequuntur: Et in veritate nō stetit, &c. ante hominē in diabolo euenerint. Et reuera mox vt contra filiū dei, q̄ solus similitudo patris est, superbo tumescēs odio, dixit in corde suo: Similis ero altissimo, qm̄ odiū illud p̄ manus Iudæor; homicidio cōsummandū erat, iam tñc in cōspectu patris, & ipsius qui hæc loquitur filij homicida erat. Igitur dū homicidis filijs homicida pater ostēditur, vt per ignorantia patris stultitia filior; arguatur, recte vnū homicidū computatur, quod a patre mala voluntate inchoatū, maligno per filios odio consumatur, q̄a filij semetipsam nūc obiecerat passibilis factus, qui patrē illo; e celo deiecerat, vnus idēq; dei & hominis filius: Ille inquit homicida erat. Quid deinde? Et in veritate, inquit, nō stetit, quia veritas in eo nō est. Hoc est quod p̄dixi, dignis in patre suo sententijs feriuntur filij diaboli. Nā quia propositio dicētis superius: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos, non placuit eis, recte & opportune illud opprobriū patris impingit eis: q̄a in veritate non stetit. Et hoc quidē notū est, q̄a nō stetit, q̄a pes eius, pes superbiæ motus est, & cecidit, & de angelo diabolus factus est. Sed qd est stare in veritate? Primū ipsam veritatē nō aliud intelligimus, nisi ipm̄ dei filiū, qui hæc loquitur. Nā & supra cū primo sic proposuisset: Et veritas liberabit vos, sic tandē cōclufit: Si ergo vos filius liberauerit, veri liberi eritis. Ergo qd ait: Et in veritate nō stetit, idē est ac si dixisset, filiū dei, verbū dei, per qd factus est ipse

Nō omnia seruus peccati, ē filius diaboli.

1. Iohan. 4

Moderatio diffinitionis

Ille homicida erat ab initio.

Esai. 14

Vnū homicidū diaboli & Iudæorū.

Quid est stare in veritate.

(etenim oia per ipsum facta sunt) non dilexit. Stare naq; in veritate, idē est qd veritatem amare: stare vel esse in Christo, idē est quod Christū diligere. Sciendum quippe est, quia ppositiuncula, in, semper cōglutinationē dilectionis significat, ita vt nunq; deus in aliquo nisi electo & dilecto, nunq; aliquis nisi electus & dilectus in deo, siue in Chrō, velut nūc in veritate stare aut esse, autoritate sacrę scripturę dicatur. Igitur pmissio quia ille homicida erat, statim subiūgitur: & in veritate nō stetit, vniuersa iniquitas eius explanari p partes inchoatur, q; primo nomine, quod est homicida, vniuersaliter exprimitur, sicut & Paulus de filiis huius loquēs, cū dixisset: Repletos omni iniquitate, mox eiusdē iniquitatis multas species digessit, subiungēdo: malitia, fornicatiōe, auaritia, nequitia, &c. ¶ Et in veritate, inquit, nō stetit. Quare? quia veritas in eo nō est. Hic iam pleriq; longū sunt texentes, querūt & hoc, quare veritas in eo non est? Nunquid enim (aiunt) veritas, nulla pcedente diaboli causa, creaturā suā reliquit, & in illo esse noluit, atq; idcirco ille in veritate stare nō potuit? Absit, Repugnat valde textus & ordo literę p̄sentis. Primum em̄ dictum est: Ille homicida erat ab initio, ac deinde subiunctū est, & in veritate nō stetit, quia veritas in eo non est. Itaq; si quæras, quare in veritate nō stetit? Respōdemus, quia veritas in eo nō est. Si quæras, quare veritas in eo nō est? Dicimus q; ille homicida erat. Hoc etenim diabolo est in veritate nō stetit, eo q; in eo veritas nō sit, qd est istis filiis eius Iudæis non manere in sermone dicētis: Si vos māseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos: nō manere inquit in sermone eius, propter id quod postmodū impropertat illis dicēs: quia sermo meus nō capit in vobis. Quæruit autē ipse causam ab illis, cur sermo suus nō capiat in eis, dicēs: Quare loquelam meā non cognoscitis? Et protinus respondit: Quia nō potestis audire sermonē meum, id est, p̄ immētate te homicidalis odij, grauis & intolerabilis loquela mea vobis est ad audiēdū. Igitur & pater ipsoꝝ diabolus idcirco in veritate nō stetit, quia veritas in eo nō est, id est, in eo nō capit, & idcirco veritas in illo nō est, q; homicida est ab initio, veritatē quę est ipse dei filius, semp̄ abhorrēs ineffabili odio. ¶ Proinde patēter exigit intērio dicentis, vt singulis, q; de patre illoꝝ diabolo dicunt, singula de ipsis filiis eius hoc modo subaudita reddant. Ille pater vester homicida erat ab initio, & vos nūc hęreditario me quæritis interficere odio. Ille in veritate nō stetit, & vos eadē superbia permoti, nō vultis manere in sermone meo, vt veritas vos liberet, & vere liberi sitis. In illo veritas nō est, & in vobis sermo meus non capit, & vos loquelā meā non cognoscitis. Sequitur. I. Cū loquitur mendaciū, ex proprijs loquit, quia mendax est, & pater eius. ¶ Præcedens clausula sic terminata est, q; veritas in eo nō est. Constat autē, quia creatura rationalis, in quacūq; veritas nō est, mendaciū loquitur. Nihil em̄ est mediū. Et idcirco necesse est, vt in q̄cūq; veritas nō est, cōtrarium eius, id est, mendaciū in illo sit. Nō igitur opus erat, vt cū dixerit: quia veritas in eo nō est, subiunxerit, in illo esse mendaciū, vel eundē loqui mendaciū, sed hoc solum dici, & audiri res postulabat, vnde audierit vel didicerit mendaciū. Itaq; recte postq; dixit: Veritas in eo nō est, sic annexuit: Cū loquitur mendaciū, ex proprijs loquitur, q; mendax est & pater eius. ¶ Cū loquitur inquit mendaciū, id est, cum loquitur aliquid qd sine dubio est mendacium. Omne em̄ quod loquitur iste mendax homicida, mendaciū est, etiam si sit aut eueniat quipiam eoz, q; esse vel futura esse dixerit. Nihil em̄ corde simplici, nihil oīno loquitur absq; intēione fallēdi. Primū eius dictū, qd ex sanctis scripturis habemus, nec est, nec erit. I. q; ait: Ascendā super altitudinē nubiu, similis ero altissimo. Quis em̄ in nubibus quæbitur dño, aut quis similis erit deo inter filios dei? Secundū nihilominus qd dixit: Comedite, & eritis sicut dii, nec est, nec erit: Quis em̄, inqt Psalmista, sicut dñs noster, q; in altis habitat. At vero qd eū dixisse legim⁹: Si filius dei es, mitte te deorsum, scriptū est em̄: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollēt te, ne vnq; offendas ad lapidē pedē tuū, est quidē scriptū, sed cū intēione fallēdi duplici corde hoc dixit, videlicet vt cor filij hominis, quē sanctū esse inuidebat, in vanā gloriā efferret, Igitur mendaciū est, omne qd hic homicida loquitur. ¶ Sed vnde mendaciū accepit, vel didicit? Ex proprijs inqt loquitur, q; mendax est, & pater eius. Sic breui descriptione diabolū mendacē expressit, vt totius mali originē satis intellectū habētibus aperuerit, vnde cōpta sit: Mendaciū, inquit, diabolus ex proprijs loquit, i. ex proprio corde cōfingit, & ita mendax est, vt mendaciū quoq; pater sit. Ac si diceret: Idcirco dixi diabolū mendacē mendaciū loqui ex proprijs, q; pater eius est, subaudis mendaciū. Pater autē dico, i. autor & inuētor. Superbia naq; tumēs, maluit refuga fieri pater mendaciū, q; apud altissimū patrē veritatis p̄sistere inter filios dei. Et hoc mō pater mendaciū illud sibi videbat adipisci, qd dicebat in corde suo: Similis ero altissimo, si cū ille veritatē de seipso genuisset, ipse ecōtrario mendaciū p̄ existeret. ¶ Quid ergo inquis? Nunq; q; diabolus pater dicit mendaciū, mendaciū econuerso dicendū est filius diaboli: sicut qui altissimus dicitur deus, & est pater veritatis, veritas econuerso dicitur, & est filius dei? Non.

Quia veritas in eo non est.

Idem mores diaboli & Iud.

Es. 14 Psal. 88 Gene. 3 Psal. 112 Matth. 4 Psal. 90

Es. 14 Mendaciū nō debet dici filius diaboli, sicut veritas dicitur filius dei.

Nec em̄ mendaciū substantia est, ideoq; non æque vt veritati dei, quę proculdubio substantia est, hoc nomen qd est filius illi substantialiter aptari p̄r. Aliter altissimus pater veritatis & aliter diabolus dicitur pater mendaciū, aliterq; veritas altissimo, atq; aliter mendaciū inest diabolo. Veritas quippe substantia est, & cōsubstantialis de secreta altissimi substantia nata ē: mendaciū vero, tanq; rubigo argēti, sic angelicę creaturę accidēs est. Diciturq; & est deus pater veritatis, vt verē genitor cōsubstantialis sibi filij, p̄ quē oia fecit. Dicit vero & est diabolus pater mendaciū, vt accidētis author & inuētor vitij, per quod nullā oīno substantiam, & ne muscā quidē, aut extremū vermiculum fecit, sed quædā eoz quę a deo facta sunt, nequiter infecit. ¶ O stultū & ignominiosum patrē, d̄ digne illudēdum diuinę paternitatis assimilatorē. Nonne tibi d̄ creatura petulca, satius erat de viro legitimo, i. creatore tuo veritatē, quę semē est eius, debito cū amore cōcipere, q; sexus tui p̄sonas, i. cōsubstantiales spūs p̄ phantasticos cōcubitus mendaciū fluxu pollueret? Cuncta em̄ rationalium spiritūū vniuersitas, cuius tu adulter spurcissime partē magnam polluisti, vna mēte vnum virū creatorē suum ambire, suamq; in opis naturę substantiā, tantę substantię semine, qd est veritas, locupletare debuit. Vnde em̄ sunt oēs filij dei, nisi q; participauerunt verbo, p̄ quod & facti sunt, qd est vnicus filius dei? At tu superbe & impure tantī patris amorē despexisti, & eidem, bonum de corde suo verbū in subiectā quoq; creaturam eructuanti, propriū qd eructuando de corde tuo, similis esse affectasti. Sed tā aduersa & puerila mēte qd eructuare posses, nisi qd illi verbo cōtrariū esset? Est autē illud verbū veritas. Quid igitu nisi mendaciū ebullires? ¶ Itaq; quęadmodū sceia naturalē vsū in eū vsū, q; est contra naturam, cōmutans, nullam hoc modo gignit substantiam, sed tantūmodo sui & alienoz corpore pollutionē, sic tu, dum relicto deo propriū qd de teipso generare vis, mendacium qd nulla substantia est, adinuenisti, & p̄ illud tu quidē nil creasti, sed libidinetuz consentientes spūs, tuos esse filios, i. vt tu mendax es, mendaces effecisti. Solus em̄ deus, q; cunctis quę generant vim tribuit generandi substantiam de seipso generare absque consorte potuit, p̄ quam & in principio cuncta fecit, & nūc vsq; quosdam ex hominibus deos, ac dei filios efficit, beatis cōsimiles angelis.

Inuestiturā contra diabolum

Psal. 45

Ignominiosū cōparatiū Roma, 4

¶ Finis Libri Octauī.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-

stam Commentariorum Liber Nonus.

Apiētissimus Salomon dicit: Sicut q; mel comedit multū, nō est ei bonum, sic q; scrutator est maiestatis, opprimet ab ea. Scrutator autē maiestatis ille est q; iudicioꝝ dei abyssum multā penetrare cōtendēs. Verbi gr̄a, dum legit vel audit hoc, quod p̄senti loco de diabolo dictū est: Ille homicida erat ab initio, & in veritate nō stetit q; veritas in eo nō est &c. inextricabilibus semetip̄m q̄stūculis nimis temere & interdū pueriliter obuoluit, dicēs: Si cūcta fecit deus bona valde vnde malum? Aut quō bonę substantię inesse vel innasci potuit? Itē, cur inqt deus angelū illū fecit, quē adinuenit rē mali fore p̄sciuit? Vel certe cur nō talē oēm rōnalem creaturā cōdidit, quā oīno impossibile esset corrūpi, vel in vitium labi? Cur nō oēs æque vt semetip̄m p̄ naturam incōuertibiles esse fecit? ¶ His atq; hmōi quæstiunculis nimis scrutator semetip̄os implicans, q; plurimi a gloria maiestatis oppressi sunt, & tanq; multo melius satiari semetip̄os cōuouerūt, vt, Verbi gr̄a Manichæi, q; ab initio fuisse dixerūt gentē tenebrę, quā nō fecerit, sed cū qua pugnauerit deus, & cū detrimēto sui supauerit, & inde partē eius, i. dei, i. electoz aias in isto p̄sentis vitę exilio captiuā detineri, & de eiusmodi gēte tenebrę istos genitos esse, q; nūc veritas ait: Vos ex patre diabolo estis, & quicūq; illis sunt similes. ¶ Igit altitudinē diuitiaz sapię & scię dei, incōprehēnsibilia iudicia eius & inuestigabiles vias eius, cū Ap̄to venerantes, hoc solū iuxta p̄dictum sapientē dicimus, q; oia propter semetip̄m fecit deus, impiū quoq; ad diē malū, i. illū quoq; quē p̄sciuit Prouer. 16 malū proprio vitio suoz, fecit propter semetip̄m, sciens & hoc vtiq; q; malitia eius vti posset ipse in bonum. ¶ Nunc demū descripto iam patre seminis nequā, filiorumq; scele- ratoroz, qd de semetipso filius dicat, audiamus. Sequit. I. Ego autē, quia veritatē dico vobis, non creditis mihi. ¶ Illius (inquit) qui homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est, vos desideria facere vultis, mihi autem non saltē creditis, non veritas, aliam

Pro. 25

Scrutator maiestatis

Psal. 39

Gene. 1

Roma. 1

Es. 1

Summa It dæorum

aliam ob causam, nisi quia veritate dico vobis: Quid isto puerisus: qd tali oculo nequius: Quid magis obliquu aut transuersum, q no credere cuiqua eo q veritate dicat, cu ecotra rio magis illi credendu fuerit, eo q veritate dicat: Sed ne mireris, isti etem de patre diabo lo sunt. Generatiōis aut diabolicæ propriū, hoc est, vt sit mēdax, & cōmutet veritatē dei in mendaciū, dicendo, s. bonū malū, & malū bonū, ponēdo dulce in amarū, & amarū in dulce, vocando lucē tenebras, & tenebras lucē. Isti igit, qm veritas ē, & falli nō pōt ipse, qui dixerat eis: Vos ex patre diabolo estis, necesse erat, vt maxime propter hanc causam nō crederēt illi, qā veritatē dicebat eis, & idcirco lucē tenebras vocarēt, qā lumē suū fundebat inuitis. Sed hoc impudētī contētiōne astruētēs, cito causa cadūt, nullius em habent rōnis patrocinium. Vnde & subdit: L. Quis ex vobis arguet me de pētō: Si veritatē dico, quare vos nō creditis mihi. Magna plane mansuetudo filiū dei, qua pecunētari dignat, qd eū de pētō arguere velit aut possit, cū ipse ad relaxanda pētā venerit, magna nihilominus iustitia, cuius conscia talem apud malevolos auditores propositionē facit, magna itidē & tuta veritas dicētis: Si veritatē dico, quare vos nō creditis mihi. ¶ Recte ergo propheta co testimonio Psalmista, cū dixisset: Intende prospere procede & regna. Statim subiunxit: Propter veritatē & mansuetudinē & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Quo aut illū sua in pēsentiā dextera deducit. Vsq; ad victoriam iudiciū, ad cōfutandas rebelles conscias inimicorū regis. Eo namq; tēdit, vt agnoscat, q in die iudiciū nullā inde sint excusationē habituri, qā nō crediderūt illi, pferim cū nec eodē sic proponēte possint obijcere: Fecisti aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eū iactare illud, qd iam vulgo dī, cuius vita despicit, restat vt & p̄dicatio eius contēnat. ¶ Sic & cōstanter humili dicit: Et quicūq; nō receperit vos, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerē, de plebibus vestris, in testimoniu eorū. Quid em est p̄dicatori, puluerē quoq; q de ciuitatibus reprobōrū pedibus eius adha sit, excutere in testimoniu eorū, nisi leuia quoq; pētā, sine qbus humana nō pōt oīno vita transigi, publice plangere, & quotidianis hęc emundando remedijs, de cetero vestimēta sua, i. mēbra totius corporis, ab omni luro vita carnalis impolluta custodire: Qui ergo discipulis hoc p̄cipiebat, vt vestimēta sua sic excutere, vt iuxta q Salomon ait: Omni tpe vestimēta tua sint candida, & oleū de capite tuo nō deficiat, sancte viuēdo pacē euangel. zarēt, digne prior ipse vestimētum suū mundū, & nulla excusatiōe indigēs ondebatur istis, dicēs: Quis ex vobis arguet me de pētō: Dicit aut de contēptoribus eorundē excusorū: Amē dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhōrū in die iudiciū, q ciuitati illi. Quanto magis isti inexcusabiles erunt, qui hunc de nullo quis exiguo pētō arguere valētes nō recipiūt: Igit cū dixisset: qd ex vobis arguet me de peccato, cōtinuo subiunxit: Si veritatem dico, quare vos nō creditis mihi, vt ita conuēti conscias suas interrogēt, quā excusationē habere possint in die iudiciū & p̄tinus addit: Qui ex deo ē, verba dei audit, propterea vos nō auditis, qā ex deo nō estis. Tanq̄ diceret: Quid aduersum me resultatis, dicētēs V nū patrē habemus deū: Omnis qui ex deo est, dinoscit hoc signo euidētī, qā habet aures audiēdi, & audit verba dei. Vos aut non auditis, sed estis sine auribus ad omne qd deus loquit, & hoc palam oibus est, ex eo maxime, q me queritis interficere, sicut paulo supra dixi, qā sermo meus nō capit in vobis, igit ex deo nō estis, & propterea nō auditis. Quid deinde restat, nisi sic esse vt dixi, qā vos ex patre diabolo estis. Itaq; breui cōclusionē terminata est tota cōfutatio istorū, qā patrem suū Abrahā esse iactantes, vñ quoq; patrē deū se habere mētiti sunt, ex quo vana defensionē suam adorti, dixerunt: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquam. ¶ Veruntū diligentius considerandū est, qd sit, qd dictum est: qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nō auditis, quia ex deo nō estis. Quid em est esse ex deo, & idcirco verba dei audire, vel ecotra ex deo nō esse, & propterea nō audire: Nulla plane esset questio si ita dictū fuisset: qui verba dei audit, ex deo est, propterea vos ex deo nō estis, quia nō auditis. Cōstat em & vulgo quoq; notū est, qā ex quo verbū fidei suscipit, & in Ch̄o renascit homo ex deo est, & ad deū pertinet, Iohanne hoc idē testante, quia oīs spūs, qui cōfitef Ch̄m in carne venisse, ex deo est, & ex eo quēlibet ex deo nō esse cognoscimus, q verba dei nō audit, vt in regenerationē dei transferat. Sed propterea (inquit) vos non auditis, quia ex deo non estis. ¶ Igit quid sit ex deo esse, vel non esse, & propterea verba dei audire vel non audire, cū autoritate sacre scripturæ, querēs primo ad memoriā reuocemus causam, cur hęc dicta sint, ne vllā vobis nebulā iam aspergat hærēsis Manichæorum, qui de his dñi verbis dicere soliti sunt, Ecce quia duæ naturæ sunt, vna bona, & altera mala, dñs dicit: Propterea vos non auditis, qā ex deo nō estis. Dicta sunt vtiq; hęc propter elatam nimis Iudæorū superbiam, qua (vt dictum est) se solos ex deo esse p̄sumebant, videlicet secundum Isaac, quem ex deo Sara sterilis & longæus, ex deo inquam, per

Psal. 44

Excutere puluerē de pedibus Matth. 10

Ecci. 9

Matth. 10 Luc. 10

Qui verba dei audit, ex deo est.

1. Iohan. 4

Quid ē, hic ex deo esse.

Gene. 17

per dei repromissionem, & non per carnis accepit consuetudinē, quō Agar Ismaelem, qā profecto (sicut iam superius dictum est) naturale est, vt de viro quis veterano iuueni concipiat, qualis erat Agar, vt autē anus, p̄fertim sterilis (qualis erat Sara, qualis erat Elisabeth) concipiat, dei donū est. Hoc sciētēs, se solos (vt dictū est) ex deo esse, se solos p̄sumebant esse filios Abrahæ. ¶ Aduersus h̄mōi æstimationem veritas p̄sena: Qui ē ex deo (inquit) verba dei audit, propterea vos non auditis, qā ex deo non estis. Quod est dicere: Qui non in illa multiplici superfluitate naturæ est, de qua deus post peccatum primi hominis dixit ad Euam, matrem cunctorū viuētium: Multiplicabo ærumpas tuas, & conceptus tuos, sed ex illa benedictione, qua in paradiso ante peccatum benedixit eis, dicēs: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouent sup̄ terram, de qua potissimū benedictione, ille pater noster Isaac extitit, de cuius nobili ortu vos secundū carnem plurimū gloriāmini, hic verba dei audit. Constat quippe q omnes sancti & electi q nunc per Christi gratiam vocant, iustificant, meritisq; diuersis magnificant, omēs (inquam) & si non eadem p̄rogatiua meritorū, eadem tñ providentia dei, qua & Isaac, p̄feciit & p̄destinati generant, & omnes ex illa benedictione sunt, qua primos hoīes ante p̄ctm (vt p̄ dictum est) benedixit deus. ¶ Illud quoq; certum est, qā nisi peccatū admissum fuisset, illi tantūmodo nascerentur, q nunc per Christi gratiam liberantur. Illi autē omēs qui nunc in perditione relinquuntur, ex illa maledictione sunt, qua dictum est ad mulierem: Multiplicabo ærumpas tuas, & conceptus tuos, quia nisi peccatum (vt iam dictū est) p̄cessisset, nullatenus ista sylua (quæ ad nihil aliud est, nisi vt excidat, & in ignē mittat) de radice carnis nostræ succreuisset, Igit qui est ex deo (inquit) id est, ex benedictione illa, qua deus omnes ad vitam pertinentes nasci iussit, hic verba dei audit. i. p̄eunte gratiæ dei aspiratione obaudit, ad eandem vitam, quam intercipientē p̄uaricatione perdidit reuocanti. Et propterea vos non auditis, quia non (vti vos putatis) æque vt Isaac pater vester secundum carnem, ex illa benedictione, sed ex maledictione, quæ peccatū consecuta est, multipliciter & superflue pullulastis, testante propheta: Quia de aquis Iudæi, i. non ex fide p̄m, sed ex sola carne traducti estis. Sequit: Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, qā Samaritanus es tu, & dæmoniū habes. ¶ Causa superiori terminata, congrue satis Euangelista sequenter orditur, dicēdo: Responderunt igitur. Nam hæcenus ab eo loco, quo dictum est: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquam. In hoc Iudæi steterunt, vt seipos ex antiqua carnis nobilitate ad deum p̄tinere, tantūmq; Iudæorū, & non etiam gētium, deum esse confirmarēt. Sed cōfutati sunt, & ita obstructum est os eorū, vt ramos oleastri, q contra naturam inserti sunt in bonam oliuam, iam curandum non sit, q naturales rami non fuerint. i. nobis q cōuersi in gētibus in fide patriarcharum stamus, curæ esse non debeat, q secundum carnem filij Abrahæ non sumus. Igit qā causa ceciderunt, & ratione superati sunt, furiose ad conuitia prorunt, quō si athletam fortissimū victus, & solo deiectus aduersarius, quia ferire non potest armis, petat spumosis dentibus: Nonne (inquiunt) bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmoniū habes. Ecce duo quasi peccatoris argumenta. Dixerat enim: Quis ex vobis arguet me de peccato: Si veritatē dico, quare vos non creditis mihi? Ergo ne intactus abiret, impingunt duo hæc, q & Samaritanus esset, & dæmoniū haberet. ¶ Sed apertē mērita ē iniquitas sibi, qā profecto hæc verba non sunt dæmoniū habētis, sicut & turbæ quodam loco testantur, dicētibus pharisæis: Dæmoniū habet, & insanit. Quid em eum auditis? Igitur iuxta quod & quidam sapiēs dicit: A facie verbū parturit fatuus, sicut gemitus partus infantis, cito per furiosum stultitiæ suæ partum, verum esse testati sunt, qd dixerat veritas, q ex patre diabolo essent, qui ex proprijs loquit mendacijs. Non em cum paruo amaritudinis suæ tormēto blasphemiam hanc enixi sunt, quam de patre suo, patre mēdaciū conceperunt filij mendaces, animæ adulteræ & fatuæ a facie verbi, ab increpatione veritatis mēdaciū parturiētēs. ¶ Porro, vbi vel qd dixerunt, q dæmoniū haberet, & in hoc Euangelista superius, & in cæteris similiter inuenimus, Nam & supra dixerunt: Dæmoniū habes, qstē querit interficere: & ipsum quoq; Beelzebub vocauerunt, dicēte ipso apud Matthæum: Si patrē familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius: Verum vbi vel qd Samaritanum illum vocauerunt, vel vnde huiusce impropriet̄ occasionē nacti sint, apud neminē Euangelistarum inuenimus, nisi forte pro eo q apud Samaritanos, quibus vtiq; Iudæi non coutebantur, biduo mansit & docuit, vt idem hic Euangelista refert longe superius. Respondit eis Iesus: Ego dæmoniū non habeo, sed honorifico patrē meum, & vos inhonorastis me. Hoc loco cū dicit: Ego dæmoniū nō habeo, nusq; a magna māsuētudine sua recedit, qua (vt superius iam dictū est) neminē resellere cōsuevit. Aliud nāq; est, cū interrogatus quis negat, atq;

Libr. 9

Luc. 1

Gene. 3

Gene. 1

Roma. 4

Nati sub maledictione ex deo non sunt

Matth. 9

Esa. 48

Roma. 6

Srulta Iudæorum blasphemia Plal. 26. Iohan. 9. Ecci. 9

Iohan. 7

Matth. 10

Iohan. 4

Mansuetudo Christi atq;

atq; aliud, cum id qd alius affirmaverit, ipse ex opposito confitetur, alius denegat. Hoc plane interrogando dixerunt: Nonne bene dicimus nos, qd Samaritanus es tu, & demonium habes? Cetero & supra dixerunt cu affirmatiōe, demonium habes, qd te querit interficere, & paulopost dicturi sunt nihilominus affirmantes: Nunc cognovimus, qd demonium habes. Igitur & in hoc mirabile servat mansuetudinis atq; veritatis suae tenore, qd vnu idemq; opprobrium & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia dissimulat. Porro, quantum ob causam dicant illi Samaritanum, quae utiq; non ignorabat genere esse Iudaeum & a loco Galilaeum, de quo & supra dixerunt: Scrutare & vide, qd propheta a Galilaea non surget, illud mirum est de parvulis istis, quos invidia occidit, quo contra semetipsos sententiam dixerunt, ita ut iuxta Psalmistam recte de hoc etiam dici possit: Quia sagittae parvulorum factae sunt plagae eorum, & infirmatae sunt contra eos linguae eorum. Si enim pro causa qualibet extrinsecus accidenti, quam tamen nulla significatione exprimit de homine naturaliter Iudaeo tunc cito facere volebant Samaritanum, quo ipsi quarentes interficere hominem, qd veritatem loquebatur eis, qd Abraham non fecit, dicebant: Semen Abraham sumus, pater noster Abraham est, & vnum patrem habemus deum, & irascebant sibi non esse concessam. Sed iam ipsum attendamus veritatis & sapientiae responsum: Ego (inquit) demonium non habeo. Notandum quod non ait: Ego Samaritanus non sum: Profecto dum de hac parte in eum opprobrium silent, ipse silentio suo satis indicat, qd genere vel communionem, quam Iudaei cum Samaritanis non habebant, esse Samaritanum vel Iudaeum, aut certe Graecum non tanti est, ut quisq; animam advertere, aut ullam operam dare debeat ad eluendum vel remouendum a se huiusce dominationis opprobrium. Alias autem & vere iuxta mysticum sensum, quae tamen Iudaei non accedebant, Samaritanus est dominus noster Iesus Christus, sicut ab ipsis nominis interpretatio palam omnibus intelligi datur, Samaritanus etiam interpretatur custos. Quis autem nisi ipse verus & purgillus, non dormitans, neq; dormiens humani generis est custos? Quapropter in illa insigni parabola, quam sic inchoat: Homo quidam descendebat ab Hiericho in Hiericho, & incidit in latrones, pulchrum seipsum Samaritani illius nomine & ope commedat, qd facies iter venit secus eundem hominem, & alligavit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Prospiciens etiam iste custos noster de excelso sancto suo, de caelo in terram aspiciens, vidit genus humanum a latronibus despoliatum, & plagis impostis semivivum relictum, id est a diabolo deceptore dignitate suae conditionis exutum, & creatoris sui non quidem imagine, sed sola similitudine nudatum, quae erat semivivum esse relictum. Ratione secundum quam ad imaginem dei factus est, homo non perdidit, sed imitatione bonitatis eius, secundum quam ad dei similitudinem factus erat, amisit. Vidit (inquam) genus humanum sic semivivum, & appropinquavit, proximus enim noster factus est & absque peccato nostri per omnia similis, & omnem curam, quam eadem parabola profert, adhibuit. Igitur de hoc nomine quod est Samaritanus, recte custos hominum dominus noster tacuit, & tacendo satis laudavit. Hoc autem quod nullius bonitatem retinet, interrogatus non bene dictum esse respondit, dicens: Ego demonium non habeo. Sed quid? Honorifico (inquit) patrem meum. Haec ergo contrario modo opposita esse constat, demonium habere, & patrem dei honorificare (ipso autore) qd aduersaria propositioni qua dictum est: Et demonium habes, respondens sic opponit: Non, sed honorifico patrem meum. Amplius honorificare deum, & inhonorare dei filium, opposita sunt: qd non solum sensu, sed & voce contraria sunt. Proinde demonium habere, & deum inhonorare, voce quidem diuersa, sensu autem paria sunt. Igitur dum sic respondet mansuetus & verax: Ego demonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me, opprobrium inimicorum retorquet in caput ipsorum, vocis quidem deuitans horrifonam, turpitudinem, ne diceret: vos potius demonium habetis, rei autem retinens veritatem, qd nisi reuera demonium haberet dei filium non inhonoraret. Quo dicto statim pueris illorum cogitationibus occurrit, dicens: Ego autem gloriam meam non quero, est qd querat & iudicet. Existimabant enim iniqui, qd ille esset sui similis, id est qd vanam queres gloriam de seipso testimonium phiberet, & ea mente diceret: Quis ex vobis arguet me de peccato? & his similia, qua & illi, quibus recte dicebat: Vos estis qd iustificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda vestra, & limbo plurima. Talem quippe illum haberi cupientes, superius dixerunt: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium suum non est verum. At ille intantum nulli vnquam adulatus est, ut in civitate illorum magna, & ampla, vel vnus noctis hospitium habuerit, sed semper foris, & in Bethania maxime hospitatus sit. Non enim quemadmodum homines, mundi huius amatores gloriae suae quarentes, & in domibus regum esse festinantes, omnibus adulant, & idcirco recte mollibus vestiti dicunt, non (inquam) ita & ipse fauore illorum optabat, ut sibi ab eis quantocius regia salutatio acclamarent, & diceret. Vuat rex Christus, & sic ab hominibus vel phoestesup solium Dauid dictum sublimaret. Quod si quippiam talem expectaret ab eis, non utiq; sic argueret eos in veritate, ut & pauloante non tacuerit, dicens: Vos ex patre diabolo estis. Verissime ergo ait Ego

Iohan. 7

Psal. 93

Quo Christus est Samaritanus

et demoni nationis

Psal. 120

Luc. 10

Psal. 101

Honorare deum & inhonorare filium dei contraria sunt

Psal. 49

Luc. 16

Math. 27

Luc. 7

Math. 11

Ego gloriam meam non quero. Et protinus adiungit: Est qd querat, & iudicet. Tuti ergo valde animi verba sunt haec. Quo enim gloriam Christi sui, gloriam regni, gloriam sacerdotij eius non quereret & iudicaret? Quo hanc eius confidentiam non agnoscebant? Iuravit enim dominus David veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam: Hoc de gloria regni eius dixit spiritus propheticus. Item de gloria sacerdotij eius: Iuravit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum Melchisedech. Erant ergo inimici veritatis, & cum patre suo, patre mendacij diabolo consilium insipientis ineant, quo quasi rationabiliter consilium dei spernant in semetipsis, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos, & hoc modo impleant scripturam dicentem: Assiterunt reges terrae, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nam reuera qui iuravit (ut supra dictum est) rite providebit sibi, ne iuramentum suum irritum sit. Queret enim & iudicabit gloriam Christi sui, ut sitis vos inimici Iudaei, quasi tepestas transiens, ipse autem quasi fundamentum sempiternum, videntibus cunctis & audientibus vniuersis, sententiamque laudantibus, qd reos maiestatis gloria sui filij inuidos, dominus cetero duplici contritione conterendos iudicabit vos, ipso rege loquente ad vos in furore suo, & in interitu vestro ridete ac dicete: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, praedicans praecipuum eius: Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hereditate tua, & possessionem tuam terminos terrae. Sequitur: Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in aeternum. In eo quo cepit veritas sermone pseruat, singulare vndeque constantiae totius exemplar, primamque propositionem lassatis aduersariis eodem sensu, paucis tamen verbis demutat, iterat. Supra namque sic proposuerat: Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos: Nunc vero inquit: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in aeternum. Profecto manere in sermone, id est sermonem seruare, & mortem non videre in aeternum, ipsa libertas est, de qua illic dictum est: Et veritas liberabit vos. Hoc ergo in seipso praedocuit, ut cum malorum pueritas crescit, non solum frangi praedicatio non debet, sed etiam augeri. Illud tamen ptereundum non est, qd cum prius ad secundam personam sermonem dirigens dixerit: Si vos manseritis in sermone meo &c. tertia nunc uti personam maluit, dicens vniuersaliter: Si quis sermonem meum seruauerit. Nec enim decebat, ut eis, quibus iam dixerat: Vos ex patre diabolo estis, data iam sententia de perditione illorum, conditione, iteque ingereret eisdem vitae & salutis. Dixerunt ergo Iudaei: Nunc cognouimus qd demonium habes: Abraham mortuus est, & propheta & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in aeternum? Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qd mortuus est? Et prophetae mortui sunt. Quae te ipsum facis? Vere stultis, quales maxime isti sunt illud peccatum, cuius & serui sunt, ita ut cum studio contentionis aduersus dei sapientiam dimicant, quae sint elementa exordij sermonis dei, nec dum se scire indicant. Vbi nam cor suum dereliquerunt, & aures suas deposuerunt, tam multa clamante scriptura, de morte peccatorum pessima. Verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus confitebit tibi, neque mors laudabit te non expectabunt qd descendent in lacum veritatem tuam, vel, quoniam non est in morte qd memor sit tui, in inferno autem quis confitebit tibi? & his similia. Nempe de hac morte vera, de hac morte mala dicebat veritas: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in aeternum. At illi qui iam aeternae morti inharserant, & eandem mortem cui inharserant, non videbant, dum solam mortem carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. Dixerunt ergo: Nunc cognouimus, qd demonium habes. Et vnde de parvulis possessores stultitiae, tanta rei nacti estis notitiam? A maioribus (inquiunt) capimus argumentum, Abraham enim & prophetae mortui sunt, qd & maiores qui tu fuerunt, & sermonem dei meliorem, magisque tuo sermone authenticum seruauerunt. Quae ergo te ipsum facis? Quousque tendis supra te metipsum, vel cuius ad mensuram magnificas te ipsum, cuius mensuram nos omnes nouimus, videlicet quod sis homo Galilaeus, fabri filius? Talis utique percunctatio dictum, Quae te ipsum facis, nimis iniuriosa est: Quis enim aliud seipsum facit, qd est, nisi is, in quo veritas non est, mendax & mendacij pater, & omnis hypocrita & nequam, qd utiq; ex parte eius est? Ita ergo dente putrido sapientiam commordentes, & pede falso veritati resistentes quali sint retusi responso audiamus & nos. Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater qui glorificat me. Ne haec dicta ullam filij dei impotentiam sonare videant, tanquam minus patre deo filius dei gloriosus sit, hoc primo sciendum est, quod nemo, nisi aliena raptor gloria, seipsum glorificare aestimandus sit. Qui enim se iactat & dilatat, confidens in corde suo, exemplo illius, qui primus creatoris sui communionem contempta, sibimet in corde suo loquens: Sedcho (inquit) in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo: ille (inquam) qd iactando, & dilatando se hunc imitatur, glorificare seipsum dicendus est, eiq; recte dicitur: Quem

Psal. 131

Psal. 109

Luc. 18

Psal. 7

Graue iudicium Iudae

Proverb. 10

Psal. 2

Non cessandum a praedicatione propter malos

Non cessandum a praedicatione propter malos

Non cessandum a praedicatione propter malos

Non cessandum a praedicatione propter malos

Non cessandum a praedicatione propter malos

Non cessandum a praedicatione propter malos

Mortem non gustabit in aeternum

Mortem non gustabit in aeternum

Hebre. 9

Psal. 33

Esa. 38

Psal. 6

Prover. 28

Esa. 14

Prover. 28

Quem teipm facis, q̄a stultus ē, & iurgia cōcitat, dum supra semetipm se extendit, so cialē compariū charitatē deserēs, inferiorumq; charitatē fatidians. Ergo dei filius non seipm glorificat: nam ecōtra cum in forma dei esset, nō rapinam arbitatus est, & qualē esse se deo, sed semetipm exinaniuit, formam serui accipiēs, in similitudinē hoim factus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit semetipm, factus obediēs patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis. ¶ Igit non, vt Arrius impie calūpiatus est, impotētiam suam dei filius testat, cum dicit: Si ego glorifico meipm, gloria mea nihil est, est pater meus q̄ glorificat me, sed cōcordē cum patre exprimit charitatē, qua se non solū nūq; a patre diuisit, sicut calūpiatur isti dicētes: Quē teipm facis? Sed potius paternā obediēs charitati, qd̄ infra se erat, s; humanam naturam assumpfit. Dicat itaq;: Si ego glorifico meipm, gloria mea nihil est. i. quicq; supra semetipm tendit, sicut vos de me calūpiamini dicētes: Quē teipm facis? gloria eius nihil est. Debemus em̄ concordem patris & filij charitatē nos imitari, qua & pater filium, & filius patre glorificat, ip̄o filio dicētes: Pater, clarifica filium tuum, vt & filius clarificet te, vt mutua charitatē fiat in nobis qd̄ scriptum est: Honore inuicē pr̄uenientes, & tunc gloria nostra non nihil est. Ea quē protinus addit, cordi prudenti & auti doctrinam quārētū humilē satis de obiecta calūpnia purgationē sonant filij dei, videlicet, q̄ non vanam quārēdo gloriam, sed certā ob causam de seip̄o dicat hęc, & cetera hmoi. Cum em̄ dixisset: Est pater q̄ glorificat me, statim adiecit: Quē vos dicitis, q̄a deus noster est, & non cognouistis eum. Ego autē noui eum. Et si dixero, q̄a non noui eum, ero similis vobis mēdax. Sed scio eum, & sermonē eius seruo. ¶ Quid igitur? Vt q; q̄a dixit: Et si dixero, q̄a non noui eum, ero similis vobis mēdax, ecōtra lubaudiēdum est, q̄a si vos cognoueritis eum quē dicitis, q̄a deus noster est, eritis similes mei veraces. Quid nūc potius eligēdum est? Quid nisi inspiēs consiliū dare audeat veritati & sapie dei, vt vanā gloriā suspitiones vitando, neget se scire deum, vel ipm esse patre suum, & sic fiat veritas mēdaces sunt, faciat sibi similes veraces. I. deum confitētes pariter & cognoscētes. Imo si isti scire nolunt, nonne & sic expectare satius est, donec omnis mundus sciat gloriam eius qm̄ est qui quārāt & iudicet? Frustra nanq; veritas in hunc t̄ modum venisset, si seipsum negando mēdaces satsfecisset. Bene ergo quod mallet eligēs: Sed scio (inquit) eum, & sermoem eius seruo. Hic em̄ sermo eius est, & hoc mandatum ille mihi dedit, vt non solum vsq; ad opprobria, sed & vsq; ad mortē, testimonium veritati pr̄dicando, q̄ ipse me miserit ad hoc, q̄ quisquis sermonē meum seruauerit, mortē nō videat in æternam. Sequit̄: L. Abrahā pater vester exultauit, vt videret diē meū, & vidit & gauisus ē. ¶ Refutato vanā gloriā conuicio, quo denotauerant eum aduersarij dicētes: Quē teipm facis? Nunc demū ad illud respondet, qd̄ cum indignatione non parua interrogauerant, dicētes: Nunquid tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est? Abraham (inquit) pater vester exultauit, vt videret diē meum. Magna & mira scia, qua & magnum patris Abrahā meritum & longe maius suā magnitudinis pr̄dicat testimoniu. ¶ Quid em̄ est, qd̄ ait: Exultauit vt videret diē meum, nisi illud, qd̄ & nos in eodē patre fidei nostrā recte miramur, q̄a primus ad pr̄ceptum dei longam & laboriosam sustinuit peregrinationē, sic non quasi tristitiam aut necessitatē, sed vt verā magnā lætitiā expectationē. Promiserat em̄ illi deus nullum habēri hāredē, imo (& qd̄ maius est) sterilē habēri vxorē, q̄ in femine eius benedicerent omnes gentes. Nec statim accepit filium, p̄ quē illud semē benedictionis quod est Christus, sperare posset, sed prius exijt, nesciēs quo iret, & in terra aliena in casulis habitando, demoratus est, non habēs hic manētem ciuitatem, sed futuram inquirēs. Hoc ergo magnum quidē est patris Abrahā meritum, qd̄ hanc eius obediētiam dei filius appellat exultationē, sed longe maius est suū ipsius testimoniu, q̄ diē suum fuisse testat, eius dem exultationis pr̄mium, dicēdo: Exultauit vt videret diē meum. ¶ Et vidit (inquit) & gauisus est. Tunc quippe diē dñi Abraham vidit, cum in figura summæ trinitatis angelos hospitio suscepit. Quibus profecto susceptis, sic tribus quasi vni locutus est, quia & si in personis numerus trinitatis, in natura vnitas diuinitatis ē. Vidit ergo & gauisus est. Quis autē pensare pōt illud beati senis gaudium, qm̄ accepit diuinā exultationis suæ pr̄mium, s; filium, veracis dei testimoniu, posteritatis initium, generis fundamētum, salutis argumētum, nascituri Christi seminarium? Quis (inquam) nisi quē eadē fides animauit p̄sentificere potest gaudium amici dei, quo dilatabat anima eius, cum staret familiariter cū illo sub arbore, a cuius facie timide abscondit se reus Adam sub arbore, & cibus suis illum pasceret, quē ille p̄ cibi rapinā offenderat, suamq; radicē vetus oliua reuirefcere cōspiceret ad proferendum fructum, qui tandem vetiti ligni morsus expiaret? Recte igitur hic filius Abrahā

Philip. 2

Arq̄lis gloria patris & filij

Iohan. 17 Roma. 12

Non est ta cenda veri tas ppter suspitiones

tmundum

Gene. 17

Gene. 12 Hebre. 13

Vidit & gauisus est. Gene. 18

Adā & Abrahā comparatio.

Abrahā maior q̄ Abraham, Abraham, inquit, pater vester exultauit, vt videret diē meū & vidit & gauisus est. At illi carnales filij Abrahā, suos a carne oculos nō subleuātes, & in eo solā carnis ætatem pensantes, verba hęc intelligere nolēbāt. Verba em̄ oris eius, inquit Psalmista, verba in quā iniusti huius Iudaici populi, iniquitas & dolus, & noluit intelligere, vt bene ageret. L. Dixerūt ergo Iudæi: Quinquaginta annos nondū habes, & Abraham vidisti? ¶ Nō ignorabat veritas quicq; respōdisset, vertendum esse in calūpniam. Sic em̄ infitebant aduersarij, quō luctatores improbi, q̄ vix fortissimū, quia virtute deſicere nō possunt, fraude, vt in foucā ruere faciant, circūueniunt. Sic em̄ isti insidiosi vrgebāt, vt verbum elicerent, quod pro blasphemia condemnare possent. Attamē respondendū illis erat, vt totus mūdus, illis nō audientibus, audiret: nō neglecta scriptura, quæ dicit: ne effundas sermonem, vbi nō est auditus: cum nō tam propter illos q̄ persequebātur, q̄ propter nos qui credituri eramus, idem sermo funderetur. L. Dixit ergo Iesus: Amen amen dico vobis, anteq̄ Abraham fieret, ego sum. ¶ Inuitata quidē, sed propria secundū rem dictio est, ante Abraham ego sum. ¶ Ante em̄ pr̄teriti tēporis est, sum pr̄sentis. Et q̄a pr̄teritum & futurum tempus diuinitas non habet, sed pr̄sens semper habet, non ait, ante Abrahā ego fui, sed ante Abrahā ego sum. Vnde & ad Moyſen dicitur: Ego sum qui sum, & dices filijs Israel, qui est, misit me ad vos. Ante ergo vel post Abraham habuit, q̄ accedere potuit per exhibitionē pr̄sentie, & recedere p̄ cursum vitæ. Veritas vero semper esse habuit, q̄a ei quicquam, nec priori tēpore incipit, nec subsequētī terminabitur. Sed sustinere ista æternitatis verba mētes infidelium non valuerunt, imo noluerunt, sicut de hoc maxime iniusto & insipiente populo scriptū est, & iam supra dictū est, q̄a noluit intelligere vt bene ageret. L. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum. Iesus autē abscondit se, & exiit de tēplo. ¶ Finis atq; principium certaminis huius idem est. Principium quippe est locus ille vbi sic scriptū est: Dixit ergo eis iterum Iesus: Ego vado & quærētis me, & in peccato vestro moriemini. Sic nanq; ante hęc Euangelista superiora terminauerat: Et nemo apprehendit eum, q̄a nondū venerat hora eius. Est ergo principiu aliud quod sequitur: dixit ergo eis iterum Iesus &c. At vero illic ait dñs Iesus: Si ergo non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Dixerūt ergo Iudæi: Tu quis es? Respondit Iesus: Principiu qui & loquor vobis. Nūc vero ait: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Igitur finis initio cōueniens redditus est. Nō enim discrepat, sed alterutrum confirmant hęc, principium ego sum: & antequam Abraham fieret, ego sum. ¶ Item quod illic verbis cōminatus est, dicēs: quærētis me, & quo ego vado, vos non potestis venire, si enim nō credideritis q̄a ego sum, moriemini in peccatis vestris, hoc ipsum factis hic expressit, dum tollētibus illis lapides, vt iacerēt in eum, pro eo q̄a dixerat, antequam Abraham fieret, ego sum, abscondit se, & exiit de tēplo. Quid enim est, q̄ Iudæi nunc vsq; longe sunt a salute, nisi q̄a Iesus, id est saluator, ab illis abscondit se? Et quid est, q̄ ciuitas & tēplum super oculos, imo & super cadauera illorum cecidit, exterminātibus Romanis, & quæcunq; illic deo patrum suorū offerre vel celebrare consueuerant, holocausta arietū, & adeps pinguium, & sanguis vitulorum & agnorum & hircorum, neomeniæ & sabbata, & aliæ festiuitates eorum, quasi sterco sup vultus illorum proiectæ sunt, deo protestante ac dicente, iniqui sunt cœtus vestri, Calēdas vestras & solēnitates vestras odiuit aia mea, facta sunt mihi molesta? Quid, inquam, hoc est, nisi q̄a Iesus absconditus exiit de tēplo, dicēs: Ecce relinquetur domus vestra deserta: vel iuxta prophetam quoq; dicēs: Reliqui domum meam, dimisi hāreditatē meam, facta est habitatio mea, quasi spelunca Hyænarū. Igitur dominus & magister, qui in hac eadē causa dixerat, si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, recte prior iste (vt dignū est) in eodē sermone suo certo gradu inconcusus permanet: vnum idemq; tam fortiter q̄ suauiter, a principio vsq; in finē, inter occurſantes aduersarios retinēs, & sicut Apostolus ait: q̄a quod infirmum est dei, fortius est hominibus: in eo quoq; quod quasi infirmus se abscondit & exiit, victoriæ totius p̄fectionē expressit: quia non tam a lapidibus, quā a lapideis Iudæorum cordibus fugit. Nunc ab istis absconditus, & (vt pr̄dictum est, de tēplo egressus, quid deinde fecerit, quōmodo rerum, quas nunc luce clarius conspicimus, pr̄figurationē profecutus sit, at tēdamus. Sequitur: Et pr̄teritēs, vidit hominē cæcum a natiuitate. ¶ Lux vera Christus, qui & hoc superius dixit, ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ, lux vera, inquam, quæ illuminat omnē hominē venientē in hunc mundum, q̄ a Iudæis oculos suos claudētibus ad gētes transferit, easq; illuminauerit, manifestum ē. ¶ Earum vtiq; scilicet gētū cæcitatē originalem, homo iste a natiuitate cæcus significat. Nepe est omne genus humanum a natiuitate cæcum, id est, a primis parentibus per originale peccatum diuinitatis visione fraudatum est, maxime tamen gentium populus, qui iuxta prophetam ambulabat in tenebris cæcus erat, quia videlicet, non vt Iudæis, ita & gentibus, patriarcharū prophetarūq; lucernas, lux mundi Christus ante se pr̄-

Psal. 38

Ecci. 32

In diuinitate temp est p̄sens nūc quā pr̄teritum aut futurum. Exodi. 3 Psal. 38

Iesus abscondit se & exiit de tēplo.

Esa. 1

Math. 23

Hiere. 15

1. Cor. 10

CAP. IX.

Esa. 19 Iohan. 9

miserat. Vnde & statim post finē lectionis huius, qd abscondēdo se vel de templo exēdō intenderit, exprimēs: in iudiciū ego, inquit, veni in hunc mundum, vt & qui nō vidēt, videant: & qui vident, cæci fiant. Ergo cæcū quidē erat ante huius lucis aduentū totū genus hu manū, absq; distinctione iudæi & Græci, testāte Apostolo, q dicit: eram us & nos natura fi lij iræ sicut & cæteri: verū tamen in comparatione gentiū, quæ neq; legis, neq; prophetarū illustrationē acceperant, neq; vllam dei notitiā habebāt. Iudæi sese vidētes esse putabāt, si cut item post finē lectionis huius dominus dicētibus pharisæis, nūquid & nos cæci sumus, si cæci essetis, inq; non haberetis peccatum, nūc autē quia dicitis, quia videmus, peccatū ve strūia manet. Igitur quod à iudæis se absconferunt, & oculos gentium esset illuminatur dominus noster, pulchro satis præsignavit mysterio, dū abscondēs se exiuit de tēplo, & p ræteriens vidit hominē cæcum à natiuitate, & illuminauit. Proinde quacūq; ex gēte quisquis Christi prædicationē recipit, & euangelio eius cunctas iudæorū cærimonias postponit, & pro illo velat stercora arbitrat, sicut ait Apostolus: ille est qui foris extra templū iudæo rum, à quibus lux mundi se abscondit, illuminatur: vt deū, cuius visionē in Adam perdidit, videre mereatur. Sed iam ipsum illuminationis ordinē mysticū prosequamur. Præteriens inquit, vidit hominē cæcum à natiuitate. Vere præteriens vidit, nā illos q se videre iacta bant prætergressus, & obtēto velamine sup corda eorū, ne videretur absconditus, venit ad nos, vt videremus eum qui cæci eramus. L Et interrogauerūt eū discipuli sui: Rabbi, q; pec cavit, hic aut parētēs eius, q; cæcus natus est? Nō otiose hoc interrogāt discipuli saluato ris, nā reuera parentū culpa vitiosi fœtus interdū solent procreari, verbi gratia: Per singu los mēses graua atq; torpētia mulierum corpora, immūdi sanguinis effusione releuantur. Quo tēpore si vir coierit cum muliere, dicūtur concepti fœtus vitium feminis trahere, ita vt leprosi & elephantiaci ex hac cōceptione nascātur, & fœda in viroq; sexu corpora, pra uitate vel enormitate membrorū, sanies corrupta degeneret. Vnde propheta Ezechiel in descriptione iusti viri, cum inter cætera dixisset, & vxorē proximi sui non violauerit, addi dit (inquiēs) & ad mulierem menstruatam nō accesserit. L Respondit Iesus: Neq; hic pecca uit, neq; parētēs eius, sed vt manifestetur opa dei in illo. J Quantū ad literalem sensum sua rumq; aliqua diminutiōe suae deformitate natos aliquos cōspicimus, nostram in illis carne despicimus, temerariū iactantes iudiciū, quod vel propter suā, vel propter parētum pro priorum culpā hoc euenit: sed cūctos venerātes, ministremus illis, tanquam reuera mem bris Christi, q diciturus est nobis, quā diu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, & re cordemur in talibus solere manifestari opera dei, per gratiā curationū, ad ædificationē ec clesiæ Christi. Quantū autē ad mysticū intellectū, peccauerūt quidē primi parētēs, vt cæcum nasceretur genus humanū, vtz vt iudaico populo per iustitiā creatoris illustrato, in cæci tate ignorantia gentilitas relinqueretur, nō peccauit ipsa gētilitas, neq; parētēs eius. Si em̄ propter peccata sua, vel parentū suorū gentilitate in tenebris relicta dicat quis, cōsequit vt iudaicū populū vel parētēs eius dicat pro suis electos fuisse meritis. Sed cōtra dicit Paulus, his verbis loquens de patribus: Nō solū autē illi, sed Rebecca ex vno cōcubitu habens Isaac patris nostri. Cū em̄ nondū nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundū ele ctionem, propositū dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocāte dictum est ei, q; maior ser uiet minori, sicut scriptū ē: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Ad ipsos autē filios dicit Moy ses in Deute. Scito igitur, q nō propter iustitias tuas dñs deus tuus dedit tibi terram hāc optimā in possessionem, cū durissimæ ceruicis sis populus. Memēto, & ne obliuiscaris, quō ad iracundiā prouocaueris dñm deū tuū, &c. Igit neq; gētiliū populus, plus peccauit, neq; parētēs eius, vt cæcus nasceretur: sed cū oēs tam iudæi, q; gētilēs essent ex vna puaricationis massa, patres iudæorū nullis præcedētib; meritis p gratiam electi, patres gētilium, vel ipsi gentiles per iustitiā vsq; ad tempus suum fuere neglecti, vt in illis tēpore suo mirabilis ma nifestarentur opera dei. Et protinus subiungitur. L Me oportet operari opa patris mei, do nec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari. Quamdiu sum in mūdo, lux sum mun di. J Vt sciatis (inquit) quæ nam propter opera dei in se manifestanda, homo iste cæcus na tus sit, ecce dico vobis: Opera patris mei, id est, opera illa, propter quæ pater meus me mi sit, oportet me operari, donec dies est, id est, donec præsens seculum voluit, quo cōsum mato, sequitur nox, in qua nemo potest operari. J Vnde autem præsentis seculi tempus dies dicitur: videlicet ex eo quod & alibi dicit: ecce ego vobiscum sum, vsq; ad consum mationem seculi. Et nunc ait: quā diu sum in mundo, lux sum mundi. Si enim Chri stus, quā diu in mundo est, lux mundi est: est autem in mundo vsq; ad consummatio nem seculi, profecto vsq; ad finem seculi dies, id est, aptum operari tempus est: E contra quod consummationi seculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Vn de Ecclesiastes dicit: Quodcunq; potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus,

Eph. 2

Iesus iudæ is abscondis tus genes illuminauit. Philip. 3

Ezechie. 18

Nemo ius dicādu p pter vitū natiuitatis

Math. 27

Roma. 9

Gene. 25 Malach. 1 Deut. 9

Math. vii. Eccl. 9

opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos quo tu properas, Ergo quod ait, donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari, idē est ac si dixisset, vsq; ad finē seculi, cui succedit tēpus, in q nemo potest operari, sed recipere qd operatus est. Hoc em̄ tempus operationis, illud receptionis est. Reddet quippe tunc dñs vnicuiq; secundum opera eius. J Quænam autē sunt opera quæ toto die isto operatur filius dei? Illa vtiq; quæ intendēs per viscera misericordiæ suæ deus noster visitauit nos oriens ex alto, scilicet illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebāt, saluos eos facere (vt ait Apostolus) per lauacrū re generationis, & innouationis spiritus sancti. Illa inquam operatur dei filius, donec est dies & tam diu operando, q diu est in mundo, lux est mūdi. Operari nāq; non definit per illoz ministeriū, quos operis sui vicarios cōstituit, scilicet per Apostolos vel Apostolicos viros cunctosq; prædicatores verbi dei, quibus & dicit: Ecce ego vobiscū sum vsq; ad cōsumma tionem seculi. J Igitur venerabilis, & memoria dignus ille quondā cæcus, qui neq; ipse pec cavit, neq; parētēs eius vt cæcus nasceretur, sed idcirco per dei prouidentia sic natus est, vt opera patris, quæ oportebat filium dei per totum diem, id est, per totum tempus præsentis seculi operari, in illo manifestarentur, id est, vt ex qualitate exterioris illuminationis eius, interior animæ nostræ illuminatio nobis fidelius commēdaretur. Non em̄ solo, quod fa cere poterat, imperio lux mundi cæcū hunc illuminauit, Verbi gratia, vt diceret: Respice, fides tua te saluū fecit. Sed quid? L Hæc cū dixisset, expuens in terram, liniuit super oculos eius, & dixit ei: Vade & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur missus. J Norandū in primis q non, vt ille Barchimæus, ita & iste cæcus sedēs secus viā, aut mendicans à domi no inuenitur, neq; hoc sæpe dicta lux mūdi expectauit, vt clamaret tale quid, vt ille dicens: Miserere mei domine fili Dauid, sed vltro natura indigenti se accommodauit, & gratui to beneficio tacenti subuenit. Nam hoc etiam ad manifestanda opera dei pertinuit, quia videlicet non expectauit opifex nostræ illuminationis, donec notitiæ suæ claritatem in no stris suspiraremus tenebris, qui tenebras ipsas lucem esse putabamus, imo nec vllam lu cis & tenebræ discretionē habebamus, sed vltro prospexit, gratuito vidit, gratis verbum suū carnem factū, notū fecit nobis, & ex illo cordis nostri oculos liniuit. J Quid em̄ aliud nobis manifestatur in illo cæco, per illud q; expuens dominus Iesus in terram, lutū fecit ex sputo, & liniuit eius oculos, nisi hoc spectabile & gratiosum opus diuinæ gratiæ, q; verbū suū pulueræ naturæ hominis vnium, nobis gentibus p̄dicari voluit? Tunc quippe quasi saluæ puluis admixtus est, & vnium duabus ex rebus lutū factū est, quando verbū vel sapiē tia, quæ dicit: Ego ex ore altissimi prodii, carnē nostram assumpsit, cui dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris, & ei, quæ omni vltro diaboli tanq; puluis efferebatur, & disp gebatur, gratuita dignatione in virginis vtero sese coniunxit, vt naturam leuem & instabi lem sup antiquæ dignitatis grauitatē statumq; repararet. Quod magnū pietatis sacramen tum cum gētib; prædicatur, reuera cæci nati oculi suavissime liniuntur, q; dociles mentes hoc q; maxime delectat, q; pro salute hominū tantum se humiliavit æterna dei virtus & sa pientia. J Itaq; suavissime cæci nati liniuntur oculi luto, qd ex sputo dñs fecit, quādo excelsi quondā nostræ generationis oculi, & palpebrę in alta subrectæ, humilem suscipiunt fidem incarnationis filij dei, & tali humilitatis antidoto curatur superbia oculorū, quia dum inor nate aperiri vellent, dicēte diabolo: Eritis sicut dii, scientes bonū & malum, e contra magis obtenebrati sunt. Vtz vbi cæcis oculis hoc lutum illitum, id est, incarnatio filij dei prædi cata & credita est, nō statim eodem, quamuis credulo auditu cæcus illuminatus, & visione dei, quam in Adam perdidit, factus est dignus, nisi ad fontē lauacri cathecumini accedēs baptizetur in nomine patris, & filij, & spūs sancti. Aliter quippe lumē oculorū nostrorum, spiritum sanctū nemo nostrum accepisset in remissionem peccatorum. J Bene ergo cæcus ille in quo manifestabantur hæc opa dei, nō statim vidit, vbi dñs oculos eius liniuit: Sed va de inquit & laua in natatoria Syloe, qd interpretatur missus. Nō enim dictum est tantum: Qui crediderit saluus erit, sed: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Oportet qp de filium tenebrarum quadā similitudine mortis & resurrectionis eius, in quē credidit al terari, & filiū lucis fieri, qd agit in baptismo Christi actu visibili, sed virtute inuisibili, te stante Apostolo qui ait: Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, cōsepulti cum ipso per baptismum in morte, vt quomodo surrexit Chrs̄ à mor tis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Recte igitur cæcus illi tis oculis non statim videt, sed ad natatoriam iubetur ire vt lauet, quia videlicet ex eo q; ca thecuminus, id est, auditor verbi dei quispiam est, regnum celoꝝ intrare meretur, nisi ex aqua & spiritu sancto fuerit renatus. J Sane quod interpretatur missus, non ipse dominus ad cæcum loquendo, sed hic Euangelista de suo interposuit, certi causa mysterij, videlicet vt intelligas per hāc natatoriam non aliud q; baptismi aquam debere accipi, quæ reuera na tatoria est eius, quæ pater misit, scilicet filij, vel certe spūs sancti, q; cum ipse vera sit remissio

Psal. 61

Luc. 1

Tit. 3

Math. vii

Luc. 18

Marc. 10

Luc. 18

Mysterium luti

Eccl. 29 Gene. 3

1. Timot. 3

Gene. 3

Marc. vii

Roma. 6

Iohan. 3

Iohan. 4.
Luc. 24
Syloa fons
in radicib⁹
Sion

Luc. 18

Mysteriū
illuminatiōis

Cæcus ille
Chro gra
tus & pri
mus, q pro
pter eū pas
sus est, mul
ta.

video.
Cōfessio si
deliū sup
hoc luto

Math. 10
Luc. 21.

1. Cor. 13
Psal. 41

peccator, eius utiq; gratia inuisibilis, tota est lauacri utilitas visibilis. Nā & ipse recte intel
ligitur per nomē Syloae, quod est missus. Etenim ipse quoq; missus est, iuxta illud: Paracletus
autem spūs sanctus, quē mittet pater in nomine meo, & alibi: Quē ego inqt mittam vobis
a patre. Est autē Syloa fons, in radicibus montis Sion prorumpēs, qui alternatē qdē aqua-
rum accessu in meridie fluit, id est, nō iugibus aquis, sed incertis horis diebusq; ebullit, & p
terraz cōcaua & antra saxi durissimi cū magno sonitu venire cōsuevit. Cuius naturæ oēs
effectus si qs accipere velit mystice, profecto intelliget q nō frustra magis p hunc fontem
dominus noster aquam baptismi significare voluerit. Abijt ergo & lauit, & venit vidēs. I
Ne vacare hanc putes coniunctionem cōpletiuam sic positam: Abijt ergo, cæci huius fides
subaudienda est: Vade inquit dominus ad natatoriā Syloae, & laua. Habebat autē ille fidem,
quæ ipsum saluum faceret, sicut & ille, cui dominus idem lumen postulanti: Respice inquit,
fides tua te saluum fecit. Abijt ergo & lauit, & venit vidēs. Hæc igitur illa est opex dei ma
nifestatio, quam intendens figulis ipse naturæ nostræ opifex, cum neq; hic peccasset, neq;
parentes eius, voluit tamē valde vtiliter imperfectū educere vasculū, vt cæcus homo nasce
retur. Ac si imari quippe nō valet, quantū pulchritudinis, quātūq; utilitatis habeat hæc
talis huius illuminatio cæci, cum omnes nos secūdam hanc imaginē exterioris illuminatio
nis intus sumus illuminati, speculemur ea quæ circa nos sunt acta opera dei, & q in semet
ipsis comprehendere ea non possumus, per hanc similitudinē nobis manifestantur, quæ ille
in nobis operatus sit. Ita q; vicini, & qui nouerant eū prius, qā medicus erat, dicebāt: Nō
ne hic est qui sedebat & mendicabat? Et ipsa hæc illuminatio cæci exterior, in qua (vt p
dictum est) quadam similitudine manifestant opera dei, quæ filiū eius oportet operari, do
nec dies est: ipsa inquam illuminatio, magnū & manifestatiōe dignū patris opus est. Itaq;
volente ipso qui gloriā filij sui quærebat, sicut idem filius paulo ante testatus est: Ego inquit
ens gloriā meam nō quero, est qui quærat & iudicet, vicini eius, & qui nouerant eum
prius, claritatem huius miraculi ventilauerunt, tantamq; flammam excitauerūt, vt ad deo
randos zelantes eius hostes pharisæos perueniret. Non solum inquit vicini, sed & qui no
uerant eū prius. Multi quippe nouerunt eum. Vnde: Quia mendicus erat inqt: Duabus ex
causis notus erat, medicus erat, qā videlicet & cæcus natus est, & publice mendicabat, & sic
nota persona miraculum latere non finebat. Et dicebāt inquit: Nonne hic est q sedebat &
mendicabat? Alij autē dicebant, quia hic est, alij autē, nequaq; sed similis est eius. Ille vero di
dit gratiā, eligēs magis inuidiā cū illo sustinere, q ingrato silentio laudi & gloriæ dei dam
num inferre. Cuius dicta siue responsa merito hic, vt vere fidus notarius, primū mēte me
mori, deinde & calamo excipere curauit, qā videlicet primus omnium mortalium pro Christo
quæstionibus pulsatus, & persecutionē passus est, & sic ad omnia respondit, quomodo ma
gnus ille cæcus per totū orbē diffusus, hodieq; in concilijs & synagogis respondēs, illumi
natoris sui gratiam cōfiteatur, fortis in laboribus, victor in persecutionibus, opportune vo
lentibus, importune nolentibus pdicans & cōtestans illud magnæ pietatis sacramentum, qd
mystice sub istis cæci huius verbis cōtinetur, lutū fecit ex sputo dñs, & liniuit oculos meos,
& abijt, & laui, & vidi, & credidi deo. Alij inquit dicebāt, qā hic est: alij autē, nequaquam, sed
similis eius est. Sic poterat splendor tātæ gloriæ dei obscurari, & frigidior ad certā notitiā
peruenire fama tāti miraculi. Sed huius veritatis arbiter, & suæ psonæ cōscius & testis, iste
jam non cæcus, sed oculos habēs & vidēs, dubios esse nō finit, dicens: quia ego sum. Dixe
runt ergo ei: Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi? Ac si dicerent: Ille qui sedebat & me
dicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis quæretibus, dicis: quia ego sum. Quomo
do ergo aperti sunt oculi? Respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit ex sputo, &
liniuit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriā Syloae, & laua. Et abijt & laui, & vi
di. Dicat nūc omnis mundus redēptus, mundus diu cæcus, tandemq; illuminatus aduer
sus mundū damnatū, & perseveratē cæcū: dicat inquam: Lutum fecit ex sputo dñs, liniuit
oculos meos, & abijt, & laui, & vidi, & credidi deo, & hoc tāto canore cōcrepet, vt cæli su
pra, & tellus resulet infra. Et si pax ecclesiæ cantantes iuuat, pascatur chorus ille, & dele
ctetur gratiosis cantibus suis, & si bellum persecutionis inquietat, multo magis inter om
nium genera mortuū declamādo testat, hoc tā piū, tamq; iucundū illuminatoris sui benefi
cium. Sed contra hæc omnes, qui ex patre diabolo sunt, & propterea non possunt audire
sermonem hūc, iniiciūt manus suas, & persequitur omnē videntem & glorificantē deum,
tradentes in concilijs & synagogis, trahētes ad reges & pfides propter Christū. De quali
bus & subdit: Et dixerūt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eū ad pharisæos, q cæcū
fuerat. Hoc utiq; illuminati deplorāt oculi, qā quis per fidē videat, nec dum tamē p spe
ciem videt illuminatorē suū, & insultantibus sibi aduersarijs nequeat videre vel offendere
præsentia Chri. Vnde & in Psalmo, vox illa cuiusq; fidelis animæ est: Fuerūt mihi lachry
mæ

meæ panes die ac nocte, dū dicit mihi quotidie, vbi est deus tuus. Verūtamē non omni
no nescimus vbi sit scimus em quia cælos ascēdit, sed nescimus quō sit, vel quale habeat in
dicū de nobis ipsis. Hæc eū dicentē adducūt (inquit) ad pharisæos. Quid causæ inuenerant
in homine isto, vt eū tam cito ad iudices vel ad synagogā traheret? In quo themate causæ
huius litem cōstituerē habebāt? Sequitur: Erat autē sabbatū, quādo lutū fecit Iesus, & ape
ruit oculos eius. Optata respiratiōe recreati sunt lassī venatores, capreā hynnulūq; cer
norum pertinaciter agētes, & eū quē paulo ante dicentē: quis ex vobis arguet me de pecca
to, tanq; in excelsa rupe stantē, attingere nō poterāt, nūc sese affecutos esse putabāt, dicitur
nos scimus, qā hic homo peccator est, & nō est hic a deo, qā sabbatū non custodit: quia vi
delicet sabbatū erat, quādo lutū fecit, & oculos cæci aperuit. Itaq; ergo interrogabant eū
quomodo vidisset. Quoniam (inquit) lutum fecit Iesus, & liniuit oculos eius: erat autem
sabbatū, quādo fecit hoc: ergo vt audirent turbæ, & scirent populi ex ore ipsius cæci, hunc
hominē esse transgressorē legis, eo qd sabbatū non custodisset, iterum interrogabāt eū qui
cæcus fuerat quomodo vidisset, cū hoc ab eis qui illū adducebant, iam sibi indicatum fuisset
Ille autē dixit eis, lutū posuit mihi super oculos, & laui & video. Approbatio facilis, &
nullis exorta quæstionibus, vna & simplici responsione perficitur: quam vt volūt, accipiāt
aduersarij, nam hic testis, certus de innocentia illuminatoris sui, non erubescit id quod fa
ctum est confiteri. Etenim secretū quidem regis abscondere bonum est, opera autē dei enar
rare honorificū est. Dicebant ergo ex pharisæis quidā: Non est hic homo a deo, q sabbatū
nō custodit. O serui peccati, ambulantes in equis superbiæ, liberosq; pedites, imo &
liberatrici illogæ veritatē, mēdaci atq; incōtinenti ore iudicantes, facitote vos in prima vel
secūda sabbati opus huic simile, vt aperiatur cæcorū oculi. Vex hoc facere nō potestis, nec
aliquis quicūq; vestri similis est seruus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus seruile
non est. Lex autē scripta de sabbato, non qualescūq; opus, sed opus, inqt, seruile non facietis
in eo. Quid igitur o serui peccati iudicare audetis opus libertatis? Nunqd ab inferioribus
superiora fas est iudicari? Nunquid opus dei, æque vt opus seruile, diez vel hominum lege
cōstringitur? Omne nāq; opus trifariam diuiditur: Aliud opus dei est, cuius fructus vita
æterna: aliud opus peccati, cuius finis mors: aliud opus mercenarij, cuius retributio quoti
dianū stipendiū est. Opus peccati & opus mercenarij, recte vtrūq; seruile opus dicit. Vex
altere corz, id est, opus mercenarij die sacro (quale tunc erat sabbatum, nūc autē prima sab
bati propter Christi resurrectionem) non licet fieri: alterz nunquam debet fieri, id est opus
peccati. Huius autē contrariū, id est, opus dei, nullo vnq; tpe vel die debet omitti: Beati e
nim, qui custodiūt iudiciū, & faciūt iustitiam in omni tempore. Quod a partibus vel instru
mentis eiusdem operis probabile est: Operis nāq; dei instrumēta, sunt ipsius dona, scilicet
sermo sapientiæ vel scientiæ, prophetia, genera linguaz, gratia curationum, & his similia.
Hæc autē profecto nulli sunt legi subiecta: quippe qā nec in arbitrio sunt hominū, quo tēpo
re vel die desursum descendāt a patre luminum. Proinde a seruili quidem opere peccati
semper vacandum: ab opere autem dei nunquam vacandum est. Ab eo vero quod mediū
est, id est, ab opere mercenarij, statutis diebus cessandum est, non tam propter aliquod ma
gnū sacramentū, quam propter serui vel ancillæ refrigerium. Dicente deo per Moysem
Sex diebus operaberis, septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus, vt refrigeretur
filius ancillæ tuæ & aduena. Cūq; ab hoc opere seruili cessatur, ab opere dei nullatenus va
care conceditur: quia videlicet, nec sabbato, si rite perspicias, ab opere suo vacauit deus. Sic
enim scriptum est: Compleuitq; deus die septimo opus suū quod fecerat. Artabimus igitur
Iudæos, qui de otio sabbati gloriāntur, quod iam tunc in principio sabbatum dissolutū
sit, dum deus operatur in sabbato, complens opera sua in eo, & benedicens ipsi diei. Quid
autem nisi completio est operis dei, quod hic homo cæcum a natiuitate illuminauit? Imp
fectum quippe opus erat, dum nasceretur homo cæcus, videlicet subtracto sibi vno de quibz
sensibus corporis, quibus non solus homo, sed & cætera animalia naturaliter funguntur.
Tibi igitur in multitudine virtutis tuæ mentiuntur inimici tui, Christe fili dei dicentes:
non est hic homo a deo, qui sabbatum nō custodit: quia videlicet, dum in sabbato comples
opus imperfectū, id est, a natiuitate cæci hominis: si quoq; testaris te a deo esse, & filium ei
esse, qui sicut prædictum est, die septimo opus suū compleuit. Mentiantur inquit, & vsq;
hodie in mendacio perseverant, odientes te, id est, non ignorantes, sed scientes & inuiden
tes multitudini virtutis tuæ: nos autem gentes benedicimus te deum nostrum, dicentes cū
prophetiæ vocis firmitate: omnis terra adoret te & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo
altissime, quia videlicet omnis terra illuminata est ab ipsa, in qua mentiūtur tibi inimici tui,
multitudine virtutis tuæ. Sequitur: Alij dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc
signa facere? Et schisma erat inter eos. Quomodo, inquit, homo peccator, homo tātæ
infelicitatis, vt recte de illo dici queat, q a deo non sit, potest hæc signa facere, id est, opera

extorta

Tobias. 12

Illuminare
cæcū, nō ē
op⁹ seruile

Leuit. 23

Roma. 6

1. Cor. 7

Psal. 109

1. Cor. 12

Iacob. 11

Exodi. 23

Gene. 2

Psal. 67

Ibidem

Quæ nō nisi deus fecit aut facere nouit, quō potest cōplere vel meliorare? Istis, pessimū non habētibus inuidiæ tormentū, vacabat utiq; vix librare iudiciū. Multo magis enī, & incōparabiliter amplius sibi repugnāt, a deo nō esse, & illa quæ sine dubio deus incepit, opa perficere: q̄ a deo esse, & in sabbato salutis opus facere. Quanquam omnino nō repugnet, sed reuera consequens sit: ut is qui a deo est, omni tēpore faciat opus dei. Nec vero ab re dictū est, & schisma erat inter eos: quia videlicet cum accusantium summa esset intentio, quatenus in vāā sententiā declinātes, vniuersi conclamarent, hunc hominē non esse a deo: mo parum moleste accipiebāt, alios ecōtrario dicere: quomodo potest homo p̄ctōr hęc signa facere. L. Dicūt ergo cæco iter: Tu qd̄ dicis de illo qui aperuit oculos tuos? J. Hoc vniq; nō quilibet, sed illi dicūt, quoz̄ est illa vana demonstratio, nō est hic homo a deo. Nitebantur illum in cōsortium suæ trahere blasphemiam, & infirmitatē causæ suæ, linguæ illius baculo sustinere, multū sibi illo schismate valere arbitantes, ad detestationē eius quē oderant, si de illo nec ipse boni aliqd̄ sentiret, q̄ tantū ab eo cōmodum percepisset. ¶ Quia peruersitate sua nihil hodieq; magis q̄ illuminatos per Christi fidē cordis nostri oculos rursus excæcare cuperēt, sicut & Galatas pene excæcauerāt, q̄bus Apostolus dicit: O insecuti Galatæ, q̄ vos fascinauit veritati nō credere? Sic stulti estis, ut cū spū cœperitis, nūc carne cōsumimini. Ita ergo cæci vidēre fascinare volētes, dicebāt: Tu quid dicis de illo q̄ aperuit oculos tuos? L. Ille aut̄ dixit: quia propheta est. J. Minus q̄dem dixit quam est: quia videlicet Ch̄s Iesus illi minator omnīū gentiū, nō solū propheta: sed deus q̄q; & dñs prophetarū est. At ille rudis visor veritatis adhuc erat. ¶ Veruntamē ad percūctationē talīū hominū, qui nō quærūt ut videāt, sed ut vidētes videre prohibeāt, aduersus istos inquam (qui in synagoga satanæ sunt & Christū blasphemāt) Iudæos, sufficit nobis & cūctis qui illuminati sunt respōsio hęc: quia propheta est. Nam quoniā nolūt audire vel scire, quia Ch̄s est, saltem hoc sciāt & videāt, quia propheta est. Non tamē ut aduersus naturales ramos gloriemur, insultādo quia fracti sunt, & nos excisi de oleastro cōtra naturam in bonā oliuam inserti sumus: sed hoc solo cōtenti, ut os illoz̄ obstruamus, dicentiū: quia nō est hic homo a deo, dicamus quia falsum est. Etenim saltem in poena vestra satis vobis manifestū est, quia propheta est. Ergo a deo est, & in nomine dñi, vix de vobis verbum locutus est, quo signo lex cognosci iubet prophetam in quo dominus locutus ē. L. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, qd̄ cæc⁹ fuisset, & vidisset donec vocauerūt parētes eius, q̄ cæcus fuerat. J. Ecce p̄ aliud foramen euadere contendūt vulpeculæ, ne gloriam filij dei cogātur videre. Primo, statim ut offēsi sunt tanti claritate miraculi, eo confugerūt, ut dicerēt, non est hic homo a deo, q̄ sabbatū nō custodit: sed non fuit liber hic exitus, quia schisma factū est inter eos, alijs dicētib; quō potest homo peccator signa hęc facere: insup̄ & ipso, q̄ illuminatus ē, ab illa blasphemia dissentiente ac dicēte, quia propheta est. ¶ Ergo ad hūc aliū refilierūt exitū, ut nō crederent, & nō credēdo quasi dubiū facerent, q̄ cæcus fuisset & vidisset. Fama quippe tantæ rei, & si nō penitus abscondi, tamen vtiq; p̄ hanc dissimulationē posse videbat̄ obscurari. Nō crediderūt ergo, inq̄, q̄ cæcus fuisset & vidisset: donec vocauerūt parētes eius, ut illis terrore sub tali quippiā retorquerent, qd̄ iniquā illoz̄ inuare possit intentionē. L. Et interrogauerūt eos, dicētes: Hic est filius vester, quē vos dicitis, qd̄ cæcus natus est? Quō ergo nunc videt? J. Ecce propter filiū parētes obsessi sunt, ut aut mētirentur, dicētes: nō hic filius noster, sed similis est eius: siue filius noster nō cæcus natus est, vel certe alio quocūq; modo illuminatus est q̄ eo, quo dictū est: aut certe, si id qd̄ vix est dicerēt, irā illoz̄ incurrerēt, & cū filio suo pariter extra synagogā fieret. Sed sic obsessi tā facile euaserūt, quā vere cæci erāt, quietos propter odiū vidētis obsederāt. Nā sequitur: L. Responderūt eis parētes eius: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quō aut̄ nūc videat, nescimus, aut q̄ aperuit eius oculos nos nescim⁹, ipsum interrogate, ætatē habet, de se loquat̄. Hęc dixerūt parētes eius, quia timebant Iudæos. J. Tuta satis nulliq; calumniæ patēs respōsio. Scimus, inquit, quid: Illud quod & vos. Tantū scimus & dicimus, quantū scitis & dicitis vos, videlicet, quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quod aut̄ nescitis vos, & quasi nescientes interrogatis, dicētes, quō ergo nūc videt, nos nescimus. Hoc dixerūt, quia timebāt Iudæos. Quod etiā mēdacio vicinū est, tamē quia nō fallēdi intētionē, sed periculi metu dixerūt, mēdaces dicendi nō sunt, vel ex patre diabolo eē, q̄ ex proprijs loquit̄ mēdacis, quē admodū illi, quoz̄ metu sic locuti sunt. ¶ Quid vero iustius q̄ subiūxerūt: ætatē habet, ipse de se loquat̄. Hoc nēpe legit mū est, ut neq; filij pro parētib; neq; parētes pro filijs occidātur, & prophetica q̄q; autoritate defenditur, quia dictū est, filius nō portabit iniquitatē patris, nec pater filij. Quātō magis i causa huiusmodi parētes debebāt eē liberi? Tā ergo cōstanter q̄ sapiēter cæcis a vidētib; & vidētis parētib; dictum est, ætatē habet, ipse de se loquat̄. Causam metus illorum Euangelista subiungit. L. Iam enī conspirauerant Iudæi, ut si quis eum confiteret̄ Christū, extra

Schisma erat inter eos

Peruersitas Iudæoz̄

Galat. 3

Quō Iudæis respōsio dēdū est, Apoc. 3

Roma. 11

Deute. 18 viderat

Cur vocauerūt parētes cæci

Ætatē habet ipse de se loquat̄. Deut. c. 24 Ezechie. 18

extra synagogā fieret. Propterea dixerūt parētes eius: ipsum interrogate, ætatē habet, ipse de se loquat̄. J. Cōspiratio hęc vetus erat, & flumē, Et vehemēs quē ventus, & magnum flumen, qd̄ tamē viri sapiētis domum fundatā supra petrā, mouere nō posset. Verūtamē eo tēpore parētes cæci huius timuisse nō adeo mirū est, cū & Petrus nō solum timuerit, sed & Christū totus pene submersus sit, nisi q̄ ille cito extēdit manum, & apprehēdit eum gallo cantante cōuersus, & respiciēs in eū. ¶ Ceterū eadē cōspiratione sua Iudæi oēm dei gratiā expirauerūt, & dum extra synagogam eos faciunt, qui cōsistentur Christum, separant seip̄os ab omni synagoga, i. antiqua ecclesia patriarcharū & prophetarū, omniūq; iustoz̄ siue electoz̄, qui expectauerūt, & ipsa expectatione sua Christum cōfessi sunt, & ita ipsi potius extra synagogā dei facti, & intra synagogam Satanæ conclusi sunt. Notandum sane q̄ Euangelista, dicendo: Propterea dixerunt ipsum interrogate, ætatē habet, ipse de se loquat̄. L. am partem respōsionis eorum reliquit, quæ nō omnino culpa vacat, quia nō omni caret sordē falsitatis, scilicet id quod dixerant: Quomodo aut̄ nunc videt, nescimus: aut quis aperuit eius oculos nos nescimus, & illud solum quod irreprehensibile est repetiuit, velut atteitādo dicens: Propterea dixerūt, ipsum interrogate, & c. L. Vocauerūt ergo rursus hominē qui fuerat cæcus, & dixerūt ei: Da gloriā deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. J. Ecce fabricatores mendaciū quomodo circumeunt, ut hunc non profelythum aut hospitem, sed eum ac domesticū gratiā dei, secum faciant filiū perditionis, cogentes eum vt in mendaciū commutet veritatem dei. Quid enim agitant, nisi vt istum suo faciant contestari mēdacio, & dicere secum: Quia non est hic homo a deo, vel opus suæ illuminationis mentiri, non diuina virtute, sed aliquo perpetratum esse magico carmine? Rursus ergo vocauerūt hominem. De homine qui cæcus fuerat, ad parētes eius, de parētib; ad ipsum recurrentes, scrutati sunt iniquitates, & defecerunt scrutantes scrutatio. ¶ Da inquit gloriā deo. In quo: vt idem scias, idem dicas quod & nos. Quid illud est? Nos scimus quia hic homo peccator est. Probe dictum: Sicut Iosue, putauerūt se gloriā dei quærere, cū cōtrario spiritu viri fortis oratione vsi sint. Ille nāq; corde & labijs deū honorās, cum Achārisurpasset de anathemate, & fors illum prodidisset: Fili mi inquit, da gloriā deo, & indica nobis quid feceris: Isti autem deum labijs honorantes, corde autem ab illo elongati, Da inquit gloriā deo, id est, nega qd̄ accepisti. Sic os impiorum operit iniquitatē, & sic deprauando vias suas, tamen illuminato & clare videnti manifesti sunt. Nam sequitur: L. Dixit ergo ille: Si peccator est nescio, vnum scio, quia cum cæcus essem, modo video. J. Abscondēbant odium mendacibus labijs, simulantes se quærere gloriā dei in eo vt dicerēt: Hic homo peccator est: at ille mente & corpore illuminatus & clare videns, de huiusmodi non gloria dei, sed blasphemiam liberatus est: Si peccator est inq̄, nescio, id est, peccatorem non esse scio. Repugnat enī illud vnum quod scio, scilicet q̄ cæcus cū essem, modo video, quod efficere nō potuisset p̄ctōr homo. L. Dixerūt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tuos oculos? J. Nōne tibi huiusmodi percūctationibus vidētur dicere, aliud nobis cōmunicare: nam quod tibi factū est, quod iam semel & iterū dictū est, nolumus audire? Sed quē ista terrere: interrogatio magnifica ad obediendū linguæ iniquæ, & obtēperandum labijs mēdacibus? Nunqd̄ illum q̄ oculis illuminatis testes mēdaces perituros videbat. ¶ Nēpe & illis qui tunc videbant hominem videntē non videre, & ceteris omnibus Iudæis siue hereticis, quocūq; aliud de Ch̄so audire volunt, q̄ id qd̄ in illius illuminatione significatū est, scilicet q̄ ex illa quæ ex ore dei produit sapiētia, puluerem nostrum induerit, & inde sim⁹ illuminati, oibus iniquā derisoribus, q̄bus hęc prædicatio scādālū vel stultitia est, parata sunt iudicia, & corpibus eoz̄ mallei pcutientes. Sequit̄ ergo. L. Respōdit eis: Dixi vobis iam & audistis. Quid iterū vultis audire? Nunqd̄ & vos vultis discipuli eius fieri? J. Nō est hoc ex tædio respōdēdi, sed ex iudicio rōnis, q̄ sic stomachat̄ & inuehit in illos dicens: Dixi vobis iam, & audistis, & c. Cur autē sic dixit: Nunqd̄ & vos discipuli eius vultis fieri? Nunqd̄ hoc de illis suspicari poterat, q̄ sic lactauerāt eū dicētes: Da gloriā deo, & protinus viā nō bonā, qua illum abducere volebāt, aperuerūt subiungēdo: Nos scimus quia hic homo p̄ctōr est. Ergo interrogādo acutiores clauos infixit, negans eos velle discipulos eius fieri, & idcirco narratione iterata indignos iudicauit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nā sequitur: L. Maledixerūt ei, & dixerūt ei: Tu discipulus eius sis, nos autem Moyfi discipuli sum⁹. Scimus quia Moyfi locutus est deus, hunc autem nescimus vnde sit. J. Vnde hęc interpretatio pro maledictione procedit: tu discipulus eius sis, manifestum est illic non paruum esse odium eius, de q̄ ille dixerat: Nūquid & vos discipuli eius vultis fieri? quomodo & ignem illic subesse certū est, vnde fumū vel scintillas subuolare perspexeris. Vbi aut̄ odium veritatis inerat, Christi discipulatus admitti nō poterat, quia videlicet in maliuolam animā non introibit sapientia. Recte igitur hic non iam cæcus sed videns, admirans pariter & indignans, Nunqd̄ (ait) & vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt (inquit) ei, & dixerunt,

Matth. 2

Matth. 262 Luc. 22

Apoc. 3

Matth. 238

Psal. 65

Iosue. 7

Esa. 78

Ch̄s p̄t uerem nō strū induit, Ecc. 24 1. Cor. 1. Prouer. 19

Sap. 1

Malach. 2.

Deut. 29.

Prover. 28

Psal. 77.

Lōge mī
nora tece
rūt Moſes
& prophes
ta q̄ Chri
ſt. Reg. 17
4. Regū .4

Math. 7

Eſa. 43

Deute. 32

Eſa. 5.
Pſal. 33
Pſal. 90

Tu discipulus eius sis, nos autē Moysi discipuli sumus. Nihilominus & vsque hodie suadet Christianus iudæo, discipulū Christi fieri, iudæus autē ecōtrario maledicit Christū, & oēm Christianū in synagogis suis. Sed hoc talis maledictio sit super nos. Talibus enī illoꝝ maxime maledictionibus dñs benedicit, sicut econtra per Malachia prophetā: Et maledicant (inquit) benedictionibus vestris. Nos autē inquit, Moysi discipuli sumus. Frustra nimirū adulantur Moysi discipuli, bilingues, & aīo duplici, defensores sabbati, desertores aut dilectionis dei & proximi, subdole honorantes dei famulum, vt fiducia eius inhonorent dei filium. Frustra inquam. Recalcitrant enī Moyses, & dicit: Percutiat te dominus amētia & cecitate, & furore mētis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæc⁹ in tenebris. Nam secūdum hanc maledictionē nūc ipsi tenebras habēt palpantes, & in lubrico claudicantes: gētili autē populus, qui per illum à Christo illuminatū significabatur, viam planā & splēdētē habet meridiem. Respondit ille homo & dixit eis: In hoc enī est mirabile, quod vos nescitis vnde sit, & aperuit oculos meos. Maledicta illoꝝ futilia sapiētia cōtempnit, nec repositione digna iudicauit. Quod autē vltimū dixerant: Nos scimus quia Moysi locutus est deus, hūc autē nescimus vnde sit, fortissime redarguit: Præ admiratione (inquit) responsionē ad interrogata non iteraui, sed hoc tantū dixi: Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri? In hoc enī quod hic tātus est, vt oculos meos aperuit, & vos eū nescitis, id est, improbatis, neq; enī scire vultis q̄ à deo sit, in hoc inquam mirabile est, mirabile scelus, mirē sacrilegiss. Scimus enim quia deus peccatores non audit. Hoc videlicet scimus, testante scripturā: Quia qui auertit aurem suā ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Itē: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dñs. Ergo peccatores, q̄ diu peccatores sunt, maximo qualem vos hūc esse iudicatis, deus nō audit. Sed si quis cultor est dei, & voluntatem eius facit, hūc exaudit. Hac propositione data, q̄a refelli nō potest, protinus assumit. A seculo non est auditū, q̄a aperuit quis oculos cæci nati. Et hoc sine dubio, velint, nolint aduersarij, oportet concedi, q̄a videlicet nihil tale reperitur in Moysē, aut in prophetis. Proinde continuo concludit sic. Nisi esset hic à deo, non poterat facere quicquam. Et notāda diligenter huiusce argumētationis colligatio: Scimus inquit, q̄a peccatores deus nō audit, sed si quis cultor dei est, & voluntatem eius facit, hūc exaudit. Non vtiq; quēuis sui cultorem, neq; qualemcūq; facientē suā voluntatem deus ita exaudit. Nam à seculo multi cultores dei fuerūt, & multi voluntatem eius fecerūt, & tamen à seculo nō est auditum, quia q̄s aperuit oculos cæci nati. Magna q̄dem audita facta sunt à Moysē & prophetis, sed cūctā quæ fecit Moyses, extra hominē, id est, in elemētis mūdi fecit, pauca vero eorū quæ propheta gēserunt, qui vtiq; Euāgelicæ gratiæ, & tēpore, & prædicatione viciniorū extiterūt, intra hominē facta sunt, sicut resuscitatio mortui p̄ ofones Helizæ, iterūq; Helizæ. Cū ergo nō qualescūq; sed præcipuos vtiq; cultores suos deus sic exaudiat, vt talia facere possint, vera profecto & constans conclusio est, nisi esset hic à deo, non poterat facere quicq; id est, nec elemētis imperare, nec amissam mortuis vitam restituere, neq; illud quod nunq; fuerat in homine cæco nato lumē infundere, q̄d à seculo nō est auditum, & si alia magna audita sint, Igitur accusatores & testes iniqui, non tam inquisitores q̄ derisores iudicij, in suā propositionē, quæ dixerāt: Nos scimus quia hic homo peccator ē, forti & nodosa per vñū orationē redarguti & cōclusi sunt. Vnde q̄a via rationis euadere nequeūt, more solito ad cōiugia prorunt dicentes. In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerūt eum foras. Beati inquit eritis, cū maledixerint vobis, & exprobrauerint, & eiecerint nomē vestrū tanq̄ malum. Istum maledixerūt, dicentes: Tu discipulus eius sis, & exprobrauerunt dicētes: In peccatis natus es totus, & eiecerūt extra synagogā, id est, anathematizauerūt eū. Ergo sic illuminatio gentiū, sic & passiōes sanctoꝝ iam in isto præsignatæ sunt. Mentiantur vtiq; de cornatus es cæcus. Nā veritas de illo iam dixit: neq; hic peccauit, neq; parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestarentur opera dei in illo. Fateamur tamen nos omnes, q̄a reuera toti in peccatis, id est, cæci nati sumus, sed etenim completa in nobis prophetia, quæ dicit: Et ducam cæcos in viam quam nesciunt, & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam, docendi auctoritatem habemus, vt nos æmulētur, & fiat illud eis quod per Moysen ad ipsos dictū est: Ego ad æmulationē vos adducā in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Audiuit Iesus quia eiecerūt eum foras. Et cum inuenisset eum, dicit ei: Tu credis in filium dei? Leuiter quidē dictū videtur, audiuit Iesus, sed reuera grauissimum est, clamorem peccatorum tetigisse aures: Expectaui inquit vt faceret iudiciū, & ecce iniquitas, & iusticiam, & ecce clamor. Neq; hoc sine pondere dictum est: & cum inuenisset eum. Inuenit enī Iesus q̄s mūdus perdit, inuenit salus q̄s perditio derelinquit. Inuenit autē de prope: luxta enī est dñs his q̄ tribulato sunt corde. Itē de viro fideli: Cum ipso sum inquit, in tribulatione. Quæ sequuntur simpliciter, id est, absque necessaria similitudine de homine

homine illo ratio postulat intelligi. Non enī quomodo prius ille homo ad natatoriā Sylo^e missus lauit & vidit, & deinde dicitur ei: Tu credis in filium dei, sic quisq; nostrū prius baptisate laundus est, & post an credat interrogāndus. Ergo vnus hominis deuotio, q̄ tūc erudiebatur pēlanda est, de quo & subditur. Respondit illi & dixit: Quis est dñe vt credā in eum? Hactenus nempe homo iste illud significabat quod nūc est. Significabat enī nos, q̄ catechizandi & baptizandi essemus, & nūc ipse catechuminus est. Nam antehac filiū dei nesciebat, in quē sibi esset credēdum, cum dicat: Quis est domine, & credam in eum? Catechizatur ergo, & illius fides sup oculos mētis eius ponitur, q̄ pauloante per lutū sup oculos corporis positū signabatur. Nam sequitur: Et dixit ei Iesus: Et vidisti eū, & qui loquit tecum, ipse est. Rem grandē dicitur, scilicet & qui loquitur tecū, ipse est, opportune p̄missit: & vidisti eū, videlicet vt per cōmemorationē magnæ virtutis magniq; beneficii beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti enī, quis est filius dei, quid est dicere, & vidisti eum, nisi ipse est qui aperuit oculos tuos, vt videre possis eum? Captata ergo beneuolentia, cōfessionē longius est, q̄ si ita dixisset: Et ego ipse filius dei sum. Nec vero frustra semetipm credidit huic filius dei, vt diceret: & qui loquitur tecum, ipse est. Nam audi, audi in quā & vide, quid fuerit, & quid ipse esse nouerit in isto homine, de quo alio loco dictū est: Ipse enī sciebat quid esset in hoīe. At ille ait: Credo domine. Et procidēs adorauit eum. De hoc pri mitiuo adoratore filij dei duo hæc notāda sunt, quæ de nullo adorāte illū legis, q̄a videlicet & credo dixit, & procidit. Nam & leprosus quidē legitur adorasse, nō tamen dixisse, credo in te, neq; procidisse, sed tantum (vt Marcus testatur) genu flexisse: Hic vnus inuenitur tam voce cōfessionis, quā gestu corporis, necessariam perficiēs adorationē filij dei, & idcirco recte per singulos annos in exemplum proponitur sanctæ ecclesiæ catechumenis, instante solennitate paschali, baptizandis in morte Christi, in qua & ille post hanc cōfessionē vel adorationē sine dubio lauari dignus fuit. Igitur postq; hæc acta sunt, audiamus subsequētia dicta saluatoris, & sic illū attendamus, tanquam exponētem, quid abscondite exeundo de templo iudæoꝝ, & cæcum tali ordine illuminādo fecerit nobis, ac deinde iudicium proferentem de pastoribus illis, q̄ hanc ouem, id est, hominē illuminatum foras eiecerant. Sequitur: Et dixit ei Iesus: In iudiciū ego veni in hunc mūdū, vt qui nō vidēt, videant: & q̄ vidēt, cæci fiant. Magna & iusta sentētia cōpetenter & in tēpore suo dicta est. Nam quia factū fuerat iudicium iniquum, & nō iudicium sed iniquitas, scilicet q̄ pharisæi sape dictū hominem eiecerāt foras, recte is cuius est omne iudicium, ad quē pertinet corrigere, quecūq; per iniqua iudicia fiunt: In iudicium (inquit) ego veni in hunc mūdū. Et q̄a non aliam ob causam illū eiecerāt, nisi q̄a cæcus cum fuisset & nūc videret, illuminatorem suum blasphemare noluerat, recte pœnam, quam illis repensurus est iudex, cæcitatem appellat: Vt qui non vident, (inquit) videant: & qui vident, cæci fiant. De causa enim illuminati hominis, qui cæcus fuerat, quomodo eiecerant eum foras, congruum pœnæ vel vindictæ eorum vocabulū datum est. Nec solum dixit: Vt qui vident cæci fiant, sed etiā vt habeant quos pœnaliter emulentur: & qui nō vident inquit, videant. Vbi ergo audimus iudiciū, dicēte iudice: In iudiciū ego veni in hunc mūdū, ipsum expectemus iudicij ordinem, scilicet vt q̄ reos iudicaturus est, iam nunc ipsorum dicat reatum, ipsumq; perpetrari reatus modum atq; vocabulum. Reatus est, q̄a non per ostium intrauerunt, sed aliunde descenderunt in ouile ouium: mo dus, quia non solum furari, sed & mactare, & perdere venerūt, & ipsum pastorem bonum, cuius oues sunt, occidere quærunt, quod & perfecturi sunt. Vocabulum reatus eiusdem legitima cum diffinitione positū hoc est, quia fures & latrones sunt. Fures, quia furant: latrones, quia quod furantur occidunt. Ac proinde his qui non videbant, videntibus excæcandi sunt, & sicut alibi verbis alijs, sed eodem sensu dictum est: Multis ab oriente & occidente venientibus & recumbentibus cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cæloꝝ, eiciēdi sunt in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediuntur. Et audierunt quidam ex pharisæi qui erant cum eo, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci sumus? Ex pharisæis qui (sicut supra dictum est) iam conspirauerant, vt si quis Christum confiteretur, extra synagogā fieret, quidam cum illo erant, non vtiq; sequentes, sed persequentes: non imitatores, sed insidiatores. Sunt autem pharisæi clerici iudæoꝝ. Si ergo iudæi videre sibi confidūt, quāto magis pharisæi duces eorū? In quo vero sibi videre iudæi sibi confidūt? Si autē (inqt Apo stolus) tu iudæus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducē esse cæcoꝝ, lumen eorū q̄ in tenebris sunt, &c. Igitur cum dixisset dominus: Et qui vident cæci fiant, cognoscentes q̄ de ipsis diceret. Nunquid (aiunt) & nos cæci sumus? Nunquid quia tu venisti, nos quoq; scientiæ nostræ lumē perdidimus? Dicit eis Iesus: Si cæci essetis, nō haberetis peccatū. Nunc autem dicitis, quia videtis, peccatū vestrū manet. Bene & laudabiliter mode-

Cæcus ille
figura cæ
techumi
norum.

Iohan. 8

Marth. 8
Marci. 10

Roma. 8

Iniqui iud
diciū iudæ
orum in cō
cum.

Reatus iud
æorum.

Math. 8

Pharisæi ve
lu clerici
iudæoꝝ.
Roma. 8

moderatur sententiam suam, concedendo illis qd videtes sint, & hoc ipsum proficere coprobando, ad cumulum damnationis, poenaeq; aeternae caecitatis. Nam vere caeci sunt p odium lucis & veritatis, & videtes per notitiam eiusdem veritatis, utpote per legem instructi. Vnde & per prophetam deus dicit: Educ foras populum caecum, & oculos habentem, surdum & aures ei sunt. Suo ergo malo conceditur eis quia videt, dicendo: Si caeci essetis non haberetis peccatum, nunc autem dicitis quia videtis, peccatum vestrum manet. Quod peccatum? Illud utique quod protinus his verbis subinfertur: Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Poterat dicere sic: Amen amen dico vobis, quoniam videtis, & videndo declinare ostium, atque aliunde in ovile ovium ascendere scitis, fures & latrones estis, & hoc est peccatum vestrum, furtum scilicet & latrocinium. Sic inquam dicere poterat, sed ne aliquam amaritudinem, quasi provocata sonaret veritas, maiori cum suavitate severissimi iudicii libram tenens, peccati pondus universaler enuntiat: Qui non intrat, inquit, per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Fur videlicet, quia furatur quod alienum est: latro, quia occidit quod furatus est. Et nota quod congrua similitudine pro tempore & re versus est. Illi namque, scilicet pharisaei, quasi pastores, sed pastoralis potestate vel autoritate abutentes, hominem illum qui illuminatus fuerat, tanquam ovem de ovili ovium, id est, synagoga foras eiecerant. Ergo congrue similitudinem sumit de ovili ovium, & tam illis quod ovibus, qui cum lupi sint, pastores videri voluit, & subditos suos quod potestate permittit, neque per ostium admittit, neque per ostium emittit, id est, non secundum deum, sed secundum propriam voluntatem anathematizantes condemnant, vel assumptes iustificat, iuxta prophetam dicentem: Visificabit animas quae non vivunt, & mortificabit animas, quae non moriuntur. Omnibus inquam edicit, quod hoc pacto non per ostium in ovile ovium introierint, sed aliunde ascenderint, & proinde fures & latrones sint. Nunc de his maxime ad quos, vel contra quos sermo est, dicendum est: Amen amen dico vobis (inquit) qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde ille fur est & latro. Hic iam illud subaudiendum est, quod posterius dicit: Ego sum ostium ovium. Costat autem, quia pharisaei non solum per ipsum intrare recusabant, sed & ipsum agnoscere nolabant, dicentes: Hunc autem nescimus unde sit, & adhuc quod peius est, iam conspirauerant, quod si quis per ipsum intrare vellet, id est, si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret. Et profecto idcirco hunc hominem de synagoga foras eiecerant, quia per ipsum intrare iam coeperat. Rectissime ergo dicitur eis hoc proverbium, per quod significatur de ipsis, quia fures & latrones sunt, quia videlicet per ostium, id est, per Christum, nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt. Legitur si caeci essetis, inquit, id est, si non consideretis in vobismet ipsis, & si non tulissetis clavem scientiae, nec ipsi introeunt, nec alios intrare permittentes, peccatum non haberetis, illud scilicet, quod ostium, id est, me, per quem intratur in ovile ovium, tanquam declinat, & obstruere contendit. Nunquid enim caecus ostium declinare novit, & non potius ignorans & errans ab eo divertit? Itaque iustum fiet iudicium, ut qui non videt ostium, vocetur & ducatur ad ipsum, moxque introducti videant: qui autem videt ostium, & invidetes ostio, vel vituperantes illud, aliunde ascendunt, ad hoc ut faciendo desideria patris sui diaboli, macerent & perdat ipsi continuo caeci fiant, videlicet sic foras expulsi, ut iam nec ostium inveniunt, nec aliunde ascendere praevalent. Sequitur: Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Hoc plane consequitur eum, qui intrat per ostium, ut sit pastor ovium, sicut econtra eum qui ascendit aliunde consequens est esse furem & latronem. Intrare autem per ostium quid est, nisi imitari Christum, qui ipse sicut paulo post dicit, & pastor est, & ostium? Item quid est Christum, nisi non a seipso quocumque venire, sed cum subiectione obedientiae, mittentis suae vocatis sustinere imperium? Christus enim non ipse sibi pastoris nomen, aut officium, suae possessionem usurpavit ovium, sed a patre iussus & missus, curam requirere ovium caecitatis, quae perierat, obedienter suscepit, sicut ipse contestans: Neque enim inquit a meipso veni, sed ille me misit. Quod & Apostolus verbis alijs comprobans: Nec quisquam (inquit) sumet sibi honorem, sed qui vocatus est a deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ergo non a semetipso venit, neque seipsum commendat, sed commendatorem deum expectat, ut pastor fiat, intrat utique per ostium, quia sic imitatur principem pastorem Christum, multumque dissimilis est illis, propter quos, vel contra quos haec maxime dicuntur, Annae & Caiphae, & qui reuera aliunde ascenderant, & idcirco non mirum faciebant, quod furabantur, & macerabant, & perdebant, quia fures & latrones erant. Non enim vocati sunt a deo tanquam Aaron, sed contendendo irruentes alter super alterum, venale sacerdotium in partes annuas sciderunt. Sequitur: Huic ostiarius aperit, & oves vocem eius audiunt. Huic (inquit) qui intrat per ostium, id est, qui ordine legitimo propter deum pastoris sortitur officium, ostiarius aperit, quia videlicet ut studium eius ovibus profit, auditorum corda per gratiam sancti spiritus fuerit. Quod

Esa. 45

GAP. X.

Fur & latro.

Ezech. 13

Pharisaei fures & latrones.

Luc. 11

Iohan. 8

Quid est intrare per ostium.

Luc. 15

Iohan. 7. Hebr. 5.

Psal. 2

Psal. 109

1. Petri 5

Quod legitimo pastori Paulo Apostolo fiebat, cum diceret Corinthiis: Permanebo autem Ephesi usque ad pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnum & euidens. Tale est illud quod in Apocalypsi, angelo Philadelphiae ecclesiae promittitur: Haec dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Scio opera tua: Ecce dabo coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, &c. Tunc enim sanctus & verus humanorum pectorum clauicularius angelo Philadelphiae, quod interpretatur dilectionis fraternae, scilicet praedicatori cupienti saluti proximorum proficere, ostium magnum aperit, sciens opera eius, quando perpendens intentionem cordis eius, intelligentiam sacri verbi praedare illi dignatur, & labori eius, ut fructum faciat, praevemente pariter ac subsequente gratia sua, cooperatur. Et nunc quidem ostiarius est ipse qui haec loquitur, qui antequam per victoriam mortis glorificaretur, humilis ianua videbatur: nunc (inquam) non solum ostium, sed & ostiarius est, ex quo ascendens in altum, & captivum ducens captivitatem, dedit dona hominibus. Exinde namque ostiarius quoque esse comprobatur, quia ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & doctores. Nec vero confusioem facit, aut facere debet ullam, quod ipse idem & ostium, & ostiarius est. Nam in ovili quidem brutarum ovium, aliud ostium, atque aliud est ostiarius: at in grege rationali, quod ostium, hoc ostiarius est. Etenim quemadmodum unus idemque dominus noster Iesus Christus, & via, & veritas, & vita est, sic non solum ostium, sed & ostiarius, & adhuc ipsa ovium est pasqua. Est autem in ostio & ostiario nonnulla profectuum nostrorum distinctio. Nam dum per fidem catholicam quisque nostrum ad Christum accedit, Christus illi ostium est: quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, iam ostiarius est. Sic & summis post ipsum pastoribus Apostolis, ante passionem suam Christus tantummodo ostium erat: ex quo autem resurgens a mortuis, potestatem accepit, sicut ait ipse: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, iam & ostium, & ostiarius extitit, & ut verum ostiarius aperit. Quid deinde? Et oves inquit illi sequuntur, hoc plane dignum est, & sic ipsis ovibus expedit. Christi quippe oves non essent, si Apostolos Christi & omnes quibus hic ostiarius aperuit non sequerentur, & si vocem, id est, doctrinam eorum nescirent, vel non approbarent. Nam talibus ipse dicit: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Qua fuit auctoritate Paulus: An inquit experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? Itaque quicumque ostiarius aperit, oves vocem eius sciunt, & sequuntur eum, & quicumque sequuntur oves sunt. Qui autem sequi contemnunt, ipsa rebellionem suam testes sunt sibi, quia non oves, sed haedi sunt. Sequitur: Et proprias oves vocat nominatim, & educit eas. O quam dissimilis est iste quicumque per ostium intrauit, vel cui ostiarius aperuit, furibus & latronibus illis qui declinantes ostium, aliunde ascenderunt. Illi nempe nequaquam oves vocat nominatim, sed econtra peruersis videntur nominibus, dum dicunt bonum malum, & malum bonum: dum vocant tenebras lucem, & lucem tenebras, ut iustificent impium, pro muneribus, & iustitiam iusti auferant ab eo, quemadmodum fures & latrones, propter quos, vel contra quos haec maxime dicuntur, quia hominem illum, qui caecus fuerat & viderat, alieno nomine vocantes, maledixerunt & exprobrauerunt, & eiecerunt tanquam malum. Non ita iste, sed proprias (inquit) oves vocat nominatim. Proprias (inquit) videlicet, quia Christi oves dilectionis affectu suas fecit, vel quia pastorem principem pastor ipse proprio labore, & cura nutrita illas non erant, acquiruit. Vocatque illas nominatim, id est, cum sint oves non haedos vocat, sed ut sint oves blande ac familiariter appellat. Et si quid haedi fuerint, non hoc maledico ore tyrannizando improperat illis, praesertim cum ipse princeps pastorum per Psalmistam dicat: Nec memor ero nominum eorum per labia mea, nisi forte pro utili commemoratione gratiae purificantis, sicut Apostolus, cum vetera commemorasset nomina dicendo: Neque fornicarij, neque idolis servietes, neque avari, neque molles, neque masculotum concubitores, neque fures, neque rapaces regnum dei possidebunt: cum inquam haec vetustatis nomina contigisset, statim dei gratiam commendando subiunxit: Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Itaque nomina tim vocat illas, id est, eo nomine quod super nos magnus pastor scripsit, oblitteratis praeiis nominibus, nomen dei sui, & nomen suum novum, nomen filiorum dei, quod est nomen Christianum, de quo & per prophetam: Vocabo inquit servos meos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicetur super terram. Et sic vocando educit eas inquit. Vnde educit, vel quod educit: iam quidem quotquot oves Christi sumus, ex ipso quod sumus oves, educi sumus de tenebris errorum antiquorum, iamque per manum pastorum suorum eripuit nos deus de praesenti seculo nequam, & transtulit in regnum filij dilectionis suae. Veruntamen est adhuc, & plerumque evenit, unde plerumque nostrum, qui iam sumus oves Christi, oporteat educi, imo & clamore grandi evocari, sicut per Lazarum quoque significatum est, quem iam fuerentem, &

1. Cor. 3 Apoca. 3

Psal. 67. 1. Cor. 13

Iohan. 14

Matth. 23

Luc. 10 2. Cor. 13

Mali pastores. Esa. 56

Quid est vocare nominatim. Psal. 15

2. Cor. 6

Esa. 56

Galat. 6

quatri-

quatruiduanū legimus magno domini nostri Iesu Christi clamore fuisse resuscitatū. Sordidantur quippe oues plerūq; etiā postq̄ tonsā & salubri fluuio lotæ fuerint, & ipsi suorum vitioꝝ morbis delectatæ. in praua cōcluduntur consuetudine, aut etiā hæretico (qd̄ grauius est) scēdatur errore. Laborat hic pastor ouium, qui p̄ ostium intrauit, cui ostiarius 2- peruit, & vocibus vtens, nūc qd̄ a speris, Verbi gr̄a, cū dicit Apl̄s: Oino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gētes: nūc vero blandis, cū idē ipse ad eos dē Os nostrum (inquit) patet ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est, siue ad Galatas Filioli mei, quos itē parturio, donec formetur Christus in vobis. Reuera vocat oues nominatim, donec educat eas, id est, prauam in illis fornicationis consuetudinē expurget, vel fidei firmitatem reformet. Quod quia non sola voce prædicationis, sed operis quoq; exemplo perficitur, protinus subiungitur. Et cū proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt vocē eius. Hoc nēpe illi expedit, vt cum emiserit illas p̄ verbum exhortationis, vadat ante illas per exemplū boni operis, ne quando dicat illi deus peccanti: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meū per os tuū? Tu vero odisti disciplinā, & proiecasti sermones meos retrorsum, &c. Quod præcauēs Apostolus dicebat: Sic curro, nō quasi in incerto: sic pugno, nō quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Ergo cū proprias oues emiserit pastor legitimus, ante eas vadit, & oues illū sequuntur. Sequitur inquam, & hoc nempe illis expedit ouibus, si em̄ de hypocritis & simulatis pastoribꝫ: Omnia inquit quæ dixerint vobis seruate & facite, secundū opera vero eozꝫ nolite facere, dicit em̄ & nō faciūt: quāto magis sequi oportet eos, qui dicūt & faciūt. Sequitur ergo illū quia sciunt vocē eius, quia veram & sanā esse cognoscunt doctrinā eius. Alienū autem non sequuntur, & fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Alienos nō qualescūq; hypocritas, sed eiusmodi fures atq; latrones hic accipi oportet, quales erāt isti, propter quos hoc prouerbiū dictū est, quozꝫ erat vox aliena multū, vtpote ad blasphemiam prouocans dicendo: Da gloriam deo, nos scimus quia hic homo peccator est, & non est hic a deo. Quam utiq; vocem non agnosces, imo agnoscere nolēs, sæpe dictus homo qui cæcus fuerat & viderat, noluit sequi, sed fugit ab eis, vt vere alienis, & fugiēs mēte, corpore quoq; ab eis passus est se expelli. Tales proculdubio sunt omnes hæretici, quicūq; integre nolunt audire mysteriū fidei, qd̄ continetur sub illis eiusdē hominis verbis de seipso, illuminatori suo testimoniū perhibētis: Lutum fecit ex sputo, & liniuit sup̄ oculos meos, & abij, & laui, & vidi. Igitur quæcūq; veræ oues sunt, alienū nō sequuntur, sed fugiunt ab eo, q̄ nō nouerunt vocē alienorum. Non nouerunt inquam, nescierūt neq; scire voluerūt, quæ admodū & scire nolebat ille, qui dicentibus sibi: Nos scimus quia hic homo peccator est: Si peccator est (inquit) nescio, hoc vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Quod est simpliciter oues, id est, fideles, & catholicos hoīes, q̄ non cognouerūt altitudinē satanæ, dicere alienis, scilicet Iudæis, & cūctis qui de incarnatione filij dei male sentiunt hæreticis. Scimus & scriptū est: Simul insipies & stultus peribūt, hoc vnum scimus. Qui cæci, id est, iguorantes deum, cū essemus, nunc p̄ hoc ingressi ostiū fidei, qd̄ est: In principio erat verbū, & verbū erat apud deū, & deus erat verbū, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, & hoc verbū caro factum est, & habitauit in nobis. Per hoc inquam quāsi lutum ex sputo, quod est sapientia, quæ ex ore altissimi prodiuit, & puluere nostro confectum, semel sumus illuminati, gustauimus etiam donum cœlestē, & participes facti sumus spiritus sancti, gustauimus nihilominus bonum dei verbum, virtute seculi venturi. Sequitur: Hoc prouerbiū dixit eis Iesus. Prouerbiū est, quando verbum aliud pro alio verbo dicitur, videlicet vt vnū per aliud valētius commēdetur, & efficacius intelligatur. Quod genus dicēdi, siue ornatus dictionis in sacris scripturis vsitarum est, diuinitusq; prouisum, tam ad delectandū diligētē auditorē, q̄ etiā ad edomandā labore superbiā, & intellectu à fastidio renouādū, cui facile inuestigata plerūq; vilescūt. Et sic maxime hoc loco fieri decuit, vt cōuinceret illoꝝ supbia, q̄ de claritate vel acumine intelligentiæ ac sciētiae suæ p̄sumētes, paulo ante dixerāt: Nunqd̄ & nos cæci sumus? Nā protinus subdit: Et ipsi nō intellexerūt qd̄ loqueret eis. Nonne ergo iam iudiciū fieri incipiebat de oculis eozꝫ vt cæci fierēt, q̄ dixerant: Nunqd̄ & nos cæci sumus? Nonne si reuera viderēt, & nō odio præsentis veritatis iam cæcutirēt, cognoscere potuissent hoc prouerbiū, quod loquebatur eis saltem per visionem prophetice scripturæ, qua Ezechiel dicit: Væ pastoribꝫ Israel, qui pascebant semetipsos. Ac deinceps: Nonne, inquit, greges pascentur a pastoribus? Lac comedebatis, lanis operiebamini, & qd̄ crassum erat occidebatis, gregē autē meū non pascebatis. Et post pauca: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregē nostrū de manu eozꝫ, & cessare faciā vt vltra nō pascant gregem meū, nec pascant amplius pastores semet-

Iohan. 2
1. Cor. 13
2. Cor. 6
Galat. 4
Psal. 94
1. Cor. 9
Matth. 23
Qui dicitur hic 29
Ieni, blasphemii & hæretici
Apoc. 2
Iohan. 1
Ecc. 29
Ezech. 34

semetipsos, & liberabo gregem meū de ore eozꝫ, & non erit vltra eis in escam, &c. Irē in fine eiusdē capituli: Vos autē inquit greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis, ego dñs deus vester dicit dñs: Si ergo nō iam cæci fieri inciperent, quomodo non cognouissent de qualium ouili ouiu loqueretur eis? Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis, quia ego sum ostiū ouiu. Quomodo cūq; siue nō valentes, siue non volentes cognoscere, non cognouerūt quid loqueret eis, ostiū ipsum qd̄ clausum erat, se aperuit, vt iam velint non sint, audiāt ipsi, audiāt & videāt, qui fuerant cæci, quod ostium, qd̄ ouile dixerit: Ego sum inquit ostiū, hic iā subaudiari necesse est, nāc em̄ ignorari potest, qd̄ de seipso dixerit supra: Qui nō intrat per ostiū in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Proinde cū hac propositione qua dicit: Ego sum ostium, subaudita & assumpta sentētia, quam præmissit, recte cōcludit sic: Omnes quotquot venerūt, fures sunt & latrones. Nempe si ipse est ostium, imo quia ipse est ostium, omnis autē qui non intrat per ostium, fur est & latro, igitur quotquot venerūt, fures & latrones sunt. Nemo quippe illoꝝ qui tunc venerant, & tunc in ouili tyrannizabant, intrauerant per ipsum, quia nō venerant prædicando, & seruando dei verbū, sed venerant negando & blasphemando dei filium. Et de his qui tūc erant eū dixisse manifestū est, quia præsentis temporis verbo fures sunt, & non præterito dixit, fures fuerunt. Verūtamen siue præsentis, siue præterito tempore, quotquot venerūt, fures fuerūt & fures sunt, q̄a venerant a semetipsis, neq; a deo missi vel vocati sunt, qd̄ est nō intrasse per ostiū. Aliud nāq; est simpliciter & absolute venisse, aliud in nomine domini, vel a deo venisse, vnde propheta & sacerdotes sancti nō tantum venisse, sed in nomine domini venisse, vel in nomine dñi locuti esse dicendi sunt. Igitur quotquot venerūt, subaudit quia missi vel vocati nō sunt, neq; cū verbo dei venerūt, fures (inquit) sunt & latrones. Sed nō audierūt eos oues. Hoc iam & supra dictū est, quia alienum nō sequuntur, sed fugiūt ab eo, q̄a non nouerūt vocem alienozꝫ. Non inquam audierūt, neq; auditura sunt eos, q̄ diu fiet illud qd̄ præsignatū est per hominem illū, qui supradictō modo vel ordine illuminatus, maluit eūci foras, q̄ audire furum aut latronū blasphemias. Iterum dicit: Ego sum ostium. Cur hoc dicit iam vice altera, nisi quia nō vnū tantum, sed duo sunt ouilia: hoc etenim post aliqua dicitur est: Et alias oues habeo, quæ nō sunt ex hoc ouili. Vt ergo sese vnum eundemq; significaret, qui antiquos pastores, scilicet Moysen & prophetas dedit, & nūc electione sua non vos, scilicet Apostolos admittit, semel & iterum: ego sum ostium dixit. Et primo cum dixisset ostiū de præterito, subiunxit: Omnes quotquot venerūt, fures sunt & latrones, sed nō audierūt oues. Secūdo cū dicit, ego sum ostiū, de futuro subiunxit: Per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Ita distinguēs nō vni ouili, duo ostia (qd̄ vulgo facile est fieri) sed qd̄ longe mirabilius est, vnū ostium duobus ouilibus attribuit, vt necessario consequatur qd̄ dicturus est paulo post: & fiet vnū ouile, & vnus pastor: Et ingredietur (inquit) & egredietur, & pascua inueniet. Olim quicūq; ingrediebatur, siue indigena Israelites, siue advena proselyth, pascua legis & prophetarum inueniebat, sed egrediens, q̄a paradisi nondū referatus erat, egrediēs in quā a præsentis vita, pascua non inueniebat. Deinceps autē, si quis introierit (inquit) saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet, quia videlicet & per fidē ingressus præsentis ecclesiæ ouile, virecta carperet, tam legalis doctrinæ, q̄ & euāgelicæ gratiæ, & egrediēs per mortē carnis, statim delicias perfruet paradisi, cuius vsq; ad interiora iam peruium factū est hoc ostium, dñs Iesus per mysteriū suæ sacrosanctæ passionis. Sequitur: Fur nō venit, nisi vt furetur, & maceret, & perdat. Singula horū quæ dicta sunt, vt furetur, maceret, & perdat, significationes habent proprias, & p̄ hæc certa enumeratione partiū, cūcta nō qualiscūq; furis, sed eius qui (vt supra dictum est) fur est & latro, præscripta est atrocitas, aliud namq; est qd̄ furatur, aliud quod macerat, aliud quod perdit. Quid em̄ furatur, nisi aurū & argentū: aurum sapiētiae dei, & argentum eloquij mystici, vel vt magis in metaphora sermo persistat, quid furatur, nisi salubria ouiu pascua, furtimq; corrupta, quādo peruersis traditionibus sacram scripturam eo sensu destruat, quo illa spūs sanctus scribendam vel legēdam tradidit: Vnde & Apostolus cū dixisset Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nostri voluntatem eius, & probas vtiliora legis, instructus per legē, cōfidis teipsum ducem esse cæcorū, lumen eozꝫ qui in tenebris sunt, statim intulit: Qui ergo aliū doces, teipsum nō doces? q̄ prædicas nō furandum, furaris: qui abominaris idola, sacrilegium facis. Digna profecto inuentione, & magni vigoris argumēto vsus est. Nam quāto Barabbas latro, vel quilibet eius similis, probrosior fuit homine illo, cuius a natiuitate cæci (vt supra narratū est) dñs noster oculos aperuit, tanto detestabilior est fur iste, qui in peruersione scripturæ vel opozꝫ Christi, huiusmodi sacrilegiū facit, homine gentili, quem ipse iudicat, eo quod ostium nō vidēs, idolum surdum & mutum pro ostio ambiat: Hic igitur ad hoc venit, vt furetur. Ingresso autem fure huiusmodi, necesse est oues vtrobiq; periclitari. Nā si furto veritatis cōsentire

CAP. X.
Cur ait fures sunt, & nō fures erunt.
Duo Christi ouilia.
De antiq; ouili egrediētibꝫ, p̄ mortē non erant pascua vt nūc in paradiso.
Quid furatur hic fur Roma. 2

Matth. 23.

Heb. 11

Gene. 3.

Philip. 2
Luc. 15

2. Cor. 12.

Matth. 9

vel pabula corrupta contingere noluit iratus fur continuo mactat, de qualibus dictum est: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetur, & illa gellabit in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem. Quod quidem nec dum palam fecerant, nisi quod hominem saepe dictum, qui caecus fuerat & viderat, suas blasphemias sequi nolentem, foras eiecerant, sed postmodum publica infamia fecerunt, ab ipso qui haec loquitur, summo pastore cruentum incipientes agere latrocinium. Si autem furto consentiant, furesque sequantur, & audiant vocem alienorum, tum corpora quidem non mactat, sed animas perdit, iam quippe ipso consensu animae perditae sunt, & si corpora vivunt, illae iam perierunt. Rectissime igitur dictum est: Fur non venit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Furetur videlicet & adulteret vel corrumpat verum scripturae sensum: mactet corpora sibi non consentientium: perdat animas consentientium. Cuius crudelitate oppositum est quod sequitur. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Poterat sic dici: Ego veni vitam hominum, ut abundantius vivant, quod utique plus esset, quam quod dictum est: Ego veni ut vitam habeant. Nam & omnis pastor ovium, qui intrat per ostium, ad hoc venit, ad hoc vocatur vel intrmittitur, ut oves vitam habeant, verum non ipse vita, sed tantum vitae particeps, ac vitae minus suae minister est. Hoc inquam dici poterat, sed aduersus fures & latrones, qui veniunt ut mortem inferant, ita congrue nec plus, nec minus, quam opportune oppositum est, dicendo: Ego veni ut vitam habeant. Quantum vero est quod addidit: & abundantius habeant? Vtique quantum differunt promissio & aduentus eius, tantum ultra mediocritatem antiquae pascuae, hoc est quod nunc dicitur, abundantius. Nam quod multo minus habuerunt oves domini antiquius, testat Apostolus, qui enumeratis magnis & primis arietibus, sic ad ultimum de illis intulit: iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis promissionibus, sed a longe aspicientes & salutantes eas, & confidentes quia aduenae & peregrini sunt super terram. Certum est hoc, & nulli dubitare fas est, quia cuncti greges haecenus, qui aduentum eius praecesserant, foris excubabant extra paradisum, & longo balatu divinae visionis pascua desiderabant, donec veniret, ut supra dictum est, & suo sanguine romphaeam, id est gladium flammeeum extingueret iste, qui illis repromissus est. Bene ergo cum dixisset: Ego veni ut vitam habeant continuo subiunxit & abundantius habeant, quia videlicet vitam quam habebant in spe, dedit ut haberent in re. Vnde supra cum dixisset: Per me si quis introierit, saluabitur, protinus adiecit: & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Quia profecto post aduentum eius dignae oves, & ouile praesentis ecclesiae per fidem ingressae, abundantius quam anteriores, dei notitia pascuntur, & per mortem carnis egressae, visione summi pastoris perficiuntur. His dictis in iudicium vel condemnationem eorum, qui fures & latrones sunt, nunc omnibus curae suae vicariis, qui digni pastores esse cupiunt, hoc modo semetipsum dat in exemplum. Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ovibus. Dum contra illos sermonem dirigeret: Qui non intrant per ostium, sed ascendent aliunde, & proinde fures & latrones sunt, semel & iterum dixit: Ego sum ostium, nunc ad eum sermonem intendens: Qui intrat per ostium, & pastor est ovium, pro causa vel eruditione eiusdem, cui loquitur amplius accommodat vocem suam, dicens: Ego sum pastor bonus, atque eiusdem bonitatis formam, quam pastor quisque imitetur, adiungit dicens: Bonus pastor animam suam dat pro ovibus. Poterat plane bonitatis huius formam sumere altius, quia cum esset in forma dei dominus deus noster, propter nos populum suum, & oves pascuae suae, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, & habitu inuetus ut homo: & iuxta parabolam certum ovium & vniuersi perditae, cum haberet oves nonagintanovem, id est, omnium beatorum angelorum multitudinem, relictis illis, venit unam, quae errauerat quaerere. Sic inquam poterat formam suae bonitatis hic bonus pastor exponere, sed hoc exemplum nulli imitabile est. Non enim infra se descendere possunt, dum pastores hominum sunt, sed contra tanto supra semetipsos eleuantur, ut principibus & potestatibus caelorum assimilentur. Bene ergo dum homines ad imitationem sui formare intendit, illud omittit quod nullatenus possunt imitari, & hoc solum quod imitabile est hoc modo proponit. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus, hoc etenim pastoribus per spiritum charitatis, imitabile est, imo & imitari dulcere est. Vnde vult constantissimus, cum oves suas defenseret a furibus & latronibus. Ego autem (inquit) libenter impedam, & superimpedam ipse pro animabus vestris, licet plus diligens minus diligat. Quantum putas pro ovibus semetipsum impederunt? Responsum sunt ouilia sanguine pastorum, maduerunt campi caedibus pastorum, cruentata sunt pascua vulneribus pastorum, sacra est terra corporibus pastorum, ditatum est caelum animabus, quas pastores pro ovibus suis posuerunt. Claret igitur imitabilem esse pastoribus hanc suae humilitatis formam, quam posuit pastor bonus. Et tamen nemo pastor bonus, nisi hic vnus: quia nemo bonus, nisi vnus deus, hoc etenim quodam loco dicenti sibi cuiquam: Magister bone, quid faciendo vitam eteram possidebo? Respondit dicens: Quid me dicis bonum? Haec enim est saluatio forensis, vniuersa ambitio scribarum & pharisaeorum. Nisi me confitearis deum, consequens est ut nec dicas bonum. Itaque

Itaque quomodo pastor & magister voce quidem diuersa, sed sensu idem sunt: vnde enim pastor ovium dicitur pro similitudine, inde magister hominum est in rei veritate: sicut magister bonus, non nisi quia deus est, sic pastor bonus, non aliunde, nisi quia deus est, pastor inquam, bonus, & non ex accidenti dono, sed essentialiter bonus. Igitur ceteri quidem pastores digni siue idonei dicantur: hic autem solus pastor bonus, qui solus ita animam suam posuit pro ovibus, ut in sacramento nostro corpus suum & sanguinem verteret, & oves quas redemerat, suae carnis alimentum satiare. Quid ille qui hoc exemplum boni pastoris imitari renuit? Quali nomine vel potius denotatioe ceterus erit? ait: Mercenarius & qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae vidit lupum venientem, & dimittit oves & fugit. Et lupus rapit & dispergit oves. Quatuor hoc loco reposita sunt: scilicet bonus pastor qui dicit: ego sum pastor bonus, & is qui formam boni pastoris imitatur, & mercenarius & lupus. Item supra quatuor posita fuerant, ostium & ostiarius, & pastor, & qui aliunde ascendit fur. Ibi vnus malum scilicet fur, hic duo mala, videlicet mercenarius & lupus. Attamen lupus cum mercenario occultius ouili est damnosus: Nam fur dum mactat & perdit, aperta corporibus & animabus tepestate, perniciosus est. Itaque mercenarius qui non ipse quidem mactat & perdit, sed fuga sua lupo perditore, raptori & dispersori, scilicet diabolus locum facit: non quidem ipse fur est & latro, sed nec dicendus est pastor. Sic enim ait: Mercenarius & qui non est pastor. Quomodo ergo vel qua intrauit? Namque inter ostium & ascensum aliunde, nihil mediū superius positum est. At is qui per ostium intrauit, pastor, inquit, est ovium & qui ascendit aliunde, fur est & latro. Quia ergo intrauit mercenarius, qui non est pastor: nec rursus mactat aut perdit, sicut fur? Non enim aperte, sicut Arrius vel alius quilibet haereticus fecit aut persequitur, ut occidat eorum corpora, quorum non potest animas suae peruersitatis maculare consensu. Restat utique, ut si fur non est, socius tamen furum sit, quia de talibus per Prophetam dictum est: Principes tui socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributionem. Socius autem furum animo est: nam corpore cum pastoribus per ostium intrare visus est. Itaque diuisus ipse est. Quapropter de hominibus alibi dictum est: Veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, diuidet inquit, id est, diuisum & duplicem fuisse redarguet: diuidet eum, id est, pastoralis gratia donum ab illo auferet, & ipsum poenis tradet. Ostensa igitur pastoribus de contemptu mortis via quam sequantur, & apposita forma cui imprimatur: recte ex opposito mercenarius describitur, qui tamen fur & latro non esse videtur, sed potius per ostium intrasse, pro eo quod catholica fide profitetur, nec aliud euangelizat, quam id quod euangelizatum est, a veris pastoribus, tamen iuxta praescriptam prophetiam sententiam, qui cum dixisset, principes tui socii furum, statim hoc ipsum ratione comprobans, omnes, inquit, diligunt munera, sequuntur retributiones, ipse utique socius furum est. Nam & pro eo quod munera diligit, & temporale sequitur retributionem, mercenarius est. Cuius descriptio diligenter consideranda est. Mercenarius, inquit, & qui non est pastor. Rem solerter animo auditoris impressit, sic dicendo: & qui non est pastor, scilicet ut de corde eius vulgare extirpet opinionem, qua putatur vel dicitur esse pastor. Vere enim non est pastor: pastor nam dicit, eo quod gregem pascat. At ille non gregem, sed seipsum pascit. Vnde propheta. Vae, inquit, pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, &c. Igitur dicitur quidem, sed non est pastor. Cuius non sunt oves propriae. Et hoc utique cum grandi pondere dictum est. Non sunt, inquit, eius oves propriae, quia videlicet non in eius pectore, gratia mater parturivit, quo in illo, cuius haec vox est, filioli mei quos iteque parturio, donec formetur Christus in vobis. Non possidet animam eius, spiritus pastoris boni, & ideo non mirum, quod non & ipse in brachio suo congregat agnos, & in sinu suo leuat, quod non & ipse fetos portat. Sed quid? Videt, inquit, lupum venientem, & dimittit oves & fugit. Non arguitur mercenarius, quod furatus sit, mactauerit aut perdidit: quia videlicet cum non educat oves in saltus alios quam quos probauerunt pastores magni & probati, neque perdat oves venenatis falsae doctrinae pascuis, non satis legitime fur dici potest: & proinde nec occasio est cur mactet. Nam interim oves non fugiunt ab eo, quippe quae non habet causam legitimam, cur non audiant vocem, vel cur necessario deuitent eius communionem, cur illi lac suum ad edendum, suamque lanam denegent ad operiendum. Sed vnde arguitur? Videt inquit, lupum venientem, id est, diabolum animabus insidiantem, easque ad mortem aeternam per diuersa scelera protrahentem. Videt, inquit, & fugit, id est, sub silentio se abscondit. Fugit, id est, verbis exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, temporale commodum (quod amat) amittat. Amant enim oves suam plerumque perniciem, amant inquam, & suis exitiis delectantur, suis periculis male blandis in praesenti demulcentur, nec recogitant dulcedine vitiorum fallente, quantum eas interitus consequatur. Et nisi perire permittantur, eiusmodi oves sunt, ut neque ad mulctram pastoris venire, neque tonfore eundem iam velut subire, insuper & ipsum pastorem tumultuando, quantum possunt, cornibus & lateribus audent impingere. Fugit ergo mercenarius taciturnus, ne puguando pro ovibus, temporalis lucri detrimentum patiat. Et lupus rapit & dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non per-

Mercenarius, nec tur est nec pastor.

Esa. 1
Matth. 24

Esa. 1.

Ezech. 34.

Galat. 4

tinet ad eū de ouibus. Sola ergo causa fugiēdi est, q̄a mercenarius ē, q̄a mercedibus trāfito r̄iis inhiat, & dū illis cōtentus est, lupus rapit & dispergit oues. Nec solāmodo lupo veniēte fugit, sed & q̄n iuxta Ezechielē, colliditur arietes & hirci, dū lateribus & humeris impingit, & cornibus suis vētilant omnia infirma pecora, donec dispantur foras, fugit idē mercenarius abscondendo se, nō iudicās inter pecus & pecus, aut certe nequius quod crassum est assumit, & q̄d debile est, proncit: videlicet iustificās impiū pro muneribus, & iustitiam iusti auferēs ab eo. Sane cū alibi dicat: si vos p̄secuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: tunc irreprehensibiliter pastor fugit, quādo aperta p̄secutiōe furis hāretici, siue lupi diaboli, per gentile potestātē malitiā suam exerētis, pastor ipse quārit, vt oues eius p̄sidio destituantur. Quod Paulus Apostolus nō solū irreprehensibiliter, verū etiam laudabiliter fecisse legitur, quādo Damasci p̄posito gēris Aethiā regis custodiēte ciuitatē, vt eū cōprehenderent, à fratribus p̄ murum summissus est in sporta, & sic effugit manus eius. Non enim fugit, vt oues destitueret, sed vt ouium salutē seipm̄ reseruaret. Ceterū omnes q̄ absq̄ eiusmodi causa fugiunt, qui oues dimittūt, hic pastor & episcopus animarū nostrarū merito excludit à numero pastōrū. Quibus explosis iterum dicit: Ego sum pastor bonus. Et norandū quod & superius bis, ego sum ostiū dixit, & nūc itidem bis, ego pastor bonus inq̄. Ipse ostium & ipse pastor, ipse tā anterioris q̄ & posterioris ouilis vnum ostium, & vnus est pastor: Itē inquam dicit: Ego sum pastor bonus, atq̄ eiusdē bonitatis affectū, protinus adiūgit, dicens: L & cognosco meas, & cognoscūt me meae. Hanc & illam, quam supra dixerat rationem pastor bonus qui animā suā dat pro ouibus, vnam & eandē esse constat, ex eo q̄d protinus adiūgit. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē, & animam meā pono pro ouibus meis. Duobus p̄ceptis charitatis à semetipso cōpletis, sine q̄bus pastor idoneus nemo vquam fuit, nec esse poterit: nunquam enim verus aut dignus erit discipulus huius boni pastoris, nisi q̄ (vt Aplūs ait) germane diligit gregē Chr̄i, duobus, inquam p̄ceptis charitatis, bonitātē suam examinātā ostēdit in vno laudabili experimēto, q̄d est, & animam meā pono pro ouibus meis. Primum & maximū est mandatū, dilectio dei, q̄ intelligit in eo q̄d ait: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē. Secundū autē simile est huic: Diliges proximum tuū sicut teipm̄, hoc nihilominus intelligendū est, in eo q̄d ait, & cognosco meas. Idcirco autē p̄postere, prius secundum & post signatū est primum: quia videlicet p̄ dilectiōne proximi ascēditur ad dilectiōne dei. Qui enim nō diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt quomodo potest diligerē? Formam ergo suae bonitatis, qua suos imitatores informare cupit, ordinate exprimes, incipit à dilectiōne proximi, cum dicit, & cognosco meas. Cognosco enim, id est diligo. Imo & magnificentius charitatem suam exprimit dicendo cognosco, q̄ si dixisset diligo. Hoc enim verbū est significatiōe dilectiōis simul sonat affectū cōpassionis, iuxta quod Salomon ait: Nouit sapiēs animas iumentorum suorum, viscera autē impiorū crudelia. Itaq̄ sicut in psalmo: Quoniam ipse cognouit signum nostrū, sic & nūc dum dicit, & cognosco meas, simul dilectiōis & operose misericordiae signatū asētum. Et cognosco, inquit meas, & cognoscūt me meae. Suaue dictū, sed terribile iudicium Respōdetur enim hoc ad illud, q̄d supra dixerūt negatores eius: Scimus quia Moȳsi loquutus est deus, hūc autem nescimus vnde sit. Igitur ad illorū distinctionem, qui sui nō sunt, q̄ negauerunt eum, secundum quod & Daniel ait: Et nō erit eius populus qui negaturus est eū, ad distinctionem, inquam illorum, cognosco inquit meas, & cognoscunt me meae. Aequa vtiq̄ vicissitudine negatores suos negat ipse, ac si apte dicat: Cognosco meas, & nō vos alie nos, cognoscunt me mei, si vos alieni nō cognoscetis me. Item, & hoc dixerunt: Nō est hic homo à deo. Repugnat quod dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē. Nouit me pater, hoc est diligit, agnosco ego, hoc est diligo patrem. Ita vt p̄dictum est, pastor bonitatem suam in duobus p̄ceptis charitatis ostendit: scilicet dilectiōne dei patris, & dilectiōne proximorū, id est earum de quibus nunc loquitur, ouium suarū, quibus assumptione carnis, & magnitudine beneficii proximus factus est, & hoc tam ex his, quam ex ceteris eius sermonibus altius cōmendatur, quod tota ouium domini cura geminā sit dilectiōnis opus, quam quisquis nō habet, nō pastor est, sed mercenarius, Sequitur. L Et alias oues habeo, quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor. Ecce quantum bono pastori stultae oues obsuerunt, in eo quod cum malitiosis vulpibus, id est malignis spiritibus consilium ineuntes, iam conspauerant, vt si qua ouium pastorem suum illum esse agnosceret, protinus humeris & lateribus ceterarum impacta, extra ouile fieret. Nunquid conspiratio hāc gratiam pastoris euacuaret, aut nomen eius siue facultatem diminueret? Absit. Nam & alias oues (inquit) habeo quae non sunt ex hoc ouili, quia non de carne patriarcharum ac prophetarum progenitae sunt, qui magni arietes, & aliqui etiā pastores vt Dauid, vel Moȳses, & Aaron, huius ouilis p̄ces extiterūt. Nō sunt, inquam, ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Quare?

Ezech. 34

Math. 10

2. Cor. 11

Math. 22

Philip. 4

Prover. 12

Psal. 102

Danie. 9

Videlicet quia istae oues praedicta conspiratione sua inuicem afflatae, dira pestilentia contabuerunt, & semetipsas corruperunt, idcirco his abiectis oportet ex alijs ouibus praefinitum ante secula, ouium supplere numerum: Me inquit oportet illas adducere. Nunquid ipse pastor qui haec loquitur, per semetipsum ad nos oues alienigenas venit? Nonne a furibus & latronibus in medio huius ouilis comprehensus animam suam posuit, & deinde ascendens in caelum, nunquam visus a nobis, suos tantum vicarios ad nos direxit? Ita plane, sed nec eodem modo nos minus quid ab illo magno grege habemus, quem de Aegypto adduxit idem pastor, id est deus. Nunquid enim non per homines deus, per homines inquam, Moysen & Aaron, quibus apparuerat, illas oues adduxit? Vtiq̄ non magis illis quam nobis, non nobis minus quam illis adducendis affuit praesentia visibili. Vnde illos pastor tunc deum audiuit in rubo, nostri pastores viderunt illum in crucis ligno, de quo ait quidam tam doctus quam fidelis: Tristes purgantur sanguine culpae, quem cōtorta rubus densis cruciatibus aedit. Et illi quidem duo signa dedit dicens: Si non crederint verbo signi prioris, credent vel verbo signi sequentis: sed & nostris item pastorebus duo signa dedit dicens: Si non viderunt gloriam signi prioris, videbunt saltem virtutem signi sequentis. Etenim si non vidimus nos, quod virga in colubrum conuersa sit, & deuoratis Magorū Aegyptiorū colubris, iterum virga quod fuerat effecta sit, id est, quod Christus rex ipse & paternae diuinitatis virga regia in mortem deuenerit, quae per colubrum in hunc mundum subintravit, & cōsumptis peccatis nostris, iterum in veram & aeternam vitam regnaturus surrexit, at saltem videmus, quod de sinu manus extracta leprosa tota effecta sit, id est, quod torum illud antiquum ouile pestilentia perfidiae contabuerit, quod a gratia dei synagoga exciderit, imo & iuxta quod ille praedixit: Ceciderint in ore gladii, & captiui ducti in omnes gentes, lepram suam toto orbi spectandam iam dudum circūtulserint, cōgemiscente Propheta ac dicente: Usquequo auertes manum tuam & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem. Etenim circa finem seculi iterum in pristinum sinum gratiae mittetur, & mundabit. Igitur cum per legatos suos, in quibus ipse proculdubio loquitur, nos alias oues suas vocauit, non minus quam prioris ouilis oues, per semetipsum adduxit. Ait itaq̄: Et illas oportet me adducere. Quo autē adducere? Nō ad vestra synagoga o putidi hirci, quod secundum animam in inferiora terrae introibitis, & secundum corpus trademini in manus gladii, partesque vulpiū eritis, sed ad fidem patriarcharum & prophetarum, cum quibus balare vel cantare audetis, dicentes: Nos autem populus eius, & oues pascuae eius, cum sitis tauri pingues, & lasciuu vituli, Ceterarū & Amorraeorū saltibus innati vel educati. Ad illos inquam fidem me alias oues, vobis abiectis, oportet adducere, & vocem meam audiet, quā vos (vt superius dixi) propterea non auditis, quia ex deo non estis. Et fiet inquit vnum ouile, & vnus pastor. Nō dixit, & fiet vnus pastor, & vnum ouile, iam etiam vnus pastor est, sed fiet vnum ouile, quod nondum factū est, & vnus pastor permanebit, qui nunc & semper est. Fiet inquam vnum ouile, nulla distinctione habita peregrinae & indigenae ouis, id est Iudaei & Graeci, & ille vnus pastor omnium erit, de quo per prophetam dictū est: Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascet eas, seruum meum Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem dominus eorum ero in deū, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. His dictis adhuc persistit in commendatione charitatis, qua & ille animam suam pro ouibus suis posuit, dicens: L Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumo eam. Tanquam diceret. Hoc opus magnae dilectionis, quod est bonum pastorem esse, & animam dare pro ouibus, pater dicitur, & de quoque pastore hoc opus acceperit, illum amore suo dignū dicit. Poterat quippe sic dicere: Propterea me pater diligit, quia sicut docuit me, haec loquitur, & a meipso facio nihil: vel, quia per me in principio cuncta fecit, & sine me factum est nihil. Vnde hoc loco pastorem legitimum instituere, vel erudire intendit, & illud non facere, quod lucro animarum charius deo nihil sit. Hoc igitur opportune secundum rem dixit: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, subauditur pro ouibus meis, videlicet vt sciant pastores animarū, quāti meriti sit, mori pro salute earū. Sed nō gaudeat fur, nō laetetur latro, nō exultet lupus, quod animam suam ponit pastor bonus, quod occiditur ouium defensor & dominus, quod mori potest hic ceterarū gestator, & agnorū nutritius. Nō (inquam) laetetur paruuli isti hircorū pulli, quos inuidia occidit, inuidendo morientes, & moriendo inuidetes, qui iam timere coeperat, quod in dispersione gentium inurus esset, & docturus gentes, & sic adducturus alias oues. Nō enim hoc solū dixit: Ego pono animam meam, sed cōfestim addidit: & iterum sumo eam. Nec istud semel dixisse contentus est, sed adhuc super inimicos suos confortatur & dicit: L Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Sciunt iam dudum cunctae oues, optime de huius pastoris sui fortitudine sentientes, sciunt (inquam) quia fures & latrones frustra cum lateribus & facibus & armis ad comprehendendū illum misissent, nisi ipse a seipso ponere voluissent animam suam. Nā quō semel abiecti retrosum, & ceciderūt, dicite illo: Ego sum, sic fieri iugiter potuisset, vt certe vno casu

Exod. 3

Exod. 4

Luc. 23

Psal. 29

Psal. 68

Psal. 94

Ezech. 10

Iohan. 8

Colos. 3

Ezech. 34

Iohan. 7

Iohan. 10

Luc. 23

Sempiternum illorum consummari exitium. No ergo animam eius tulit quis, quo iure tollitur ab vno quoque nostram, quos in semetipso primus parens immortalitate exheredauit. Sed ego inquit a meipso, scilicet spontanea morte moriendo, pono eam in manu patris, dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, videlicet antea praefinita conditione hac ut si ego taliter hoc, id est animam meam pro sanctificatione antiqua praeruaricationis persoluam & ipsam & cunctas ouium mearum animas, patre annuente recipiam. Itaque propter mortem nihil debere innocetiam, potestatem habeo ponendi vel non ponendi animam, quod si posuero eam, consequenter propter interpositam conditionem iustitiam, potestatem habeo sumendi eam, scilicet ut resurgam, & omnes mihi coresurgere faciam. Forte dicitis: Quare ergo ponis pro ouibus animam tuam, cum potestatem habeas etiam non ponendi eam? Ad haec ille: Hoc mandatum accepi a patre meo. Quod est hoc mandatum, nisi charitas? Mandatum enim inquit nouum do vobis, ut diligatis inuicem. Hoc ergo mandatum charitas est, quia (ut superius dictum est) cognoscitur, id est diligatur omnes, cognoscitur, id est diligatur pater. Sed hic inquit mandatum accepi a patre meo. Igitur non ut ceteri quicumque dicuntur pastores boni, sic & iste pastor bonus accidentaliter bonus est, sed a patre suo accepit, id est ab ea natura, qua deus illi pater est, bonus esse habet, tantum naturaliter est charitatis, ut animam suam ponat pro ouibus suis. Sequitur. Dissensio inter facta est inter Iudaeos propter sermones hos. Iteque (inquit Euangelista) dissensio facta est propter sermones hos, nam semel facta iam fuerat propter opus illud, quod in sabbatho caeci nati oculos aperuerat. Alii autem dicebant: Daemonium habet, & insanit, quod eum auditis? O malum stultiloquium dicentium, daemonium habere, & communi sensu carere dei filium. Et superius dixerat: Daemonium habes, nunc furore in contenti cum dixissent: Daemonium habet, addiderunt: & insanit, quod eum auditis. Hocine erat quod dixit paterfamilias de malis illis, & merito male perendis agricolis: verebuntur filium meum? Quae enim seruorum illius, quos antea miserat, tanta nequiter inhorauerunt, tantisque contumeliis affecerunt? Quomodo infelix terra tam putidos canes sustinuit? Quomodo infestus aer talium viperarum linguis venenatis non contabuit? Daemonium inquit habet, & insanit, quod eum auditis. Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis. Nunquid potest daemonium caecorum oculos aperire? Eadem ratione duce dissentientes superius dixerat: Nunquid potest homo peccator haec signa facere? Aduersantur etenim inuicem sibi repugnant, peccatorem esse, vel a deo non esse, & haec signa facere. Amplius autem repugnancia sunt, daemoniacum esse vel insanire, & cum operatione signorum eiusmodi verba proferre. Vtique caeci non essent, scire poterant, quod haec non insaniae, sed verum sunt verba sapientiae, & quod ad aperriendos caecorum oculos non daemoniacam insaniam, sed virtute diuina opus est.

Iohan. 7.
Multi autem dicebant ex ipsis Ioh. 7. 8
Mach. 21
Iohan. 9

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHAN. EVANGELIUM Commentarioque liber decimus.

Propheta cum dixisset in psalmo: Quam magnificata sunt opera tua domine, nimis profunda facta sunt cogitationes tuae, continuo subiunxit: Vir insipiens non cognoscat, & stultus non intelliget haec. Quis autem magis insipiens, vel magis stultus Iudaico populo, qui & magnifica domini opera non cognoscat, Verbi gratia, dum dicit superius: Non hic homo a deo, qui sabbathum non custodit, & verba eius non intelligit, dum dicit: Daemonium habet & insanit, quod eum auditis? Attamen magnificanda erant opera tua domine in oculis eius, & reuelanda cogitationes tuae in auribus eius, ut ostensa illis non videremus, & dicta illi nos intelligeremus, quatenus eodem igne humilium oculi illuminarentur, cuius fumo illoque superbia excaecaret. Igitur & haec tenus coram insidiatoribus suis tuta processit doctrina veritatis, & deinceps magis ac magis interrogatiombus pulsata, semper augetes, dictis & factis in auribus & oculis eorum recto tenore procedit. Euangelista si prosequente ordine narrationis. Facta sunt autem encenia in Hierosolymis, & hyems erat. Encenia festiuitas erat dedicationis templi, tractumque est hoc nomen a Graeco κεναιον, quod latine dicitur num. Et quandoquidem nouum aliquid fuerit dedicatum, encenia vocatur. Sed & si quis noua induatur tunica, recte encenari dicitur. Encenia ergo, id est, solennis dedicationis templi agebantur, cum ea quae sequuntur, interrogantibus Iudaeis locutus est dominus: Et hyems (inquit) erat, luxa literam tempus anni demonstratur, quo agebatur eiusdem dedicationis festiuitas a tempore Machabeorum, qui destructo altari, quia contaminauerunt illud gentes, edificauerunt altare nouum, secundum illud quod prius fuit, & quinta & viceima mensis

Psal. 91
Mach. 4

Casleu dedicauerunt illud. Et statuit Iudas & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum, per dies octo, a quinta & viceima mensis Casleu. Mensis autem Casleu, ipse est qui apud Romanos December dicitur, & est a Martio quidem, a quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem, qui apud Hebraeos secundum legem principium mensium, & primus est in mensibus anni, existit non. Igitur iuxta literam (ut dictum est) indicatur natura temporis, sed mystice, quod magis ad rem attinet, frigida Iudaeorum significatur impietas, quia mentes illorum a diuino igne auersas, diabolus tanquam glacialis Boreas afflauerat. Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. Haec porticus Salomonis ipsa erat, de qua in libro Regum scribitur: In die illa sanctificauit rex Salomon medium atrium, quod erat ante domum domini, fecitque ibi holocaustum & sacrificium, & adipem pacificorum. Cum ergo ambularet in huiusmodi porticu dominus noster, utique in templo ambulabat, quia porticus illa aequae ut templum a Salomone sanctificata fuerat. Circuiderunt eum ergo Iudaei, & dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Vigilantissimi animarum suarum custodes, & de sua salute solliciti, multum dolebant, quoties aduersus dominum conuenissent schismata inter se fieri, suasque animas per dissensiones periclitari, ut nunc nouissime, quando dicentibus: Demonium habet, & insanit, quid eum auditis? Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis, & nunquid potest daemonium caecorum oculos aperire? Et in huiusmodi dissensionibus illorum animas perire dicebant qui ab intentione sua dissentiendo salutem magis appropinquabant, Et tunc quidem propter dissensionem, quae caeco illuminato semel & iterum facta est inter nos, solum est inefficax eorum conuenticulum. Nunc autem ubi ad solennitatem dedicationis veniens, ambulabat (ut praedictum est) in templo, ut in porticu Salomonis, nati sibi videbantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid, unde posset accusari. Circuiderunt ergo eum, tantumque vituli multi, & tauri pingues oblederunt eum. Et dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. O perditae animae, cum hic vobis palam dixerit, quod Christus ipse sit, ergo ne illa eius opinio cessabit, quam vos a referentes, vestram perditionem esse calumniamini, dicendo: Quousque animam nostram tollis? Quid enim ex ore ipsius hoc audire desideratis, nisi ut apud potestatem Romani imperii aduersus illum accusationem inuenire possitis? Nepe cum Christus orbis terrarum debeat esse rex, quis hoc terrenis regnis nihil nociturum sit, robusti tamen accusatores eritis, ita ut iudicem quoque premere possitis, dicendo: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis qui se regem facit, contra dicit Caesari. Ergone inquam nunc quidem animam vestram tollit, sed tunc non tollit, cum hoc non perfeceritis? Abiit a vobis haec beatitudo, ut ipse animam vestram tollat, & possideat vos. Cederet nobis potius, quoniam sic vultis, si sicut propheta gemebundus praedixit: Auferat iniquitates vestras, & possideant vos absque se. Alia sunt animae quas tollit, cum vos illum pro accusatione regni nominis vincitum Pilato tradideritis. Ligatis namque manibus suis, forte armatum fortior ipse alligabit, confixis manibus ac pedibus atrium eius debellabit, & beatas omnes animas tollit, vasa enim eius diripiet. Vos autem nequaquam forti illi tollemini, sed possidebit vos omnes nequitiae eius, & erunt nouissima vestra peiora prioribus. Nunc audiemus qualiter circum vestrum soluerit, quo illi tam nocendi intentione, quae turbae vestrae stipatione circudefestis, non tantum regem, sed & deum se esse contestans consubstantialem patri, ait. Loquor vobis & non creditis. Opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Sed non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Superius ait hic ipse, qui nunc circudefestus est a Iudaeis Christus lux mundi: Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Statimque intulit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Nunc in articulo praesentis interrogationis responsurus illud, quod non in sola porticu vel templo Salomonis, sed in toto mundo debeat audiri, rationabiliter eadem testimonia praesentat, ad confirmandam veritatem suae responsionis: Loquitur (inquit) vobis, & opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me, & vtriusque testimonium illos respuere, contra legem suam, in qua scriptum est: Quia duorum hominum testimonium verum est vtriusque in qua testimonium illos contempserunt redarguit, ad singula subiungendo: & non creditis. Nam & cum dixisset: Loquor vobis, continuo addidit: & non creditis, & cum subsecutus esset: Opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me, statim adiecit, Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis, ac si dicat, iam non docendi estis, quia Christus ego sum, sed arguendi de peccato, quia non iam dudum testimoniis euidentibus credidistis, secundum legis edictum redargutionis hic modus est, & haec sententia iudicis, ut iam nunc abnegete vos, quod & facio dicentes: Quia non estis ex ouibus meis. Frustra igitur hic captiores hauerunt, circudefestes eum, atque dicentes, Si tu es Christus dic nobis palam. Non enim suadet illis ut se examinent imperio Caesaris, neque arguit, quod non iam se in regem sublimauerint, sed non estis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora, iuxta quam supra dixerat: Ego sum pastor

3. Reg. 17
Periculum aiarum per schismata
Psal. 21
Iohan. 19
Esa. 16
Mach. 12
Luc. 11
Deut. 19
Iohan. 8
Christus se pastorē per uis dixit a regem

pastor bonus, &c. Quare aut secundum nomen regium, de q̄ interrogabatur, dicere potuisset: nō estis ex ciuibus meis, dicere maluit secundum nomen pastoris: non estis ex ouibus meis. Videlicet quia satis quidem pro bonitate pastoris, sed parum pro maiestate eiusdem dictū est, in eo q̄ ait: Et animam meam pono pro ouibus meis. Proinde q̄d superest de maiestate vel potentia suae diuinitatis, hoc mō subiungit. Oues meae vocem meā audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego vitam aeternam do eis, & nō peribūt in aeternū. Pater meus q̄d dedit mihi, maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnū sumus. In his & plus dictum est, q̄ fuerat interrogatū, quia cum de sola regia potestate quæreretur, de diuinitatis q̄q̄ maiestate respōsum est, & in omnibus tamē, ne vnū quidem verbū sonuit, q̄d d̄iudicare possent ministri vel amici Cæsaris. Hæc enim verba nō inuasionem cōminantur Romani imperij, sed mysteriū cōtinent regni dei, suntq̄ maxime apud gētiles iudices verba libri signati, quem si iuxta prophetam dederis nescienti literas, & dixeris lege, respōdebit: nescio literas. Sic enim & Paulo cōtigit, q̄ incipienti aperire os, dixit Gallo ad ludæos: Siquidem esset iniquū aliquid, aut facinus pessimū, o viri Iudæi recte vos sustinerē. Si vero quæstiones sunt de verbo & nominib⁹ legis vestrae, vos ipsi videritis: Iudex ego horū nolo esse. Ita ergo & nūc ipse rex cœli, qui p̄ eundem Apostolum præcipit dicēs: Nemini dantes vllam offensionem, nō sic de regno suo respōdit, vt ostendat potestatem terreni imperij, sed verbis vel nominibus sacrae scripturae vtens, de quibus Romani iudices esse nō curarent, inhiantem cōtra se ludæorū elusit impietatem. Oues meae inquit, vocem meam audiūt. Quando istud timerent superba vires Romanorū militū, vbi is qui accusaretur, nō euerforē vrbiū, sed pastore se profiteretur? Nēpe facilius ridere q̄ timere hmōi causam potuerūt, ita vt cū illusione genuflexo, dicerent: Aue rex ludæorū. Sane q̄ nūc ait: Et ego cognosco eas, & sequuntur me, idem & supra dixerat: Et cognosco meas, & cognoscut me meae. Vita q̄q̄ aeterna de qua nūc ait: Et ego vitam aeternam do eis, illa ē pasqua, de qua superius: Per me inqt si q̄ introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pasqua inueniet. Differt tamē modus dicendi, Et ego vitam aeternam do eis, q̄d vtiq̄ nemo nisi deus dicere vel facere possit. Notanda vero diligenter series huius dictionis. Audiunt inquit vocem meam, & ego cognosco eas, sequuntur me, & ego vitam aeternam do eis, & nō peribunt in aeternum. Horum q̄q̄ contraria de illis oportet subaudiri, quibus ait, quia nō estis ex ouibus meis, videlicet q̄ eos nō cognoscat, q̄ vita aeterna defraudati sint, & in aeternū perierint. Nā ad distinctionē talium herodoxi dixit: Oues meae vocē meā audiūt, &c. ¶ Quod aut addidit: Et nō rapiet eas quisquā de manu mea, sine dubio multis iā dudū argumentis vniuerso orbi cōprobatum est. Quid enim fures & latrones intentatum reliquerunt, quid nō egerunt, vt raperent oues, lupi vel omnes feræ syluay? Et tamen de manu pastoris huius nullam omnino ex ouibus eius rapere potuerunt. Bene ergo pastor iste fortissimus dictus est Dauid per prophetam, in quo hæc (vt supra dictū est) loquitur deus: Et suscitabo super eas pastorem vnū qui pascat eas, seruū meū Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego dñs ero eis in deū, & seruus meus Dauid princeps in medio eorū. ¶ Ille nāq̄ & in custodia gregis, boni huius pastoris signum gessit: Pascebat inquit, seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, tollebatq̄ arietem de medio gregis, & sequebar eos, & percutiebam, eruebamq̄ de ore eorū. Et illi cōsurgebāt aduersum me, & apprehendebam mentum eorū, & suffocabam, interficiebamq̄ eos, &c. Grex ille, dei populus, qui dicit in psalmo: Nos aut populus eius, & oues pascae eius: leo vel vrsus, diabolū: Dauid ipse tam fortitudine q̄ nomine (interpretatur enim manu fortis) bonū præsignabat pastore Christū, qui cum de suis ouibus nullam omnino perdat: Et nō rapiat eas quisquam, inquit, de manu mea. Diabolū nāq̄ suffocauit, & nos oues suas de ore eius liberauit, omnemq̄ persecutorem (quales tūc erant Annas & Caiphas, cæteri q̄ scribae & pharisæi, qui iā cōspirauerant, vt pastorem hunc nulla sequeretur ouis) casto labore deceptos, furti atq̄ latrocinij redarguens, aeterna damnatione puniuit. Vnde autē tanta fortitudo in manibus eius? Air. ¶ Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Illud inquit, q̄d dedit mihi p̄ meus. Videlicet in eo q̄ mihi pater est, id est, illud quod sum ego nō secundum carnis naturā, quæ ex hoīe sumpta est, sed secundum eā naturam, qua deus mihi pater est, maius oibus est, fortius oibus est, potētius omnibus est. Quod si omnibus maius, vtiq̄ & raptore animay diabolo, maius atq̄ fortius est. Quid tandem illud est maius omnibus, q̄d dedit tibi pater tuus? Et nemo (inquit) pōt rapere de manu patris mei. Hoc vtiq̄ maius omnibus est, q̄ de manu patris mei nemo rapere pōt. Nihil enim p̄ter deum insuperabile est. Sed illud (inquit) quod dedit mihi pater, maius omnibus est. Quid igitur ille pater huic filio suo, nisi omnipotentiam suā dedit: vt nemo rapiat de manu filij, sicut nemo pōt rapere de manu patris? Proinde cōtinuo recte subinfertur: Ego & pater vnū sumus. Nimirum hinc illud maxime perdet, q̄d iam dudum catholica fides inter Arrium & Sabellium, tanq̄ inter scyllam & charybdim

Esa. 29.

Acto. 13

2. Cor. 10

Matth. 27

Ezechi. 34

Psal. 94

bdim nauigans, per suos fortissimos remiges vno ore cōclamare cōsuevit, neq̄ cōfundētes personas, neq̄ substantiam separantes: Alia enim est persona patris, alij filij, addēdo etiam, alia est spūs sancti: Vna est diuinitas, & qualis gloria, cōaeterna maiestas. Sabellius nāq̄, qui & Patripassianus personas cōfudit, dicēdo vnam eandemq̄ esse personam patris, & filij, & spūs sancti. Ecōtra Arrius, aliud inquit pater, aliud est filius. Pater increat⁹, filius vero creatura est. Vtriq̄ stultitiam catholica fides detestatur, firmiter tenēs & pluralis numeri, verbum, quod est sumus, & neutralē vnitatis dictionem: Vnum enim inquit, nō vnus. Sic etenim dixit dei filius: Ego & pater vnū sumus. Per hoc q̄ ait vnū, substantiay vnitatem; per id q̄ dixit sumus, personarum expressit pluralitatem. Igitur cū dicit de seipso filius. Et non rapiet eas quisq̄ de manu mea: de patre vero: Et nemo potest rapere de manu patris mei, & continuo subiungit: Ego & pater vnum sumus, hoc proculdubio vult intelligi, q̄a patris & filij vna est diuinitas, vna eademq̄ omnipotentia, vna substantia, vna natura, quod Græce ἑμὸς τῶν λέγων dicitur, quodq̄ cōfidentes nos, recte homouitarian dicimur. Hoc vocabulum Arriani frustra calumniati sunt, dicētes, secundum Apostolum deuitandas esse profanas nominates vocem, & idcirco cōsequenter hoc nomen esse deuitandum, eo q̄ nō inueniatur in toto canone scripturarum. Nomina namq̄ vel verba, cum signa sint rerum, vtiq̄ rebus ipsi sancta posteriora sunt, quia propter significandas res inuenta sunt. Oportet enim prius existere, & deinde signa rerum. Cōstat autem nec ante Euangelium, nec nisi per Euangelium mundo innotuisse deum dei filium. Igitur vbi ipse, vel cōaeterna patri diuinitas ipsius per Euangelium innotuit, vt verbi gratia, per hoc q̄ nūc ait: Ego & pater vnum sumus, profecto re cōstante licuit, imo & oportuit, aduersariis hæreticis, rei nomē producere. Licuit enim semperq̄ licet, signatū præsentē nota, producere nomen. Sed iam quid ad hæc Iudæi fecerint audiamus. Sequitur, L. Sultulerūt lapides ludæi, vt lapidarēt eum. Respōdit eis Iesus: Multa opera bona ostēdi vobis ex patre meo: Propter q̄d eorū opus me lapidatis? J Superius cum istidem vellēt eum lapidare, dicētes: Anteq̄ Abraham fieret, ego sum abscondit se, & exiit de tēplo tanq̄ infirmus, & nō valens inimicos suos in ipsis suis alligare conatibus, nunc autem in medio turbae surētis astat cōspiciuus, loquiturq̄ tanq̄ iudex, aut defensor, seditioforū causas cogniturus. ¶ Quid igitur est, nisi quia non solum in magnis & præcipuis, sed in quotidianis quoq̄ eius actibus, apud ipsum (sicut testatur Iob) est sapientia & fortitudo? Sapientiam nāq̄ spectat, q̄ tunc se abscondit, & exiit de templo, & præteriens hominis cæci a natiuitate aperuit oculos, videlicet hoc modo (sicut in eodem iam loco dictum est) cōsiliū sapientiy suay significans, de quo & ipse postmodū: Vt & qui nō vidēt (inquit) videant: & qui vident, cæci fiant. Fortitudinis vero est, q̄ nunc in medio furētium peristit, scilicet hoc modo cōprobās, quod pauloante dixerat: Nemo tollet a me animam meam, sed ego a meipso pono eam. Nam ecce vsq̄ ad tollendos lapides potuerūt currere, & lapidei sui cordis duritiam manibus armatis prodere, sed vltra nihil audētes, palam nobis faciunt, hunc illum esse, qui loquitur ad beatum Iob: Circūdedi mare terminis meis, & posui vetricem, & ostia, & dixi: Hucusq̄ venies, & nō procedes amplius, & hic cōfringes turmentes fluctus tuos. Sic itaque iste princeps fortitudinis, & Iudaico furori terminum posuit, ne sese lapidarēt dicētes: Ego & pater vnum sumus, & eiusdem cōsubstantialitatis persecutoribus hæreticis, ne homouitarianum fidem perniciosè læderent, omnipotētiay suay vetricem opposuit. ¶ Multa inquit bona opera ostēdi vobis ex patre meo. O ingrati, propter quod eorum opus me lapidatis? Quid enim nō bonum? Quid nō diuinum? Quid non magnum & euidentis virtutis argumentum? L. Responderunt ei Iudæi: De bono opere nō lapidamus te, sed de blasphemia. J Ergo iniqui iudices, saltē vnum e duobus testimonijs pronum testimoniuū verum est, statim intulit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Vnum inquam testimonium verum cōcessistis. Dixistis enim: De bono opere nō lapidamus te, aliud autem improbastis, dicēdo: Sed de blasphemia. Etenim quæ loquitur hic, dicēdo: Ego & pater vnum sumus; & his similia, de quibus alibi: Verba inquit quæ loquor vobis, a meipso nō loquor, testimoniuū ipsius filij sunt, bona autem opera, quæ ostendit vobis ex patre suo, sicut istidem ait: Pater aut in me manens, ipse facit opera: opera inquam ipsa, testimonium patris sunt. Sed si homines estis, imo & iudices vos esse legitimos, aut legisperitos profitemini, quomodo vnū sine altero testimonium bonum cōiudicastis? Quomodo vni homini cum blasphemia bonum opus attribuitis? Nunquid deum blasphemando quis bonum simul faciat opus, præsertim qualia hic operatur? Plane scimus etenim, cum cæci nati fuerimus, modo p̄ gratiam Christi videmus: scimus inquam, quia peccatores, & maxime blasphemantes, non audit deus. Igitur ex ore vestro iudicamini, quia sicut Magi quoque coram Pharaone testati sunt, nō spiritus blasphemiy, sed digitus dei est hic, qui vobis opera hæc ostēdit. Quæ tandem illa blasphe-

Fides catholica.

1. Timot. 4

Iohan. 8

Iob. 24

Iohan. 9

Iob. 37

Iohan. 8

Iohan. 14

Ibidē.

Exo. 4

mabant argumēto, quia videlicet plus valent testes duo, q̄ vnus in omni verbo. Erant autē in dño nostro Iesu duo testimonia, sermo scilicet & opera, potens nāq; erat in opere & sermone, vnde pauloante dixit: Et si verbis meis nō vultis credere, operibus credite. In Iohāne autē vnus erat testimoniū, videlicet sermo. Fidelis quidē, & omni dignus acceptione, veruntamen absq; signō operatione. Recte igitur magnum quidem Iohannē fuisse, secundum hanc comparisonem, maiorem illo dominum Iesum fatebatur apparere. Sequitur. Erat Lazarus quidā languens à Bethania de castello Marthæ & Mariæ sororis eius. Maria autē erat, quæ vnxit dñm vngento, & exterfit capillis suis pedes eius, cuius frater Lazarus infirmabatur. Qualia filius dei faciat opera patris sui, qui & pauloante dixit: Si nō facio opa patris mei, nolite credere mihi, si autē facio, & si verbis meis nō vultis credere, operibus credite, qualia inquam faciat opera filius dei attendite o Iudæi, aut certe si non vultis intelligere, attendant & videant, videant & intelligant lapides orbis terræ, quibus vos duriores, ecce iā semel atq; iterū tulistis lapides, vt lapidaretis eum. Quæ nā sunt opera deo digniora, hominibus vtiliora, q̄ & resuscitare à peccatis suis peccatrices animas, & reuocare de sepulchris mortuorum corpora? Ecce in oculis vestris ante portas maximæ vestræ ciuitatis (Bethania quippe nō plus q̄ stadijs quindecim distat ab Hierosolymis) in oculis inquam vestris, o scribæ & pharisæi, vtriusq; opifex resurrectionis, opera fecit patris sui. Primum scitis, quia Maria hæc, cuius frater Lazarus nunc infirmatur, paulo post moriturus, cū esset in monumētis mortuorum, audiuit vocē filij dei, & quia audiuit, ecce nūc viuunt. Nā post lachrymas illas, quibus lauit pedes eiusdē filij dei, post illā solutionem capillorum suorum, quæ pedes eiusdē exterfit, post oscula quæ infixit, & post effusionem vngenti quo illum vnxit, iam nec oculos ad concupiscendum aperit, nec vt amatoribus placeat capillum comit, nec os suū à freno pudicitie soluit, nec odoribus aromaticis fetorē luxuriæ pascit. Et quidē hæc vna mulier est, sed postmodū multarū gentium plenitudine dilatata, ecclesia pari modo est suscitata, & nunc in oculis vestris iuste & pie viuendo testis verax est sui, quia ad vocē filij dei in hoc fratre eius Lazaro, qui nūc infirmatur, habituri estis argumētū futuræ in voce eiusdem filij dei resurrectionis corporis, sicut idem: Venit inq; hora q̄ omnes, qui in monumētis sunt, audient vocem eius & procedēt, qui bona egerūt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Hæc inquam opera patris in filio dei, hæc præclara vtriusque argumenta resurrectionis in Maria & fratre eius Lazaro, de vicino habetis. Quid igitur superest ad testificandū nobis omnipotentiæ filij dei, qui neq; verbis, neq; tātis operibus eius creditis? quid inquam superest, nisi vt resurgentibus mortuis, vos qui viuētes dicebamini, moriamini in peccatis vestris. Sed iam in ordine lectionis, gloriam speculemur tantū miraculi. Erat autē inquit quidā languens nomine Lazarus à Bethania, de castello Marthæ & Mariæ sororū eius. Bene personā sanctus Euangelista describit, imo ipse resurrectio nis author bene personam notā elegit, in qua per opus tantæ virtutis pluribus manifestare tur gloria dei. Et ille quidē languens erat. Maria autē soror eius iam à pessimo languore, imo ab ipsa morte animæ iam scietens, per gratiam domini reuixerat atq; cōualuerat. Ipsa quippe Maria erat, quæ vnxit dominū vngento, & exterfit capillis suis pedes eius. Vbi enī pedes eius lachrymis suis lauit, ibi proculdubio quæ fuerat mortua, iamq; mala cōsuetudine sepulta, reuixit, & de sepulchro suo processit. Quæ q̄ perfecte cōualuerit, ex alijs Euāgeliorum locis habemus, vbi amor eius & deuotio magnis testimonijs commendatur. Verbi gratia, vt ex eo q̄ cum Martha soror eius dominū nostrū excepisset in domum suam, & saggeret circa frequēs ministerium, Maria sedēs circa pedes eius, audiebat verbū illius, dño illi testimonium perhibēte ac dicēte: Maria optimam partem elegit, quæ nō auferetur ab ea. Miserunt ergo sorores eius ad eū dicentes: Domine ecce quæ amas infirmatur. Ergo inquit quæ fideles erāt, & propter auditū verbi illius, familiares eius esse cœperūt, fiducia liter miserūt ad eum. Nec rogauerūt, vt veniret & sanaret languidum, sed tātum: Domine inquit, ecce quæ amas infirmatur. Amanti enim satis erat nuntiasse. Audiens autē Iesus dixit eis: Infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei p̄ eā. Quid est hoc fili dei, potēs & verax, manifestator gloriæ dei? Quid est hoc qd dixisti, nō est ad mortē? Nonne languentis huius infirmitas profectura est ad mortē? An quia mortuus tibi dormiuit, id est tam facile à te suscitari potuit, q̄ facile hominē dormientē homo excitare cōsueuit? Attamen separatio corporis & animæ, mors quædam est, qua cum iste resoluturus esset, postmodū dixisti: Lazarus mortuus est. Quid ergo est: Infirmitas hæc nō est ad mortē, nisi quia finalis causa infirmitatis huius ea nō est, vt Lazarus moriatur? Tunc quippe infirmitas ad mortē est, quando propter mortem nihil queritur, & in ipsa morte finis constituitur. Hic autem per infirmitatē vel mortem, gloria dei queritur, scilicet vt p̄ eum qui infirmatus moritur, filius dei, resuscitando illum, glorificetur. Dei namque filius deus

Luc. 14

Timor. 1. CAP. XI.

Iohan. 8

Lucæ. 7

Iohan. 8

Luc. 10

als, cum.

deus est, & ideo cū dixisset, sed pro gloria dei, statim addidit, vt glorificet filius dei. Vt re igitur inquit, infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei: pro gloria inquam dei, id est, pro testificandā diuinitate filij dei. Exprobrat nāq; filio dei, dicitq; verbi gr̄a, quæ dæmoniū habet & insanit, eo qd dixerit: Venit hora quādo omnes q̄ in monumētis sunt audient vocem filij dei & procedēt. Vt ergo glorificetur, & insanix nō arguatur filius dei, oportet illum in hoc vno, q̄ nunc infirmat, experimentū dare virtutis & veritatis suæ. ostendere in vno hoīe quid vel quomodo facturū sit in vniuerso hominū genere. Diligebat autē Iesus Martham & Mariam sororē eius & Lazarū. Vere diligebat, nisi em̄ diligeret, non tantā in illis gloriam suā ostenderet, nō se ita per illos filius dei glorificaret. Quanta em̄ gloria dei est, qd in Maria quidē resurrectionē animarū, in Lazaro autē ostendere dignatus est, q̄ vere, q̄ potēter vniuersalē (sicut iā dictū est) facturū sit resurrectionē corporum? In Martha quoq; & Maria præsignare voluit præsentis ecclesiæ statū, quā dicit iuxta alium Euangelistam: intrauit ipse in quoddā castellum, & hæc ipsa Martha excepit illū in domū suam. Quæ satagēte circa frequēs ministeriū, Maria sedēs secus pedes eius, audiebat verbū illius, & cætera quæ nūc studio vitædæ proximitatis p̄terimus. Diligebat ergo eos sicut vala gloriæ suæ, diligebat eos ita, vt in his primū dignaretur ostendere experimentū gratiæ & veritatis suæ: Vt ergo audiuit, quia infirmaret, tunc quidē mā sit in eodē loco duobus diebus. Quare māsit in eodē loco duobus diebus? Vtq; idcirco, vt eo retardante moraretur, & sepeliret languidus ille. Non em̄ volebat languidū sanare, nō mortuū adhuc in domo iacentē, sicut archisynagogi filiā, aut ad tumulū deportari incipientē sicut viduā filiū resuscitare. Experimentū quippe (sicut iā dictū est) eius verbi parabatur qd dixerat: omnes qui in monumētis sunt, audient vocē filij dei & procedēt. Vt ergo ad hoc perueniret tam diu tardauit, donec mortuus terræ gremio recōderetur, vbi puluis in puluere conuertit, & omnis caro in suā originē redigitur, vt inde clamore illius euocaretur, vnde in iussu & in voce archangeli, & in tuba dei, illo ad iudiciū descendēte de cælo oēs euocādi sumus. Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæā iterū. Deinde, inquit, id est, cū duobus diebus in eodē loco mansisset, post hæc q̄ superius à Iudæis perculit, q̄ noluerunt eū lapidare, post hæc inquam (quod magnū & à metu mortis alienū est) dixit discipulis suis: Eamus in Iudæā iterū. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nūc quærebant te Iudæi lapidare, & iterū vadis illuc? Videlicet, metuebāt ne occideret, nescientes qd nisi vellet nō moreretur, & idcirco consiliū illi dabāt, ne iterū pergeret in Iudæā. Respōdit Iesus: Nōne, xij, sunt horæ diei? Quid, inquit, mihi cōsiliū datis, cum nō vos me, sed ego vos, xij, elegerim, & sic debeatis sequi nutū magistri, sicut sequuntur duodecim horæ motū solis siue diei? Aliter: Nōne, xij, sunt horæ diei? Nōne, inq; scriptū est, quæ sol cognouit occasum suū? Nunquid soliste, de quo scriptū est, alius cuius excutietur icursu, & occidet anteq̄ veniat hora eius? Ego nēpe sum lux mundi, ego ille sol, q̄ occasum suū cognouit. Igitur sicut iste sol, q̄ aer illustratus dies efficit, ab oriente vsq; in occidentē proficiscit, & nequāq; in hominis potestate est vt occidat, anteq̄ veniat, xij, hora eius: ita scitote, quæ nō me occidēt Iudæi, anteq̄ veniat hora mea, in qua mori decreui. Quod si timetis, ne forte dū ego quæror, vos periclitemini, ecce dico vobis, si quis ambulauerit in die nō offendit, quæ lucē mundi huius videt. Si autē ambulauerit in nocte offendit, quia lux nō est in eo. Scitis hoc, quia per diē ambulare tutū est, per noctē vero ambulare, ruinosum. Ego autē dies vobis sum, etenim lux mundi ego sum, ego ille sol qui cognouit occasum suum. Igitur q̄ diu vobiscū sum, nolite timere, qd vllum passuri sitis scandalū vel offendiculum, sed confidite, & eamus in Iudæā iterū. Nam sicut dū quis ambulat in die, nō offendit: quæ lucē mundi huius videt: cum autē ambulat in nocte, offendit: quia lux in eo non est: sic vos q̄ diu vobiscū ero, nō offendetis, quia lucet vobis dies salutis, quando autē peruenero ad eum quem ego cognoui occasum meū, quando comprehensus fuero & traditus ad occidendū, tunc vos oēs offendetis, tunc omnes vos quasi per noctē ambulantes, scandalū in me patiemini. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitē eū. Post hæc, inquit, quæ dixerat ad corroborandos animos eorū ne formidarent in Iudæam ire iterū, causam dicit, propter quā etiā ire velint, Lazarus, inquit, amicus noster dormit. Duplex namq; est illis causa eundi, tū quæ Lazarus amicus est q̄ dormit eo somno, à quo illū nemo excitare possit nisi solus Chr̄s filius dei: tū quia excitatio eius magna est materia gloriæ eiusdē filij dei domini & magistri sui. Verū cum hoc verbo quod est dormit, nō edixerat magister differentiā vel qualitatē dormitionis. Dixerunt ergo discipuli eius: Dñe, si dormit, saluus erit. Dixerat autē Iesus de morte eius: illi autē putauerūt qd de dormitiōe somni diceret. Nondū tantū profecerāt discipuli dñi, vt scirēt regulariter & proprie loqui secundū disciplinā fidei. Nā vbi de fide resurrectionis agit, melius dormitio q̄ mors de corporis depositione p̄dicatur, quāuis separatio animæ à deo, & separatio ani-

Sed est pro gloria dei. Iohan. 8

Ecclesie status p̄figuratus i Martha & Maria.

Matth. 9 Luc. 7. Iohan. 8

1. Thess. 4

Psal. 103

Iohan. 8

Matth. 26

ma à corpore, recta & vitata & quiuocatione mors dicat. Nunc aut (vt iam dictū est) de resurrectione mortuorū agebat, & in testimoniū verbi qd dixerat resurrectio & vita Christi dei filius, quia oēs qui in monumentis sunt, audient vocē filij dei & procedēt: Lazarus erat resuscitandus. Bene ergo nūc vti maluit verbo quo tā resolutio corporis q̄ dormitio somni recte possit & quiuocari, qui tā facile & nunc Lazarus, & in nouissimo die oēs qui in monumentis sunt, ipse suscitabit, q̄ facile tu cōparē tuū profundo somno stertentē, interdū excitare nō possis. At illi, vt dictū est, nondū intelligētēs, dñe, inquit, si dormit, saluus erit. Ac si dicerēt dormitione languētis nihil est periculi, imo & spes est recuperandae sanitatis, atq; ideo nō est ratio, vt propter excitandū illū periculo te inferas, vt itēq; lapideris. Cū em̄, vt ait Euāgelista, diceret de morte eius, illi putauerūt, q̄ de dormitioe somni diceret. Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, quia nō eram ibi. Sed eamus ad eū. Ergo, inquit, quia putauerūt q̄ de dormitioe somni diceret, tūc dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est. Hoc vtiq; manifestū est. Sed qd̄ est, q̄ ait, & gaudeo propter vos? Magna profecto, & nō nisi rationabili pro causa sapientī, maxime aut filio dei, summā sapiē dei, gaudēdū est. Causam aut gaudij sui mox ipse subiunxit dicēs, quia non erā ibi. Quid em̄ dñe si fuisses ibi? Si fuisses ibi, inquit, nō tāta daretur materia gloriæ dei: ipse quippe amantiū, & plorantibus eorū, vrgeret hoc facere, vt nō moreret, aut certe vt mortuū suscitaret anteq̄ sepeliret. Nunc magnificētius glorificabit filius dei, cū cadauere sepulto, iamq; foetente experimentū dabit, quod in hora nouissima vere oēs, q̄ in monumentis sunt, procedent ad vocē eius. Præterea & hoc est potētia diuinitatis, q̄ illū mortuū esse scio, qui nō erā ibi. Hoc ego gaudeo, veruntamen non propter me, sed propter vos. Ego em̄ gloriā meam nō quero, sed quod vos doceo, dicēs: Luceat lux vestra corā hoibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrū q̄ in cœlis est, hoc ipse primus facio, s̄ lucida vobis ostendēs opera patris mei, vt videntes credatis, & credētēs salui sitis. Tunc, inquit, nō erā ibi, sed nūc eamus ad eū. Dixit aut Thomas qui dicit Didymus, ad cōdiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cū eo. Grandis profecto timor discipulis erat, ne dū in vnū magistrū confurgeret, cunctos pariter Iudaicæ sororis tēpestas inuolueret. Sed post ponētēs (inquit Thomas) vitā nostrā volūtati vel imperio dñi & magistrī nostri, eamus & nos, & si sic fieri necesse est, moriamur cū illo. Ergo merito quidē collaudat eos, multa secū pericula perpeffos, dicēs eis secundū Lucā, instanter hora passionis: vos aut estis q̄ permāstis mecum in tentationibus meis, verūtamen aliter sentiebat possibilitatis eorū cognitor, cū paulo ante dixerat: Si quis ambulauerit in die, nō offendit: quia lucē mundi huius videt: si aut ambulauerit in nocte offendit, quia lux nō est in eo. Nā quādiu quidē cum illis esset, hic verus dies, scandalū passuri non erant, & videbantur sibi posse mori cū illo: sed in illa tristitia nocte, id est, in passionis eius aduersitate, offensuri erant, ita vt mallet fugere omnes, eo relicto, q̄ mori cū illo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies habentē in monumento. Est aut Bethania iuxta Hierosolymā quasi stadiis quindecim. Multi aut ex Iudæis venerant ad Marthā & Mariā vt cōsolarentur eas de fratre suo. Cuncta hæc ad magnitudinē vel testimoniū virtutis proficiunt, quod inuenit eū iam quatuor dies in monumento habentem, q̄ locus Hierosolymæ vicinus erat, ne frigida scilicet ad scribas & pharisæos fama de longinquo veniret, q̄ multi ex Iudæis aderant, vt miraculo multi testes non deessent. Quid aut sibi vult, quatuor dies, vel cur diuinæ rationi complacuit aduentum suum protelare magis in quartum q̄ in quintū aut sextum diem? Videlicet quia in quarto tempore suo, resurrectio mortuorū perficienda est, cuius in testimoniū, vt iam supra dictū est, Lazarus iste resuscitatus est. Primū tempus fuit ante legem, quo videlicet tempore, ita regnabat mors, vt nulla esset resurrectioe spes. Secundū sub lege, quo tempore resurrectio iam promissa, atq; à lege & prophetis testificata. Tertiu sub gratia, quo Christo primogenito mortuorū resurgente, multisq; sanctorū corporibus illi contesurgētibus, resurrectionis nostræ fides peracta, & dedicata est. Quartū tandem ipsum erit tēpus futuri seculi, cuius diluculo, apparente domino, iussu eius omnes resurgent mortui. Bene ergo dñs noster, cum sibi nunciatum fuisset, quod Lazarus infirmaret, mansit duos dies, vt in tertio proficiscens, quarto illuc perueniret, quia tertio quidē tempore, scilicet ad dandam nobis resurrectionis gratiā descendit: quarto aut ad sepulchra nostra imperiosa eius maiestas perueniet. Martha ergo vt audiuit: quia Iesus venit, occurrit illi. Maria autē domi sedebat. Non minus dilectionis, sed plus humilitatis in eo est, quod Martha dño occurrente, Maria domi sedebat. Cōsolatur namq; ex alijs euāgelicæ scripturæ locis, p̄ duas sorores istas Martham & Mariam, duas significatas esse vitas, actiuam scilicet & contemplatiuam, p̄ Martham actiuam, & per Mariam contemplatiuam. Bene ergo ad tantum Euāgelistam pinxit, in tanto negotio illud non omittere: quia domino Martha occurrente, Maria beneplacitū dominū vocan-

Math. 9

Luce. 22

Quatuor dies, quatuor ipa designant.

Duplex vita in Martha & Maria. Luce. 10

vocantis expectans, humilis & quieta domi sedebat, iuxta qd̄ in alio Euāgelista, quodam tempore Martha satagente, Maria sedens secus pedes dñi, audiebat verbum illius. Vita namq; contemplatiua quietior, actiua laboriosior est. Dixit ergo Martha ad Iesum: Dñe, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus. Non ausa est cōqueri, cur nō fuisset hic, vel cur non venisset mox, vt ipsi nunciatū est à dicentibus: Dñe, ecce quem amas infirmatur, sed reuerentiam dño seruans, & dilectionem lædere cauens, tantū humiliter in confratatione cordis omnipotentī confitetur amanti. Nā sequitur. Sed & nūc scio, quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. Nō solū, inquit, illud scio, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus, sed & illud scio, quia nunc etiā postq̄ mortuus est, quodcūq; poposceris à deo, siue de isto, siue de quolibet alio, dabit tibi deus. Quod vtiq; fas nō est, scire vel dicere de vllō hoīe, nisi de solo vnigenito filio dei, cuius oīa sunt quæcunq; habet pater, cui nō tanq̄ seruo particulare aliquod græ suæ xenium dat, sed tanq̄ filio pater dat cūcta quæ habet, vniuersa quæcūq; thesaurizare potest. Dicit ei Iesus: Resurget frater tuus. Paræ anhelanti, & ad misericordiæ fontē in magna siti suspiranti, paræ, inquit, dictum est. Non em̄ manifeste dictum est, quod parabaf, Hodie resurget frater tuus. Sed neq; dictū est: In nouissimo die resurget frater tuus, vt cōmunis consolatio commemorari videref lugentibus, secundū illud quod ait Apostolus Theſsalonicensibus scribēs: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt nō contristemini, sicut & ceteri, qui spem nō habēt. Ergo dubia soror, ad cognoscendā voluntatē miserantis festinans, & intendens proficiscitur. Nā sequit. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione, in nouissimo die. Fides catholica est quæ confitē, vt per fortitudinem eius, magnum virtutis opus extorqueat ab illo, cui quodcūq; poposceris, inquit, dabit tibi deus. Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita. Hoc vtiq; solū supererat ad perficiendā integritatē confessionis & fidei, vt confitēret de ipsa resurrectione in nouissimo die, cuius virtus, cuius opus sit. Proinde ploquitur tanq̄ catechizator animæ bene audientis, vt totā fidē eius respondentis au diat, cui merito p̄ter vniuersalem resurrectionē nunc quoq; reducem vitam fratris indulgeat. Ego sum, inquit, resurrectio & vita. Resurrectio videlicet corporis, resurrectio autem simul & vita corporis pariter & animæ. Nam non nisi accipiendo me, nunc animæ à peccatorū suorū morte reuiuifcent, neq; nisi iussu meo fiet in nouissimo die resurrectio corporis. De resurrectione animæ adhuc subiungit. Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit, & credit in me, non moriet in æternū. Duo dixit. Qui viuit, si crediderit, non moriet: qui mortuus est, credendo reuiuifcet. Quis mortuus est, nisi is maxime q̄ sine deo est? Econtra quis viuit, nisi beatus ille cuius dominus deus eius est? Scimus aut & cōfitemur, quia nos gentes sine deo fuimus, ecōtra vero notus erat in Iudæa deus. Igitur qui credit in me (inquit) etiā si mortuus fuerit, viuet: quia gentilis populus, q̄ mortuus, id est, à deo alienus sit, credendo in me viuet, ea scilicet uita, quæ deus est, & ecōtra Iudæus q̄ viuit ex eo, q̄ deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob deus eius est, qui non est deus mortuorū, sed viuorū, non moriet in æternū. Quid vero ille qui viuit & nō credit? Vtiq; moriet non credendo, sicut ecōtra, qui mortuus fuerat, reuiuifcit credendo. Credis hoc? Ait illi: Vtiq; domine. Ego credidi quia tu es Chrs filius dei, qui in hunc mundū venisti. Sciebat ipse qui interrogabat, quia crederet hoc mulier ista, qui in hunc mundū venisti. Sciebat ipse qui interrogabat, quia crederet hoc mulier ista, veruntamen quia fides mentis commendanda est testimonio vocis, Corde em̄ credit ad iustitiam, ore aut confessio fit ad salutē, confessio fidelis animæ sonora digne exprimēda erat confessione. Et qd̄ melius, quid dulcius resonat in auribus, & ore ecclesiæ catholicæ? Ego inquit credidi, quia tu es Chrs filius dei. Hæc apostolica beati Petri confessio est, addidit tamen hæc mulier dicens, Qui in hunc mundū venisti. Vere enim hic solus præcūctis filijs, hic vnigenitus dei, in hunc mundū venit, id est, non (sicut mentiti sunt hæretici, Cherinthus, & alij) de Maria existendi initium habuit, sed aliunde in hunc mundū, id est, de cœlo ad terrā, de corde patris in vterū virginis venit. Merito ergo diligebat Iesus (vt supra dictū est) Martham & Mariam sororem eius, & Lazarus. Fidem namq; habebāt, totius iustitiæ summā, p̄ quam & Abraham pater noster iustificatus, & amicus dei appellatus est, sine qua nulla anima dilectione dei digna est. Cū hæc dixisset, abiit & vocauit Mariā sororē suā silentio, dicēs: Magister adest, & vocat te. Silentio, inquit, vocat sororē suā. Quare silentio, nisi propter Iudæos, qui multi (vt ante dictū est) venerant ad Marthā & Mariā, vt consolarentur eas de fratre suo? Nō em̄ ignorabāt, quia nuper eū lapidare voluerant. Ne ergo treuerentes inimici magistrū solitis pulsarent iniurijs, vel ne currentes impedimēto essent sibi cupientibus eius colloquio frui, silentio sororē suā vocauit. Illa aut vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, vbi occurrit ei Martha. Iudæi ergo qui erāt cū ea in domo, & cōsolabant eam, videntes Mariā, quia cito surrexit, & exiit, secuti sunt eā, dicentes: Quia va-

Quodcūq; poposceris a deo, Iohan. 17

1. Theſſ. 4

Ego sum resurrectio & vita.

Matth. 22.

Roma. 10

Matth. 10 Qui in hunc mundum venisti.

dit ad monumentū, vt pleret ibi. Hæc idcirco ad Euangelistā narrare pertinuit, vt videamus quæ causa fecerit, vt plures ibi essent, quādo Lazarus resuscitatus est, & tam grande miraculū quatruiduani mortui resurgētis testes plurimos inueniret. ¶ Interea præter eundem non est, maiorē circa Mariam, q̄ circa Martham consolantium esse diligentia. Nam quando Martha surrexit, vt dño occurreret, nō secuti sunt Iudæi: quādo vero Martha exiuit, vocante Martha, non Marthā vocantē, sed Mariam solam sunt secuti dicentes: Quia vadit ad monumentū, vt pleret ibi: Cur hoc, nisi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, & plus diligens amplius dolebat? Nō ergo mirū, q̄ accedente gratia spiritus sancti, & cū hac naturali pietate superno munere coniuncto, dñm Iesum tanto amore dilexit, quē & plorans ad monumentum, prima omnium mortalium videre, & apostolis æternā consolationem nunciare digna extitit. Sequitur. L. Maria ergo cū venisset, ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Dñe, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. Eandem quā latius verbis Martha perorauit fidē Christi filij dei, Mariacitius adorandō expressit. Cecidit enim ad pedes eius, dolore fratris pariter & amore Christi faucia, breuiterq̄ locuta: Dñe si fuisses hic, frater meus non esset mortuus, lingua conticuit, cætera lachrymis vberius peregit. L. Iesus ergo videns eā plorantē, & Iudæos qui venerāt cum ea plorātes, fremuit spū, & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuistis eū? Quid sibi vult hic fremitus fortissimi filij dei? Hæc turbatio mortalis & infirmi eiusdē filij hominis? Etenim q̄ fremit, diuinæ fortitudinis, & fortissimæ diuinitatis est: quod autem eodē fremitu suo turbatus est, humanæ infirmitatis est. Turbauit inquit seipsum, Quis enim alius nisi ipse turbaret ipsum? Sed quare turbauit, aut quid intendēs fremuit, & sic seipsum turbauit? Magna & cū timore consideranda res, hoc fremitu & ista turbatione signata est. Respicimus qd post hoc, vel maxime post hoc miraculū factū sit, scilicet propter hoc, q̄ Lazarū resuscitauit. Deniq̄ propter hoc signū pōtiffices & pharisæi intolerabiliter cōsummata inuidia permoti, collegerūt conciliū, & ab illo die cogitauerūt, vt interficerent eum. In ipsa autē eius interfectione, humana quidem infirmitas turbata est valde, sed diuina fortitudo cōminans morti sempiternæ, tanq̄ leo rugiens & fremēs ad prædā accēdit, & infernū spoliāuit. Igitur quia per occasionem huius miraculi illud futurū erat, fremitu spū, & turbauit seipsum Christus, dei virtus, & dei sapientia, cuius dicta quæ dā opera, cuius quodāmodo verba facta sunt: Et vbi inquit posuistis eum? Nō vt sciat interrogari, sed vt p̄sentem omnes ad expectationem gloriæ dei, vel glorificationis filij dei magis attentos faciat. L. Dicunt ei: Dñe veni, & vide. Et lachrymans est Iesus. ¶ Vsq̄ ad lachrymas quoq̄ vera dolentibus cōdescendit humanitas, & eidē, quē vt deus suscitaturus erat pius vt homo, ante impedit lachrymas: fortassis nō tam pro eo q̄ mortuus erat, q̄ pro eo q̄ propter a dificandā viuentium fidē reuocari illū oportebat, ad tolerandas rursus huius vitæ miseras. L. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eū? Quidam autē dixerunt ex ipsis: Nō potuit hic, q̄ aperuit oculos cæci nati, facere vt hic nō moreretur? ¶ Qui potuit (inquiunt) quod maius est, nō potuit facere qd minus est? Minus quippe fuisset languentē sanare, quod nonnunq̄ factū est, q̄ cæci nati oculos aperire, quod à seculo nunquā auditū est. Illic reuocat sanitas, quæ quondam affuerat: hic lumen infundit, quod nunquam infullerat. L. Iesus ergo rursus fremēs in seipso, venit ad monumentum. ¶ Rursus (inquit) fremuit Iesus. Nā & paulo ante dixit: Quia fremuit spiritu. Veruntamen nō parua distantia est, q̄ ibi cum dixisset: Fremuit spiritu, protinus addidit: Et turbauit seipsum. Quis tam diligenter mysterioꝝ obseruationem pensare sufficiat? Etenim cū primo fremuit spiritu fortitudinis suæ dñs Iesus, id est, quando infernū debellaturus intrauit, vera mortis passionē turbatus. Quando autē fremet iterum, scilicet veniens ad iudicandum, nō turbabit, quia iā impassibilis est, & mors illi ultra non dominabit. Tunc vociferabitur & clamabit, & magno fremitu sup inimicos suos confortabitur. Illo, inquit, fremitu suo mouebit virtutes cœloꝝ, rumpet somnum mortuoꝝ, rapiet ad se in nubes agmina viroꝝ, quos vnus idemq̄ terror validæ tempestatis occidet, & eodem momento rursus excitans, viuere faciet. Recte igitur iteꝝ fremuit in seipso, non tamen iteꝝ turbauit seipsum, & venit ad monumentū. L. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidē. ¶ Fremente Iesu, & terribiliter in illo suo secūdo aduentu, quādo veniet viuos & mortuos iudicaturus, nō egebūt mortui iacentes in sepulchris, vt monumenta sibi egressuris, viuentium hominū, siue angeloꝝ ministerio aperiantur: Nam eodem fremitu illius non solum sepulchra patefiant, sed & cœlum, & cœli cœloꝝ contremescent. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræ motū facere, quāuis adhuc mortalis Christus, sed oportebat, vt cū suauitate & mora fides p̄sentium ad spectaculum gloriæ dei aduocarent. Nec dum em̄ sciebant quid facere vellet, quia nec eis dixerat manifeste, q̄ illū resuscitare intendere. ¶ Præterea cū per homines lapis ille tolli posset, sine causa videretur acū, si di-

Cur magis seduli erāt Iudæi circa Mariā q̄ circa Marthā.

Fremitus filij dei, Turbatio filij hominis

Gene. 49

1. Cor. 14

Roma. 6.

Matth. 24. Luc. 21

1. Thess. 4

Cur tolli iussit lapidē

uina virtute loco illū propelleret. Vt ergo nihil curiose fieret, simulq̄ sciens & prudens si des p̄sentium gloriā dei p̄curreret, tollite, inquit, lapidē. L. Dicit ei Martha, soror eius q̄ mortuus fuerat: Dñe, iam scet, quatruiduanus em̄ est. ¶ Quare non contentus est Euangelista dixisset ei Martha, sed addidit, soror eius qui mortuus fuerat: Videlicet vt oēs auditores huius gloriæ dei, non dubium arbitrent, q̄ mortuus iste quatruiduanus fuerat. Dixit enim non quinis, sed Martha, neq̄ alia mulier æquiuoca, sed Martha eadem, quæ iam sæpe nominata est soror eius qui mortuus fuerat, videlicet quæ vulnerata mente, & ideo vigilāte nec dormitare valēte memoria, funere os fratris sui dies nescire non poterit. Dixit, inquit, hæc domine, iam scet, quatruiduanus em̄ est. Ac si diceret: Domine, cur lapidē tolli iubes? Vt videas amicū saltem mortuū, an vt miseris sororibus viuū reddas illum? Si illud intendis facere potes: scio nāq̄, sicut iā dixi, quia quæ cūq̄ poposceris à deo, dabit tibi deus. Si autē tantummodo vt videas, dico tibi, iam scet, quatruiduanus em̄ est, & idcirco visui iā idoneus nō est. L. Dicit ei Iesus: Nō dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriā dei? ¶ Quando, inquit, misisti ad me, dicens: dñe, ecce quem amas infirmat. Nō ne dixi tibi, quia infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificet filius dei per eam? Quā putas me promississe gloriā dei, nisi inauditam hæcenus resuscitationem quatruiduanū? Tantummodo crede, & hanc videbis gloriā dei. L. Tulerunt ergo lapidē, leuis autē eleuatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autē sciebā, quia semper me audis. Sed propter populū qui circūstat, dixi, vt credant, quia tu me misisti. ¶ Vos o Iudæi, quoniā huic spectaculo deesse, vel hoc opus abscondere nō potestis, totus orbis cōuenit. Dixistis de hoc hoīe, blasphematis, eo q̄ dixerit, filius dei sum. Nunquid blasphemia siue mendaciū suscitare solet mortuū quatruiduanum, & nō potius viuentes deducere in infernū? Dathan quippe & Abiron p̄ superbiam viuū ad inferos descendunt. Saul quoq̄ cum esset Christus dñi, superbiendo meruit dæmonio mācipari. Semper em̄ deus superbis resistit. Ecce autē hic, vt faciat opus, qd nemo facere possit, nisi deus, patrē suū vocat dominum, confitetur se esse dei filium. Igitur, aut nihil diuinū cum hac promissione hic efficit, aut vos impij estis veri filij dei negatores. Sed iā ipsa verba cōtemplemur, quæ subsequēter mox opere cōfirmata sunt: Pater inquit, Diligēter perpende quod palam patrē dixerit, & hoc opus in nomine patris, id est, ad confirmandū, quod deus pater suus sit, facere velit. Gratias ago tibi, qm̄ audisti me. ¶ Quomodo, inquit, patri gratias agit, si nō gratia vel adoptione, sed natura filius est? Gratias nāq̄ agere gratui tū beneficij est memorē esse. Sed non exulcet hæreticus. Sequitur em̄: Ego autem sciebā quia semper me audis, sed propter populū qui circūstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Idcirco inquit, gratias ago, vt te testificante p̄ subsequens opus, me tibi gratū, & beneplacitū esse, cognoscat & credat populus q̄ circumstat, quod non iniuriose, sed gratiose dixerim superius, ego & pater vnum sumus. Nō ago gratias, q̄ tuus meruerim esse filius, sed quod hoc ipsum nescientibus notū fieri volueris hominibus, vt ipsi salui sint, iuxta qd alibi cōfiteor tibi pater, q̄ abscondisti hæc à sapientibus & prudētibus, & reuelasti ea paruulis. Semper inquit audis me, id est, nō in tēpore vel hora, sicut participes meos, iustos homines, quoz̄ in nullo mansit spiritus gratiæ, quoz̄ nullus sicut potestatem habens, sed sicut donū accipiens, operatur opus gloriæ tuæ. Nulli em̄ semper adesse manifestatio spiritus ad utilitatē, nec semper se audiri vel semper sibi adesse sentit virtutē. Igitur singulariter sum ego, in eo, q̄ semper me audis. Hoc sciebā & nō propter me, sed propter populū qui circūstat, opus erat, vt hoc dicerē gratias agēs. L. Hæc cū dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et statim prodijt q̄ fuerat mortuus, ligatus manus & pedes infinis, & facies illius sudario erat ligata. ¶ Ecce nūc Iudæi, si verbis nō creditis, operib⁹ credite, vt cognoscatis, inquit, & credatis, q̄ in me est p̄ & ego in patre. Hoc dudū verbis dixi, & vos illū lapidare voluistis, nūc operibus astruit, & paulo post eū crucifigitis. ¶ Magna inquit, voce clamauit, Recte magna voce clamauit, vt Lazarus foras veniret: magna quippe cœloꝝ fragore, magna cœlestiū virtutum commotione, dormientes in sepulchris concutiet. Nā deus noster (inquit Psalmista) manifeste veniet, deus noster & nō silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tēpestat valida. Aduocabit cœlū deorsum, & terrā discernere populum suū. Magna ergo voce opportune in hac significatione usus est. ¶ Et prodijt, inquit, q̄ fuerat mortuus. Quali autē prodijt habitu? Ligatus, ait, pedes & manus infinis, & facies eius sudario erat ligata. Mira res! Sic em̄ ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltē manibus reptare, sed nec oculis, q̄ prodiret, potuit videre. Quid ergo nobis euāgelista hac prodeuntis descriptione innuit, nisi magnā fuisse fortitudinē vocis vel clamoris, q̄ mortuū ligatū ad viuos excussit, & excutiendo de mortuo viuū fecit? Quod si magnū & incōprehensibile est, quātū erit illud, cuius hoc p̄coniū est? Quomodo exiliēt mortui de sepulchris ad rugitū vel fremitū leonis immortaliter regnātis, si ita nūc

cum

Iohan. 10 Nume. 12 1. Reg. 16 Iaco. 4

Cur gr̄as agebat pater in Chr̄o

Matth. 11

Iohan. 10 Cur magis na voce clamauit

Psal. 49

exilijs iste ad balatū agni lanistay manibus & cultro appropinquantis. Ergo lapidibus tantū, non etiā filijs Abrahæ incredibile est quod dixit hic filius dei omnipotēs, quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius & procedent. L Dicit eis Iesus: Soluite eum & finite abire. Sine dubio plus miraculi habet imperium vocantis, in eo q̄ ligatus pedes & manus institis, & facie sudario ligata prodijt, quā si solatis pedibus vel manibus atq; patentibus erepisset oculis. Notandū vero quod cū item, saltē postq̄ prodijt, imperio suo dñs noster pedum vel manū eius vincula rumpere, sudariumq; imo & lapidem, quē tolli iusserat, inuentū, potuisset excutere & tunc maluit dicere, tollite lapidem & nūc soluite eum, & finite abire. Cur em̄ in huiusmodi, verbū virtutis dei suum faceret miraculum, est per p̄sentū hominū possent fieri ministeriū? Procul à sapiente & natura eius omnipotētia omnis curiositas. Decet namq; ut in his tantū fortitudinē suā vtiliter exhibeat, in quibus operari humana nō valet infirmitas. Hoc seruis dñi eius prudenter & discrete obseruandū est, ut ibi tantū diuinā p̄stoletur potentiam, vbi humanā cōstat deficere in dūstrā. Alioquin contra illud facere videbunt p̄ceptū, non tentabis dominū deū tuū. ¶ Spectatis igit̄ in hoc Lazaro & sorore eius Maria, duobus secundū geminā resurrexerunt nē filij dei operibus: et enim illa in anima (ut iam dictū est) hic in corpore est suscitatus, nunc demū eorundem op̄y similitudinē mysticam breuiter attingamus. Huic mortuo quatruiduano, qui iā scētēs suscitatus est, similis est peccatrix: nā anima vita sua (quæ deus est) miserabiliter defraudata, videlicet qualis fuerat quondā hęc ipsa, de qua iā dictū est, foror eiusdē Lazari Maria. Qualis em̄ illa fuerat? Vtiq; peccatrix, non occulta, sed male diffamata, & p̄ ipsam infamiā suā iam scētens, & quasi sepulchro malæ cōsuetudinis obruta. Etenim scēmina peccatrix, magis q̄ vir in eiusmodi peccato scētere hominibus cōsuevit. Ergo peccator quiuis, iā pro mala cōsuetudine infamis, Lazaro comparat quatruiduano iamq; scētenti. Et quidē iuuenis quoq; qui efferebat per portam ciuitatis, puella etiam quam adhuc in domo iacentem idem dñs suscitauit, mortem significat animæ peccatricis, sed in singulis diuersi figurantur peccatorū modi. ¶ Puella namq; mortua in domo iacentis, anima est quæ conscientia mali desiderij suffocata, nondū tamen p̄ operis consummationē publicata. ¶ Iuuenis autē, qui per portam ciuitatis efferebatur, peccator est, qui desiderio malo p̄uentus, vsq; ad exteriores quoq; peruenit iniquitatis effectus. ¶ At vero qui opera peccati iā in consuetudinē vertit, famamq; perdidit, Lazaro, ut iam dictū est, similis est quatruiduano, iāq; scētenti. ¶ Talis peccator cū in ecclesia scētere ceperit, merito tota in luctū conuertit hospitalis domus Christi. Omnis ordo lamentatur, & pro talifratre orat Christū, siue illoz qui actiue, siue illoz qui contemplatiue vitæ dediti sunt. Hi qui in actiua vita positi, animæ curā gerunt, prius sollicitantur, post & ad eos quoq; qui in cōtemplatiua latent, cura hęc & fatigatio perferit. Bene ergo prius Martha, dein de p̄ fratre suo dñm, plorādo ambit Maria. Cū itaq; ad huiusmodi peccatorē gratia dei reuertitur, mortuus pedes & manus ligatus inuenitur, quia funibus peccatorū suoz circūdatus sub lapide clausus, id est, sub lege reus tenet. Clamat Iesus voce magna, veni foras, quā nō nisi magno terrore aspirantis dei, & de futuro iudicio cōminātis exterritus, male securus peccator ad cor suū reducit. Statim prodit, id est, reatū suū confitetur, & quia iam viuus, soluite illū, inquit Iesus, Dixit em̄: Quæ cūq; alligaueritis super terrā, erūt ligata & in cœlis, & quæ cūq; solueritis super terrā, soluta erūt & in cœlo. ¶ Cauendū autē est eis, quoz hoc officij, vel potestas est, ne hunc modū p̄tereant, id est, ne ligent, nisi mortuū, neq; soluant, nisi voce cōfessionis significante rediuiuū eundē esse de sepulchro productū. Nam si pro arbitrio vel animo suo illū viuentē ligent, hunc autē mortuū soluant, videlicet eodē nantes iustū, & iustificantes impiū ipsi illa non sua, sed Christi potestate se priuāt: & viuētem quidē ligando, sic mortificare nequeunt, mortuū autē soluendo, non solum non viuificant, verum etiam scētozem, cunctoz naribus ingerunt. Sequitur. L Multi ergo ex Iudæis, qui venerāt ad Mariam, & viderāt quæ fecit Iesus, crediderunt in eū. Quidā autē ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerūt eis quæ fecit Iesus. ¶ Melius quidē illi fecerunt qui crediderūt, sed dilata dæ gloriæ dei delatores illi amplius profecerūt. Foras em̄ rem gestā illis testibus certā essentibus. Zelus apprehendit populū inereditū, eisq; ardentibus, & magno statu inuidiæ suæ ventilantibus magnitudinē miraculi, latius gloriæ filij dei famam reluxit. Nam propter hoc maxime signū, exierunt postmodū turbæ obuiam illi cum ramis palmaz, clamantes, osanna filio Dauid. Dixerunt (inquit) quæ fecit Iesus, & superioribus miraculis satis zelantibus rem nouam narrantes, quasi oleum camino adiecerunt. L Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consiliū & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? ¶ Istud est consiliū vanitatis, cū quo Psalmista nō sedit, hęc illa ecclesia malignantiū, ad quā neq; lex, neq; prophetaz quisq; introiuit. Si em̄ introissent, si ab illo consilio vel ecclesia maligna consulti fuissent, quid responderēt dicentibus illis

Mystica expositio huius miraculi.

Luc. 7 Math. 9

Psalus

Caute vti oportet potestate clauium.

Matth. 21

Psal. 27

Concilium malignantiū.

illis: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, quod (inquam) responderēt senatoribus peccati, & iudicibus iniquitatis, nisi audite eum, credite in eum? Si em̄ sup isto consulerent Moysen, ex ipso audirēt: Si creditis mihi, credite & huic, sicut ipse dominus: Si crederetis Moysē, crederetis forsitā & mihi, de me em̄ ille scripsit. At illi credere nolebāt, & nequāq; consulendo veritatem agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Igit̄ de voluntate scripturaz, sine quibus legitimū non est conciliū, oīno tacuerunt, & quod mallent significantes, ita protinus proposuerunt: L Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & veniēt Romani, & tollent locum nostrū, & gentem. ¶ Quod est dicere? Consultantibus nobis, si hęc sententia placuerit, ut sic dimittamus hoīem talem, signa tam multa facientem, omnes credent in eum, credent esse Christū, credent eum esse regem suū. Nos autē regem Cæsarem habemus, & sub Romano imperio iam dudum tributarij facti, parua nimis huic Pontio Pilato p̄sidi delegata prouinciola sumus, Iudæa nāq; non tam prouincia, q̄ Syriæ prouinciaz quædam non magna pars est. Si ergo quisq; apud nos, p̄ter Cæsarem rex nominatus fuerit, vindices Romani venient, & tollent nostrum, & locū, & gentē. Quid igit̄ facimus? Num vnū hoīem dimittimus, ut oēs pereamus? An certe quod satius est, vnū hoīem perdimus, ut noster locus, & tota gens conseruetur? Quæ putarent tali causa proposita posse ipso rum intentionem respicere, vel illum vnū hoīem auderet defendere? De communi salute gentis totius consultabat, de seruanda Romani imperij fidelitate concilium quærebat. Ergo hunc hoīem interficere apud tribunalia quædem Cæsaris videbat fore tutū, apud iudicem populi fingebat esse necessariū. Sic intenderunt arcum conuentus ille malignantium, & multitudo operantium iniquitatem, sic (inquam) intenderunt arcū rem amaram, sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris, vel fidelitatis Romani imperij absconderunt laqueos, & dixerūt: Quis videbit eos? ¶ Concedat eis pauor iste, quā dñs deus pauor siue terror illoz non est: concedat (inquam) ipso dño deo nro p̄mittite illis, dum p̄ Hieremiam prophetam dicit: Paueant illi, & non paueam ego. Induc sup eos diem afflictionis, & duplici contritione conterere eos dñe deus meus. Paueant (inquam) illi vnā contritionem. I. illam, ne forte veniant Romani, & tollant eoz & locū, & gens, & duplicem contritionem incurrant, videlicet, ut & Romani venientes, tollant eoz locū & gentē, & maligni spūs aduolantes, tollant animas, & corpora quoq; in gehennā sempvrentem. Prudentē vt sibi visum est deliberantiū propositionē audiuius, nunc iam inuentionem vilitatis auscultemus. Sequitur: L Vnus autē ex ipsis Caiphas noīe, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quæquā, neq; cogitatis, quia expedit vobis, ut vnus moriat homo pro populo, & non tota gens pereat. ¶ Oratiunculā magnæ veritatis significatiuā, spūs mendaci p̄ os huius Caiphæ sibimet vsurpauit, ut quæ confiteret euangelica fides in veritate, hoc idem ex quoce sonaret p̄ os nescientis, & contra oēm veritatē nitentis homicidæ. Quod Euangelista ipse admirans, continuo subiungit. L Hoc autē à semetipso non dixit, sed cū esset pontifex anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus esset pro gente & non tm̄ pro gente, sed vt filios dei, qui erant dispersi, congregaret in vnū. Magnū spectaculum huius annui pontificis, qui redē pro pontificatu vnus anni, vere vt fur & latro in ouile ascendit, & nunc ipsum pastorem ouiu mactare intendit, vt furta sua licentius agere possit. Hoc (inquit) à semetipso non dixit, quid est à semetipso non dixit, nisi hoc verbum de corde suo non adinuenit. Nam reuera anteq; Caiphas fieret, factū est hoc verbum, vt Iesus moreret pro gente, & factū est vtiq; ad sanctos prophetas, imo & erat anteq; fierent prophetæ, anteq; fieret & Abrahā, sed & anteq; formare Adam. Erat quippe iā in hōi placito dei dicentis: Faciamus hoīem ad imaginem & similitudinem nostram. Iam tunc erat hoc verbum, vt Iesus moreret pro gente. ¶ Hoc ergo Caiphas à semetipso non dixit. Sed quid? Cū esset pontifex anni illius, prophetauit. Potest exempli grā sic dici. Cū esset cymbalum magnū, clare tinniuit, quia videlicet virtutē loquelæ suæ non magis aduertit, q̄ tinnitū suū cymbalū sentit. Illud em̄ oīno non sentit, quod sentimus nos hoīes, audito hoc sonitu tinnabuli. I. q̄ vere expenderit, vt sic vnus & singularis homo, sanctus sanctorū, & solius Iesus Christus moreret pro gente, & non tm̄ pro gente Abrahæ, sed & pro cunctis p̄destinatis ab origine mundi, filijs dei, foris extra paradysum originalem, in quatuor mundi partes dispersis, & iam iam de massa generis humani, vsq; ad vltimū electum recolligēdis. Igit̄ mendacium quædam sentit, quod nihil est. I. quod sic Iesum mori vtile esset, ne propter hoc ipsum nominatū regem Christū, iratis vindictam facientibus Romanis, gens illa periret, sed rei veritatē, quæ iam dicta est, nec sensit, nec à semetipso dixit, sed impellēte manu dei cor stultum, quō voluit clare & longe audibilem tinnitū reddidit. Itaq; quoniā hoc à semetipso non dixit, sed vt prophetauit, recte sanctus Euangelista, imo & tota Christi ecclesia, verbum rapuit de ore illius mali prophetæ, & indigni pontificis: De ore (inquam) illius polluto, & mendacibus labijs rapuit hoc verbum veritatis, & dicit: Vos nescitis quicquam

Deute 18 Iohani 8

Prætextus sanæ cōsultationis

Psal. 63

Hiere. 7

Spūs mendaci in Caipha

Gene. 1 Caiphas erat vt gran de cymbalū tinniens

Ecclesia rapuit verbum veritatis ab ore illius

quicquam. Vos (inquam) impij homicidæ, insipientes & maligni thesaurizatores mortis quos malitia excæcauit, nescitis facta dei, neq; cogitatis, q̄a expedit vnum hojẽm mori pro gente, & non tantum pro electa patriarcharũ vel prophetarũ gente, sed & vt filios dei de cunctis gentibus, q̄ dispersi erant, & longe disticti, nomen dñi non audierant, congregaret in vnum, in vnu populũ, in vnam ecclesiam, in vnu corpus suũ. Hoc nescitis, neq; cogitatis vos. ¶ Sed nec ipse vulpes, quæ in vobis foueas habeant, neq; volucres cœli, quæ in vobis nidificant, vulpes (inquã) & volucres, s. maligni spūs, quos in cordibus & conuentibus vestris confouetis, neq; p̄ astutiam, neq; p̄ agilitatem suam comprehẽdere potuerũt hoc magnum pietatis sacrm, qd̄ p̄ mortem suam filius dei fr̄es suos dispersos congregaturus eẽt in vnum. Nescitis ergo istud, neq; cogitatis. Eteĩ istud consilium dei, sanctis patribus & pphetis reuelatũ, vos scire indigni estis. Seq̄. L Ab illo ergo die cogitauerũt interficere eum. Ergo (inqt) q̄a conspiratiõem suam, quasi r̄onabiliter autoritate cœli confirmauerant, ab illo die p̄nito concilio cogitauerunt vt eum, quem antea lapidare voluerant p̄ turbam & tumultum, nunc interficerent quasi p̄ iudicij ordinem legitimũ. Iesus ergo non ambulabat palam apud Iudæos, sed abiit in regionem, iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabat̄ cum discipulis suis. ¶ Non metu occasus sui verus iste sol in nube se abscondit, nõ palam ambulando apud Iudæos, p̄sertim cum postmodum ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu puenerit, vt claritatem gloriæ eius inuidos ferre non possent oculi: sed hoc & iam factũ & vtilia fidelibus suis p̄mittit exempla, & diuina more suo signat mysteria. Hoc em̄ eius exemplo, licet eius discipulis humiliter declinare instantiam p̄secutionis, & itidem mystice datur intelligi. q̄ Iudæis iam debeat domus sua deserta relinqui. Abeundo namq; in regionem iuxta desertum, & ibi morando cum discipulis suis, p̄ desertum innuit desertionem Iudæorũ, p̄ ipsam regionẽ, quæ est iuxta desertum, electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat, in ciuitate Effrem, i. in ecclesia faciente fructum multiplicem. Effrem quippe interpretat̄ frugifer siue crescens. L Proximum autem erat pascha Iudæorũ, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos. ¶ Iam non palam (inqt) ambulabat Iesus apud Iudæos, sed non diu delituit. Proximũ em̄ erat pascha Iudæorũ, qd̄ tempus suum esse nouerat, quo pati cupiebat, qd̄ desiderabat, sicut testat̄ ipse: Desiderio (inquens) desiderari hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Porro, Iudæorũ hoc pascha fuit vltimũ. Quicq; em̄ extunc Iudæi sanctificant, pollutum est: quicq; d̄ benedicunt sacerdotes eorũ, maledictum est: Deus enim benedictionibus eorũ maledicit, sicut p̄ Prophetam p̄dixit: Et extunc stercus solennitatum ipsorũ sup vultus eorũ proiecit. Vt sanctificarent (inqt) seipsos, ascenderunt ante pascha. Sanctificatio Iudæorũ tota in cibis & in potibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis, ante pascha solenniter agebat̄. ab initio mensis primi, cuius die decimaquarta ad vesperam sacer agnus immolabat̄, & ex lege p̄ceptum erat, vt immundus ex eo non vesceret. L Quærebant ergo Iesum, & colloquebant̄ ad inuicem, in templo stantes: Quid putatis, q̄a non venit ad diem festum? ¶ Ecce crudelis hyæna, hæreditatis illius habitatrix, in qua deus quondam habitauit, quõ sitit, q̄ modo anhelat, & linguã eicit, festinans & impatienter sitiens effundere sanguinem Chri. Nondum venerat dies festus, & iam insidiantes in illa spelunca sua, in illa domo patris, quæ fecerant speluncã latronum, cum deberet esse domus orõnis, dicebant: Quid putatis q̄a nõ venit ad diem festum? Videlicet, q̄a primus non venerat, vel inter primos, q̄ (vt p̄dictum est) ascendebant Hierosolymam, vt sanctificarent seipsos, male solliciti, & proposito timẽtes p̄dere homicidium: Quid putatis (inquiunt) q̄a non venit ad diem festum? ¶ O impij, quid putaremus, nisi q̄a iste est agnus paschalis, & decimus dies m̄sis huius nondum aduenit: Non em̄ iubet lex, vt festo die neomeniæ cum clangore tubarũ, sed vt decima die mensis tollat̄ agnus, q̄ imolãdus est in domo filiorũ Israel. Iccirco ergo non iã venit ad diem festum, q̄a tempus expectat, & diem suum legitimũ, vt legitima, i. decima die m̄sis domũ filiorũ Israel, i. templum dei, paschalis agnus introeat, & extunc circa illud salubria doctrinæ celestis pabula, circa vel intra eiusdem templi viridariũ, suis auditoribus diuidat, vobis nihil audentibus, neq; cultrũ vestrũ iniicere valentibus, donec quartadecima dies veniat, cuius ad vesperã se ipse immolaturus est suis manibus, & tunc demũ se a vobis d̄ cruenti lanistæ trucidari p̄mittet. Tunc illũ suscipietis, sicut leo paratus ad p̄dã, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Tam malã intẽtionẽ vestrã Euangelista significans ita subiungit, L Dederant aut̄ pontifices & pharisæi mandatũ, vt si qs cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum. ¶ Non (inqt) bene quærebant eũ, neq; pro hono festinabãt videre venientẽ ad diem festũ, sed q̄a p̄tices & pharisæi dederãt mandatũ, vt si qs cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eũ. Solliciti erant, ne forte propter hoc ipsam non viderer ad diem festum. Ergo intentus q̄sq; erat, illoꝝ habitatus grã, cum indicasset illum, quippe

Sap. 2

Matth. 8

1 Timot. 3

Cur Chrs ad ips abijt & recessit in Effrem,

Lucæ. 12

Malach. 2

Matth. 7

Exo. 12

Matth. 23 Iohan. 2

Chrus vt agnus paschalis, decima die m̄sis intravit,

Psal. 16

quippe cum & p̄tium dare prompti essent, qd̄ & discipulo eius dederunt indicanti, quando vel in quo loco sine turbis possent comprehẽdere illũ. Iesus ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ suscitauit. Ergo inq̄t, q̄a tale principes & pharisæi mandatũ dederant, Iesus non ante quatuordecim aut duo decim, sed tardius, i. ante sex dies paschæ, venit in viciniã Hierosolymæ. Sin Bethaniã, hoc exẽplo p̄stignans, ne qs p̄secutoribus se ingerat, anteq̄ diuina illum grã vocet, cum ipse tempus illud vel diem obseruare curauerit, qui p̄ scripturas olim p̄ordinatus est. Sextus namq; dies ante quartadecimam m̄sis, cuius in vespera agnus immolandus erat, nonus dies eiusdem mensis est. Cum ergo nono die mensis in Bethaniam venit, & sicut paulo post sequit̄, q̄ in crastinũ, qui profecto decimus dies mensis est, ciuitatem Hierlm̄ ingredit, plane in hoc quoq; lrgẽ, quæ de agno paschali scripta est, hic verus agnus dei sustinere probat: Venit (inqt) Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ suscitauit, videlicet in crastinũ (vt dictũ est) sanctã ciuitatẽ ingressurus. L Fecerũt aut̄ ei cenã ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero vnus erat ex recumbentibus, Maria ergo accepit libram vngenti nardi p̄tici, p̄tiosũ, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vngenti. ¶ Cenã hanc in domo Simonis quondam leprosi factã esse, ex Matthæo & Marco manifeste habemus. Secundum Lucam quoq; domus illa eiusdem Simonis est, in qua primũ hæc eadẽ Maria peccatrix, eadẽ (inquam) sicut a diligentioribus tractatoribus veraciter asserturn est, a dño suscepta, lachrymis lauit pedes eius, & multa illi peccata dimissa sunt, q̄a dilexit multum. ¶ Vnde ergo est, q̄ tot viris p̄sentibus, in domo alterius, mulier Martha ministrabat? Illud nempe non esset mirum, si in domo sua ministraret sicut tunc, q̄n intrauit ipse Iesus in quoddam castellum, & hæc eadem mulier excepit illum in domũ suam, & saragebat circa frequens ministeriũ. Vẽ quacũq; necessitate Martha Simoni coniuuata fuerat, vt in domo eius ministraret, q̄n scriptura tacet, nos iam in hac cenã diligenti speculemur ea, quæ dño nostro exhibita sunt, sancta & mystica magnæ pietatis ministeria. Fecerunt (inqt) ei cenã ibi. Domus (vt p̄dictũ est) Simonis est, Martha ministrat Lazarus vnus est ex recumbentibus, Maria p̄tiosam sup caput, & pedes dñi effudit vngentũ. Nam hoc loco hic quum Euangelista sup pedes effusum vngentum narrat, Matthæus & Marcus sup caput quoq; eius effusum esse non tacent. ¶ Vberius ergo nunc instante passione domini, in hac cenã sanctæ ecclesię obsequium p̄signatum est, quã tunc cum in domo eiusdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem dño nostro suscepta est. Tunc em̄ sup coniuuantes illam pharisæi domũ famosa peccatrix ingressa, & murmurãte illo dignam p̄ceniam offerendo iustificata, conuersionem gentilitatis p̄figurabat. Hæc gentilitas em̄ post ascensionem dñi, ad diuitias Iudæorũ, ex qbus salus est, veniens, & ad magnum conuiuium scripturarũ iniussa prorumpens, quæ fuerat meretrix, id est pluribus dijs, quasi multis prostituta viris, retro secus pedes domini accubuit, q̄a videlicet eius, quẽ secundum carnem non nouerat, vestigijs adhæsit. stens & erroris p̄tini p̄ceniam agens, murmurantibus eis, q̄ ex circuncisione erant, eo q̄ gentiles grã Chri indignos iudicarent. ¶ Nunc autem mulier eadem iam iustificata, simul cum Martha sorore sua vnam eandẽq; Chri ecclesiam significat, quæ diuersis vtriusq; actus, s. & contemplatiuæ vitæ obsequijs eidẽ dño in Bethania, i. in domo obediẽtiæ ministrat, Lazarus vero q̄ fuerat mortuus, quẽ suscitauit Iesus, vnus est ex recumbentibus: q̄a profecto sine fide resurrectionis, in nullo ordine ecclesiæ Chri ministrat. ¶ Domus autem ipsa Simonis est leprosi, q̄a videlicet Iudæorũ (inqt) Apostolus) adoptio est filiorũ, & gloria, & testamentũ, & legislatio, & obsequiũ, & promissa, & eorũ patres, ex qbus Chrus scdm carnẽ. Nos aut̄, s. ecclesia de gentibus, eramus quondã sine Chro, alienati a conuersione Israel, hospites testamentorũ, promissiõis spem non habẽtes, & sine deo in hoc mundo. Cũ ergo admissi sumus, vt iam nõ simus hospites & aduenæ, sed simus ciues sanctorũ & domestici dei, profecto in domo pharisaica, gẽtiũ ecclesia Chro deseruit, licet inuiderit synagoga, & detraxerit p̄ceniam agentĩ. ¶ Facta igit̄ cenã, Martha ministrat, & Maria vngentũ sup dñm effudit, qd̄ ipm̄ quoq; quoddã nõ leue ministeriũ fuit. Differt aut̄ a ministerio Martha, q̄a videlicet Martha cibos corpis ministrat, Maria vero multũ quidẽ est qd̄ obsequit, veruntũ tali eius obsequio corpus non reficit. Mystice qdem capillis eius qbus dñi pedes extergit, superbam diuitũ abundantia exprimit, quæ sic absq; penuria sui pauperũ inopiam supplet, quõ capillos absq; dolore capitis deponere possunt: veruntũ carnaliter, sicut iam dictũ est, Maria dñm per tale non pascit obsequiũ. Igit̄ per Martha ministeriũ, illoꝝ sedulitas exprimit, qui in vita actiua Chro deseruiunt, p̄ Maria vero vngentũ, cuius ex odore domus impleta est, eorũ religiositas figurat, qui contemplatiuæ vitæ sanctis laboribus attriti, bonum deo & hominibus odorem effundunt. ¶ Quorum perfectioni illud quoq; congruit qd̄ dictũ est: Accepit libram vngenti nardi p̄tici p̄tiosũ. Libram (inquam) vngenti, id est, bonam & diuinitatis p̄tice

Matth. 23 CAP. XI.

Ante sex dies paschæ, i. nono die mensis

Matth. 26 Marc. 14 Luc. 7

Lucæ. 10

Maria vt peccatrix gentilitatẽ p̄figurabat

Iohan. 4

Acto. 1

Quid desiderat domũ Simonis Roma. 9 Sopho. 2

Vngentũ nardi p̄tici

perfectam mensuram p̄a seruitutis. Pistici aut̄ vngenti. i. fidelis & sine adulteratione, vel probatissimi. Nisi em̄ Græce, Latine fides dicit̄, quæ cū humilitate coniuncta (quæ nardus herba humilis & aromatica designat, vngentum optimū efficit, quo non tr̄ caput, sed & pedes dñi suavissime pungant. ¶ Non em̄ frustra hic Euangelista, cum Matthæus & Marcus aperte dixerint, hoc vngentū effudisse sup̄ caput ipsius recumbētis, scribit qđ illi tacuerunt. s. qđ pedes quoq; eius illo vnxit. Nam reuera quādo primū ad dñm accessit, tunc vngento, quod non propter ipsum dñm emerat, sed ob fragrantiam sui corporis vegetandam composuerat, solos vnxit pedes dñi, nec em̄ poterat peccatrix statim capite eius digna fieri: nunc vero iam iustificata & dilecta, vngento qđ propter hoc ipsum emerat, tam caput qđ pedes punxit. Ministrante ergo Martha cibos corporis, Maria sp̄ualium ministeriorū exemplar, caput ac pedes saluatoris, vidētibus cunctis, & odorem mirantibus, vngento pretioso vngit, quia videlicet in auribus plebis domino seruiantis, in sex operibus misericordiæ, quæ in euangelio Matthæi commemorant: Esuriui, & dedistis mihi m̄du care: sitiui, & dedistis mihi potum &c. religiosi ministri Ch̄si, & disp̄satores mysteriorū dei fidelit̄ confitent̄ & p̄dicant, qđ in principio erat verbū, & verbū erat apud deū, & deus erat verbū, & verbū caro factū est, & habitauit in nobis. ¶ Caput nāq; vngere, est diuinitatem eius fideliter annūtiare. Pedes aut̄ vngere, est veram humanitatē, veramq; passionem eiusdē dei & hoīs humiliter credere, & constanter p̄dicare. Hoc agētes & non sicut plurimi verbū dei adulterantes: Ch̄si (inquiūt) bonus odor fumus deo in om̄i loco, in his qđ salui fiūt, & in his qđ pereūt, Ergo domus impleta est ex odore vngētū. Vt ergo hoc vnū idemq; ecclesię vngētum alijs est odor mortis in mortē, alijs odor vitæ in vitā. L. Dicit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qđ erat cum traditurus: Quare hoc vngētum vnus vn̄i trecētis denarijs, & datum est egenis? ¶ Huic infelici bonū opus mulieris odorē mortis attulit, hūc bonus vngētū p̄tiosū odor occidit. Imo qđ vere iam mortuus erat, & inter viuos .i. electos Apostolos ambulans, iam in sepulchro malitiæ suæ deo mortuus iacebat, odorem vitæ ferre nō potuit, obsequium pietatis, vel honorem dignum magistro impensum sine tormēto indignationis & inuidiæ videre nequit, venenum auaritiæ (quo ebrius erat) continere nō valuit. ¶ Personam eius Euangelista descripsit, signatē dicens Iudas Iscariotes, quod vocabulū sumpsit à tribu Isachar, vel à vico, in qđ ortus ē, & Thaddæus, qui erat eum traditurus: qđ videlicet est alius Apostolus huius noīs Iudas, qđ & Thaddæus. Intentionem vero, quæ hæc dixerit, subiungendo exponit. L. Dixit autem hoc, non qđ de egenis p̄tinebat ad eum, sed qđ fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebant, portabat. ¶ Tetricus (inqt) nebulo nequissimam inuidiam, quo de bono magistro male sentiebat, & profundam auaritiā, quæ dñicis loculis non parcēs furtum inferebat, honesto nomine .i. egenorum palliauit cura. Quis non miretur, quod talem consciā tali hypocritæ cōtegebat, qđ insidiator misericordiæ, de necessariis pauperibus misericordiā trahēbat? ¶ Magnificē sanctus Euangelista huius homicidæ atrocitatem p̄cutit, dicens: Non qđ de egenis p̄tinebat ad eum. Non (inqt) cura hæc p̄tinebat ad eum, etem̄ longe excesserat animus eius, trucidator pietatis, vltra omnes terminos humanæ miseratini, tamqđ alieni p̄toris erat, vt ipsam posset ad mortē tradere misericordiā pauperum. Sed quare dixit? Quia fur erat inq̄t infelix, Iccirco maluisset hoc vngētum veniisse trecētis denarijs, qđ voluisset & potuisset furtum facere de ipsis trecētis denarijs. ¶ Quomodo potuisset? Vt que satis commode, qđ loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Saccularius (inqt) erat dñs, & ea quæ à p̄ns hoibus pauperi dño nostro mittebant, portabat. Et em̄ cū diues fuisset, pauper pro nobis factus fuerat, & cum terræ, & maris, omniumq; quæ in eis sunt, vel ex ipsis nascuntur, creator & dominus esset, tamen ex elemosynis hominum sustentari, & euangelium annūtiāns, de euangelio viuere volebat. Ea (inquam) quæ ab auditoribus euangelij domino mittebant, ipse portabat, & ministerio nequiter abutēs, exportabat fur & sacrilegus. Non qualiscūq; fur, fur loculorū, sed dominicorū loculorū, sed sacrilegus. Talis erat miser iste Iudas, & tamē cum sanctis vndecim discipulis intrabat, & exibat, imo & elemosynis, vnde illi & ipse dñs viuerent, p̄positus erat. ¶ Quare (inqt) dñs noster omnia sciens, cum talem illum sciret, non solum Apostolum, sed & p̄uisionem vel saccularium fecit Apostolorum? Ad hæc inquam: Quare vsq; hodie multos in ecclesia sua idem dñs permittit esse p̄positos similes eius? Qui em̄ aliqd de ecclesia furat, Iudæ p̄dito comparat. Quanti aut̄ putas de ecclesia furant, abutentes ministerio, quo permittente Ch̄so, funguntur? Quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt, & nō qualescūq; furtum, sed sacrilegium? Si crimina discernunt in foro qualiscūq; furti & peculatus: Peculatus enim dicit̄ furtum de re publica & si non sic iudicat̄ furtum rei priuatae quomodo publicæ, quanto vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qđ ausus fuit non vnde cūq; sed de ecclesia tollere? Igitur cum hodieq; multi sint Iudæ similes, & cur ad nu

Match. 25
1. Cor. 4

Quid em̄ vn̄
gere caput
& qđ pedes
2. Cor. 2

Iudas nebulo
reterrimus

Nullus in eo
miserationis
affectus.

2. Cor. 8

Multi ecclesie
p̄laci
Iudæ siles.

ad ministerium ecclesiasticum puenire potuerint, interrogati certum qđ respondere nequeamus, nisi qđ multa p̄mittit fieri deus, quæ non vult, de illo vno non temere iudicium dñi discutiamus, p̄sertim cū ignoremus, vtrum dñs electione sua loculos suos illi commiserit, an certe (qđ credibilis ē) ille se ingererit, sicut pleriq; nunc ecclesiasticis ministris tanta importunitate se ingerunt, vt nisi admittant, pene grauiora p̄ discordiam animabus scandala, qđ si admittant dāna rebus ecclesiasticis inferant. Itaq; cum hæc dicit Iudas: Quare hoc vngentū nō veniit trecētis denarijs, & datum est egenis, nō est timor dei vel cura egenorū ante oculos eius, sed verba oris eius iniquitas & dolus, & in cubili suo iniquitatē meditat̄. L. Dixit ergo Iesus: Sine illam, vt in diē sepulturæ meæ seruet illud, Pauperes em̄ semp̄ habetis vobiscum, me aut̄ non semp̄ habebitis. ¶ Verba suæ responsionis dominus in singularē & pluralem numerū disperfit, dicēdo singulariter: Sine illam, vt in diē sepulturæ meæ seruet illud, & addēdo pluraliter: Pauperes em̄ semp̄ habetis vobiscum, me aut̄ non semp̄ habebitis. Vnde datur intelligi, qđ reuera scdm̄ Matthæum & Marcum, cæteri quoq; discipuli indignati sunt, dicētes: Vt qđ p̄ditio hæc, sed diuersa intentione, videlicet, vt alij vere propter curam egenorū hoc dixerint: Iudas aut̄ propter auaritatem furti sui. Bene ergo, vbi erat intentione diuina, dñs noster sua diuisit verba, singulis partibus reddēs conuenientia. Nam Iudæ furi, qđ per nequissimā auaritiā paulopost accepturus erat p̄tiosū traditionis vel mortis eius, eandē mortē suā annūtiāns: Sine (inqt) vt in diē sepulturæ meæ seruet illud. Ac si dicat: Non solū non vendat, vt deū egenis, vegetiam, & qđ nunc habebat, nec em̄ totū in me iam effudit, quod (inquam) nunc habet vngentū seruet, & adhuc amplius emat ad condiendū corpus meū, qđ tuo scelere Iuda paulopost tradet ad crucifigendū. ¶ Cum vero qđ iam (vt dictū est) reuera propter pauperes dixerant: Vt qđ p̄ditio hæc potuit em̄ veniūdari hoc plus qđ trecētis denarijs, & dari pauperibus, eis (inquam) longe aliam rōnem plenam pietatis & dulcedinis reddidit. Pauperes em̄ (inqt) semp̄ habetis vobiscum, me aut̄ non semp̄ habebitis. Est qđ em̄ bonū opus (inqt) curare de egenis, & benefacere illis, sed mihi primū iam iam abituro, iam iam morituro, à vobis amicis meis officiose valedicendū est. Habet ministrū pauperū meritū suū, sed p̄cellit officium pietatis ipsi sanctorū pauperū capiti imp̄sum. P̄terea non semp̄ me habebitis, nō semp̄ hoc modo vngentū in me effundere poteritis, futurū est, vt propter videndū me, sanguinem v̄m fundere optetis, qđ nunc effusionē vngētū, qđ vos non emittis, p̄ditionē reputatū. Recte igitur illud qđ em̄ singulariter, hoc aut̄ pl̄r dixit, & diuersis intentionibus indignatū. Iudæ .s. & cæterorū, qđ indignati sunt, congruentia r̄dit. ¶ Potest tamē intelligi, qđ iccirco de singulari numero rep̄te ad pl̄m transierit, qđ tunc qđ em̄ vnus erat Iudas, nunc aut̄ sunt multi, & cū Ch̄si fideles discipuli semp̄ habeant p̄ p̄sentiam diuinitatis, sicut ipse: Ecce ego (inqt) vobiscum sum oibus diebus vsq; ad consummationē seculi, illi qđ Iudæ siles sunt, nequaquā illi sint habituri: Tollat em̄ (inqt) propheta tollat impius, ne videat gloriam dñi, vt quō Iudas non meruit videre faciē resurgētis. Vel tunc esse cū beatis Ap̄st̄s, qđ pacē illis attulit, iam qđ p̄ illū rulerat locus p̄ditionis, sic nunq; habeant, vel gloria eius videant, qđ cūq; siles sunt illi. Sequitur: Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, qđ illi est, & venerunt non propter Iesum tantum, sed vt Lazare viderent, quē suscitauit. ¶ Ex quo colligerunt pontifices & pharisæi cōsiliū, & definito consilio interficiēdi dñm Iesum dederunt mandatū, vt si qs cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum non cognouerat turba vbinam esset, ipse nāq; Iesus non in palam ambulabat apud Iudæos. Nunc aut̄ venerat Bethaniam, & fecerant ei cenam ibi. Lazarus quoq; vnus erat ex recumbētibus. Nunc ergo post aliquantulā expectationē tandē cognouit turba, qđ illi est, & venerūt non propter Iesum tm̄, sed vt Lazare viderēt, quē suscitauit. ¶ Sed nunqđ Lazare saltē videre hæc stenus non potuerant, sicut & Iesum non cognouerant, vbinam esset, eo qđ ambulabat nō in palam. Ergo turba hæc non tm̄ Hierosolymitanæ, sed maxima ex parte illorū erat, qui (vt supra dictū est) Hierosolymā ascēdebant de regione ante pascha, vt sanctificarent se ipsos. Venerunt (inqt) ad eū, s. non apprehendere, sed videre cupiētes, ita vt inuiderent illi, qui eū interficere cogitabant. Nam protinus subiungit. L. Cogitauerunt aut̄ principes sacerdotū, vt Lazare interficerent, qđ multi propter illū abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum. ¶ Itaq; bene veniētibus, male remanentes inuidebant, & gloriæ dñi inuidebant. Sed vnde hos ausus gens subiuga conceperat, vt non solū vnū hominē interficere velle audeat, qđ mortuos suscitabat, sed etiā aliū, qđ reuixerat. Videlicet ex fiducia pauoris sui, quē superius in concilio suo pontifices & pharisæi p̄tenderant, dicētes: Ne forte veniāt ro mani, & tollant locum nostrum & gentem. Iste paor fidelitatem sonuerat dominorū suorū, s. eorūdem Romanorū, iccirco audebant, inde p̄sumebant, ideo leges Romanas non posse sibi succensere, quasi sagaces & callidi p̄uidebant. Nam & Herodem illa causa de loco, & gladio Romanæ s̄ueritatis eripuerat, qđ tot p̄ueros propter ortum noui regis

Match. 24
Marc. 4

P̄ vn̄ respō
sum Ch̄si
si de paupe
ribus,

Math. 28

Esa. 28

Quæ erat
turba illa
muta

Vnde erat
Iudæis tan
ta fiducia in
terficiēdi
& Iesum &
Lazarum
Matt. 2

trucida.

trucidauerunt, cui prophetae in scripturis suis, non solum Iudaicum, sed etiam totius mundi regnum promittebant: & idcirco non solum sibi, sed etiam Romanis principibus, eo modo illum conuenerant ad diem festum cum audissent, quia Iesus uenit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant: O Sanna, Benedictus qui uenit in nomine domini rex Israel. Die illo sabbatum erat, quo Bethaniam facta sunt, ea quae nunc Euangelista narrat, uidelicet sextus dies ante solemem uesperam paschae, id est sequentem uesperam decimam quartam lunae, quae nunc secundum euangelium in quintam feriam obuenit. Hic autem dies crastinus prima sabbathi est, quo dominus Iesus Hierosolymam intrauit, octauus ante illum quo erat resurrecturus a mortuis, quod & ipse sine dubio prima sabbathi extitit. Non ergo casu, sed secreta dispositione diuinitatis actum est, ut cum tali honore, uel apparatu laudis, hac die ciuitatem intraret, & ut superius iam dictum est, luna decima uerus dei agnus ad immolationem sui decima quarta luna peragendum accederet. Quid enim iocunditas ista, nisi praenotum fuit octaua deinceps die futurae eius resurrectionis? Ipsam ergo serie diligenter contemplantur euangelicae narrationis. Turba (inquit) multa, quae conuenerat ad diem festum, cum audissent, quia Iesus uenit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt ei obviam. Rami palmarum insignia uictoriae. Magni & miri spectaculum. Nunc primum parabat bellum, nec dum certamen initum, & iam triumphum celebrabat turbae populos. Nunquid sine dubio illud iam sciebant, quod ipse sine dubio profecturus esset uictoriae? Immo nec istud nouerant, quod ad praesens uenit rex Israel, absconditum erat cunctis uisitibus, & ab ipsis Apollis hoc diuinitatis consilium, quod per passionem & mortem suam ipse rex gloriae destructurus esset eum, quod habebat mortis imperium, id est diabolus, uel quod oportet eum pati, & resurgere a mortuis, & ita intrare in gloriam suam. Ergo illi tantae laudis coeutores, secundum intellectum eius rei, quae agebant, infantes erant & lactentes, id est hoc ipsum quod exterius praesignabant mysterium nesciebant. Vnde iuxta aliam Euangelistam, cum dicerent domino scribae & pharisaei: Audis quod isti loquuntur? Vtique. Nunquid legistis, quia eo ore infantium & lactentium profecisti laudem? Igitur ipse qui pati ueniebat, nutu & uoluntate sua tales infantes & lactentes in comparatione scribae & pharisaeorum, penes quos erat ueritas facundiae, solidusque cibus legis & prophetae scientiae: nunc (inquam) suo tales infantes & lactentes commouit, ut eodem modo sibi occurrerent, ut eiusmodi ramos attollerent, ut sic sibi acclamarerit, & ita ex ore illoque, eius quae nesciebant uictoriae suae praesentebat laudem. Quid enim acclamantes dicebant? O sanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Israel. O sanna, uerbum Hebraicum, cum positum est ex duobus, corrupto & integro. Salua namque siue saluifica apud eos dicitur osi. At uero anna interiectio est deprecantis, quomodo apud Latinos heu interiectio est dolentis & interiectio admirantis pape. Denique in psalmo centesimo decimo septimo, ubi scriptum est: O domine saluum me fac, & in Hebraeo scriptum est, anna, adonay, osanna. Osanna itaque, salua, obsecro significat, consumpta uocali littera i, qua uerbum prius terminat, quod profecto dicitur osi, per uirtutem litterae uocalis, a qua uerbum sequens incipit anna, quod metrici uersibus in alepham uocauit, quibus illi scripta istam scandentes transleant: in hoc autem uerbo osanna, i. sanna, nec salte scribitur, sed sensu loquentium salua, funditus intermittitur. Benedictus qui uenit in nomine domini rex Israel. Hunc uersiculum cum uerbo osanna, pro quo ut praedictum est, in Hebraeo scriptum est, anna, adonay, osanna, id est o domine saluum me fac. De psalmo centesimo decimo septimo, nutu instigantis eos supernae uoluntatis, arripuerunt, ubi scriptum est: Benedictus qui uenturus est in nomine domini. Propheta, quantum ad statum illum, in quo erat ipse, posuit, uenturus est. Hi autem fatentes hunc illum, qui ibi praenuntiatus est, non quod uenturus est, sed quod uenit (inquiunt) in nomine domini. In nomine domini inquam, id est, gloriam quaerens patris, non suam, uel hoc nomen habens, quod dominus sit, sicut ipse est, dominus pater loquens ad Moysen, de magno consilii angelo, id est, de hoc filio suo, & est omnium uiderium deum, uel quod deum uidere digni sunt, iam in hoc praefigurauit illud terribilem pudium, quod de uictoria eius habitura erat superna ciuitas Hierusalem. Illo namque resurgente a mortuis, & ascendente in caelum, cantare habebant supernae ciuium chori, ramos uictoriae subleuando, & regem suum debita cum laude & honore suscipiendo. Nam sicut occiso a puero Dauid Goliath Philistaeo, cum reuerteret, & faceret caput eius in Hierusalem, egressae mulieres de uerbibus uniuersis in occursum eius canebant in tympanis laetitiae & festris, sic superato diabolo per passionem Christi, exiturae erant animae sanctae cum beatis angelis, laudantes & gloriam regi suo canentes, uiuentium quoque fidelium multitudines uictoriae eius per totum mundum praedicantes. Sequitur. Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit, sedens super pullum asinae. Breuiter hic attingit, quod caeteri Euangelistae latius iam dixerant. Sed quale uerbum iam ista breuiter sonuit.

Dies crastinus dies dominici prima mensis

Turba uictoriae christi signa rami palmarum tamen ferebat

Luc. 24

Psal. 2

Benedictus qui uenit Dominus quid dixerat quod uenturus est

In nomine domini

Exod. 23

1. Regum 17.

glorificatio regis regum Zachariae

sonuit: Inuenit inquit asellum. Magnifice dixit, proprie locutus est, rem ualenter Euangelista diuinus expressit. Quid enim illa, quam latius caeteri (ut dictum est) Euangelistae narrat alligatio aselli, nisi perditionem & captiuitatem significat generis humani, maxime autem gentilis populi? Ecce contra quid solutio illius, quam duobus discipulis imperat, nisi inuentionem uel acquisitionem nostri designat? Pulchre ergo & breuiter quidem, sed proprie secundum rem dixit, quia inuenit Iesus asellum, & sedit super eum: quia uidelicet per passionis suae mysterium, saluator perditum inuenit genus humanum, & ab actio sessorum diabolo, quem asellus ignobilis & stultus, magno dedecore suo nimis patienter portabat, capistro stultitiae infrenatus, & in stabulum mortis agebatur: ascendit super eum nobilis eques, & inclutus rex, ut suae nobilitatis eum participem faceret, & in supernam ciuitatem Hierusalem equitatus sui saluatione perduceret. Sedit inquam super eum, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi sedens super pullum asinae. Hoc in Zacharia propheta scriptum est, quia de passione eius, ad quam nunc tali schemate ueniebat, confestim subiunxit: Tu es in sanguine testamenti aeterni eduxisti uinctos de lacu, in quo non est aqua. Sane filia Sion Hebraea gens dicitur, quam hic pro parte electorum spiritus sanctus in hoc propheta consolatur, ut non timeat, sed potius gratuletur, quia rex suus adductus gentibus implet domum, & multiplicat filios eius, sicut per talem eius aduentum figuratur. Haec non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo, & haec fecerunt ei. Primum inquit, quod resurrexisset, primum quod aperuisset illis sensum, ut intelligerent scripturas, non cognouerunt haec: sed quando glorificatus est Iesus, uidelicet gloria resurrectionis & ascensionis, & effusionis spiritus sancti, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo, scilicet suggerente illis omnia spiritu sancto. Et hoc inquit recordati sunt, quia haec fecerunt ei. Quae fecerunt ei? Haec utique, ut inueniret asellum, imo ut sederet super eum. Sic enim manifeste Matthaeus exprimit: quia imposuerunt super eum uerba sua, & eum desuper sedere fecerunt. Etenim ipse quidem asellum, ubi esset, indicauit, & eum sibi adduci iussit, sed certi ordine mysterii, quibus ea intentione hoc iusserit, ut desuper sederet, & sic iam dictam prophetiam impleteret, ita men non nisi rogantibus, & uerba sua discipulis imponentibus super eum sedere uoluit. Hoc ergo fecerunt tunc non cognoscentes, sed reuera illud quod tunc significatum est per eos nescientes, postmodum ipsi fecere scienter. Etenim missi a domino per mundum, ut gentilem soluerent populum cum labore praedicationis, addiderunt instantiam orationis, ut super adductum sederent asellum, id est, credentem in se dominum dignaretur protegere gentilem populum. Si quo minus id faceret, lugebant & flebant infelicis aselli causa, sicut Apostolus euenire quibusdam Corinthiis metuebat, cum diceret inter caetera: Timeo enim ne forte cum uenero non quales uolo, inueniam uos, & ego inueniam a uobis, qualem non uultis, & subinde: Ne iterum (inquit) cum uenero, humiliet me deus apud uos, & lugeam multos in his, qui ante peccauerunt, & non egerunt penitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt. Sequitur. Testimonium ergo phibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obviam uenit ei turba, quia audierat eum fecisse hoc signum. Eorum quae iam dicta sunt, ista complexio est, quia uidelicet quod turba processerunt obviam ei taliter conclamando, magnum & uerum testimonium fuit filii dei. Ergo (inquit) hoc modo testimonium phibebat turba, quia erat cum eo, quando Lazarum suscitauit, & propterea obviam uenit ei turba, quia audierat eum fecisse hoc signum. Turbam a turba distinxit, turbam uidelicet, quae interfuerat illi signo mirabili, a turba quae non quidem interfuerat, sed audierat, & ita cum illis qui uiderunt concurrentibus eis, qui illis referentibus audierunt, aucta est turba, creuit concursus, multiplicata est laus dei, multiplicata est gloria filii dei, in tanta frequentia, tali tempore, in illa paschalis festi praeparatione: quando (ut supra dictum est) ascenderant multi Hierosolymam de regione. Pharisaei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus post eum abiit. Magno tormento congemuerunt, graui dolore suam adinucem inuidiam anhelaerunt: Videtis inquit, quia nihil proficimus? O infelix stipula, hic deus noster ignis consumens est, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius & consumeris quia non stipula ignem, sed e contra stipulam ignis consumit. Quanto illum pertinacius incumbendo praeseris, tanto amplius flammam suae claritatis cum tui derimento dilatabit. Nihil proficimus aiunt. Vnde hoc malum? Vnde hi gemunt? Ecce inquit, mundus totus post eum abiit. Non dixerunt tota turba, sed totus mundus post eum, uidelicet quia & canebant pueri Hebraeorum, & querebant Iesum primitiae gentiliu. Nam sequitur. Erant autem quidam gentiles ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat a Bethsaida Galilaeae, & rogabant eum dicentes: Domine, uolumus Iesum uidere. Hoc illos deterius habebat, quod de domino Iesu Hebraei iam acclamabant, & eundem gentiles querebant: quippe qui longe superius, praefago torti liuore dixerant: Quo hic iturus est, quia non inuenimus eum, nunquid

Zach. 9

Luc. 24

Matth. 21

1. Cor. 12

Duplex ibi turba

Iohau. 7

in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes: Gentes (inquit) erant, & ascenderant ut adorarent in die festo. ¶ Ut vere pauperes ad magnam magnorum diuitum ianuam accesserant, cupientes saturari de micis, quae de mensa illorum cadebant, imo & tanquam catelli sub mensa dominorum, residua fragmenta colligere venerant. Quantam enim redolet humilitatem quod dicitur, quasi stantes à longe? Domine volumus Iesum videre? Quo contractum cor habeant erga dominum dominorum, cum intercessorem ambientes, seruum domini vocarent dominum? L. Andreas rursus & Philippus dixerunt Iesu. ¶ Profecto non leue erat, pro consuetudine hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, incircumcisos homines admitti, saltem ad videndum dominum Iesum, cuius aspectus vel praesentia nauseantibus Israelitis veterant in fastidium: quippe qui meminerant se audisse ex ore domini dicentis: In viam gentium ne abieritis. Quid ergo pauperibus, id est, humilibus istis mitis & humilis corde responderit audiamus. L. Respondit eis Iesus dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis. ¶ Venit hora inquit, qua ut gentes videre possint filium hominis, clarificetur ipse filius hominis, clarificatione videlicet resurrectionis & ascensionis, nec non effusionis spiritus sancti. Ex tunc enim, id est, postquam iuxta Psalmistam exultans ut gigas percurreret viam suam, & sic cut à summo caelo egressio eius, ita & occursum eius fuerit usque ad summum eius: Ex tunc inquam sicut sol omni mundo erit conspicuus, nec erit qui se abscondat à calore eius: tunc incipient gentiles isti videre me, scilicet illuminati fide, implebiturque illud quod scriptum est: Quae fuerit me qui ante non interrogabant me, inuenerunt me, vel iuxta septuaginta interpretes, palam apparui his qui non quaesierunt me. Sed quisnam erit modus clarificandi, vel quae causa effectiua tantae claritatis? Ait: L. Amē amē dico vobis: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. ¶ Iam ad hanc vocem, qua dixit: Venit hora ut glorificetur filius hominis, exultare poterant desideratores regni eius, sicut Apostoli, multum desiderantes gloriae magistrum: inquam poterant, tanquam confessuri ad dexteram & ad sinistram magni regis in illo terreno solio David, praesertim quia nunc fuerat rex Israel acclamatus à turbis, ignorantes quod hic necessarius esset modus vel ordo clarificationis, ut altitudinem claritatis praecederet humilitas passionis. Idcirco congruam similitudinem confestim intulit. Doctrix filiorum suorum sapientia dei, volens ostendere nihil incarnationem mundo profuisse, nisi per passionem suam redemptionem eius adquisierit. Interposita autem affirmationis causa, qua dicit: Amen amē dico vobis, eorundem discipulorum tarditas est, quam manifestius ex ceteris Euangelistis agnoscimus, apud quos dicente domino, quod oportet eum occidi, & tertia die resurgere, assumens eum Petrus, increpabat illum dicens: Absit à te domine, non erit tibi hoc. Etenim hic & illic eandem de dilectione animae, & de perfecto eius odio dat sententiam, cum dicit illic: Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. Habebant enim domini & magistrum sui dilectionem quidem, sed non secundum scientiam. ¶ Propter quod eidem Petro, cum ut praedictum est, consilium dare vellet sapientiae dei contra salutem suam & nostram: Vade inquit, post me Satanas, non enim sapias quae dei sunt, Satana, id est, aduersarium vocans illum, eo quod voluntati diuinae carnali aduersaretur voluntati. Igitur propter discipulorum sensum eatenus carnalem, hanc edixit cum firmamento veritatis similitudinem: Amē amē dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. ¶ O granum frumenti nostrae spei residuum, nostrae inopiae solatiū, de terra tua, quam benedixisti domine feliciter exortum. Etenim secundum naturam, quam de terra sumpsit virginea, recte grano frumenti se assimilauit is qui de caelo venit filius dei, qui beatos angelos immortaliter pascat. Vnde autem sibi necessitati testatur esse cadendum in terram, vel moriendum? Inde videlicet, quia nisi cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. ¶ Ergo non idcirco moriturus est filius hominis, quia peccati vel mortis debitor est, sed ob hoc, ut vna mors eius multorum vitam fructificet: sicut granum frumenti non idcirco proficitur in terram, quia vitiosum est, sed quia sic proiectum, cum fuerit mortuum, id est, à solido vigore suo per humoris terrae defectum, rursus germinando resurget, & multa secum grana referet. Est igitur hoc frumentum granum, & mortificet infidelitate ludaeorum, vel proiectum in sepulchro reuireseat, & multiplicetur fide populorum, sicque multam in horrea caeli messem referat: quod si mori noluisse, solum se recipere potuerat, quippe qui praeter veritatem carnis nihil committit ne habebat cum spinis & tribulis, quas terra in opere Adae maledicta germinauit. Hoc enim fecit, inquit Apostolus Petrus, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius. Hoc enim vestigia sequentem, vita aeterna: sequi contemnentem, perditio consecutura est. Hoc est quod sequitur. L. Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. ¶ Prius diffiniendum est secundum verba, vel intentionem domini, quod sit odisse animam suam, quia videlicet longe distare oportet ab illo odio, de quo sanctus ipse spiritus dicit per os David: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam, Discipulus Christi odisse animam suam

Psal. 10

Isa. 67

Math. 9

Granum frumenti

Gene. 3
1. Petr. 2

Psal. 10

animam suam est, sic se habere inter eos qui se angustiant, ut habeantur in derisum & in similitudinem improprij, ut insensati vitam eorum aestiment insaniam, & sine illorum sine honore Apud sensum namque illorum odium animae esse videtur, dulcedine vitae praesentis non amare, in pace propter deum asperam vitam eligere, in persecutione propter eundem crucientem mortem appetere. Item eisdem odium patris vel matris filiorumque videtur esse, naturalem illorum affectum deo postponere: cum discipuli Christi non omnino careant bono naturae amore, sed negligant eum melioris comparatione. Itaque secundum sensum talium, qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. ¶ Ecce primum illud granum frumenti, quod cecidit illo tempore in terram, & mortuum est, multum fructum attulit, quia videlicet tot de radice fidei suae grana protulit, quot animas per baptismum in mortem sibi conspectas in nouitate vitae germinauit. Cuius germinis gratiam longe ante Isaac propheticum nare praesenserat, cum diceret: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. ¶ Sed vide ne cum granum esse debueris, palea sis. Quomodo inquis? Vtiq; male amando animam tuam, eo videlicet amore, quem culpans Apostolus, & erit, inquit, homines seipsum amantes. Tempus belli est, tempus persecutionis urget, & in hoc tota contentio est, ut aut pro Christo animam tuam quasi vilem & odiosam effundas, aut retinendo illam, deum tuum, Christum tuum saluatorem perdas. Ait ergo: Qui animam suam, id est, qui dulcedine vitae praesentis illectus, data optione ut aut eandem vitam amittat, aut Christum denegat, adeo pretiosam habet animam suam, ut eam Christo praeponat, magis diligens offenso Christo viuere, quam dilecto mori: hic vtiq; sic amando animam suam perdet, id est, in aeternam perditionem mittet. Et qui odit animam suam in hoc mundo, id est, cui odibile est negationis Christi, hoc habere pretium, ut viuere sibi liceat in hoc mundo: qui, inquam, animam suam sic odit, & pro: non sione auri (quod Christus est) vilis argentum, imo miserum lutum, quod in comparatione Christi anima sua est, retinere abhorret: hic vtiq; in vitam aeternam custodit eam, custodia Christi sempiterna, qui sibi huiusmodi odij causa est. Forte dicitur: Iste vitae durus sunt. Quo iure vel qua lege hoc exigit, ut ego animam meam odierim? Ad haec, inquit. L. Si quis mihi ministrat, me sequatur. ¶ Cum inquit, ego in hora quae nunc venit, ea via vel ordine clarificandus sum, ut prius ponam animam meam pro salute multorum, sicut granum frumenti cadit in terram & moritur, ut multum afferat fructum: non aequum est, ut is qui meum se proficitur ministrum, & ad hoc redit, quo particeps meae sit clarificationis, animam suam nimium diligens, à proximorum utilitate abscondat, & illuc peruenire velit sterili otio, quo laboriosa fructificatione perueurus sum ego. Non ita fiat, sed qui mihi ministrat, me sequatur. Quis autem mihi ministrat, nisi qui meum in fronte vexillum, qui meum in ore suo verbum portat, qui mea manibus & ore conficit vel tractat sacramenta? Ille ergo quisque est, me sequatur, id est, me imitetur. In quo? In eo videlicet, ut si talis illi hora ingruerit, qualis nunc mihi, de qua & paulo ante dixi, venit hora ut clarificetur filius hominis, malit propter me cadere in terram & mori, sicut feminatur granum frumenti, ut bono exemplo sit proximis suis, qui negando fidem ministerij sui, cedere persecutori, & sic palea potius esse, quam granum, & leui veto circuli ferri. Si autem defuerit tepestas persecutionis, tunc quoque oderit animam suam, abneget voluntatem propriam, abhorreat & suffocet concupiscentiam suam, talis se, quale fuisse meminit, odio habeat & in profunda poenitentiae fossa abscondat. ¶ Iubet namque dominus in lege, ut cum egreditur quis ad requisita naturae, mittat paxillum in balneum & fossa humo abscondat quae egesta fuerint. Quid enim illa egestio defossa, mystice, nisi veteris vitae abrenuntiationem significat? Vtiq; in castris Israel militanti, id est, iuxta alios euangelistas, praelata cruce Christum sequenti, egestionem suam abhorrebat, & ea ne alijs puteat defodere, est praeteritas animae suae concupiscentias odisse, & eas super ducta vitae melioris honestate, dei & hominum oculis abscondere. ¶ Igitur non sicut putauerunt quidam maligni atque perversi, & in semetipsis crudeliores & sceleratores homicidae, à semetipso debet occidi & sequitur vestigia Christi, sed in persecutione quidem violentiam mortis ab alio perpeti, in pace autem ecclesiae carnem suam crucifigere cum vitijs & concupiscentijs, & hoc modo Christo ministrare, id est, Christum sequi. ¶ Attēde nunc vtrum sint condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in huiusmodi ministris. Ait enim: L. Et vbi sum ego, illic & minister meus erit. ¶ Sed quid magnū videri poterat eis qui haec audiebant, esse cum illo. Vbi enim erat cum haec diceret? Vtiq; in spinoso agro huius mundi, vnum erat & nudum granum frumenti, iam iam casurum in terram & moriturum, sicut paulo ante dixit. Audi ergo quod sequitur: L. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus. ¶ Haec sententia suscepra cum eo, quod paulo ante dixit, venit hora ut clarificetur filius hominis, & quod postmodum dicturus est, praefata nomē tuū &c. non leue intelligit esse cum eo, non paruum esse honorem intimat, esse cum filio dei, non vile esse clarificari eum aeterni patris vni genito. ¶ Sed hoc sensu, inquit, videbas ita debuisse dici, & vbi ero ego, illic & minister meus erit. Ad haec inquam. Quisquid haec loqueret, adhuc in angusto erat & turbabatur, sicut & paulo post diciturus est,

Sap. 8

Roma. 6
Gene. 27

1. Timot. 6

Qui mihi ministrat.

Deut. 23

Galat. 7

Roma. 8

quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit, quasi postquam hunc filium hominis ocelleritis, nemo post illum abiturus sit: Exaltate quocumque illum a terra, & palam fiet vobis quantum profeceritis, illo dicente, palam facietis per signa sequentia: Quia data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Hoc utique non ignoratis, iamque praenuntians: Et ego inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. L Respondit ei turbas: Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in aeternum: quomodo ergo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Nonne ergo sicut claudi, ita & monoculi estis o ludaei & in unam solam partem videtis? Nunquid enim hoc solum dixit, quod exaltandus esset a terra, & non addidit quod omnia traheret ac seipsum? Quare ergo hoc solum advertistis quod significaret se esse moriturum & contulistis cum eo quod testificatur lex, Christum manere in aeternum? Nempe quod est: & exaltari Christum a terra, & omnia trahere ad seipsum, hoc est, & mori Christum, & manere in aeternum. Sed & vnde nunc vel hoc ipsum tam cito advertistis, quomodo dixisset: Oportet exaltari filium hominis? Denique alio tempore cum ite dixisset: Cum exaltaveritis filium hominis a terra, tunc cognoscetis quia ego sum, nihil tale, quale nunc obiecistis, sed nec villo modo quod diceret, vos intellexisse significastis. Vnde ergo, nisi quia paulo ante collecto concilio pontifices & pharisaei consilium vobiscum definerant, non solum ut interficerent, sed hoc etiam ut exaltatione crucis interficerent eum? Itaque non mirum vos illud in verbis eius intellexisse quod insidiantes in abscondito conscientie cubili cogitabatis facere. L Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen in vobis est, Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebrae vos comprehendant. Iste (inquit) filius hominis Christus est, & sicut audistis ex lege, manet quidem in aeternum, sed non dum pervenit illuc, ubi immortaliter atque impassibiliter manet in aeternum. Adhuc modicum lumen in vobis est, dum ex scriptura legis lucem cognoscitis, quia Christus manet in aeternum, sed hoc vobis deest, & hoc non videtis, quod ipsa exaltatio quam dixi, transitus Christi est in regnum aeternum. Vos ergo dum lucem habetis, dum lumine veritatis licet uti, ambulate, ut vos quoque ad Christi aeternitatem perveniat, veniet enim tenebrae mortis, in quibus iam nemo ambulare potest, sicut alio loco dixi: Veniet nox in qua nemo possit operari. Per hanc moram lucis, id est vitae praesentis, vacat quaerere ex lege totam veritatem Christi, videlicet quod in aeternum quidem maneat, verumtamen ad ipsam aeternitatem non nisi per viam passionis & mortis ascendet. Ambulate inquam currite, & perficite, antequam tenebrae exteriores vos comprehendant. Nam post cursum vitae praesentis, nulli accendat lucerna scripturas, vnde pervenire possit ad Christum manentem in aeternum. Hoc est quod sequitur. L Et ambulat in tenebris, nescit quid vadat. I Tenebrae namque sempiternae sunt apud inferos, de quibus dixerat: Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebrae vos comprehendant, quae videlicet remissas manus, & genua comprehendant dissoluta, in quibus tenebras quis ambulat, nescit quo vadat. Vnde dicit Ecclesiastes: Quodcumque potest manus tua facere, instantiter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quod tu properas. Cui simile est quod dominus subiungit. L Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. I Quid aliud clamat propheta cum dicit: quaerite dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est: Dum lucem inquit habetis, id est, dum in hac vita estis, ubi legalem ac propheticum sermonem, tanquam lucernam in caliginoso loco lucentem habetis, per quam verae lucis, Christum invenire potestis: credite in lucem, ut filii lucis sitis, id est, credite in Christum, ut illic, ubi (sicut audistis ex lege, Christus manet in aeternum) adoptionem filiorum dei habentes, vos quoque cum illo in aeternum maneat. L Haec locutus est Iesus, & abiit, & abscondit se ab eis. I In ceteris Evangelistis manifeste habemus, quia post iam dictum ingressum suum in civitatem, erat docens quotidie in templo, hic autem quasi diversus ab illis: abiit (inquit) & abscondit se ab eis. Quid igitur nisi mystice excacationem illorum innuit. Etenim absconsonem eiusmodi, id est excacationem illorum se significasse, sequenti satis declarat serie lectionis. Sequitur enim. L Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo impleteretur Esaias, quem dixit: Domine, quis credit auditui nostro, & brachium domini cui revelatum est? I Quid namque est non revelatum illis esse brachium domini, nisi hoc ipsum, quod manifeste exprimit Evangelista, cum dicit: abscondit se ab eis. Hoc propheta querulosum vaticinium, congruo satis tempore ab Evangelista sumptum est. Cum enim haec diceret propheta, clarificationem filii hominis, qua clarificandus erat in gentibus, ut supra dictum est, & incredulitatem Iudaeorum, de qua nunc dictum est, quia cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, spiritali oculo praevidebat, sicut totus prophetae locus aperte indicat: Dixerat enim. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum, quia quibus non est annuntiatio de eo, videbunt: & quibus non est ancuntiatum, contemplati sunt. Haec de supradicta fructificatione gentium. Sequitur de excacatione Iudaeorum, quod hic positum est testimonium: quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui revelatum est? Brachium domini appellat hic filium dei, quia videlicet sicut operatur quis vel praestat in brachio suo, sic cuncta fecit, & diabolum debellavit deus in filio suo, in verbo suo. Quod si quaeras ab eodem propheta, in quo non fuerit revelatum, vel in quo fuerit absconditum

Math. vii.
Psal. 23
1. Para. 17.
In reliquos Iudaeos.
Iohan. 8
Iohan. 9
Heb. 12.
Eccl. 9.
Esa. 55
Math. 26.
Luc. 19
Esa. 73
Esa. 29
Chrs brachium dñi dicitur

absconditum, statim subiungit: Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitientium. Non est ei species neque decor, &c. Quibus verbis flebiliter declamata passione domini, rursum gentile, ad quam fructus perventurus erat eiusdem passionis, beatificat dicens ita: Legere sterilis quae non parit, &c. Item Evangelista subiungit. L Propterea non poterat credere, quia ite dixit Esaias: Excacavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & intelligant corde & convertant & sanent eos. I His inquam subiunctis propheticae scripturae testimoniis, satis evidenter demonstrat Evangelista, cur ita dixerit: Et abscondit se ab eis. Illud autem non potest educi, quanta severitate habitator huius Iohannis spiritus sapientiae dicta sua digesserit. Qualis enim ista ratio vel causa est, quod quasi quaereres, cur se abscondit dominus a Iudaeis, vel quare non credebant in eum Iudaei, ita subiungit, ut impleteretur sermo Esaias, quem dixit: Amplius autem cum adhuc addit: Propterea non poterat credere, quia ite dixit Esaias: Excacavit oculos eorum, & induravit cor eorum. Nunquid eandem questionem quam ipse movit, satis absolutam esse putavit? Vere enim cum nemo quaereret ab eo, cur in dominum non credidissent Iudaei, quaestio in gremio ipse ultro commovet. Nam usque hodie non cessant homines disputare de praesentia vel praedestinatione dei, nec desunt peccatores, qui seipsum excusare audentes, dicant se iccirco bonos esse non posse, quia deus malos fore praesciuit & praedestinavit. Quibus ita se excusantibus, deumque accusantibus, istud insipientiae suae patrociniolum placet, quod in praesenti loco Evangelicae auctoritatis scriptum est: Nisi praescientia vel praedestinatio dei (inquiunt) voluntatibus hominum vim faceret, tantus Evangelista, sic & sic non dixisset. Sed talibus tamquam praesumptuosius discursoribus iudiciorum dei & viarum eius, nihil aliud respondere dignum arbitrat Paulus apostolus: hoc est: O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid potest figulus dicere ei qui se fixit, quare me fecisti sic? Etenim talibus hoc loco hic Evangelista eodem spiritu respondet cum praemisisset: non credebant in eum, ita subiungens, ut sermo prophetae impleteret, itemque propterea non credere, quia ite dixit Esaias. Ipsi enim qui sunt qui respondeant deo, vel quibus de divinis iudiciis reddat vlla ratio? Vnde eis qui mites sunt, & spiritu pietatis bene dispositi ad audiendum, & apostolus praedicto loco subsecutus, profundam dare rationem incipiens: Volens (inquit) deus notam facere iram, & ostendere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae apta in interitum, &c. & ipse dominus in alio Evangelista: Confiteor inquit tibi pater domine cor & terra, quia abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea paruulis, ita praefat, quia sic placitum fuit ante te. Causam effectivam caecitatis Israeliticam reddens Apostolus appellavit eos vasa irae, dominus autem sapientes & prudentes eosdem dixit, quibus praefat absconderat haec, scilicet mysteria sua, quae paruulis dignatus est revelare. Vtraque sententia scripta sunt, nisi ex eo quod superbi sunt: quod maxime liquet ab opposito paruulorum, id est humilium, qui revelatione patris digni sunt. Vnde vero ab Apostolo dicti sunt vasa irae, nisi ex eo, quod sunt filii superbiae? Psalmista quoque cum dixisset: Terribilis es, & quis resistet tibi, statim intulit, ex tunc ira tua. Nam reuera ex quo deo resistitur, ex tunc ira eius. Etenim quod diu per infirmitatem vel ignorantiam peccat, dissimulat peccata hominum, & parcens illis, poenitentiam praestolatur, Ergo & Apostolus quos appellat vasa irae, dignis auditoribus tali denotatione indicat, deo restituisse, & iccirco retributionem superbiae iustum deum voluisse illos, sicut Pharaonem indurare, vel corda illorum, ne Christum agnoscerent, excacare, & ipse dominus, dum eosdem vocat sapientes & prudentes, ex opposito paruulorum, id est, humilium, & paulo post eisdem paruulis dicit: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, causam absconsonis, pro qua confitetur patri, demonstrat superbiae esse. I Itaque & hoc loco, cum dicit Evangelista: Excacavit oculos eorum, & induravit cor eorum, subauditur dicens, ne videant oculis, & intelligant corde, profecto cordatis auditoribus non dubium fore putavit, quia ob causam superbiae excacavit unquam aut induravit. Igitur innocens & sancta praescientia dei, nulla malis hominum necessitatem importat, quomodo nec visus meo ei, quem ambulare video, vlla ambulandi necessitatem irrogat, quomodo apud quosdam philosophos Christianos disputans validissime, argumentatur sana & vera philosophia. Sed de his haecenus, iam nunc ad ipsam lectionis verba redeamus. Primo quaerendum est, quae distantia sit inter hoc quod dictum est: Excacavit oculos eorum, & hoc quod sequitur: Induravit cor eorum, siue inter hoc quod ait: Ne videant oculis, & quod subiungit, & intelligant corde: Quid enim? Nunquid non idem videtur esse, non videre oculis, quod est non intelligere corde, vel idem esse excacatos oculos, quod est, induratum habere cor? Cur igitur utrunque dictum est? Videlicet quia eorum, qui converti, & sanari non merentur, aliqui nec vident quidem in scripturarum sensum, aliqui vident quidem, sed sequi nolunt. Eorum itaque qui non vident: Excacavit (inquit) oculos, ne videant oculis. Eorum autem qui vident, & sequi nolunt: Induravit (inquit) cor, ne intelligant corde, id est, ne sapiat eis per dilectionem, quod

Esa. 73
Esa. 54
Esa. 61
Questio de praescientia dei, an voluntati non sit vim in ferat.
Responso contra curiosos Roma. 7
Math. 13

vident per manifestam literam cognitionem. De praedicto propheta testimonio protinus Eu-
 galita subsecutus ait. Hoc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo. Ac
 tu diceret. Visio prophetica, in qua dixit haec Esaias, gloriam eius praemonstrabat, illam utiq;
 gloriam, quam nunc instare ipse dicitur praedicabat his verbis: Venit hora ut clarificetur filius
 hominis, ceteris quoque haec tenus differuit. Est autem ista visio, quam idem propheta sic
 incipit: In anno quo mortuus est Ozias, Vidi dominum sedentem super solium excelsum
 & eleuatum, & ea quae sub ipso erant, replebant templum, Seraphim stabant super illud, sex
 alae vni, & sex alae alteri. Et clamabat alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus
 Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Igitur ille habitus sedentis domini, circumstantibus
 officialibus, vel ministris spiritibus sanctis (qui in hoc solo scripturae loco inueniuntur ap-
 pellati Seraphim) mystice praedicat istam clarificationem filii dei, qua peracta, praedicantibus mi-
 nistris eius per totum orbem fidei sanctae trinitatis, & hoc modo clamantibus Seraphim: San-
 ctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, impleta est domus fumo, scilicet illo increduli-
 tatis fumo, quo (ut iam dictum est) excacauit iudeorum oculos. Sequitur. Veritatem &
 ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter phariseos non confitebantur, ut de sy-
 nagoga non eicerentur. Dillexerunt enim gloriam hominum magis quam dei. Ergo nec vere crede-
 bant, qui claritatem ab hominibus accipientes, gloriam illorum gloriae dei praeferebant. Dixit
 etenim ipse alio loco: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem quaritis, &
 gloriam quam a solo deo est non quaritis? Non solum (inquit) ex turba multa, quae cum ramis
 palmae processit obviam ei, sed & ex principibus, id est primoribus iudeorum, multi credi-
 derunt in eum. Sed quia pharisei, id est clerici iudeorum iam dudum conspirauerant, ut si quis
 confiteretur eum esse Christum, extra synagogam faceret eum, non confitebantur, ut de syna-
 goga non eiceretur. Veritatem inquit, id est licet supra dixerim, quia cum tanta signa fecis-
 set coram eis, non credebant in eum. Multi ex principibus crediderunt, sed male erubescen-
 tes, non confitebantur. Iesus autem clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed
 in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. Magnam perseverantiae sortis
 exemplum, magnus & laboriosus clamor, si prope non solum quia nunc usque clamauerit,
 sed & quid, & qualis adhuc ipse, vel inter quales clamauerit. Quid enim clamauit? Qui cre-
 dit in me (inquit) non credit in me, sed in eum qui misit me, quod est dicere: O homines magis
 gloriam hominum quam gloriam dei diligentes, quod in me credere erubescitis, vel quid confundimini
 de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, vel confessionis vestrae in eo constitui, quod
 in me carnalibus oculis videtis? Non, sed magis in eo quod pater misit, quod est verbum patris,
 quod est principium: Principium enim ego sum, qui & loquor vobis. Itaque non in gloriam aut
 contemptibile est, credere in me. Etenim credere in me nemo potest, nisi credendo in eum
 qui misit me, nec credere quod potest in eum, qui me misit, nisi credendo & in me. Siquidem &
 qui videt me, videt eum qui me misit, nec aliter videre vel scire quis potest, cuius substantiae,
 vel quantum sit, quod valeat, vel quid sapiatis qui me misit, nisi viderit me. Hoc est quod clamauit
 & iam diu laborauerat clamans, iamque rauca facta fuerat fauces eius, ita ut postmodum ob-
 mutesceret, sicut agnus coram tondente se, & non aperiret os suum, & propter eiusmodi clamo-
 rem multiplicati iam erant, qui invidia caecati oderant eum. Qualis enim ipse erat, & inter quales
 hoc declamauit? Vtique non solum mortalis & passibilis, & in nullo secundum naturam a cete-
 ris distans, inter quos ambulabat, hominibus: sed & egenus, & pauper, nihil de regno vel
 honoribus huius mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales & superbos, humanae gloriae
 vento tumentes, & quod amplius, quod (ut supra dictum est) deus excacauerat oculos, &
 indurauerat cor, intantum ut non solum non crederet dictis eius & factis, sed insuper blasphe-
 marent, dicentes: Daemonium habet, & insanit, quid eum auditis? Igitur fortiter quidem, quippe
 in quo totus erat spiritus fortitudinis, veruntamen & passibiliter clamauit, nec enim perdidit
 frontem mitis & humilis corde, aut nullam patiebatur humani pudoris angustiam, cum dicit ipse
 in psalmo: Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Se-
 quentia clamoris eiusdem audiamus. Ego lux in mundum veni, ut qui credit in me, in tenebris
 non maneat. Dicat ad haec homo rationalis, Si lux, imo qui lux, & vera lux est Christus, &
 ad hoc venit in mundum, ut in tenebris non maneat qui credit in eum, ergo ne de seipso non debu-
 it perhibere testimonium? Nonne frustra venisset in mundum, si taceret, & non ostenderet seipsum?
 Quis vero fur & latro velit lucernam accensam mitti in abscondito, vel sub modio, & non po-
 tius poni super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt? Igitur opportune, importu-
 ne, non suae gloriae cupiditate, sed nostrorum oculorum necessitate clamat lux: Qui credit in me
 credit in eum qui misit me, qui videt me, videt eum qui misit me: & hoc modo seipsum ostendit
 deus oculorum nequam non curet invidiam, dummodo simpliciter laetificet benevolentiam: Ego inquit
 lux in mundum veni. Quia ob causam? Ut omnes qui credit in me, in tenebris non maneat. Ergo
 ergo contra legem credendi faciebant hi, qui (ut supra dictum est) credebant in eum, sed non confite-
 bantur

Iohan 1

Psal. 6

Esa. 53

Iohan. 10

Psal. 43

bantur, diligentes hominum magis quam dei gloriam. Hoc enim modo credentes, in tenebris ma-
 nebant. Sequitur ergo. Sed si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico
 eum, Non enim veni ut iudicem mundum, sed ut saluificem mundum. Qui spernit me, & non
 accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouis-
 simo die. Iudicium damnationis in hoc Euangelista tripliciter iam dictum est. Alia namque
 significatio est, qua dixit: In iudicium veni ego in hunc mundum, ut & qui non videt videant: & qui
 vident caeci fiant, Alia qua dicit nunc: Ego non iudico eum, Alia qua iterum nunc ait: Sermo
 quem locutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et prima quidem atque tertia notae, &
 per se manifestae significationis sunt haec autem media, qua dicit: Ego non iudico eum, non enim ve-
 ni ut iudicem mundum, ex opposito cognoscitur, quod statim opposuit dicens: Sed ut saluificem
 mundum. Quomodo enim saluificauit mundum? Vtque iudicium, id est damnationem sustinendo, sub iudi-
 ce Pontio Pilato accusatus, tanquam reus maiestatis, traditusque ad crucifigendum Romani mini-
 stris imperii, Igitur ex hoc opposito quod dicit: Sed ut saluificem mundum, liquet quid dixerit: ego
 non iudico eum. Quod idem est ac si diceret: Regnum vel iudicium meum non est hinc, id est, de
 hoc mundo. Quod si esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent custodiri verba mea.
 Nunc autem regnum vel iudicium meum non est hinc, & proinde nunc ego non iudico eum. Ordo vel te-
 xtus literae sic se habet. Sed si quis audierit verba mea, ego non iudico eum. Dixi (inquit) vobis
 quia lux in mundum veni ad hoc, ut qui credit in me, in tenebris non maneat. Sed idcirco ne-
 gligentius verba mea homines audiunt, idcirco custodire non curant, quia ego non iudico eum quis-
 quis eiusmodi est, quia non sedeo rex in solis tyrannorum, quia non exigo gladiis & securibus,
 ut meum seruetur edictum. Non enim veni ut hoc modo iudicem mundum, sed ad hoc potius, ut hoc
 modo iudicem saluificem mundum. Quid tandem? Ergo ne regem caeli contentes impune abibunt? Nunquid
 semper tacebo, semper silebo, semper patiens ero, & in nullum eos adducam iudicium? Non est
 ita, non sic erit, non sic fiet. Qui enim spernit me, habet qui iudicet eum, habet inquam, non dico ha-
 bebunt, sed iam habet iudicem, & si nondum sententiam vel vindictam iudicantis appareret. Quis tam-
 dem ille est iudex? Sermo quem locutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die. Ille in-
 quit sermo, quem audierunt, quem vix esse nescire non possunt, utpote magnificis operum testimo-
 nijs comprobatum, ille iudicabit eum, ille arguet, ille conuincet eum. Vbi nam iste talis iudex sedebit?
 quali de solio suo voces aut sententias iudicis sui dabit? Prope aderit, intus sedebit, in consci-
 entia cuiusque iustas sententias terribiliter personabit. Sic enim & Apollus dicit: Quia testimonium
 reddet illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defenden-
 tium in die, cum iudicabit deus occulta hominum secundum Euangelium meum. Ergo ille sermo
 quem locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die. Vnde hoc sermone huic? Ait. Quia ego
 ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ille mihi mandatum dedit, quod dicam, & quid
 loquar. Inde (inquit) sermo quem locutus sum, fortitudinem habet iudicandi, quia ego a meipso
 non loquor, quia non solum iuxta praesumptionem prophetae mendacis, quem lex iubet non timeri, de
 corde meo non confixi, sed qui misit me pater, illa videlicet missione, qua mihi est pater,
 ipse mihi mandatum dedit, ipse mihi obediens in mandato incarnationis & passionis, manda-
 uit quid dicam, & quod loquar: quod inquam nunc dicam patienter contradicentibus, & quod in futuro iu-
 dicio loquar terribiliter, ubi nemo contradicere audebit. Si ex me locutus fuisset, id est ex ho-
 mine vel secundum hominem, quem solum in me videtis, & quem solum me esse putatis, tunc infir-
 mitas, imo & mortuus esset sermo quem sum locutus. Nunc autem viuus est & efficax, & penetra-
 bilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diuisionem animae & spiritus, copagum quoque
 & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibi-
 lis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo in veritate, ergo in eg-
 ritate iudicabit. Mandatum (inquam) ille mihi dedit qui me misit, & ego ex ipso eiusmodi
 di sermone loquor. Et scio quia mandatum eius vita aeterna est. Mandatum eius sic dicendi,
 & sic faciendi, non incerta spe exequor, non dubia expectatione perago, sed scio, & bene scio,
 quia mandatum eius vita aeterna, id est, omnibus credentibus vitae aeternae effectiua causa est.
 Non enim incertis euentibus in hoc mandato positus, paulo ante dixi: Venit hora ut clarificet
 filius hominis, atque subinde: Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum,
 & his similia. Quae ergo ego loquor, sicut dixi mihi pater, sic loquor. Siquidem sermo
 nis huius utilis prouetus appareret, recte, tanquam non mandatus a patre, contemptibilis esset. Nunc
 autem fructus eius vita aeterna est, & hoc multis comprobatur testimonijs, dum alij de morte
 animae per poenitentiam ad vitam redeunt, alij quoque corpore mortui, sermonis eiusdem im-
 perio resurgunt. Ergo verum, ergo irrefragabile est, quia quem loquor, non confingo ut pro-
 pheta mendax, sed sicut dixi, mihi pater, sic est voluntas patris, haec loquor.

Iudicium tri-
plex signifi-
catio

Ego non iu-
dico eum

Sermo ius-
dicabit eum

Roma, 9

Deute, 3

Heb, 4

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHAN. EVANGELIAM COMMENTARIOꝝ LIBER Vndecimus.

Vangelistæ huius habitatori spiritui sancto magnas iam dudum ecclesia catholica gratias agit, quia gratiæ & veritatis diuitias de ore plenitudinis Christi, in profundam eius memoriã transfusas, tanta integritate cõseruauit, tãta fide in tẽpore opportuno refudit, vt nihil nobis aduersus hæreticã paupertatem de substantia veritatis, vbiq; terrarũ tanq; diues superbire ausa sit. Et cuncta quidem, quæ hæctenus dixit, gloria & diuitiæ sunt domus eius, id est deo sacrati eius pectoris: Amplius autẽ q; deinceps dicturus est, pretiosæ opes sunt, & thesaurus desiderabilis. ¶ Eorum nãq; tota series, huic vsq; ad patibulum crucis, recitatio est testamenti, qd moriens pater no-

Recitatio
testamẽti,

ster conscripsit: designatio est hæreditatis, quã paruulis suis in ipso mortis agone mira charitate delegauit. Assistant pupilli, qui non erãt ibi, & isto recitãte qui præsens interfuit, qd verba testamẽti, digito morientis scribẽte, in tabulis cordis carnalibus suscepit. Audiãt certius, vbi suã sperent hæreditatem, & ad qualem interim respiciant paracletũ atq; tutorem.

CAP. XIII

Exod. 12.

¶ Igitur vt solẽt pijs & bene amãtib; filijs dulciora esse, & profundius permanere in memoria verba, quæ diligentissimus pater in ipsa morte, supremũ trahens spiritũ, locutus est, qd dixit, quæ madauit, quæ rogauit aut monuit, sic nobis reuerenti aure, pio corde, & humili spũ suscipiẽda, fidei memoriæ commẽdanda sunt ea, quæ deinceps dilectus eius solerter audita, fideliter cõseruata, vtiliter valde incipiens, hoc modo refundit. L. Ante diem festũ paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mũdo ad patrem, cũ dilexisset suos qui erant in mũdo, in finem dilexit eos. ¶ Christum dominum verum dei agnum, esse pro salute mundi totius immolatum, eiusq; figuram illum pretulisse agnum, quem in Aegypto iubente domino per Moysen, immolauit omnis multitudo filiorum Israel ad vespẽrã, omnis domus Israel, id est vnũersa quæ carnẽ comedit, & sanguinem bibit eiusdem veri agni, sancta catholica confitetur ecclesia. ¶ Sed & illud non ignorat, diem festũ paschæ, quem populus ille summa celebritate solennẽ agebat, cõmemorationem illius diuini fuisse beneficii, & ob hoc pascha dictũ, qd est trãsitus, & Hebraice dicitur phase, quia dñs super tabernacula filiorũ Israel sanguine agni signata transtulit, cecisq; primogenitis Aegypti, fecit eosdem transire per mare rubrũ, Pharaone, qui persequebatur eos submerso, simulq; cunctis Aegyptijs. Igitur perspicuũ est, cur cũ dixisset Euãgelistã: Ante diem festum paschæ, statim subiunxerit: sciens Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, videlicet vt docili Euãgelicæ veritatis alumno significaret totum illud vmbralem veteris paschæ sacrificium ex eo fuisse sanctũ, quia præfigurabat dñm Iesum pro salute mũdi per passionem mortis fore transiturum ex hoc mũdo ad patrem. Siquidem ante diem festũ paschæ, idem est ac si dixisset, illo die, quem continuo subsequitur dies festus paschæ. ¶ Erat autẽ luna primi mensis decimaquarta, cuius diei subsequẽte vespere, quãdo luna iam plenissima est, & decimaquinta nobis incipit haberi, agnus (vt iam dictum est) immolabatur, magnis præfulgentibus mysterijs, non solũ quia luna plena erat, sed etiam quia non nisi post æquinocitiũ vernalẽ hæc magna solẽntas. Plena quippe luna, plenitudinem tẽporis significat, quo iam multiplicata per præteritas generationes ecclesia, redemptionem de cœlo mittendam apud inferos expectabat: dies autem longior noctem iam superans, illud designat, quia per passionem Christi mysteriũ contra tenebras errorum, quæ hæctenus præualuerant, nũc versa vice præualere inciperet in cunctis gentibus clara veritatis notitia. Sed de huiusmodi non est modo dicendũ per singula. Sciens ergo (inquit) Iesus, quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mũdo ad patrem, illa videlicet, hora, quam intuens, hic idem Euãgelista superius dicebat: Et nemo in eum misit manus, quia nõdũ venerat hora eius. De qua & ipse dominus quodam loco dixit: Tempus meum nondum aduenit. ¶ Cũ dilexisset suos q; erãt in mũdo, in finem dilexit eos. Hoc multũ gratiosè dictũ est: Cũ inquit dilexisset suos, id est, eos quos elegerat, vt sui essent ab initio. Nã ne solos putarem; Apstos, vel solã gentem Israel secũdũ electionẽ, de qua Caiphas supra nesciens prophetauerat, q; Iesus esset moriturus pro gente, nõ ait tantum suos, sed addidit, qui erant in mundo, scilicet vt omnes intelligamus electos, quia profecto non tantũ moriturus erat pro gẽte, sed vt filios dei, qui erant dispersi, congregaret in vnũ. Ergo cũ dilexisset suos qui erant in mũdo, idem est ac si dixisset, cum opus magnæ dilectionis facere cõpisset erga suos, qui propter originale peccatum eieci de paradiso, peregrina-

Vetus pascha plenũ mysterijs.

Iohan. 7
Ibidem.

Iohan. 11

regrinabant in hoc mũdo. ¶ Quomodo autẽ cõpserat diligere suos, & quẽ vsq; in finẽ dilexit eos? Sic vtq; iam dilexerat eos, vt de cœlo ad terrã descenderet propter eos, & vt q; erat deus inuisibilis in sinu patris, homo visibilis de vẽtre femineo factus fuerit. Sed nõ erat cõsummata ista dilectio. Nihil em̃ suis profuisset, q; homo fuerat factus, si nõ pro illis etiã pareretur. Siquidem hoc ipse supradixit: Nisi granũ frumenti cadens in terram, mortuũ fuerit, ipsum solum manet, &c. Igitur vt oportebat in finẽ dilexit eos, id est, dilectionẽ erga illos, eo vsq; perfecit, vltra quod nõ posset augeri, videlicet vt animam suam poneret pro illis. Sequitur. L. Et cœna facta, cũ diabolus iam misisset in cor, vt traderet eũ Iudas Simonis Ischariotis, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & q; a deo exiuit, & ad deũ vadit, surgit a cœna, & ponit vestimẽta sua. Et cũ accepisset linteam, præcinxit se. Et deinde mittit aquam in peluim, & cõpẽt lauare pedes discipuloꝝ, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Dicit hæc Euãgelistã diligẽtẽ auditorem, facta domini nostri Iesu Christi audã postolant spectatorem: facta enim eius hæc mira sunt & perpulchra, q; a cœna necdũ sumta surgit, vestimẽta sua ponit, linteo se præcingit, pedes discipuloꝝ lauat, iterumq; recubens, docet in habitu domini & magistri, quid fecerit in habitu minoris ac ministri. ¶ Dicit autẽ euãgelistã prudentissima, q; causam horũ, quæ dominus sic & sic fecit, pene exposuit, & tamẽ nõ omnino diuulgauit, dũ prædictis quatuor factorum domini clausulis, quatuor itidẽ ipse præmisit, dũ dicit: Sciens Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, & sciens quia ad deũ vadit. Pene inquam exposuit, tanq; diceret: Sciens quia venit eius hora, vt trãseat, idcirco surrexit, inchoata iam cœna, quæ ipm̃ eius transitum significabat, pascha nãq; manducabat: & sciens quia a deo exiuit, idcirco ponit vestimenta sua: & sciens quia omnia dedit ei pater in manus, idcirco lauat pedes discipuloꝝ: & sciens quia ad deũ vadit, idcirco postquam lauit pedes eorũ, iterum accepit vestimenta sua, & iterum recubuit. Igitur hæc ipsa repetentes, latius explicemus. ¶ In finem inquit dilexit eos, & cœna facta, subaudiatur, agere placuit sibi illud, in quo exprimeret dilectionem suorum, qualiter incepisset, & qualẽ ad finẽ vsq; perducitur esset. Hoc inquam non solum verbis edicere, sed & signanter volumus agere, videlicet vt & nũc præsentũ magnæ humilitatis schemate viscera quoq; suorum tangeret, & post resurrectionem suam, quando aperiret illis sensum vt intelligerẽt scripturas, istud quoq; factũ illi vulnerata memoria recolentes, profundius intelligerent, & eandẽ dilectionem ipsius, cuius ob significationem talis vel tantus ipse tali hora vel tempore taliter egisset: Et cœna iam facta (inquit) cũ diabolus iam misisset in cor, vt traderet eũ Iudas Simonis Ischariotis. ¶ Cœna ipsa, quæ facta erat, id est agnus paschalis asinus cũ azymis panibus & lactucis agrestibus comedendus, ipsi vero agno causa esse poterat, vt (sicut postmodum dicendum) in semetipso turbaretur, quia videlicet passionis suæ significationem p tot retro generationes, ab exitu filiorum Israel de Aegypto, hoc ritu celebratam, nũc in presentiarum morte sua cõpleri oportebat. Hoc enim sciebat cœna facta, sed & illud non ignorabat, quia diabolus iam miserat in cor, vt traderet eũ Iudas Simonis Ischariotis, qui & pridie abierat ad phariseos & dixerat: Quid vultis mihi dare, ego vobis eũ tradam. Hoc sciens ipse & illud quoq; quia omnia dedit ei pater in manus: Omnia (inquam) vnde & pauloante dixerat: Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipsum, & illud sciens, quia a deo exiuit, videlicet in eo q; cum in forma dei esset, semetipsum exinaniuit: & quia ad deũ vadit scilicet vt sedeat ad dexterã maiestatis in excelsis, sicut dixit David de illo in spũ: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis. Hæc (inquam) & hæc sciens surgit a cœna, videlicet vt ineffabilis opera dilectiõis habitu vel actũ significaret admirandã humilitatis. ¶ Quid em̃ fecit surgens a cœna? Ponit inq; vestimenta sua. Quid deinde? Et cũ accepisset linteam præcinxit se. Deinde mittit aquam in peluim, & cõpẽt lauare pedes discipuloꝝ, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Magnũ quidem & mirum in præsentĩ expectaculũ & angelis & hominibus, quidnam faceret hic & angelorum & hominũ dominus: idem homo, idẽq; deus: idem humilis, idemq; altissimus. Verum postquam cognouerunt discipuli eius, q; ipse esset, id est, postquam resurgens a mortuis, aperuit illis sensum: vnde & paulo post dicitur: Vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum: tunc videntes & intelligẽtes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, & ibi dolores, vt parturientis, quia videlicet intellexerunt quid fecerit, imo quid tali factõ significauerit eis. Hic præcipue dilectus discipulus, qui tunc in eadem cœna supra pectus eius recubuit, intellexit quid, vel ad quid fecerit eis, quod & nobis innuens sic dixit, sic prælocutus est: sciens quia a deo exiuit, & ad deũ vadit, & quia omnia dedit ei pater in manus. ¶ Tunc inquam intellexerũt, & anima eorum vulnerata charitate sensit quomodo dilexisset suos, quõ propter eos surrexisset de accubitu tuo, de sinu patris æterni, de throno incircũscriptæ maiestatis, & depositis gloriæ suæ vestimẽtis, exinaniuit a claritate, quam habuit priusq; mũdo heret, adeo nudus, id est, nostri per omnia simul absq; peccato, inter homines apparuit, vt quõ typum eius seruus seruoꝝ male-

Iohan. 13

Dicit Euãgelistã.

Paracletus mirabile schemate militatis Christi Luc. 24

Matth. 26

Iohan. 13

Philip. 2
Psal. 109

Psal. 47

Iohan. 17

Gen. 9

A poe. i

Pulueres pedu, qris diana peccata.

Cant. 5

Pfal. 8

Iohan. 1
Mach. 4

Luc. 22

Mach. 20.

maledictus Cham, patrem suu Noe, nudum iacentem dormire foris nuntiauit fratribus suis, sic haeretici Cherintus & Marcion, alijq; qplures eundem dominu nostru, nullatenus deo de deo ante secula natu, sed hominem tantu extitisse, & ex Maria coepisse cotenderint: maxime pro eo, qd lintheo praecinctus, id est tribulatione passionis afflictus, vera morte, vel esse homo coprobatus sit. Hoc modo illum suorum pedes lauisse, id est peccata emundasse se intellexerunt. In illa naq; nuda humilitate passiois suae, sanguinem & aquam de latere suo fudit, vnde vsq; hodie peccata suoz emundare no desinit. ¶ Quare autem solos pedes tuc lauit, cum secundum exteriorem hominem simul & interiorem, credetes in se lauet in sanguine suo a peccatis eorum? Videlicet quia hora illa rem solummodo significare, no etiam agere debuit. Praeterea idcirco pedes potius, q manus aut caput lauare voluit, quia videlicet in lauandis pedibus, & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis, quia nos lauat in sanguine suo a peccatis nostris. Deniq; no solum tunc lauat nos in sanguine suo, quando quisq; nostrum baptizatur, sed & quotidie lauat ab actualibus peccatis, quando in sancto altari carni ei comunicamus & sanguini. ¶ Ipsa autem peccata, quae no omnino potest effugere vita humana, quamlibet religiosa, per puluerem pedu solent significari, Verbi gratia, cu ipse dominus dicat: In quamecuq; domu intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateis eius, dicite: Etiam puluerem quae adhast nobis de ciuitate vestra extergimus in vos. Quod est dicere: Etiam minima peccata, sine quibus non omnino quamuis sancta mortalitas, vel mortalis sanctitas vitae praesentis transigi potest, quotidianis remedijs palam expurgare, vt no habeant imprudentes homines, ob quam vitae nostrae reprehensionem videantur sibi, quasi rationabiliter praedicatione vestram contemnerent. Quas videlicet peccatoz pene inuitabiliu sordes spūs sanctus significat, dum in Cantico canticorum dicente spōsor: Aperi mihi foror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, respondit illa: Expoliaui me tunica mea, quo rursus induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Cu enim actiuae vitae tunicam exuerit, & in secreto contemplatiuae vitae seculo sese anima coposuerit, tuc quia minus ea quae aguntur in seculo videt vel audit, quasi ia lotis pedibus, id est praeteritis actuum secularium abiectis sordibus, terram deinceps tangere refugit. Quod si animae utilitas poscit vt exeat, & tanq; voce sponsi excitata, Euangelio Christi publice inferuiat, rursus puluere aliquatulo se sordidari posse no ignorat, & idcirco magis indiget, vt sibi quidie Christus pedes lauet. ¶ Igitur magnu quidem (vt praedictum est) spectaculu fuit in illo coenaculo, vbi domino pascha parauerant discipuli, q tunc ille dñs & magister surrexit a cena & posuit vestimenta sua, praecinctusq; lintheo, pedes lauit, iteruq; acceptis vestimentis suis recubuit, & docere cepit: & multo maximu est, q sicur illic sanctissime ac religiosissime significatu est, creator angeloz & hominu semetipsum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma serui cinctus est labore & angustia passionis, vt nos in sanguine suo lauaret a peccatis nostris, & iterum resurgendo a mortuis, indutus gloria immortalitatis, & honore incorruptionis, recubuit in caelo ad dexteram patris, & dato sancto spu fecit nos scire, quidnam fecerit nobis. Sequitur. ¶ Venit ergo ad Simonem Petru. ¶ Ccepit inq; lauare pedes discipuloz. Erat autem primus a quo incipendum eet Simon Petrus. Nam & si Andreas audito Iohannis testimonio dicens: Ecce agnoui dei secutus prior q Petrus, venit & vidit vbi maneret ipse dñs Iesus, attamen in ordine vocationis Apostolorum, quando relictis omnibus secuti sunt eu, Iohanne iam tradito, nec Andreas, nec alius prior est Petro: sed vidit dñs Petru & Andream fratrem eius primos, & vocauit eos. Ergo pedes discipuloz lauare incipiens, venit ad Simonem Petru. ¶ Dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? ¶ Tu inquit, quem confessus sum Christu filium dei viui, rex regum, & dominus dominantium, vestimenta tua posuisti, aquam infudisti, & vt pedes mihi laues cenno procumbes? Expauit enim de dño & magistro suo magna, de se vero humilia sentiens, qd & alius quilibet discipuloz extimuisset, si ab eo dñs tanta humilitatis op inciperet. ¶ Siquidem adhuc no plena cognouerant huius magistri sui disciplinam, scilicet q in schola eius ille maior, qui humilior esset, q; maxime ipse dominus omnium, in summa humilitatis arce regnaret. Hoc inquam no bene cognouerant, vnde etiam nunc secudu Lucam facta fuerat contentio inter eos, quis eoz videretur esse maior. Et quidem verbis vere dominationis, & tenendae potestatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentium dominantur eorum, & q potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem no sic, sed q maior est vestrum, fiat sicut iunior: & qui praecessor est, sicut ministrator: ego autem in medio vestri sum sicut qui ministrat: sed praeterea factu illos amplius instruens, palam apparebat inter eos sicut qui ministrat, lauando pedes eorum: simulq; (vt praedictum est) significabat qualis ministerij minister foret, videlicet q animam suam redemptionem pro multis daturus esset. Cum ergo sic Petrus expauesceret, ¶ Respondit Iesus & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis mo, scies aut postea. ¶ Causam inquit, propter qua hoc facio, tu nescis modo, sed & si dicam

Iohan. 13

Lauit nos Chrs in sanguine suo.

A poe. i

Luc. 22

Pfal. 18

Pfal. 119

Philipp. 2
Luc. 22

si dicam tibi, no potes portare modo, scies aut postea, videlicet cu venerit spiritus veritatis, qui vos & huius facti causam & omnem veritatem docebit. ¶ Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in aeternu. Respondit ei Iesus: Si no lauero te, no habebis partem mecu. ¶ Quid inquit expauescis tale humilitatis meae habitum, tale ministerium? Nisi ego adhuc altius praecinctus maiori dispendio lauero te, non habebis partem mecu. Vere em nisi Christus dilectos suos lauisset a peccatis eoz in sanguine suo, nec Petrus nec quisqua ceteroz hominu partem habuisset cu illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictu est, quia videlicet & cu expauesceret humilitate talis magisterij, multo magis abhorrebat contumeliam dominicae passionis, qua & illum & omnem mundu oportebat lauari. ¶ Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantu pedes meos, sed & manus & caput. ¶ Hoc obediens secundu nomen suu bene locutus est Simon. ¶ Simon namq; interpretatur obediens. Bene ergo non vt paulo ante dixit Euangelista, dicit ei Petrus, sed dicit ei Simon Petrus. ¶ Dicit ei Iesus: Qui lotus est, no indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. ¶ Hic manifeste dat intelligi, q aliam praeter illam exteriore dicit necessariam pedu lauationem. Quis em lotus est, nisi que Christus in sanguine suo lauit a peccatis, vt ante iam dictu est? Quid aut ad conseruandam illam spūalem mundiciam proficit ista corporalis lautio pedu? Nunquid quotidie pro consequenda peccatoz remissione pedes lauare, & non potius sacramenta dominicae passionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, dñs aliud postmodu intelligendu insinuat, cum dicenti illi, domine no tantu pedes meos, sed & manus & caput ipse respondet, qui lotus est inquit, no indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ac si dicat: Qui semel in morte, quae nunc adest, baptizatus est, no est opus amplius vt praeterita ante baptismu peccata siue originalia siue actualia lauet, sed totus mundus est, tantu modo pedes lauet, id est, quotidiana vel comunia, sine qbus humana vita transigi, no potest, comissa quotidianis remedijs expurget: sicut is qui solos ex itinere sordidatos habet pedes, & in reliquo corpore a sordibus liber est, vadens cubitu, non indiget nisi vt pedes lauet. Sequitur. ¶ Et vos mundi estis, sed non oēs. Sciebat em quisna esset, qui traderet eu: propterea dixit, no estis mundi oēs. ¶ Vos, inquit, qui permanistis mecu in tentationibus meis, mundi estis, scilicet propter sermonem que locutus sum vobis, quia credidistis, mundi in qua estis ex hoc, quia nunc ego sanctifico meipsum pro vobis, vt vos in veritate sanctificetis, du ego sanctifico, id est, ego meipsum sacrificiu offero pro vobis. Iam em vado immolari pro vobis vt mundi sitis, sed non oēs. Nec em omnibus vobis praesens passionis meae sanctificatio prodest. Sciebat em (inquit Euangelista) quisna esset qui traderet eu: propterea dixit, no estis mundi oēs. ¶ Postq; ergo lauit pedes eoz & accepit vestimenta sua, cu recubuisset, itez dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? ¶ Ergo, inquit, quia sciens ea quae supra dicta sunt, sic & sic fecit. Postq; rursus acceptis vestimentis suis itez recubuit: recte dñs & magister os suu aperuit, & ea quae deinceps sequunt, dulcia super mel & fauu eloquia de ore suo profudit. ¶ Et enim postq; resurgens a mortuis, gloriosam immortalitatis & incorruptionis veste induit: extuc p interprete suu spiritū sanctū, que de caelo misit, fecit suos intelligere, qd fecerit eis, iuxta qd ex persona eius Psalmista dicit: Dextera dñi fecit virtutem, dextera dñi exaltauit me, no moriar, sed viuā, & narrabo opera dñi. Itaq; dicit: Scitis quid fecerim vobis? Hac interrogatione excitat, vt attentos reddat auditores suos orator grae & veritatis. Interrogati naq; qd nescimus attentius, quasi manu pulsantis excitati, audire solemus. Attendat nunc edentula teneritudo filioz, q suau argumētatione gra mater ex ore eius hoc humilitatis suae comendat exemplū. Ait. ¶ Vos vocatis me magister & dñe & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui vestros pedes dñs & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplū em dedi vobis, vt queadmodu ego feci vobis, ita & vos faciatis. ¶ Si possent modo portare serui atq; discipuli, poterat hic dñs & magister dicere sic: Si ego, que vos dñm & magistrū recte vocatis, dhatione, qua cu patre cūctis sum creaturis, no rapinā arbitratus sum, sicut reges gentiu & q potestatem habent sup eos, sed memetipsum exinaniui formā serui accipiens in similitudine hoim factus, & habitu inuentus vt homo, & humilio meipm, factus obediens patri vsq; ad mortē, mortē aut crucis si (inqua) ego sic feci, vt vos laue a peccatis vestris, a quu est, vt & vos apostolatū vestru, no dhatione, sed summae humilitatis ministeriū arbitremini, cuius in hoc profecto est, vt ponatis aias pro fratribus vestris. Hoc inquam, dicere poterat, hoc em vera exēpli eius imitatio est. Ceteroz pedes corporaliter lauare possunt & illi, q nullatenus exēplū dñi & magistri huius exēplū sequunt, sed nonnullis regibus atrociores, subiectis sibi pedibus, sub religioso pastoz noie, superbissime dominant, no solu imparati pro illis aias ponere, sed etiā ausi rapaciter viduas & pupillos deuorae. Praemisso igit operis exēplo, vnde tota pender sermonis auctoritas. Sequitur. ¶ Amen amē dico vobis, no est seruus maior dño suo, neq; apostolus maior eo q misit illū. Si hzc scitis, beati eritis si feceritis ea. ¶ Explicari verbis

nequit, quā sit ponderis, q̄ rē oibus notā tanta scueritate astruit dicēdo: amen amē dī-
co vobis, cuius sermo etiā absq̄ iuramēto prolatus, cœlo & terra stabilior est, sicut ipse q̄
dā loco: cœlū inq̄t, & terra transibūt, verba aut̄ mea nō transibūt. Cui em̄ dubiū est, seruū
dño suo nō esse maiore, neq̄ apostolū eo q̄ misit illū: Vocabāt aut̄ tunc iā apostoli magi-
strū & dñm, & bene dicitis inquit, sum etenim. Igit̄ si scitis, imo q̄ hęc scitis, nec em̄ nel-
cire potestis, seruū dño suo nō esse maiore, vel apostolū eo q̄ misit illū: beati estis si fecerit̄
tis ea, i. contēti fueritis sic esse q̄ modo ego sum, quē magistrū vocatis & dñm. ¶ Beati, in-
quā, eritis ita faciēdo, q̄ modo ego feci vobis, q̄ videlicet in hac humilitate seminati, ve-
lut pauca admōdū grana frumētī, multū vos q̄q̄ fructū afferetis, & replebitis faciē orbis
semine: dura quidē, sed transitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas vestre
dilectionis humilitas sese dilatauerit, pro tantis cumulus crescet vestre beatitudinis. Ergo
beati eritis mox vt hoc tēpus miseræ pertrāserit. L. Nō de oibus vobis dico. Ego scio q̄s
elegerim. ¶ Beati, inq̄t, eritis, sed nō oēs, non in quā pręparatū in beatitudine locū habebi-
tis oēs. Est em̄ vnus hic inter vos filius pditionis, sermonis huius expers: sur, nō ministri
infidiator, nō imitator tenebrę, nō lux diabolus, nō apostolus. Nō tamē errore meo fa-
ctū est, vt inter vos talis ille sit: ego nāq̄ scio quos elegerim, q̄s ad gloriā, quos ad flāmā,
q̄s ad honorē, q̄s ad cōtumeliā. Nō in quā nescius, vestro talē numero admisi. L. Sed vt im-
pleat̄ scriptura, q̄ māducat panē meū, leuabit cōtra me calcaneū suū. ¶ Idcirco inq̄t, susti-
neo i multa patiētia illud vas irę aptū in interitū, vt q̄d ab initio de me fuit dispositū, eodē
modo q̄ dispositū fuit, nūc fiat, nullo intercedēte nouo cōsilio: nō casu, sed ordine certo &
antiquitus pręscito atq̄ p̄finito, testāte scriptura, q̄ dicit in mea persona, q̄ edebat panes
meos, magnificauit sup me supplantationē. Sic em̄ scriptū est secundū Hebraicā veritatē:
sed hic Euāgelista Græco scribēs sermonem: maluit hoc vt exēplo, secundū vulgatā apud
Græcos septuaginta interpretū editionē. Hęc ergo scriptura manifeste ludā proditorē
attingit. ¶ Quid aut̄ est q̄ ait, magnificauit super me supplantationē? Non em̄ ait tantum
supplantauit me, sed magnificauit sup me supplantationē, i. magnifice supplantauit me.
Quid ergo sic dicere maluit, nisi vt excitaret nos ad pensandū solerter modū eiusdē sup-
plantationis? Vere em̄ magnifica, vere mirabilis supplantatio fuit, vbi emptorē, imo redē-
ptorē omnīū, hic vnus puer se supergressus, vendere p̄sumpsit. Quō vel quibus vendidit?
Vtiq̄ sacerdotibus malo suo paschale sacrificiū sic vendidit, quō tunc tēporis apud oēs
filios Israel solenni more querebat, & vendebat agnus p̄ singulas domos pascha mandu-
caturus. O peruersa magnificētia, o magnifica supplantatoris peruersitas, q̄ vniuersalē no-
strę salutis hostiā faciens suā, sic quasi suū peculiū possessorem mūdi, solūq̄ & vnū cœli ac
terre venalē proposuit dñm. Multū ergo alte suū cōtra illū leuauit calcaneū, cōtra illū in-
quā, non vt ipm̄ Christus emeret, sed econtra ipm̄ Christū venderet. ¶ Quare aut̄ hic p̄-
finitus fuerat ordo dñicę passionis, vt hic agnus nō solū occideret, sed primo etiā vende-
retur? Videlicet q̄a homo, pro cuius salute venerat moriturus, nō solū propter transgres-
sionē mortuus, sed in ipsa transgressione fuerat etiā venūdatus. Nō em̄ nulla spe proposta
persuasi sunt primi hoies, vt mandatū trāsgererent, sed aperient inquit, oculi vestri, &
eritis sicut dñs. Et mēdaciter quidē, sed tamē sicut dicitū ē, & sic in transgressione precii, di-
uinitatis spes proposta est. Vnde propheta: Gratis, inq̄t, venūdatus estis, & sine argēto re-
dime mini. Igit̄ hic ordo nostrę salutis erat necessarius, vt saluator pro venūdatis & mor-
tuis nō solū moreret, sed primo etiā venderet. Sequitur. Ammodo dico vobis vt creda-
tis, cū fuerit factū, q̄a ego sum. ¶ Hęc tenus inq̄t, nō dixi vobis, nō designaui, quis ille esset
diabolus, q̄ vnus est ex vobis, sed in hac hora dico vobis quis sit, & q̄d facturus sit, vt cū
factū fuerit, i. cū ille tradēdo me, calcaneū suū cōtra me leuauerit, credatis q̄a ego sum ego
nūc & pauper ille, sup quē qui intelligit, beatus erit, sicut illa scriptura dicit, ego in quā, qui
& ibidē dico, nunquid q̄ dormit, nō adiciet vt resurgat, ac deinceps, tu aut̄ dñe miserere
mei & resuscita me, & retribuā cis. Hoc in quā, ammodo dico vobis, sed primū est, vt dicā
initū beatitudinis eiusdē, de quā iā dicere cęperā, q̄ statim vos incipiet cōsequi, vbi neq̄
dño vestro serui, neq̄ illo q̄ mittit vos apostoli, maiores esse volueritis. Dico ego. L. Amē
amen dico vobis, q̄ accipit, si quē misero, me accipit. Qui aut̄ me accipit, accipit eū q̄ me
misit. ¶ Hęc vestra, o serui & apostoli, q̄ dñm vestrū mittentē vos, nō vt maiores p̄ceditis
sed vt minores subsequimini: hęc in quā, vestra beatitudo est. Ecce mitto ante vos vocē
p̄conia, toto mūdo audiendā, vt q̄ me suscipiūt, tūc vere me suscepisse se cōfidāt. si vos sus-
ceperint tanq̄ me ipsum. Et ne parū in suscipiēdo me putetis esse p̄miū, pro eo q̄ sum mo-
do despectus, & nouissimus virorū, via dolorū & sciens infirmitatē. Ecce & hoc dico vo-
bis, imo & omī mūdo, hoc p̄dico de vobis, q̄ me accipit, accipit eū q̄ me misit. Quid vero
putatis audito hoc p̄conio, quō sint vos accepturi oēs qui dispersi sunt filij dei, propter q̄s
in vnū congregādos estis mittēdi? Quantū aestimatis honorē & gloriā, etiā in hoc mūdo

Matth. 24

Beati eritis
si feceritis
ea,

Filius per-
ditionis,
ludas.

Roma. 9

Psal. 40

Cur opor-
tuit vendi
Christum.

Gene. 3.

Esa. 72

Esa. 35

fore vestre beatitudinis, vbi nō fallitur pietas fidelīū, gaudento me & eū qui me misit, se
suscepisse in vobis. ¶ Vere em̄ qui mittit vos, vobiscū & in vobis erit. Proinde omnes filij
hominū, qui nascendo ex sanguinibus, & ex voluntate carnis, atq̄ ex volūtate viri, nascū-
tur secundū veterē Adam, & per illū patrē diabolū contingunt, renascēdo ex aqua & spi-
ritu per vestrū ministeriū, nascuntur secundū me nouū Adam, qui mitto vos, & per me
deū patrē contingent, a quo missus sum. L. Cū hęc dixisset Iesus, turbatus est spū, & prote-
status est, & ait: Amen amen dico vobis, q̄ vnus ex vobis tradet me. ¶ Postq̄ cū tranquil-
litate beatitudinē seruoꝝ fidelīū, humiliumq̄; apostoloꝝ prędixit, nunc indigni apostoli
& mali serui diciturus audaciā, turbatus est Iesus, & non quomodocunq̄, sed turbatus est
(inquit) spiritu. Quid ergo? Nunquid contrarius sibi est, cū dicit in Matth. 01 Spiritus q̄-
dem promptus est, caro aut̄ infirma? Hoc quidem difficultus solueretur, si ita dicitū fuisset.
Turbatus est spiritus eius. Nunc autē cum dicit: turbatus est spiritu, idem est ac si diceret,
turbatus est a seipso, estq̄ par ei q̄d alibi dicitū est: Fremuit spiritu, & turbauit seipsum, q̄a
videlicet fremente & turbante spiritu, turbata est infirma caro vel anima Iesu, per quā to-
ta hominis substantia intelligitur. Nā per spiritū quo fremente anima turbatur, vel quo
pro impto caro infirmatur, fortitudo diuinitatis intelligitur, quā dū & alibi inferno, & hic
traditori suo cōminatur, ex presentī fremitus causa, id est, ex vicinia mortis infirmitas ho-
minis turbat, itaq̄ turbatus protestatus est, id est, ab ipso effectu cōprobauit, quod secun-
dum scripturā vere calcaneum suū contra se leuaturus esset, ipse qui edebat panes eius, &
ait: Amen dico vobis, quia vnus vestrū me tradet. L. Aspiciēbant ergo discipuli ad inuicē,
hesitantes de q̄ diceret. ¶ Admiratione attoniti, & de sua quisq̄ cōscientia certi, ad inui-
cem aspiciēbant & hęsitabant, id est, iuxta aliū Euāgelistā, contristati valde, singulim
interrogabant dicentes: Nunquid ego sum dñs? Erat aut̄ recumbens vnus ex discipulis
eius in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. ¶ Dilectus iste discipulus, inter dilectos omnes dile-
ctissimus, hoc de semetipso solus cōmemorat, quia dñs Iesus eum diligebat, & quia tunc
familiarī dilectione in sinu eius recūbebat. Cur hoc, nisi vt necessariū nostrę fidei & saluti
testimoniū, id est, p̄sens Euāgelii testificantis, hoc est suimet autoritate confirmet? Si-
quidē & si oēs, scilicet quatuor, q̄s ecclesia sancta recipit, Euāgelij scriptores testes idonei
sunt, & de alicuius illoꝝ testimonio dubitare nefas est, tū vero hic p̄cipue dignus fide te-
stis est, q̄ adeo veritati, quā narrat, p̄sens cognitor interfuit, vt recūberet in sinu eius, fami-
liaris ac dilectus, & illi verbo prę cūctis mortalibus prope admittus, q̄d eructatū de cor-
de patris, & caro factū altius p̄sonare decreuerat p̄ linguā & calamū eius. ¶ Etenim quem
ducentē iam vxorē de nuptijs vocauerat, recte tanta illū grā remunerabat, eiusq̄ animā
suo tā familiariter amore oblectabat, cuius carnē a cōiugio reuocatā virgineo decore ac-
cinxerat: Bene ergo, q̄a de verbo dei magna, & ceteris longe altiora dicit, ne Cherinthus
vel alius quis hęreticus dubitabile velit esse q̄d dicit, tacere nō debuit in se cōpletū esse il-
lud Sapientis dicitū: Qui diligit cordis mūditiā, propter gratiā labioꝝ suoz̄ habebit ami-
cū regē, q̄a videlicet propter excellentē castitatis decorē, dignus fuit de ipso sacro dñici
pectoris fonte diuinitatē eiusdē verbi, & aterna potare secreta principij: Erat, inq̄t, vnus
recūbens ex discipulis eius in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. Veritatē altissimā socia humi-
litate cōdecorat, dū nō ait, eram ego recūbens, sed erat recūbens vnus ex discipulis eius,
itemq̄ dū dicit: quē diligebat Iesus, & nullā tantę dilectiōis reddit causam, videlicet solā
volēs intelligi vltionē diligētis gratiā. L. Innuit ergo huic Simon Petrus & dicit ei: Quis
est q̄ dicit? ¶ Quāuis humiliter nomē suū reticeat, nō tamē suā omnino p̄sonā dissimu-
lat, dū nō dicit: Innuit ergo illi, sed innuit huic Simon Petrus: Sic em̄ dicēdo, quasi redu-
cto in seipm̄ digito, demonstrat se illū esse p̄cipuz̄ grę filiū, cui Petrus q̄d a dño quærere
nō audebat, in illa sollicitudine & summa tristitia, innuit vt quæreret ipse, dū caput in sinu
dñi reclinat, & fiducia maiori vt potest inter p̄cipuas amoris eius delicias. ¶ Sciendū ve-
ro est, q̄a sicut tūc in sinu diligētis dñi discipulus iste familiarissime recūbebat, sic deinceps
in eiusdē teneri amoris diligētissima seruatus est custodia, quā & postmodū insinuās dñs
eū dixisset Petros: Sequere me, de isto dixit: Si eū volo manere donec veniā, quid ad te?
Vere em̄ ter beatus, vsq̄ ad finē suū, in sinu amātis dñi suavissime recubuit, quia sicut cor-
pus eius ab omni pollutione incorruptū, sic eum ab omni q̄q̄ dolore seruauit illū sum. Se-
quitur. L. Itaq̄ cum recubisset ille super pectus Iesu, dicit ei: Dñe quis est? Cui respondit
Iesus: Ille est, cui ego intinxi panē porrexero. Et cū intinxisset panē, dedit Iudæ Simo-
nis I scariothis. Et post hucellā tunc introiuit in illū Satanas. ¶ Vbiq̄ agnus mansuetus
& innocens scripturas sanctas ruminat, & oia sic agit, quatenus & propheticas voces im-
pleat, & ea quę in scripturis p̄cepta dedit, prior ipse faciat. Cur enim lupum p̄sentē sibi
sub ouina pelle imminētē tali voluit designare iudicio, cū eundē & noīe proprio, vel intē-
to satis posset exprimere digito? Videlicet vt & prophetiā, quā superius attingit, verissimā

Matth. 26.
Turbatus
est spū, nō
turbat⁹ est
spūs eius.
Iohan. 11.

Osee. 13

Matth. 26.

Iohannes
virgo.

Prouer. 25

Iohānes te-
nero amorē
re semper
dilectus.
Iohan. 21

Psal. 40

esse ostenderet, homo pacis meae, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit su per me supplantatione, & illud prior ipse faceret, quod per quendam sapientem docuerat di censi: Si esurierit inimicus tuus, ciba illi: si sitit, potu da illi: hoc enim facies, carbones ignis colliges super caput eius. Quis namq; patientius suu potest cibare inimicum? Ille homo pacis suae, furioso corde, & ore pacifico, socia manu pane intingebat cu illo in parapside, & quia recumbentis in sinu eius percontatione, tacitamq; domini responsionem non au dierat, buccella de manu eius ore blado excipiebat familiaris homicida. Ita factus homo pacis suae, fiducialiter panes eius edebat, eade impudentia, qua illu per pacis osculu mox traditurus erat. Adeo patienter, tanq; puer innocuus inimicum suu cibabat, sed velut anti quus dierum carbones ignis super caput eius congeriebat. Deniq; & si carbonibus non est attractus pernitentia, cuius vitione nostris debemus inimicis cupere, licet contra volun tate nostra plerunq; ex beneficio peiores fiant, attamen combustus est ardore iracundiae. Siquidem continuo post buccellam introiuit, que iam obsederat, vincitq; ad phariseos du xerat, vt domini traditione sponderet pacia sibi pecunia. Videlicet vbi se intellexit hoc si gno demonstratu, dixitq; (vt alij Euangelistae referut) Ego sum Rabbi, respondete domi no: Tu dicis, exiuit continuo cu priori auaritia, furore pariter & odio repletus diabolico q dammodo dicens. Quoniam quidem circumuentus insperato iudicio pcepit agor, incendium meu ruina vestra restinguat. Igitur & hoc a diuina ratione no vacat, q per buccella potius q per aliud signu suum seruator proditoru demonstrat. Sciendu vero est, quia sicut & an te nos dictu est, si post buccella continuo Iudas exiuit, sicut paulo post Euangelista dicit, proculdubio nequaq; discipulis tunc interfuit, quando dñs noster sacramentum illis cor poris & sanguinis sui distribuit. Nec em vel ille panis intinctus, que Iudas porrexit, cor pus eius fuit, vel catinus ille, in q traditor manu cu illo intingebat, calix sanguinis eius ex titit, nec ante hanc coenam pasche veteris sacramentu corporis & sanguinis sui discipulis tra didit, sed postq; cenauit. Quod cu ceteri Euangelistae apertissime dicat, solus Lucas aliter dixisse videtur, quia videlicet verba, quae in priori cena dña de traditore suo dixit, idem Lucas sic praeposterauit, vt priorem pasche cenam, & sequentem dominici corporis & san guinis coelevationem narrando coniungeret, & tunc demu verba, q in vtroq; conuiuio di cta sunt, coniuaret. Igitur exemplo domini, tolerare quidem malos boni debent in ec clesia, donec ventilabro iudicij granu a palea, vel a tritico separant xizania: veruntamen non eo vsq; indiscreta debet esse patientia, vt indignis, quos nouerut, sacrosancta Christi tradant mysteria. Sed de his alio iam loco dictu est. Sequit. Et dicit ei Iesus: Quod facis fac citius. Hoc nemo autem sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam em putabat, quia oculos habebat, quia dixisset ei Iesus: Eme ea quae opus sunt nobis ad die festu, aut egenis vt aliquid daret. Terra (inquit sanctus Iob) data est in manus impij, vultu iudicij eius operiet. Quid em? Nunquid Iudas, vel qui in illis introiuit diabolus pceptu acce pit, vt faceret qd non faciebat, & no potius permisus est vt citius faceret, id est, ad effectum perduceret qd faciebat? Aliud nempe est, dicere facienti, citius fac, atq; illud vacanti praecipere, vt hoc vel illud faciat. Simo, inqt dominus apud Lucam, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticu. Nunquid no ipsam dominu peruersum eius expetierat deside rium, sicut tunc quando in typu huius, idem satan astans cora dño inter filios dei, expeti uit beatu Iob, vt tentaret eu? Ergo du dicit: Quod facis, fac citius, non magis hoc pceptu est, q illud quod cu dixisset satan, iste infelicis Iudae possessor: Pellem pro pelle, & cuncta quae habet homo, dabit pro aia sua. Alioquin mitte manu tua, & tange os eius & carnem Respondit idem dominus: Ecce in manu tua est. Concedendo vtiq; non picipiendo: per mittendo, no percussore mittendo. Igitur sicut tunc, ita & nunc terra, id est, caro de terra sumpta, data est in manus impij, permisso, no imperio, quia videlicet impius, id est, tene braru princeps diabolus, vultu iudicij eius operuit, vt eandem inuadentes terram, peruersa de illa sentirer, inique iudicaret, impie condemnarent. Hoc autem (inquit Euangelista) ne mo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Nec miru. Non em capere aut portare pote rant etiam cu diceret eis, quantu pro nostra salute passionis instantis haberet desiderium Verbi gratia, cu diceret: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor vsquedu persi ciatur. Itemq; Meus cibus est, vt faciam voluntate eius qui misit me. Itaq; nemo discum bentiu, nec is ipse dilectus, cui dicentis: Dñe quis est qui tradet te? Respondit Iesus: Ille est cui ego intinctu pane porrexero, sciuit, ad quid dixerit ei. Nemo inquam sciuit. Quidam em adeo inquit nescierut, vt putaret, q dixisset eis: Eme ea quae opus sunt nobis ad diem festu, aut egenis vt aliquid daret, videlicet q oculos habebat: Multu longe a rei scientia fuerunt, quia putabant illi mentione factam esse de cura vel prouidentia egenorum, cum permissio daretur de tradendo ad mortu patre orphanorum, & iudice viduaru. Cum ergo accepisset buccella, exiuit continuo. Erat autem nox. Iudicatus vtiq; exiuit continuo, atque

Roma, 12
Iudas proditor huius pacis meae.

Matth. 26
Marc. 14

Quousque in ecclesia tolerandi sunt mali.

Iob. 9

Luc. 22

Iob. 16

Luc. 12
Iohan. 4

Psal. 67

atq; condemnatus, relinquens episcopatu suu, ut alter acciperet illu, educete se diabolo qui stabat a dextris eius, & os suu peccator & dolosus, qd super dñm & magistrum aperuerat, post buccella amplius dilatau ad phariseos ferebat: non q buccella illa malu fuit, sed q a malo per illa designatus, maius odiu spirabat contra illu qui designauerat. Nam & si solo amore lucri scelus prodicionis inceperat, nunc tandem introeunte in illu satana, mixtoq; cupiditatis odio, tota crudelitate anhelas, citius faciebat, instatius properabat. Erat ar inqt nox, & nox vtiq; illi, q noctis & tenebrae filius erat, quicq; vera lucē fugies, corporales q; tenebras nequitiae magis opportunas libeter accipiebat. Cui ergo exisset ille, dicit Iesus: Nunc clarificatus est filius hois, & deus clarificatus est in eo. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eu in semetipso. Et continuo clarificabit eu. In tempore noctis, qd tunc erat, similitudine p contrariu sumpta, clarificatione sua dies aeternitatis & sol iustitiae dñs noster, ia adesse indicat, qua totu postmodu erat mundu illuminaturus, traditore suo cunctisq; impijs in nocte peccati remanentibus. Verbo quippe clarificationis toris reperti to, passionis suae claritate apud inferos choruscantē, resurrectionisq; & ascensionis gloria, necno & effusionis spūs sancti gratia, claro deinceps, & consolatorio sermone mereribus discipulis pnunciat. Nunc, inquit, clarificatus est filius hois. Qua clarificatione, nisi illa, de qua superius dixit, & ego si exaltatus fuero a terra, oia traha ad me ipsum, & nisi granum frumenti cadens in terra mortuu fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuu fuerit, multu fructu afferit. Hoc em nondu quidem peractū fuerat, sed nunc agebat, & sine dubio perfici endu erat. Proinde recte verbo hoc & multis alijs in hoc eode sermone secundu pteritum tempus vti voluit, dicendo: nunc clarificatus est filius hominis, eode sensu, quo post multa dicturus est, & ia non sum in mundo. Haec aut clarificatio filij hominis, sine dubio clarifica tio dei est. Hoc em modo non sua (sicut alibi dicit) gloriam qua fuit, sed patre suu honori ficauit, videlicet factus illi obediens vsq; ad mortē, mortē autem crucis. Ait ergo: Et deus clarificatus est in eo. Dicit aliquis: Vnde ergo hoc scire quis potest, q morte sua deu clari ficauerit iste filius hois? Ad haec obuians, hoc inqt, experimentu habebitis. Si deus clarifi catus est in eo, i. in morte eius, & deus clarificabit eu in semetipso, scilicet resuscitadu eu a mortuis, & constituendo eu ad dexteram sua in caelestibus. Deinde continuo, id est, sine intermissione clarificabit eu, dando spm sanctu in nomine eius, q coestim nouos magna claritate caelos ornabit, & noua gra firmamentu subleuabit, in quo luceat iustitiae sol, sci licet hic filius hois, ita splendidus & altus, vt non sit qui se abscondat a calore eius, extunc em rationales caeli, scilicet vos apostoli mei, bene caelesti vita perornati, forti pdicatione contonabitis, & crebra miraculose fulgura mittetis, vestrisq; coplura imbribus. i. erudita doctrinis, omnis terra, opera iustitiae germinabit, & intera fide sempiterna in caelo susci piet claritate filij hois. His in initio dictis, latius eiusde clarificationis suae magnitudinem differere incipies, ait. Filioli, adhuc modicu vobiscu sum. Quare retis me, & sicut dixi Iudaeis, q ego vado, vos no potestis venire, & vobis dico modo. Quicunq; vere filij sunt, & a bono patre, animo: qualitate no degenerant, nequaquam ita successu magnae hereditatis de lectant, vt de morte patris nullo dolore mordeant, & eos q extremu trahens spm edidit gemitus, obliuiosis sinant euanescere auribus. Est aut magna quidem haereditas, & magnu dñicae mortis emolumentu, scilicet aeterna salus, vita & resurrectio mortuor, qua nunq; cosecuti essent filij, nisi testametu morte patris fuisset cofirmatu. Vbi em testametu (inquit Apostolus) mors necesse intercedat testatoris. Testamentu em in mortuis cofirmatu est, alioqui nondu valet dum viuut q testatus est. Ergo vt repromissionē acciperent, q vocati sunt, aeternae hereditatis, oportebat vt testametu Chri morte cofirmaret, quia no aliter in haereditate vitae introducerent. Sed ipsa mors, qua testametu cofirmatu est, gra non necessitatis extitit, & pro nullo debito gra mater adoptatis filijs acri mortis dolore vitam parturiuit. Igit si vere filij sumus, cu letitia nostrae redēptionis, dolore & copassionē dñice mortis habētes, haec & quae sequunt digno auditu patris nostri dicta percipiamus. Filioli inquit, adhuc modicu vobiscu sum. Vno eodeq; nomine dum dicit, filioli, paternā sui amoris gratia, & infirmā tunc tempore apostoloy designat infantia. Na ex quo fortes facti sunt, spū sancto armati, filij sunt. Nunc aut q timidi sunt, & patre sequi no valent, si lioli sunt. Vnde aut vel hoc eis, vt ia dicant filioli: Videlicet ex infante passione & morte dñi, quae illis & nobis oibus sacramentu regenerationis est, in adoptionē filioy dei. Non em existimandu est, q iam ante passionē eius renati fuerint baptismo regenerationis, vel q ante mortē ipsius in quo baptizati sumus (vt Apostolus ait) quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, alicubi celebratu sit vel celebrari debuerit hoc baptisma, in quo cosepulti sumus cu illo in mortē, vt quo surrexit Chrs a mortuis per gloria patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Ergo ex hoc tempore ia filioli, q haecenus eratis seruitantu siue discipuli, Hoc vobis dico, q modicu vobiscu sum, Modicu inquit, i. tantillum, donec ille, q

Psal. 108

Clarificatio Christi per passionem.

Iohan. 24

Iohan. 8

Philip. 2

Ephe. 1

Psal. 18

Rationales caeli, sunt apostoli.

Hebrae. 9

Roma. 6

nunc exiit, ad phariseos pueniat, acceptaq; cohorte, & a principibus & phariseis deducendo ministris, redeat. Extitit enim comprehensus, irrisus, iudicatus atq; flagellatus tandem in-
 teremptus, iam vobiscum non ero, nisi quod ad horam ite videbo vos, veruntamen nequaquam ut nunc vobiscum ero, peregrinus presentis, sed princeps & pater factus futuri seculi. ¶ Queretis ergo me, & sicut dixi Iudaeis, ego vado vos non potestis venire, quia illi longe alia mente me quaesituri sint, ita & vobis dico modo. Neque enim sic remotus ero, ut ubi ego sum, venire non possint impii persecutores, & venire possint pii diligentes: sed nunquam illi siue viuentes siue mortui nec vos quod diu mortaliter viuitis: quod ego vado vel ubi sum ego venire potestis. Itaque & vos quaeritis me, & quod per verbum vestrum credituri sunt in me, plangentes ut turtures, gementes ut colubae, ita ut fiat quod scriptum est in Canticis, singulatim vnoquoque vestrum dicet: Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est, quae suae & non inueni illum, vocavi & non respondit mihi: Inuenerunt me custodes muros. Filij Hierusalem, nunciate dilecto quia amore languet. Quid tandem faciendum est, ut quo ego vado & vos venire possitis, & tota haereditate consequamini? Audite iam, Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis inuicem. ¶ Hoc nouum accipite mandatum, nouum inquam, in comparatione veteri mandato preferendum. Quod enim vetus est mandatum? Diliges, inquit, proximum tuum. Ego autem dico vobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quomodo ergo dilexi vos? Dilexi vos utique immeritis, cum essetis natura filij irae, sicut & ceteri, & ecce morior pro impijs, mortem sustineo pro inimicis, ut vos deo reconcilemini, Hoc vere nouum est. Vix enim pro iusto quis moritur, nedum pro impijs & inimicis. Igitur inquit, mandatum nouum do vobis, cum hoc modo vobis, ut diligatis inuicem, non quomodo cumque, sed sicut dilexi vos. Sane iterata preceptio est, & hic ordo verborum. Sicut dilexi vos, ut diligatis inuicem: ita & mandatum nouum do vobis, ut diligatis inuicem. Non enim facio sicut faciunt scribae & pharisei, qui alligant onera grauiora & importabilia, & imponunt super humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere: sed prior ipse facio quod doceam, dum prius diligo vos, ut diligatis inuicem, & tunc plenam mandatum do vobis ut diligatis inuicem. ¶ Itaque non ut de regibus gentium, & eis qui potestatem habent super eos, nonnunquam recte queri possunt milites sui, quod dura imperia subiectis imponant, & illis in sudore & puluere sanguinem fundentibus, ipsi in delictis molliiter subsistant, non inquam ita & vos iustam in me habebitis quae relaxet. Prior enim ego dilexi vos, quippe qui de quietissimo sinu patris in huius seculi campis pugnaturus descendi propter vos: & pro vobis animam meam pono, Proinde facti huius auctoritate praecunte, mandatum hoc do vobis, ut & vos quiete & vita quoque vestra communi utilitati postponentes pro fratre, si oportuerit, salute moriamini. ¶ In hoc cognoscet oes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. ¶ Non inquit, in hoc cognoscet, si exterminaueritis facies vestras, vel si longas orationes feceritis, aut certe si tuba praecinente multa eleemosyna dederitis, quae & omnia his similia facere possunt hypocritae, conscientia sinistra suas: sed in hoc cognoscet, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quod profecto non nisi bono potest corde fieri, nec enim aliquod malum, vel alicuius violatio precepti potest in eodem corde cohabitare dilectioni. Qui diligit proximum (inquit Apostolus) legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Igitur verum erit experimentum, verum certumque discipulatus mei testimonium si dilectionem habueritis ad inuicem: ita, ut qui in circuitu vestro sunt bono odore delectati dicant: Ecce quod bonum & quod iucundum habitare fratres in vno. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Vno namque unguento spiritus sancti tunc & caput & barba simulque ora vestis Aaron, bonum ubique odore spirabit in aedificationem vel acquisitionem multorum, cum & vos, tanquam barba, capiti, scilicet mihi domino, & vestrae dilectionis magistro, vicinijs adherentes, barbati, id est, fortes fueritis ad ponendas animas pro fratribus vestris, totaque ecclesiam quasi vestem inferius religiosis conuentibus subornantem exemplo vestro eadem dilectione imbueritis. ¶ Dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis? ¶ Inchoatum de dilectione sermonem, iste ardentior ceteris domini & magistris sui amator, impatienti dolore attonitus, primus interruptit, videlicet quia dixerat: filioli, adhuc modicum vobiscum sum quaeritis me, & sicut dixi Iudaeis, quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo sedo. Ait ergo: Domine quo vadis? ¶ Respondit Iesus: Quo ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea. ¶ Hoc postmodum palam rei probauit euentus, quia tunc infirmus, dominum sequi non poterat Petrus, negauit enim tertio, ne illi pariter moriendo sequi cogeretur: sequutus est autem postea, tunc scilicet quando iam senior extendit manus suas, & dignus magistro discipulus exemplo eius cruci affixus est. ¶ Sed tunc suam ipse infirmitatem non videns, voluntate cupidissimam sequendi dominum, suisque viribus maiorem praecipue oculis habebat, nondum expertus

Cant. 1

Exod. 20
Eph. 2
Roma. 7

Matth. 23

Matth. 6

Roma. 13

Psal. 135
Vnguentum
quod descendit
in barbam
Aaron.

Iohan. 21.

expertus quod ferre recusarent, & quod ferre valeret languidi, humanae imbecillitatis humerum, nisi spiritu sancto, quod nondum datus, firmarent, supra petram Christum fundati. Vere etenim volens sequi, dixit Domine, quo vadis? & proinde longe aliter huic respondendum erat, quam illi, cui dicitur: Domine, sequar te quocumque ieris. Respondens ipse: Vulpes (inquit) foueas habent, & volucres caeli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Itaque dicit: quo ego vado, non potes me modo sequi, sequeris autem postea. Tanquam diceret: Idcirco interrogas, quia sequi optas, sed modo non potes, timore namque deficiet fides tua: veruntamen tu aliquando conuersus, me sequendo confirma fratres tuos. ¶ Dicit ei Petrus: Quare non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam. ¶ Verum quidem est, quod ait Petrus, dum futuro tempore sic enuntiat: Animam meam pro te ponam, etenim futurum erat, & dominus sic dixerat: sequeris autem postea. Veruntamen quoniam praesens periculum, de quo tunc agebat, intendebat cum haec diceret Petrus & in illo durare sibi posse videbatur, dominus autem & praesens infirmitatis humanae, & futurum praueidebat tempus fortitudinis eius, impleri oportebat in comparatione domini, & magistris de seruo ac discipulo quod ait scriptura: Omnis homo mendax, Dominus namque conscientius voluntatis, & cognitor infirmitatis dixerat: Non potes me modo sequi, affirmabat se posse confidens de viribus suis. Itaque experimento concludendus, & sibi met ostendendus erat, ut nulla deinceps de statu suo, presumat tabula, cum tam fortis lapsa sit columna. ¶ Respondit Iesus: Animam tuam pro me ponis? Amem dico tibi, non cantabit hac nocte gallus, donec ter me neges. ¶ Sic dictum, & sic deinde factum, nullus tacet Euangelista, quia videlicet multum utile non frustre visum est, ad reprimendum humanae infirmitatis ausum. Alto namque diuinitatis consilio factum est, ut in illa perturbationis nocte omnibus Apostolis scandalum patiensibus, maxime princeps Petrus suae ad tempora inexpertae infirmitatis relinquere, trinaque negatione lapsus, & ipse expertus crederet, & nos scire faceret, quod nisi auxilium a domino veniat, noster cito pes moueat, & si ille dormitauerit, quod solus nouit & potest custodire, tam sole per diem quam lupus per noctem vrimur, id est, tam diuinitatis quam humanitatis Christi fidem in tentatione perdimus. ¶ Sed de hominibus perturbationibus Psalmista, cum diceret, mystice loquens: Super montes stabunt aquae, ab inceptatione tua fugient, a voce tonitru tui formidabunt, secutus adiunxit: Terminum posuisti, quem non transgredient, neque conuertent operire terram. Ergo & hoc recte sapientia dei prouidit, ut huic Petri apostoli negationi, quae totius ecclesiae tentationes praecurrat, terminum poneret, id est, gallicantum, post quem ille iam ultra non negaret, sed negationis praeterire maculam amare flendo dilueret. ¶ Quid autem hoc sibi vult, quod Petrus & ter negare permittit, & tali potius quam alio termino praefixo, eius negatio finita corrigitur? Non enim a mysterio vacare credendum est, quod ei, sine cuius prouidentia factum non est, sic fieri complacitum est. Quid ergo terminus iste, id est, gallicantus, mystice significat? Vtique bonum dominicae resurrectionis nuntium praefigurat, quia profecto media nocte resurgens dominus noster, angelorum ora in laudem excitauit, & per eos bonum vitae & victoriae suae nuntium ad contristatos & tristitia caligantes nubilo Apostolos misit. Sed ante hunc tantae felicitatis auditum tres continuae noctes perseuerat eorum scandalum, id est, ab hora, quae relictis omnibus fugerunt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, & sicut Lucas refert, dominus Petrum respexit, quia videlicet tertia scandali nocte transacta, nuntium illud suauissimum insonuit, quod propheta videlicet exprimit gestiens, dominicum hominem, in persona patris allocutus: Exurge (inquit) gloria mea, exurge psalterium & cythara, & confestim in persona filij respondentis: Exurgam diluculo inquit. Hoc (inquam) consolationis nuntium ad tristes Apostolos, tertia scandali nocte transacta placuit, Petrum ex nomine attingit dicente Angelo: Dicite discipulis eius & Petro, quia praecedet vos in Galilaeam, ibi eum videbitis. Sequitur Et ait discipulis suis: Non turbet cor vestrum. Creditis in deum, & in me credite. ¶ Diligenter hoc animaduerte dum est, maxime, quia non ait, non turbemini, sed non turbetur, inquit, cor vestrum. Nunquam enim pater continuo moriturus, hanc a pupillis suis fortitudinem exigit, ut secum pariter ad mortem duci non vereant? Aut nunquam hoc ipsum, quod paulo ante futurum esse firmabat, modo contraria vice persuadet, ut non fiat, videlicet ut percusso pastore non dispergant oves, aut ut Petrus contra suae veritatis assertionem fortis fiat, & non neget eum ter antequam gallus cantet? Ergo quod ait, non turbet cor vestrum, idem est, ac si dixisset, non deficiat fides vestra, & est sensus: Quoniam (inquit) satanas experit vos, ut cribraret sicut triticum & tanta triturata vis erit, ut dispergamini omnes, & me solum relinquatis, hoc vnum restat persuadere, ut corporaliter dispersi, saltim corde in perturbato permaneatiscum in tentationibus meis. Hoc enim est, unde rogavi pro te Petre, ut dum voce negas, saltim in corde fides tua non deficiat. Et de hoc ipso quod offendis in verbo, aliquando cum conuersus, confirmes fratres tuos. ¶ Itaque non turbetur cor vestrum, sed credentes in deum, credite & in me, neque tentationum mearum euentu turbati, errasse vos arbitremini in eo, quod haecenus credidistis in me. Crede (inquam) in me, Et si nunc ingrueat asperitas hyemis extrinsecus virginitas confessionis

Matth. 8

Luc. 22

Psal. 117

Psal. 102

Luc. 22

Psal. 119. 107

Marc. 16

CAP. XIII.

Zach. 13

Luc. 22

vestra folia deterit ac dispergit, viuat saktē intrinsecus radix bonae arboris, vt postq̄ hęc
hyems transferit, postq̄ hic imber abierit, & recesserit de radice credulitatis, quae viget in
corde ad iustitiam, reflorescat oris confessio ad salutē, atq; ita animae vestrae rursus vi
neq̄ florentes, & dantes odorē, suae pulchritudinis testimonio palā faciāt, q̄a vox rediuiui
turturis audita est in terra nostra, dicentis ad illā, quae p̄ vos adducēda est de cunctis gen
tibus, ecclesiam: Surge prope amica mea, speciosa mea, columba mea & veni, veni de li
bano veni coronaberis. Vultis tandē audire qd̄ sibi velint, ea q̄ mox visuri estis, & quos
metu dispergemini, vel cur ego illuc vadā, quo abeuntē vos non potestis me modo sequi?
Ecce dico vobis. In domo patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus dixissem vo
bis, q̄a vado parare vobis locū. Iccirco (inqt) vado quod non potestis me modo sequi,
in domo patris mei mansiones multae sunt, & maiores eaz̄ oēs filios dei, q̄ ab initio dispi
sunt pro culpa primi parentis eoz̄ (q̄a desertorem diabolum secutus, priuauit seipsum &
omne genus suum illis mansionibus) oportet per mortem meam tam de viuīs q̄ de mor
tuis, tam de Iudaeis q̄ de gentibus cōgregari in vnū. Ista est causa, cur vadam, cur p̄ passio
nem mortis transeam ex hoc mundo ad patrē, q̄a in domo patris mei mansiones multae
sunt. Si quo minus mansiones illae iam essent, iam dixissem vobis, q̄a vado parare vobis lo
cum. L. Et si abiero & prae parauero vobis locū, itē venio & accipiā vos ad meipsum, vt
vbi sum ego, & vos sitis. Hoc totū dixissem vobis, si quo minus mansiones illae in domo
patris mei multae iam essent. Nunc autē mansiones q̄dem iam ab origine mūdi paratae, mā
iores autē imparati sunt. Adhuc em̄ estis in peccatis vestris oēs filij Adā, qd̄ etiam non dis
sitentes magni & electi fidelis Abraham filij. Facti sumus (inquiunt) vt immundi oēs nos, si
cut pannus menstruatae omnes iustitiae nostrae. Igit̄ dixissem q̄dem vobis, q̄a vado parare
vobis locum, si quo minus mansiones illae in domo patris mei paratae essent: nunc autē di
co vobis, q̄a vado parare vobis locis vel mansionibus illis. I. lauare vos a peccatis ve
stris in sanguine meo, vt digni sitis introire in illas sydereas mansiones, in illa ecclesia san
cta sanctorū, vt sitis regnū & sacerdotes, q̄a non aliter vos suscipient illae mansiones, iuste
& legitime haec tenus exheredatos pro cōis patris vestri vitio, nisi p̄r me aliū patrem, p̄
me (inquam) in morte mea vos regenerantē introducamini, ordine iustitiae seruato. Et si
abiero, vosq; sic prae parauero, itē venio ad vos, s. resurgendo a mortuis, pace inter deum
& vos reformata legatus fidelis: Itē (inquā) venio, pacē & remissionē peccatorū vobis an
nuntians, dicēs q; Pax vobis, Deinde accipiā vos ad meipsum. ¶ Notate ordinē verborū,
perpendite distinctiones tēporū. Non dico vobis, q̄a venio & accipio vos ad meipsum,
nec em̄ vno eodemq; tpe & a mortuis resurgo, & a vos accipiēdo ad meipsum tollo de hoc
mundo: sed nunc q̄dem p̄senti tpe venio, q̄a cito resurgo vos autē non statim accipio, sed
tandem accipiā, postq̄ & alios ad easdē mansiones per vos inuitauero, vt vbi sum ego &
vos sitis, simulq; omnes quoscūq; vobiscū adducetis, vt mansiones impleant, quae in domo
patris mei multae sunt. Quare autē multae sunt? Videlicet q̄a diuersa sunt merita venientū,
diuersa dona ḡarum, quae vobis & illis distributa vel distribuenda sunt. Itaq; sicut alia cla
ritas solis, alia claritas lunae, atq; alia claritas stellarū: itella quoq; differt a stella in clarita
te, sic & ipsae mansiones multae sunt, & in gloria differunt. Veruntū omnes in firmamēto
immortalitatis & incorruptionis stabilitae sunt. Hęc illa causa est, propter quā tāta in me
fieri p̄mittā, vt vos videntes timeatis, & oēs in hac nocte scandalū in me patiamini, ita vt
qui vestrū fidentissimus est (sicut dixi) ter me neget anteq̄ gallus cantet: postea vero cōfir
matus accipiā vos ad meipsum, q̄a videlicet tunc sequemini, q̄ sicut paulo ante Petro dixi
non potestis me modo sequi. Ecce ad qd̄ vadam dixi vobis. L. Et quo ego vado scitis, &
viam scitis. Dicit ei Thomas: Dñe, nescimus quo vadis, & quō possumus viam scire? Mī
ra cōlestis magister docendi arte paruulos adhuc alumnos suos ad quārendū excitat, vt
attentiores factos melius introducat, dum dicit: Et quo ego vado scitis, & viā scitis. Vtiq;
Petro dicenti: Dñe, quo vadis? Non dixit statim: Ego ex hoc mundo transeo, vel ad pa
trē vado, sed hoc tū: Quo ego vado (inqt) nō potes me modo sequi sequeris autē postea
Proinde adhuc oibus suspensis, & quo abiret se nescire arbitrantibus: Dñe (inqt) Thomas
nescimus, quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Cum (inqt) needum dixeris nor
bis, quo vadis, quō tu dicis nobis: & viam scitis? Consequit̄ em̄, vt si q̄ aliquam ignoret
patriam, multo magis viā nesciat, quae ducit ad istam patriam. Itaq; magis ac magis oibus
intentis ad audiendum, tandem illis viam indicat, quā se nescire putabāt. Nam sequitur
L. Dicit ei Iesus: Ego sum via, veritas & vita. Me (inqt) scitis, in me credidistis, me Ch̄m
filium dei viui confessi estis, Ego autē, ego ipse quē ita scitis, via sum, per quā illuc eundū vo
bis est, quo ego vado: via (inquā) sum, qd̄ & vobiscū pene fatemini, dum prompta volun
tate vultis me sequi, qd̄ tñ modo facere non potestis. Ecce ego dico vobis, qualis via sum
L. Nemo venit ad patrē, nisi p̄r me. Quid est? Nemo venit ad patrē, nisi p̄r me: qd̄ inquit
est, ni

Cantic. 7
Roma, 10

Iohan. 11

Ante passi
onem dñi
omnes erant
in peccatis
Esa. 46

Apo. 1, & 7

Iohan. 20
Itē venio
& accipiā
vos ad me.

1. Cor. 15

Christus est
via ad pa
trē

est, nisi nemo credit in patrem, si nō credit & in me? Propterea dixi vobis, creditis in deū
& in me credite. Nam siue Iudaeus, siue haereticus sit, nihil proficit, cōfitemdo deū cœli &
terrae, & oīs ornatus eoz̄ creatorem esse, nec em̄ peruenit ad patrē tali confessione, q̄a nō
credit in me. Iccirco quemcūq; pater ad se attrahere dignat̄, attrahit ad me, vt cōformis
factus imaginis filij, adoptionē accipiat p̄ sp̄m adoptionis, fiatq; hāres, cohāres autē eiusdē
filij. ¶ Quare autē non solū dixi ego sum via, sed addidi, & veritas & vita? Videlicet, q̄a cū
corde credat ad iustitiā, ore autē confessio fiat ad salutē: sicut bene diligo credentē, sic &
veracē facio ore cōfitemē, sic & nihilominus meipsum ostendēdo aeternaliter viuifico cre
dentē atq; cōfitemē. Itaq; q̄a nemo recte ambulat, nisi credendo in me, via sum: & q̄a ne
mo verax est, nisi cōfitemē me, veritas sum: & q̄a nemo viuūt, nisi q̄ habet me, vita sum
Etm̄ nemo habet patrē, nisi q̄ habet me: nemo venit ad patrē, nisi qui videt me. Via
sum per quē credendo itur, veritas per quā cōfitemēdo puenit, vita qua beate ac sempiter
ne viuūt. Igit̄ (vt iam dixi) & quo ego vado scitis, & viam scitis, q̄a videlicet & patrē meū
ad quē vado scitis, & me filiū eiusdē dei viui cōfitemētes scitis. ¶ Scitis (inquam) sed tñ nō
dum cognouistis. Non em̄ scire idem oīno est quod cognouisse. Si q̄dem & mulier, anteq̄
ducat virū, scit quē ducere velit, veruntū non recte vel proprie d̄ cognouisse, nisi prius q̄
ritum amoris nondū accepistis, quo vestrae animae degustato substantiā vel naturam viri
sui, filij dei, ab vniuersis quae cūq; condita sunt, discernere norint. L. Si cognouissetis me
& patrē meum utiq; cognouissetis. Si (inquam) sicut personam meam scitis, & creditis
me esse Ch̄m filium dei viui, si ita substantiam, vel naturam meam cognouissetis, & patrē
meū utiq; cognouissetis. Non em̄ alia patris, atq; alia filij substantia vel natura est, sed qua
lis pater, talis & filius est. Etm̄ sicut dixi Iudaeis: Ego & pater vnū sumus. Igit̄ si cogno
uissetis me, si qd̄ reuelante nō carne & sanguine, sed parte meo q̄ est in cœlis, adhuc intrin
secus quasi a lōge prospexistis, illud intra vos accepissetis dilatata aīa, & apro sensu ad in
telligendum scripturas, quae omnes de me loquunt, & patrē meum utiq; cognouissetis,
vt ipse ambulantes in via eius, si antes in veritate eius, viuētes vita, quae abscondita est in
illo cum Christo filio eius, non ignorātes, sed optime per legem & prophetas & psalmos
agnoscentes, qualiter de me fieri voluerit, quale mihi mandatum dederit, qualiter & vo
bis ad illū vestigia mea sequendo accedendū sit. Ita patrē meū cognouissetis. L. Et amo
do cognoscetis eū, & vidistis eum. ¶ Postq̄ em̄ abiero, & prae parauero vobis locum, dum
itē venio ad vos, reconciliationē factā annuntians dicēs q; Pax vobis, accipite sp̄m san
ctum, quos remiseritis peccata, remittunt̄ eis, & aperio vobis sensum, vt intelligatis scri
pturas, extunc & me & patrē meum cognoscetis. Et proinde iam non dico vos seruos,
sed amicos meos, q̄a oīa quae cūq; audiui a patre, id est, oīa in quibuscūq; obaudiui patri
meo, nora facio vobis. Amplius autē ex quo itē sp̄m sanctum de cœlo do vobis, vt facun
di atq; fortes sitis ad p̄dicandū cunctis gentibus me & patrē meū, sicut cognouistis, &
nullo aduersariū errore vllatenus inuoluamini, extunc patris cognitione illustrati eritis,
Ita cognoscentes, iam vidistis eum. Sic em̄ cognouisse, vidisse est. Itaq; extunc iam vidistis
eū, nondū tñ facie ad faciem, sed quasi p̄ speculū in aenigmate, donec accipiam vos ad me
ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis, ex parte cognoscetis, extunc autem videntes sicuti est,
similes ei eritis. L. Dicit ei Philippus: Dñe, ostende nobis patrē, & sufficit nobis. ¶ Quasi si
lium iam vidisset sicuti est, sic Philippus locutus est: Dñe (inquiens) ostende nobis patrē
& sufficit nobis. Tanq̄ diceret: Te magister & dñe Christe fili dei viui, te (inquam) iam vi
dimus, & agnouimus, dileximus, & confessi sumus, & beatos esse fatemur oculos nostros
q̄a te videre me uimus. Iam nihil superest, nisi vt patrē ostendas, nam de te sufficit no
bis. Hęc dicens, profecto filiū se non cognoscere cōfirmabat, q̄a videlicet in hoīe visibili
inuisibiles diuinitatis diuitias q̄rere, vel esse nesciebat, ad quas illos & paulo an̄ inuitauerat
dicendo: Ego sum via, & veritas, & vita. Sequit̄ ergo: L. Dicit ei Iesus: Tanto tpe vobiscū
sum, & non cognouistis me? Philippe, q̄ videt me, videt & patrē. ¶ Quid hoc loco ha
bet admirationis, q̄ ait Philippus: Dñe, ostende nobis patrē, & sufficit nobis, vt tanto
pere miret̄ maiestas sapiā, & dicat: Tanto tempore vobiscū sum, & non cognouistis
me? Nonne paulo ante ignorantia discipulorū sine admiratione significauit, dicendo: Si co
gnouissetis me, & patrē meum utiq; cognouissetis. Ergone minoris est ignorantiae siue
erroris, neq; patrē adhuc, neq; filiū cognouisse quā putare filium sine patre, vel facilius
quā patrē, sicuti est, videri posse? Ita plane sentiendum est. Nam qui neq; patrē, ad
huc, neq; filium cognoscit, sicut eatenus non cognoscebant Apostoli, puer vel infans est,
cui laete & non solido cibo opus sit, qui vero post aduentum spiritus sancti, ex quo aper
tis sensibus scripturas oportet intelligi, filium magis quā patrē visibilem asserit, haer
eticus est, quia dissimilem vel inaequalem patri filium facit. Igitur aduersus Cherinti &
Arrj

Roma, 7

Via, veritas
& vita,
Roma, 19

Iohan. 10
Matth. 16

Coloss. 3
Luc. 24

Iohan. 20
Luc. 24
Iohan. 15

1. Cor. 13

Iohan. 3

Luc. 14

Melius est
infantē esse
q̄ haereticū

Artij blasphemias, ceterosq; q; cōsubstantialitatē patris & filij negare ausi sunt, nos quo admirantes hanc opportune audiamus admirationē dicentis: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Tanto (inquit) tpe, tam veri sermonis, tamq; admirādo; opere testimonio instructi, adhuc & vos sine intellectu estis, neq; cognoscitis me non solū visibilem hoīem, sed & inuisibile deū esse? Quō em̄ cognoscitis, q; videntes me hoīem, totum illud, qd̄ est Ch̄sus filius dei viui, vos vidisse putatis, & dicitis: Ostende nobis patrem & sufficit nobis. ¶ Philippe, q; videt me, videt & patrem. Non em̄ aliud sum ego, & aliud pater: non aliud (inquam) licet alius, q; non dissimilis qualitate, sed æqualis quantitate, non diuersus habitu, non remotus loco, non tempore posterior, sed om̄e qd̄ pater, hoc & filius est, nisi hoc tm̄ q; ille solus pater, & non filius est: ego aut̄ solus filius & non pater. Igitur q; me videt, videt & patrē, & econtra, q; me non videt, non potest videre patrem. Quomodo tu dicis, ostēde nobis patrē? Non credis, q; ego in patre, & pater in me est? Quomodo (inquit) tu dicis, ostēde nobis patrē, videlicet addendo, & sufficit nobis, quasi filium sicuti est, iam videris? Non credis, q; ego in patre, & pater in me est? id est, q; tota natura patris in filio, tota nihilominus natura filij in patre est, ita vt ego & pater vnū simus, & alter sine altero nunq; videat, nihil loquat, nihil operet: Hoc ergo rectius dixisses, ostēde nobis deū, & sufficit nobis: deum (inquā) vnū patrē, & filiū, & sp̄m̄ sanctum, q; est sine vlla differentia deus inuisibilis, q; habitat lucem inaccessibilem, quem vidit mortalium nemo, nec videre potest. Nec em̄ videbit me homo (inquit ad Moysen) & viuere potest. Hoc profecto recte dicat homo fidelis, q; tēdium patitur p̄sentis, & amorem habet futuri seculi, q; diligit deū, & hoc nequam fastidit seculum, dicat inquam talis: Ostēde nobis patrē, & sufficit nobis. Quem ad modum em̄ (inquit Psalmista) desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderat anima mea ad te deus, Sitiuit aīa mea ad deum fontem viuū, qn̄ veniam & apparebo ante faciē dei: Deum em̄ (inquit Iohannes Baptista) nemo vidit vnquā, vnigenitus, q; est in sinu patris, ipse enarrauit. Hoc aut̄ valde reprehensibilis ignorātia est, q; si dicitis: Dñe, ostēde nobis patrē, & sufficit nobis, nescientes & non credentes, q; ego in patre, & pater in me est. Proinde sicut dixi Iudæis, q; si verbis meis nō creditis, opibus credite, vt cognoscatis & credatis, q; in me est p̄r, & ego in patre meo, & vobis dico modo. L. Verba quæ ego loqr̄ vobis, à meipso non loquor. Pater aut̄ in me manens, ipse facit opa. ¶ Hic & illic duo testimonia compono, altere dictōre, & altere factōre. Dignū hoc in sermone meo testimoniū est, q; sicut scitis, sicut per oīa experti estis, verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. i. non de corde meo, sicut propheta mendax contingit. Vex̄ namq; habent effectum verba quæ cūq; loquor. Dicit namq; lex: Hoc habebis si gnū, qd̄ in nomine dñi propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dñs non est locutus, sed p̄ timorem animi sui propheta confinxit &c. Ergo vex̄ & dignū est in sermone meo testimoniū, quod secundum legem saltem vobis amicis meis satisfacere debuerat ad credendum, vex̄ istud quoq; esse, qd̄ & vobis discipulis, & Iudæis aduersariis p̄ se pe dico, q; in me est pater, & ego in patre meo. Ecce aut̄ cum hoc testimonio dictōre, palam oībus decernat aliud testimoniū factōre. Nam pater in me manens, ipse facit opa. Nunq; si mentiret in sermone, pater mecum esset in tantōre opere exhibitione? Nunq; d̄ maneret, vel tam diu p̄mansisset in me mirabilem effector sp̄s eius, q; à superbientibus soler recedere, sicut recessit à Saul? Igitur q; & in lege scriptum est, q; duorū hominum testimoniū vex̄ sit, qd̄ ultra hæretis: L. Non creditis, q; ego in patre, & pater in me est? ¶ Si q; dem scripturam legalem sequamini, credite propter veritatis & sapiæ sermonem, quem ex me iugiter audistis. L. Alioq; propter opera ipsa credite. ¶ Alioq; i. & si vos potius signa petitis, neq; sapiæ & veritate contenti estis, propter opera ipsa credite, quæ ex patre meo multa vobis ostēdi. Nunq; vero solus ego testimoniū corū quæ dico opera celestia facio? L. Amen amen dico vobis, q; credit in me, opa quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet, q; ego vado ad patrē. ¶ Ecce hæc ip̄a verba quæ nunc loquor, dicēs: Amen amen dico vobis, q; credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, postmodum visuri estis, vtrum à meipso loquor, id est, de proprio corde cōsingam effectū caritura, an permanente patre in me, palam siant om̄i mundo teste, om̄i mundo, quasi ad spectaculū lætis animarū suarū cursibus, in vnā fidē nominis mei cōcurrente. ¶ Dicat aliq;: Quō, vel in quo maiora, q; credit in te faciet opera? Quænam possunt esse maiora? Ad hæc inquit: Ecce ego, vt taceam cætera, quæ facturū est, qui credit in me, forte dubitabili maioriāte opibus meis præferenda. Verbi gr̄a: quale est in plateis poni infirmos in lectulis, vt veniente illo qui credit in me, saltem vmbra illius obumbret quæquā illorum, & liberentur ab infirmitatibus suis, vt inquam de huiusmodi taceā, ecce dico vobis: Ego salutaris doctrinæ sermone vnā tm̄ lingua, Hebræa, s. in vnā tantum gente ista non valde magna prædicō, & paucissimos ex eis conuerto, vos autem qui creditis in me, postmodum sancto sp̄i-

1. Timot. 6

Exod. 33

Psal. 41 Iohan. 1

Iohan. 10

Deute. 18

1 Reg. 16 Deu. 17. 19

Quomodo Apli maiora fecerunt q; Christus Acto. 7

ritu accepto, linguis omnibus, omnium q; in ore vestro nascent genera linguarū om̄ibus (inquam) linguis celestis sapiæ sermonem cunctis gentibus loquemini, q; eratis homines idiotæ, & sine literis, & innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuoso labore in æternā salutē acq;retis. Ergo q; credit in me, opa quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet. ¶ Vnde vero hoc illi, q; credit in me, vt tanta faciat? Videlicet q; ad patrē vado. Per hoc em̄ q; transeo ex hoc mundo ad patrē, factus pro vobis illi obediens vsq; ad mortē, mortem aut̄ crucis: Per hoc (inquam) fiet, vt vos remissionem peccatorū accipientes, aliorū quoq; peccata remittere possitis. In ipsa q; morte, qua vado ad patrē, vos eidem patri deo reconciliabimini, & tunc inducimini virtute ex alto, vt fiat quod scriptum est: Cœli enarrant gloriam dei, & opa manū eius annuntiat firmamentū. Non sunt loquelæ neq; sermones, quorū nō audiant voces eorū. In omnem terram exiit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Hæc profecto maiora sunt horū, quæ nunc ego p̄ me facio, & hæc paulo post facietis, q; ego ad patrē vado. Et quodcunq; petieritis patrē in noīe meo, hoc faciat, vt glorificet pater in filio. ¶ Modo petitis, dicentes: Domine, ostēde nobis patrē, & sufficit nobis: petitis inquam, sed non in nomine meo, nec enim cognouistis me adhuc, cum tanto tempore vobiscum sim. Non (inquam) cognouistis, q; ego in patre, & pater in me est, & q; nemo venit ad patrē, nisi p̄ me, neq; accipit quisquam à patre, nisi p̄ me, & iccirco vsq; modo non petistis quicq; in nomine meo. Tunc sancto sp̄i edocti veritatis petetis, dicentes: Dñe, ostēde nobis patrē in teipso, & teipsum in patre tuo, & quodcunq; sic petieritis, quodcunq; postulaueritis in confessione nominis mei, s. filij dei, & saluatoris vestri (hoc em̄ nomen meum est, & in hoc noīe petitis, quorū ea quæ salutis sunt, petitis) hoc faciam, vt pater glorificet in filio, vt ostēdat vobis pater in meipso. Tunc etem̄ vos, q; modo dicitis: Dñe ostēde nobis patrē, & sufficit nobis, filium cognoscetis, & cognoscendo filium, patrē quoq; cognoscetis. Ita ergo glorificabit, ita vobis gloriosus ostēdet pater in filio, & videbitis eum, nunc q; dem dum adhuc in mundo estis, p̄ speculum, & in ænigmate, & cognoscetis ex parte, postea vero cognoscetis sicut & cogniti estis, & facie ad faciem desideratum in filio patrē videbitis. Hoc (inquam) faciam, si petieritis patrē in nomine meo. Si qd̄ petieritis patrē in nomine meo, hoc faciam. Non vos, neq; illos, quoniam, q; per vos credituri sunt, hic error inuoluat, vt putet sic omnem orationem dirigendam esse ad patrē, p̄ me Ch̄m filium eius, vt ad p̄sonam filij nullam debere dirigi suspicet. Nam & quodcunq; petieritis patrē in nomine meo, hoc faciam. ¶ Et si qd̄ petieritis me in nomine meo, hoc faciam. ¶ Hæc de consubstantialitate patris & filij dixit ipse filius dei, ad corrigendum sensum illum, quod dixerat Philippus: Domine, ostēde nobis patrē, & sufficit nobis. Nunc ad inceptum reuertit, & sermonem de dilectione, quem interrupperant Petrus, Thomas & Philippus. Ille dicens: Domine, quo vadis. Hic autem: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire. Iste vero: Domine, ostēde nobis patrē, & sufficit nobis. Sermonē (inquam) de dilectione sic inchoat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem, hoc modo profequit. ¶ Si diligitis me, mandata mea seruate. Et ego rogabo patrē, & alium paracletū dabit vobis, vt maneat vobiscū in æternum. ¶ Qm̄ (inquit) ego (vt supra dixi) dilexi vos, & pro magna vestri dilectione vado parare vobis locum, imo vos ipsos parare, & dignos facere mansionibus illis, quæ in domo patris multæ sunt, si vos non ingrati æqua vicissitudine diligitis me, mandata mea seruare, illa videlicet, quæ iam dare vobis cœperam, dicens: Mandatū nouū do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Mandatum q; dilectionis, & vnū mandatū, & multa mandata sunt. Non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimoniū dices, & cætera mandata in hoc vno insistant. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hæc ergo mandata mea seruate, & sic inuicem diligite, sicut dilexi vos. Ecce ego ipse q; vobis hoc dilectionis mandatū do, prior ipse faciens quod iubeo, vosq; in finem, id est, vsq; ad mortem diligens, ecce in ara crucis rogabo patrē meum, ecce in die passionis meæ, ac multis lachrymis offeram, & exaudiendus sum pro mea reuerentia. Ita rogādo patrē (sicut ait Philippus) ostendam vobis. Patrē (inquam) in meipso, & meipsum in patre meo ostendam vobis: Cuius ostensionis principij, hoc erit, q; pater & alij paracletū dabit vobis, s. sp̄m̄ veritatis. Erratis em̄ nescientes scripturas, dum optatis quod vobis non expetit, videlicet, vt non vadam, & tamen dicitis: Ostēde nobis patrē, ignorantes patriem inimicitiarum stare inter deum & hoīes, non aliter soluendum, nisi ego vadam, nisi ego p̄ passionē mortis transeā ex hoc mundo ad patrē. ¶ Me ergo rogante, & meipsum in cruce sacrificiū offerente, fiet vt patrē ostendam vobis, & ille me assumpto, vobisq; per absentiam corporis ablato, alium paracletū det vobis, sp̄m̄ veritatis. Paracletus

Acto. 4

Philipp. 2

Luc. 24 Psal. 18

1. Cor. 13

Mandatū nouū do vobis Roma. 13

Rogabo patrē meū in ara crucis. Hebræ. 7

Ephes. 3

Græce

Græce, Latine consolator dicitur. Icirco autem hic spiritus veritatis recte paracletus vel confortator dicitur, quia videlicet filios sponsi de morte, vel absentia patris consolatur vero scripturarum sensu, dicendo quod oportuit pati Christum, & resurgere a mortuis tertia die, & predicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum. Quo nomine nusquam antehac appellatus inuenitur, quia videlicet quis veteribus sanctis, & ipsis ante passionem Christi Apostolis datus fuerit, non sic vlli datus erat, ut deberet appellari paracletus, nec enim in remissionem peccatorum fuerat datus, antequam glorificaretur Iesus. In eo quippe tota est consolatio paracleti, quia luctum antiquum per sacram passionis Christi abstergit, dum de deo patre per mortem filii sui propitio facto, noua regeneratione de filijs iræ, filios reddit gratiæ, de seruis peccati, filios iustitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios vitæ & acquisitionis. Extremum dicimus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, & ex tunc repletum est gaudium os nostrum, & lingua nostra exultatione. Principium igitur nobis patrem ostendendi paracletus est spiritus sancti, in remissionem peccatorum datus, ex quo summus pontifex noster, qui hæc loquitur, per suum sanguinem ad rogandum patrem in sancta sanctorum introiens, æternam redemptionem inuenit. Quam eius rogatu longe ante propheta spirituali oculo intuens, affe tuosa inspiratione sic ait: Exaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen dei Iacob, Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueat te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Impleat dominus omnes petitiones tuas, &c. usque ad finem psalmi. Igitur pupillis suis coram positus, sponsus iste continue auferendus, tutorem magnum prouidens: & ego (inquit) rogabo patrem meum, & ille me (ut Esaias dixit) pro transgressoribus exorantem, ut non pereant, exaudiens, alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, ut producat vos ad videndum patrem facie ad faciem, ut ostendat vobis in filio patrem, & filium in patre manentem, & ipse in vobis manens, commanere faciant intra vos gloriosam & æternam patris & filij, suamque inseparabilem & vnã maiestatem. Sequitur, & dicit de eodem paraclete veritatis spiritu. Quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem paracletum hunc spiritum veritatis non possunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet, quia consolationem suam habent, quia non lugent, quia de peccatis suis, quorum hic paracletus remissor est, non dolent. Paracletus namque, id est, consolatio gaudentibus importuna & superuacua est. Igitur amatoribus mundi huius, qui lætant cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, non datur paracletus hic sed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitauimus cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Item: Fuerunt mihi lacrymarum mea panes die ac nocte, dum dicitur mihi cotidie, ubi est dens tuus, & his similia. Itaque paracletum hunc mundus non potest accipere. Quare? Quia non vidit eum, nec scit eum. Quod non vidit, infidelitatis est, quod nescit eum, superbiæ est. Infidelitatis namque est, non respicere vel non curare, nisi presentia quæ videntur, & in illis intentum vel contentum esse, ut non cogitet æterna quæ non videntur. Item superbiæ est, non scire, id est, non approbare talem paracletum imo & vitam eorum, quæ consolationes eius exquirunt, æstimare infantiam, & finem illorum sine honore. Vos autem (inquit) quod mundo gaudente inde ploratis & fletis, unde gaudet ille, (inquam) cognoscetis eum. Et unde cognoscetis eum? Quia apud vos manebit, & in vobis erit. Duobus modis appropinquabit, quia paracletus suam, id est, remissionem peccatorum visibilibus operando sacramentis, apud vos manebit, id est, nunquam ecclesiastico conuentui deerit, & priuatam vel propriam infundendo gratiam, in vobis erit, & si non semper manebit, quia videlicet præter eum, de quo dictum est: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, præter eum (inquam) in nullo semper manet, sed nonnunquam de sua quamlibet sancta mansione se subtrahit, iterumque oratione vel dei laude inuitatus redit. Quod cum ex multis loco constat sanctæ scripturæ locis, manifestius in Helizæo propheta gestum sacra narrat historia. Qui cum consuleret a rege Israel, dicente: Quare congregauit nos dominus tres reges, ut traderet in manu Moab, adducite mihi (inquit) psalterium, cumque caneret psalteria facta est super eum manus domini &c. Igitur apud vos manebit (inquit) quia sacramentorum virtute vel effectu nunquam deerit, in vobis autem gratia quæ semper erit, non in eiusdem gratiæ semper actu manebit. Sequitur: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. O admirabilis testatio, ubi eadem morte patris, qua se putant orphanos fieri, nascuntur, & hereditatem capiunt filij, & eodem patre resurgente a mortuis, simul cum eo tutor paracletus venit, testificatus de illo, quia viuit, totamque illis in omni priorio vel concilio defensusurus hereditatem paternam resurrectionis: Quia de accipiendo (inquit) alio consolatore audistis, iccirco vos orphanos fore arbitrantur contristamini. Non ita erit: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Potius si non arbitretur, vos orphanos esse, illa videlicet orphanitate, quæ deplorat propheta dicitur

Lucæ. 24. Paracletus dicitur propter remissionem peccatorum

Heb. 9

Psalm. 17

Esai. 53

Mundus, quia gaudet in presenti, non accipit paracletum. Proverb. 2. Psalm. 119. Psalm. 41

2. Cor. 4

Sapient. 7

Iohan. 1

4. Reg. 3

Mirabile testamentum Christi

Recorda

Recordare domine & vide quid acciderit nobis, intueri & respice opprobrium nostrum: Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ. Patres nostri peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Quid enim acciderit vobis, unde sitis orphani, nisi quia patres vestri peccauerunt, & non sunt, vos autem iniquitates eorum portastis. Quid est aliud opprobrium vestrum, nisi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti estis absque deo patre, & hereditas vestra versa est ad alienos, domus vestra ad extraneos, quia quod debueratis filij gratiæ dei, & coloni esse paradisi, nunc filij iræ sicut & ceteri, ad alienam hereditatem mortis, & extraneam domum tenebrarum deturbati estis. Igitur nunc usque orphani a deo pro culpa veteris Adæ, renascituri iam estis eidem deo per me nouum Adam. Non enim relinquam vos orphanos, sed vadam, & iterum vos per mortem meam parturiam deo, & hoc facto resurgens iterum veniam ad vos. Quando fiet hoc? Ait. Adhuc modicum, & mundus me iam non videt: vos autem videtis me, quia ego vivo, & vos viuetis. Modicum inquit superest. Quantum enim est hinc usque in horam sequentis diei nonam, tantillum videt me mundus iste in maligno positus, & ab hora nona iam me non videt, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi die illa qua iudicabitur. Tunc enim isti impij amatores mundi videbunt: videbunt inquam in quem transfixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non estis, quos ego de hoc mundo elegi, iterum post hoc modicum videbitis me, quia ego vivo, & viuens vobis appareo: Viuo inquam, & vos in æternum viuetis, propter hoc ipsum quod viuo, mortuus pro vobis. Prius tamen vestigia mortis meæ sequimini. Et proinde non dixi, quia eodem tempore quo ego viuo, & vos viuetis: sed ego nunc quidem, id est, presentis tempore viuo, quia cito resurgo. Vos autem ois in nouissimo die resurgetis, mecumque in sempiternum viuetis. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Illo inquit die, in nomine magnæ solennitatis, die magni & veri luminis, cuius intuitu Psalmista cantandum post captiuitatem in ædificatione domus, canticum præcinuit dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Illo inquam die vos cognoscetis, quia ego in patre meo, & pater in me est, quod non modo cognoscentes dicitis: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, & annuntiabit de die in diem, id est, de patre in filium, vel de filio euntes in patrem, prædicabit hoc salutare dei, scilicet quomodo ego patrem rogauerim, & alij paracletum dederit vobis. Ita iuxta propheticum prædicti psalmi titulum, ædificabitis domum post captiuitatem, id est, ecclesiam nouam de gentibus, post peccati & mortis destructionem. Et iam tunc quidem, dum ego viuo, primus vel princeps in gloria resurrectionis fulgeo, vos cognoscetis quia ego in patre meo, & pater in me est: Amplius autem dum vos viuetis, cum vos quoque resurrexeritis, hoc ipsum cognoscetis, quia non iam ex patre, non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbitis. Sequitur. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ostensio quæ usque in finem suos diligit ipse, quomodo prior mox facturus sit quod præcipit ipse, non diligendo verbo neque lingua, sed opere & veritate: deinceps quo fine & ea nobis dilectio sit obseruanda, latius incipit exponere. Qui habet, inquit, mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ac si dicat: Idcirco supra dixi, si diligitis me, mandata mea seruate: quia videlicet dignitas dilectionis non in vocis superficie, sed in veritate consistit, & in opere. Igitur qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Alioquin si habeat & non seruet, hoc signo cognoscat seipsum, quia non est de sorte diligentium me, sed de gente ista peccatrice, de hypoeritis istis, de quibus bene prophetauit Esaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Hic inquam comparabitur viro, consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem habet, & seruat ea, huius anima comparabitur filio regis, cuius omnis gloria ab intus, quam & foris eadem gloria non nihil resurgat in simbrjs aureis, quapropter & concupiscet rex speciem eius. Unde & sequitur. Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. O quam beata dilectio, quæ non ut seruilis timor dabiam liberationem, sed certam gratiam, iamque presentem ex parte habet remunerationem. Seruus quippe timor poenæ subigit, atque ad audienda domini præcepta plagarum cõminatione compellit, & idcirco nondum meretur diligere, nondum admitti cõsilijs, vel secreta domini sui nosse dignus existit. Amicum autem dilectio sic dilatauit, ut cum præceptum acceptauerit, placitum quoque non recuset cõsilijs: ut verbi gratia, non sit contentus cauisse adulteriũ, sed etiã valeat meliorem amore occupatus, licitum continere coniugiũ. Hic (ut ait propheta) in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aqua eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius. Ait ergo: Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui (inquit) diligit me, propter hoc ipsum quia diligit & cuncta etiã licita dilectioni meæ postponit, diliget familiaris a patre meo, qui communiter omnes prior dilexit, sicut iam alio loco dixi, quia sic dilexit deus mundum, ut filium suum vnigenitum daret: diligetur inquam familiaris, & panis scripturarũ, panis vitæ & intellectus

Hereditas nostra versa ad alienos

Zach. 12

1. Cor. 13

1. Iohan. 3

Math. 19. Esai. 29

Iaco. 1. Psalm. 44

Timor seruulius

Esai. 33

Iohan. 3

Y

telle ctus dabitur illi ad māducandū, & aquæ fideles sapiētia salutaris ad bibendum, sic q̄
cibatus atq; potatus, dū spaciā per amplū contēplationis campū, regē in decore suo vi-
debit interioribus oculis suis, quē (vt paulo ante dixi) vos nō cognouistis, cū tanto tēpore
vobiscū sim. Videbunt, inquā, oculi eius, imo nūc videre incipient regē in decore suo, nā
in futura vita perficiet hęc beata visio. L. Dicit ei Iudas, nō ille Iscariotis: Dñe quid factū
est, q̄a manifestaturus es teipsum nobis, & nō mundo. Iudas iste, cognominis eius q̄ fuit
proditor, quis sit, iā alio loco dictū est, videlicet frater Iacobi minoris, q̄ & Thaddæus di-
citur. Dñe inquit, quid factū, subauditur, si tu nondū nobis manifestatus es? Si em̄ teipsum
nobis & nō mundo manifestaturus es, ergo nec nobis adhuc manifestatus es. Nā te quō
nos vidimus, sic vidit & mūdus: vidit inquā te, vidit opera tua mirifica mūdus, quē & nos
vidimus. Quid ergo factū est, si non in oibus his manifestatio tui facta est? LR espōdit ei
Iesus: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit. Et pater meus diliget eum, & ad eum ve-
nimus, & mansionē apud eū faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nō seruauit. Et
sermonē quē audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Hęc locutus sum vobis,
apud vos manēs. JR esponsionē hanc ad percontationē prædicti discipuli dicentis: Dñe
quid factū est, quia manifestaturus es teipsum nobis & non mundo, reddere se tandē in-
nuens. Hęc inquit locutus sum vobis, apud vos manēs. Ac si diceret, Apud vos manens
sentia corporali, nō meipsum vobis adhuc manifestauit, sed tantū annunciaui, & locutus
sum, & sermonē feci, quē si quis seruauerit, hoc magnū recipiet præmiū, q̄ ego manifesta-
bo ei meipsum. Hoc est q̄d ait: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, & pater meus di-
liget eū, & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Quibus dictis & idē confirmat
q̄ iam dixerat: qui autē diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligā eū, & manifestabo
ei meipsum, simulq; & eiusdē manifestatiōis melius exprimit modū. Quis em̄ modus erit
eius manifestatiōis? Et ad eū inqt veniemus, & mansionē apud eū faciemus. ¶ Nō ergo pu-
tandū est hoc esse manifestari dei filiū diligētibus eū, q̄ veniet cū nubibus, vt videat eum
ois oculus, q̄q; & hoc sine dubio futurū sit, q̄ videlicet modo eū videbūt, & q̄ eum pupuge-
runt. Et quidē aduētus ille sicut fulgur parēs ab oriente vsq; in occidentē, sic oibus cōspi-
cuis expectatiū, iustorū erit lætitiā: q̄a cū apparuerit (inqt Ap̄tus) Ch̄s vita vestra, tūc &
vos apparebitis eū illo in gloria, sed expressa est magnificētus hęc manifestatio, de qua
nūc agitur: q̄a veniemus inqt ad eū, & mansionē apud eum faciemus. Igit̄ intrus diligētibus
dei filiū: intus inquā, in interioribus aīæ, dilectus ipse filius cū patre manifestat. Et hoc p̄-
fecto magnū dilectiōis est p̄miū, q̄ pater & filius p̄ sp̄s sanctū deus vnus, dilectæ aīæ in-
trinsecus mira & ineffabilis charitatis voluptate copulat. ¶ Sed quō inquis, dictū est hęc
& mansionē apud eū faciemus, cū alibi propriū hoc fuerit signū, quo sanctus sanctorū foret
agnoscēdus, scilicet mansio sancti sp̄s, qui alterius naturæ nō est, q̄ pater & filius, quibus
de personis hic enunciat: & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Ergo q̄ diu in
hoc mortali corpore viuif, manet quidē in animabus sanctis p̄ manifestationē filij, pater
& filius, nihilominus & sanctus (sicut superior iā dictū est) vtriusq; sp̄s, per infusionē autē
proptiæ substantiæ, vt mansionē æterna maneat, hoc in remuneratione vcturi seculi adim-
plendū feliciter expectat. Nam nunc quidē dilectus mittit manū suā per foramen, & ven-
ter humanæ infirmitatis intremiscit ad tactū illius, vel tanq; sibilis auræ tenuis, raptum si-
gens osculū, fugit idē dilectus, in illa autē beata vita, amicus amicæ plena & permanente
voluptate copulabit. Et gaudebit (inqt propheta) sponsus sup sponfam, & gaudebit su-
per te deus tuus. Talis mansio patris & filij & sp̄s sancti, p̄fertim dilectionis & dilectio-
ne p̄paratur. Ait ergo: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, & pater meus diliget eū,
& ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Ecce euāgelica voce dominus demon-
strat cur Psalmista dixerit: Omnis cōsummationis vidi finē, latū mādātū tuū nimis. Quid
em̄ latius hoc mādātō dilectionis, quo sic mens humana dilatatur, vt intra substantiæ suæ
palatiū, maiestātē capere possit patris, & filij, & sp̄s sancti? Sapiat hoc, & suau gustu vi-
deat is, q̄ in terris vitā celiā ducēs, & bene eruditus magisterio diuini amoris, agere no-
uit in tēplo cordis sui solēnitātē deliciosæ contēplationis. Nā qui laborāt & onerati sunt
q̄ diu sua ferunt onera, refectiōne huius dulcedinis sapere nequeunt. Sequitur: Qui nō di-
ligit me, sermones meos nō seruauit: & q̄ sermones meos nō seruauit, nō diligit me. Nō ergo
credat aliquis, quicq; sibi animus de dilectione dei sine operis attestatiōe r̄derit: opa-
ratur etem̄ magna, si est: si vero operari renuerit, amor nō est. Ne vero leue quis putet q̄d
ait dñs: Qui non diligit me, sermones meos non seruauit. Ne inquā parus cuiq; videatur in
dignitas, nō seruare sermones ab eo dictos, ecce itē dicit. ¶ Et sermonē quē audistis nō
est meus, sed eius q̄ misit me patris. Nam & hoc paulo ante dixit: Verba quæ ego loquor
vobis, à meipso non loquor. Certe q̄ sermonē suū loquitur, mendaciū loquitur, & autho-
ritate legis iam sæpe dicta contemnendus est, q̄a mendax est. Sermo autem quē audistis
impletur

Iudas
Thaddæus

Apost.

Coloss. 3

Cantic. 7
3. Reg. 19

Esa. 62

Psal. 28

Dilectio sine
operis
testatione nihil
est.

impletur, & ab effectibus suis verax esse cōprobat. Ergo meus inqt nō est, ergo à meipso
de proprio corde cōfictus nō est, sed est eius q̄ misit me patris, testatibus operibus, q̄ vidi-
stis, q̄ visuri, quæq; in noīe meo facturi estis. Proinde q̄ sermones meos nō seruauit, nō leue
hoc eē putet: spernēdo q̄ppe sermonē quē audistis, spernit eū cuius sermo est. I. patrē qui
misit me. Hęc locutus sum vobis apud vos manēs. Quæ rebatis inqt, dñe qd factū est, q̄a
manifestaturus es teipsum nobis, & nō mūdō: ecce dico vobis qd factū sit. Manēs apud vos
mysterio regni dei in parabolis & puerbīs locutus sum vobis, & q̄si paruulis sensu, lac vo-
bis potū dedi, nō escā. Nōdū em̄ poteratis, sed ne nūc quidē potestis. Hoc hactenus factū
est. L. Paracletus autē sp̄s sanctus, quē mitter p̄ in noīe meo, ille vos docebit oīa & sugge-
ret vobis oīa quæcūq; dixero vobis. Igit̄ hactenus dicēdo vos exterius, vt pote hō visibi-
lis, ego plātationē nouā plātavi atq; rigaui, sp̄s autē sanctus, q̄ paracletus, i. cōsolator dicit̄
& est pro causa quā superior dixi, ille incrementū dabit, & accēdo vos oīa & suggerēdo in-
trinsecus oīa quæcūq; dixero vobis. Oīa inquā, docebit vos quæcūq; hactenus dixi, & oīa
quæcūq; dixero vobis suggeret vobis, & scribet in tabulis carnalibus cordis vestri. Ego
em̄ qui hactenus locutus sum vobis visibilis hō voce elementari, ego inquā idē ipse, deinceps
loquar vobis interna locutione iā dicti sp̄s sancti. Sic em̄ veniet, & sic mittet in no-
mine meo, vt paracletus sit. i. expectatā ab oibus sanctis cōsolationē Israel afferat vobis
& illis: vobis inquā, q̄ me loquentē audistis & credidistis: & eis, q̄ per verbū vestrū credi-
turi sunt in me. Extunc incipiet illa manifestatio, quā promisi dicēs, q̄ autē diligit me dili-
getur à patre meo, & ego diligā eū, & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus, quā
nē scētēs dicitis, dñe ostēde nobis patrē, & sufficit nobis, itemq; dñe quid factū est, q̄a ma-
nifestaturus es teipsum nobis & nō mūdō. Hoc interim deposcit necessarius ordo vestræ
salutis, vt per mortē meā deo recōciliamini. Dico ergo. L. Pacē meā relinquo vobis, pacē
meā do vobis. ¶ Pax amicitia fructus est, sicut ecōtrario bellū inimicitia opus est. Quæ
videlicet pax, tanto gratior & desiderabilior venit, quāto grauiori dispēdio eius, q̄ minor
& infirmior est, inimicitia gerunt: Verbi grā, vbi victor victos oēs morti addiceret, dul-
cius nomē vel pacis opus est, quā vbi victor victis referuatis solū modo tributa, quanq; dif-
ficultia indiceret. Erant autē inter deū & homines inimicitia nimis graues, nec dubium erat,
quin in plio iudicij deus omnino superior foret. Nam & si q̄ erāt homines fideles & iusti
videlicet quales fuerūt Abraham, Isaac & Iacob, & quiq; similes illis tanta erat illorū iustitia
cōparatione debiti, quāta est fortitudo regis occurrentis cū decē milibus, ei qui cū viginti
milibus aduersum se venit. Ergo quanto maiori malo generis humani p̄dictæ inimicitia
gerebantur, tanto magis necessaria pax hoibus erat. ¶ Sed quā nos legationē missilem
quæ pacis sunt rogaturi, nisi vitā se obtulisset pax nostra Ch̄s filius dei, qui pro eo q̄
solus erat innocens, solus & poterat rationes perorare nostræ pacis? Ipse est em̄ (inqt
Apostolus) pax nostrā, q̄ fecit viraq; vnum, & mediū parietem maceræ soluens inimi-
citas in carne sua, legem mandatorū suorū decretis euacuans, vt duos cōdat in semetipm̄,
in vnū nouum hominē, faciens pacē, vt reconciliet ambos in vno corpore deo per crucē
interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euāgelizauit pacē vobis q̄ longe fuistis,
& pacem his q̄ propice, qm̄ per ipsum habemus accessum ambo in vno spū ad patrem. Igit̄
tur interrogatus dñs à discipulo, dicente: Domine quid factum est, q̄a manifestaturus es
teipsum nobis & non mundo, cū dixisset, hęc locutus sum vobis apud vos manens, para-
cletus autem sp̄s sanctus quē mitter pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & sug-
geret vobis oīa quæcūq; dixero vobis, adhuc altius eorū quæ facta sunt, summam expri-
mens: pacē inquit relinquo vobis, pacē meam do vobis. Ac si diceret: Hoc factū est quod
dico, per me, in quo cōplacuit omnē plenitudinē inhabitare, reconciliantur & pacificant̄
oīa, siue quæ in terris, siue q̄ in cælis sunt. Pacis autē nomen æquiuocū est. Proinde q̄d di-
xerat, pacē relinquo vobis, repetēs signanter, pacem inqt meā do vobis. Et adiecit, L. Nō
quomodo mūdus dat, ego do vobis. ¶ Pax etem̄, quā mundus dat, paci quā dat Ch̄s, cōtra-
ria est. Quid nanq; mundus agit in largitione suæ pacis? Venite inqt, & fruamur bonis q̄
sunt, & vtamur creatura tanq; in iuuentute celeriter, vino & vnguento nos impleamus &
non pretereat nos flos tēporis &c. Eiusmodi pacē nolite (inqt Christus) putare, q̄ venerim
pacē mittere in terrā. Non veni pacē mittere in terrā, sed gladiū. ¶ Quid autē de pace quā
dat Ch̄s, scriptura dicit? Quam speciosi super montes pedes euāgelizantis pacē, annun-
ciantis bonū, p̄dicantis salutē, dicentis: Sion regnauit deus tuus. In eo quippe pax Ch̄i
est, quā ipse dat nobis, q̄ principe mūdi huius foras eiecto, o Sion, regnauit ipse deus tuus
regnoq; peccati & mortis destructū est, & cessauit exactor, quicuit tributū, contriuit dñs
baculū impiorū, virgā dominantū, cædentem populos in indignatione, plaga infānabili,
subicientē in furore gentes, persequentē crudeliter. Verā ergo, dū vado, inqt, pacē relin-
quo vobis, pacē verā meam, meā inquam, id est, per me acquisitam, dum redeo, dū à mor-
tuis,

Marc. 4
1. Cor. 3.
Hebræ. 5

2. Cor. 3

Erāt inimi-
citiæ inter
deū & ho-
mines.

Luc. 14

Ch̄s pax
nostra.

Ephē. 2

Pax duplex

Sap. 2

Math. 10

Psal. 72.

Iohan. 12

1. Cor. 15

Heb. 2

Esa. 14.

CCLVI. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. XIII.

tuis refurgo do vobis, dicēdo: Pax vobis. Accipite spm̄ sanctū, quoz remiseritis peccata, remittunt eis. Non turbetur cor vestrū neq; formidet, audistis quia ego dixi, vado & venio ad vos. Igitur inquit, sicut supra dixi, nō turbetur cor vestrū, creditis in deū, & in me credideritis & nūc reperēs dico, nō turbetur cor vestrū neq; formidet, videlicet data ratio ne digna, cur nequāq; cor vestrū turbari aut formidare debeat. Audistis em̄, nam ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Vado inquit, parare vobis locū, & si abiero & pparauero vobis locū, itez venio & accipiā vos ad meipm̄, vt vbi sum ego, & vos sitis. Sed & hoc audistis, qā dixi vobis, pacē relinquo vobis, pacē meā do vobis. Ergo & si necessario p̄ in firmitate caro vestra dū ego vado turbat, saltem nō turbetur cor vestrū, neq; formidet, a spe sua se esse deceptū, quasi frustra crediderit, me esse Christiū dei filiū, sed in ipsa trepidatione qua disparet exterior pulchritudo cōfessionis, viuat intrinsecus radix fidelitatis. Si diligereis me, gauderetis vtiq; qā ad patrē vado, qā pater maior me est. Diligiteis quidē me nunc interim tanq; proximū, sed nondū tanq; deū. Si em̄ sic diligereis me, si cognouissetis me, si crederetis qā ego in patre, & pater in me est, gauderetis vtiq; quia ad patrē vado. Quāta em̄ in hoc diligentibus me gaudendi causa est? Magna plane & ineffabilis. Nā q̄ diu mortalis homo sum, pater maior me est. Minuisti em̄ eū (inquit Psalmista) paulo minus ab angelis. Sequitur autem: Gloria & honore coronasti eū dñe, & cōstituisi eū super opera manū tuaz. Omnia subiecasti sub pedibus eius. Item in alio psalmo: Dixit dō minus dño meo, sede à dextris meis. Ac deinceps: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hoc, propter idipsum quia vado, mox futurū est. Videbitis em̄ me dominū & saluatorē vestrū, propter passionē mortis gloria & honore coronatū. Igitur si dilexeritis me, videlicet credēdo & cognoscēdo, qā ego in patre, & pater in me est, (sine qua cognitione, nō potestis digne diligere me) gauderetis vtiq; transire me ab exilio mūdi, & a terrenaliter sessū ad dexterā patris, intrare in gloriā regni mei, qā videlicet hactenus, ex quo carnē indui, pater maior me est, & ego secundū mortalitatē eiusdē carnis non solū patre, sed etiā immortalibus paulo minor som angelis. Et nūc dixi vobis, priusq; fiat, vt cum factū fuerit, credatis. Valer nāq; ad testimoniu p̄sentiu, memoria p̄teritorū. Idcirco nūc dixi vobis priusq; fiat, dixi inquit, qā vado & itez venio, vt cū factū fuerit, cū ego abiero & itez venero, vos p̄teritis dictis simul & p̄sentibus factis confirmati, credatis scilicet, quia ego in patre, & pater in me est: q̄ hęc & anteq; facere p̄dixi, & postq; p̄dixi, facere potui. Nam nō multa loquar vobiscū. Venit em̄ princeps mundi huius, & in me nō habet quicquā. Notandū in primis q; non dixerit, itā non multa loquar vobis, sed nō multū loquar vobiscū inquit. Vobiscū em̄ cum dixit, subaudiendum est manens p̄sentia corporali. Multa quippe & illis tunc locutus est, & nobis nūc loquitur, sed neq; cū illis manens multa locutus est, neq; nobiscū corporaliter manēs nunc loquitur, videlicet p̄sentia locali, vel cōuersatione visibili. Vnde & post aliqua dicitur: Pater cū essem cum eis, ego seruaabā eos quos dedisti mihi. Igitur iam non multa, inquit, loquar vobiscū, subauditur, corporaliter manens. Quā ob causam? Venit em̄ princeps mundi huius, & in me nō habet quicquā. Venit hie princeps malignus, princeps vel p̄positus mortis, & peccator antiquus, nisi qā cōtentione mortis meū cōgreditur. Sic inquit venit, & in me nō habet quicquā. Nō idcirco venit, nō propter hoc venire permittit, quod ego rapuerim vel iuste exoluere debeat qd ille est exacturus. Sed vt cognoscat mūdus qā ego diligo patrē, & sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Idcirco illū admitto mortis scēnatorē, vt cognoscat mundus, quia ego diligo patrē, & obediens illi per omnia pro omni mundo, sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Igitur q; venit ille princeps mūdi huius, stultā temeritatis & temerariē stultitiē est: q; aut incurtus eius sustinēs morior, voluntarium obedientiē pro omni mundo sacrificiū est. Tenuisti, inquit Psalmista, manū dexterā meā, & in volūtate tua deduxisti me, & cū gloria suscepisti me. Saluare em̄ brachium meū dexterum, id est, diuina potentia mea, & indignatio mea mihi auxiliari poterat, vt nō morerer, quē mihi auxiliā vt refurgā, sed mandatū patris, vera & immēsa charitas patris, quā habet circa salutē generis humani, tenet manū dexterā meā, vt nō me defendā mortē ve transiliā, & in volūtate sua deducet me, dicentē: Pater nō mea volūtas, sed tua fiat: qā nō qd infirma caro appetit, sed agendū mihi censeo qd exigit consiliū diuinitatis. Itaq; veniat qui nūc venit, princeps mūdi huius, vt cū in me nihil inuenerit, victus in certamine per vnū hominē iure so- ras eniciatur, sicut ecōtra per vnū hominē quē vicit, principatū mundi huius iure sibi obtinuisse videbat. Hoc factō cognoscat mūdus suz salutis experimēto, quia ego diligo patrē, & mandato ipsius subeo mortē, qui per nullā culpam acquisiui mihi ex Adam mortis hereditatē. Surgite eamus hinc. Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet, & tur-

Psal. 9
Psal. 109
Heb. 2
Iohan. 7
Cur diabo-
lus princeps
mūdi dicit
Psal. 72
Matth. 26

COMMENTARIORVM LIBER XI. CCLVII.

& turba cū eo cū lateris & facibus & armis, ne in angusto intra parietes cenaculi huius nos cōprehendāt, vobiscū nō sit libera effugiendi facultas: nolo em̄ quenq; ex vobis perdere, sed volo vt finant vos abire, surgite eamus hinc, ne vel iste, cuius diuersorio fructi sumus, apud quē pascha fecimus, vllā propter nos inquietudinē patiat. Ego sum vitis vera & pater meus agricola est. Omnē palmitē in me nō ferentē fructū, tollet eū: & omnē q; fert fructū, purgabit eū, vt fructū plus afferat. Ecce per similitudinē notā & visibilis rei, suz passionis demonstrat vilitatē, vt itā ex hoc mūdus cognoscere incipiat, cur mandatū dedit illi p̄, cur ad eū principē mūdi huius venire permittat, in quo princeps ille nō habeat quicquā, id est cur illū ad crucifigendū, vel occidendū tradat pater, qui nullā habeat mortalitatis causam: Ego sum vitis vera, & p̄ meus agricola est. Nōne inq; vitis cū sit nigrū, & hispidū, aridūq; corticis lignū, vt palmites suos latius extendat, & suauē in tempore suo botrū proferat, vino cor hominis latificatura: nonne inquit propter hoc agrico- la studio plantatur in terra, prius hyemis horrorem imbrūq; pastura molestias? Et ego vtiq; vitis vera sum, vera inquit vitis, scilicet ad distinctionē vitæ alienæ, id est gētis huius Sodomiticæ, de qua Moses in cantico suo: De vinea inq; Sodomoz, vinea eoz, & de suburbanis Gomoraz. Vna eoz vna fellis, & botrus amarissimū, Fel draconū vinū eoz, & venenū aspidū insanabile. Igitur me vitē adeo verā, vt is q; venit princeps mūdi huius (sicut paulo ante dixi) nō habeat in me quicquā. Idcirco pater meus agricola cœlestis, in hoc mūdo plātare, & sarculo passionis colere dignū duxit, vt palmites meos, quoz primū vos estis, latius extendā, & post horridā, quæ nunc instat tribulationis & mortis hyemē, suauem botrū, id est gratiā resurrectionis proferam, quo per fidem p̄ gustato, sponsa dicat in Canticis: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Quō aut nō nunq; vitis eodē ex stipite, tā sterilesq; & fructuosos palmites emittit, sed interim agricola sterilem amputat, omnēq; fructifex purgat, sic eadē ex fide vel confessione nominis mei, tam reprobis cōpluribus, q̄ electis pullulantibus pater meus, huius vitis agricola facturus est. Nam omnē palmitē in me non ferentē fructū, tollet eum: & omnem qui fert fructū, purgabit vt fructū plus afferat. Ecce Iudam filium perditionis palmitē inutilem, imo & damnosum vermem, radici huius vitis imminētē, videtis qualiter amputauit, traditū Satanæ, vt continuo deportetur in ignē gehennæ. Vos palmites residuos, qui hactenus fructum fertis aliquantulū, euangelizantes & curantes vbiq; veruntamen in vna tantum Iudæa: gentes vos inquit qui fructū plus afferatis, ecce purgat agricola participatione passionis & mortis meæ, vt compluti sanguine meo suauem excipiatis austrū, id est, spiritū sanctū, quem dat vobis in remissionē peccatorum. Hoc est quod sequitur. Nam vos mūdi estis, propter sermonē quē locutus sum vobis. Sermo quippe quem nunc erat locutus, sermo passionis & resurrectionis eius est, videlicet dū diceret: Vado parare vobis locū, & si abiero & parauero vobis locū, itez venio, & accipiā vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis, &c. Itemq; nunc nouissime dixerat: Pacem relinquo vobis, pacē meam do vobis: qā videlicet pax vel reconciliatio, qua deo sumus reconciliati, peccatoz remissio est. Hic aut sermo admixtus fidei mūdāt vos æque vt illos ab omnibus peccatis, quia profecto sermonis fides p̄cedens effectiua causa est, vt sanguis filij dei lauet nos à peccatis nostris. Vnde Psalmista & ipse lauāndus in sanguine Christi: Asperges me (inquit) hyssopo & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Per hyssopū quippe, quo palmitibus tu mor deponit, fides intelligitur sermonis huius, qua corda purificant, quo cū primo asperferis me (inquit) tunc demū lauabis me, & super niuem dealbabor. Igitur propter sermonem (inquit) quē locutus sum vobis, iam vos mundi estis, quia videlicet propter sermonē mortis, quā p̄nunciaui vobis, quā transeo ex hoc mundo ad patrē, & iam in mūdo nō sum, itā vos mūdi estis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes nō potest ferre fructum à semetipso, nisi māserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. O q; terribilē cum eis p̄sumptoribus humanæ potestatis inopiam, quā veram corporis ecclesiæ caput eius Christus dñs, commendat & defendit vnitatem: Manete (inquit) in me, & ego in vobis. Quid em̄? Vident sibi nimij assertores liberi arbitrij, non indigere auxiliantis & miserantis gratiæ dei, tanq; volentes & curretes, sua velocitate vitæ sempiternæ fructum comprehendere possint. Sed dicit: Sicut palmes nō potest ferre fructū à semetipso, nisi māserit in vite, sic nec vos nisi in me māseritis. Ergo p̄sumptores, & supbi palmites mali, horrida manu agricolæ iure tollendi estis: nisi omnē pulchritudinē omnēq; fructuū venustatem nō ex vobis, sed ex vitis intima radice procedere cōfessi fueritis. Itēq; & vos o schismatici, ab ecclesiæ corpore vos p̄cidentes, & proprijs adinventionū vestraz sarculis p̄cisi, nolite putare, q; vitalem fructū ferre possitis. Quis em̄ vitis & palmitum eius nesciat vnitatē? Quamdiu palmites in vite manent, tamdiu ascendētē per venas intimas genuinū radicis eius humorē bibūt, & viuūt, florētq; & flores fructū parturiūt. At vero si de-

CAP. XV
Iudaica
gens vitis
aliena.
Esa. 1
Deute. 32
Cantic. 1
Iohan. 15
Luc. 9
Psal. 70
Contra Pe-
lagianos,

vite palme excisus fuerit, ia boni succi eius particeps esse non potest, ideoque specie quidem palmitis habet, sed nec viuit, nec vsum habet aliud, nisi vt in igne mittat & ardeat. Hæc ergo ipfius dñi & discipulorum eius idonea similitudo data est. Quãdiu em̄ p vnitate fidei magistro cõcordat veritatis, mãdatũ dilectionis seruãtes, idipm̄ sentiendo oēs in Ch̄so manent, & singuli de spũ eius viuẽtes, internæ veritatis gratiã habẽt, viuĩtq; in salutẽ cõmuni cantũ illis, q̄dcũq; celebrãt sacramẽtũ in ecclesia Ch̄si, Ch̄s nãq; in eis loquit̄, & quicq; ab eis fit, à deo factũ, & spũ eius confirmatum esse recte creditur. ¶ At verò vbi dissentientes, sc̄q; per hæreses & schismata ab vnitate fidei diuidẽtes, à Ch̄so præcidunt, mortuũ est eorũ omne verbũ, & sacramentũ, & quicq; agere vident̄ infectũ, quicquid sacrificare putant, pollutũ est. De qualibus ap̄tus dicit: Habẽtes quidẽ speciẽ pietatis, virtutẽ autẽ eius abnegãtes, Verbi gr̄a, baptismũ aquæ visibiliter cõferre possunt, sed eũ in quo tota consistit virtus baptismi, sp̄m̄ sanctũ cõferre nequeũt. Eis tamẽ, qui ab illis baptizant̄, si reuertantur ad ecclesiã catholicã, nõ repetitur lauacrũ carnis, si tm̄ baptizati sint in noĩe patris, & filij, & sp̄s sancti, q̄d multi hæretici & hæresiarchæ fecerũt, & alio nihilominus erroris feramẽto p̄cisi sunt. Non inquã eis repetit̄ baptismus aquæ visibilis, sed tm̄ per catholicẽ fidẽ dei professionẽ, perq; sanctæ ecclesiæ reconciliationẽ, veræ viti, i. Ch̄so inserunt̄, & ita sanctum accipiẽtes dilectionis sp̄m̄ virescunt, & fractũ salutarẽ facere possunt. ¶ Igitur à vite & manentibus palmitibus sumpta similitudine, sui discipulorumq; secũ manentũ in vno dilectionis sp̄s: Manete, inquit, in me, & ego in vobis, videlicet sicut palmitis manet in vite, vt maneat pinguedo vitis in palmitibus. ¶ Nõ em̄ q̄ genuinus humor vitis in palmitibus se diffudit, idcirco palmitis in vite manet, sed quia palmitis manet in vite, idcirco vitis illos participes efficiat pinguedinis suæ. Ita nimirũ nõ q̄ sp̄s dilectionis de vera vite Ch̄so in cõctos palmitis suos diffundit, & vniuersam ecclesiã toto orbe plãtatã gr̄a sempiternę fructuositas onustat charismatibus: nõ inquã idcirco singuli palmitis i eadẽ vite manemus, alioquin nunq; aliquis p̄cideret, quia nunq; deest huic viti pinguedo sancti sp̄s, sed q̄ singuli p vnus veræ & catholicæ fidei cõfessionẽ in Ch̄so manemus, idcirco sp̄s eius omnes participes sumus, & viuĩt omne sacramentũ, q̄dcũq; nos, imo ipse p nostrũ ministerium operat̄. Recte ergo nõ ait, maneat ego in vobis, & vos in me: sed prius, manete inquit in me, deinde, & ego in vobis, & vt plenius notũ faciat, q̄ vere necessariũ sit nobis manere in illo, vt maneat ipse in nobis: sicut palme inquit, nõ potest ferre fructũ à semetipso, nisi mãferit i vite, sic nec vos, nisi in me mãseritis. ¶ Eant igit, & fructũ ferre gestant̄ plãtaria mortis, & surculi æternis ignibus deputati, Cherintus videlicet & Arrius, ceteriq; ficti, q̄ sp̄s disciplinae sanctus effugit. Nã quicq; apud eos agitur, quodcũq; quasi sacrũ vel sacramentũ celebrat, tam vero verbo vitæ & spũ veritatis caret, q̄ vere palme, nisi mãferit in vite, fructũ ferre nõ potest, q̄ vere manus abscissa à corpore, viuere vel operari nõ valet. Sequitur. ¶ Ego sum vitis, vos autẽ palmitis. ¶ Idcirco repetiuit, q̄d iã ante dixerat: Ego sum vitis, ut manifestius exprimeret, q̄d nondũ fecerat, q̄s uellet intelligi palmitis. Nã supra dixit: Ego sum vitis, p̄f meus agricola est, nũc autẽ, Ego sum inquit vitis, vos palmitis. Et adiecit. ¶ Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ, q̄ sine me nihil potestis facere. ¶ Propterea dixi inquit, manete in me, & ego in uobis, q̄ qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ. Idcirco inquit dixi manete in me, q̄ sine me nihil potestis facere. Parũ est autẽ, eũ palmitem qui nõ manet in vite, nihil posse facere. Sed quid? ¶ Si quis in me non mãferit, mittetur foras, sicut palme & arefcet, & colligent eum, & in igne mittent, & ardet. ¶ Non solũ nihil facit palme excisus, sed & de illo nihil fit, Verbi gratia, non nasculũ aut paxillus, uel cuiuslibet artis, aut operis instrumentũ, nec omnino quicq; est propter q̄d illum sumere libeat artificẽ lignariũ. Vnde ad prophetã Ezechielem dominus dicit: Fili hominis, qd fiet ligno uitis ex oibus lignis nemorũ, quæ sunt inter ligna syluarũ: Nunquid tollitur de ea lignũ ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcũq; uas? Ecce igni datũ est in escã. ¶ Huic sententiæ prophetiæ cõsentit Apostolus, non ut existimauit Nouatus, pœnitentiæ remediũ, lapsis denegãt, sed difficultatẽ renouationis eorũ, qui alta sapiẽtes, de hac uite præcisi, & hæresiarchæ facti sunt, terribiliter pronũciãns: Impossibile est em̄ (inquit) eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiã donum cœlestẽ, & participes facti sunt sp̄s sancti, gustauerunt etiã nihilominus bonũ dei uerbum, uirtutesq; seculi uẽturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiã, rursus crucifigẽtes sibimetipsis filij dei, & ostẽtũ habentes. Quã enim hic aliã desperationẽ pœnitentiæ docet Apostolus, nisi ipsam de qua ad Titũ scribẽs: Hæreticũ (inquit) hominẽ post unam & secundã cõmonitionẽ deuita, sciens, q̄ subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, eũ sit proprio iudicio condẽnatus. ¶ Igitur de illo, q̄ se ab unitate ueræ uitis, id est Christi præcidit, hæreticus uel hæresiarchæ factus, uno ore pariliq; sensu cõsonant Ch̄s, propheta, & Apostolus, Christus em̄, si quis in me nõ mãferit inquit, mittet foras sicut palme, & are-

2. Cor. 13
Matth. 10

1. Timot. 3

Sapientia

Ezech. 17

Locus Pauli de hæreticis lapsis, male intellectus a Nostrato.

Hebr. 6

Tit. 3

scet. Et colligent eum, & in ignem mittet, & ardet. Propheta autem: Nunquid (ait) tollitur de ea lignũ, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datũ est in escã. Deniq; de illo q̄ nunq; uis, i. Ch̄sianæ fidei professus est sp̄m̄ siue decorem, idem quod de agresti ligno sperari potest, i. quod aliquod vas fieri, aut paxillus possit fabricari uilis domui dei. ¶ De illo uero, q̄ insertus eidẽ veræ viti bonũ radicis eius succũ gustauit, & particeps (sicut iã dictus Apostolus ait) factus est sp̄s sancti, gustando bonum dei uerbum, uirtutesq; seculi uẽturi, de illo (inquam) cum præcisus uel prolapsus est. Hoc solum restare putandũ est ut colligat, & in ignem mittat, & ardeat, q̄ uidelicet iuxta alium euãgelij locum, tale eius p̄cũ est, quod non remittat, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Hęc de palmitis illo, q̄ præcisus & proprio iudicio condẽnatus est dicta sint. Quid econtra, de illo uel de illis palmitibus q̄ in vite manet? Ait: L Si mãseritis in me, & uerba mea in uobis mãserint, q̄dcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. ¶ Paulo ante dixit Manete in me, & ego in uobis, nũc parua uerba cõmutatione, nõ em̄ ait, si mãseritis in me, & ego in uobis, sed si mãseritis in me & uerba mea in uobis mãserint, ita dicẽdo aperuit, quõ in suis maneat ipse discipulis. Nã cum Ch̄s uerbum dei, & caro nostra sit, si uerba, i. fides uerbi incarnati, in nobis mãserint, profecto ipse Ch̄s manet in nobis, sicut Ap̄tus testat̄ habitare Ch̄m per fidem in cordibus nostris. Ergo quod dixerat: Manete in me, & ego in uobis, hoc repetiuit, dicẽdo: Si mãseritis in me, & uerba mea in uobis mãserint, ut huius vnitatis, mutuaq; in inuicẽ mansionis præmium subnecteret, dicẽdo: quodcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. ¶ Quæ promissioe qd̄ scrupulũ uobis moueat cogitantibus uel sciẽtibus multa petere si deles Ch̄s, quæ tm̄ non fiant eis, memoriter tenendũ est eũ dixisse: Ego sum vitis, vos palmitis, & idcirco scdm̄ multitudinẽ uitis & palmitũ eius, hoc ut cœtera quæ iam dixit esse ne omne grãm sui uiroris, oẽm uirtutẽ suę radicis in eos trãfundit, & per singulos dispersat, totumq; ex illis fructum suum depẽdere facit. Quæ autẽ gr̄a, quæ uirtus est in radice uitis huius, i. Ch̄s filij dei, nisi ois plenitudo septiformis sp̄s sancti? Ergo sicut palmitis à vite nihil aliud, nisi qd̄ h̄ vitis in se, expectare uel accipere p̄nt, sic isti palmitis rãnales, à uera vite, quæ Ch̄s est, nihil nisi qd̄ habet ipsa uitis, uel petere debent, uel accipere p̄nt. Igitur si mãseritis (inquit) in me, & uerba mea in uobis mãserint, q̄dcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis, i. nõ in auro & argẽto, sed in oĩi uerbo, & in oĩi scia diuites eritis, & nõ cõcupiscẽtia carnis, sed omne donum sp̄s sancti, q̄ omne datũ perfectũ, qd̄ defursum est, descendẽs à patre luminũ, petẽtes, ex me accipietis, i. diuini timoris gẽmulas, pietatis pãpines, scia flores, fortitudinis botros, maturas consilij uuas, intellectus torcularia, sapia apothecas. Talium quicq; petieritis, q̄ ad me ueram uitẽ pertinet, q̄ gr̄a & ueritatis diuitiæ sunt, fiet uobis, ita ut fructus gr̄arum oĩm, tanq; botros de magnis palmitibus dependẽtes, totus miret orbis. Quicq; his septẽ sancti sp̄s donis abundantius est, fructuosum non est, & ad uinum salutis non p̄tinet, sed à natura uitis alienum est, & idcirco manentibus in vite palmitibus cupiẽdum aut petẽdum nõ est, neq; illis fieri debet. Vnde autẽ rãna pronã indulgẽtia, ut quodcũq; uolueritis, petetis, o palmitis boni, & fiat uobis? Sequitur. ¶ In hoc clarificatus est p̄f meus, ut fructũ plurimũ afferatis, & efficiamini mei discipuli. ¶ Inde (inquit) tanta patris largitas, ad faciẽdũ uobis quodcũq; petieritis, q̄ uidelicet hoc ad laudẽ & gloriam noĩs eius proficit, si uos tanq; palmitis boni fructum plurimũ afferatis. ¶ Et ad hoc ipsam efficiamini mei discipuli, i. imitando me dñm, & magistrum uestrum, q̄ cum innocens sim, ita ut nihil in me habeat princeps huius mundi (ut supra dixi) rãnam morior sicut pater mandatum dedit mihi, ut q̄ uera sum uitis, moriendo fructificem mundo uinũ optimũ, quo in æternum lætificetur cor hoĩs. Hoc (inquã) ad gloriã & laudẽ patris proficit, ut & uos eodem modo factum plurimũ afferatis. Est autem ipse uoluntarius & exaudibilis in omni re, quæcũq; petis ad gloriã noĩs sui. Quõ ergo non facit uobis quodcũq; petieritis, hoc intendẽtibus, ut ad clarificandum eum fructũ plurimũ afferatis. Plane faciet ita affarim, ut nullum gr̄a uobis desit instrumentum, ad fructificandã salutẽ mundi, ad dilatandã gloriã dei, ad testificandã grãm & ueritatẽ filij dei. Vnde hoc? ¶ Ait: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. ¶ Ac si dicat sicut per multã dilectionẽ p̄f me misit, meq; ueram uitem in hoc mũdo plantauit, sic & ego p eandẽ dilectionem mitto, & expando p mundum uos palmitis meos, ut fructũ plurimũ afferatis. Cuius nãq; dilectiois est, q̄ p̄f filio mandatu dedit, venire ad agones passiois, eundẽq; obedientẽ usq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis, exaltauit & donauit illi nomẽ, qd̄ e sup oĩe nomẽ, ut in noĩe Iesu oẽ genu flectat, cœlestiũ, terrestriũ, & infernorũ, eiusdẽ dilectiois e, q̄ idẽ filius discipulos suos in mũdũ uniuersus p̄dicare mittit euãgelii oĩ creature. Vñ sint añ reges & p̄fides trahẽdi, & morte afficiẽdi, ut eiusdẽ sp̄s dulcedie q̄ plena e uitis, cõsortes q; palmitis uiuificati, fructũ faciãt æternę salutis. Ergo sicut dilexit me p̄f (inquit) & ego dilexi uos.

Ezech. 17

Hebr. 6

Eph. 5

Iaco. 3

Psal. 103

Roma. 8
Philip. 2
Matth. 23
Marc. 16
Luc. 23

Manete in dilectione mea. Manete. i. pfeuerate. f. diligēdo inuicē habēdo vnū spm̄. & vnā fidē quæ operat per dilectionē. Dixi em̄ vobis, q̄a pater meus agricola, oēm palmitem in me nō ferentē fructū, tollet eū. Ne ergo tollat vos hic agricola, ferēdo fructū. i. diligēdo inuicē, manete in dilectiōe mea, contēdite nō excidi a me vite vera. Quid em̄? Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea, sicut & ego patris mei præcepta seruauai, & maneo in eius dilectiōe. Præcepta mea quæ licet multa sunt, in hoc verbo inſtauranti: Diliges proximū tuum sicut teipsum, præcepta (inquā) mea si seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea. Forte dicat q̄s: Cū ipsa dilectiō præceptū sit, quō nūc dictū est? Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea. ¶ Diuisione nāq̄ oīs iustitiæ fecisse videt, vt totius pars altera dilectio dei, altera pars præcepta sint. Ad hæc in quā: Reuera iustitia q̄dam totum est, partes autē eius duæ sunt, altera videlicet dilectio dei, altera dilectio proximi. In his duobus mādatis ita vniuersa lex p̄det & propheta, vt vita actiua tota in dilectiōe proximi, vita cōtēplatiua in dilectiōe p̄det dei. Dilectio nāq̄ dei cōtēplatiua magis in hæret, dilectio proximi exterioris vite actibus incūbit. Deus em̄ Moſi in mōre duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis cōscripta erāt decem præcepta legis, tria in vnā tabula, ad deū pertinentia, f. nō habere deos alienos, non facere idolū, neq̄ vllā similitudinē, nō sumere nomē dñi inuani; septē vero in altera tabula, p̄tinentia ad proximū; quorū primum est: Honora patrē tuū & matrē tuā, secundū: non occides, tertiu: non mœchaberis, quartum: non furtū facies, quintū: non falsum testimoniū dices, sextū: nō cōcupisces vxorem proximi, septimū: nō cōcupisces rem proximi tui. Ita ad primū præceptū, qd̄ est dilectio dei, tria p̄tinent, quæ & dñs in euangelio sic exp̄ssit, dicēdo: Diliges dñm deū tuū, ex toto corde tuo, & ex tota aīa tua, & ex tota mēte tua: ad alterū vero præceptū. i. ad dilectiōem proximi, septē respiciūt p̄ docentia quō viuas inter hoīes. ¶ Igit si præcepta mea seruaueritis inquit, i. quæ ad dilectiōem proximi p̄tinent, vitamq̄ actiua perficiat, & ita dilexeritis inuicē, manebitis in dilectiōe mea. f. in dilectiōe dei, quæ vitā cōtēplatiua perficit, ad quā sic non puenit, nisi p̄ actiua vitā, sicut ad dilectiōem dei nō ascēdit, nisi per dilectiōem proximi. Itaq̄ si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea. ¶ Operatiū est vt in cæteris, ita & in hoc dicto iustissimā perpendere autoritatē docentis, q̄a sit atim subiungit: Sicut & ego patris mei præcepta seruauai, & maneo in eius dilectiōe. Dignū quippe & æquū est, vt cuius magistri opa iure laudant, eiusdē dicta quoq̄ suscipiant: sicut ecōtrario, cuius vita despiciat, restat vt eius etiam p̄dicatio cōtēpnat. ¶ Quam vero laudabiliter præcepta patris p̄ceptor iste primus seruauerit, iam dudū totus orbis canit, cum Ap̄to dicente: Humiliauit semetipsum, factus pro nobis obediens vsq̄ ad mortē, mortē autē crucis. De qua obediētia sua, paulo superius, cum dixisset ipse: Venit em̄ princeps huius mundi, & in me non habet qcquā, statim subiungēs: Sed vt cognoscat (inquit) mundus, q̄a ego diligo patrē, & sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Igit æquū est, & vt hūc magistrū decet, vt p̄cipiat, q̄a videlicet dignitas vel autoritas p̄ceptionis in aperto est, dū facit ipse prior q̄a iubeat. Dicat itaq̄: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea, sicut & ego patris mei præcepta seruauai, & maneo in eius dilectiōe. ¶ Notandū vero, q̄ cū dicat, sicut nō æqualitas dilectiōis vel obediētis p̄cipit, quā assequi cunctis impossibile est hominibus, sed similitudo quātulacūq̄ vel imitatio requirit. Quō em̄ in obseruatiōe p̄cepto rū patris illis p̄t æquari, q̄ p̄ctm̄ nō fecit, nec inuētus ē dolus in ore eius. Quō imitator em̄ tiri valeat quantitatē dilectiōis eius, cui dñs in psalmo: Dilixisti iustitiā & o disti iniquitatē propterea vnxit te deus tuus oleo lætitiæ p̄ cōfortibus tuis? Sic nēpe dictū est p̄ cōfortibus tuis, vt intelligas nullū, obediētia vel dilectiōem filij dei assequi posse æqualiter, q̄ singulariter & patrē dilexit atq̄ dilectus est, & nos pximos suos prior dilexit, imo pro magna dilectiōe proximus nobis factus est. Sequitur: Hæc locutus sum vobis, vt gaudiū meū in vobis sit, & gaudiū vestrū impleat. ¶ Vobis (inquit) de abscessu meo non gaudētibus, sed lugētibus, & flentibus hæc locutus sum, dicēs: Si diligeretis me, gauderetis vtiq̄, q̄a ad patrem vado, q̄a pater maior me est, &c. vt quēadmodū dulcedo vitis in palmitibus ē, ita & gaudiū meum in vobis sit. ¶ Quod est em̄ gaudiū in præſenti tribulatiōe, & tristitia anime vestræ, in hoc agonis mei sanguineo sudore: quod (inquā) gaudiū meū nisi spūs sanctus? Per spm̄ nāq̄ sc̄m̄ meipm̄ offero hostiā immaculatā deo p̄fi, vt sanguis meus em̄ det vos ab opibus mortuis, ad seruiendū deo viuētī. Et in hac oblatiōe inenarrabiliter gaudet deo, vt merito de hoc gaudio meo dictū sit: Egredimini filij Sion, & videte regē Salomonem in diademate, quo coronauit eū mater sua in die desponsationis eius, & in die lætitiæ cordis eius. Vt ergo hoc gaudiū meū in vobis sit, vt mihi & congaudendo cōpati, & cōpatiēdo cōgaudere sciatis. Iccirco hæc locutus sum vobis, tanq̄ vitis succi mei lætitiā generatiōis effundere palmitibus meis, & vt gaudiū vestrū non frustra deceptū sit, sed impleat in apothecis æternæ iocunditatis, risum mundi huius deputabitis errore, & gaudio eius dicetis

Matth. 22

Ezech. 34

Exo. 20

Matth. 22

Vita actiua & contem. platiua in dilectione

Philip. 2 Iohan. 13

Petr. 2

Psal. 44

I. Iohan. 4

Gaudiū vestrū in tribulatiōe est spiritus sanctus. Luc. 22 Heb. 9

Cant. 3

etis, quid frustra deciperis? Vos autem sine errore ridebitis, & gaudium vestrum non decipietur, neque enim tolletur a vobis. Sed quænam sunt præcepta, de quibus dixi vobis? Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea? Ecce dico vobis: Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. ¶ Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt aīam suā ponat q̄s pro amicis suis. ¶ In Canticis canticorum sponsa dicit: Introduxit me rex in cellam vinariam, nisi quando moriendo torcular calcans, scripturam suam in cellam vinariam introduxit, nisi quando moriendo torcular calcans, scripturam suam impleuit, & resurgendo vt easdem scripturas intelligeret, sensum eius aperuit? Ecce idem cum dixisset: Ego sum vitis, & pater meus agricola est. Itemq̄: Ego sum vitis, vos palmites, miro modo vinum suum bibere volentibus, charitatem ordinauit. Sunt nanque duo præcepta charitatis, videlicet amor dei, & amor proximi. Sed vt superius iam dictum est, ad amorem dei non peruenitur, nisi per amorem proximi. Dixit ergo paulo supra: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei præcepta seruauai, & maneo in eius dilectiōe. Et quasi quæres quæ sunt illa præcepta, quorum obseruatio nos efficit manentes in sua, vel patris dilectiōe, ecce subsecutus ait: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Dilectio nāq̄ in inuicem, amor proximi est, per quē peruenitur ad amorem dei, & talis est ordo charitatis, vt diligere non possis deum, nisi diligas proximū. Qui em̄ non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt quō potest diligere? Ergo præceptum meum (inquit) de quo dicebam vobis: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiōe mea, præceptum (inquā) meum, hoc est, vt diligatis inuicem. ¶ Quare autem illic pluraliter præcepta mea, hic vero singulariter, hoc est, inquit, præceptum meū? Videlicet, q̄a omne mandatū de sola dilectiōe est, & oīa vnum præceptum sunt. Multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectiōis. Nam non adulterrabis, non furtum facies, non occides, non falsum testimoniū dices: Et si quod est aliud mandatū (inquit) Apostolus) in hoc verbo instauratur: Diliges proximū tuum sicut teipm̄. Igitur sapiens & bene disertus præceptor, suauiter & rite disposito ordine docendi, post quā ita proposuit: Si præcepta mea seruaueritis &c. nūc addit quod iure assumas, & dicit: Hoc est præceptū meum, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Quod deinceps rōnabiliter edisserit, tandemq̄ more concludentis illaturus est, dicēs: Hoc mando vobis, vt diligatis inuicē. ¶ Primum, dilectionem ipsam, quam præcipit, breuiter & copiose, vt oportet, ipse diffinit, dicēdo: sicut dilexi vos. Nom̄ in q̄ppe dilectiōis æquocum est. Est em̄ quædam dilectiō qua proximis diligimus iniusti, f. per affectiōem cognationis & carnis. Quæ profectō dilectiō, quamuis in illa, sancta nobis eloquia non contradicant, multum tamen ab hac dilectiōe differt, q̄a videlicet aliud ē, quod sponte impendit naturæ, aliud quod præceptis dñicis debetur obedientiæ. Modum ergo diffiniens deo placitæ, & merito coronandæ dilectiōis, adiecit statim: sicut dilexi vos, & quasi digito protinus suam ostendens dilectiōnem, de qua dixerat: sicut dilexi vos, ait continuo: Maiorem hac dilectionem nemo habet vt animam suam ponat q̄s pro amicis suis. ¶ Ergo palam faciebat, quomodo vel quātem diligeret nos, tanq̄ si apertius dixisset: Vsq̄ ad mortē diligite inuicē, q̄a ego vsq̄ ad mortem dilexi vos. O fidelem sermonem, & omni acceptione dignum, quem vere multi reges & prophetae vel iusti voluerunt audire, & non audierunt. Quid enim scriptum est in Malachia: Dilixi vos dicit dñs. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau? Jacob, dicit dñs, & dilexi Jacob, Esau autem odio habui? Et posui Seyr montem eius in solitudinē & hæreditates eius in dracones deserti. Ecce hic in euāgelio suo, dilexi vos (inquit) idem dominus. Et tanquam iterum diceret ei: In quo dilexisti nos? nonne (inquit) ego pro vobis pono animam meam? Hoc em̄ æquipollenter asseruit, imo & magnificentius atque affectuosius expressit, dicendo: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt aīam suam ponat q̄s pro amicis suis. Igitur hoc magnum & mirabile est, cunctisq̄ inauditum seculis, q̄ magnitudo dilectiōis filij dei circa nos extenta, vsq̄ ad mortem pertingit, maxime, q̄a cum esset immortalis, illam in qua mori posset naturam, propter nos assumpsit. ¶ Veruntamen nec illud prætereundum est, q̄ cū dicere potuisset pro inimicis suis, dicere maluit, pro amicis suis, videlicet vt suauitate locutionis, dulcedinem in auditoribus sensum infunderet eiusdem, quam illis mandabat dilectiōis, Vere em̄ dicere poterat pro inimicis suis testante Apostolo, qui ait: Commendat autem suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo magis igitur conciliati sumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati nunc salui erimus in vita ipsius. Ergo non q̄a iam erant amici, sed q̄a nunc eo patiente fiebant amici, dixit pro amicis suis. Nam quasi obijceretur, cur eos dixisset amicos, q̄ cum homines essent, erant vtiq̄ filij iræ, sicut & cæteri propter Adam, & reconciliatione indigebant, statim intulit:

Ecc. 2

Cant. 3

Esa. 67

I. Iohan. 3

Oīa p̄cepta vnum p̄ceptū sunt dilectionis.

Roma. 13

Maxima dilectio Christi ergo nos. I. Timot. 1. Luc. 10. Malach. 1

Christus pro inimicis animā posuit, vt eos amicos deo faceret. Roma. 5

Ephe. 2

LVos amici mei estis, si feceritis quae praecipio vobis. Si inquit vos (sicut supra dixi) tanquam palmites in vite, ita in me manseritis, & ego in vobis, & ita feceritis quae praecipio vobis, iam vos ex hoc amici mei estis, iam deo reconciliati estis, iam dei filij estis, & omnino servilem conditionem exuperastis. Amplius autem ad hunc sensum valet quod sequitur: Nam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quae cumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Igitur cum propter mansuetudinem dicit: Maiorem hac dilectione nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis: poterat propter veritatem & iustitiam dicere: pro inimicis suis. Non enim a nos amici eramus: Icirco ille animam suam pro nobis posuit, sed quia pro nobis ille animam suam posuit, iccirco nos facti amici dei, id est, deo sumus reconciliati. Proinde cum dixisset: Vos amici mei estis, ne nescirent homines, quod gratia, non meritis facti sint amici, ait: Nam non dico vos servos. Quare? Quia servus nescit (inquit) quid faciat dominus eius. Notandum quia non dixerit: Quia servi mei nesciunt quid faciam ego, sed servus nescit quid faciat dominus eius. Non enim parva distantia est, cum relatiue dicitur servus domini, & cum absolute, ait dominus idem cum diceret: Servus non manet in domo in aeternum, non utique dicit servus meus. Ergo cum dicit: Nam non dico vos servos, profecto idem est, ac si dixisset, iam non dico vos inimicos, quod maxime ex opposito comprobatur. Sequitur enim: Vos autem dixi amicos. Igitur cum & superius dixerit: Amen amen dico vobis, non est servus maior domino suo, profecto quod nunc ait: Quia servus nescit quid faciat dominus eius, de illo seruo suo, qui non manet in domo in aeternum, id est, de seruo peccati, qui non potest esse refuga dei, plane iste servus nescit quid faciat dominus eius, cuius ipse, velit, nolit, dominus permanet subiugatus. Vos autem scitis, quia omnia quae cumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Quid est, quae cumque audiui a patre meo, nota feci vobis? Nunquid cum homines sitis, quamvis amici, omnia scire potestis, quae cumque scio ego vni genitus filius dei? Non utique hoc putandum est. Nec enim dico, omnia quae cumque scivi, sed quae cumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Haec ego a sapientibus & prudentibus abscondi, & revelavi vobis, quia parvuli estis. Illis namque excusatis & induratis, sicut praedixit Esaias, ne videant oculis, & intelligant corde, & convertantur, & sanem eos, vobis ego aperio sensum, ut intelligatis scripturas, notumque sit vobis, quod ego audiverim a patre meo mandatum sic faciendi. scilicet, quod ille posuerit in me iniquitates omnium vestrum, ut languores vestros ferrem, & peccata vestra portarem, & ego audiens, id est, obediens illi factus sum propter vos usque ad mortem, mortem autem crucis. Recte igitur iam non dico vos servos, quia cognovistis veritatem, & veritas liberabit vos. Proinde & hoc vobis dico: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat. Non (inquit) iccirco vos dixi amicos, quod vos me elegeritis, sicut reges gentium, & qui potestatem habent super eos, a suis eliguntur amicis, quibus perinde debitores sunt, quia cupitum non nisi per ipsos poterant obtinere imperium. Ego autem prior elegi vos, & in hoc est dilectio, non quasi vos dilexeritis me, sed quia ego prior dilexi, & elegi vos. Quomodo non palmites vitem constituunt, sed vitis palmites emittit, & illud in eos diffundit, unde fructum faciunt: sic vos non me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis & fructum afferatis, & fructus vestri maneat. Hoc sane quod nunc demum adiecit & fructus vestri maneat, supradictam vitis & palmitis eius similitudinem longe exuperat. Fructus enim vitis & palmitum insensibilium non manet, sed cito transit, nec ob aliud in aposthecam reconditur, nisi veterascat, & cum suavitate bibendo brevis, licet commodiore, usu mortalium transeat, fructus autem vitis huius, & palmitum rationalium profecto manet gloriosus in vitam aeternam. Unde gratulabundus quidam palmes, magnus & opulentus scilicet Paulus apostolus ait mansuris fructibus suis. Quia gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die domini nostri Iesu Christi. Ergo ne parum esset quod ait: & fructum afferatis, recte adhuc addens: & fructus vestri maneat inquit: Amplius autem: Et quodcumque petieritis patrem in nomine meo det vobis. Summus hic amicitiae usus est vobis amicis quos iam non dico servos, sed amicos meos; summus (inquam) hic fructus vel usus est, ut quodcumque petieritis vos mei palmites, nunc interim dum extendimini pro torcularibus & maturis fructibus, torquemini plorantes & gementes, postulante pro vobis spiritu gemitibus inenarrabilibus, id est, faciente vos inenarrabiliter gemere in orationibus quodcumque (inquam) petieritis patrem in nomine meo, det vobis abundantius, quam petitis, aut intelligitis, scilicet, quod oculus non vidit, & auris non audiuit, quae praeparavit deus diligentibus me, & manentibus in me palmitibus meis.

De seruo duplex modus loquendi in scripturis Esa. 49 Iohan. 8

Iohan. 13.

Matth. 11 Iudaei serui apli amici

Esa. 63 Philip. 2 Iohan. 8

Luc. 22

Fructus vestri maneat

1. Cor. 1

Roma. 8

1. Cor. 2

Orum quae haecenus de dilectione dicta sunt, complexio vel conclusio tandem inferit, cum dicit: Haec mando vobis, ut diligatis invicem. Quia si precepta mea servaueritis, manebitis in dilectione mea. Hoc autem est preceptum meum, ut diligatis invicem. Igitur haec mando vobis, ut diligatis invicem. Eccc ipsa litera supradicta exigit, ut sicut superius iam dictum est, in vno precepto dilectionis omnia simul diligens lector intelligat precepta recte viuendi. Nam & supra singulariter, hoc est, preceptum meum, & hic pluraliter de eodemque dilectionis precepto dixit. Si quidem hic & illic subiunctum est, ut diligatis invicem. Sequitur: Si mundus vos odit, scitote, quia me prior vobis odio habuit. Praemisso dilectionis mandato, de quo plurimum disseruit, recte nunc demum pressuras pronuntiat electis & dilectis suis, quas in mundo reprobo & odibili sint habituri. Praeposita namque velut in fundamento dilectionis firmitas pondus pressurarum portat, ita ut euntes a conspectu concilij gaudere possint, quod digni habeant pro nomine Iesu contumeliam pati. Itaque recte & ordinarie post illa, quae iam de dilectione dicta sunt, nunc demum amicis meis, huic mundo exortio, confidentiam atque pseuerantiam persuadet in his, quae ab isto inimico suo, mundo sunt passuri: Si (inquit) mundus vos odit, scitote quia me prior vobis odio habuit. Mira consolantis adhortatio. Quid enim valet dilectoribus Christi scia haec, ut recte pro magno dicat eis, scitote quia me prior vobis odio habuit? Multum per omnem modum, Consolant enim sese serui fideles tanti domini gloriosa conscia, vobis habentes testimonium, ipsum mundi odium, quod non de mundo, sed ex mundo sunt. Nam protinus subiungit: Si de mundo fueritis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Proinde & si velit mundus diligere, dilectio eius fugienda, & odium eius amatoribus Christi appetendum est. Odium namque mundi, testimonium reddit amicitiae dei. Unde hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Si quis voluerit amicus esse huius mundi, inimicus dei constituitur. Duae namque sunt generationes, una dei, altera mundi: huius duae civitates, altera dei, altera diaboli, quae simul exortae ab initio procurrunt usque ad finem seculi, semper sibi invicem adversantes odio implacabili. Earum inimicitiae primus in duobus fratribus Abel & Cain, manifestae factae sunt, & ita pertinaciter sibi adversant, ut nullus eodem tempore utriusque amicitiam gerere possit. Quoties apostolus dicit Corinthiis: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae autem participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? aut quae pars fidei cum infidelitate? Quae autem convectio Christi ad Belial? &c. Igitur si odit vos mundus inquit, hoc scitote, & haec vobis scia pro testimonio simul, & pro consolatione sit, quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo. Hoc (inquam) scientes consolamini, quia mundo non semper vos odio habere vacabit, nec ista odij licentia diu constans erit. Stabitis enim potius vos postmodum in magna constantia adversus eos, qui nos angustiauerunt. Videntes turbabunt timore horribili, & mirabunt in subitatione in sperata salutis, & gemetes pro angustia spiritus, dicent intra se, penam agentes: Hi sunt quos aliqui habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Non insensati estimabamus vitam ipsorum insaniam, & sine illo sine honore, quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Haec scitote, simulque memoriter tenete, quia mundus me prior vobis odio habuit. Quid hoc ad res sequitur? Mementote sermonis mei, quae ego dixi vobis: non est servus maior domino suo. Illa namque odij quae prior ego passus sum, scia & ista huius sermonis mei memoria, vestra vos obliuiofam verberabitis impatientiam, & teneras propriae voluntatis redarguetis delicias. Quid enim? Nunquid scientes vel reminiscetes ea quae dixi, in contumelijs & persecutionibus quae vobis accident, admirabimini? Nunquid de domino spinis coronato, purpuraque irrisoria induto, vos serui mei gemmata diademate, purpuramque serio vestiendam appetere audiebatis? Nunquid talis est ordo legitima curiae, ut rege colaphizato, conspuo, & exalato, serui eius altis coram in theatro sellis insideant, & eisdem manibus, quae dominum sic afficiunt, sibi hinc applaudi frudeant? Non ita est? Sed quid? Si me persecuti sunt, & vos persequentur? Si sermonem meum servauerint, & vestrum servabunt? Profecto haec inimicitiae consuetudo est. Qui enim dominum persequuntur, quos servos eius fidelitati studentes, non persequantur? Palam autem vobis est, quia sermonem meum non servauerunt, quia persequuntur, & occidunt me. Scitote ergo, quia nec vestrum sermonem servabunt, sed persequentur vos, lapidabunt, crucifigent, & occident vos, & expellent de civitatibus suis, & ita fugietis de civitate in civitatem, stentes & constitentes, quod peregrini sitis & advenae super terram, non habentes hic manentem civitatem, sed futuram iniquitates vestras

Per dilectionem omnia sustulerunt fortiter Apli Acto. 5.

Qui amicus est deo, inimicus est mundo Iohan. 3 Gene. 4.

1. Cor. 6

Sapient. 7

Domino passus servus patitur non recusat

Nomē Chri
oia aduers
sa sanctis le
cia reddit.

Thren. 4

Galat. 4

Roma. 10

Vera scien
tia charitas
est
1. Cor. 8

Esa. 24

Esa. 43

Iohan. 8
Deu. 17. 19

Deu. 18

Psal. 92

vestris etiam parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis incogniti, à quibus ad mortem quoque trademini, & ita propter me tale dñm vestrum sibi exosum, oibus odio eritis. Sed hæc oia faciēt vobis propter nomen meū, q̄a nesciunt eum q̄ me misit. Ecce iteꝛ quāta est cōsolatio dicētis: Sed hæc oia faciēt vobis propter nomen meum, i. propter nois mei odiū. Magna plane & diligentibus ad formandā patientiā sufficiens. ¶ Nam dilectorem Chri angunt q̄ dem hoim odia, fatigant opprobria, molestāt maledicta, affligunt rerum dāna, vel etiā corporis tormēta, sed hæc oia temperat, & leuia reddit festiua p̄miorē securitas. Gloriosa nanq; nois Chri dignitas, propter quod hæc patiunt, opprobria condecorat, maledicta sanctificat, damna in lucra, tormēta in magnā spei vertit delicias. Recte igitur prænuntiat p̄secutoribus, sed hæc omnia (ingt) faciēt vobis propter nomen meum. Quare aut tantum habent vel habebunt nois mei odium, vt hæc oia faciant propter nomen meū. Videlicet, q̄a nesciunt eum q̄ me misit. Nesciūt inquam, i. scire nolunt. Nam ne ignorantia veniale, siue excusabile putes, audi q̄ sequit. L. Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc aut excusationē nō habent de peccato suo. Qui me odit, & patrē meum odit. ¶ Ne (inquā) istoz, de quibus sermo est, quasi ignorantia ignoscendum esse putes, veluti illoꝝ, de quibus scriptū est: Paruuli petierunt panem, & non erat q̄ frangeret eis. Exponens ipse qd dixerit: Nesciunt eum, q̄ me misit, vniuersali sententia illos p̄cussit, dicens: Quid me odit, & patrē meum odit. Igit illud nescire, odisse est. ¶ Et huius execrabilis, horrendi atq; diabolici odij p̄ctm, quo & patrē, & ipsum patrē oderunt filiū, sic dixit: Si non venissem, & locutus fuisset eis, p̄ctm non haberēt. Quid em? Nunqd dixit, p̄ctm nullum haberēt? Non vtiq; sed p̄ctm vtiq; nō haberēt, videlicet, vt subaudias p̄ctm odij: odij (inquam) quo & filium dei, & patrē deū oderunt. Hoc p̄ctm non haberent (ingt) si non venissem, & locutus fuisset eis. Quanti vero reatus est ex eo illorum esse p̄ctm, q̄a venit, & locutus est is, cuius aduentus tulit mundi p̄ctm. Cuius culpæ est, propter hoc odisse illum, q̄a pacem & amicitiam locutus est. ¶ Hoc imitant p̄ctm, quicūq; de bono peiores fiunt. Tale est hoc, ac si dicas: Nisi Abel placita deo munera obtulisset, Cain iratus non fuisset, neq; vultus eius concidisset. Qualis est ista excusatio? Imo non excusatio, sed vehemens p̄secutio est accusatio. Paulus apostolus illis propter humiliandā gentiū consciām, caute condolens cum dicit: Testimoniū illis phibeo, q̄ emulacionē dei habēt, sed non scdm sciām, nullatenus putandus est eoz excusare ignorantiam. ¶ Quid em̄ intelligi voluit in eo, q̄ cum dixisset: Aemulacionē dei habent, statim excepit dicens: sed non scdm sciām, nisi idem, ac si dixisset: veram sciām non habent, quæ non inflat, i. dei charitatē? Consequit ergo illos, iuxta eandē Apostoli sniam, dei habere odium. Et sic dixisse illum: emulacionē dei habent, sed non scdm sciām, ac si dixisset: ore q̄ dem siue labijs legem dei defendunt, sed in corde à charitate dei, quæ vera scia est, inanes sunt. ¶ Propheta quoq; cōsonante, p̄ quē dicit deus: Populus hic labijs me honorat, cor aut eoz longe est à me. Igit q̄ ait: Si non venissem, & locutus fuisset eis, p̄ctm non haberēt: nunc aut excusationē non habent de p̄ctō suo, idem est, ac si dixisset: Si non locutus fuisset, si non iustitiā annuntiassem, & opibus eoz contrarius fuisset, inuidia vel odio cōsagrati nō fuissent, qd̄ omnē aufert peccati excusationē. Nam vt intelligas quod de peccato dixerit, statim intulit: Qui me odit, & patrē meum odit. Hoc ergo illud est, qd̄ per prophetam p̄dictū est: Zelus apprehendit populū inruditum, q̄a videlicet eius, cuius cultores esse videbant, veniente & loquente illis filio dei, vtiq; ipsoꝝ dissentiente, zelo malo exarserunt. Sed parū est qd̄ ait, se venisse, & locutū fuisse. Loquela nāq; eius (sicut iam sæpe dictū est) sic erat quasi vnius hois testimoniū, qd̄ contemntes Iudæi, dicebant: Tu de teipso testimoniū phibes, testimoniū tuū non est verū. Ergo sicut & tūc dixerat: Et in lege vestra scriptum est, q̄a duoz hoim testimoniū verū est. Ego sum q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me, q̄ misit me pater, faciendo, s. opera. Opera enim (ingt) quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipa testimoniū perhibent de me, q̄a pater me misit: ita & nūc itidē duo recitat testimonia. Prætermisso nāq; vno testimonio, dū dicit: Si nō venissem, & locutus fuisset eis, &c. statim addidit. L. Si opera nō fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent: Nunc aut & viderunt, & oderunt, & me, & patrē meū. ¶ Si parū (ingt) erat, q̄a locutus sum, quanq; verū & sanū sermonem locutus sim, & ex veritate sermonis lex iubeat illū agnosci, quem deus miserit, ecce per aliud testimonium iustæ addicunt dānationis: Si opa non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit &c. Quid enim? Nonne manifeste p̄uaricatores legis sunt, in qua scriptū est: Quia duoz hominū testimoniū verum est, cum odio habentes testimonia dictoz, s. & factoz, impleant scripturam dicentē: Caprabunt in animam iusti, & sanguinē innocentē condemnabūt. Vbi namq; iudicibus deest legis suffragium, dānatio cuiuslibet hois reputat in homicidium. ¶ Quomodo vero intelligendū est illud, q̄ cum dixisset: Si opa non fecissem in eis, statim addidit

addidit, quæ nemo alius fecit. Quid inquā est, nemo ali, nisi nemo malus, videlicet qualis ego ab illis sum iudicatus? Alius q̄ppe ab illo nemo est bonus, p̄sertim cum per bonos oēs, quicūq; talia operantur, non nisi ipse operetur, qui facit mirabilia magna solus. Potest tñ istud quoq; sicut & alia multa in hoc sermone, licet præterito tēpore dictum, de futuro re-cte intelligi, & sic dixisse dñm, si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, ac si dixisset, si non resurrexisset à mortuis, & ascendissem in cœlū, quod vtiq; nemo alius fecit. Itaque si non venissem, ingt, & locutus fuisset, si opera nō fecissem, peccatū non haberēt. Nunc aut opera patris mei, opera cœlestia feci, & viderunt, & videntes oderunt & me & patrē meū, & inde cauteriatā habent conscientiam, quia per odiū magis q̄ per ignorantiam peccatū in me commiserunt. L. Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, q̄a odio habuerūt me gratis. ¶ Et viderunt inquit & oderunt, vnde & excusationem non habent de peccato suo. Sed hoc ipm lex eoz fore p̄dixerat, cuius videlicet sermo legis, sermo dei est, & solui non pōt, quin fiat, sicut scriptū est, seruata in omnibus veritate sermonis, quæ cunq; de me spūs sanctus prælocutus est. Igitur & vos æquanimiter impugnationes eoz immeritas, & odia mecum ferte gratuita. ¶ Notandū q̄ hoc loco dñs cum posset de psalmis (q̄ nihilominus personæ eius ascripti sunt) simile cōmemorare exemplū, verbi gr̄a, vt est illud: surgentes testes iniqui, q̄ ignorabam interrogabant me, retribuēbant mihi mala pro bonis, vel illud, q̄ retribuūt mala pro bonis, detrahebāt mihi, maluit de hoc psalmo, scilicet ceteri circumdederunt me & expugnaverūt me gratis. Quod cōmode sumptū ex eo cōprobat, q̄a similiter in primo graduū cantico dicit q̄q; imitator eius, per multas tribulationes ad æternam remunerationē ascendere contendēs. Cū his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis. ¶ Constat enim quia præfenti loco euangelij informat suos discipulos, vt per patientiā imitatores sui fiant, dicendo, si mundus vos odit, scitote q̄a me priorē vobis odio habuit &c. Cōpetenter igit hunc scripturæ sermonem commorauit qdammodo dicitis, iuxta sensum q̄ & cetera superius dixit. Si quisq; vestrum quod mundus odit, sicut & me priorē vobis odio habuit, si inquam quisq; vrm labijs iniquis & lingua dolosa obsessus plorat & dicit: Hei mihi q̄a incolatus meus prolongatus est, habitauimus cum habitantibus Cedar, & cū his, qui oderūt pacē erā pacificus, cū loquebar illis, impugnabant me gratis. Scitote, q̄a & super me priorē, os peccatoris & os dolosi apertū, & locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnaverūt me gratis. Sequit: L. Cū aut venerit paraclētus, quē ego mittā vobis à patre, spm̄ veritatis, q̄ à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Et vos testimoniū perhibebitis, q̄a ab initio mecū estis. ¶ Ecce tres sunt q̄ testimoniū dant huic filio hois, q̄ vere sit filius dei, vltra quē numerum testium secundum legem non oportet, nec fas est exigi. Nam iustum est & legitimum, vt in ore duorum & trium stet omne verbum. Dicebant autem aduersarij ei? Tu dei, sicut iam superius commemoratum est: Tu de teipso testimoniū dicis, testimoniū tuū non est verum. Contra ille: Ego sum q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me q̄ misit me p̄. Hæc sane testimonia pauloante recapitulabat, dicendo, si non venissem, & locutū fuisset eis, qd̄ testimoniū ipsius filij de seipso est: ac deinceps, si opa non fecissem in eis, q̄ nemo alius fecit: quod est testimoniū patris de filio. Pater enim inquit, in me manens, ipse facit opera. Ecce nunc tertius testis spūs sanctus, de quo sic ait: Cum aut venerit paraclētus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Igitur sicut hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Tres sunt q̄ testimoniū dant in cœlo, p̄ & filius & spūs sanctus. Pater inquā faciēs opera, verbum ipsum qd̄ erat in principio deus apud deum, personā de carne sua dicendo, ego principii qui & loquor vobis, & his similia: spūs sanctus, consolaturus apostolos inter omnes mundi p̄secutiones vel odia. Itaq; gloriatur fides, exultet spes, gratuletur charitas: quia videlicet huic filio hominis, in quem credimus, in quo speramus, quem diligimus, non desunt trinitatis testimonia, ne vacet amplī procacitati Iudaicæ dicere, tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuum non est verū. Nunc ipsa lectionis huius euangelicæ verba confulamus. Cum autem venerit, inquit, paraclētus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit. ¶ Tribus distinctionibus hoc loco persona vel maiestas spiritus sancti descripta est, videlicet quia paraclētus, quia spiritus veritatis est, qui à patre procedit, & interpositum est quem ego mittam vobis à patre. Vnde spiritus veritatis vel paraclētus, id est, consolator appellatus sit, iam superius dictum, videlicet vbi ait: si diligitis me, mandata mea seruare, & ego rogabo patrem, & aliū paraclētū dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spm̄ veritatis quem mundus non potest accipere. Restat deinceps illud confyderare, quod nunc additum est, q̄ à patre procedit. Itemq; illud, quod ipse filius æqualis patri, gloriā commendans suæ maiestatis, sic interposuit dicens: quem ego mittam

Psal. 71

1. Tim. 4

Psal. 103

Matth. 8

Psal. 34

Psal. 37

Psal. 119

Ibidem.

Psal. 118

Deute. 17

Iohan. 8

Iohan. 14

1. Iohan. 5

Iohan. 2

Iohan. 14

Z vobis

vobis a patre. Igitur ipso aspirante primum illud conemur utiq; eloqui quod dictum est qui a patre procedit. Notandum in primis, quod de spiritu sancto filius dei loquens, presentis tempore dixit, qui a patre procedit, cum de semetipso longe superius aduersus Iudaeos testificans, praeterito tempore dixit, ego enim a deo processi & veni. Cum enim haec diceret, iam utiq; processerat ipse tanquam sponfus de thalamo suo, scilicet factus homo visibilis, & inuisibilis deus erat. Hic autem paracletus spiritus sanctus ad homines nondum processerat. Nondum enim (inquit Euangelista) spiritus erat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Hoc tunc agebatur ut procederet, praeeunte digno apparatu magnaee penitentiae quam in se exceperat in vnigenito dei natura carnis nostrae satisfaciens pro antiquo delicto purificationis Adae, ut procederet inquam, videlicet adueniens in remissionem peccatorum, & modo nulli vnquam datus fuerat ante salutare passionis Christi sacramentum. Ipsum sane processioneis verbum dignitatem personae eius exprimit, videlicet quia dominus est equalis domino patri vel filio, qui & ipse (vt iam dictum est) dominus processit & venit. Proprietas autem vel differentia processioneis in eo est, quia filius quidem processit & venit, videlicet ad condendam sanctae ecclesiae domum, quam per ipsum condidit, qui vniuersa creauit deus; spiritus autem sanctus tunc processit, & vsq; in finem seculi procedere non desinit, ad dedicandam & illustrandam domum eandem, vt inhabitet in illa & inambulet deus vnus pater & filius, & ipse qui illam dedicat & consecrat spiritus sanctus. Amplius autem quando per verbum suum deus pater omnia condidit, filius quidem semel processit, quia semel & simul omnia condidit; spiritus autem sanctus extunc vsq; in aeternum in subiectam rationalem creaturam procedere non desinit, quia videlicet absq; processione eius, inopia creaturae subsistere nequit, quomodo absq; solis lumine luna non lucet, vt perhibent physici. Et quidem haec sanctorum angelorum societas, semper quasi plena luna est, & nec deficit nec minuitur, ex quo peccatibus apostatis angelis, ipsi peccare nolentes, positi sunt in aspectu solis aeterni. Vnde & relucet plena luce ornatores caelorum, id est, hoc eodem spiritu sancto semper in eos procedente. Verum illa quae in hoc seculo peregrinatur electorum hominum ecclesia, non semper in eodem statu permanet, sed nunc subleuata per contemplationem, donis eiusdem spiritus plus fulget; nunc obscura pressuris vel seculi turbationibus, minus lucet, donec finiatur iste mundi circuitus, & ipsa quasi plena luna in conspectu solis sui quiescat. Bene ergo cum de seipso tempore praeterito dixerit filius, ego enim a deo processi & veni: de spiritu sancto praesenti inquit tempore, qui a patre procedit. Proinde filius ore catholicae ecclesiae, non procedens, sed genitus; spiritus autem sanctus, non genitus, sed procedens recte dicitur. Visum est autem quibusdam Graecorum haereticis, quod hic spiritus sanctus non a patre & filio, sed a patre procedat solo: videlicet quia sic quasi cum determinatione filius dixit, spiritum veritatis, qui a patre procedit. Sed huic peruerso sensui praesens veritas ex aduerso resistit. Cum enim dicit, qui a patre procedit, simul idem filius, qui & hoc eodem in loco dicit, quem ego mittam vobis, & alibi: Ego, inquit, mittam promissum patris mei in vos. Quid namq; est aliud nisi hoc tantum, quod in sua substantia semper inuisibiliter spiritus procedit: in aliena autem specie ad tempus missus est, scilicet cum vel super dominum in specie columbae, vel super apostolos eius apparuit in igne. Alias autem cum veraciter dicat idem filius, non creditis quia ego in patre, & pater in me est: Quomodo spiritus qui a patre procedit, a filio quoque pariter non procedit? Nunquid localis est filius vel pater, vt cum de secreto fonte paterni pectoris spiritus sanctus procedit, non procedat de vnigenito filio qui est in sinu patris? Cu igitur & alibi dixerit, ego & pater vnus sumus, nullatenus hic sibi patriq; dispereat, communicatione processioneis spiritus sancti, dicendo, quem ego mittam vobis, & qui a patre procedit, sed longe aliud est, quod his verbis intelligendum suis fidelibus innuit. Vehementer enim haec quoque sententia repugnat haereticis, quicumque in spiritum sanctum blasphemare ausi sunt, dicendo quod creatura sit. Quomodo enim si creatura est, a patre procedit? Nonne omnis creatura ex nihilo creata est, & earum nulla de substantia dei processit? Quid enim de deo aliud quam deus procederet? Igitur diuinae naturae simul & maiestatis testimonium est sancto spiritui, quia filius, sicut de seipso testatus est, dicens, ego enim a deo processi: sic & de illo testatur, qui a patre procedit. Et de his ista sufficiant. Nec enim loco praesenti propositum est, curia differere, quae aduersus haereticam prauitatem poterant dici de vera diuinitate spiritus sancti. Nunc ad ordinem redeamus. Ille (inquit) testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Perhibebit spiritus sanctus, perhibebitis & vos. Quia enim ab initio mecum estis, potestis praedicare quod nostris. Hoc sicut dictum, ita & factum est, ad hoc sicut veritas promissit, ita & perfectit. Venit enim paracletus, missus est spiritus veritatis, processit tunc visibiliter, qui semper inuisibiliter procedit: visibiliter (inquit) tunc processit, non tamen in sua substantia, quae est inuisibilis, sed in linguis apparuit

Iohan. 8. Psal. 118.

Iohan. 7.

Luc. 24.

Iohan. 10.

Iohan. 8.

apparuit igneis, & in corde accendit, & in ore disertos reddidit, & ira instructos testes Christi testis ipse inuictus spiritus sanctus, ad publicum produxit. Tunc intonuerunt caeli enarrantes gloriam dei, non existentibus loquelis neq; sermonibus, quorum non audirent voces eorum, enarrantium hanc filii dei gloriam, & annuntiantium haec opera manuum eius, quia in solo posuit tabernaculum suum, tanquam sponfus procedens de thalamo suo: & quia a summo caelo egressio eius, & occurfus eius vsq; ad summum eius, i. quia de summis caelorum, vt homo fieret, verus deus descendit, atq; decursa via passionis, tanquam gygas exultans ite ad summum caeli occurrit. Quid igitur Iudaei facerent, qui dixerant: Testimonium tuum non est verum, quid inquit dicerent captiui gentium, quando huic filio dei tam glorioso testi acquiescentes, super ipsum continuerunt reges os suum. Sequitur: Haec locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Hoc itidem eodem modo sentiendum est, quo & illud superius, vbi cum discipulos suos turbandos fore firmasset, dicendo Simoni Petro: Amen amen dico tibi, non caabit gallus hac nocte, donec ter me negabis, statim intulit: Non turbetur cor vestrum. i. & si praetimore lingua titubet, fides in corde vestro non deficiat. Eodem inquam modo & hoc sentiendum est, quod cum dixerit eis: Oes in me scandalum patiemini in ista nocte, nunc dicit: Haec locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Aliud namque fuit in illa nocte scandalizari, aliud est absolute, vel sine vlla determinatione scandalizari. Scandalizati etenim sunt in illa nocte, cum propter noctis illius turbationem, percusso pastore, metu dispersae sunt oves: sed non sine vlla exceptione scandalizati sunt, quia copatientibus animis cum illo erant, a quo corporaliter dispersi fugiebant, & nec ipse Petrus, cum trepido ore negaret, corde in eum credere desinit, quem confessus fuerat esse Christum filium dei. Non ergo frustra fuit, quod eos praemonuit atq; pmuniuit, dicendo: Haec locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Et adiecit: Absq; synagogis facient vos. Hoc factum esse Christi discipulis in Actibus Apostolorum plenissime legitur. Flagellati namque in synagogis etiam de ciuitatibus exturbabant, adeo conuersi ad gentes, synagogas alias, imo Ecclesias nouas gloriae dei constituerunt, ad quas lege & testamento dei translato, ipsi qui illos absq; synagoga fecerant, absq; synagoga dei fierent, & in synagoga Satanae exclusi remanerent. Sed parum est quod ait: Absq; synagogis facient vos. Addidit ergo: Sed venit hora, vt ois qui interficit vos, arbitretur se obsequium praestare deo, &c. Et haec quidem inquit, iam facere ceperunt, iam absq; synagogis fecerunt vos. Iam dudum enim conspirauerunt, vt si quis me confiteretur esse Christum, extra synagogam faceret eum. Sed venit hora vt quid amplius est faciant, i. vt interficiant vos, & tanta auctoritate, tanta rationis assimilatione, vt ois qui interficiat vos, arbitretur, i. arbitrari videat, obsequium se praestare deo. Nam reuera & si Saulus existima haec obsequium se praestare deo, alligando, & interficiendo Christi discipulos, non tamen hoc itidem sentiendum est de illis, de quibus pauloan dixit: Nunc autem & viderunt, & oderunt & me & patrem meum, scilicet de pontificibus & pharisaeis, qui tulerant clauem scientiae, & nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant, quippe primum ipsum dominum interficientes, deinde discipulos eius, non vere arbitrabantur, sed arbitrari videbantur obsequium se praestare deo. Alias autem, si iuxta proprietatem verbi attendas, quid sit arbitrari, vnde & iudices rem quamlibet suo iudicio metientes dicuntur arbitrari, reuera inimici Christi, & patris ipsius dei interficiendo discipulos eius, arbitrabantur obsequium se praestare deo, i. iudicabant, quamuis contra conscientiam suam, sic placitum esse deo, scilicet praetendendo quasi necessarium loci vel gentis causam, sicut primo ipsi fecerunt aduersus ipsum dominum dicentes: Si dimittimus eum sic, oes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes, item pro loco vel gente se stare subdole arbitrii sunt, qui statuerunt contra Stephanum testes, qui dicerent se audisse eum dicentem, quia Iesus Nazarenus destruet locum istum. Igitur venit hora, inquit, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare deo. Hora inquam, id est, breue tempus. Non enim diu licuit illis interficere Christi discipulos, quasi pro illo dei templo, cuius amulabantur quidem veterem cultum, sed non secundum scientiam, id est, dei charitatem, quam veram, id est non infantem constat esse scientiam. Siquidem subuersum est postmodum, non a Christi discipulis, sed a gentibus Romanis impleta prophetia, quae de illa corrupta vinea praedixit: Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Hora haec plane persecutionis Iudaicae, breue tempus extitit. Neq; enim de idololatriis persecutoribus hoc dicendum fuit, quippe qui non hora, sed longis multorum temporum persecutionibus Apostolos & martyres Christi interficiendo, non deo, sed dijs suis obsequium se praestare arbitrabantur. Sequitur: Et haec facient vobis, quia non nouerunt patrem, neq; me. Ac si dicat, Iccirco vos non solum absq; synagogis facient, sed etiam interficient, quod oderunt & me & patrem meum. Cum enim supra dixerit, nunc autem & viderunt, & oderunt me & patrem meum. Itemq;: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, non utiq; ignorantiam excusat, sed odium cognoscere nolentium condemnat, dicendo: Quia non nouerunt pa-

Psal. 118.

CAP. XVI. Iohan. 13.

Matth. 26. Zacha. 13.

Act. 1. 13.

Apo. 3.

Iohan. 9.

Act. 9.

Luc. 11.

Iohan. 11.

Act. 6.

Roma. 10.

Psal. 79.

trem neq; me. Huiusmodi contumacia ignorantia peruersitatem Apostolus Thessalonicen-
sibus insinuans, cum praemississet in flammam ignis, dantis vindictam his, q non nouerit de
um, statim addidit: Et qui no obediunt Euangelio dñi nostri Iesu Christi, qui penas dabūt
In interitu a facie domini. Recte igitur per hoc quod ait: Quia non nouerunt, contemptus
dei signatur & odium. Et protinus subiungitur. L Sed hęc locutus sum vobis, vt cum vene-
rit hora, reminiscamini, quia ego dixi vobis. J Facient (inquit) sed vos consolamini. Nā ic-
circo nunc ea praedico vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vo-
bis, & reminiscetes illud qd non obliuiscamini, quod pollicitus sum, quia in omnibus pres-
suris, nec capillus de capite vestro peribit, & inimicis occidentibus corpora, in patientia ve-
stra possidebitis animas vestras. L Hęc aurem ab initio no dixi, quia vobiscū eram. At nūc
vado ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, q vadis. Sed quia hęc locutus
sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. J In hac euangelica lectione primum diligenter il-
lud perspicendum est, quid intendens dominus dixerit: Vado ad eum qui misit me, & ne-
mo ex vobis interrogat me, q vadis. Nam vere quidem cum hęc diceret, abiturus erat in cœ-
lum, tam manifesta ascensione, vt no opus fuerit vlli Apostolorum interrogare eum, q va-
dis: Videntibus illis quia eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Vere sic eo va-
dente, no tristitia, sed gaudium impleuit cor eorum, sicut manifeste Lucas testat, quia & ipsi
adorantes reuersi sunt in Hierusalem cū gaudio magno. De cuius inenarrabilis gaudij illo-
rum magnitudine propheta lōge pdixit: Ascendit deus in iubilatione, cōtinuo subiungens
Et dñs in voce tubæ, videlicet pro terrificis secundi aduentus eius prænuntiatiōe, quia dixe-
runt angeli illis intuentibus in cœlum: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntē in cœ-
lum. Itaq; no tristitia, sed gaudium corda discipulorū impleuit, p eo qd ipsis cernentibus sal-
uator in cœlum ascendit. J Ait autē hic: Sed quia hęc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor
vestrum. Et paulo post: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus au-
tem gaudebit. Vera ergo ratio postulat, de via vel transitu passionis eius hoc dictum intelli-
gi, de quo & Euāgelista superius: Sciens (inquit) Iesus qd venit hora, vt transeat ex hoc mū-
do ad patrem. Præterea scire oportet, quia per passionem Christi hoc actum est, qd grā pa-
raclerus spiritus in nos effusa est. Nam si Christus non passus in cœlum ascēdisset, profecto
iste spūs gratiæ, qui per sanguinem eius peccata remittit, datus non fuisset. Quod ipse sua cō-
firmat sententia dicens: Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terrā mor-
tuum fuerit, ipsum solum manet. Hoc igitur sensu præeunte, quid dicat audiamus: Hęc au-
tem ab initio non dixi, quia vobiscum eram, & est sensus. Ea quæ de paraclero spiritu scō
nunc vobis dico, iccirco ab initio, id est, ex quo me secuti estis, non dixi, quia vobiscum erā,
quia nondum propter peccata vestra vulneratus, nōdum propter iniquitates vestras de ter-
ra viuentium abscessus vel contritus eram. Iccirco inquam de hoc paraclero, de hoc spū ad-
optionis filiorum hęc vobis non dicebam. At vero nunc vado ad eum qui misit me, nūc in-
quam quando traditus in mortem, in manus patris commendo spiritum meum. J Quid au-
tem hoc sibi vult, quod ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Videlicet quia fue-
rat interrogatus ab illis dicentibus: Domine quo vadis, & iterum: Domine nescimus qd va-
dis, & quomodo possumus viam scire, & videbantur sibi promptis animis modo seq & pa-
rati esse cum eo, & in carcerem, & in mortem ire. At illi fugere habebant, & eum solum re-
linquere, quem sic instanter interrogabāt. Bene ergo ait: Et nemo ex vobis interrogat me,
quo videlicet illam solitudinem suam suauiter redargutione prænantians, de qua postmodum
dicturus est: Amen dico vobis, venit hora vt dispergamini omnes, & me solum relinquatis.
Tunc enim reuera nemo ex eis dixit: Dñe, q vadis, quia neminem velle vel posse eum sequi,
fuga declarauit. J Subiūxit ergo: Sed quia hęc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor ve-
strum: Gaudendum (inquit) vobis est, quia vado ad patrem, præsertim quia (vt superius di-
xi vobis) ego vadens rogabo patrem, & alium paraclerum dabit, & quia in domo patris mei
mansiones multæ sunt, in qua præeunte ac duce hoc paraclero, accipiam vos ad me ipsum
sed ecōtra tristitia impleuit cor vstrum, quia hęc locutus sum vobis, quia videlicet in hac hu-
mana cōuersatione præsentem me semper habere cupitis. L Sed ego veritatem dico vobis,
expedit vobis vt ego vadam. Si enim no abiero, paraclerus no veniet ad vos: si autem abie-
ro, mittam eum ad vos. J Magno plane sententiam suam pōdere firmat, dicendo: Ego ve-
ritatem dico vobis. Cur hoc, nisi quia vere expedit vobis, scire vel credere, qd nisi fuisset ipse
passus, nos spm adoptionis filiorū nō reciperemus? Ob hoc vere expediebat vobis vt abiret
& hoc nihilominus expedit vobis credere, quia factum nō esset, qd per ipsum gratiam recō-
ciliationis acciperemus, nisi ipse abiens sanguinem suum sudisset. Ait ergo: Ego veritatem
dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Et exponēs quā vere hoc expedit: Si enim (in-
quit) non abiero, paraclerus non veniet ad vos. J Quare si non abiero, paraclerus non veni-
et ad vos? Videlicet quia non erit in quo consoletur vos. In quo enim consoletur vos, nisi
ego

Math. 10.
Luc. 21.

Acto. 1.

Luc. 24
Psalm. 44.

Iohan. 13.

Iohan. 12.

Esa. 53

Roma. 8
Luc. 2.

Iohan. 14.

Iohan. 14.

Roma. 8

ego sicut mandatū dedit mihi p̄ sic fecero, & inobediētiā primi hominis obediētiā vir-
tute excludens, perditam vobis restaurauro animarū vitam, corporumq; resurrectionē ac-
quirendo: Ergo si non abiero, si nō de torrente in via bibero, nō veniet ad vos paraclerus. i.
consolator: sed nec paraclerus se profitebitur iste spiritus sanctus, vtpote, non habens in
quo consoletur vos, vel quid dicat vobis paternæ prauaricationis præiudicium portatib⁹.
Amplius autē & omnes consolationes irritæ erunt quascunq; locutus est hic spiritus sanctus
per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius. Nec enim implebuntur scripturæ, q̄s
idem spiritus sanctus prophetis, communem miseriam lugentibus pro consolatione inspi-
rauit. Nam quæcunq; scripta sunt, idcirco ad vestram doctrinam scripta sunt, vt per conso-
lationem scripturarum spem haberetis vitæ quam in Adam perdidistis. Igitur expedit vo-
bis, inquit, vt ego vadam. Si enim non abiero, paraclerus nō veniet ad vos. J Si autē abiero,
mittam eum ad vos. Mittam eum ad vos. i. mittam eum in vos. Non enim de loco ad locū
mittitur, qd ubiq; est deus spūs sanctus, neq; parietibus comprehenditur, sed sensibus mentis
& fide suscipitur. Hoc sane semel & iterū fecit dñs noster quod nunc promittit. Semel ipsa
die qua resurrexit, quando utiq; iam abierat, iam de sua minoratione ad gloriam & hono-
rem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad patrem transferat. Tunc
enim. i. ipsa die, stans in medio discipulorum suorum, insufflauit & dixit eis: Accipite spm
sanctum, Accipite, inquam, paraclerum in maximam consolationē. i. in peccatorū remissio-
nem, & in scripturarum reuelationem. Sic enim & in hoc Euāgelista statim sequitur, quo-
rum remiseritis peccata remittunt eis, & Lucas in eadem narrans apparitionem, tunc, in-
quit, aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. De qua spūs emissionem suo loco plenius
dicendum erit. Iterum vero tunc misit, quando decimo post ascensionem eius die, congre-
gatis in vnū discipulis factus est repente de cœlo sonus tanq̄ aduentis spūs vehemētis, &
repleuit totam domum vbi erant sedentes. Tunc inquam itē misit hunc paraclerum, vt qui
omnibus æqualiter datus fuerat in remissione peccatorum, nunc singulis p voluntate sua
diuideret diuersa dona gratiarum, vt essent facundi ad prædicandū, fortes ad toleranda cer-
tamina passionū. Sequitur: L Et cū venerit, ille arguet mundū de pctō, & de iustitia, & de iu-
dicio. De pctō quidem, quia nō crediderunt in me. De iustitia vero, qd ad patrem vado, &
iam non videbitis me. De iudicio autem, qd princeps mundi huius iam iudicatus est. J Ma-
gnam spūs sancti fortitudinem, & oim eorum summam qd nunc vsq; spūs idem tonat voce
sua mirabiliter, mira cum suauitate agnus dei mox immolandus prænuntiat. Cuncta enim
q homines hoc spū sancto inspirati vel inflammati, fortiter atq; suauiter ex tunc prædicant,
principaliter de his tribus disputant, peccato, iustitia, atq; iudicio. Quæ singula exponēs, de
pctō, inquit, quia non crediderūt in me, & cætera. Horum duo sunt opposita sibiq; cōtraria
.i. pctm atq; iustitia. Tertium est iudicium, in q duobus illis, peccato videlicet atq; iustitiæ,
loca vel p̄mia condigna reddēda sunt. J Peccatum sane hic non tantum ludæorum accipi-
endum est, qui non crediderunt in eum quem corporaliter præsentem viderūt & audierūt,
sed primum quidem ludæorum, deinde Græcorum. i. omnium totius mundi nationū. Nō
enim dixit, ille arguet de peccato ludæos, sed ille inquit arguet mundum: neq; ludæos tan-
tum, sed omnem quoq; per apostolos Christi arguet spiritus sanctus mundum. Quomodo
inquis totus redarguendus erat mundus, de hoc peccato, quia non crediderūt in eum, cum
in vna tantum prædicauerit gente ludæorū? Ad hęc inquam, Altius plane considerandum
est incredulitatis pctm: Omne qd vitium & omnis iniquitas generis humani ab incredu-
litate sumpsit initium, qd videlicet, primi homines, plus serpenti qd deo crediderunt vel ob-
audierunt, & exinde corrupti posteritē eorū & gentes magis diabolo vel idolis eius qd deo cre-
dentes, & ludæi magis Antichrīm qd Chrīm expectantes, communiter peccauerunt, & omnia
(inqt Ap̄ls) in incredulitate conclusa sunt. J Itaq; per pctm quod sic exposuit dicens, qd nō
crediderunt in me, omnis iniustitia vel inobediētia veteris hominis, & per iustitiam quam
sic designauit dicens, quia ego ad patrem vado, ois iustitia vel obediētia noui hominis intel-
ligenda est, de qbus utiq; scilicet pctō atq; iustitia mundum spiritus sanctus in eo redarguit
quia p prædicatores suos vrgerē nō desinit, instans opportune importune, vt exuant veterē
hoiēm cum actibus, & induāt nouū, eū q secundū deū creatus est in iustitia & sanctitate veri-
tatis. Iustitia namq; noui hoīs in eo pulchre designat, qd ait, quia vado ad patrem. i. qd obe-
diens patri vsq; ad mortem, præsentis vitæ cōmunem relinq cōuersatiōem. Quod sic debe-
re intelligi, & supra iam dictū, & adhuc postmodū dicendū est, vbi ait: modicum & iā nō
videbitis me, & itē: modicū & videbitis me, statim adiungēs, qd vado ad patrē. Ergo pec-
catū cui hęc iustitia p̄senti loco opposita est, radix oim peccatorū, scilicet originale peccatū
est, cui cū in baptismo Chrī abrenūtiare iubemur, & eiusdem noui hominis fides iudiciūq;
futurum nobis credendū cōmittitur, vere de pctō & de iustitia & de iudicio mundum re-
darguit spiritus sanctus, vt nō vacet vlli homini nescire, quis peccati, qd iustitiæ finis sit, quam

Roma. 7

Psalm. 103
Luc. 1.

Roma. 15.

Iohan. 20.

Luc. 24.

Act. 2.

Gene. 3.

Roma. 11.

2. Timo. 4
Eph. 4.

Philip. 2.

Math. 27.

Iohan. 17.

Luc. 14.

Here. 27. Efaie. 7.

Psa. 118.

Hebr. 9.

1. Timot. 9. Exo. 33. Iohan. 3. 1. Cor. 13.

Efa. 64.

Math. 26.

Iohan. 18.

quam tremendū iudiciū ad discernendū vtriusq; meritū in fine futuꝛe sit. ¶ Sane q; ait. De iudicio autē, q; princeps mundi huius iā iudicatus est, cōsequēte eorū damnationē, q; adhuc illi adherent, terribiliter expressit, quia videlicet iudicato capite, mēbra q; pariter p̄cipitan da credunt, dicente iudice: Ite maledicti in ignē aeternū, q; p̄paratus est diabolo & angelis eius. Igitur passionē Christi cōsecutus aduentus spūs sancti, causa digna est, cur contristari nō debeant eius discipuli, p̄ eo qd ad patrem vadit. Sed ea q; nunc dixit, & cetera huius modi quæ de ipso sciri oportet & credi, ipsi ferre nōdum erant idonei. Vnde & prius ait. L. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare mō. ¶ Ergo qd superius dixerat: Iā nō dico vos seruos, q; seruus nescit quid faciat dñs eius: vos autē dixi amicos, quia oīa quę cunq; audiui à patre meo nota feci vobis: de futuro oportet intelligi, & idcirco p̄terito tē pore sic enūtiari, q; sine dubio mox futuꝛe est qd p̄mittit. Sequitur. L. Cum autē venerit ille spūs veritatis, docebit vos omnem vritatem. ¶ Omnem quippe veritatem, quā scire oportet ille docebit vos, aperiendo vobis sensum, vt intelligatis scripturas, & cognoscatis in veritate cuncta, q; vel parabolice dicta, vel figurate facta cōtinentur in lege, & p̄phetis, & psalmis de me. L. Nō enim loquetur à semetipso, sed quæ cunq; audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. ¶ Inde inquit est spūs veritatis, & inde vos omnem veritatem docebit, quia nō loquetur à semetipso, sed quæ cunq; audiet loquetur. Spiritus enim qui à semetipso loquitur, nō spūs veritatis, sed spūs est mendacii, & omnes p̄phetas mendaces facit, vt prophetent de corde suo qd dñs nō est locutus, & confringant esse qd nō est, vel malum esse qd bonum, & bonum esse quod malum est. Non sic loquetur iste spiritus, sed quæ cunq; audiet loquetur. i. ea quæ sunt, quæ vera existunt, & auctoritatem in scripturis habent, loquetur, nihil cōfingens, nihil peruertens, & veros prophetas faciet vos, vt non loquamini à vobismetipsis, sed loquamini quę cunq; audietis in lege, & p̄phetis, & psalmis de me, nihil cōfingentes, nihil deprauantes, sed vero sensu veridicā scripturā exponentes. Ita nō à semetipso loquetur, sed quæ cunq; audiet, loquet per os v̄m spūs veritatis, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis, vt nō solum p̄phetarum docti auditores, sed etiam futurorum ipsi cognitores & p̄phetis suis cōpares: insuper & futuram beatitudinem vestram tali nuntio p̄gustantes. L. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. ¶ Ille inquam talis tam verus, & tam idoneus testis me clarificabit, quia de meo accipiet, i. de eo quod scriptum est de me, accipiet, & annuntiabit vobis, vestro patenter insinuādo intellectui. Verbi gratia, Meū est illud dictū in psalmo: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditare tuā, & possessionē tuā terminos terræ. De hoc meo testimonio accipiet, vobisq; intimabit auctoritatē testificandi de me, q; ego dñi dei filius sim, nō adoptatus, sed genitus, quia dixit ad me: Ego hodie, id est, in aeternitate, genui te, & q; ille iusserit mihi nunc facio, postulare gentes, qd inquam nunc facio in istis diebus carnis meæ, p̄ces supplicationesq; ad eum, q; me saluū facere possit à morte, eū clamore valido, ac multis lachrymis offerens, & p̄fecto mox p̄ mea reuerentia exaudiet me: Dabo inquam tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionē suā terminos terræ. Hoc p̄fecto meum est, & quoties tale qd annuntiabit, vel aperiet vobis, de meo accipiet, quia cū ego verbū dei sim, oēs scripturæ dei meæ sunt, testimonia meæ sunt. Et hoc faciens, ille vniq; me clarificabit, testimonium perhibens de me, vt vos q; in oīni p̄torio, in oībus synagogis, vel cōcilij, talē habentes vel aduocatū, vel prolocutorē, testimoniū perhibeatis, q; ego filius dei sim, & q; oēs gentes, oēsq; termini terræ hæreditas vel possessio mea iure sint. Quarat forte aliquis, cur nō dixerit: Mea accipiet, sed de meo accipiet, & annuntiabit vobis. At ipse continuo. L. Omnia quæ habet p̄, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. ¶ Quæris inq; cur nō oīa, sed de meo accipiens annuntiabit? Ecco dico: Oīa quæ habet pater mea sunt. Quæ nā sunt quæ habet pater? Habet immortalitatē, & lucē inhabitat inaccessibile, & talia quæ cunq; illum habere sacra scriptura testis est, quæ vtiq; hominum nemo dum viuūt, sicuti viuūt, videre vel cognoscere potest. Hoc enī vobis in futuro repositū est, vt cognoscatis nunc ex parte quidem, & videatis per speculū in ænigmate, tunc autem cognoscatis sicut & cogniti estis, & facie ad facie videatis. Hæc autē oīa quæ habet pater sic incōprehensibilia, mea sunt, quia videlicet eiusdem, cuius & ille, naturæ ego sum, & est mihi cū illo vna diuinitas, æqualis gloria, cōæterna maiestas. ¶ Recte igitur nō dixi mea, sed de meo accipiet, videlicet p̄pterea, quia nō in vita p̄senti omnia, quæ patris & mea sunt, vobis annuntiabit, sed ex parte cognoscere, & ex parte p̄phetare dabit, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Sequitur. L. Modicū & iam non videbitis me, & iterum modicū & videbitis me, quia vado ad patrem. ¶ Iuxta alios Euangelistas, interea dum hæc dicunt, erant apostolorum oculi grauati, & importunē dormitabant p̄ tristitia. ¶ Sciebat autem ille, quem nihil latebat, qualiter interim Iudas perditionis filius, & mortis minister, agitante se diabolo, discurreret, festinaret, accipiens cohortem, & à principibus & pharisæis ministris

firos, laternas ac faces accendens, & arma conducens. Quæ omnia, priusquā fierent, hoc itidem salus nostra dominus Christus proposuerat, vt non perderet quenquam ex ipsis, quos pater sibi dederat. Igitur secundum quod apud alium Euangelistam dicit sic: Nō potuistis vna hora vigilare mecum, vigilate & orate, ne intretis in tentationem, & in hoc Euangelista volens eos sollicitos, & ad euadendum paratos esse: Modicum (inquit) & iā non videbitis me, ¶ Modicum sustinete mecum, & vigilantibus oculis considerate & attendite me. Nō post hoc modicum, i. post hanc horam vel diem instantem, iam non videbitis me. Ne vero turbetur cor vestrum, ecce & hoc vobis dico, quia iterum modicū & videbitis me, quia vado ad patrem. ¶ Notandum quæ dicendo: Et iam non videbitis me, & iterū videbitis me, pene circa idem opposita vel contraria constituit, s. videre & non videre, videlicet ad commendandam veritatem resurrectionis, qualis & in ipso post modicum, & in nobis in fine seculi futurum esse asserit: cum autē, & iam non videbitis, & videbitis, dicit immutationem, i. aliā eiusdem carnis gloriam fore repromittit. Hoc inquam notandū, quia iā non videbitis, i. in aeternum non me videbitis (inquit), s. qualem nunc videtis, vtiq; passibilem, mortalem, cum hominibus conuersantem, humanas infirmitates scientē, vix dolere, & nouissimum viroꝝ, talem iam non videbitis me post hoc modicum, id est, post diei sequentis horam nonam. Nā ecōtra immortalē atq; impassibilem iteꝛ videbitis me, atq; ita nō quidem alium, sed tñ sō ge alteratum videbitis me. Igitur q; dicitur iterum videbitis me, p̄mittit: iam non videbitis me, p̄fecto non humanæ substantiæ veritatē interituram, sed naturæ gloriā per virtutem resurrectionis asserit immutandā. Sequitur. L. Dicebant ergo ex discipulis eius ad inuicē: Quid est hoc qd dicit: Modicū nō videbitis me, & iteꝛ modicū & videbitis me, & quæ vado ad patrem? ¶ Videlicet quæ virtutem resurrectionis nesciebant, imo nec ipm resurrectionem esse credebant, quippe qui de illo magna sentientes, nec hoc saltem, q; moriturus esset intelligere poterant. Proinde non mirum, q; vim sermonis capere nequibant. L. Dicebant ergo: Quid est hoc q; dicit nobis modicum? Nescimus quid loquitur. ¶ Poterat vtiq; dñs sic hæsitantibus quid loqueretur edicere verbis euidentioribus, vix res ipsa mox subsquens oīa commodius declaratura erat. Hoc p̄fecto teneris mentibus expediebat, vt nec omnino reticeret, nec totam, sed ex parte rem doloris immensi verbis p̄nuntiaret, videlicet ne illa tē pestas irruens repente nimis, fidei fundamentum in illis penitus euerteret, sed sensim reuelebat eum interrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi vobis: Modicū & nō videbitis me, & iteꝛ modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. ¶ Ecce palam est, quia cū confilio suo doctrix sapientia, suauiter agens, & sollicitudinem auget, & causam sollicitudinis subiectam ex magna parte continet. P̄missio nāq;: De hoc quæritis inter vos, quia dixi: Modicum & iam non videbitis me, &c. non dicit cōtinuo, qd intellectui pronum esset: vnū modicum est, ab hinc vsq; ad horam nonam instantis diei, qua transacta sepeliendus sum, & iā nō videbitis me: & aliud modicum est, ab eadem hora vsq; in diem tertium, q; resurgam, & iteꝛ videbitis me, sed ita subiungit: Amen amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis vos, mundus autem gaudebit. Hic subaudiendum est, sed postmodū plorabit & ululabit, vel risus eius dolore miscebitur, & extrema gaudij eius luctus occupabit. Nam econtra mox sequitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. ¶ Mūdi huius inquit immundi, qui suis immunditijs me aduersantem odit. Mundi inquam, i. amatorū mūdi, inde gaudium erit, quia vado ad patrem, quem tñ ille nescit. ¶ Sed tale eius gaudium contritio duplex absorbebit. Primum, quia venient dies in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non portauerunt, & vbera q; non lactauerunt, videlicet qñ veniēt Romani & tollēt eorum locum & gentem, secundū pauore ipsorū: deinde quæ tandem videbunt in quē transixerunt. V̄a autem tristitia quantā lætitiā operetur, vel quanta delenda sit gaudij, ecce p̄ simile vobis intimo. L. Mulier cū parit tristitiā habet, quæ venit hora ei⁹. Cū autē pepererit puerum, iam non meminit p̄sura, propter gaudij, quæ natus est homo in mundū. Igitur & vos nunc quidē tristitiā habetis, vt hoc qd per conclusionem sic inferitur. Igitur & vos quidē tristitiā habebitis, cōmodius sedeat, sumere prius vel subaudire cōuenit, sanctā ecclesiam mulierem magnā esse & inclyatam, eiusq; virum siue maritum, patrem oīm deum, puerū autē eius, quem ex eodem viro per magnā veri amoris concepit gratiam, ipsum esse, qui hæc loquitur, dñm nostrum Iesum Christum. Hunc enim tunc primitus per fidem concepit, qñ iam adulescentula in Abraham p̄missiones audiuit dicentis: In semine tuo bñdicentur oēs gentes, & credidit, & ex tunc beata progenies mente grauida, verbum p̄missionis hauriens in patriarchis & p̄phetis per eiusdem verbi incrementa p̄ficiens, quasi fœta aluo magis ac magis iunxit, tandemq; diu desideratum puerum mulier eadem, cui⁹ beati apostoli magna

Hebr. 14. Efaie. 7.

Prouer. 14.

Lucæ. 23. Iohan. 16. Zacha. 5.

Gen. 21.

portio sunt, in magno dolore & angustia passionis enixa est, viditq; eū in diē æternitatis feliciter nascentem. i. à mortuis resurgentem, & iam non meminit pressuræ ppter gaudium quia natus, quia renatus est, & rediuuus est hō in mundum redemptum, & saluatum, vt mū di, imo cœli & terræ, & omniū quæ in eis sunt obtineat principatum. Proposita itaq; similitudine q̄ dicit: Mulier cum parit tristitiam habet: cum autē pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, hoc quod iam dictum est, per subauditionē sumendum est, & sic validior conclusio sese inferet: Et vos igitur nūc quidem tristitiā habetis. **L**terz autē videbo vos, & gaudebit cor vrm, & gaudiū vrm nemo tollet à vobis. **V**os inquit qui nunc estis quasi mulier in vtero habens, q̄ clamat parturēs, & cruciatur vt pariat, ego itez videbo, vobisq; videndus apparebo, separatus quidem à vestræ mortalitatis vtero, sed bono vestro natus, & immortalis factus in regnū æternum. **E**t gaudebit cor vrm, & gaudium vrm certū & verz, nemo tollet à vobis. Nam vos constanter gaudentes dicetis: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Vere enim inuanum fremunt, & inania meditantur, qm̄ cedent vos in synagogis, ibi etenim magis gaudebitis, & ibitis gaudentes à conspectu concilij, qm̄ digni estis pro nomine meo contumeliā pati. Quod & si corpus occiderint, sic quoq; cor vestrum gaudebit, quia gaudium vrm non in carne, quæ potest occidi, sed in corde vel anima, quam persecutor occidere non potest, repositū erit. **V**rm igitur gaudiū nemo tollet à vobis. **E**t in illo die me non interrogabitis quicq; horum: scietis em̄ regē vel effectū præsenti euidentiā perdocti. Sed & cæteroz q̄quid scitu opus erit, ex illo die sensum habētes apertum, scripturas interrogabit, legis, pphetaz, & psalmorum volumina consulētis, & ipsa vobis edisserent, qd fecerim, aut qd locutus sim vobis. Sequitur. **A**men amen dico vobis, si quid petieritis patrem in noīe meo dabit vobis, vsq; nō non petitis quicq; in noīe meo. **P**etite & accipietis, vt gaudiū vrm sit plēnū. **S**æpius replicādo, suisq; inculcādo discipulis dñs noster, vt in nomine suo petendū esse nouerint, si quid patrem petere velint, mediatorem dei & hōim sese salubriter cupit agnosci, adeo necessarium, vt nemo ad patrē venire nisi per ipsum, nemo à patre quicq; possit impetrare nisi per nomen suum. **V**nde salutaris mos, & catholica hæc more sanctæ ecclesiæ orandi regula est, vt in omni oratiōe, quā ad patrē dirigit, subiūgat p̄ dñm nrm̄ Iesum Chrm̄ filiū tuū, q̄a videlicet p̄ter hanc nulla via, nullumq; est aliud osium, ad qd respiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo eleuatio manū meaz, sicut sacrificium vespertinū. Solū huius vnigeniti filij dei nomen, qd est Iesus Chrs, necessarium vniuersæ orationis est vehiculū, q̄ in cœlū directo cursu perlata, cōsistat ante patris cōspectū, salutēq; de sinu eius & gratiam sugere valeat remissionis peccatorz. **V**erz hoc Apli necdū sciebant: iccirco iam abitur magister vitæ, hoc illis: in sermone suo commendabat attentius. Itaq; dum dicit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in noīe meo, dabit vobis: ecōtra subaudiendū est, quia nihil pater dabit vobis, nisi orāquit, q̄ vere magno fructu gaudiij subsequenti, nunc vos tristitiā habeatis, sicut mulier cum parit, hoc vero dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. In noīe inq; meo. i. secundū nomē meū, qd est Iesus, & saluator interpretat. Cuius noīis causam siue rōnē angelus b̄to Ioseph exprimēs: Ipse em̄ inq; saluū faciet. pplm̄ suū à peccatis eoz. Ergo in noīe Iesu petere est illud petere, propter quod ipse qui hoc nomen sibi elegit, descendit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus est, crucifixus, mortuus, & sepultus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram patris. Quare autem hoc totum factū nisi vt per nomen eius remissionem peccatorum acciperemus? Ergo cum quid petimus, quod causæ huic sine dubio cooperetur, fidenter tanq; in noīe Iesu petentes nos accepturos speremus. **Q**ui sensus ex alio Euangelij loco melius elucet: Amen inquit dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacūq; petierint, fiet illis à p̄re meo, qui in cœlis est. **V**bi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quinam sunt hi duo consentientes, qui inquam sunt duo vel tres in nomine Iesu congregati, nisi de quibus præmiserat, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripue eum inter te & ipsum solum, si non te audierit, adhibe tecū adhuc vnū. Tunc nāq; duo sibi consentiunt, qm̄ is qui peccauit frater, fratrem audit corripientem: tunc inq; duo vel tres congregati in noīe Iesu sunt, qm̄ vel inter se & ipsum solum quis corripit peccatē, vel nondū auditis adhibet secū adhuc vnū. Qui profecto tunc vere congregati sunt, & vere sibi consentiunt, qm̄ is qui peccauit, lucrifactus, inclinatur ad poenitentiz cōsensum. Proinde fiducia datur illis veniæ vel salutis fraternæ, cum dicitur: Si duo ex vobis cōsenserint super terram de omni re, quacūq; petierint fiet illis, & ex præcedentibus necessario subaudiendū est, vt dicas de omni

Apoc. 12.

Psal. 2.

Act. 5.

Math. 10.

Luce. 10.

1. Timot. 2.

Psal. 104.

Mat. 1.

de omni re peccati. **C**æteroz autē quicquid petierimus pro superfluis volūtibus nostris, nequaquam ppter has vel cæteras huiusmodi pollicitationes suas, quasi debitor iure tenendus est, præsertim cum in oratione sua, quam Aplis dicētib; Doce nos orare, ipse compo-
suit summam oim̄ quæ petenda sunt, septem petitionibus secundum septem dona spūs sancti designauerit, quarum prima est, Sanctificetur nomē tuum: septima, Sed libera nos à malo. **I**gitur cum dicit: Amen amē dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, oportet vt neq; à patre quicquam, nisi quod nostræ salutis sit, petere audeamus, neq; nos impetrare aliter, nisi per vnigeniti filij nomen arbitremur. **Q**uod quia necdum Apli (vt prædictum est) nouerant: **V**ique modo inq; non petistis quicq; in nomine meo. Deniq; nondum iam perfecte nouerant eum, licet crederent, vel confiterentur eum Chrm̄ filiū dei viui, necdum inquam tam plane cognouerunt eum, vt scirent illi eum legationem suscepisse nostræ pacis, & mediatorem datum esse ad impetrandam hominibus gratiam dei patris. Proinde nō petierant quicq; hætenus in nomine eius, siquidem nec ipse hoc illis añ hanc horam suæ passionis mandasse inuenitur, quanq; multa in plerisq; locis de orationis instantia sit locutus. **E**t addidit: Petite & accipietis, vt gaudiū vrm sit plēnū. **O**rdo vel sensus hic est, **P**etite, vt gaudiū vrm sit plēnū, & accipietis. **I**n q̄ autē gaudiū plēnū esse poterit, nisi vt veniamus & appareamus ante faciem dei: Omne nāq; gaudiū mundi huius deceptium, & omnis risus eius erroneus est, solum autem de visione dei, & risus faciei eius p̄sentis plenitudinem habet, & in veritate est, nec enim obscurari vel auferri potest. **I**gitur cum dicit: Petite & accipietis, vt gaudiū vrm sit plēnū, illa tantummodo petēda esse innuit, q̄ proficiant ad visionem dei, in q̄ solo plenitudo gaudiij est. **T**andem in calce sermonis infert. **H**æc in pro-
uerbijs locutus sum vobis. Venit hora, cū iam nō in puerbijs loqr̄ vobis, sed palam de patre annūtiabo vobis. **Q**uæ nā sunt q̄ in puerbijs locutū esse asserit? Nūq; ex q̄ surrexit à cœna prouerbia siue parabolas dixit, & non potius plano sermone præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit? **S**igdem & Apli solum hunc sermonem respicientes, quem in illa nocte hucusq; pduxit: Ecce inquit nunc palam loqueris, & prouerbiū nullum loqueris. **C**um ergo dicit, hæc in puerbijs locutus sum vobis, & c. non ad verba ipsa, quæ tunc loq-
batur referri voluit, alioquin magis proprie sic dixisset: hæc prouerbia locutū sum vobis, si tñ reuera prouerbia poterant conuenienter dici, quæ hætenus locutus est eis: Sed hæc inquit q̄ nunc instant, quæ nunc aguntur, scilicet passionem meam, pro qua cor vestrum tristitia nūc impleuit, resurrectionē q̄q; vel ascensionē, qua visa gaudebitis, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, paraleti quoq; effusionem, quem si abiero, mittam ad vos, vt iam dixi. **H**ęc inquam in prouerbijs hætenus locutus sum vobis, varijs præsignaui figuris vsq; in hanc horam passionis, imo vsq; dum tradente me spiritum, scindatur velum templi à summo vsque deorsum, ipsa sui scissione contestans, ea quæ hætenus latebant sub figuris, deinceps in veritate clarescente mysteria verbi dei. **E**xtunc enim iam nō in prouerbijs loquar vobis, sed palam de patre meo annūtiabo vobis, ita vt præsentibus rebus, quarum figuræ præcesserunt vos non solum intelligere ea quæ præsens ipse feci, vel locutus sum vobis, sed etiam quæ in figura cōtingebant patribus vestris, discutere & apire possitis. **I**llo die in nomine meo petetis. **I**llo inquam die reuelatæ gratiæ, die salutis, & acceptabili tempore, quando spūs veritatis docebit vos omnem veritatem, de meo accipiens, & annuntians vobis: vos in nomine meo petetis, quia videlicet cognoscetis me, & credentes quia ego in patre, & p̄ in me est, verz deū & hōiem, æque vt p̄rem adorabitis, & sic in noīe meo petetis, qd vsq; modo nō fecistis. **E**t nō dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim p̄r amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. **N**on inquit illo die ego rogabo patrem de vobis, Ne forte hæreticus nō intellexerit, quomō supra dictum sit: Et ego rogabo patrem & aliu paraletum dabit vobis, & inde argumentet, patrem minorem esse filium, eo qd rogare minoris sit, ecce & hoc ediuerso infert: **E**t nō dico vobis, quia ego rogabo patrē de vobis, scilicet illo die, q̄ (vt iam dixi) in noīe meo petetis. **N**am isto qdem die, q̄ nūc ingruit, die tribulationis meæ, q̄ capiūt animam meam, & irruunt in me fortes, ego rogabo patrē, & alium paraletum dabit vobis: rogabo inq; sacerdos factus ipse sacrificiū secundū passibilem hominis naturā: illo autē die & deinceps, q̄ itez in gaudio cordis vrm videbitis me, iā non rogabo patrē de vobis, Quare? Ipse enim pater amat uos. **I**sto rogatu meo sibi reconciliatos iam habet amicos uos, & de filijs itz fecit filios gr̄æ suę. **V**nde hoc? Quia uos me amastis, & credidistis, quia à deo exiui. **E**x iui à patre, & ueni in mundū: itez relinq; mundū, & uado ad patrē m. **E**x inaniui me formā serui accipiens, & ueni saluare mundū, custodiendo uias duras propter uerba labioz patris, dū non loquor opera hōim. **I**tez relinquo mūdum, deponens seruitij iugū, & uado ad patrē, ppter passiōem mortis recipiens gloriam & honorē. **P**ropter hoc ipse pater illo die amat uos, quia credidistis hoc. **E**tenim ista credulitas efficiens causa est, ut mea p̄sit uobis passio, ut reconciliemini deo, vt non iam filios itz, sed gratie reputes

Math. 6.

Ephe. 2.

Ecci. 26.

Math. 27.

1. Cor. 10.

2. Cor. 6.

Psal. 70.

Ephe. 3.

Philip. 2.

Psal. 10.

Hebr. 24.

reputet & amet vos, ita ut iam ex illo die non oporteat me patrem rogare de vobis, quod modo semel facio, semel enim morior, & quod morior peccato non meo, sed vestro morior, deinceps viam deo, quia sicut dixi vobis vado ad patrem, a quo propter hoc exiui, ut hoc modo redirem. Hoc nempe illud est, quod Psalmista caelis enarratibus audiuit aure prophetica. Præmissis namque hoc versiculo, quo exposuit quam dei gloriam enarrauerit, dicens: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit ut gygas ad currendam viam suam, statim subsecutus est a summo caelo egressio eius. Igitur Chierimus ait: Similes eius haeretici mentiti sunt dicendo, ante Mariam non fuisse Christum: Quia exiui (inquit) a patre & veni in mundum, cōtestante propheta, quia a summo caelo egressus sum, Sequitur. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Dixerat enim eis ipse: Hæc in pueribus locutus sum vobis, venit hora, cum iam in pueribus non loquar vobis, sed palam de patre meo annuntiabo vobis. Non aduerterant quod iam in presenti tempore dixit: Hæc in pueribus loquor vobis, sed præterito: Hæc in pueribus locutus sum vobis. Vnde iam superius dictum est. Dixerunt ergo: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Quod & si ex parte verum est, nunc, id est, in hac cœna nullum proverbium dixerat, attamen non palam erant illis omnia quæ dixerat. Nam & paulo ante dixerunt: Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad patrem. Nescimus quid loquitur. A deo caligabant in illa magna tristitiæ nebula, qua non solum oculi, sed & interni sensus eorum erant grauati, ut ipsam quoque ignorantiam vel tarditatem suam nescirent. Sed huic errori fides suberat, discussis ignorantia tenebris, & sedatis tristitiæ vel timoris tempestatibus, in suo tempore apparitura. Nam sequitur: Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget. In hoc credimus quia a deo existi. Venerabilis & sapientiæ dei cōdigna hæc professio est, qua dicit: Nunc scimus quia scis omnia. Omnia namque scire, solius est, vel sapientiæ eius, cuius non est numerus, attingit autem a fine, usque in finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Hæc enim sola scit omnia, & omnium scrutatur corda, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Quo autem experimento istud cognouerint, indicant continuo subiungentes: Et non opus est tibi, ut quis te interroget. Hoc plane idoneum tantæ rei testimonium est. Quis enim est doctor, adeo strenuus, ut saltem obiectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicam tacitis auditorum occurre cogitationibus? At ille dominus & magister, quanta benignitas docebat, tanta & potentia corda omnium in manu sua tenebat, ita ut non nesciret quid cuique deesset, quin etiam nulla eum cordis cogitatio lateret. Quod cum multis experimentis, vicino quoque discipuli confirmati fuerant argumento, quia videlicet paulo ante dicente illo: Modicum & iam non videbitis me, & cætera, cum dicerent quidam ad inuicem: Nescimus quid loquitur, cognouit ipse, quia volebant eum interrogare, & non fuit ei opus, ut interrogarent, puenit enim eos dicens: De hoc quaeritis inter vos? Bene ergo scimus (inquiunt) quia scis omnia, neque nos dubitamus, recte sic illos dixisse de illo, sine quo nemo alius tetendit super vnum quemque scientiæ vel intellectus lineas: Et non est (aiunt) opus tibi, ut quis te interroget, videlicet quod cuique homini docere cupienti opus est, aperiri verbis in quibus hæreat sensus auditoris. Quod vero adiciunt: In hoc credimus, quia a deo existi, idem est ac si dicant: In hoc credimus quia tu es ipsa sapientia, quæ dicit: Ego ex ore altissimi produui. Respondit eis Iesus: Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, ut dispergamini, unusquisque in propria, & me solum relinquatis: Sed non sum solus, quia pater mecum est. Iam (inquit) creditis? Modo scitis? Bene quidem est, quia creditis: & bene est, quia scitis: sed videte ne turbetur cor vestrum, videte ne hæc ipsam credulitatem de cordibus vestris fuget ventus, tollat aura. Nam ecce venit hora, & non longe est, sed iam venit, de qua dictum est: Quia Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum: Venit (inquam) hæc hora, in qua tanta tempestate cribrabit vos Satanas, ut dispergamini, unusquisque in propria, scilicet procul fugientes ab angustia mea, & contenti salute quisque propria, & me solum relinquatis, ut solus vadam immolari pro vobis. Nam quo ego vado, vos (sicut superius dixi) non potestis me modo sequi. Sic implebitur scriptura, quæ in persona mea dicit: Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: circumspexi, & non erat auxiliator: quæ suui, & non fuit qui adiuuaret. Itaque (ut iam dixi) omnes in me scandalum patiemini, quia dispergemini, quia fugam capietis, & me solum relinquatis. Veruntamen non sum solus, quia pater mecum est. Nec enim sic exiui a patre, & veni in mundum, ut ille me reliquerit solum. Nunquid ergo fallitur spiritus meus in propheta dicente: Deus deus meus, ut quod dereliquisti me? Absit. Tantillum tacebit deus meus, silebit & patiens erit, donec isti (quorum est hora quæ iam venit, & potestas tenebrarum) videant, & derideant me, loquantur labijs & moueant caput, fodiant manus meas & pedes meos, & dinumerent omnia ossa mea, diuidant sibi vestimenta mea, & super vestem meam mittant sortem. Tantillum inquam tacebit, & dereliquisse me videbitur, quia silebit: sed post hæc non longe faciet auxilium suum a me, eruet enim

Matth. 26

Psal. 146, Sapient. 8, Hierem. 17

Job 38

Ezech. 24

Lucæ. 22

Esaiæ. 63, March. 26

Psal. 121

enim a frænea animam meam, & de manu canis vnicam meam, a mortuis me resuscitans, & exinde palam ego faciam, quod non reliquerit me solum, quia narrabo nomē eius fratribus meis, & in medio Ecclesiæ laudabo. id est, laudabilem faciam eum. Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. Quam pacem, nisi peccatorum remissionem? Quam pacem, nisi illarum quæ inter deum & homines erant inimicitiarum solutionem vel reconciliationem? Hanc inquit pacem valde necessariam, ut in me, id est, per mortem meam habeatis, iccirco hæc locutus sum vobis: locutus sum inquam, id est, feci. Verba namque mea iam facta sunt, quia videlicet certum est futura esse, imo & impossibile est non posse fieri quæ locutus sum vobis. Quæ nam sunt ea quæ locutus sum vobis, nisi incarnationis meæ, quæ iam facta est, & eius, quæ sine dubio futura est, passionis, simulque & resurrectionis meæ certa mysteria? Hæc ego locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, testante scriptura, cum dicit: Si fuerit angelus loquens pro eo, vnum de similibus, ut annuntiet hominibus æquitatem, miscebit eis, & dicit: Libera eum, ut non descendat in corruptionem. Inueni in quo ei propitius, &c. Vnde plane de similibus est in his quæcumque locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, ut liberemini, & in corruptione non descendatis, ut in me, qui solus inuentus sum, deo propitius vobis, quod est illud vnum? Hoc scilicet, quod & ego æque ut vos passibilis atque mortalis homo sum. Nam cætera dissimilia sunt, quia videlicet solus ego de cunctis hominibus, quoniam & quomodo volui natus sum, quando & quomodo volo morior, nihilominus & quando volo resurgo, & in caelum ascendo. Igitur hæc locutus sum vobis, idem est ac si dixisset: Hæc facio vobis. Sequitur. In mundo pressuram habebitis, sed cōfidite, ego vici mundum. Non inquit in mundo, sed in me pacem habebitis: Nam e contra ratio pressuram in mundo habebitis. Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis flagellabunt vos, & ante reges & præfides ducemini propter me, & morte afficient ex vobis. Non inquam pacem, sed huiusmodi lites & bella & inimicitias in mundo habebitis. Sed confidite, & nolite timere eos qui corpus occidunt, & post hæc non habent quod faciant. Nam ego vici mundum, quippe qui occisus ab illo, tertio die resurgam. Hæc ergo confidentia nolite timere, habentes pacem in me: etenim vos quoque occisi resurgetis, & eritis socii victoriae meæ, confortes regni, participes gloriae. Hæc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in caelum dixit: Pater, veni hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Huic orationi saluatoris congruit ille psalmi centesimoprimum titulus talis: Oratio pauperis cum anxietate, & effunderet precem suam coram domino. Etenim illa hora anxiosa est anima pauperis huius, & erat tristis usque ad mortem, ita ut (sicut alius euangelista refert) factus in agonia, & prolixius orans sudauerit, factusque sit sudor eius sicut guttae sanguinis decurrerit in terram. Sciendum quoque, quia non in illo cœnaculo, in quo cœna facta fuerat, hanc orationem fudit. Nam superius euangelista illum inde egredientem significauit, videlicet ubi iam exacta magna parte sermonis, cum dixisset: iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, sed vt cognoscat mundus, quia ego diligo patrem, & sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio, repente sic intulit: Surgite eam hinc. Quo tamen tunc abierunt, non dicit, sed luce clarius ex alijs accipimus euangelistas. Sic enim concorditer referunt: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Illic orationem istam fuisse celebratam perspicuum est. Nam postquam illuc exiit, tunc (inquit Mattheus) venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro & filijs Zebedæi, coepit contristari & moerere esse. Et subinde: Et progressus inquit pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Mihi pro si possibile est, transeat a me calix iste. Hoc idem Marcus euidenter narrat. Lucas quoque egressum illum refert in montem oliueti, & auulsum a discipulis suis, quantum iacet est lapidis, positus genibus orasse, addens hoc, quia factus in agonia prolixius orauit, & factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Itaque consonantibus cunctis, hanc orationem dixit in monte oliueti, presentibus Petro, & duobus filijs Zebedæi, nam a cæteris discipulis auulsum erat quantum iacet est lapidis. Alijs namque sedere iussis, donec vadam inquit, & orem: postmodum Petro & filijs Zebedæi quos assumpsit: Sustinete autem hic, & vigilate mecum. Et progressus, non iam quantum iacet est lapidis, sed pusillum, procidit in faciem suam. Vnde non adeo mirum est hunc euangelistam, filium Zebedæi prolixius esse scripsisse orationem, cum alij tam breuē scripserint, quia videlicet vadens ut oraret, hunc solum ex omnibus euangelistis assumpsit, & hoc audiente orauit. Quid igitur pauper iste anxietus orauerit, quem clamorem ad deum patrem sine dubio perueniturum miserit, in hoc euangelista pleniorem habentes, apponam si aures habemus audiendi & audiamus quid clamauerit, quia coram domino pro suo precem effuderit. Subleuatis (inquit euangelista) oculis in caelum, videlicet quo super orationis dirigebat clamorem validum, dixit: Pater, veni hora, venit inquam hora, subauditur magnæ angustia vel tribulationis, in qua deficiunt sicut fumus dies mei, & percussor sicut fœnum, leuiter occisus iuxta communem conditionem omnium mortalium. Sed tu clarifica filium tuum, videlicet magna resurrectionis claritate, ut filius tuus clarificet te, scilicet præ clara discipulorum suorum prædicatione, vel mortuorum resurrectione

Ephes. 6

Matth. 10, Lucæ. 12

Roma. 8, 2. Cor. 12

CAP. XVII.

Psal. 101

Matth. 26, Marc. 14, Lucæ. 22

Psal. 101

resurrectione. Sequit eoin. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne qd dedisti ei, det eis vitam eternam. Sicut dedisti ei potestatem ois carnis, id est omnis hominis, siue Iu dxi, siue Gentiles, & enim non est Iudaeorum deus tm, sed & gentium: sicut inquam dedisti ei potestatem, & decreuisti illum super omnes gentes esse regem, & principem, atq; salua- torem, ad danda penitentia & remissionem peccatorum, sic attende, datumq; tui siue propo- situm confirma rerum veritate, in eo videlicet, vt omne qd dedisti ei, det eis vitam eternam, scilicet duplicem animar; atq; corpor; resurrectionem. Ita cum dixisset: Clarifica filiu tu um, vt filius tuus clarificet te, tanq; quareret in q se a patre clarificari, vel patrem ipse clari- ficare vellet: sic (inquit) clarifica iam actu, sicut clarificasti potestate, vt faciat deinceps fili tu us illud, propter quod incarnatus, vel homo factus est, id est omnibus, quos dedisti ei, vitam eternam det. Et tanq; iterum quareret, quid pertineat hoc ad clarificationem patris, dare vitam mortuis, quia dixit, vt filius tuus clarificet te, protinus adiungit: Hec est autem vita eterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Igitur q dixit: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, idem est, ac si dixisset, secundum spiri- tum sanctificationis, ex resurrectione mortuor; attestare me esse filium tuum in virtute, cu- ius rei clara cognitio, causa est effectiua hoibus vitæ eternæ. ¶ Eo suspirat vel intendit ro- tum huius orationis incensum, magno charitatis igne adustū, non p paup iste dubiter vtrū propheta suus verum sibi prænuntiauerit dicens: Nunquid qui dormit non adiciet vt re- surgat? Sed vt scirent qui tunc audierunt, & intelligant q hanc eius orationem nunc legunt vel audiūt, q salus, vita, & resurrectio nra, moriendi & resurgendi causa fuerit illi, qui pecca- tum non se cit, nec inuentus est dolus in ore eius. In alio q; Psalmo, cum iuxta sensum hu- ius orationis, qua nunc dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, diceret spūs eius: Do- mine deus meus clamaui ad te, & sanasti me, &c. Tandemq; quasi dubius quereret: Quæ vit- litas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Statim vt vere certus intulit: Audiuit dominus, & miseratus est mei, dñs factus est adiutor meus, & reliqua. Itaq; tam in hac oratione sua dominus, q in prophetis scripturis, spūs eius non dubius orat, dum & illic post clamorem suū dicit: Au- diuit dominus, quod magnæ est certitudinis, & hic, præmissis: Pater clarifica filium tuū, sub- iungit continuo: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt ostendat q oratio sua non in incerto, sed in potestate sit. Sequitur. Ego te clarificaui super terrā, opus consummaui qd dedisti mihi vt faciam. In q iam clarificauerit patrem filius, postmodum expositur est, di- cendo: Manifestaui nomen tuū hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ¶ Non ergo que- situ opus est, quomodo qui dixerat: clarifica filium tuū, vt filius tuus clarificet te, nūc dicat: ego te clarificaui super terram, quia lector vltro intelligit, clarificatum quidem iam esse pa- trem in cognitione filij apud mentes illorum qui credebant, q hic talis a deo exierit, que & confessi iam fuerant esse Christum filium dei viui, sed nondum illis bene cognita maiestate vel bonitate eiusdem filij, multum deerat de glorificatione paterni nominis. Icirco vtrūq; dixit, vt & filius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Cui par est quod posteri⁹ dicit: Et no- tum feci eis nomen tuum, & notum faciam. Quod vero nunc addidit: opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam, idem est ac si dicat: Mandatum tuum impleui, factus hō mor- talis, & nunc ad summum obedientiam, scilicet ad mortem, in qua nunc agonizor, sponte p- ueni. Proinde mox subiungitur. Et nunc clarifica me tu pater apud te metipsum claritate qua habui priusq; mundus esset apud te. ¶ Et qm (inquit) cōsummaui opus, quod dedisti mi- hi, nunc, scilicet in hac hora que venit, clarifica tu me pater, i. resuscita me: Clarifica in qua apud te, videlicet constituendo ad dexteram tuæ maiestatis in excelsis, eadem claritate qua habui antequam mundus esset apud te, vt nihilominus adoretur ab angelis recens forma ser- metipsum claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te, videlicet vt sicut spūs me us in principio ferebatur super aquas, vt angelica creatura per me verbum tuum crearetur te dicente: Fiat lux, ita & nunc idem spiritus super aquas feratur, vt per me filium tuum no- ua hominum creatura nascatur, dum in morte mea baptizantur, vnde angelor;, qui cecidit decimus ordo restauretur. Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc clarui, nūc itera- bitur. Nunc demum quia dixerat: Ego te clarificaui super terram, exponit in quo clarifica- uerit dicens: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ¶ Princi- piū namq; pñe clarificationis, hōe hominum institutio est, per quos nomen patris oportet bat innotescere orbi, vnde & recte dicti sunt lux mundi, quia mundum cognitione hui⁹ no- minis illustraturi, prius ipsi sunt illuminati. ¶ Quod autem est hoc nomē dei, nisi pater Iesu Christi? Etenim cætera nomina dei, que cunq; in lege sunt, audire vel scire poterunt homi- nes ante aduentum eiusdem Christi. Hoc autem nomen quod est pater, vel cui⁹ filij relatio- ne pater credendus sit, nunq; cognitum fuisset, nisi veniens ipse filius hois illud manifestasset Ergo

Roma. 3. Acto. 13.

Roma. 1

Psal. 40. Esaiæ. 13. Psal. 29.

Hebr. 11

Gene. 1.

Apostoli lux mudi. Math. 5.

Ergo nomen tuum (inquit) nomen patris mei, vel q; pater meus sis, manifestauit per ope- ra, que nemo alius fecit hominibus, quos dedisti mihi de mundo, quos ad me attraxisti: electos de mundo, quia non caro & sanguis reuelauit eis, sed tu pater mi, qui es in cælis. ¶ Tu erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuū seruauerunt. ¶ Nisi em̄ tui essent, nō mi- hi eos dedisses. Quomodo aut tui iam erant, & nondum mei, nisi quia te quidem deū in- uocabant, sed me filium tuum esse, vel huius filij respectu patrem te vocare, necdum scie- bant? Ergo in eo eos mihi dedisti, qui filium tuum esse, illis reuelasti. ¶ Quo cognito, ecce ipsi sermonem tuū seruauerunt, quia videlicet omnia relinquentes, me sequuti sunt. Quā- tum sermonis obseruationem certam esse, testatur lex dicens, Qui dixerit patri suo & ma- tri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Isra- el. Igitur quos dedisti mihi, tui erant, & in eo sermonem tuum seruauerunt, quia relictis omnibus, me sequuti sunt. ¶ Nunc cognouerunt, quia omnia que dedisti mihi, hi abs te sunt: quia verba, que dedisti mihi, dedi eis. Et ipsi acceperunt, & cognouerunt vere, quia a te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. ¶ Hoc vere, quia tu mihi eos dedisti, conse- quens erat, vt cognoscerent, vt verba que dedi eis, acciperent, cognoscerent & crederet. ¶ Nisi enim eos tu mihi dedisses, nunquam cognouissent: sicut non cognouit perditus Iudas, cuius ab effectis palam omnibus est, quia non eum tu mihi dedisti, nec tui causa me sequutus est, sed cum non esset tuus, tuis per hypocritam fuit admixtus, peccator & dolo- sus. Propterea nunquam hoc illi sapuit quod isti cognouerunt, scilicet q omnia que de- disti mihi, id est, que cunq; feci opera, que cunq; dixi doctrinæ verba abs te sunt: sed di- xit mala in corde suo cum eis sentiens, qui dixerunt: In Beelzebub principe demoniorū eicit dæmonia, Et non est hic homo a deo. Palam ergo de istis est, quia tu eos ad me at- traxisti, quia cognouerunt, quia de operibus meis recte senserunt. Cognouerunt inquam quia verba non alia, nisi que dedisti mihi, dedi eis, & acceperunt acceptione digna, vide- licet vt (sicut iam dictum est) propter verba mea reliquerint omnia sua. Cognouerūt (in- quit) vere, quia a te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. ¶ Cum idē esse videatur exire filium a patre quod mitti, cur vtrūq; dixit, & quia a te exiui, & quia tu me misisti, nisi vt æqualem iudicet charitatem, & saluet scilicet filij venientis, & patris mittentis? Etenim pater quidem filio mandatum dedit, vt veniret bibere pro nobis calicem passionis, sed ni- hilominus idem filius spontanea charitate venit. Deniq; nō tanquam minorem propter charitatem suam, pater mandato suo coegit, sed vt vere corqualē & pari dilectione vo- lentem misit. Igitur vt vtriusq;, scilicet patris & filij charitatē iudicet, & cognouerunt (in- quit) quia a te exiui, & crediderūt quia tu me misisti. His ita præmissis, ait. Ego pro eis rogo. ¶ Tandem orationē suam aperit, pro qua subleuatis in cælū oculis, hætenus obse- crauit, dicens: Pater, venit hora, clarifica filium tuū, &c. Hoc plane, iuxta Apostolū, obser- uandū est in oratione legitima, vt per ordinē fiant obsecrationes, orationes, postulario- nes, gratiar; actiones. ¶ Quē ordinē ipse totius sanctæ orationis magister & dux p̄senti loco seruasse cōprobat. Primo namq; obsecrationē præmisit, dicens: Pater venit hora, cla- rifica filium tuum &c. in quibus quasi benevolentiam patris ambiuit, vsq; ad id qd nunc ait: ego pro eis rogo. Est aut ab hoc loco oratio. i. verba supplicantiæ quidē, sed nondū expli- cantia quid velit aut quo tendat. At vero quod postmodū ait: Pater sancte, serua eos in noīe tuo, quos dedisti mihi, & reliqua, postulatio est. Et deinde qd subiungit: Pater iuste, mundus te nō cognouit, &c. gratiar; actio est. Igitur p̄missa obsecratione, iam nunc ora- tionem annexens. Ego, inquit, pro eis rogo. ¶ Non pro mūdo rogo, sed pro his quos de- disti mihi, q; tui sunt. ¶ Væ ergo mundo gaudenti, orante pro suis, i. moriente & in ara crucis se sacrificiū offerente Christo vnigenito filio dei: q; pro eis quos dedisti mihi (in- quit) rogo, non pro mundo, Mundus em̄, hic accipiuntur dilectores mundi, tam diuersi ab eis, pro quibus Christus rogat crucifixus, q; diuersi erant, apud deū Aegyptij filijs Is- rael, sacro sanguine agni postes suos signantibus. Væ igitur (vt dictū est) tali mundo, q; quod rogat Christus verus agnus dei, nihil illi proficit, vt cū rege suo principe tenebrar; diabolo, citius in profundū inferni demergatur: solis illis, quos pater filio dedit per cru- cem & sanguinē eius euadentibus. Quia tui sunt inquit, Et tanquā quareret, quomodo vtrūq; dixerit, & mihi eos dedisti, & tui sunt, adhuc plenius subiunxit. ¶ Et mea tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. ¶ Non ergo desinunt esse patris, quos pater filio dedit, quia neq; sine filio pater, neq; sine patre filius quicquā possidet. ¶ In quo vero cla- rificatus est filius in eis, i. in omnibus que sunt patris: In eo videlicet, q; nihil eorum ad patrē nisi per filij gratiam veniat: nemo siue mortuor; siue viuor;, nisi per crucem & san- guinem filij, videre potest gloriam patris. Quod quia nunc agitur, i. vt moriatur & re- surgat, & sic viuor; atq; mortuor; dominetur, Et clarificatus sum (inquit) in eis, videlicet

Matth. 19 Deute. 33

Judas electus admixtus.

Matth. 12 Luca. 11 Iohan. 9 Iohan. 6

1. Timot. 2

Quid hic mundus.

quasi iam sit factū, quod protinus est futurū. Vnde & subditur. **L** Et iam nō sum in mūdo & hi in mūdo sunt, & ego ad te venio. **C**ū hęc loqueretur, utiq; in mūdo erat, quia vñ biliter aderat, & mortālē vitā spirabat, imo quia presurā in mundo habebat, & tamen in mundo nō erat, quia iam à traditore venditus, moxq; tenēdus & ad mortē ducendus erat. Ergo nō omnino, sed quodāmodo iam in mūdo nō erat, qā iam in termino vitę p̄sentis, & iam in exitu mundi pedē irrevocabilē posuerat. Quia vero sic vadēs, & dicēs, & ego ad te venio, gloria & honore coronabā, & constituēbat super opera manūū patris: quia (in quā) sic de torrēte in via bibens, propterea protinus habebat exaltare caput, recte omnino quasi de p̄terito dixit, & clarificatus sum in eis. **C**ausam autē quare sic vadēs, pro suis roget, interposuit dicēs: Et hi in mūdo nō sunt, causa quippe magna & negotiosa est, de qua salutis amicū curare oporteat, quod se stabilitate littoris, i. immortalitatis pace & securitate potito, sui remiges in fluctibus difficili nauigio periclitant, sine dubio perituri, nisi salutis ab ipso portus illis p̄parētur. Itaq; nunc demū ab eo postulat pro illis, i. quid roget, propter quid obscurauerit, manifestius aperit. Ait em̄. **L** Pater sancte serua eos in noīe tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. **S**ummā necessariz postulationis breuiter est eloquutus, dicēdo: vt sint vnū sicut & nos. Et hoc multoties repetit: qā vere magnū, quia p̄clarū, quia gloriosum & optabile est, esse vnū, & q̄ magnū sit, à similitudine ipsius vel patria colligamus, quia dixit, sicut & nos. **Q**uidnā est, vnū esse, nisi semper idem esse, & sine permutatione immutabiliter perdurare. Sic plane vnū est deus vnus, pater & filius & spūs sanctus: vnū in quā & idem. Vnde & dicit ad Moysen: Ego sum qui sum. Et **Psal.** Cœli (inquit) peribunt, tu autē permanes, & omnes sicut vestimentū veterascent. Et sicut operorū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem ipse es, & anni tui nō deficient. **H**omo autē postq; à paradisi æternitate peccādo deiectus est, vbi pro modo suo, vnū esse vel fieri poterat, palam est iam vnū nō est: quippe qui quasi suos egreditur & coneritur, & fugit velut umbra, & nunq; in eodē statu permanet. Quā eius mutabilitatē, imo & defectionē **Psal.** ista quoq; deplorans: Mane, inquit, sicut herba transeat, mane floreat & transeat, vespere decidat, induret & arefeat, quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Ergo vnū esse desijt, & in hoc dei, qui semper vnū & idem est, similitudinē perdidit. **D**ei autē filius, qui hęc moriturus nunc loquitur, idcirco nunc moritur, vt ad vnū, i. ad æternitatis stabilitatē homo reformetur, vt mortuus in anima, & moriens quoq; in corpore, beata vtriusq; resurrectio reparē, & deinceps nullis subiaceat casibus, nullis mutationibus perturbet. Igitur qd dicit: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. **A**doptionē filiorū dei postulat illis, pro quibus & patitur: quia videlicet in noīe patris seruari nullo modo melius intelligitur, q̄ vt hoc idē sit, quod est in dei filios adoptari. Nam idcirco patrē sanctū inuocat, vt sibi sanctificet quos filios, nō qui dem per naturā, sed per gratiā habeat. **E**t notanda verbi proprietates, dum dicit, serua. Seruari nanq; proprie dicuntur, qui capti in bello, cum iure belli possint occidi, victoris miseratione vita donantur. Sic nimirū cū mundo isto, dei inimico, iuste damnādi sumus sed victoris dei gratia dimissi seruamur. Vnde & iuxta rei veritatē serui sumus, licet propter abundantā gratiā filij nominemur & simus. **H**oc sane prætereundū non est, cū dicitur, vt sint vnū sicut & nos, nō dei nobis æqualitatē dari, sed similitudinē comparari. Non em̄ ait, vt sint vnū quod & nos, sed sint (inquit) vnū sicut & nos. Quod hic idē **Iohan.** nes in epistola sua cōmendans, nō ait æquales, sed scimus (inquit) quia cū apparuerit, similes ei erimus, qm̄ videbimus eū sicuti est. Hoc ergo agitur, nō vt natura deo æquales simus, sed vt gratia similitudinē dei recuperemus, vt videndo eū qui solus vere est, ex ipsa eius visione simus vnū, sicut & ipse vnū est. Vnū in quā, i. immortales atq; impassibiles, & nullius vicissitudinis obumbrationi subiacentes. Sequitur. **C**ū essem cū eis, ego seruabam eos in noīe tuo. **C**orporali, inquit, p̄sentia cū essem cum eis ego seruabam eos, nō tamen addidit, vt essent vnū sicut & nos. Hoc em̄ fieri nō potuisset, quādiu cū eis ipse maneret passionis expertus. Quomodo vero illos seruauit, monstrat propositū sic. **L** Quos dedisti mihi custodiui, & nemo perijt ex eis, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. **E**rgo sic tantum illos se seruasse dicit, vt episcopatus suos non perderent, sicut perdidit ille filius perditionis, vt scriptura impleatur, videlicet qd dicit in illū: Fiant dies eius pauci, & episcopatus eius accipiat alter, &c. **Q**uod per p̄sentiam eius factū fuisse, i. vt vel sic custodiretur, satis ex eo liquet: qui mox vt ab eis auferri cepit, maximus eorū Petrus negauit, & episcopatum suum perdidisset, nisi quia conuersus ipse in eum respexerit. Igitur quia seruauit illos (inquit) eousq; vt in horam passionis meę cordē mecum permanerent, quamuis corpore fugientes, me solum reliquerint, & idcirco in salutem & peccatorum remissionē fiat illis effusio sanguinis mei. Deinceps o pater sancte serua eos (inquit) in nomine tuo, vt sortes facti per oīa mūdi pericula perseverantes, ad hoc perueniāt, quo (vt iā dictū est) simili-

Quid est, vnū esse. Exod. 3. Psal. 10.

Iob. 14. Psal. 89.

Roma. 8.

Iohan. 5.

Filius perditionis iudas, pditor. Psal. 102.

Luc. 21.

similiter vt nos vnū sint. Custodiui (inquā) eos, cum essem cū eis. **L** Nunc autē ad te venio, & hęc loquor in mundo, vt gaudium meū in ipsis sit. **N**on dixit, nunc autē ad te venio, & sum in mundo, quod contrariū esset ei quod paulo ante dixit: & iam nō sum in mūdo. **H**ęc (inquit) loquor in mundo, quod nō idem, & diuersum est. Nam & post resurrectio nem suā locutus est in mundo, i. eis qui erant in mundo, cū tamen ipse nō esset in mūdo, videlicet in eo, quia mundana vel mortalis nō erat eius conuersatio. **Q**uæ autē sunt ea, quę loquitur in mundo, nisi hęc ipsa eius oratio, cuius cū intentione moriens, Ad te (inquit) o pater venio, & iam nō sum in mundo. **V**t quid vero hęc loquitur, & hęc orat pontifex ipse & hostia salutaris? Ait: Vt gaudium meū in ipsis sit. Hoc plane verū & nostrę fidei notum est, quia vt gaudium suum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hęc locutus est, idcirco pro nobis patrem rogauit cum clamore valido (vt ait Apostolus) & multis lachrymis. Sequitur. **L** Et ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. **S**umma discriminis eorum, propter quod & rogo pro eis, causa ista est, quia ego dedi eis sermonē tuū, i. hęc hereditariū post me reliqui eis p̄dicandę veritatis officium. Propter hoc mundus eos odio habuit, & persequitur, propter hoc inquam, nam si nō loquerentur ea quę mundo nō placent, non occiderentur, nec in mundo presuram haberent. Ergo sic de mundo non sunt, quomodo ego non sum de mundo. Nam & ego propter hoc nō sum de mundo, sed extraneus factus sum quoq; fratribus meis, & peregrinus filijs matris meę, qā loquor nō placētia illis. **Q**uid ergo pro eis rogo, quid volo dū dico, serua eos in nomine tuo, vt sint vnū sicut & nos? Nunquid vt iam de postis corporibus liberi, aut in modum **Heliz** & **Enoch** translati exeant de hoc mundo? Minime. **L** Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. **S**i enim iam de mundo tollerentur, quo vehiculo, quibusve curribus, quibus inquam quadrigis, quo ve equitatu exiret in omnem terram, & in fines orbis terrę sermo tuus, assignare mihi postulanti datas à te gentes hereditatem meā & possessionem meam terminos terrę? **I**sti enim sunt soli residui equi tui, & quadrigę tuę, de quibus scriptum est: Qui ascendes super equos tuos, quadrigę tuę saluatio. **N**on ego rogo, quia nequaquā expedit, vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à mundo, id est, à peccato. **M**alum em̄ solum peccatum est, quia creaturę rationali præter peccatum nihil nocere potest. Proinde etiā mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorum serua vt non possint occidere, vt satanas quantumcunq; cribret eos sicut triticum, non possit quenquā eorū velut paleam, deficiente fide, in damnationem euentilare. Quomodo autē seruari, & in mundo illos velim dimitti, iam dicam. **S**anctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. **H**oc est, inquit, quod pro eis rogo, vt in veritate sanctificentur, & in mundo sic mitantur sicut ego sum missus, i. sicut ego veni persequutionem passurus, sic eant & ipsi persequutionem passuri. **Q**uid autē est sanctificari in veritate, nisi vere iustificari per fidem in meo sanguine? Nam hætenus sanctificati quidem erant: sanctificati inquam, sed nondum in veritate, quia videlicet omnes sanctificationes, quę scriptę sunt in lege Moysi, non iam veritas, sed vmbra vel figurę erant veritatis, vel verę sanctificationis, qua nunc in sanguine meo tolluntur peccata mundi. **H**uius autem sanctificationis efficiens causa est sermo tuus, qui est veritas. **Q**uis est iste sermo tuus, nisi verbum quod caro factū est, & ecce per passionem mortis internū constringit, & tertia die resurgit? **I**n hoc sermone quicunq; baptizantur, in veritate sanctificantur. Itaq; in hoc sermone, in hac veritate quia crediderunt, vere sanctificatos non rogo vt tollas eos de mundo, sed sic mitto eos in mundum, vt tu misisti me in mundum, scilicet vt patiantur eosdem persequentes, qui me persequuti sunt, perhibendo veritati testimonium. **L** Et pro eis sanctifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate. **S**i quidem ita dictum esset: & pro eis sanctifico meipsum, paratior ultra sensus occurreret, videlicet quod de præsentis suę passionis sacrificio dixisset, quo verus ipse agnus pro omni mundo non per alium pontificem, q̄ per semetipsum immolatus est. **V**erum iuxta verbi proprietatem sensus idem præsto est, quia profecto cum sacrum & sanctum idem significant, non aliud dixisse putandus est, q̄ si dixisset: & pro eis sacrificio, vel sacrificium offero meipsum. **I**pse quippe non solum sacrificium, vt sacrificij pontifex est, verum etiam & templum est, testante Apostolo, qui de vmbaticis sacrificijs loquutus plurimam: **C**hristus autem, inquit, assistens pontifex futurorum honorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neq; per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna, redemptione inuenta. Ergo mox traditurus pro peccato animā suā, vt videat semen longæuū: & pro eis, inquit, sanctifico, i. sacrificio meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate. **Q**uod si rite perpendas, amplius & magis proprie

Heb. 9.

Psal. 68.

Gene. 9. Regi. 9.

Psal. 118. Psal. 2.

Luc. 22.

1. Cor. 10. Coloss. 2.

Sanctificatio, est sacrificare seu sacrificium offerre.

Heb. 9.

Esa. 53.

Zacha. 9.

proprie rem tetigit, dicendo sanctifico, q̄ si dixisset, sacrifico. Cum em̄ dicit sanctifico, sordidū se fuisse innuit. Dicendo quoq; pro eis, non suis, sed alienis se sorduisse clare desinit, quod propheta quoq; patenter exprimens, cū dixisset: omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit, statim intulit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrū. Et Zacharias: Et Iesus, inquit, indutus erat vestibus sordidis, & satam stabat à dextris eius vt aduersaretur ei. Igitur quia secundū se quidem sanctus, imo & sanctus sanctorū erat, quippe qui de sp̄s sancto conceptus fuerat, & quia in omni vita sua, nec peccatū fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed secundū iniquitates omnium nostrum, quas deus in eo posuerat, vestibus sordidis indutus erat agnus dei, re cte dixit: Sanctifico me ipsum, signanter addendo, pro eis. ¶ Quare aut̄ pro eis? Vt & ipsi, inquit, sint sanctificati in veritate. In veritate inquam, i. non in umbra vel figura, sed in vera peccatorū remissione, non vt quantū sanguis hircorum, aut taurorum, aut cinis vituli aspersus coinquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, sed multo magis sanguis meus, qui per spiritum sanctū memetipsum offero immaculatū deo, emundet conscientiam eorum ab operibus mortis ad seruiendū deo viuenti. ¶ Non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorū in me, vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus quia tu me misisti. ¶ Sensus iste est, Non tantum pro istis quos dedisti mihi rogo, vel me ipsum sanctifico, sed & pro omnibus, qui per verbum eorū credituri sunt in me, vt sicut Iudæi sive gentiles, omnes vnum sint, & non sit eorū distinctio apud te. ¶ Notandū quippe, quia dicēdo nunc, vt sint vnū, non addidit, vt supra, sicut & nos, qd̄ & postmodū facturū est dicēdo, vt sint vnum sicut & nos vnū sumus. Nūc em̄ ad hoc tendit pax nostra, vt faciat vtraq; vnū, & duos condat in seipso, videlicet vt Iudæorū & gentilium nulla sit distinctio, vt (inquam) duos condat in semetipso, in vnū nouum hominem, faciens pacem, & reconciliat ambos in vno corpore deo, per crucē interficiens inimicitias in semetipso, vt per ipsum habeamus accessum ambo in vno sp̄s ad patrem. Proinde cū dixisset: vt omnes vnū sint, miram continuo similitudinē interposuit, dicendo: sicut tu pater in me, & ego in te, vt patenter agnoscat, quia sicut pater & filius nō duo dñi, sed vnus est deus, ita gentilis & Iudæus nō duo populi, sed vnus est populus, vna ecclesia, vnū corpus. Statim quoq; de ipsa vnitatis repetens: vt & ipsi (inquit) in nobis vnū sint. Addiditq;: Vt mundus credat, quia tu me misisti. Ecce hæc illa sunt gloriosa, quæ propheta in sp̄s consilio diuinitatis admissus, audiuit, sicut nunciavit: Gloriosa, inquit, dicta sunt de te, ciuitas dei. Et tanquā quæreres, quænam illa dicta fuerint, quid dixerit dominus, ciuitatis suæ, scilicet sanctæ ecclesiæ fundamenta ponens in montibus sanctis, i. in apostolis, quorū per verbū nos eramus credituri. Memor, inquit, ero Raab & Babylonis scientibus me. Et adiecit: Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerūt illic. ¶ Vere em̄ sicut tunc promiserat in prophetis, ita nunc in passionē sua memor fuit dominus noster Raab & Babylonis, i. latitudinis & confusiois, scilicet latius diffuse, & nimium confuse gentilitatis. Memor, inquit, fuit huius magnæ meretricis, quando dixit, non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorū in me &c. In illa memoria eius, nos alienigenæ, nos Tyrus & populus Aethiopum: nos, inquit, alienigenæ & alieni à testamento patrū, & Tyrus, i. angustiati videlicet in carcere & tenebris peccatorū, vere populus Aethiopū, præ nimia nigredine vitiorum vel cæcitatē & ignorantia, illic fuimus in illa memoria dicentis, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus, mundus inquam, & non sola Iudæorū gens credat, quia tu me misisti, quod quicumq; crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, ait ipse alibi. Quænam aut̄ merces erit huius fidei & vnitatis? Ait, ¶ Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. ¶ Hoc plane illud est, quod hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Charissimi, nunc filij dei sumus sed nondum apparuit quid erimus. Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Quam em̄ claritatem intelligere debemus in eo quod ait, & ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis: nisi illam, quam expectatio creaturæ expectat, scilicet reuelationem gloriæ filiorum dei? Hanc vtiq; claritatem dedit pater huic vnigenito suo, primogenito mortuorū, resuscitans eum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, dando illi quod in eo nostra non habuerat natura, honorem incorruptionis, gloriāq; immortalitatis. Etenim ex eo iā, quia multitudinē accidentiū non subiacet nostra in verbo dei substantia, veraciter vnū est, atq; idem permanet. ¶ Vnde cū dixisset, vt sint vnū, addidit (vt superius) sicut & nos vnū sumus. Quod ad consubstantialitatem patris & verbi, congrue referri non potest, quia videlicet, non sicut pater & verbum vnū sunt ita & nos vnum esse possumus; sed illam claritatem quam dedit filio pater, quam

Zacha. 3

1. Petri. 3.

Heb. 9

Ephes. 2

Matth. 16

1. Iohan. 3

quam, quia prius secundum carnem, non habuerat, scilicet immortalitatis atq; impassibilitatis gloriam & honorē, quo coronauit ex mortuis resurgentem, nos in filios adoptati, expectamus. Proinde, quod dixit, vt sint vnū sicut & nos vnum sumus, non ad ipsam spectat, quæ propria est verbi cū patre consubstantialitatem: sed ad eam, quæ non solū homini domino, sed & cunctis fidelibus eius per gratiā cōmunis est, cū beata & immortalitatem trinitate, incorruptibilis æternitatis beatitudinē. ¶ Et hoc vno Psalmista gloriosam (de qua supra dictū est) ciuitatē beatificans: Hierusalē, inquit, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Idipsum namq; est, quod semper idē est & immutabiliter permanet, & hoc vere clarissimū & summū bonū est, quod habet cū deo nostra iam substantia, primū in Christo, deinde in toto corpore eius habitura est, quod est ecclesia, non cōmunionē naturæ, sed participationē gratiæ. ¶ Et hanc proculdubio claritatem, pater filio, secundū quod homo est, dedit: ipse aut̄ filius, secundū quod deus est, dedit fidelibus suis, sicut nunc ait, & ego claritatem quā dedisti mihi, dedi eis. Iuxta qd̄ alibi dictū est, Quotquot aut̄ receperunt eū, dedit eis potestatem filios dei fieri. Quæ vnitatis stabilitas, quia hic incipitur, dū per fidē vnū sumus, & idē sapimus, idcirco p̄misit quod iam p̄dictū est: non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum illorū in me, vt omnes vnū sint, &c. Amplius aut̄ illam futuræ vnitatis beatitudinis exprimit, cū subiungit: Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnū. Verum cū tota trinitas vnus deus, pater & filius & sp̄s sanctus, æque & nunc per fidē habitat in cordibus nostris, & in futuro per speciem inhabitatura; quare sic dixit & sic distinxit, ego in eis, & tu in me: nisi se solū mediatores dei & hominū voluit demonstrare. Sola namq; filij persona p̄ter hoc, qd̄ per fidē, vt dictū est, habitat in cordibus nostris, modo quodā est in nobis, videlicet quia in carnē & naturā nostrā descendit, & nihilominus pater in illo est, quia descendente non deseruit: nec em̄ ita filius semetipsum exinanuit, vt formā dei amitteret, assumēdo formā serui. Ita mediator dei intercedente, ad æternitatem reduci, consummatur in vnū, & participatio nostra fit in idipsum. Vnde nūc ait, vt sint consummati in vnū. ¶ Quod vero cōtinuo subsequitur, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Cognitionē illā cogit intelligi, quæ nō iam in parte, sed in plenitudine erit, Paulo testante, cum dicit: Nunc cognosco ex parte, tunc aut̄ cognoscā, sicut & cognitus sum. Cognoscat ergo, i. experiatur mūdus, ipso immortalitatis fructu: mūdus inquit, i. omnes redempti, saluati, atq; in vnū consummati, cognoscāt, & facie ad faciem videant, quia tu me misisti: qd̄ nunc cognoscunt ex parte, ad æternitatem reduci, vt quædam in ænigmate, & cognoscāt, quod nunc credunt & sperant, quia dilexisti eos sicut me dilexisti, i. mihi conformes esse voluisti: hoc tantum excepto, vt sim ego primogenitus in multis fratribus, in quo nihil eorū felicitas minuitur, sed charitas magis delectat. Summā totius postulat, breuit̄ tandē cōclusionē recolligit. ¶ Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecū, vt videant claritatem meā, quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante cōstitutionē mūdi. ¶ Tanq; diceret: Finis seruationis eorū, quā postulaui, dicēs: Serua eos in nocte tuo qd̄ dedisti mihi. Finis, inquit, est iste & in hoc dignū iustitia iudicat, vt quia mundus eos odio habuit, pro eo, qd̄ ego sermonem tuū dedi eis, & ipsi acceperūt & crediderūt vere, quia tu me misisti. Proinde vbi ego sum, & illi sint mecū, vt videant claritatem meā quā dedisti mihi, simulq; & hoc videant, quia dilexisti me ante cōstitutionē mundi. ¶ Notandū, qd̄ nō ait solū, vt videant claritatem meā quā dedisti mihi. Hæc em̄ clarificatio est assumptæ humanitatis, quā & impij videre potuerūt cū potestate magna & maiestate venientē cū nubibus, vt videat eū omnis oculus & qui pupugerūt: sed addidit, quia dilexisti me ante cōstitutionē mūdi, subaudi, videant, qd̄ soli videre merebunt beati oculi iustorū. Formā quippe dei in qua patri dilectus erat ante cōstitutionē mundi soli videbūt pauperes sp̄s, atq; mites, lugētes, atq; iustitiā esurientes & sitientes, misericordes, mūdī cordes, pacifici, & persecutionē propter iustitiā patientes: vnde & in cælis regnabūt, & terrā viuentiū possidebūt, & cōsolabunt atq; saturabunt, & misericordiā consequent, atq; deū videbūt, & filij dei vocabunt, & ipsorū erit regnū cælorū. Itaq; dixisse, & videant claritatem quā dedisti mihi, satis est ad indicium futuræ beatitudinis. Videre nāq; est habere, imo visio claritatis æternæ claritudo videntiū, & efficiens claritatis eorū causa est, sicut hic idē Iohānes cū dixisset: similes ei erimus, statim causam efficiētē subiunxit, dicēs: quō videbimus eū sicuti est. Iam istis tribus exactis, s. observatione, oratione atq; postulatione: quartū tandē subsequit, videlicet gratiæ actio, cū dicit. ¶ Pater iuste, & mūdus te nō cognouit, ego aut̄ noui te. Et si cognouerūt, quia tu me misisti. Et notū feci eis nomen tuū, & notū faciā, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. ¶ Hæc namq; manifeste gratiæ actio est, qua iustitiā patris atq; misericordiā collaudat: quia videlicet iuste actū est, vt creatorē suū mundus ob culpā superbæ cæcatus non cognosceret: mūdus inquit, cuius pars obscurissima dñi nostri sunt interfectores, misericordes

Ephes. 1

Psal. 17.

Ephes. 1.

Iohan. 1

1. Cor. 13

Roma. 8

Matth. 24

Apo. 1.

Matth. 7.

1. Iohan. 3

ditur vero indultū vt lumen oculorū suorū. s. dei filiū in humilitate suscipiens mūdus. i. vniuersitas electorū. ad visionē claritatis dei. rursus illuminatā faciem subleuaret. ¶ Ait itaq; pater iuste. Hic subaudiendū est. qd facie tuā auertisti. vel gratiā tuā abscondisti a sapientibus & prudētibus. i. superbis. Quod propheta in personā gentis suæ deplorās: Abscondisti (inquit) faciem tuā. & allisisti nos in manus iniquitatis nostræ. Itē: Quare dñe fecisti nos de vīs tuis errare. & quare cor nostrū indurasti ne timeremus te? &c. Et mūdus. inquit. te nō cognouit. videlicet digna cæcatus retributione. vt eius perderet cognitionē. cuius nō receperūt dilectionē: eius amitteret auxiliū. cuius spreuere consiliū. Ego autē noui te: ego (inquā) quē dicunt a deo nō esse. noui & dilexi te. & nō cognouerūt. qd tu me misisti. & testes mei sunt. qd quæ dediti mihi (sicut supra dixi) abs te sunt: cōfidentes em̄ didisti. abscondisti a sapientibus & prudētibus. ego notū eis feci nomen tuū iā in doctrina & virtute signorū. & amplius notū faciā per inuisibile spūs sancti potentia. ita vt in omnē terram exeat sonus eorū. tuæ paternitatis enarrantiū gloriā. In quo em̄ notitia perficit nominis tui. nisi in effusione spūs sancti. ¶ Vnde & sequit. Vt dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit. & ego in ipsis. Dilectio hæc spūs sanctus est. qua filius patre. & filiū diligit pater. Plane & indubitāter dilectio patris & filij spūs sanctus est. Ergo vt dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit. & ego in ipsis. idē est ac si dicat. vt spūs sanctus paracletus ad ipsos veniat. eosq; omnē veritatē doceat: qui cū in ipsis fuerit. ego q; habitē in cordibus eorū per fidē. & p hūc dilectionis spm̄. ¶ Hæc pontifex summus. propiciator ipse & propiciator iū. sacerdos & sacrificiū. pro nobis orauit. & vultus eius nō sunt amplius in diuersa mutati. Nō em̄ cessantibus verbis. validus cordis eius clamor cōquieuit. cū potius verbis illis tantū significauerit. qua causa vel intēctione sustinere habet protinus vincula. probra. alapas. sputa. flagella. spineā coronā. crucē. clauos atq; lanceā. sellis & aceti poculū: p oīa tacēs & nō aperiens os suū. Cur em̄ factus in agonia. & prolixius orās iudauit. & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrētis in terrā: nisi vt ostēderet. orationem ipsam. quā eiusmodi sudore fundebat ad patrē. causam cōtinere. pro qua mox i cruce totū futurus erat suū sanguinē. Itaq; hæc oratiōe declarauit rex & pōtifex. letabūdu quidē in virtute dñi. tristis tñ & anxius in infirmitate carnis. quali desiderio duceres ad torcularia passionis. & tu dñe (inquit Psalmista) desideriu cordis eius tribuisti ei. & voluntate labiorū eius nō fraudasti eum. vitam em̄ petijt a te & tribuisti ei longitudinem dieꝝ in seculum. & in seculum seculi.

Math. 11.
Esa. 64.
Iohan. 9
Iohan. 16
Psal. 18.
Ephē. 3
Lucā. 22
1. Regū. 1
Psal. 10.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELIAM COMMENTARIOꝝ LIBER DECIMUSTERTIUS.

Rdinatus ac legitimus est huius summi pontificis nostri habitus. & rite secundū legē vel ordinē. quē p̄scripsit sacerdotij sui participibus. in sancta sanctorū spectabilis & auditu dignus ingredit. ¶ Nā vt cætera nunc omittā. pontificalis habitus legitime claret. qd fines tunice sacerdotalis bene sibi spūaliter cōposuit. quales fieri iussit in exterioris legis litera. Deorsum (inquit) ad pedes tunice per circuitū quasi mala punicā. facies hyacintho & purpura. & cocco bis tincto. mixtis in medijs tintinnabulis. ita vt tintinnabulum sit aureū & malū punicū. Rursumq; tintinnabulū aliud aureum. & malū punicū. & vestiet ea Aaron in officio ministerij vt audiat sonitus qñ ingredit. & egreditur sancta sanctorū in cōspectu dñi. & nō moriat. ¶ Qui sunt fines tunice sacerdotalis. nisi extrema. de qbus nunc loquimur. vitæ dñi nostri. Quæ sunt mala punicæ valde rubētia. nisi eius. qua maiorem nemo habet. charitatis opera. Hæc vtiq; mala finibus suæ tunice appendit. qd cū dilexisset suos qui erant in mundo. in finē dilexit eos. s. suā pro eis dē amicis suis animā ponēdo. Tintinnabula vero clarissima sunt dilectionis eius verba. qbus & eos in p̄dicta cœna instituit. & deinceps pro ipsis patrē rogauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ & operæ eius malis punicis. nihil vīsa pulchrius. nihil auditu dulcius. nihil experimēto delectabilius. Igitur qd iā & pulchritudinē malorū punicorū vidimus. & sonitū tintinnabulorū clare personantiū nouissime audiimus: deinceps qualiter ingressus. vultui dei pro nobis affiterit. quo ordine semetipm̄ obtulerit. cōsideraturi. scriam sequamur euāgelicæ narrationis. Sequit. L Hæc cū dixisset Iesus. egressus est cū discipulis suis trans torrentē Cedron. vbi erat hortus. in quē introiuit

Exo. 28.
Heb. 9
CA. xvij.

uit ipse & discipuli eius. ¶ Iam supra dictum est. vbi vel quando egressus sit cœnaculo. in quo cenā fecerat. videlicet qd dicendo. surgite eamus hinc. hymno dicto. vt cæteri Euāgelistæ referunt. exiit in montem Oliueti. & discipulis in villa Gethsemani residere iussis ipse auulsus est ab eis. quantum iactus est lapidis. assumptis secum Petro & duobus filijs Zebedæi. & progressus pusillum. procidit & orauit. Igitur cum illuc redisset. & inuenisset eos dormientes. dixissetq; (vt Matthæus ait) increpando. dormite iam & requiescite. ecce appropinquabit hora. & filius hominis tradetur in manus peccatorum. surgite eamus. ecce appropinquabit qui me tradet. egressus est (vt hic Euāgelista nunc ait) & subaudiendū est. a villa Gethsemani. quæ est ad radices montis Oliueti. egressus (inquam) & reuersus trans torrentē Cedron. reapproximans ciuitati vt sponte occurreret aduersarijs. Vbi erat (inquit) hortus. in quem introiuit ipse & discipuli eius. ¶ Pulchre in horto voluit Adam secundus obediens inueniri. qd videlicet primus Adam in horto. s. in paradiso. qd interpretat hortus. inobediēs inuētus. imo a serpente circūuentus est. L Sciebat em̄ & Iudas. qd tradebat eū. locū. qd frequēter Iesus cōuenerat illuc cū discipulis suis. L Sciebat hoc ille. reuē cognitiōe pessimē abutēs. & malitiosa scia vasculū tāto nequior cūctis hoibus. quāto serpens callidior cūctis animātibus. & ob hoc opportunius homicidæ diabolo satellitiū. sicut serpens eidem diabolo ad decipiendum primū hominem. competentius extitit diuersorium. Sic enim tunc serpente vsus est ad occidendum in anima terrenum hominem. sic nunc isto traditore vtēbatur idem Satanās. ad occidendum in corpore hunc cœlestem & nouum hominem. Idcirco in hortum introiuit. idcirco (inquam) quia voluntarius ad passionem accedebat. illuc. vbi ab exequutoribus citius inueniretur. properauit. Nam quasi quæretes. cur illuc introierit. sciebat enim (inquit Euāgelista) Iudas qui tradebat eum. locum. quia frequēter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. L Iudas ergo cum accepisset cohortem & a principibus & pharisæis ministros. venit illuc cum laternis & facibus & armis. ¶ Cohors trecentis viris impletur. Notandum. qd non ait. cum accepisset cohortē & ministros a principibus & pharisæis. sed cū accepisset cohortē. & a principibus & pharisæis ministros. Cohors q; ppe & legio siue tribuni. nō Iudaicæ turbæ. sed Romanæ militiæ nomina sunt. Quam videlicet cohortem. non a principibus & pharisæis. sed a præfide Romanæ potestatis Pontio Pilato Iudas accepit. ministros suos adiungentibus principibus sacerdotum & pharisæis: vt si qui ex populo motu illo per noctem exciti. dominū defendere vellent. tam nomine Romano. q; vtraq; manu armata deterrerentur. ¶ Ita gladium euaginauerunt peccatores. & intēderunt arcum suum. Merito ergo retributum est illis. vt gladius eorum intraret in corda ipsorum & arcus eorum confringeretur. intraret (inquam) gladius eorum in corda ipsorum. ita vt pro vna cohorte Romana. quam aduersus dominum & regem suum armatum conduxerunt. immensum Romanæ fortitudinis aduersus rebellionem suam commouerent exercitum. Et quia cum laternis & facibus & armis exierunt noctu. tanquam ad latronem. idcirco lucerna dei. lucerna legis & prophetarum. qua illustrati sunt patres eorū. cadat de manibus ipsorum. sicut scriptum est: Obscurentur oculi eorum ne videant. & idcirco sub armis eisdem. cum qbus exierunt. semper incuruetur dorsum eorum. Sequitur. L Iesus itaq; sciens omnia. quæ ventura erant super eum. processit. & dicit eis: Quem quæritis? ¶ Hoc pro laude spontanæ charitatis. id est. voluntariæ passionis Euāgelista dixit: quia cum sciret omnia. quæ ventura erant super eum. sicut ex ijs quæ hæcenus dicta vel acta sunt. p̄spicuum est. processit. & (sicut iam dictum est) trans torrentē Cedron egressus in hortum illum. in locum talē quē sciebat Iudas. introiuit. venientibusq; aduersarijs. ne vnum quæretes. multos p̄ indiseretum tumultu tenerent. sponte occurrens dixit eis: Quē quæritis? Non dixit. ecce ego. qd me quæritis. sed quem quæritis (inquit) quia reuera talem p̄sequutionis modum veritas nescit. salus ignorat. lux & vita refugit. L Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Strabat autē Iudas. qd tradebat eū cum ipsis. Vt ergo dixit eis. ego sum. abierunt retrorsum. & ceciderunt in terram. ¶ Quia mirum si ad vnam vocē. qua dictum est. ego sum. abierunt retrorsum & ceciderunt in terram hi q non sunt: Nempe hoc secundū diuinitatē. quæ vere est. secundū quam permanet esse quod est. dixit. ego sum. quod verbum substantiuum de seipso verissime protestatur ille solus. q & ad Moysen dicit: Ego sum qui sum. Et quāuis cum laternis & facibus & armis nullatenus diuinitatis essentia quærent. opportune tamen respondit deus de templo corporis sui. dicens. ego sum. videlicet non ad ipsorum intentionem. sed ad suum nomen respiciens. Interrogati enim. quid quærent. responderunt. Iesum Nazarenum. ¶ Quidnam est Iesus Nazarenus. nisi saluator sanctus? Hoc vtiq; nomen. verbum deus extunc habuit. ex quo caro vel homo factus est: sed causa cur factus homini tale nomen positū est. non ex natura humana. sed ex diuina virtute pendet. Vnde em̄ nos saluat aut saluator noster est. nisi ex deo q non homo tm̄. sed etiā deus est?

Math. 26.
Marc. 14
Lucā. 22
Psal. 76
Psal. 68
A a 4 Præterea

Præterea, quia deus q̄ solus verus est, cum homine quem assumpsit vna persona est, recte dicentibus se Iesum quærerere Nazarenū, propriam suæ diuinæ essentia vocē respondit, dicēti Ego sum: propriam (inquā) suæ diuinitatis vocē, certa intētionē prolatam, q̄ ab effectu claruit, q̄ si atēs aduersarios in terram deiecit. Ergo non mirū de his q̄ non sunt, q̄ male sunt, non amantes & male quæretēs, q̄ solus vere est Iesum Nazarenū: non mirum (inquam) comparatiōe maiorū quæ futura sunt, q̄ abierūt retrorsum, & ceciderūt in terram, cū illo, q̄ itabat cū ipsis, diabolo, Iuda traditore, & malitiæ signifero q̄ satanam ferēs in pectore, signum pacis ore extulerat, iam quippe agno dei, nequissimi osculi cultrum impresserat. Quare autē cum agnus esset protinus immolandus, iam sicut leo modicū irrugit, dum dicēdo, ego sum, tantā tamq̄ leuiter armatam lanistæ turbam ad terram deiecit, videlicet vt essent inexcusabiles, ne nesciret q̄ Iesus Nazarenus, quē quærebant, est q̄ est. Reuelata est illis ira dei, quam expectare habeant, q̄ non timēt, reuelata (inquam) fortitudo vēturi ad iudicium vindicis, q̄ si hoc facere poterat moriturus, multo magis tunc immortaliter regnaturus super eosdem inimicos suos confortabit. Hoc manifestū factū est in illis, & experimento percepta est sempiterna virtus eius & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles, q̄ cum hoc modo cognouissent dicētem, ego sum, non sicut eum q̄ vere est, glorificauerunt, sed comprehendunt, sed ligauerunt, sed contumelijs affecerūt & occiderūt. Propterea reuelabunt cœli iniquitates Iudæ, & terra aduersus eum consurget, & manifestum erit peccatum illius in die furoris dñi, q̄ stetit cum ipsis, imo & cecidit cum illis, & non expauit cor eius, sed secundum duritiā suā, & cor impēnitēs thesaurizauit sibi irā in die iræ, & reuelatiōis iusti iudicij dei. Ita (inquam) vt essent inexcusabiles, dixit eis, ego sum. Sed forte parum erat, semel dixisse: Proinde adhuc interrogandi erant, & iterum dicēdum erat hoc ipsum, ne forte non intellexissent. Item ergo eos interrogauit. Quem quæritis? Illi autē dixerunt: Iesum Nazarenū. Respondit Iesus: Dixi vobis, q̄ ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Item (inqt) interrogati, quē quæritis, procaciter, vt ante, responderet Iesum Nazarenū. Ego autē dixi vobis, q̄ ego sum, & hoc audio, eadem res experti estis principē fortitudinis, quē quæritis, Iesum Nazarenū. Ergo si adhuc me quæritis, & sic percussu non doluitis, me quidē comprehendite, sed sinite hos abire. Poterat vtiq; nihilominus efficaciter dicere, sinite me abire, & habitatorē Iudæ satanam cū satellitibus & armis suis sempiternis vinculis alligare, sed oportebat vt pateret, opebat itēdem, vt hi quos pater sibi dederat, seruarent. Egit vero sapia dei, tam fortiter quā suauiter, & malignitate diaboli benigne ad quod voluit vsa est, sicut de illo longe ante ad beatum Iob loquēs: Qui fecit (inqt) illum, applicabit gladium eius. Hoc in omnibus electis suis agit, & in semetipso maxime egit filius dei. Sic em̄ applicuit, id est, ad vsu suū vertit gladium homicidæ diaboli, quē penitus illi auferre potuisset, vt ipse moreret, sine cuius morte mundus non saluaret, & illi saluarent, sine quibus mundo eadem salus sua annuntiaretur. Quare autem illi curæ fuerit, vt sineret hos abire, Euangelista subsecutus, exposuit. Vt sermo impleret, quē dixit, q̄ quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quēq; Hic sermo monē superius in orōne ad patrē de futuro, quasi de præterito loquēs, dixit: Quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleat. Si em̄ comprehendit timore mortis negaret, quod vtiq; fieret, imbecilles quippe adhuc erāt, sicut in Petro negante manifestum factum est, si (inquam) negaret, & negantes tamē interficerentur, in illo indiscreto tumultu procul dubio perderent. Sed esto, vt fortassis non negantes, nec saltem interrogati aliqui occiderent. Nonne quodammodo etiam sic perderent, qui minime ad illud, propter quod fuerant electi, peruenire sinerent. Vt qd enim electi suerant, nisi vt testimonium resurrectionis virtute magna per totum mundum redderent, & ita compleret scripturam, dicētem: In omnē terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Nam & paulo ante dixerat eis: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructū afferatis, & fructus vester maneat. Ergo sic quos quodammodo perderent, q̄ videlicet ad quod præordinati fuerant, non pueniret, & propositū dei (quod impossibile erat) auerteret. Sequit. L Symon ergo Petrus habēs gladiū, eduxit, & percussit seruū pontificis, & amputauit eius auriculam. Erat autē nomē seruo Malchus. Hæc importuna fortitudo Petri apostoli, plane de vera infirmitate descendit, quam bene cognoscēs ipse, q̄ omnia scit, dixerat ei: Quo ego vado, non potes me modo sequi. Per spicuum nunc fecit, q̄ non posset eum modo sequi, quia videlicet, cum dñs vellet nō occidere, sed occidi, Petrus malebat occidere q̄ occidi. In hac tamē infirmitate eius, res clara & fortis mystice præsignata est: futurū namq; postmodum erat, vt gladius applicæ fortitudinis, s. viuus sermo dei & efficax ac penetrabilior omni gladio ancipiti, auriculam Iudæorū vel pontificū dextrā amputaret, imo amputatam esse conuinceret, & totum, quod de scripturis audire videntur, sinistra aure audire, id est, puerse intelligere comprobaret. Dextra

Roma. 1
Iniquitas
Iudæ
Roma. 2

Sapient. 8
Iob. 40

Iohan. 17
Esaia. 46

Dextra namq; (vt alij Euangelistæ referunt) fuit auricula, quæ amputata est. Quam vero eandem auriculam tactu dominus apud Lucam sanasse legit, illud significat: q̄a quandoq; futurum est, vt iterum populo illi dexter & veræ scripturæ auditus aperiatur. I. cum plentudo gentium introierit, tunc enim reliquæ Israel saluabuntur. Porro, Symon Petrus eiusmodi gladium educens, & sic percutiens, necdum bene aduerterat, quo vteret gladio dominus, iste fortis & potens, dominus potens in prælio, vel quo de gladio secundum Lucam dixisset. Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram, & qui non habet vēdat tunicam suam, & emat gladium. Nondum (inquam) ipse vel alij (qui responderunt ad hæc, dñe, ecce gladij duo hic) hñ cognouerant gladiū verbi dei, vsitatum in lege & prophetis & psalmis. Quem videlicet gladium is qui non habet sacculum, vendita tunica emere debet, quia profecto tempore persecutionis quanto quisq; à facultatibus seculi magis nudus est, tanto ad prædicandum dei verbum fortior atq; promptior est, seq; exuendo rebus mundi, melius accingit gladio fortitudinis. At ille qui habet sacculum tollat, similiter (inquam) & peram, quia videlicet tali in tempore, quale tunc erat, quando prædicātem nemo audit, & proinde multo minus pascit, ipsum sibi quēq; providere oportet, q̄a de euangelio viuere non potest. In his & in cæteris, vbicunq; supra intellectum discipulorum dominus & magister loquitur, non ipse difficultatis, sed discipulus tarditatis arguendus est, velut iste Symon Petrus, qui adeo carnaliter intellexerat illud quod idem de gladio comparando fuerat locutus. Dominus namq; sanctam (vt par erat) scripturam honorabat, secundum ipsam loquens, & illum commēdans gladium, de quo in lege scriptū est: Et gladius meus deuorabit carnes. Itemq; in Psal. Accingere gladio tuo super femur tuum potētissime. Et talia quāmplurima, L dixit ergo Iesus Petro: Conuerte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi pater, non bibam illum. Ergo (inquam) q̄a Petrus importunum & iniustum gladium eduxerat, & non legitime percusserat, Conuerte (ait) dux & magister iusti prælij gladium tuum, tuum (inquam) & non meum, in vaginam, & in locum suum. Et eundem sensum quo dudum dixerat idem Petrus, absit à te domine, non fiet hoc, quia passurum se pronuntiauerat, eundem (inquam) sensum nunc in gladio feruentem increpat, dicēs: Calicem quē dedit mihi pater, non bibam illum. Hoc etiam ipsum q̄ passionem mortis calicem appellat, scdm̄ scripturas loquitur, quē tribulationem nomine aquæ vel torrentis appellare consueuerunt, vt est illud in psona eius dictū: Saluum me fac deus, quō intrauerunt aquæ, vsq; ad aiām meam. Item: De torrente in via biberet, prepterea exaltabit caput. Hunc sanē calicē dedit illi pater, q̄a videlicet non hominū arbitrio, sed patris præcepto passus est. Dedit (inquam) illi vt pater, non vt iudex, i. amore, non ira: voluntate, non necessitate: gr̄a, non vindicta. Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorū comprehendunt Iesum, & ligauerunt eum. Ergo q̄a non poterat trāsire calix quē dederat pater, nisi obediēs filius biberet illum, comprehendunt (inqt) Iesum, videlicet, quō tenebræ potuerunt, quæ nunq; lucē comprehendunt. Comphēderunt (inquam) & ligauerunt, q̄a sola hæc erat potestas tenebrarū, vt comphēderēt ad ligandum, quē comphēdere nō merebant ad intelligēdum. Ita comphēderunt hora suā, hora vna & potestate momentanea, q̄a videlicet post hæc, lucē comphēdere nusq; vlla tenebris erit potestas Comphēderunt (inquam) & ligauerunt. O nimis horrenda temeritas peccatorum. Ergo cum lictores isti, q̄ salutē & misericordiam ligauerunt, cum (inquam) isti fortes phrenetici, q̄ medicum sic artauerunt vlulantes & lugentes mirant, q̄ hostes sibi locū & gentē tulerunt, & sanctificationem conculcauerunt. Verbi gr̄a, cum dicunt secundū Esaiam, vbi est q̄ eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui, vbi est, q̄ posuit in medio eius spiritum sancti sui, q̄ eduxit ad dexteram Moſen brachio maiestatis suæ &c. respondeat illis vtrunq; maiestatis suæ brachium esse ligatum, & idcirco nullum præbiturum auxilium. Et q̄a liberatoris sui manus non solum ligauerunt, sed etiam clavis cōfixerunt, cū eum plorantes legunt, ciuitas sancta tua facta est: deserta Sion, deserta facta est Hierusalem, desolata domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ vbi laudauerunt te patres nostri: nunquid super his continebis te domine, respondeat, oportere se continere manus suas, expandi enim (inquiens) manus meas ad populum incredulam, & reliqua. Ceteram nobis qui credimus, manus illæ sic ligatæ vel expansæ in cruce plus operatæ sunt, quia videlicet sortem armatum, hætenus atrium suum custodientē, & sua in pace possidentem, alligauerunt, & palam configentes atq; triumphaliter traduentes chyrogaphū peccati deleuerunt. Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, q̄ erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphæ, qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo. Sicut paulo ante dixerat dominus discipulis suis: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Oportebat vt gauderent inimici veritatis & gaudium communicarēt inuicem de victoria huius dñi.

Psal. 18
Iohan. 19
Hebr. 4
Math. 26
Luc. 22
Roma. 11
Psal. 23
Luc. 22

Deute. 35
Psal. 44

Math. 16

Psal. 68
Psal. 109

Esa. 63

Esa. 64

Esa. 67
Luc. 11
Coloss. 2

Iohan. 18

dñi

Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit eis: Quam accusationem assertis aduersus hoīem hunc? Hoc loco prætereundum non videt illud Osee prophete caplm: Omnes adulterātes (inqt) quasi clibanus succensus à coquēte. Qui euit paululū ciuitas à cōmixtione fermenti donec fermentaret totū. Dies regis nostri, cœperunt principes nostri furere à vino. Extēdit manū suam cum illuforibus, q̄ applicauerant quasi clibanum cor suum cum insidia retur eis. Tota nocte dormiuit coquens eos mane ipse succensus quasi ignis flammæ &c. Hoc qualiter ad Hieroboam filiū Nabat: & sui ipis principes referri queat, pro furore, quo vitulos fecerunt, quos & relicto dei tēplo, diuisi à domo Dauid, coluerunt. Incertū est quippe, cū nulla referat historia tale qd, cui talis narratio conueniat. Proinde q̄ propheta idem paulo supra de resurrectione Chri manifeste dixerat: Venite, & reuertamur ad dñm, q̄ ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit, & viuemus in conspectu eius &c. Prædictum caplm non sicut præteritoy narratio, sed vt vere futūroy prophetiam, præfenti loco aptare non incongrue li bet. Omnes adulterantes (inqt) quasi clibanus succensus à coquente &c. Quinam sunt adulterantes istis nequiores vel ardentiores, quoy cor quasi clibanus reuera à coquente diabolo succensus est? Paululum quiueuerat à cōmixtione fermenti nequitie & malitie suæ, donec fermentaret totum, q̄ videlicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eū, dicentes: Ne forte veniet R homani, & tollant nrm locū & gentē, tam diu quiueuerant, donec turbis psuadēdo fermentum suum spargerēt, totamq; massam ciuitatis malitie suæ confensu fermentaret. Venit tandē hic dies, quo clamarēt, dicētes: Dies regis nostri. Dicendoy Non habemus regem nisi Cæsarem. Et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cœperuntq; principes furere à vino, q̄ videlicet iam temulenti, vtpote in illa magna nocte paschali, dñm comprehendētes, tota nocte vigilauerunt, seramq; crapulā ructantes, & ebrietatem scetidam anhelantes, in illum pauperē & egenum tetra conuitia vomuerunt, cōpleta propheta, qua in eius psona dictum est: Aduersum me loquebant, q̄ sedebant in porta & in me psallebant q̄ bibebant vinum. Quid ille regis eoy Cæsaris minister. f. Pilatus? Tota vtiq; nocte dormiuit, coquens eos, q̄ videlicet dissimulato callidus & sicut à quodam de illo dictum est, vt in exiguo pones mēdacium, cum se domi contineret, quasi rei nescius, cohortē & tribunum dedit, p quam Iudaicos furores iam satis ardētes, magis ac magis accēdit. Mane itaq; & ipse succensus, quasi ignis flammæ, exiēs ad eos foras, & dicēs: Quā accusationē assertis aduersum hoīem hunc, extēdit manū suam cum illuforibus. f. q̄ tota nocte dñm illufert, q̄ applicauerant quasi clibanus cor suum, cum insidiaret eis. Vere em̄ in oīhus quæ dixit, quæ fecit, verbi gr̄a, cum dixit: qd em̄ mali fecit? vel cum accepta aqua lauit manus suas coram eis, insidiabat eis, videlicet vt ita in eos omne crimē infunderet, quatenus ipse apud R homanum imperatorē nullum pro iniuste damnato homine iudicium subiret. Si em̄ vere ille liberare voluit, quare nuq; illa sua præte vsus est, de qua dixit: nescis, q̄ potestatem habeo occidere te, & potestatem habeo dimittere te? Ergo maius quidem peccatum habuit, qui dominum Iesum illi tradidit, sed ipse quoque peccato nō caruit, q̄ ministerium homicidij voluntarie suscepit. Proinde Herodes recte vulpi assimilatus est, dicēte dño: Ite, dicite vulpi huic, pro eo, q̄ cū Iohannē libenter decollaret, contristatum se propter iusturandū esse simulauit, sic & iste mēdax, & (sicut iam dictum est) in exiguo ponēs mēdacium, recte vulpi comparandus est, q̄ cum libeter potestulationē dñicæ mortis acciperet, defendere se illum sinxit, & accepta aqua, manus qdē sed non consciam lauit. Sed iam ad ipsa euangelij verba redeamus. Et ipsi (inqt) non introierunt in prætorium, vt non contaminarent, sed manducarēt pascha. Pharisei cœci nimis, accurate mundastis illud quod deforis catini & calicis, introrsus turpes & eruenti, vere sepulchra dealbata, quæ deforis pulchra sunt hoībus, intus autem plena sunt ossibus mortuoy. Quid em̄? Contaminari exterius cauētis introeundo in gentilis hoīs prætorium, & intus horribiliter pollui non timetis tractando crudele homicidium? Quid hac puritate impurius? Quid hac sanctitate scelestius. Exiuit ergo (inqt) Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem assertis aduersus hoīem hunc? Responderūt & dixerunt eis: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissimus eum. Ergo ne gēs iusta, & populus innocēs, nullum nisi malefactorē tradere, imo & occidere consueuistis? Quē em̄ prophetarum non sunt psecuti patres vestri? Et occiderunt eos q̄ præntiauerunt de aduentu iusti, cuius nunc vos proditores & homicidæ estis, Igit vitiosam in initio causæ Romano fidi propositionē reddidistis. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legē vestram iudicate: Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquā. Non dixerunt, nobis non licet iudicare quenquā, sed nobis non licet interficere quenquā. Iam em̄ tota nocte vigilantes, non qdē secundū legē, sed contra legē suam iudicauerant, illuferrant, cōspuerāt, & colaphis ceciderāt. Veruntū iudicatū quēpiam non licebat occidere, nisi

Osee. 7
3 Reg. 12
Osee. 6
Iohan. 11
Iohan. 19
Psal. 68
Math. 27
Iohan. 19
Math. 14
Marc. 27
Marc. 7
Math. 23
Dani. 13

nisi Romano pside iudicationē confirmate. Nec vero mirandū, q̄ in Babylonia captiuitate Susannā illis, inconsulto Babylonyo principe, lapidare licuisset. Nunc aut in terra sua degentibus hominē absq; Romano pside tribunalibus interficere nō licuisset. Romanū namq; imperiū fortius atq; potētius q̄ Babylonicū, Persicū, atq; Macedonum, cuncta sibi subiugauit regna terray. Ipsum quippe erat regnū, de q̄ Daniel in visione nocturna. Ecce (inqt) bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedēs atq; cōminuēs, & reliqua pedibus suis cōculcans. Comedit ergo Romanū imperiū atq; cōminuit oīa regna mūdi, maxime vero Iudaicū regnū, minutatim disiecit, qd in quatuor tetraarchas dispartiuit, & qd reliquū erat, ita tandē pedibus suis cōculcauit, vt lapis super lapidē nō remaneret, & captiui ducerent in oēs gentes. Valde ergo iā dentibus terribilis bestie cōminuti, & post modū pedibus quoq; eius cōculcandi, nobis nō licet (inquunt) interficere quenq;. Vt sermo Iesu implet, quē dixit, significās qua morte esset moriturus. Dixit em̄, Ecce ascendimus Hierosolymā, & cōsummabunt oīa quæ scripta sunt p prophetas de filio hoīs. Tradet em̄ gentibus ad illudendū & flagellandū & crucifigendū. Vt ergo iste sermo implet, oportebat eū tradi gentibus à Iudæis dicentibus: nobis nō licet interficere quenq;, quia videlicet nō poterat euenire, nisi qd ille pdixerat. Nec em̄ ille pdiceret, nisi qd immobiliter futurū erat. Introiuit ergo itey in prætoriū Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæoy? Ecce Pilatus, dū nescit, repēte cōscium se indicat Iudaici fuisse liuoris. Nondū quippe cōclamauerāt Iudæi, q̄ Iesus regē se dixisset esse Iudæoy, & iam interrogans dicit, Tu es rex Iudæoy? Ergo dum dixit, quam accusationē assertis aduersus hominē hunc, nō causam illius nesciebat, sed se seire dissimulabat. Proinde cōtinuo. L Respondit ei Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerūt de me? Si statim sic respondisset, rex ego sum, anteq; regnū suum à regno hoīm distinxisset occasione calumnie Pilato porrexisset, velut qui aduersus dñm illius Cæsare agere tentauisset. Melius itaq; sic respondēs: à temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me, & iusta calumnie locū sustulit, & regē se esse testatus est, quia nō negauit. Idem em̄ est, ac si diceret: Adeo verū est, regem me esse Iudæoy, vt si hoc à temetipso magis q̄ alterius iudicio dixisti, constet profecto, q̄ quasi propheta diuinaisti. Quid igitur? A temetipso hoc dicis, an reuera, qd dissimulas, alij causam meā iudicauerāt, quādo cohortē & tribunū ad tenendū me misisti? L Respondit Pilatus: Nunq; ego Iudæus sum? gens tua & pontifices tradiderūt te mihi. Quid fecisti? Tanq; diceret, A Iudæis oīs causa sumit exordiū. Nunquid ego cōcilijs vel synagogis eoy, in quibus te cōdemnauerūt, cū nō sim Iudæus, interfum, vt à me causæ vel nominis huius oriri potuerit principiū. Non est ita, sed gens tua & pontifices accusantes, & sententiā postulantes, tradiderūt te mihi. Quid fecisti? Ad hæc dñs magnus & sapiēs rex, indigno illi non respondit, qd fecerit cū bene oīa fecerit, & bona oīa fecerit, imo cū & oīa valde bona per ipsum facta sint. Sed nec illud dicere curauit, qd prius interrogatus fuerat, f. qd esset rex Iudæoy, quia iā sufficienter hoc dixerāt aduersarij sui. Vex qd illi minus vel peruerse dixerāt, hoc modo suppleuit & correxit. L Regnū meū non est de hoc mundo. Vex quidē inquit, gens mea & pontifices, q̄ tradiderūt me tibi, indicauerunt tibi de me. f. accusantes me esse regē Iudæoy, sed regnū meū contradictionē regni Cæsaris esse mentiti sunt. Nam regnū meum non est de hoc mundo. Non ait, regnū meum nō est in hoc mundo. Excelsus quippe dominator in regno hominū, & cui vult dat illud, & totius mundi gubernator & dñs est. Sed nō est (inquit) de hoc mūdo. f. de arbitrio vel placito illoy qui sunt in hoc mundo, nō de magnitudine ciuitatum vel longis tractibus terray, nō de multitudine & fortitudine militum seuientium vel sanguine prælioy. Proinde Romanū à me nihil nocetur imperium, vel aliud aliquod regnum terrenū, quia nihil huiusmodi quærit regnū meū. Quod ita sit, probatione nō indiget, q̄ perspicuū est, palam oībus est. In quo? ait. L Si de hoc mūdo esset regnū meū, ministri mei vtiq; decertarēt, vt nō traderet Iudæis: Nunc aut regnū meū nō est hinc. Ministros (inquit) de hoc mūdo pro me decertantes, habere, si regnū meū de hoc mundo fuisset. Nunc aut nullus est de hoc mūdo minister, nullus est q̄ de hoc mundo pro me decertet. Ergo regnū meū nō est hinc. Hoc em̄ est de hoc mūdo regnare, cœcōy oculos aperire, surdis auditū, claudis gressum reddere, mortuos suscitare, pauperibus euangelizare, & pro hmōi tanq; latronē comprehēdi, ligari, alapis cœdi, illud atq; conspuī. Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu? Hoc em̄ rationalis homo cū esset, videbat cōsequi, vt si regnū eius nō est hinc, aliunde sit. Et vnde cūq; regnū, regnū vtiq; sit. Idcirco per cōclusionē inferens. Ergo (inquit) rex es tu? Itaq; proposuit accusator Iudæus, assumpsit Christus, cōclufit Pilatus. L Rndit Iesus: Tu dicis, q̄ rex sum ego. Tu (inquit) hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi iam dudū obijcis, tu pro causa hac ad tenendū me, cohortē & tribunū cū Iudæoy ministris misisti. Ego aut causam nō negauit, sed hoc dixi, q̄ regnū meum nō est hinc.

Danic. 7
Math. 24
Mat. 16. 20
Cur Iesus nō rndit ad hoc, Quid fecisti. Genei.
Danic. 4
Math. 11

hinc. Si verè quæreres, si veritatē amares, me dicēte: quia regnū meū non eū hinc, interro-
gare & discere debueras vnde sit. Quod quia facere cōtemnis, ecce nūc vltro dico tibi vnde
sit. Ne me interficiēdo, glorieris, te defendisse terminos Cæsaris. Ego in hoc natus sum
& ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeā veritati. Omnis q̄ est ex veritate, audit
vocē meā. Hæc dicens dñs, manifeste consonat prophetiæ, qua in persona eius loquitur
David: Ego autē constitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctū eius, p̄dicans p̄ceptū
eius. Quod est p̄dicare p̄ceptū eius, hoc est, testimoniū perhibere veritati. Illic ego (in-
quit) cōstitutus sum rex ab eo ad hoc, vt p̄dicem p̄ceptū eius. Hic autē, ad hoc (inquit) ego
rex natus sum, & ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeam veritati. ¶ Et subiungit
Omnis qui est ex veritate, audit meā vocē. Tantæ altitudinis, tantæ sunt hæc dicta forti-
tudinis, vt neq; Pilatus attingere, neq; alius aliquis regni cœlestis inimicus ea conuellere
possit. Quid em̄? Diceret iste, quālibet mendax Cæsaris Spartarius, dñm suū magnæ Ro-
mæ principē, nolle quēpiā in hoc nasci, vel ad hoc in mundū venire, vt testimoniū per-
hibeat veritati, detrimentūq; honoris eius esse, si quis militū ipsius audiat vocē testimo-
nium perhibētis veritati? Hoc namq; modo caput principis nō defensione protegeret, sed
grandi detestatione obrueret. Veritatis quippe nomen amabile est. Et honorabile illud
est, humana sponte natura cōsentit, & licet significatū eius nequissimi nebulones oderint,
tamen ip̄m eius nomē nulli vnquā detestari licuit. Itaq; victus & deficiēs, L. Dicit ei Pila-
tus: Quid est veritas? Et cū hoc dixisset, itē exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullā in eo
inuenio causam. Videlicet experimēto didicerat nihil esse in illo, vnde interficēdo eo se-
metipsū defendere posset, si de supplicio eius iniustè sumpto apud Cæsarē illū accusari
cōtingeret: quippe q̄ iustorū omnium princeps & iustitiæ rex, induerat pro thorace iustitiā
& acceperat pro galea iudiciū certū, & ita sumperat scutū inexpugnabile & quitatē, vt eū
nullatenus in sermone capere possent. At ergo in siti sanguinis p̄cōc̄ frustrata crudelitas.
Ego nullā inuenio in eo causam. Et adiecit. L. Est autē cōsuetudo, vnū dimitti vobis in pas-
cha. Vultis ergo dimittā vobis regē Iudæorū? Hoc dixit certū habens quid responsuri
essent. Sciebat em̄, qd per inuidiā tradidissent eū. Nunquid si nō eiusdē & ipse voluntatis
esset, rem totā tam pronus in illoꝝ inuidentiū arbitrio poneret, & nō potius vteretur illa
potestate sua, de qua postmodū dicturus est. Nescis quia potestātē habeo dimittere te, &
potestatem habeo crucifigere te? Simulq; illud considerandū est, quod esmino iam satis
ardenti, quasi stillā olei scienter iniecit, dū sciens, qd per inuidiā tradidissent eū, ipsum, pro-
pter qd inuidebāt, nomen illis obiecit dicēs: Vultis dimittā vobis regē Iudæorū? L. Clama-
uerunt rursus oēs dicentes: Non hunc, sed Barrabam. Erat autē Barrabas latro. ¶ Rursus
(inquit) clamauerūt, iam em̄ semel clamauerant, dicentes: Nisi esset hic malefactor, nō tibi
tradidissimus eū. Et nunc itē clamant, nō hunc dimittas nobis, sed Barrabam. ¶ Hoc
multū clamauerunt, & in excelsum vociferati sunt. Iste est clamor, de quo dñs per pro-
phetā: Ecce expectaui (inquit) vt faceret iudiciū, & ecce iniquitas. Et iustitiā, & ecce cla-
mor. Quia sic futurus erat, vt occideret saluator, & seruaretur latro. Præcipit, imo sic my-
stice prophetat lex Mosi. Suscipiet ibi sacerdos ab vniuersa multitudine filiorū Israel, du-
os hircos pro peccato, & stare faciet corā dño in ostio tabernaculi, mittens super vtrunq;
sortem. Vnam dñs, & alteram capro emissario. Cuius fors exierit ad dñm: offeret illum
pro peccato: cuius autē in caprū emissarium, statuet eū viuū coram dño, vt fundat preces
super eo, & mittat illū in solitudinē. His rite celebratis, offeret illū, & rogans pro se & pro
domo sua, immolabit eū. ¶ Hic ritus propheticus ecce cōpletus est. Quinā sunt duo hirci,
nisi Christus saluator mundi, & Barrabas author seditionis? Saluator nēpe, & si secundum
suā innocentiam verus est, & erat agnus dei, attamen secundū iniquitates omnium nostrum,
quas (vt propheta testat) deus in eo posuit, quā hircus extitit, Barrabas autē, nō alienis, sed
suis peccatis hircus est, quē populus ille male sortitus huic p̄posuit, qui venit tollere pecca-
ta mundi. Exiuit ergo fors ad dñm super hircū nostrū, ad ipsos autē fors exiit in hircū illū
feridū, i. Barrabā sediciosum, qui emissarius illis factus est, & in solitudinē, i. in gentem il-
lam à deo desolatā dimissus & reseruatus est. Noster autē hircus, i. saluator noster Chr̄s,
rogans pro se pro domo sua, quæ sumus nos, libens immolatus est. Erat autē (inquit) Bar-
rabas latro, qui & (sicut alij Euangelistæ referūt) propter seditionē & homicidium missus
fuerat in carcerē. Huiusmodi hominē dño & regi dei filio p̄ponētes. Hoc etiā clamauerūt
dicēte Pilato: Quid igitur faciā de Iesu Nazareno? Sanguis eius sup nos & sup filios no-
stros. ¶ Vx̄ igit genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequā, filijs sceleratis: q̄
petierūt vix̄ homicidā donari sibi, authorē vero vitæ interemerūt. Iuste propter hoc ip-
sum seditionibus & homicidijs perituri, quia principē pacis dederunt pro authore seditio-
nis, & filiū dei cōmutauerunt pro filio magistri sui diaboli. Barrabas em̄ interpretat filius
magistri eorū. Quis autē est magister eorū, nisi diabolus quē imitant? Die quo ipse dñs cū
dixisset

Plalm, 2

Sap. 9

Math. 27

Esa. 53

Leuit. 16

Esa. 53

Math. 27
Marc. 15

Math. 17
Esa. 1

Esa. 2
Iohan. 8

dixisset: ego quæ vidi apud patrē meū, facio. Statim ex opposito addidit, & vos quæ vidi
stis apud patrē vestrū facitis. Merito ergo hæc hereditate possiderūt seditiones & sanguinem
homicidij, tantis calamitatibus inuoluedi, quātis satis declamare nullius copia scriptoris,
nullius possit quantacūq; facultas oratoris. L. Tunc ergo apprehēdit Pilatus Iesum & fla-
gellauit. ¶ Grande spectaculū mundo, & angelis & hoībus, vt à seruis peccati princeps li-
bertatis seruilibus modis concideret. Sed nos (inquit propheta) liuore eius sanati sumus.
Perspicuū namq; est, quæ & anima vere doluit pro nobis, & corpus flagellatū atq; laceratū
signa iniuriæ in vibicibus ac liuore portauit. L. Et milites plectētes coronā de spinis, impo-
suerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederūt eum, & veniebāt, & dicebāt ei: Ave
rex Iudæorū. Et dabāt ei alapas. ¶ Hæc illi quidē ludentes crudeli ioco fecerūt, sed à virtu-
te & sapientia dei magno Christo rege cuncta serio suscepta, imo vt fierēt vtiliter prou-
isa sunt. ¶ Singulæ namq; derisiones, singulæ plagæ vel perussiones, grandē vocē habuerūt
& oīa pro nobis iustitiā locuta sunt. Cū em̄ sanguis proclamer in cœlū de terra, quæ ape-
ruit os suū, & suscepit eū de manu Iudæorū. Spina quoq; & vestis irrisoria, cæteraq; iniu-
riæ sine dubio proclamāt in cœleste propiciatoriū, & credētibus in eū potenter impetrāt
missionē peccatorū. ¶ Per spineā ergo coronā illud visibiliter q̄q; significat, qd de illo pro-
pheta p̄dixit: Et peccata nostra ipse portauit, Spina namq; peccata designat, quæ animam
pungūt & lacerāt. Nā & propter peccatū homini data sunt, dicēte dño ad Adā: Cū ope-
ratus fueris terram, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit tibi. ¶ Sed &
q̄ chlamydē coccineā cū illuderet nō dedignatus est circūdari sibi. Nunquid nō cōgruit il-
li, q̄ propter nos in passione sua sungebat, ministerio charitatis? Coccus em̄ coloris ignei,
qui in tabernaculo dñi offerri, & in veste sacerdotali bis tinctus iubetur assumi, geminā si-
gnificat deilectionē, dei & proximi: quia sit, vt quicquid offerimus, ignitū & quasi bene colo-
ratū corā diuinis placeat cōspectibus. Ipse autē propter nimiam charitatem suā, qua dilexit
nos, bibit calicē passionis, sicut ipse, vt cognoscat (inquit) mundus, quia ego diligo patrē, &
maiorē charitatē nemo habet, q̄ vt animā suā ponat quis pro amicis suis. Igitur huic regi
nostro chlamys coccinea bene cōgruebat, vt ipso habitu se illū esse ostēderet, q̄ in lege si-
gnificabat, per vitulā ruffam: cuius corpus pro peccato iubebat extra castra cremari, & ci-
nis eius in aqua cū hysopo sup populū aspergi. ¶ Harundinē q̄q; siue calamū ab illudētib;
accipere nō recusauit in manu sua, qd sacrilegiū scriberet Iudæorū, siue vt venenata inter-
ficeret animalia. Habebat namq; in manu suā virgā, i. suā in propria potestate animā, vt vo-
lens poneret atq; itē sumeret eā. Et sicut Moses corā Pharaone suā proiecit virgā, quæ
versa est in colubrū, deuorauitq; versas in colubros virgas magorū, iterūq; redijt in virgā
sic ipse nunc suā quodāmodo positurus erat animā, vt descēderet in mortē, quæ per co-
lubrū intrauit in mundū, colubrosq; Aegyptiorū, i. mortes absumeret peccatorū, atq; itē-
rū in virgā, i. in potestātē rediret pristinā. ¶ Cū in tali habitu rex Iudæorū adoraret vel sa-
lutaretur, si tūc esset tēpus loquēdi, & nō magis tēpus tacēdi, poterat veraciter iam prolo-
qui & dicere, qd serio sibi deberet omne genu curuari, & ip̄m oīs lingua cōfiteri. Verunta-
men, si tacebat ipse dñs pateret, clamabat & adhuc clamare nō desinit, propheta ip̄sius: Vi-
uo ego dicit dñs, quia mihi curuabitur omne genu, & cōfitebitur oīs lingua. Igitur virtus &
sapientia dei cū illudit, cūcta serio rationabiliterq; suscipit, & datibus alapas faciē suā nō
auertit. Sequit. L. Exiit itē Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt co-
gnoscat, quia in eo nullā causam inuenio. Quātumuis coactū te simulat damnate, & æter-
ni incendij stipula, nō tibi educenti Iesum, & sic locuto ita crederet Romana seueritas, vt
taceā de iustitia diuina, quomodo credendū vel creditū fuit post hæc tribuno felicis fli-
dis, tuo forsitan exēplo perdocti, q̄ Paulū apostolū nō molli & frigida defensione, sed ma-
nu militari à rabie Iudæorū eripuit. L. Exiit ergo Iesus portās spineā coronā, & purpurē
vestimentū, & dicit eis: Ecce homo. ¶ Talis exiuit, & nō erat ei species neq; decor, & aspe-
ctus eius in eo nō erat. Ecce (inquit) homo. Intentionē quidē dicētis & sensum irridentis
detestamur, sed vocē amplectimur & dicimus, quia vere homo, quia cū deus esset, in similitu-
dinē hominū factus est, & habitus inuentus vt homo. L. Cū ergo vidissent eū pontifices &
ministri, clamabāt dicētes: Crucifige crucifige eū. ¶ Ita pontifices petulci, æque vt mini-
stri eorū, dilatauerūt os suū. Euge euge (inquit) viderūt oculi nostri. Hactenus bene actū,
qd nunc restat exequere, crucifige crucifige eū. L. Dicit ei Pilatus: Accipite eū vos, & cruci-
figite eū. Ego em̄ nō inuenio in eo causam. ¶ Timebat em̄ (vt antea iā dictū est) ne (qd futu-
rū erat) pulsatus in iudicio Cæsaris, sustineret molestiā, non habens quā de interfecione
eius redderet causam. L. Rōderunt ei Iudæi: Nos legē habemus, & secundū legem debet
mori, quia filiū dei se fecit. ¶ Præuaricatores legis, dū gentilem hominē secunq; reddere vultis
quā legē scutū offertis, & iniquitas vestra mēta est sibi. Nō em̄ secundū legē debet mo-
ri, qui filiū dei se esse asserit, sed propheta q̄ falsum loquitur in noīe dñi, mēdacij cōuictus,
qui, qui filiū dei se esse asserit, sed propheta q̄ falsum loquitur in noīe dñi, mēdacij cōuictus,

CAP. XIX

Esa. 53

1 Cor. 14

Gene. 4

Esa. 53
Gene. 3

Exo. 27. 28
Eph. 2
Iohan. 19

Nume. 19

Iohan. 12
Exo. 8

Sapia. 2

Ecc. 3
Philip. 2
Esa. 54

Acto. 23

Esa. 53

Philip. 2

Psal. 34

Roma. 23
Psal. 67
Deute. 18

non subsequere effectu sermonis. L Cū ergo audisset Pilatus hūc sermonē, magis timuit. Timuit plane, sed nō penitentiā gessit: timuit in quā, p̄sagientē sibi animo, magnitudinē futuri mali, p̄sertim quia iam miserat ad eū vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi, multa em̄ passa sum hodie per visum propter eū. L Et ingressus est p̄torium iterū, & dicit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autē responsum nō dedit ei. NImis importuno tempore hoc interrogabat, q̄a tēpus maxime tacēdi tūc erat, & ipse audire indignus erat, q̄a nō credere volebat. Præterea, q̄a iam eundē agnū dei male totonderat, i. flagellauerat, ideo corā illo iuste obmutescere, & nō aperire os suum. L Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nō loqueris? Nescis q̄a potestātē habeo crucifigere te, & potestātē habeo dimittere te? Igitur o Pilate potens, & robustā nimis potestātē habēs, ex ore tuo iudicaris, nec solū apud deū, sed etiam apud hoīes reus teneris: quia videlicet innocentē & iustū, cū dimittere posses, crucifigere maluisti. Modicū sustine, neq; festines, dicens: Mihi nō loqueris: loquet̄ em̄ tibi postmodū, & dicet vnde sit. Dñs nāq; q̄ nūc infirmus sub tua potestate tenet, sicut fortis egredietur, sicut vir p̄liator suscitabit zelū. Vociferabit̄ & clamabit sup te, & super oēs inimicos suos cōfortabit. Tacui dicet, semp̄ filii, patēs sui, sicut parturientes loquat. Tunc loquetur ad te in ira sua, & in furore suo cōturbabit te, clare dicēs tibi q̄d nunc interrogasti, vnde sit. Ego (inquiens) cōstitutus sum rex ab eo sup Sion montē sanctū eius, p̄dicans præceptū eius. Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc in furore suo loquetur tibi & cunctis regibus terræ & principibus, qui conuenerunt aduersus dñm & aduersus Christū eius. Porro, q̄ dicere tibi noluit vnde sit, de tua potestate quid respondeat, audi. Nō haberes aduersus me potestātē vllā, nisi tibi datū esset desup. Nō (inqt) per dñm tuū Cæsare, neq; per istos, q̄ clamādo, crucifige crucifige, cōfortāt brachiū tuū aduersum me, sed ab eo q̄d super oēs hoīes est, datā tibi aduersum me potestātē habes. Nā nisi illud, vnde ego sum, teneret manū dexterā meā, & in voluntate sua deduceret me, poterā ego saltē respicere te, & vnus vocis ferrea virga, tanq̄ vas figuli cōfringere te. Ergo quia traditus sum desuper (tradidit em̄ me, nec proprio filio suo p̄parat pater) nō gloriaris tuā q̄a nō tua potestas, sed superna permissio est. Præterea nec vere potestas, quā in me exerces, sed quoddā latrocinium est. Nō est em̄ potestas, nisi à deo. Quæ ibi tantū modo iure valet, vbi culpa est. Vis homo nō timere potest atē: bene fac, & habebis laudē ex illa. Si autē male egeris, time. Tu si absente culpa, lauis & occidis, latrocinium agis, homicidium facis, & proinde reus potestati superioris subijceris. Si desuper permittit tibi potestatem abuti, nō li gloriari, q̄a nō relinquet dñs virgā. i. non permanere sinet potestātē peccatorū sup sorte iustorū. Nunq̄d gloriabit̄ securis cōtra eū qui secat in ea? An exaltabit̄ serra cōtra eū à quo trahitur? Ecce irruistis in me fortes, & neq; iniquitas mea, neq; peccatū meū. Idcirco potestas ista dū crucifigis me, nō vere potestas, sed vere timidū latrocinium est, q̄d tu explere nō posses, nisi posse tibi datū esset desup. L Propterea q̄ tradidit me tibi, maius peccatū habet. Quare? Videlicet, q̄a ille legē accepit, & nō nesciens, sed inuidēs abutitur permissio dei: tu vero eiusmodi legē nō accepisti, & proinde nō tanta tibi quanta illi insipientia vel malignitas est, odisse sapientiā, vel nescire sacramēta dei. Tu ignoti hoīs sanguinē fundēs homicidium facis: ille regē & dñm suū ad mortē tradēs, cū homicidio sacrilegiū q̄q; admittit in eum, quē patribus suis promissum, hactenus expectauit, & ipsam expectationē eius profites signo circumfisionis q̄d accepit, facitq; occidēdo, vnde se in prophetis accusat legendo, Sequis. L Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū. Exinde (inqt) quærebat, nam antea nō quæsierat. Quid ergo quæsi damnationē eius recusans, tantū clamauerat, nisi q̄a simulator, & mendax erat? Sed nūc vbi manifestā eius innocentia cōpererat: quippe quē nec in sermone de noīe regis vllatenus capere potuerat, magis timebat: maxime, q̄a iā (vt dictū est) vxor eius ad eū miserat. L Iudæi autē clamabāt dicētes: Si hūc dimittis, nō es amicus Cæsaris. L Et quasi quæreret ab eis, in q̄ dimissio huius repugnet amicitia Cæsaris, tali sentētia propositionē suā cōfirmāt, importuni & nimis officiosi amici Cæsaris, inimici autē dei. Oīs qui se regē facit, cōtradicit Cæsari. Igitur cōclusit (vt sibi videt) iniquitas omne os, ne reprehendere vel iniustā dicere dānationē huius hoīs audeat. Nā omnis q̄ se regē facit, cōtradicit Cæsari. Hic autē regē se facit. Securus ergo sit Pilatus, & interficiendo obsequiū se Cæsari p̄stare arbitret. L Pilatus ergo, cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali in loco, q̄ dicitur Licostathos, hebraice autē Gabatha. Erat autē parasceue paschæ, hora quasi sexta. L Parasceue p̄paratio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria nuncupat, appellabāt, q̄ eo videlicet die, quæ in sabbatū fortent necessaria, p̄pararent, iuxta q̄d de manna quondā erat p̄ceptū, sexta autē die colligētis duplū &c. Qui vero inter Romanos vitam ducebant Iudæi, vsitatus eam latine cenam puram cognominabant. Quia ergo sexta die hō factus, & tota est mūdi creatura p̄fecta septima autē, cōditor ab opere

Matth. 27.

Ecc. 3. Esaiæ. 13.

Esa. 42.

Psal. 3.

Psal. 72. Psal. 8. Roma. 8. Roma. 13.

Psal. 124. Esa. 10. Psal. 72.

Sap. 2.

Exod. 6.

opere suo requieuit: vnde & hāc sabbatū, i. requiē, vocari p̄cepit, recte dñs eadē die sexta crucifixus, humanæ restauratiōis impleuit arcanū. Vnde cū accepisset acetū, dixit: cōsummatū est. i. sexta, q̄d pro mūdi refectiōe suscepit, totū est opus perfectum. Igitur illis quidē interfectoibus dñi, magnū quidē parefceue propter subsequēs magnū, i. paschale, sabbatū erat: nobis autē propter p̄parationē vitæ æternæ, q̄ nobis illo die p̄parata est, maximū parasceue est. L Et dicit Iudæis: Ecce rex vester. Iā dixerat hic derisor, Ecce homo: nūc adhuc irridēs. Ecce (inqt) rex vester. Nesciuit dicere, q̄d tertiū accusatiōis vel criminis nomen est, ecce filius dei vestri, sed dixerūt Iudæi, q̄a filiū dei se fecit. Hæc tria verissima noīa sunt unius Chri dñi nostri, homo, rex, deus siue filius dei: quē quidē irridētes, & cum risu adorātes, cōfessi sunt inimici, sed vulnerātes & serio adorātes confitemur amici. Illi autē clamabāt: Tolle tolle, crucifige eū. Iputa dixisse Iudæos infelices, Tolle à nobis regē, tolle principē, tolle sacerdotē. Extunc em̄ impletū cū, q̄d p̄ prophetā fuerat ante p̄dictū, q̄a multis diebus sedebunt filij Israel sine rege & sine principe & sine sacrificio & sine altari. Ite: In hostijs & muneribus vadēt, ad quærendū dñm, & nō inueniēt eū, ablatu est eis. Et merito, q̄a dixerūt, tolle saluatore, crucifige propiciatorem, idcirco perdidērūt salutē, & nullā habēt defensionē. L Dicit eis Pilatus: Regē vestrū crucifigat? Hoc petulans iudex, quasi ioco fatigatus dixit, sed iocū eius impatiēs insania fastidiēs, & ad certā crudelitātē se stinans repulit. Quid em̄ sequit? Rñderunt ei pontifices: Nos nō habemus regē, nisi Cæsare. Ergo cōcedat illis, nō habere regē nisi Cæsare, qm̄ omnes alios abiecerūt, neminē excipietes, siue deū, siue hominē, & cōdigna sibi accipiat dona Cæsaris. i. interfectionē & captiuationē gētis, euersionē ciuitatis, incendiūq; & irrecuperabilē ruinā tēpli. L Tunc ergo tradidit eis illū, vt crucifigeret. Itaq; vicerūt isti filij hominū, quorū erāt dentes arma & sagittæ, & lingua eorū gladius acutus: q̄a firmātes sibi sermonē nequā, tā diu perstitērunt, donec traderet eis ad crucifigendū. L Susceperūt autē Iesum, & eduxerūt. L Auiditātē suscipientiū, per Psalmistā ipse exprimēs, susceperūt me (inqui) sicut leo paratus ad prædā, & sicut catulus leonis habitās in abdītis. L Et baiulans sibi crucē, exiit in eū qui dicitur Caluarie locū, Hebraice autē Gulgatha, vbi crucifixerūt eū. I Exiit quidē, sed nō peruenit ad locū baiulando ipse sibi crucē. Angariauerūt em̄ p̄tereuntē Simonē quendā patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucē post eū. Exeamus ergo (inqui Ap̄tus) ad eum extra castra, impropertū eius portātes. Et nō, sicut ille Simon, q̄ portauit quidē post eum crucē, sed ipse crucifixus non est, sed ita crucē eius tollamus, vt nos ipsos cū vitijs & concupiscentijs crucifigamus, & cum tempus vel causa postulat, eius, qui passus est pro nobis relinquēs nobis exēplū, vestigia sequamur. Caluarie, locus erat dānatorū, dicitur caluarie locus, à capitibus eorū qui ibi puniebant, vbi crucifixerunt eū. L Et cū eo duos hinc & inde, mediū autē Iesum. I Ita iuxta prophetā, cū sceleratis reputatus est, imo & tanquā sceleratorū maximus, in medio crucifixus est. Veruntamen ipsa crux, nō solū tormentū iudicati, sed iudicati quoq; iā quoddā tribunal extitit. Alterū nanq; illoꝝ sceleratorū (sicut Lucas manifestissime ediferit) misericorditer assumpsit, alterū iuste reliquit. L Scripsit autē titulū Pilatus, & posuit super crucē. Erat autē scriptū: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulū multi legerūt Iudæorū, quia prope ciuitatē erat locus, vbi crucifixus est. L Scripturā hanc, alio spūs sanctus dictauit, atq; alio Pilatus cōsilio scripsit. Ille nā q̄ gloriari se sperabat in hac malitia, & hoc titulo manifestius futuri, & clarius Cæsari annūciandū, se pro fide eius occidisse hominē quē multa gentis illius turba cū ramis palmarū excipiens, regias illi laudes acclamauerat, Christū esse illū existimans, quē per prophetas promissam expectabat. At vero spūs sanctus bene vtens maligni scriptoris manu, hunc titulū fecit, q̄ celo & terra transeuntibus nō transibit, q̄a Iesus Nazarenus, i. saluator & vere sanctus, rex Iudæorū per crucē suā est effectus: Iudæorū in quā, nō eorū, qui se Iudæos esse dicunt, & nō sunt, sed sunt synagoga satanæ: sed Iudæorū, qui in veritate confessores dei sunt. L Erat autē scriptū, hebraice, græce & latine. L Linguarū oīm p̄cipue tres istæ sunt, per quas hodie sancta scriptura per totū mundū celebrata, testificat vix hunc esse titulū, i. vere Iesum Nazarenū regē esse Iudæorū, regē (inquā) omnium in veritate confitentium. Nam de angusto hebraicæ linguæ domicilio, lex & prophetæ & psalmi per linguas, græcam & latinā eruperunt, & orbis terrarū armaria testimonijs huius regis cōpleuerunt. Has ergo linguas bene in titulo suo congregauit dei verbū, non vtiq; alligatum neq; moriturū, & maligno scriptore bene vtens, quomodo voluit ad honorē suū. Quia de ipsa cruce dicemus: Eius figura nihil ne mysticū significat: Taceo q̄ decentissimū esse nullus abnuat, salutē humani generis in ligno crucis constitui, vt vnde mos oriebat, inde vita resurgeret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur, quod q̄ ait quidam: Neue quis ignoret, speciem crucis esse colendam, Quæ dominum portauit, ouans ratione potenti,

Osee. 3. Osee. 8.

Psal. 56. Psal. 63. Psal. 116.

Matth. 27. Marc. 15. Hebræ. 13.

Galat. 5. 1. Per. 3. Esa. 53.

Matth. 21. Luc. 21. Apo. 3.

Mysteriū crucis.

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis. Illud nō p̄torem, q̄a salutis, quā operabat, primas ianuas. i. fidē, spem & charitatē, quar tamq̄ illarū p̄seueratiā in eiusdē crucis, quā p̄debat, figura significabat. Habet em̄ crux longitudinē, latitudinē, sublimē atq; profundū. Profundū, i. acumen, q̄ fixa terrē inhaeret. Longitudinē inde vsq; ad brachia. Latitudinē in eorundē expansione brachiorū. Altitudinē ab ipsis brachijs sursum versus q̄ caput imminet. His aut̄ quatuor supradictae virtutes signant. Profundo fides, quā occulta voluntatis dei vocatione prima in fundo cordis quasi fundamentū in aedificio ponit; longitudine p̄seueratiā; altitudine spes, q̄ nobis in caelestibus posita est; latitudine charitas. Nā de his Apostolū dixisse intelligimus. Vt possitis cōprehendere cum oībus sanctis, q̄ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundū. Salus ergo primos auditus in supplicij sui figura saluator noster p̄dicabat. Igitur interfectores Christi suo quidē sensu sacrilegia, dei aut̄ dispositione sacra mysteria loquunt̄ & operant̄. Hunc (inqt̄ Euāgelista) titulū multi legerūt Iudaeorū, q̄a prope ciuitatē erat locus vbi crucifixerūt eū. L. Dicūt ergo Pilato pontifices Iudaeorū: Noli scribere rex Iudaeorū, sed q̄a ipse dixit, rex sum Iudaeorū. Isti p̄sides plane disperseores vel corruptores illi sunt, cōtra q̄s Christi spūs in quorundā p̄locutus est superscriptiōibus psalmorū. In fine ne disperdas siue corrupas, in tituli inscriptione. ¶ Titulū namq; bonū & bene scriptū perdere atq; corrūpere voluerūt, sic intercidēdo, Iesus Nazarenus, qui dixit, rex sum Iudaeorū. Quasi vero Pilatus nescisset a turbis illū regē fuisse cōclamatū, q̄n veniētī Hierosolymā, exierūt obuiam cū ramis palmarū, & eū a plerisq; esse creditū q̄ fuerat rex promissus oraculis prophetarū. L. Rndit Pilatus: Quod scripsi scripsi. Ergo signasti Pilate iniquitatē tuā in manu tua, q̄a stabile & fixū vis esse, q̄ regē Christū occidēdo, expectationē Israel interfeceris, & oracula prophetarū incerti (vt putabas) dei cassaueris, dicentiū de hoc rege, q̄ magnū habitūrus esset regnū: verbi gr̄a, q̄a dominabit̄ a mari vsq; ad mare, & a summine vsq; ad terminos orbis terrarū. Ceterū voluntas est dei, q̄ te malo seruo bene vti no- uit, volūtas (inquā) dei est, vt scriptū sit & permaneat q̄d scripsisti. Psalmista, cū promissio- nes regni eius p̄libasset, dicēte deo: Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in aeternū manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in aeternū, & testis in caelo fidelis, statim existimationē tuā tuiq; similitū subintulit, dicēs: Tu vero repulisti & despexisti, distulisti Christū tuū. Et post pauca: Avertisti adiutorium gladij eius, & nō es auxiliatus ei in bello. Destruixisti eum ab emundatione, & sedē eius in terra collidisti. Minorasti dies tēporis eius, p̄sudiisti eū cōfusione. ¶ Hāc vel hmōi p̄- conia Christi sic tu audisse poteras, quō & Herodes, q̄ venientibus ab oriente Magis, vltro conuocans principes sacerdotū & scribas populi, sciscitabat ab eis, vbi Chrs̄ nasceret̄. Quod ille efficere nō potuit illusus a Magis, tu te prudenter egisse putasti. Frustrabitur te spes tua, quia nec huius occisi regis Iudaeorū iudiciū effugies, nec saltē Caesaris tui mensa, pro hoc facto vel scripto tuo, familiaris fruiturus es. ¶ Fertur em̄, quia propter hoc Roma adductus, a Tyberio Caesare exilio dānatus est, sententiā tā intolerabili, vt p̄ impatiē- tiam inedia, gladio sibi met mortē cōseuerit. Itaq; male dictionē illā manifestā super eū deciderūt, quibus impiū diuina scriptura deuouet dicens: Attenuet fame robur eius, & inedia inuadat costas illius, Deliret pulchritudinem cordis eius, & consumat brachia illius primogenita mors, &c. L. Milites ergo cū crucifixissent eū, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; mihi partē, & tunicā. Erat aut̄ tunica inconsutis de- super contexta per totū. Dixērūt ergo ad inuicē: Non scindamus eā, sed sortiamur de illa, cuius sit, videlicet quia lucrose venundare poterāt vestimēta eius, idcirco pro magnē victoriā spolijs ea fortes milites acceperūt. Non em̄ vilia putabant vestimenta, de quorū simbrijs contactis, virtus exire consueuerat. Nec vtiq; tunc in illo spectaculo deerant, quā ad comparandū ea certatim se ingererent. Nam vt taceā de matre & discipulo, quē dili- gebat Iesus, stantibus iuxta crucē eius. Stabant (inqt̄ Lucas) oēs noti eius a longe, & mu- lieres quae sequunt̄ eū erant a Galilaea, hāc videntes. A deo tanq; reus & peccator proscrī- ptus dñs, vt nec vestimenta sua charis suis pro magno thesauro seruaturis diuidere sibi licuerit, sed in corpore suo saturatus opprobrijs, sua quoq; vestimenta in mercedē vidit cedere interfectoibus suis. L. Vt scriptura impleret, dicens: Partiti sunt vestimenta mea si- bi, & super vestē meā miserunt sortē. Tanquā diceret, A deo crudeles fuerunt, a deo con- siderantes & inspicientes me, absq; vlla miseratione steterunt, vt vestimenta mea diuidē- tibus sortes quoq; mittere vacauerit, videlicet hoc ad fidelitatē pertinebat imperij, vt re- gē Iudaeorū nō solū obtemperāter, verumetiam gaudēter interficerent milites Romani. ¶ Huic ergo direptioni, dum vestimenta dñi diuidunt, tunicā tamen nō scindūt, hāretico- rū temeritatē cōparare licet, q̄ quāuis scripturā sacrā in prauos sensus suos distaxerint, ta- men fidē Chri vel catholicā eius ecclesiā scindere nō potuerūt. Plura nāq; dñi vestimēta, multa

Eph. 3

Psal. 56

Psal. 71

Psal. 88

Matth. 2

Iob 12

Matth. 9

Luc. 23

Psal. 21

multa scripturarū, quibus vnum dei verbum indutum est, significant volumina: tunica ve- ro inconsutis, & desuper contexta per totū, videlicet qualē dilecta eius Maria, forte dili- gēter contexerat, vnā integrā atq; inuolabilē catholicā ecclesiā fidē cōgrue designat. L. Et milites q̄dem hāc fecerunt. Pulchre satis Euāgelista facta impiorū terminat. Hāc quidē (inqt̄) milites fecerūt subaudit, & q̄d post hāc facerent, non habuerūt. Corpus cru- cifixerunt, & praedā tulerūt: sed fortitudinē dei, verbū dei, verbū deū, cū aīa sua occidere non potuerunt. Deinceps quae manibus militum cessantibus facta sint exequitur. L. Stabat aut̄ iuxta crucē Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophae, & Maria Magda- lene. Stabat (inqt̄) mater iuxta filij crucē, sine dubio dolens, & dolores tanq; parturientis habēs. Cruce nāq; eius nimium ipsa cruciabat, sicut ei praedicens Symeon: & tuam ipsius (inqt̄) aīam pertransibit gladius. L. Cum vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantē quē diligebat, dicit matri suae: Mulier, ecce filius tuus. Ad discipulum autem: Ecce mater tua. Quo iure discipulus, quem diligebat Iesus, matris dñi filius, vel ipsa mater eius est? Eo videlicet, q̄a salutis oīm causam, & tunc sine dolore peperit, quando deum hoīem fa- ctum de carne sua genuit, & nunc magno dolore parturiebat, q̄n (vt praedictum est) iuxta crucem eius stabat. Si em̄ Aplos suos in illa hora suae passionis dñs mulieri parturienti re- cte comparauit, dicēs: Mulier cum parit, tristitiam habet, q̄a venit hora eius: cum autem peperit puerū, iam non meminit pressurā propter gaudiū, q̄a natus est homo in mūdum & vos igit̄ nunc tristitiam habebitis, itēq; autē videbo vos, & gaudebit cor vestrū. Quan- to magis mulierē hanc, stantē iuxta crucē suam, mulieri parturienti, talem matrē, talis fili- us recte similit̄ duxit. ¶ Quid aut̄ dico similit̄, cum vere sit mulier, & vere mater, & veros ha- beat in illa hora partus sui dolores? Non em̄ habuit hāc mulier hanc p̄enam, vt in dolo- re pareret, sicut ceterae matres, q̄n infans sibi natus est: sed nunc dolet, cruciat̄, & tristitiam habet, q̄a venit hora eius, illa videlicet hora propter quē de spū sancto concepit, propter quam grauida facta, propter quem completi sunt dies vt pareret, propter quam omnino de vtero eius deus homo factus est. Cum autem hāc hora praeterierit, cum torus iste gla- dius parturientem eius animam pertransierit, iam non erit memor pressurā propter gau- diū, q̄a natus erit hō in mūdū, q̄a declaratus erit nouus homo q̄ totū renouet genus huma- num totiusq; mūdi sempiternū obtineat iperū: natus in quā, i. immortalis atq; impassibilis fa- ctus & angustias vitē huius in eterne p̄fiae amplitudine suppressus mortuorū priogenitus. ¶ Proinde quia vere sibi dolores vt parturientis, in passione vnigeniti omnium nostrum salutem beata virgo peperit, plane oīm nostrum mater est. Igit̄ quod de hoc discipulo di- ctum est ab eo, iustissime curam suae matris habebat, mulier, ecce filius tuus. Itemq; ad eun- dem discipulum, ecce mater tua, recte, & de alio quolibet discipulo, si praesens adesset, di- ci potuisset: nisi quia, licet omnium (vt dictum est) mater sit: pulchrius tamen huic, vt vir- go virgini commēdari debuit, p̄sertim cū huic discipulo talis gr̄a reposita eēt, vt verbum ipm, q̄d illa mater carnē factū pepererat, ipse q̄tū mortali homini possibile fuit, imo plus q̄ alius q̄s mortaliū oīm potuit euāgelico stilo describeret. L. Et ex illa hora accepit eā disci- pulus in sua. In sua videlicet, nō p̄dia, q̄ nulla habebat, vel habiturus erat (q̄ppe q̄ de illis vnus est, q̄ dñm secuti, reliq̄rant oīa) sed sic in sua dictū ē, vt in illa q̄q; cōiōnē rege qua di- videbat singulis, prout cuiq; opus erat, ad huius curā, q̄ qd illi eēt necessariū, pertinebat. L. Postea sciēs Iesus, q̄a cōsummata sunt oīa, vt impleret̄ scriptura dicit: sitio. ¶ Sciēs (inqt̄) q̄a iam cōsummata sunt oīa, subaudit quae illū pati oportebat, nec em̄ eo nesciēte, sed bene sciēte & oīa disponēte siebat̄ ista, q̄ & p̄ prophetas oīa praedixerat, vt impleret̄ scriptura, dicit: sitio. Quo propter hoc dictū est impleta est scriptura. Aliud qd sequit̄. L. Vas ergo positū erat aceto plēnū. Illi aut̄ spongiā plēnā aceto, hyssopo circūponētes, obtulerūt ori eius. Alius Euāgelista refert, q̄a dederūt ei vinū quoq; bibere cum felle mixtū. Vt ergo impleret̄ scriptura, dixit, sitio, q̄ dum eo modo illi ministrat, impleta est non solum spūa- liter, sed etia literaliter scriptura, quae dicit: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea po- tauerunt me aceto. Item: Vna eorum vna fellis, & botrus amarissimus, sed draconum vi- num eorum. ¶ Illud mirandum est, in illis dñicā mortis ministris, imo in illo, quo cuncta hāc disposita fuerant consilio diuinitatis, quod tam ordinate, tamq; integre cuncta ege- runt, ac si se cunctas in illo iurauissent implere voces prophetarum. Quomodo autē ori eius a terra in crucem exaltati, spongiam apponere potuerint, alius Euāgelista manife- stius edicit, videlicet, quia spongiam circumposuerunt arundini. ¶ Hāc ita facientes, sa- tis aperuerunt, quanto felle amaritudinis ipsorum p̄cordia redundarent, & quod vere nō iam vinea dñi sabaoth illa domus Israel, & illa domus Iuda, germē eius delectabile eēt sed de vinea Sodomorū vinea eorum, & q̄ veraciter p̄ prophetam dñs idem praedixisset, quod expectante se vt faceret vvas, fecerit labruscas. Sane per hoc, q̄ oblatum sibi acetum felle mixtum, cum gustasset, noluit bibere, reprobationem significat eiusdem vineae suae

Luca. 2

Quomodo Maria ma- ter Iohānia

Iohan. 16

Psal. 47. Maria om̄i- um discipu- lorū Chris- ti, mater

Matth. 19

Acto. 2. 4

Matth. 27 Psal. 82

Deute. 2

Matth. 27

Esaia. 7

Sodomiticæ, quæ mortis illi miscuit amaritudinē cū debuisset afferre dilectiōis dulcedinē, qua gustata modicæ, i. p. tridū, iā de genimine hmōi vitis bibere nō vult. Resurgēs em̄ ex mortuis, iā nō morit̄, & mors illi vltra nō dñabit. L. Cū ergo accepisset acetū, dixit: Cōsummatū ē. Et inclinato capite, emisit sp̄m. J. Quid cōsummatū ē dixit, nisi q̄qd̄ propositū, vel dispositū fuerat sc̄dm̄ scripturas eū pati. Ergo (inqt) cōsummatū ē, certamē obediētē pactū ē, ad summā cursus p̄ctū ē, nūc demū gl̄iæ & honoris corona supest. Hoc dixit, & tūc demū inclinato capite emisit sp̄m. Sp̄m̄ (inqt) emisit vlt̄ tradidit, p̄tate quā habebat, aiām suā p̄nēdi, q̄a passus nō nisi q̄tū voluit, hora qua voluit mortē admittēs, sp̄m̄ emisit. L. Iud̄ci ergo, q̄a parasceue erat, vt nō remanerēt in cruce corpa sabbato (erat em̄ magnus ille dies sabbati) rogauerūt Pilatū, vt frāgerent eorū crura, & toilerent. J. Iud̄ci labijs religiosi, corde aut̄ cruēti, & à deo lōginq̄, legitimā habuere curā de magno die sabbati paschal̄. Magnifici honoratores dei, cū in cōscia mala reposuissent sanguinē iusti in ore & in labijs suis firmiter tenuerūt mādātū legis. Quid em̄ lex dicit? Qñ (inqt) peccauerit hō qd̄ morte plectēdū est, & adiudicatus morti appēsus fuerit in patibulo, nō p̄manebit cadauer eius in ligno, sed in eadē die sepeliet̄, q̄a maledictus à deo ē, q̄ p̄det in ligno, & nequāq̄ cōtaminabis terrā tuā, quā dñs deus tuus daturus est tibi in possessionē. Hoc plane lex dicit, hoc legē dixisse sciētēs isti amici legis, imo legis corruptores & inimici dei, callide dūm appēderūt in patibulo, vt cōsequēter cōstaret eū maledictū ēē à deo, & proinde certū ēē, hūc hoīem iuxta sn̄iam vel accusationē ipsorū nō fuisse à deo. Sed o Iud̄ci, malitia cæci, fuerit qd̄, qm̄ hoc & Ap̄s ait, fuerit (inquā) dñs noster maledictum legis, vt nos à maledictō redimeret. Vt vtrūq̄ nūqd̄ sc̄dm̄ verba legis, p̄dere in ligno p̄cedēs ē cā maledicti. Vt taceā, q̄ nō dixit solū, qñ hō adiudicatus morti, appēsus fuerit in patibulo: sed ita p̄misit, qñ peccauerit hō qd̄ morte plectēdū sit, & tunc demū subintulit, & adiudicatus morti, suspēsus fuerit in patibulo, vt (inquā) hoc taceā qd̄ manifeste expurgat à maledictō dñm̄ n̄m, q̄a appēsus qd̄ est in ligno, sed nō peccauit qd̄ morte plectēdū ē: nūqd̄ ait, maledictus ē à deo q̄ p̄det in ligno. Nūqd̄ ait imp̄cando, maledictus sit, vel absolute maledictus, vt subaudiri possit imp̄cātis verbū, sit, & nō potius enūtiādo dixit maledictus à deo ē non q̄a p̄det, sed q̄ p̄det in ligno. Nō em̄ sic se habet l̄ra hebraicæ veritatis, quō septuaginta trāstulerūt q̄ppe q̄ nō sensum dei p̄fecte habuerūt, nec em̄ vates, sed interpres erant vñ & hæc sicut cætera multa, nō satis integre trāstulerūt, maledictus oīs q̄ p̄det in ligno: cū sic habeat in Hebraico. Maledictus à deo ē, q̄ p̄det in ligno. Nēpe tribus modis discor dat à vero hæc trāstatio. Cū em̄ in Hebraico habeat: Maledictus est, trāstulerūt absolute maledictus, & sit, subaudiri p̄r, l̄rē in Hebraico additū est, à deo, qd̄ in septuaginta deest, & ecōtra, in septuaginta, om̄is, additū est, qd̄ in Hebraico nō habet. Quare ergo (inqs) Ap̄s trāstatiōe illoꝝ septuaginta in hac sn̄ia vsus ē? Sic em̄ ait: Ch̄sus nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis maledictū, q̄a scriptū est: Maledictus oīs, q̄ p̄det in ligno. Quare hoc exēplo sic vsus ē? Videlicet, q̄a apud Græcos, q̄bus scribebat, vulgata fuerat à tpe Ptolomæi Philadelphii septuaginta interpretum & ditio, & nimis importunū erat, vt cū Ch̄s scripturas testimoniū p̄hibere assereret, & vix audiret, si ipsas q̄q̄ scripturas malas celeberrima, Maluit ergo sn̄iam cū sensu, q̄a dīficaret cōmemorare, q̄ corrigēdo scripturā veteranos lectores offendere. Præterea videte melius, cuius int̄c̄iōis sit, hęc eadē annūtiatio maledicti, p̄sertim q̄a pro eo q̄ maledictus à deo ē, iubet illū sepeliri. Nōne mortuis pars bene dīctiōis est, sepeliri, & ecōtra maledictiōis, sepultura carere, more asini, sicut de qd̄a rege terribile dīctū est (prout erat meritis) sepultura asini, i. nulla sepultura sepeliet̄. Nōne sancti & magni p̄res siue p̄riarchæ, de sepeliēdis vel etiā transferēdis corporibus suis diligēter mādauerunt, & pro magno illis fuit sepeliri, & nō tm̄ vbi cūq̄, sed in sepulchris patrū suorū? O igit̄ mirabile & antiquū crucifixi huius cōsiliū, q̄ rāto anteq̄ veniret, ita de sepeliēdo corpe suo dedit p̄ceptū, vt profuerit oībus crucifixis, scriptū pro se vno, legis mandatū. Cū em̄ decollatos siue lapidatos, aut alia vi pemptos licuerit impune insepultos canibus proici: solis crucifixis propter iustū crucifigēdum lex prophetica, vt p̄ore digito dei cōscripta, sepulturā negare prohibuit. Nonne ergo propheticus ip̄sus crucifigēdi sp̄s, gemitibus inenarrabilibus rugiebat in corde Moisi, talē legē scribētis, vt dum crucifixi oēs ex lege sepeliunt̄, sepultura nō careat hic vnus pro salute mūdi crucifixus, à deo maledictus. Addens etiā à deo, qd̄ nūq̄ fecit in cūctis maledictiōibus legis. Verbi gr̄a, Cū dicit, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus in grediēs, & maledictus egrediēs, & sicut in cæteris, nūq̄ dixit, à deo, nisi tm̄ in hoc loco. Cur hoc, nisi q̄a vere solus est hic à deo maledictus, in eo videlicet, qd̄ (sicut ait propheta) iniquitates oīm nostrū in illo posuit deus. Idcirco sepeliat (inqt) q̄ p̄det in ligno, q̄a futurus est talis pendēs in ligno, q̄ erit maledictus à deo: à deo (inquā) transponēte maledictiones humani generis in illo. Quod si quis obijciat, sæpe maledictiones prolatas fuisse à deo, verbi gr̄a, cum dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: nos contra dicimus, non esse maledicti effusionē, sed maledicti iam existentis enuntiationē: præsertim cum non dicat, maledictus sis, sed maledictus es, & non à me, sed à peccatis tuis. Nec em̄ maledictus est Cain à deo, sed à voce sanguinis fratris sui clamantis de terra, & impietatis eius annuntiātis ip̄si deo. Igit̄ hic solus maledictus fuit à deo, & non à suo peccato: à deo (inquam) q̄ omnī nostrū maledictum, quod erat super nos, id est, omnē iniquitatem nostram posuit in eo. Quod vero addidit lex. Et nequaquā contaminabis terram, quam dñs deus tuus daturus est tibi in possessionem. Mira sp̄s sancti arte dixit & scripsit, cum potius ex eo contaminata terra posset videri, si in se reciperet corpus maledicti. Quid enim? Quid etiam hoc loco scriptor legis intendit? Hoc vtiq̄, q̄a terra quam dedit deus vero Israeli in possessionem, corpus est huius singulariter & pro nobis maledicti, quam sibi datam tunc Israel non contaminauit, i. contaminari non permisit, quādo illud Ioseph & Nicodemus eodem die sepelierunt, pro communi lege oīm in ligno pendentium, videlicet ne indigne in sepulchrum abijceret, & à canibus illis, q̄ viuum circumdederant, adhuc exanime conspueret. Porro, illi putabant in eo non contaminari terram suam, si cuiusquā taliter occisi corpus nequaquam viuentium oculis ingereret. Quod si aliquis querat adhuc cur pro hoc tantopere legislator fuerit sollicitus, cum posset etiam insepultum, cœlitus custodiri corpus sacroctum, sicut custodia sunt, ne à canibus vel auibus læderent etiam multa corpora martyrum. Interrogemus eum, cur moriente eodem dño, & terra tremente monumenta sanctorum aperta sunt. Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc respondebit solum, q̄a corpori huius mortuorū: hoc expediebat, vt coniungeret eis in sepulchris corpus huius mortui, qd̄ afferebat resurrectionem mortuorū, & idcirco ad suscipiendū illud certatim & auide sese dilatauerūt. Nam sicut aiām dñi Iesu ad animas apud inferos descendere expediebat, vt illas inde educeret: sic & ad corpora eius peruenire oportebat, vt illa resuscitarent. Sed iam de hoc satis dīctum, ad Euangelij verba reuertamur. Iud̄ci (inqt) rogauerunt Pilatū, vt fractis cruribus corpora eorū toilerent. Quare? Quia parasceue erat, quia magnus illa sabbati dies erat. Magnus (inqt) dies sabbati ille erat, videlicet, quia paschale sabbatum erat. Et em̄ cum octo diebus pascha celebraret, omnī dierum maximus, & maxime festiuus, sabbati dies habebat, siue ille primus, siue secundus, aut certe tertius occurrisset, vel quartus & sabbatum paschale vocabat. Idcirco Iud̄ci petierunt, vt corpora toilerent, ne tantus dies talis horrore spectaculi sedaret. Quippe cū etiam qualibet die corpora eius modi sepeliri in eadem die ex lege præcipere. Sed propter sabbatum, illa Iud̄ci sepeliri voluerunt properantius. Venerunt ergo milites, & primi qd̄dem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. J. Primi inquit, id est, exterioris, & alterius itidem exterioris. Nam dominus Iesus medius crucifixus erat, fregerunt crura, quia necdum obierant, vt depositi non viuerent, sed & maturius expirarent. Ad Iesum autem venientes, vt viderent eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. J. Bene: Nec enim opus erat, vt super dolorem vulnere eius quicquā apponerent, in quo iam sensuum nihil restabat. Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. J. Deo gratias, sanguine redimimur, aqua abluimur. Tantam salutem deus noster, per quam voluit nos saluari, læcatus, in medio terræ opatus ē. Sed huius rei magnitudo vel dignitas, valde attentum & bene credulum auditorē efflagitat. Sequitur ergo: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est eius testimonium: & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis. J. Ecce vnus testis hic est, qui vidit & qui scripsit hæc, quamuis & multos vidisse, qui affuerunt, & videre voluerunt, dubium non est. Sed ne videat solus esse testis (inquit) adhibebo mecum alios duos testes, legalem scilicet sermonem testem vnum, & propheticum testem alium. J. Factum sunt enim hæc, vt scriptura impleteret. Os non comminuetis ex eo. J. Hoc de agno paschali præcipit lex. Breui ergo, sed claro iudicio perdocet, illum legalem paschæ agnum significatiuum fuisse huius veri agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus est, sicut iam dudum bene exercitata certum habet sanctæ ecclesiæ fides. J. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transixerunt. J. Hoc Zachariæ prophete testimonium est. Igitur in ore trium testium, scilicet, legis & prophetarum atque huius Euangelistæ stabit hoc verbum: quia milites (vt iam dīctum est) domini Iesu non fregerunt crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. Nunc demum rem tantam latius contemplemur. Nec enim prætereundum est tantæ rei huius sacramentum, cui sanctus Euangelista suum tam diligenter testimonium interposuit, & congrua de scripturis exempla subiecit. J. Cur ergo agnus qui immolatus est, noluit vt os comminueretur ex eo? J.

Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Deuter. 21.

Gala. 3

Verba septuaginta interpretū Galat. 3

Hierem. 22

Gen. 35. 10

Deute. 21

Deuter. 29 Esai. 13

mani generis in illo. Quod si quis obijciat, sæpe maledictiones prolatas fuisse à deo, verbi gr̄a, cum dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: nos contra dicimus, non esse maledicti effusionē, sed maledicti iam existentis enuntiationē: præsertim cum non dicat, maledictus sis, sed maledictus es, & non à me, sed à peccatis tuis. Nec em̄ maledictus est Cain à deo, sed à voce sanguinis fratris sui clamantis de terra, & impietatis eius annuntiātis ip̄si deo. Igitur hic solus maledictus fuit à deo, & non à suo peccato: à deo (inquam) q̄ omnī nostrū maledictum, quod erat super nos, id est, omnē iniquitatem nostram posuit in eo. Quod vero addidit lex. Et nequaquā contaminabis terram, quam dñs deus tuus daturus est tibi in possessionem. Mira sp̄s sancti arte dixit & scripsit, cum potius ex eo contaminata terra posset videri, si in se reciperet corpus maledicti. Quid enim? Quid etiam hoc loco scriptor legis intendit? Hoc vtiq̄, q̄a terra quam dedit deus vero Israeli in possessionem, corpus est huius singulariter & pro nobis maledicti, quam sibi datam tunc Israel non contaminauit, i. contaminari non permisit, quādo illud Ioseph & Nicodemus eodem die sepelierunt, pro communi lege oīm in ligno pendentium, videlicet ne indigne in sepulchrum abijceret, & à canibus illis, q̄ viuum circumdederant, adhuc exanime conspueret. Porro, illi putabant in eo non contaminari terram suam, si cuiusquā taliter occisi corpus nequaquam viuentium oculis ingereret. Quod si aliquis querat adhuc cur pro hoc tantopere legislator fuerit sollicitus, cum posset etiam insepultum, cœlitus custodiri corpus sacroctum, sicut custodia sunt, ne à canibus vel auibus læderent etiam multa corpora martyrum. Interrogemus eum, cur moriente eodem dño, & terra tremente monumenta sanctorum aperta sunt. Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc respondebit solum, q̄a corpori huius mortuorū: hoc expediebat, vt coniungeret eis in sepulchris corpus huius mortui, qd̄ afferebat resurrectionem mortuorū, & idcirco ad suscipiendū illud certatim & auide sese dilatauerūt. Nam sicut aiām dñi Iesu ad animas apud inferos descendere expediebat, vt illas inde educeret: sic & ad corpora eius peruenire oportebat, vt illa resuscitarent. Sed iam de hoc satis dīctum, ad Euangelij verba reuertamur. Iud̄ci (inqt) rogauerunt Pilatū, vt fractis cruribus corpora eorū toilerent. Quare? Quia parasceue erat, quia magnus illa sabbati dies erat. Magnus (inqt) dies sabbati ille erat, videlicet, quia paschale sabbatum erat. Et em̄ cum octo diebus pascha celebraret, omnī dierum maximus, & maxime festiuus, sabbati dies habebat, siue ille primus, siue secundus, aut certe tertius occurrisset, vel quartus & sabbatum paschale vocabat. Idcirco Iud̄ci petierunt, vt corpora toilerent, ne tantus dies talis horrore spectaculi sedaret. Quippe cū etiam qualibet die corpora eius modi sepeliri in eadem die ex lege præcipere. Sed propter sabbatum, illa Iud̄ci sepeliri voluerunt properantius. Venerunt ergo milites, & primi qd̄dem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. J. Primi inquit, id est, exterioris, & alterius itidem exterioris. Nam dominus Iesus medius crucifixus erat, fregerunt crura, quia necdum obierant, vt depositi non viuerent, sed & maturius expirarent. Ad Iesum autem venientes, vt viderent eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. J. Bene: Nec enim opus erat, vt super dolorem vulnere eius quicquā apponerent, in quo iam sensuum nihil restabat. Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. J. Deo gratias, sanguine redimimur, aqua abluimur. Tantam salutem deus noster, per quam voluit nos saluari, læcatus, in medio terræ opatus ē. Sed huius rei magnitudo vel dignitas, valde attentum & bene credulum auditorē efflagitat. Sequitur ergo: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est eius testimonium: & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis. J. Ecce vnus testis hic est, qui vidit & qui scripsit hæc, quamuis & multos vidisse, qui affuerunt, & videre voluerunt, dubium non est. Sed ne videat solus esse testis (inquit) adhibebo mecum alios duos testes, legalem scilicet sermonem testem vnum, & propheticum testem alium. J. Factum sunt enim hæc, vt scriptura impleteret. Os non comminuetis ex eo. J. Hoc de agno paschali præcipit lex. Breui ergo, sed claro iudicio perdocet, illum legalem paschæ agnum significatiuum fuisse huius veri agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus est, sicut iam dudum bene exercitata certum habet sanctæ ecclesiæ fides. J. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transixerunt. J. Hoc Zachariæ prophete testimonium est. Igitur in ore trium testium, scilicet, legis & prophetarum atque huius Euangelistæ stabit hoc verbum: quia milites (vt iam dīctum est) domini Iesu non fregerunt crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. Nunc demum rem tantam latius contemplemur. Nec enim prætereundum est tantæ rei huius sacramentum, cui sanctus Euangelista suum tam diligenter testimonium interposuit, & congrua de scripturis exempla subiecit. J. Cur ergo agnus qui immolatus est, noluit vt os comminueretur ex eo? J.

Gene. 4

Deute. 21

Math. 27. Luca. 23

Psal. 31

Math. 27

Psal. 73

Exod. 18

Zacha. 13

Non cū

singularē & unicā gloriā eius diei. Est em̄ vere festa dies, vere h̄ta dies, nobilitas anni, m̄e
 sis decus, arma dieꝝ. Pulchritudine huius diei paradisus resloruit, cœlū purpuratū est, an
 geli cādidati, hoies exhilarati sunt. Huius diei gr̄a singularis, verbis explicari nequit. Igit̄
 vna sabbati recte & proprie dixit. Venit, inq̄t, ad monumētum. Quā mane venerit, ipse
 Euāgelista aperit, dicēs: Cū adhuc tenebræ essent, sed iā dñs resurrexerat. Vidit em̄, inq̄t,
 lapidē sublatū a monumēto. ¶ Quid ergo est patri dicēti in Psal. Exurge gloria mea, exur
 ge psalteriū & cithara. Cōfessim gloriosum illud organū p̄ris, s. os dñici hois, rñdens, ex
 urgā, diluculo inq̄t; Nō em̄ diluculū ad resurgēdū expectauit. Quippe cum valde diluculo
 mulieres venerint, & th̄ charitate resurrexiōis puēta fuerūt. Quid ergo (inquā) est q̄ ait,
 exurgā diluculo, nisi q̄ diluculū aliud ē q̄ ad n̄ os nō p̄inet corporeos oculos? Si em̄ totū
 hoc t̄ps a resurrexiōe dñi vnus dies salutis est, Propheta dicēte: T̄pe accepto audiui te,
 & in die salutis adiuui te, cur nō initiū t̄pis eiusdē diluculi noie veleat intelligi? Ergo tene
 bræ quidē corpales erāt ad monumētū, sed sanctis & electis oibus diluculū, i. lucis p̄ter
 nā iam erat initiū, a media nocte q̄ surrexit, & portas inferni tulit fortissimus Samsō q̄
 interpretat sol eoz. Q̄ Marcū euāgelistā cōstat intelligi voluisse, q̄ cū dixisset: Et valde ma
 ne vna sabbatoꝝ veniūt ad monumētū, statim addidit, q̄ scdm̄ l̄tam repugnās ē, orto iam
 sole. Orto q̄ppe iā sole nō valde mane est. Igit̄ & si media nocte dñs n̄ resurrexit, v̄z ē
 th̄, q̄ p̄i rñdēs (vt iā dictū est) diluculo surgā inq̄t. ¶ Veniēs itaq̄ inuenit lapidē sublatū a
 monumēto, videlicet quē angelus dñi reuoluerat, vt vacuū mulieribꝝ veniētibus oñderet.
 Proinde eū dicit Matth. Vesp̄e aut̄ sabbati, q̄ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Mag
 dalena, & altera Maria videre sepulchrū, & ecce terrā motꝝ factus ē magnꝝ, angelus at̄ dñi
 descēdit de celo, & accedēs reuoluit lapidē, & sedebat sup̄ eū, sic intelligēdū ē, q̄ illis veniē
 ti bus, i. in via positis, q̄ vespe (vt iā dictū est) venire cōperāt, interim factō terremoto sur
 rexit dñs, & deinde angelus dñi reuoluerat lapidē, & deinceps post q̄ iā vacuū visum fuit
 mulieribus, sup̄ lapidē sederit, vt paulatim, & nō repēte timidis hoim̄ mētibus res tāta in
 gereret, primū sepulchro, deinde angelo, deinde viso dño. L. Cucurrit ergo ad Symonem
 Petrū, & ad aliū discipulū quē amabat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dñm de monumēto. &
 nescimus vbi posuerūt eū. Ego diluculū q̄ dē sc̄is iā erat aiabus in alio seculo, & illo q̄q̄
 latroni, cui dictū est, hodie mecū eris in paradiso, iamq̄ (vt ait Marcus) ortus erat sol, ve
 runtū veniētibus ad monumētum, nō tm̄ pro t̄pe noctis, verū etiā pro sensu mētis tenebræ
 erāt. Quid em̄ est obliuio vel ignorātia veritatis, nisi cæcitas vel tenebræ mētis? Int̄m aut̄
 erāt obliuio, & immemores verborū q̄ dixerat, q̄ oporteret filiū hois crucifigi, & die ter
 tia resurgere a mortuis, vt nō inuēto corpe eius, nihil sapere putarēt, nisi q̄ sublatū fue
 rit. Quid tñ sequit̄. L. Exiuit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerūt ad monumētū.
 Currebāt ergo simul. Alius discipulus ipse est Iohānes. Quid cursus hm̄oi pulchrius spe
 ctaculo, si rite p̄p̄das Euang. narrātis, q̄ sit sensus vel intentio. Nunq̄ em̄ putandū est, q̄
 hic talis, q̄ tā excellēter cœlestibus intēdit, oeciū habere potuerit talia iā diligēter scribēdi
 sine spe fructus, i. intelligētis sp̄ialis? Igit̄ spectaculo admissi, iā nūc subleuatis oculis latif
 simū videamus capū huius seculi, & in eo currētes duos populos, q̄ sunt Iudæi & Gentes,
 brauiū ipsam esse palmā crucis, quā Ch̄sus ascēdit: i. p̄m vero principē spectaculi, quo & iā
 dice dexterā palmā victoris ornabit. Nimitꝝ vbi auditū est, & in oēm terrā hic sonus ex
 iuit, q̄ Ch̄sus resurrexit a mortuis, exiuit populus gētū & venit ad monumētū, exiuit
 (inquā) de tenebris & caligine p̄tōꝝ, & venit adorare mortuū ac sepultū mortisq̄ victo
 rē dei filiū & hoim̄ Iesum Ch̄m. Exiuit & ille alius, s. Iudaicus p̄p̄s, sed de vicino ex
 iuit, q̄ iā ante cucurrerat, iā appropinquauerat, q̄ppe q̄ moriturū ac resurrextū expecta
 uerat, imo & prophetauerat. Currebāt ergo simul. L. Et ille alius discipulus p̄cucurrit citi
 us Petro, & venit prior ad monumētū. Et cū se inclinasset, vidit linteamina posita, nec th̄
 introiuit. ¶ Quantū ad eandē fidē, eadē quippe veterē exitit fides, q̄ & nouorū, plane nos
 gētes cū illo anteriori p̄p̄o simul cucurrimus, v̄z quantū ad tēp̄e distinctionē nō cur
 reremus simul, nisi q̄ in initio euāgelij Iudæorū simul & gētū multitudō fidē Ch̄si sus
 cepit. ¶ Ergo ille p̄p̄s prior venit ad monumētū, sed vidēs linteamina, nō introiuit, q̄ vi
 delicet tribulationes passiōis dñicæ, q̄bus quasi linteaminibus cinctus, & ligatus fuit, int̄m
 erubuit, vt reslirēt etiā eoz q̄ iam crediderāt ex eodē p̄p̄o plurimi. Fieretq̄ illis Ch̄sus
 crucifixus, lapis offēnsiōis, & petra scādali, partim propter carnales legis c̄rimonias, quas
 videbat destitui, partim propter odiū gētū, q̄bus inuiderūt grām dei. L. Venit ergo Simō
 Petrus sequēs eū, & introiuit in monumētū, & vidit linteamina posita, & sudariū, q̄d fue
 rat sup̄ caput eius, nō cū linteaminibus positum, sed separatim inuolutū in vnum locum. L.

Laus dei re
surrexiōis,

Psal. 107

Esa. 49
2. Cor. 6

Iud. 16
Marc. 16

Lapis p an
gelū subla
tus a sepul
chro.

Luc. 23

Psal. 12

1. Petri. 2

Petrus gēd
lis p̄p̄i t̄p̄e
p̄u gerebat

attendimus, q̄ pro hoibus pertulit dei filius, q̄ natus ex sc̄mina laborauit in carne & cru
 cifixus est ex n̄ra infirmitate, sed illud etiā, q̄ est & erat deus anteq̄ fieret vel asumeret de
 nostro in q̄ patere: Sudariū nanq̄ q̄d fuerat sup̄ caput eius, recte illud significat, q̄d erat
 in principio verbū, q̄d erat apud deū, q̄d erat deus. Hoc vtrūq̄ videt & adorat, q̄ posterior
 venit & introiuit gentiū populus, adorat inquā, & cōfiteat̄, quia Ch̄s dñs & verbū patris est
 per q̄d factus est mūdus, & caro vel filius hois est, p̄ cuius passiōe saluatus est mūdus. At
 ille q̄ introire nō vult, sola vidit linteamina, q̄ sola attēdit tribulationē qua cingi vel cō
 stringi potuit vera eius humanitas, & hoc habet scutū cordis, vt vere insipiēs, dū dicit, q̄
 nō est deus q̄ mori potuit. Sudariū ergo iste nō vidit. ¶ Sed q̄d est, q̄d sequit̄, non cū linte
 aminibus positū, sed separatim inuolutū in vno locum? Hoc plane illud est, q̄d catholica fi
 des cōfiteat̄, q̄a passibilis quidē homo, sed impassibilis erat (vt semp̄ est) deus vnus idemq̄
 Ch̄s. Nō positū erat sudariū cū linteaminibus, q̄a videlicet n̄ris doloribus, q̄s secundū ho
 minē tulit, secundū seipm̄ nō ingemuit deus. Separatim ac seorsum stetit a cūctis angori
 bus, nō substātiæ disunctiōe vel duplicitate p̄sonæ, sed dispari sensu, & magna diuersita
 te vtriusq̄ naturæ. ¶ Quin & inuolutū erat sudariū, profecto significans Ch̄si diuinitatē,
 nec initiū nec terminū habere, q̄a videlicet sic nec cōepit, nec desinit esse deus, q̄o rei q̄ in
 uoluta est, nec initiū, nec finis cernit. Sed in vno loco q̄d est, nisi q̄a in scissura mētū deus
 nō est: Vna colūba, vnū est corpus Ch̄si in ecclesia. Et in hūc solū & vnū locū sacramētū
 veritas est, q̄ scindi vel diuidi non p̄t. Igitur solū q̄d infirmū est dei populus ille vidit, q̄ sic
 offensus, quasso pede substitit, & foris remāsit. Sed q̄a sequit̄. L. Tunc ergo introiuit & ille
 discipulus, q̄ venerat primus ad monumētū, & vidit & credidit. ¶ Sic nimitꝝ post pleni
 tudinē gentiū, & ille populus introibit. Nolo em̄ (inq̄t Ap̄tus) vos ignorare fr̄es mysteriū
 hoc, vt nō sitis vobismetipsis sapiētes, q̄a cæcitas ex parte cōtingit in Israel, donec pleni
 tudo gentiū introeat, & sic ois Israel saluus fiet. Igit̄ tenebræ quidē adhuc erāt ad monu
 mētū, & q̄d ageret, nesciebāt, dormitātes adhuc p̄ tristitia mētis discipuloꝝ, sed aspira
 bat dies & prope erat vt inclinarent vmbra vel figuræ radijs expulsa reꝝ subsequentiū.
 Et vidit inq̄t, & credidit. Futurū quidē est vt ille posterior populus introiēs videat & cre
 dat, sed nondū hoc, vel sic discipulus ille vidit & credidit. Nā sequit̄. L. Nondū em̄ sciebāt
 scripturas, q̄a oporteret eū a mortuis resurgere. Ergo illud potius credidit, i. existimauit
 factū fuisse, q̄d mulier dixerat, videlicet quia tulerūt dñm de monumēto, & nescimus vbi
 posuerūt eū. Maluit th̄ Euāgelista dicere, q̄a credidit, q̄ verbo propius perstitit in re pro
 pter quā cursum huiuscemodi tā diligēter enarrauit. Et cōtinuo subiūgit. L. Abierūt ergo
 discipuli ad semetipsos. Ergo inquit, q̄a nondū sciebāt scripturas, idcirco abierunt ad se
 metipsos, nā ecōtra vbi scripturas intellexerūt, abierunt supra semetipsos, loquētes Ch̄si
 sensu nō suo, & probātes, q̄a nō dñm tulerūt de monumēto, sed dñs surrexit de sepulchro
 solutis doloribus inferni, iuxta q̄d impossibile erat teneri illū ab eo, testāte Dauid, q̄ dicit
 in eū: Prouidebā dñm in cōspectu meo semper, qm̄ a dextris est mihi ne cōmouear, pro
 pter hoc letatū est cor meū, & exultauit lingua mea, insup̄ & caro mea requiescit in spe.
 Qm̄ nō derelinques animā meā in inferno, nec dabis sanctū tuū videre corruptionē, & ihs
 similia. L. Maria aut̄ stabat ad monumētū foris plorās. ¶ More suo S. Euāgelista in hoc
 etiā loco mysterijs cœlestibus intēdit, & dū per terrā pedibus ambulare, i. purā videt hi
 storiā texere, sursum volat. Nā sic matutinā resurrectionis reuelationē euāgelizat, vt in
 tentio q̄q̄ resurgētis p̄ eius narrationē facile legētibus elucescat. Abeuntibus discipulis ad
 semetipsos, Mariā refert solā stetitisse ad monumētū foris plorantē & inter fletus inclinātā
 vidisse duos angelos, vnū ad caput, & vnū ad pedes, & deinde cōuersam retrorsum, vidisse
 se dñm, & hęc ab illo audisse: Noli me tangere, nondū em̄ ascēdi ad patrē meū. Vade aut̄
 ad fratres meos & dic eis: Ascendo ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū.
 ¶ Pulchre siquidē hęc præ oibus mulierē manus resurgētis pio desiderio ligatā ad sepul
 chrū suū retinuit, vt secūde resurrectionis ipsa nuncia fieret, in qua primæ resurrectionis
 opus notissimū atq̄ celeberrimū factū est. Prima nāq̄ resurrectio, de qua hic idē Iohānes
 ait: Beatus q̄ habet partē in resurrectione prima, illa est quā dñs enūcians Iudæis: Amen
 amen, inq̄t, dico vobis, q̄a venit hora & nūc est, qm̄ mortui, q̄ in monumētis sunt, audient
 vocē filij dei, & q̄ audierint, viuent. Hac resurrectione mulier hęc prima omniū vel notissi
 ma respirauit, quia cū esset in ciuitate peccatrix scētentior malæ famæ putoribus, qui fue
 rat frater suus Lazarus corpore quatruiduanus, audiuit in monumēto malæ cōsuetudinis
 vocē filij dei, & q̄ audiuit, protinus exiuit. Pœnitendo quippe lauit lachrymis maculas
 eriminis, & dimissa sunt ei peccata multa, qm̄ dilexit multū. Secunda resurrectio corpore
 est, in qua primogenitus mortuorū est Ch̄s filius dei, cuius vita nūc lugentibus & flenti
 bus erat nuncianda discipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ & vtriusq̄ resurrectio
 nis nutu detenta, cōgrue videlicet secundā resurrectionē nunciatura, quā primæ resurre
 ctionis

Cant. 6

Roma. 11

Luc. 7.
Iohan. 11.

tionis gra tali nuncio digna effecerat. Stabat in qua, & in eo q foris stabat, plorabat, totius ecclesie de gentibus typus pferrebat. Primitiua naq ecclesia, s. a iusto Abel, vsq ad illu q in cruce cofessus est, latrone, iam intra sacramentu dhice passionis recepta, peccatrix ge tilitas foris remaserat, q videlicet, no illa sanguis Chri a peccatis lauerat, q fide eius non habuerat. Verbi gra: Eunuchus ille q venerat adorare in Hierusalē, & reuertebat legens Esaiā prophetā, ad monumentū foris stabat. Locus em scripturæ quē legebat, hic erat: Sicut ouis ad occisionē ducet, & sicut agnus corā tondēte se, obmutescet, & nō aperiet os suū &c. Profecto ploras ad monumentū foris stabat, qā passioni eius quē nesciebat legēdo cōdolebat. Irēq & Cornelius ceterio deprecās deū, & faciēs elemosynas semp foris ad monumentū stabat. Tota oīno gentilitas foris stabat, & si nondū ploras, sed plorare habe bat cōfitemdo peccata sua & per fidē eius q mortuus est & resurrexit, exēplū Mariæ pri ma resurrectiōe resurrectura, relicta multoz deoz, imo dæmonū turba, sicut de hac mu liere septē dæmonia, i. vniuersa vitia dñs eiecerat. Cū ergo steret, inclinauit se & prospe xit in monumentū, & vidit duos angelos in albis sedētes, vnū ad caput, & vnū ad pedes, vbi positū fuerat corpus Iesu. Cū Iohānes & Lucas duos angelos fuisse visos referant, quō ab istis Mathæus & Marcus nō dīsonāt in eo q vnū tātmōdo vsum fuisse cōmemorāt: videlicet qā cū duo fuerint, vnus locutus est, q & in dextris secundū Marcū, & sup lapi dē secundū Mathæū, & ad caput secundū Iohannē sedens, nulli quasi ex diuersa sessione scrupulū mouere debet. Nā sicut testant periti loco: eorundē, mōnumētū dñi in aquī lonari parte cryptæ sitū est, in petra excisum, longitudinis septē pedū, triū mēsurā palma rū pauimēto altius emīnēs, introitūq habēs a latere meridiano. Quod cū ita sit, profecto q in dextris sedet, ad caput sedet, qā sup lapidē reuolutū exteriori sedit. Dicit ei illi: Mu lier qd ploras? Quē quæris? Dicit eis: Quia tulerūt dñm meū, & nescio vbi posuerūt eū. Plorādo inclinata mulier hæc, angelos vidit, & percunctātes audire meruit, qā videlicet futurū erat, vt gentilitas pctā sua deslēdo, se humiliās sanctis apostolis vel p̄dicatoribus, q vtiq; angeli dñi exercitū sunt, innotesceret, & ab illis dulcedinē æternæ cōsolationis ac ciperet. Et recte oēs angeli dñi exercitū, oēs sacerdotes vel p̄dicatores veritatis, qy labia custodiūt scientiā, & qy ex ore legē requirūt, p duos angelos ita sedētes, vnū ad caput & vnū ad pedes signati sunt, qā videlicet vnū eundēq; Christū, & deū esse ante secula, & ho minē factū p̄dicant in fine seculoz, & vtriusq; testamētī vocibus in carnatū, passum, mor tuū, sepultū, ac resuscitatū a mortuis cōprobant vtz dei filiū. Vnde & duo Cherubin, q propiciatoriū tegūt, sese inuicē aspiciūt, vtriusq; vultibus in propiciatoriū. Cherubin quip pe plenitudo sciētiæ dicit. Et qd per duo Cherubin, nisi vtrūq; testamētū? Quid vero p propiciatoriū, nisi ipse q est propiciatio, pro peccatis nris figurat. Et dū testamētū vetus hoc faciendū denūciat, qd nouū de dño factū clamat, quasi vtraq; Cherubin inuicē aspi ciunt, dū vultus in propiciatoriū vertunt, nec em a suo aspectu discrepāt, q dispensationis eius mysteriū cōcorditer narrāt. Quod aut interrogata mulier, qd ploraret, quē quære ret, rñdit: Quia tulerūt dñm meū de monumēto, hodieq; magnæ huic mulieri, s. ecclesie nō vane dicere licet, qā videlicet Iudæi, quantū in ipsis est, tulerunt dñm de monumēto, dū nō resurrexisset, sed furto sublatū esse, dato custodibus p̄cio, mētitū sunt, & testēs mēda ces cōduxerūt. Sed eoz mēdacia nihil veritati nocuerūt, vnde & a propheta grauitur de rident, dicētes: Quia sagittæ paruuloz factæ sunt plagæ eoz, & infirmatæ sunt cōtra eos linguæ eoz. Dicit em custodes illi p̄cio ad mētiendū cōducti: Discipuli eius furati sunt eū nobis dormientibus. Rñdemus ad hæc: O paruuli sagittarij, si dormiebatis, vnde scieba tis, qā furati sunt eū discipuli? Si aut vigilastis, quare nō seruastis? Præterea, qā non ait tan tū, tulerunt dñm, a toto partē significās, cū nō nisi corpus quæreret: nō (inquā) ait, tantū modo dñm vel dñm nostrū, sed dñm meū, hoc recte peccatrix illa dixit, recte nihilomi nus peccatrix ecclesia de gentibus dicit: Peccatoz quippe dñs, peccatoz (inquā) p̄nitē riū proprius dñs est Chrs. Nō em veni (inquit) vocare iustos, sed peccatores. Hæc cū dī xisset, cōuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantē, & nō sciebat qā Iesus est. Dicit ei Mu lier qd ploras? Quē quæris? Mirū q mulieri visione angelica p̄occupatæ vacauerit cō uerti retrorsum, nisi qā & in hoc mysteriū est, dū non cōuersa est retrorsum, ita vt vnde & qua venerat rediret, sed ita vt Iesum stantē videret & paulatim agnosceret. Sic deniq; gentilitas saluatore cognito retrorsum cōuersa, i. p̄teritas iniquitates cōfessa est, & sic eas p̄nitēdo respiciēs in eū, cui dorsum verterat, suā cōuertit faciē. Vtz quia nō satis est, sordes idololatriæ relinquere quæretibus cultū vel notitā vnus veri dei, nisi summū fidei teneat, i. certitudinē resurrexionis, & necdū Iesum bene nouit, quisq; de resurrexione mortuoz dubitauerit, recte Maria, q dñm resurrexisset non credebat, recte inquā, & vide bat & nō agnoscebat eū, quē & amor sibi ostēdebat, & dubietas abscondebat. Nā sequit. Illa existimās, qā hortulanus esset, dicit ei: Dñe, si tu sustulisti eū, dicitō mihi, vbi posui sti, & ego eū tollā. Ita plane, qā nō eū resurrexisset credebat, recte hortulanū & non ipm ecclesie horti vel paradisi creatorē se videre putabat. Sed qd mirū, q hanc illi existimā tionē inesse voluit dñs, q esset ipse hortulanus. Etem ecclesia prioris populi hortus eius ex titit, de q in Canticis dicit: Hortus cōclusus foror mea spōsa, hortus cōclusus, fons signa tus. In illo videlicet horto saluatore suū inuenit ecclesia gentiū & sic eū cognouit per scri pturas legis & prophetaz, q illic pullulauerūt, sicut in isto nunc horto p familiare allocu tionē Maria recognouit inuentū. Nam sequit. Dicit ei Iesus: Maria. Cōuersa illa, dicit: Rabboni, qd dicit magister. Appellatio nāq qua dicit: Maria, & responsio dicētis: Rab boni, qd (sicut Euāgelista exponit) magister interpretat, illud pulcherrime p̄signat, q vo cationē suā gētilitas de scripturis auditura, & magistrū suæ fidei dñm Christū esset inuoca tura. Igitur hortus ille, in q dñs noster crucifixus, mortuus, sepultus est, & resurrexit, illam recte significat ecclesiā primitiua, in qua p scripturas plane inuenit, oportuisse Chm pa ti, mori, sepeliri, ac resurgere a mortuis. Ingressa est, q ante peccatrix fuerat, profelyta ec clesia gentiū, & nondū agnosces dñm, audiuit ex ore eius nomē suū, statimq; agnouit, & cōfessa est magistrū, qā legēs scripturas, inuenit ibi scriptū nomē suū. Verbi gra, cū dicit spūs Chri de ipso per os patriarchæ Iacobi: Nō auferet sceptrū de Iuda, & dux de sc̄mo re eius, donec veniat q mittēdus est, & ipse erit expectatio gentiū. Itēq; in Dauid: Dñs di xit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gētes heredita tē tuā. Et his similia. Et hæc dixit Rabboni, qā profecto discipulā se intelligit, & sibi scri pturaz arcana debere. Sed hæc vocatio gentiū non ante debuit fieri, q resurgeret ipse a mortuis. Vnde & subdit. Noli me tangere, nondū em ascēdi ad patrē meū. Tria quip pe repugnant, ne hoc putemus dictū propter suā ipsius psonā. Prīmū est, qā iā transierat ex hoc mūdo ad patrē, videlicet qā resurgēdo nostrā oēm excesserat mortalitatē. Aliud, qā multominus residentē ad dexterā patris mortales tangere possent. Tertiū, quia priusq; in cœlū ascēderet, imo & ipsa, qua resurrexit die, tetigerunt eū mulieres, qā tenuerūt pe des eius, & adorauerūt eū. Ergo propter ecclesiā gentiū, cuius illa personā gestabat, est di ctū, noli me tangere, nondū em ascēdi ad patrē meū, qā videlicet anteq; glorificaret, ec clesia de gētibz nō erat ipse coniungēdus. Vnde & alij mulieri, in eiusdē gētilitatis per sona, dixit anteq; pateret: Nō est bonū sumere panē filioz, & mittere canibus ad mandu candū. Et discipulis suis p̄cepit: In viā gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanoz ne intraueritis. Et instāte iam passione sua, cū quæreret eū videre gētiles, dixit: Venit hora vt clarificet filius hoīs. Quod certe idē est, ac si diceret: Venit hora, vt ad patrē suū ascēdat filius hoīs, vt subaudias, & tunc me videbitis, tūc fidei tactu me cōtingetis. Igitur talis ec clesia nūc gestat Maria figurā, qualis gentilitas ante passionē dñi parata iā erat eius susci pere fidē. Et proinde recte dicit illi, noli me t̄gere, nondū em ascēdi ad patrē meū. Sed quō te o Christe, fili dei, postq; ad patrē ascēderis, hæc peccatrix t̄gere poterit? ait. Va de aut ad fratres meos & dic eis, Ascēdo ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū & deū ve strū. Ac si dicat, me quidē, postq; ascēdero ad patrē meū, corporaliter t̄gere vel videre o gētilitas nō poteris, sed vade ad fr̄es meos, s. ap̄los, & hanc illis audiētibus cōfiteri fidē q ego pro salute generis humani passus & mortuus, resurrexerim, & in cœlū ascēderim, & ipsi tibi cōferēt de me quicq; expediat. Fratres em mei sunt, & nō quidem p naturā, sed per adoptionis gratiam, filij patris mei sunt, totam pariter mecum habētes hereditatem sacramētoz, nihilq; deesse illis, vnde fiat vt me p̄fecte t̄gere possis. Attende o mulier, q tangere me vis, attende inquā, vt vere t̄gere possis, qā nō dixi, ascēdo ad patrē nostrū & ad dñm nostrū, sed, ad patrē meū & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū. Aliter nāq; mi hi, & aliter fratribz meis p̄ est, aliter mihi, atq; aliter illis deus est. Meus quippe p̄ est, qā me genuit, & illoz pater, qā sibi in filios adoptauit. Itē, deus meus est, qā creaturā eius i. hominē assumpsit: deus aut illoz est, qā nō aliud q hoies sunt, & sunt tantūmodo crea turæ dei. Hæc me fides corde cōspicit ad iustitiā, & oris cōfessio t̄git ad salutem. Venit Maria Magdalene annunciās discipulis, qā vidi dñm, & hæc dixit mihi. Et vsq; hodie, imo vsq; in finē seculi venire nō desinit ecclesia secundū similitudinē, q in Maria p̄cessit, prima nūc animaz, resurrexione resurgēdo, & secundā corpore, q in nouissimo futura est, nesciētibus annunciādo, quīs pleriq; nō credāt, imo & irrideāt, sicut & tūc verba Mariæ nunciātis, qā vidi dñm, vt alius Euāgelista testat, quasi deliramēta, corā discipulis videbā tur. Interea paulatim diescit & nox tristitiæ apostoloz crebris nūcijs clarescit, atq; sua lēscēte virtute testimoniōz, rarefcunt tenebræ, q (vt supra dictū est) adhuc erāt ad monu mentū. Venerūt em & aliæ mulieres, q viderāt dñm, & tenuerāt pedes eius, & adorauerāt eū. Venerūt & duo discipuli, qbus euntibus in castellū, noīe Emmaus, visus in alia effigie & cognitus fuerat in fractione panis. Sed & hoc auditū & percerebuit inter eos, qā surrexit dñs vere, & apparuit Petro, Ira p̄paratis, & expectātibus vigilantū oculis, q præ tristitia dormita-

Año 8.
Ela, 73

Año. 10

Lucæ. 7

Marc. 16
Math. 28
Iohan. 20

Malach. 3

Exod. 32.

I. Iohan. 3

Math. 28.

Psalm. 63

sti, & ego eū tollā. Ita plane, qā nō eū resurrexisset credebat, recte hortulanū & non ipm ecclesie horti vel paradisi creatorē se videre putabat. Sed qd mirū, q hanc illi existimā tionē inesse voluit dñs, q esset ipse hortulanus. Etem ecclesia prioris populi hortus eius ex titit, de q in Canticis dicit: Hortus cōclusus foror mea spōsa, hortus cōclusus, fons signa tus. In illo videlicet horto saluatore suū inuenit ecclesia gentiū & sic eū cognouit per scri pturas legis & prophetaz, q illic pullulauerūt, sicut in isto nunc horto p familiare allocu tionē Maria recognouit inuentū. Nam sequit. Dicit ei Iesus: Maria. Cōuersa illa, dicit: Rabboni, qd dicit magister. Appellatio nāq qua dicit: Maria, & responsio dicētis: Rab boni, qd (sicut Euāgelista exponit) magister interpretat, illud pulcherrime p̄signat, q vo cationē suā gētilitas de scripturis auditura, & magistrū suæ fidei dñm Christū esset inuoca tura. Igitur hortus ille, in q dñs noster crucifixus, mortuus, sepultus est, & resurrexit, illam recte significat ecclesiā primitiua, in qua p scripturas plane inuenit, oportuisse Chm pa ti, mori, sepeliri, ac resurgere a mortuis. Ingressa est, q ante peccatrix fuerat, profelyta ec clesia gentiū, & nondū agnosces dñm, audiuit ex ore eius nomē suū, statimq; agnouit, & cōfessa est magistrū, qā legēs scripturas, inuenit ibi scriptū nomē suū. Verbi gra, cū dicit spūs Chri de ipso per os patriarchæ Iacobi: Nō auferet sceptrū de Iuda, & dux de sc̄mo re eius, donec veniat q mittēdus est, & ipse erit expectatio gentiū. Itēq; in Dauid: Dñs di xit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gētes heredita tē tuā. Et his similia. Et hæc dixit Rabboni, qā profecto discipulā se intelligit, & sibi scri pturaz arcana debere. Sed hæc vocatio gentiū non ante debuit fieri, q resurgeret ipse a mortuis. Vnde & subdit. Noli me tangere, nondū em ascēdi ad patrē meū. Tria quip pe repugnant, ne hoc putemus dictū propter suā ipsius psonā. Prīmū est, qā iā transierat ex hoc mūdo ad patrē, videlicet qā resurgēdo nostrā oēm excesserat mortalitatē. Aliud, qā multominus residentē ad dexterā patris mortales tangere possent. Tertiū, quia priusq; in cœlū ascēderet, imo & ipsa, qua resurrexit die, tetigerunt eū mulieres, qā tenuerūt pe des eius, & adorauerūt eū. Ergo propter ecclesiā gentiū, cuius illa personā gestabat, est di ctū, noli me tangere, nondū em ascēdi ad patrē meū, qā videlicet anteq; glorificaret, ec clesia de gētibz nō erat ipse coniungēdus. Vnde & alij mulieri, in eiusdē gētilitatis per sona, dixit anteq; pateret: Nō est bonū sumere panē filioz, & mittere canibus ad mandu candū. Et discipulis suis p̄cepit: In viā gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanoz ne intraueritis. Et instāte iam passione sua, cū quæreret eū videre gētiles, dixit: Venit hora vt clarificet filius hoīs. Quod certe idē est, ac si diceret: Venit hora, vt ad patrē suū ascēdat filius hoīs, vt subaudias, & tunc me videbitis, tūc fidei tactu me cōtingetis. Igitur talis ec clesia nūc gestat Maria figurā, qualis gentilitas ante passionē dñi parata iā erat eius susci pere fidē. Et proinde recte dicit illi, noli me t̄gere, nondū em ascēdi ad patrē meū. Sed quō te o Christe, fili dei, postq; ad patrē ascēderis, hæc peccatrix t̄gere poterit? ait. Va de aut ad fratres meos & dic eis, Ascēdo ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū & deū ve strū. Ac si dicat, me quidē, postq; ascēdero ad patrē meū, corporaliter t̄gere vel videre o gētilitas nō poteris, sed vade ad fr̄es meos, s. ap̄los, & hanc illis audiētibus cōfiteri fidē q ego pro salute generis humani passus & mortuus, resurrexerim, & in cœlū ascēderim, & ipsi tibi cōferēt de me quicq; expediat. Fratres em mei sunt, & nō quidem p naturā, sed per adoptionis gratiam, filij patris mei sunt, totam pariter mecum habētes hereditatem sacramētoz, nihilq; deesse illis, vnde fiat vt me p̄fecte t̄gere possis. Attende o mulier, q tangere me vis, attende inquā, vt vere t̄gere possis, qā nō dixi, ascēdo ad patrē nostrū & ad dñm nostrū, sed, ad patrē meū & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū. Aliter nāq; mi hi, & aliter fratribz meis p̄ est, aliter mihi, atq; aliter illis deus est. Meus quippe p̄ est, qā me genuit, & illoz pater, qā sibi in filios adoptauit. Itē, deus meus est, qā creaturā eius i. hominē assumpsit: deus aut illoz est, qā nō aliud q hoies sunt, & sunt tantūmodo crea turæ dei. Hæc me fides corde cōspicit ad iustitiā, & oris cōfessio t̄git ad salutem. Venit Maria Magdalene annunciās discipulis, qā vidi dñm, & hæc dixit mihi. Et vsq; hodie, imo vsq; in finē seculi venire nō desinit ecclesia secundū similitudinē, q in Maria p̄cessit, prima nūc animaz, resurrexione resurgēdo, & secundā corpore, q in nouissimo futura est, nesciētibus annunciādo, quīs pleriq; nō credāt, imo & irrideāt, sicut & tūc verba Mariæ nunciātis, qā vidi dñm, vt alius Euāgelista testat, quasi deliramēta, corā discipulis videbā tur. Interea paulatim diescit & nox tristitiæ apostoloz crebris nūcijs clarescit, atq; sua lēscēte virtute testimoniōz, rarefcunt tenebræ, q (vt supra dictū est) adhuc erāt ad monu mentū. Venerūt em & aliæ mulieres, q viderāt dñm, & tenuerāt pedes eius, & adorauerāt eū. Venerūt & duo discipuli, qbus euntibus in castellū, noīe Emmaus, visus in alia effigie & cognitus fuerat in fractione panis. Sed & hoc auditū & percerebuit inter eos, qā surrexit dñs vere, & apparuit Petro, Ira p̄paratis, & expectātibus vigilantū oculis, q præ tristitia dormita-

Lucæ. 24

Gene. 49
Psalm. 2

Iohan. 13

Math. 10
Iohan. 12

Roma 10

Luc. 24

Lucæ. 24
Math. 28

dormitauerat toto spacio tridui, tãdẽ ipse sol mudi, ab oriẽte roseo vultu cõspicuous emer-
 sit, cunctisq; abactis tenebrarũ reliquijs, plenũ lætitiarũ diẽ mirantibus ingessit. Nã se quitur.
 Cũ ergo esset sero die illo, vna sabbatorũ, & fores essent clausæ, vbi erãt discipuli cõgre-
 gati, propter metũ ludæorũ, stetit in medio & dixit eis: Pax vobis. Primũ illud, qd maxi-
 me delectat, libet intueri, s. vocẽ nouarũ salutationis, quã hactenus hoim nemo ex ore dei
 audiuit, quã vbi stetit in medio discipulorũ, protinus edidit, dicẽs: Pax vobis. Quidnã est
 hoc, qd dñs virtutũ & rex gloriæ, cũ primũ ingredit cõuentũ apostolorũ, & eorũ qui cũ ip-
 sis erãt cõgregati (vt Lucas ait) tali primũ voce in gaudiũ illos tanq; suauissima cõsolatio
 ne intonuit? Nunq; casu talẽ salutationẽ attulit victor mortis, regressus ab inferis? Non
 vtiq; sed pro certarũ rei significatione vocẽ hãc edidit. Quid em? Nonne inimicitias, q; ha-
 &enus inter deũ & hoies fuerãt, tunc primũ in carne sua soluerat, & idcirco pertulerat
 mortẽ, vt genus humanũ deo recõciliaret? Ipse em (inquit Apstus) est pax nostra, qui fecit
 vtraq; vnũ, & recõciliavit nos deo in vno corpore p mortẽ crucis, interficiẽs inimicitias
 in semetipso, &c. Igitur qa pctã nostra pertulerat in corpore suo super lignũ, & qa chiro-
 graphũ peccati de medio tulerat, affigẽs cruci & expoliãs principatus & potestates tradu-
 xerat cõsidẽter, palã triũphã in semetipso, recte hic dñs fortis & potẽs, dñs potẽs in sp̃io,
 vitãcũ victoria referens vbi stetit in medio discipulorũ, pax vobis, inquit. Quare vero
 discipuli clausis foribus intus erãt? Propter metũ (inqt) ludæorũ. Quid metuebãt ludæos
 sanguine dñi saturatos? Nunq; si adhuc arderent, & sitirent sanguinẽ illosẽ ludæi, clau-
 sis ipsi possent se foribus tueri, quas per facile erat effringi? Vt quid ergo fores clausas in-
 teresse tutum putabãt, iam quippe nõ solũ mulieres audierant, dicẽtes, q; vidissent dñm,
 sed & duo ex discipulis reuersi iuerant à castello Emaus, referentes q; in fractione panis
 cognouissent eum. Quinetiam iam congregati fuerant propter hoc ipsum, dicentes, quia
 surrexit dominus vere, & apparuit Petro. De his inter se colloquentibus, merito tutũ non
 videbatur, vt auscultaret eos ludæus, & idcirco clausis se continebãt foribus. Quomõ-
 do vero (inquit aliquis) corpus verũ fuit, quod clausis foribus introiuit? Quod qui infide-
 liter qrit, & verũ corpus sic potuisse inferri nõ concedit, superest, vt multo minus illud cõ-
 cedat, q; corruptibiles atq; mortales adhuc apostoli sic educti sunt, quomodo in actibus
 apostolorũ scriptum est: Carcerem quidẽ clausum inuenimus cũ omni diligẽtia, & custo-
 des stantes ante ianuas. Aperientes aut carcerem, neminem intus inuenimus. Superest vt
 istos quoq; qui necdũ resurrexerãt, in ventos & aerem subtilẽ, quo per patẽtes rimas ef-
 flari possent, euasisse asserant, siquidẽ sacrã recepturi sunt scripturã. Quã qui non reci-
 piunt, nec audiẽdi, sed vt infideles, omnino vitãdi sunt. Nobis credẽtibus illud pro argu-
 mento sufficit, quia de nihilo deus cuncta creauit, & cuncta quasi nihilũ & inane reputata
 sunt ei, ad agendũ quicq; voluerit, ad traducendũ quippiã quocũq; voluerit. Mirũq; hoc
 potius esset, si ita nõ posset: cũ nemo fere tã imperitus artifex sit, vt qd cõpositũ, penetrare
 ipse vel aperire nõ possit. At ille cũ voluit, aperta est terra, & deglutiuit Dathan, statimq;
 operuit super congregationem Abiron, qui principes seditionis extiterunt, promissioni
 bus dei detrahentes, & cum subsannatione dicentes: Reuera induxisti nos in terram quæ
 fluit riuus lactis & mellis. Sed verba in ventũ iactare videbor, si contra tales fidei Chri-
 stianarũ inimicos multa respondere tentauero. Ille nanq; vulpeculæ iam dudũ tonitru cõ-
 li, id est, clamore fulminantis ecclesiæ conterritæ, vbicunq; sint, latitant in caueis subter-
 raneis, nec prodire audent, vt vineas florentes, fructusq; parturientes, suo amore putido
 dente demoliantur. Sed iam sequentia p̃sentis gaudiũ contemplemur. Et cũ hãc dixisset,
 ostendit eis manus & latus. Quare ostendit manus & latus, insuper & pedes, vt Lu-
 cas testatur, nisi vt existimantibus se spiritũ videre, verũ corpus assignaret discipulis, & in
 vero corpore, verisq; membris, verũ presentaret liuorẽ effectiãũ nostræ pacis. Nam disci-
 plina pacis nostræ super eũ & liuore eius sanati sumus. Hæc disciplina in manibus pedi-
 busq; & latere non solũ conspicua, sed & contrectabilis apparebat, per clauorũ & lancea-
 rum vestigia. Et hæc liuoris signa sempiterna, margaritarũ victoris, & splendida nostræ,
 quam attulit, pacis ornamenta vel testimonia sunt. Nam poterat quidẽ virtute, qua resur-
 rexit, & de vere mortuo corpore, viuum in veritate reddidit, clauorũ & lancearũ penitus
 extirpare vel explanare vestigia: sed seruanda erant oculis paternis de centia filiũ dei cha-
 ritatis & obedientiarũ signa, veneranda nostræ causæ patrociniã, nostrisq; amoris & terna
 incitamenta, & horroris impiorũ perpetua incendia. Gaudiũ sunt ergo discipuli viso do-
 mino. Quomodo gaudiũ sunt, quomodo q; præ tristitiarũ magnitudine lass fuerãt, tunc in
 gaudio respirauerunt? Magnifice sicut consolati sunt, & tunc repletũ est gaudiũ os eorũ,
 & lingua eorũ exultatione, & lætantes facti sunt. Mulier dum pareret, tristitiã quidẽ ha-
 buerat: iam aut obliuiscatur præsuræ propter gaudiũ, quia natus erat homo in mudi.

Psal. 23
 Lucæ. 24
 Coloss. 1
 Coloss. 2
 Psal. 23
 Aão. 8.
 Nume. 16
 Psal. 109
 Luc. 24
 Esa. 73
 Psal. 127
 Iohan. 16

Mulier inquit, i. aia eorũ, quasi parturiẽs habuerat p tridui multitudẽ dolorũ atq; cõtinuũ
 ploratũ & fletũ, sed nũc implebat, qd promiserat: ite: aut videbo vos, & gaudebit cor ve-
 strũ. Gaudiũ sunt igit discipuli viso dño, sed in eiusdẽ gaudiũ sui vehemẽti abundantia flu-
 tuantes, necdũ credebãt. Ait em Lucas: Adhuc aut illis nõ credẽtibus, sed mirãtibus præ-
 gaudiũ &c. L. Dicit ergo eis ite: Pax vobis. Hæsitantibus & difficulter accipiẽtibus, pa-
 cẽ ingerit: pacẽ inquit, quã nõ nisi credẽdo suscipere quis possit. Non em, nisi credẽdo re-
 conciliamur deo p mortẽ filij sui. Amplius aut, cur ite dicat eis, pax vobis, manifestat, cũ
 subiungit. L. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Quo em vel ad quid misit filiũ pater,
 nisi vt inter deũ & hoies pacẽ faceret. Quo itidẽ, vel ad qd suos in vniuersum mundũ mit-
 tit filius p̃dicatores, nisi ad hoc, vt inimicos deo recõciliet hoies? Hoc nẽpe sciens Apstus,
 ait Corinthijs: Oia aut ex deo, qui recõciliavit nos sibi, & dedit nobis ministeriũ recõcilia-
 tionis. Quã quidẽ deus erat in Chro, mudi recõciliãs sibi, nõ reputãt illis delicta ipso; &
 posuit in nobis verbũ recõciliationis. Pro Chro ergo legatiõẽ fungimur tanq; deo exhortã-
 te p nos. Obsecramus pro Chro, recõciliamini deo &c. Itaq; si quæras, quõ vel ad qd filiũ
 miserit p̃r, qd ad p̃sentẽ locũ ptinet: deus (inquit) erat in Chro mundũ recõciliãt sibi, nõ
 reputãt illis delicta ipso;. Si quæras, qd est, ita & ego mitto vos, & posuit (inqt) in nobis
 verbũ recõciliationis, pro Chro legatiõẽ fungimur & obsecramus pro Chro recõciliãmi-
 ni deo. Igitur cũ semel & ite dixisset, pax vobis, vt insinuaret, & pacẽ se fecisse illis, & pa-
 cem p illos mitteret nobis: sicut (inqt) misit me p̃r, & ego mitto vos. Et si quæras euidẽ-
 tius, quã nã illa sit pax, audi qd sequit. L. Et cũ hoc dixisset, insufflauit & dixit: Accipite sp̃m
 sanctũ. Et cõtinuo, L. Quorũ remisistis pctã, remittunt eis, & quorũ retinueritis, retenta
 sunt. Manifeste hic illa de pace agitur, q est remissio peccatorũ, qd primũ & maximũ est
 sp̃s sancti donũ. Propter qd cũ dixisset, accipite sp̃m sanctũ, quasi quæreret, in q accipie-
 mus illũ, statimq; subiungẽs, quorũ (inqt) remisistis peccata, remittunt eis, &c. Ergo pax
 ista (vt iã dictum est) peccatorũ remissio est, & ista remissio, sancti sp̃s acceptio est. Proin-
 de suscipiãt montes pacẽ sub isto rege, isto filio regis, cui resargenti à mortuis, deus iudi-
 cium suũ & iustitiã suã dedit, semel dicẽte, pax vobis: suscipiãt identidẽ pacẽ populo, sub
 auditur euangelizandã, ite: dicẽte illo, pax vobis. Non em iste filius regis iudicare ha-
 bet solũ modo populũ suũ cũ iustitiã, sed etiã pauperes suos in iudicio. Idcirco semel &
 ite: dixit, pax vobis, quia & p semetipsum prioris populi sui ecclesiã, s. patriarchas, & deo
 reconciliauit: pauperes aut suos, i. nos gentiles, nos aduenas & hospites testamentorũ, qui
 eramus sine deo in hoc mudo, per apstos, in quibus (vt p̃dictũ est) posuit ipse verbũ recon-
 ciliationis, ad eandẽ pacẽ inuitauit dicẽs eis, sicut misit me p̃r, & ego mitto vos. Ita iudicã-
 do humiliãuit calumniatorẽ, qa nunc iudiciũ est mudi, nunc princeps mundi huius eijcie-
 tur foras, & veniẽs euangelizauit pacẽ pauperibus populi sui, q erant prope, s. apostolis &
 ceteris q fuerãt ex cicucisione, & pacẽ nobis filijs corũdẽ pauperũ, q eramus lãge. Quo
 aut dicturus, accipite sp̃m sanctũ, insufflauit prius: Etem status quẽ mortalis adhuc & pas-
 sibilis homo trahebat & reijciebat ore suo dñs noster, nõ sp̃s sanctũ, sed cõmunis erat aer,
 quo iã immortalis nõ indigebat vt spiraret, nec nos indigebimus in illo, post resurrectio-
 nẽ, seculo, vbi corruptibilis vita nõ est. Proinde q̃q; potestate spirare corporaliter, sicut &
 mãducare vel bibere, cũ nõ egeret, potuit: nõ tam en arbitramur, q; vndecim apstos & oes
 qui cum ipsis cõgregati fuerãt, obambulãdo singulatim cuiq; insufflauit, aut q; stans in
 medio eorũ, vno anhelitu tã grandẽ statũ emisit, vt cunctos afflaret simul corporaliter,
 & huiusmodi statu actis dixerit, accipite sp̃m sanctũ &c. Ergo sic potius insufflauit,
 nõ quõ homo, sed quõ deus, q; anteq; homo fieret, insufflãsse legit. Formauit em deus ho-
 minẽ de limo terræ, & inspirauit: sicut (vt in. 70. habet) insufflauit in faciẽ eius spiraculũ vi-
 tæ. Qui ergo tũc insufflauit, vt fieret homo in animã viuentẽ, nũc idẽ insufflauit, vt aia vi-
 uentis hois sp̃m sanctũ acciperet, & ad intelligendũ scripturas sensum apertũ haberet. Si
 qdẽ Lucas hoc ipm narrat, qa tũc aperuit illis sensum vt intelligerẽt scripturas. Per hãc
 sp̃m sanctũ quõ vel qd agẽdo pctã remittere valeant, vt nũc ait: quorũ remisistis pctã, re-
 mittunt eis. In Matthæo manifestius ostẽdit his verbis: Data est mihi ois potestas in cœ-
 lo & in terra. Lũtes ergo docete oes gẽtes, baptizãtes eos, in noie patris & filij & sp̃s san-
 ctũ. Ita plane, q; remisistis pctã, remittunt eis, & q; retinueritis, retẽta sunt. Nã hoc est
 qd apud Marcũ dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nõ credide-
 rit, cõdemnabit. De hac potestate & illud p̃det, qd alibi dicit: Quæ cũq; alligaueritis su-
 per terrã, ligata erũt & in cœlis, & quæ cũq; solueritis sup terrã, soluta erũt in cœlo. Quã-
 tũ potestate nõ ante passionẽ suã dedit, sed tũ promissit, sicut Petro manifestius de futu-
 ro loquẽs: Et tibi (inqt) dabo clauẽ reg. cœl. &c. Illic de ligãdo vel absoluendo potestatẽ
 promissit: hic aut, i. post resurrectiõẽ suã, de eo qd prius vel melius est, i. de baptizandis

Lucæ. 24
 Ephe. 2
 2. Cor. 8
 Psal. 71
 Cur bis ait, pax vobis,
 Ephe. 2
 1. Cor. 9
 Psal. 71
 Iohan. 1
 Ephe. 2
 Gene. 2
 Lucæ. 24
 Matth. 28.
 Marc. 16
 Marc. 16
 Marc. 16

oibus in remissione peccatorum regulam tradit. Extat vna sancta catholica ecclesia p totum orbem baptizanda in noie patris & filij & spūs sancti pcta remittit. Et nō vana fides est, qā nō minus pcta remittunt eis, q̄s baptismo abluēs nūc p ministros suos incorporat sibi, q̄ remissa sunt eis q̄ iā in ecclesia, siue viuētes sine defuncti erant, qua Chrs hora sanguinē & aquā de suo corpore fundēs, oīm in se credentiū pcta lauit. ¶ Sicut em̄ (inqt) misit me p̄, & ego mitto vos. i. quā ego de remittēdis pētis potestate à patre secūdam hoīem accepi, eandē p oīa do vobis. Data nāq; est mihi oīs potestas in cælo & in terra, & vos quācūq; pcta remiseritis, remissa sunt in cælo & in terra. Hoc primū & magis necessariū est spūs sancti datū, s. in remissionē pētōy. Nā aliud datū est, q̄ die pētecostes idē spūs sanctus est in diuersay ornamēta grāy. Hoc oibus equaliter datur, vt baptizati à pētis, oēs iustifice mur: illud dispari grā distributū est, operāte in singulis eodē spū & diuidēte prout vult. ¶ Sicut em̄ nō solū à patre, sed etiā à filio spūs sanctus procedit: sic nō semel, sed bis pro diuersis affectibus dari illū oportuit. A filio nāq; in remissionē pētōy procedit, sicut Euāgelista manifeste hoc verbo exp̄ssit, dicēdo, insufflauit & dicit eis: Accipite spm̄ sanctum. Nā insufflauit, i. de seipso procedētē dedit. A patre autē q̄ procedat, astruere opus nō est, vnde nec Græcorū aliq; dubitare solet, licet de filio nō illū procedere qdā illorū dixerint. Et anteq; filius in hūc mūdū venisset, diuersay distributiōe aīay antiquis sanctis datus est, sed nōdū vllī in remissionē pētōy, qd nūq; fieret, nisi prius idē pōtifex noster sacrificiū se pro nobis obtulisset. Sed de hoc iā alio loco, vbi de baptismo tractari oportuit, vberius dīctū est. ¶ Interea dū in magna domo sancte ecclesie, in q̄ soli sunt Chrsi discipuli, pax, i. remissio pētōy per spm̄ sanctū tribuit, Iudaicus populus abest, neq; cū discipulis de resurrexione dñi gaudētibus, felicis gaudij vult esse particeps. Vnde ab Euāgelista, quē de suo peccatore mysterioy multitudine imbuit, ipse q̄ diligebat eū, sapiētia dei, Chrs dñs, protinus subiungit. L Thomas autē vnus ex. xij. q̄ dicit Didymus, nō erat cū eis, qñ venit Iesus. ¶ Sic profecto diuinitus dispositū est, vt hic vnus discipulus tātē latitā deesset, qā videlicet futurū erat, vt vniuersitati gentiū in vnitāte fidei grām spūs sancti accipientiū in remissionē pētōy, Iudaicus pp̄las sese subtraheret. L Dixerunt ergo ei alij: Vidimus dñm. Ille autē dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixurā clauoy, & mittā digitū meū in locū clauoy, & mittā manū meā in latus eius, nō credā. ¶ Si ad solū literā spectēs, qd est, cur hic ap̄lus Thomas amplius vel iustius ceteris redarguēdus fuerit, tanq̄ incredulus aut infidelis? An qā dixit, nō credā, nisi videro in manibus eius fixurā clauoy, & nisi mittā digitū meū in locū clauoy? Nēpe & ceteri nisi vidissent, imo & nisi palpāssent, nō credidissent. Nā & secū dū hunc Euāgelistā cū dixisset, pax vobis, ostēdit eis manus & latus, & secū dū Lucā, nō solū dixit, videte manus meas & pedes meos, qā ego ipse sum, qā ego ipse sum, & videte qā spūs carnē & ossa nō habet, sicut me vidētis habere. Sed nec ista suffecerūt eis ad credē dū. Nam sequit Lucas & dicit: Adhuc autē illis nō credētibus & mirātibus, p̄ gaudio dixit: Habetis hic aliqd qd māducel? In quo autē Thomas magis incredulus, si purā hic historā tenere velis, nisi forte qā his, q̄ viderāt eū resurrexisse, nō credidit? Nimis nec illi suis facile crediderūt oculis. ¶ Igitur (vt p̄dictū est) in manu sapiē dei sua facta bene disponentis. Thomas Iudaici populi figurā p̄tulit, qā diebus ap̄loy, qui resurrexione dñice primi testes fuerūt, dicētes, vidimus dñm (qd & nunc p os vniuersalis ecclesie dicere nō desinūt) pertinaci duricia resistūt, & nisi viderint, nō credūt. Itaq; nō tā Thomas ex ceterorū cōparatiōe ap̄loy, q̄ Iudaicus pp̄las incredulitatis arguit, ex cōparatiōe gentiū. Nos em̄ non vidimus & credimus illi. Deus auribus nostris audiuit, patres nostri annūciauerūt nobis. Iudæi nō credēt, nisi & Enoch & Helia p̄currētibus terribilia viderint vēturi iudicis. Vnde sequit. L Et post dies octo itē erāt discipuli eius intus & Thomas cum eis. ¶ Post dies octo intus erāt discipuli, intus, sed nō in eisdē foribus. Intus erant, sed nō Hierosolymis. Nō em̄ arbitrandū est, q̄ toties in Galilzā ire iussi, p̄ octo dies distulerint. Vbi ergo erāt intus, nisi in mōte Galilzæ q̄ abierūt (sicut refert Matth.) sicut cōstituit illis Iesus: Vnde & iā dudū à magnis doctōribus dīctū est: Post resurrectionē Iesus in Galilzā ante conspici & adorari, licet quidā dubitēt. Tūc manifestius ostēdit Thomz, & latus lācea vulueratū, & manus fixas clauis demonstrat. Quo vero intus, si in mōte erāt? Videlicet qā ciuitas eius Nazareth in mōte Galilzæ sita erat, sicut habemus in Luca: Et venit (inqt) Nazareth vbi nutritus fuerat. Et cū dixissent ei, q̄ta audiuitis à te facta ī Capharnā, fac & hic in p̄tia tua. Postmodū repleti ira, duxerūt (inqt) illū ad sup̄ciliū mōtis, sup̄ quē ciuitas illorū erat posita, vt eū p̄cipitarēt. Ergo & in montē abierāt, & intus erāt: qā in Nazareth ciuitate Galilzæ fortassis ī domū Mariæ matris eis cōuenērāt. Porro mystice post dies octo Thomas erat cū eis, qā post hāc plenitudinē t̄pis cū gētibus & reliquiis credēt Israelitici populi. L Venit Iesus ianuis clausis, & stetit ī medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomz. Infer digitū tuū huc, & vide manus meas, & asser manū tuā, & mitte ī latus meū, & nō li esse incredulus, sed fidelis. ¶ Quā dixisti inqt, nisi videro, & nisi manus meas in latus eius

2. Cor. 12

1. p̄he. 7

Iohan. 20
Luc. 24

Psal. 77
Malach. 4
Apoc. 11

Matth. 28

Luc. 4

Roma. 11

mifero, nō credā: & hoc te dicētē, cū absens putarer & nō viderer, p̄sens audiui, ecce infer digitū tuū & vide. i. experire meas manus nō spm̄ eē, sed carnē & ossa, q̄ spūs nō habet, & tāgendo substantiā veræ carnis, noli esse incredulus, sed fidelis, in substantiā veræ diuinitatis plenariē vel corporalē inhabitātis, q̄ carnē suā resuscitare potuit. L Rādit Thomas, & dixit ei: Dñs meus, & deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me, credidisti. Beati q̄ non viderunt, & crediderunt. ¶ Quod vni Thomz dī, qā vidisti me, credidisti: plane si solum līalem sensum respicias, & ceteris Ap̄lis oibus dici potuit vey nisi vidissent, nō credidissent. Nā antequā vidissent, mulieribus referētibus se vidisse eū, non crediderūt, sed videbant corā eis tanq̄ deliramēta, verba eorū. Quare ergo vni dicit, qā vidisti me, credidisti: addēs etiā, beati, q̄ nō viderūt, & crediderūt: vt qdē nos nō vidimus & credimus. Sed nunq; d cōsequēter, ap̄lo Thomz, q̄ credidit, q̄ vidit, & ceteris Ap̄lis q̄ viderūt, beatiōres sumus? ¶ Igitur (vt iā dīctū est) in huius līæ exteriori luce argēta pulchritudine, mysterioy quoq; fulgor aureus recōditus ē, & est qdā propositio eius, q̄ sine parabolis non loq̄bat, aut agebat, vt Matthæus ait, testimoniū prophetæ subiungēs in eius p̄sona dicētis: Aperiā in parabolis os meum, eruclabo abscondita à cōstitutiōe mūdi. ¶ Itaq; in p̄sona Iudaici populi Thomz dī, qā vidisti me, credidisti: beati, q̄ nō viderunt, & crediderunt, qā vey & illi beati qdē erunt, q̄ credent, qā videbunt splendorē p̄uentē scdm̄ eius aduētum: vey nobis gētibus minus laudabiles erunt, qā post remi credent, q̄ primi credere debuerunt, & de capite cōuertent ad caudā. L Multa qdē & alia signa fecit Iesus in cōspectu discipuloy suorum, q̄ nō sunt scripta in libro hoc. Hæc autē scripta sunt, vt credatis qā Iesus est Chrsus filius dei, & vt credētes vitā habeatis in noie eius. ¶ Ac si diceretis De multis signis, q̄ fecit Iesus in cōspectu discipuloy suoy, postq̄ resurrexit à mortuis, hæc duo scripta sunt in libro hoc, qm̄ quidē in lege scriptū ē, qā duoy hoīm testimoniū vey est, vt p̄ hæc duo testimonia credatis, qā Iesus est Chrsus filius dei, q̄ ppe q̄ cum vt homo mortuus fuisset, vt deus resurrexit. Facta q̄ ppe pro testibus recte suscipi, Ap̄lus quoq; docet, q̄ cum dixisset Corinthijs: Ecce hoc tertio paratus sum venire ad vos, statim subiūxit: In ore duoy vel trium testiū, stabit oīe verbū. Sed forte cōtētiosus auditor duobus testibus cōtentus nō est, tertium requirit, sequitur ergo: L Post hæc manifestauit se itē: Iesus ad mare Tyberiadis, manifestauit autē sic: Erāt simul Symon Petrus, & Thomas, q̄ dī Didymus, & Nathanael, q̄ erat à Chana Galilzæ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. ¶ Ecce & hoc tertium diligēs, ac dilectus Euāgelista cōscribit testimoniū, vt nihil desit: qā (sicut iam dīctū est) in ore duoy vel triū testiū, stabit oīe verbū. Nā vt scias, qā legitimo testiū nūero cōfirmare intēdit auditorē euāgelij in fide resurrexione Iesu Chrsi dñi nostri, statim in fine huius lectionis ita cōcludit: Hoc iam tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, postq̄ resurrexit à mortuis. Præclarū & auditu dignus ē huius miraculi sermo fidelis, q̄ cū testimoniū capitis resurrexio declarat, corpis q̄q; i. toti⁹ ecclesie resurrexio p̄ngurat. ¶ Venerabilis nihilominus & vera diuini huius Euāgelistæ dispositio, q̄ talia de multis q̄ fecit Iesus in cōspectu discipuloy suoy (vt supra dīctū est) tria signa elegit, q̄ in sup̄ficie historica resurrexio nē dñi cōtestādo, sicut etiā mox subsequeturā vocationē plenitudinis gētiū & futurā in fine seculi saluationē reliquiay Israel, & vniuersalē oīm resurrectionē, mysticē p̄dicaret. ¶ Erant (inqt) Symon Petrus & Thomas, q̄ dī Didymus, & Nathanael, q̄ erat à Chana Galilzæ & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Numere discipuloy nō solū idcirco Euāgelista posuit, qā tātus est, vt recte manifestatio dici possit, q̄ eis dñs apparuit: vey etiā idcirco q̄ septenario numero recte sc̄ta ecclesia figurat, vt pote cōgregata vel ordinata sc̄to se p̄iformi spū. L Dicit ei Symon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. ¶ Electis Apostolis & Chrsi vestigia sequitis, ad piscationē redire ita culpa nō fuit, sicut hodieq; seculo renuntiantibus, & Christum sequentibus, culpa non est licitas artes exercere, & de labore manuum victum quærere. Alioquin videbitur Paulus Apostolus, q̄ manū suā in aratrum miserat, retro aspexisse, qui labore manū suarū victitans, cum concessa posset vti potestate. Etenim euāgelium prædicans, ne gloriā suā, quis euacuaret (maximē apud Corinthios) de Euāgelio nolebat viuere. Itaque negotiū piscationis, quod ante conuersionem sine peccato extitit, post conuersionem repente Apostolis culpa non fuit. Sequitur: L Exierunt, & ascenderunt nauim, & illa nocte nihil prendiderūt. Mane autem factū, stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli, qā Iesus est. ¶ Antequā mane veniret, & dominus in littore stetit, laborauerunt quidem, & retia miferunt, sed nihil prendiderunt septem discipuli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile, diēsq; salutis, qui sole iustitiæ Christo resurgente à mortuis ortus est nobis, prædicauerunt quidem lex & prophetæ, sed non effecerunt salutem totius mundi. Retia quidem miserant, sed non etiā captos pisces ad littus adduxerunt, qā sacram qdē scripturā cōtexerūt, sed p eas hoies ad salutis æternæ portū nō eduxerūt. Sed venit mane, & dñs

Luc. 24

March. 13
Psal. 77

Deut. 17. 19

2. Cor. 13

CAP. XXI

Acto. 20
2. Thes. 2
1. Cor. 9

vt edatis & comedatis sup mēsam meā in regno meo. L Hoc iā tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, cū resurrexisset a mortuis. I Supius iā dictū ē, q̄a duoz̄ hoīm testimoniū v̄ez̄ ē, & plus q̄ tertiu regere legitimū nō ē, nā in ore duoz̄ vel triū testimoniū stabit oē verbū, prudēs Euāgel. & supius duo testimonia cōscripsit sic terminādo, mlt̄a q̄ dē & alia signa fecit Iesus in cōspectu discipuloz̄ suoz̄ &c. & ne qd̄ cōtēioso desseet inq̄sitori, tertīā hāc manifestationē addidit. Et qm̄ q̄cūq; trib⁹ istis nō credit, nec multis alijs, si conscriberent, p̄beret auditū fidei, nūc demū cōtētus eo q̄ fidelibus satis sit, ita cōclūsit. Hoc iā tertio manifestauit se Iesus discipulis suis cū resurrexisset a mortuis. Sequit̄: L Cū ergo prādiscent, dicit Simoni Petro Iesus: Simō Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Et iā dñe tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. I Simoni Petro nesciētī, qd̄ p̄ eū dñs Iesus fecisset, in eo q̄ tunica succinxit se, & misit in mare, itēq; ad iussu ipsi⁹ ascēdit, & traxit rete in terrā, plēnū tātis piscib⁹, nesciētī (inquā) aē⁹ sui mysteriū, vel qd̄ sibi vellet talis tripl̄r distinctus numerus pisciū, ipse dñs & magister, q̄ hāc disposuerat, deinceps aperite incipit. ¶ Et prio qd̄, q̄ tertio pastoris illi officiū iniūgit, dicēdo bis: Pasce agnos meos, tertio paice oues meas arcanā pisciū cām respicit. Et deinde dicēdo: Cū eēs iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas &c. p̄nūtiat, qd̄ cingēdo se licet nesciēs, p̄figurauerit. Simō Iohānis (inq̄) diligis me plus his? Opportune satis ascito noīe p̄no, Simonē Iohānis, i. obediētē dei grā, nūc il lū appellauit. Nā ille celeriter succingēdo, & in mare mittēdo se, itēq; rete in terrā trahēdo, totius obediētīe, quā sine viuēdo siue moriēdo subiturus erat, typū fortiter expressit. ¶ Quare vere dicitur: Pasce agnos meos, p̄misit, iterrogādo, diligis me plus his? v̄ez̄ q̄a ex dilectiōe opus ē ei, q̄ pascedos rōnales agnos suscipit, illa vti q̄ dilectiōe, qua ipse p̄inceps pastoz̄ prim⁹ aiām suā posuit p̄ ouibus suis. Et pulchre agnos vocat, q̄rū salutē nūc recēs imolatus vt aries in sanguīe suo genuerat. Quare vero eū dicit, diligis me, adiūgit, plus his? Sed ita dicēdo, suauissime in mētē reducit huic illud supius tāq; diligēdo plus eētē ris dixit: Et si oēs scādalizati fuerint in te, ego nunq; scādalizabor. Et tūc qd̄ importunā dilectiōis ei⁹ fidutiā respicit, dicēs, anteq; gallus cātet, ter me negabis: nūc aut̄ iterrogādo, diligis me plus his, cōsciam gratāter apphēdit, bñ scīēs, q̄a deinceps timore supato, q̄rū diligit palā facturū sit. L Dicit ei itēq; Simō Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Et iā dñe, tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. I Maiusculos hic agnos intelligi cōuenit, tāto maiusculos agnos superātes, q̄rū mediocritas qn̄quaginta pisciū abūdantiore cētum pisciū multitudie, iuxta supius dictū spūalē sensus, dignior ē. Nā sicut trāctio reti in terrā cētū qn̄q̄gita & tres pisces distincte nūerati sūt, ita & nūc i pastorā curā distinctiōe prio cētū agnos deī qn̄q̄ginta agnos, tādē q; cū dicit: Pasce oues meas, tres subaudire op̄a p̄tūēst. vt ita sint in pascuis Simōis Petri, agni pariter & oues cētū qn̄q̄ginta tres, sicut in reti, qd̄ ille traxit in terrā, totidē fuere pisces. Nā sequit̄: L Dicit ei tertio: Simō Iohānis amas me? Cōtrī stat⁹ Petr⁹, q̄a dixit ei tertio, amas me. Dicit ei: Dñe, tu oīa scis, tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce oues meas. I Post agnos & agnos ponunt oues, illa. s. de ghus in Cāticis dictū ē, oēs gemellis fecitibus & sterilib⁹ nō ē inter eas, q̄a v̄ez̄ vtrūq; agnoz̄ ordinē. i. & eoz̄ q̄ adhuc la cte idigēt, & eoz̄ q̄ iā grādusculi siue anniculi, scripturaz̄ pabula carpe norūt vtrūq; (inq̄) agnoz̄ gregē regere p̄nt. Et ita qd̄ eis ghus p̄desse queāt, p̄ciores, sed valētiores sunt, sicut in supradicto reti, & cētū piscib⁹ & alij qn̄q̄ginta, q̄ in summo nūerati, vtiq; pauciores, sed digniores sunt. Igit̄ qd̄ significatū fuerit in eo, q̄ Petr⁹ eiusmodi rete in terrā traxit, iuhēte dño, claret in hoc pascedoz̄ agnoz̄ vel ouū iperio. Sequit̄ idē dñs, p̄nūtiās q̄ liter Petrus sua tūc tunica succinctus, postea sit cingēdus. L Amē amē dico tibi, cū esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cū aut̄ senueris, extēdes man⁹ tuas, & alius te cinget, & ducet q̄ tu nō vis. I Hoc ad qd̄ dixerit illi, cōfestim Euāgelist a subsecut⁹ aperuit. Ait em̄: L Hoc aut̄ dixit, significās, q̄ morte clarificatur⁹ eēt deū. I Sesus iste ē: Cū iunior, & tanq; sub tyrocinio militās, picula belli nōdū exptus fuisses, cingebas te, hoc ē, tua fortitudine plurimū cōsidebas, & sine duce ambulabas vbi volebas. Dixisti em̄: Tecū parat⁹ sum in carcerē & in mortē ire. Itē: Et iā si oportuerit me mori tecū, nō te negabo. Illic tanq; iunior & improuidus, teipsum a cōtinxiisti, nō putās q̄ idigeres accingi auxilio dei. Cū aut̄ senueris, cū interioris hoīs tui sensus icauerit, tūc vadēs mecū & in carcerē, & in mortē, extēdes manus tuas in cruce, ita tñ vt alius te cinget, sciētē q̄ teipm̄ cingere nō possis, & ducat q̄ tu nō vis. i. regat in passiōe mortis, quā naturali tione pauescis. In illa etate senectutis cū virt⁹ tua defecerit. i. de tua virtute nihil p̄sumpseris, dices tu nō imemor, q̄ mortē timēdovitā negaueris, dicēt & oēs q̄cūq; suā ifirmitatē bñ cognouerit. Sed ipsi in nobisipis re spōsum mortis habuim⁹, vt nō sim⁹ in nobis fidētes, sed in deo q̄ suscitāt mortuos, q̄ eruit nos de tātis piculis, & eruet, in q̄ speram⁹, qm̄ & adhuc eruet, adiuuātibus vobis in oīa vobis pro nobis. L Et cū hāc dixisset, dicit ei: Sequere me. I Mira cū suauitate verax, & māfuet⁹ dñs p̄teritā cōcertatiōis meminit, in q̄ cū dixisset ipse, q̄ ego vado nō potes me mō sequi, te queris

Iohan. 16
1. Petr. 7

Matth. 26

Canti. 4

Luc. 22
Matth. 29
Sap. 4

Psal. 70.
2. Cor. 4

queris aut̄ postea. Rhēdēs Petrus: Quare (inq̄) nō possum te mō sequi? Aiām meā p̄ te ponam. Ad hoc dicēte dño: In hac nocte, anteq; gallus cātet, ter me negabis. Ait ille (vt supra dictū est) adhuc iunior: Et iā si optuerit me mori tecū, nō te negabo. Huius (inq̄) cōcertatiōis dñs benigne meminit, dicēs: Sequere me. Ac si diceret: Iā de eo qd̄ dixi tibi, q̄ ego vado, nō potes me mō sequi, tu negādo ter veracē me eē cōprobasti: sup̄est, vt nihilomin⁹ de eo qd̄ adieci, seq̄ris at̄ postea, meus sermo ver⁹ appareat. ¶ Sequere ergo, i. imitare me, dein ceps em̄ parat⁹ eris p̄ me & in carcerē & in mortē ire. Paratus in quā & fortis eris, & sicut paulo an̄ tunica succingēs, & mittēs se in mare, fidutiā ad littus puenisti: sic in studio p̄dicationis dñs accinct⁹ spū fortitudis, p̄ mediū tribulatiōis currēs in litore getis æternę me cū fratribus. L Cōuersus Petr⁹ vidit illū discipulm̄ quē diligebat Iesus seq̄ntē, q̄ recubuit in cēna sup̄ pectus eius, & dixit: Dñe, q̄s est q̄ tradet te? I Nesciēs adhuc Petrus, qd̄ diceret, pedū incessu dñm seq̄bat, sicut iniussus ille alij discipulus. Quare at̄ vltra solitā suā p̄sonā defertionē nūc addidit, discipulus iste q̄ recubuit in cēna sup̄ pect⁹ eius, & dixit: dñe, q̄s est q̄ tradet te? Cū em̄ multis iā locis suimet mētionē fecerit, dicēdo, quē diligebat Iesus, hic tñ in sui designatiōe addidit, q̄ recubuit in cēna sup̄ pect⁹ eius, & dixit, dñe, q̄s est q̄ tradet te. Cur ergo, nisi vt intelligas dñm dicēte Petro, seq̄re me, illud respicere, qd̄ eidē dixerat in cēna, nō potes me mō seq̄, seq̄ris at̄ postea? Hoc nēpe tūc dictū est, q̄ sup̄ pect⁹ eius recubēs discipulus iste, dixit ei, dñe q̄s est q̄ tradet te. L Hūc ergo cū vidisset Petrus seq̄ntē dicit Iesu: Dñe, hic at̄ qd̄ dicit ei Iesus: Sic eū volo manere donec veniā, qd̄ ad te? Tu me seq̄re. I Ab hoc dicto tādē aiaduersum ē, ad qd̄ dixerit dñs Petro, seq̄re me, & q̄ p̄ significatiōe passiōis dixisset ei, cū esses iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas &c. Nā p̄tōnus seq̄tur. L Exiuit ergo sermo iste iter frēs, q̄ discipulus ille nō morit̄. I Quō em̄ sermo iste exiret inter frēs, nisi ille q̄q; pariter exiret, q̄ Petr⁹ moriēdo seq̄ret, vt seq̄ndo moreret Et qd̄ ille sermo inter frēs vero exiuit intellectu, sed in isto, q̄ discipulus ille nō morit̄, etror sicut meliori sensu corrigēdus. Proinde prudēs Euāg. subseq̄tur. L Et nō dixit Iesus, nō morit̄ sed, sic eū volo manere donec veniā, qd̄ ad te? I Aliud nēpe ē, qd̄ cū determinatiōe dixit, sic eū volo manere donec veniā, qd̄ ad te? q̄ si hoc solūmō dixisset, sic eū volo manere. Nā eo mō ipse fecisset intelligi, hūc discipulm̄ nō eē moriturū. Nūc vero cū determinat, sic dicēdo, donec veniā, manifeste asserit, ipace illū eē moriturū. ¶ Dicit aliq;: Si volebat dñs hūc dilectū discipulm̄ donec ipse veniret manere sic, i. nō coacta, sed naturali morte finire, cur duob⁹ filijs Zebedæi, q̄rū vn⁹ hic erat, p̄r loq̄ns, calicē (inq̄) meū bibetis? Ad hęc inq̄: An nō calicē dñi bibit, q̄ in hora, qd̄ dñs ipse bibebat, iuxta cruce cū m̄e eius stetit? Si nō matris dñi aiām (iuxta p̄phetiā Simeonis) gladius p̄trāsiuit, nec iste dilect⁹ ei⁹ discipulus amarū ei⁹ calicē bibit. Igit̄ & si nō materiali cruce v̄s gladio discipulus iste martyriū duxit, dñi ei⁹ tñ calicis expers nō fuit. ¶ Ceterū nō sine magno diuinitatis cōsilio factū est, vt hic dilectus notā virginitatis cādore isignis, triūphalē p̄p̄riū martyriū purpurā nō p̄ciperet. Hoc em̄ aiaduerso, q̄s in ecclia solos honore dignos arbitret̄ martyriū triūphos. Ecce isti duo Petr⁹ & Iohānes p̄cipue sc̄toz̄ colūnz̄ sunt, & in altero qd̄ vitæ actiūz̄ fortitudo, in altero cōtēplatiūz̄ p̄nitet pulchritudo. Etem̄ qd̄ in Martha satagēte circa frēq̄ns ministeriū, & in Maria sedēte secus pedes dñi & audiēte verbū illius, p̄figuratū est: hoc iā tūc ijs duobus agi cōceptū ē, dū alteri cura mādat de pascedis dñicis ouib⁹, alter supra pect⁹ dñi recubēs, verbū incarnati notitia plēn⁹ imbuit. Sic ergo recte sc̄ta ecclia rubētes amplectit̄ martyriū rosas, vt nihilomin⁹ cōcelebret amica Ch̄so cādida cōfessiōis lilia. Seq̄tur. L Hic ē discipulus q̄ testimoniū phibet de ijs, & scripsit hāc. Et scimus q̄a v̄ez̄ est testimoniū eius. I Hic (inq̄) discipulus, de q̄ Iesus dixit, sic eū volo manere donec veniā, q̄ recubuit in cēna supra pect⁹ eius, & dixit: dñe, q̄s est q̄ tradet te, ipse est q̄ testimoniū phibet de ijs, & q̄ scripsit hāc. Et si recte iudicatis filij hoīm, talis discipulus testis idoneus ē. ¶ Et qm̄ in cōtione legitima tam q̄ scribit, q̄ q̄ subscribit, pares habent, d̄ vos q̄cūq; hoc testimoniū accipitis, v̄a hāc subscriptio sit, quā subscribo ego pro vobis oibus, & scimus q̄a v̄ez̄ ē testimoniū eius, vt oēs pariter, ego & vos, in cōcione ecclie audiamur. L Sunt aut̄ & alia multa quæ fecit Iesus, q̄ si scribant p̄ singula, nec ipm̄ arbitror mūdū capere eos q̄ scribēdi sunt libros. I Hoc irrefragabilē v̄ez̄ est. Ecce em̄ hūc solū librū, q̄ ab hoc discipulo scriptus ē, mūdus captioz̄ eius profunditatē capere nō valet. Quāto magis si vniuersa cōscriberent, nō caperet mūdus, & ad q̄rendū fastidiosus, & ad intelligendū obtusus. Igit̄ quia q̄bus hāc pauca pro testimoniū nō sufficiūt, nec multa proderūt, sedat nūc emeritus testis, q̄a beneuolis auditoribus satisfactum est, Iesum esse Ch̄m filium dei.

Iohan. 13

Sequere me

Matth. 201

Iohan. 19

Luc. 2

Luc. 101

¶ Finis Commentarioz̄ Ruperti in Euang. Iohannis.

¶ Colonia, expensis Arnoldi Birckman, Anno, M. D. XLI, mense Martio.

